Digitized by Google

Hist 3337
Hist
p 20 D 2°
R 44 D 9
Salico principi
R 18210
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Ex

de

Suprema Classe grammatices
ad Classem humanitatis
gradum facienti
probo ac ingenuo adolescenti
petro tangnes Brugensi
palmam examinis adepto

Quando quidem socios superet examine cunctos
hinc pro responsis hac tibi palma datur.

Brugis in gymnasio Ill.mi p. Brug.
26a. Jul. 1766 ora pro suo
magro [illegible] van Poelje

Hist. 3337

HISTORIA

DE GENTIBVS SEPTENTRIONALIBVS, EARVMQVE DIVERSIS STATIBVS, CONDITIONIBVS, MORIBVS, RITIBVS, SVPERSTITIONIBVS, disciplinis, exercitiis, regimine, victu, bellis, structuris, instrumentis, ac mineris metallicis, & rebus mirabilibus,

necnon vniuersis penè animalibus in Septentrione degentibus, eorumq; natura.

OPVS VT VARIVM, PLVRIMARVMQVE RERVM COGNITIONE REFERTVM, ATQVE CVM exemplis externis, tum expressis rerum internarum picturis illustratum, ita delectatione iucunditatéque plenum, maxima lectoris animum voluptate facilè perfundens.

AVTORE OLAO MAGNO GOTHO
ARCHIEPISCOPO VPSALENSI
Suetiæ & Gothiæ Primate.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

CAVTVM EST PRIVILEGIO IVLII III.
Pont. Max. ne quis ad Decennium imprimat.

ROMAE M. D. LV.

DE GENTIBVS

INTERPRETATIONALIBVS, EA

RVMQVE DIVERSIS STATIBVS, CON

DITIONIBVS, MORIBVS, RITIBVS, SVPERSTITIO

nibus, dilectionis, exercitiis, regimine, victu,

bellis, fidelitatis, multimoquio, ac miseris

mortalitatis, casibus tractatus.

OPVS VTILE VARIARVM, TVRIMA RVMQVE

RERVM COGNITIONE REFERTVM, ATQVE CVM

exemplis eruditis, tum expertis rerum interpretum

plenum, delectationi, tu delectationi lectoris

lucubratum, plenum, maxima lectoris

utilitate facile

AVTORE OLAO MAGNO GOTHO

ARCHIEPISCOPO VPSALENSI

Sueon. & Gothi Primate.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

CAVTVM EST PRIVILEGIO IVLII III.

Pont. Max. ne quis ad Decennium imprimat.

ROMAE M. D. IV.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC
Domino D. Adolpho à Schovvenborg, Archiepiscopo Colonienſi, ſacri Ro. Imperii per Italiam Archicancellario, Principi Electori, VVeſtphaliæ Angariæque Duci &c.

Olaus Magnus Gothus Archipræſul Vpſalenſis,

FELICITATEM.

VM tu Illuſtriſſime Princeps, ac Præſul ampliſſime, in concilio Tridentino adeſſes, pro repub. Chriſtiana Dei optimi maximi auſpiciis congregato, vt compoſitis hæreticorum diſsidiis pax orbi reſtitueretur, perpetuus ille animi in me tui fauor, & omnium ore prædicata tuarum virtutum integritas, cum admirabili prudentia pariq; humanitate coniuncta enituit: qui (vt cæteris præſtas in rebus naturæ variis recenſendis) cùm plura in corona multorum Præſulum, atq; virorum illuſtrium, qui quotidie ad amplitudinem tuam frequentius confluebant, tanquam ad quoddam terreſtre ſapientiæ oraculum, grauiter diſſereres: ego abs te aliquando ſuper regionibus Aquilonaribus interrogatus, quanta videlicet rerum, ac gentium varietas incredibilis, & admiranda apud exteras nationes ignota conſiſteret: quomodo homines & animalia innumera in Septentrionibus perpetua frigorum immanitate rigentibus, elementorum aſperitatem, cœliq; inclementiam iuxtà paterentur: vnde illa vitam ſuſtentarent, & qua ratione quid tellus algida benignè procrearet: eò animum ab illo die conuerti, atq; defixi, vt vno volumine ea deſcriberem, quæ dignationis tuæ votis ſatisfacerent, & deuotionem in te meam perſuaſiſſimam eò

amplius ſignificarent, indelebili'qꝫ propemodum iudicio tuo qualiacunqꝫ dedicarem, qui grauiſsima cenſura omnes ſuperas, & tam vitæ ſanctimonia, quàm doctrina, facundia, & bonis omnibus à Deo tibi collatis antecellis. Nec enim tuas hîc mihi dotes prædicare ſumo, qui ex omnium clariſſima fortiſſimá'qꝫ Schovvenborgorum Saxonum proſapia exortus, Coloniam Agrippinam ſummus Præſul, Romani Imperii Elector, ac Princeps moderaris, & ornas: ſed Deo ipſi gratias agimus, & nobiſipſis gratulamur, quòd duras ac feroces gentes, & inimicos Catholicæ fidei edomueris, quotidie'qꝫ pro Chriſtiana religione admiranda facias, nomen'que tuum tam ampliter in tota Italia ſublime innoteſcat, quàm apud extremos terrarum fines prædicetur. Notum eſt enim omnibus, cùm pietas illa tua in ſynodo Tridentina eſſet, quibus ſuaſionibus patres illos hortareris, vt omnes in te conuerſi nihil magis expeterent, quàm tuæ inniti voluntati, vt quæ tota nimirum inſtinctu diuino plena eſſet, ſoli'que vnitati ſacroſanctæ Eccleſiæ, Apoſtolicæ'que veritati intenſius vacaret. Verùm nouis emergentibus in Germania tumultibus, ac periculis, vt rebus afflictis ſuccurreres, maxima totius concilii patrum doloris anxietate recedere coactus es, tui deſiderium apud omnes relinquens, qui Romam Apoſtolorum ſedem viſere auidius cupiebas. At cùm hæc non ſine numine diuûm eueniant, ſperamus tandem ſuperna optimi Dei gratia futurum, vt rebus lapſis finem quandoqꝫ impoſitum, & Eccleſiam tranquilla pace fruituram videamus. Quare, cùm tu Princeps & Præſul ornatiſſime, honeſtiſſimo cognoſcendarum rerum Septentrionalium flagrans deſiderio, frigidam (quod aiunt) affluenter ſuffudiſti, atqꝫ mirificè ſtudia, conatus'que noſtros accendiſti, vt cui potiſſimùm labores hos noſtros offerrem, te vno ſuperiorem habeam neminem, accipe tui Olai nomini tuo addictiſſimi, pollicitam Aquilonarium regionum ſeriem, vnde tanta hominum bellatorum turba (vt omnes vno conſenſu hiſtoriarum ſcriptores docent) exiuiſſe comprobatur, qui ferociſſimè regna potentiſſima ſubdidêre. Hîc etenim mira admodum con-

ſpicari

ſpicari licebit, eò quòd & Septentrionales illæ quondam per me exaratæ perplexitates, in hoc volumine latiſſimè diſſoluun tur, & inſueta ac noua quædam, incredulis inexpertis'que au= ribus de integro in medium adduci videntur. Nihil autem à me relatum putes, tam de rerum naturis, quàm gentium illarum ritibus, quin irrefragabilium autorum teſtimoniis, qui etiam multò maiora, veritatis fidem propemodum excedentia, ſcriptis mandauerunt, firmiſſimè confirmetur. Neque tamen, ſicubi à populari opinione, vel dubia minus'que probata quo= rundam ſentẽtia diſcrepare viſus fuero, ideò magis dubio pro= cul aliis credendum eſſe exiſtimari debet, quàm iis, qui vnde quæſtiones locorum naſcantur, natos in illis oris ſe, educatósue profitentur. Cùm verò Illuſtriſſime Princeps noſtra hæc le= geris, ſi minus tuis auribus doctiſſimis, ingenio peracri, iudi= cióque ſubacto omni ex parte ſatisfecerint, excuſes in primis velim, tot varios caſus per me extra patrium ſolum perpeſſos, cogitésque omnis fortunæ aduerſæ me diu iactatum naufragiis fuiſſe. Boni igitur conſulas rogo munus hoc noſtrum, quod tuæ amplitudini tam fauorabili ſtudio conſecramus: ſub cuius vmbra recumbere nihil gratius deuotioni, ac pietati in te meæ exiſtimes velim. Tuis ſalu= taribus progreſſibus faueat opto is, qui rerum omnium rector ſolus eſt, magnus, & omnipotens.

Romæ IIII. Nonas Ianuarias, Anno ſalutaris par= tus

M. D. L V.

INDEX RERVM

ET FACTORVM MEMO-

RABILIVM, QVAE IN PRAESENTI

De gentibus & rebus Septentrionalibus volumine continentur.

A

Abietes fissiles pagina 143
Abren piscis 747
Absynthium contra vermes 450
Absynthii potus calculum leuat 570
Abundantia aquarum è niuibus 317
Abundantia spoliorũ piratę se nutriũt 365
Acanthis auis natura 691
Acetum ante obsidionẽ procurãdum 298
Acetum dentibus obest 38
Aceti maxima quantitas fit 450
Acham fur 549
Acho Hanson sepulturæ traditus 386
Achor vallis 549
Acies gladii succo pomi perstringitur 413
Acies inaudita ac inusitata 374
Aciei instructio 169
Acinaces quid significet 244
Accipiter auium niualium hostis acerbior 679
Accipiter domesticus 650
Accipitres capiunt, & domesticantur ibi.
Accipitres generosi 649
Accipitres infantulis insidiantur 650
Accipitres quidam in paruis audaces ibi.
Accipitrum copia in aquilone 667
Accipitrum genera multa 649
Accipitrum pennæ singulis annis renouãtur ibidem

Actor primùm audiendus 493
Actus detestabilis 640
Aculeus iustitiam, mel clementiam designat 58
Acuminata ferramenta 232
Acus pro meta sagittæ 145
Adeps piscium oculis prodest 751
Aditus insidiosus & furtiuus 332
Admirari potius, quàm imitari concedi-tur 217
Admonitiones præuidendæ 561
Adolescentes anno 18. ad militiam conscribuntur 249
Adolescentes non temerè de religione iudicabunt 555
Adolescentes qui probiores habentur 531
Adolescentes quibus artibus in aquilone incumbunt ibidem
Adoptionis regiæ forma 247
Adrianus Imperator 172
Adulando dii restituuntur 103
Adulatores dominos illudũt potius, quàm eis seruiunt 311
Adulatores in bello pessimi 260
Adulatores plus principi nocent, quàm balistæ subditorum 612
Adulatorum vera proprietas 311
Adultera asino imposita 487
Adultera dotem perdit ibidem
Adultera duo saxa collo portabit ibid.
Adulteræ iussu religiosi viri trucidantur 82
Adulteri pestilentissimi 484
Adulteri puniuntur 486
Adulterorum pœna 217
Adulteria non suspicanda 201
Adulterina soboles hodie quæritur 141
Aduocati boni laudantur 569
Aduocati fideles valde cõmendandi 492
Aduocati raro breuiter angustiatis subueniunt 345
Aedes cuneatæ, ac quare? 409
Aedes muratæ 410
Aedes odoriferæ 412

Digitized by Google

Aedificia in aquilone vt plurimum lignea 373
Aedificia nociua redduntur ob mala ligna imposita 410
Adificia sine iunctura ferri 419
Aegipanum chori 112
Aegyptus in Pelusio primũ inuadit 591
Aegyptiorum dii 103
Scarabeus ibidem
Canis ibidem
Cattus ibidem
Mus ibidem
Aequa clades hosti infligitur 111
Aequinoctium rugitu onagri monstratur 54
Aeris vsus inter Massagethas 253
Aestas media die S. Io. Baptistæ 505
Aestas victrix 503
Aestatis tempore quomodo hostis excipiatur 236
Aestiuale iter in quibusdam mõtibus periculosum 74
Aestimatione, non pondere emptio contrahitur 139
Aetas hominum ad malum prona 488
Aetas hominum in terris frigidis 135
Aethiopes qualem pœnam horrescunt 387
Aethiopes raró fuga euadunt 366
Aethiopes rubeo colore sacros dies honorant 99
Aethiopicæ arenæ 75
Aetna 61
Aetnæ cineres 75
Aer 37
Aer obscurus noxius 29
Aer semper frigidus, sed innocuus 11
Aeris clementia vbi 769
Aere pisces siccantur 11
Affectus in calamitate ostenduntur 426
Afflictis emendæ largiuntur 154
Afflictio præceptorum 533
Afri 220
Afri, Mauri coriariis scutis vtuntur 293
Africa cæteras regiones serpentibus superat 775
Agaricus fungus noctu lucet 76
Agathius 303
Agesilaus rex post mortem hostis mitissimus 564
Agger aquis oppositus 335
Aggeres cuneati 330
Agmen militare cõclusum angustatur 374
Agnus ab agnascendo dicitur 575
Agni subrumi 576
Agni supposititii ibidem
Agri cineritii 414
Agri distinguuntur ibidem
Agri fertiles 82
Agri frigore & niue fœcundantur 36
Agri in septentrione distributi 433
Agrorum augmenta ibidem
Agricola suas habet contrarietates 435
Agricolæ 63
Agricolæ aquilonares periti 429. 430
Agricolæ senes consiliarii 224
Agricolæ cur in collibus seminant 31
Agricolarum prouidentia tempore hostili 431
Agricolarum vita tuta 205
Agricolas seruare vtile 540
Agricultura deserta 44
Agriculturæ cõmendatio, ac conditio 429
Agriculturæ diuersitas pro diuersis regionibus 436
Agriculturæ scriptores 432
Agrimensores 434
Agrippina Claudii principis cõiunx 687
Alani 253
Alapæ in sacramento Confirmationis imprimuntur 481
Alaricus rex vasa sacra sacris locis restituit 546
Alaudæ præsagium 695
Alber. Crantzius 97
Alber. Crantzii testimonium 43
Albertus magister Prussiæ 213
Albertus Magnus 574. 629. 748
Albertus Suetiæ rex 86
Albinus orator 461
Albuin filius regis Longobardorum 247
Alces 599
Alces bestiæ sunt aquilonares 600
Alces maximæ à mustela occiduntur 601
Alces retrocedendo pascuntur iuxta Plin. 600
Alces venandi modus 601
Alcium pulli domesticantur 600
Alcium seu onagrorum pelles ibidem
Aleatores inutiles 246
Alexander Magnus 41. 187. 639
Alex. Mag. clementiss. princeps 264
Alex. Mag. imperitus natandi 357

Alexãder Magnus nũquàm in viros mortuos fæuit 564
Alexander exemplo gruum vigilauit 673
Alexandri Magni gesta 129
Alexandri querela 357
Alexander Syriæ rex 548
Alffus Sigari regis Danor filius 184. 194
Alienum non est lædendum 331
Aliena cupientes propria perdunt 300
Alimenta ignium nauibus portantur 340
Alites duo geniti 115
Alphabeta ex rerum figuris formantur 58
Alter ædificans, alter destruens ambo perclitantur 553
Alter orbis Scandia insula vocata 135
Aluastra monasterium 79. 408
Aluilda regis filia virgo illustris 148 194 198. 199
Aluilda ornatissimè vestitur 195
Aluilda exercitio piratico viros superat 185
Amaberg mons 408
Amalasuenta illustriss. mulier 200
Amalongus 253
Amator ex raptore 627
Amazonum arma 197
Amazonum duæ reginæ 195
Amazonum origo ibidem
Ambitiosi & violẽti semper insecuti 243
Ambra calida & sicca 748
Ambra quomodo sophisticetur ibidem
Ambræ cum vnguento magna similitudo 749
Ambræ variæ medicinæ 748
Ambrosius 518. 625. 755
Ambrosii allegatio 485
Ambrosius Politus archiepiscopus Compsanus 550
Amici fideles in incendio adsunt 427
Amici fideles procurant vt filii rectè instituantur 532
Amicitia & benevolentia quomodo crescunt 542
Amicitia indissolubilis 398
Amictu venenum, & clypeo morsus anguium excipitur 183
Amissione omnium bonorum adulteri puniuntur 487
Ammodites serpens 774
Amnis piscosus 78
Amnis rapidus ibidem
Amnes gemmiferi in septentrione 800
Amor puellis venalis 801
Amphisbæna serpens 774
Amphitheatri nomenclatura 641
Amphora pendet 461
Amphorarum portitores in balneis præcedunt 528
Amundus Vilis rex 485
Anacharsis Scytha 134
Ananias & Sapphira occiduntur 560
Anas duplex in genere 653
Anates domesticæ ferè omnes candidæ ibidem
Anates ex fructu arboris in mare cadente generantur 654
Anatum infinita multitudo in aquilone 653
Anatum pinguedo medicinalis 654
Anatum prælagia 696
Anaximenes Milesius inuentor horologiorum 53
Anchoræ 314. 110
Anchoræ arboreæ 144
Anchoræ in dorsum ceti demittuntur 754
Ancilla adultera matronali vitioni subiicitur 487
Andanees 67
Andrius serpens 774
Andromadæ vinculorum vestigia 753
Angermannia 63
Angliæ splendor ac opulentia 276
Angues duo 183
Angues pudicitiæ custodes 182
Anguillæ ad sonum tronitru eleuantur 706
Anguillæ crudæ comeduntur ibidem
Anguillæ glomeratæ in lacu Benaco 707
Anguillæ sex diebus extra aquas viuunt 706
Aniger piscis 718
Animal illicò moritur 125
Animal quodcunque sereno aëre gaudet 676
Animalia aquilonaria frigora tolerant 593
Animalia arma hostium suorum nórunt 601
Animalia bigenera 572
Animalia calidarum regionum 573
Animalia coluntur 99
Animalia diri portenti 672

Aialia diuersa loca cõgrua sortiuntur 697
Animalia duo hominibus pro solatio data 577
Animalia frigidarum terrarum 573
Animalia læsa ab hominib' remedia quærunt 782
Animalia minuta nocentissima 590
Animalia omnium figurarum in Oceano 729
Animalia parua innatam prudentiam habent 779
Animalia sub polo Arctico sine cornibus 574
Animalia terræ minima, sapientiora sapientibus 779
Animalium conseruatio 573
Animalium diuersorum nomina 218
Animantia trepidant frigore 33
Animus ductoris secretissimus cẽ solet 307
Annales Hispanicæ 621
Anno 18. adolescentes ad militiam cõscribuntur 249
Annona collecta aliis cedit 670
Annona indigenti conceditur 435
Annona procuratur 298
Annonæ caritas quomodo mitigatur 28
Annonæ caritatis futuræ prouida ratio ibidem
Annonæ vtilitas ex facie terræ 429
Annulus vel cultellus signa expeditę legationis 121
Annuli ferrei montibus infixi 73
Anser Capitolinus 656
Anser intempestiuè cantat 655
Anser nutritores amat 656
Anseris rostrum ob frigus albescit 655
Anseris præsagium 695
Anseres syluestres differunt 655
Anserum excubiæ commendabiles 656
Anseres infinita multitudo in aquilone 655
Anseribus dii Romani cessere 656
Anserini adipis vsus 655
Anserinarum carnium vsus ibidem
Antennæ 411
Antiochus rex theriaca vsus 777
Antiochi regis responsum notabile 284
Antiochus Syriæ rex 548
Antiope 199
Antiqui circuli instar consedebant 458
Antiqui de bona possessione soliciti 534
Antiquorum cura de iuuentute bene instituenda 530
Antiquitas omnia examinauit 802
Antistites inculpabiles tardæ conuersionis aquilonarium gentium 153
Antoninus Imp. sericea veste indutus permit 470
Antonius Bruti cadauer suo paludamento inuolui mandauit 564
Antonius de Monte Cardinalis 568
Adiutorium Cardinalis de Monte ibidem
Obitus Cardinalis ibidem
Laus vera huius Cardinalis ibidem
Vir misericordiæ 569
Antra cauernosa sub aquis 422
Anus per aëra proiecta, salua reperta est 390
Aper agros deuastat 150
Apis 58
Apes à cibo, ne pereant, restringuntur 792
Apes æris tinnitu conuocantur 790
Apes alueis odoriferis imponendæ ibid.
Apes breues & rotundæ meliores 791
Apes canum latratu inuestigantur 790
Apes circa aquas clariores quærendæ ibi.
Apes contra extrahentes mella pugnant 795
Apes curribus vehuntur 791
Apes destitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt 795
Apes ebriosum acerrimè pungunt 794
Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferunt 792
Apes infantibus cedunt 790
Apes in campis absque custode dimittuntur 791
Apes in septentrione inoffensæ manent 797
Apes mane vbi morantur indagandæ 790
Apes migraturæ triduo antè murmur edunt 797
Apes multis iniuriis obnoxiæ 792
Apes nouellæ citò euolant 790
Apes oleo exanimantur 793
Apes per octo menses in alueis occludun-tur 797
Apes per præcones opera incipiunt 795
Apes pigræ fumo ad opus excitantur ibi.
Apes post ictum moriuntur ibidem

Apes pro pascuis magnum spatium requi runt 791
Apes quibus in necessitate nutriuntur 789
Apes quomodo emendæ 791
Apes regem tyrannum occidunt 798
Apes seniores dulciora mella conficiunt 797
Apes 60. diebus somno aluntur 789
Apes turribus ecclesiarum adhærentes ecclesiæ cedunt 790
Apes ventos præsagiunt 795
Apum cibus in hyeme 789
Apum examen caput fauo & melle replet 252
Apum examina quando custodienda 790
Apum officia distincta 795
Apum prognostica 797
Apum punctura quomodo tollantur 795
Apum pungētium stigmata in facie ebriosorum remanent ibidem
Apum rex aculeo caret 798
Apum rex à labore immunis ibidem
Apum rex cæteras magnitudine antecellit 797
Apum reges exeunt toto agmine stipati ibidem
Apum reges fucos interficiunt 793
Apum rixa quando flores conuehunt 795
Apum solatia perfecto labore ibidem
Apibus aer rigidus obest 791
Apibus nimia voracitas nocet 792
Apibus pro hyeme sufficiens cibus relinquendus ibidem
Apibus quæ inimica 793
Hirundines &cæ. ibidem
Apodum auium consyderatio 691
Apollo stuprator 103
Apologia Io. Mag. Archiep. Vpsal. 154
Apotheceæ ostrearum 769
Apparatus Hannibalis fictus 377
Appetitus inordinatus sibiipsi est pœna 83
Aqua 57
Aqua blanda nutrix animantium 746
Aqua gelida guttatim in caput immittitur 387
Aqua igni non resistit, nec extinguit 341
Aqua ignem excitat 60
Aqua imperiosa 78
Aqua in aquilone vino non miscetur 446
Aqua in fundo maris salsior 464
Aqua in medio aquarum venditur 318
Aqua Martialis præstantior 448
Aqua tanquam lapis portatur 711
Aqua indurantur niues 39
Aquæ defectu animalia in Africa pereunt 94
Aquæ ac flumina in montibus mineratum conspiciuntur 209
Aquæ Bormiæ 571
Aquæ calidæ sulphureæ medullis nocent 527
Aquæ ex sublimiori loco cadentes, magnum sonum excitant 64
Aquæ factitiæ in fossis 297
Aquæ munera concessa diuinitus 571
Aquæ nigræ pisces nigros fouent 715
Aquæ partes quinque & vna mellis pro æstiuo potu 447
Aquæ salsæ ac dulces Stocholmiã alluunt 313
Aquæ salsæ atque dulces circa Holmiam commixtæ 366
Aquæ salsæ distillatione per arenam dulcescunt 318
Aquarum abundatia è niuibus 317
Aquarum defectus quomõ subleuetur ibi.
Aquarum garrulitas tristissima 63
Aquarum loca pro piscibus reseruantur 717
Aquarum moles 180
Aquarum obstructio 305
Aquatilia pectora carinata habent 754
Aquila ab acumine visus dicta 651
Aquila occiditur 115
Aquilæ acutius vident 648
Aquilarum genera diuersa 693
Aquilarum sex genera 651
Aquilarũ oua in pellibus vulpinis aut leporinis fouentur 652
Aquilarum pulli haud deseruntur à parentibus suis ibidem
Aquilarum vngulæ incuruantur ibidem
Aquili 113
Aquilo 21
Aquilo æstus temperat 769
Aquilo pestem repellit 19
Aquilonares agricolæ periti 429. 430
Aquilonares quando baptizati 529
Aquilonaria bella frigoribus immensis aluntur

aluntur 384
Aquilonarium gentiũ ornatus in armis 93
Ara vetus 104
Arabes ac Afri proditorum magistri 272
Arabum proditiones 273
Aranes olim nobilissima arx 81
Araneus ex ore fila extrahit 781
Araneus intus fertilitatem lanigeram habet ibidem
Araneus telam conficiens v. obseruat ibid.
Araneus telas villosas conficit 780
Araneorum fœmina telas producit 781
Mas venatur ibidem
Araneorum genus multiplex 780
Araneorum variæ differentiæ 781
Araneus piscis 718
Arbitri prudentes & pii causis deputandi 493
Arbor ictu pedis penetratur 602
Arbor ignoti generis semper virens 104
Arbores asperitate aquarũ lapidescũt 415
Arbores cauæ pro apibus 626
Arbores colligatæ super hostes cadũt 230
Arbores satidicæ duæ 104
Patritia ibidem
Plebeia ibidem
Arbores fructiferæ in septentrione 413
Arbores hyeme virentes 775
Arbores ignotæ virtutis 413
Arbores in extremis septentrionis humiles 614. 752
Arbores niuibus oneratæ 35
Arbores proceræ 95
Arbores quædam succisę renascuntur 412
Arbores reflexæ pro arcubus 221
Arborum abundantia in septentrione 411
Arborum diuersitas in septentrione 412
Arborum pinearum honos 411
Arborum qualitates 412
Arboribus tonsis naues obducuntur 334
Arborea strues oppugnatur 230
Archiepiscopus Colonienſis 710
Archiepiscopus Florẽtinus pœnituit 508
Arcus, virga, corona differunt 27
Arcus intensi fragor 501
Arcus adaptantur 364
Arcus chalybei ac cornei 261
Arcus manuales 144
Arcuales structuræ 409
Ardea cinerei coloris 659
Ardea tempestates nũntiat ibidem
Ardeæ præsagium 696
Ardeæ stercoris natura 659
Ardelio inquietus 337
Ardor nimius sterilitatem causat 321
Ardore ac siti exercitus premitur 349
Arenæ Aethiopicæ 75
Arengæ passæ pisces 722
Argentũ quomodo optimè funditur 208
Argenti perpetuitas 216
Argento incendium redimitur 457
Aries marinus nauium vmbra occultatur 760
Aries seu hircus belua rapax 735
Aries agnellos diligit 574
Arietes feroces ibidem
Arimaspi cum gryphis pugnant 671
Ariminum 322
Aripert Longobardorum rex 354
Arista hexagonæ 436
Aristoteles 15. 511. 728
Aristoteles aquilam & vulturem pro eadẽ aue posuit 693
Aristotelis opinio quãdo apes se abscondant 789
Arma, seu insignia Gothorum 88
Arma & clypei stirpis nobilitatem testantur 87
Arma bestiarum 222
Arma eloquentiæ iuncta 190
Arma furua 365
Arma Gothorum quondam vsa 88
Cimbrorum taurus ibidem
Sclauonum draco ibidem
Gepidarum nauicula ibidem
Alanorum, Burgundorum, ac Sueuorum cattus ibidem
Sueonũ virgines duę coronatę ibid.
Arma hominum 222
Arma igniuoma 325
Arma illustrium, ac nobilium varia 88
Arma in atrio ecclesiæ ponuntur 544
Arma integra victori cedunt 512
Arma non seruant modum 399
Arma picea 93
Arma pro amore 198
Arma quædam conticenda 222
Arma vilia, horologia pretiosa 53
Armorum causæ 88
Armorum & sagittarum causæ 220
Armorum genera 470
Armorum genera Amazonum 195

Armorum genera in obsidione 302
Armorum genera in Septentrione 220
Armorum genera terribiliora 302
Armorum nomina in Aquilone 223. 225
Armorum stridor 170
Armis bellicis Finnis vti non licet 370
Armis onustus hyeme natat 352
Armis, vel insignijs nationum visis, multa fiunt 88
Armati ac animati incolæ hostibus resistunt 394
Armati chorisantes 517
Armenia regio 728
Armeniæ fructus 85
Armenta pereunt 212
Armilla 187
Armillæ 114
Arngrimus pugil Sueticus 132. 157. 179
Arnolphus Imp. à pediculis consumptus 592
Arriani olim mitiores q̃ moderni Christiani 546
Aromata corrumpuntur 570
Ars bibendi legibus constat 461
Ars magna contra artifices loqui 533
Ars medicinæ celebris commendatur 569
Ars proditorum 307
Ars semper magis chara 120
Ars vrinatoria quando vtilis 516
Arte natatoria minus instructi, sine vitam seruant 352
Arte sagittandi Gothi aliis præstant 136
Arte Septentrionales milites vtuntur 236
Artes dolosæ bellorum compendia reputantur 293
Articuli 44. contra regem proprium oppositi 279
Artifex natura 645
Artifex truculentus in pane corrumpendo 320
Artifices periti in aquilone 408
Artifices peritiores in tornando 460
Artifices Venetiarum in aquilone 329
Aruarodus pugil victor 157. 179
Aruina vrsorum medetur vulneribus 626
Arundo 95
Arundines fungosæ ad natandũ aptæ 354
Aruspices cauenda prodigia docent 726
Aruspicum disciplina 115
Arx Narue magni magistri Liuoniæ 359
Arx nouæ, Corona terræ, vel domus S. Olai dicta 715
Arcis Aranes commoditas 81
Arces collimitaneæ 297
Arces conseruandæ 442
Arces Gothorum bene munitæ 301
Arces in aquis collocatæ quomodo obstendæ 306
Arces mõtanę insuperabiles æstimant 297
Arces nobilium 79. 241
Arces turritæ atq; natura munitæ 297
Arces tyrannorum quas ob causas aquæ destruantur 304
Ascensores scalaq; faciũt irruptionem 389
Assam dapè Starchaterus haud ferebat 159
Asellus piscis 731
Asini in septentrionalibus terris rarissimi 528
Aspera loca 136
Aspis stupefaciẽs pellẽ hyeme mutat 774
Assalon auis equos persequitur 691
Assentatores regna euertunt 402
Aster sagittator 500
Aster oculum patris Alexandri eruit 502
Astrorum peritia 54
Astutia euadendi persecutores 620
Astutia furti palliandi 316
Astutia militaris 298
Athalaricus rex Gothorum 123
Athalaricus filius Amalasuentæ 200
Athenæus Græcus 458
Athenienses humanam feritatem induxerunt 640
Athletæ 12. Hartbeni contubernales 157
Athletæ Biarmenses 161
Athletæ glorioſi 478
Atlas mons Mauritaniæ 112
Atlas mons noctu lucet 716
Atramentum 58
Attila 115
Auaris exilis vna oceanus 133
Auaritia ac perfidia præfectorũ noxia 320
Auaritia consortium fugit 647
Auaritia destruit quod liberalitas præstat 465
Auaritia hominum, aurum ac argentum petit 204
Auaritia in educatione filiorum desit 532
Auaritia vitiorum parens 493
Auaritię periculum 209
Auantię prodigiosa ingenia 205
Auceps audaciã impotentẽ adiuuat 649

Aucupium & piscatura simul fiunt 707
Audacia Poloni 187
Auditoris capacitas in diuinis tractandis attendenda 554
Augures peritissimi in septentrione 115
Augurium venturi triumphi 174
Augurium venturæ hyemis 655
Auguria auium 670
Augustinus 60. 99. 118. 547
Augusti. de igne sacrificii 60
August. de stirpe deorum 102
August. super Genesin 37
Augustinus pictor Vastenen. 471
Auicenna 748
Auicula tardior in fuga rapitur 650
Auis pluuialis consyderatio 691
Aues ad cantum instruuntur 686
Aues adorantur 99
Aues alle alle dictæ 690
Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terrestres 676
Aues candidæ 688
Aues domesticæ 186
Aues domesticæ edicto necantur ibidem
Aues ignotæ 688
Aues in cophinis capiuntur 690
Aues infinitæ 146
Aues ingratissimæ 665
Aues laudes creatori canunt 648
Aues nigræ & pigræ 690
Aues niuales 679
Cibus auium niualium ibidem
Niuibus se balneant ibidem
Aues nocturnæ lucernis capiuntur 692
Aues paradisi pulcherrimæ 691
Aues prædatrices 647
Aues pugnantes à venatore capiunt 667
Aues quædam colorem, vocem, & mansionem mutant 688
Aues rapaces 647
Aues soliuagæ insatiabiles 648
Auium auguria 670
Auium aquaticarum præsagium 695
Auium cantus 83
Auium distinctio 646
Differentia ibidem. 648
Auium genera gregatim volantia 687
Auium quarundam nomina 686
Auium syluestrium carnes meliores 653
Auitum regnum colendum 276
Auo sagittarius triplici sagitta fretus 500
Aura serena pelles emi debent 219
Aurelianus Imperator 230. 597
Auriphrygius auis 672
Aurum ab aquilone venit 143
Aurum cur non permittitur incolis aquilonis 213
Aurum ferro custoditur 205
Aurum monedulæ haud cõmittendũ 664
Aurum periculosè eruitur, ac periculosius possidetur 209
Aurum quando inutile 210
Aurum quãdo sepulchris extrahendũ ibi.
Auri argentiq; repertores ibidem
Auri & argenti opulentia 213
Auri pondus victori donatur 191
Auri vsus apud Massagetas 253
Auro regii pueri liberantur 116
Auro templum splendidum 104
Aureus numerus baculis dinoscitur 54
Aurea catena templum cinxit 104
Aureas coronas virgines portant 474
Aureum vellus piscis 767
Aurum Tolosanum 257. 548
Auri Tolosani quantitas 257
Auro Tolosano oẽs depauperantur 422
Auspicia iungendorum connubia 508
Auster 16. 95
Australis venti effectus 36
Austria 448
Autor à naufragio saluatur 65. 91
Autoris desiderium pissimum 153
Autoris periculum 144
Autoris scripta quare dura 723
Autumnus frigidus & siccus 56
Autumno hostis ad loca decliuia prouocatur 236
Axes pro cursu citando inunguntur 281
Axungia porcellorum 79
Axungia porcina 42

B

Baculus magni ducis pretiosus 368
Baculus tripalmaris 223
Baculi descriptio, ac virtus 54
Baculo viatores alleuiantur 147
Baculi annales Rimstaff dicti 544
Baculis cauatis ferrum geritur 176
Baculis eleuatis auxilia petuntur 148
Badenses prodigi honestatis 527
Bagrada flumen 189. 772
Balderus 111
Balena arenis ob auiditatem immersa capitur 745
Balena in arena dormit 738

Balena in Græcia maxima belua 741
Balena iuſula natans creditur 754
Balena maximos dentes habet 743
Balena profundè dormiens facilimè capitur 745
Balenæ frontis ſpatium 20. pedes habet 739
Balenæ rictus oris 14. pedum ibidem
Balenæ aquas ſpirant ſuper catulos, ne arcana impediantur 746
Balenæ branchias non habent ibidem
Balenæ fœtus in aluũ ob pericula recipiũt ibidem
Balenarum catuli 10. annis creſcunt ibid.
Balenarum magnitudo 738
Balliſta portentoſo cornu protẽditur 498
Balliſtæ Gothorum omnium maximæ 221
Balliſtę Gothicæ 612
Balnea naturalia in ſeptentrione nulla 527
Balnea priuata inter nobiles aquilonis ibi.
Balneæ nuptiales ibidem
Balneorum vſus in aquilone neceſſarius ibidem
Barbaries ſimplex 156
Barkakoning 322
Baſilii Magni reſponſum 556
Baſtarda vina 445
Bataliſſus Gruntlandiæ 71
Beliſarius potens Iuſtiniani præfectus 320. 331
Bellagines liber Gothicus 244
Bellatores à Longobardis plures fiunt 259
Bellatores clariſſimi, inter quos etiam fœminæ 169
Bellatores fortes iuſti vocantur 311
Bellatorum quatuor genera 260
Bellicoſi & fortes in aquilone gignunt 511
Bellum à belluis ortum 399
Bellum Candianum 236
Bellum contra ignem 433
Bellum contra lupos 611
Bellum impacabile pro horreis 435
Bellum incendio inchoare pernicioſiſſimũ eſt 229
Bellum leue poſtea atrox ſeruitute plerũq; finitur 349
Bellum maximum vno impetu plerunque laxatur 306
Bellum monetariorum 214
Bellum Punicum ſecundum 330
Bellum ſeptennio præparatum 169
Bello quæ animaduertenda ſunt 262
Vada ibidem
Paludes ibidem
Montes ibidem
Ignes ſcintillantes ibidem
Bella aquilonaria frigoribus immenſis aluntur 384
Bella aquilonarium continua 279
Bella atrociſſima iuxta pontem 327
Bella continua videntur 279
Bella glacialia 359
Bella hyemalia duriora 290
Bella hyemalia in aquilonaribus regnis 587
Bella in omni loco orbis terrarum reperiuntur 325
Bella in ratibus atrociora 306
Bellorum incommoda 276
Bellorum perficiendorum impedimenta 384
Bellorum ſimulatio 270
Bellis, fame, peſte regna deſolantur 48
Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur 734
Belua maria vertebras dorſi 60. habuit 753
Belua monſtroſa in Anglia reperta 742
Huius beluæ longitudo 90. pedum ibi.
Dorſi longitudine, & aliorum mẽbrorũ quantitatem repertes ibi. 743
Belua 30. ſtadiorũ extenſa ſpatio 736
Beluæ horribiles in littore Norwegię 734
Beluę humana figura apparentes 729
Beluæ in oceano nunq; apparentes 736
Beluæ tẽpeſtatibus in littus agitantur 745
Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ 736
Beluæ tubæ ſono fugantur 732
Benedictio agrorum & aliarum rerũ 432
Benedictio dei 532
Benedictio omnium rerum 536
Benedictio patris ſubtracta terribilis 532
Benedictio paterna 531
Benedictio regis catholici 478
Benedictio ſacculorum & ſuſtium 537
Benedictionem cuncti amplectuntur 529
Benedictus qui egenis participat 591
Beneficio paruulo grande periculum redimitur 117
Beneficiorum memores 539
Beneuentani 22
Benecuolentia Io. Mag. Archiep. Vpſal. 154
Beneuolentia ſui alienique æris domina. 266
Bergchara regi Suetiæ tributarii 137

Bergen emporium Norvegiæ celeberrimũ 731
Bergerfisck siccati pisces ibidem
Bergis Norvegiæ 454
Berus serpens 773. 774
Bestiæ cantu mulcentur 661
Bestiæ famelicæ plures in aquis 677
Bestiæ fulminis ictu illicò pereunt 57
Bestiæ mitius à tyrannis tractantur, quàm homines 304
Bestiæ musicis sonis delectantur 628
Bestiæ omnes in hyeme fortiores 595
Bestiæ rapaces interimuntur 498
Bestiæ sagaces 413
Bestiæ tyranni sub humana forma videtur 269
Bestiolæ statò tempore moriuntur 618
Betulæ lachrymæ potantur 411
Betulæ maxima copia in septentrione ibi.
Biarcho longitudine gladii plures interemit 181
Biarmia duplex 10
Biarmi idololatræ ibidem
Biarmenses pugiles 167
Biccho 273
Biorno insignis athleta 115
Biremes triremesq; 360. 109
Birgerus Ierl Holmẽsis regiæ fundator 313
Bisontis corium 15. homines capit 751
Biuraklubben 65
Blaccho 273
Bleyxen 106
Blida tormentum bellicum 290. 390
Blidh lætus 290
Blondus 199
Boa serpẽs occisa infantem in aluo habuit 772
Bohœmi optimi sagittarii 499
Bohœmicę puellę dolo superatæ defecerũt 196
Boloma piscis 764.
Bombardæ collaterales 290
Bombardæ longiores 306
Bombardæ mediocres 288
Bombardæ petrariæ ibidem
Bombardæ triangulares ibidem
Bombardæ nigro panno teguntur 294
Bombardarum eleuatio vel depressio attenda 306
Bombardarum frequẽs vsus in septentrionalibus regnis 287
Bombardarum vsus fidelissimis est cõmitendus 306
Bombardis & ferreis arcubus peritia sagittandi ostenditur 501
Boni semper erũt supra & nõ subter 562
Bonos in caput & non in caudã dominus vult constituere ibidem
Bona deo dicata profanantur 557
Bona omnia in Gothlandia 85
Bona regis & ecclesię facilimè amplianda 153
Bonasus stercus in venatorẽ mittit 659
Bonasi capiuntur 633
Bonosa auis 678
Borbochæ pisces Lake Gothicè dicti 718
Borbochæ pisces quomodo capiũtur 709
Borcholm 84
Boreas 16
Boreas à montibus sic dictus 19. 21
Boreæ vis 36
Bornholm 72
Borra mimus cum officio suo centũ millia ducatorum lucratus est 524
Botaurus bestia 677
Bothnia id est fundus vasis 698
Bothnia duplex 595
Bothnia occidentalis 65
Bothniæ singularis amœnitas 698
Bothnicum mare 63
Bothnienses quem parallelũ habeant 142
Boues igne ad cursum stimulantur 377
Boues inebriati saltant 577
Boues infarti assantur 594
Boues piscibus tẽpore famis vescũtur 577
Boum cadauera aquis teguntur 316
Boum 2000. cornib' sarmẽta ꝑligant 377
Boum multitudo vbi 576
Boum pietas in socios 577
Brasium quid sit 450
Brauella Heed 167
Brauii species 42
Brauiken fretum 93
Britannia 15
Britanni artem magicam coluerunt 118
Brendanus septem annis in mari peregrinatus est 755
Brennus Gallorum dux 548
Broderus 113
Bruchi fumo piceo fugantur 577
Bruchi intrant cutes boum hyematuri ibi.
Bruncaberg 314
Bruncho proditor ac adulter 315
Brunus Germanus historicus 399
Brutorum sonus ac sensus à maleficis cognoscitur 118

Brinolphus Scarenſis epiſcopus 550
Brynto Bertelſon quomodo ſepultus 68
Bubali retrorſum cornua mittunt 632
Bubo auis nocturna 692
Bubo à reliquis auibus deplumatur 647
Bubo quales pedes habeat ibidem
Bubonis deſcriptio 692
Bubonis præſagium 596
Bucca aſini mons in Hiſpania 64
Buccina armati conuocantur 523
Buchi 113
Bucking piſces 722
Buska 450
Butyrum electiſſimum quia medicinale 84
Butyrũ infinita quãtitate venũdatur 466
Butyrum Oelandenſe ſalubrius ibidem
Butyri abundantia in ſeptentrione ibidem
Butyri copia 733
Byzantium Starchaterus petit 161
Byzantini dii nobiliores 102
Byzantini malè ſibi præſagiunt 741

C

Cabbelau piſcis 710
Cachexia vniuerſalis 316
Cadauera boum aquis teguntur ibidem
Cadauera humana erecta 185
Cadauera humana i hyeme ſine fœtore 386
Cadauera putrida in arces proiiciũtur 390
Cadauera maloꝝ eſcæ volatiliũ cœli 562
Cadentes è puppi retrahuntur 516
Cædes partium horrenda 295
Cæſar 384
Cæſar contra Pompeium magnam famem paſſus 322
Cæſar ex naue ſe eiicit, ac ad alias naues enatat 355
Cæſar in ſyluis plurima paſſus 230
Cæſaris ingenium in colligẽdis aquis 317
Cæſar Ruſſiæ Moſchorum dux vult appellari 368
Cæſena 322
Cæſtuum tormentum 193
Cahab monſtrum marinum 768
Caladrius auis alba 680
Caladrii auis mirum præſagium ibidem
Calami deni ab arcu ſimul eiiciuntur 498
Calamitas gemina 332
Calamitas luctuoſa 235
Calandra omnium auium voces imitatur 686
Calcaria oblonga & ampla 253
Calcei vncti lubrici in glacie fiunt 762
Calciſodinæ in ſeptentrione copioſæ 308
Calculi remedium delectabile 452
Caleſtris 199
Caligo nebuloſa 125
Calmarnia 299
Calmarniæ arx obſidione ſoluitur 300
Calumniatores catholicoꝝ quomodo puniuntur 559
Calx viua piſcium peſtis eſt 717
Camæleontis natura 311
Cambyſes Perſarum rex 548
Cambyſis exercitus arena obrutus 25
Cambyſis exercitus Circio perit 22
Cameli adipe piſcium perunguntur 751
Cameræ intra coſtas cetorum 754
Camilla Romanorum bellatrix 200
Campanę è falſa moneta conflantur 214
Campanę in bombardas trãsfuſę bellatoribus infortunatę 422
Campanę quando in aquilone 52
Campanis pulſatis omnes ad ignis extinctionem excitantur 427
Campanulę argenteę caudis equorum alligantur 215. 23
Campanus mons 61
Campi lapidoſi 233
Campi niuales ac glaciales 254
Canales aquarum obſeruantur 298
Cancri accipitri dantur 649
Cancri omnibus rebus adhærent 637
Candelæ longitudinis brachialis 77
Canicula vinis nocet 446
Caniculę marinę & raiæ comedũtur 765
Caniculæ marinę morſus exitialis 761
Canis ac vrſus puellæ cuſtodes 182
Canis cibum ad os patroni defuncti portat 579
Canis crudelis 176
Canis & equus hominibus in ſolatium attributi ſunt 578
Canis ne pereant capræ reuocatur 637
Canis vno ictu excerebratur 602
Canis linctu Olo ſaluatur 176
Canes cadauera dominorum ſuorum cuſtodiunt 579
Canes fideles 578
Canes generoſi quam virtutem habẽt 579
Canes gulonum dentes expaueſcunt 607
Canes hermelinos venantur 618
Canes homines cuſtodiunt 578
Canes impinguebantur, & homines fame macerabantur 322

Canes iniurias veteres vlciſcuntur 579
Canes inſidioſi ac mordaciſſimi 370
Canes Islandenſes candidi & villoſi 578
Canes lupo oculum eruunt 644
Canes moloſſi 578
Canes polo arctico propinquiores feroces ibidem
Canes 400. in exercitu regis Angliæ 579
Canum bellicorum cohortes 578
Canum exemplo coniuges cohærent 127
Canum fides igne ſe comburentium 579
Canum memoria magna ibidem
Canum virtutes ibidem
Canities piſci, vti homini accidit 702
Cānæ vel arundines minimæ in Gothia 221
Cannarum fragilitas 641
Canones ſacri contra ſacrilegos 544
Cantilenæ & geſtus turpes prohibētur 506
Cantilenæ heroum canuntur 505
Cantilenis maiorum geſta recitantur 58
Cantiones Gothorum 315
Cantus auium 83
Cantus gallorum certior horologio 657
Cantus philomelarum ſunt diuerſi 687
Cantibus ac rhythmis maiorum geſta re-cenſentur 62
Capilli Turcarum impexi 253
Caprimulgorum auium conſyderatio 692
Capſæ ligneæ butyri 30. pedum 733
Captus eſca fit hoſti ſuo 640
Caput duci bombarda auellitur 307
Caput præfectorū Xerxes tolli iuſſit 109
Caput regis Oneſili abſciſſum 252
Caput vrſi debiliſſimum 626
Capita equorum aciei præferūtur 108 118
Capita glaciei acumine præſcinduntur 42
Capitatus piſcis 718
Carabi pisces 737
Carbonum prouiſio præparatur 298
Carcinomate exanimantur à maleficis icti 122
Cardinalis à Ruthenis excoriatur 369
Cardinales tres, et plures alii apoſtolici legati in Calmarnia fuere 300
Carduelis natura 686
Careli latronum more inuaduntur 364
Carinthia 448
Cariſtia orationibus depellitur 153
Carmina Starchateri de frugalitate 159
Carmina Starchatæ. de vita ſua 166
Carminibus cœlum concitatur 130
Carnificū mun' q̄dā reges ſuſceperūt 271
Caro coccycis dulciſſima 695
Caro turulenta magis nutrit 594
Caro propria ſatis potens eſt in hominis proditione 464
Carnis ſuillæ vtilitas 594
Carnes crudæ caprarum comeduntur 592
Carnes crudæ comeduntur 575
Carnes ferarum bonæ 626
Carnes ſalmonis rubeæ 700
Carnes ſalſę ac fumigatæ comparātur 298
Carnes ſemiputres in Norvegia frequētius habentur 464
Carnes ſylueſtrium auium meliores 653
Carnes vulpium & lupoꝝ immundæ 635
Carolus Magnus 372. 639
Carolus Gothiæ rex 173
Carolus Suetię ac Norvegię rex 266
Carolus Suetiæ rex 7. annis exul 267
Carolus V. Imp. 14. millia globorum in Africana obſidione emitti iuſſit 299
Carpiones piſces 719
Carri 282
Carri aut nauigia libros de ſtultitia ſcriptos haud vehērent 463
Carri pro muris habentur 291
Carthates auis 682
Caſæ glaciales 375
Caſei Finnorum optimi 467
Caſei manu et arte mulierū cōficiūtur ibi.
Caſei Oſtrogothorum ob bonitatem commendantur ibidem
Caſei putres in Helſingia ac Norvegia ibi.
Caſeorum magnitudo ibidem
Caſimirus Poloniæ rex 267
Caſſides Gothorum graues 252
Caſſiodorus 28. 60. 118. 210. 222. 421. 747
Caſtella ac oppida ſpoliantur 301
Caſtella pomorum 39
Caſtimoniæ rigor 175
Caſtor ac Pollux equoꝝ ſudorē abluūt 118
Caſtor & Pollux raptores 103
Caſtor ſupinè tractus pondus portat 604
Caſtores ignaui laborare coguntur ibid.
Caſtoꝝ abundātia maxia in aquilone ibi.
Caſtorum domus ſuper aquas ibidem
Caſtorum domus tricameralis ibidem
Cauda eſca delicatiſſima ibidem
Dentes acutiſſimi ibidem
Caſtorum habitatio ibidem
Caſtorum natura 619
Caſtoreo ſomnus prouocatur 605
Caſtorinæ pelles 219
Caſtra currulia 291

Caſtra Hannibalis mota 377
Caſtra hoſtium naturaliter munita 351
Caſus improuiſus in glacie 712
Caſus miſerabiles 336
Caſus penè omnium legum ſub municipalibus Gothorum comprehenduntur 490
Caſus ſingulares quando partus hæreditatem conſequitur 483
Catheiæ 292
Catena abſq; vlla vi rumpitur 127
Catenæ ferreæ ante aciem eleuantur 334
Catenæ ferreæ rumpuntur 333
Catillus magus 124
Cato 429
Cato vir grauis 526
Catuli vrſini informes 623
Cauda equi pro vermibus abigendis 584
Cauda hermelinorum ſemper nigra 608
Cauda ſciuri pro velo 615
Cauda ſciurorum pro temone 616
Caudæ lupinæ vel vulpinæ lanceis alligantur 254. 261
Caueæ ferarum 227
Cauſa cur in aquilone lupulus imbecillior 454
Cauſa cur ꝓditoribus haud parcitur 272
Cauſa diſcordiæ inter hæreticos 553
Cauſa inæqualitatis ortus ſignorum 11
Cauſa iuſta ſuperior 333
Cauſa noua bellum nouum parit 229
Cauſa ordinatorum ſaxorum 48
Cauſa piſcandi multiplex 713
Cauſa repentinæ maturitatis 436
Cauſa ſoluendæ obſidionis 302
Cauſa ſuppreſſi ornatus 93
Cauſa tardæ vocationis populi ſeptẽtrionalis 153
Cauſa tarditatis horologiorum in ſeptentrione 53
Cauſa varietatis colorum 608
Cauſæ altercantium 398
Cauſæ armorum 88
Cauſæ armorum ac ſagittarum 220
Cauſæ bellandi 225
Cauſæ bellorum, ampliari dominia 639
Cauſæ bellorum aſſumendorum 349
Cauſæ cauſarum non repetendæ 726
Cauſæ certaminis nautarum in haſtiludiis 516
Cauſæ cur pauci in medicinis ſtudent 570
Cauſę cur piſcatura periculoſa dicitur 730
Cauſæ curſus equeſtris 40
Cauſæ emittendorum tyronum 249
Cauſæ exitus gentium è Scandia 138
Cauſæ impreſſionum cœleſtium 37
Cauſæ impreſſionum motus orbium ibi.
Cauſæ leues bellorum 325
Cauſæ petendę pacis 398
Cauſæ prœliorum 141
Cauſæ punitiuæ 364
Cauſæ rapiendi multiplices 301
Cauſæ ſoliditatis vaſorum ſeptentrionalium 457
Cauſæ ſomniorum 606
Cauſæ variæ vnde incendia fiunt 426
Cautela captandę prędę 705
Cautela claſſica 28
Cautela coloris albi 292
Cautela conſeruandæ vitæ in extrema neceſſitate 356
Cautela contra exploratores 45
Cautela equi vulnerati 257
Cautela eſt prouidè bellare 309
Cautela honeſta obſidentium 299
Cautela in comparandis pellibus 618
Cautela in iudicio ſeruanda 492
Cautela in porrigendis armis 250
Cautela militaris 317
Cautela ne præda in mare euadat 745
Cautela nè rotę à curſu deſtituantur 281
Cautela obſeſſorum in ſubterraneis dolis cognoſcendis 296
Cautela prudentiſſima contra duella 192
Cautela vitæ glacialis 34
Cautelæ belli tempore 139
Cautelæ connubiorum 483
Cautelæ principũ in prœliis habendæ 263
Celebritas caſta etiam oculos à licitis refrenat 475
Celeritas efficax 331
Celeritas nimia equorum plerunque nocet 587
Celetes 255
Celtes 725
Celtes naturalium rerum ſcriptor 645
Cenchris ſerpens 774
Centum aduerſus mille reſiſtunt 236
Ceraſa hortenſia, ac ſyluęſtria 413
Cerę copia inæſtimabilis 359
Ceræ opulentia 625
Ceræ reſolutę tanta copia, quòd in ea nauigari potuit 360
Cereus benedictus in particulas diſtribuitur 535
Cereus inſigne pontificum eſt ibidem

Cerei benedicti accenduntur 534
Cerei pro pellibus emuntur ad vsum eccle siarum 544
Ceres frumenti inuentrix 441
Cerimoniæ apud Gothos in cõnubiis mul tiplices 481
Cerimoniç mortiferç 489
Certamen artis ac naturæ in saxis 408
Certamen campestre 297
Certamen contra aquas terribile 381
Certamen hyemale 394
Certamen mortiferum 235
Certamen primum hostile de molis aufe rendis 440
Certamen propter pontem 327
Certamen pro pudicitia subeun dum 201
Certaminis noui genus 190
Certamina grauissima in monte Brunca berg 314
Ceruisia Aethiopum melior 453
Ceruisia Aethiopum quando insipida ibi.
Ceruisia in Martio cocta, decem vel vigin ti annis durat 453
Ceruisia Islandensium 454
Ceruisia miram fœcunditatem mulieribus adfert 451
Ceruisia noua & vetus contrarias naturas habent 452
Ceruisia Prutenica omnium excellentiss ima illudmo 450
Ceruisia semicocta laxat ibidem
Ceruisiæ coquendæ diuersitas 454
Ceruisiæ Gedanensis virtus 451
Ceruisiæ medicina 211
Ceruisiç purgatio 453
Ceruisiç transfusio ibidem
Cerua pantera non videtur 603
Cernus ab vrso rapitur 623
Cerui iugales, aliás rangiferi 10
Cerui simplices viso venatore stupent 603
Fistula mulcentur ibidem
Ceruorum cornua occupanti cedunt ibid.
Ceruorum venatio facilis ibidem
Ceruus volans 99
Cetus à mari electus 50. cubitorum 755
Cetus arenas in dorso fouet ibidem
Cetus delphinos vorat 741
Cetus funibus ligatus attrahitur ibidem
Cetus grandis montibus adæquatur 755
Cetus in dorso radices, frutices, & arbu sta fouet ibidem
Cetus in limum se mergit 741
Cetus nauigia ad imum deprimit 740
Cetus pisces saltem glutit 755
Cetus quidam capitur 740
Ceti carnes et lardum sale condiuntur 750
Ceti corio 40. homines vestiuntur ibi.
Ceti cornua cohærent 739
Ceti costarum longitudo 752
Ceti lusus tempestatem præsagit 755
Ceti magnitudo 741
Ceti oculi ambitus quindecim homines capit 739
Ceti ossium compago pro domo erigitur 754
Ceti pinguedo maxima 750
Ceti pinguedinis vsus ibidem
Ceti sperma passim in vndis ampliatur 748
Ceti spinæ quantitas 752
Ceti patrium solum diligunt 755
Ceti 4. iugerum magnitudine 739
Ceti vbi frequentius morantur 755
Cetorum adipe aurigç rotas vngunt 751
Cetorum in ossibus naufragia fiunt 753
Cetorum magna vtilitas 750
Cetorum ossa pro structuris ædium valent 752
Chalybs 209
Chalybs numero venditur ibidem
Chalybis indurandi modus ibidem
Chalybis vtilitas ibidem
Characteres mirabiles, in saxis pugilũ ge sta continentes 48
Charitatis simulatione iniquissima fiunt 269
Charta Gothica 1539. Venetiis facta 155. 242
Charybdis 66
Chelonophagi coriis piscium vestiuntur 750
Chelydrus serpens 774
Cheto 273
Chirurgici plures apud aquilonares 571
Chlœlia virgo per Tyberim natat 355
Choaspes fluuius dulcis 733
Chorea Eluarum 113
Chorea in luctum mutatur 141
Chorea Lycurgi temperantia & fortitudi ne exercetur 519
Chorea nudorum ensium 517
Choreæ arcualis siue circularis lex 518
Choreæ hormicæ ductor armatus 519
Chorisantes vasa in capite gestant 459
Christiernus 1. Daniæ rex ictu, bombardæ 4. anteriores dentes amisit 314

Christiernus 2. Daniæ rex 73. 267. 277. 225
Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus 202. 214
Christiernus 2. è regno Suetiæ expulsus 214
Christiernus 2. fugit ex Suetia 278
Christierni 2. exercitus fame laborat 315
Christierni regis Daniæ exercitus ignito ferro laceratus effugatur 233
Christina regina mulier optima 361
Christus bona instituta seruat 534
Christi fideles in Gothia obedictiam summo pontifici præstant 493
Cibus apum in hyeme 789
Cibus eo sapidior, quò simplicior 159
Cibus leporinarum carnium atri coloris 609
Cibus nautarum in tempestate 467
Cibus obsessorum delicatior 310
Cibus rangiferorum 595
Cibi apti bona medicina 570
Cibi sortes manducandi 722
Cibi medicinales 452
Ciborum mutatio colores causat 608
Cicatrices notandæ proditorum signa 189
Cicero 429
Ciconia pro pullis pugnat 658
Ciconia pullos à muro exportat 115
Ciconiæ in Thessalia serpentes deuorant 659
Ciconiæ miranda natura 151
Ciconiæ nigræ in septentrionali Suetia 658
Ciconiæ variæ in Germania 659
Ciconiæ veteres à iuuenibus nutriuntur ibi.
Ciconiarum ac tigridum natura 551
Ciconiarum esca 658
Ciconiarum præsagia 696
Ciconiarum pulli in paludibus producuntur 658
Ciconiis pietas eximia erga filios ibidem
Cimbri ac Moschi adulatores 311
Cimbri quibus armis vtuntur 223
Cimbri tricuspide telo vsi 499
Cimices quomodo fugantur, ac occiduntur 786
Cingulum militiæ ad sepulchrum Christi susciptur 479
Cingulum victoriæ 112
Cinis glaciem firmat 385
Cineres mortuorum non tangendi 210
Cinericii agri 434
Circhos siue circos belua marina 768
Circius ventus 19. 21. 62. 64. 69. 133. 423
Circius Cambysis exercitum prostrauit 22
Circius ventus apes in extremis aquilonis non finit 796
Circius ventus austerrimus 240
Circii venti vehementia 329
Circuitus nullus in aliquibus mõtibus 74
Circulatores arguuntur 570
Circulus candidus circa solem quid portendat 17
Circuli euanescentes 26
Circuli inter auroram & meridiem frequẽtius apparent 28
Circuli repentini & densi 27
Circuli rubei coloris prodigiosi ibidem
Circuli solares 26
Circulorum effectus ibid. 28. 29
Circulorum qualitas 28
Circulorum varietas 29
Circunstantiæ bellorum 359
Circunstantiæ multæ in bello seruãdæ 585
Circunstantiæ nauales belli 341
Circunstantiæ quæ in sacris litèris necessariæ 554
Circunstantiæ temporum, locorum, & hominum consyderandæ 519
Citatio monturi ad tribunal dei 491
Citharœdus portentosus 716
Ciues 1600. in Stocholm combusti 313
Ciues pernicioſi Rempub. euertunt 465
Ciues pessimi principis conniuentia emergunt 312
Ciuium afflictio 274
Ciuiles leges Gothorum 492
Ciuitas Holmensis 90
Ciuitatis bonæ pulchra comparatio 648
Ciuitates in hyeme durius obsidentur 379
Clades horrenda 277
Clamor in iudicio 492
Clamorosa aliquando Musica 522
Claritudo veterum ex armis 191
Classis duplex regis Hachonis 237
Classis piratico studio 7. regum dirigitur 177
Classis regia ad nauigandum inhabilis redditur 353
Classes æstiuæ eodem loco nauigant, quo hyeme rheda proficiscitur 45
Classes bellicæ nocte sibi illudunt 341
Claua Haldani ferreis nodis conserta 173
Clauæ pro conto è cœlo remittuntur 109
Claudius 199

Claues portarum sæpius renouantur 298
Clauos Boya 509
Clementia aeris vbi 769
Clementia beluarum marinarum 770
Clementia elementorum circa solstitium æstiuale 482
Clementia erga peregrinos habenda 681
Clementię quando principes obliui solent 402
Clibanus pro siccando brasio aptatur 470
Cloaca 90
Clodius orator 461
Clodoueus rex Franciæ amens factus perpetuò 561
Clupea piscis 778
Clypeus & ensis signa fidei & nobilitatis 566
Clypeus dorso puerorũ appenditur 249
Clypei cur in locis sacris remanent? 566
Clypei ex caseorum corticibus fiunt 467
Clypei militares pelle felina muniuntur 589
Clypei oblongi 292
Clypeos à tergo comedentes sustinent 458
Coccyx auis 695
Coccycis caro dulcissima ibidem
Coccycis præsagium 696
Cœnum carminibus concitatur 130
Cohortes cataphractorum instruuntur 585
Colles arenosi sub aquis 424
Color glaucus olim in septentrione portentosus 475
Color in ambra seu succino variatur 425
Color rubeus durum est 99
Color vestium in obsidione sæpius mutatur, & cur 299
Coloris rubei ratio 98
Colores adulterini citò deficiunt 486
Colores naturales 36
Colorum diuersitas in succino 415
Colossus 158
Colubrorum humor esus quid præstare videtur 118
Columba auis multiuaga 662
Columbę internuntię 186
Columbarum esca 662
Columbarum nidi qũo extruendi ibidem
Columbarum species duplices 663
Pulli domesticæ verni meliores ibi.
Pulli syluestriũ i medicinis vtiles ib.
Columbarium vbi extruendum 662
Columbaria vel rara, vel nulla in septentrione ibidem
Columnę aureę 283
Comagene genus anserum 655
Comagenum medicamen ibidem
Combibulones 456
Comes Florialis 503
Comes Holsatiæ 188
Comes in periculo & poculo 247
Cometa Romę colebatur 197
Cometę 28
Cometæ quanto tempore in septentrione videntur 18
Comitia super regnis vniendis 276
Cõmodus Imp. templorum spoliator 50
Commodus Imp. sagittis valuit 502
Commodus Imp. veneno extinctus ibid.
Communicantes laudantur 245
Communitas iudicibus pro labore soluit 489
Commutatio rerum inter septentrionales 212
Comœdię proprium 526
Comœdiæ taxantur 533
Comparatio pulchra bonę ciuitatis 648
Compassus nauticus 343
Compendium aquilonariũ in nauibus fabricandis 330
Compendia mortis 222
Conclaue Giurithæ 175
Conclaue magorum 121
Concordia 206
Concordia beata 550
Concordia quare inflauratur ibidem
Concordia vetus 473
Conditio et cõmendatio agriculturæ 429
Conditio illegitimorum grauissima 484
Conditio illegitimorum infamis 485
Conditiones bellantium & bellorum notandæ 260
Conditiones bellorum in successu 398
Conditiones bonæ equorũ aquilonarium 586
Conditiones boni principis 243
Conditiones bonorum regum 562
Conditiones notabiles in sponso eligẽdo 476
Conditiones notandæ 309
Conditiones optimæ regum 246
Conditiones regię electionis triplices 401
Confessio miserabilis 126
Conflictus glacialis 360
Congelatio globorum sub pedibus equorum quando fit 395
Congeries collium 155

Congressus glacialis 385
Congressus militum periculosior 308
Coniugati in bello fortes 237
Coniugium honorabile 484
Coniugium societas indissolubilis 482
Coniugia aquilonarium firmissima 484
Coniugia fiunt ad domesticam honestatem dirigendam 436
Coniugiorum optimus euentus 477
Coniungendi matrimonialiter annulo & osculo firmantur 480
Connubiũ legale captiuatæ virginis principi conceditur 396
Connubia prima ex raptu 477
Conscientia ac pudor crimen indicãt 190
Consensus filiæ in matrimonio requiritur 184
Consensus gentis aquilonaris in fide 541
Consiliarii crudeles 399
Consilium autoris fidele 273
Consilium autoris salubre 802
Consilium dolosum 124
Consilium prudentissimæ mulieris 397
Consilium tutius in perplexitate morborum 570
Consilium viri fortis necessarium 283
Consilia ac conuentus in insulis de reparanda vnitate 401
Consilia senum tutiora, iuuenum dulciora 519
Constantia mulierum coniugatarum 288
Constantia mulierũ in septentrione 485
Constantia obsessorum 442
Constantini Magni laudes 568
Constantius 748
Constitutio catholica pro vnitate restauranda 554
Constitutio Friderici 2. de naufragiis 428
Cõstitutio pacis ad principes spectat 397
Consueta vilescunt 575
Consuetudo pessima est despicere veritatem 399
Consuetudines diuersæ 251
Consyderatio futuri euentus 520
Contemptor rex consuetudinum periclitatur 245
Contemptores mortis aquilonares 511
Contentio fallentium vna 311
Conti Parthorum grandes 349
Contos lõgos in equis pueri gestant 249
Continentia fortitudinis vinculum 160
Continuatio pugnæ 294
Contrarietates temporũ formidabiles 323
Conuentus insularis de concordi regimine 400
Conuentus principum bellaq; gesta vrbes illustrant 299
Conuictus morum facit similitudinẽ 542
Conuictus pacificus impeditur 543
Conuiuii simulatione sæpe à Danis optimates trucidantur 275
Conuiuiis effluere prodigum est 540
Copia piscium maxima 698
Cor pauidum impii habent 563
Cordis humani scrutiniũ difficilimũ 507
Corde duplici scriptura comminatur 560
Corbes, crates, seu arcus sub pedibus 147
Corbibus infantes portantur 152
Coriaria pecunia 212. 215
Corium bisontis 15. homines capit 751
Corium vrorum vtile 633
Corne. Tacitus 199. 458
Cornibus pro cyathis vtuntur 542
Cornices cur hyeme in dorsis porcorũ sedent 670
Cornicum præsagia 696
Cornicula vocalius solito cornicatur 126
Cornu lunæ acutum 17
Cornua arietibus deponenda 574
Cornua ceruorum occupanti cedunt 603
Cornua cohærentia 739
Cornua 15. ramorum 595
Cornua vroꝝ auro argẽtoq; circũdant 632
Corona regis capiti imponitur 478
Corona, virga, arcus differunt 27
Coronæ solis 31
Coronæ solares 27
Coronæ tres iam Sueonũ arma, & cur 88
Coronæ virginum 217
Coronatio regis 244
Corpus beluæ marinæ super vno pede fertur 768
Corpus viuum sine motu 571
Corpora alba diu durant 668
Corpora nigra porosa ibidem
Cortices quercini pro lumine 76
Corticibus arboꝝ literæ inscribuntur 58
Coruscatio quid 24
Coruus candidissimus regi Siciliæ missus 664
Corui albi 646
Corui albi agnos & porcos occidũt 149
Corui aquatici rapaces 665
Corui, atque cætera animalia in Islandia alba 664
Corui in ceruisiariis tabernis furantur 665

Corui marini 690
Corui nocturni 77
Corui porcellis insidiantur 240
Corui præsagium 696
Corui Romani multa millia nummorum meruère, prolatis quatuor verbis 664
Verba vnius corui ibidem
Verba alterius ibidem
Corui 64. voces formant 665
Coruorum ferocitas communis 664
Coryczus secretus auscultator 337
Coryczi ibidem
Coryphæus inter maiores primus 458
Costæ cetorum quadragenum cubitos 753
Costæ 40. pedum ibidem
Costæ quot homini, suibus, cornigeris, & serpentibus 754
Costarum fractio per ceruisiã sanatur 452
Cotes 93
Coturnices quõ à nauibus arcentur 761
Crabrones oblongi in septentrione 783
Crabrones, puocati seipsos vindicãt 784
Craca magica mulier 118
Crantzius 168. 325
Crateres argentei 38
Crates ferrea super portas dependens 389
Crates retiariæ 207
Crimen adulterii fusurris detegitur 269
Crimen immane 482
Crimina læsæ maiestatis quomodo puniuntur 489
Crocodili aluus roditur 601
Crœsus 109
Crœsus Lydorum rex 639
Cruciatus multiplex 233
Crudelitas hostilis in victos 316
Crudelitas inaudita 266
Crudelitas maxima 546
Crudelitas Moschorum ac Ruthenorum 365
Cruor latus in aquis 341
Cruore humano Mars placatur 100
Crura equorum minimè lauanda 584
Crystallus sicut buccella 88
Crystallini lapides 93
Crystallina vasa 205
Cubicula rosarum 39
Cuculus per errorem fouetur 695
Cuculiauis consyderatio ibidem
Culicis aculeus fistulosus 785
Culices abigendi remedium ibidem
Culices dulcia fugiũt, & acida petunt ibi.
Culices & muscæ à pascuis fumo iunipe-rorum fugantur 786
Culices in septentrione molestissimi 785
Culices minutuli in hyeme 580
Culices quandoq; succino inhærent 414
Culices quibus à domo pelluntur 786
Culices tristissimi 143
Culices vt citò generantur, ita & citò pereunt 786
Culicum mira subtilitas atq; vis 785
Culicum multitudinis causa 786
Culpa magna pœnam auget 294
Culpa populi pricipes boni auferunt 567
Cultellus tonsorius Haraldi 187
Culter cum vagina in propria lance circũfertur 458
Cultura agrorum instrumẽtis variatur 431
Cultura deorum diuersa 105
Cultus idolorum 241
Cunei in acie condensandi 260
Cuniculi non sunt in aquilone 609
Cuniculi Romano exercitu superãtur 149
Cuniculos agunt castra niualia oppugnantes 39
Cunipertus rex Longobardorum 181
Cupri æriscq; fundendi modus 208
Cura antiquorum de iuuentute bene instituenda 530
Cura prima liberandi parentes & infantes ex incendio 426
Cura sine tormento, remedium sine horore, sanitasq; impunita acquiritur 60
Curetes 166
Curetes per raptum virginum matrinonia contrahunt 482
Curricula 282
Currus ad propugnacula seruantur ibi.
Currus 80. falciferi 283
Currus 300. ex vno ceto replentur 750
Currulia castra 291
Cursores Alex. Mag. 167
Cursus continuatur cuulsis capitibus 502
Cursus flexuosus, vel arbitrarius 41
Cursus glacialis celerrimus ibi. 391
Cursus glacialis insidiosus 41
Cursus glacialis pro piscibus vt aliàs pro pallio 713
Cursus in cacuminibus montium celerrimus 41
Cursus pro brauio 42
Cursus pro brauio quomodo periculosus ibidem
Curtii gesta 282
Cuspides sagittarum curuatæ 348

Custodia equestrium 228
Custodia pudicitiæ 477
Custodiæ viarum ab obsidentibus 299
Custodes castrenses in media nocte mutantur 382
Custodes portarũ frequẽter mutantur 298
Custodes vexilliferis adhibentur 250
Cutis serpentis dentes euellit 775
Cygnus auis placida nautis 661
Cygnus mitis 660
Cygnus plumas albas, ac carnes nigras habet 661
Cygnus præco sui fati 660
Cygni descriptio 661
Cygni altissimè volantes frigoris asperitatem nuntiant 660
Cygni multi in aquilonaribus aquis ibi.
Cygnorum præsagia 696
Cygnos capiendi modus 660
Cymbæ piscatoꝝ ab ariete merguntur 735
Cynica Diogenis secta odiosa 464
Cynosura signum cœleste 577
Cyri regis filius occisus 150
Cyri regis responsio ibidem

D

Daci soboles Getharum 383
Dædali labyrinthus 124
Dæmon excelsior 127
Dæmon visus 128
Dæmones damna dant ibidem
Dæmones ianuam rumpunt 126
Dæmones in puteis mineraꝝ vagantur 211
Dæmones in statuas transformati 75
Dæmones noxii 211
Dæmones pœnæ exactores 126
Dæmonum sex genera in metallis 211
Dæmoniaci linguis variis loquuntur 128
Dagoberti regis Franciæ sacinus 551
Dagoberti regis Francorum attestatio 552
Dalacarli 72
Daleri 215
Damascus 567
Damianus à Goës eques Lusitanus 366
Damnum ab hominibus grauius, quàm à feris 642
Damnum monetæ falsæ 213
Damnum vulpecularũ, earum pellibus restauratur 575
Damnà ingentia è ratibus fiunt 309
Damna reipub, vnde 215
Dana kéer 232
Danmarck ecclesia prope Vpsaliam ibi.
Dania paruulæ telluris angustia dicit 276
Daniæ rex ab agrestibus fugatus 132
Dani aliena dominia appetunt 361
Dani semper in Suetia periclitantur 239
Danorum naues 169
Danorum odium pertinax in Succos, & ecõtrà 238
Danorum oppressio ibidem
Dans & accipiens oblata deo anathematizatur 558
Dardanarii crudeles 321
Darius excellentissimus sagittator 500
Darius Persarum rex 639
Darius antistes Mediolanensis 324
Dauid oleo benedictionis vnctus est 477
Decimæ dantur p pueris baptizandis 152
Decimæ episcopales hospitalibus dantur 537
Defensio arcium apud Gothos 302
Defensio per duodenas manus 494
Delphinus crocodilum interficit 601
Delphinus hominem in dorsum suum suscipit 765
Delphines Nili serrata dorsa habent 639
Delphini citharæ sono congregantur 708
Delphini tempestates indicant ibidem
Demetrius Moschorum nuntius 387
Dentes acutissimi 616
Dentes duo portentosæ longitudinis 758
Dentes morsi pretiosi 757
Dentes sciurorum præstigiosi 614
Dentium piscium differentia 758
Depositio potentum 549
Destructores vrbium 399
Deus in creaturis suis mirabilis 762
Deus laudandus vbiq; 454
Deus opus pium rependit 538
Deus pœnitentibus veniam præbet 552
Deus sanguinis 101
Dei imago in omnibus 99
Dei secreta in taberna ceruisiaria decãtantur 559
Dii adulando restituuntur 103
Dii Aegyptiaci 99. 103
Græcorum 99
Persarum ibidem
Romanorum ibidem
Dii Byzantini nobiliores 102
Dii magis tributarii, magis sancti 103
Dii tres maiores 100
Dii tres minores 101
Dii turpissimi infames, & noti sepulchris 103

Diis frustra minæ fiunt 109
Diabolus equestri pompa Scheningiã ingressus 217
Diabolus euanescit ibidem
Diadema regium in forma aspidis 775
Dian Hellesponti rex 284
Diana triplex dea 640
Luna in cœlo ibidem
Diana in syluis ibidem
Proserpina apud inferos ibidem
Diceneus Gothorum rex 244
Dictami herbæ virtus 603
Dictator 374
Dictis prius quàm armis Starchaterus aduersarios contemnit 163
Dies continuus per 5. menses 11
Dies 6. mensium 15
Dies & annus occisionis procerum 94. 277
Dies æstate, & noctes hyeme continuæ 14
Dies perduntur, dum vita quasi rapitur 462
Dierum distinctio à quo inuenta 54
Differentia auium 646. 648
Differentia gentium 46
Differentia piscium multiplex 727
Differentiæ sonorum in cantu 687
Difficile duo pericula euadere 239
Dignitas equiriatus 247
Dignitate maiores, priores in fuga 332
Dilapidatores pecuniarum pretiosi 721
Dimicatores 510
Diogenis secta à Romanis introducta 506
Diomedeæ aues inter aduenas ac incolas iudicant 772
Diomedearum auium præsagia 696
Dionysius Siculus 548
Disciplina armorum 54
Disciplina equestrium 255
Disciplina sagittandi 144
Disciplina silentii apud principes seruanda 656
Disciplinæ militaris proprium 509
Discordantes bestiis assimilantur 245
Discordes ad concordiam rediguntur 542
Discordia 86. 206
Discordiæ inter regem Daniæ ac regẽ Norwegiæ componuntur 300
Discrimẽ seu periculum raptarum ouium ac iumentorum 315
Dispersi in prælio facilè superantur 261
Dispositio in morituris 557
Disputantium temeritas cohibenda 554
Dissensio inter milites hastiludiis tollitur 514
Distantia inter Vilnam ac Mosquam 367
Distantia locorum 12
Distantia maxima 151
Distinctio platearum 421
Distributio prædarum 396
Diuersitas habituum in septentrione 474
Diuinatio hodie remittitur, & quare 117
Diuinitas oculis mortalibus non fallitur 546
Diuisio bonorum quando fit 483
Diuitiæ infinitæ aquis inclusæ 417
Diuitiæ in profundo 204
Diuitum depressio 270
Diuortium inter Sueones rarum 481
Doctrina catholica à Latio petitur 519
Doffrinæ alpes 75
Doffrinarum auium præsagia 696
Doffrini montes 147
Dogmata impiorum auferenda 553
Dolabra 47
Dolia picâta natantia portus introitũ mõstrant 425
Dolores occulti grauiores 269
Dolosis cum cautè agendum 344
Dolus dolo compensatur 340
Dolus inter præliandum difficilimè cauetur 262
Dolus plerunq; improsperè cedit 333
Dolus punitur 699
Domaldrus Suetiæ rex 323
Domesticis vix fidendum 307
Domi nil habentes, ad rapiendum alienas fortunas promptiores 271
Domitianus Imp. peritissimus sagittator 499
Domus in arboribus 145
Domus incastellatæ 410
Domus in mediis aquis comburuntur 417
Domus super aquas ædificantur, & quare? ibidem
Dona diuersa nationibus attribuuntur 66
Dona inuisibilia rex percipit 478
Dona nuptæ porriguntur 482
Dona quæ tyronibus dantur 250
Donationes pro nouis nuptis, & maritis 593
Dos ad quid datur? 477
Dos in aquilone à maritis datur ibidem
Dossi, aliàs sciuri 219
Draco domesticus 187
Draco marinus 760

Draco 30 cubitorum 772
Draconcs herbam in dorso habent 755
Dromades 330
Dromones ibidem
Dromones mille fabricantur 331
Drosagump 435
Dryudæ 244
Ducatus Finlandiæ 96
Ductor præliorum qualia notare debeat 385
Ductor spiritus magi malus dæmon 121
Ductores in distributione præstantiora spolia consequuntur 396
Dufflinum Hybernię oppidum 185
Duna vrbs 186
Duo cum pluribus certant 179
Duo imperia vix ab vno feliciter gubernãtur 276
Durities crustata spiculoꝝ impulsum frustratur 188
Durities saxosa in succino 414
Dux æstualis 503
Dux gruum 71
Dux hyemalis 503
Dux Prussiæ 415
Dux strenuus quantum in bello præstat 293
Duci caput bombarba aufertur 307
Duces bellorum vtriusꝙ partis inter se donis conuiuiisꝙ certant 297
Duces discordes ineuitabilem perditionè pariunt 553
Duces fallaces exercitum seducunt 226
Duces imperiti fallunt 402
Duces in bello caueant ne eludantur 308
Ducum militarium officium 263
Ducum perplexitas in bello attendenda 347
Duellum 191
Duelli ardor ibidem
Dynastæ 214
Dysting nundinæ à Dysa regina vocantur 138
Dytmersenses hostes in aquis suffocãtꝰ 305

E

Ebbo pirata 174
Ebrietas Gallorum 461
Ebrietas nullibi in orbe cessat 462
Ebrietas perdit quod alea quæritur ibid.
Ebrietatis mala infinita ibidem
Ebrietatis vitia ibidem
Ebrii Massagethæ ore fœtentes 461
Galli petulantes ibidem
Germani rixantes ibidem
Gothi rebellantes ibidem
Finni plorantes ibidem
Ebrii nunquàm quidam reperti 160
Ebriosorum pericula 794
Ecclesia semper angustiatis subuenit 545
Ecclesiæ ac regis bona facilimè amplianda 153
Echeneis despicabile animal 761
Echeneis in cibo mortem infert 762
Echeneis ingentem nauim sistit 770
Echeneis maximam nauim tenet, & maximus piscis vnum ventriculum haud satiat 721
Echeneis morsu suo naues alligat 762
Echeneis piscículus potens 761
Echeneis 400. remiges superat 762
Edera adulatrix 412
Edictum Alexandri de pauone non necando 683
Edictum de succino non colligendo 414
Edictum Numæ de salsamentis 723
Edictum principis Gothorum 598
Edictum regis Chnstierni cassatum 612
Edictum regium ne cursu onagrorum viatores vtantur, & cur 392. 393
Edictum Theod. regis Gothorum 546
Educatio honesta liberorum 200
Edulium 111
Edzóere 492
Effectus innumerabilis ollæ maleficarum effusæ 118
Effœminati ad nullum opus valent 296
Effœminati è bello aufugiunt 236
Effœminati nihil in prælio valent 764
Effœminati quibus in amorem alliciantur 801
Effœminati spernuntur 245
Egbertus Biarmorum rex 180
Egtherus Finno trucidatur 173
Electuarium aquilonarium contra pestem 777
Electuarium variarum virtutum ibidem
Electuarii aquilonaris contra pestem confectio ibidem
Eleemosyna extinguit peccatum 537
Elementa inuicem consœderata 60
Elephantum natura 573
Eleuatio vel depressio bombardarũ attendenda 306
Eloquentia propria Romanorum 533

Emendæ afflictis largiuntur 154
Enarus cæteris grauius hostem impetit 501
Enarus Norvagicus sagittator peritissimus ibidem
Enari sagax responsum ibidem
Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos 309
Ennii carmen 510
Ensis & clypeus signa fidei & nobilitatis 566
Enses ambabus manibus versatiles 261
Enses ligneí 715
Epaminondas Thebarum princeps 639
Epigramma Cyri regis Persarum 565
Epigramma Semiramis reginæ ibidem
Epistola Alarici regis Gothorum de educatione puerorum 532
Epistola archiepiscopi Nidrosiensis Erici Falchendorff, missa Leoni 10. cum capite monstrosæ beluæ 734
Epistola hirundinis pedibus alligata 186
Epistola regis Gothorum de tchencide 762
Epistola Theoderici regis Gothorum de venatione 640
Epitaphium Holmstani 50
Epitaphium vetustum cuiusdam Germundi ibidem
Epitaphia saxis incisa 49
Equæ fame macerantur ad cursum 585
Eques auratus potentissimus 491
Eques cadit occidendus 395
Eques per ventum deiicitur 22. 23
Equitis in glacie sine periculo casus 360
Equites ac pedites armati natant 350
Equites armati à terra equos conscendunt 254
Equites breui momento natando spirant 351
Equitum cataphractorum cohortes instruuntur 585
Equitibus angustus locus pernicioſus 236
Equester imperitus inutilis 585
Equestres garruli à muliere superantur 515
Equestria prælia 254
Equinus pullus ducendus per turbam 583
Equiriatus dignitas 247
Equus Alexandri Magni 585
Iulii Cæsaris ibidem
Nicomedis Bithyniæ regis ibidem
Equus Artybii mirabilis 252
Equus Biomonis pugilis præstantissimus 350
Equus celerrimus 251
Equus elevatus dominum penè occidit 371
Equus interfectorem domini sui occidit 255
Equus loro non freno ducendus 584
Equus magnanimus vi regi non vult 585
Equus marinus magnitudinē bouis habet 768
Equus miræ magnitudinis 255
Equus niger 127
Equus portatur in humeris 157
Equus potius quàm sessor sagitta læditur 226
Equus Seianus 257
Equus stimulatus ob globos niveos pedibus adhærentes celerius cadit 395
Equus Troianus 594
Equus vnus cur vehiculo aptatur 378
Equi boni signa 580. 581. 582
Equi descriptio in lib. Iob 587
Equi sessor prudens esse debet 585
Equi ad natandum instructi 350
Equi ænei 284
Equi animosi Vestrogothorum 256
Equi apud Gothos ad aram immolabātur 108
Equi barritu elephantorum terrentur 283
Equi bellum ingressuri fient 585
Equi boni quomodo notantur 351
Equi boum corio tecti 291
Equi candidi periculosi 581
Equi culmis tectorum aluntur 322
Equi desultorii 255
Equi dominos vt canes sequuntur 584
Equi edocti vt equite descendente eodem loco consistant 254
Equi elevati sessores præcipitant 370
Equi exigui, verùm electissimi 84
In gyrum saltant ibidem
Circulos transiliunt ibidem
Piscibus ac lignis pascuntur ibid.
Ceruisia vel vino inebriantur ibid.
Equi hostes nōrunt 587
Equi incessum congressum horrent 588
Equi in gyrum à Germanis et Gothis vertuntur 259
Equi ne hostibus vsui sint eneruantur 351
Equi non equites sagittis impetuntur 431
Equi non habentes ferramenta in niuibus tutiores 395

Equi Norwagici 580
Suetici ibidem
Oelandici ibidem
Finnonici ibidem
Equi Oelandici dociles 587
Equi pauci nunc tyrannos occidunt 255
Equi Persici camelos timent 370
Equi podagra laborant 584
Equi præliares ex Gothia haud educuntur 586
Equi præliares in syluis enutriuntur ibid.
Equi recentes ad prælium assumuntur 351
Equi secretis signis suis veris sessoribus applaudunt 256
Equi Suetici animosi 587
Equi super glaciem in gyrum vertuntur 360
Equi symphonia audita ad saltum mouentur 588
Equi viso igne ad bellum prouocantur 77
Equorum ætas 582
Equorum aquilonarium bonæ cõditiones 586
Equorum docilitas 588
Equorum impatientia in frigore 382
Equorum infirmitates 587
Equorum informatio vt genua flectãt 588
Equorum nimia celeritas plerunque nocet 587
Equorum pulli meliores 583
Equorum 50. millia in armentis regiis 41
Equorum saltationes 587
Equorum syluestrium ac indomitorũ vsus 376
Equis nomina dantur 255
Equos fortiores septentrionales populi olim magis amplectebantur, quàm celeriores 40
Equos insilire mora nulla 259
Erengislus Plata hastiludiis præstans 513
Ergastula ossibus constructa 133
Ericius se in sphæram recludit 641
Ericus Cracæ priuignus disertus 118. 190. 334. 353
Ericus contemporaneus Ciceronis 354
Ericus ligna ac manu promptus 190
Ericus Rollerusq; fratres cõiunctas egerũt nuptias 354
Ericus Emundus 116
Ericus rex cognomine Bonus 522
Ericus Suetiæ rex 116
Ericus Suetiæ rex exulat 265
Erinacius poma ad victum colligit 624
Erinacius vrsum interimit 601
Errantes secum multos in errores ducunt 554
Error matris ad filios transit 484
Error mundi dolendus 541
Error separatione deprehenditur 62
Eruditio literarum nobilitatem perficit 476
Erythrotao exiguis auibus parcit 665
Pondus prædæ ab eo attenditur ibi.
Erythrotao quomodo capitur 694
Erythrotaonis auis consyderatio 666
Erythrotaonis pennæ sortes ibidem
Esa filia regis Vermorum 177
Esaias 239
Esca delicatissima 604
Esca equorum 578. 586
Esca rusticior 159
Escarum copia congeritur 652
Esurientes occidit, qui quod potest nõ affert 546
Euantes Græcus autor 643
Euentus belli incertus 260
Euentus casualis in glacie, sed notabilis 714
Euentus futurus consyderandus 520
Euentus optimus coniugiorum 477
Euentus futuri à rusticis iudicantur 55
Euentus inopinati circa matrimonium 483
Eulæus flumen dulce 733
Euphorbia herba remedium contra venenum 775
Euthymenis filius triennio tribus cubitis creuit 157
Eutropius 199
Exactores astutissimi 266
Examen apum 374
Excitati Lappones hilarius epulantur 141
Executio censurarum 489
Executio iustitiæ fit ibidem
Exemplum clementiæ sequendum 666
Exemplum magnum pietatis in mari 771
Exemplũ notabile, ne principes illusi turpiter occidantur 226
Exemplum pietatis erga filios 670
Exemplum velocissimæ pacis 397
Exemplum vbi ardeliones taxantur 669
Exempla bona prosunt 534
Exempla crudelissimi Neronis abhorrenda 612
Exercitationes militares 357

Exercitia aquilonarium 135
Moschouitarum ibidem
Finnorum ibidem
Gothorum ibidem
Aduenarum Germanorum ibidem
Exercitia coniugatorum 480
Exercitia diuersa 509
Exercitia iuuenum in equis 249
Exercitia mulierum ac virorum in aquilone distincta 467
Exercitia pucrorum & iuuenũ aquilonarium 498
Exercitia terribilia inter milites 258
Exercitus Alexandri facilè delebilis 357
Exercitus Antiochi peltis consuetus 283
Exercitus auxiliaris non perdendus 349
Exercitus ei semper fouendus, qui duo regna obtinet 276
Exercitus equestris quando pugnat 237
Exercitus est quasi animal 263
Exercitus fluctuans naui assimilatur ibid.
Exercitus hostilis gladiis versatilibus infringitur 281
Exercitus induratus 273
Exercitus integer compẽdiosè fouetur 319
Exercitus Kegneri impunè laceratur 131
Exercitus Thebarum 49
Exercitus variæ linguæ plerunq; inglorius abit 385
Exercitus vnde 215
Exercitus conscriptio 270
Exhalationum effectus 29
Exhortatio beati Ambrosii ad pietatem 659
Exhortatio dictatoris ad milites 374
Exilium Io. Mag. 19. annorum 154
Exilium ob adulterium iniungitur 486
Exilium prolixæ morti comparatur 272
Exilium 33. annorum 555
Existimatio sua vnicuiq; salua 697
Exocœtus monstrum marinum 758
Experientia architectorum in lignis cognoscendis 419
Experientia autoris 35
Experientia in ecclipsi 30
Experientia matrimonialiter coniungendorum 436
Experientia quandoq; infelix 235
Experientia temporum 544
Experientiæ certitudo 55
Experimenta falsa 661
Experti varia pericula, iusta perficiunt 345
Exploratorum ac proditor̃ suffocatio 42
Extensio dominii regis Suetiæ 134
Externi hostes infeliciter pugnant 328
Exultatio post periculum speranda 656

F

Faciei vngendæ materialia 485
Facies animalium naturaliter vasis insculptæ 460
Facinus Magni ducis crudele ac horribile 368
Faculæ cereæ 140
Faculis ardentibus sponsa producitur 481
Faedele infecta 788
Fagi in extremo aquilone non habentur 413
Fagorum nuces triangulæ ibidem
Falces ferreæ vadis immerguntur 287
Falces præacutæ in nauibus 334
Falco lanarius 668
Falco subalbidus ibidem
Falcones albi 646
Falcones aquilonares generosi 667
Falcones margaritis adornati ibidem
Falconum infirmitates & medicinę distinctæ per ordinem 668. 669
Falconum nomina 668
Fallacia nocturna 132
Falonia prouincia Vesgothorum 94
Falsarii deportatione puniuntur 558
Falsi interpretes qua pœna tenentur 559
Fames futura ex quibus signis notatur 413
Fames horrenda 324
Fames in Armenia nulla 83
Fames in terra 91
Fames miserandæ mulieris 324
Fames obsessis onerosa 322
Fames pestem generat 324
Fames quibus rebus leuatur 322
Fames vltimum supplicium humanorum 324
Fame, frigore pereunt hostes 73
Familiaritas nimia arguitur 456
Famuli cum famulis pugnare debent 252
Farcinatores peregrini quæ introduxerunt 458
Fare insula 64
Farina comportatur pro pane conficiendo 318
Farina floris optima 444
Farina quercinis vasis intruditur 44

Farina siliginea 443
Fartor 159
Fatui furum proditores 525
Fatui naturales tolerandi ibidem
Fatui quidam astutissimi ibidem
Fatuitas 486
Fatum & tumulus in eodem alueo 239
Fata viam sibi inueniunt, vt compleantur 51
Faui septentrionales 8. pedum longitudine 798
Fauni 112. 113
Feles sola & inclusa ad mortem non petenda 589
Feles candidæ plures in aquilone ibidem
Feles domesticæ à cunis infantum arcentur ibidem
Feles syluestres ibidem
Felicitas summa 57
Fenestræ domuum Gothorũ in tectis 240
Fenestræ glaciales 36
Fenestræ in tectis, & curt 409. 410
Fengo Danorum rex 274
Ferdinandus Aragoniæ rex 568
Amator religionis ibidem
Ferdinandus Aragonum rex 639
Ferdinandus Aragoniæ rex aleatores expulit 508
Ferdinandus Hispaniar. opt. rex 245
Clementissimus ibidem
Religionis causa bellabat ibidem
Osor scurrarum ibidem
Liberalis 246
Ferdinandus rex Roma. modernus 22
Feræ syluestres horas monstrant 54
Fermentũ pro fece ceruisiæ vsurpat 447
Feroces districtione premendi 344
Ferocia victoriam obtinentium 236
Ferocitas Hungaricarum mulierum 196
Ferramenta acuminata 232
Ferrateę clauæ 170
Ferrea lux 222
Ferrum candens 184
Ferrum cauatis baculis geritur 176
Ferrum crustatum 209
Ferrum ignitum fundis proiicitur 233
Ferrum per carmina hebetatur 173
Ferri caristia 253
Ferri cura obsidendis habeatur 298
Ferri plus alicubi quàm auri 222
Ferri vsus rarus sub polo arctico 419
Fertilitas agrorum indefessa 432
Festedunth vulgare Gothicum 481
Feuda militiæ tyronibus largiuntur 250
Fex ceruisiæ vel fermentum mulso superponitur 447
Fex vini ignem recipit 60
Fecis commixtio 450
Fecis vetustæ ceruisiæ vsus ibidem
Fidelitas virorum fortium perfecta 311
Fidenates victi 374
Fides antiqua secretariis committitur 401
Fides apud principes mendacio nõ deest 274
Fides canum igne se comburentium 579
Fidibus assueti optimè ludunt 522
Fiducia vix imitabilis 247
Figmentum auertendum 120
Figuræ variæ pomorum 413
Figuræ vasorũ in septentrione variæ 457
Fila è neruis 143
Filia regis propugnatori promittitur 177
Filiæ Octauii Cæsaris fila texerunt 309
Filius Amundi regis ex concubina 485
Filius Cyri regis occisus 150
Filius ex vrso ac puella natus 627
Filius M. Crassi à Parthis occisus 348
Filius sapiens lætificat patrem 532
Filius veneno, & pater morbo pariter necantur 297
Filius ac nepotes Thoronis, pro diis habiti 102
Filii duo 115
Filii duo iugales matrem ad templum traxerunt 151
Filii 12. Vestmari insolentes 268
Filii et filiæ malorũ captiui ducuntur 562
Filii legitimi regum 247
Filii magnatũ emittũtur, vt vexẽtur 629
Filii Noę facto diluuio Babyloniæ turrim construxêre 110
Filii obedientes 532
Filii presbyterorũ ī Gothia vilissimi 485
Filii principum sub ferula 531
Filii regis 7. magicam callent 120
Filiorum est emendare errata parentũ 560
Fimbriæ lutrinæ 614
Fimbriæ monstrosæ 474
Fimus bouinus præcipuum remedium in apibus conseruandis 794
Fimo bouino arborum rimæ restaurantur ibidem
Fimorum varietas 431
Finis rebus imponendus 802
Finlandiæ ducatus 96
Finmarchiæ zenit 11

Finni 363
Finni ac Moſchouitæ latrunculi 364
Finni arcubus agiliores comprobãtur 136
Finni conuertuntur 152
Finni gens robuſtiſſima 450
Finni in rubro panno ſuſpenduntur 490
Finni Moſchouitis inſidiantur 364
Finni populus ferox 370
Finni ventum venalem exhibuerunt 119
Finni vicatim habitant 152
Finnonica gens artis lignariæ peritiſſima 329
Finuidia prouincia 239
Firmamenta pacis 398
Firmus ac Bonoſus bibaces 461
Fiſcus miſer 214
Fiſcus ſine iniuria augetur 421
Fiſci iactura in aliena regione caſtra ſeruare 300
Flagellum horribile 533
Flamma picea in medio horrei lucet 435
Fl. Vopiſcus 199
Flexibilitas tortuoſa ſtipitis corylini 413
Fliolmus Gothorum rex 456
Floccus Ruthenorum rex 161
Flores factitii oſtenduntur 504
Florum maxima abundantia 797
Florus 199
Fluctus vnde 16
Flumina congelata ſicut ſpecula 40
Flumina vaſtiſſima 148
Flumina 24. in vnũ lacum fluunt, ac vnũ exitum habent 79. 80. 701
Fluxus & refluxus maris in pellibus apparet 702
Fœcunditas mira ex cineribus 433
Fœdera matrimonii rupta 275
Fœmina Gotuara procax 268
Fœmina innocentiſſima 275
Fœmina manſuetiſſima 274
Fœmina vna nubens infinitam ſtragem auertit 477
Fœminę à cunabulis in armis educatę 197
Fœminæ ac virgines Bothniæ incantatrices 121
Fœminæ aquilonares raro vina bibunt 446
Fœminæ caſtoreum bibentes leuius pariũt 605
Fœminæ halecis carius comparantur 725
Fœminæ illuſtres captiuæ non ſunt violandæ 396
Fœminæ in ſeptentrione pulchræ, & fœcundæ 145
Fœminæ laſciuæ vbi ibidem
Fœminæ menſtruoſæ à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Fœminæ poſt partum purificantur 534
Fœminæ venatrices 146
Fœminarum ingenia aſtuta 198
Fœtor in mineris intolerabilis 211
Fœtor peſſimus in coitu hermelinorum 617
Folia lauri haſtis affiguntur 254
Fomenta ignium flammam laxant 341
Fons 104
Fontes cerealis liquoris ſaporem referentes 733
Fontium abundantia 216
Foramina lateralia in dromonibus 331
Forma benedictionis eleemoſynarum 537
Forma benedictionis paternæ ſuper filios 532
Forma benedictionis potus 536
Forma benedictionis ſuper peregrinantes ibidem
Forma conſignandi baculum 537
Forma conſignandi ſacculum ibidem
Forma epulandi apud veteres 458
Forma intronizationis regiæ 478
Forma lignorum ad curſum cõgruentium 13
Forma pugnandi diſpar 348
Forma tradendi filiam coniungendam 481
Forma vehiculorum quæ rangiferi trahunt 393
Formæ ædificiorum variæ 409
Formæ maſſarum argenti 208
Formæ niuium vno die 20. videntur 38
Formæ variæ 90
Formica in labore imitanda 799
Formicæ duplices in aquilone ibidem
Formicæ paruæ magnas omine portento ſo occidunt ibidem
Formicæ regum exitus ſua pugna portendunt ibidem
Formicæ rubeæ venenatæ ibidem
Formicarum veſtigia in ſilice cernuntur ibidem
Fornicatores cunctis horrorem ingerunt 484
Fortes in aquilone gignuntur 511
Fortes in reges adoptandi 246
Fortes manu pro malleo vtuntur 193
Fortitudo athletica 510
Fortitudo bellica 520

Fortitudo Galatarum 283
Fortitudo in aduersis excitatur 520
Fortitudo Starchateri 158
Fortuna humana experimentis coniuncta in bello potens 260
Fortuna multis ob propriam pœnam parcit 134
Fortuna vilissima à pœna nõ excusat 487
Forum Iulii 92
Fossores minerarum aliis peritiores 296
Fossores minerarum hominũ genus durissimum 206
Fossores minerarum imperterriti 204
Foueæ mellis plenæ 798
Fragmenta saxorum obelisci fiunt 48
Fragor arcus intensi 501
Fragor pedum rangiferorum 595
Framea in nuptiis quid significet 477
Fratres cucullati 1500. 313
Fratres diuersorum ordinum incendia extinguunt 427
Fratres Ericus Rollerusq; coniunctas egerunt nuptias 354
Fratres 7. à Starchatero interimuntur 167
Fraus foliis tegitur 335
Fraus humana 377
Fraus odiosa 136
Fraudes litesq; bombardariorum 289
Fraudibus magica innititur 120
Frenum caudale 584
Frenum strictum equum stupidum reddit ibidem
Frenum virginale 475
Frena argentea 216
Frena aurea 283
Fridencus 3. 52
Fridleuus 185. 188
Fridleuus 12. pugiles oppressit 189
Fridleuus rex 115
Frigedag 100
Frigga pacificans ibidem
Frigus 194
Frigus ac nix oculis nocent 38
Frigus horrendum 33
Frigus inclusum quasi lethale 74
Frigus pullis equorum nocet 583
Frigoris ac glacierum initium 45
Frigoris signa 35
Frigoris vehementissimi signa 33
Frigore & niue fœcundantur agri 36
Frigore poma ac pyra matureſcunt 83
Frigora animalia aquilonaria tolerant 593
Frigora aquilonis asperruma 603
Frigora non execrantur 98
Froe deus sanguinis 101
Froe Vpsalensis deorum satrapa ibidem
Fons in occiput reflectitur 181
Frotho Danicus pugil & rex 188
Frotho Danorum rex 116. 179. 193. 268
Frotho Danorum rex fratrem occidit 274
Frotho rex Hunnorum exercitum deuicit 118
Fructus Armeniæ 83
Fructus diuersi ibidem
Fructus exotici noxii ibidem
Fructus varii super cineres seminanti 433
Fruges sex hebdomadis matureſcunt 432. 436
Frugum abundantia in Gothiam ac Suetiam rediit 323
Frumentum equis datum, hominibusq; denegatum ibidem
Frumentum sole tostum durabilius 316
Frumenta per secula durant 441
Frumenta torrentur ibidem
Fuga Christierni regis 278
Fuga hostilis classis 338
Fuga infirmior ob graue pondus 738
Fuga latronum 365
Fuga nauibus in mari glaciato denegatur 386
Fuga simulata 376. 394
Fuga simulata plerunq; aduersario perniciosa 261
Fuga simulata hostis ad campum educitur 231
Fuga tutior 19
Fugæ cupido incutitur 185
Fugiens putat hostẽ à tergo incũbere 332
Fugiente vno multi labuntur 380
Fugitiuo militi celeres equi conueniunt 251
Fugitiui in spoliorum distributione excluduntur 396
Fulgur quid 24
Fulgure partu exanimato Martia vixit 25
Fulgure quandoq; naues pereunt 227
Fulgura halecis 725
Fulgurum plura genera 25
Fulica in loco suo natiuo manet 681
Fulicarum præsagia 696
Fulmen auertere pennæ aquilæ, pelles marini vituli, & frondes lauri credũtur 25
Fulmen quid 24
Fulmen vnde, iuxta vulgi opinionẽ ibid.
Fulminis effectus ibi. 25

Fulminis ictu minerae demonstrantur 212
Fulmini resistentia dissipantur 26
Fulmine innumera hominum millia interempta 212
Fulmine vinum stat fracto dolio 25
Fulmina quomodo auertuntur 24. 26
Fulminum effectus potius admirandi, q̃ causae inquirendae 25
Fumus 95
Fumus ac flamma castrorũ custodes fugat 339
Fumus ascendens quid significat 535
Fumus obliquatus quid designat ibidem
Fumo fures falluntur 80
Fumi ad arcendum hostem excitantur 228
Fundamenta fiunt sub glaciem dimergenda 418
Fundae hastatae 370
Fundis ignituomis hostis impetitur 338
Funditorum opera 170
Fundus imperceptibilis 72
Funes ante obsidionem procurandi 298
Fungi incensi 186
Funus mortui inimici propria chlamyde Alexander Mag. texit 564
Fur granorum sine vltimo supplicio non absoluitur 435
Fur lapidatus 549
Fur publicus puniri iubetur 321
Fures fisci ad bella non valent 237
Fures longi ac magni altius suspenduntur 267
Furor aquilonarium incolarum 374
Furor populi saeuientis irreuocabilis 305
Furtum alternatum 692
Furti astringuntur, qui naufragia rapiunt 428
Furti noui inuentores 53
Furta rara propter lucem 689
Furtim à tergo caedere infame est 178

G

Gabella leuis in septentrione pro vinis 445
Gaddus 52
Galaléa belua marina 747
Galatae diuina virtute, non bestiarum terrore superati 284
Galatarum fortitudo 283
Galea grauis pueris imponitur 249
Galea pro pace petenda in hasta eleuatur 398
Galea sola quandoq; hastiludia fiunt 512
Galeae cuneatae periculosae 308
Galeae Finnorum diuersarum formarum 371
Galeae latae 308
Galeae montanae 89
Galeae rotundae 308
Galeae squamatae 309
Galeota piscis 744
Galerus Imp. scurras in secunda mensa posuit 524
Galienus 258
Galieni Imp. stultitia 39
Gallinarum pulli scopuli 241
Gallus foeminis parituris adest 657
Galli praesagium 696
Galli execti, siue capi illaesi 125
Galli iuniperi baccis saginantur 657
Galli media nocte canunt ibidem
Gallorum cantus certior horologio ibid.
Gallus syluester diligẽtius pullos obseruat 678
Galli syluestres phasianis maiores, sed nigerrimi 677
Sub niuibus latitant ibidem
Iterum se sub niuibus recõdunt 678
Cantu se produnt ibidem
Galli syluestres post coitũ mirè faltãt ibi.
Galli syluestres quomodo capiantur ibid.
Gambarucha 151
Gammal suen 250
Gandauienses aquis pugnant 305
Garamantas rex expulsus per canes restituitur 578
Garpa mose 232
Garruli primi in fuga 236
Garrulorum ac graculorũ distinctio 669
Garrulitas aquarum tristissima 63
Ge Grecè terra dicitur 35
Gedanum 425
Gedanum ciuitas priuilegiata 438
Gedanum nobile emporium ibidem
Gedanum Prussiae celeberrimũ emporium 267
Gedanum Prussiae opulentiss. 438
Gedanense emporium 216
Gedanensium cõmendabile iudicium 506
Gedeon in aurora vicit 382
Gelasii papae doctrina quomõ condescendendum haereticis 556
Gelonus Herculis filius venator 639
Gelu maius in septentrione regnat, quam alibi, & cur 33

Gelu quid 35
Gemmæ vbi in auribus non habentur 800
Genius malus 128
Gens aquilonaris prouocata indomabilis 543
Gens in tumulis habitans 134
Gens Lapponum orbi ignota 136
Gens plurima mensuras ignorat 468
Gens robustissima pane hordeaceo vtens 442
Gens Tentyricarum 601
Gens vnita opus arduum aggreditur & superat 303
Gentes diuersæ prælia committunt 359
Gentes fortissimæ colluctando perichitantur 304
Gentes 300. ad mare Caspiũ distinctæ linguis 136
Gentium quarũdam nomina 699
Genus pietatis coercere infantiam criminis 495
Genus regale quomodo puniendum 490
Genus taxorum duplex 620
Genus tormenti vetustius apud aquilonares 390
Genus viuendi in septentrione 144
Genera animantium tria 648
Genera armorum 470
Genera armorũ apud septentrionales quãdo templa frequentant 543
Genera bellorum 396
Genera diuersa molendinorum 439
Genera ludorum varia 518
Genera mollium piscium 715
Genera rangiferorum duo 597
Genera vasorum aquilonarium 457
Genera vestium 470
Generatio quinta ab abauo punitur 109
Generatio rapax non decrescit 692
Gepidæ 253
Germani ac Gothi excellentiores potatores 461
Gesta aquilonarium maiora, quàm literis prodita sunt 58
Gesta maiorũ à cautibus extracta sunt 155
Gesta principum in historiis potius, quàm sepulchris perpetuantur 568
Gestilbindus Gothorum rex 118
Gibbus 190
Gigantes 48. 156
Gigantes in lapides conuersi 75
Gigantes septentrionales 57
Gigantomachia aduersus deum 555
Gilebertus magus ligatus 124
Gilmerus Vandalorum rex 522
Girfalcus 651
Giuritha nobilissima virgo 175
Giuritha regina Daniæ 238
Glacialis conflictus 360
Glacialis congressus 385
Glacialis cursus celerrimus 41
Glacialis cursus insidiosus ibidem
Glacialis fortitudo 416
Glacialis sepultura 386
Glaciales casæ 375
Glacies à gelu & aqua deriuatur 35
Glacies à nauibus quomodo arceatur 47
Glacies æstate in septentrione durat 68
Glacies in Aprili infida 46
Glacies in Maio 139
Glacies quid 35
Glacies quomodo debilitatur 380
Glacies resoluenda pacem accelerat 381
Glacies resoluta obsidionem soluit 375
Glacies succisa inimicis dat exitum 386
Glacies turmas equitum & exercitus portat 45
Glaciei ac frigoris initium ibidem
Glaciei acumine capita præscinduntur 42
Glaciei firmitas quo tempore 45
Glaciei mira natura 68
Glaciei soliditas 360
Glaciei spissitudo quãta, cùm pro brauio curritur 42
Glacie aliquot millia hostium suffocantur 232
Glacie naues corripiuntur 164
Glacies pensiles 36
Gladiatorum exercitia 510
Gladius biceps versatilis 281
Gladius carminibus hebetatur 175
Gladius Haquini regis 89
Gladius regi exhibetur 478
Gladii ac tela Gothorum 253
Gladii ad vim repellendã portantur 544
Gladii apud Gothos maximi 221
Gladiorum versatilium ratio 281
Gladii pisces 743
Glanis piscis 718
Globi ante obsidionem comparandi 298
Globi bombardales è lapidibus viuis 93
Globi ferrei à cingulo pendent 250
Globi igniti nocentiores 339. 341
Globi niuales sub pedibus equorum labentium 395
Globi niuei 39

Globi proiectiles baculis alligatis 370
Globuli niuales aucti, arces ruinant 76
Gloria aliunde expectanda 515
Gloria inanis 146
Gloriandum non est in malitia 278
Gnesium genus vulturum 693
Gnomon, aliàs compassus 66. 70
Gnomonum nauticorum virtus 730
Gobiones pisces 710. 719
Gobiones in Creta pingues 778
Gormo impius 115
Gormo rex 114
Gostauus Ericson 214
Gostauus quomõ princeps factus sit 224
Gostauus rex 213
Gostauus Trolle 398
Gostauus Trolle archiepiscopus Vpsalen. 277
Goth bonum, & deum designat 85
Gothia 142
Gothi 253
Gothi ac Germani excellẽtiores potatores 461
Gothi debiles ad templa portant 547
Gothi et Massagethæ peritissimi sagittarii 499
Gothi excellentius sapientiæ studuerunt 106
Gothi hordeo pro pane et potu abundant 441
Gothi immortalitatem tenuere 106
Gothi in aquis præliantur 350
Gothi in Italia dominabantur 494
Gothi multis pepercerunt 547
Gothi nullum templum vel sacerdotem in obsidione violárunt 324
Gothi Scythiam inhabitantes 244
Gothi venationi assueti 639
Gothorum & Byzantinorum deorum contentio 102
Gothorum exeuntium prima statio 86
Gothorum originalium mos iurandi 244
Gothorum reges rebus præclarè gestis claruerunt 94
Gothorum voluptas arma tractare 81
Gothico charactere scripti libri in metropoli Vpsalensi clauduntur 55
Gothlandia 574
Gothlandia bona omnia habet 85
Gothlandia iure perpetuo ad Suetiam ac Gothiam spectat 86
Gotuara fœmina in dicendo procax 268
Gouarus Norvegiæ rex 115
Graculorum ac garrulorũ distinctio 669
Græci nando saluantur 355
Græcorum & Persarum mos in vexillatis lanceis 261
Græculus conto leuatus 254
Græculi contra Gothos pro Imperatore nil faciunt 267
Gramina recentia sub tẽpore brumali 117
Grammatica fundamentum literarum 532
Grammatica magistra verborum 533
Grana in remotas regiones portantur 438
Grana triticea è cœlo pluunt 726
Granaria ampla ac lõga in septẽtriõe 436
Grando 37. 123
Gratia refertur pro pœna festinata 388
Gratia S. Pauli 590
Gratitudo boni regis 354
Gratitudo phreneticorum 570
Gregorius Nazianzenus 554
Gregorius papa potuit, sed noluit se liberare de persecutione Longobardorum 550
Gregorius 7. VVladislao Bohœmorũ duci scribit 559
Grep id est cloacaria furca 270
Grep filius Vestmari sceleratissimus 269
Adulter perfidus ac fœtidus ibidem
Grimmo pugil 174
Grimoaldus Longobard. rex 528
Groninga 502
Groninga Frisonum nobilissima vrbs 307
Grues saburrantur 71
Gruum natura ibidem
Gruum præsagia 696
Gruum vigiliæ 673
Gruibus volatus & vigiliæ cõmunes 672
Grylli hyeme caminis inhærent 442
Grylli vel locustæ 149
Gryphes 548
Gryphes alas habent 671
Aurum in desertis effodiunt 572
Gryphes in nidum gagathen lapidem ponunt 671
Gryphi forma qualis est ibidem
Gryphi vnde appellationẽ acceperunt ibi.
Alites ferocissimæ ibidem
Guilhelmus impius rex Angliæ 44
Gula humana multa depopulatur 645
Gula luxuriæ parens 721
Gulo animal voracissimum 605
Gulonis descriptio ibi. 607
Gulonis vngulæ medicinales 606
Sanguinem venatores bibũt ibidem

Aruina putridis vlceribus cõfert ibi.
Dentes incantatoribus patrocinantur ibidem
Gulonum dentes canes expauescunt 607
Gummi abietino arena mixta calcei oblíniuntur 191
Gunholmus ferrum hebetare solitus 185
Gunno cum filio occiditur 176
Gunno latro ibidem
Guthones sagittarii 170
Gutmara Grepiorum mater 191
Guthruna incantatrix 118
Gymnasium Vpsalense 52
Gymnici palmi 193

H

Haafisck 764
Haapar 144
Habitatio in arboribus 133
Habitus septentrionalium hominum 136
Suconum ibidem
Moschouitarum ibidem
Lapponum ibidem
Habitus simplex pudicitiæ custos 200
Habitus virginum pudicissimus 475
Hacho fastuosus 238
Hacho Gothorum rex 237
Haconis athletæ crudelitas 275
Hadingus Danorum rex 117. 186. 455
Hadingus rex magicis præstigiis illusus 123
Hadingus rex sub terram ductus 117
Hadingus quondam deus Gothorum 101
Hadrianus Imperator 639
Hadriani vita 521
Hœmorrhois serpens 774
Hæreditates in septentrione per sortes distribuuntur 117
Hæretici descendere debent corrigendi ad Christianos 556
Hæretici semper discordes 553
Hæreticis condescendentes descēdunt 556
Hagberta omniformis 117
Haldanus nuptias Giurithæ suadet 175
Haldanus pugil 173
Haldanus pugil Norvegiæ regis filius 174
Haldanus quercu succisa 12. prostrauit 175
Haldani militia 162
Halec littora accedit 725
Halec paruũ, sed grati saporis in Bothnico mari ibidem
Halec quo tempore bonum ibidem
Halecis fulgura ibidem
Halecis infinita multitudo vbi 724
Haliætus siue marinus vultur 693
Halonum effectus 31
Hama Saxo pugil 161
Hamæ corpus medium dissectum 162
Handuanus Hellespontí rex 186
Hangöe securissimus portus 87
Hangoe sinus 194
Hannibal Marcelli cadauer cremari iussit 564
Hannibal meliorem pugnandi locum fraude obtinuit 377
Hannibalis stratagema contra Romanos ibidem
Haquinus Norvegiæ rex 68. 123
Haquinus pugil 173
Haquinus Ring Suetiæ rex 165. 168
Haquini regis gladius 89
Haraldus Danorum rex 275
Haraldus Hildetan Daniæ rex 165. 168. 175
Haraldus Norvegiæ rex 187
Haraldus rex clava aurigæ peremptus 170
Haraldus rex occiditur 352
Haren siue aren serpens 772
Harpyiæ gulonibus assimilantur 607
Hartbenus Helsingus 9. cubitorum 157. 173
Hartbenus occiditur 173
Hasta in nuptiis extra fenestram proiicitur 477
Hasta in nuptiis quid designat ibidem
Hasta Iunoni consecrata ibidem
Hasta rotis immissa gressum impedit 289
Hastæ Gothorum densæ 253
Hastæ Romanorum Græcorumq; paruæ 348
Hastiludium nautarum 516
Hastiludia quando fiunt & quomodo 512
Hatherus Starchaterí interfector 171
Hebetatio gladiorum 223
Heduiges pulcherrima virgo 465
Helcus piscis 701
Helga fluuius 335
Helgafiel abbatia 733
Helgo Danorum rex 274
Helgo rex Norvegiæ 162
Heliogabalus 258
Helsingia populosa 94
Helsingi 157
Helsingi ingeniosi 207
Henningus Gad electus episcopus Lincopen.

penſis 300
Henricus epiſcopus Lincopenſis 432
Henricus 8. Angliæ rex 578
Herba in dorſo draconum naſcitur 755
Herbæ aquilonares efficaciores 570
Herbæ rectorum 316
Herbæ virentes ſigna cognoſcendarum venarum naſcentium ſubtus terram 95
Herbortimus 355
Herciniæ ſylvæ auium præſagia 696
Hercules iperat diis amouere cicadas 109
Heremitorium in monte Bruncaberg 315
Hermelinæ pelles 219
Hermelini muribus impinguantur 726
Hermelini quomodo capiuntur 618
Hermelinorum cauda ſemper nigra 608
Hermes Trimegiſtus 54
Herodius auis 651
Herodotus 120. 199
Herothus Suetiæ rex 182
Heroum Gothorum nomina 244
Heruli 283
Hetha clariſſima bellatrix 169. 199
Hetha regina Danis præficitur 170
Hiallus pugil 177
Hialtho vt fortior fieret ſanguinem bibit 181
Hiarno 189
Hiatus glacialis 46
Hielmſnabben, vel Elgxnabben 89
Hieronymus 60. 128. 755
Hieronymus de onocrotali natura loquitur 676
Hieronymus Quiri. patriar. Vene. 145
Hilarius 128
Hildigerus 70. pugilum oppreſſor 175
Himantopodes 112
Hippagogæ naues à portandis equis ſic dictæ 587
Hippagines per inſidias rapiuntur 340
Hippocratis cenſura de bonitate hordeacei potus 449
Hippolytus Tiphernas 723
Hippopotamus equus fluuialis 607
Hippopotamus ob magnam ſaginam pedes vulnerat 767
Hircus ſeu aries belua rapax 735
Hirci in ſeptentrione ferè omnes albi 592
Hircorum maxima abundantia in terris aquilonaribus ibidem
Hirundo vnde dicitur 675
Hirundo viſum pullorꝫ reformat ibidem
Cibos inter pullos æqualiter diſtribuit ibidem
Hirundinis pedibus epiſtola alligata 186
Hirundinis ſapientia in pullis conſeruandis 674
Hirundines ab aquis extrahuntur 717
Hirundines hyeme ſe in aquis condunt 673
Hirundines indociles 691
Hirundines paſſeres ſuffocant 675
Hirundinum alis ignis affigitur 185
Hirundinum in medicinis vſus 675
Hirundinum præſagia 696
Hirundo piſcis volans 759
Hiſpani fame preſſi 324
Hiſtoria effigiata totius orbis Norinbergæ impreſſa, plena portentoſis ſignis 726
Hiſtoria puellæ raptæ 627
Hiſtorici graues hodie vix aſpiciuntur 526
Hiſtrio pinguis ſuſpenditur 509
Hiſtriones populus durus nõ æſtimat 525
Hiſtrionum qualitas ibidem
Hiſtrionum ſtudium 526
Hithin gigas 188
Holenſis, & Scalholdenſis cathedrales eccleſiæ 733
Hollerus magus marinus 122
Holmia 440
Holmia regia non poteſt expugnari 314
Holmiæ fundamentum 416
Holmiæ hoſtis à culmine domorum arcetur 410
Holmiæ obſidio tribus locis ac exercitibus fieri debet 314
Holmſiani epitaphium 50
Holſatus iactator à monacho ſuperatur 513
Holſatus Ranſon iactabundus ibidem
Holueden ſylua 714
Homerus 71. 283
Homicidæ ac polluti à vaſis ceruiſiæ arcentur 453
Homo cellarium ingreditur, lupus exit 644
Homo cogitur vt in lupum ſe transformet ibidem
Homo delicias ſuas quandoque paſcit 705
Homo diuina prouidentia dirigitur 531

Homo formicæ exemplo laborare debet 780
Homo futura scire desiderat 114
Homo immitis erubescere debet 575
Homo indiscretum tempus pariēdi habet 770
Homo in lupum transfiguratur 643. 644
Homo in lupū trāsmutatus occisus, postea non apparet 644
Homo insatiabilis in rebus inquirendis 766
Homo nudus gignitur 47
Homo rarò fulmine exanimatur 57
Homo suspensus inter deos assumitur 106
Hominē fame occidere grauius quàm gladio tollere 545
Homines agendo fiunt expertiores 530
Homines aquilonares studio futura præscindi dediti 114
Homines effossi è niuibus seruantur 148
Homines frigore adusti quomodo sanātur 710
Homines jugis vt bestiæ subduntur 275
Homines marini 729
Homines mutuis subsidiis viuunt 538
Homines parcere nequeunt 694
Homines pilosi 145
Homines 50. cubitorum 158
Homines robusti 11
Homines septentrionales in tenebris vidēt 76
Homines suppolares apes nō habent 796
Hominum myriades nunc occiduntur 593
Hominum septentrionalium incredibilis multitudo 12
Hominum voluntas plerunq; detestabilis 648
Honos arborum pinearum 411
Horatius 112
Hordeum germinare videtur 450
Hordeum germinatum 453
Hordei abundantia Gothis pro pane & potu 441
Hordei mollitio 454
Hordei suauitas 450
Horologium solare 53
Horologium Vpsalense excellentissimum 52
Horologia pretiosa, arma vilia 53
Horologiorum varia genera ibidem
Horologiorum vsus tardè traditus est in aquilone 52
Horrea hyemalia 76
Horrea propria cum hostibus inclusis incolæ comburunt 435
Horrea Theoderici regis Gothorum 436
Horrenda partium cædes 295
Horror aliquando tacere iubet 208
Horror sceleris à malo reuocat 550
Horror vehementis soni 63
Horrorem cunctis fornicatores ingerunt 484
Hospes egrediens amicis commendatur 539
Hospitis benignum ꝓmissum omnes exhilarat 178
Hospitem occidere impia victoria 247
Hospites apud aquilonares honorificè tractantur 606
Hospites boni amicitias reparant 539
Hospites honorandi 802
Hospites ingrati omni tempore inuisi 539
Hospites ingrati plectuntur ibidem
Hospites locorum ignari 67
Hospites odoriferi, insecuri apud aquilonares 539
Hospites rixosi expelluntur ibidem
Hospitum bonorum vtilitas ibidem
Hospitibus blandiri turpissimum est 538
Hospitibus dona dantur 539
Hospitalia Hispanorum magnifica 61
Hospitalitas 152
Hospitalitas Gothorum 538
Hospitalitas quomodo melior 540
Hospitium in Doffrinis montibus 76
Hospitium securius in glacie quàm in palatio 43
Hospitio suscipere liberale est 540
Hospitia glacialia ventus australis dissipat 43
Hospitia littoralia vel glacialia ibidem
Hospitiorum violator punitur 624
Hostilis irruptio oritur 334
Hostilibus in terris nil securum 239
Hostis cunctatione superatus interiit 336
Hostis cur circulo claudatur 261
Hostis improuisus vix sustinetur 520
Hostis inermis non contemnendus 233
Hostis insidiis interimitur 336
Hostis non est contemnendus 332. 514
Hostis prudenter superandus 251
Hostes aquilonarium incolarum 376
Hostes aquilonarium regnorum 282
Hostes fame, frigore pereunt 73
Hostes horribili sono specus debilitantur 362

Hostes humano generi vbique imminent 762
Hostes illusione terrentur 630
Hostes mortui honorantur 386
Hostes signis littoralibus amotis suffocantur 90
Hostes spoliis relictis fugantur 239
Hostium multa millia submersa 91
Hostibus fidelius seruientes firmiores æstimantur 310
Hotherus rex 110. 114. 193
Hutruillus Hollandiæ princeps 195
Huttsarck refugium piratarum 69
Huttsark rupes 68
Humanitas omnibus officiis impartienda est 540
Humanitatis verum officium 538
Humanum corpus sublime 33. cubitorum 157
Humiliati bello cautius agunt 295
Humusculus auis 665
Hundingus Suetiæ rex 455
Hungarorum artifices 216
Hunni 78 253
Husaby regia sedes 82
Hybernia victima orbis mansio 161
Hybernorum mos 67
Hydri vicenum cubitorum 772
Hydromeli 446. 447
Hydromelis confectio 447
Hyemale certamen 394
Hyems aditum cõcedit alicuius arcis obsidioni 384
Hyems æstati cedit 504
Hyemis fatua 98
Hyemis asperitas 504
Hyemis asperitate extremæ nationes concutiuntur 33
Hyemis principium quando intelligẽdum 665
Hyemis tarditas quibus significetur 788
Hyeme homines syluestres in ripis quiescunt 135
Hyeme maiores labores quàm æstate 142
Hyeme omnia plana ibidem
Hymnus Veni creator spiritus quando in nuptiis canitur 482

I

Iacobus archiepſ Vpsalen. M. D. XXII. obiit 778
Iacobus Campa mercator Gedanensis 506
Iacobus 1. Scotorum rex 499
Iactantia Danorum quiescit 513
Iactatio lapidum 509
Iactatio summæ leuitatis est 515
Iactator Holsatus à monacho superatꝰ 513
Iactura amissorum librorum 531
Iactura fisci in aliena regione castra seruare 300
Iactus lapidis Finnorum certus 370
Iacula plumbea à magis emittuntur 121
Iagello cum 8. fratribus ad fidem conuersus 97
Ianus principis dum Pyrrhica saltatur nõ pulsanda 521
Ianuæ ex corio marinarum beluarum 754
Ianuenses 330
Iarmericus Danorum rex 275
Iason piscis ingens 755
Iason Thessaliæ regis filius 639
Ichthyophagi 597. 733
Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent 752
Idebenkia 91
Idolatrarum conuertendorum spes 151
Iempthia 74. 153
Ierff 605
Iesus Christus in sempiternum laudandus 802
Ignari locorum celerius cadunt 394
Ignauia fugientiũ reuocari nõ potest 236
Ignaui nõ sunt quos iudicia pariunt 246
Ignaui palma carent 191
Ignauorum iudicium debile 43
Ignis ad honorem numinum seruatus 534
Ignis animata belua 97
Ignis aquis absconditus 60
Ignis colitur 971
Ignis Græcus quomodo componitur 285
Ignis in aqua valet 60
Ignis in noctibus ob nautas eminentiori loco fouetur 424
Ignis in spinis iuniperoꝝ per annum conseruatur 411
Ignis prælii naualis periculosus 341
Ignis quasi perpetuus in septẽtrionalibus regnis 426
Ignis regius 521
Ignes in dorso ceti accenduntur 755
Ignium fomenta flammam laxant 341
Ignita pyramis 228
Ignitæ sagittæ bombardales puluerem incenderunt 231
Ignobiles quare multi fiunt? 549

Illegitimi filii teſtes ſunt paternæ turpitudinis 485
Illegitimi non ſuccedunt 483
Illuſtres viri mœnia non accedant, & quare 300
Illuſtrium Suecorum 12000. ac illuſtrium Danorum 30000. popularium numerus infinitus vnico conflictu periit 165
Illuſus mitior videtur 641
Imago dei in omnibus 99
Imaginem maculoſa non reddunt 30
Imagines animalium ſaxis inſculptæ 51
Imagines B. Virginis in ſeptentrione pulchræ 472
Imagines hominum cupreæ 285
Imagines impudicæ conſtantes non turbant 471
Imagines nudæ mulierũ quaſi infames picturę in aquilone habentur ibidem
Imagines ſubtiles raræ in aquilone 463
Imbres 57
Immunitas delinquentium in prora 344
Impatientia equorum in frigore 382
Impedimenta bellorum perficiendorũ 384
Impedimenta bombardarum 289
Impedimenta equeſtrium hyberno tẽpore 394
Impedimenta equis pondera armorũ 259
Impedimenta non terrent pręliaturos 224
Impedimenta præliorum caſſandorũ 290
Impedimenta quominus periculũ euiterur 236
Imperatoris Henrici iunioris rebellio 31
Imperio dictatoris acies mouetur 374
Imperia citius perduntur quàm acquirun-tur 307
Imperia duo vix ab vno feliciter guber-nantur 276
Imperterriti effoſſores minerarũ 204. 206
Impetus equeſtris obiectis rotis diſpergi-tur 288
Impietas non manet inulta 547
Impii iuſtè à dæmonibus decipiuntur 127
Impulſus muſicæ animos implicare nouit 521
Impurus nil rectum iudicat 554
Incantatio Biarmorum 180
Incautus & dormiẽs facilè defraudaẽ 296
Incendiarii acrius impetuntur 227
Incendiarii igne combuſti 239
Incendiũ intus, foris hoſtis conſpiciẽ ibi.
Incendium Lutheri apoſtatæ 427
Incẽdio bellũ inchoare pernicioſiſſimũ 229
Incognita non temerè contemnenda 802
Incolæ ad prædam confluunt 741
Incolæ Gothici regni regem Daniæ fugant 612
Incolæ Middelpadiæ torrẽtem fugiunt 781
Incolę rupis Baſſenſis piſcibus raptis paſcuntur 654
Incolæ vbiq; armati concurrunt 241
Incommoda obſeſſorum 316
Incommoda obſidentium 398
Indoles vitiis facilè inquinatur 268
Indulgentia parentũ nimia pernicioſa 533
Indus 218. 220
Indi haud ſæpe fuga euadunt 366
Induſtria fidelium pręſidentium valde laudanda 421
Induſtria momentanea ciuicas ſeditiones ſoluit 321
Inepti pretio ſurgunt 103
Infamia citò oritur 201
Infamia perpetua ſtupratã puellam ſequitur 482
Infamia perpetua ſacrilegi damnantur 558
Infans 40. dierum baptizatus reſpondit Amen 552
Infantes quomodo à ſerpentibus cuſtodiuntur 437
Informatio equorũ vt genua flectant 588
Ingellus Daniæ rex 164
Ingellus rex ſordidum luxuriæ mancipiũ ibidem
Ingenium artis & naturæ commẽdandum 497
Ingenium capiendorũ piſciũ varium 712
Ingenium piſcibus diuinitus inſuſum 770
Ingenium vndiq; fraudulentum 636
Ingenia aquilonaria præclara 52
Ingenia auaritiæ prodigioſa 205
Ingenia facunda nutriuntur 533
Ingenia fœminarum aſtuta 198
Ingenia Italica cæteris viuaciora 469
Ingenua adultera iugo ſeruitutis ſubiicitur 487
Ingratitudo maxima 272
Ingridis nobiliſſima virgo 217
Ingridi vaſa argentea donantur ibidem
Inimici per lethiferum ſonum fugantur 362
Initium infelix multis iniuriam commi-natur 245
Iniuria priuata publico diſpendio malè penſatur 297
Iniuriam inferens ſibi primùm nocet 550

Insequentes fragmentis glacialibus occiduntur 360
Insidiæ 133
Insidiæ alibi intentantur, alibi perficiuntur 307
Insidiæ curruum saxosorum 282
Insidiæ hostibus struuntur 410
Insidiæ in bello præcauendæ 261
Insidiæ maiores in aurora cauendæ 382
Insidiæ piratarum cauendæ 425
Insidiis impacabilis crudelitas corripitur 239
Insidiatores propriis dolis pereunt 366
Insignia regum quomodo exhibetur 477
Insolentia cuiusdam pugilis 181
Insolentia piratarum 365
Insolentia victoriæ turpis 568
Insolitæ res, mirabiliores videntur 28
Instituta militaria 248
Instructæ copiæ viribus exercitii sæp plurimum valent 260
Instrumenta belli 236
Instrumenta bellorum 247
Instrumenta bellorum in glacie portantur 379
Instrumenta bellica quæ Finnis permilla 370
Instrumenta castrensium obsessorum 295
Instrumenta fortia securitatē prætiant 256
Instrumenta mineralia 210
Instrumenta musicæ artis 521
Instrumenta obsessionum 296
Instrumenta piscandi aptissima 706
Instrumenta ruinæ faciendæ 303
Instrumēta rūpendæ glaciei necessaria 711
Insula Gothlandia episcopo Lincopensi subiecta 86
Insulæ Oelandiæ maxima vbertas 84
Insulę innumerabiles in littore Norwagico 682
Insulæ innumeræ in septentrione 681
Insulæ plurimę 698
Intentio diuersa fugientium, sed vna salus 714
Interpretatio calumniosa 175
Interpretatio iuramentorum 396
Interpretatio rhythmorum Gothicorum 432
Interpretes falsi qua pœna tenentur 559
Interpretes falsi vt hæretici puniendi ibi.
Interpretes legum 207
Interuallum 800. passuum nando superatur 355
Introitus vnus sed multi cuniculi 296
Inuasor diuini iuris quis dicatur 560
Inuasores alienæ possessionis partes vulpium fiunt 619
Inuentiones proditorum 308
Inuerecundi in balneis puniuntur 527
Ioannes Daniæ rex M. D. 290. 300 365
Ioannes Danorum rex à Suetia fugit 361
Ioannes Lucretius 494
Ioānes Magnus archiepiscopus Vpsalen. 168. 325
Io. Ma. archiepūs Vpsalensis exul 568
Io. Mag. archiepūs Vpsalen. modum salis conficiendi præstitit 465
Io. Mag. archiepiscopus Vpsalen. Romæ mortuus 465. 675.
Io. Mag electus archiepiscopus viliſſimā monetam abrogat 214
Ioānes præfectus Iustiniani auariſſ. 320
Ioānes 2. archiepūs Vpsalen. occiditur 314
Iob 213 295
Iob potentior principibus, sed humilitate conseruus 493
Ionacopia 79
Ionas ab homine in aquam proiicitur, à pisce colligitur 770
Iordanes 14. 715
Iordanis sententiæ de vsu bellandi Gothorum 262
Ira impotens 232
Irenicus 15
Irreligio & violentia numinibus inuisa 561
Irruptio hostilis oritur 334
Irruptio insidiosa 227
Isidis ac Serapis templum 105
Isidorus 524. 779
Isidori opinio de nutrimento halecis 724
Islandenses sub quo parallelo 142
Islandensium arma semper parata 733
Islandia 149. 240.
Islandia cur sic dicta 62
Islandiæ extensio ibidem
Islandiæ montes 61
Islandiæ præfecti à Norwegiæ rege constituuntur 372
Ispidarum pelles quid præsagiant 696
Italia de thrissa pisce gloriatur 778
Itali olim pertinaces 87
Iter amplissimum negotiatorum Moscho uiæ 369
Iter diale Starchaterus duodenali equipauit 162

Iter inter valles 597
Iter inuium 114
Iter sub niuosis arboribus 680
Iteratio pœnæ nautarum rebellium 344
Itinerantes bestias venantur 598
Iuba equorum lauanda 584
Iudex iniquitati per æquitatem occurrere debet 492
Iudex iniquus ab equo cadēs in supremo iudicio comparuit 491
Iudices cōmunitatis voto constituti 488
Iudicum examinatio 270
Iudicum tres bonæ conditiones 493
Discretio ibidem
Executio ibidem
Pronuntiatio ibidem
Iudicium rectissimum fit naturali æquitate 489
Iudicium seueriſſimum 492
Iudicium temerarium perniciosum 491
Iudicia apud Moschouitas quomō peragantur ibidem
Iudicia exacta rarò in aquilone fiunt 492
Iudicia paucorum expeditiora 400
Iudiciorum peruersio 270
Iugum dei Iuaue, ac hæreticorum importabile 334
Iugis vt bestiæ homines subduntur 275
Iulius Cæsar 509
Iulius Cæsar agilis equitator 585
Iulius Cæsar flumina transnatat 355
Iulius Cæsar nandi peritus 356
Iulius 2. papa per congelatum Padum validissimum exercitum duxit 44
Iumenta in prælio seorsum seruantur 291
Iuncus aquatilis 95
Iuniperi indefinenter accrescunt 412
Iuniperi radices loco panis habentur 411
Iupiter parricida, stuprator, adulter 103
Iouis Cretensis templum, qui fuit incestor, impudicus, ac spurciſſimus 105
Iuramentum iudicis prouincialis 489
Iuramentum militis aurati 479
Iuramentum militum auratorum strictissimè obseruatum ibidem
Iuramentum per librum 494
Iuramentum præfecti regii ac iudicū 488
Iuramentum regum & subditorum 490
Iuramentum superstitiosum 244
Iuramenta à rege dantur ibidem
Iuramentorum interpretatio 396
Iuramentorū qualitas in spoliis distribuēdis seruanda ibidem
Iurans per librum tria facit 494
Ius compēdiosum in municipalibus Sueciæ 246
Ius maritimum è Gothlandia petendū ac expectandum 86
Ius municipale 480
Iura municipalia aquilonarium regionum 547
Iura pro partu fauorabilia 483
Iura quando ex incendio saluantur 426
Iusiurandum superstitiosè cauendum 343
Iusse Ericson Danus auarus præfectus 265
Iustinianus Imp. 740
Iustitia à rege distribuitur 245
Iustitia vnita 264
Iustitiæ executio in duello ponitur 491
Iustitiam etiam coactus aliquis seruat 344
Iuuenalis 594
Iuuenes attentissimè educandi 531
Iuuenes nudi inter gladios se iactant 518
Iuuenum bellandi exercitia 38

K

Kalpack mitra dicitur 368
Karentina ciuitas Rugiæ 127
Keplingen insula 313
Kerrus 167
Kesya 231
Ketelberg 93
Kindaberg marmorea saxa habet 409
Kindaberg mons 83
Kindia 460
Klipping 214
Kniphoff 70
Knoden Midelpadiæ fluuius 92
Kosa Finnonica 457. 460
Kyrii à Starchatero subacti 167

L

Laberius mimorum scriptor 524
Laboratores in cauernis strangulātur 204
Laboratores inclusi fame moriuntur ibi.
Laboratores minerarum 12. necati 211
Laboratorum mineralium pericula ibid.
Labores maiores hyeme quàm æstate 142
Labores subsidiarii dulciores 431
Labra miseri mariti viscantur 486
Labyrinthus Dædali 124
Labyrinthus Porsennæ regis 125
Lacedæmonii 248
Lacerta 24. pedum longitudine 772

Lacertæ 774
Lacertæ quomodo ab alueis arcendæ 794
Lachrymæ arborum potabiles 411
Lachrymæ senectutis lasciuum habitū deplorant 475
Lacunæ piscium 705
Lacus albus 80. 689
Lacus albus inexhaustus piscibus 689
Lacus quidā Norvegiæ incongelabilis 46
Lacus Vener 100. millium passuum 701
Lacus Vether infelix hostilibus armis 714
Lacus in septentrione piscosissimi 80
Lacus insigniores in septentrione 713
Lacus plures in itinere 369
Lacus vbi maximi dulcium aquarū 704
Ladalaas Magnus Gothorum rex 246
Lætitia fauentis populi gratior est pretiosa moneta 321
Lagus auis in tēpestatibus maris lętaī 675
Lagi præsagium 696
Lamech dictum 549
Lamiæ 113
Lamina ferri ignita loco clibani 318
Lampedo regina Amazonum 195
Lana 95
Lana Anglica 470
Lana Flandrica ibidem
Lana longa 574
Lanæ Cypriæ natura 89
Lancea militaris in agmine arengarum firmatur 724
Lanceæ ad trāsiliendas portas ferunī 544
Lanceæ super aquas ducuntur 351
Landzrygga sylua sub polo 688
Laneæ ac lineæ vestes 38
Laneum sagulum 183
Laniones quomodo in Bacchanalibus habitum mutant 463
Lapis firmitatem designat 243
Lapis in capite quorūdam piscium 710
Lapis infamis ob adulteram redditur 487
Lapides arboribus connati ferris obstant 419
Lapides 12. Morasteen collaterales 243
Lapides fatales 51
Lapides fatales duorum fratrum ibidem
Lapides grandissimi rapiunī ad mare 16
Lapides hexagonam formā habentes 408
Lapides naturaliter ad murum apti ibid.
Lapidum congeries 51. 82
Lapidum iactatio 509
Lappones cui parallelo subiecti 142
Lappones excitati hilarius epulantur 141
Lappones non belligerantur nisi prouocati 137
Lapponum gens orbi ignota 136
Laridum duplex, durum, ac molle 413
Laruæ 113
Larus auis 675. 682
Lasciuiæ Starchaterus nunq̄ deditus 165
Latgertha bellatrix 182. 199
Latrones canum latratu produntur 365
Latrones lembis impositi comburuntur ibidem
Latrones nulli in glacie 43
Latrunculi armis tectis pugnant 347
Latrunculi Finni ac Moschouitæ 364
Laus mira Amalasuentæ 200
Laus perpetua posteritatis 567
Laus pro audacia surgit 247
Laus vera à viro laudato ꝓficiscitur 526
Leckiōc arx episcopi Scarensis 79
Lectus ferreus 9. cubitorum 157
Lecto duro viri fortes contenti 311
Legatio regis Poloniæ ad Moschouitam M. D. L I. 367
Legatus nauium rubeus 98
Legati apostolici in aquilone semper humaniter excepti 547
Legati armati 263
Legati experti præstigioso cultu non terrentur 367
Legati Moschouitarum in Holmia 361
Legumina renata 212
Leguminum prouisio fit 298
Lekat Gothicè, vel hermelini 618
Lembi ac lyntres ratibus adduntur 376
Lembi fabricantur 364
Lembi in humeris portantur 365
Lemures 113
Lemurum trux chorus 112
Lemmar, vel Lemmus 617
Leo custos asini 676
Leones, cameli &c. non sunt in aquilone 148
Leones 100. occiduntur 502
Leo dux Brunsuicensis 188
Lepus marinus formidabilis 768
Lepores marini 759
Lepusculus in mari formidabilis 779
Lepores candidi in septentrione 608
Leporum cibus ibidem
Leporum discolorum multitudo ibidem
Lex amnestiæ 400
Lex contra stupratores virginum 396
Lex debellandarum locustarum 782

Lex militaris 258
Lex militaris in torneamentis 512
Lex naturalis 153
Lex naturæ inuariabilis 573
Lex Platonis 555
Lex piſcatorum 729
Lex ſignorum non auferendorum 45
Lex Tuiſconis de adulteris 487
Lex viarum hyemalium 378
Legis Gothicæ tenor 494
Lege maiorum connubia celebrantur 195
Leges Gothicæ Peruſiæ repertæ in charta pecorina 494
Leges Gothorum Peruſiæ repertæ verificãt originem eorum eſſe ab aquilone ibi.
Leges imperiales contra ſacrilegos 544
Leges maritimæ à Visby originem habent 342
Leges maritimæ à Visbycenſibus petendæ 344
Leges mitigatæ populum conſeruant 493
Leges montanorum plurimis articulis diſtinguuntur 206
Leges naturæ firmiſſimæ 797
Leges nauticæ 343
Leges terrore defenduntur 344
Legum corruptio 270
Legum maritimarũ extenſio latiſſima 344
Libamenta fœda 101
Libelli Cæſaris inter natandum madefacti non ſunt 355
Liber de arte bibendi 462
Libri æquiuocatio 54
Libri 12. Senatorum vrbis 195
Libri Sibyllini conſuluntur 535
Libri ſcripti Gothico charactere in metropoli Vpſalenſi clauduntur 55
Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere 540
Liberalitas antiqua 641
Liberalitas Finnorum 152
Liberalitas Io. Mag. archiepi Vpſal. 153
Liberalitas pulchra 540
Liberi moribus probis educandi 200
Libertas maxima ſacerdotum 544
Libertas pretioſior auro 206
Libertatis reductio 562
Libido vaga fœdiſſima 141
Libido vaga legibus coërcetur 487
Libra vnde collecta eſt 469
Libuſſa Vandalorum bellatrix 199
Licentia mentiendi auferenda 559
Lidecopia 79
Liga conformi moneta cudi debet 213
Ligæ 47
Lignum in ſaxum conuertitur 89
Ligni vnici impulſu 12. occiduntur 179
Ligna ad quemlibet vſum intus aptiora 419
Ligna apta pro fundamentis in aquis 418
Ligna ſagina lapides fiunt 409
Ligna non rimoſa ad aquoſa ædificia conducunt 419
Ligna nulla ob venti violentiam naſcũtur 22
Ligna prouidentur 298
Ligna quercina in aquis cuſtodiuntur 418
Lignorum longitudo quibus Scricfinni ad curſum vtuntur 13
Cur hæc ligna pellibus ſubducũt ibi.
Montium inacceſſa his penetrant ibi.
Lignorum ſtrues immenſa 424
Ligniferæ plantæ 167
Ligones 47
Limites agros diſcernentes 51
Linachi auis conſyderatio 667
Lineæ ac laneæ veſtes 38
Lingones ſiue Lotharingi 206
Lingua Lapponum peculiaris 137
Lingua Ericus & manu promptus 190
Linguæ Albanorum olim 26. 136
Linteaminum cura habetur ne è tectis pendeant 298
Linteus pannus in cognoſcendis pellibus vtilis 219
Lis inter agricolas cõuiuiis dirimitur 434
Lites ac fraudes bombardariorum 289
Litera Dominicalis baculis dinoſcitur 54
Literæ Aegyptiacæ 58
Literæ Aquilonarium antiquiores Latinis 57
Literæ ſaxis inſculptæ ibidem
Literarum eruditio nobilitatẽ perficit 476
Literarum notitia glorioſa ibidem
Lithuania idolorum cultrix 96
Lithuania magnus ducatus, & curi ibidem
Lithuani ac Ruſſi gens fortis 629
Lithuanorum numina 97
Littus ſcopuloſum 73
Littora importuoſa 69
Liuius 324. 374
Locha 595
Locus 37
Locus exitialis 363
Locus fatidicus 642
Locus fingendi 105
Locus ob quem bellum mouetur vnicè cuſtodien-

fodiendus 380
Locus paluſtris ſimo firmatur 421
Locus quatuor dentium 232
Locus ſcripturæ verax 544
Loci iniquitas pacem ſuadet 90
Loci verſilis ſitus 111
Loca ab Amazonibus condita 196
Loca ab Amazonibus ſuperata ibi.
Loca arida herbas ſaniores habent 574
Loca arte & natura munita 229
Loca bellorum 325
Loca bellorum propria 279. 290
Loca inacceſſa arte ſuperantur 303
Loca inuia 152
Loca plura vacua, quam globis occupata 290
Loca plurima in aquilone munita 327
Loca profundiſſima vnde ſal extrahitur 464
Loca ſponſaliorum iucundiora 482
Loca vicina vtilia 87
Locorum ignari celerius cadunt 394
Locorum miles aquilonis curam habet 236
Locis certis ne comburantur parcitur 229
Locuſtæ arenoſi coloris 782
Locuſtæ flamma & fumo abiguntur ibi.
Locuſtæ magnum malum in orbe terrarum ibidem
Locuſtæ more militari diriguntur 780
Locuſtæ ſeu grylli 149
Locuſtarum debellandarum lex 782
Lodbroch id eſt pilofa bracha 183
Loeſn 382
Loffoeth 66
Loligines naues obruunt 760
Loligines vltra biennium non viuunt ibi.
Loliginum multitudo ibi.
Longitudo haſtarum 224
Longitudo ſaxorum erectorum 48
Longitudo ſcalarum militarium 307
Longobardi à Scandiana peninſula profecti 466
Longobardi ex Scandia 86
Loquela præcox portentoſa 136
Lorica inter natandum detrahitur 352
Lorica pro cultu ſalutis 195
Loricæ ſagittis tranſuerberantur 170
Lotherus Danorum rex 274
Lotio equorum pro illis educandis valet 584
Lubecenſis ciuitas ab obſidione liberatur 333
Lubecum 454
Lucernæ continuæ in turribus portuũ 425
Lucernæ tempore hoſtili non ſunt feneſtris appendendæ 298
L. Lucullus 384
Lucius ſub glacie ludit 705
Lucii ſale conditi, & ſiccati boni ibi.
Lucrum duorum pullorum 652
Lucra aruorum opibus præferenda 432
Lucri cupidi 203
Ludibrium 111
Ludibrium oculorum confingitur 377
Ludicra præſtigia 210
Ludolatra marinum animal 760
Ludus curſorius apud aquilonares 509
Ludus inſidioſus 637
Ludus petauriſticus 518
Ludus ſagittariorum 501
Ludo ſchacorum virtus procorum explo-ratur 758
Ludus ſciurorum in niuibus 615
Ludi effœminatorum 108
Ludi latrunculorum ex dentibus roſmari conficiuntur 758
Ludi variarum ſpecierum 518
Ludorum genera 40. ibidem
Ludorum genera varia ibidem
Lula parochia 65
Lulatreſch lacus Lapponiæ 79
Lumen è pinguedine beluarum 142
Luminum genus varium 77
Luminibus in cauernas minerarum deſcenditur 209
Luna adoratur 98
Luna à ſole lucem mutuat 32
Luna creſcens 18
Lunæ debilitas 31
Lunæ claritas ſine calore 32
Lunæ cornu acutum 17
Lunæ corpus denſum eſt 32
Lunæ decreſcentis effectus 788
Lunæ lucis diuerſitas 32
Lunæ lumine pericula euitantur 147
Lunæ 7. articuli 18
Lunæ tres apparuerunt 31
Lunæ tres ſoles nocturni 32
Lunares mutationes baculis dinoſcuntur 155
Lupulus 448
Lupulus non coctus pernicioſus 452
Lupulus Prutenicus fortior 454
Lupulus ſeorſum coquatur in multi conſtrone 448

Lupuli amaritudo 450
Lupuli decoctio pro ceruisia ibidem
Lupuli flores coquuntur 447
Lupuli faccus mulso imponit ibi. 448
Lupuli fatis cocti probatio 452
Lupæ simulachrum 105
Lupus 58
Lupus humanam formam assumit 644
Lupus plures homines deuorauit 613
Lupus viam errabundo ostendit ibidem
Lupus vrinã in persequentem spargit 679
Lupi ædificia hominum oppugnant 644
Ceruisiam bibunt ibid.
Parietem transiliunt ibid.
Flagellis cæduntur ibid.
Lupi domestícati semper infidi 613
Lupi in ædes humanas irruunt 611
Lupi montani contra alces pugnant 602
Lupi mulieribus imprægnatis insidiantur 611
Lupi nocentiores 147
Lupi quo tempore anni sæuiores 544
Lupi specus incidunt 611
Lupi syluestres 612
Lupi truces 611
Luporum ex hominibus conuersorum copia 642
Luporum genus conuersum ex hominibus ibidem
Luporum genera plura 612
Luporum rapacitas vbi exercetur 542
Lupus piscis etiam venenosis bestiis vescitur 705
Lupus piscis, seu lucius vorax 704
Lupus caput piscis & squamas aculeatas primo comedit 705
Lupus piscis variis modis capitur ibi.
Lupi piscis astus 747
Lupi pisces carius pascuntur q̃ equi 705
Lupi pisces insatiabiles 709
Lupi super omnes pisces retia irrũpere conantur 712
Luporum piscium ossa rupturã equorum sanant 705
Luscí rari in aquilone 514
Lusus hastarum cur fit? 508
Lutherani propagatores omniũ scelerũ & impuritatum 486
Lutherani seditiosi 372
Lutheranorum crudelissimæ tormentorum inuentiones 208
Lutheranorum detestabilis impostura 704
Lutheranorum temeraria præsumptio 534
Lutræ cicuratæ piscantur 613
Lutræ mordaces ibidem
Lutrinæ fimbriæ 614
Lutrinæ pelles 219
Lux alternata 141
Lux clarissima in noctibus 15
Lux continua 142
Lux ferrea 222
Lux sex mensium vbi 53
Luxuriæ furor 721
Luxuriæ opera incredibilia ibi.
Luxus appellatione ciuilitatis introductus 458
Luxus vermibus consumitur 616
Lycaon in lupum transmutatus 644
Lycurgus 248
Lyncis natura 610
Lynces aquilonares ibidem
Lyncurium ibidem

M

Machina infidi mundi 641
Machina petraria 289
Machinæ glaciales 381
Machinæ glaciantur 375
Machinæ ligneæ altissimæ ibid.
Macrobij 12. pedum apud Indos 158
Maculosa non reddunt imaginem 30
Maga carmine potens 116
Maga in bouem conuersa, regem Frothonem cornibus occidit 118
Magi septentrionales 121
Magorum conclaue ibidem
Magorum magna vis 120
Magiæ mira vis 117
Magica ars fraudibus innititur 120
Magisterium artificiale 409
Magistratus talis, quales in moribus adolescentes 530
Magistri errorum 553
Magnanimitas aquilonarium pugilũ 192
Magnates inter lupos versantur 642
Magnatum filij emittunt vt vexẽtur 629
Magnetis natura 89
Magnetis virtus 343
Magnificentia mentita 367
Magnificentia structurarum Hollandicarum 439
Magnus Dysauald torneamẽtis clarus 513
Magnus Gothorum rex 108
Magnus Ioannis præfectus cruci affixus 277

Magnus Norvegiæ rex 115
Magnus rex triumphat ibidem
Magnus Ladalaas Gothorum rex 246
Magnus Ladalaas Suetiæ rex 568
Patèr erat amore ibidem
Magnus Suetiæ rex 86.550
Magni ducis palatium 368
Maiestas religionis 104
Maiores dignitate, in fuga priores 332
Maiorum gesta quæ 141
Makreel piscis 731
Maleficarum aquilonarium conuentus, ac tardantium pœna 85
Maleficarum vis 118
Malefici puniendi ibidem
Maleficium inhibitum 120
Maleuentum prisci dixère pro beneuento 22
Malitiæ gradus 773
Mallei incuruati 261
Mallei louiales 107
Malleorum vsus 1130. cessauit 108
Maluę solium vesparum puncturam sanat 783
Malus vir iudicatus 107
Malum grande semel deo dicatum repetere 560
Malum intestinum, cùm nemo alteri confidit 400
Mala ex ludis importunis 508
Mala multa ex otio & alieno cibo 495
Mala omnia in bello expertis nota 295
Mala posteriora peiora 279
Mala proueniètia ex fuco mulierum 486
Mala terribilia in bellis 399
Mamma rumus dicitur 576
Mammas virgasq; infantibus matres præbent 248
Mancipium luxuriæ sordidũ Ingellus rex 164
Mandata dei seruantes benedicuntur 536
Mandata patrio sermone fiunt 247
Manes 113
Mangones gemmas illustrant 800
Manicæ cuneatæ 474
Mansueti ciuiliter admonendi 344
Manus gemina bis senem excipit 179
Manus ob scelus abscinditur aut perforatur 343
Manu pro malleo fortes vtuntur 193
Manu vna viri duo manducandi tenentur 158
Manus clypeis, & pedes arenis in prælio impediti 348
Manus furtiuæ incendio plerunque adsunt 427
Manus clariſſimæ in scurris non contaminandæ 165
Manus prædatoria in obsidione semper erumpit 317
Marchia 460
Marcomanni apud Placẽtiam Romanum exercitum fundunt 230
M. Herennius fulmine perijt 25
Marcus Imp. stultè credulus 223
M. Scaurus 753
Marduri 616
Mardurinæ pelles 219
Mare congelatum 133
Mare potentibus haud sufficit 769
Maris congelati campus 191
Maris fluxus & refluxus in pellibus appa ret 702
Maris profunditas bolide inuestigãt 425
Margaritæ in auribus mulierum nunquam in aquilone visæ 476
Margaritæ pallidæ 800
Maritus adulteram verberat 487
Marlucz piscis 732
Marpesia Amazonum regina 195
Mars adulter, & homicida 103
Mars deus belli 100
Mascari apud Gothos 6. diebus insaniunt 463
Masculi ex sene & puella generantur 571
Massinissa rex canum custodiæ se permisit 578
Massagethæ duo impalantur 461
Massagetharum victus ac amictus 253
Mater à pullo necatur 695
Mater rerum natura 218
Materfamilias casta castam familiam fouet 480
Matremfamiliàs corruptam cætera familia sequitur 475
Materia excitandarum seditionum 298
Materia scutorum 292
Materialia vngendæ faciei 485
Matronarum ornamentũ pudicitia 476
Mauri, Afri cornarijs scutis vtuntur 293
Maximinus Gothorum Imp. 158. 459
Maximinus Imp. Gothus equo ad insequendum hostẽ flumen ingreditur 355
Meantæ præsagium 696
Meantæ aues Mea mea clamant 682
Mechthildis Roschildensis virago 218

Mediatores idonei inter regios fratres 561
Medicamenta ex melle oculis gignuntur 799
Medicina auxiliaris 569
Medicina ceruisiæ 211
Medicina diuersa ægris exhibetur 344
Medicina ex vngula alcium 601
Medicina pro adustione frigoris 383
Medicina voluptuosa ex fructu abietum 411
Medicinæ aquilonarium populorum 798
Medicinæ ex ambra 748
Medicinæ ex perdicibus 685
Medicinæ ex pullis hirundinum 675
Medicinæ ex vitulo marino 703
Medicinæ falconum per ordinē 668. 669
Medicinæ ignis sacri 655
Medicinæ marinæ stellæ 766
Medicinæ quæ ex ouibus conficiunt 575
Medicinæ simplices grattiores 571
Medicinæ vulpium 637
Medicus imperitissimus 271
Medici nulli vel rari in aquilōe 444 570
Medicinalia aquilonariu ex colubis 663
Medo 447
Mel ac fauus coquitur 453
Mel circa solstitium collectum præstantissimum 798
Mel extra aquilonaria loca adulterat ibi.
Mel in aquilone abundat 789
Mel necessarium in obsidione ferenda 799
Mel pro tolerāda obsidione necessarium est 796
Mellis & aquę quantitas magna quandiu bullit 448
M. Ixnaetos 693
Meler lacus 79. 241
Membra mortui excisa hincinde mittuntur 564
Membrorū vires à natura præscriptæ 259
Memmingus satyrus 10
Memores beneficiorum 539
Memoria 55
Memoria carminibus patriis manet 94
Mendicitas à monasteriis electa, celeriter in aulam ascendet 302. 545
Mens misera variè torquetur 341
Mentes hominum ludo schacorum explorantur 507
Mensæ glaciales 36
Mensæ succini fusoę opera elaborantē 415
Menses 10 ad probandum partum in Gothia sufficiunt 483
Menses ex numero imbrium nomina susceperunt 762
Mensura affectuum 531
Mensura ciuica minor in vendendo 468
Mensura res frumentariæ veneunt ibi.
Mentiri ac fallere Danis commune 274
Mercatores armati pro piscibus comparandis nauigant 732
Mercatores diuersarum regionum 724
Mercatoribus cum principibus prælian nunquam tutum erit 342
Mercatura discretior in ponderibus & mēsuris 468
Merces execrabiles 207
Merces exoticæ in Bothnia 698
Internæ ibidem
Mercurius nebulo 103
Meretrix Messalienſis 526
Merguli aues 682
Mergus auis 675
Genus insatiabile auium ibi.
Mergi præsagium 696
Mergorum species cornuta 675
Meropum siue gaulorum pietas in parentes 659
Merula candida in Achaiæ partibus 686
Merulæ auis descriptio ibidem
Messis multa, operarii pauci 153
Metallum nobile 215
Metallum fudatile 425
Metalla Moschi non habent 616
Metalla, vt argentum etc. pondere vendūtur 468
Metamorphosis hominis in lupum 643
Methotin insignis magus 101
Methotin occisus palo affigitur ibidem
Metropolis Io. Mag. archiepiscopi Upsalensis 154. 561
Middelpadia 78
Miechouita Polonorum historicus 97. 696. 757
Militantibus necessaria ventorum cognitio 19
Militaris responsio 288
Milites apud Gothos parū sortes sine arte natandi 355
Milites aurati creantur 479
Milites clypeati, viui aggeres denominantur 292
Milites 10. in habitu pastorum Romanos sub iugum mittunt 317
Milites delicatuli 384
Milites delicatuli vbiq; contēnuntur 310

Milites extranei nedū regi, sed quoq; eius thesauro insidiantur 563
Milites fortes nunquàm dominum illudendum præbent 310
Milites fortissimi naturæ imperio superantur 395
Milites fortissimi præferendi 296
Milites lectis durāte bello haud vtunt 261
Milites ob frigora molles 384
Milites peregrini testantur, Sueticum argētum sanguine emercandum 235
Milites prouidi 356
Milites 400. pane putrido periere 320
Milites robustiores ab agris 429
Milites seditiosi dominos pdere solēt 258
Milites seueri 523
Milites strenui viribus non verbis pugnāt 513
Milites tonsi 253
Milites veri à garrulitate abstinent 515
Milites veterani, medici periti 173
Militum siue satellitum natura 229
Militibus probrosum morbo mori 171
Militia septēnis Starchate. in Suetia 161
Milliaria Gothica 39. vno die conficiuntur 597
Milo 459
Miluago piscis 760
Mimi ac scurræ contemnuntur 160
Mimi exotici 525
Mimmingus satyrus 114
Minera salis opulenta 464
Mineræ optimæ signa 203
Mineræ ibidem
Mineræ argenteæ hodie abscōduntur 205
Mineræ ferreæ ac chalybis electiss. vbi 79
Minerarum desolatio 211
Minerarum inuentio 205
Mineratum laboratores aliquando suffocantur 206
Ministerium pietatis 455
Minuthyia 199
Mira natura glaciei 68
Miraculi fœditas 127
Miracula naturæ 363
Miseria obsessorum varia 376
Mithridates rex 273
Annos 7. venationē ob proditores finxit ibidem
Mithridates rex Ponti 639
Mixtio in Aethiopum ceruisiæ confectione 453
Modulatio dulcior morti vicinior apparet 661
Mod' abigendi vel interficiēdi vespas 784
Modus absq; modo bibendi 459
Modus adulterandi ambram 748
Modus aquarum colligendarum 317
Modus arcendi hostem à littore 226
Modus ascendendi montes 150
Modus auarorum hominum 320
Modus aues venandi atris retibus 690
Modus aues venandi fustibus 691
Modus benedicendi et cōseruandi pueros à pessima societate 531
Modus butyri condiendi 466
Modus calcandi glaciem 194. 416. 712
Modus capiendi cetum 741
Modus capiendi cygnos 660
Modus capiendi hermelinos 618
Mod' capiēdi pisces in foueis ripalib. 710
Modus capiendi xiphias 744
Modus cascos formandi 467
Modus celerrimus currēdi in lignis planis pedibus affixis 13
Modus celerrimæ conuocationis 223
Modus ceruisiam conficiendi 449
Modus ceruisiam cōficiendi apud Aethiopes 453
Modus ceruisiam conficiendi apud Norue gianos prolixus 454
Modus ceruisiam conficiendi Hippocrati ignotus 449
Modus chalybis indurandi 209
Modus circūuciendi hostem 228
Modus citò impinguandi agros 430
Modus cōficiendi galeas ne flaccescant 371
Modus conficiendi hydromelis, seu medonis 448
Modus conueniendi ad consultādum 543
Modus conuiuandi apud septentrionales 541
Modus custodiendi apes ne frigore pereāt 796
Modus debellandi arces 373
Modus defendendi naues à piratis 365
Modus descendendi montes 150
Modus egerendi cibum 606
Modus eleuandi mineras 206
Modus equos informandi ad flectendum genua 588
Modus exiliendi à retibus 700
Modus expellendi gelu à piscibus congelatis 710
Mod' extrahēdi lapsos homines vel equos sub glaciem 379

Modus extrahendi serpentes ab ore infantium 437
Modus ferendi iniuriam 550
Modus formādi panes delicatiss. 444
Modus formandi panes durabiliores 443
Modus impediendi vada 287
Modus impetuosus bellandi 225
Modus inducendi extraneas colūbas 562
Modus iniquissimus fingendi exactiones 399
Modus inuadendi arces per scalas ritibus inhærentes 389
Modus inuestigādi latrones in syluis 365
Modus mittendi nuntii ad numen 107
Modus muniendi loca in frigore 379
Modus natandi apud septentrionales 354
Modus nobilium sepeliendorum 565
Modus notabilis pro prælatis 549
Modus nouus capiendi pisces 706
Modus obsidentiū aggrediēdi arcem 295
Modus occidendi gulonem 607
Modus opprimendi hostem 230
Modus piratarum inuadendi naues 365
Modus piscādi cum equis sub glacie 712
Modus piscandi vitulos marinos 702
Modus alius ibidem
Modus præliandi littoralis 339
Modus pręparandæ terræ ad seminandum 63
Modus præparandi siccatos pisces 722
Modus præstigiandi vel demōstrandi 121
Modus propagandi sobolē mirabilis 678
Modus purgandi fossas 421
Modus purgandi portus 426
Modus purgandi vias 43
Modus rapiendi pisces 654
Modus recipiēdi rebellātes in gratiā 272
Modus rumpendi catenas nauibus ferratis 333
Modus salis coquendi 464
Modus securus natandi 356
Modus seu ratio equitandi 585
Modus siccandi pisces, vltrà mare ad Germaniam nauigio deferendos 66
Modus superandi hostem 225
Modus superandi rupinas arces 294
Modus temperandi confectionem hydromelis 448
Modus terribilis pugnandi 137
Modus triturandi 435
Modus varius formandi panes 442
Modus venandi alces 601
Modus venandi apud Lappones 146
Modus venandi erythrotaonem 666
Modus venandi gallos syluestres 678
Modus venandi perdices 685
Modus venandi vrsos 622
Modus vincendi hostem 251
Modus virgines rapiendi 482
Modus vrsos domesticandi 629
Modus vsitatus præsidia arcesq; demoliendi 294
Modus vt homo in lupū conuertatur 643
Modus vtendi tedis 77
Modi ceruisiam conficiendi iuxta diuersas regiones 450. 451
Modi diuersi capiendi pisces 708
Modi erumpendi in hostes 375
Mœnia ferrea 221
Mœnia glacialia 381
Mœnia tabulata 389
Mola falsa 99
Mola trusatili hordeum infringitur 454
Molæ manuales 440
Pedales ibidem
Trusatiles ibidem
Rotatæ ibidem
Molēdina cōtrario flumine versantur ibi
Molendina equestria ibidem
Molendina in Hollandia super fossas 439
Molendina ventoꝝ vbi collocanda ibi
Molendinorum diuersa genera ibidem
Moles immobilis 156
Moles niuium instar montium 394
Mollis quandoq; musica 522
Molossi canes 578
Monachus in monasteriū reuertitur victoriam obtinens 513
Monachus malum omen designat 115
Monachi vnà cū abbate submergunt 278
Monasterium Aluastra 79
Monasteriū diuæ Brigittæ viduæ pulcherrimum ibidem
Monasterium Vastenense 408
Monasterium Vissenburg 552
Monedula vnde dicta 664
Monedulæ aurum non cōmittendum ibi
Moneta à Moschouitis falsificatur 213
Moneta conformis 214
Moneta Romana ibidem
Moneta vetus putior 802
Monetæ bonæ vtilitas 214
Monetæ falsæ damnum 213
Monetæ mutatio 270
Monetæ signa 215
Monetarii 216

Mongali siue Tartari 285
Moniales Lubicenſes conſtantiſſimæ 555
Roſtochienſes ibidem
Vaſtenenſes ibidem
Monoceros belua ferox, ſed tarda 744
Monoceros piſcis ibidem
Mons Amaberg 408
Mons Tartarorum 64
Mons Veſuuius 61. 64
Mons virgo dicitur, & quare 85
Mons vt ciuitas mœnibus cincta apparet 408
Montis amœnitas 83
Montes altiſſimi 63
Montes arenoſi vulgariter Sanddunen dicti 423
Montes duriſſimi, marmoreã duritiem ſuperantes 48
Montes falconum 65
Coruorum ibidem
Aquilarum ibidem
Litium, pprio ſermone Kiuaneb dicti ibidem
Mõtes magnetũ in ſuppolarib' iſulis 409
Montes mœroris 65
Montes Noruegiæ altiſſimi 61
Montes portus oſtendunt 65. 423
Montes quaſi natura ordinati 423
Montes ſalis in Polonia 464
Montes Suetiæ aquilonaris 61
Montiũ mineraliũ diuiſiones ac cãæ 205
Montium nomina à piloſis beſtiis 148
Montium nomina ab euentu 64
Montium nomina intra Suetiam ac Noruegiam 148
Montium ſublimitas excelſiſſima, minima cœli comparatione reputatur 72
Monſtrum in littore virum integrũ rapuit 735
Monſtra marina mirabilia 729
Monſtrorum grex deletur 114
Monumenta veterum 49
Moos inſula 771
Mora fit ſtudio prauo 763
Moraſteen lapis ingens 52. 243
Morbus caſtrenſis, qui cachexia dicit 570
Morbo mori militibus probroſum 271
Morbi aquilonares 570
Morficis auis conſyderatio 665
Mori Lappones melius cenſent, quàm viuere 141
Morituri cura, & mortui ſepultura carent 44
Mors ardua victis 376
Mors miſerrima 324
Mors morti, & tumulus tumulo exaggeratur 286
Mors omnium memoriam tollit 192
Mors quando luctuoſior 567
Mors ridicula 455
Mors viua 571
Mors vltima linea rerum 557
Mors vt euitetur nil prodeſt 122
Mortis compendia 222
Mortis contemptores aquilonares 511
Morte afficiẽdus ob pinguedinem dimiſſus 509
Mortalitate ſæua aurum in ſeptentrione deſſit 216
Mortuorum oſſa accedentes terrent 92
Morſus taxi exitialis 620
Morſi dentes pretioſi 757
Morſi aut roſmari piſces ibidem
Morſi piſces hoiem dente interficiunt ibi.
Mos bibendi in aquilone 542
Mos Chriſtianorum agricolarum 432
Mos eſt negotiatoribus Moſchorum naues in itinere naues fabricare 369
Mos latrocinantium in ſyluis 583
Mos nuptarum apud aquilonares 528
Mos Parthorum ac Moſchorum pugnandi 366
Mos proditorum 337
Mos pudicarum mulierum 184
Mos ſepeliendi antiquitus 517
Mos tondendi capillos 249
Mos tyrannorum 265
Mos veterum pudicitiam cuſtodiendi 182
Mores barbararum gentium 571
Mores boni externũ crimen deteſtãtur 532
Mores corruptiſſimi fœminarum 475
Mores peſſimi malorũ adoleſcẽtum 250
Mores petulantiſſimi 618
Moſchi ac Cimbri adulatores 311
Moſchi non frequenter fuga euadunt 366
Moſchi ſuum principem adorant 368
Moſchouitæ 363
Moſchouitæ fugientes proprias ædes comburunt 318
Moſchouitę potius ad prædandum, quàm prælíandum exeunt 361
Moſchouitæ rapaces 265
Moſchouitæ ſchiſmatici 479
Moſchouitarum gens aſtuta 699
Moſchouitarum nobiles qua pœna plectendi 490

Modus extrahendi serpentes ab ore infantium 437
Modus ferendi iniuriam 550
Modus formãdi panes delicatiss. 444
Modus formandi panes durabiliores 443
Modus impediendi vada 287
Modus impetuosus bellandi 225
Modus inducendi extraneas colũbas 662
Modus iniquissimus fingendi exactiones 399
Modus inuadendi arces per scalas rãtibus inhærentes 389
Modus inuestigãdi latrones in syluis 365
Modus mittendi nuntii ad numen 107
Modus muniendi lucra in frigore 379
Modus natandi apud septentrionales 354
Modus nobilium sepeliendorum 565
Modus notabilis pro prælatis 549
Modus nouus capiendi pisces 706
Modus obsidentiũ aggrediẽdi arcem 295
Modus occidendi gulonem 607
Modus opprimendi hostem 230
Modus piratarum inuadendi naues 365
Modus piscãdi cum equis sub glacie 712
Modus piscandi vitulos marinos 702
Modus alius ibidem
Modus præliandi littoralis 339
Modus prçparandæ terrę ad seminandum 63
Modus præparandi siccatos pisces 722
Modus præstigiandi vel demõstrandi 121
Modus propagandi sobolẽ mirabilis 678
Modus purgandi fossas 421
Modus purgandi portus 426
Modus purgandi vias 43
Modus rapiendi pisces 654
Modus recipiẽdi rebellãtes in gratiã 272
Modus rumpendi catenas nauibus ferratis 333
Modus salis coquendi 464
Modus securus natandi 356
Modus seu ratio equitandi 585
Modus siccandi pisces, vltra mare ad Germaniam nauigio deferendos 66
Modus superandi hostem 225
Modus superandi rupinas arces 294
Modus temperandi confectionem hydromelis 448
Modus terribilis pugnandi 137
Modus triturandi 435
Modus varius formandi panes 442
Modus venandi alces 601
Modus venandi apud Lappones 146
Modus venandi erythrotaonem 666
Modus venandi gallos syluestres 678
Modus venandi perdices 685
Modus venandi vrsos 622
Modus vincendi hostem 251
Modus virgines rapiendi 482
Modus vrsos domesticandi 629
Modus vsitatus præsidia arcesq; demoliendi 294
Modus vt homo in lupũ conuertatur 643
Modus vtendi tedis 77
Modi cerussiam conficiendi iuxta diuersas regiones 450. 451
Modi diuersi capiendi pisces 708
Modi erumpendi in hostes 375
Mœnia ferrea 221
Mœnia glacialia 581
Mœnia tabulata 389
Mola salsa 99
Mola trusatili hordeum infringitur 454
Molæ manuales 440
Pedales ibidem
Trusatiles ibidem
Rotatæ ibidem
Molẽdina cõtrario flumine vertuntur ibi.
Molendina equestria ibidem
Molendina in Hollandia super fossas 439
Molendina ventoꝝ vbi collocanda ibi.
Molendinorum diuersa genera ibidem
Moles immobilis 156
Moles niuium instar montium 394
Mollis quandoq; musica 522
Molossi canes 578
Monachus in monasteriũ reuertitur victoriam obtinens 513
Monachus malum omen designat 115
Monachi vnà cũ abbate submerguntur 278
Monasterium Aluastra 79
Monasteriũ diuæ Brigittæ viduæ pulcherrimum ibidem
Monasterium Vastenense 408
Monasterium Yssenburg 552
Monedula vnde dicta 664
Monedulæ aurum non cõmittendum ibi.
Moneta à Moschouitis falsificatur 213
Moneta conformis 214
Moneta Romana ibidem
Moneta vetus putior 802
Monetæ bonæ vtilitas 214
Monetæ falsæ damnum 213
Monetæ mutatio 270
Monetæ signa 215
Monetarii 214

Mongali

Mongali siue Tartari 285
Moniales Lubicenses constantissimæ 555
Rostochienses ibidem
Vastenenses ibidem
Monoceros belua ferox, sed tarda 744
Monoceros piscis ibidem
Mons Amaberg 408
Mons Tartarorum 64
Mons Vesuuius 61. 64
Mons virgo dicitur, & quare 85
Mons vt ciuitas mœnibus cincta apparet 408
Montis amœnitas 83
Montes altissimi 63
Montes arenosi vulgariter Sanddunen dicti 423
Montes durissimi, marmoreã duritiem superantes 48
Montes falconum 65
Coruorum ibidem
Aquilarum ibidem
Litium, pprio sermone Kiuaneb dicti ibidem
Mõtes magnetũ in suppolarib' isulis 409
Montes mœroris 65
Montes Norvegiæ altissimi 61
Montes portus ostendunt 65. 423
Montes quasi natura ordinati 423
Montes salis in Polonia 464
Montes Suetiæ aquilonaris 61
Montiũ mineraliũ diuisiones ac cãæ 205
Montium nomina à pilosis bestiis 148
Montium nomina ab euentu 64
Montium nomina intra Suetiam ac Norvegiam 148
Montium sublimitas excelsissima, minima cœli comparatione reputatur 72
Monstrum in littore virum integrũ rapuit 735
Monstra marina mirabilia 729
Monstrorum grex deletur 114
Monumenta veterum 49
Moos insula 771
Mora fit studio prauo 763
Moraſteen lapis ingens 52. 243
Morbus castrensis, qui cachexia dicit 570
Morbo mori militibus probrosum 271
Morbi aquilonares 570
Morficis auis consyderatio 665
Mori Lappones melius censent, quàm viuere 141
Morituri cura, & mortui sepultura carent 44
Mors ardua victis 376
Mors miserrima 324
Mors morti, & tumulus tumulo exaggeratur 286
Mors omnium memoriam tollit 192
Mors quando luctuosior 567
Mors ridicula 455
Mors viua 571
Mors vltima linea rerum 557
Mors vt euitetur nil prodest 122
Mortis compendia 222
Mortis contemptores aquilonares 511
Morte afficiẽdus ob pinguedinem dimissus 509
Mortalitate sæua aurum in septentrione desiit 216
Mortuorum ossa accedentes terrent 98
Morsus taxi exitialis 620
Morsi dentes pretiosi 757
Morsi aut rosmari pisces ibidem
Morsi pisces hoiem dente interficiunt ibi.
Mos bibendi in aquilone 542
Mos Christianorum agricolarum 432
Mos est negotiatoribus Moschorum noxias in itinere naues fabricare 369
Mos latrocinantium in syluis 583
Mos nuptarum apud aquilonares 528
Mos Parthorum ac Moschorum pugnandi 366
Mos proditorum 337
Mos pudicarum mulierum 184
Mos sepeliendi antiquitus 557
Mos tondendi capillos 249
Mos tyrannorum 265
Mos veterum pudicitiam custodiendi 182
Mores barbararum gentium 571
Mores boni externũ crimen detestãtur 532
Mores corruptissimi fœminarum 475
Mores pessimi malorũ adolescẽtum 250
Mores petulantissimi 618
Moschi ac Cimbri adulatores 311
Moschi non frequenter fuga euadunt 366
Moschi suum principem adorant 368
Moschouitæ 363
Moschouitæ fugientes proprias ædes comburunt 318
Moschouitę potius ad prædandum, quàm præliandum exeunt 361
Moschouitæ rapaces 265
Moschouitæ schismatici 479
Moschouitarum gens astuta 699
Moschouitarum nobiles qua pœna plectendi 490

Mosqua metropolis Moschouiæ 368
Mostastroem 67
Mostra forus inexhaustæ mineræ circa la-
cum Vether 79
Motus ac mestus bellorum populum in
prælium excitat 338
Mugil piscis 718. 719
Mugitus montis 61
Muli marini numero venduntur 468
Mulier animosa 568
Mulier animosa equestri garrulo hastis
concurrit 515
Mulier augurattix & malefica 126
Mulier bona 268
Mulier impudica scelerattissima 201
Mulier quando habet testimonium 483
Mulieris fortis pretium de vltimis finibus
801
Mulieres aquarum vrnas porrigunt 381
Mulietes aquilonares mundissimè sua offi-
cia tractant 451
Mulieres aquilonares nunquam nudos spe-
taculo se ostendunt 506
Mulieres Cimbricæ suis crinibus scuta im
buunt 292
Mulieres io. virili habitu bellicosiss. 196
Mulieres generalius panes coquunt 442
Mulieres Giorganorum 197
Mulieres Gothicæ primæ in acie 196
Mulieres illustrissimæ laboriosæ 480
Mulieres inclementer partus edunt 770
Mulieres mœnia defendunt 300
Mulieres nunquam in septentrione suspen
di solent 490
Mulieres panes in septetrione coquũt 319
Mulieres pariter panes coquunt 442
Mulierum ornatus specialis 800
Mulierum penuria apud Romanos 482
Mulierum prægnantium custodia 145
Mulieribus texturæ sapientia data est 781
Mullus piscis 719
Mullus 8000. nummũm emptus 721
Mulsa 447
Mulsum 449
Mulsum potus famissimus 548
Mulsũ quò vetustius, eò sanius 447. 448
Mulsi color, odor, & sapor 448
Multa pecuniæ 174
Multa pro adulterio regi, episcopo, & fi-
sco debetur 487
Multi vno fugiente labuntur 380
Multa libent, quæ non licent 390
Multitudo ad malum inclinata 492
Multitudo armata paucissimo præcepto di
rigitur 517
Multitudo boum vbi 576
Multitudo incolarũ in insidiis latitat 227
Multitudo piscium ventis exiccatur 65
Municipalia Gothorum & Suconũ 492
Municipalia Suetiæ 243
Munificentia principis 383
Munitio glacialis 581
Munitiones ciuitatum 532
Munus oratorum 214
Munus pecuniarũ carnifici deputatur 487
Munera principib' Tartarorũ offerenda 367
Muræna piscis 719
Muratæ ædes 410
Murus pendulus qũo perstringitur 303
Murus petrarius sine calce 538
Muri grossissimi 408
Muri naturales 85
Muri sub aquis latentes 91
Muri teguntur, vt ferreæ sagittæ colligan-
tur 298
Mus marinus 768
Mures auxiliarii exsistunt 591
Mures candidi ex esu sacchari 608
Mures domestici hospites onerosi 590
Mures è cadaueribus progrediuntur 591
Mures è nubibus edunt 726
Mures Hispanici 149
Mures infatigati persequerant 591
Mures in suecino reperiuntur 414
Murium caterua 591
Murium turris in Rheno ibidem
Murium via sub muris 787
Murium vis innumerabilis 591
Muscæ 95
Muscæ apibus obsunt 793
Musculus balenæ masculus 738
Musica furoris alumna 522
Musica muta 526
Musica quandoque seuera 522
Mustela alcem obtruncat 601
Mustela lusum ostendit, sed mortem medi-
tatur 609
Mustelæ bestiolæ contemptibiles 602
Mutatio in ecclesiis per excelsi dexteram
105
Mutatio periculosissima 306
Mutua laceratio obest 293
Myriades rusticorum contemnuntur 233
Myrtus 448
Myrti legumina pro vsu lupuli recipiun-
tur 447

N

Narbonenſes 22
Narſes 303
Narue arx magni magiſtri Liuoniæ 359
Natans deprehenſus intercipitur ac occidi-
tur 353
Nates ad malum torquentur 344
Nationum nomina quę quondã ad Goth-
landiam confluxêre 85
Natrix ſerpens 724
Natura artifex 645
Natura clemens 432
Natura cuique animali prouidè ſuccurrit
602
Natura defraudatur 564
Natura duris populis armorum effigiem
oſtendit 90
Natura gruum 71
Natura in rebus temperandis ludit 667
Natura ipſa quandoque triumphat 386
Natura nihil otioſum produxit 779
Natura nil ſuperflui habet 575
Natura non ſinit aliquid otioſum 55
Natura periculum euitare docet 63
Natura plerunque ſceleratos punit, ac ab
eis abhorret 386
Natura quieſcentium oſſea in domo 754
Natura rerum mater 218
Natura ſuſurronum peſſima 550
Natura tigridum & ciconiarum 551
Natura violatur 120
Naturæ lex inuariabilis 573
Naturæ maieſtas fide caret 46
Naturæ miniſterio aliquando hoſtes oppri
muntur 229
Naturæ officia pugiles conciliant 192
Naturæ opus potius admirandum q̃ con-
uitiandum 727
Naturæ vis ad pacem compellit 379
Natura lacus Veter mirabilis 46
Naturali æqtate rectiſſimũ iudiciũ fit 489
Naucleri 31
Naucleri peritiſſimi vbi requiruntur 66
Naufragi ac aquis immerſi quales habeant
paſſiones 354
Naufragorum turba perit ibidem
Naufragis bona ſua reſtituenda 427
Naufragium odore euitatur 66
Naufragium paſſis plura creduntur 345
Naufragia per littoralia ſaxa vitantur 52
Naufragia reſtituenda 80
Nauigantibus neceſſaria ſigna 84
Nauigatio hyemalis lucroſa, ſed periculo-
ſa 425
Nauigatio periculoſa maris ſeptentriona-
lis 67
Nauigium Cæſaris periit 355
Nauigia breuia 143
Nauigia breuia in aquilone ob vndas bre-
ues 329
Nauigia diuerſi generis 438
Nauigia durabilia 144
Nauigia in portu ſubmerſa extrahuntur 422
Nauigia per glaciem ad apertum mare eue
huntur 47
Nauigia piſcibus plena 720
Naues ingentiſſima 330
Nauis 1000. armatos ac 300. naucleros ha-
bens 329
Nauis roſtrata 334
Nauis ſerrata 333
Nauis ſtat pigra tumentibus velis 762
Nauis ſubmerſa leuatur 422
Nauis vaſtiſſima à puero mouetur 416
Nauis vt minuſculum vas euertitur 736
Nauis leuandæ cauſa abiecta reſtitui debẽt
437
Naues annulis ferreis alligantur 73
Naues apud aquilonares in littore ſub te-
cto ſeruantur 329
Naues bellicæ 220. dieb. 45. fabricatæ 330
Naues bellicæ ſubmerſæ rariſſimè leuantur
& quare 422
Naues conductitiæ incendiariis connectun
tur 340
Naues coriariæ binæ 68
Naues Danorum 169
Naues duæ dracones appellatæ 336
Naues fortiſſimæ à beluis obruuntur 735
Naues frondoſæ non agnoſcuntur 334
Naues igniuomæ 340
Naues incendiariæ 339
Naues in glacie tanquam in muro firman-
tur 385
Naues iuxta vim fluminum fabricantur
328
Naues ne vſui ſint inimicis comburuntur
341
Naues nominibus ac coloribus diſtinctæ
329
Naues papyraceæ 68
Naues peruncte pinguedine vituli marini
non congelantur 703
Naues 400. amiſſæ 120
Naues 400. aqua flammisq̃ pereunt 336
Naues quæſtuariæ 340

Naues rubricatæ 98
Naues sæpius intes latentia saxa periclitatur 339
Naues scorteæ 68
Naues 60. bellicæ vno mense Venetiis fabricantur 330
Naues sine anchoris firmantur 72
Naues sine ferro 68
Naues subsidiariæ 92. 331
Naues Sueorum 2500. 169
Naues super aggeres efferuntur 439
Naues vi ventorum in momento submerguntur 417
Nauium quarundam nomina 329. 330
Nauium tabulæ inunguntur, ne congelescat 751
Nautæ à beluis tubæ sono, & vasis vacuis euadunt 736
Nautæ beluas marinas timent 770
Nautæ externi periculis subiiciuntur 765
Nautarum necessaria 67
Nautarum pericula diuersa 761
Nautis quænam terribilia 67
Nearchus præfectus Alexandri per beluas turbatus 735
Nebulæ tenebrosæ 227
Necatores egentium 558
Necessaria nautarum 67
Necessitas artes adinuenit 316
Necessitas omnia audet 381
Necessitas seu perplexitas mortifera 385
Necessitate paci consulitur 231
Negotiatores fraudulenti 240
Negotiatoribus Oddo atrox, ruricolis clemens 122
Nemus infuetum 111
Nemus transire visum est 238
Nepa auis 676
Nepæ præsagium 696
Nepæ quarum cuculi dictæ 691
Nequitiosissima facta 268
Nero Imp. optimus citharœdus 522
Nero magiam summè amplexus est 120
Nerui in coniugendo loco clauorum 143
Nescire turpissima excusatio est 559
Nicolaus episcopus Lincopensis 217
Nicolaus Holste præfectus sanguinarius 267
Laqueo periit ibidem
Nidorum in insulis differentiæ 681
Nidrosia metropolis regni Norvegiæ 60. 621
Nil sine causa geritur 28
Nilus præter solitum excrescit 740
Nisus garrulum rapit 669
Nisus pietatis expers 647
Nisus rapax in suum genus sæuit 650
Nix 34. 37. 89
Nix ædes obruit 410
Nix æstatis tempore 14
Nix alta terrã ne congeletur conseruat 787
Nix apparens solida periculũ adfert 394
Nix copiosa sterilitatem causat 321
Nix densa agros impinguat 430
Nix diu in aquilone durat 680
Nix efficit, quòd an amicus, an verò inimicus ignoretur 34
Nix & frigus oculis obsunt 38
Nix in vertice, ac ignis in pede montis 61
Nix magis quàm fimus agros impinguat 680
Niues aquæ indurantur 39
Niues minutissimæ periculosiores 148
Niues versus septentrionem variantur 38
Niues vt turbines cadunt 678
Niuium abundantia anni fertilitatem prænuntiat 679
Niuium formæ vno die 20. videntur 38
Niuium variarum figurarum ratio potius stupenda, quàm inquirenda ibidem
Nox et filiorũ eius ab arca descensus 242
Nobiles ad aratra pressi 545
Nobiles Daniæ data pecunia per fatuum vitam redimunt 535
Nobiles fictitii in aula Moschouitæ 367
Nobiles plerunq; ignauiæ indulgent 260
Nobilium & exemptorũ venationes 503
Nobilium mulierum postulatio 288
Nobilitatis fulcrum tempore immutatur 563
Noctuæ auis nocturnæ consyderatio 693
Noctuæ præsagium 696
Noctuæ 77. 116
Nodi magici tres 119
Nomades 133
Nomẽ infame magnus dux sibi parat 368
Nomina à meliori euentu imponenda 92
Nomina certaminum 194
Nomina diuersarum ceruisiarum, vti virorum 452
Nomina 12. filiorum sola terrent 180
Nomina falconum 668
Nomina locorum 699
Nomina locorum vbi piscatura exercetur 730
Nomina nauigiorum 329. 330

Nomina præceptorum Gothorum 530
Nomina prouinciarum Suetiæ 613
Nomina pulchra pueris imponenda 531
Nomina quatundam gentium 699
Nomina 7. virorum à somno surgentium 13
Norcopia oppidum 93
Nortmanni per 2000. passuum naues traxerunt 366
Noruegia 97
Noruegiani quomodo sal decoquũt 464
Noruegienses, Tylemarchi 167
Notabile pro principibus 348
Notus 19
Nouacula dolum anticipat 311
Nouæ turmæ in prælio surrogandæ 225
Noualia quando seminanda 432
Nouæ animantium genera immolanti 106
Nouendiales feriæ ibidem
Nouennarii numeri obseruatio ibidem
Nouum amplius nil videtur 645
Nox continua 11. 142
Nox dum hostis incumbit attẽdenda 298
Nox longior bellatoribus apta 309
Nox 6. mensium 15
Noctes continuæ 76
Noctes longissimæ 15. 417
Noctes 20. horarum in septentrione 382
Nocturnum certamen 174
Noxii dæmones 211
Nubes ardentes 33
Nubes quid præsagiunt 17
Nuces auellanæ 413
Nuces fagorum triangulæ ibidem
Numen erumpens vario modo per naturã disponit 363
Numen liberè operatur, vbi, quãdo, et quo modo vult 67
Numero quæ res distrahuntur 468
Nummus pro saltu petitur 629
Nummi aurei 214
Nummi cur permissi 212
Nummi quo in loco nõ æstimantur 699
Nummorũ nullus vel rarus vsus apud septentrionales 212
Nundinæ glaciales 137
Nundinæ glaciales Vpsaliæ fiunt 138
Nuntius per cœlum iens 186
Nuntii hostium quo casu tenendi 224
Nuntii prouinciarum relaxantur 244
Nuntii sub aquis retibus extensis capiuntur 186
Nupti se à lasciuia refrenant 482
Nuptiæ apud Lappones ferrò, silice, ac igne firmantur, & cur 140
Nuptiæ nobilium 480
Nuptiarum directores 481
Nuptialia festa plebeiorum equestria 588
Nutrices ac paruuli miserias adaugẽt 296
Nymphæ 110
Nympharum vis ibidem

O

Obedientia grata 529
Obedientia grata, ac opes populi principes feliciores reddunt 271
Obedientia subditorum à principis prudentia proficiscitur 402
Obeliſci 48
Obeliſci pacis 232
Obsessi captiuitas cur desideratur 297
Obsessi ad deditionem constringuntur 309
Obsessi flamma ac fumo superantur 373
Obsessi præfecti vincuntur 235
Obsessi quibus modis superantur 293
Obsessi subtracto commeatu domantur 317
Obsessorum miseria varia 376
Obsidentes suffocantur 380
Obsidio Holmiæ fiat tribus locis ac exercitibus 314
Obsidione arx Calmarniæ soluitur 300
Obsidione quæ attendenda 306
Obsonia delicatissima pro infirmis 444
Obstructio aquarum 305
Oceanus exilis vrna auaris 133
Oceanus terrarum ambitor 114
Occidens 95
Occidere pro acquirenda hæreditate illicitum est 483
Occisor Starchaterj pœnã formidat 172
Occisus Methotin palo affigitur 101
Ocreæ reflexæ & ineptæ 253
Octauius Aug. fulmina expauescebat 792
Oculus purus ad pelles emendas necessarius 219
Oculi ambitus ceti 15. homines capit 739
Oculi à spectaculis indignis auertendi 201
Oculi ante ventrem pascuntur 721
Oculi in lumbis & ventre 756
Odo Danicus pirata 122
Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens ibidem
Gurgite tandem submersus ibidem
Odensdag 100
Odher bellans ibidem

Odium pro dilectione 154
Odia connubiis vix sedantur 276
Odmundus Olonis filius 178
Odor piceus grauis mulieribus parituris 77
Odor piscium grauis 66
Odore naufragium euitatur ibidem
Odum Longobardorum rex 247
Oelandia 84
Oelandia dulciss. herbas producit 466
Oestrus siue asilus insectum 782
Officiales iurati 723
Officium boni iudicis 491
Officium doctoris boni 380
Officium ducum militarium 263
Officium humanitatis verum 538
Officium mulierum in aquilone 451. 469
Officium philosophorum 530
Officium principis in recipiendis oratoribus 360
Officium regium 402
Officium secretariorum 401
Officia apum distincta 795
Officia inter rusticos præliaturos diuiduntur 373
Og rex Basan gigas 157
Olaus rex baptizatus 82
Oleum factitium ex piscibus 751
Oleo apes exanimantur 793
Oleo benedictionis rex inungitur 478
Oleo maiores vsi non sunt 458
Oliuæ nullæ in aquilone crescunt 413
Ollæ lapideæ apud occidentales Gothos 457
Ollæ maleficarum effusæ, effectus innumerabilis 118
Olo Daniæ rex occiditur 166
Olo princeps maritimæ classis 177
Olo Vegetus pugil tyrocinium virtute auspicatur 176. 177
Sicut fecit, ita factum est illi 178
Olor vnde dictus 661
Onagrorum cursus vehementissimus 392
Onocrotalus animal inexplebile 676
Naturam eius Hieronymus exprimit ibidem
Onocrotalus Esaiæ 34 notatur 677
Onus grauissimum in glacie leuissimum fit 47
Onera duobus iumentis immensa trahuntur 143
Onustus armis hyeme natat 352
Onusti pecunia in incendio cremãtur 426
Opera mutua est præstanda 747
Operarii manuales in pyramidalibus ædibus morantur 409
Opes populi ac grata obedictia principes feliciores efficiunt 271
Opificium naturæ in specu mirabile 362
Opimatus vermis 775
Opinio Aristotelis quando apes se abscondant 789
Opimo autoris sphæræ 12
Opinio pœnarum de spectris 113
Opinio succini generati refellitur 530
Opinio vulgi de fulmine 24
Opinio vulgi de pauone 683
Opinioni quandoque cedendum 85
Opiniones de alcibus 600
Opiniones de ventis 15
Oppida castellaq; spoliantur 301
Oppressores dei iudicio relicti grauius puniuntur 563
Oppressorum calamitas 230
Optimates loris ligati à bestiis conculcantur 275
Opulentia principum inuicta 343
Opulentia regum Suetiæ 79
Opum detestatio in aquilonaribus pugilibus 192
Opus execrabile bona ecclesiæ profanare 545
Opus pietatis curã sepulchrorum habere 567
Opus plenum pietate 539
Oratio archiepiscopi super regem 478
Oratio in annonam 536
Oratio super eleemosynam 537
Oratio super peregrinantes ibidem
Orationibus caristia depellitur 153
Orator Italus à Moschouitarum principe occiditur 368
Orator regis Poloniæ 367
Orator 50. pedum spatio à principe distat 368
Orator regius in hospitium deducitur ibi. ibidem
Oratoris receptio in Moscua
Orbis vniuersus in cultura magiæ concors 119
Orbis nouiinuentores 58
Orca minor balena, sed crudelior 738
Orcarum gladio nautæ vulnerantur 744
Ordinatio archiepiscopi Vpsalen. super domibus egenorum 537
Ordo faciendi hortos ac ædificia in palude 421

Ordo

Ordo literarum in tabulis 48
Ordo portantium vasa 459
Oriens 95
Origo autoris 93
Orithyia 499
Ornamentum templorum 740
Ornamenta armata 470
Ornatus alienus 687
Ornatus capitum in mulieribus 474
Ornatus corporis & equi hostis cedit 616
Ornatus muliebris 216
Orosius 199. 547
Os contumelioſum 175
Os humanum quaſi leporinum 609
Ox igniuomum bombardæ conſeruandum 506
Oſculum libri in iuramento datur 494
Oſculis non armis aliquando agitur 194
Oſinæ aues 677
Oſſe maria traiiciuntur 122
Oſſa animalium offeruntur 99
Oſſa mortuorum accedentes terrent 92
Oſſa pro lignis comburuntur 790
Oſſium geſtamine caput draconis contun-
ditur 187
Oſſibus piſcium cibi coquuntur 22
Oſſea in domo quieſcentium natura 654
Oſtentatio ſtulta 368
Oſtreārum apotheca 769
Oſtrogothorum ſaxa 49
Oſura 12. filios genuit 179
Oſura filia regis Danorum 180
Othinus aruſpex 115. 122
Otis auis conſyderatio 692
Otis auis præſagium 696
Otium militare peſſimum 508
Otium omni ætati nocet præſertim adole-
ſcentiæ 509
Otium vitiis amicum 268
Otia militibus auferenda 298
Otioſi ſeueriſs. lege puniendi 495
Oua anatum prope aquas 681
Oua aquilarum in pellibus vulpinis aut le-
pornis fouentur 652
Oua deuorantur, ne hoſtes multiplicentur
71
Oua fulicarum à fluctibus non rumpuntur
681
Oua innumera auium occupanti cedunt
ibidem
Oua piſcium certo tempore extra aquas ſer-
uantur, vt rurſus immittantur 727
Quorum differentia in forma 682
Quorum diuerſi colores 681
Quorum ſcopuli 241
Quorum vis glutinatiua 681
Ouidius 112. 644
Ouidius librum de piſcibus in ſenectute
ſcripſit 768
Ouiken nundinæ glaciales in Martio 139
Ouis à lupo ad cursum defertur 644
Oues diutius dant lac, quàm cætera anima-
lia 575
Oues muſica delectantur ibidem
Ouium infirmantium remedium ibidem
Ouium vtilitates multiplices ibidem

P

Pabulum priuatum publica pernicies 182
Pacta rara ſine ſuſpicione 290
Pædotribæ 531
Pali ſuper glaciem firmantur 415
Paſſum vale ſalē de toto imperio in mor-
te aufertur 567
Palus congelata 150
Paludes cœnoſæ 327
Paludum ſecuritas 81
Panificia in montibus planis fiunt 319
Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius
ſeruatur 442
Panis à Pan 441
Panis biſcoctus ad ceruiſiam Aethiopum
ponitur 453
Panis biſcoctus durabilior 320
Panis biſcocti vſus 443
Panis conditus pro vſu viatorum ibi.
Panis durat 20. vel pluribus annis ibidem
Panis duriſſimus citò molleſcit ibidem
Panis & potus ex granis 430
Panis ex cortice apud Lappones 411
Panis ex glandibus ac nucibus auellanis
413
Panis hordeaceus ad Aethiopum ceruiſi-
am ponitur 453
Panis in ſeptentrione ſine pondere vendi-
tur 443
Panis natalitius gratis datur ibidem
Panis non datur puero niſi tangenti me-
tam 498
Panis primarius ac ſecundarius 319
Panis ſubcineritius ibidem
Panis vento induratur vt ſaxum 443
Panes 113
Panes ex piſcibus conficiuntur 752
Panes in farinam reſoluuntur 320

Panes Romæ Quirites faciebant 319
Panum cumulus grauitate saxorum deprimitur 443
Pannus rubeus pro deo colitur 98
Paradromis 502
Parens benedicit filiis 535
Parentes filios instituunt 55
Parentes tyrannorum nimis fœcundi 255
Parentum consyderatio erga coniungendos liberos 476
Pathelion quid 30
Parietes pro mœnibus habentur 410
Parochiarum trium causa, irruptio à Ruthenis fit 361
Parthi, ac Medi vestibus literas intexunt 58
Parthi rarò fuga euadunt 366
Parthorum dolos experti Romani trucidabantur 348
Partus immaturus cauendus 674
Partus suppositititius ingratus 682. 3683
Partus viperini natura 570
Paruuli decollantur 278
Pascua feracissima 10
Pascua in tectis 410
Pascua-vberrimæ 74
Passeres ab hirundinibus suffocantur 675
Pastus liberalis pro mercede datur 431
Patientia durissima in militia 258
Patria ingrata erga Io. Mag. 154
Patriam exituri sorte diuiduntur 151
Patria verba Longobardorum dum militem creant 250
Patricius Venetus 140
Patricii Colonienſium qui puniuntur 490
Patroni à canibus inuitis produntur 578
Pauonis caro durà 684
Triginta diebus putrida facta non est ibidem
Pauonis fimus podagram mitigat ibi.
Pauonis mira natura ibidem
Pauones ob libidinem oua frangunt 683
Pauones rari in septentrione ibidem
Pauonum iuuenum esca ibidem
Pauonibus vulpes insidiantur ibidem
Paulus diaconus 14. 41. 86. 212. 247.
Paulus Iouius episcopus Nucerinus 387. 723
Paulus papa III. 14
Pauper quomodo aliquis fit 546
Pauperes habeant dona regnantium ibid.
Pauperes indulgentiis ecclesiæ & priuilegiis principum consouentur 537
Pax in momento fit ac celebratur 398
Pax 50. annorum 195
Pax rarissima apud aquilonares 258
Pax vel mors in vno plerunq; sita est 309
Pax vera vel fallax 398
Pacis conditiones vbi in Gothia accipiuntur 88
Pacis conseruatio 495
Pacis constitutio ad principes spectat 397
Pacis fictio 270
Pacis firmamenta 398
Paci in tempore consulendum 296
Paci tutius consulendum 343
Pacem suadet loci iniquitas 90
Pectunculus piscis 760
Pecudes in tectis aluntur 316
Pecudum raptores pereunt 315
Pecunia ab incolis corrasa 323
Pecunia coriaria 212. 215
Argentea 215
Aerea ibidem
Pecunia ingratis haud relinquenda 49
Pecuniæ ratio ab obsessis haberi debet 298
Pecuniâ Starchaterus interfectori dat 172
Pecunia quæ maximè veneunt 215
Pecuniæ examinandæ 468
Pecuniarum dilapidatores pretiosi 721
Pedes cartilagineati piscis Cahab 768
Pedes equi præstantis abscinduntur 252
Pedes quatuor in lecto absente marito 525
Pedestres si prælium excesserint, qua pœna puniuntur 383
Pediteꝫ pro equitibus pugnant 226
Pegasus equus pennatus 672
Pellicula quædam contra hebetantes gladios prodest 122
Pellis gulonina pretiosa 606
Pellis vrsina vtilis 624
Pelles alcium seu onagrorum 600
Pelles castorinæ delicatæ 605
Pelles gulonis æstate nil valent 607
Pelles hermelinæ ampliantur 617
Pelles hermelinæ decadum numero venduntur 618
Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ 617
Pelles hermelinorum pretiosæ 518
Pelles in frigore meliores 610
Pelles luporum ecclesiis offeruntur 621
Pelles lutrinæ exportantur 613
Pelles lutrinæ quomodo falsificantur 614
Pelles lyncinæ 610
Pelles numero distrahuntur 468
Pelles pedibus altarũ substernuntur 149

Pelles

Pelles pedibus altarium substernuntur 149
Pelles pretiosæ 369
Pelles sciurinę quomodo falsificantur 614
Pelles sub vehiculis 598
Pelles sylvestrium et domesticarum caprarum pinguedine vituli vnguntur 703
Pelles vrsinæ scabellis altarium offeruntur 544
Pelles vrsorum locis sacris offeruntur 671
Pelles vulpinæ nigræ pretiosæ 368
Pelles vulpium nigræ cæteris pretiosiores 634
Crucigerę commercio Moschouitæ apprehendantur ibidem
Albæ minoris reputationis ibidem
Ruheæ vbique reperiuntur ibidem
Pelles zebellinæ vitiosæ 617
Pelles zebellorum facilè corrumpuntur 616
Pellium diuersarum nomina 218
Pellium mardurorum zebellorumq; differentia 616
Pellium vsus 146
Pelopidas Thebarum princeps 639
Pennę aquilæ alias consumunt 647.652
Pennæ volucrum Indis pro tegumentis 89
Penuria mulierum apud Romanos 482
Perenopterus, alias oripelargus 693
Perdix auis dolosa 685
Perdix oua aliena excubat ibidem
Perdices fistula decipiuntur ibidem
Perdicum maxima copia in aquilone ibi.
Perdicum medicinæ ibidem
Peregrini nequaquàm tempore famis exturbandi 540
Perfidia præfectorum notanda 267
Periculum atrocius quando incurritur 230
Periculum autoris 144
Periculum grande paruo beneficio redimitur 117
Periculum marinum terribilius 340
Periculum præfectorum 224
Periculum quando glacies tenuissima niue cooperitur 395
Periculum suffocationis sub glacie 388
Pericula duo difficile euadere 239
Pericula duo mortis equis insidentibus imminent 256
Pericula laboratorum in minetis 241
Pericula lunæ lumine euitantur 147
Periculorum paritas efficit æqualem distributionem spoliorum 396
Periti pauci multitudinem inordinatam fugant 263
Peritia alchimistarum 318
Peritia latrocinandi Moschouitarum 364
Peritia nandi plurimum vsui 352
Peritia puerorum aquilonarium in aqua saltandi 498
Peritia natandi longus tractus maris transitur 352
Pernicies astuta cuncta subuertit 474
Perplexitas seu necessitas mortifera 385
Persæ fugantur 252
Personæ imbelles laborant 581
Pestis ætiqua in subiatis principibus 490
Pestis in Anglia 44
Pestis in aquilone rara 570
Pestis, pecuniæ & annonæ defectus bella impediunt 290
Pestis per castoreum auertitur 695
Peste, fame, bellis regna desolantur 48
Petauristicus ludus 518
Petræ marmoreæ 93
Petraria machina 289
Petrariæ bombardæ 288
Petrus in mari Christum confessus, in terra negauit 771
Petulantia aulica 274
Phagon portentosus vorator 461
Pharetræ è taxorum pellibus 620
Pheron rex cæcitate percussus 109
Philippus Gallorũ rex quid de histrionibus sensit 524
Philippus Macedo 41
Philomelæ auis consyderatio 687
Philomelarum cantus sunt diuersi ibidem
Philomenes Græcorũ Phocensiũ dux 548
Philosophi capillati 253
Philosophi legitimi stultitiam arcent 530
Philosophi minutuli 645
Phlebotomia 528
Phlebotomiæ vsus est in aquilone 787
Phthisis, tabes 371
Physeter belua crudelis 735
Physeteris cauda bifurcata 736
Physeteris os circulare ibidem
Physeteribus globi bombardarum parum nocent ibidem
Physiculatores 156
Piaculum inter Lappones furari vel rapere 137
Pica noxias bestias prodit 670
Pica quasi poëtica dicta ibidem
Picæ præsagium 696
Piceus odor grauis mulieribus parturientibus 77

Picorum varia genera 695
Pictores exotici laruati incedunt 463
Pictores instruuntur per varias formas glaciei 36
Pictores rari in aquilone 471
Pictorum ars ibidem
Pictorum diuersitas 472
Picturæ vtilitas ibidem
Picturæ infames prohibentur 506
Pienthen 80
Pietas boum in socios 577
Pietas eximia ciconijs erga filios 658
Pietas in auibus inuenitur 694
Pietas piscium in homine vix reperit 746
Pietas quorundam piscium 747
Pietas vulturum 694
Pietatis conditio adhibere alicui funeris cultum 557
Pietatis exemplum magnum in mari 771
Pietatis opus curã sepulchrorũ habere 567
Pigrum scriptura damnat 429
Pigri præda excitantur 432
Pila 170
Pileati & pĩ,genus pontificum : è quibus reges eligebantur 108
Pili grossi,vt pennæ anserinæ 734
Pili quomodo equis reparandi 585
Pinguedo anatum medicinalis 654
Pinguedo congelationem prohibet 380
Pinguedo vitulorum marinorum 281
Pinguedo vitulorum marinorum aquarum constrictionem prohibet 380
Pinguedo volatum impedit 665
Piratæ Hialmerus ac Aruarodus 179
Piratæ Pining, & Pothorst 70
Piscatores ad prædam capiendam congregantur 745
Piscatores duo obseruare debent 707
Piscatores fluitant sine anchoris 730
Piscatores ligati pisces trahunt, ne ipsi in mare retrahantur 731
Piscatores littoris Anglici 724
Piscatores Schoningiam relinquentes saluum conductum accipiunt ibidem
Piscatorum manus stupescunt 730
Piscatorum plura millia ibidem
Piscatura & aucupium simul fiunt 707
Piscatura hamata 709
Pisciculis pauimentum sternitur 187
Piscinæ singularium piscium 727
Pisces alas membranaceas habens 759
Pisces alatus in cibo parum vtilis ibidem
Piscis hominem diligens 747
Piscis hominem interficiens ibidem
Piscis monstrosus in littore Angliæ repertus 756
Piscis nouit tempus suum à natura certius, quàm de eo disputantes 769
Piscis oceani alatus 759
Pisces aculeati dorsi 718
Pisces alij alibi præstantiores 778
Pisces alij alijs in locis principatum obtinent 727
Pisces alij amicitiam, alij inimicitiam fouent 728
Pisces aliquãdo loca consueta mutant 778
Pisces arcuatæ figuræ 718
Pisces campanæ sono capiuntur 708
Pisces cannis,hoc est, ad mensuram non libris emuntur 137
Pisces cartilaginei 728
Pisces cornuti 718
Pisces crudi comeduntur 722
Pisces cur adeò augentur 727
Pisces cur omni anno in aquilonem transeunt 769
Pisces & animalia loco lignorum comburuntur 750
Pisces & hirundines ex ĩstu capiunt 717
Pisces fumigati 722
Pisces glacie inclusi moriuntur 709
Pisces ignoti nominis, sed nõ saporis 719
Pisces in aquis volantes 728
Pisces integri signo magistratus emittũtur 723
Pisces iussu Brendani cantando deum laudant 755
Pisces longi & lati diuersis ventis impinguantur 713
Pisces manibus capiuntur 709
Pisces marini dulcib' aquis delectant 769
Pisces marini quinam optimi 721
Pisces masculi pinguiores 709
Pisces nigri in cibis mortem afferentes 715
Pisces noui piscinis imponuntur 727
Pisces ob nutrimenta coæ eliguntur 721
Pisces patriam repetunt,quam homines relinquunt 770
Pisces peregrini mare Liuonicũ ingrediuntur 719
Pisces plaustris non mensuris diuiduntur 712
Pisces plurimi etiam monstrosi ob pinguedinem capiuntur 767
Pisces plurimi generis ignoti 718
Pisces portentosi bella denotant 730

Piſces præſcripta domicilia habent 778
Piſces qui colorem mutant 728
Piſces qui fœtus emittunt 746
Piſces qui oua generant ibidem
Piſces quidam dormientes manu capiuntur 738
Piſces quidam lapidem in capite habent 719
Piſces quidam ſocietatem ſequũtur ob oua deuoranda 713
Piſces quomodo in vno loco ſeruantur 717
Piſces recentes & menſium 720
Piſces ſicci vt ſtrues lignorum habentur 722
Piſces ſportulis non libra venduntur 720
Piſces ſtupidi 706
Piſces ſuffocantur 45
Piſces variæ ſpeciei ſub glacie extrahuntur 709
Piſces venenati 728
Piſces Venetorum multi, ſed diuerſi ab aquilonaribus 697
Piſces vento ſiccantur 134
Piſces viui electiores 721
Piſces vt ligna per ſtrues venduntur 737
Piſces vt ſaxa in plauſtris feruntur 720
Piſcium adeps oculis prodeſt 751
Piſcium capita quadrata, & ſpinoſa 734
Piſcium copia 10
Piſcium copia maxima 698
Piſcium dentium differentia 758
Piſcium differentia multiplex 727
Piſcium diuerſa generatio 746
Piſcium diuerſitas 699
Piſcium electio notabilis 729
Piſcium genera CLXVI, 768
Piſcium greges rectorem habent 737
Piſcium Islandenſium nomina 732
Piſcium lacunæ 705
Piſcium maximi 727
Piſcium mollium genera 715
Piſcium morandi loca diuerſa 769
Piſcium multitudo variis inſtrumentis capitur 707
Piſcium multitudo vel paucitas vnde deſcendit 727
Piſcium multorum nomina 760
Piſcium Nili natura 727
Piſcium oſſibus cibi coquũtur 22
Piſcium pietas in homine vix reperitur 746
Piſcium planorum differentiæ 728
Piſcium qualitates diuerſæ 720
Piſcium quidam lucent 728
Piſcium quidam viuipari, quidam ouipari ibidem
Piſcium quorundam amicitiæ 737
Piſcium quorundam pietas 747
Piſcium retia vnde fiunt 710
Piſcium ſale conditorum vſus in caſtris neceſſarius 723
Piſcium ſalſorum genera multa ibidem
Piſcium ſapores potius quàm nomina attendenda 697
Piſcium ſpecies in aquilone multiplices ibidem
Piſciũ ſpecies LXXIIII. & XXXIIII. 768
Piſcium tegumenta plura ac eorũdem differentiæ 727
Piſcium varia nomina 729
Piſcium variæ ſpecies 737
Piſcium vbertas 81
Piſcium virtute & exemplo praui mores corrigi poſſunt 737
Piſcibus ingenium diuinitus infuſum 770
Piſcibus in ritu epulandi maiores vſi ſunt 458
Piſcibus ſaxa ignita nocent 717
Pix 411
Pix in ſeptentrione abundat 143
Pix in ſubterraneis ſpecubus coquitur 364
Placida Theodoſij Imp. filia 396
Plaga orientalis calida 655
Plagæ præcauendæ 563
Plagiarij qui 495
Plana omnia hyeme 142
Planctus pius 567
Plangus ſiue clangus 693
Plateæ auis conſyderatio 965
Plateæ Scheningiæ 217
Platearum bona diſtinctio 421
Plato 198. 660
Plato bibulos bonos ſocios vocat 459
Plato ſcripta ſacrorum delubrorum veneratur 755
Plato turpes cantus prohibet 506
Plato vehementer ebrios carpit 462
Platonis dictum, Non temerè de aliqua re iudicandum 802
Plauſtra diuerſas res continentia 597
Plauſtra loco propugnaculorum habentur 379
Plebiſcita dicuntur 401

Plebs tacere nescit 331
Plenilunium 78
Plenilunio nūdinæ Vpsalen. celebrantur 139
Plenilunio venti sæuiores 69
Plenitudo gentiū in extremo iudicio 153
Plinius 66. 181. 655. 728
Plinius nat. histo. princeps 643
Plinij locus de ventis 19
Plinij opinio de longitudine diei ac noctis 15
Plinij positio de lignis secandis 419
Plutarchus 128. 196. 199. 348
Plutonis æstimata sedes 204
Plutonium 125
Pluuiæ vel serenitatis signum 674
Pluuiæ 57
Poculorum duæ decades vna manu sranguntur 460
Podagra amarior exercitatis in armis 571
Podagræ descriptio ibidem
Podagræ reliquiæ fortiores ibidem
Podagræ remedium salubrius 572
Podolia 625
Pœna adulterorum 217
Pœna capitis in sacrilegos statuta 558
Pœna contumacium, sub glaciem eos mittere 388
Pœna contumeliosa malè pugnantium 383
Pœna curiosorum 12
Pœna decennalis 102
Pœna delectabilis in potu 521
Pœna excedentium prælia 383
Pœna falsificantium pisces 723
Pœna falsificatorum monetæ decoctionis vel suspensionis 213
Pœna frustra tentantis 184
Pœna iniquè iudicantium 489
Pœna in lupos se conuertentium 644
Pœna iura frangentium 488
Pœna maleficarum hodie ignis 123
Pœna mali affectus 486
Pœna monetæ falsificatæ 213
Pœna oppressorum patriæ 401
Pœna perpetua sacrilegorum 558
Pœna perpetua, vel mixta 102
Pœna proditorum 489
Proditorum iuxta leges nauticas 344
Pœna raptorum, bona naufragorum detinentium 428
Pœna rebelliū ac seditiosorū in naui 343
Pœna sacrilegorum 558
Pœna sacrilegorum grauis 544
Pœna temerariorum 124
Pœna transgredientiū statuta cōiuij 542
Pœna violantis sponsalia 481
Pœnæ dilatio exitiosa 270
Pœnæ exactores 126
Pœnam culpa magna auget 294
Pœnæ glaciales 39
Pœnæ impiorum non omnes scriptæ 562
Pœnæ insolentium 39
Pœnæ malorum principum 562
Pœnę pessimarum adinuentionum ibi.
Pœnæ terribiles impiorum ibidem
Pœnæ varię sacrilegorum 547
Pœnæ violantium sepulchra 548
Poggius nimis lasciuè scripsit 527
Poloniam Starchaterus ingreditur 161
Poloni audacia 187
Poloni nobiles in candida camisia suspenduntur 490
Polonicarum reginarum manibus vestes sacrę confectę 480
Polypus mutabilis 763
Polypus ob coitum debilissimus redditur 764
Polypi corpus paruum magnitudine pedū compensatur 763
Polypi descriptio ibidem
Polypi quo tempore pariant 764
Polyporum genera multa 763
Polyxe 231
Pompa regis in armis ac armatis 245
Pompeius cur Magnus dictus 321
Pompeij 3. cohortes per Neptacometas pereunt 134
Pomum ex baculo sagitta ejicitur 500
Poma ac pyra frigore matureſcunt 83. 413
Poma quædam menſe Decembri matureſcūt 413
Poma vltramarina meliora ibidem
Pondere omnia metalla distrahuntur 468
Pondera armorum equis impedimenta 259
Pondera maiora in glacie portantur 378
Pondera nulla vel rara in aquilone 444
Ponderum violator pro crudeli hoste punitur 469
Pondo quid 257
Pons putridus vel ruptus iuxta Stocholmiam 327
Pons vnicus ferreis catenis firmatus 715
Pontes an validi, in prælijs cōsyderandum 262
Pontes glaciales 379
Pontes lapidei 287

Pontes lignei hodie in aquilone 287
Pontes penduli 74
Pontes per glaciem effracti 44
Pontes XL. 82
Pontes rupti bellalimpediunt 351
Pontes 7. stadiorum 109
Pontes ferra subtus scinduntur 286
Pontes tabulati in glacie 46
Pontibus dissectis hostes perierunt 232
Ponticus sinus dulces aquas habet 769
Pontifex deorum sacrificia disiunxit 101
Popilius Poloniæ rex 591
Popismate equi ad celeritatem stimulantur 351
Populus 95
Populus durus histriones non æstimat 525
Populus è latebris in bellum erumpit 377
Populus ferox mansuetè regendus 372
Populus Finnorum ferox 370
Populus Italiæ ferox 132
Populus pauper & inermis in opulentissimos reges triumphat 229
Populus simplex seducitur 493
Populi culpa principes boni auferunt 567
Populi monstrosi 10
Populi seniores in insulam conueniũt 400
Porcus pro fœdere mactatus 593
Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ ibidem
Porcorum latera, aliàs succidiæ, petrarum duritiem accensa emolliunt 79
Porcus marinus truculentus 756
Porcus monstrosus ibidem
Porci marini membra monstrosa ibidem
Porci marini membrorũ interpretatio ibi.
Porcus Troianus 594
Porpel pisces 778
Porphyrio auis 672
Portæ æreæ, ac ferreæ deauratæ 86
Portæ duæ solùmõ Holmiæ ciuitatis 314
Portæ ex maxillis cetorum 752
Portæ strictæ apud limitaneos incolas 410
Portentum dirum 28
Portenta miranda ibidem
Portus apertissimus sine anchoris 416
Portus Hangöe velut castellum 87
Portus Hielmsnabben optimus, sed cruentus 90
Portus Islandensium per prælium occupatur 342
Portus securissimus 87
Portus Venetorum quibus signis demonstratur 425
Portus introitum dolia picata natantia mõstrant ibidem
Portus amœnissimi 85
Portus sarculo ferreo purgantur 420
Porus Indiæ rex 283
Positio autoris sphæræ 9
Positio Plinij, & Solini ibidem
Possessio rangiferorũ domesticorum 596
Possessor in nullo lædendus 331
Possessor primus equi Seiani perijt 257
Possidonius 458
Posteritas inexplebilis 216
Posthumius Libertus 254
Postremus in Pyrrhica saltatione in ignem proijcitur 521
Potatorum gradus 507
Potentes armis, pauperes rationibus se defendere solent 493
Potentum depositio 549
Potentia in iudicio suspecta 493
Potentia probrosa reipub. nocet 102
Potestas cudendæ monetæ circa quos 213
Potestas gubernandi penes vnum 401
Potio sanissima 448
Potus absynthij calculum leuat 570
Potus fortissimus 449
Potus in conuiuio communis 541
Potus regius 733
Potus species in septentrione 316
Præceptores diuinitus dati 529
Præceptores Gothicæ iuuentutis 530
Præceptorum afflictio 533
Præceptum militare 673
Præda afflicti solantur 319
Præda quæ nobilior 603
Prædarum distributio 396
Prædator, & præda citissimè concurrunt 641
Prædo publicus publica in priuatũ vsum conuertit 271
Prædo vilissimus 174
Præfectus nauis sagax 344
Præfectus regius & 12. viri causas decidunt 488
Præfecti boni virtus 265
Præfecti boni 311
Præfecti classiarij in aquis iustitiam exercere debent 345
Præfecti diuersi in Gothia 264
Præfecti Finlandiæ 372
Præfecti obsessi vincuntur 235
Præfecti obsidione cinguntur 234
Præfecti pessimi 265

Præfectorum bonorum opera pax constituitur 397
Præfectorum prudentia 225
Præliaturos non terrent impedimenta 224
Prælium, aut humanum, aut bestiale 297
Prælium equestre 302
Prælium ferè maximum in Europa 169
Prælia durissima 297
Præmium artis 145
Præmium artes nutrit 532
Præmium victi nece constituitur 190
Præmium victoriæ 513
Præmia eorum, quorum membra adustione frigoris debilitata 383
Præmia præceptorum vnde apud aquilonares erogantur 532
Præmia victoriæ 191
Præsidentia bonorum principum valde vtilis 561
Præsides ad quos casus aperire debent oculos 451
Præsidium in aqua inualidum 591
Præsidium insuperabile 314
Præsidium regis Caroli in fuga 267
Præstigia pantomimorum 526
Præstigia Scricfinnorum 180
Præstigiis dæmonum multa tanquam vera adumbrantur 127
Præsumptio detestabilis hæreticorum 477
Præsumptio temeraria 301
Præsmi pisces 718
Prata amœna 82
Prata vberrima 680
Presbyter Ioannes Indiæ 285
Pretium cutis alienæ labe minuitur 577
Pretium laboris læto cõuiuio soluitur 436
Pretium petitæ mortis 120. libræ auri 171
Princeps belli ignauus aduersa non audiens 253
Princeps belli laudabilis 264
Princeps collachrymat, vt milites ad obtẽperandum inducat 384
Princeps impius ministros impios alit 480
Princeps insatiabilis quę notare debet 565
Princeps maritimæ classis Olo 177
Princeps optimus 246
Principis conniuentia pessimi ciues emergunt 312
Principis facilitate subditi fœuiunt 402
Principis magnanimi est ob belli gloriam præliari 297
Principis officium 271
Principes ad nuptias regum inuitãtur 477
Principes aquilonaris fæpe importabiles reperiuntur 369
Principes belli quænam super omnia notare debent 348
Principes boni quomõ ad sepulchra portantur 567
Principes boni salus populi sunt 561
Principes capillis à satellitib. trahunt 286
Principes cur exules atq; infames 270
Principes effusis muneribus à mimis laudẽ mercantur 526
Principes ex venatoribus fiunt 638
Principes infelix spectaculum videant 273
Principes insolentia militũ interimunt 312
Principes oppressi primùm à proditoribus petuntur 349
Principes pertinaces periculosissimi 552
Principes potius amari curent, quàm timeri 543
Principes proditione plerunq; non gladio pereunt 380
Principum acta clarissima 397
Principum bonorum præsidentia valde vtilis 561
Principatus violentus breuis 563
Pristis beluæ descriptio 735
Priuilegia à rege dantur 479
Priuilegiorum venditio 270
Probus Imp. 167. 251
Probi nomine 4. milites vno in exercitu 251
Proceres gulæ 705
Procerítas staturæ absq; robore inanis 260
Procomiũ in equis p̃ visus defensiõe 584
Procopius 76
Procorum probatio 507
Proculus Cæsar 199
Prodigum est conuiuijs effluere 540
Proditores exercitu abesse, spes victoriæ est 307
Proditores in caligine nocentiores 382
Proditores in tempestate ac prælio cauendi 341
Proditores mali bellatores 236
Proditores seipsos veneno plerũq; necant 272
Proditorum fallacia formidanda 306
Proditorum genus multiplex 273
Proditorum mos 337
Prognosticum gaudio plenum 36
Prognosticum seminandi 674
Prognostica ex castorum ædificio 605
Prognostica ex hircis 592

Prognostica ex pellibus vitulorũ marinorum 702
Prognostica famis 322
Prognostica quænam ex auibus cognoscenda 695
Prognostica ruricolarũ nautarumq; ex syderibus 30
Proles 140
Proles patrem sequitur 497
Promer 330
Promones ibidem
Promonum vsus 424
Promus cõdus dolium mulso repletum in aulæ medio collocat 455
Prophetia super regno aquilonari 561
Propositio militaris 452
Propugnacula lignea 338
Propugnatores iuuat speciosè mori 98
Proscripti plerunq; in mineris laborantes 206
Proserpina 111
Prouerbium 612
Prouidentia adhibenda 148
Prouidentia agricolarum tempore hostili 431
Prouidentia ruricolarum 322
Prouinciæ in aquilone à se inuicem distant 466
Prudentia vbiq; necessaria 344
Pruina 34, 37
Prussia 425
Prutenicum littus 414
Przistavv procurator appellatur 368
Psittacus hospes aquilonaris 684
Psittacus risum & gemitum profert ibi.
Reuelans domestica secreta cõtemnitur ibidem
Psittaci rari & importati in aquilone 646
Psylli populi serpentes fugant 590
Publius mimorum graphicus 524
Pudicitia cõmendabilis, & virtus eius 201
Pudicitia illæsa 198
Pudicitia ornamentum matronarum 476
Pudicitiæ custos habitus simplex 200
Pudicitiæ insidiatores turpissimi ibidem
Pudicitiæ mulieris 30. custodes deputantur 269
Pudor & conscientia crimen indicant 190
Pudor ingenuus bonę indolis signum 497
Pudor inuiolatus 482
Pudor natiuus illegitimos semper sequitur 485
Puella longitudinis cubitorum L. 158
Puella pudica prædatrix 185
Puella pugnans 182
Puellæ apud Curetes quoad cõnubia liberæ 482
Puellæ Bohœmicæ 195
Puellarum aquilonarium vis 157
Puero rege omnia in Dania portentosa 269
Pueri castigandi 496
Pueri flamma ac frigore durantur 248
Pueri laude excitandi 496
Pueri lusores ad statuas ligantur 495
Pueri nec motu, nec metu mouentur 248
Pueri regũ auro liberantur 116
Pueri victores exultant 497
Puerorũm educatio 496
Puerorum inclinatio inspicienda 497
Pugilis cuiusdam insolentia 181
Pugiles 12. erempti 176, 178
Pugiles magiam exercent 121
Pugiles 9. eximiæ fortitudinis 162
Pugiles 9. à Starchatero consumuntur 163
Pugiles Olympici 510
Pugna cruenta 238
Pugna pedestris in nauale plerunq; mutatur 355
Pugna quandoq; ab elementis grauior, q̃ ab hoste 123
Pugna tumultuaria 225
Pugnam excedere nulla facultas datur 226
Pugna temeraria ac contemptu hostiũ plures perire solent ibidem
Pugnando cominus equi cataphracti sunt meliores 259
Pugnare aduersus bestias 154
Pugnatorum impedimenta à fortissimis militibus superanda sunt 383
Pullus equinus ab vrso fugatus nil in bello valet 624
Pulli alieno labore producuntur 695
Pulli aquilarum à parentibus haud deserũtur 652
Pulli ciconiarum in paludibus producuntur 658
Pulli equini vesparum punctura interficiuntur 784
Pulli equorum meliores 583
Puluis elatus fumo miscetur 374
Puluis frumentarius noxius 435
Pulueres cretaceo pelles colorantur 219
Pulueres in pernicie hostium inter prælian dum excitantur 348
Pungius piscis 719

Pupilla 1. oculi cubiti mensurã habet 734
Pupillorum orphanorumq; oppressio 277
Purgatio post partum 140
Purpureum amiculum 163
Puteus 200. pedum altitudine 79
Pygargus 693
Pygmæi à gruum multitudine expulsi 71
Pygmæi, seu nani 70
Pygmæi spithamæi 71
Pyramis ignita 228
Pyramides 48. 49
Pyramides exhalationum 35
Pyrrhica saltatio 520
Pythagorica philosophia 106
Pythagoricum silentium 656

Q

Quadratæ structuræ 409
Quadrigæ 282
Quadrigæ falcatæ 283
Quæstio continua in Italia 218
Quæstio frequens 463
Quæstus abundans 89
Quæstus ex plumis 689
Quæstus magn' ex pice in aquilone 340
Quæstus maior quomodo ex succino fieret 415
Quæstus mercatorum trepidus ac ambiguus 342
Quæstus pellium ex hircis 592
Quæstus pernicios us 318
Quæstus varius in aquilone 429
Qualitas temporum in aquilone 503
Qualitas arborum 412
Qualitas boni regis 478
Qualitas boni sponsi 481
Qualitates optimæ boni sponsi 476
Quatuor difficillima 495
Quenar præfecti curruum 597
Quercus incorrupta sub aquis durat 412
Quercu excisa Haldanus duodecim p. strauit 175
Quercus aquis immersæ indurescunt 418
Querela nulla violentiæ, quo miles pergit 309
Querelæ plurimæ ob rapinas 265
Querquedularum præsagia 696
Quies domestica insolentiam parit 301
Quies nulla obsessis permittitur 289
Quinqueremis 107
Quirinus & Romulus idem 104
Quotidiana vilescunt 93

R

Radij cuneati, vel pyramidales 33
Radij medonis guttatim pręnimia fortitudine ascendunt 449
Radij solis illustriores in oriente 17
Radix quorundam liliorum pro pane 319
Radice iuniperi panis effici potest ibidem
Radices abietis crispatæ 460
Raff rhombi piscis pars 731
Raia piscis hominem liberat 764
Raia piscis inimicus aui rapaci 666
Raiæ cũm periculo capiuntur 765
Ranæ in hyeme prodeunt 787
Ranæ in succinum inuoluuntur 414
Rancha 595
Rangifer ibidem
Rangifer collum iubatum habet ibidem
Rangiferi, alias cerui iugales 10. 15
Rangiferi 6. duci Hollatiæ dudum emissi 596
Decem postea emissi ibidem
Rangiferi syluestres & domestici 597
Rangiferorum duo genera ibidem
Rangiferorum mira velocitas 598
Rangiferorum pedum fragor 595
Rangiferorum vtilitas 596
Rangiferis domesticatis in onerarijs vehiculis vtuntur 393
Rapacitas luporum vbi exercetur 642
Rapacitas paterna quãdo redundat in filios 560
Rapax elementorum vis 424
Raphael angelus comes itineris datus 537
Rapina armentorum 316
Raptores pecudum pereunt 315
Raptores occiduntur 239
Raptores vita bonisq; spoliantur 302
Raptus virginum 328
Rates accensæ dimittuntur 336
Rates maximę in oppugnandis arcibus cõficiuntur 309
Ratio cõtinentiæ 482
Ratio gladiorum versatilium in rotis 281
Ratio pugnandi varia 385
Ratio quadruplex inimicitiæ beluarũ 717
Ratio seminandi & vtilitas 434
Ratio seu modus equitandi 585
Rationes terræ desolatæ 82
Ratti seu glires verborum virtute suffocantur 590
Rebellio militaris 384
Redire statim & regnare contigit 249

Refugium cauernarum quãtum præstet 133
Regia suasio 214
Regium munus non est meminisse iniuriarum 271
Reginæ Amazonum duæ 195
Reginæ quomodo benedicuntur 478
Reginæ sacra vestimenta laborant 800
Regiones septentrionales remotiores 445
Regiones septentrionales separatæ 441
Regionum septentrionalium nomina 135
Regnerus Daniæ rex 94. 116. 123. 130
Regnerus rex salute ac victoria spoliatꝰ 123
Regnerus Norwegianus 182
Regnerus rex Norwegiæ ibidem
Regnerus rex colubris obiectus interit 183
Regnerus rex ac pugil 113
Regnum auitum colendum 276
Regnum Longobardorum iustum 246
Regnum Longobardorum quando constitutum 323
Regna aquilonaria distincta 477
Regna elementia seruantur 278
Regna crudelitate perduntur ibidem
Regna firmissima vbi, & quando 397
Regna plura angustias plures generant 302
Regna sub bonis præfectis florent 372
Regna 34. ab aquilonaribus fundata 242
Regnorum plurium incommoda 276
Regula generalis vbi vini copia, ac cerusia præstantior 452
Regula notanda 614
Regulæ natantium in equis 351
Religio & sapientia coniuncta 553
Religio ludibrio habetur 102
Religioni contradicens exturbatur 535
Reling 172
Reliquiæ naufragiorum nõ redduntur 67
Reliquiæ pessimorum præfectorum 266
Reliquiæ podagræ fortiores 571
Remedium aduersus cachexiam 570
Remedium aduersus ebrietatem 461
Remedium ãdustorum in frigore 609
Remedium auertẽdæ aquæ 92
Remedium efficacius cõtra hæreticos 554
Remedium flagellatorum 576
Remedium fugæ nullum 180
Remedium gubernatoris bellorum, quãdo exercitus tumultu laborat 347
Remedium itinerantium, à niue oppressorum 34
Remedium iuuentutis educandæ 534
Remedium leuandę famis sacrificare regem 323
Remedium ne caſei putrescant 467
Remedium ne fumus noxius in domibus obsit 77
Remedium obsidionis liberandæ 502
Remedium ouium infirmantium 575
Remedium podagræ 609
Remedium podagræ salubrius 572
Remedium saluberrimum fulgũris auertendi 26
Remedia accelerata fœuioribus adhibentur 495
Remedia ad fugandas beluas marinas 761
Remedia aduersus subterraneos fossores 296
Remedia aquilonaria contra venena 776
Remedia arcendæ pinguedinis 528
Remedia attendenda 153
Remedia contra culices 785
Remedia contra glacialẽ lubricitatem 388
Remedia contra venena 775
Remedia frigoris arcendi 218. 689
Remedia occidendorum luporum 611
Remedia podagræ ex aquis sumenda 571
Remedia solatii plura instrumenta mortalibus præbent 47
Remiges à belua vulnerantur 744
Remiges inebriantur 352
Rẽmigum 14. millia in vna naui 330
Reparatio posteritatis vnde acquiriꝰ 484
Res congelata æstimatione pensatur 469
Res desolata humano ingenio iuuatur 422
Res ignota haud temerè dãnari debet 645
Res illi cedit qui victoriam obtinuit 491
Res ac mercimonia quæ hyeme per montes portantur 147
Res aquilonaribus vsuales 137
Res contrariæ in vno ventre 461
Res in via abiectæ domini permanent 427
Res minimæ insolitæ mirabiliores apparent 28
Res secularium principum qua ratione deteriorantur 559
Res siue merces in septentrione 139
Res vilissimæ ex incendio citius quàm bonæ saluantur 426
Rerum cõmutatio vbi exercetur 699
Rerũ cõmutatiõe securus victus habeꝰ 66
Resina 411
Resina putrefactionem prohibet 412
Resistentiæ timiditas 279
Respectus eligendi regis 243
Responsio militaris 288
Responsio Tochonis sagittarij libera 590

Responsum regis Antiochi notabile 284
Respub. Moschouitarum quomodo salua existat 491
Restitutio bonorum ablatorum rara apparet 80
Restitutio bonorũ dei ministrorum facienda 561
Restium vsus in prælio 370
Retho Ruthenorum pirata 174
Retia piscium vnde fiunt 710
Retiarium opus lini 469
Reuerentia erga senes 150
Reuerentia senum in vitulis marinis 702
Reus iustè iudicãdus etiamsi patrem iudicis occidisset 494
Reus quomodo prouocauit actorem in iudicio videndum ibidem
Rex Armeniæ reti propè captus 371
Rex auarus non regni, sed carceris custos 271
Rex bellum meditans infelicissimus 399
Rex caristiæ Christoph. Bauarus appellatus 322
Rex Carolus à suis præfectis desertus 267
Regis Caroli responsum ad præfectũ ibi.
Rex choreæ circularis 518
Rex Christiernus ante stragẽ glorioſus habitus est 278
Rex compeditus alligatur, ac comburitur 323
Rex consuetudinum contemptor periclitatur 245
Rex Ericus pœnitens obijt 522
Rex et regina Polonię, ac filij eorum à muribus deuorati 592
Rex Fliolmus suffocatus interijt 456
Rex Hadingus sub terram ductus 117
Rex Hadingus voluntariè suspensus 455
Rex Hundingus dulciter mortuus ibi.
Rex impius ministros impios habet 323
Rex infelicissimus 271
Rex Magnus triumphat 115
Rex Martius bellator 523
Rex meditator cleri & populi 478
Rex melior iudex quàm communitas 403
Rex mendicorum 271
Rex murorum dicitur quando ciues fugantur 563
Rex ob pessimos præfectos exulat 266
Rex optimus 246
Rex Poloniæ 415
Rex quod alijs intulit ipse expectabit 563
Rex suffocandus ab aquis extrahitur 354
Rex suos amet vt ametur 276
Rex super lapide confirmatur 52
Rex tanquam theatrum 403
Regis boni proprietas 243
Regis eligendi respectus ibidem
Regis Frothonis contubernaliũ vitia horrenda 269
Regem cum rege certare decet 252
Regem sacrificare remedium leuãdæ famis 323
Rege puero plurima temeritate fiunt 269
Reges antiqui Gothorum 215
Reges aquilonares sui iuris videntur 493
Reges barbari grammatica nõ vtuntur 533
Reges bene imperantes tutius regunt 402
Reges duo infensati 455
Reges & reginę aquilonis peregrinati sunt 536
Reges Gothorum, Vbbo 94
Scarinus ibidem
Ericus ibidem
Reges Indorum in labijs margaritas gestãt 476
Reges mortui combusti, vel suspensi 97
Reges quidam carnificum munus suscepe-runt 271
Reges sacrificati 106
Reges 70. ab Olone necantur 176
Reges 70. sub mẽsa reliquias colligũt 549
Reges 31. delentur ibidem
Regum & pontificum par potestas 168
Regum Franciæ & Angliæ rixæ 579
Regum Gothorum amœna statio 125
Regum liberatio multum prodest 19
Regum magnorum origo 628
Regum optimæ conditiones 246
Rhenensia vina 445. 446
Rhodopis meretrix 524
Rhodus aquilam non habet 688
Rhombi pisces 731
Rhythmi Gothici de agricultura 432
Rhythmis cantibusq; maiorum gesta enumerantur 62
Rimæ montium tortuosæ 63
Ringo rex Suetiæ victor Danorum 177
Ritus adeundi conuẽtum principum 249
Ritus antiquus in septentrione 40
Ritus aquilonarium hyemis fugandæ 503
Ritus baptizandi apud Moschos 388
Ritus gentis auertendi fulminis 24
Ritus seculi cultioris 55
Ritus septentrionalium in hastiludijs 512
Riuuli edentes glaciem 42

Rixæ regum Franciæ & Angliæ 579
Roedscher pars piscis 731
Roest 66
Rolandi statua Bremæ 217
Roma duplici malo pressa 324
Roma gentium domina 546
Romana magnitudo multitudine molendi norum cognoscitur 440
Romani 140
Romani damnatos ad mineras destinabant 211
Romani Græcos fastidiunt 324
Romani periculum in portu notent, & ca ueant in tempore 425
Romani rubeo colore triumphant 99
Romani suos laudibus extulerunt 191
Romanorum libri 115
Romanorum prudentia illusa 156
Romenia 445
Romuli, siue Quirini templum 105
Ros nocturnus pellibus exceptus 318
Rosa gladiatoria 517
Rosmarus profundissimè dormiens capi tur 757
Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur ibidem
Rosmari pelles vtiles 758
Rosmari piscis figura 757
Rossomaka 605
Rostarus humano sanguine placari voluit 101
Rosthiophus Finnonicus in numerum deo rum assumptus ibidem
Rotabro pons 327
Rotæ altiores sunt agiliores 281
Rotę aquatiles in ferreis mineris plurimum vtiles 209
Rotarum in mineris commoditas 207
Rotharee 174
Rotunditas prolixa vniuersa colligit 641
Roxolani ingentes vrsos venantur 629
Rubor perpetuus in illegitimis 485
Rubus 95
Ruina inimicorũ in densissimis syluis 395
Ruina regnorum Suetiæ & incolarum ex spoliis ortum habet 359
Ruinæ marmoreæ 86
Rundisualia rotunda vorago 72
Rupes Bassensis 654
Rupes Monachus apellata 64
Rupes cautium pro horologijs 53
Rupes sub aquis 91
Ruricolæ medicamen 163
Ruricolæ in aquilone super niuem semi nant 434
Rusila bellatrix virgo 195. 199
Russia 626
Rustica pacta 235
Rustici aquilonares potentes ac feroces 373
Rustici in Liuonia seruilis cõditionis 643
Rusticorum aquilonarium peritia 55
Rutheni 363

S

Sabellicus 199
Sabrin serpens 774
Saccus coriarius inflatus natantem extollit 316
Sacerdotes Gothorum reges fiebant 244
Sacerdotes impiè iam tractantur 544
Sacerdotes paganorum 108
Archiflamines ibidem
Flamines ibidem
Salij ibidem
Augures ibidem
Sacrificium detestabile 640
Sacrificiorum genera 108
Sacrificijs à deo victoria impetratur 230
Sacrilegi infames 529
Sacrilegi infamia perpetua damnantur 558
Sacrilegi morte infami pereunt 548
Sacrilegi omnium summi 558
Sacrilegi qui dicuntur 557
Sacrilegi semper egentes 545
Sacrilegorum grauis pœna 544
Sacrilegorum intentio crudelissima 545
Sacrilegorum variæ pœnæ 547
Sacrilegium quando committitur ibidem
Sacrilegia Gothi horruere ibidem
Squitia frigoris robur corporis adimit 353
Sæuitia temperie frenanda 186
Sagaris fluuius 741
Sagittæ inquirendæ modus 144
Sagittæ cur veneno tinguntur 221
Sagittę è sublimi cadentes vehementius nocent 231
Sagittæ hostiles à nauibus quomodo ar ceantur 333
Sagittæ ignitæ bombardales puluere in cenderunt 233
Sagittæ insidiosæ ramorum 227
Sagittæ per aëra è sublimi proiectę, violen tius lædunt 286
Sagittæ per aëra emissæ nocentiores 586
Sagittæ pro mercede redduntur 149

Sagittæ tanquam imbres emittuntur 384
Sagittæ tres pharetra exponuntur 500
Sagittarum vis ibidem
Sagittis Gothi opem ferre putabant dijs 101
Sagittarij Parthorum lectissimi 502
Sagittarij plurimi in aquilone 618
Sal domesticum in Gothia tempore belli fit 465
Sal exoticum in Suetia ac Gothia 464
Sal hyemale firmius, æstiuale mollius ibi.
Salis inuentio in septentrione 154
Salis minera opulenta 464
Salis montes in Polonia ibidem
Salis sapor cibis necessarius 465
Sala fluuius 104
Salahadinus rex orientis 567
Salassij populi 206
Salitio in equos 259
Salix 95
Salices duplices 412
Salmacida spolia 519
Salmo a saltu dictus 700
Salmo 6. vel 7. pedum longitudine ibid.
Salmonis carnes rubeæ ibidem
Salmonis cor diutissimè viuit ibidem
Salmones fumigati optimus cibus 722
Salmones Germanici 700
Salmones Gothici 701
Salmonum copia 78
Salmonum oua 701
Salmonum piscatura vberrima 700
Salpa piscis 727
Salpa vulgatissimus piscis in oceano Norvagico 730
Saltationes bellicrepæ 518
Saltus cantu moderatur 517
Saltu aquilonares iuuenes sese exercẽt 509
Salus in mari prius quàm in terra 771
Salus propria in periculis charior 353
Samolxis dæmon Gothorum 125
Sampsó insula 179
S. Canutus occiditur 275
S. Dionysius animam Dagoberti regis liberauit 552
S. Donatus episcopus 572
S. Ericus 87
S. Ericus rex 152
S. Henricus præsul ibidem
S. Olaus rex 75
S. Olaus rex Norvegię per sicarios occiditur 275. 336
S. Sigfridus 82
Sangares hoc est pugiones 253
Sanguis gladiatorum ab hominibus bibitur 181
Sanguisugæ vtiles 787
Sapientia hirundinum in nidorum constitutione 674
Sapientia sine religione nulla 553
Sapor blandus pomorum 413
Sapor falsus durabilior 725
Sapor falsus gratior 709
Sapores aquæ prædicuntur 95
Sapores 50. ex solo porco 594
Sarbonicus lacus 421
Sarcina carbonum 164
Sartaginum donatio 154
Satelles Olonis muliebriter cultus 176
Satelles solers 252
Satellites in modũ circuli cõuiuantur 458
Satellitum siue militum natura 229
Satrapæ ficti 368
Saturnalia festa seruos dominis coæquant 456
Satyri 112. 113
Saucijs pro repub. liberalius stipendium numeratur 396
Sauri piscis pictas 747
Saxa cæca 90. 227
Saxa cæca vndis naufragia auertunt 65
Saxa fundis torquentur 335
Saxa gratis extrahuntur 408
Saxa latenta in subterraneo opere 296
Saxa littoralia 232
Saxa Ostrogothorum 49
Saxa periculosa 91
Saxa ruinæ 227
Saxa signo S. Crucis signata 50
Saxa velut muri sub aquis latent 91
Saxorum erectorũ maxima multitudo 49
Saxorum fragmẽta obeliſci efficiuntur 48
Saxis literæ insculptæ 57
Saxosa durities in succino 414
Saxo Danorum historicus 86. 94. 155. 168. 274. 325. 429. 557
Saxo an vtile dixerit, alijs iudicandum relinquitur 275
Saxonis verba iustè retorquenda ibi.
Scæuola nando ad Cæsarem peruasit 357
Scala militaris incõparabilis regis Hispa. Ferdinandi 309
Scalæ flexiles ex funibus ac portatiles 308
Scalæ militares ibidem
Simplices ibidem
Duplices ibidem
Triplices

Triplices ibidem
Scalæ ratibus inhærentes ad ascendenda mœnia 389
Scalæ rotatæ 307
Scalarum ratio obsessis habenda 298
Scalholdensis, & Holensis cathedrales ecclesiæ 733
Scandiana peninsula alter orbis æstimatur 473
Scaphæ humeris apportantur 338
Scara ciuitas 81
Scarabeus cornua oblonga habet 783
Scarabeus ster. oreus 99
Scarabeus syluaticus 783
Scarabei in stercore viuunt ibidem
Scarabei rutuli 782
Scarabeorũ cornua amuleta infantum 783
Scari piscis ingenium 747
Scarinus rex 81
Scathus pugil 177
Scelus patris in filijs punitur 563
Sceleris atrocitas maiorem pœnam postulat 489
Scelera in iure detestantur 484
Scenicis artibus diuinitatis honor amittitur 102
Sceptrum seu virga regi exhibetur 478
Schala 458
Schecta sagitta 226
Schena flumen 92. 216
Scheningia ibidem
Schorbuk morbus 316
Sciurus bestia prouida 615
Sciuri cauda pro velo ibidem
Sciuri, alias dossi 219
Sciuri innumerabiles in aquilone 614
Sciurorum cibus 615
Sciurorum dentes præstigiosi 614
Scricfinni frumento carentes 14
Scricfinnorum tortuosus cursus ibidem
Scripta autoris quare duta 723
Scriptores agriculturæ 432
Scriptura sacra exhorret sacrilegos 549
Scriptura sacra vulgari sermone non imprimenda 493
Scrutiniũ cordis humani difficillimũ 507
Scurra Bremensis spoliatur 525
Scurræ 39
Scurrarum ritus 162
Scurras Starchaterus castigari curauit 165
Scutha 144
Scutum in nuptijs quid designet 477
Scutum patientiæ 550
Scuta oblõga ex tiliæ ligno cõficiunt 292
Scyphi ex vngulis gryphorũ, et ouis struthionum 671
Scytale serpens 774
Scytha 218. 220
Scythæ domos secum ferunt singuli 138
Secretarij tenentur esse vigilantes 401
Custodes veritatis ibidem
Secretariorum officium ibidem
Secta Diogenis à Romanis introducta 506
Secta Diogenis Cynica odiosa 464
Secures ad viam reparãdam gestantur 544
Secures ferreæ, et chalybes gelu fraguñt 47
Securitas aurea 246
Securitas castrensis infima 359
Securitas in castris 332
Securitas in equis loris moderanda 584
Securitas veltas ad castra admouentiũ 235
Securum nihil in hostilibus terris 239
Sedes cuneata potantis 461
Sedes niuales 36
Sedilia ex ossibus 752
Seditio inter hostes 232
Seditio, proditio, tumultus bella remorant 290
Seditiosi pacem nolunt 397
Seeckpipa 628
Seges læta 434
Segetum combustio res pessima 227
Sela virgo bellatrix 199
Seleucides aues locustas delent 782
Semina aquilonaria 431
Semina quæ in aquilone non sunt ibi.
Seminatur in collibus, & cur 31
Senatorum Vrbis libri XII. 195
Senatus Lubecen. hêt antiquiss. vinũ 446
Seneca 204
Senex Biarmiensis peritus sagittandi 500
Senes infirmiq; in bello calamitatẽ cumulant 296
Senes perpetuò ab aquilõarib. venerãt 151
Senès principibus referunt excogitata 555
Senum sententia valet 150
Senibus mõs Kindaberg saltẽ cognitus 83
Seniores populi in insulã conueniunt 400
Sententia pessima 532
Sententia senum valet 150
Sententia terribilis in Commodum Imp. tyrannum 50
Sententiæ Iordanis de vsu bellandi Gothorum 262
Sentẽtia Domini regũ corda indurant 549
Seps prona ac densa 227

Sepes arboreæ 412
Septem viri sopiti 12
Septentrio 95
Sptentrio maiore frigore laborat, atq; aliç nationes, & quare 33
Septentrio pessimos serpentes habet 773
Septentrionales fortiter et audacter pugnāt 234
Septentrionales minus scribunt, ac fortius agunt 192
Septentrionalium hominum incredibilis multitudo 12
Septentrionalium regionum nomina 135
Septimanis sex quoddam genus hordei matureſcit 432. 437
Sepulchrum Anthei 70. cubitorum longitudine 565
Sepulchrum Cyri regis non esse iridendum ibidem
Sepulchrum pro testimonio aperitur 483
Sepulchra alienigenarum 232
Sepulchra mortuorum in aquilone violantur 565
Sepulchra tyrannorum abominabilia 567
Sepulchrorum violatio infame nomen reddit 564
Sepultura Aethiopum ac Danorum in Suetia 388
Sepultura catholica 529
Sepultura glacialis 385
Sepultura vniuersal', Gothia ac Suetia 302
Sepulturæ inanes quæ sunt 567
Sequana flumen 366
Serapi ac Isidi Aegyptiꝭ tēplū posuēre 105
Sermo nostēr fit est est, non non 278
Sermo per interpretem 153
Serpens apparens regni mutationem portendit 771
Serpens 120. pedum longitudine 189. 772
Serpens emisso veneno fugit 776
Serpens iugeris longitudine 772
Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine 771
Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis ibidem
Serpens 8. iugis boū duci haud potuit 772
Serpens 50. cubitorum 771
Serpentes à veteribus antris vix amoueri queunt 776
Serpentes aquilonares noxii 437
Serpentes Arabiæ volant 715
Serpentes arenosi 774
Serpentes armenta, et pastores deuorāt 772
Serpentes candidi 774
Fului ibidem
Rubei pessimi ibidem
Citrini ibidem
Serpentes Caspiarum portarum viatoribus nocent 777
Serpentes cinerei coloris pessimi 774
Serpentes domestici in aquilone 776
Serpentes dormientem & nudum non lædunt 777
Serpentes ducem habent 776
Serpentes eleuati venena euomunt ibidem
Serpētes ex medulla humana pereātur 788
Serpentes nigri 773
Serpentes palmares ora infantium ingrediuntur 437
Serpentes per 10. pedes saltant 776
Serpentes pro numine coluntur 97
Serpentes seinuicem morsibus petunt. 773
Serpentes terrestres peiores aquaticis ibi.
Serpentes vocati mensis assistunt 775
Serpentum cibus ibidem
Serpentum colores diuersi 773
Serpentum longitudinis vel breuitatis duæ causæ 772
Serpentum plura genera, & venena 775
Serpentum venenū quando nocentius 777
Serpentibus hyeme somnus pro cibo 775
Serra piscis 744
Serræ ligneæ ad tormētandum conficiūtur 313
Sertorij robur 350
Sertum roseum 247
Seruitus in Suetia & Gothia nulla 543
Seruus fidelis 187
Serui corporis, qui ventri indulgent 461
Serui dominos occidūt, à quibus enutriuntur 694
Seruorum copia in Liuonia 644
Seueritas regia 246
Seuerus Imp. 355
Sexus fragilis in persecutione Lutherana constantior reperitur 555
Sexus muliebris gloriabundus 515
Sexus nudus vtriusq; generis saltans cædi tur & proscribitur 506
Sexus vterque in septētrione armatus 100
Siclus 20. obolos habet 549
Sigarus Danorum rex 238
Sigebertus de septem fratribus 200. annis dormientibus 12
Sigismundus Poloniæ rex 632
Signaculum oppressorum in mineris 206

Signum pluuię, vel ſerenitatis 674
Signum victoriæ in ſono roſtri 658
Signa boni equi 580. 581. 582
Signa cœleſtia 463
Signa cœleſtia in ſatione attenduntur 431
Signa & ſydera ruſtici obſeruant 55
Signa ferocitatis & agilitatis 197
Signa frigidiſſima 33
Signa hominis veneno infecti 773
Signa in equo cauenda 256
Signa lætitię Suãto princeps præbet 572
Signa littoralia iniquiſſimè auferũtur 427
Signa mineraru̇m inueniendarum 203
Signa neceſſaria nauigantibus 84
Signa optimæ mineræ 203
Signa per voragines recti itineris tenendi 45
Signa præcurrẽtia rem futurã deſignãt 335
Signa rapacitatis 650
Signa ſaluandorum viatorum 75
Signa ſecuri itineris 34
Signa ſubterraneæ effoſſionis 296
Signa varia monetæ 215
Signa vehementiſſimi frigoris 33
Signorum ortus & occaſus apud Finmarchos 11
Signis littoralibus amotis, hoſtes ſuffocantur 90
Signis multis futura noſcuntur 114
Silentium caſtrenſe 333
Silentium Pythagoricum 656
Silentij diſciplina apud principes ſeruanda ibidem
Silex 140
Silffſchena 216. 253
Siligo apud Sueones albiſſima reddit 441
Siligo frumentum delicatius 450
Siligo in ſeptentrione quando ſeminanda 432
Silius poëta Italicus 356
Simiæ infantulis inſidiantur 650
Similitudo humorum & mineraru̇m 204
Similitudo morum 526
Similitudo pœnalis 559
Similitudo texturarum 469
Similitudines ſeminis & ferri in pueris inſtruendis 496
Simpa Gothicè piſcẽ quendã deſignat 719
Simplices lenitate tractandi 344
Simplicitas antiqua in aquilone 488
Simplicitatẽ in edendo ſeruare faniſſ. 458
Simulachrum horrendum 128
Simulachra duo hyemem & æſtatem deſignant 504
Simulachra præliorum 638
Simulachra virtutum in pueris conſpiciuntur 497
Sinus maris cauendi 241
Sirenum natura 716
Siſara 900. currus habuit falcatos 283
Situs ſalubernimus 216
Siualdus cum 7. filijs exitio traditur 173
Siualdus in regem Danorum aſſumitur 238
Siuardus Gothiæ rex 184
Siuardus Norwegianus 352
Siuarus Saxonicus 175
Slaa ſerpens 774
Snaphaner 347
Snock ſerpens 774
Sobrietas mentita 459
Sobrietas Starchateri 158
Sobrietas virtutum mater 458
Societas corrupta vitanda 496
Societas indiſſolubilis coniugium 482
Sol croceus quid deſignet 17
Sol deſiccat 60
Sol pellibus obeſt 616
Sol purus quid ſignificet, et reliqui colores 17
Sol rediens in ſeptentrione tripudijs excipitur 503
Sol rutilans in occaſu quid ſignificet 17
Solis coronæ 31
Solem ſuppolares adorant 98
Soles nunquàm ſuprà & infrà videntur 31
Soles tres apparuère ibidem
Solares radij præliando obiecti cauentur 262
Solatium ab infamibus quæritur 524
Solatia bellorum 291
Solidus quot denarios in ſe contineat 468
Solinus 112. 595
Sommen lacus 42
Somnia animalibus ſimilima 606
Somniorum cauſæ ibidem
Somnus caſtoreo prouocatur 605
Somnus grauiſſimus 702
Somnus vrſorum grauiſſimus 623
Somni furiales ex ebrietate 462
Sonus amplus 80
Sonus glacialis vt tonitruum 46. 64
Sonus terribilis 72
Sonus vehemens in fundo aquarum gignitur 378
Sonus vehementiſſimus in ſpecu 362
Soni vehementis horror 63

Sonum raucum quæ generant 606
Sonorum in cantu differentiæ 687
Soroſtres 20 annis temperato caſco in deſerto vixit 467
Sors ignobilium obſcura 335
Sors militum miſerrima 349
Sorte diuiduntur patriam exituri 151
Sorte ſua nemo contentus 209
Soth pugil proſtratur 170
Sotularia 47
Spartanæ mulieres Pyrrhum vexárunt 300
Spartani 248
Species equi Sciani non deficit 350
Species omnes mortis pro diuinis eloquijs ſuſtinendæ 556
Specierum illecebra nemo capi debet 184
Spectaculum cõmune in Noruegia 637
Spectaculum miſerabile 233
Spectaculum miſerrimum 641
Spectaculum naturæ inter anatem & felem 589
Spectaculum pulchrum torneamentum luſorum 514
Spectra agris imponuntur 664
Speculum quicquid videt reddit 30
Specula 153
Specula propè poſita faciem reddunt 31
Specus 124. 125. 133
Specus Dalmatiæ 363
Specus luporum 611
Specus regiorum puerorum 116
Specus vrſorum 623
Specus mirabilis ratio à prouido viro ſeruari debet 363
Specus fatidici ibidem
Spelunca latronum 80
Sperma à corpore album exit 749
Sperma elephantis nigrum ibidem
Sperma ſpumoſum ibidem
Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius ibi.
Spermatum color varius ibidem
Spes dilata animam affligit 279
Spicula veneno tinguntur 499
Spina pedibus nocet 38
Spinæ ceti quantitas 752
Spiritus ſanctus fictum effugit 560
Spiritus familiares 113
Spiritus ſeu vmbræ hominibus ſe offerunt 62
Spithamæi Pygmæi 71
Splendor veri luminis illuſtratus 535
Spolia ingentia 358
Spolia iuſſè ab Imp. diuiſa 251
Spolia quandoq; nocent 359
Spolia rerum militari more diſtribuuntur 396
Spoliorum abundantia piratæ ſe nutriunt 365
Spoliator colubri à parentibus derelictus ſeipſum nutrit 784
Spoliator colubri vermis ibidem
Spongia marina 765
Spongiarum marinarum differentiæ ibi.
Sponſa apud Lappones in rangifero domum deducitur 140
Sponſa crines abſcondit 493
Sponſæ virtutes 476
Spraangnig. 479
Springhual piſcis 739
Spuma 447
Sputum in prælio emittere periculoſum 308
Squamæ piſcium in tenebris lucent 187
Squatinæ piſces 731
Stadia 167
Stannum Anglicanum 457
Starchaterus 122
Starchaterus belli director 169
Starchaterus celerrimus 167
Starchaterus fortiſſimus ac eloquẽtiſſimus 164
Starchaterus laſciuiæ nunq̃ deditus 165
Starchaterus laude bellica dignus 167
Starchaterus otioſus nunquam 165
Stachaterus ſemper armatus 162
Ebrius nunq̃, nec conuiua ibi.
Starchaterus Taueſtus 157. 158
Starchaterus tẽpore natiuitatis Chriſti 161
Tribus ſeculis fortiſſimus ibidem
Starchateri caput terram momordit 172
Starchateri carmina de frugalitate 159
Starchateri mors virilis 172
Statio prima Gothorum exeuntium 86
Statuæ bonorum venerandæ 59
Statuæ erectæ regum prouida magnificentia 71
Statuæ, & nomen tyrannorum delendum 50
Statuæ virorum illuſtrium 486
Statutum Romanorum contra ſacrilegos 568
Statuta conuiuiorum 542
Steendor 99
Stella marina 766
Stella marina ignei caloris ibidem
Stellæ XII. 199
Stellæ in æſtate nullæ videntur 12

Stenchillus rex optimus sagittator 499
Steno ac Suãto principes Suetiæ fatuo credentes liberantur 525
Steno Stur ac Suãto principes Suetiæ 292. 359
Steno Sture antiquior 213
Steno Sture iunior in pallido equo pernit 388
Steno Stur iunior princeps effossus comburitur 564
Stercus primogeniti vituli ad quid vtilis 790
Stercore bouino apum foramina oblinuntur 793
Sticla virgo bellatrix 195. 198. 199
Stipendia ferro numerantur 714
Stipitum lubricorum vsus 131
Stiria 448
Stirps regia consumpta 400
Stirpis perpetuitate iuniperi indesinenter accrescunt 412
Stocholmenses ciues quales 312
Stocholmia 502
Stocholmia celeberrimum emporium Suetiæ 312
Stoici simulati 253
Stockfisck 728
Stockfisck ad numerum comparatur 468
Strabo 147. 735. 755
Strabo de Thebis 49
Strabonis opinio de Amazonibus 198
Strabonis pulcher locus 39
Strages ac periculum mercatorum ob portum 342
Strages hostium 338
Stratagema 92
Stratagema bellicum Henningi Gad 300
Stratagema Erici disserti 334
Stratagema Gothicum 227. 236. 237
Stratagema Gothorum in expugnandis arcibus 303
Stratagema Græcorum 229
Stratagema Hadingi regis 186
Stratagema nautarum in cadaueribus boũ occultandis 316
Stratagema Vlfonis in opprimendo hostes 336
Strati poëtæ tumulus, & natura eius 565
Strengis nundinæ glaciales 139
Stridor iaculorum non videtur, sed auditur 230
Stridor ignis abietini 520
Strix auis nocturna 693
Striges 113
Structuræ arcuales 409
Structuræ quadratæ ibidem
Structuræ rotundæ, & curi ibidem
Struma 190
Struthio auis 672
Studentes Vittebergenses seditiosi 553
Studium histrionum 526
Studium humanitatis 192
Stultitia Galieni Imp. 39
Stultitia superstitiosa Aegyptiorum 589
Stultitia simulata opes quæruntur 525
Stultorum infinitus est numerus 524
Stuprator mulierum occiditur 161
Sturicus piscis 757
Sturnus Græcè Latinèq; locutus 687
Sturni auis consyderatio 686
Sturni præsagium 696
Styli cæci sub aquis infiguntur 227
Styli triangulares & serrei 292
Stylorum triplicatorũ siue tribulorum vsus 385
Suanto princeps magnanimus 572
Sacrilegus nunquàm repertus ibi.
Familiares effœminati apud eum nulli ibidem
Vestes è corpore dedit ibidem
Suanto princeps Suetiæ & Gothiæ 572
Suanto regni Suetiæ princeps 550
Subditorum confiscatio 270
Subditorum obedientia à principis prudentia proficiscitur 402
Subis auis aquilarum oua frangit 691
Succinũ à Prussia in remotas regiones portatur 425
Succinum ac ambra 414
Succinum ad alias regiones exportaĩ 415
Succinum arbores pineæ quando sudant 414
Succinum in mare defertur ibidem
Succinum metallum sudabile 425
Succinum vnde venit ibidem
Succini generati opinio refellitur 610
Succini origo verior 414
Succini quæstus 415
Succini seu ambræ natura & origo 425
Succino vermes diuersi incorporãtur ibi.
Sudercopia oppidum Ostrogothorũ 93
Sueci suæ iniuriæ vindices 238
Sueno Danorum rex 230. 501
Sueno rex 115
Sueones ac Gothi durissimi 387
Sueones securibus præliantur 136

Suercherus rex occisus 79
Suertingus Saxo 274
Suertingi filii trucidantur 167
Sues diuinitus concessi 593
Suetia ac Gothia 1370. annis, antequàm Dania reges habuit 156
Suetia fertilis 323
Suetia superior 142
Suetiæ argentifodinæ ditissimæ 276
Suetonius 524
Sueui 253
Sufficienter nihil munitum 293
Suffragia ecclesiastica perpetua 566
Suggrundia propria amantur 594
Suidergal occisus occasione pulsantis vrsæ 629
Suikart protomimus 525
Sulphur calet 60
Sulphur pluit 27
Sulphureæ venæ cõgelationẽ ꝓhibent 82
Summum ius, summa æquitas 266
Sunamannus 82
Supellex tyrannorum confiscatur 305
Supellectilia quando ab incendio liberantur 425
Superbia hominum impotẽs à minusculis creaturis illuditur 761
Superbia impotens in crudelitatem erumpit 491
Superbia mortalium misera 105
Superbia naturalis in accipitre 649
Superstitiones vanæ prohibitæ 776
Suspicio indelebilis 368
Suspicio tyrannorum frequens 543
Sustentacula arcium arte supposita comburuntur 303
Susurronum pessima natura 550
Svvamfisck aquatile valde gulosum 767
Svvamfisck pisces euomit ibidem
Svvamfisck seipsum ob timorem consumit ibidem
Sydus 37
Sylla tyrannus 564
Sylua veneratur 97
Symphoniæ cantu Tyrrheni se in mare proijciunt 522
Synonyma lusoꝝ in tibiis et similibus 523

T

Tactus & frigus nocent pullis equoꝝ 583
Tanais vasti slimus fluuius 584
Tanna gigas occiditur 161
Tannasors 92
Tantaurus mons 656
Taprobana 76
Tartari, siue Mongali 285
Tartarorum mos in ducendis oratoribus ad suum principem 521
Tartaroꝝ mos in recipiendis legatis 367
Taurus ab vrso rapitur 623
Taxus animal agreste 620
Mordax ibidem
Taxus supinus pugnat ibidem
Taxi morsus exitialis ibidem
Taxorum genus duplex ibidem
Taxorum natura 619
Tecta cuneata dromonum 331
Tecta cuprea, vel plumbea 409
Tecta ex ossibus 752
Tecta herbifera 316
Tecta in aquilone vnde fiant 409
Tecta terrea 410
Tectorum culmina quando ruinam minantur 674
Tedæ pineæ 77
Tegmina equoꝝ apud Gothos ferrea 261
Tegumen cruentæ pellis 184
Tegumentum capitis mulierum ex panno rubeo 474
Teias rex Gothorum in Italia 322
Tela nigra pro cognoscẽdis pellibus opus est 219
Tela pro fuso 198
Telum Commodi Imp. non errat 502
Telum Totilas rex resumere doctus 255
Telorum in Biarmia acer vsus 180
Temerarij & pertinaces quomodo taxantur 554
Temeritas disputantium in sacris cohibenda ibidem
Temeritas hostilis reprimitur 310
Temperamentum frigoris 609
Temperamentis omnia indigent 447
Temperantia 160
Temperies ex cõtrarijs humoribus constat 569
Tempestas 37
Tempestas horrenda 90
Tempestas in mari 91
Tempestas præscitur 681
Tempestas sæua nil relinquit 424
Tẽpestas tonitruis plena formidabilis 341
Tempestatem hostemq; contra periculosè pugnatur ibidem
Tempestate sæuiente arces vruntur 235

Tempestates diræ 227
Templum auro splendidum 104
Templum deæ Veneris caluæ 293
Templum Dianæ 196
Templum erat Vpsaliæ tẽpore Nini 104
Templum Fauni 105
Mineruæ ibidem
Iunonis ibidem
Veneris ibidem
Dianæ ibidem
Templa Dianæ, ac Cereris 110
Templa et cœmiteria sunt loco refugii 535
Templa idolorum 216
Templa magnificentissima 105
Temporisantes periculosi 556
Tempus 37
Tempus ac instrumenta agricolæ dispo-nenda 430
Tempus conuiuandi aquilonarium, & lo-cus 541
Tempus ex vestitu iudicatur 702
Tempus in structuris super glacie conser-uandum 418
Tempus miles aquilonis consyderat 236
Tempus nuptiarum iucundius 482
Tempus semestre ad soluendum magistris 533
Temporis perditio in ludo schacorũ, 508
Tempore carnispruii ludus ensium osten-ditur 517
Tempora contrarietates formidabiles 322
Temporum vicissitudo 654
Temulentia sibi ipsi pœna 460
Tencha piscis 719
Tenebræ palpabiles fumo excitantur 285
Tengildus Sericsinnorum rex 180
Tenor scripturæ in saxis 49
Tentoriolum ob culices necessarium 785
Tentyricæ populi crocodilos ligant 590
Tentyricarum gens 601
Terra agricolas ad seminandũ inuitat 432
Terra claresci 32
Terra impinguanda 430
Terra in saxeam duritiem congelatur 787
Terra vsuram reddit 429
Terræmotus 26
Terræmotus crebriores fiunt 740
Terror ac decor alijs mittitur 331
Terror sumptuosus celeriter deficit 289
Tesseram militarem negligens, qua pœna puniendus 382
Testamentum plebanorum quomodo fit 532
Testiculi in castoribus captis abscisi non videntur 605
Testimonium autoris de laudibus Cardi-nalis de Monte 569
Testimonium beati Gregorii 36
Testimonium experientiæ autoris 33
Testimonium nautarum 71
Testimonium resurrectionis coram Theo-dosio factum 12
Testimonium scriptorum durabile 567
Testimonia scripturæ de pudicitia 201
Testis mendax 551
Testi corrupto fides minimè datur 494
Testudo piscis 764
Testudinum superficies domum faciũt 753
Teutones 167
Teutonicus ritus 159
Thaletis Milesij sententia 312
Thebarum exercitus 49
Theodericus rex Gothorum 123. 246. 331
Theodoatus rex Gothorum 200
Theologi facti in momento 554
Theriaca 437
Theriaca remedium contra venena 777
Theriaca remedium præstans contra ser-pentes 773
Theriacæ secũdum Plinium confectio 777
Thesauri quando ex incendio, eripiuntur 426
Thessali 97
Thira regis Angliæ filia 477
Thoës genus luporum 613
Thor tonans 100
Thora Regneri regis coniunx 183
Thora virgo 274
Thoraces alcini 134
Thoraces coriacei 252. 371
Thorilda 113
Thorilda Norvegiæ regis filia 173
Thorismundus Vestrogothorum rex à ser uo occisus 528
Thorna emporium valde frequentatum 699
Thorna oppidum 698
Thoro pugil 173
Thrasybulus Athenienſis 673
Thrissa piscis 778
Thrissa M.D.LIIII. in Prussia captus ibidem
Thrissarum 12600. capta ibidem
Thuro lang 486
Thuronis longi statua 217

Tibia 60. cubitorum 158
Tibiæ ceruinæ 42
Tibicines exotici præstantiores 523
Tibicines importuni cæduntur ibidem
Tincæ niuales 68. 70
Tingualia 79
Tinunculus in colũbarijs fouendus 662
Tintinabula tibijs alligantur 518
Tipho ventus 423
Tiridates magus 120
Titulus magni ducis Moschouitæ maiorem locum in chartis, quàm in veris dominijs occupat 364
Tituli tyrannorum 304
Titulorũ Gothicarũ legum distinctio 492
T. Liuius de triduanis processionibus gentilium 535
Tocho præclarus sagittator 500
Toga virilis quando induitur 250
Togæ nobilium fœminarũ breuissimæ 474
Togæ vrbanarum mulierũ longissimæ ibi.
Tonitrua æstiua frequentiora 56
Tonitrua Claudiana 107
Tonitrua durissima ab aquilone 57
Tonitrua matutina ibidem
Tonitrua portentosa in hyeme 56
Tonitruum effectus 24
Tonitruũ ictus qũo à vinis auertitur 445
Tonitruũ per singulos menses euenientium effectus 56
Tonitruis agricolæ & naucleri nõ turbantur ibidem
Tormenti genus vetustius apud aquilonares 390
Tormenta bellica 373
Tormenta bellica in distributione spoliorũ principi cedunt 396
Tornamentum luscorum pulchrum spectaculum 514
Torpedo piscis 747
Torpedinis ictus stuporem inducit 763
Torrentes rapidi 92
Torrentes soluti acies ordinatas impediũt 290
Torsk piscis 710
Torsdag 100
Tortores ventris 458
Totilas 740
Totilas rex telum resumere doctus 255
Totilæ regis agilitas ibidem
Traan, aut lyse 77
Trabes ex altioribus muris pendẽtes 295
Trabes igniferæ ad cõburẽdos pontes 286
Trabes longissimæ impositis asseribus pro ponte sunt 381
Trabes muris submittuntur 303
Trabes pro fundamento 43
Traditionum paternarũ magnus amor 87
Tranquillitas maris maxima 227
Transfugæ infames 310
Trebellij tractatus de 30. tyrannis 196. 199
Trebius piscis 715
Trepidatio ægrotantis 570
Trepidatio nocturna infelicior 332
Tribulorum siue triplicatorum stylorum vsus 385
Tribunalia campestria 488
Tributum cubitale 162
Tributum fisci in mineris 203
Tributorum variatio 270
Tricuspides 47. 221
Trilustris ætas ad arma conuocatur 223
Triplex genus mathematicorum inter gigantes 156
Tripodes oblongæ 292
Triremes, biremesq; CCC LX. 109
Triremiũ vsus hodie i mari Gothico 329
Triste canum agmen Starchat. dictum 163
Triticea grana è cœlo pluunt 726
Triticum vbi in aquilone abũdat, vel deficit 441
Triton in specu concha canit 716
Trituratio hyemalis 435
Triumphantes planè equitant 254
Triumphus virtutum 478
Trolhetta 80
Trondanees 67
Trondorum regis filia 176
Trux lemurum chorus 112
Tubarum clangor beluas terret 735
Tubarum directiones 523
Tumulus Strati poëtæ, & natura eius 565
Tunica sub aquis deponitur 352
Turba naufragorum perit 354
Turbo quid 23
Turbo vnde ibidem
Turbinis effectus mirabilis ibidem
Turbinis motus vagus est ibidem
Turbine lapides magni à terra eleuant ibi.
Turbine siccandi pisces transferuntur ibi.
Turbine syluæ, tectaq; corripiuntur ibi.
Turbines ac venti cur fiunt 37
Turdelæ descriptio 686
Turdi quomodo nutriendi 662
Turdorum præsagia 696
Turisмundus Gepidarum rex 247

Turmæ hostiles capiuntur 291
Turmæ nouæ in prælio surrogandæ 225
Turpe est dicere, Non putabam 520
Turpitudo vbi nulla in populo 698
Turris alta in Crusuicza 592
Turris murium in Rheno 591
Turris reorum robustissima 297
Turres portuum 423
Turtures gementes 648
Tussis per ceruisiam leuatur 452
Tyberina ostia 425
Tyle vltimum 62
Tyrannis inaudita 275
Tyranni sub humana forma bestiæ videntur 369
Tyrannorum conditio 271
Tyrannorum crudelium facinora decãtantur 505
Tyrannorum mos 266
Tyrannorum suspicio frequens 543
Tyrannos incolæ fugant 234
Tyrocinium à virtute auspicandum 250
Tyrocinium puerorum in arte sagittandi 499
Tyrocinij rudimenta in prælio 266
Tyrones clariores 250
Tyrones quomodo indurantur 521

V

Vacca marina 130. annis viuit 763
Vacca marina simile sibi vitulũ parit ibid.
Vaccæ in aquilone nunquam plaustris subduntur 576
Vada fluminum immeabilia 287
Væh soli prouerbium, quando verum 147
Vaga libido fœdissima 141
Vagnosthus pro deo colitur 101
Valachia 625. 626
Valamir Ostrogothorum rex 715
Valdemarus rex 115
Valerius maximus 199
Valiscæ bellatrix egregia 199
Valla 524
Vandalia 97
Vapores in hyeme ac vere expelluntur 56
Varietas fastidium leuat 802
Varro suillam carnem commendat 594
Vas ferri 500 libras continet 209
Vasa ab aquis exiliunt 424
Vasa argentea Ingridi donantur 217
Vasa cornuta 460
Vasa ferrea 600. librarum plena, bombardarum vi eiiciuntur 288
Vasa sanctorum non diripiuntur 546
Vasa solidissima aquilonaria 457
Vasa vitrea in aquilone inusitata ibi.
Vasche Polonus athleta 161. 167
Vastenense monasterium 408
Vastenũ vrbs S. Birgittę ac monasteriũ 278
Vbbo Frisius 144. sagittis perfossus interiit 170
Vegetus 199
Vegtbiorga puella bellatrix 169. 199
Vehicula 391
Vehicula hyemalia ad bellum apta 378
Vehicula ignifera 376
Vela aduersa vnde 16
Vela cõtra imbres sagittæq; extenduntur 339
Vela lanea 144
Velites equestres 228. 237
Velocitas mira rangiferorum 598
Velta 234
Vena regia piscium 708
Venæ minerarum variæ 204
Pendentes ibidem
Jacentes ibidem
Obliquatæ ibidem
Venæ siue lineæ orientales electiores 204
Venæ sulphureæ 56. 60
Venalitas impedimentosa 763
Venandi modus inter Lappones 146
Venatio ducem habet 638
Venatio frequentissima ferarum 10
Venatio periculis plena 640
Venatio regum in Oelandia 85
Venationes nobilium & exemptorũ 603
Venationes optimæ 82
Venatores multi in aquilone 638
Venatores partem victam insequũtur 602
Venatores patientes omnia sufferunt 638
Venatores peritissimi 63
Venatorum industria 652
Venatorum sagacitas 678
Venenum fulmine consumitur 25
Venenum igne dissoluitur 367
Venenũ in corpe calefactũ extinguit 777
Venenum serpentũ quando nocentius ibi.
Venenum vnde dicatur ibidem
Veneno pugnare turpissimum 297
Vener lacus 79
Veneti quidam nunquam ciuitatẽ exeũt 736
Ventosæ vbi vsitatæ 528
Ventosus pileus 116
Ventus 57
Ventus australis hospitia glacialia dissipat 43

Venti auſtralis per hyemem effectus 36
Ventus circius 21
Ventus circius rapit tecta domorum 22
Ventus equitem proſternit 22. 23
Ventus Finnis venalis eſt 119
Ventus homines ſuffocat 21
Ventus mollis ac tardus prœliantibus nocet 341
Ventus procelloſus 90
Ventus quid 19
Ventus ſeptentrionalis ſaluberrimus 16
Ventus triturantibus neceſſarius 435
Ventus vnde 17
Vento Helleſpontico CCCC. naues pe-[4]riere 16
Venti 57
Venti aliquando contrarij ſpirant 16
Venti cardinales 21
Venti 12. ſubdiuiſi 19
Venti & turbines cur fiunt 37
Venti formidabiles 133
Venti in aquilone continui 333
Venti lumen extinguere ne queunt 142
Venti particulares 16
Venti quandoq; cauſæ ſunt dolorum ibi.
Venti 4. & eorum natura ibidem
Auſtralis ibidem
Septentrionalis ibidem
Orientalis ibidem
Occidentalis ibidem
Venti fœuiores plenilunio 69
Venti XXXII. 21
Venti 24. à Victru. ponuntur ibidem
Ventorum alteratio diuerſa 16
Ventorum cognitio militantibus neceſſaria 19
Ventorum effectus ibidem
Ventorum neceſſaria cognitio 18
Ventorum nomina 19
Ventorum ſpiritus IIII. ibidem
Ventorũ violentia portus obſtruũtur 420
Ventorum vis vehementiſſima 424
Venus 100
Venus Cupidinem lactat 749
Ver floridum in aquilone tardatur 789
Verbera trecẽta, ſtigmata, ac colaphi Helleſponto infliguntur 109
Verbum beati Petri ad Ananiam terribile 560
Verbum Cæſaris, Iacta eſt alea 716
Verbum emiſſum irreuocabile manet 656
Verbum hæreticorum 545
Verbum optimum Ciceronis 532
Verba contumelioſa obſeſſorum pœnas aggrauant 294
Verba Crantzij de hoſpitalitate Gothorum 538
Verba Iouij de Moſchorum tormentis 387
Verba Plutarchi 544
Verba ſolatioſa ægrotis proſunt 571
Verecundia eſt nudare corpus 193
Verecundia felicem facit 520
Verecundia fundamentum decoris conſyderationis 519
Verecundia nõ virtute multi ſeruiunt 384
Veredenſes 230
Veritas firmanda 402
Vermelandia 97
Vermis apibus nocens quomodo deſtruendus 793
Vermis cõſcientiæ inextinguibilis 427
Vermis longiſſimus in mari 766
Vermis quis proprie dicatur 788
Vermes alati noctu lucentes frigore moriuntur 76
Vermes albiſſimi in pane 443
Vermes augurales 442
Vermes noxij dormientium infantum ora ſubintrant 437
Vermes ſeptenũm cubitorum 766
Vermes terræ 787
Aquæ ibidem
Aëris 788
Frondium ibidem
Lignorum ibidem
Veſtium ibidem
Carnium ibidem
Biſcocti panis ibidem
Caſeorum ibidem
Vermium variæ differentiæ 787
Verniſa vaſa liniuntur 460
Verres crudeliſſimus 265
Veſetus athleta Sialandicus 175
Veſpæ duplices quæ piſcibus nocent 783
Veſpæ grãdiores in quercubus degũt 784
Veſparum examen aduerſus fidem conciatum 554
Veſparum punctura pulli equini interficiuntur 784
Veſpertilionum conſyderatio 692
Veſtigia roſida 111
Veſtis inſecabilis ibidem
Veſtis ſcapularis pudicitiã deſignat 474
Veſtes ẽ neruis conficiuntur 469
Veſtes leporinæ infinitæ 609
Veſtes militares breues, & complicatę 253

Veſtes ſciſſæ ſigna læſæ pudicitiæ 801
Veſtes ſingulares in prælio periculoſæ 470
Veſtium genera ibidem
Veſtium inciſarum inuentio 475
Veſtitus ducis Moſchorum 368
Veſtitus ex pellibus taxorum 620
Veſtitus illuſtrium perſonarum 618
Veſtitus militaris qualis in hyeme 711
Veſtitus principum in ſeptentrione 606
Veſtitus principum Moſchouitarum 634
Veſtitus ſingularis in bello ſuſpectus 380
Veſterhuſſ 74
Veſtmarus & Colo fratres regi præficiuntur 268
Veſtmarus ſatrapa 190
Veſtrabord Islandiæ portus 21. 68
Veſtrogothi ob caſeos cõmendantur 467
Veſuuius mons 61. 64
Vether lacus 46. 79. 124
Natura illius mirabilis 45
Vether lacus infelix hoſtilibus armis 714
Vether lacus ſingularis naturæ 713
Vether lacus virtutem cognoſcentes, ad littus quando fugiant vitã ſaltaturi 714
Vetulæ virgines fiunt, nullũ occidẽtes 197
Vexilliferi quomodo conſtituuntur 250
Vexillum mortis 567
Vexilli de veritate certãtur 262
Vexillo ac dextra Viſna priuatur 169
Vexilla fuſca in niuibus 39
Vexionenſis lacus limoſus 60
Via compendiaria rex reflectitur 230
Via in ſolitudine cognoſcenda 19
Via iuuenum inſcrutabilis 530
Via murium ſub niuibus 787
Via reuocandi liberos à peſſima vita 535
Viæ arbuſtulis præcluduntur 230
Viæ generales in glacie 43
Viæ niuibus opprimuntur 34
Viæ publicæ purgandæ 43
Viarum difficultas 34
Viatores ante galli cantũ noctu ædes haud exeunt 657
Viatores in partibus ruptarum glacierum remanent 46
Viatores inter voragines nil præter glaciem & cœlum vident 45
Viatores niuium mole quandoque opprimuntur 75
Viatores quando armati incedunt 61
Viburgum 551
Vicatim Finni habitant 152
Viciſſitudines ſubitæ elemẽtorum corpora lædunt 131
Victi hoſtes ad imperata compellũtur 228
Victi inſidias ſtruunt 349
Victores in malis ſucceſſibus dicaces ac petulantes 386
Victores ſtulta ſecuritate perduntur 343
Victoria ad Iſrael redit 549
Victoria impia hoſpitem occidere 247
Victoria ordine neglecto perditur 336
Victoria paruula omen eſt maioris 335
Victoria plerunque cruenta 381
Victoriæ impedimenta 260
Victoriæ ſignum in ſono roſtri 658
Victorina fœmina illuſtris 196
Victruuius 18
Viduæ iuuenes cuſtodiendæ 487
Viduæ ſpoliantur 277
Vieleſtaſſ 605
Vicliſca & Bochna ſal producit 464
Viggo 273
Vigiles exomnes 382
Vigiliæ nocturnę diligẽter obſeruanti 376
Vigor indomitus i mineris laborãtiũ 206
Vigorem ſtupor hebetat 178
Vilitate ifamis vitæ Grep repellitur 269
Vinamannus 82
Vincentius 126. 522
Vindicta in combuſtores domorum 230
Vineis tempeſtate deſtructis, hydromel fieri poteſt 447
Vinum bonũ omni potioni præferri 449
Vinum ſtat fracto dolio 25
Vini Baſtarda dicti qualitas, ac eius medicina 445
Vini Hiſpanici Baſtarda noſe vtilitas ibi.
Vina euaneſcunt, non ceruiſia 452
Vina factitia vnde conficiuntur 446
Vina falſificantur ibidem
Vina Gallica auſtera Romenia dicta ibi.
Vina Hiſpanica ibidem
Vina Italica ibidem
Vina legitima Baſtarda reputantur 445
Vina natiua non ſunt in aquilone ibi.
Vina Peithana 446
Vina Rhenenſia 445. 446
Vina Rhenenſia durabiliora 446
Vina vetuſtate indomita redduntur ibi.
Vinorum genera triplicia ibidem
Vinorum ſapor vnde ibidem
Violatio ſepulchrorum infame nomen reddit 564
Violator põderum vti crudelis hoſtis punitur 469
Violator ſepulchri necatur 565
Vitia principum 562

Violenta inhumanitas super viuentes 566
Violenta minus durabilia 29
Violentia ventorũ portus obstruunt 420
Violentum nunquàm perpetuum 23
Vipera anguisq; educandi traduntur 184
Vir à virgine fugatus 195
Vir bonus iuri suo aliquãtulum cedit 540
Vir inter Lappones prædam diuidit 146
Vir vafer 98
Viri duo mãducandi vna manu tenent 158
Viri fortes dominos non deserunt 310
Viri fortes modesti sunt 344
Viri illustres mœnia non accedant, & quare 300
Viri impigri vires suas demonstrant 340
Viri magni quid cauere debeant 526
Viri nefarij alterius honori insidiantur 345
Virorũ heroicorũ virtutes imitandæ 478
Vires exercitio piratico Aluilda superat 185
Vires 236
Vires dolis superantur 609
Vires in obsidione plerunq; fortiores 293
Vires vegetiores ex nocturna quiete veniunt 351
Virga Aaron signum obedientiæ 537
Virgas ac mammillas infantibus vires præbent 248
Virgilius 97. 112. 118. 193. 196. 198. 263. 581. 632
Virgo Aluilda ornatissimè vestitur 195
Virgo doloris inductrix 207
Virgo mons dicitur, & quare 85. 97
Virgines in septentrione hospitum vultus contemplantur 178
Virgines vetulæ fiũt, nullũ occidentes 197
Virginum habitus pudicissimus 475
Virgulæ aureæ sophisticatæ 213
Virgulta noxia comburuntur 433
Viriatus Lusitanus venator 639
Virtus ætatem legitimam efficit 250
Virtus boni præfecti 265
Virtus bonorum equorum 402
Virtus bonorum hospitum 540
Virtus cereorum benedictorum 538
Virtus corporis defectus subleuat 514
Virtus in Starchatero corporis magnitudini respondit 161
Virtus interna ac externa podagræ quomodo superatur 571
Virtus omnis creaturarum ab optimo creatore procedit 770
Virtus regalis 200
Virtus reginæ Amalasuentæ ibidem
Virtus splendida 505
Virtus tentatione perficitur 556
Virtus tutore caret 136
Virtutis nerui 160
Virtutes canum 579
Virtutes exẽplo auium amplectẽdæ 670
Virtutes maximæ 200
Virtutes paucę, vitia multa in Fliolmo rege 456
Virtutes per quas victoria obtinetur 325
Virtutes sanctissimæ regum 478
Virtutum cultor Ingellus rex 164
Virtutum effectus 128
Virus aspidum insanabile 311
Vis arcuum 221
Vis carminis ingens 121
Vis elementorum rapax 424
Vis magna magorum 120
Vis naturæ ad pacem compellit 379
Vis naturæ potens 497
Vis sagittarum 500
Vis ventorum efficacior quid efficiat 208
Vis ventorum vehementissima 424
Vis virgini illata vita punitur 485
Visby emporium 85
Viscus piscium humiditati resistit 371
Visingxoe insula 124. 568
Visinnus gladiator Russiæ 161, 167
Visinus magus gladiator 122
Visna rei militaris perita 169. 199
Vistula fluuius 216
Visus gladiatorum immobilis 510
Vita agricolarum tuta 205
Vita beata 137
Vita cunctis charior 114
Vita hominis militia est super terram 536
Vita malorum præfectorum 267
Vitaliani piratæ 86
Vitelliani, quorum Alb. Cran. meminit 70
Vitellius auium venationẽ absumpsit 459
Vitiges rex Gothorum 523
Vitis nulla in aquilonaribus terris 430
Vitium in fene turpiss. ardelionẽ agere 337
Vitia antiqua in hoc seculo remanent 209
Vitia cõmunia cautionib. exponũtur 595
Vitia contubernalium regis Frotonis horrenda 269
Vitia ebriorum 461
Vitia ignorantes beatiores 698
Vitia maritorum canuntur 505
Vitia mulierum ibidem
Vitia principum 562
Vitiosi adolescentes suspenduntur 531
Vitolfus magus Helsingorum exercuit hostes

hostes 122
Vitra & fictilia vasa effracta, quomodo conglutinantur 681
Vitrifices Venetijs super arte cõtẽdũt 460
Vitulus marinus crudelis in coniugis interfectione 702
Vitulus marinus deprædator halecis 768
Vitulus marinus inter pisces cõputatus, recte in quadragesima mãducatur 704
Vituli marini descriptio 702
Vituli marini medicinæ 703
Vituli marini partus 701
Vituli marini piguedo ad multa vtilis 703
Vituli marini pinguedo diebus ieiuniorũ comeditur ibidem
Vituli marini vox ut tauri 701
Vituli marini capiuntur 630
Vitulorum marinorum consyderatio 701
Vitulus monstrosus in agro Vittebergen. editus 475
Vlcera fortunæ 435
Vlfo ingenij astuti 335
Vlfo in mensa occisus 336
Vltio diuina 422
Vltio hæreticorum 537
Vltor occisorum patrum 257
Vlula ab alijs auibus vexatur 687
Vlulæ auis natura 692
Vlulæ genus in die volans 688
Vlulæ præsagium 696
Vlulatus 4. milliaribus auditur 127
Vmbra vrbana effœminatum militem reddit 429
Vmbracula secreta principi militum fugienda 263
Vnamannus 82
Vncia primus gradus mensuræ 468
Vnguenta in septentrione inusitata 528
Vngulæ aquilarum incuruantur 652
Vngulæ equorũ p meliori cursu ferratę 391
Vngulæ equorũ pugnandi gratia in glacie ferratæ 360
Vngulæ gulonis medicinales 606
Vngulæ perditæ ceruisia restaurantur 452
Vnitas & obedientia grata 529
Vnitas linguæ ac morũ multum in prælio valet 385
Vnitatem moneta conformis ostendit 214
Vnus contra 9. simul vno tempore 163
Vnus fit in matrimonij contractione è pluribus 542
Volaterranus 60. 524
Volatilia infinita 54
Volatus quarundam auium linearis 690
Volatus rostratus 661
Volucres à capiente non ausugiunt 767
Volumen de proditoribus posset conscribi 380
Volũtas hominũ plerũq; detestabilis 648
Voluptas 83
Voluptas aliquando nauseam habet 415
Voluptas insatiabilis in bibendo 462
Volutatio in luto cum porcis ibidem
Vomeres in gladios conuersi 323
Voragine nitiosa hostes immerguntur 394
Voragines arenosæ 69
Voragines circulares nautas abripiunt 67
Voragines torridæ 61
Vorator suspensus, quia solus multorum escas absumpsit 461
Vota & orationes populi septentrionalis 541
Vota solennia 101
Vox alta in tempestate 341
Vpupa auis gemebunda 691
Vrbes conuentus principum, bellaq; gesta illustrant 299
Vrbes & insulæ euersæ 590
Vrbes Germaniæ cereali liquore gaudent 452
Vrbium destructores 399
Vrinatores quibus armis in aquis se defendunt 765
Vrinis hora ostenditur 54
Vrna integra aquæ gelidæ gratiosè in caput effunditur 387
Vrna sortialis 251
Vrnæ coriariæ 427
Vrsa antiquitus in insignijs Gothorum 88
Vrsa plena fraudis 625
Vrsa quando fortior vrso 623
Vrsa raptis catulis sæuit 622
Vrsus ac canis puellæ custodes 187
Vrsus animal omniuorum 629
Vrsus capitur 627
Vrsus occiditur 181
Vrsus plurimum terretur 622
Vrsus suctu vngulæ impinguescit 624
Vrsus villosus ibidem
Vrsi caput debilissimum 626
Vrsi albi 149
Vrsi albi piscantur 621
Vrsi clava occidantur 625
Vrsi domestici obediunt 629
Vrsi & lupi terrati, communi horrore fugantur 628
Vrsi formicas deuorant 625

Vrſi in eleuandis mineris ſeruiunt 206
Vrſi in melle ſuffocantur 798
Vrſi ligna faccosq; portant 631
Vrſi mella deprædaturi interimuntur 794
Vrſi muſicis ſonis delectantur 628
Vrſi nares in ęsibus formicarũ fricant 799
Vrſi pondera eleuant 631
Vrſorum aruina vulneribus medetur 626
Vrſorum familiarium vtilitas 630
Vrſorum ſomnus grauiſſimus 623
Vrſini catuli informes ibidem
Vrtica marina 766
Vrtica os medio in corpore habet ibi.
Vrticæ,et ſpongiæ à cæteris animalibus,et fruticibus tertiam quandam naturam habent ibidem
Vrus bos agreſtis 632
Vri etiam paruuli domeſticari haud poſſunt 633
Vri in ſpeluncis capiuntur ibidem
Vri taurorum maximi 632
Vrorum cornium vtile 633
Vrorum cornua auro argẽtoq; circundantur 632
Vrorum fortitudo 633
Vrorum genera plura 632
Vſus anſerini adipis 655
Vſus balneorũ in aquilone neceſſarius 527
Vſus carnium anſerinarum 655
Vſus ferri rarus ſub polo arctico 419
Vſus gentiliũ de dęmoniũ placatione 535
Vſus pellium 146
Vſus pinguedinis piſcium 77
Vſus precariq; vitæ à generoſis vitatur 511
Vſus promonum 424
Vſus reſtium in prælio 370
Vſus ſtipitum lubricorum 131
Vſus telorum inter Gothos acerrimus 500
Vſus vitrorum nullus, vel raniſſimus in aquilone, & quare? 460
Vtilitas bonorum hoſpitum 539
Vtilitas captiuorum 349
Vtilitas publica omnium ſtudio perfici debet 331
Vtilitas omnium partium rangiferi 598
VVaagh maximum pondus 732
VVardahuſs id eſt domus præſidij 730
VVardahus Norueginæ arx 69
Vulcani arma diuina reputata 222
Vulgus indocile 87
Vulnera fulminis cæteris frigidiora 57
Vulnerum vapor 170
Vulpeculæ capitæ excoriantur 619
Vulpeculæ inſidioſæ ibidem
Vulpes 78
Vulpes animal odio dignum 635
Vulpes cancros piſcatur 636
Vulpes canes lacerat,ac euadit 226
Vulpes clamore vpupæ proditur 691
Vulpes coruo aſſimilatur 636
Vulpes ſe mortuam fingit ibidem
Vulpes volubilis in curſu 635
Vulpes pauonibus inſidiantur 683
Vulpes propriam domũ nunq; faciũt 636
Vulpium colores varij 634
Vulpium coniectura de glacie 635
Vulpium medicinæ 637
Vulpium venatio 635
Vulpes marina 718
Vultures à qbuſdã aquilæ appellati 693
Vultures ſeneſcentes fame intereunt 694
Vulturum ætas 100.annorum ibidem
Vulturum generatio ibidem
Vulturũ par magnam ſyluã occupat ibi.
Vulturum pietas ibidem
Vulturum præſagia 696
Vulturum ſex genera 693
Vultus pueri à conſpectu teli auertit 500

X

Xiphiæ dorſum cuneatum 743
Xiphiæ piſcis deſcriptio ibidem
Xiphiæ telo hamato capiuntur 744
Xerxes 109
Xerxes Perſa 548

Z

Zebellus animal fœtidum in coitu 616
Zebellus in vmbris latitat ibidem
Zebelli ibidem
Zebellinæ pelles 219
Zenobia fortior viro Odenato 196
Zigleri impia calumnia 153
Zinziber pro meliori ſapore mulſo imponitur 447
Zizaniæ extirpandæ 495
Zlotababa 97
Zona aurea 474
Zonis aureis ac argenteis laruati ſe ornant 463
Zona frigida 413
Zona victoriæ 111
Zubro ſtercore ſuo canẽ inutilẽ reddit 659

FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS IN
HISTORIAM DE GEN-
TIBVS SEPTENTRIO-
nalibus, rerúmque
Aquilonarium
natura &c.

PRAEFATIO.

MAGNAM laudem veteres philosophi tribuêre Democrito, qui vltra octoginta annos continuos amore philosophandi peregrinatus est, multasq; regiones & vrbes ad centum & octo annos perueniens vidit. Vbicunq; enim gentium terrarúmue aliquid se discere posse arbitrabatur, eò quàm primùm profectus est, ne quid relinqueret, quod vspiam ab homine indagando percipi posset. Perrexit siquidem Babylonem, caput Assyriorum, vt forsitan muros sulphure, ferroq;, ac latere cocto, Reginæ Semiramis sumptibus & imperio fabricatos, intueretur. Deinde in Aegyptum concessit, vt à sacerdotibus Geometriam perciperet, & si qua etiam alia eum latebant. Magos in Perside, & Chaldæos subinde audiuit: à quibus Theologiam, & Astronomiam discendo assecutus est. Traiecit etiam in Indiam, vt à Gymnosophistis propriam eorum disciplinam perdisceret. Mox in Aethiopiam vltra rubrum mare transmisit, vt doctis quibusdam viris congrederetur. Sed nec ille solus in hoc commendandus est: nam & alii philosophi, vt sapientiores fierent, vno in angulo non delituerunt. Putabant enim, id quod res erat, ex diuersis locis, variisq; hominibus sapientiam, tanquam à compluribus in omni scientiarum genere absolutis, & expertis esse inquirendam. Osiris Rex Aegyptiterrarum orbem magna ex parte lustrauit: quia ex parte adeò gloriabatur, vt in columna sepulchri sui inscribi iusserit: OSIRIS Rex sum Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, ad quem non penetrauerim, docens ea omnia, quæ pro humani generis vtilitate inueni, vt Diodorus Siculus lib. primo attestatur. Huius etiam laudis cupidus erat Alexander Magnus, qui omnium rerum peritiam tanti fecit, vt Aristoteli perexi-

mio philosopho hanc solertiam demandauerit, quò perquisitis omnium rerum naturis, de eis quàm diligentissimè scriberet: iussitq́, vt quæcunque huic inquisitioni vsui forent, ei ab omnibus sui fisci opulentiis suppeditarentur. Peregit ergo Aristoteles philosophus excellentissimus, opus quinquaginta voluminibus: quorum plurima hac etiam ætate, magna doctissimorum admiratione, immò vniuersorum vtilitate, perenniq́ æuo in cathedris eruditioribus acceptantur, & leguntur. Cosmographiam, Geometriamq́ sua latissima peregrinatione discens, & docens primus omnium (vt Hipparchus scripsit) Homerus, qui magno ingenii acumine, poësin omni doctrinarum genere referst, cunctis studiosis perutilem aperuit. Hecateus Milesius etiam primus omnium de situ orbis librum edens, breuiter pauca, sed notiora scripsit, occultiora aliis relinquens: cui tamen gratiæ habendæ sunt: egit enim quod potuit, & breui quidem compendio posterorum ingenia excitauit, & ad vberiora expergefecit indaganda.

Quod autem ille breuiter in commentarium redegerat, longiore argumento eius sequaces amplificárunt, & non modò gentes, regiones, vrbes, maria, flumina, lacus, paludes, fontes, montes, animalia, arbores, virgulta, herbas, & cætera eiusmodi complexi sunt: verùm diuersos ritus, ac mores singularum nationum, & varias hominum naturas, illustres quoq́, & præclaros viros virtute, armis, sapientia, ingenio, doctrina, arte, industria, opere, vel sermone adiiciunt, & res præclarè gestas domi, militiæue suis locis ostendunt, adeò vt ad ciuilem sapientiam nihil præstantius hac disciplina accedere possit. Ita Dionysius Græcus geographus (teste Irenico lib. I.) plurima, quæ vidit, attestatur. Ptolemæus etiam Claudius Alexandriç Rex, etsi multa vidit, tamen longè plura à nuntiis, sumptibus maximis in totum orbem ad vniuersæ terræ inquisitionem missis, fideliter relata, libris suis attulit. Eoq́ casu (teste Strabone lib. I.) fidedignis autoribus ex relatione loca moresq́ scribentibus, fidelis integritas est adhibenda, & iis præcipuè, qui referunt ex scientia vrbanas necessitates, immò & formam, ac magnitudinem simplici, ac breui oratione constringunt. Attamen vt incertarum atque dubiarum rerum Aquilonarium, à paucis hactenus cognitarum, in quibus maximè etiam doctissimi quique hallucinati sunt, verissima, vel sanè verisimilima habeatur notitia: cogitaui ego, faciliori seruato ordine, non scriptis modò, sed & picturis, qui mores & ritus, præliorumq́ insolita spectacula, atq́ diuersorum animalium, tam terrestrium & volatilium, quàm aquatilium ac insectorum, diu desideratas rationes, & maximè his compendio quodam ostendere, qui prędictorum philosophoꝝ exemplo incessanter optant occasionē dari sibi in frigidissimis nationibus versandi, atq́ experimentum proprio periculo oium eorum mirabilium, de quibus nobis sermo erit, per præsentem oculorum inspectionem subeundi. Quod quàm impossibile, vel difficile sit, causæ sequentes ostendent, longissimum scilicet iter, ignorantia multorum idiomatum, defectus interpretum, Principum & terrarum discordiæ, explorationis suspicio, elementorum insueta aspritas, ciborum sapor insolitus, latronum & viarum insidiæ, syluarum vastitas, ferarum immanitas, alta rupium præcipitia, præiecta aquarum obstacula, tempestuosa nauigatio, ac propriæ libertatis & quietis amissio. Quocirca hæc omnia, atq́ longè acerbiora per me iampridem mille periculis exantlata, studiosi situm orbis Aquilonaris experiri volentes, pro sua securitate suscipiant, atq́ subsequentibus scripturis et picturis, quasi apertioribus interpretibus, qui dubia atq́ obscura quæq́ illustrent, clariora q́ reddant, fidem animumq́ accommodent.

Pictura enim non modò gratiam habet, & mirificam delectationem exhibet, sed

& præ-

& præteritarum rerum memoriam conſeruat,& hiſtoriam rerum geſtarum ante oculos perpetuò præfert. Quinetiam videndo picturas, in quibus præclara facinora exprimuntur, excitamur ad ſtudia laudis, & ad magna negotia obeunda. Veluti ſi adoleſcentes inſignis alicuius hiſtorię memoriam, fixis in picturã oculis, intento animo complexi fuerint, vehementi ardore accenduntur ad ſtudia immortalis gloriæ conſequendæ: immò etiam hinc fundamentum magnarum artium elicitur, quo à pueritia quiſque ſagacior redditur ad optimas quaſq; diſciplinas capeſſendas, quemadmodum Plato, ac Cicero leguntur cum pleriſq; aliis huius artis ſtudioſiſſimi fuiſſe, eamq; velut tacentem poeſin tenuiſſe, quandoquidem ipſa lineis, coloribus, proportionibus, & imitatione rerum naturalium accuratiſſima conſtans, pro loquaci, & quaſi vitæ magiſtra reputetur, ideoq; magnifiat. Et certè cùm optimam picturã cernimus, id dicere poſſumus, quod Vale. Martialis de catella picta cecinit: Ipſam denique pone cum tabella, aut vtrãque putabis eſſe veram, aut vtrãque putabis eſſe pictam. Pictura enim ars eſt peregregia, & ad diſciplinam ſcientiamq; liberalium ſtudiorum proximè accedit, adeò vt ab homine, literas amore proſequente, meritò amplecti debeat. Qui verò ſcitè in hac arte vnicuiq; perſonæ, atq; rei depingendæ decorum, modumq; ne nimiũ offendat, purumq; defraudet, vt Apelles) addere poteſt, is aptior inter excellentes habetur: veluti improbus, imperitiuſue arguitur, qui in ornatu, vel lineis apponendis ignorat, quid ſatis ſit, aut deſit in arte. Alii tamen triſtes vmbras, alii lætas imagines, alii mugitu boues, alii cantu ad retia volucres fictis formis depinxere vocatas, & illuſas. Huius autem artis magna vtilitas potiſſimùm ad Principes & illuſtres viros ſpectat, vt illi, cùm tutò à patria (vt dictum eſt) ob infinita pericula, grauesq; ſumptus in terras ignotas experientiæ capiendæ gratia emigrare, atq; omnia oculis contueri nequeant, ſaltem beneficio imaginum rem concupitam animo & cogitatione comprehendant. Ineſt ſiquidem (vt Franciſcus Patricius aſſerit) in pictoribus mirifica quædam doctrina, iucunditate, ac rerum varietate condita, quæ lectorem neutiquam otioſum eſſe permittat: quicquid enim admirandum, quicquid nouum, aut inauditum vſpiam gentium, terrarum, locorúmue exiſtit, ab illis ſic lucidè tractatur, ac ſi coràm ante oculos poneretur. Ars enim perfectæ naturæ imitatrix, picturam inuènit, vt imaginis ſpecie ſine iniuria, ac probro delectaremur, & quæ ante oculos ſemper habere non poſſumus, per picturæ ſimilitudinem aſpiceremus, atq; recordaremur. Ideoq; clariſſimorum, fortiumq; virorum ſtatuas, & imagines grata vetuſtas in locis illuſtrioribus poſuit, vt iuuenum animos excitaret ad parem laudem, arduis ſtudiis, & ſtrenuis militiæ exercitiis vbilibet aſſequendam: veluti Alexandri, Darii, Cyri, Iulii, Catonis, & ſimilium heroum infinitorum, atq; optimorum Principum præſentis æui, vt infrà lib. XVI. cap. XXXVII. ac XLIX. per aliquot exempla clarius conſtabit.

Verùm quòd præfatio voluminis huius ab inſigni commendatione peregrinantium philoſophorum, & excellentia picturarum ſuſcepit exordium, nulli mirum videatur, aut otioſum, cùm totus hic liber Aquilonarium rerum & rituum, longa difficiliq; ſolicitudine per multos annos quaſi in tenebris compilatus, atq; demum in lucem hominum eductus, ſimilitudine aliarum regionum, variarumq; hiſtoriarum exemplis, ac diformibus naturæ ſpectaculis illuſtrari, & ita diffuſior multò, ornatiorq; alieno potius, quàm proprio ſplendore, ad omnium notitiam, & forſitan non exiguam vtilitatem in publicum tranſmitti debuerit. Duorum tamen præcipuè autorum, videlicet Magni Aurelii Caſſiodori, genere Gothi, ac Romani patricii, multorum Regum Gothorum in Italia dominantium prudentiſſimi cancellarii: ac Saxonis Grammatici, Danorum eloquentiſſimi hiſtorici, communibus ſententiis li-

ber hic instructus, & auctus egreditur, cùm alter eorum res Gothicas in Latio viriliter gestas egregiè promouet, alter verò Danus, Septentrioni vicinior, celeberrimis sententiis nedum naturæ secretos effectus, sed & Principum gesta quasi viuis imaginibus interpretatur, prout subsequentibus libris, quid quisq; professus est, succincte patebit. Aderunt & alii censores optimi, præsertim vetusti temporis, vt Ablauius Gothus, Iordanes, Priscus, Paulus Diaconus, Agathius, Procopius, atque recentioris seculi Albertus Crantzius, & Franciscus Irenicus, Germanicarum Gothicarumq; rerum incomparabiles scriptores, atq; omnium aliorum vltimus Io. Magnus, charissimus frater & antecessor meus, Archiepiscopus Vpsalensis, qui prædictorum, aliorumq; celeberrima testimonia in historiam suam conferens, huic etiam libro viam præbuit, quò solidior, & acceptior ad humanum solatium vniuersis studiosis exhiberetur.

Sed nec benignum lectorem moueat, plurima aliorum dicta in hoc volumine, vel sub eadem forma, vel syncerius, aut breuius recitata, interpretataq; comprehendi: quia in dubiis, obscuris, difficilimis, aut incredibilibus, securius duxi censuram veterum autorum, longis retroactis ætatibus ob multiplicem rerum experientiam approbatorum, adiungendam, quàm temerè aliquid sine teste de subtilibus & abditis naturæ rebus, nulli adhuc, nisi ipsi summo creatori, in consummata virtute compertis iudicandum. Arduum nanque est, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis (vt Plinius in præfatione Naturalis historiæ asserit) voluisse, abundè pulchrum atque magnificum est, atque his peculiare, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi præferunt gratiæ placendi, prout ipse Plin. & se sæpius, & celeberrimum autorem T. Liuium ad publicum honorem, & priuatam exercitationem opus suum perfecisse attestatur. Ita & ego, licet impari & mitiori vena, ex algidissimis extremisq; Aquilonaribus terris, elementis, idololatris, superstitionibus, maleficis, & fortibus populis, ac durissimis armis, ritu præliandi, ac animalium, & marinorum monstrorum diuersitate, opinor me præclaris ingeniis (licet ea melioribus studiis digna sint reseruari) nonnihil ostendisse, quo satis existimer bonam interpretationis partem studiosis omnibus in tam vario philosophandi genere reliquisse, atque opportunam occasionem ampliter de felicioribus rebus meditandis præstitisse, ne frustra Prouer. I X. scriptum esse videatur: Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia, & si sapiens fuerit, sibimetipsi erit: si autem illusor, solus portabit malum.

Quia igitur vulgaris quædam eorum obiectio est, qui nullis aut paucis communiter scribendo prodesse possunt, aut volunt, vt hæc & similia blaterare non vereantur, Scribendorum librorum nullus est finis: quod & beatus Ambrosius contra suos osores meminit. Deinde illud Terentianum verbum odiosè repetunt, Nihil est dictũ, quod non dictum sit prius. Propterea salua istoꝝ censura, qui ita improuidè loquuntur, ad diluendam huiusmodi obiectionem, attendenda erit alia sententia Plinii, qua dicitur, Nullum esse librum (vt omnibus notum relinquitur) tam malum, quin aliqua parte prodesse videatur. Quod vtique verum esse censetur, si eius causa, ordo, & institutum bono iudicio fuerit confirmatum: quod & meis rapsodiis attribuendum puto: quæ si non summa, vel mediocri, aut fortassis minima eloquentia, grauitate, verborumue pondere (vt hæc docta ætas requirit, & singula quæq; tanquam ad bilancem expendit, examinatq;) congestæ sunt, at bona saltem, & integra fide, ac constanti veritate deprehendentur hisce literarum monimentis consignatæ. Quocirca synceriter opto, vt benignus quisq; interpres, siue lector, æquius ac modestius

pro

pro sua humanitate de his meis laborioſis lucubratiunculis ſentiat, cùm nihil me ad hunc intricatiſſimum laborem, ſeu potius vertiginoſum labyrinthum impulerit, quàm amor & affectus eorum, qui ab orbis initio anxiè cognoſcere cupierant, atq; indies addiſcere affectant, quid præter viſitatum prophetæ verbum, quòd ab Aquilone pandetur malum, vlterius ſit expectandum. Sed interea qui hac curioſa terrenæ ſubtilitatis indagine mira ſemper auſcultantes, & abdita conſyderantes torquentur, excelſius oculos eleuent, vt et alium prophetam, Iob ſcilicet XXXVII. videant, audiantq; aſſerentem, quòd ab Aquilone aurum venit, videlicet (beato Gregorio interprete) inopinata vitæ celſitudo, & conuerſio frigidorum peccatorum, qui ab hæreſibus in via difficili fatigati, & mille erroribus illuſi, tandem ad fidei, bonicq; operis feruorem, perpetuò ſtabiles permanſuri, conuertentur. Hocq; aurum intelligi velim, non illud quod ferro nocentius eſt, & auaros affligit, atque Principes ob miſera bella ad inopiam, & ſtirpem in mendicitatem vel aratrum adigit: ſub quo inconſolabiliter ingemiſcent, dicentq; cum Hieremia: Quomodo obſcuratum eſt aurum, & mutatus eſt color, optimus ſcilicet ſtatus, & dignitas noſtra, vbi quondam in ſublimi culmine eleuabamur, nunc autem in horrido ſterquilinio vix ſuſpirare valemus. Igitur ad aurum, quod ab Aquilone venit, ſcilicet innocentiæ fulgorem, & claritatem reuertendum erit: idq; ſufficiat pio lectori parumper indicaſſe, quàm ingens bonum ab Aquilone dimanabit: donec in altero ſanctiſſimo volumine prædicti fratris & anteceſſoris mei, Io. Magni Archiepiſcopi Vpſalenſis, quod iampridem ſub titulo Metropolis Vpſalenſis, de euerſione idololatriæ, & plantatione fidei, ac ſanctitate multorum Pontificum, atque aliorum fidelium ſeruorum Dei, ab Aquilone electorum & vocatorum, compoſuit, extenſius aliquid oſtendetur.

Quòd autem Gothi ab Aquilone Dei nutu primi venientes in Italiam, vrbi Romanæ multa magnaq; damna referuntur intuliſſe, hoc ſanè maximi autores, quorum primus eſt beatus Auguſtinus de Ciui. Dei, & alii complures mitigant, conformiter atteſtantes, quòd inter omnes barbaras nationes, quæ vnquam moleſtârunt Italiam, aut Romanum Imperium inuaſerunt, nulla vnquam gens clementior reperta ſit, quæ humanius ignoſcere nouerit, quàm hæc Gothorum: immò quæ & Vrbem multis cladibus deformatam, ſenioq; confectam, ſitu ſqualoreq; coopertam, reſtauratis legibus, & libertate, quas Sylla crudelis abſtulerat, reparari curauerit, & ſumma populi Romani maieſtate, Rege præſertim Theoderico regnante, gubernari: eſtq; per omnia (vt inquit Hiſtoria noua Gothica fratris mei lib. IX. cap. XXIIII.) vetus ciuitatis forma, quam prius Reipub. oppreſſor Cæſar cum libertate euerti t, in integrum à dicto Theoderico Gothorum Rege reſtituta: qui & Italos, & Romanos omnes perinde ac chariſſimos filios ſemper amauit: rurſusq; ab eis non ſecus ac communis omnium parens, circiter annos quadraginta, quibus regnabat, obſeruatus. Erat enim talis in ornanda, & conſeruanda Italia, vt & ipſam ab omni externa iniuria tueretur, & ciues in tanta pace & tranquilitate conſeruaret, vt omnes optimos Principes, qui vnquam ante ipſum fuiſſent, iuſtitia, clementia, bonitate, æquitate ſuperauerit. Fuit enim (inquit Procopius) nemine inferior, qui à principio in dignitate Imperiali probatiores fuiſſent. Gothos quidem, ac Italos pari quadam, & ſumma beneuolentia ſuapte humanitate proſequebatur, ita vt omnes (quod vtique difficilimum eſt) eius imperium oblectaret. Præterea vt honorem Vrbis ſuæ gloriæ præferret, vetuit ex auro, vel argento monetam cudi alia forma, quàm veteri, dum Romana Reſpub. floruiſſet. Vt autem ciues Romani vel nouis erigendis, vel inſtaurandis vetuſtioribus ædificiis, maiorem haberent commoditatem, parandæ calcis officinas in pluribus Italiæ inſulis fieri procurauit, calcemq; poſtmodum ciuibus, quorum principia ædificiorum cernerentur, liberaliter & ſine pretio eſt largitus; mul-

tacq; alia pro publica, et priuata Romanæ vrbis instauratione, supra hominum fidem effecit. Hoc & copiosè Cassiodorus in libris suarum Variarum attestatur: qui & insuper dicit, ipsum Regem Theodericum religionis Christianæ, sacrorum locorum, cærimoniarumq;, & Romanorum Pontificum dignitatis curam cnixius, quàm multi alii Christiani Imperatores gessisse, nihilq; vnquam prætermisisse, quod ab optimo Principe optari potuisset. Sed nec defuit aliorum Regum Gothorum eximia pietas, qui nedum sacra vasa aurea & argentea, magnitudine & pulchritudine pretiosissima, bellico furore sublata, in sacras ædes (teste Orosio) referri præceperunt, sed etiam ad templa confugientibus (hostili furente gladio) pepercerunt. Immò etiam victoriosus Totilas ad preces Pelagii Romanorum legati, interdixit, ne ferrum in Romanos vi victos distringeretur, nec quisquam muliebri pudicitiæ illuderet, vt sexus ille omnis iniuriæ expers permaneret. Nec silentio prætereundum est, quo pacto longè ante Totilam (teste Procopio, & Aretino) Vitige Romam obsidente, nullum templum, nec vllus sacerdos, nec res diuina turbata est, sed suæ liberæ executioni permissa.

Vt autem res Aquilonares pro magna parte mirabiles, in hoc volumine contentæ, euidentioribus aliquot exprimantur argumentis, subiungendæ sunt nonnullæ eius vtilitates, quæ inter alia in humanis euentibus frequentius vsui esse possunt, ne fortè ex tot, tantisq;, & tam variis rebus quippiam desideretur, quod in primis diuino honori (cui nil præferendum est) aut Regibus, & eorum subditis, siue in bello, siue in pace seruiat, vnde pietas, fides, abundantia, concordia, atq; omne expetendum bonum post tot horrendas strages, quæ modò fiunt, restitui firmariq; possit.

Hæ igitur (inter alia non minus consyderanda) vtilitates veniunt prudenter attendendæ.

Quomodo scilicet Principes, bellatorèsue in solitudinem vi hostium acti, iter inueniant ad humanas habitationes, & in mari errantes experientia ventorum reperiant portum.

Quo pacto seruentur viatores, ne suffocentur in glacie, aut niuibus.

Qua ratione equites etiam armati cauere debeant, ne vi ventorum à monte, vel ponte præcipitentur in aquas.

Quemadmodum veteres pro pudicitia, & iustitia subiere duella.

Quàm austera & sobria fuerit vita gigantum, & educatio illustrium puerorum, exercitatioq; in equitando.

Quantum falsa moneta noceat, veraq; prosit.

Quo pacto diuersæ pelles pretiosæ cognoscantur adulteratæ.

Quomodo terribile bellum septennio inter duos Reges Aquilonares præparatum fuerit, & consummatum.

Quemadmodum commutationes rerum sine pecunia fiant, & maximæ nundinæ in aperta glacie.

Quomodo, & cur fiant publica hospitia super glaciem.

Qua ratione distinguantur itinera in amplissima glacie.

Qua seueritate puniantur exploratores, adulatores, & proditores.

Quomodo pauci bellatores contra infinitam multitudinem prælientur.

Quàm multæ, & arduæ sint cautelæ bellatorum.

Quemadmodum fiant mœnia ferrea per sagittas in campo.

Quibus rationibus arces tyrannorum, omnem æquitatem conculcantium, euertantur.

Item quæ, & qualia oppidanis, & inclusis in omni obsidione sint necessaria, & præcogitanda.

Quomodo

Quomodo duces bellatorum se gerant in prælio dubio, & inclinato.
Quàm dispendiosum sit aliena occupare dominia, & perdere propria.
Item quibus modis in nauali, glaciali, vel niuali bello procedendum sit.
Quo pacto recipiantur oratores Principum apud Moschos.
Item quis modus eorum sit in bellando, vel latrocinando.
Quomodo animalia viuant in asperrimo frigore Septentrionis, immò & acerrima bella super glacies committantur.

Sunt tamen & alia fortasse prædictis multò vtiliora, quæ scrutatoribus suis nonnihil amœnioris voluptatis excerpta præbere possint, eò quòd nil ambiguum, nilq; occultum, quod homines iuuare queat, relinquere deliberarim, ne vel per meipsum longo rerum vsu comperta, vel aliunde conquisita studiosis abscondere, vel supprimere voluisse videar: quæ etsi prima fronte videbuntur fide carere, tamen examinata naturæ secreta dilucidant, atq; non fidem modò conciliare, sed & admirationem (vnde studia proficiunt) excitare probantur: idq; efficient, vt bonæ voluntatis meæ cunctis innotescat affectus: quo me ad bene de omnibus merendum promptissimum declarare volui, vt saltem promissis meis, quæ pridem anno M. D. XXXIX. super editione Descriptionis, siue Chartæ Aquilonarium regionum feceram, paruisse, & satis vtcunque feciſſe inueniar, æternæq; id posteritati, quod tum à patria pro fide Catholica exulans, in geographia illa, tabulas Ptolemæi ampliando, obiter delineaueram, posteaquàm Historiam Gothicam fratris & antecessoris mei propria impensa imprimendam curaui, hoc opere Borealium rerum, ac rituum, non minori fide quàm labore concinnato, inq; conspectum totius orbis emisso, clarius & apertius, quasi viuis coloribus expressisse: eo reseruato proposito, vt melioribus adiutus auxiliis, prædictam Metropolim Vpsalensem, qua euacuatio idololatriæ, plantatio fidei, confutatio hæresum, & vitæ Pontificum cum remediis restituendæ religionis, insigni diligentia ipsius autoris Io. Magni Gothi quondam Archiepiscopi eiusdē metropolis, literis mandatq; exponūtur, pari studio valeam diuulgare. Ea autem promissa mea, si non sublimi eloquētia, cuius rium ne in minimo quidem attigisse me profiteor, at certè simplici, eodemq; plano, ac vulgari penè dicendi modo, rerum abstrusarum veritatem potius, quàm inanium verborum splendorem secutus, exoluere in animo habui. Non enim mihi excidit præclara illa Fauorini philosophi apud A. Gellium sententia: qui cùm adolescentem quendam verbis ei seculo minimè accommodis affectatè inepteq; ventem audiret, Viuendum est, inquit, moribus præteritis, loquendum verbis præsentibus. Interim magnus Dominus, & laudabilis valde, in latenbus Aquilonis fundans Ecclesiam suam, omnes huius voluminis benignos interpretes foueat & conseruet, malignosq; & stupidos illuminet, vt rectè sentiant de omnibus mirabilibus eius, & vnusquisq; veritatem loquatur cum proximo suo. Pro maiori verò instituti nostri declaratione, sequentem Scandianæ insulæ descriptionem lectoris oculis subiicere libuit.

BIARMIA
FINMARCHIA
SCRIC FINIA
ISLADIA
LACVS ALBVS
LAPPIA
TORNIA
TRONDANES
BOTNIA OCCIDETALIS
BOTNIA ORIENTALIS
80
CARELIA
NIDROSIA
IEMPTHIA
NILANDIA
ANGERMANIA
MIDDELPADIA
IAVESTHA
MOSCOVIPS
HELSINGIA
FINLADIA
TILEMARCHIA
SVETIA
GESTRICIA
DALIA
VERMELADIA
NORVEGIA
HOLMIA
VPLADIA
ESTHIA
60
RIGA
SCARIS
GOTHIA OCCIDETAL
LIVONIA
GOTLADIA
SCONIGIA
DANIA
CVRETES

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE RITV GENTIVM ET NATVRA RERVM AC VSV BELlandi populorum Septentrionalium.

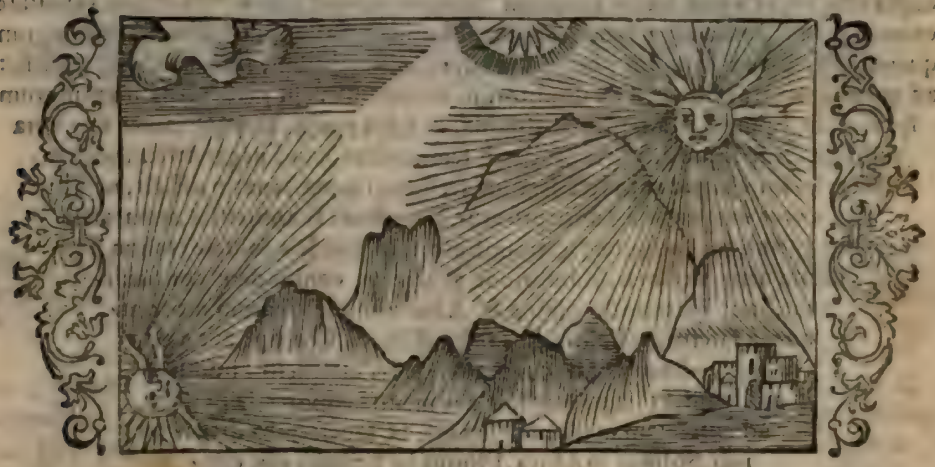

De Biarmia, & situ, ac moribus eius.

CAP. PRIMVM.

BIARMIA igitur est regio Septentrionalis, cuius zenit est in ipso polo Arctico: eiusq; Orizon est idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacũ in duas partes æquales intersecãs, efficit, vt vna medietas totius anni sit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus esset ibi vnus dies naturalis. Sed cùm ibi sol nunquàm magis 23. gradibus sub Orizõte deprimatur, videtur (inquit autor sphæræ) quòd illis sit dies cõtinuus sine nocte. In omni enim climate dies oritur, antequàm sol supra Orizontem eleuatur per 18. gradus, secundum sententiam Ptolemæi, aut secundum alios ad 30. gradus, scilicet per quantitatem vnius signi. Hactenus conuenienter ad naturam philosophatus est idem autor sphæræ. Quod autem subintulit, iniurioſum est naturæ: quam iudicare debuisset prouidentiorem circa conseruationem vniuersi. Illam enim nunquàm intermissam lucem naturæ beneficio concessam, perpetuis nubibus obfuscans, ait, radium solarem ibi existentem, adeò debilis esse virtutis, vt eleuatos vapores consumere, aut purgare nequeat. Proinde (inquit) neq; aër serenus ibi est, neq; dies. Hoc ille dicere voluit. At ex opposito surgũt duo magni philosophi, Plinius, & Solinus, qui propter continuam solaris luminis præsentiam affirmant, ibi omnia intolerabili solis ardore perichtari. Ita isti, & ille,

Positio autoris sphæræ.

Positio Plinii & Solini.

inter se naturam ipsam temerè damnatam, à frigore niuium ad calorem nimium pro-trudentes, errauerunt, aliisque occasionem errandi præstiterunt: qui si Dei prouidentiam, & naturæ moderationē intimius perpendissent, moderatius loquētes in scyllā, vel charybdim nō impegissent. Diuiditur autē Biarmia, secundū Saxonē Sialandicū, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore sunt montes perpetuis, sed innocuis niuibus offusi, æstiuique ardoris expertes: inter quos inuiis nemoribus, & saltibus abundat: pascuorum feracissima, inusitatisque alibi bestiis frequens, vt inferius libro de animalibus ostendetur. Crebri in ea fluuii, ob insitas alueis cautes, stridulo, spumantique volumine perferuntur. In vlteriore verò Biarmia sunt quidam monstrosæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius, & insuperabilibus periculis obsusus est: nec facilè mortalibus patere potest. Maior siquidē itineris pars præaltis niuibus perenniter obsidetur: quas si quis superare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic est, vt apud Italos asinorum) currum instruat, cuius incredibili celeritate eximio gelu rigentia iuga transcendat. Meminit Saxo prædictus, Memmingum quendam syluarum satyrum, insignibus diuitiis præditum, illic mansionē tenuisse: ad quem Hotherus Suetię Rex domitorum ceruorum cursu perueniens, maximorum spoliorum, optimque adeptione ditatus, & felix euasit. Vtraque tamen hęc terra vallibus, campisque distincta, fruges, si seminarētur, haud negaret: sed inexhausta piscium vbique copia, & ferarum frequentissima venatio, efficit, ne ibi vanis vsus magnoperè concupiscatur. Pugnaturi Biarmienses, arma artibus plerunque permutant, carminibusque in nimbos soluere cœlum, ac lætam aeris faciem tristi imbrium aspergine confundere consueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ, & Amaxobii Scytharum more, atque in fascinādis hominibus instructissimi. Quippe aut oculorū, aut verborū, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non sint, nec mentis cōpotes, sæpèque ad extremam maciem deueniāt, & tapescendo dispereāt. Solinus in Africa, Plinius in Tribalis esse eiusdem generis maleficos perhibent: qui si impensius laudauerint pulchras arbores, lætas segetes, insātes amœniores, egregios equos, pecudes pastu, atque cultu optimas, emoriātur repentè. Sed de similibus maleficis, ac eorum præstigiis, & instrumentis, inferius est narrandum.

Biarmia duplex.

Pascua feracissima.

Monstrosi populi.

Cerui iugales, idem rāgiferi.

Memmingus satyrus.

Piscium copia, & venatio.

Idololatrę.

De Finmarchia, & gentibus eius.

CAP. II.

FINMARCHIA regio est Septentrionalis partis Noruegiæ, olim ob sui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc etsi rigidiorem orbis terrarum partem culturam, ac mansionē fortita est, attamen homines robustis corporibus, & animo magno habet, qui ab hostium incursu se strenuè defendere solent, vt infrà de bellis Finmarchorum ostendetur. Homines robusti.

Aer illius regionis, sicuti & vicinarum, semper frigidus est, & serenus, innocuus tamen humanis corporibus, rarissimas pluuias tempore æstiuo admittens: tantaque est illic aëris temperies, vt pisces nullo sale conditi, sed solo aëre siccati, toto decennio à putrefactione durent, vt infrà lib. de piscibus. cap. de piscatura periculosa ostendetur. Ab octauo Cal. Aprileis vsque ad sextum Idus Septembreis, est illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris, videturque sol à IIII. Nonas Maii vsq; ad Cal. Augusti, nulla intercidente nocte. Quo fit, vt sine graui periculo ibi nauigetur: alioquin in tenebris, ob latētia saxa, periculosissima esset illic nauigatio. Est autem Finmarchiæ zenit inter circulum Arcticum, & polum mundi, ipsorumque Orizon intersecat Zodiacum in duobus punctis æquè distantibus à principio Cancri: & in reuolutione firmamēti cōtingit, quòd illa portio Zodiaci intercepta semper relinquatur supra Orizontem: vnde patet, quòd quandiu sol est in illa portione intercepta, erit vnus dies continuus sine nocte: & si illa portio fuerit vnius signi, erit ibi dies continuus vnius mensis sine nocte: ad quantitatem duorum signorum erit duorum mensium. Et ita deinceps ex oppositio contingit eisdem, quòd portio Zodiaci intercepta ab illis duobus punctis æquè distantibus à principio Capricorni, semper relinquatur sub Orizonte: vnde cùm sol est in illa portione intercepta, erit vna nox sine die, breuis, vel magna, secundum quantitatem interceptę portionis. Aër semper frigidus, sed innocuus.

Aëre pisces siccantur.

Dies continuus

Zenit Finmarchiæ.

Nox continua.

Signorū ortus.

Signa autem reliqua, quæ eis oriuntur, & occidunt, præposterè oriuntur, & occidunt. Siquidem Taurus ante Arietem, Aries ante Pisces, Pisces ante Aquarium præposterè oriuntur: & tamen signa his opposita oriuntur recto ordine, & occidunt præposterè, vt Scorpius ante Libram, Libra ante Virginem: & tamen signa his opposita occidunt directè, illa scilicet, quæ oriebantur præposterè, vt Taurus &c. Hæc ex autore sphæræ descripsisse volui, vt promptior sit lectori occasio de illis terris philosophandi. Plinius verò lib. II. cap. XIX. dicit: Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi cùm pars æqua mundi super, subterq; terras omnibus fiat momen-

Causa inęqualitatis ortus.

tis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore transeunt spatio. Ab hac tamen Finmarchia Septentrionali ad Australiora Gothorum, vltrà CCCL. milliarium Gothicorum est distantia: vbi mediis noctibus solstitii æstualis in distinctis locis, Lincopiæ videheet, & Scaris, minutissimæ literæ sine lumine legi, ac scribi, immò pecuniæ numerari possunt. Quibus etiam in locis sub elevatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maii ad initium Augusti, nullæ penitus conspiciuntur stellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus penes terræ superficiem paululum eo temporis interuallo (omniũ admiratione, & horrore) peruidetur. Præterea hic aduertendũ puto, autorem de nat. rerum dicere: Quibuscunque sol propior est, eis dies longior, & calidior est: quibus autem remotior, eis breuior, & frigidior dies apparet: lõgior eunti versus Occidentem, quàm eunti versus Orientem.

Distantia locorum.

Nullæ videntur stellę in æstate.

Autor sphęræ.

De VII. fratribus alienigenis.

CAP. III.

DECLARATIS Finmarchorũ moribus, ac asperitate cœli, solicę, sub quorum aspectu, & natura, incredibilis hominum multitudo genita sit, & in vniuersum orbem antiquitus magis, quàm hisce tẽporibus, propagata, libet in primis communi omnium relationi insistere (cuius & Paulus Diaconus in principio histo. Longobardorum quasi pro miraculo meminit) fidemque attribuere, in extremis Circiũ versus Aquilonaris Germaniæ finibus, in ipso Oceani littore antrum sub eminẽti rupe cõspici, vbi septẽ viri (incertum quo tempore) longo sopore sopiti quiescunt, ita illæsis, nõ solùm corporibus, sed etiã vestimẽtis, vt idẽ autor asserat, ex hoc ipso, quòd sine vlla per tot annorũ curricula corruptiõe perdurãt, docilcs easdẽ, & barbaras natiões veneratiõi haberi. Hi denicę, quantũ ad habitũ spectat, Romani esse cernũtur: è quibus dũ vnũ quidam curiosa cupiditate stimulatus vellet exuere, mox eius (vt dicitur) brachia aruerũt: pœnaeę sua cæteros perterruit, ne quis eos vlterius cõtingere auderet. Sicę videtur, ad quẽ eos ꝓfectũ per tot tẽpora prouidẽtia diuina cõseruet: fortassis horũ quãdoqę (quia nõ aliter, nisi Christiani esse putant gẽtes illæ prædicatiõe saluandæ sunt: quẽadmodũ Sigebertus anno Domini CCCC XLVII. refert de septẽ fratribus apud Ephesum à Decio Imp. pro Christo tormentis, ęp spelũca se clausẽrũt, & facta oratiõe ibi obdormierũt, & post annos suæ dormitionis circiter C C. ore speluncæ, quod suo tẽpore Decius obstruxerat, patefacto diuinitus, à somno surgunt: & asserta fide nostrę resurrectionis coram Theodosio Imperatore

INCREdibilis multitudo hominũ Septentrionalium.

VII. viri sopiti.

Pœna curiosorum.

Sigebertus de VII. fratribus CC. annis dormientibus.

Testimoniũ resurrectiõis coram Theodosio factum.

Imperatore, de qua multum dubitabatur, iterum dormiunt in Christo. Nomina eorum hæc sunt, quæ in baptismo acceperunt, Malchus, Maximinianus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, Constantinus. Nomina eorum

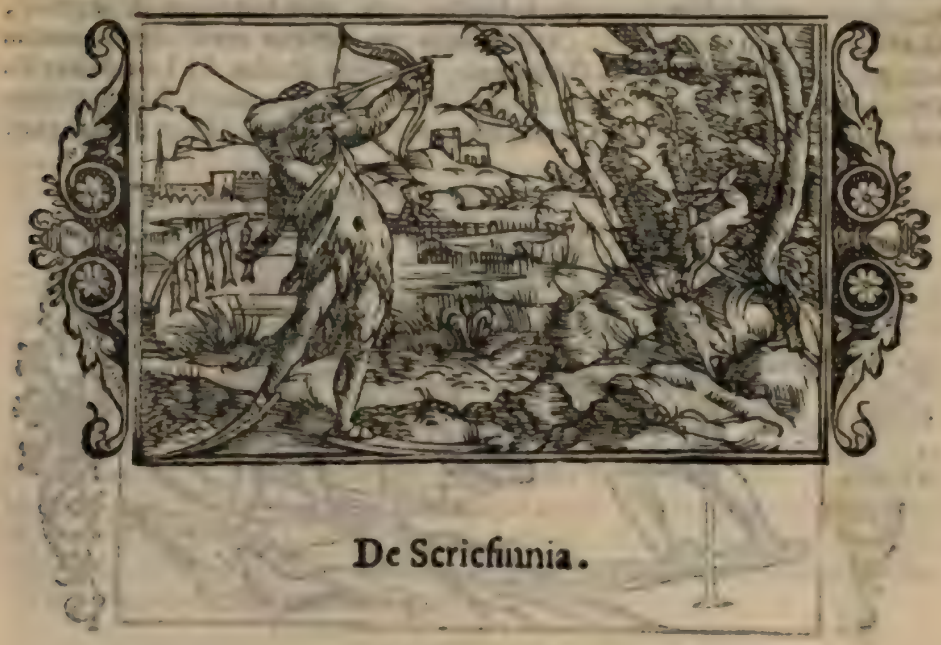

De Scricfinnia.

CAP. IIII.

CRICFINNIA regio est inter Biarmiam, ac Finmarchiam sita, angulum tamen longiorem versus Austrũ, & mare Bothnicum emittens, quasi cauda sit principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate certis planis lignis instar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus sese arbitraria voluntate sursum, deorsumque, vel obliquè super niuium cacumina transferunt expeditè: eo tamen modo seruato, vt vnum lignum altero sit longius mensura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulierum proceritatem: vtpote si vir, vel mulier sit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iusta, reliquum verò nouem. Præterea prouiderant, quòd ligna illa subducta sunt tenerrima pelle vituli rangiferorum: cuius forma, & color cerumo colori assimilatur, sed longè procerior, & maior est: de cuius natura infrà libro de animalibus ostendetur. Cur autem pellibus tam tenerrimis hæc ligna subducantur, variæ redduntur causæ, vt videlicet celeriori lubricitate sese trãsferãt per altas niues, vt expeditius rupiũ voragines, & præcipitia transuerso motu euitent, vt sursum dirigentes cursum, retrorsum non excidant: quia pili instar fudium, aut echinorum se erigunt, miraque naturæ potentia, ne relabantur, obsistunt. Talibus igitur instrumentis cum ingenio currendi instructi, montium inaccessa, vallium que ima, hyberno præsertim tempore assequuntur. Sed non æquè facilè

Modus celerrimus currendi in lignis planis pedibus affixis.

Forma lignorũ

Cur pelles lignis subdantur.

Montium inaccessa penetrãt

in æstate, licet habeant niues: quia impressioni lignorum citissimè cedunt. Neque enim vlla rupes adeo prominet, quin ad eius fastigium callida cursus ambage perueniant. Primò siquidem vallium profunda relinquentes, scopulorum radices tortuosa gyratione perlabuntur: sicq; meatum crebræ declinationis obliquitate perflectunt, donec per sinuosos collium anfractus destinatum loci cacumen exuperent: quandoquidem idipsum venationis ardore facientes, quandoquidem de ingenio, & artis magisterio contendentes, veluti stadiorum cursores constitutum brauium susceptur. Quibus ingeniis, & cursibus, etsi Papa Paulus III. referente D. Philippo Archinto Episcopo Salutiarum, almæ Vrbis gubernatore, fidem adhibere noluit, tamen reuera sic se habet cursus iste, prout superius, & inferius demõstratur.

Tortuosus cursus.

Papa Paulus III.

Adhuc de situ, & qualitatibus eius.

CAP. V.

QVID veteres Gothicarum rerum scriptores de aspectibus syderum extremi Septentrionis, & gentibus, ac moribus eorum suo æuo senserint, paucis ostendetur. Iordanes in principio historiarum suarum asserit, gentem esse in Arctoa, quæ fertur in æstate media XL. diebus, & noctibus, luces habere continuas; utemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis, damnóque impar est: quia prolixioribus diebus solem ad Orientem per axis marginem vident redeuntem. Breuioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter: quia Austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illos per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes Ereseunæ (quas rectius dixisset Scricfinnos) quæ frumentorum non quæritant victum, sed carnibus ferarum, atque auium viuunt: vbi tanta paludibus fœtura ponitur, & vt augmentum præstent generi, & satietatem, ac copiam genti. Piscibus tamen sole, aereque siccatis frequentius vesci videntur. Paulus Diaconus Longobardorum historicus lib. I. cap. V. dicit in Septentrione Strifobinos (quos verius Scricfinnos appellasset) habitare, qui etiam æstatis tempore niuibus non carent, crudis agrestium animalium carnibus vescentes, de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo nomen ducunt. Saltibus enim

Iordanes.

Dies æstate, & noctes hyeme continuæ.

Scricfinni frumento carẽtes

Paulus Diaconus.

Nix æstatis tempore.

enim vtentes, arte quadam ligno antrorsum incuruo ad arcus similitudinẽ feras asser quuntur. Apud hos est animal ceruo simile, de cuius ego corio, vt fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ genutenus aptatam conspexi. Verùm de illo animali, rangifero scilicet, & vestibus ex pilis eius, inferius forsitan mirabiliora dicentur. Igitur in his locis circa æstiuum solstitium per aliquot dies etiam noctu clarissima lux cernitur, dieſque ibi multò maiores, quàm alibi habentur: sicut e contrario circa brumale solstitium, quamuis diei lux adsit, lux tamen ibi non videtur, dieſque magis minuuntur, quàm vsquam alibi, nocteſque longiores existũt: quia quantò à sole longius disceditur, tantò sol ipsi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt. Præterea Franciscus Irenicus lib. X. cap. IX. Germaniæ diligentissimus scriptor ad hanc Pauli Diaconi opinionem addit, calidiores noctes esse apud alias gentes, quàm apud Germanos dies. Aristoteles huius rationem affert in problematibus, particula XXVII. quia sol propinquior est, & aër mouetur nihil minus quàm post diem. Higinius libro vlt. Sol, inquit, ab Ariete transiens ad Chelas, extendit sex mensium diem his, qui inter Arctos sunt. Item vsque ad Arietem efficit his locis sex mensibus: econtrà illis, qui in Boreali polo sunt, vbi sex mensibus noctem componit. Nec mirandum hoc est, cùm Homerus in Odyss. scribat, vbi Lestrygonũ meminit, pastores audiri posse, quorum vnus mane exeat, alius simul intret: tam paruo spatio illic noctem, & diem distare. Præterea Plinius lib. II. cap. LXXVII. de longissimo, ac breuissimo die mentionem faciens, tradit in Britannia diem esse XVII. horarum, vbi æstate lucidæ noctes haud dubiè repromittant id, quod cogit ratio credi, solstitialibus diebus accedente sole propius verticem mũdi, angusto lucis ambitu subiecto terræ continuos dies haberi senis mensibus, nocteſque ecõtrà ad brumam remoto: quod fit in Tyle sex dierum nauigatione versus Septentrionem à Britannia distante.

Rangifer.

Lux clarissima in noctibus.

Longissimæ noctes.

Irenicus.

Aristoteles.

Higinius.

Dies sex mẽsiũ

Nox totidem.

Plinii opinio de longitudine diei & noctis.

Britannia.

De ventorum nominibus, & effectibus eorundem.

CAP. VI.

TRADIT Aristoteles lib. I. Meteor. quosdam sapientes, omnes ventos vnũ nominasse ventum, sicuti omnia flumina vnum flumen natura: ponentes, ventum esse aëris motum, & quòd diuersitas ventorum accidit pro diuersitate

Opiniones de ventis.

Venti 4. & eorum natura. Australis.

Septentrionalis

Orientalis.

Occidentalis. Alteratio ventorũ diuersa.

Boreas.

Auster.

Causant dolores.

Septentrionalis saluberimus. Aduersa vela vnde.

Fluctus vnde.

Venti particulares.

Hellespontico vẽto CCCC. naues periere.

Lapides grandissimi rapiũtur ad mare.

solorum. Sed quia hoc dixerunt absque inquisitione, melior, & rectior fiet sermo causis naturalibus consyderatis. Nunc verò notissimum relinquitur, quatuor esse ventos principales, videlicet Meridionalem, siue Australem, Septentrionalem, Orientalem, ac Occidentalem. Australis ob sui loci principium, sed maximè progressum, calidus est, & humidus, ex adiunctis vaporibus calidis, & siccis flatum susciplens vehementem: quo etsi hyemis tempore in Septentrionem peruenit, tamen frigoris asperitate illico repercussus euanescit, donec vero solis adiutorio regrediens, glacies, & niues in flumina cogat. Septentrionalis huic oppositus, frigidus est, & siccus: quod ex nimia solis remotione contingit. Cùm enim sol ad eum aduenerit, altissimus est, & à terra remotus: ideóque in aëre fiunt nubes, & frigora fortiora. Orientalis in calore, & frigore temperatus est, à collateralibus ventis mutabilem susciplens qualitatem: in dextra parte à Vulturno vim desiccandi, in sinistra ab Euro nubes generandi. Suntq; generaliter Orientales venti Occidentalibus semper meliores. Occidentalis, cuius locus, vnde exit, vt temperatus est, & aliquantulum frigidus, & humidus, ita & ipse ventus inde procedens: qui si in principio noctis flauerit, & in principio diei, quia veniunt ab aëre, in quo sol operatus non est, spissiores erunt, & grossiores venti: quòd si in fine diei, & principio noctis flauerint, erunt siccliores, & subtiliores. Sunt & alii octo venti istorum suffraganei, & natura suorum principiorum affines, non tamen adeò feruentes. Horum vnusquisque dum mouetur, natura aëris, & corporum complexiones mutantur. Boreas enim corpora indurat, & confortat, humores, & spiritus clarificat, cerebrum sanat, sensus subtiliat, motum confortat, malos humores, ne in alia membra discurrant, contrahit: quod ideò fit, quia corporis exteriora refrigerat, & calor naturalis intus adiuuatur. Tusses facit, & dolores pectoris, propter desiccationem spiritualis instrumenti: digestiones, & vrinam stringit, dolores oculorum parit, corporibus frigidis nocet. Auster econtrario neruos emollit, corpora, humores, sensus, & spiritus turbat: inde grauitas auditus, vertigo oculorum, pigritia, tarditas motus: caput grauatur, virtus digestiua languescit: quia ventus hic calidus est, & humidus, cerebrum impellens humidis humoribus: quæ omnia humectationem, & cerebri denotant defectionem. Defectio enim digestibilis fit ex humoribus à cerebro ad stomachum descendentibus. Orientales autem, & Occidentales venti, ex sui temperie sunt corporum temperatiui: octo verò alii secundum naturam suorum principalium operantur circa corpora, sed tamen mediocrius. Inter omnes autem ventos Plinius ait Septentrionalem esse saluberrimum, & Austrum noxium, ac æstuosum, reliquos verò temperatos. Omnes tamen venti vicibus suis spirant maiore ex parte: aut, vt contrarius desinenti incipiat, cum proximè cadẽtibus surgunt. A leuo latere in dextrum vt sol ambiunt. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone, cùm ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Noctu Auster, die Aquilo vehementior: & ab Ortu flantes, diuturniores sunt ab Occasu flantibus. Sol oriens, & occidens, auget fluctus meridie, comprimit temporibus æstiuis: comprimuntur etiam vel nimio æstu, vel frigore, vel imbribus. Sunt etiam particulares venti quibusque gentibus, vti Circius à Norwegia cadens in ruinam Hollandorum, seu Batauorum. Item Hellesponticus, quo Herodoto lib. VII. referente periit maxima pars Xerxianæ classis, nempe CCCC. naues: erat enim venti vis intoleranda, vt infrà de Circio ostendetur. Item ventus Corus, & Circius, quasi omni anno in mari Gothico, seu Suetico, adeò insuperabili tempestate sæuiunt, vt maxima nauium multitudo vel submergatur, vel, dirò naufragio periclitetur: immò nec aggeres, aut lapides littorales ita firmati, cõpositiq; uidentur, quin aliquando ventis eisdem absorpti, in viscera maris refluentibus vndis extrahantur, vt infrà dicetur.

De

De neceſſaria cognitione ventorum.

CAP. VII.

HAC imagine declaratur admirabilis obſeruatio diuerſarum regionum orbis, maximè Septentrionalium, circa ſolis, & lunæ proprietates, in qualitatibus aeris conſyderandis, eo videlicet modo, quòd ſol purus oriens, ac non feruens, ſerenum annũtiat diem: pallidus autem, grandinem. Si verò occidit pridie ſerenus, & oritur, tantò certior fides ſerenitatis habetur. Croceus autem oriens, pluuias indicat: idémque ventos, cùm ante ipſum oriẽtem nubes rubeſcunt. Quòd ſi rubentibus interuenerit, pluuias deſignat orituras. Circa occidentem cùm rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent. Si autem in eius exortu ſparguntur, partim ad Auſtrum, partim ad Aquilonem, pura licet circa eum ſerenitas ſit, pluuias tamen cum vento ſignificant. Et ſi in eius occaſu pluat, aut radii nubes in ſe trahant, aſperam in proxima diẽ tempeſtatem ſignificat. Si autem in oriente radii illuſtres eminent, quãuis circundati nube non fuerint, pluuiam prætendunt. Si nubes ante ſolis ortum globentur, aſperũ denuntiãt imbrem: ſi ab ortu repellantur, & ad occaſum abeant, ſerenitatem. Si nubes ſolem circuncludant, qui nihilominus in ſe purus, vnius orbis, & ſerenus relinquatur, tantò tempeſtas erit turbidior: ſi verò duplex etiam orbis fuerit, tantò atrocior. Quòd ſi ex ortu, vel occaſu fiat, ita vt rubeſcant nubes, maxima oſtendetur tempeſtas. Si non ambiunt, ſed incumbant, à quocunque vento fuerit, idem portendunt. Si à meridie, imbrem. Si oriens orbe cingatur, ex qua parte is eruperit, expectetur ventus. Si totus æqualiter effluxerit, ſerenitas erit. Si ante ortum radii ſe oſtendunt, pluuiam, & ventum portendũt. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempeſtatem. Si nebula, vehementiorem. Si cadente ſole, ventum. Lunæ autem quarta æquè attentè obſeruatur. Si explendens exorta puro nitore fulſerit, ſerenitatem creditur portendere: rubicunda ventos: nigra verò pluuiam: erecta, & inſecta, ventos ſignat: obtuſa pluuiam. Cornu Septentrionale acutum, rigidum, præſagit ventum: inferius, Auſtrum: vtraque verò recta quarta, noctem ventoſam. Si quarta die luna recta fuerit, grauem tempeſtatem in mari præſagit: niſi habeat circa ſe coronam,

Sol purus quid ſignificet, & reliqui colores.

Croceus.

Sol rutilans in occaſu quid ſignificet.

Radii illuſtriores in oriente.

Nubes.

Ventus vnde.

Circulus cãdidus.

Cornu acutum lunæ.

Plenilunium. cùm illo modo non ante lunam plenam hyematuram ostendit. Si plenilunio per dimidium pura fuerit, dies significat serenos: si rutila, ventos: nigrescens, imbres. Et si orbe aliquo nubem incluserit, ventos designat: quam si ruperit, & surrexerint orbes gemini, maiorem tempestatem: & magis si tres, secundum quòd aut albi, aut nigri: quidam interrupti, aut distracti orbes fuerint. Nascens luna, si cornu superiori ab Arcto surgit, pluuias decrescens dabit. Si plena circa se orbem habuerit, ex ea parte ventum ostendit, ex qua is maximè splendebit. Si in ortu lunæ cornua fuerint grossa, designatur tempestas horrida. Si autē quarta orbē habuerit vento Fauonio flante, hyemalis erit toto mense. Si quintadecima vehementius flammæ apparuerint, asperas tempestates portendit. Sunt & ipsius lunæ septem articuli, quoties in angulo solis incidit, pleriſque intra illos tantum obseruantibus præsagia, tertius, octauus, vndecimus, 15. 19. 23. 25. De radiis autem, & virgis solaribus, ac lunaribus supradictis, satis se resoluit Seneca lib. VI. nat. quæst. asserens, certū genus carū esse vnius radii, quę si per angusta foramina tenues, & intentę, distātèsque inter se diriguntur, imbrium sunt signa descensurorum. Cometæ verò ferme omnes sub Septentrione, sub lacteo circulo nunquàm, in Occidua parte; ſi Plinio lib. II. cap. XXV. credendū erit, breuiori VII. & longissimo LXXX. dierum spatio, apparere videntur.

Nascens luna.

7. articuli lunę.

Cometæ.

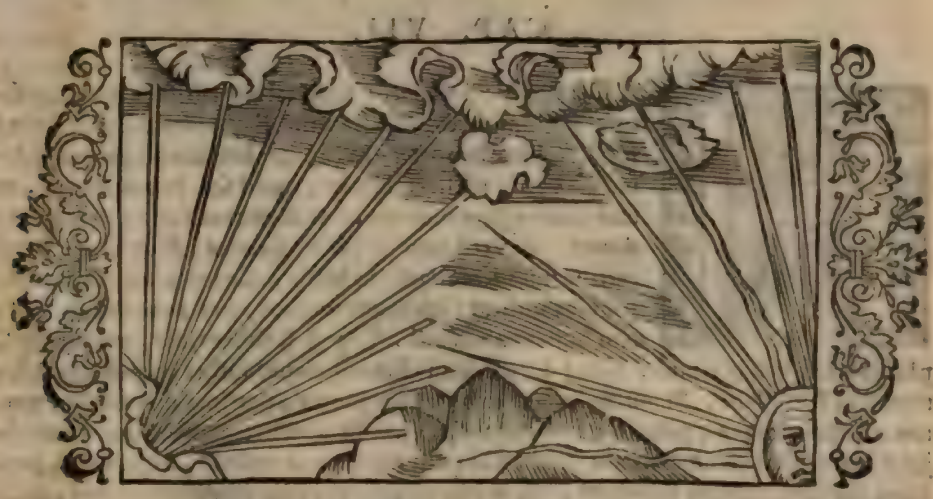

De futura qualitate ventorum.

CAP. VIII.

Vitruuius.

QVOD si viro insigni Vitruuio in fundamēto, cōplemētōque structurārum perpetua commendatio sit attributa, quòd noxios, fanosq; ventos in terra firma seruandos, vel euitandos prospexerit, & docuerit, quantò amplius cōmendandi sunt autores, qui in vastissimo mari, horridaque solitudine docuerint sequendos, vel fugiendos esse ventos: quorum notitia salus, ignorantia vero mors, & pernicies infallibiliter apparebit. Contingit enim ventorum experientia, & notitia, infelices homines non minora vitæ discrimina quādoque in inuiis nemoribus inter crudeles bestias errabundos euadere,

Ventorum necessaria cognitio.

dos euadere, quàm in marinis tempestatibus, & procellis, horrenda naufragia, immo mortem præsenti ssimam declinare. Hanc artem Tartari Scythæq; callentes, viamq; in solitudinibus non habentes, prosperè etiam tempore belli sæpius profi ciscuntur: hanc forsitan naturæ regulam imitantes, quòd densiores arborum verti ces, & rami ad Austrum sole contracti, humanas habitationes frequētius errantibus indicant, sicuti versus Occidentem declinanda sunt crepuscula longiora. Quod quia militares homines, Reges quoque, ac principes infaustis prælijs quandoque pressi, vel fugati, experiri coguntur, longè vtilius esset, vt in otio virtutem ventorū potius, quàm taxillorum amplecterentur, ne ob ignorantiam tam facilis, ac vtilis disciplinę, in vitæ discrimen, aut mille pericula, vel hostilem captiuitatem, vbi mori potius, quàm viuere vellent, perpetuo gemebundi laberentur. In mari autē, etsi aliena directione contra omnem ventorum, tempestatumq; iniuriam, & sæui tiam videntur secuti, propria tamen experientia, necessitate vrgente, frequentius euadunt feliciores: eoq; casu vno principe, Rege, vel duce euadente, infinita ho minum multitudo, seu regna, pristinæ felicitati restituuntur. Sed quomodo id fieri soleat, inferius lib. de campestribus bellis, & eorum stratagematibus, specialiter ostendetur.

Via in solitudine cognoscenda.

Militaribus necessaria ventorū cognitio.

Fuga tutior.

Regum liberatio.

De necessaria cognitione ventorum.

CAP. IX.

VIA igitur de necessaria cognitione ventorum hic sermo subiectus est, congruit præfari ad mentem Isidori lib. XIII. qui sic diffinit eundem: Ventus est aër commotus, & exa gitatus: sic dictus, eò quòd vehemens sit, & violentus. Vis etenim eius tanta est, vt non solùm saxa, & arbores vellat, sed etiam cœlum, terramque conturbet, & maria cō moueat, pro diuersis partibus cœli diuersa nomina adipi scens. Ventorum autem spiritus quatuor sunt principales: quorum primus ab Oriente Subsolanus, à Meridie Auster, ab Occidente Fauonius, à Septentrione eiusdem nominis ventus aspirat. Horum quisque hinc inde geminos collaterales habet. Subsolanus à latere dextro Vulturnum, à leua Eurum. Auster à dextris Euroaustrum, à sinistro Austroafricum. Fauonius, qui & Zephyrus dicitur, à parte dextra Africum, à si nistra Corum. Septentrio à dextris Circium, & à sinistra Aquilonem. Hi XII. venti globum mundi flatibus circumagunt: quorum nomina ex propriis causis as signantur. Nam Subsolanus dicitur, quia sub solis ortu nascitur. Eurus, quia ab Eoo flat, id est, ab Oriente. Vulturnus est Subsolano coniunctus, quia ab alto tonat. Auster ab hauriendo aquas: vnde & crassum aërem facit, & nubila nutrit. Hic Grę cè Notus vocatur, quia interdum aërem corrumpit: nam pestilentiam ex aëre cor rupto natam, Auster flans in regiones reliquas transmittit. Sed sicut Auster pestilen tiam gignit, sic Aquilo repellit. Euroauster dicitur, quia ex vna parte habet Eu rum, & altera Austrum. Austroafricus, quia hinc inde iungitur Austro, & Afri co. Zephyrus Grecè, eò quòd flores, & germina flatu eius viuificentur. Hic La tinè Fauonius dicitur, eò quòd foueat quæ nascuntur. Austro flores soluuntur, Ze phyro fiunt. Africus à propria regione vocatur, quia ibi flandi initium sumit. Co rus ab Occidente æstiuo flat: sic dictus, quia vento circulum claudit, quasi choros faciens. Septentrio, eò quòd à circulo septem stellarum consurgat, quæ vergentes è mundo resupinato capite ferri videntur. Circius dicitur, quia est Coro conniunctus.

Ventus quid.

Ventorum 4. spiritus sunt.

Ventorum nomina.

Venti 12. subdiuisi.

Notus.

Aquilo repellit pestem.

Ventorum effectus.

Pli. lib. 2. cap. 49.

Circius.

Boreas à montibus sic dictus.

EFFECTVS · VĒTOR · IN · SEPTEMTRIONE ·

Aquilo, quia aquas stringit, & nubes dissipat. Est enim ventus gelidus, & siccus. Idem Boreas, quia ab Hyperboreis montibus flat: vnde natura frigidus est. Natura enim ventorum Septentrionalium frigida est, & sicca: Australium calida, & humida. Ex omnibus autem ventis duo cardinales sunt, Septentrio, & Auster. Extra hos duo sunt spiritus, vbique magis quàm venti, aura in terra, altanus in mari. Præter hos ventos iam enumeratos, surgit alia ventorum distinctio, quam Vitruuius lib. primo habet: quæ continet XXIIII. ventos. Demum mare Gothicum, & Liuonicum nauigantes, necesse habent propter insulas, ac saxa latentia, ventorum distinctionem ad ventos XXXII. (nisi singulo momento periclitari maluerint) accedendo, ac fugiendo numerare, ac consyderare.

Aquilo.

Venti cardinales.

Venti 24.

Venti 32.

De vehementia venti Circii.

CAP. X.

VANTA sit ventorum austeritas, & sæuitia in locis Septentrionalibus, abdita naturæ causa vix poterit, nisi per eorum manifestos effectus, explicari, præsertim de vento Circio, qui sicut nulli ventorum violentia inferior est, ita nedum in Aquilone, sed vbicunque vel sui natura, vel loci exhalatione vehementiam susceperit, omnia rapit, ac concutit, vt cœli, terræq; conturbator appellari mereatur. Et quia huiusmodi violentiæ infinita in diuersis mundi regionibus afferuntur exempla, etiam à magnis scriptoribus in libros relata, vnum tamen atque alterum adduxisse cõtentus, ad eius potentiam, quam in Septentrione demonstrat, retorquebo modum. Portus est in Islandia (terra scilicet mari glaciali vicina, sub dominio regni Norwegiæ, vulgari sermone Vestrabord) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus spatiis, & campis obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circii quasi stuppa prosternuntur in terram. Similiter penes portucrypticos, id est, in cauernosis rupibus, & antris habitantes, eo præcipuè tempore brumæ, quo sol regreditur ad solstitialia signa, quando in marinis fluctibus venti sunt temperatiores. Sunt præterea montes in Hybernia mediocri sublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, si quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculum, & ruinam expectare cogetur, sed spiritus suffocationem in præcipitiis voraginosis. Præterea quàm formidabiles, & noxii sint venti in Occidentalioribus Norwegiæ ri-

Ventus Circius

Terræ cœlique conturbator.

Islandię portus Vestrabord.

Spiritus hominũ suffocator.

Nulla ligna vastantur.

pis, ipsi incolæ, immò & alienigenæ eò confluentes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticem, ob violentiam huius venti, ibidem germinare intuentur.

Ossibus piscium cibi coquunt.

Quo fit, vt ob eorum defectum in ignibus instruendis, cibisq; coquendis, ossibus magnorum piscium vtantur. Quantum etiam sęuiat ventus iste in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipsi habitantes magno incõmodo suo sæpius experiũtur.

Circius rapit tecta domorũ.

Narbonenses.

Rapit enim integra tecta domorũ, eaq; per immensa terrarũ spatia dissoluta dispergit. Quod & fieri apud Narbonenses, & Beneuentanos, Cato, Procopiusque, variata ratione pro locorum distantia, meminere: quòd scilicet armatum hominem, plaustrumq; oneratum in præcipitium trudit. Hoc & in ponte Viennensi ducatus Austriæ sæpius vetusto tempore factum fuisse testãtur annales, donec modernis temporibus prouida Regis Ferdinandi magnificentia, & commissione factum est, vt

Beneuentani.

Ferdinãdus rex Roma. modernus.

iuribus telonii præsidentes, in capite pontis periculorum ignaros, turribus præcipuè accedentes, consiliis dirigant, ac viribus adiuuent, quibus securius tam longos, vastosque pontes, amoto periculo, exuperare possint. Neque hæc ciuilitatis officia gratis fecisse queruntur, quoniam à viatoribus de tanto periculo erutis liberaliter remunerantur. Quòd autem Procopius paulò antè allegatus, propriam interpretationem retineat clariorem, lib. I. de Beneuento Italiæ oppido ita ait: Quondam prisci dixere Maleuentum: id nanque oppidum Dalmatiæ ex aduerso oppositum est, in continentique situm: in quod spiritus violentior quidam, & acerbissimus ingruere consueuit: qui vtique vbi flare cœperit, non foris iter agere, sed domi se quisque conseruare laborat. Nam venti huius ea est violentia, vt vel equitem cum equo simul arreptum, sublimem mox deferat, diuq; per aerem circumactum, & quocunque tulerit casus, proiectum interimat: vnde & Maleuentum, & in edito positum, ex eo vento toleratu difficili sortitum est nomen. Eo forsitan vento Cambysis exercitus obrutus est, vt Strabo refert lib. XVII.

Maleuentũ prisci dixere.

Eques deiicit.

Cambysis exercitus eo vento periit.

De violentia turbinis, ac tempestatis.

CAP. XI.

TVRBINES, ac tempestates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem, ac periculosam, nemo, qui secreta naturæ didicit, aut scrutatur, ignorat:

ignorat: præſertim cùm multiplex, ac indeficiens eius originis cauſa, materiaq́ repe-
riatur. Turbo igitur eſt (dicente Iſidoro) volubilitas ventorum: & dicitur à terra, Turbo.
quoties ventus conſurgit, & terram in circuitu mittit: quem turbinem (Seneca na-
turalium quæſti. teſte) efficit plurium ventorum inter ſe colluctatio. Et hæc circa
terras concipitur, & fertur: ideoq́ arbuſta radicitus euellit, & in quodcunque in-
cubuerit ſolum nudat, ſyluas interim, & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, al- Syluę, tectáque
tior vtique nunquàm. Huius rotunda facies eſt. dum columnæ modo circumagen- corripiuntur.
tis ſe voluitur, omni nube velocior rapitur. Eius & motus vagus eſt, & diſſectus, ac Motus vagus
verticoſus. Diu autem manere non poteſt: nam cùm vagus, & incertus ſpiritus col- turbinis.
luctatus eſt, nouiſsimè tamẽ minimus omnium cedit. Nulla itaque tempeſtas per-
durat magna. Sed tempeſtatum procellæ, quantò plus habent virium, tantò mi-
nus temporis, ventiq́: cùm ad ſummam veniunt, omni violentia remittuntur: & iſta
concitatione neceſſe eſt, vt in exitium ſui tendant. Nemo itaque turbinem toto die Nullum violen
vidit, ſed nec hora quidem. Mira eius velocitas eſt, & mira breuitas. Violentius, tum perpetuũ
ac celerius circa terram voluitur, quò eſt eo laxior: & ob hoc diffinditur. Fit etiam, Turbo vnde.
cùm ſpiritus ſegregatus ab aliqua nube offẽditur, & circa eam voluitur, at circa eam
circulum faciens, corroboratur, ita vt partem nubis accipiat, quaſi ab eo inſeparabi-
lis, ea, quæ rapit, in circuitu mouens, exitumq́ non inueniendo, in ſeipſum iterum
reflectens. Vnde & ex mari ſæpe aufert aquas ſub nauibus, naueſq́ ſubuehit in ſu- Turbinis effec-
blime: etiam ex terra lapides, ac alia animalia, & paululum erepta dimittit. Nec tus mirabilis.
ſolùm ea, ſed plumbea tecta templorum, ac ædium diuerſarum, immò & fortiſsima
tigna, quæ ad æra rapit, atque alio accedente ſpiritu vehementiore, tranſuehit in
ſpatia longiora: ſæpiſsimè etiam integra molendina ventorum cum ingentibus ſa-
xis turbine inuoluta, ſaluis hominibus in loca remota cuehuntur: immò adeò in-
gens turbo deſcendit, vt vrbes, caſtella, & villas inuoluens, tecta longius (vt dictũ
eſt) ad cãpos diſpergat, prout Vincent. lib. XXV. ſpe. hiſt. cap. LXXXVII. atte-
ſtatur, etiam lib. XXVI. cap. XXVI. de turbine faciens mentionem. Nec atte-
ſtatio Diodori Siculi deeſt in VI. hiſto. dicentis, in partibus Aquilonis miram eſſe
vim ventorum. Nam æſtate ab Occidente, Septentrioneq́, perflant tanta vi, Turbine lapi-
impetuq́ venti, vt lapides, quantos manus poſsit continere, à terra rapiat, ac veluti des magni ele
arenæ lapillorũ aceruos haud paruos cumulet, & vt aliquando ab hominibus arma, uantur à terra.
& veſtes, quandoque aſcenſorem vi ab equo auferat, veluti proximo capite
ſuerat commemoratum. Quinimmò in Vichia Noruegiæ aliquando ac-
cidit, vt aëre, ſoleq́ maximi piſces torrendi, è perticis inſtar tabu-
larum vi turbinum in magna congerie à diuitum piſcatorum Turbine ſiccan-
locis, in ædes pauperum electi, tanquam donum di- di piſces trãſ-
uinitus datum recipiantur. Nec actio compe- ferũtur.
tit repetenti: quia Deo reſeruatur iu-
dicium, quòd egenti
ſubuenit.

De diuersis effectibus tonitruum, fulminũ, & coruscationum.

CAP. XII.

Tonitruum effectus.

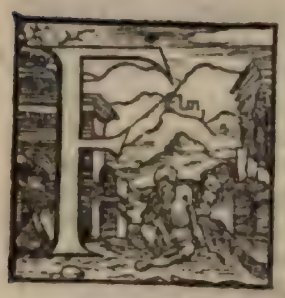

ORMIDABILEM vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruscationes in Septentrionalibus terris, præsertim versus loca opposita meridici, propter sertilium locorum crassum vaporem: qui cùm humidus ascẽderit ad locum frigidum, videlicet ad medium aëris, inspissantur, ac aggregantur partes eius, diuersosque causant effectus, vt pluuiam, grandinem, niuem, & caliginem, secundum quòd frigore condensatur. Cùm autem comprimitur calor eius, nubiumque latera propter frigus exire prohibetur, nubem violenter rumpit, tonitrumq; causat vehementem. Fit etiam tonitrus extinctione ignis in ventre nubis. Coruscatio verò est pars aëris, ex impetu ignis sic excussi resplendens. Fulgur autẽ, & fulmen, est ictus cœlestis iaculi, à feriendo secundũ Isido. sic dicti, etiã ex sententia Virg. in Geor.

Coruscatio. Fulgur.

Fulmen.

Ipse pater media nimborum in nocte coruscat,
Fulmina molitur dextra.

Seneca tamen dicit fulmen esse fulgur incensum, quod vbicunque deciderit, ibi sulphuris odorem retineat. Immò cessante fulmine, ac pluuia, quandoque sulphur in cãpis colligitur spissitudine taurinæ cutis, licet nulli sit accommodum. Apparent sæpissime in partibus Aquilonis sub sereno cœlo totis noctibus in Septembri clara, atq; continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inspectores, dum arcanis rationibus (vnde extrahũtur nubes non longè positæ, fulminãdi materiam tenuem administrant. Alia verò vulgi opinio est de fulmine huiusmodi nocturno, quòd infinita pinguium pisciũ agmina (halecũ scilicet) suo continuo reflexu, ac saltu, post autumni initium, tantum splendorem nubibus immittant, vt coruscatio è cœlo decidere credatur: nullaq; sine tali spectaculo nox est, quæ inferius lib. de piscibus cap. de halecibus ostendetur. Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq; elapsum, grauissima damna mortalibus, aliisq; rebus ibidem infert. Plures etenim homines sublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelsas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non est) inextingui bili flamma consumit: altas arbores, vel ex summo vertice directè findit, vel obliqua corrosione contundit. Ne autem ciuitates, aut maturæ messes fulmine colliderentur, religioso ritu post acceptam fidem Catholicam obseruatum fuit,

Opinio vulgi.

Fulminis effectus.

Ritus gentis auertendi fulminis.

credoq;

credóque adhuc obseruari, quòd sonatis campanis, cereisq; benedictis cum thure accensis, & precibus intensis, iram Tonantis auertant. Idq; manifestius fieri deprehenditur, quàm si pennis aquilæ, aut pellibus marini vituli, vel frondibus lauri gentilium superstitione fauerent errori. Tradit Plinius lib. XV. cap. vltimo, Liberium Principem, tonante cœlo, lauro coronari solitum, ob fulminum metum. Sed quàm inane illud remedium fuerit, lib. VI. nat. quæst. ostendit Seneca: qui & ait, Cambysis exercitum Hammonem missum, arenam in modum niuis agitatæ texisse, & inde obruisse: præterea M. Herennium decurionem sereno die fulmine ictum fuisse. Herodotus lib. VII. asserit complures de exercitu Xerxis fulgure, ac tonitru periisse. Martia etiam princeps Romana icta grauida, exanimato partu, ipsa præter aliud incommodum vixit, teste Plinio: qui & tradit plura genera fulminum, videlicet quæ sicca veniunt, non adurunt, sed disipant: quæ humida fiunt, non adurunt, sed infuscant. Quædam verò clara sunt, & subtilia, quæ terebrant, ob puram flammæ tenuitatem. Tertium genus, quod vrit, multum terreni habet, & igneum magis est, quàm flammeum.

Pennę aquilæ, pelles marini vituli, & frondes lauri, creduntur auertere fulmen.

Cambysis exercitus arena obrutus.

M. Herennius fulmine periit.

Fulgure partu exanimato Martia vixit.

Fulgurum plura genera.

De miris effectibus fulgurum &c.

CAP. XIII.

NEC relinquendum hoc loco videtur, quod Seneca VI. lib. nat. quæst. de fulmine tradit, quòd eius subtili potentia loculis integris, & illæsis conflatur argentum, manente vagina gladius liquescit, & inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillat, fracto quoque dolio vinum stat, nec vltra triduum ille perdurat rigor. Illud æquè inter annotanda ponendũ, quòd & hominũ, & animalium, quę icta sunt, caput ad exitum fulminis spectat, quodq; omnes percussę arbores fulmine, tanq; hastilia surgunt. Quid quòd serpẽtũ, & animaliũ cæterorũ, quibus mortiferum virus inest, cùm icta sunt, fulmine venenũ omne cõsumitur. In venenatis siquidè corporibus vermis nõ nascitur fulmine, verò icta intra paucos dies verminãt. Qui quidè effectus fulminis circa ea, quę tãgit, potius sunt admirandi, quàm causis inquirendi. Quis enim inuenit causam quomodo fulmẽ integris, & illæsis loculis aliquãdo cõflat argentũ, manẽte vagina liquefacit gladium, circa lignum dolatum ferrum distillat, fracto dolio vinum facit stare, atque alia multa. Idem tamen Seneca rationes talium effectuum eodem li-

Fulminis effectus.

Vinum stat fracto dolio.

Venenum cõsumitur.

Admiranda potius, quàm inquirenda.

Resistentia dissipantur.

bro ostendit, dum asserit, fulmen diuersimodè materiam penetrare, quia valentiora, atque resistentia vehementius dissipat, cedentia verò nonnunquam sine iniuria transit: cum lapide, ferróque, & durissimis quibuscunque confligit, quia viam per illa necesse est quęrat: teneris, ac rarioribus parcit, quia minus obsistunt. Fiunt etiam terræmotus valde vehementes in frigidis illis terris, sed raro noxii, aut durabiles. Vbi autem (vt in Italia) diutius, & damnabilius fieri videntur, vt nuper in Scarparia Florentinorum horribile restat editum exemplum: tunc antiquus, & fidelis historicus Sigebertus in verbo Constãtinopoli fol. XII. dat tale remedium diuinitus reuelatum, vt populus, vel clerus deuotè, & frequenter cantent: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis, miserere nobis: nihil aliud apponentes, vt dicit in forma.

Terræmotus.

Remedium saluberrimũ fulguris auertẽdi

De circulis hyemalibus, & effectibus eorum.

CAP. XIIII.

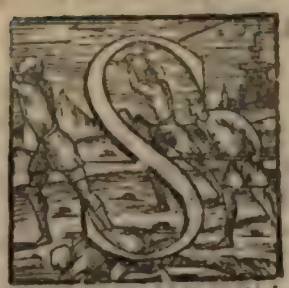

Circuli solares.

SOLENT quãdoquidem circuli sub huiusmodi imaginibus versus Septentrionem, altis niuibus terram tegentibus, circa vernum æquinoctium apparere, tali videlicet situ: vt amplissimus circulus per Orizontem sparsus, totaliter albus est, ita & tres orbiculi, in eius superficie diuisim appendentes: qui tamen versus Orientem croceo colore, quasi solem imitantes, distinguuntur. Præterea ipsum solare corpus corona, siue halone, instar iridis, in colore circundatum est, vtroque latere solis imagines puniceo colore annexas habens: à quibus imaginibus, siue duobus solibus, duo semicirculi ad similitudinem arcuum per transuersum sese incidentes, exurgunt, ac tandem more halonum extensi, euanescunt. Circa vmbilicum, vel centrum amplissimi circuli, iris est obuersa, quæ in tenui nube splendet. Deinde eidem iridi in colore, situq; contraria, alia apparet iris subnigra. Postmodum versus meridiem per amplissimum circulum transuersa iris eadem, & subsusca protenditur, colore semper variato, quemadmodũ fieri solet in arcu, siue iride cœlesti. Hi tamen circuli, siue halones, vix vltra duas horas cum dimidia durant, semper habentes, vel sua natura, vel alia quauis secreta ratione, pessimos proximè secuturi temporis euentus, videlicet portentosa tonitrua, atque fulmina, quæ ædes, & iumenta proflenũt, captiuitates, & occisiones tam nobilium, quam plebeiorum, ac incolarum rapinas, præterea

Circuli euanescentes.

Circulorum effectus.

præterea hostiles classes, piratarum grassationes, & incendia: immò ad finem veris circulis euanescentibus, pluere solent sulphurea grana cum vapore fœtido, móxque sequuntur horrenda tonitrua, vt contremiscere faciant audientes, rapidaque flumina plus solito niuium resolutione excitata, omnia suo cursu obruant, & dispergant, prout alibi latius de natura Septentrionalium fluuiorum ostendetur. Asserit Plinius lib. II. cap. XXX. circulos repentinos rubei coloris plurimum esse prodigiosos: bella etenim præsagiunt, ob longiorem solis defectum, & continuũ pallorem. Stellarum errantium aliquam si circuli, aut orbes incluserint, imbrem præsagiunt. Cæterùm quomodo, aut quibus rationibus fiant huiusmodi circuli, siue coronæ circa solem, aut reliqua sydera, Seneca lib. VI. nat. quæst. diffusè pertractat, atque inter alia dicit: Hæ verò coronæ cùm æqualiter delapsæ sunt, & in semet euanuerunt, significatur aëris tranquillitas: cùm autem ad vnam partem ruptæ cesserint, illinc ventus est. Vnde & nautæ inde ventum expectant, quando contextus coronæ perit. Si à Septentrione discedit, Aquilo erit. Si ab Occidente, Fauonius. Si verò pluribus locis ruptę sint, tempestates fiunt. Et noctibus quidem præcipuè circa lunam, & cæteras stellas, hæ coronæ notantur: interdiu verò raró, quia solis lumen fortius est, & aer coagitatus ab illo, calefactusque, subtilior & solutior est. Lunæ autem interior vis est: ideoq; facilius circumpositò aere sustinet. Cætera quoque sydera infirma sunt, nec aera vi sua perrumpere possunt. Illorum itaque imago suscipitur, & in materia solidiore, minusq; cedente seruatur. Deberet enim aer esse non tam spissus, vt lumen ad se immissum excludat, atque submoueat; nec tam tenuis, ac solutus, vt nullam venientibus radijs moram præbeat. Et hoc noctibus temperationibus contingit, cùm sydera circumiectum aerem à luce leui non pugnaciter, nec aspere feriunt, spissiorem q; quàm esse solet interdiu, inficiunt. Est autem differentia inter arcum, virgam, & coronam. Arcus solares, ac lunares sunt. Virgæ tantum soli adiacent. Coronæ autem solem, lunam, & cætera circundant sydera, atque sequuntur vbique.

Pluit sulphur.

Circuli rubei coloris prodigiosi.

Coronæ solares.

Arcus, virga, corona differũt.

De circulis repentinis, & effectibus cometarum.

CAP. XV.

CIRCVLI, siue coronæ, figunt similibus certis annis tempore vernali apparere solent, præsertim quando densioribus niuibus tegitur superficies terræ: hoc modo, quòd amplè per Orizontẽ circulus vnus apparet nubibus totaliter albus; alter verò interior penes eum, densiore amplitudine niger. Qui quidem

Circuli repentini & drarii.

Circulorũ qualitas.

circuli maximi, in superficie quatuor habent lineas, siue hiatus rotundos, croceo colore distinctos: inter quos versus meridiem in nubibus candidis, quæ niuibus sunt repletæ, apparent duo circuli contrario modo dispositi: quorum vnus in exteriori latere est atri coloris, in interiori verò candidi. Alter autem circulus inferior, in cuius centro apparet solare corpus (in quod superior circulus eccentricus incidit) est exterius albus, atque interius fuscus, eò tamen candidior, quò soli proximior. Præterea in opposito solis circa centrum maximi circuli, per Orizontem (vt dictum est) effusi, arcus apparet situ transuerso, colores habens instar iridis in nubibus densis, subrusum exteriorem, medium puniceum, seu croceum, ac viridem inferiorem.

Circuli inter auroram & meridiē frequentius apparent.

Magisq; hi omnes circuli inter auroram, & meridiem nubibus auctis apparent, vix vna cum dimidia, aut duabus horis duraturi: quia sol illico nubibus rarescentibus clarescit, & horrendum frigus adducit, aut nubibus densatis importabilem niuium molem (dum pluribus diebus splendere nequit) naturæ potentia in omnia subiecta loca descendere sinit: quia inusitata magnitudine, & specie, nubes interdum candidæ, interdum atræ, & maculosæ ascendunt, quemadmodum scaturigines aquarum, & vaporum, vnde exhalant, materiam administrant. Neque otiosum pauco pòst tempore deprehenditur, quod portentosis huiusmodi casibus fuerat demonstratum. Surgit enim in aere mira contrarietas huiusmodi vaporum, siue nubium sic eleuatarum, mutua violentia sese impugnantium: atque eo modo terribiles cometæ, qui (Isidoro teste) famem, bellū, & truces ventos significant, versus Septentrionem, tanquam aerem pinguiorem, emergunt: qui non minus homines in stuporem suo horrore trahunt, quàm circuli supradicti. Nec mirum: quoniam ita compositi sumus, dicente Seneca lib. IIII. nat. quæst. vt nos quotidiana, etiamsi admiratione digna sunt, transeant: econtrà minimarum quoque rerum, si insolitè prodierint, spectaculum dulce fiat. Is itaque cœtus astrorum, quibus vniuersi corporis pulchritudo distinguitur, populum non conuocat: at cùm aliquid ex more mutatum est, omnium vultus in cœlo est. Sol spectatorem, nisi defecerit, non habebit. Nemo lunam obseruat, nisi laborantes. Adeò naturale est magis noua, quàm magna mirari. Idem & in cometis fit. Si rarus, & insolitæ figuræ ignis apparuerit, nemo non cupit scire, quid sit, & oblitus aliorum, de aduentitio quærit, ignarus, vtrum admirari debeat, an timere. Non enim desunt, qui terreant, qui significationes eius graues prædicent. Itaque sciscitantur cognoscere volentes, an tempestates, ventos, & imbres intemperantes, & reliqua huiusmodi portendant: eoq; magis soliciti, quò mutatos rerum ordines imminere pauescunt: quia sæpe prætendunt aliqua, quę consuetudini probantur aduersa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur. Maximus est timor diutius sustinere, quod vel in summa solet populos celeritate terrere. Dirum portentū est sine procellis hyemem, sine temperie ver, sine ardoribus æstatem, sine pluuia autumnum intueri. Quid fertilitatem producat, si terra æstiuis mensibus non caleſcat: quid germen aperiat, si pluuiam non resumat: hęc, atque similia cùm consyderant, qui publicis officiis præsident, maximi quorum interest exercitum saluere classicum, prudentius omnia diligunt: & etiam sagaces agricolę, qui annonam transacti anni quæsitam, prouida dispensatione gubernant, & æquam legem venditionibus seruant, vt pro futuris annis, & seminibus diligenter custodiant. Quo fit, vt de antiquis frugibus præsentem caristiam subleuent, atque imminentem inopiam maxima sagacitate deuincāt, aut vniuersalem penuriam mitigent, & moderentur.

Cometæ.

Res minimæ insolitę mirabiliores apparęt

Portęta mirāda

Casi. lib. 12. Epis. ad fi.

Nil sine causa gerūtur.

Dirū portentū.

Cautela classica

Prouida futuri ratio.

De circulis

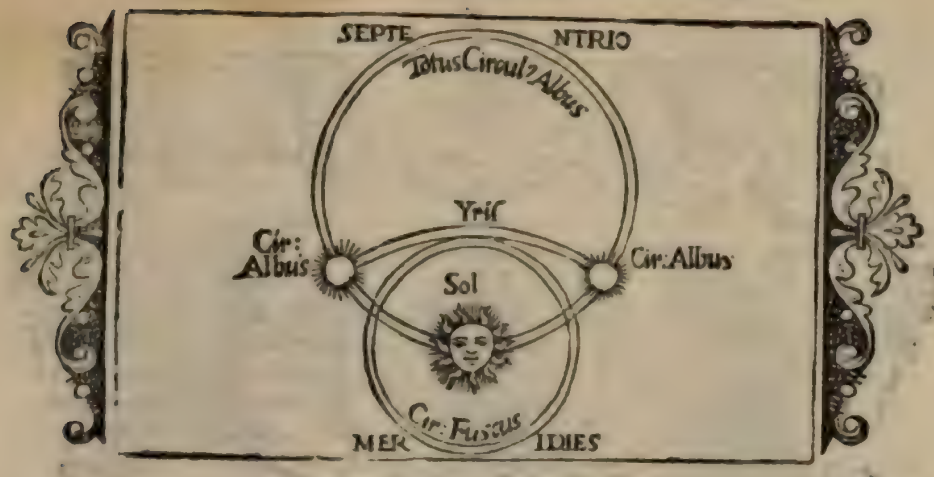

De circulis vernalibus.

CAP. XVI.

GENERANTVR & alij circuli albi, ampli, ac denſi, iridem includentes cum coloribus ſuis, ſuppoſito circulo fuſco, qui omnes reflexu atrarum nubium, & albedine denſiſsimæ niuis, faciem terræ totaliter cooperientis, præſertim menſe Februario, ac Martio, ob ſolis elongationē, & obliquitatem, videntur. Effectus autem eorum parumper à ſuperioribus differētes retinent, niſi quòd atriores nubes inferioris circuli, vehementiores imminere præſagiunt tempeſtates. Hancq; cauſam etiam maritimæ aues rapaces, è mari ad campos fugientes, inceſſabili garritu præſagire, ſignareq; videntur. Sed hæ, ſimileſq; tempeſtates (vt ſuperius de turbine dictum eſt) non diu durant: quantò nanque ſunt impetu vehementiores, tantò durabilitate breuiores. Eſtq; notandum, quòd ſolis lumen caligine obſeſſum, quandoque maiori anni temporis ſpatio pallens globus, & ſine ſplendore oriens, imbecillem, ac tenuem ex ſe calorem emittit. Quare grauis, ac diſpartientis imbecillitate caloris obſcurus aër, ſemicoctos edit fructus immaturos, & imperfecto flore collabentes. Tantum aëri frigus ingerit, vt pauendæ exinde ſequi videantur ſterilitates: coq; hęc, & ſimilia horribiliora eueniunt, quò circuli latiores extra orbem ſolarem in atrioribus nimbis, nubibuſq; conſpiciuntur. Accidit etiam, ſiue hac, ſiue alia cauſa dirarum exhalationum, vt ingentia arborum robora in nemoribus deiiciantur: intumeſcant vltra ſolitum alueum flumina: rumpantur aggeres: infinita hominum, iumentorumq; multitudo interimatur: caſuq; profundiſsimarum niuium inuia reddantur itinera: geluq; intolerabili ſuperueniente, viatores nec antrorſum, nec retrorſum euadere cupientes, nec valentes, repentina miſeria intercipiantur. De quibus anguſtiis infrà de bellis niualibus nonnulla terribiliora videbuntur.

Circulorum varietas.

Circulorum effectus.

Violēta minus durabilia.

Obſcurus aër noxius.

Exhalationum effectus.

De imaginibus solis.

CAP. XVII.

Prognostica rurí colarum ac nautarum.

VM in omnibus terris Septẽtrionalibus lucidiores, diuturnioresq; imagines circa solis latera parũper post eius ortum, vel occasum, soleant apparere, operępretium putaui, nonnihil ostendere, quo iudicio, vel prognostico signa eiusmodi interpretari cõsueuerunt agricolæ, vel nauclerí: quorum exercitia vti cœlestibus influentiis magna ex parte subiecta sunt, ita & necesse est, vt syderum facie, & effectu diligentius consyderatis, prouida circumspectione regantur. Imagines itaque solis (teste Seneca de nat. quęst.) historici soles vocant: & binos, trinosq; memorię tradunt. Hos Græci parhelion appellant, quia in propinquo ferè à sole nascuntur, vel quia ad aliquam solis similitudinem accedunt. Ceterùm nihil habent ardoris: hebetes, & languidi sunt. Hos quidam ita diffiniunt: Parhelion est nubes rotunda, & splendida, similisque soli: nam & in eclipsis hora pelues ponimus, quas oleo, vel pice implemus, ad notandum, qualiter luna se opponat: quia pinguis humor, dum minus facilè turbatur, quas imagines recipit, seruat. Sicut ergo vtriusque imaginem interris aspici contingit, sic fit in aere, cùm sic coactus & limpidus constiterit, vt faciem solis acceperit: quam & alię quoque nubes suscipiunt, sed transmittunt, si non mobiles sunt, aut raræ, aut sordidę. Mobiles enim illam spargunt: rarę emittunt: sordidę, turpęsque non sentiunt, sicut & apud nos imaginem maculosa nõ reddunt. Solent autem eadem ratione bina parhelia fieri: nihil enim impedit, quin tot sint, quot nubes ad exhibendam solis effigiem aptę fuerint. Quidam tamen sentiunt, quoties duo talia simulachra existunt, alteram imaginem esse solis, alteram ipsius imaginis, sicuti in speculis sibiinuicem oppositis accidit: quia speculum, quicquid videt, reddit. Nubes autem, quę hęc pręstant, densę, leues, splendidę, planę, materięq; solidę esse dicuntur. Ob hoc omnia huius simulachra candida sunt, & lunaribus circulis similia, quia ex repercusso obliquè accepto sole splendent. Nam si nubes infra solem fuerit, & propior ab eo dissipatur: longè posita

Parhelion.

Experientia in eclipsi.

Imaginem maculosa nõ reddunt.

Speculum quic quid videt reddit.

posita radios non remittet, nec imaginem efficiet: nam & specula prope nos posita faciem reddunt, procul verò minimè: quoniam acies nostra vsque ad nos recursum non habet. Agricolæ autem his solibus, seu imaginibus venturam pluuiam expectant. Si ad Australem partem diutius durauerit imago, splendoremq; paulatim dereliquerit inter nubes, quę ex eo maximè ingraueſcere solent, tutius tunc in collibus seminant tempore veris, & initio æstatis. Naucleri autem plus solito velis, & clauo, seu gubernaculo attendunt, si soles hos æquè pugnare, & euaneſcere ad latera solis intuentur: quia tunc grauiores longa experientia norunt immittere tempestates. Plinius lib. II. cap. XXXI. dicit plures soles simul videri, sed nunquàm suprà, aut infrà, sed ex obliquo: nunquàm iuxta, vel contra terram, nec noctu, sed aut Oriente, aut Occidente. Semel in meridie conspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Cernuntur etiam circa solis orbem coronæ, & versicoloris circuli, ex quorum effectu Principes, & nobiles sibi quæcunque prospera, exemplo Iulii Cæsaris, euenire posse arbitrantur. Item Vincen. in spe. hiſ. lib. XXV. cap. CXVI. asserit, tempore rebellionis Henrici iunioris in patrem Imperatorem, duos orbes in modum solis forma, & lumine quotidiano soli similes, apparuisse, omnium colorũ specie radiantes, ad modum arcus cœlestis. Sæpe etiam in Gothicis regnis (vbi non exiſtentia, sed æstimatione nox est) duo, treſue soles apparere solent. Notatum etiam reperitur in effigiata hiſtoria mundi, anno Domini MCCCXIII. tres lunas in cœlo apparuisse. Præterea MCCCCXC. tres soles, & tres lunæ tempore natiuitatis meę, & multorum, in principio Octobris apparuere.

Specula propè posita.

Seminatur in collibus, & cur.

Naucleri.

Soles nunquàm sup aut infrà videntur.

Coronæ.

Henrici iunioris rebellio.

Tres lunę.

Tres soles tempore natiuitatis meæ apparuere.

De halonibus lunæ, & iterum de imaginibus solis.

CAP. XVIII.

EQVE luna sine huiusmodi halonibus circa solis oppositionem quandoque conspicitur: quæ ferè similes effectus in qualitatibus hyemis circa niues, frigora, & tempestates, & pruinas ostendunt, quales ipsa æstate in pluuiis, grandinibus, atque ardoribus portendere consueuerunt: ea potissimùm causa, quia luna (teste Aristotele) non habet omnino principium scilicet agẽdi in inferiora, nisi propter commutationem, & receptionem luminis à sole: & sic es-

Halonum effectus.

Lunę debilitas.

Luna à sole mutuat lucem.

Tres lunę soles nocturni.

Diuersitas lucis lunæ.

Luna cur proprio lumine caret.

Terra clarescit. Corpus lunæ densum est.

Lunæ claritas sine calore.

ficitur quasi alius sol: vnde & solis fulgore, vt reliqua sydera iuxta opinionẽ Plinii lib. II. cap. IX. regitur, & in totũ mutuata: ab eo luce fulget, qualem in repercussu aquæ volitare conspicimus. Ideò molliore, & imperfecta vi soluit tantum humorem, atque etiam auget, quem solis radii absumant. Ideò & inæquali lumine aspicitur, quia ex aduerso demum, plena reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex sole cõcipiat &c. Vnde & ipse Plinius libro iam dicto cap. XXXII. ternas lunas apparuisse refert, quas plerique soles nocturnos appellare consueuerũt. Sol itaque rationes omnium colorum habet in se. Cumq; luna fuerit cum sole, tota eius medietas nobis exposita erit tenebrosa: quia terra est inter ipsam, et solem. Cumq; præcesserit solem versus Orientem, obscurabitur versus Orientem, & augebitur lux eius versus Occidentem. Itaque quantò plus elongatur à sole, tantò plus apparet nobis ex lumine in eius corpore, secundum motum suum, donec fit in solis oppositione: & tunc tota eius medietas lucida, erit nobis opposita: quia terra ponitur inter solem, & lunam. Quòd autem luna proprium lumen non habet, vti reliqua sydera, prout Helmando in Chronicis placet, ratio est, quia sydera supra solem locata omnia in æthere purissimo sunt, in quo omne, quicquid est, lux naturalis, & sua est (quod & Plinius lib. II. cap. X. attestatur) quæ lux tota cum igne suo sphærę solis incumbit, vt cœli zonæ, quæ procul à sole sunt, & perpetuo frigore oppressæ. Luna verò, quæ sub sole est, & caducorum regioni luce sua carenti proxima, lucem de suprapositio sole, cui resplendet, habere non potuit. Terra quidem accepto solis lumine clarescit tantummodo, & non relucet: luna verò ad instar speculi lumen, quo illustratur, emittit. Quamuis enim densius corpus sit, quàm cætera cœlestia, multum tamen terreno purius fit, accepta luce penetrabili, adeò vt eam rursus de se emittat, nullum tamen ad nos perferens sensum caloris. Nam lucis radius, cùm ad nos de origine sua, id est, de sole peruenit, secũ naturam ignis, de quo nascitur, deuehit. Cùm verò luna corpori infunditur, & inde resplendet, solam refundit claritatem, non calorem, vt apparet in speculo igni oppositio.

De frigoris asperitate.

CAP. XIX.

QVANTAM potentiam gelu, seu frigus, in Septentrione tanquam proprio loco possideat, multis rationibus potius, quàm autoritatibus per sensum ostendi

ostendi potest. Sentit enim vim, & vredinem eius trepida animantium multitudo, pluribus stadiorum millibus inde distans, corpusq́, & reliqua membra modico eius allapsu comprimit, & perhorret; quid non faceret, vbi propriis viribus, & naturæ legibus imperat ipsum frigus? Sub quo quia natus, & versatus sum (etiam circa eleuationem graduum poli Arctici 86.) arbitror me posse hoc, & multis sequentibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione scribentibus clarius demonstrare, quàm vehemens, & horrendum sit illic frigus: quod inde successiuè, veluti radii ex centro, tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, eius asperitate commotę attestantur. In primis itaque physicis rationibus notum relinquitur, Septentrionalia loca cæteris partibus orbis maius habere gelu, seu frigus, & hyemem asperiorem, iuxta rationem hemisphęrii, quàm alia loca: quia ibi tunc sol voluitur circulo breuiori, longiusq́ distat, dum motum obliquat per hyemalia signa, vt interim terra, & aqua, elementa naturaliter frigida, fortius indurentur, ac congelentur. Etiam quia loca illa sub aspectibus Vrsarum, vel Plaustrorum (signis frigidissimis) situantur, mariq́ Occano, quod (versus Eorum, & Eurum præsertim) inscrutabilis est profunditatis. Ad quam qua (teste Alberto lib. XIX. cap. VI.) sol penetrare non potest, frigus, seu gelu horribilius generatur. Signa verò vehementissimi frigoris venturi plurima præmittuntur: eaq́ secundum suas naturales proprietates diligenter consyderantur, maximè quando penes solem (vti supraposita imago monstrat) ad occasum in profunda hyeme vergentem, circunstant nubes igneam ostendentes sphęram, vel columnam, ac si immensa vrbs aliqua flammis accensa conflagraret: præterea radii cuneati directè ad sublimem aërem, veluti pyramides, continuo igne ardentes extensi. Hiq́ rutilantes colores, dum successiuo pallore in nocturnam obscuritatem euanescunt, horrendum frigus post se relinquunt. Sunt & alia signa immensi frigoris successuri quàm plurima, vt serenum cœlum, stellæq́ discurrentes: nubes in cacuminibus montium dependentes: suligines focorum scintillis micantes: scaturigines fontium, & venarum fumigantes, ac intumescentes: fures, seu porci stramina portantes: galli, anseresq́ tempestiuius canentes: pici syluestres humanas habitationes requirentes: aquatilium auium sonus, & incessabilis garritus: syluestrium auium sonorus motus: glacierum mugitus, veluti magnorum tonitruorum. Igitur

Animantia trepidat frigore.

Testimoniū experientię autoris.

Asperitate hyemis extremę nationes concutiuntur.

Maius gelu Septētrionis, & cur.

Alia ratio.

Frigidissima signa.

Frigoris vehētissimi signa.

Nubes ardens.

Radii cuneati, vel pyramidales.

Horrēdum frigus est ne dubites.

Frigoris vehementissmi signa.

Frigore vruntur oculi animalium, & pili indurantur.
Frigore syluestres bestiæ famem leuaturę, ędes hominum petunt.
Frigore lupi suppolares oculis aliquando priuantur.
Frigore lupi plus solito in omnia animalia etiam seipsos sęuiunt.
Frigore lupi vasto agmine conglobati prædantur escas.
Frigore pelles omnium animalium sunt densiores, ac pulchriores.
Frigore pisces quinque, vel sex mensibus recentes sine sale conseruantur.
Frigore pisces sub glacie non rupta suffocantur.
Frigore maior edacitas in animalibus semper excitatur.
Frigore gallorum cristæ, anserumq́ rostra, pedesq́ albescunt.
Frigore lepores, vulpes, harmelini, colores mutant.
Frigore ærea, vitreaq́, & fictilia vasa rumpuntur.
Frigore secures, dolabræ, ac serræ rumpuntur.
Frigore glaciales ludi, ac spectacula lętissima fiunt.
Frigore omnia inuia loca viatoribus, ac venatoribus exhibentur.
Frigore acriora certamina tam equestria, quàm pedestria redduntur.
Frigore ligna arida, ac frondosa, maximum sonum crepando præstant.
Frigore vestes parum humidæ, ferro applicatæ, conglutinantur.
Frigore labia, digiti, ac nares ferro admotæ, cute soluuntur.

Frigore equiſo frena, ne oris equorum hoceant, exuffiare ſolet.
Frigore omnia ſemina terris inſecta fertiliora exurgunt.
Frigore certa genera pomorum, pirorumq; circa ſolſtitium hyemale matureſcunt.
Frigore hoſpitia, nundinæ. & beſtia ſuper congelatas aquas locantur.
Frigore, ſi multi, vel aſini aliunde aduehuntur, repente moriuntur.
Frigore Aethiopes bello capti, vel alias aduenientes, diu non viuunt.
Frigore claui à parietibus, & portis, ac ſeraturis exiliunt.
Frigore campeſtria ſaxa, vaſa fictilia, ac vitrea rumpuntur.
Frigore vncti calcei, vel ocreę, in corneam duritiem conſtringuntur.
Frigore tuſsis, pituita, & ſimilia incommoda naſcuntur.
Frigore labia ferro admota, quaſi indiſſolubili bitumine adhærent.

Reliqua his ſimilia require intrà de bellis glacialibus.

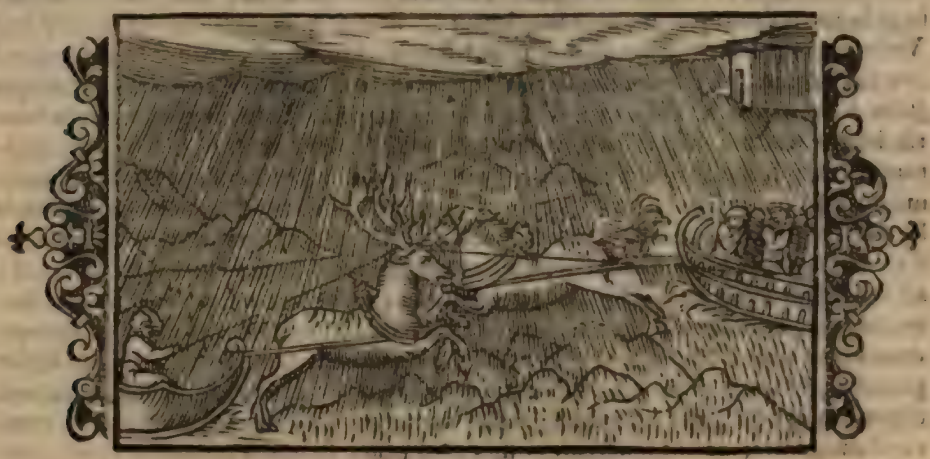

De pruinis, & caſu niuium.

CAP. XX.

Pruina.
Nix.
Amicus, an inimicus ignorat

ANTA eſt plerunq; in Aquilonaribus terris vis pruinæ, & caſus niuium, tamq; dira tempeſtas, vehementeſq; caligines aëra obſcurantes, vt viatores proximum quemq; obuium, etiam ſi amicus, vel inimicus ſit, agnoſcere, vel euitare non poſsint. Quod omnimodam parit difficultatem, eò quòd in vtroq; latere, vel alta præcipitia imminent, vel condenſatæ niues tam eleuatæ ſint, vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſsint. At tamen quia contra præcipitia rarò conceditur optabile remedium, pro ſtatione iumentorum mutuo labore niues exoluuntur, plauſtraq; ſuper eas euertunt, vt inſtitutum iter abſoluant: hoeq; ea celeritate faciunt, quaſi rapido incendio, moleſtiſsimoq; periculo celerrimè auertendo vrgerentur: ne longiore interueniente mora, ex ſubito caſu niuium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſyluarum: vt quæ ſit via, vel campus, difficilius agnoſci poſsit. In glacie verò nulla, vel rara difficultas occurrit, eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus offeruntur, ſaluo quòd caueant à ruptura glacierum per appoſita ſigna ad os rupturæ. Quæ ſigna, vel cruſtatis glaciei particulis ad os aperturæ

Difficultas viarum.
Remedium.

Vię niuib. opprimuntur.

Cautela vię glacialis.
Signa ſecuri itineris.

turæ relictis, vel virentibus abietum, seu iuniperorum ramis in glacie congelatis, & eminentibus ostenduntur: idq; longo ordine & milliaribus multis, sumptu & diligentia piscatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obseruatur, quemadmodum inferius de glacialibus hospitiis, & nundinis ostendetur. In syluis autem non leuia quandoque mutuò sibi obuiantibus obstacula è ruptura, seu motione arborum occurrunt. Stant enim præsertim populeq; arbores, ob densitatem niuium, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarum leuissimo motu maxima niuium moles in viatores descendens, eos non parum retardat: immò & ipsæ arbores cancellato casu grauitate niuis abruptæ, viam omnino immeabilem faciunt, vt non nisi secundis ad eum vsum comportatis, sibi exitum parare possint, prout mihi, meoq; comitatu sæpius accidisse contestor.

Arbores niuib. oneratę.

Experientia autoris.

De glacierum varietate.

CAP. XXI.

PRAETEREA quantã, ac qualẽ asperitatẽ frigus in terra, & aqua, cæteriscp corporibus humidis constringendis habeat, imagine præsentis figuræ, & annexis rationibus ostendetur, hoc præmisso, quòd gelu dicitur, quia eo constringitur terra: ge enim terra appellatur. Sed tunc maiori rigore contingit, quando noctes videntur longiores, ac sereniores, aercp respersus cœlestino colore, qualis relinquitur post solis occasum in nubibus condensatis. Quod genus frigoris, seu gelu, griseum Aquilonares appellant: animantibus plurimum formidabile, & damnosum. Vnde & glacies à gelu, & aqua, quasi gelacies, id est, gelata aqua deriuatur. Estcp glacies coagulatio frigidi, & humidi, ex superabundantia frigiditatis naturã talem suscipiens, vt vnum pro reliquo sæpius appelletur, gelidum videlicet pro frigido. Cùm itaq; stagna, ac lacus in sublimibus locis geniti, immani frigore congelantur, tacitiscp specubus, ac venarum incrementis augentur, locum eis natura deputat decliuiorem, vt illico immensitate aquarum exonerentur. Quo fit, vt stridulo casu, celericp lapsu fumum suscitent altissimum, ac pyramides obuersas, instar cœlestium iri

Gelu. Ge. Frigoris signa.

Glacies, gelu, & aqua. Glacies.

Pyramides exhalationum.

dum, aut arcuum coloratas, descendendo efficiant collaterales, veluti certo ordine, arte, & ingenio collocatæ viderentur. Hocq; spectaculum solaribus radiis incidentibus, & repercussione splendidius lucente, sicuti aureæ, vel argenteæ barses, illustrante eas lumine lunæ, apparet. Neq; hę solæ figuræ ab excelso dependentes tota hyeme apparent, sed & aliæ formæ diuersæ, mille modis, atq; coloribus naturæ artificio fabricatæ: quarum admirabili, ac pulchra varietate, ingenioſi pictores artes suas, colorumq; proportiones illustrare contendunt. Sunt & aliæ formę glaciales ex tectis domorum veluti candelæ, vel lanceæ diuerso colore, & situ dependentes, ac si fistulæ organorum, vel hydraulicę penes parietes dependerent, maximè sub tectis euaporariis, in quibus incolę aduersus asperas hyemes se tutos conseruant, quemadmodum infrà de architecturis Aquilonarium domorum ostendetur. Australis verò ventus Septentrionalia loca penetrans, hunc habet in hyeme vigorem, vt suo vehementi afflatu niues latissimè per campos more turbinum discurrentes, quasi cutem superponendo stabiliat: sed earum moles in arborum ramis dependentes, in aquas resoluit. Dum tamen hoc efficere nititur, aquæ guttatim cadentes, vi aëris Septentrionalis, aut collateralium ventorum rigore superueniente, illico per latissimas syluas constringuntur: videnturq; ex frondibus innumerabiles glacies dependere, sudium, seu contorum effigiem exhibentes. Fiunt etiã ex glacialibus laminis fenestrę cellariorum, statulorum, immò & mensæ in campis, prout etiam sedilia ex compressa niue, dum ita indigenis placet. Videntes igitur ruricolæ niuium ingentem molem mense Ianuario, ac Februario ex arboribus dependere, maioribus gaudiis, ob spem fertilitatis accedentis, afficiuntur.

Colores naturales.

Pictores instruuntur.

Glacies pẽsiles.

Australis venti effectus.

Boreæ vis.

Fenestrę glaciales.

Mẽsę glaciales, Sedes niuales.

Prognosticum gaudiosum.

Frigore & niue fœcundantẽ agri.

Testimonium beati Grego.

Agnoscunt enim vberiores venturi anni imminere fructus, quando frigore diuturniore pro seminibus nutriendis fœcundior erit terra.

Neq; hęc opinio autoritate, aut ratione caret. Ait enim Gregor. lib. XXV. Moral. Terra quidem quando compluitur, iactata in ea semina feracius ligantur: sed rursus, si illam pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinẽ frumenti, virtutemq; inuitat. Si verò iactatum semen post pluuiam gelu premitur, eò intus fœcundius radicatur &c. prout infrà lib. XIII. cap. de cinericiis, & syluestribus agris ostendetur.

De variis figuris niuium.

CAP. XXII.

PRO declaratione harum niualium imaginum, ac feneſtrarum, aduertendum erit, in aere quaſdam eſſe aereas cauſas, cur venti, & turbines fiunt: quaſdam aqueas, vt nubes, pluuiæ, niues, grandines, arcus, irides &c. quaſdam igneas, vt fulgura, fulmina, ſcintillationes, tonitrua, & diuerſæ ignium formę, ac impreſsiones, & cometæ. Ad quod vlterius intelligendum, aſſerit Auguſt. ſuper Geneſim: Iſte quidem aer inferior caliginoſus, humida exhalatione pingueſcit: qui commotus, ventos: & vehementius concitatus, ignes, & tonitrua: contractus nubila: & conſpiſſatus pluuiam: congelatus niuem: turbulentus grandinem: & diſtentus ſerenum facit, occultis imperiis Dei à ſummis ad infima vniuerſa, quæ creauit, adminiſtrantis. Ipſi itaq; aeri circumfuſo iuxta terras, & ob hoc infirmæ parti deputato, tenues halitus vaporaliter inferuntur, & auras intexunt: quæ etiam nocturnis rigoribus aggrauatæ ſereno rore diſtillant. Si autem vehementius frigus eſt, & gelu candidius, inalbeſcunt. Præterea Ariſtoteles primo Meteo. dicit: Cauſa etiam prima mouens terræ, & aquæ vapores, vt ex eis eleuatis fiant impreſsiones aeris, eſt motus orbium, ſcilicet ſolis, & aliorum. Sol enim, dum appropinquauerit his rebus, & elongatur ab eis, cauſa eſt generationis, & corruptionis accidentium in illis, id eſt, rerum huiuſmodi, quæ in eis generantur. Dum enim calor eius ingreditur terram, eleuatur ex ea vapor humidus, & ſiccus, atq; in diuerſas ſpecies ſeparatur &c. Quando autem vapori aſcendenti accidit vehementia frigoris aggregantis, fit pruina, quæ eſt vapor congelatus in locis nubiloſis, & frigidis, è quibus nix, pruina, grando deſcendunt. Nix enim eſt ex nubibus frigore, & vapore congelatis: grando autem ex nubibus longinquis à terra: gignitur q; imbre congelato potius dic, quàm nocte, & multò citius niue reſoluitur in aquam, ita vt cùm maxima ſit, tempeſtas dicatur. Cùm itaque omnes ſupradicti effectus contingant ex cauſis ſpecialibus, & diſtinctis, ratione loci, temporis, & ſyderum influentias huiuſmodi variantium, ſatis apertũ relinquitur, quàm varię, & mirabiles formę, atq; imagines niuiũ vbiq; inueniri, ac inſpici poſsint, maximè in Septentrionalibus, & collateralibus locis: immò quantò magis acceditur verſus polum Arcticum,

Venti & turbines cur fiunt.

Cauſæ impreſsionũ cœleſtiũ Auguſt. ſuper geneſim. Aer.

Cauſæ impreſsiõis motus orbium.

Pruina.
Nix.
Grando.
Tempeſtas.
Locus.
Tempus.
Sydus.

Niues variãtur versus Septẽtrionem.

tantò magis quantitate, & qualitate variari videntur niues descendentes, vt potius stupenda, quàm inquirenda ratio sit, cur, & quomodo tot formę, & imagines, quę artifices quoslibet latent, tam mollibus, & exiguis rebus tam subitò imprimuntur. Vno etenim eodemq; die, ac nocte, X V. vel. X X. aut plures quandoq; distinctę formę reperiuntur. Prętereà non minora varietas in vitris contingit, quæ arcendi frigoris causa æstuariorum fenestris imponuntur. Dum enim loca huiusmodi caloribus contra immensum gelu tepidius instaurantur, forinseco frigore, atq; miro naturę artificio sub diuersis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inspectis, naturę excellẽtiã potius possit admirari, quàm imitari. Ingenio tamẽ adhibito, plurima ex his pro domestico ornatu, ac decore, artificũ industria excogitantur, æ perficiuntur, qualia ab aliis nationibus prece, vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat, vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati viderentur. Prętereà lanęæ, lineęq; texturę pretiosę, atq; picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus, ac texturis. Itaq; Aquilonares populi haud illaudabili ingenio præditi, non minus instruuntur à naturæ rebus pulcherrimis, quàm alibi per orbem artifices ab ingenio magistrali. Quo autem ad grandines, portentosa magnitudine videlicet capitis humani, vel vitulini descendentes, notare solent incolę secuturam mortalitatem. Nec sine experientia sunt, quia frigus & nix nocent oculis, sicuti acetum dentibus, & spina pedibus.

Die vno xx. formæ videntur.

Argentei crateres.

Lanęæ & lineæ vestes.

Frigus, & nix nocent oculis.

Acetũ dẽtibus.

Spina pedib.

De castellis niualibus iuuenum.

CAP. XXIII.

Bellandi exercitia iuuenum.

NOS est Septentrionalium populorum, prouida quadam sagacitate adolescentes diuersis bellandi exercitiis, & artibus castella impugnandi exercere, & excitare, quibus præsertim tyrocinia sine cęde, & sanguine, ac quouis vitæ periculo hæc aggredi putant voluptuosum: & ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediuntur adolescentes, conformi labore immensas niuium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum

feriatis

feriatis saltem diebus solicitè fabricant, aqua structuram huiusmodi fenestris distinctam, continuò aspergentes, vt nix cum aqua taliter congesta, accedente frigore validius indurctur. Qua diligentia adeò fortificantur, vt non solùm leues ictus, sed creos globos, atq; impulsum testudinum (quatenus opus esset) possent sustinere. Aqua indurant niues.

Quibus paratis, adolescentes prædicti in diuersas turmas segregati, pars mœnia ingreditur contuenda, pars foris remanet eadem impugnanda. Nec desunt in candidis castris atra, seu fusca vexilla, aut virides iuniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum ingrediuntur certamen: quod aliis armis vtrobiq; non committitur, nisi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis. Statuta enim pœna est nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiusmodi niualibus saxum, ferrum, lignum, aut glaciem proiecturus inuoluat. Fusca vexilla in niuibus. Globi niuei.

Sunt præterea inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium bases perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defensores coërceant à stationibus suis. Cuniculos agũt

Nec segnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa succumbat, alio tempore restaurato prælio contra partem victricem in eisdem castellis (si poterit) triumphatura. Neq; segnius, aut debilius ludos huiusmodi committunt, aut perferunt, quàm si pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico spectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticulosos pugnam excedentes, niuibus dorsotenus inter cutem, vestemq; immissis, vbi deprehensi fuerint, insolentibus verbis, ac vocibus punitos absoluunt, vt aliàs fortius reuersuri persistant, & acrius defendant castra. Pœnę insolẽtiũ

Quosdam aquis congelatis in caput, & collũ tempore horrendi frigoris guttatim dimissis, castigant, prout inferius de pœnis glacialibus manifestius exponetur. Et hęc omnia veluti voluptuosa spectacula ad irrogandum rebellibus, & stupidis mitiores pœnas. Pœnę glaciales

Qui mos prolixius forsitan, quàm decentius, hic recitatus est, cùm nonnullis merè ridiculus (quod non nego) nec dignus, quo repleatur charta, ostendi possit. Sed qui alacrius ridere voluerit, ridendique sicuti plangendi tempus habuerit, videat acta, siue stultitiam Galieni Imperatoris, de quo Trebellius modo, quo sequitur, in forma recenset: Ac ne eius prętereatur miseranda solertia, veris tempore cubicula de rosis fecit: de pomis castella composuit: vuas triennio seruauit: summa hyeme melones exhibuit: mensam secundam scurrarum, & mimorum semper propè habuit: omnibus palatinis officiis inspicientibus plures, quàm dicere fas est, singulo die occidit: quorum viribus, & fortitudine pietati satisfaciendo, patrem proprium Valerianum Cęsarem ab ignominiosa captiuitate Regis Persarum, cuius scabellum pedum factus erat, honestius liberasset. Quòd insolens ille Princeps castella de pomis &c. fieri iussit, merę fatuitati (ne quid turpius dicam) perpetuò attribuendum erit: quia nulla specie fortitudinis, quæ gloria Principum est, id fieri decuit, prout hic superius de niualibus castellis est deductum: in quibus iactu globorum se pueri, & adolescentes futura certamina fortiter toleraturi, exercent, nulla cœli, elementorumue iniuria fracti, vel fatigati, dum in tam duris lusibus, & aspera hyeme fuerint educati. Quod autem Strabo de legibus Lycurgi in simili casu lib. X. meminit, pulchrum est videre. Ait enim: Certis diebus pueri contra pueros &c. Item de raptu amorum, & studio literarum. Stultitia Galieni Imperatoris Cubicula rosarum. Castella pomorum. Scurræ. Pulcher locus Strabonis.

De cursu glaciali equorum pro palliis.

CAP. XXIIII.

ETSI hæc figura seipsam satis, ob spectatam equorum agilitatem, declarare videatur, occurrit tamen eius interpretatio vtilis, & curiosa, dum illius occasione diuersi ritus populi Septentrionalis, ac vicinarum gentium, ad memoriam reuocantur: qui quidem ritus fideli cultu antiquitus seruabatur, vti nunc fideliter obseruatur. Olim siquidem apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem mensis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, stagna, atq; terræ omnes validissima glacie constringerentur) optimos quosq; equos, forma elegantiores, in singulis prouinciis ad edenda publica spectacula colligere: duabus potissimùm causis inducti. Prima, vt quem, vel quos celeriore cursu reliquis omnibus præcellere discernerent, hunc sacrificio numinum, velut munus pretiosum, ad aram mactandum, comburendúmue fideliter præsentarent: opinantes eo dono cunctis hostibus sese fore superiores, quò sacrificandi integritatem exoluerent puriorem, prout Herodo. lib. primo vltima pagina tradit de Massagethis, immò & Strabo lib. X. de eorum Aboriginibus Massagethis, qui solem Deum putant, & eidem equum mactant. Altera ratio, vt Regi, ac Principi, vel eius nuntiis velocissimos equos offerrent, quibus hostiles motus, vbicunq; in regno, vel limitibus imminerent, opera cursorum exploratos, auerterent armis. Maior tamen respectus tunc habebatur, quàm nunc habetur ad equos fortiores, quàm celeriores: licet vtraq; virtus ineſt illis, propter graues lanceas, seu contos, ac armorum exuuias densiores (de quibus proprio loco dicetur) deferendas. Nec desunt pro omni momento velocissimi equi, atq; equites, pro portubus regni, quotiescunq; opus fuerit, custodiendis. Quantum vero ad voluptuosa spectacula attinet, die XXVI. Decembris super stagna, ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarum incolæ in qualibet prouincia (distinctis licet communitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, seu meta cursus huiusmodi, longitudinem quatuor, aut sex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot mẽsuræ, seu modii annonæ seminandæ, & noua vestimenta apponuntur, & denique, vt equus metam non attingens, victori cedat. Verùm hæc spectacula nullibi frequentius in toto Septentrione

Ritus ãtiquus.

Cause cursus equestris.

Fortiores nõ celeriores.

Lib. 8. cap. 13.

Flumina congelata sicut specula.

tentrione ſuper glaciem, quàm apud Oſtrogothos, ac Veſtrogothos committuntur. Abundat enim terra eorum vberrimis paſcuis pro equitiis ad multa millia in electiſſimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriẽdis, licet valde ſpatioſis, & diſperſis campis, & non in vno prato: quale Strabo lib. X. fol. penul. in Armenia allegat, atq; dicit, in eo paſci quinquaginta millia equorum, quæ armenta Regia ſunt. Præterea lib. X V I. aſſerit Philippum Macedonem, atq; eius filium Alexandrum circa Laodiceam in paſcuis habuiſſe equas ſupra triginta millia: quarum emiſſani erant trecenti: in quo etiam loco erant equorum domitores, & bellici ludimagiſtri conducti, ac quicunq; rei militaris erant periti.

Paſcua vberrima.

L. millia equorum in armentis regijs.

Philipp. Macedo.

Alexander Magnus.

De curſu glaciali hominum pro brauio.

CAP. XXV.

DVO genera hominum ad ſtadia, & brauia celerrimè ſub præſignatæ artis compendio currentium, hac figura monſtrantur. Primum ſylueſtre, ſeu Lapponicum, quod pandis trabibus, ſiue longis ſtipitibus plantis pedum affixis, ſupra niues in vallibus, ac montibus flexuoſo, ac arbitrario motu curſum præcipitem dirigendo ſe transfert: idq; perfectiſsima arte facit, ſiue aduerſis caſibus congrediendum ſit, ſiue venationibus voluptuoſis, quarum quæſtu viuunt, & fortunas aſsequuntur vberiores, ſiue brauii, aut gloriæ cauſa hoc ipſum ſit attentandum. Hocq; genus præcipuum inter Scricfinnos, de quo IIII. cap. huius libri, & V. maiores proprietates ſunt enarratæ, & inferius de bellica eius virtute nonnulla cuenient repetenda. Hic ſatis eſt dixiſſe, eos homines talem, tamq; celerem in percurrendis cacuminibus niuoſorum montium, etiam pro brauio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac breuioribus inſtrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimmò qui niues calcant, & conſtitutam metam attingunt, feram occurrentem ſagittis occidunt. Qui verò ſeruat glacialem curſum, vix ab hiatibus ſubtus latentibus eſt ſecurus, prout infrà de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano, & polito, ſiue planis oſsibus ceruinis, vel bouinis, ſcilicet tibiis naturalẽ lubricitatẽ ob innatã pinguedinem habẽtibus, pedali longitudine ſub plantis affixis, in ſola glacie lubrica curſum

Curſus flexuoſus, vel arbitrarius.

Curſus in cacuminibus montiũ celerrimus

Glacialis curſus inſidioſus.

Glacialis curſus celerrimus.

Cursus pro brauio.

Brauii species.

Axungia porcina.

Tibiæ ceruinæ.

Spissitudo glaciei quanta.

Cursus periculosus quãdo.

Riuuli edentes glaciem.

Capita glaciei lacumine præscinduntur.

Exploratorum, & proditorũ suffocatio.

Lacus Sõmen.

cursum intendit velocissimum, quemq; in glaciali æqualitate semper currendo continuat. In quo etiam genere vbiq; reperiuntur homines voluptuosę pro brauio cursitantes: quorum meta super congelatos lacus instar speculi glaridos, spatio VIII. vel. XII. milliarium Italicorum ab vtrisq; partibus est constituta, vel minus. Brauium verò cochlearia argentea, amphoræ æreæ, gladii, & nouæ vestes, ac iuuenes equi: sed hi frequentius. Cæteris brauium lucraturi currendo præueniunt, qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigunt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquæ guttis velut per poros glaciei in vehementi frigore surgentibus, tibiæ sic vnctæ impediri, aut constringi non possunt, sicuti ferrum quantumcunq; politum, aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior est, quam ossium tibiarum ceruinarum, aut taurinarum, connaturalem habentium lubricitatem. Eoq; modo quotiescunq; glacies clara fuerit, ac niuibus discooperta, duobusq;, vel tribus digitis spissa, tunc huiusmodi spectacula facilius, securiusq; exercentur. Sed aliàs nequaquàm, quia nunquàm periculosior, mortiq; vicinior casus est, quàm cursum intendere, dum glacies tenuissima niue sit cooperta. Amnes etenim, seu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corrosione, & motu continuo agunt, ne glacies inspissari, solidariq; possit, nisi gelu fortissimo constringantur. Sed interim contingit temerarios cursores glacierum, naturam ignorantes, vel contemnentes, audacius, quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorsum, atq; capite sursum, acumine glacici velut securi abciso, miserè derelicto) submergi. Veruntamen eo periculo, vel simili, raro pereunt indigenę, sed peregrini terrarum exploratores: qui dum celerius proditionibus perficiendis compendioso itinere inseruiunt, subita glacierum dolositate, ac fragilitate absumuntur, documento cæteris relicto, quàm iusto naturę piaculo sępissimè pereant, qui contra naturæ ordinem odiis, ac occasionibus procurandis insistunt. Lacus est in finibus Ostrogothorum Sommen dictus, in quo plerisq; Danorum exploratores hac methodo mortis sępissimè sunt inclusi. Ita etiam in collimitaneis flumi-
nibus, & stagnis aliarum Suetię prouinciarum.

De glacialibus hoſpitiis itinerantium.

CAP. XXVII.

ETSI hęc figura i charta mea Gothica, ãno M.D.XXXIX Venetiis in Patriarchatu deſcripta, ac impreſſa ſit, longoq; maris tractu penes littora Germanici maris extenſa, paucioribusq;, quàm par erat, interpretationibus illuſtrata, iuſtum putaui diffuſius, clarioribusq; argumentis, & rationibus eam reddere notiorem, præſertim cum appareat veriſimile non eſſe (ne more ignauorum dicam impoſsibile) calida fomenta vſui hominum, aut iumentorum diutius ſuper glaciem firmari poſſe. Quocirca modus iſte à veteribus Gothorum inſtitutis fideli interpretatione, etiam ad vicina regionum littora veniet extendendus. Vſus enim habet, vt publicę vię tempeſtatibus lignorum, ſyluarumq; caſu obſtructę, communi ſumptu & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò niuium occluſę, iumentorum, vehiculorumq; niualium tranſitu viritim aperiantur, vel penes littora marina, aut ſuper ipſum mare congelatum ſignis in glacie conſtitutis vię generales deducantur, quibus ad humanas habitationes pateat apertum iter. Ne autem ſimili ratione inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuium ſyluęſtres, ſeu campeſtres vias replentium, in maximis commerciis negotiatorum impediantur, hoſpitia ſuper littus maris, & planis ſcopulis, vel ipſa aperta glacie mira quadam induſtria collocant. Trabes enim oblongas duorum, vel trium pedum ſuper glaciem elevatas ad fundamentorum, & ędium diſtinctionem ordinant, ac deſuper domos neceſſarias, haſq; tabulatas lateraliter imponunt, foco carbonario in ęſtuariis abundanter (quemadmodum omnibus aliis ad lęta conuiuia requiſitis) vtentes, nullius q; exploratoris, aut latronis, inſidiatoriſue verſutias formidantes, quoniã plus ſecuritatis in glacie, quàm palatio gaudent ſe adeptos: eóque ſecuriores, alacrioręſque permanent, quò frigora ſurrexerint acriora, & venti fortiores: qui fundamenta hoſpitiorum ſubtus perflantes, firmiora efficiunt, atq; ſolidant, & conſeruant, donec calidis Auſtri ſpiraculis tota hæc domorum machina circa vernale ęquinoctium diſſoluta, in continentem terram, nulla penſione localis hoſpitii perſoluta, deportetur. De frigoribus autem illius Germanici, ſeu Gothici maris, plura meminit Albertus Crantzius diligentiſsimus omnium regionum ſcriptor. Ait enim: Anno Do-

Ignauorum iudiciũ debile.

Vię publicę purgandę

Modus purgãdi vias.

Vię generales i glacie.

Hoſpitia littoralia, vel glacialia.

Trabes pro fundamento.

Nulli latrones.

Securius hoſpitium i glacie, quàm palatio.

Ventus auſtralis diſsipat hoſpitia.

Alberti Crantzii teſtimoniũ 1323.

mini M. CCC. XXIII. gelidissimo frigore constringebatur mare, vt pedestri itinere per glaciē de littore Lubicensi in Daniam, & in Prussiam mare transiretur, dispositis per loca opportuna in glacie hospitiis. Anno M. CCC. XCIX. per brumam gelu terras, ac maria constrinxit, vt sicco vestigio è Lubeca per mare in vrbem Sundensem, & inde in Daniam peruenirētur. Anno M. CD. XXIII. gelu fuit per brumam incomparabile, & inauditum. quòd equites è Gedano Prussiæ in Lubecam per viam nauigantium trāsirent incolumes. & deinde à Magnopoli per mare in Daniā, hospitia habentes in glacie. Anno M. CC. XCIIII. congelatum est mare Cimbricum, vt à Luthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etsi multis seculis posteà secuta sunt aspertima frigora, & marinorum fluminum congelationes, tamen quia frequentius acciderant, vix annotata reperiuntur. Quantam verò vim frigus in propria origine habeat. documenta sunt Australium locorum frigora, quę in Rheno, Danubio, & Pado fiunt: super quem Iulius II. Pontifex aduersus Gallos pro Ecclesiastica libertate pugnaturus, vt recens memoria tenet, ærea tormenta, seu bellicas bombardas securè traduci iussit. Meminit etiam Vincen. in spe. hist. lib. XXV. cap. LXXXVII, quo modo in Anglia circa annos Domini M. CCC. tempore impii regis Guilhelmi, anno eius VI. diluuium ex abundantia imbrium fuit, quantum nullus meminerat. Mox accedente hyeme, fluuii congelabantur, vt pertransiri essent equis, quadrigis, & plaustris.

1399. 1423. 1294. Iulius II. per cōgelatū Padū validissimū duxit exercitum.

1300. Guilhelmus impius.

Gelu resoluto, ex impetu glacialium frustorum pontes effracti sunt. Pontes fracti.

Ideoq; hac ratione, & importabili tributo regi dando, agricultura defecit: quā deficiente, fames secuta est. Agricultura deserta. Pestis secuta.

Quā crescente, mortalium hominum surrexit adeò crebra, vt deesset morituris cura, & mortuis sepultura. Morituri cura, & mortui sepultura caret.

De transitu

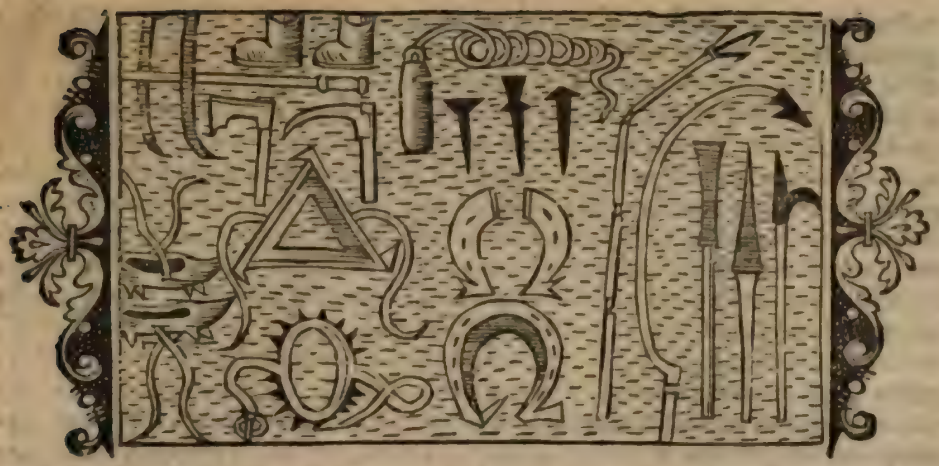

Hęc figura capiti 28. de glacialibus instrumẽtis, pręfigenda erat, & illa è cõuerso prę senti cap. applicanda.

De transitu glaciali inter voragines.

CAP.um XXVII.

VM superiore capitulo de glacialibus hospitiis minus expressum sit, quibus signis viatores niuoso, aut pruinoso tempore dirigantur, vt hospitia pertingant destinata: ex quo tam amplus, & planus vndiq; imminet transitus, vt nil præter cœlum, & glacies, ac niues, plerunq; inspiciatur, vtputa dum eodem itinere sub brumæ rigore iumentorum agilitate contendunt incedere, vbi æstiuo tempore maximę classes ventorum impulsu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum est, quòd glacie paululum perforata, arbores iuniperorum, seu abietum, singulo stadiorum spatio, vt erectę stantes congelentur, mari secus viam imponi solent, maximè vbi fortior sit glacies à viarum scrutatoribus explorata. Et vbi hæc signa non essent, non minor formido, aut vitæ periculum inter glaciales voragines immineret, quàm in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida solitudine inter belluas truculentas. Lege ergo seueriſsima cautum est, ne quis huiusmodi signa, nisi tempore hostili, propter proditores, ac exploratores, alteret, aut exportet. Quàm præterea periculosus sit hominum transitus inter voragines glaciales superius annotatas, sequentibus causis ostendetur. Ante ōmnia tamen præmittendum est, quòd generaliter omnes lacus, & stagnales aquæ in mense Octobri incipiunt congelari, glacieſq; aucto frigore in pleriſq; locis tantum condensari, vt vbi venæ lacus, & stagna viuentis aquæ non intrant, pisces suffocati tempore resolutionis glaciei inspiciantur. Verùm ne hæc suffocatiō tam dispendiosa fiat, diligentia piscatorum continuè glacies ipsa perfringitur, ne congeletur, prout inferius lib. de piscaturis hyemalibus ostendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax est, vt spissitudine, seu densitate duorum digitorum sufferat hominem ambulantem: trium verò digitorum, equestrem armatum: vnius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium, vel quatuor palmarum, integrā legionem, vel myriadem populorū, quēadmodū inferius de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etsi tā valida cerni, naturalibus tamē venis, & exhalationibus subtus i pleriſq; locis ęstuātibus, ita diuersis riuis, seu apturis findit, vt longissimo trac-

Nil præter glaciem & cœlū vident viatores.

Aestiuæ classes eodē loco nauigant.

Signa recti itineris tenendi.

Lex signorum nō auferēdorū

Cautela contra exploratores.

Initiū frigoris & glacierum.

Pisces suffocāt.

Glaciei firmitas

Turmas equitū portat glacies, & exercitus pedestres.

Hiatus glacialis

Sonus glacialis vt tonitruum.

tu hiatū relinquat quasi cāpestris viæ, vel plateę: quam tamen fissuram prudēs viator gyrādo penetrat, ne institutum iter, & tēpus amittat. Cùm aūt fissuræ huiusmodi præcipuè de nocte cōtigerint, nō aliter, quàm sęua tonitrua, vel sonorosi terræmotus à longè percipiūtur. Sed ob hoc solicitus viator nihil intentatū relinquit, quin inter voragines cōficiat iter. Vergēte tamen glacie ad principiū Aprilis, nullus eius spissitudini, minus fortitudini, nisi in aurora ambulādo, cōfidit: qa solis diurno aspectu tā fragilis reddit, vt quæ equestres armatos paulò antè portauerat, vix homine nūc sufferre possit inermem. Viæ aūt hyemales, ob inductā frigoris duritiē, qua factę sunt spissiores, ac solidiores, diutius tāquam pontes i lacubus manēt. Descēsuri tamē viatores à glacie in terrā, vel è cōtrà, necessū erit, vt habeāt tabulatū pōtem. Sol enim calefacto littore, decoquit oēm glaciei cōnectionem. Nec prætercūdum hic puto, lacū esse LX. milliariū i lōgitudine, & XX. i latitudine Italicorū, Veter appellatū, i regno Ostrogothorū: qui talis est naturæ, ęp cùm tēpestuoso vēto cōgelatus fuerit, & tēpus resolutionis immineat, vehemētissimo strepitu incipit in fundo ebullire, & cōmoueri, magnaęp violētia ꝓrūpere in paruas rimas, vel scissuras, quę fiūt in glacie: & has in modico temporis spatio faciens valde latas, licet protunc glacies in spissitudine habuerit plusquàm vnum, vel duo brachia. Tuncęp cooperante superiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores constituti, vix aliter, quàm Dei præseruatioue ad littora dimittuntur, eò quòd ibi vis naturæ secretius, & mirabilius, quàm alibi in lacubus operetur. Est etiam lacus prope metropolim regni Norueginæ Nidrosiam, qui nunquam congelatur.

Infida glacies in Aprili.

Pōtes tabulati.

Lacus Veter, de quo infrà.

Natura mirabilis.

Viatores remanent in particulis ruptarū glacierum.

Lacus quidam Norueginæ incongelabilis.

De glacialibus instrumentis.

CAP. XXVIII.

VEMADMODVM calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali stridore videntur liberæ: ita vix deprehendere possunt, quàm diuersis artibus, remediis, & instrumētis aduersus huiusmodi austeritates, sub ipso frigidissimo Septentrione habitantes se muniant, & dirigant. Naturæ etenim vis, atęp maiestas in omnibus momentis fide caret. Si quis modò parentes eius, ac non totam complectatur animo, quàm multa fieri non posse, priusquàm sint facta, iudicātur? Si enim ipsa

Differentia gentium.

Naturæ maiestas fide caret.

natura multis, mirisq; artubus, ac membris fera animantia, vt ea perficeret, communiuit, quid hominis imbecillitati pro solatio non concederet? quem nudum gigni voluit, mox infinitis calamitatibus subiiciendum, vt has superaret ingenio, & artibus, quas solis viribus, ac instrumentis penetrare nequiret: vtq; in promptu semper haberet remedia, vbi plura, eaq; ardua obstacula imminerent. Et ob id suprapositа glacialia instrumenta tantummodò tempori gelido, nedum necessitatis, sed & vtilitatis, ac voluptatis causa hominibus, & iumentis ad diuersa exercitia cõmodissimè applicantur: vtpote cùm impossibile sit lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera grauissima sub maxima distantia ad loca deducere destinata; nisi id arte fieret, pro viribus subleuandis apparent superius calcei lignei, ferreis subducti cuspidibus, quoniam viatorum, piscatorum, ac bellantium congruunt vsibus opportuns. Præterea tricuspides, seu trianguli ferreos stylos habentes, tribus angulis pro firmiori gressu fabricati: demum circuli flexibiles vndiq; aculeos habentes, dentato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhæreant, fortissimq; ligę sunt annexæ, vt ea firmitate quiuis cursus, vel transitus sit securior, & onus quodlibet vnius, vel duorum hominum vi ducibilius: quod alioquin in arena, vel niuibus fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, siue secures, omni glaciei perforandę prima, atq; aptiora instrumenta: quia talibus instrumentis aperiuntur gelata flumina plurium stadiorum, dum classica fieri debeat expeditio in piratas: vel quòd Reipublicæ ita videtur vrgere negotia, vt nuntii vltra maria emittantur. Quo etiam casu nauigia iumentorum optra in vehiculis ab vrbibus, & castellis super glaciem ad apertum mare repentè educuntur, vt agilitate ventorum, ac velorum, subito cursu iter aquarum absoluant, quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur præterea ferrei ligones præsenti tabulæ insculpti: quia his spissa, atq; indurata glacies cæteris instrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ secures chalybe permixtæ, in vehementi frigore ad solum glaciei, vel virentis arboris ictum, instar vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, siue ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cæterùm videntur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumentis confracta, quò opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudantur, etiam in aperto mari tempore hyemalis solstitii, quando non tantum contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: sed contra latentia saxa, sed denicq; contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter resistendum, vel cautè fugiendum, lubrica glacies securius calcari possit, quemadmodum infrà de bellis glacialibus veniet demonstrandum.

Homo nudus gignitur.

Remedia plura Instrumenta.

Tricuspides.

Ligæ.

Onus grauissimum ĩ glacie fit leuissimũ.

Dolabræ.

Nauigia eue-hũtur per glaciem ad apertum mare.

Ligones.

Secures ferreæ, & chalybes gelu frãgũtur.

Arcẽdæ glacies à nauibus.

Sotularia.

De bellicis Gothorum obeliscis, & erectis saxis.

CAP. XXIX.

Mõtes excelsi.

VETERVM Gothorum, ac Sueonum antiquissimus mos erat, vt vbi acriores in campis, seu montibus instituissent, & perfecissent pugnas, illic erectos lapides, quasi Aegyptiacas pyramides collocare soliti sint: quibus huiusmodi præclara gesta breuissimo aliquo titulo insculpẽtes, memoriam nominis, & gestorum suorum perpetuari putabant, prout eorũdem tẽporum vsitatę cantiones rhythmaticis cõpẽdiis compositę, cõtinuatisq; seculis in præsentẽ vsq; diem deriuatæ, hanc rem ad posterorũ memoriã ꝓpagárunt. Extãt enim in Septẽtrionalibus locis durissimi montes cinericii coloris, marmoreã duritiẽ lõgè exuperãtes: hi plerũq; terræ motu, fulgure, vel alio naturę impulsu ita concuti solẽt, vt excisa, deorsumq; cadẽtia saxa, partim formã pyramidis, partim quadratarũ colũnarum, partim quadrãgulorũ, & obeliscorũ, quasi insigni naturę opificio forent fabricatę, suscipiũt, vt inutile, vanũq; aliquid his supaddere videatur. Has igit colũnas, primũ extractas in cãpis, & excelsioribus locis, partim scripturis notatas, ꝑtim insculptas, posuere gigantes, prout Virgil. in Aeneide similibus attestatr, dũ inquit:

Fragmenta fiũt obeliſci.

Gigantes.

Vix illum lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Pyramides.

Sed hę pyramides, seu colũnę, apud Helsingos plures, q̃ alibi reperiũtur ĩ Aglone. Obeliſci verò, seu sublimia saxa, viribus gigantũ ac pugilũ erecta, nubhbi frequẽtius, q̃ apud Ostrogothos, & Vestrogothos, ac superiores Sueones in bijjis, seu triuiis cõspiciũtur, ẽt in vastis solitudinibus: quę dudũ pestę, fame, & bellis habitatoribus euacuatæ, necdũ ob inertiã, seu negligentiã incolarũ, ad pristinũ cultũ (terra vltro exultãte hactenus, nisi rarissimè in formã noualiũ) sunt reductę. Habẽt itaq; hęc saxa in plerisq; locis erecta, lõgitudinẽ x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinẽ quatuor, vel sex pedum mirabili situ, sed mirabiliori ordine, ac mirabilissimo charactere, ob plurimas rõnes collocata: literato, rectoq;, & longo ordine videlicet pugilũ certamina, quadrato turmas bellãtium, & sphęrico familiariũ designãtia sepulturas, ac cuneato equestriũ, ac pedestriũ acies ibidẽ, vel ꝑpẽ fortunatius triũphasse. Scripturæ verò à dextro latere in pede saxorum inchoatę, vsq; in verticem, & tandem reflectẽdo in finistro pede finitæ, vel iterũ eodẽ ordine iterius eleuatę, depressęq; terminantur. Habentq; singulę literę spissitudinem, atq; longitudinem digiti maioris humani

Pestę, fame, bellis desolantur regna.

Longitudo saxorum.

Mirabiles characteres pugilum gesta continentes.

Causa ordinatorum saxorũ.

Ordo literarum

humani. Licet verò imbrium, atq; luti iniuria, multæ earum in imo saxorum, ob immemorabilem antiquitatem, sint exesę, attamen similes earum effectus clarissimè eo modo leguntur: Ego Vffo pro patria certans, XXXII. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occisus hic requiesco. Præterea: Domitor violentorum, ac defensor oppressorum, cicatricibus, & senectute plenus, gladioq; cinctus, hic situs sum Ingoluus. Cùm alii bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halstenus paci operam nauans, laudem merui immortalem. Asserit etiam Strabo Thebis esse literas quasdam in obeliscis scriptas, quæ Regum illorum diuitias, ac potentiam declarent, & imperium vsq; in Scythiam, & Indiam &c. tributorum magnitudinem, & exercitus circiter decies centena millia. Pyramides verò plures, & mirabiles esse, Isido. lib. XV. cap. XI. Strabo lib. XVII. Plinius lib. XXXVI. cap. II. attestantur. Sed Solinus cap. XLV. quas dicit vltra omnem celsitudinem fastigiatas, forsan vanæ ostentationis gratia, ne pecunia scilicet successoribus, aut insidiantibus æmulis relinqueretur. Et de his Pomp. Lętus amplissimè prosequitur, asserès tricenùm pedù crassitudine quenq; lapidè habere.

Scripturę tenor

Epitaphia.

Strabo de Thebis.

Exercitus 1000000.

Pyramides.

Ne pecunia lin quat ingratis.

De obeliscis sepulchralibus.

CAP. XXX.

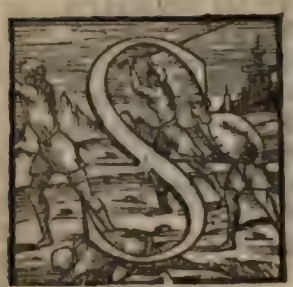

ED neq; veteribus Gothis, aliisq; gentibus in Septentrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles statuas lapidù excelsorum, prout hodie cernuntur mira compagine immensa saxa, in modum altissimę, latissimæq; ianuę sursum, transuersumq; viribus gigantum erecta, præsertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarensi ad ruralem Ecclesiam Kelby proficiscèdo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentissima saxa (vt præmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè sculpta videntur. Si quis etiã curiosus indagator de similibus saxis, tã solitudines, quàm apertos cãpos scrutandi gratia peragrare voluerit, infinita spectacula cõperiet, quę presentibus haud opus è tędiosius insinuare. Vna tamẽ causa promptior esse possit, q nõ longa distãtia ab ea vetustissima vrbe Scarensi erat arx regia Aaranes dicta (de qua specialiter alibi dicetur) circà quam successiuis seculis, & generationibus, cõmittebantur acerrima bella: de quibus charissimus frater & antecessor meus Ioãnes Archiep̃s Vpsalẽsis mirifica scripsit. Sunt & apud Ostrogothos inde, & superiores Sueones, magnatũ ac nobiliũ arces late p regiones i locis

Monumẽta veterum.

Saxorũ erectorum maxima multitudo.

Ostrogothorũ saxa.

natura munitis extructæ: penes quarum muros,& agros, veterum ingentia saxa cuneato, rotundo, oblongo, & erecto situ terris infixa cernuntur:quorum sublimiora Gothicis scriptis insignita,quasi viuctis alicuius ducis imperio edocēt,quid sequi,vel fugere debeant eorum successores, virtutem scilicet amplecti, & vitia detestari &c. Nec dubitandum est, quin eo quo edictum simile seruatum sit in Aquilonarbus regnis contra malignorum principum,& tyrannorum condienda corpora, ne honesta potirentur sepultura,quemadmodū Senatus Romanus edidit(Mario Maximo, atq; Aelio Lampridio teste) contra Imperatorē Cōmodum in hac forma:Hosti patrię honores detrahantur: parricidę honores detrahantur: parricida trahat:hostis patrię,parricida, gladiator in spoliario lauetur: hostis deorum, carnifex Senatus:hostis deorum, parricida Senatus vnco trahatur: qui innocentes occidit, vnco trahatur &c. Parricidæ statuæ detrahantur: necator ciuium detrahatur: parricida ciuium trahatur. Sæuior Domitiano, impurior Nerone: sic fecit, sic patiatur. Qui omnes occidit, vnco trahatur: qui viuos spoliauit, vnco trahatur: qui testamenta deleuit, vnco trahatur: qui omnem ætatem occidit, vnco trahatur: qui vtrunq; sexum occidit, vnco trahatur: qui templa spoliauit, vnco trahatur: qui pretia vitæ exegit, & fidem non seruauit, vnco trahatur: qui Senatum vendidit: qui filiis abstulit hęreditatem, vnco trahatur: quia ad perniciem ciuium, & ad dedecus suum vixit. Ideoq; statuæ, & nomen eius ab omnibus publicis, & priuatis locis abolendæ sunt, ac eradendæ. Quid etiam contra Caligulam, Vitellium, & similes Plutonis cohæredes clamatum, ac actum sit, voluminibus maximis explicari nequit, quemadmodum nulla æternitas satis longa videtur in commendatione optimorum Principum: quorum imagines, & statuę eò semper sunt sanctiores, quò calamitosi homines talium heroum recordatione meminerint se fuisse feliciores, continuè eisdem precantes felicitatem sempiternam. Talium etiam bonorum Principum obelisci, & saxa, multis seculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis signo Crucis insignita adhuc apertè videntur,similem habentia inscriptionem: Postquàm dæmonum fallacia seductus erraueram., ad Christianorum Deum conuersus morior, & hic sepultus iudicium eius expecto Germundus. Præterea alibi in saxo hæc verba reperiuntur: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Christi fide viuus, sub hoc lapide requiesco Holmstanus. Profectò gloriosior eius æstimabitur sepultura, & similium,vnico obelisco signata, quàm omnes pyramides tyrannorum Aegyptiacę vanitatis, prout superiori cap. aliqualiter est ostensum, præsertim attestatione Plinii lib. XXXVI. cap. XII.qui has vanitates per causas, expensas, loca, tempora, & meretrices deducit: quarum verecundus quæstus inter effœminatos erexit excelsas pyramides, vbi inter sortes homines Aquilonares auribus, & naribus ob turpitudinem priuatæ fuissent. Sunt quidem in Aquilonaribus terris scorta, sed adeò verecundo incessu,& cōuersatione,vt pauperes fœminę, etiā si ditissimę sint,ob annexam tamē infamiam, & turpitudinem,vilissimę rei assimilandę appellentur. Cloaca (teste Augustino) tolerari potius videtur in vna parte domus, quàm quòd tota domus vbiq; sit sordium nutrix, & sentina.

Terribilis sententia in tyrannum.

Templorū spoliator.

Statuę & nomē tyrānorū delenda.

Statuæ bonorū venerandæ.

Saxa signo S. crucis signata

Epitaphiū vetustū cuiusdā Germundi.

Holmstani aliud epitaphiū.

Cloaca.

De fatalibus saxis duorum fratrum.

CAP. XXXI.

REPERIVNTVR etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelsæ, gigantum robore terris impressæ, imagines habentes draconum, serpentum, ac vrsorum insculptas: contra quos non minores sumpsere triumphos, quàm hostes armatos, prout inferius lib. de gigantibus, & pugilibus ostendetur. Prætereà insignes petræ sunt littoribus aquarum immissæ, quæ veteri charactere monstrant, ibidem illustres personas vario euentu fluminum, tempestatum, fulgurum, turbinum, vel insidiatorum impulsu fuisse necatos. Indeq; nomen inditum æuo perpetuo perseuerat. Sunt & lapides alti, quorum aspectu & signo, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquissimę possessiones sine legibus, sine litibus, sine iudiciis vnicuiq; pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus ostenso, quòd inter has simplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitancis saxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus, vbi homines se reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & duorum fratrum bini lapides fatales in Gothia Meridionali hac antiquitate vsq; in præsens celebrati, quòd illis adolescentiæ ætatem vix egressis, à diuinatoribus prognosticatum erat, vt mutua cæde morerentur. Quod fatum abhorrentes, ac declinare volentes, ad remotas orbis partes perpetuò peregrinaturi separatim se contulerunt. Surgente verò ætate decrepita, in patriam regrediuntur, quisq; pro se putans, tanto temporis progressu fratrem, fatumq; fuisse finitum. At aliter euènit, vt fata viam inuenirent. Nam cùm aliquot stadiis ab oppido Ionacopensi senes, & ignoti mutua salutatione conuenissent, & paulisper circa viam publicam in nemore pinoso quieuissent, mox rixantibus eorum canibus, pariter & ipsi ad mutuas rixas, & vulnera proruperunt, animamq; trahentes, & fratres se agnoscentes, expirárunt. Sed hæc antiquorum relatione potius, quàm approbatione sint adducta. Extant circa illum locum innumerabilium lapillorum altæ congeries, viatorum manibus sola proiectione congestæ. Mos enim est genti, dum iter conficit, celebribus locis, vbi portenta vel miracula fiunt, lapides immittere frequentissimos: forte vel hac ratione, vel alia honesta causa permoti, vt petrosa itinera prætextu pie-

Imagines animalium.

Lapides fatales.

Limites.

Lapides duorũ fratrum.

Fata viam inueniunt.

Lapidum cõgeries.

Naufragia vitantur.

tatis expurgent. Sunt & lapides littorales satis sublimes, sine scripturis maiorum industria versus infidos portus reflexi, notabili signo nautas informantes, vt naufragia cuitent. Est etiã lapis ingens, & rotundus, circũcirca duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululum è terra eleuatus, non procul à metropoli Vpsalensi Morasten dictus: super quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine præsente suscipitur, ac postmodum sacrioribus cærimoniis à Catholicis Episcopis, iuramento defendendę fidei præmisso, confirmatur.

Morasten.

Rex confirmat.

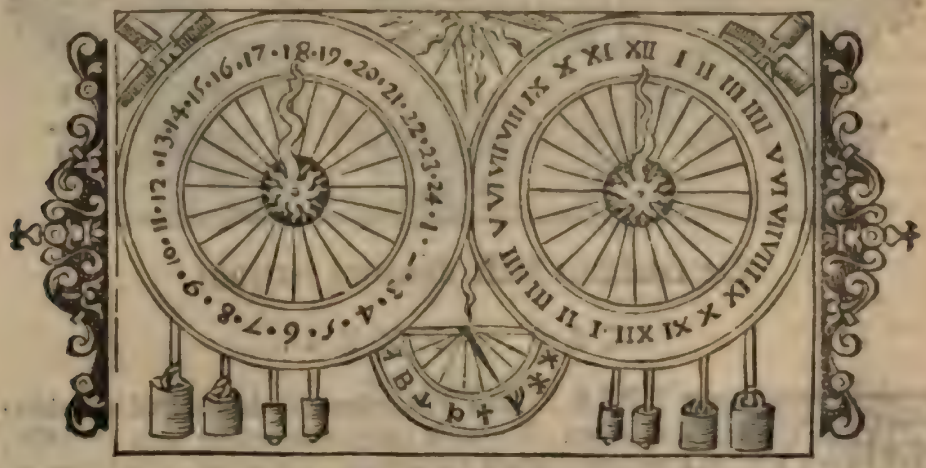

De horologiis.

CAP. XXXII.

VIA de inuentoribus horologiorum, ac distinctione horarum ferè vbiq; terrarum aperta demonstratio cernitur, magis importunum, quam fructuosum esset, hic repetere manifesta. Veruntamen confitendum erit, ob imperitam antiquitatem, & simplicitatem vetusti seculi, tardissimè ad gentes Aquilonares eam dierum, horarumq; distinctionem, qua nunc aliq; nationes vtuntur (immò & vsum campanarum) peruenisse. Nunc autem in Aquilonari plaga ferè tota, adeò perfecta, facilia, & iusta horologia, tam domestica, quàm externa arte fabricata sunt, vt nil amplius, quàm sagax directio eisdem competere videatur. In metropoli Ecclesia Vpsalensi (vbi, vel prope eam ante DC. annos in certis collibus idolorum cultura erat) valde pretiosum, mirabileq; horologium habetur, cuius diurno pariterq; nocturno motu planetarum, solisq;, & lunę accessus, & recessus perspicacissima ratione consyderantur. Hocq; recentioribus his annis præsidente Archiepiscopo Iacobo, qui & gymnasium priuilegiatum huic vrbi suę induxit, non exilibus expensis est confectum, sed nunquàm pœnitendis, eò quòd omnes studiosi illarum regionum ad syderum, astrorumq; cursum, naturam, effectusq; cognoscendos non mediocriter (quemadmodum ad alias virtutes amplectendas) sint inclinati: quod & in aliis Cathedralium Ecclesiarum personis intelligendum esse velim, quibus Deo propitio præclarissima ingenia vt in plurimum sunt concessa. Vestrogotho prudentissimo viro Berone, vsus est ante omnes Fridericus III. in supremis consiliis suis. Ita & Alexander VI. Ostrogotho Gaddo, postmodum insidiis Danorum interfecto.

Horologiorum vsus tardè traditus ẽ i Aquilone.

Campanę.

Horologiũ Vpsalense excellẽtissimum.

Gymnasiũ Vpsalense.

Præclara ingenia aquilonaria.

Fridericus III.

Gaddus.

interfecto. Quòd autem tardius modernorum horologiorum vſus peruenerit ad Septentrionales regiones, mirum non eſt, cum Roma omnium rerum curioſiſsima, longiſsimo æuo indiſcretam lucem habuiſſe perhibeatur, donec Scipio Naſica primùm aqua horas, veluti poſt eum Victruuius architectus diuiſit æquè noctium, & dierum. Idq; horologium ſub tecto habuit anno Vrbis DXCV. Inuentum deinde horologium eſt metallis, arenis, vel teſtis ouorum confectũ, quod rotis dentatis, ponderibus, campanulis, & filis indicat horas, magnatibuſq; ſolatium præſtat. Quinimmò & aliud horologii genus vi tantum torto chalybe, neruiſq; circundato, qui ſeſe paulatim euoluens, vice ponderum rotas vertit. Cuius artificium adeò ſublimi pretio ſola curioſitate euehitur, vt auro, argentoq;, & pretioſis margaritis fabricatum, valorem quandoque videatur ſuperare mille ducatorũ, prout in manibus cuiuſdã nobilis viri vidi, cuius arma bellica vix quinquaginta ducatis poterant æſtimari. Nonne Reſpublica ſexcentis lacerata iniuriis, contra tam petulantem ciuem iuſtè conqueri poterat? Vt Plinius lib. XIII. cap. I. & IIII. in vnguentarios, quaſi noui furti officinarum inuentores, exclamat.

Cã tarditatis horologiorum. Anno Vrbis 595.

Horologiorum varia genera.

Arma vilia, horologia ptioſa.

Furti noui inuentores.

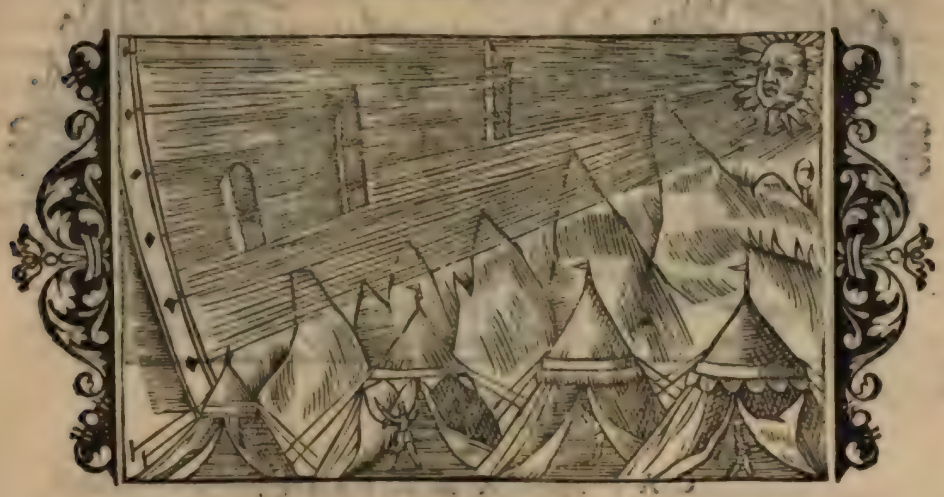

De horologiis vmbroſis.

CAP. XXXIII.

VCEM continuam ſex menſium apud ſuppolares homines, totidem menſum tenebras ibidem eſſe, primis capitulis huius libri ſatis videtur oſtenſum. Sed amodo multorum admirationi obuiandum fore arbitror, quibus ingeniis tempus quietis, & laboris diſtribuant, in diſtinctione dierum, noctium, & horarum. Quocirca ſciendum eſt, incolas extremi Septẽtrionis vltra gradũ elena. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere ſolaris horologii vſum, quale Anaximenes Mileſius Lacedæmonienſis primùm (teſte Plinio) inueniſſe dicitur: neq; alterius cuiuſuis horologii ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodò eos vti præaltis, ac depreſsis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio diſpoſitis, qui radios ſolares infallibili coniectura obumbrant, parteſq; dierum diſtinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non ſplendente) volatilium, & campeſtrium

Lux ſex menſium vbi.

Horologium ſolare. Anaximenes.

Rupes cautium p horologijs.

Volatilia infinita.

Ferę syluestres monstrant horas.

Hermes Trimegistus.

Vrinis ostenditur hora.

Aequinoctium rugitu onagri monstratur.

animalium vocibus, & gestis (quorum copia illic est infinita) clarissimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibusq; , velut obeliscis, aut syluestribus signis, sunt contenti. Quo autem directorio ripas glacialis, aut Scythici maris habitatores in nauigando sub Arctico polo vtantur, alibi ostenderur: etiam eorum exercitia, qui laborant sub lumine lunæ. Quòd vero superius dictum est, suppolares homines vocibus, & gestis animalium distinctas dierum horas agnoscere, mirum non est, cum & domesticę, & syluestres ferę ordinem temporum naturæ instinctu succesiuè seruent, prout expertis est manifestum. Origo tamen distinguendorum dierum ex Hermete Trimegisto sumpta dignoscit: qui bis sex Aegyptii animalis emissis vrinis diem distinxit, & horas. Simile etiam huius naturæ indicium de onagro traditur, qui die XV. Martii duodecies de die, totiesq; de nocte, pro signo præsentis tunc æquinoctii, frequentius rugit.

De baculis.

CAP. XXXIIII.

Disciplina armorum.

Astrorum peritia.

Baculi descriptio, & virtus.

Aureus numerus, litera dominicalis, & lunationes agnoscũtur baculis.

Libri æquiuocatio.

VEMADMODVM Latini, & Greci autores asserũt, Gothos in armis, & militaribus disciplinis consummatam habere experientiam, & cautelam: ita & Gothici scriptores aiunt, eos domi forisq; multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præsertim astrorum scientiam, qua plurimum possint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonstrat. Cernitur hic homo senex, atq; adolescens, baculum Gothicis characteribus insignitum habentes, tali ratione insculptum, vt videatur, quibus instrumentis vetustissimo tempore, dum librorum vsus non esset, lunæ, solisue, & cæterorum syderum virtutes, & influentias insalibili cuentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolę omnes agnoscunt. Baculus itaq; humana longitudine formatus est, vtroq; latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas VII. habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (post acceptum Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus vtebantur, licet priscorum opuscula, antiquitas appellauerit libros. Hodie quoq; librum virentis ligni vocitamus exuuias. Sed erat indecorum, claras

scientias

ſcientias committere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Et hoc primoribus conſentaneum fuit, quoniam rude principium tale debuit habere commentum (teſte Caſſiodoro) quod prouocaret ingenia poſterorum, donec cultioris ſeculi ritus fœcundiorem faceret ſcientiam, quam cuſtodiæ committeret leuium chartarum: quibus ſecurius imprimitur, quod æqualiter omni tempore audiatur. Memoria etenim, etſi cauſas retinet, verba tamen ſæpius maxima cum iactura commutat. Erant nihilominus in tam innumerabili gente viri celeberrimi ingenii, qui aliquid excellentius cæteris pro publica vtilitate, atq; gloria, in optimis ſcientiis perpetuandis, librorum ſecretis cuſtodiis commendabant: quorum aliquot exempla charactere Gothico ſcripta, in metropoli Vpſalenſi, atq; Eccleſia Scarenſi, & alibi in celebrioribus locis reperiuntur: etiam viuentes aſtronomi, ac aliarum facultatum doctiſsimi profeſſores. Verùm de vulgo hæc conſyderatio habetur, quòd ſicuti à ſenioribus traditam aſtronomiæ ſcientiam, & practicam in præoſtenſis baculis, & characteribus acceperat: ita immobiliter in eadem accipienda, tradendaq;, etiam poſt ſacræ fidei ſuſceptionem, perſeuerat, ita vt ruſtici, ſeu villani, adeò periti reperiantur, & ſint, vt die vna prædicere poſsint, quotus quiſq; aureus numerus ſit, literaq; Dominicalis, annus biſſextilis, interualla, feſta mobilia, & ipſæ lunares mutationes, poſt decem, vel ſexcentos, aut mille annos fient, vel erunt. Idq; ſtudium cum ſacerdotibus de feſtis, & ſimilibus commune habent, vt interrogent, & reſponſum præſtent. Cæterùm parentes filios ſuos laicos, immò mater filias, vel domi feriatis diebus, vel in acceſſu Eccleſiarum, ita inſtruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetuſta enim gentis conſuetudine, baculis his rurales Eccleſias viſitando in prolixis itineribus laici ſe ſuſtentant, atq; pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quàm forſitan alii ſpeculatiuis ſcientiis, aut præſtigioſis prognoſticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè obſeruant, vti gnomonem totius cœleſtis horologii. Item plauſtra, ſeu vrſas, colum ac ſuſum Veneris, tanquam familiaria antiqui numinis ſigna: quorum natura inſpecta, mirè prouident caſibus euenturis, ſatis prouidè conſyderantes, quòd natura neminem vult eſſe otioſum, ſed aliquid addiſcere, vel inuenire, & inuentis ſuperaddere robur.

Ritus ſeculi cultior.

Memoria.

Gothico charactere ſcripti libri i metropoli Vpſalenſi clauduntur.

Peritia aquilonariũ ruſticorum.

Certitudo experientiæ.

Parentes docẽt filios.

Euentus futuri.

Signa & ſydere obſeruant.

Natura nõ ſinit aliquid otioſum.

De menſtruis ſignis tonitruorum.

CAP. XXXV.

Tonitrua ęſtiua frequentiora.

TSI omni tempore anni obſeruari ſolent vapores, ac fumi, vnde tonitrua, ac fulmina nubium repercuſsione generantur, maximè tamen in ęſtate, quando abundantius caloris virtute extrahuntur, atq; altius eleuantur, prout omnibus relinquitur manifeſtum. In hyeme autem, & in vere, licet fumi, vaporeſq; ſpiſsi è terræ viſceribus magis expelluntur, quàm extrahuntur, minus tamen ob caloris defectum ad ſuperiora aëris eriguntur, ſed inferius remanent, pluuias, & ventos producturi. In autumno autem, qui (teſte Seneca) frigidus eſt, & ſiccus, neq; humor eſt, qui eleuetur, neq; calor, qui eleuet, cùm omnia videantur aſperrimo gelu conſumi. Cumq; hæc communi ordine naturæ ferè vbiq; per orbem euenire ſoleant, attamen in partibus Septentrionis, (vti etiam Herodoto placet) portentoſa tonitrua quandoque in hyeme euenire contingit, fortè ob calidas minerarum exhalationes ibidem abundantes, & ſulphureas venas, quę quoſdam lacus (prout infrà dicetur) in algidiſsima hyeme, nequaquàm congelari permittunt. Quæ quidem tonitrua, vt importunè veniunt, ita minori admiratione agricolas turbant, & naucleros: qui etſi hæc brumalia tonitrua velut oſtenta diiudicant, ſingulo tamen menſe, dum eueniunt, eorum effectus obſeruant.

Vapores expelluntur.

Autumnus frigidus & ſiccus.

Tonitrua portentoſa in hyeme.

Venæ ſulphureę.

Tonitruis agricolę & naucleri turbantur.

Ian. Ianuarii tronitrua ſignificãt plus ſolito inualeſcere vẽtos, & erectas exurgere fruges.

Febru. Februarii maximam afferre mortalitatem, præſertim eorum, qui delicioſè viuunt.

Mar. Martii validos tumeſcere ventos, anni quoq; fertilitatem, & ſtrepitus iudiciorum.

Apri. Aprilis pluuiam ſegetibus aptam, & lætam agri faciem toto anno duraturam.

Maius. Maii omnia contraria ſignãt, penuriã frugum, ac formidabilem cariſtiã omniũ rerũ.

Iun. Iunii prætendunt fertilitatem abundantiorem, attamen ægritudines expaueſcendas.

Iul. Iulii etiam frumentorum abundantiam, ſed leguminum, ac fructuum deſtructionem.

Aug. Auguſti tonitrua ſignant pacificũ hominũ cõuictũ, ægritudinẽ tamẽ formidoloſam.

Sept. Septembris fertilitatem anni, ac bella, & ſeditiones, ac cædes imminere.

Oct. Octobris portentoſa æſtimantur tonitrua, quia tempeſtates indicant imminere in terra, & mari.

Nouem. Nouembris, etſi rariſsimis annis contingunt, pollicentur tamẽ fertilitatẽ ſequẽtis anni.

Decem. Decẽbris tonitrua ſignificãt omniũ rerum abũdantiã, ac iucundũ hominũ conuictũ.

Sunt

Sunt præterea fulgurum, ac tonitruorum aliæ obseruationes ex Pli. lib. XVIII. cap. vltimo, quas etiam obseruare solent Septentrionales gentes. Cùm æstate vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos ea parte denuntiat: contrà, si minus tonuerit, imbrem. Cùm sereno cœlo fulget, pluuiæ erunt, ac tonitrua, & hyemabit: atrociſsimè autem, cùm ex omnibus quatuor cœli partibus fulgurabit. Cùm ab Aquilone tantùm, in posterum diem aquam portendit. Cùm à Septentrione, ventum. Cùm ab Austro, vel Coro, aut Fauonio nocte serena fulgurauerit, ventum, & imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua verò matutina ventum significant: meridiana copiosum imbrem. Præterea plurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò concesserint. Igitur diriſsima sunt, quæ per Septentriones occasum attingunt: optima quando in eorum exortiuas partes reuertuntur: quia cùm à cœli primaque parte venerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur. Sed reliquæ orbis partes remanent infelices. Noctu magis, quàm interdiu sine tonitruis fulgurat. Huncq; honorem natura homini tribuit, vt raro fulmine exanimetur. Verùm cùm id contigerit, religioſius est hominem terra condi, quàm comburi. Vulnera fulminis frigidiora sunt cæteris. Beſtiæ primo fulminis ictu illico pereunt: nullum autem animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur.

Venti.
Imbres.
Pluuiæ.
Aqua.
Ventus.
Tonitrua matutina.
Tonitrua diriſsima ab Aquilone.
Felicitas ſuma.
Hō vix fulmine exanimaſ.
Vulnera fulmiſnis.
Beſtiæ illico pereunt.

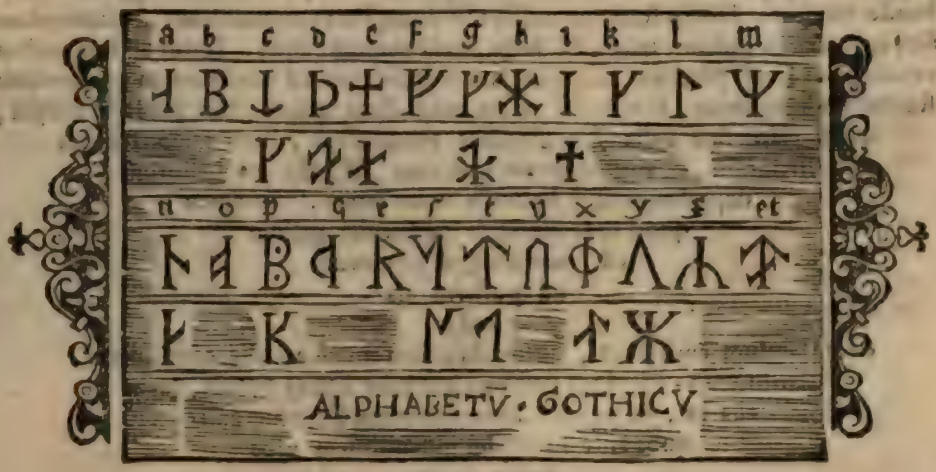

De Alphabeto Gothorum.

CAP. XXXVI.

B antiquiſsimo tempore cùm essent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc est, longè ante inuentas literas Latinas, & antequàm Carmenta, ex Græcia ad hoſtia Tyberis, & Romanum solum cum Euandro peruenisset, expulſisq; Aboriginibus, gentem illam rudem, ac planè syluestrem mores, & literas docerent, habuerunt Aquilonaria regna suas literas. Cuius rei indicium præstant eximiæ magnitudinis saxa veterum buſtis, ac specubus affixa. Quod si quis vi gigantea, & vetuſtiſsimo seculo patratum ambigat, eò accedat, miraq; maiora ad stuporem vsq; videat, quàm scriptura aliqua pollicea-tur, vel præstet. His itaq; (vt in hiſtoria chariſsimi fratris mei Io. Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Vpſalenſis lib. I. cap. VII. habetur) res gestas lapidibus

Gigantes Septentrionales.

Literæ Aquilonarium antiquiores.

Saxis inſculptæ literæ.

Literę Aegyptiacę.
Lupus.
Vulpes
Apis.
Aculeus iustitiæ, mel clemẽtiæ.

imprimentes, sempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis, instar Aegyptiorum, variis animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domestica sagacitate vtuntur, vt infernus mox dicetur: quarum similes adhuc Romæ in veteribus obeliscis conspicari licet, in quibus singulæ literæ singula nomina exprimebant, vtputa lupus auarum, vulpes insidiosum, apis Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iustitiæ aculeo clementiæ mel habere commixtum. Præterea vt epistolæ papyro inscriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ literas ligno insculptas pro celebri genere chartarum adinuicem destinabant: immò & nunc non suppetente papyro, in militaribus castris, aut obsidione vrbium, cortice, seu codice arboris betulæ in laminas, immò subtiles bracteas diseiso, pro scribendis epistolis opportunè vtuntur, eoq; securius, quò cortex huiusmodi nulla imbrium, aut niuium iniuria deuastatur. Meminit etiam Petrus Martyr lib. VIII. Chaldęos nunc scribere in foliis arborum, eisq; vsos fuisse primos noui mundi inuentores Portugalenses, dum mutua præsidia contra incolarum rebellionem supprimendam instaurare cogerentur. Reperiuntur etiam homines Septentrionalis plagæ adeò sagacis ingenii, vt cùm neq; Gothicas, neq; Latinas literas vnquam didicerint, sibiipsis ex rerum figuris, & instrumentis alphabeta componant: eisq; pro subleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice singulariter scribendo vtuntur. Hocq; secretum nullis nisi domesticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel communi aqua. Igitur ab hominibus vetustissimi seculi plurima, atq; præclara monumenta ad eruditionem præsentium seculorum haberentur, si viri illi ad res magnificas geniti, tam prolixa scripta, quàm clarissima gesta successoribus reliquissent, dum adeò tenuem literarum, & amplissimam armorum, & grauium bellorum deprehenduntur habuisse voluptatem. Attamen quod rudi illa ætate perstrenuè gestum est, cantilenis rhythmorum ad posteros alacriter decantandum emiserunt, quemadmodum præsenti die continuatur.

Corticibus arborum literæ inscribuntur.
Orbis noui inuentores.
Ex rerum figuris alphabeta formantur.
Atramentum.
Gesta maiora, quàm scripta.
Cantilenis recitantur gesta.

Parthi. Parthi verò, & Medi vestibus intexunt literas potius, quàm chartæ, vel papyro. Meminit etiam Perottus antiquos ante literarum inuentionem vsos fuisse clauis.
Medi.

LIBRI PRIMI FINIS.

OLAI MAGNI

GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MIRA NATVRA RERVM Septentrionalium.

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

QVANTA sint aquarum miracula, prȩsertim in vastissimo Oceano versus Septentrionem regni Norvegiæ, & plurium insularum eius, multi, hiȩ præclari autores, magis forsitan aliorum assertione, quàm propria inspectione, vel experientia ostendere sunt conati. Quibus etsi verax, aut verisimilior opinio ob inscrutabilis naturæ maiestatem per omnia non assenserit, scriptis tamen eorum qualicunȩ ratione munitis, magna pars fidei non veniet abneganda. Tanta etenim mirabilia (quorum nonnulla inferius annectentur) in ea Oceani vastitate sita sunt, vt vix præcellenti ratione sufficiant demonstrari, prout inferius de belluis & monstris, Deo propitio erit declarandum. Quæ autem secretioribus argumentis adhuc repetenda erunt, successiuis capitibus ostendetur: & vbi priorum temporum, & autorum rationes haud suffecerint, posteris aditum non secludimus, quin euidentiora, dum voluerint, ac poterint, in medium adducant.

De combustione aquarum.

CAP. PRIMVM.

Venæ sulphureæ.

SVNT igitur quædam sulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ: quæ plerunq; accensæ, latius in modum flammarum cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod spectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidissimis, continuo ardoris incremento habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia non procul à ciuitate Vexionensi campestris, & limosus lacus est: qui igneæ suæ virtute quodcunq; coctile in eo dimissum, chordaq; extractum, quasi momentaneo, vel exiguo temporis momento coctum, vel adustum remittit. Hãcq; naturam lacum similẽ

Vexionẽsis lacus limosus.

Nidrosia metropolis Norvegiæ.

prope metropolim Nidrosiensem regni Norvegiæ habere compertum est, eo præcipuè argumento, quòd in mediis frigoribus nunquàm congelatur, prout superius parumper est ostensum, & si opus est, inferius cap. de fontibus ostendetur. Insuper quòd in mineris Septentrionalium montium à sulphure venit, quod caleat: vt à sole, quod desiccet. Iuuat videre secretum: latices vapores igneos exhalantes: amicum vndis indesinenter ardorem & calorem venire decursu riui, vnde vsualiter solebat extingui. Quocirca philosophi dicunt, elementa sibi mutuis complexibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare, vtpote madentem substantiam vapores producere ignitos: quæ canalibus effusa, etsi succendit aëra, tamen tepidior facta, thermarum delicioſis vsibus, ac voluptatibus pro arbitrio ductorum commodissimè adaptatur, immò quasi blanda medicina confertur, scilicet vt sine tormento cura, & sine horrore remedium, sanitasq; acquiratur impunita. Hinc balnea sulphurea per igneas terræ venas origi-nem simul & fomentum trahentia, canalibus teporem generantibus distinguuntur, donec igneo vapore resoluto conuertãtur in frigidam qualitatem. Stat tamen firma scripturæ sententia, qua Sapientiæ vltimo dicitur: Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliuiscebatur. Flammę è contrario corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantium, nec dissoluebant illam, quæ facilè dissoluebatur sicut glacies, bonam escam. Præterea relatio Augustini est, quòd ignis sacrificii, qui per LXX. annos Babylonicæ captiuitatis sub aquis vixerat, extinctus est, Antiocho vendente Iasoni sacerdotium. Insuper Hieronymus asserit hanc igni inesse naturam, vt appositò combustibili sufficienti nedum ascendat in altum, sed omnia, tam aquas, quàm rupes absumat. Meminit præterea Cassiodo. lib. III. Epist. Vulcani montis: de quo mirabile videtur, quòd tantarum flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus, & ardor ibi indesinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere. Qui insuper Volateranum lib. XXV. intueri velit, reperiet quoddam picis, & serpentis genus esse, quod ignem extinguit: immò & lapidem fore in Aegypto, cuius natura hæc est, vt aqua perfusus ignem euaporet, veluti calx adusta, quæ pice, oleo, resina, adipe, vel alio liquore adhibito non accenditur, sed sola aqua, vt August. lib. XXI. de ciuit. Dei attestatur: vbi quanta naturalium rerum sit secreta operatio, curiosè inquirentibus illico demonstratur. Immò & Pli. refert lib. XIIII. cap. XX. fecem vini siccatam recipere ignem, & sine alimento per se flagrare.

Nidrosia metropolis Norvegiæ.
Sulphur calet.
Sol desiccat.

Elementa confœderata.

Cura sine tormento, remedium sine horrore, sanitasq; acquiritur impunita.

Ignis in aqua valet.

Augustinus de igne sacrificii.
Hieronymus.
Cassiodo.

Ignis abscõditus aquis.
Volateranus.
Aqua ignẽ excitat.
August. lib. 21. de ciui. Dei.

Fex vini.

Reliqua etiam ignium miracula, & aquarum, lib. II. vltimis aliquot capitulis copiosè recenset idem autor.

De secreta

De secreta natura quorundam montium.

CAP. III.

MVLTI per orbem montes sunt, qui magnitudine, sublimitate, variisq́, & miris rebus, ac speciebus, diuersa tamen relatione ac ratione, à magnis scriptoribus extolluntur, vt Vesuuius, Aetna, Campanus, & reliqui, priuatis eorum notitiis plurimum in nomine familiares. Nulli tamen frequentiores in memoria Aquilonarium hominum sunt, quàm Hispanici montes, quos olim illustres, ac nobiles, & plebeiç sortis personç ad Compostellam peregrinando laborioſè peragrárunt, magnifica Regum hospitalia miris laudibus prosequentes, eò quòd humanissimè in eisdem recepti sint, ac optimè consolati. Præterea in Germania miri, magnicq́ montes non minus alti, vastiq́, quàm virtute singulari reperiuntur. Vesuuius quidem pro tanto mirabilis esse refertur, quia plerunq́ mugienti sonitum non dissimilem edit: qui ferme cùm sit, ingentissima vi cinerum eiiciendorum fieri iudicatur. Vesuuio monti valde similis, quem Hieronymus primo anno Titi tantũ de se dicit eiecisse ignem, & excitasse incendium, vt syluas, agros, pratáq́ combureret, & circumpositas regiones. In Islandia autem qualis naturæ montes sint, iam arbitror ferè toti mundo cõpertum, eò q́ vltra veterum relationem in charta nostra Gothica descriptionem Ptolemæi supplendo, horum montium situm, & natutã ostendimus esse singularem, scilicet in eorum vertice niuem fore quasi perpetuã, & in base ignem sulphureũ cõtinuè sine sui consumptione exardescentem. Qui propius accedunt, vi pulueris, & sauillæ scaturiẽtis facilè suffocantur, & maximè cùm in multis locis torridæ voragines cum cinere apparent montium combustorum, & vallium: quæ iterum tacitis incrementis sulphureis succrescentibus, quasi circulari temporum spatio disponuntur ad combustionem. Sunt etiam intra Noruegiæ limites vastissimi, altissimiq́ montes quatuor dierum ascensuros, totidemq́ è vertice descensuros admittentes. Septentrionalis autem mea regio, quàm excelsos montes habeat, per occasionem inferius ostendetur. Multi etenim, & excelsi sunt, tam arbores, quàm animalia diuersarum specierum perpetuò enutrientes.

Vesuuius. Aetna. Campanus.

Hospitalia Hispanorum magnifica.

Mugitus montis.

Islandiæ mõtes Nix in vertice, & ignis i pede.

Voragines torridæ.

Montes Norue giæ altissimi.

Montes Suetiæ aquilonaris.

De apparentibus vmbris ſubmerſorum.

CAP. IIII.

Islandia cur ſic dicta.

Vltimũ Tyle.

PRO declaratione præſentis capitis aduertendum erit, ꝙ Islandia terra eſt ſubiecta polo Arctico, vẽto preſertim Circio oppoſita, ac mari Glaciali propinqua: atq; ob id dicti meretur terra glacialis, ſeu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentiſsimi dicuntur, religione ſatis Chriſtiani propriam ſcripturam, hiſtoriamq; rerum magnificè geſtarum habentes. Suiq; temporis adhuc acta conſcribunt: quæ & cantibus, ac rhythmis recolunt, atq; promontoriis, ſeu ſcopulis inſculpunt, vt nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem. Situs inſulæ extenditur inter Auſtrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montoſa, & inculta, præſertim verſus plagam Septentrionalem, ob auſtera ſpiracula prædicti venti Circii, qui nec frutices eleuare permittit. Inſula eſt inſolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, ſiue promontorium in ea eſt (vt ſuperiori capitulo tactum eſt) quod inſtar Aetnæ perpetuis ignibus æſtuat. Ibiq; locus eſſe creditur pœnę, expiationiſq; ſordidarum animarum. Illic nempe ſpiritus, ſeu vmbræ, comperiuntur ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſteriis ſubmerſorum, ſiue alio violento caſu enectorum. Spectra ſeſe offerunt congreſsibus notorum hominum tam manifeſta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum, data dextra. Nec deprehenditur error priuſquàm diſparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præſagiunt fata principum, quidue remotius in orbe peragitur, reuelationibus apparentium ſpectrorum non ignorant, prout inferius cap. de magicis præſtigiis lucidius aperietur. Neq; hæc myſteria latebant Virgilium ſic dicentem:

Cãtibus & rhythmis maiorũ geſta recẽſent.

Islãdiq; extẽſio.

Circius.

Spiritus ſeu vmbræ offerũt ſe hominibus.

Error deprehenditur ſeparatiõe.

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem
Lugentes campi: ſic illos nomine dicunt.

De

De ſonitu horribili littoralium cauernarum.

CAP. IIII.

EST præterea in Septentrionalibus plagis inſignis quędam prouincia Angermannia appellata, cuius incolę peritiſsimi ſunt venatores: eo etenim quęſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes diuitias conſequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt pręter planos, ac decliues agros ſublimia montiũ latera beneficio ignis, ac niuis in naturã fertiliſsimorũ agrorum adaptare norint. Ignem nãq; in denſum fruticem, atq; herbas autumnali ęquinoctio immittunt, cineremq; & puluerem exinde productum ſuperuenienti niuium caſui ſtudioſè diſponunt, vt eius viſcoſitate veluti bouino ſtercore pinguefcant. Quo fit, vt lętiorem ſegetem, meſſemq; vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hęc prouincia plures altiſſimos montes: quorum vertices continuo candore niuium toto anni tempore excelſum aſpectum nauigantibus in Bothnico mari prębent, ita vt eminentiſsimo ſigno perſpecto, plurima portentoſa pericula euadere, atq; ſecuriores portus attingere poſsint. Prętereà vbi baſes eorum in profundiſsimo gurgite ſtantes, caſu aliquo, vel propoſito nautę acceſſerint, tantum horrorem ex alta fluctuum colliſione percipiunt, vt niſi pręcipiti remigio, aut valido vento euaſerint, ſolo pauore ferè exanimes fiant, multoq; dierum curriculo, ob capitis turbationem, priſtinę mentis, & ſanitatis compotes vix euadant. Habent baſes illorum montium in fluctuum ingreſſu & regreſſu tortuoſas rimas, ſiue ſciſſuras, ſatis ſtupendo naturæ opificio fabricatas: in quibus longa voragine formidabilis ille ſonitus quaſi ſubterraneum tonitru generatur. Cuius cauſam vt improba iuuentus aliquando curioſius, quàm ſecurius ſcrutabunda aggreſſa eſt, ita illico oppletis aqua nauigiis ex ſuperioribus rimis, ac ventorum ſtrepitu, cum admiratione vitam amiſère. Vt tamen periculum hoc euitetur, immenſa montium altitudo niuoſo verticis ſui candore ſignum remotius nauigantibus lucidè oſtendit, monetq; anticipare fugam, ne natura inſcrutabilis ſoni parens, nullum remedium contra latens, & inſidioſum malum conceſsiſſe videatur. Immò etiam ad plura milliaria per aëra ab eiſdem montibus exhalatus terribilis ille ſonus aures nauigantium allabitur, admonens triſtiſsimæ garrulitatis

Angermannia. Venatores.

Agricolæ.

Modus præparãdę terræ ſeminandæ.

Montes altiſsimi.

Bothnicũ mare.

Horror vehementis ſoni.

Rimæ montiũ tortuoſæ.

Natura docet euitare periculum.

Triſtiſsima aquarum garrulitas.

eius ruinam procul effugere, quam cominus positi nequeant sustinere. Quid autem Vincen. in spe. histo. lib. XXXI. cap. XXIIII. de simili materia sentiat, verbis eius, vt iacent, ostendetur: Apud Tartaros mons quidam exiguus est, in quo foramen quoddam esse dicitur: vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo transire possint. In æstate verò semper quidam ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. Assert etiam Dion Merula Alexandrinus tam vehementem sonitum in montibus Vesuuinis quandoque in subterraneis cauernis audiri, vt tonitruis persimiles esse perhibeantur, immò & supernè, vti in terra mugire videantur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis sub ipsa glacie, ob ventum incluſum, non minor auditur sonus, quàm sæui tonitrui ex densitate nubium in lateribus coarctati: de quo infrà cap. de piscaturis glacialibus aliquid ostendetur. Refert etiam Plin. lib. II. cap. LXXXII. sonum supra montes, ob eorum concauitatem causatum, audiri. Nec ignotum relinquitur, Suidam dicere, in Danubio cataractas, id est, petras veluti tumulos sub aquis existentes: super quas fluuius ille incidens, cum magno sonitu repercutitur, scopulos circumuoluens.

Mõs Tartarorũ

Mõs Vesuuius. Sonus sub glacie istar tonitruorum.

Cadentes aquæ excitant magnum sonum.

De rupe Monachi marini.

CAP. V.

SVB dominio quondam ditissimi regni Norvegiæ prope insulam Farensem, mons est eminens in Oceano, quem appellatione conformi nauigantes Monachum vocant. Habet enim naturali suo situ, & incisione partium, præsertim verticis, cappam contextam, immò & proprietatem, vt omnes in dira tempestate ad eum confugientes, tutissimè susceptos consoletur. Quinimmò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati non attingunt fimbriam, vel sinũ eius: quoniã ibidem adeò sæuiũt vẽti Circii, & Septẽtrionales, vt eius asperitatẽ euasuri nautæ, cogantur intensissima arte & viribus, labore & summa experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiant ad Monachum illum, tanquam portum securiorem. Sunt etiam aliorum montium nomina ab euentu, natura, situ, proprietate, similibus appellata, vt Valla in historiis meminit de monte, qui Bucca asini dicitur in Hispania, & alio monte Amoris,

Fare insula.

Rupes Monachus appellata

Circii venti.

Montium noia ab euentu.

Bucca asini in Hispania.

ris, qui forsitan vt gens est plena amoris, ita & ipse mons diffusior factus, & amplificatus. Vtcunq; res se habet de amore, longè plures in hoc nomine, & re, multiplicantur montes mœroris, qui stultos amantes intrudunt in buccam asininam, vt duorum dentium ordine conterantur, sua scilicet pœnitudine, & fallacia vesanæ consortis. Rari valde in hoc certamine montes victoriæ, vel triumphi reperiuntur. Præterea in Septentrionalibus aquis plurimi excelsi montes, quasi signa securi portus, in qualicunq; tempestate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorum introitum plura latent cæca saxa: quæ vt remissiore vento plura nauigia obruunt, ita tempestate prodita, ob eleuatas vndarum spumas, mirabilius saluant. Sunt præterea montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis accessuris securitatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, ostendentes. Insuper montes litium, immò arces fortissimæ, præsertim in Orientali Finlandia, occasione præliorum Moscouiticorum super fauces rupium erectæ, taliq; munitione artis, & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipsas arces, vndecunq; emergat insultus, intercipiant obsidentes.

Montes mœroris.
Montes ostendunt portus.
Saxa cæca vndis collisa, naufragia auertunt.
Montes falconũ
Montes coruorũ
Montes aquilarũ.
Montes litium.
Kiuaneb.

De rupe Coronata, & multitudine piscium.

CAP. VI.

NE vllum fileatur rerum naturæ opus, monstratur hic in Occidentali Bothnia versus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpsalensis diœcesis, rupem esse maritimam, Biuraklubben vulgariter appellatam: quæ excelso suo vertice à longè nauigantibus tridentata, seu coronata videtur. Cuius aspectu, vmbra, aut portu si non fruerentur indigenæ maris expertissimi piscatores, neq; tutam haberent vitam, neq; commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celsitudine, orta densissima nubium caligine, prospecta in mediis vndis (prout anno Domini M.D.XIX. expertus sui) saluantur errantes. Tanta etenim condensati aeris, ac caliginis solet esse obscuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi respiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in base eius piscium multitudo hinc inde inspicitur, vt magnum stuporem visui generet, & omnimodam stomacho afferat satietatem. Pars etenim huiusmodi piscium marini laticis salsugine in plani-

Bothnia Occidentalis.
Lula.
Biuraklub.
A naufragio autor hic saluatus est.
1519.
Multitudo piscium vetis siccandorum.

Modus desiccandi pisces vltra mare ad Germaniã nauigio deferendos.

tie montani pedis aspersa, ventoq; torrefacienda, spatio duorum, vel trium iugerum dilatari solet super tellurem planam: pars hastis erigi, perguliscp extendi, præcipuè pisces maioris speciei, vt sole, & aere desiccentur. Omnes tamen vel domestico vsui, vel negotiatorum lucroso quæstui, etiam vltramarinis necessitatibus, ac voluptatibus reseruantur, maximè vt horũ commutatione copiam annonæ (quæ tenuiter ibidem ob circũstans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui solitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rursum syluestres opulentias in pellibus pretiosis recipiant, valeant exhibere. Ita enim Dei prouidentia constitutum est, vt mutua rerum commutatione sese enutriant, quibus inæqualium rerum beneficia sunt concessa. Alii enim vbertatem piscium, alii ferarum, alii agrorum, pro læto conuictu retinent, vt inæqualitate prouentuum alacrem, & fidelem inueniant bonorum commoditatem, atq; optabilem animorum vnitatem. Plinio tamen videtur, quòd pisces dantur habitatoribus naturæ beneficio, & alia ratione subtrahuntur ab illis. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor suspensorum piscium exoritur, vt longo maris interuallo eundem adnauigantes sentiant præcurrentem. Eoq; odore percepto, sub tempestuosa caligine laborantes ab imminente naufragio seipsos, & bona præseruare nouerunt.

Rerum cõmutatione securus victus habet.

Dona diuersa. Plin.

Odor piscium grauis.

Odore euitatur naufragium.

De æstu, siue fluxu, & refluxu Oceani.

CAP. VII.

Roest. Loffoth. Charybdis.

VNT in charta mea Gothica, seu descriptione Septentrionalium regionum, certi sinus Oceani littoribus Norualgicis hic insculpti, scilicet Róest, & Loffoeth: inter quos tantus est maris hiatus, vel charybdis, vt incautè appropinquantes nautas sua repentina circumuolutione, vi & industria gubernatoris adempta, absorbeat in momento, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempestatum appulsos, aut periculum imminens per contemptum parui pendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritissimos quosq; conducunt naucleros, seu gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando, dirigendoq;, tutius pericula euadere possint, didicerunt. Hiq; longo maris spatio gnomonis directione, ne in charybdim incidant,

Nauclerí peritissimi requiruntur.

Gnomon, compassus.

dant, iter variando instituere solent: & maximè circa populosissimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias insulas, vbi pars maris Mostastrom appellatur: quo loco æstus est altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidem intra cauernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum est) periculosissimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes subitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perraró redduntur, & si redduntur, ita collisione scopulorum attrita robora videntur, vt quasi lanugine obducta appareant, & comminuta. Et hæc potentia naturæ fabulosas symplegadas, & formidatam maleam, & Siculam charybdim, atq; magna miracula superans manifestatur. Cuius causam assignare quàm difficile sit, rerum scrutatores attestantur: qui tamen eam erumpenti numini attribuunt, vt illud quomodo, quantumue, & vbi vult, liberè operetur.

Andanees.
Trondanees.
Mostastroem.
Voragines circulares.
Reliquiæ naufragiorum nō redduntur.
Numen liberè operatur vbi, quādo & quo modo vult.

De charybdi, & mira natura glacierum.

CAP. VIII.

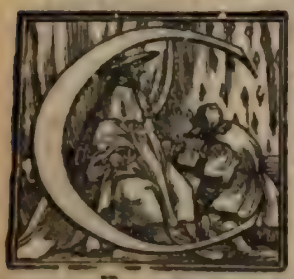

VM proximè præcedenti capite dictum sit, quàm periculosa sit nauigatio Noruagici Oceani, maximè vbi inscrutabili ratione vasta charybde, nisi valde prøuiderint, nautæ periclitantur: nunc, cùm aliqui talem euaserint, vix humanæ virtuti, sed diuinæ protectioni arbitror attribuendum, prøcipuè in his, qui søuis tempestatibus longo, vastoq; maris errore, velut hospites locorum ignari eò impelluntur: quales arbitror fore Hispanos, vel Gallos, qui vi hostili, vel ardore rapiendi littus ignotum ingredi*untur*. Fatendum quidem est, eos expertissimos esse in nautico gnomone, vel compasso, aut bolide perscrutandę profunditatis: sed alia facies littoris huius regionis *est*, quàm Afrorum, vel Maurorum. Hic enim longissimę noctes, frigora intensissima, rupes alicubi quasi turres latentes, belluę truculentę, & formidabiles, vt *infrà de* monstris ostendetur. Prøtereà crustatę glacies, quasi parietes ingentium domorum tempestatibus dirutarū, tāquam incuitabilia naufragia è proximo productu*rę*. Sed hęc omnia tolerabiliora sunt in quauis periclitatione subeunda, quàm experiri commiserationem Hybernicę gentis, quę (vt plurimis probari potest exemplis *hic* omissis) per lachrymas inuitare solet afflictos, vt bonis nudatos semiuiuos di-

Nauigatio periculosa maris Septētrionalis.
Hospites locorum ignari.
Necessaria nautis.
Terribilia nautis.
Hybernorum mos.

Mira natura glacici.

mittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet, hoc pro certo seruatur, quòd littori Islandico (teste Saxone) magnis molibus glacies appellitur: cuius si crusta in vase adseruetur, quamuis magna diligentia, tamen disparet statim, atq; reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In

Glacies æstate durabiles.

vastis autem solitudinibus, maximè sub spinis iuniperorum, itidem & sub paleis ingentium horreorum, & scandulis picearum arborum, adhuc sole in Leone stationem habente, conseruatur: eaq; inde extracta voluptuosi potatores, æstu solis durante, in vino, vel ceruisia immersa vtuntur. Nulli tamen niuem epotandis cali-

Tineæ niuales.

cibus cuiuscunq; liquoris, ob viscositatem eius haud depuratam, immiscent: tineas enim habet secretas, & connatas, veluti lanei panni.

De scorteis, seu coriariis nauibus Gruntlandiæ.

CAP. IX.

Huius cap. figura depdita ē.

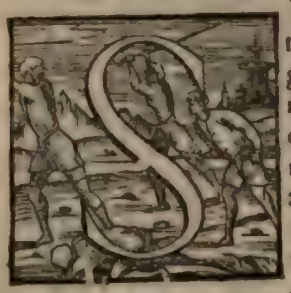

VPERIORE cap. III. huius libri pro bona parte videtur explanatum esse, qualis sit naturæ, proprietati sq; glacialis terra Islandia, apparitione spirituum eorum, qui nuper in aquis piscandi gratia fuerant suffocati: hinc ostendendum erit iter à portu Vestrabord eiusdem Islandiæ ad marinam, excelsamq; rupem Huitsark dictam, quæ medi-

Vestrabord portus.
Huitsarch.
Scorteæ naues.

am nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur scorteis nauibus vtens, arbitrariaq; nauigatione non tam supernè, quàm infernè forinsecus sen-

Regni Norueg. rex Haquinus.

tinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas huiusmodi nauiculas coriarias anno M. D. V. super Occidentalem portam intus in Ecclesia Cathedrali Aslocnsi diuo Haluardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas: quas eiusdem regni Rex Haquinus bellica classe littora Gruntlandiæ per-

Naues coriarię binæ.

transiens, dicebatur acquisiuisse, fortè nauigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis non exilem spoliorum quæstum sibi comparare solent per has, & similes artes insidiosas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum est) terebrando, aquæ ingressum procurant, & illico præsentissimam suf-

Naues sine ferro.

focationem. Britanni verò (vt Plinio placet lib. VI. cap. XVI) vtuntur vitilibus nauigiis fortissimo corio circumsutis. Moscouitæ autem, & Bothnienses in

Naues papyraceę.

Septentrione nauibus, vimine, radicibusq; colligatis, ac pice sine quouis ferro linitis vtuntur, prout inferius de raptoribus Moscorum ostendetur. Taprobanæ naues papyraceæ sunt, anchoris vtentes in prora, & pupi, propter vadosum mare canalibus, pfundissimis, quasi alueis, sub aquis diuisum. Immò anchoras canalibus, ob imperceptibilem fundum, nunquàm credunt, vel committunt. Plin. lib. VI. cap. XXII.

De naufragiis

De naufragiis Gruntlandiæ.

CAP. X.

SATIS horribili hoc ſpectaculo, quid interpretandum veniet, ſine multorum caſuum, & verborum circuitu demonſtratur: attamen vnde, & quibus hæc eueniant, paulumper aperiendum erit, videlicet, quòd littora eius regionis admodum arenoſa ſunt, voraginibuſq; plena, quaſi inter profundas valles, ſublimeſq; montes itinerandum foret: in quorum vertice arbores vi tempeſtatum euulſæ, atq; eò depulſæ putreſcentes, ibidemq; firmatæ, facili attactu confodiunt naues: quæ etſi arte, laboreq; hæc pericula euadere velint, nequaquàm vi ſæuorum ventorum permittuntur. Ventus enim Circius (de cuius violentia ſatis ſuperius lib. primo tactum eſt) adeò vehemens in Septentrionalibus aquis eſt, præſertim plenilunio concurrente, vt quaſi fatalis, & formidabilis omnibus eò nauigantibus ſit timendus. Quibus autem hæc eueniunt, in promptu ſunt Portugalenſes nouas adhuc terras pro perpetuanda gentis ſuæ gloria (magis quàm diuitiis) quęſituri. Sunt & Hiſpaniarum, Galliarumq; naues ſęuiſſimis ventis appulſæ, vt inhoſpitalia ea littora ingrediantur inuiti, pœnam geminantes, quòd gentis illius linguæ commercium, vel fidem non habent explora-tam. Prætereà quòd in littore cernuntur habitationes humanæ, quaſi euerſæ carinæ. Et meritò: quia ex coſtis cetorum, velut grandibus lignis, incolæ conficiunt ędes, muſco, & fruticibus pro niuibus, ac imbribus arcendis ſolicitè contegentes. Orientaliora autem huius terræ (intermedia rupe Huitſark prædicta) Noruegiam reſpiciunt: quæ verſus inſuperabilem arcem Regis Noruegiæ Vardahus continuantur, ſed ad Septentrionalem plagam, & partem Occidentalem incognito fine terrarum, & aquarum amplantur.

Voragines arenoſæ.

Vētus Circius. Plenilunio ſæuiores venti.

Littora impor-tuoſa.

Huitſark refugium piratarū. Vardahus.

De Pygmæis Gruntlandiæ, & rupe Huitſark.

CAP. LXI.

Huitſark.

Piratę Pining, & Pothorſt.

Vitelliani, de q bus Albertus Crantzius in Vandalia.

Kniphoff.

Compaſſus.

Pygmæi, ſeu nani.

VPRADICTO capite proximo parumper de excelſa rupe Huitſark medio maris tractu inter Islandiã, & Gruntlandiam ſita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etenim circa annos Domini M.CCCC.XCIIII. duo inſigniores piratæ, Pining, & Pothorſt, ab omni humano conſortio, Aquilonarium Regum ſeueriſsimo edicto ob atrociſsima latrocinia, quaſi in deſpectum, & contemptum omnium regnorum, & armatorum, cum complicibus ſuis piratis proſcripti habitabãt, multaq; crudelia facta in quoſcunq; ſiue propè, ſiue à longè nauigantes, committebant: vti & alio tempore priore Vitelliani plures, & inſigniores piratæ (ſic dicti) magna facinora egerunt, & ad vltimum communibus omnium regnorum Aquilonarium armis è viuis ſunt ſublati. Ita & quidam Kniphoff anno M.D.XXV. per Hamburgenſes cũ LXX. cõplicibus è potẽtiſsima naue Galion dicta, extractis, ſupplicio capitis, & rotæ ſuſpenſione ſunt puniti. In huius altiſsimæ rupis ſupercilio compaſſus circulis, & lineis plumbeis ſatis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining, & Pothorſt, formatus eſt: quo meta compendioſior latrocinari volentibus data eſt, vt ſciant, quorſum opulentiores deprædationes extendi poſsint.

Videntur præterea in ſuperiori tabula duo diſparis quantitatis homines bellatores: quorum puſillioris ſtaturæ homunculus intrepidè ſeſe maiori obiiciens, triumphator exultat.

Non enim minori animo in omnem caſum maioribus ſe obiicit, quàm ſi gigantea poten tia gloriari, & præualere poſſet.

Iterum

Iterum de eisdem.

CAP. XI.

VIX crederem frequenti hominum relationi de miris huius terræ Gruntlandiæ (quæ à batalisso, seu eminente arena nominata, aut ab alijs à virore Gruntlandia dicta est mihi etiam per graues viros factę, quòd contra multitudinem gruum incolis huius telluris sit belligerandum, nisi Plinius lib. VII. cap. II. de Scythicis gentibus loquens, scriptis, & rationibus similia allegaret. Ait enim prædicto loco: Super Astomorum gentem extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spythamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedetes. Salubri cœlo, semperq; vernante, montibus ab Aquilone oppositis: quos gruibus infestari Homerus quoq; prodidit. Fama est insidentes arietum, caprarumq; dorsis armatos sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua, pullosq; earum altum consumere: ternis eam expeditionem mensibus confici, aliter futuris gregibus gruum non resisti, Atq; ab hac opinione Solinus dissentire nõ videtur. XV. cap. vbi dicit, ab vrbe Gerania gruum multitudine Pygmęos fuisse pulsos: adiiciens, manifestũ esse, in Septentrionalem plagam hyeme grues frequentissimas cõuolare. Nec piguerit meminisse, quatenus expeditiones suas dirigant. Sub quodam militiæ cunt signo, & ne pergẽtibus ad destinata loca vis flatuum renitatur, arenas deuorant, sublatisq; lapillulis ad moderatam grauitatem saburrantur, tunc se tollunt in altissima, vt de excelsiore specula metentur, quas petant terras. Fidens meatu præit cateruas, volatus desidiam castigat, vocęq; cogit agmen. Ea vbi obraucata est, succedit alia. Pontum transituræ angustias captant: & quidem eas promptũ est oculis deprehẽdere tãquam subiecta loca, in quibus scrupulorum sarcina pedes liberent. Ita nauty prodiderunt, compluti sæpe ex illo casu imbre saxatili. Arenas non prius euomunt, quàm securæ sedis suæ fuerint.

Concors cura omnium pro fatigatis, adeò vt, si quæ defecerint, congruant vniuersæ, lassasq; sustollant, vsq; dum vires otio recuperentur. Excubias nocte diuidunt, vt exomnis sit decima clangore: produnt lapidis casu negligentiam. Actate nigrescunt pennis, vt

infrà cap. de gruibus, & Pygmæis amplius ostendetur.

Batalissus Grũtlandiæ.

Spithamęi Pygmęi.

Homerus.

Qua deuorãtur ne hostes multiplicentur.

Gruũ multitudine Pygmæi expulsi.

Saburrantur.

Dux gruum.

Nautarum testimonium.

Gruum natura.

De inſcrutabili profunditate littorum Noruegiæ.

CAP. XII.

TANTA eſt in pleriſq; montoſis littoribus Noruegiæ immenſurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri poſsit nauis ingentiſsima, bolide plumbea inferne demiſſa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaq; naturæ vis eſt, vt quantò ſublimius montes in excelſum promineant, tantò in eorum radicibus inſcrutabilior profunditas apparebit: licet eorum ſublimitas reſpectu cœli minima ſuper terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernoſi, profundiq;, & obliqui ſunt, vt funibus immiſsis, quorſum tendat eorum hiatus, difficillimè cognoſci poſsit. Sunt præterea littora (teſte Pli. cap. II. lib. VII.) regionis Taprobanæ per modum canalium arenoſorum diſtincta, inſcrutabilis profunditatis, quibus incolæ anchoras minimè immittendas confidunt. Præterea in inſula Bornholm Regi Danorum ſubiecta, lacus non admodum ampli reperiuntur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos Dalacarlos, id eſt, viros vallium, lacus Runden, id eſt, rotundus dictus eſt, qui menſurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmenſi Suetiæ, locus in ſcopulis marinis eſt Rundiſualia vulgariter appellatus, id eſt, rotunda vorago, vt neq; ibi rimari poſsit, quàm altus ſit eius fundus. Putei præterea plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas ſæpiſsimè explorata inueſtigari non poſsit. Apparent etiam longiſsimę, ſed valde anguſtæ rupium, ac montium ſpecus, quaſi ferro cauatæ, vel excisæ, in opacos currentes receſſus: in quibus conſtrepētibus aquis tranquillitate, vel tempeſtate accedentibus, ſonus terribilis excitatur: à quo niſi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tam vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis ſine auditu, ob excellentiſsimum obiectum, remaneant tabeſcentes.

Fundus imperceptibilis.

Mōtium ſublimitas excelliſſima, minima cœli comparatione reputat.

Naues ſine anchoris firmāt.

Bornholm.

Dalacarli.

Rundiſualia rotunda vorago

Sonus terribilis

De portubus

De portubus annullorum ferreorum.

CAP. XIIII.

DICTO superiore capite, quàm inscrutabilis in littoribus Noruegiæ inter excelsiores montes sit profunditas: nunc ostendendum erit, quomodo *inter* sinuosas, scopulosasq; voragines adnauigantes securius absq; anchoris inuenire, firmareq; poterint suas stationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, fuso plumbo lateribus multorum montium succedsiuo maris tractu quondam bonorum Regum magnificentia, & sumptu, præcipuè versus opulentam ciuitatem Bergensem, infixi, vt æstu, vel tempestate vrgente, subitò funibus immissis quasi inter abditas cauernas solidentur nauigia magna. Sed oportebit, vt ignari viarum non sint, qui tam periculoso labyrintho sese committere velint. Littus enim scopulis, & rupibus ita obiuium est, vt inde egredi, vel progredi nequaquam valeant inexpertis: immò propter eius, & similium locorum (vt infrà de inimicis classibus specialius dicetur) difficultatem, & asperitatem naufragabũtur. Et si bellicę naues, vel piratarum, eò hostili impetu, vel tempestatum impulsu appulerint, consilijs, auxilijsq; destitutę, sæpissimè tum fame, tum frigore, tum aggressu incolarum, miserabili spectaculo veluti contra elementa pugnaturę consumuntur. Huiusq; calamitosi euentus in simili casu, si quis legerit Noruegianorum, Danorumq; annales, præsertim Regis Christierni II. horribilẽ in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoq; sæpissimè terrentur hostes ab ingressu horum scopulorum, ne seuerius, & secretius ab apertis, vel latentibus saxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

Annuli ferrei mõtibus infixi.

Naues ligãtur.

Littus scopulosum.

Fame, frigore pereũt hostes.

Christiernus II Rex Danorũ.

De periculoso transitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam.

CAP. XIIII.

Iempthia. Vesterhuss. Aestiuale iter periculosum.

PROVINCIA est in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiscopo Vpsalensi cum manerie, seu curia Vesterhusia appellata, ex immemorabili tempore subiecta. De qua Iempthia per excelsissimos montes prædictos in titulo, non minus terribile, quàm periculosum iter æstiuo tempore conficiunt incolæ terrarum, & peregrini viatores: qui aliàs hyeme pet congelatas paludes, stagna, & amnes breuioribus compendiis, & semitis, quocunq; placuerit, proficiscuntur. Montes enim illi vastissimi, quales in Europa vix sunt, Orientali parte sub pedis ingressu portas, seu aperturas habent, durissimo silice, partim naturali scissura, partim antiquorum principum sumptu, pro publica vtilitate excisas, aut perforatas. Post quas inter montium latera tantum etiam in media æstate sentitur frigus, vt nisi viatores more hyemis multiplicato vestitu sese munierint, ferè irremediabile periculum subita aeris mutatione incurrant, donec ea montana viscera, vallesq; frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere descensuris, maius quandoque periculum immi-

Frigus inclusũ quasi lethale.

Pontes pẽduli.

net, vbi penduli pontes ligneis montium fulcimentis lateribus affixi, propter casum niuium, ac arborum tempestate euulsarum, aut cadentia saxa constracti, vel semirupti videntur. Nec alia perplexis spes suffragatur, quàm quòd pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altissimos montes, ac profundissimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc, & similia cùm viatores imminere prouiderint, expensas secum afferunt sufficientes, ac si castrensem aliquam obsidionem illico subituri, ac seruaturi essent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam, & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum transitu ex brachiis montium abundantissimi fontes, satis grato sapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum non est: quia propter excelsa rupium præcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari possunt, omnia sagacissimo ingenio penetran-

Nullus circuitus.

Pascua vberrima.

da

da videntur, & maximè cùm in vno situs sit inuius, & in altero ruinis, aut saxis oppletus. Præterea limites adeò angusti, vt viatoribus, ac iumentis, præsertim insuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferant, & plerunq; irreparabilem lapsum.

De statuis viarum in montibus niuosis.

CAP. XV.

MONTES etiam sunt alio vocabulo vulgari Doffiafiel, siue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Norvegia diuidentes, tantæ molis, & sublimitatis, vt multorum dierum itinere versus Occidentem, seu Orientem proficiscentibus, ob indigestas niues, perpetuò appareant albicantes, quasi candidæ nubes in altissimo aëre condensatæ. Quo euenire solet, vt eò itinerantes, ob repentinum casum niuium, vias intueantur concludi: è quibus tandem laboriosis viribus non minus sese explicare contendunt, quàm si inter glaciales vndas constricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piissimi in Norvegia erant) prouida magnificentia factum est, vt excelsæ statuæ è viuis lapidibus excisæ, per cacumina montium videantur erectę, ac fortissimè, ne vi ventorum decidant, plumbo, vel ferro firmatæ. Nec desunt, qui putant has petreas statuas olim fuisse gigantes, & propter illusiones in fidei Catholicæ professores factas, imprecatione diui Regis, & martyris Olai tutelaris sancti (vt perpetuò itinerantium in niuosis illis montibus signa conseruationis sint) in huiusmodi statuas conuersos. Immò & fama, & fide receptum videtur, has statuas dæmones fuisse, atq; in eam formam, qua corpore suscepto conuertendis ad fidem Christi hominibus illudebant, eiusdè sancti Olai precibus, ne prædicationi suæ obessent, fuisse redactos. Sit quicquid sit: vti fabulosum non est, niues inter iuga altissimorum montium, & asperas rupes, cautesq; horrendas, longissimo itinere esse profundas: ita & piè credendum, deficiente humano præsidio, misericordem Deum, qui Ionam è mari, & pueros ab igne eruit, signa permisisse saluandis hominibus: quos ille, ne in tanto discrimine suffocandi deficerent, his & similibus remediis tutiores fieri iussit. Nec mirum est hic de niuibus tam frequentibus, & densis in loco proportionato repertis, cùm & cineres Aetnę, ac Aethiopicæ arenæ tam incolas, quàm negotiatores, & armatos milites obruere, & inuoluere soleant,

Doffrinæ alpes.

Viatores mole niuium quandoque opprimuntur.

Statuæ erectæ.

Gigantes in lapides conuersi.

Dæmones.

S. Olaus Rex.

Signa saluādorum viatorū.

Aetnæ cineres, & Aethiopicę arenæ.

Procop. de bello Gothorum.

immò ædes, ac tecta deprimere, ac syluas onerare casuras, vt illico quassatæ cuncta comminuant importabili grauitate. Testis huius rei est Procopius lib. II. de bello Gothorum: qui & cinerum eructatione caristiam annonæ imminere prædicit formidandam. Compertum etiam est in Sueticis terris, auiculas volatu excitas-

Globuli niuales aucti, ruinant arces.

se globulos niuium, quorum augmento, casuq; flante Australi vento, arces, & villæ sunt prostratæ. Habetur tamen in his Dolfrinis montibus hospitium, quo recreentur huius periculosi itineris viatores: non tamen vino prouisi, vt in alpibus

Hospitium.

Apenninis, vel montibus Hispaniarum, qui feliciores sunt, bona si sua norint.

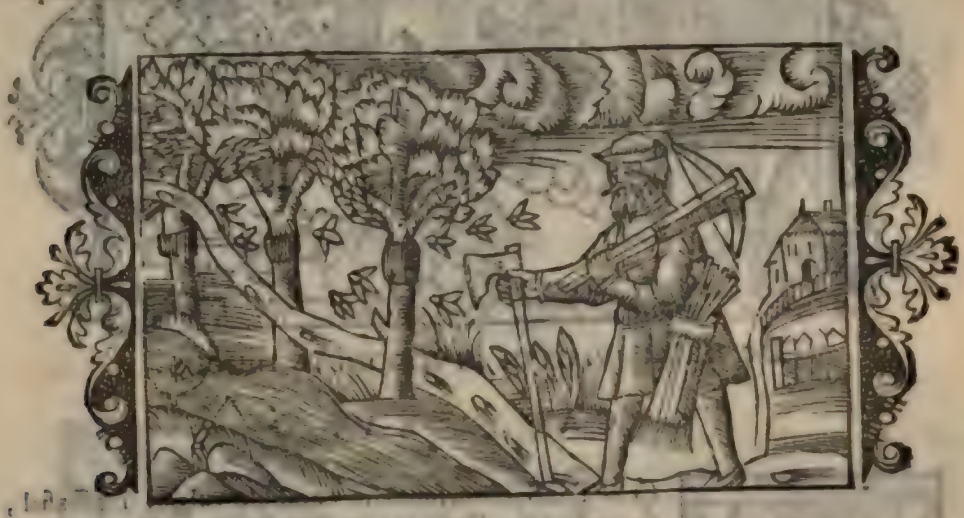

De transitu tenebroso.

CAP. XVI.

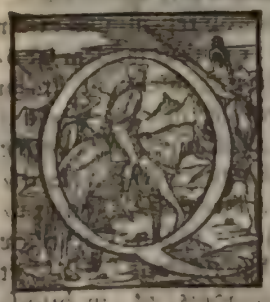

VANDOQVE etiam vtilitate, vel necessitate vrgente, sans mgenio sum modum habent populi Septentrionales in nemoribus nocturno tempore pertranseundis, immò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante, & post solstitium hyemale continuę noctes habentur. Quicp his remediis indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eosq; collocant certo interstitio itineris instituti, vt eorum splendore, quo voluerint, perficiant iter. Nec solùm hoc præstat cortex, sed & truncus putrefactus, ac fungus ipse Agaricus appellatus, in summitate arboris glandiferæ crescens: cuius virtus, & natura est, vt nocte reluceat, sicuti & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum vsum deputantur. Ideoq; frequentius quercum putridam, agaricumq; (seipsos propria luce prodentes) colligunt, ad prædictum syluestrem, immò domesticum vsum, scilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, securius accedant loca combusti brli materia plena, vt sunt horrea hyemalia, matura messe, fœnoq; repleta, quemadmodum infra cap. de brumali trituratione dicetur. Inueniuntur etiam homines eo acumine oculorum præditi, vt sine quouis lumine materiali

Continuę noctes.

Cortices quercini p lumine.

Agaricus nocti lucet.

Alati vermes frigore moriuntur.

Horrea hyemalia.

Homines videntes in tenebris.

Taprobana.

ferè omnia videre, tractareq; se posse gloriantur. Talesq; in Taprobana (teste Plinio) multò plures, quàm alibi per orbem reperiuntur.

De luminibus

De luminibus, & tedis piceis.

CAP. XVII.

POPVLVS Septentrionalis (vt in principio huius libri ostensum est) longissimis noctibus subiectus, vario vtitur genere luminum, quo necessaria exercear officia pro domestica commoditate. Igitur fatendum est, suppolares homines tempore hyemali vsu pinguedinis marinarum belluarum (vt infrà de vtilitate balenarum, & vitulorum dicetur) in omni sua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum Traan, aut Lyse vocant, à lucendo, quia lampadibus immissa clarissimè, ac amplissimè lucet, maximè in ędibus magnarum familiarum, & Ecclesiarum, vbi perpetuum pro reuerentia Corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis, seu noctuis, aut vespertilionibus absorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occlusum seruant, prout inferius de generibus nocturnarum auium ostendetur. Prætereà tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuersali varietate, quemadmodum vsualibus candelis, in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuisos subtiliter scandilos piceos, baltheis certo numero submissos, ori, vel capitis tegumento altero fine ardentes imponant: ficq, quò libuerit, nulla ventorum iniuria impediti proficiscuntur, atq alia, quæcunq placuerint operantur. Sed hoc secunus in campis apertis, ob piceum odorem non omnibus æquè, vt candelarum, acceptum, præcipuè mulieribus pariturís, quæ grauibus his odoribus vsq ad partus aborsum offendi solent. Attamen vt fumus tam noxius extra ædes euaporet, cuneatis canalibus sursum per tectum in culmine perforatum eleuatis, parsq candelis communibus brachiali longitudine, iuxta noctium prolixitatem, accensis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obscura, longaq hyeme, quàm æstiua luce, ob rationes supradictas, & inferius dicendas, committuntur, piceis tedis exquisita pice per equestres, seu pedestres turmas, facilius etiam abietina resina confectis incedunt: quarum aspectu (si Soloni credendum est) equi prouocantur ad bellum, veluti elephantes viso sanguine fuso, vel moro conflicta.

Luminũ genus varium.

Vsus pinguedinis piscium.

Traan, aut Lyse

Corui nocturni, & noctuæ.

Tedæ pineę.

Modus vtendi tedis.

Odor piceus grauis mulieribus pariturís

Remedium.

Candelæ longitudinis brachialis.

Equi prouocant ad bellum viso igne.

De irruptione aquarum ſtagnatarum.

CAP. XVIII.

INTER mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum ſpectacula vnum eſt, non tam frequens, quàm noxium habitantibus in prouincia Middelpadenſi verſus Boreales partes Suetiæ ſuperioris, vbi ferè maior pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes, ac triumphantes. In ea prouincia vaſtus amnis eſt, cuius aquæ lapſus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; peſſundare ſoleat. Ex ſummis enim montium cacuminibus manans, dum per cluorum præcipita faxis exceptus elidítur, in profunda vallium multiplicato aquarum ſtrepitu cadit. Verùm continuo ſaxorum obſtaculo repercuſſus, celeritatem impetus eadem ſemper æqualitate conſeruat. Itaq; toto alueitractu vndis vniformiter turbidatis, ſpumeus vbiq; candor exuberat. Hæc tamen conſyderanda eſt eius natura terribilis, quòd ſingulis annis paululum ante ſolſtitium æſtiuale tanta glacierum, arborumq; connexa congerie tribus locis oppletur, & conſtringitur, vt inferiores alueieius ripas inhabitantes, imminente eius irruptione, fugere cogantur ad loca eleuatiora. Interea tamen nuntiis, quo in termino formidabilis ille lapſus maneat, explorant, ne rapidus eius curſus improbas exerceat vires. Quippe hoc elementum cæteris omnibus (referente Plin. lib. XIII) imperat, terras deuorat, ac ignes extinguit. Scandunt aquæ in ſublime, & cœlum ſibi quoq; vendicant, ac nubium obtentu vitalem ſpiritum ſtrangulant: quæ cauſa fulmina elidit, ipſo ſecum diſcordante mundo. Amnis itaq; ipſe, etſi (vt prædictum eſt) in omni ſua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate electorum piſcium, ſalmonum ſcilicet, ac aliorum, omnibus affert opulentum quæſtum: qui nedum illius terræ incolis ad vſum domeſticum ſufficiunt, ſed & vltra marinas partes ingentibus nauigiis exportantur. Hancq; virtutem perpetuò retinet, vt quanto marinis alueis vicinior extenditur, tanto melioribus piſcibus ſuperabundet. Nec deeſt offerentium liberalis, & grata piſcium exhibitio, ac donatio, ſi quis occurrent hoſpes donaria recepturus.

Middelpadia. Huni.

Amnis rapidus

Incolæ fugiunt torrentem.

Aqua impioſa

Salmonum copia.

Amnis piſcoſus.

De tribus famosis lacubus Gothorum.

CAP. XIX.

LVRIMI insignes lacus sunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & situ mirabiles: quorum præcipuus est in regione Vestrogothorum Vener dictus, CXXX. milliaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habens, in multas, variasq; diuisus insulas, & vastis illabentibus fluuiis, nisq; maximis oneratus vltra XXIIII. vnũ solũmodò exitũ (de quo mox infrà dicetur) cõtinens. In hoc lacu, & circa hunc plures sunt magnificæ ædes nobilium: quarum præcipua est arx Leckio in alta rupe, opera Episcoporum Scarensium fabricata, puteum habens saxo durissimo incisum super altitudinem CC. pedum. Incisio autem hæc non ferro tantum, sed flamma trecentis porcorum pinguissimis lateribus igne successiuis diebus immisso, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis penetrare compertum est, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacent præterea huic lacui oppida vetustissima, Lidecopia, & Tinguallia, ex mineris electissimi ferri, & chalybis retinentia quæstum opulentum. Est præterea lacus alius Vether dictus, adeò claras, & perspicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo situ videri possit. Super hunc lacum est insigne monasterium diuæ Birgittæ, alias Brigidæ, & filiæ eius sanctæ Catherinæ, vtriusq; opulẽtia, & deuotione fundatum, & dotatum. Præterea aliud oppidum Ionacopia dictum in Australiori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni æuo secuturo. Extant & mineræ inexhaustæ huius lacus versus littus oppositum Septentrioni. Demum monasterium Aluastra diui Bernardi temporibus sumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hunc locum in villa Tolstada, Rex Suercherus in nocte natalis Christi à proprio stabulario freno pro armis vtente, occisus fuit. Tertius lacus Meler dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes sitæ sunt. Præterea non longè inde in terra firma minerę argenti inexhaustæ, cupriq;, ac ferri, vltra humanam æstimationem pretiosæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europę principibus in omni thesauro, & opulentia nunquàm esse, aut fuisse inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquæ in montibus Lapponię, Lulatresck dicti, longitudine CCC. milliarium Italicorum,

Lacus Vener.
24. flumina lacũ itrãtia vnũ habẽt exitum.
Leckioc Epi Scarẽsis, vbi puteus. 200. pedũ altitudine.
Por corum latera 300.
Axungia.
Lidecopia.
Tingualia.
Minerę ferreę electissimæ.
Lacus Vether.
Monasteriũ diuę Birgittæ vi duæ pulcherrimum.
Ionacopia.
Motala.
Aluastra.
Rex Suercherus occisus.
Lacus Meler.
Arces nobiliũ.
Regia opulẽtia
Lacus Lulatresch.

Lacus oēs piſcoſiſsimi.

CXX. latitudine. Præterea alia multa collateralia ſtagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piſcoſi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famoſiſsimus lacus albus ſub polo: demum Pienthen in Finlandia cum ſimilibus infinitis lacubus, ſtagnis, fluuiis, & altis venis.

Lacus albus.

Pienthen.

De ſpecubus inſidioſis.

CAPVT XX.

ICTVM EST ſuperiori capite, in vnum lacum Vener ex altiſsimis montibus Noruegiæ, & Suetiæ, XXIIII. maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde ſtridulus, & verticoſus ſit, in omni deſcenſu tamen montibus tam amplo circuitu reſiſtentibus nuſquam niſi vnicum inueniunt exitum: huncq; tam rapidum, & ſonoroſum, vt vltra XX. Italica milliaria audiri poſsit. Nomenq; vulgare habet Trolhetta, hoc eſt, caputium dæmonis, ſorte propter horrorem, quem ſono, ſtridoreq; generat, in paludinoſam planitiem cadens: vel quia ſub eius deſcenſu præcipiti, reperitur inſignis ſpelunca latronum: ad quam anguſto tramite fit acceſſus, ſolùm ab ipſis latronibus, ac furibus frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus, & verticoſus ſit, ſuſpicionem omnibus adimens, quòd nequaquàm ibidem malefactorum collectio fiat, præſertim tempore æſtatis. Sed hyeme, ob exhalationem ſumi deprehenſi, velociſsimè rapiuntur ad pœnam, ſpoliaq; pretioſiſsimę ſupellectilis, argenti, auri, & pellium pretioſarum ad Principis fiſcum. Vnde nullo intra ſemeſtre tempus legitimo comparente accuſatore; cui bonorum ablatorum lege, & conſuetudine reſtitutio fiat, iuſſu Principis pro tuenda publica pace, exinde confecta nauigia fluminibus maris influentibus immittuntur, vel aliis munitionibus foſſarum, ſeu murorum, ſagacitate præfectorum prouincialium deputantur. Sed (heu dolor) infelici hoc æuo nec hora, vel momentum reſeruari videtur ad reſtitutionem oſferendam, quantumcunq; apparuerit legitimus accuſator, præcipuè in naufragiis negotiatorum, quibus dudum clementia Principum (ſoluto labore colligentium bona proiecta in littore) iuſsit omnia reſtituenda fore. Vidiq; ſuper hoc æquiſsimas fuiſſe factas conſtitutiones à Regibus Aquilonis, Daniæ præſertim, & Noruegiæ, vbi hæc calamitas frequentius, quàm in aliis regionibus (exceptis Hybernis, & Curetibus Liuoniæ) ſuſtinetur.

24. vaſta flumina vnũ lacum ingrediuntur:

Sonus amplus.

Trolhetta.

Spelunca latronum.

Fumo fures ſalluntur.

Rara bonorum ablatorum reſtitutio apparet.

Naufragia reſtituenda.

De excellenti

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Veſtrogothorum Aaranes.

CAP. XXI.

ETSI Gothicis principibus maior olim inerat bellorum ardor, quàm delectatio quarumcunq; aliarum voluptatum, dum ſummum animi, corporiſq; exiſtimarent ſolatium, rigida arma tractare, ac arduiſsimis prælijs varios comparare triumphos: attamen pleriq; eorum voluptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere meditantes, poſteris ſumptuoſa, ſimulq; vtilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus monarcha potentiſsimus, ſingulari exemplo deprehenditur perfeciſſe, præſertim in Veſtrogothorum regione, quam frequentiore ſua præſentia illuſtrabat: idq; ob vicinum Noruegiæ Regem Sidagerum: cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiam terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scaram ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis, & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit, quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſolari, ac collabi permiſerunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum ſedes. Verùm non procul ab ea adhùc extant veſtigia alterius Regiæ arcis Aaranes dictæ: cuius ſitus, muri, & ſtructuræ quoslibet inſpectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præſtantius ædificium ea tempeſtate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuiſſe. Sed quid non mutat æui longæua vetuſtas? vt ſaltem ſigna ruinarum poſteritatem vrgeant, magnificentiam meminiſſe heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium ſedes à ſuperis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere verſus Occidentem & Boream, vaſtum ac piſcoſum lacum Vener antedictum pro regijs, & menſalibus delicijs habuit: altero verſus Meridiem longiſsimo ſpatio, pro perpetua ſecuritate cœnulentã, ac limoſam paludẽ: cuius ſuperficies tenero veſtita gramine, ac frutice, nõ ſolùm veſtigia negat, ſed modicè calcãtes abſorbet. Nã limo funditus ſubſidẽte, in lutea vorago ſordidãq; colluuiẽ liqueſcẽs, attrahit accedẽtes. Nec minus riuuli plures,

Gothorum voluptas arma tractare.

Scarinus rex.

Scara ciuitas.

Aaranes olim nobiliſsima arx.

Arcis commoditas.

Piſciũ vbertas.

Paludum ſecuritas.

Pontes 40.

et ꝓfundi, vti venę ꝑ paludes discurrẽtes, arcis accessum denegãt, vt ĩpossibile esset, nisi multitudine pontiũ (qui olim quadraginta erant longis ambagibus veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaq; difficultas in asperrima hyeme perseuerat. Nam rarissimè propter calidas venarum sulphurearum exhalationes, paludes illę congelantur. Ab Orientali verò latere ex opposito primæ portæ arcis, quæ vnicum terrestri itinere habebat accessum, adeò amœna prata, ac fertilitas agri pro solatio castrensi erant, vt nil amplius naturæ beneficio poterat concupisci: etiam pascua, & venationes in campis, & saltibus optimæ: quod & præsens humi eius facies ostendit. Quæ licet horrendam nemorum dẽsitatem multis retroactis annis & seculis cultore vacua, ob bella, famem, pestem, & domesticam discordiam induerat: tamen sulcorum, vomerumq; vestigia quibusuis eam intuentibus vltro ostendit, frequentesq; lapidum congeries (quibus agri ob maiorem feracitatem purgari, ampliariq; solent) ibidem inter altissimas arbores offert conspiciendas, argumento fideli ad posteros relicto, multò numerosiorem prioris æui fuisse populum, strictioribusq; agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præsenti. Hæc igitur arx felicius florere visa est circa annum Domini nongentesimum quinquagesimumquintũ, quando magnificentissimus Rex Olaus cognomento Schotkonung baptizatus est à S. Sigfrido Eboracensi Archiepiscopo, ex Anglia ob fidem Christi prædicandam ad eundem Olaum Regem, Eldredi, siue Mildredi Regis Anglię exhortatione, ac petitione proficiscente: qui & in hac arce pauli sper moratus est, donec alia sedes regia Husaby dicta, pro vsu eiusdem S. Sigfridi, & cleri eius parari poterat, & consecrari. Quo facto paganos, ac idololatras in fide Catholica instructos baptizabat: quod & tres nepotes eiusdem Archiepiscopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorum vnus fungebatur sacerdotis officio, secundus diaconatus, & tertius subdiaconatus) alibi in Verendia post tergum relicti, faciebant. Omnes tamen, vti beatus Io. Baptista, ob adulteræ mulieris indignationem, gladio interempti fuerũt: quorum corpora in Cathedrali ecclesia Vexionẽsi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latius in historijs charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Gothi suis locis est ostensum.

Sulphureæ venæ prohibent congelationẽ.

Amœna prata, & fertiles agri atq; venationes.

Terræ desolatæ rationes.

Congeries lapidum.

Anno 955. Rex Olaus baptizatus.

S. Sigfridus. Husaby.

Vnamannus. Sunamannus. Vinamannus.

Adulteræ iussu occisi.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem.

CAP. XXII.

MONS est eminentissimus apud Vestrogothos non longè à prædicta arce Regia, & lacu Vener, vulgari gentis sermone Kindakulle dictus, tantæ altitudinis, vt a longè nauigantibus vltra XL. milliaria Italica in eodem lacu, quasi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoq; multi tempestatibus, vicp ventorum agitati, summis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquillissimum portum adesse nouerunt. In huius montis summitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuersarum arborum (excepta vite) suapte sponte nascentium non raritate magis, quàm suauitate, velut satarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inuestigari possit, aut inueniri. Illic suauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium (præter papagallos) multiplicata. Sed valde paucis, ijsq; solùm senibus notus est amœnissimus ille locus. Neq; lasciuiori ætati per facilè monstrandus, ne fortè seueriori disciplina soluta, in omnem voluptatem, vel verius spurcitiem sese prosterneret, difficillimè, vel nunquàm ad honestatem, & bonos mores reuersura. Voluptas enim ipsa vsum, & consuetudinem: consuetudo necessitatem: necessitas desperationem inducit, & coartat. Extra hunc montanum locum, immò & alibi latius per Aquilonem satis boni, suauesq; fructus pyrorum, pomorum, cerasorum, prunorum, sed nulli ante medium Iulij, vixq; tunc in debita maturitate reperiuntur: immò quædam horum fructuum genera tam domestica, quàm syluestria, solo frigore accedente matureſcunt, durantq; pendentia maiori parte hyemis etiam in ramis, foliis omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto pro gratiori sapore sunt eligibiliores, licet exiguę magnitudinis, ob frigus continuè circunstans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt sunt poma celerrimè portata, ob suauitatem inhærentis musti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquàm, vel rarò sine discrimine variorum morborum (præsertim Gallicorum) vel mortis euadant. Et hinc est exemplum, quòd omnis inordinatus appetitus sibi ipsi sit pœna, atq; tormentum. Reperiuntur etiam nonnulla montana loca, seu plana in Armenia (teste Strabone lib. XII.) quæ tantam agrestium pomorum, & vltro nascentium copiam gignunt, vt quocunq; tempore anni ea voluerint incolæ (qui ob id famē nunquàm sentiunt) semper abundent; cùm interdum adhuc fructus in arboribus pendeant, interdum in folijs iaceant, quæ lapsa multa, & alta, ac humi fusa sunt.

Kindaberg.

Montis amœnitas.

Auium cantus.

Senibus notus.

Voluptas.

Fructus diuersi

Frigore matureſcunt poma et pyra.

Fructus exotici noxij.

Appetitus inordinatus.

Armēiq; fructus.

Fames nulla.

De pulchritudine, & vbertate insulæ Gothorum Elandiæ.

CAP. XXIIII.

Oelandia.

Vbertas insulæ maxima.

Equi exigui, sed electissimi

Equi in gyrum saltantes.

Eq circulos trã siliunt.

Equi pascuntur piscibus et lignis, ceruisiaq; vel vino iebriantur.

Butyrũ electissimum, qa medicinale.

Borcholm.

Nauigãtib. necessaria signa.

ELANDIA, siue Oelandia, vna est ex insulis Gothici maris, breuissimo maris interiectu à Gothia Meridionali diuisa, omnium insularum pulcherrima: multis enim bonis adeò referta est, quòd spatij breuitatem (duorum dierum itinere absoluendam) soli fertilitas recompenset. Prata, & campi odore herbifico, indicibili suauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum pariorum, sed validissimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis eximij corporis equis præualent: quosq; domestici, & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atq; in terras remotas veluti naturæ miracula venales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, vt saltibus & choreis, buccinæ vel tympani sono per eos adaptari possint, quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere quæsium. Insuper instruuntur, vt circulos ferreos, aut ligneos non admodum amplos more canum transiliant, saltuatimq; viuacissima pernicitate sese gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti magis, vel minus id faciunt, iuxta arbitrium imperantis. Pascuntur huiusmodi equi, vbi opus est, piscibus sole tostis, & lignis abietinis: ceruisiaq;, & vino vsq; ebrietatem potantur, prout in simili infrà de alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tantum abundat, vt proprijs commoditatibus sufficiat, & alienis: eamq; gratiam, & æstimationem boues, & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ, quàm artis præsidio locis opportunissimis fabricatas, & munitas: quarum aliquæ in templa Christiani ritus commutatę sunt, hodie non minus patriæ defensioni, quàm religioni deseruientes: aliquę bellorum turbine penitus desolatæ. Vna tamen vsq; in præsentem ætatem omnium altior, & fortior Borcholm dicta, permansit: cuius celsitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti specula pro ventorum, ac portuum directione adhuc vtuntur, præsertim Angli, Scoti, Selandi, Hollandi, quibus admodum necessaria est illustrium locorum cognitio in eo mari. Hæc insula ferè tota ambitur marmoreis saxis sursum, deorsumq;

penes

penes littora XX. vel XXX. pedum altitudine, quasi artificum manu ex industria collocatis. Immò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœnissimi portus sunt: ad quos non minus curiositatis, quàm necessitatis causa extranei naui gantes, veluti naturæ spectaculum visuri accedere solent. In hac insula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob insignem eius amœnitatem, & venandi exercitium, æstates transigere consuevuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis causis expediendis ibidem congredi possunt. Præterea prope Aquilonare littus eius exurgit mons excelsus: quem nauticum vulgus vitandi infelicis ominis, & marinæ tempestatis gratia, Virginem vocat: atq; in eius portu manentes certis munusculis puellis dari solitis, vtpote chirothecis, fericeis zonis, & similibus, eas tanquam amico munere placant. Nec ingratum montis numen sentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapsa iussum fuisse donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo saluus factus est, vbi alij sunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur esse conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præstigia sua. Tardius ministerio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non assertioni cedant.

Muri naturale
Portus amœnissimi.
Regũ venatio.
Virgo mons dicit, & quare.
Aq̃lonariũ maleficarum conuentus, & tardantiũ pœna.
Opinioni cedit

De famosissima insula Gothorum, Gothlandia dicta.

CAP. XXIIII.

ORIENTALIS Gothiæ pars est, sic dicta, quasi Gothorum terra, vel bona patria. Goth quippe bonum, siue Deum lingua Gothica significat, & Landia terram. Est enim multis rationibus bona: bonus in ea populus: boni, & securi in circuitu eius portus: bonus, & electus in ea ager: bona armentis, equis, bobus, piscatione, venatione, aquis, syluis, pascuis, pulcherrimo marmore, & omnibus rebus humano vsui necessarijs. Est in eius Boreali parte præclarum oppidum Visby, in quo est arx munitissima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimonijs frequens, vt vix illi par in Europa simile haberetur. Confluxere illuc Gothi, Suedi, Russi seu Rutheni, Dani, Prussi,

Goth bonũ dicitur, & Deus
Bona omnia.
Visby emporium.
Nationũ noia.

Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſingulæq; gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesq; terra, & mari omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quæ omnium regnorum, & hominum perniciosiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & veruſtatem. Sunt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, cupreæ aut æreæ feneſtræ, olim argentatæ atq; deauratę, argumentum ineſtimabilium diuitiarum exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odiis, & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ, abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſmodi hoſpitum ſunt ditatę, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra poſt exitum à ſua terra, in Europa, & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuę multitudinem, quæſitura deſcenderunt. Demum multis ſeculis euolutis, Longobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeuntes, per hanc inſulam in Rugiam agmine vaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauere: quod & Paulus Diaconus eorum hiſtoricus lib. I. atteſtatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini M. C C.LXXXVIII. ſedauit periculoſum bellum, quod erat inter ciues Visbycenſes, & plebem illius inſulæ: permiſitq; ciuibus inſtaurare collapſos muros ciuitatis, mœnibuſq;, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetię rogatus à principibus inferioris Germaniq, vt à mari eorum eijceret potentiſsimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc inſulam Gotlandiæ Magiſtro Pruſsiæ, pro viginti millibus duplonum, id eſt, nobilionum: quorum ſummam Regina Margareta eidem ſuccedens, ex Suetia collegit, atq; eam inſulam regni Suetiæ iuribus, & proprietatibus reſtituit, iure perpetuo poſsidendam. Hancq; inſulam Saxo Grammaticus Danorum inſignis hiſtoricuq, in pluribus ſuis ſcriptis ad Suetiam ſine quauis hæſitatione ſpectare atteſtatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, conſuetudinibus, & morum conformitate, & vicinitate perpetuo vtuntur: etiam quia Gothorum Epiſcopo Lincopenſi, tanquam primo fidei plantatori ſunt ſubiecti: à quo & Epiſcopalia iura petunt, & conſequuntur. Ab hac etiam inſula in omni nauigantium controuerſia, præſertim à conſulatu Visbycenſi, petitur, & datur ius, & ſententia diffinitiua, quid vnicuiq; permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digeſtum, citius lites adimit in fluidis aquis, quàm aliorum deciſio in terra firma.

Diſcordia.

Marmoreę ruinę

Portæ æreæ, ac ferreę deauratæ.

Pria ſtatio exeuntium Gothorum.

Longobardi ex Scandia.

Paulus Diaco.

Magnus Rex Suetiæ.

Albtus rex Suetiæ.

Vitaliãi piratę.

Iure perpetuo ſpectat ad Suetiam, & Gothiam.

Saxo Danorũ hiſtoricus hoc confirmat.

Epo Lincopen. iſula hęc ſubiecta.

Ius maritimũ hic petendũ, & expectãdũ

De clypeis

De clypeis principum montibus Hangœ inſculptis.

CAP. XXV.

QVANTAM olim Reges, ac Principes Gothorum de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate curam habuere, arma, ſignaq́, & clypei eorum illuſtribus locis inſculpta, ac poſteris relicta euidenter oſtendunt, præſertim in Oſtrogothia, ac Veſtrogothia, & Auſtrali Finlandia, in magnifico portu Hangœ appellato: qui tam lætus, ac ſecurus eſt, vt in toto Septentrionali mari, & forſitan amplo Oceano parem non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim vndecunq́ nauigantes libere recipit in ſuum ſinum, ſecureq́ introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modo ipſi ſibi deeſſe nõ velint) protegit, & conſeruat. Portus etenim iſte in modum ampliſsimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amœnè ſitus eſt: habetq́ in cautibus vetuſtiſsima heroum Gothorum, ac Sueonum inſignia, literato ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorum defenſione contra quoſcunq́ hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atq́ inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijſſe. Hodieq́ frequentius in eodem portu, ob ſimilem cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quàm nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaq́ in hoſtes contraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum.

Olim diuus Ericus Gothorum, Sueonumq́ Rex, oblata pace, & contempta, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem, & Chriſti religionem accelerare coegit. Indocile enim genus barbarorum, niſi per arma ad iugum Chriſti cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. IX. cap. XXXVII. Vandaliæ refert) magnus eſt amor paternarum traditionum. Nam & Itali diu pertinaces erant, hominum genus (vt ſibi videntur) omnium maximè ciuile, & honeſtum: quanta millia martyrum perdiderunt, priuſquàm Chriſto crederent? In hoc portu Suetici Reges graui iniuria laceſsiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtili-

Arma, et clypei teſtãtur nobilitatem ſtirpis.

Hangœ ſecuriſsimus portus.

Portus velut caſtellum.

Loca vicina vtilia.

S. Ericus.

Indocile vulgus.

Traditionũ paternarum magnus amor.

Itali olim pertinaces.

Pacis cõditiones.

tatẽ indicere solent, præsertim Ruthenis, seu Moscouitis : rursumq; in eodem portu sub æquis conditionibus eorundem principum nuntijs pacis fœdera præscribere, & accipere consueuerunt. Quòd autem eo loco frequentius, quàm alio id fieri contingit, vrget antiquata maiorum obseruantia, qui illic in montibus impresserant insignia sua, vt eorum perenni firmitate perspecta, quæ Reipub. vtilia fore crediderint, posteris eodem vnanimi consensu, & iuramento per arma, ac libertatem maiorum stabiliant obseruanda. Quibus autem armis, clypeisq; veteres Gothi, Sueciq; sint intus, & extra patriam vsi, signis præsentibus aduerti poterit, immò & rationibus ostendi : leonem scilicet coronatum super tres aquas candidas in campo cœlestini coloris impetuosè salientem, ac retrospicientem, olim habuere Gothi, atq; nunc habent solum originis inhabitantes : vt vincendo parcant, & retrospiciendo cauteant, quàm citò salientes ab impetu cessant. Methodio tamen placet asserere, Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, vrsam in vexillis habuisse. At ex eisdem Gothis veluti parentibus originem trahentes, varietate signorum secundum diuersitatem gentium distinguebantur : vt Cimbri tauro, Sclaui dracone, Gepidæ nauicula, Alani, Burgundi, ac Sueui catto in militaribus signis, vt Plutarcho videtur. Sueeis autem, siue Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo vestitu sese mutuò in virenti sylua amplexantes, tanquam dearum nympharum excellentiam in regione ostendentes. Nũnc verò Sueorum Principes tribus aureis coronis in campo cœlestini coloris, ob inscrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum gesta, & inexhaustam minerarum vbertatem, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium insignia mira varietate distincta : similiter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria, & legibus susceptis, tot hominum turbæ distinctius ad vnum tandem finem dirigantur, prout infrà de directione armatæ multitudinis diffusius erit ostendum.

Armis maiorũ visis multa fiunt.

Arma Gothorũ

Armorũ causæ.

Vrsa ãtiquitus in armis Gothorum.

Taurus.

Draco.

Nauicula.

Cattus.

Virgines duæ coronatæ pro armis Suetiæ.

Coronæ tres, & cur.

Arma illustriũ, et nobiliũ varia.

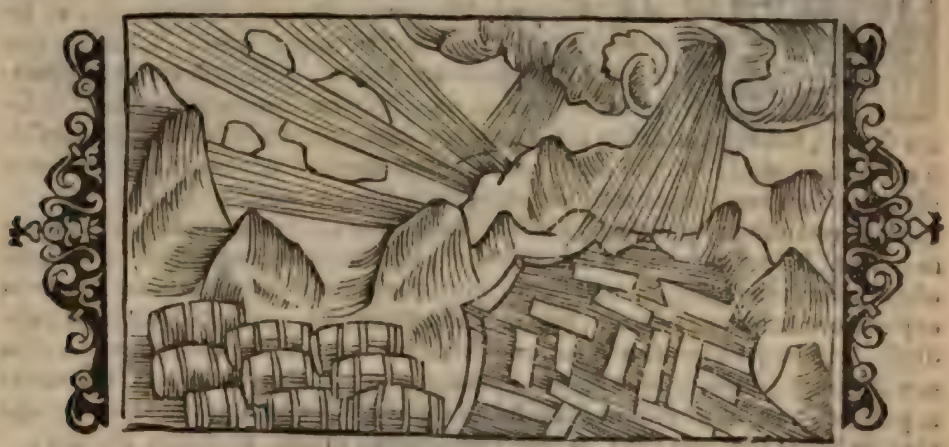

De Crystallo & Magnete.

CAP. XXVI.

Crystallus sicut buccella.

VENERABILE verbum scripturæ est : Dominus dat niuem sicut lanam, & nebulam sicut cinerem spargit. Mittit crystallum suam sicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis sustinebit ? etc. Certè si liber iste forsitan obscurissimus, claritate crystallina illustrari posset, neq; sic sufficeret in expositione verborum præmissorum,

præmissorum, eò quòd omnia mysteriorum plena sunt, quæ paucitate eorum meritò comprehendi possent. Dicitur: Qui dat niuem sicut lanam. Nix (vt omnibus constare videtur) è nubibus genita, latè, diffuseq; per omnia cadens dilatatur. Lana autem sola Cyprica è frutice, seu sua planta ad hoc seminata, & maturata decidens, vniuersum campum tegit, & dealbat, vt incolis appareat quasi nix de cœlo descendens. Et hinc incolarum opulentissimus quæstus, qui in totum diffunditur orbem, præsertim frigori subiectum, ob calorem fouendum, vti volucrum pennæ Indis ꝓ tegumẽto naturæ, ac mitiori flatu reprimẽdi caloris deseruire videntur. Quòd vero dicitur: Nebulam sicut cinerem spargit, parumper lib. I. cap. XX. huius voluminis de pruinis, & nebulis est respiciendum. Quòd præterea: Mittit crystallum sicut buccellas, patet in fragmentis eius, quæ vtiq; magnam habent quantitatem. Sed ob frangibilitatem buccellæ dicuntur, vt modica contritione quasi inter molares dentes facillimè comminuantur. Vsus eius magis apud antiquos erat, quàm modernos, præsertim in scrineis, & manubrijs gladiorum, prout cernitur in Cathedrali ecclesia Asloensi regni Norvegiæ, vbi ensis insignis Haquini Regis pro pulchro spectaculo reseruatur. Magnetes etiam in extremo Septentrionis veluti montes, vnde nautica directio constat, reperiuntur: quorum etiam magnetum tam vehemens est operatio, vt certis lignis fagineis coniuncti, ea vertant in sui duritiem, & naturam attractiuam. Quòd verò superius lapides cernuntur quasi volantes eijci, nemo non credit ob vim sulphureæ exhalationis, more bombardarum id fieri posse. Immò & magni cespites sine manibus præcisi, ad aëra eleuati in longinqua spatia proijciuntur.

Nix.

Lanæ Cypriæ natura.

Quæstus abundans.

Pennæ volucrũ Indis.

Regis Haquini gladius.

Magnetis natura.

Lignum cõuertitur in saxũ.

De rupibus galeatis.

CAP. XXVII.

NAVIGANDO è Germanico mari versus Septentrionem tribus dictis, antequàm introitus appareat ad Regiam ciuitatem Holmensem regni Suetiæ, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis Hielmsnabben, vel Elgxnabben appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum suauis venti eò concurrere consueuerunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus sunt, ita à natura formati videntur, vt galeæ militares putentur in-

Hielmsnabben vel Elgxnabben.

Galeę mõtanę.

Natura duris populis ostendit armorũ effigiem.

Portus optius, sed cruentus.

Loci iniquitas pacem suadet.

Cæca saxa.

Tempestas horrenda.

Ventus procellosus.

Signis littoralibus amotis hostes suffocãtur

sculptæ: quasi ars non sufficeret in armis fabricandis, nisi & natura monstraret, quid bellicosis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione. Sed reuera, vti portus is ob omnes ventos, & tempestates arcendas insignis est, vt vix similem in tota Europa habeat: ita & hostili sanguine respersus, vt ibidem quasi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim classis hostilis, quæ violentia tempestatum in vasto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulsa, vel inducias ab aduersario petere, vel ipsa sua sponte, vel simulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis discrimen inire: quò enim vt saluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca saxa, rupesq; minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præstet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obstat horenda tempestas, ne visu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisq; ventus eo in loco totaliter est procellosus. Præterea tempore hostili terrarum incolæ subtrahunt littoralia signa, ne hostis accipiat tantillulum quidem spatium, vt effugiat pœnam: alioqui incessabili ferocia impetu facto, latronum classis, manusq; impiorum hunc portum occuparet: vbi nihilominus classica bellorum præludia frequentius inchoari solent.

De angustiis portuum lapidosorum.

CAP. XXVIII.

Ciuitas Holmẽsis.

Steendor.

Formæ variæ.

VNT præterea non exiguæ formidinis angusti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præsertim ab aperto mari nauigando versus Holmensem ciuitatem: quæ regia est, & insigniter à natura, ac arte munita, vt merito trepidare cogantur aggressuri, quæ fides, vel fraus sit nautarum in imminentibus periculis prosperius exuperandis. Præcipuus tamen, & periculosior est locus Steendor, id est, porta lapidum appellatus, eò quòd arctis faucibus, & lunatis cornibus quoquouersum obliquatur: hoc est, quandoque per modum Scythici arcus, quandoq; mucronis aspectu cuitatur à nautis: in quibus longè periculosius, ob exortas densissimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in amplissimo Oceano, suborta validissima tempestate.

Net

Nec procul ab eo sinu saxosæ rupes imminent sub aquis latitantes: in quas quicunq; inciderint, quasi viui sepulchro teguntur. Nec silent annales Gothici, quondam in eisdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino descensu fuisse perempta. Magis nanq; præsumptuosa, quàm experta nauigatione saxeas has angustias sunt ingressi: veluti etiam in alios sinus Septentrionales, qui non secus in mari nauigantibus apparent, quàm ingentissimæ trabes eminentes in aquis, quæ solo aspectu territant inspectores: nomen ab euentu, causa, gestis, & natura (prout superius de irruptione aquarum eodem libro est ostensum) assumentes. Terribiliores; hostibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis instructę.

Rupes sub aq̃s

Multa millia hostium submersa.

De scopulis lapidosis, & via stricta.

CAP. XXIX.

VNT insuper in littoribus Ostrogothorum, & Suconum ingentia saxa, partim apparentia, partimq; latentia longissimo ordine, quasi scamna arte, vel industria collocata, vulgariter Idebenckia nominata: super quæ infelicissimi naufragantes quandoque sedere solent: mihiq;, nisi Deus in graui tempestate anno Domini M. D. XVII. opem tulisset, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia saxa: quæ velut decliues muri oppidorum, vel castrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia, vel ineuitabili tempestate inciderint, maximè hostiles classes auiditatem prædæ in littoralem populum (satis opulentum) meditantes, profectò omnium infelicissimi reputabuntur, dum terra, mariq;, horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac supellectili, ob subitum hostilem incursum) fame, quæ omnibus hostilior est, & frigore omni tormento grauiore citissimè consumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum est) sæuissima solet esse tempestas: à qua etiam si arte, & labore vellent euadere, naturę tamen seueritati resistere non valebunt. Vbiq; enim præter aëris impetum (vt dictum est) saxa, seu rupes, in acutum apicem instar turrium eleuata, periculum administrant: quæ arcuata flexilitate, & circuitu

Idebenchia.

Periculum auditoris.

Muri sub aquis latentes.

Fames in terra.

Tẽpestas i mari

Saxa piculosa.

Stratagema.

cuitu, ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumcunda. Solent in his locis ſtratagemata tibus vtentes bellicæ claſsis præfecti aliquot præliares naues, vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſsis hoſtilis eiſdem viſis, ſecurius in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atq; hoſtilia oſſa in ſcopulos diſiecta, diligentius quid cauendum ſit, apertè demonſtrant.

Oſſa mortuoꝝ terrẽt accedentes.

De torrentibus rapidis.

CAP. XXX.

Torrẽtes rapidi

TORRENTES rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore reſolutionis niuium, ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes lapideos, quàm ſuffoſſas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodum de ſtagnorum irruptione ſuperius alio caſu fuerat enarratum. Qui torrentes iuxta impetuoſam naturam ſuam nomen imprimunt vibibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquiſsimum Oſtrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidiſsimum curſum vulgariter Schena appellatur, quaſi equus abſectis habenis ad omnem præcipitem curſum accenſus. Præterea alteri fluuio non longè exinde diſtanti, à continuo ſtridore dentium nomen impoſitum eſt. Ira & rapido torrenti in prouincia Middelpadiæ, vt ſuprà dictum eſt, nomen nodi impoſitum eſt: quia inſtar nodorum cruſtata mole glacierum arbores compreſſas, immò et ingentiſsimos lapides in ſui diſſolutione ſecum impetuoſiſsimè rapit, & portat: eoq; formidabilius hoc accidit, quò celerius prouincias, & populos terrere, atq; obruere ſolet. Qui tranſierant Forum Iulij à Germania vſq; Venetias, quid huiuſmodi aquarum impetus effecerit, aut facere ſoleat, ſine hac ſuperflua atteſtatione etiam à Tridentinis ſaltibus, & aquis apertiſsimo ſpectaculo agnoſcent. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum eſt, quàm viritim publica manu, collibuſq; effoſsis aliorſum diuertere curſum: quem etſi Septentrionales populi in pleriſq; locis auertunt, impetum tamen hunc ſinunt, vt temerarium hoſtem catarrhactis adhibitis precipiti ruina, laxatiſq; nodis inuoluant.

Scheningia. Schena.

Tannaſors.

Knoden.

Forum Iulij.

Remediũ auertendæ aquæ.

A meliori euentu nomina imponenda.

Licet autem ſuperius nomina torrentibus ab infelici euentu
impoſita ſint, vt alibi etiam dicetur de ſubmerſis
Epiſcopis euangelizantibus, & ſponſalibus ludis, & raptu virginum: tamen
prudentioribus placuit, vt à triumphis, & victorijs,
non à calamitatibus rei appellatio fieret.

De diuerſis

De diuersis formis littoraliuin saxorum.

CAP. XXXI.

IN LITTORIBVS Ostrogothorꝝ, id est, Orientaliū freti Brauiken dicti, vbi etiam torrens vehementissimus per oppidum Norcopense illabitur, variæ admodum littoraliū saxorꝝ figuræ, quasi humana arte sculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cœli, & elementorꝝ secreto influxu fieri æstimatur. Quidam etenim horum lapidum formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore cōpaginatam, sed distinctione haturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus assueta spectaculis, nil hæc, & similia curat, nisi inquantù solidis corꝝ muris, & structuris poterint inseruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari distantibus rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldare æreū, vel thermarum concha putetur: prout videre licet apud Ostrogothos in monte Ketilberg vulgariter dicto (id est, Monte cacabi) prope ciuitatem Lincopensem: vnde mihi origo est. Si Italica curiositas inde naturæ antiquitates extrahere posset, certè nō exiguo quæstu gauderet, quādò nulli, vel pauci satiātur in talibus inquirendis. Cernuntur etiam in multis vallibus mōtium infiniti lapides, globali formati figura, quātitate capitis vitulini, vel oui anserini, vel maioris, aut minoris: qui nulla artificum apposita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine repertę illico bono vsui applicantur. Similiter & petrę marmorei generis apud Vestrogothos tam varij coloris, & quantitatis habētur, vt sine dolabris quasi sculptę sepulchrorum vsibus adaptentur, quemadmodum lib. XII. dicetur de naturali varietate saxorum ad quasuis structuras applicandorꝝ. Sunt & crystallini lapides nō lōgè ab Ostrogothorum oppido Sudercopensi hexagona forma, quantitate pugillari, vel digitali dependentes: quorum splēdore vtiq; ad maiorem ornatum fabricari possent ædes, si incolæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm firmitatem. Immò perpendentes hostilem rabiem crudelius posse, & velle, ob decorem structuræ, omnia deuastare, magis fortificāt, quàm exornāt quæuis ædificia sua: quāuis introrsum insigni curiositate cōmuniter sunt ornata: sed præcipuè, vt infrà dicet, micantibus armis, thoracibus scilicet, & galeis, ac clypeis: in qbus gens illa omnē existimat ineſſe decorem, quia magna pars tuendæ securitatis ex his dependet: licet aliqua sunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis assignandas.

Brauiken. Norcopia.

Quotidiana vi lescunt.

Ketilberg. Origo auto is.

Globi bōbardales è lapidib. viuis.

Cotes.

Petræ marmoreæ.

Crystallini lapides.

Sudercopia.

Causa suppressi ornatus.

Ornatus Aglonariū i armis.

Picata arma.

De ſaxis gigantum, & ſcaturigine fontium.

CAP. XXXII.

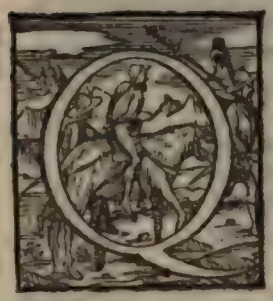

VEMADMODVM ſuperius lib. I. dictũ eſt de obeliſcis gentilium, Regum, pugilũ, & gigantũ, quibus geſta eorum magnifica putabant fierr notiſsima perpetuæ poſteritati, prout Saxo Sialādicus meminit de ſuo Regnero Danoꝝ Rege, qui quinquēnali prælio cōtra Moſcos, Ruſſoſq́ in Aquilone cōmiſſo, res geſtas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euaneſceret, quod tot anguſtijs, & difficultatibus pro claritudine honoris ſui perpetraſſet: Ita et de compluribus Gothorum, Suconumq́ Regibus, ac heroicis viris: quoꝝ adhuc magnitudo geſtorum diſcernitur in eminentiſsimis locis Septentrionalium regionũ. Inter quos pręclarioris memoriæ recenſentur, & æſtimantur, qui curam bellicæ gloriæ ſic moderati ſunt, vt publicæ omnium cōmoditati profuiſſe viderētur: qualis erat excellentiſsimus ille Rex Vbbo conditor antiquiſsimæ ciuitatis Vpſalenſis, atq́ Scarinus, et Ericus cum pleriſq́ alijs: quorum indelebilis memoria nedum in ſaxis campeſtribus, aut montanis cōſcripta videtur, ſed patrijs carminibus, ac muſicis inſtrumētis celebrioribus locis, ac diebus ſempiternis tripudijs cōtinuatur. Horum nanq́ fidelior cura fuit prouincialibus pręfectis (pace vbiq́ data) committere, vt præter arma etiam venarum ſcaturigines pręcipiti caſu labentes, incolarum miniſterio ſubderent molendinis, aut neceſſarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet conſtruendis. Manant inſuper ex rupibus multis in locis tam abundantes, & copioſi latices, vt naturæ, artiſq́ agilitate deducti longo, ſed pulcherrimo aſpectu XV. aut XXX. aquea molendina reuoluant. Falonia Veſgothorum nobilis prouincia, ac populoſa Helſingia, prout inferius de ferrarijs artificibus oſtendetur, talia, tamq́ cōmoda ſpectacula monſtrant. Nec opus eſt à partibus Africanis, vbi aquarum penuria plurimæ creaturæ periclitantur, ad has frigidas regiones aduocare peritos aquęductores, cò quòd & nix perpetua, & amnes, ac fontes innumerabiles vbiq́ reperiantur: immò & homines naturæ indicijs tam ſagaces, vt in ſuperficie terrę infallibiliter prædicere valeant, quot vlnis, aut brachijs, ſeu pedibus ſuffoſſa terra effundet aquas, quorſumq́ venæ curuantur, aut currunt.

Saxo. Regnerus Rex Danorum.

Gothoꝝ reges rebus pręclarè geſtis claruerunt.

Vbbo, & Scarinus, ac Ericus reges.

Carminibus patrijs memoria manet.

Falonia.

Helſingia.

Aquæ defectu pereunt aĩalia in Africa.

De ſignis

De signis fontium cognoscendorum.

CAP. XXXIII.

IGNA tamen cognoscendarum venarum subtus terram scatentium Cassiodorus Magnus in fine lib. III. Epistol. Regis Gothorum Theoderici ponit, virentium scilicet herbarum, ac proceritatem arborum vicinarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longè subest, vbertas quorundam germinum semper arridet, vt est iuncus aquatilis, canna seu arundo leuis, rubus validus, salix lenta, populus virens, & reliqua arborum genera: quæ tamen vltra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia huius artis indicia, cùm nocte aduenient lana sicca in terram ponitur iam prouisam, & rudi cacabo tecta relinquitur, tunc si aquæ proximitas arriserit, mane humida reperietur. Sole autem declarato, intuentur etiam magistri loca soliciti, & vbi supra terram minutissimarum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facilè, quod quæritur, inueniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quendam tenuissimum fumum: qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanto in imum latices latère cognoscunt: vt hoc sit mirabile, quòd per hæc, aliaq; signa diuersa mensura definita prædicitur, quanta profunditate quæsita monstretur. Prædicuntur etiam sapores aquarum, vt nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis, necessariaq; inhonora contemni. Aquæ verò, quæ ad Orientem, Austrumq; prorumpunt, dulces, atq; perspicuas esse, & pro sua leuitate saluberrimas inueniri. In Septentrionem verò, atq; Occidentem quæcunq; manant, probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suæ grauitatis incommodas. In magno tamen pretio, & æstimatione aquæductores habentur, qui aquæductus inueniunt, vbi latices ponderosos arte leuare nouerint, qui ascendere non præualent per naturam. Igitur

Herbæ virentes
Arbores procerę
Iuncus.
Arundo, rubus, salix, populus
Lana.
Muscæ.
Fumus.
Sapor.
Oriens.
Auster.
Septentrio.
Occidens.

Arte leuatur onus, solatur Musa laborem.

LIBRI SECVNDI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE SVPERSTITIOSA
CVLTVRA DAEMONVM
POPVLORVM
Aquilonarium

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

DECLARATVRVS Septentrionalis populi maximos errores circa inanem idolorum cultum, fallacijs dæmonum (seducta mortalium simplicitate, & antiquitate) introductos, video in primis necessarium fore, nonnihil ex vicinis regionibus, præsertim Lituania, quæ in charta mea Gothica inseritur, de eodem cultu fore præmittendum, quomodo hanc, sicuti omnem aliam gentem, inuidia, & astutia diaboli tot retroactis seculis in horrendis erroribus tenuerit captiuatam, donec recentioribus annis laudabili Polonorum Regum deuotione, ac industria, ad communionem Catholicæ fidei fuerat aduocata: in qua vt iugiter perseueret, incessabiliter ab optimo Deo est petendum.

Lituania idolorum cultrix.

Hanc Lituaniam ducatum magnum dici existimo, quia amplissimus est, & opulentissimus in ecclesiis, mellè, armentis, & pellibus pretiosis magnus. Itidem est, quia equos, & magnanimos, ac strenuos bellatores habet. Magnus est, quia sæpius Tartaros, ac Moscos, & Valachos acerrimis prælijs superatos eduxerat in triumphum. Magnus etiam, quia à dæmonum cultu liberatus maior adhuc fieri possit, præsertim syncera seruata concordia cum Polonis: & rursus exili discordia suborta, & non sedata, in minimam redigi potestatem, vel seruitutem. Sed nec exiguus est ducatus Finlandiæ Regi Suetiæ subiectę: quæ olim etiam sub cultura dæmonum fascinata, Regio titulo, & potentia decorabatur: trecenta continens milliaria Germanica, seu Gothica in longitudine, ac in latitudine LX. qui ducatus Finlandiæ circa annos quadringentos in Australiori sua parte fuerat armis Regum Suetiæ, & Pontificum prædicatione vicinis Christicolis associatus.

Lituania magnus ducatus, & cur.

Finlandiæ ducatus.

De ſuperſtitioſa cultura Lituanorum paganorum.

CAP. I.

ALBERTVS Crantzius fidelis Germanorum hiſtoricus, qui claruit M. D. & poſt eum Mechouita Polonus, aſſerunt hos Lituanos tempore paganiſmi, dum gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluiſſe, ignē videlicet, ſyluas, & ſerpentes. Ignem, quia omni ſacrificio præfertur: vel ritu Perſarum ſeducti, ignem ipſum Deū arbitrabantur, teſte Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui perſuaſum habent, ignem animatam belluam eſſe, & omnia, quæ naſcuntur, deuorare, & poſtquàm deuorando fuerit expleta, vnà cum ipſa re deuorata emori. Syluas putabant ſacras: omneſq; beſtias more Aegyptiorum eas incolentes, deos exiſtimabant, pocta referente:

Habitârunt dij quoque ſyluas.

Immò & hac fiducia multę nationes ductæ, Reges, ac principes ſuos ſatis exutos, vt vel dij fierent, vel inter deos cuncherentur, combuſſerunt, aut in ſyluis, ac lucis aureo torque ſolenniter ſuſpenderunt, quaſi talibus ſacrificijs laudem ſceleris, ac mentiti numinis diuinitatem mererentur. Prętereà ſerpentes vt ſacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium ſeruatores, atq; penates exiſtimantes, quales Theſſali excelſo ſepelīūt tumulo, vt Herodotus lib. II. aſſerit. Verùm hæc ſuperſtitioſa cultura etſi penitus ſublata videtur, reliquiæ tamen eius dæmonum inſtinctu in nonnullis ſecretis ſolitudinum ædibus perſeuerat, ſicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ, ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore anno Domini M.CCC.LXXXVI. prædicti Lituani purgati leguntur. Tunc enim fortiſsimus eorum princeps Iagello cum octo fratribus ſuis (teſte Mechouita) ad fidem Chriſti peruenit: in qua adhuc hodierno tempore religioſis incrementis perſeuerat. Meminit prætereà hiſtoricus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moſcouitarum, ſtatuam eſſe publico itineri impoſitam, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id eſt, aurea vetula: quam ſinguli viatores certis munuſculis placant, etiam ſi pili valorem non excedant: alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem, prout ſuperius lib. II. cap. XXIII. de inſula Virgine dictum eſt. Hoc idem Albertus Crantzius in Vandalia ſua cum alijs portentoſis miraculis atteſtatur.

Alber. Crantz.
Mechouita.
Lituanorum numina.
Ignis.
Ignis animata bellua.
Sylua.
Virgi.
Reges mortui combuſti vel ſuſpenſi.
Serpentes.
Theſſali.
Noruegia.
Vermelandia.
Iagello cum 8. fratribus ad fidem cōuerſus 1386.
Zlotababa.
Virgo inſula.
Vandalia.

De ſuppolarium hominum ſuperſtitioſa cultura.

CAP. II.

NEC extrema Septentrionis portio (quam plerique ob intenſiſsima frigora inhabitabilem putant) imminunis eſt à ſacrilegis ritibus, culturaq; dæmoniorum ſtatuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ ſyluestres (vti reliquæ orbis nationes, quę videntur his ciuiliores) non exiles cauſas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus etiam friuolis diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æſtatis curſu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpeſſas, & calorem contra immenſa frigora adducit. Quæ quantumcunq; intolerabilia videntur, nunquàm tamen impropertjs more quorundam Indorum execrantur, ſed tantum dicunt: Hæc fatua, ac ſtulta ſunt frigora, atq; tenebræ menſuram excedentes &c. Simili etiam ratione lunam adorant, quia hyeme remoto ſole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, ſub lucidiſsimis ſtellis niuium candore clarius micantibus, quæcunq; negotia ſua etiam diurno tempore diſponunt, vt infrà lib. IIII. cap. VI. colligetur. Præterea gentes illæ ſuppolares ſtupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubeum etenim pannum pertica, vel haſta ſurſum appenſum attentis precationibus, & cultiore ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium ſanguini ſimilem, eidem ineſſe putantes. Similiter quia eius inſpectione arbitrantur ſe fortunatiores fore belluarę interęptores, eaq; ſanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Quæ autem rubei coloris ratio in fatis hoſtilibus antiquitus ſeruabatur, Herodotus lib. III. atteſtatur. Ait enim: Veteri inſtituto naues omnes erant rubrica delibutæ &c. Quod ex oraculo Pythio aſſeruit, naues videlicet eſſe ligneum agmen, atq; eas rubeum legatum habituras, tali ſignificet à ceteris hoſtibus diſtinctum. Vir vaſer adſit oportet, qui notet è ligno agmen, legatumq; rubentem. Ait etiam Plinius lib. XXXV. cap. VII. de coloribus claſſicis, quòd iuuat propugnatores ad mortem, aut certè cædem, ſpecioſè vehi. Quod forſitan in Germania attenditur, dum aliquo notabili delicto reperto conſules, ac magnates ſuppoſito rubeo panno capite plectuntur. Vult etiam Vopiſcus, rubeum colorem

Solem adorant ſuppolares.

Frigora nō execrantur.

Hyems fatua.

Luna.

Pannus rubeus.

Coloris rubei ratio.

Naues rubęatę.

Legatus rubeus

Vir vaſer.

Propugnatores iuuat ſpecioſè mori.

colorem ornamentum esse ducalis dignitatis. Item quòd Romani rubeo colore triumphant, & Aethiopes sacros dies honorant. Est etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cœlo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipsum vsq; crepusculum eiusdem diei pro numine fideliter adorare, vt pote aues, animalia, pisces, ac ipsos serpentes, & vermes, & præcipuè cetuum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant: veluti apud Aegyptios scarabei, qui pilulas, & stercora voluũt, teste Herotodo, Strabone, ac Plinio: qui & aiunt, insensatos Aegyptios ad eam dementiam peruenisse, vt bouem sacram, crocodilum, canem, ouem, lupum, satyros, pisces, leonem, capram, hircum, murem, aranеum, felem, accipitrem, & ibim deos putent, certisq; sacrificijs venerentur: causas haudquaquàm consentaneas (vt putant) afferentes. Quos verò deos, immò dæmones, Græca, Persica, & Romana superstitio quondam coluerit, nemo, qui eorum autores, & annales legit, ignorat, prout latissimè in pluribus libris de ciuita. Dei meminit Augustinus: quem non pudet veteris historiæ, & cultus veritatem confiteri, vt spurco ritu, & cultu dæmonum detecto, omnes incitet in cognitionem, & amorem vnius veri Dei, ad cuius imaginem omnes homines sunt creati. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conspectu suorum numinum appareant vacui, certas oblationes ex ossibus syluestrium animalium, & grandium cetorum, ac piscium venatione quçsitas faciunt: quæ tamen ossa æstiuo tempore non incendũt (ne solis lumini, vel ardori videantur illudere) sed horrenda surgente hyeme sub publica congressione pro honore dierum comburunt, eo sacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus friuolis religio est. Nec vitio ascribitur deos colere quoquomodo quis possit: & fortè mola salsa litare, qui non habent thura, vt Plin. in epist. ad T. Vespasi. De talibus etiã culturis Augusti. lib. VIII. cap. XXIII. plurima ad punctum scribit &c.

Color rubeus ducum est.
Romani.
Aethiopes.
Aues, animalia
Ceruus volans.
Scarabeus stercutius.
Dij Aegyptiaci
Dij Græcorum Persarum.
Romanorum.
Augustinus.
Imago Dei in omnibus.
Ossa animaliũ.
Mola salsa.

De tribus Diis maioribus Gothorum.

CAP. III.

Tres dij.
Thor tonans.
Odhen bellans.
Frigga pacificans.
Venus.
Frigedag.
Vterq; sexus armatus.
Stellæ 12.
Torsdag.
Odens dag.
Mars deus belli
Cruore humão placatur.

ERANT apud veteres Gothos paganos, quemadmodum clarè charissimus frater, & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in principio suarum historiarum asserit, tres dij prima veneratione obseruati: quorum primus erat potentissimus Thor: qui in medio triclinio strato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina, Odhen videlicet, & Frigga cingebant. Thor, inquiunt, præsidet in aere tonans, & fulgurans, ventos, & nubes, serenitatemq; gubernans, fruges administrans cum fructibus vniuersis, pestesq; tollens. Alter Odhen, hoc est fortior, bellis præsidet, hominibus in hostes auxilia subministrans: ipsi Thor à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipsum non secus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone testante) qui numinis eius potentiæ non parèret. Tertius Frigga pacem, voluptatemq; moderabatur: cuius etiam simulachrum turpitudinem sexus præ se ferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemq; Veneris vsq; ad nostra tempora sibi retinet consecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in illis terris vterq; sexus semper ad arma promptissimus esset. Thor autem cum corona, & sceptro, ac XII. stellis designabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri posse existimatum est. Obtinuitq; diem hebdomadatim, immò & mensem primum totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus sculpitur, vti Mars simili gentilium superstitione apud Romanos: diemq; obtinuit æterna memoria suo nomini consecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quòd nulli in arte militari cederet, assecutus fuisset: hinc euenisse creditur, vt Gothi (sicut Dio Græcus, Ablabius, & Iordanes testantur) Martem, quem deum belli putauit antiquitas, apud se dicerent progenitum, prout etiã asserit poeta:

Gradiuumq; patrem Gethicis qui præsidet armis.

Quem Gothi semper asperrima placauere cultura, morte scilicet captiuorum, opinantes bellorum præsidem aptius humano cruore placari, à quo vicissim omnem belligerandi industriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Asiç potentissimis imperijs, summum fortitudinis gradum reportárint.

De tribus

De tribus Diis minoribus.

CAP. IIII.

PRAETER hos tres deos ſupradictos colebãtur & alij cõplures: qui (vt ait Saxo) miranda pręſtigiaq; machinatione callẽtes, obtentis ſimplicitũ animis, diuinitatis ſibi faſtigium arrogarunt. Quippe non ſolùm Gothos, verumetiam omnes Aquilonares prouincias vaniſsimæ credulitatis laqueis circumuentas, ad cultus ſibi pendendi ſtudium concitantes, præcipuo ſuæ ludificationis contagio reſperſerunt. Adeò nanq; fallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipſis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, coſq; deos, vel deorum complices autumantes, veneficiorum autoribus ſolennia vota dependerent, & ſacrilego errori reſpectum ſacris debitum exhiberent. Inter quos quidam Methotin arte magica inſignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem ſibi arripiens, ſimplicium hominum animos præſtigioſæ artis fama ſeductos, ad præſtigioſa libamenta ſibi pendenda adduxit. Hic, cùm eſſet ſummus deorum pontifex, ſacrificia, cærimoniaſq; ita diſtinxit, & ordinauit, vt diſcretus ſuperũm cuiq; cultus, & libatio obſeruaretur: aſſerens deorum offenſas communibus ſacrificijs, aut permixtis cærimonijs expiari non poſſe. Tandem ſceleribus eius detectis, concurſu populi occidit: occiſuſq; peſtifera cadaueris ſui cõtagione plurimos primẽs, tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis ſuæ præſtigia meruere. Froe quoq; deorum ſatrapa ſedem haud procul ab Vpſala habuit: vbi veterem litationis morem tot gentibus, ac ſeculis vſurpatum, triſti, infandoq; piaculo mutauit. Siquidem humani generis hoſtias mactare agreſſus, fœda ſuperis libamenta perſoluit. Cui tandem in numerum deorum relato, & quia deus ſanguinis haberetur, furuæ hoſtiæ immolabantur, lectiſterniaq;, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu vti aliquando Romæ Diti, & Proſerpinæ) conſecrabantur. Vagnoſthus, & Hadingus non impari æſtimatione venerabantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Roſthicphum Finnonicum; quòd exquiſitis præſcientiæ ſtudijs viuus excelluiſſet, poſt fata in deorum ſocietatem translatum crediderunt. Roſtarus additur his: cuius ſtupenda immanitas humani ſanguinis ſacrificio ita placari voluit, vt ſibi illorum, quos cultores ſui oppreſſuri eſſent, animas dedicarent.

Tres Dij minores.

Vota ſolennia Methotin magus.

Pontifex deoq; ſacrificia diſtinxit.

Occiſus palo infigitur.

Froe Vpſalenſis.

Libamẽta fœda Deus ſanguinis

Vagnoſthus.

Hadingus.

Roſticphus Finnonicus.

Roſtarus.

Filij et nepotes

Demum complures alij potentissimi Thoronis, aut Othini filij existimati, diuinis honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine censebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, similesq; tantam diuinitatis opinionem, cultumq; obtinuerint, videatur inferius lib. V. de gigantibus, & pugilibus cap. primo versus finem. Sed nec deest Augustini testimonium de diuina stirpe talium deorum lib. III. de ciuita. Dei cap. IIII.

Aug. de ciuita. Dei de stirpe deorum.

De correptione minutorum Deorum.

CAP. V.

MAGNA erat eo æuo inter Gothorum deos, & Byzantinos contentio, quisnam in alterutrum corrigendi pœnam dictaret, vel faceret, si crimen pœna dignum in alternatiuis excessibus committeretur. Siquidem Byzantini dij maiores nobilitate criminis, non dignitate virtutum, Gothicos deos, si quando comperti fuissent diuinitatis gloriam aliquo nefario facinore maculasse, nõ solùm deorum collegio submouere, verùm etiam primatu eiectos, ac domestico honore, cultuq; spoliatos proscribere, & alijs pœnis afficere, autoritatem habebant: qua sæpius seueriter vsi fuisse traduntur, existimantes alicuius probrosi dei potentiam satius subruendam, quàm publicam religionem sacrilego exemplo profanari, ne ipsi pœnas alieno crimini debitas, in se translatas experirentur. Enimuerò compertum habebant, suæ diuinitatis cultores vulgatis comparium deorum criminibus obsequium contemptu, religionem ludibrio commutare: sacra pro sacrilegio duci: statas, solennesq; cærimonias scenicorum ludorum loco æstimari. Itaq; submotis illis, alios in locum ipsorũ sufficientes, facto ipso ostẽderunt, se deos, ac Reges creãdi, destituendiq; potestatem habere. Nec semper erat ea pœna perpetuò duratura, sed mixta culpæ modum quædam menstrua, quædam annua, quædam triennalis, nonnulla verò decennalis, aut prolixior: qua persoluta, dijs atrocitatem exilij miserantibus, ad pristini fulgoris gloriam redierunt, maximè quando superioris infamiæ squalorem medij temporis interuallum euacuasset. Accidit etiam aliquando (inquit Saxo) quòd illi, qui scenicis artibus, aut alijs difformibus operibus impediti essent, quominus amissum diuinitatis honorem recuperare, aut de nouo assequi possent: summos

Gothorũ et Byzantinorũ deorum contẽtio.

Dij Byzantini crimine nobiliores.

Probrosa potẽtia reip. nocet.

Religio ludibrio habetur.

Pœna perpetua vel mixta.

Decennalis pœna.

Scenicis artibus.

ſummos deorum nunc adulando, nunc præmijs permulcendo, diuinæ maieſtatis fortunam pecunia emercarentur, & ad honores, quibus alias inepti eſſent, ingentis ſummæ pretio aditum obtinuerunt. Quod ſi quanti emerint, ſcire voles, illos interroga, qui quanti veneat diuinitas didicerunt. Hoc tamen verum eſſe ſcias, quod Tertullianus de Laribus ſcripſit: Qui magis tributarij fuerãt, magis ſancti habebantur: immò qui magis ſancti, magis tributarij erant, ne liceret deos eſſe gratis. Nec mirum videri debeat, tantum valuiſſe in hac gente talium deorum opinionem, quandò apud Aegyptios, Græcos, & Romanos omnium prudentiſsimos, indignæ fabulæ colerentur, templiſq; honorarentur, vtpote Iupiter, Saturnus, Mars, Mercurius, vti Auguſt. lib. VI. de ciuita. Dei cap. IX. latius aſſerit: quos fuiſſe mortales homines, & ipſis Gothicis dijs ſceleratiores, atq; quorum ſepulchra ſciebant, omnemq; vitam præcedentem infamiæ, & turpitudinis fuiſſe pleniſsimam. Ait enim Lactan. lib. I. cap. X. Apollinem ſtupratorem, & occiſorem fuiſſe: Martem adulterum, & homicidam: Caſtorem, & Pollucem raptores omnium miſerrimos: Mercurium nebulonem, furem, & defraudatorem: Iouem parricidam, non expectata morte decrepiti ſenis: præterea ſtupratorem, & in naturam verum adulterij commiſſorem. Et hi ſunt dij, quorum ſtatuæ, & ſolennis memoria adhuc in ſublimibus aulis pluſquàm religioſa veneratione coluntur. Meminit etiam Plinius lib. XXX. cap. XI. magnam partem Aegypti ſcarabeum pilulas voluentem inter numina colere ritu curioſo. Etiã Strabo lib. XVII. aſſerit, eoſdem Aegyptios canem, cattum, murem, & cætera coluiſſe: quorum fœda cadauera rectius horruiſſent.

Adulãdo reſtituuntur.
Inepti ptio ſurgunt.
Magis tributarij magis sãcti
Dij turpiſsimi infames, & noti ſepulchris.
Apollo ſtuptor
Mars adulter et homicida.
Caſtor & Pollux raptores.
Mercurius nebulo.
Iupiter parricida, ſtuprator, adulter.
Scarabeus.
Canis.
Cattus.
Mus.

De magnifico templo Deorum Septentrionalium.

CAP. VI.

VM ferè totus orbis olim innumeris superstitionibus dæmonum instinctu vbiq; illuderetur, non incongruum putaui adhuc euidenter ostendere, quibus locis Gothica, seu Suetica, ac Septentrionalis natio pagana superstitione seducta paruerit idolis insensatis: vt agnoscatur multa loca, sicuti dæmoniorum genera, fuisse, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo & charissimus frater, & anteceſſor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. I. histo. meminit) nobilissimum à tempore Templum erat Vpsaliæ tempore Nini.

Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpsala Sueonum, ac Gothorum Primatialis, & Archiepiscopalis sedes est. Quod adeò magnifico apparatu constructum venerabatur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, nisi auro splendidum videretur. Tectum præterea totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens totum templum ad mœnia, domusq; fastigia cinxisse memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planitie situm, admirando sui fulgore veneranSala flu.

Auro splẽdidũ

Aurea catena.

dam religionis maiestatem accessuris ingeneraret. Astabat eius foribus arbor ingens ignoti generis patulis diffusa ramis, æstate & hyeme iuxtà virens: non tamen de earum arborum genere, quæ suapte natura, vt laurus, oliua, palma & myrtus, virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquam oliua, vel laurus, nisi in paruo frutice pro spectaculo Vastenis exurgere visa est. Eratq; fons huic templo propinquus, qui scaturijt in locum sacrificiorum: de quo mox infrà dicetur. Et hæc sufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexisse. Nunc rursus Aquilonaribus indicare congruit, quòd soli illi irretiti, vel illusi non fuerint hac vanitate. Quantum igitur ad arbores semper virentes facit, Plin. lib. XVI. cap. XX. videtur plures afferre rationes: sed potissimùm lib. XV. cap. XXIX. de Quirini, id est, Romuli delubro diffusius aliquid dicit, videlicet fatidicas fuisse duas arbores myrti ante ædem ipsam Veneris: quarum altera patritia, altera plebeia erat appellata. Patritia multis annis prævaluit, flaccescente plebeia, exuberans & læta: quandiu Senatus quoq; floruerit, illa vigens. Plebeia torrida, ac squalida: quæ postquàm eualuit flaccescente patritia Marsico bello, languida autoritas patrum facta est, ac paulatim in sterilitatè emarcuit maiestas. Quin & ara vetus Veneri Myrteę, quam

Maiestas religionis.

Arbor ignoti generis semp virens.

Fons.

Quirinus et Romulus idem.

Fatidicæ arbores duæ.

Patritia.

Plebeia.

Ara vetus.

quam Murciam vocant, consecrata erat. Immò & multiplici superstitione alijs numinibus magnificentissima templa posuere veteres pagani: quos tamen homines fuisse compertum habebant: vti templum in Aegypto Serapi, & Isidi: quæ ex Græcia veniens, Aegyptios literas docuit. Præterea aliud templum in Creta Ioui: quem Optimum dixere, dum fuisset incestor in suis, impudicus in extraneis: qui etiam nunc arietis, nunc tauri, nunc pueri, nunc cygni, nunc aquilæ, nunc serpentis effigie depingebatur, tanquam omnium spurcissimorum scelerum formam, & testimonium repræsentans. Item & in alio loco erat templum Romuli, siue Quirini Romæ: vbi lupæ vetustissimum simulachrum erat vbera lactanda præbens: cuius gustu fratricidium postmodum est secutum. Templum Fauni apud Latinos, quòd futura quibusdam signis, non voce prædixit. Præterea apud Athenas templum Mineruæ: & exinde apud Samum templum Iunonis: & apud Paphum templum Veneris: & alia infinita idolorum templa. Quantæ magnificentiæ fuerit templum Dianæ Ephesinæ, Plin. lib. XXXVI. cap. XIIII. clarius manifestat: qui & lib. II. cap. VII. irridet omnium mortalium miseram superbiam, quæ tot pudendis monstris etiam digito gestatis, totis præcordijs famulatur: ita sese astringentes, vt non matrimonia, non liberos, non denique aliud quicquam, nisi talibus iubentibus dijs diligant. Alij fortunam rebus prosperis blandientem honorant, eamque rursus diris execrationibus aduerso surgente fato condemnant: & ita euenit, vt Isido. lib. VIII. Etymo. dicit, quòd omnis fingendi locus vacat, vbi veritas cessat. Sed turpissimum erat talibus dijs parare templa, quales nunquam decet mortales homines inueniri. Nuncautem Deo propitio fatendum est, eo in loco, scilicet Vpsalię, perpetuis temporibus, die præsertim XIX. Maij, diuinæ religionis ad populum quasi innumerabilem, præsente Rege, ac principibus, & nobilibus vtriusque sexus, fieri Catholicas prædicationes: vbi olim tot, ac tam impię factę sunt spurcitiæ, & abominationes, ac hominum, immò charorum parentum, & amicorum nupcationes.

Templa magnificentissima.
Serapi & Isidi.
Ioui Cretēsi, q fuit incestor, & impudicus ac spurciss.
Romuli, siue Quirini.
Lupę simulachrum.
Fauni templū.
Mineruę.
Iunonis.
Veneris.
Dianæ.
Misera mortalium superbia
Cultura diuersa
Locus fingendi

Mutatio dextere excelsi.

De sacris, & sacrificiis Gothorum.

CAP. VII.

Nouenarij numeri obseruatio.

Pythagorica philosophia.

ERAT olim in sacrificijs Gothorum, vt in historia Sueonum Gothorumq; lib. I. cap. XII. comprehenditur, numeri nouenarij obseruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philosophia (quam à Salmoxe, & Diceneo didicerant) monuerit, numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamuis dijs suis summum cultum hebdomadatim, & quotidie exhiberent: tamen omni nono mense solenniorem venerationem ipsis impendentes, nouem dies sacrificijs ritè, ac religiosè absoluendis tribuerunt:

Nouem aiantiũ genera.

Nouendiales ferię.

Homo.

Suspensus.

singulisq; diebus nouem animantium genera immolabant: quibus etiam humanas hostias adiungebant. At post nouendium per summam totius regni celebritatem templum Vpsaliæ antedictum frequentissimo incolarum accessu visitabatur: ibiq; nouendialibus ferijs, & præscripto sacrificiorum numero dijs libamenta ad aram mactabantur. Homo autem, quem sors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum sacrificiorum scaturiebat, viuus immergebatur: qui si facilè efflaret animam, faustum renuntiauere sacerdotes votum: moxq; inde ereptum in vicinum nemus, quod sacrum credebant, suspendentes, inter deos translatum affirmabant. Quo factum erat, vt beatum se crederet, qui ea immolatione è viuis excederet.

Reges sacrificati.

Accidit nonnunquàm Reges ipsos simili sorte delectos victimari. Quod quia faustissimum regno libamen æstimabatur, totius populi multitudo cum summa congratulatione tam insignem victimam prosequebatur. Enimuerò sic defunctos non omnino mori, sed tam illos, quàm seipsos immortales esse persuasum habebant: maxime ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iordanes, Strabo, & alij referunt: qui & asserunt, Gothos multis rationibus excellentius sapientiæ

Gothi excellentius sapientiæ studuerunt.

Gothi imortalitatem tenuere.

Bleyxen.

studuisse: ideoq; opinionẽ de imortalitate aiæ induisse, q(vt ait Herodotus lib. IIII.) se mori nõ putantes dicerent, eos qui vita functi essent, in alium quẽpiã locum amœniorẽ demigrare. In quo deũ quendam Bleyxen præsidere affirmabãt: ad quẽ assiduè

prçter

præter ſuperius expreſſum modum cum naue quinq; remigum nuntium quempiam ex ſeipſis ſorte delectum mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, a liberalitate numinis impetrarent. Modus mittendi nuntij is erat. Quidam eorum aliquot lanceas acutas in altum tenebant: ſuper quas alij ipſum, qui deſtinandus erat, manibus pedibusq; correptum inijciebant: qui ſi ſtatim cadens extinguebatur, propitium ſibi deum arbitrabantur, quòd nuntium facilè exceperit. Si autem ſecus accidiſſet, ipſum nuntium inſimulabant malum eſſe virum, qui indignus eſſet ad deos deſtinari. Itaq; eo abiecto, alium mittebant, dantes adhuc viuenti mandata, quæ apud ipſum numen proſequatur. Deinde præmiſſa iactatione extinctum marinæ voragini opera eorundem quinq; remigum tradiderunt. O miſeræ deceptionis errorem, tale numen colere, quod hominum morte placabatur, vt Caſsiodo. in Epiſtolis ait. Simile habet Strabo lib. XI. & Herodo. lib. IIII. Aſſerit etiam Pli. lib. III. cap. XXV. quòd Romani crediderunt animam Cęſaris, viſo cometa, inter ſydera poni: ſicq; cometa Romæ colebatur in templo. De cultura etiam deorum in luco Pli. lib. XII. cap. I. nonnullas cauſas adducit.

Quinqueremis

Modus mittendi nũtium ad numen.

Malus vir.

O miſeræ errorẽ

Cometa Romę colebatur.

De ſuperſtitionibus Gothorum circa tonitrua.

CAP. VIII.

PRAETEREA tam obſtinatiſsimo animo deorum ſuorum cultum (vt etiam in eadem hiſto. Gothorum, & Sueon. lib. I. cap. XII. habetur) obſeruabant, vt concitato in nubibus fragore, ſagittas ex arcubus in aëra excutientes, oſtenderent ſe opem afferre velle dijs ſuis: quos tunc ab alijs oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuperſtitione cõtenti, inuſitati põderis malleos (quos Iouiales vocabãt) igẽti ęre cõplexos, magnaq; religione cultos, ad eũ vſum habebãt, vt p eos tãquã p Claudiana tõitrua, & p vſitatã rei similitudinẽ, cœli fragores (quos malleis cieri credebãt) exprimerent, tantiq; ſonitus vim fabrilium ſpeciem imitantes, deorum ſuorum bellis ſic adeſſe admodum reli-

Sagittis opem ferre putabãt dijs.

Mallei Iouiales.

Tonitrua Claudiana.

Malleorꝝ vſus ceſſauit 1130.

Magnus Gothorꝝ rex.

gioſum exiſtimarent. Durabat is Iouialium malleorum vſus vſq; ad annum à Chriſto nato milleſimum centeſimum trigeſimum, cùm Magnus Gothorum Rex Chriſtianæ diſciplinę ſtudio paganam ſuperſtitionem peroſus, & fanum cultu, & Iouem inſignibus ſpoliare ſanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœleſtium ſpoliorum ſacrilegus raptor reputatus eſt. Solebant etiam Gothi proceſſuri in prælium, equos ad aras immolare: quorum abſciſſa capita, contiſq; excepta, ſubiectis ſtipitibus diſtentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantùm victimas ante bellum, verùm etiam poſt ſuperatos hoſtes hoſtias immolabant, magnificoſq; ludos in honorem deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus, ſcenicíq; mimorum plauſus, ac mollia nolarum, ſiue æriũ crepitacula oſtendebantur. Hæc, & alia eximia ſacrificiorum genera potiſſimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorum vi ſuperari poſſent. Adeò eis arma in deſiderio, & continuo vſu erant, vt reliqua omnia humana ſtudia nequicquam comparanda rei militari putarent. Præerant his ſacris diſparium graduum ſacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permiſſa erat par cum Regibus poteſtas, tantaq; autoritas, vt quicquid illi vel ſuaderent, vel iuberent, quaſi de cœlo ſonuiſſet, mox ipſe Rex, & populus alacres exequerentur. Inſtruxerunt gentem plurima ſapientia, ſelegerunt ſacerdotes, religionem fundauerunt. Teſtatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuiſſe Pontifices, qui eos in ſapientia erudirent. Erat quoq; inter eos genus Pontificum illuſtrius, quos Pileatos, & Pios vocauerunt: ex quibus Reges, & ſacerdotes ſibi cooptabant, prout Iordanes latiùs proſequitur: qui dicit, eos vocari Pios, & extre ſolitos vrbium portas cum citharis, & veſtibus candidis obuiàm ſuis Gothis triumphantibus, vt deos placarent.

Eq̃ immolabantur ad aram.

Capita equorꝝ.

Ludi effœminatorum.

Sacrificiorum genera.

Sacerdotes paganorum.

Archiflamines.

Flamines.

Salij.

Augures.

Regũ et Põtificũ par ptãs.

Pileati & Pij: è quibus reges eligebantur.

De impu-

De impugnatione Deorum.

CAP. IX.

RVRSVS in aliam deuenère ſtultitiam,& ſuperſtitioném, vt ſe deos bellicis eorum expeditionibus non ſauentes, aut non iuuantes,diuerſis armorum generibus contra cœlum extenſis putárint opprimere poſſe, vel minis & terroribus,vt imperata facerent,coercere. Et hoc inaniter facientes,exiſtimabant ſe non minoris potentię in terra timendos, venerandósue fore, quàm hos apud ſuperos,vel inferos collocatos. Sed non aduertunt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus ſit contus in cœlum, vnde denſior remittitur claua. Quàm verò ſtultum ſit talia præſumere,adducendus eſt teſtis Auguſtinus lib. X.cap.XI. de ciuita. aſſerens, Herculem, cùm apud Locrenſes quieſceret, iuſſiſſe deum, vt cicadas ſtrepentes compeſceret. Sic & Crœſus miſsis Lydis iuſsit vinu/la, & compedes (teſte Herodo. lib.I.) Delphico deo ad limen templi eorum,cum commination̄e quòd illi non faueret,imponi: reſponſumq; ſuſcepit,Sortem fato deſtinatam effugere non poſſe: quia quintę retroactæ ætatis crimen abaui dolo dominum proprium interficientis, luere oporteret. Quibus intellectis, non dei, ſed ſuam culpam agnouit. Sic & Pheron Rex oculis & cęcitate percuſſus eſt,quia admiſſo facinore ſpiculum in fluuij Aegyptij medios vortices ſupra XVIII. cubitos aſcendentes contorſit. Sic Xerxes, ob ruptos ingenti tempeſtate longiſsimos pontes ſeptem ſtadiorum, grauiter indignatus iuſsit trecenta Helleſponto verbera infligi,& in eius pelagus par compedum demitti. Demum miſsis nuntijs præcepit, vt illi quoq; ſtigmata inurerent, ac colaphos infligerent, ſeu incuterent, dicendo barbara verba, ac veſana, ea forſitan forma: O amara aqua, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quòd eum lęſiſti, qui de te nihil mali meritus erat. Te tamen Rex Xerxes,velis nolisue, tranſmittit: meritoq; nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter & amaro flumini. Immò eis, qui pontibus conſtruendis præpoſiti erant, caput præſcindi iuſsit, ingrata mercede tantos recompenſando labores. Alij verò architecti, ne ſimili pœna plecterentur, biremes triremeſq; trecentas ſexagin/

Dijs fruſtra minę fiunt.

Pro cõto claua.

Hercules imperat dijs amouere cicadas.

Crœſus.

Quinta generatio ab abauo punitur.

Pheron rex.

Xerxes.

Põtes 7.ſtadiorum.

Trecẽta verbera & ſtigmata ac colaphi.

Caput pręfectorũ tolli iuſsit.

Biremes triremeſq; 360.

ta versus pontem Euxinum composuere, & ab alio latere trecentis quatuordecim prægrandibus anchoris, & funibus eos affigentes stabilierunt: quod hic ob miram pontium longitudinem ex industria adductum relinquere volui: ne fortè per freta, fluminaq; transitus in necessitate, vel vtilitate sit excogitandus. Neq; hic omittendum puto, iuxta testimonium Iosephi in principio suarum antiquitatum, quomodo filij Noę post diluuium conspiratione facta pariter stare vellent, ne in propagatione gentium diuisim abeuntes, à Deo iterum per diluuium corriperentur. Attamen Babyloniæ structura, vt vis superùm humanis viribus auerteretur, hinc pedem assumpsit.

Anchoræ 314.

Filij Noę facto diluuio Babyloniæ turrim constituxere.

De fatalibus sororibus, & Nymphis.

CAP. X.

RANT præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ, & Cereri consecrata, ædesq; fatalium sororum absq; humana ope præstigioso quodam artificio extructę: quas antiqui, super futuris liberorum euentibus Parcarum oracula consulturi, nuncupatis solenniter votis, precabundi accedere consueuerunt: vbi introspecto sacello quandoq; ternas, quandoq; plures sedes totidem nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemq; humani fauoris copiam erogabant: aliæ verò liberalitatis, aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis afficere cupientes, futuris puerorum moribus parsimoniæ, aut aliud crimen affixerunt. Nec solùm pueris, verumetiam ætate prouectis, & quandoq; Regibus huiusmodi præstigiosarum artium commentis ludificatum fuisse comperitur. Hotherus siquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulsus, in quoddam syluestrium virginum conclaue incidit: à quibus proprio nomine salutatus, quænam essent perquirit. Illæ suis ductibus, auspicijsq; maximè bellorum fortunam gubernari testantur. Sępe enim se nemini conspicuas prælijs interesse, clandestinisq; subsidijs optatos amicis præbere successus: quippe

Templa Dianæ & Cereris.

Nymphæ.

Hotherus rex.

Nymphæ vis.

quippe conciliare prosperа, aduersa infligere posse pro libito memorabant: hortaq; eum, ne Balderum arcano superùm semine procreatum, armis lacesseret. Quo accepto Hotherus labentis hospitij tegmine defectus, sub dio se relictum, totiusq; expertem vmbraculi medijs repentè campis expositum conspicatur. Præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locioq; versilem situm, ac fallacem eis imaginem mirabatur. Ignorabat enim quæ circa se gesta fuerant: ludibrium tantùm, inaneq; præstigiosarum artium extitisse commentum. Deinde aliquot euolutis annis idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, insuetumq; mortalibus nemus emensus, ignotis fortè virginibus habitatum reperit specum. Easdem esse constabat, quæ eum insecabili veste quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infaustos belli declarat euentus. Itaq; fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunam, tristesq; casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quàm ab ipsis promissum accepit. At nymphæ eum, quanquàm raro victor extiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant: nec minoris stragis autorem fuisse, quàm complicem: ceterùm affuturam victoriam, si edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuisset: quo eueniret, vt omnia votis suis prospiceret successura. Sicq; dimissus vires reparat, militiamq; conscribit in hostē. Cuius castra dum peruigil obseruabat, vidit excessisse tres nymphas arcanæ dapis gerulas: quas cursim insequens (nam earum fugam rosida prodidere vestigia) tandem tecta, quibus assueuerant, subit, citharaeq; (cuius peritissimus erat) dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum, potentemq; victoriæ zonam ab eis obtinuit: atq; itinere, quo venerat, repetito, hostem obuium illico lethifero vulnere sudit, vt postridie Proserpinæ, quæ sibi per quietem astare aspecta est, transmittere-tur.

Balderus.

Loci versilis situs.

Ludibrium.

Nemus insuetũ

Vestis insecabilis

Aequa clades infligitur hosti.

Edulium.

Vestigia rosida.

Zona victoriç.

Proserpina.

De Eluarum, id est, spectrorum nocturna chorea.

CAP. XI.

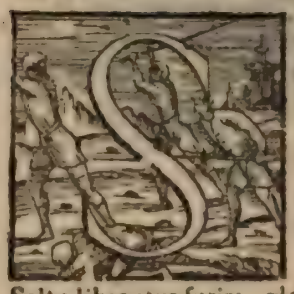

OLENT quoq; nocturni viatores, gregumq; & armentorum excubijs intenti, portentis diuersi generis circumfundi. De quibus Saxo Sialandicus sic cecinit:

Trux lemurum chorus. Trux lemurum chorus aduehitur, præcepsq; per auras
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt fauni satyris, panumq; caterua
Manibus admixta militat ore fero.
Syluanis coëunt aquili, laruæq; nocentes,
Cum lamijs callem participare student.

Virgilius. Saltu librantur furiæ, glomerantur eisdem
Laruæ, quas simis fantua iuncta premit

Scripsit de similibus Virgilius his verbis:

Ouidius. Et vos agrestum præsentia numina Fauni. Et Ouid.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Nymphę.

Horatius. Quos quoniam cœli nondum dignamur honore,
Quas dedimus certè terras habitare sinamus. Horatius:
Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura

Atlas. Leuis incedas. Hunc alij Satyros vocant. Pompo. Mela vltra Atlantẽ montem Mauritaniæ scribit noctu persępe visa lumina, & crepitus cymbalorum, ac fistularum cantus auditos, nec die repertum quenquam. Idem Solinus testatur cap. XXXVIII. vbi inquit: Choris Aegipanũ, id est, caprinos pedes habentium, vndiq; mons personatur. Etiam cap. XLIIII. Satyros, & Himantopodes quasi loripedes adducit, cęcam gentilitatem illudentes. Idcirco pro constanti habitum, hos Faunos esse, ac Satyros, similes illis spectris, quæ in multis locis Septentrionalis regionis, præsertim nocturno tempore, suum saltatorium orbem cum omnium Musarum concentu versare solent. Sed post ortum solem quandoq; rosidis deprehenduntur vestigijs: velut Hotherus rex (teste Saxone superiore cap. allegato) tres nymphas ad earum antra secutus, victoriæ zonam, & cingulum impetrauit: quandoq; verò saltum adeò profundè in terram impressérant, vt locus, cui assueuerant,

Solinus.
Aegipanum chori.
Satyri.
Himantopodes Fauni.
Cingulum victoriæ.

assueuerant, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti rediuiuum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quod animi eorum hominum, qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumq; quasi ministros præbent, impulsuriq; libidinum obediunt, ac diuina, & humana iura violant, corporibus illapsi circum terram ipsam volutantur. E quorum numero credunt eos esse, qui se adhuc nostro seculo in effigie humana accommodare solent ministerijs hominum nocturnis horis laborando, equosq;, & iumenta curando, vt infrà cap. XX. de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur. Chorea eluarũ. Opinio pœnarum. Spũs familiares

De pugna contra Faunos.

CAP. XII.

CVM varia portenta, innumeraq; præstigia penè per totum orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas, lemures videlicet, & faunos, satyros, laruas, aquilos, striges, lamias, manes, panumq; cateruas, quibus homines aut falso applausu turpiter illudebantur, aut indicibili terrore, & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebantur: non putaui silendum fore, quibus ingenijs, & armis huiusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monstris, & inusitatæ feritatis belluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnauisse: cauebantq;, ne comitatiores belluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduersus obscœnissimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita varias laruarum formulas, & inusitata specierum figmenta passim aruis incidisse cognoscit: inter quas & ipsius Thorildæ crebris obsusa vulneribus effigies visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Præterea Broderus quidam, & Buchi cum Rege Gormone nouum Lemures. Fauni. Satyri. Laruç. Aquili. Striges. Lamiç. Manes. Panes. Regnerus rex & pugil. Thorilda. Broderus. Buchi.

audaciq genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis ſpiritum ſcrutandæ rerum naturæ veſtigijs exculturi, iter omni refertum periculo, ac penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambitorem nanq; terrarum Oceanum nauigantes, ſolem poſtponentes, ac ſydera ſub chao peruagantes, ac demum vltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout cap. I. lib. primi oſtenſum eſt) iugibuſq; tenebris obnoxia, peruenientes, cum incredibili monſtrorum grege pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe Lamias adactis vndiq; ſpiculis inceſſabant, arcuumq;, & fundarum tormentis agmen obtruere monſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, antiquitatum diligentiſsimus indagator, lib. VIII. de Rege Gormone præfatur. Extat etiam in veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Suetiæ filius, pernox attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Mimmingum haſta petiuit, obrutumq; ictu, nec ſatis fugę potentem vinculis intercepit: vltimò deinde per ſummam verborum atrocitatem minatus enſem, armillaſq;, quorum notitiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionem, quæ ab ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

Iter inuium.
Oceanus terræ ambitor.
Mõſtrorũ grex.
Gormo rex.
Hotherus rex.
Mimmingus.
Armillæ.
Vita cunctis charior.

De diuinatione.

CAP. XIII.

SATISFACIENDO huic imagini, & titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi dicentis in homelia Erunt ſigna in ſole, & luna &c. quòd nulla creatura eſt, quæ tantum futura ſcire deſiderat, vt homo &c. Quo conſyderato, inſuper fatendum erit, nullam vnquam gentem tam humanam, tamq; doctam, immò nec tam immanem, aut barbaram fuiſſe, quæ non ſignificare futura, & à quibuſdam intelligere, ac prædicere conſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperio: quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoq; piſcium, cantibuſq;, & exhalationibus montium &c. vt certiſſimis ſignis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum

Homo futura ſcire deſiderat.
Homines Aquilonares.
Signis multis futura noſcũt.

blicum, nec domi, nec militiæ sine auspicijs gerebatur. Nec sola aruspicum disciplina, sed sortilegium, aëromantia, geomantia, pyromantia, necromantia, insuper etiam somnia grauiora, si quæ ad Rempub. pertinere visa sunt, à summis præsidibus acceptabantur. Othinus Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit: quæ non aliter quàm eo ordine, quo prædixit, euenit. Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctissimus diuinandi erat, industriaq; præsagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia contra se tentaretur, præuideret in Noruegia vltra C. milliaria Germanica constitutus. Gormo cognomento Impius profuso in somnum animo, existimauit coniugem suam duos alites genuisse, sed alterum altero grandiorem: corpora supernè librantes præpeti cœlum volatu petere: exiguoq; tempore interiecto, reuersos suis altrinsecus manibus insedisse: secundò quoq;, ac tertiò paruula quiete recreatos propassis alis aëri se credidisse: tandemq; minorem ex his ad se pennis cruore oblitis comite vacuum remeasse. Cuius somnij veritas sic declarata est. Duo eius filij subactis Anglis, Sclauis, & Hybernis, prospera visi sunt fortuna, donec natu maior in bello concederet, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cùm nocte, qua bellum Sclauicum insecutum est, se sopori dedisset, imago cuiusdam dormienti obuersata prædixit, eum hoste superiorem futurum, inq; aquilæ nece victoriæ fidem, auspiciaq; sumpturum. Expergefactus Rex visionis ordinem magna cum omnium admiratione vulgauit: progressoq; exercitu aquilam, quæ in quiete monstrata fuerat, cominus conspectam pernici equo aduolans hasta petiuit, fugamq; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primam pugnandi occasionem corripiens, eodemq; euentu, quo omine, dimicans, inimicos superauit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolasse produntur, vt complures se erectis militum hastis feriendos obiecerint. Victus ab eo Sueno Rex, & totus eius exercitus, coruorum laniatui substratus augurij declarauit euentum. Biorno insignis athleta insulam quandam incitatissimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egressam vndis belluam, quæ tristes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret sequenti luce. Fridleuus Rex superatis impetuosi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro consumens, somni modum explcuit. Hæc pauca ex multis idcirco adducta sunt, vt Aquilonaria auspicia, ostenta, & portenta cum antiquis Romanorum libris conferantur: quibus decretum erat, omnem auem tripudium facere posse, vnde diem committendi, aut differendi belli dependere necesse esset. Similia coniectationis genera Plinius habet lib. II. cap. XXXI. Procopius lib. III. de Attila eadem testatur: qui visa ciconia exportare pullos à muro, & ipse recessit. Sunt & augures peritissimi in eisdem Septentrionalibus terris, qui volatu, voceq; auium, ferarum occursu, & similibus multa prædicere nõrunt, vt infrà de auibus dicetur: quorum opinio vetustis nata temporibus fidem facit hominibus secuturis, quòd ij, qui confiteri peccata renuunt, infelix omen asserunt videre monachum, vel sacerdotem.

Aruspicũ disciplina. Othinus. Gouarus Noruegiæ rex. Gormo. Duo alites geniti. Duo filij. Magnus Noruegiæ rex. Aquila occidit. Rex triumphat Valdemarus rex. Sueno rex. Biorno. Fridleuus rex. Romanoꝝ libri Attila. Ciconia. Augures. Monachus.

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum.

CAP. XIIII.

Ericus rex.

Ventosus pileus.

Regnerus rex.

IC Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tempore secundus habebatur: tamq; familiaris erat malis dæmonibus, quorum cultui summoperè vacabat, vt quocunq; verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ventosus pileus diceretur. Creditumq; à multis erat, Regnerum Daniæ Regem huius Erici nepotis sui ductu in remotissimas orbis partes piraticam feliciter extendisse, multasq; regiones, & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorem fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum, felixq; permansit, donec senio moreretur. Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare statuisset, & quidam nautarum per quietem vidisset, per inculta montium iuga lasciuo admodum & quo se prouehi, eoq; cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris noctuarum vnguibus laniari: idq; mane per iocum sodalibus retulisset; Rex ipse non minus in diuinatione, quàm magica peritus, ea visione veluti periculi præmonitus, ne eum nauigationis comitem haberet, in aliud se nauigium conferre præcepit. Et ita pereuntibus sociis, Regis nauigium est saluatum. Cæterùm Frotho Danorum Rex proprio fratre Haraldo insidiosè interempto, ne & innocentes pueros nepotes suos, Haraldum & Haldanum, truculenter perderet, tutores eorum in specu subterraneo catulorum specie (Saxone teste) eos seruabant, ac nutriebant, varijs figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuisse deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata, latebræ locum ex perita augurij fœmina cognoscere instituit: cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum consertione perplexam, è longinquo soli sibi conspicuam ad contactum euocare posse videretur. Hæc Regnonem quendam occultè circa illos educationis officium peregisse, eosq; tegendæ rei gratia caninis censuisse nominibus astruebat. Quæ cùm se inusitata carminum violentia latibulis egestos, incantantis obtutibus admoueri conspicerent, ne tam horrendo coactionis imperio proderentur, gremium eius accepti à tutoribus auri incussione perfundunt;

Noctuæ.

Frotho rex.

Specus regiorũ puerorum.

Maga carmine potens.

Auro liberãtur pueri regij.

fundunt : quæ recepto munere repentina morbi simulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis ministris causam tam subiti lapsus, inscrutabilem puerorum fugam existere memorabat : quorum eximia vis etiam atrocissimos carminum temperaret effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à Rege pręmium præstolari desijt. His itaq; , & similibus argumentis deprehenditur, quantum diuinationis, & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur : quæ nunc certa negligentia remittitur, & annihilatur, efficientibus id prognosticationibus, auguriis, extispicijs, ignispicijs, hydraulicis, sortibus vestigiarijs, & mille alijs ritibus sacrilegis, dæmoniorum illusionibus adinuentis. Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (causis naturalium rerum approbatis) etiam sortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in vrnam proiectis, vt earum colore candido, fusco, vel rubeo, hęreditates distribuant personarum.

Beneficio paruulo redimit grãde piculũ.

Diuinatio remittitur, & quare.

De magicis mulieribus,

CAP. XV.

ARTEM magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis ostendetur. Hagberta Vagnosti gigantis filia insolito suæ ditatis aspectu nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis substantiæ modò corrugata, modò explicati corporis situm arbitraria mutatione transformare solebat: atq; nũc procentate cœlis inuecta, nunc in hominem angustioris habitus composita, cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, naues sublimare, deos infimare, sydera extinguere, tartarum illuminare posse credebatur. Hadingo Rege cœnante, alia eiusdem artis fœmina cicutarum gerula, propter foculum humo caput extulisse conspecta, porrectoq; sinu percontari visa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuissent exorta : cuius cognoscendi cupidum Regem proprio obuolutum amiculo, refuga secum sub terras adduxit : ostensisq; infernalium regio-

Hagbertæ omniformis.

Mira vis magię

Hadingus rex.

Gramina recentia tẽpore brumali.

Rex sub terram ductus.

Craca.

Colubrorꝫ humor eſus quid prꝫſtare videt

Brutaliū ſonus & ſenſus cognoſcitur.

Ericus diſertus

Frotho rex.

Geſtilbindus.

Maga in vaccā conuerſa regē cornibus occidit.

Guthruna.

Ollæ effuſæ effectus inumerabilis.

Caput equinū.

Maleficarū vis.

Virgilius.

Auguſtinus.

Caſtor & Pollux.

Caſsiodorus.

Malefici puniendi.

num monſtris, tandem mundo reſtituit. Craca Norwegiana mulier futuri filij ſui Rolleri fortunæ conſultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubronum ſupernè tenui reſte depenſorum inſtillabat. Sed Ericus Cracę priuignus dapem filio Rollero paratam ad ſe tranſtulit: fauſtaꝫ dape refectus, interna ipſius opera ad ſummum humanæ ſapientiæ pondus euaſit. Quippe epuli vigor ſupra quàm credi poterat, omnium illi ſcientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum, pecudaliumꝫ vocum interpretationem calleret. Neꝫ enim ſolùm humanarum rerum peritiſsimus erat, verum etiam ſenſuales brutorum ſonos ad certarum affectionum intelligentiam (Plin. in ſimili caſu lib. XXVI. cap. IIII. de Democrito teſtante) referebat. Præterea tam comis, atꝫ ornati eloquij erat, vt quicquid diſſerere cuperet, continuò prouerbiorum lepore poliret. Huius conſilio Frotho Rex potentiſsimorum Hunnorum exercitum CLXX. Regum ope ſuccinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Geſtilblindus Gothorum Rex ſibi, & regno Suetiæ ſucceſſorem effecit: idꝫ tempore natiuitatis Chriſti. Frotho verò Rex à maleſica in bouem conuerſa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus occubuit. Guthruna Iarmerici Regis propugnatores ſubitò oculis captos, in ſeipſos arma conuertere procurauit. Quòd ſuperius imago mulieris aſpicitur cum olla effuſa, oſtendit omnium maleficarum commune eſſe inſtrumentum, quo ſuccos, herbas, vermes, & exta decoquant, atꝫ ea venefica dape ignauos ad vota alliciant, & inſtar bullientis ollæ nauium, vel equitum, aut curſorum excitent celeritatem. Præterea equinum caput conto exceptum, ac eleuatum, dentium rictibus denudatum, militaribus caſtris, vt formidinem excitent, opponunt: quibus & carmina addunt, vt videatur integra acies inſtructa, hoſtes celerrimè demolitura. Deinde qualem poteſtatem habeant maleficę in radijs lunæ obtenebrandis, & tempeſtatibus excitandis, arboribus & plantis extirpandis, armentis & iumentis eneruandis, omnibus, qui hanc inſaniã curioſius perſcrutãtur, notiſsima relinquo: idꝫ tritum Virgilij carmen,

Hanc ego de cœlo vidi deducere lunam,
Atꝫ ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Cumꝫ talium merita neſciamus, iudicia Dei mirari ſolemus, prout Auguſtinus ad longum deducit lib. VIII. de ciuita. Dei cap. XIX. & alibi. Nec deeſt Lactantii teſtimonium, aſſerentis de Caſtore & Polluce, quòd bello Latino apud lacum Iuturnę viſi ſunt equorum ſudorem abluere. Iidem bello Macedonico equis albis inſidentes, P. Vicinio Romam nocte venienti ſe obtuliſſe dicuntur, nuntiantes ea die Regem Perſen victum, & captum eſſe: quod paucis diebus literis Pauli verum fuiſſe compertum eſt. Contra maleficos tamen aſſumendam omnino vindictam eſſe hortatur Caſsio. lib. IX. dicens: Impiũ eſt non punire maleficos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Qualis enim ſatuitas eſt

creatorem vitæ relinquere, & ſequi potius
mortis autorem.

De Magis, & maleficis Finnorum.

CAP. XVI.

QVAE etiam vis sit magorum, & maleficorum in cogendis elementis, tam sua quàm aliena manu incantatis, vt mitius, vel rigidius naturalem ordinem temperent, figura superposita parumper ostendit: hoc præmisso, quòd hæc extremi Aquilonis regio Finlandia, ac Lapponia, ita erat docta maleficijs olim in paganismo, ac si Zoroastren Persam in hac damnata disciplina præceptorem habuisset: licet & alij Oceani incolæ, vt Britanni, teste Plinio lib. XXX. cap. I. ea vesania fascinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc, & simili malo plurimum concors, celebrat. Britannia. Totus orbis cõcors.

Solebant aliquando Finni inter cæteros gentilitatis errores negotiatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeq; oblata tres nodos magicos, non casioticos loro constrictos, eisdem reddere, eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita sæuas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in cuitandis scopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hicq; infelicius rem experti sunt, qui vim eiusce modi nodis per contemptum ineſſe negárunt. Et meritò: quicunq; enim magos consulunt, & vaticinia, aut auspicia rebus gerendis quærunt, semper sunt anxij, & nunquàm inter metum & spem auidi futurorum quiescunt. Si illi prospera nuntiant, inani & vana spe iam tum lætari incipiunt: sin contrà, repentè tristitia affecti torpescunt. Heu miseros mortales imbecillitas ingemj, & mens stupida huc illuc distrahit, atq; suspendit. Insana sanè sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit, vt Finni. Vetus venalis. Nodi tres. 1. 2. 3.

Figmentũ auertendum.

Inhibitum maleficium.

Fraudibus initi tur magica.

Nero.

Tiridates.

Natura violaĩ.

Ars chara magis VII. filij regis magicam callentes.

Vis magna magorum.

Herodotus.

400. naues.

actius torqueremur. Vtinam faceſſeret à mentibus hominum tale figmentum: quod eſſe falſum, & nullius momenti, etiam a maioribus eſt oſtenſum. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum legis coertione nunquàm in aperto viſa eſt vti: nec alijs eam ſub vitæ periculo tradidit in diſciplina: ſi aliquando veris fundamentis potius, quàm figmentis (vt Plinio. lib. XXX. cap. II. videtur) tradi poteſt: omnis ſiquidẽ magica ars fraudulẽtiſsimis innititur principijs. Ideoq; mirum in modum altis rationibus inuehitur in Neronem, qui profundis animi vitijs hanc artem ſummis ingenijs concupiuit, eiq; validius cæteris omnibus fauit, vt dijs imperare poſſet. Cùm verò præſens capitulum ventorum, ac tempeſtatum ſpecialem mentionem faciat, opportunè eodem lib. cap. II. dicere congruit, quomodo ad Neronem magus ille Tiridates venerat Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouincijs grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, alijſq; mortalium neceſsitatibus violare naturam eam fas non putauit. Magos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Nec tamen artem ab eo accipere valuit, etiam ſi regnum illi conſignaſſet. Præterea Siualdo Suetico Haldani Regis æmulo, ſeptem fuere filij tanto veneficiorum vſu callentes, vt ſæpe ſubiti furoris viribus inſtincti, ſolerent ore toruo infremere, ſcuta morſibus attrectare, torridas fauce prunas abſumere, extructa quæuis incendia penetrare: nec poſſet conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cędis piaculo temperari. Quòd ſuperius aſſeritur vendi ventos, teſtatur Herodotus lib. VII. de præfectis Xerxis, quòd ij triduana tempeſtate CCCC. naues amiſere, donec quarto die magi inciſiones faciendo, & veneficijs incantando, ventum Theti, & Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt: ſiue eadem tempeſtas aliter ceſſauit.

De magicis

De magicis instrumentis Bothniæ.

CAP. XVII.

INTER Bothnicos homines Septentrionis passim reperiebantur malefici, ac magi, tanquam in proprio loco: qui per summam ludificandorum oculorum peritiam suos, alienosq; vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusq; formis veros obscurare conspectus. Nec solùm pugiles, verùm etiam fœminæ, & teneræ virgines pro voto suo laruas liuido squalore terribiles, facieq; adulterino pallore distinctas, ab aeris teneritudine mutuari consueuerunt, & rursus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prętentas ori tenebras sudis perspicuitate discutere. Tantamq; vim carminibus eorum affuisse constat, vt rem remotissimè positam, & quantalibet nodorum consertione perplexam, conspicuam & præsentissimam efficerent. Talibusq; præstigijs idipsum hoc modo demonstrant. Scire cupientes statum amicorum, aut inimicorum, longinquo terrarum spatio quingentorum, vel mille milliarium inde distantium, Lapponem seu Finnonem huius rei peritum dato munere, lineę scilicet vestis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint, & quid agant amici, vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite, vxoreq; contentus, ranam æneam, aut serpentem malleo super incudem præscriptis ictibus concutit, carminumq; murmure hinc inde reuoluit, continuoq; cadens in extasim rapitur: iacetq; breui spatio velut mortuus. Interea diligentissimè à prędicto comite, ne quoduis viuens, culex, aut musca, vel aliud animal eum contingat, custoditur. Carminum nanq; potentia spiritus eius malo dæmone ductore à longinquis signa (annulum, vel cultellum) in testimonium expeditæ legationis, seu commissionis reportat. Illicoq; resurgens, eadem signa cum cæteris circunstantijs conductori suo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuersa ægritudine prosternendis. Faciunt nanq; de plumbo iacula magica breuia ad modum digiti: ea emittunt per quæuis disita loca in eos, de quibus vindictam expetunt. Hi oborto

Magi septẽtrionales.

Pugiles.

Fœminę.

Vis carminis ingens.

Modus præstigiandi vel demonstrandi.

Conclaue.

Ductor malus dæmon.

Annulus vel cultellus signa expeditę legationis.

Iacula plũbea.

Carcinomate exaianturicti.

carcinomate à crure, vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præstigia, seu maleficia Helsingorum: quorum princeps Vitolfus quos voluit ita videndi officio spoliauit, vt propinquas ædes nec prospectu capere, nec certis possent vestigijs indagare: adeò luminum vsum nubilo quodam errore obtundere callebat. Præterea Visinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinis habitum solo conspectu redigere solebat. Gladio tamen Suetici gigantis Starchatari de quo inferius dicetur interemptus est. Tenuissima enim pelle, quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium suum semper seruauit obtectum. Verùm proiectilia saxa nulla arte, vel carmine, ne fortiter emissi nocent, hebetari possunt.

Vitolfus Helsingus excæcauit hostes.

Visinus gladiator.

Starchaterus.

Pellicula cõtra hebetãtes gladios prodest.

De Magis marinis.

CAP. XVIII.

Hollerus.

Othinus.

Osse traiecit maria.

OLEBATVR etiam inter alia Aquilonis numina magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude, quàm singulari superstitione diuinitatis opinionem, & cultum sibi in gente curiosa vendicans. Is siquidem parem cum Othino amplitudinem in medio deorum assecutus, adeò armorum, & præstigiorum vsu clarus euaserat, vt ad traijcienda maria osse, quod diris carminibus obsignauisset, nauigij loco veretur: nec segnius eo, quàm celerrimo velorum, ventorumq; vsu præiecta aquarum obstacula superaret. Tandemq;, ut diuinitas eius offenderetur esse mortalis, ab æmulis suis truculentissima morte est interemptus. Præterea Oddo Danicus pirata maximus, tantum magicæ doctus extitit, vt absq; carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis everteret. Itaq; ne cum piratis in maritimarum virium certamen descenderet, exasperatos maleficio fluctus, & ventos, ad naufragia eisdem infligenda perducere solebat. Hic vt negotiatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter rusticas munditias, aliter sordidos hominum quæstus æstimans. Is etiam in hebetando carmine ferro miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoste circumuentus, gurgite submergitur, qui marinos vortices præstigiosis carminibus olim calcare consueuit.

Contra mortem nihil prodest.

Oddo pirata.

Negotiatoribus atrox, ruricolis clemens.

Gurgite tãdem submersus.

De eisdem

De eisdem Magis, & similibus.

CAP. XIX.

DEINDE Othinus maior, atq; senior inter magos, Hadingum quendam Daniæ Regem magicis præstigijs turpiter illusum, atq; longius à suis familiaribus auulsum, cum equo per vasta maris spatia ad propria reduxit. Cùm tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, sub quo trepidus delitebat, per summam rerum admirationem visus perspicuitate trajciens, animaduertit equinis freta patère vestigijs: prohibituſq; rei inconcessæ captare conspectum, plenos stuporis oculos à terribili itinerum suorum contemplatione deflexit. Demum Haquinus Noruegiæ Princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio ita hostium vertices inusitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibusdam nimborum spiculis lacessiti, prospiciendiq; penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hoste sentirent. Præterea Biarmenses polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentissimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggressi cœlum, solicitatas nubes ad summam vsq; nimborum violentiam impulerunt. Deinde Danos subitò remissa tempestate tempestuosissimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum vicissim affecta corpora salute, & victoria spoliauit. Sed de hoc, & simili certamine Biarmiensium, Finmarchorum, ac Scricfinnorum, alibi diffusius lib. I. cap. primo & sequentibus, superius est ostensum &c. Nouissimis tamen his seculis omnes vtriusq; sexus homines in hoc errore conuicti, pœna ignis, quoties opus fuerit, acerrimè puniuntur: quia versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis, quemadmodum Cassio. IIII. lib. meminit de edictis Theoderici Regis Gothorum: qui voluit, ne leges sinerent euadere criminosos. Præterea lib. IX. Athalarici Regis Gothorum sententia est, Maleficos, vel eos, qui ab eorum nefarijs actibus aliquid crediderint expetendum, legum seueritate fore puniendos: quia impium est circa eos esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos, vt superius eodem lib. cap. XV. est notatum: quia Decretali pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt.

Hadingus rex illusus.

Haquinus rex. Grando.

Pugna grauior ab elementis. Regnerus rex.

Salute & victoria spoliat rex

Pœna.

Theodericus rex Goth.

Athalaricus rex Goth.

De Mago ligato.

CAP. XX.

Veter lacus.

Visingxoe insula.

Specus.

Gilebertus magus ligatus.

Catillus.

Cõsiliũ dolosũ

Pœna temerariorum.

Dędali labyrinthus.

APVD Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo superius satis dictum est) amœnam, sed oblongam insulam in vmbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales: sub quarum altera specus cauernoso, longoq; introitu, & exitu immensæ profunditatis reperitur: quam specum non nisi vanæ ostentationis, & curiositatis homines laternis accensis, filisq; glomeratis repetendi regressus prouisi descendunt: ea potissimùm causa, vt quendam magum Gilebertum nomine, arte magica (vnde calamitas eius orta est) à vetustissimo tempore per proprium præceptorem Catillum, cui insultare præsumpserat, superatum atq; ligatum, eo scilicet modo, vt exiguo fuste certis characteribus Gothicis, seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore proiecto, & manibus apprehenso ipse Gilbertus immobilis maneret, et obstrictus: nec dentibus ad soluendum adhibitis (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus dolosо præceptoris consilio admotis, dissolui posset. Cuius spectaculi causa visendi, etsi plures temerarij spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernæ, & noxios vapores, aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo, clausoq; stomacho suffocentur. Arcentur etiam appositis aggeribus, & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores velut insanientes (nunquàm egressuri) ingrediantur. Præterea lege grauissima tanquam de his, qui sibi mortem consciuerunt, prouisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad huiusmodi spectaculum perscrutandum alliciant, aut allectos inducant, cùm multis exemplis notissimum sit, in eo antro ad mortem vsq; plurimos fuisse periclitatos, ita vt facilius apud Cretenses portentosissimum Dędali labyrinthum, itinerum ambages, occursus, & recursus inexplicabiles continentem, crebrasq; fores ad fallendos exitus, reditusq; in errores eosdem habentem, penetrarent, & euaderent, quàm hanc profundissimam specum, & flexuosam viam.

Simile

Simile Strabo meminit lib. XIII. dicens : Plutoniū eſt os in paruo quodā imminentis montis ſupercilio ita commenſuratum, vt hominem ſuſcipere poſsit mira profunditate. Huic propoſitum eſt vallum quadratum ambitu ferè ſemiugero : quod nebuloſa, & craſſa caligine plenum eſt, vt vix ſolum diſcerni poſsit ad ſeptum appropinquantibus. Aer innoxius eſt, purus ab illa caligine in tranquillitate ventorum : nam caligo intra ambitum manet. Si verò animal introrſum progrediatur, ſtatim moritur. Quapropter tauri introducti cadunt, & mortui educuntur. Paſſeres etiam ſubitò moriuntur : galli verò excẽti illæſi accedunt, vt etiam vſq; ad os introſpiciant accedentes, & immergantur, quouſq; poſsint ſpiritum continere. Huic ſpeculationi ſi quis aliquid ſuperaddere tempus habuerit, videat labyrinthum Porſenæ Regis Hetruriæ : quem ſi quis ſine filo glomerato intrat, exire nequit. Poſſent hic plura in ſimili de Gilberto adduci, qualia referente Vincen. in ſpe. hiſto. lib. VI. cap. LXI. Helimandus de Virgilio refert. Sed paucis oſtendere ſufficit, vanitati nullum dari finem. Specus etiam propter euitanda tonitrua profundius in terra fiunt: etiam ſubterranea ædificia : qualia viſus eſt Samolxis homo, vel dæmon Gothorum (teſte Herodoto lib. IIII) multò ante Pythagoram viuens feciſſe : vt forſan clauſus ibidem, & inde annis aliquot euolutis rediens, mirabilia ſe fingeret apud inferos contemplatum. Huic etiam loco applicari poterit Tiphonis gigantis locus apud Iuſtinum, & Solinum ſatis notus. Hæc igitur ſupradicta inſula Viſingxœ dicta, valde inſignis reputatur, ob amœnam, & ſecuram ſtationem Regum : qui & in ea mortui ſunt, ac tumulati.

Plutonium.

Nebuloſa caligo.

Animal illico moritur.

Galli excẽti illæſi.

Labyrinthus Porſenæ.

Specus.

Samolxis dæmon Gothorū

Regum amœna ſtatio.

De castigatione maleficarum.

CAP. XXI.

NE VIDEANTVR Septentrionales maleficæ solùm hic ad tristia spectacula adduci, occurrit Vincen. in spe. histo. lib. XXV. cap. XXVI. asserens, Angli canam fœminam arte magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta ad aera cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Cuius verba hæc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quã habebat in deliciis, vocalius solito nescio quid comicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Ingemiscens diutissimè ait: Hodie ad vltimũ sulcum peruenit aratrum meum: hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuntius dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocaricp præcepit superstites liberos, monachum, & monacham: quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo dæmonicis actibus semper inseruiui: ego vitiorum omnium sentina, & illecebrarum magistra fui, & superabam tantum in religione vestra, & à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meum insuite in corio ceruino, & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro, & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita securè iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquàm verear, ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ canentur pro me tot diebus. Factum igitur est, vt præceperat: & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus cùm chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones hostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò, quæ operosius elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum strepitu aduenientium hostium omne monasterium visum est à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior, & statura

Vincẽtij verba.
Mulier auguratrix et malefica.
Cornicula.
Confessio miserabilis.
Exactores pœnæ.
Dæmones rupeguli dæmones hostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio confringentes, runt ianuam.

& ſtatura celſior, ianuas maiori vi concuſſas in fragmenta deiecit, & arroganti geſtu acceſsit ad ſarcophagum, inclamatoq; nomine, vt ſurgeret, imperauit. Qua reſpondente, Nequeo præ vinculis: Solueris, inquit, & malo tuo. Statimq; catena, quæ cæterorum ferociam eluſerat, nullo conamine vt ſtupam dirupit, operculumq; tumbæ pede depulit: & apprehenſa manu palam omnibus ab eccleſia extraxit ad fores: vbi paratus erat equus niger ſuperbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus: ſuper quos miſera illa mulier impoſita, ab oculis intuentium cum toto ſodalitio diſparuit. Audiebantur tamè clamores per quatuor ferè milliaria miſerabiles ſuppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonũ cultum acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. XIIII. vbi dæmonũ illuſione primùm ſtupra hominũ ꝓuocata erãt, & tãdem illico ſub ipſo ſpurciſsimo actu deteſtabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere ſolebant: nec ab ipſis morãdo diuelli poterant. Interdum vtriq; perticis è diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate ſolẽnis cultus ignobilibus ſtatuis acceſſit. Creditumq; eſt eaꝫ viribus effectum, q dæmonũ erat præſtigijs adumbratũ. Talia ergo teſtãte S. Auguſtino lib. VIII. de ciuita. Dei, alto iuſtoq; Dei iudicio ſinũtur ꝓ meritis eoꝝ: quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam ſubijci, ac decipi iuſtũ eſt. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem, qua coluntur, noxiam pertimeſcat: ſed veram religionem, qua produntur, & vincuntur, agnoſcat.

Dæmon celſior

Catena rũpitur

Equus niger.

Quatuor milliaribus auditũ vlulatus.

Karentina Rugiæ.

Canũ exemplo

Miraculi fœditas.

Præſtigijs dæmonũ adumbratum.

Impij iuſtè decipiũtur à dæmonibus.

De miniſterio dæmonum.

CAP. XXII.

PRAEMISSIS multis, & apertis tam ſacrę, quàm profanæ ſcripturæ teſtimonijs, quòd dæmones appareant, ſeruiantq; hominibus, eosq; mille modis illudentes in varios errores, ac pericula infinitis, & inexplicabilibus modis adducant, in parte repetendum veniet, quod cap. II. lib. II. ac alijs proximis cap. huius tertij libri eſt adductum: ſcilicet quòd in Septẽtrionalibus, ſiue Aquilonaribus locis (vbi literali ſenſu ſedes eſt Satanæ) indicibili ludificatione, variiſq; formis habitatoribus eoꝝ locorum applaudant, immò

Dęmones damna dant.

& damna inferunt, ædium videlicet euersionem, pecudum interitum, agrorum destructionem, ac castellorum aquarumq; omnimodam desolationem: quæ omnia, immò longè secretiora, siue apertiora dæmonum ludibria, vt superuacaneum est doctis & prudentibus per exempla ostendere, ita & nullius vtilitatis erit curiosis & vanis, quibus nullæ rationes aut autoritates sufficiunt, hæc ipsa peramplius manifestare. Pro comperto tamen relinquitur, vt citato II. cap. præcedentis libri notatum est, spiritus, seu vmbras amicis apparere, dextramq; reddere, & quò ituri sint, gemebundis suspirijs intimare. Quòd autem dæmones sint sub vmbra nuper in aquis Islandicis suffocatorum, vel spiritus defunctorum, inter mirabiliora hactenus creditum fuerat, & obseruatum. Hoc tamen clarè fatendum est, obsessos à dęmonibus varijs loqui linguis, maximè stridoroso superioris Germaniæ sono, sexcentis milliaribus ab Aquilone distante (confusa licet appellatione) quos voluerint, nominare. Hocq; in casu simili beatus Hieronymus asserit: sanctum scilicet Hilarium expulisse à dæmoniaco multiplex genus dæmoniorum: quod varia voce respondebat, lingua videlicet Græca: aliud Hebræa: aliud Arabica: aliud ex vno ore: & ita de alijs. Quòd etiam videantur dæmones, mirum non est, aut inusitatum, præsertim à sanctis viris: vt de Martino legitur, qui diabolum vidit visibiliter à tergo Principis insidentem, & eum expulit. Parum enim est sanctis viris cœli virtutibus vti, nisi ipsæ virtutes visibiliter humanis oculis videantur. Immò & à prophanis hominibus, ac ethnicis videri compertum est, vt Plutarchus in vita Cæsaris ad finem de Bruto Cæsaris interfectore meminit: cui apparuit horrendum simulachrum hominis, inusitata quidem magnitudine, & specie grauissima, ipsi lectulo assidens: ac interrogatus, quis esset: respondit, Tuus sum malus genius: in Philippis me videbis. Vbi iteratò nil dicens apparuit, & ipse Brutus ex præcipiti colle super pugionem, quo Cæsarem interemit, se moribundus iniecit. Sic & Saxo lib. IIII. accidisse dicit Saxonibus armatis, qui à Sclauis horrenda forma, tanquam bono & optato omine, supernè in vertice montis viso dęmone, sunt interempti: quia eo monstro veluti diuinitus dati ducis aduentu firmati, sumptis victoriæ auspicijs, ex improuiso Saxones eosdem funditus occiderunt.

Obsessi à dęmonibus.

Dæmoniaci linguis varijs loquuntur.

Hieronymus.

Hilarius.

Virtutũ effectus

Plutarchus.

Simulachra horrendum.

Genius malus.

Dæmon visus.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS ET MORIBVS
SYLVESTRIVM PAGANORVM
AC VICINORVM
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

STENSVRVS bella syluestrium inhabitatorum extremi Aquilonis, mores asperos, exercitia miranda, linguarum varietates, locorum situs, cursum alibi inusitatum, rupium præcipitia, profundas niues, inuias paludes, limosas voragines, amnesq; præcipiti cursu labentes per syluas latissimo spatio inhabitatas, curiosum lectorem, si libuerit, ad res gestas Alexandri, nihil intentatum relinquentis, remitto: atque inter alia de triumphis ab inope gente Indiana quæsitis: quæ propriis expulsa laribus, rupem abruptam, seu potius acuminatam petram pro sui defensione, & natura munitam elegit, pluresq; temerè iussu Alexandri accedentes interemit: parumq; abfuit ne & ipse locorum arduorum, vt rupium inuasor potius, quàm hominum victor, faucius & morituro similimus interimeretur. Acrius enim, quàm cautius plurimis interfectis ducibus, temeraria præsumptione pugnabat. De quibus eius facinoribus, qui plura videre desiderat, apud Q. Curtium, Iustinum, & Plutarchum inquirat.

Alexander Magnus.

M

CAP. I.

Regnerus rex.

Carminibus cœlum cõcitatur.

REFERT clariſsimus Danicæ hiſtoriæ autor Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum integro luſtro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxiſſe, vicinos Biarmenſes, homines ſcilicet Septentrionales, montes & loca campeſtria inhabitantes, hoſtilibus armis, & incomparabili potentia ſua humiliandos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggreſsi cœlum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſq; nimborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerum aliquandiu nauigatione prohibitum, alimentorum facultate defecit, eundemq; ſubitò remiſſa tempeſtate æſtuoſiſsimi

çſtuoſiſsimi ſeruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem peſtis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaq; anceps geminæ intemperantiæ malum viciſſim affecta corpora ſuorum militum immoderata vtriuſq; ſtatus acceſsione corrupit. Verùm vt Rex ſe adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum inſolentiam vlturus, iterum eoſdem inopinato repetiuit aſſultu. Quorum rex peritiſsima ſagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus, Regnerì in Biarmia hybernantis impunè laceraut exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum eſt) lubricorum ſtipitum celeri allapſu curſum intendere ſoliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptiſsimamq; propinquitatis, vel abſentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hoſtem læſerint, eadem celeritate, qua ſubeunt, auolant: neceprocurſu languidius reditum tentant. Itaq; & vehiculorum,

Viciſsitudines elementorum.

Exercitus ipunè laceratur.

Stipitum lubricorum vſus.

& corporum agilitate inſtandi, fugiendiq; expertiſsimam habent poteſtatem. Credendum (vt idem Saxo refert) potentiſsimum Regem fortunæ ſuæ imbecillitatem admiranter tuliſſe, cùm ſe olim Romani culminis triumphatorem ab inermi, inconditoq; agmine ad vltimum vſq; diſcrimen abripi peruideret. Itaq; qui ſplendidiſſimum Romanæ militiæ decus, maximiq; ac ſereniſsimi ducis inſignes copias excellenter obtriuerat, agreſtis & ignobilis vulgi ſordidiſsimo atq; tenuiſsimo apparatui ceſsit: iſq;, cuius bellicam anteà claritatem fortiſsimę gentis vis hebetare nequiuerat, deſpicabilis populi paruulam manum ſuſtinere non valuit. Quo euènit, vt ea manu, qua clariſsimam orbis pompam, ac grauiſsimum militaris roboris inſtrumentum fortiſsimè contudit: qua tot peditum, tot caſtrorum, tanti equitatus fragorem apertiſsimè ſubruit: vilem, obſcuramq; plebeculam furtim, & quaſi per latrocinium inceſſere ſuſtineret, illuſtremq; gloriam ſuam palàm, atq; interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubeſceret, manifeſtę fortitudinis loco clandeſtinas amplexatus inſidias: quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit. Potuitq; vſitatum carmen dicere:

Rex Daniæ ab agreſtibus fugatus.

Fallacia nocturna.

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia cauſis.

Præterea quòd Arngrimus Tengildum Finmarchorum, & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obſtinato animo, & viribus reſiſtentes, deuicerit, ipſe Frotho filiam, quam vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius ſe ſocerum exhibere, qui ſibi tantis operum titulis ſublato hoſte acerrimo, potentem latè claritatem ſtruxiſſet. Quantæ inſuper ferocitatis, & audaciæ fuerit ille populus Italiæ fiducia plenus, licet rudis & paſtorius, in recuperando ac conſeruando imperio, L. Florus primo bello Punico oſtendit: de quo populo dicit, Nihil intereſſe virtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur.

Arngrimus pugil Sueticus.

Populus Italiæ ferox.

De immanitate

De immanitate syluestrium incolarum.

CAP. II.

QVEMADMODVM Orientales populi Caspios montes inhabitantes, ob vehementem orituri solis strepitum, ac horrendum sonum secretis exhalationibus è terræ visceribus excitatis, ad cauernas vitam conseruaturi refugiunt, aureſq; ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruagici Oceani littoribus constitutæ, ob validissimum ventum Circium (de quo lib. primo dictum est) & densitatem niuium in excelsis montibus suscitatam, specus subterraneas habent, piscium q; ac ferarum vsu viuunt. Hiq; aliorum aliunde adnauigantium congressum, tanquam prædonum, ne fortè in captiuitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppressos, pro eorum, suaq; defensione consortes admittunt: instruuntq;, quomodo piratas littora eorum accedentes, positis insidijs suscipere, vel interimere possint. Possunt quidem, dum refugas se simulant, vel obsequium portuum ignaris exhibent, ne perichlentur: quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrentibus hæc, & similia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergastulis, seu cauernis beluarum marinarum ossibus, ac costis constructis, propter ventos, ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ in superficie tectorum ex alga factorum more carinæ euersæ satis ingeniosè videntur extructæ: idq; ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles sunt ibidem, quàm diræ tempestates è gurgite suscitatæ. Sunt etiam inter eos certi homines, quasi Nomades, littus maris Caspij inhabitantes: qui cespitibus, vel algis, aut musco montano coniunctis fruticibus aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proueniens eos, eorumq; secreta scrutaturus accedat. Et forsitan hanc cœli, soliq;, & antrorum duritiem non grauatim sufferunt, vt liberi sint ab importabili, insatiabil iq; tributo crudelium tyrannorum, quibus immensurabilis Oceanus videtur exilis vrna. Meminit præterea Strabo lib. XII. Neptacometas gentes feroces super arboribus, ac turribus habitare, ex carne ferina, & arborum fructibus viuentes: quæ ex lignis diſsili-

Refugiũ cauernarum.

Circius ventus.

Specus.

Insidiæ.

Mare cõgelatũ.

Ergastula ossibus cõstructa.

Venti formidabiles.

Nomades.

Oceanus exilis vrna auaris.

Hitatio i arbo.

Pompeii 3. cohortes periere

entes, peregrinos adoriuntur iter agentes. Tamq̃ potentes fuerunt, vt tres Pompeij cohortes armis, & dolis obtruncarent, dum montana pertransirent. Miscentes enim crateras furentis mellis, quod rami arborum ferunt, potos, & mente alienatos adortæ facilime interemerunt: quod dissimile non est suprascriptis syluestribus viris, qui niuium, sagittarumq̃ densitate potentissimum abegerunt hostem.

Gẽs in tumulis habitans.

De gentibus etiam Septentrionem versus ad Oceani æstum in tumulis habitantibus, satis multa, & mira Plinius lib. XVI. cap. II. recenset: gentem scilicet miseram esse, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus constructa ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, naufragantibus similes, cùm integant aquæ circundatę naufragijs. Cùm verò recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur: quos sic acceptos vento magis, quàm sole deficcant. Quòd autem ab aliis non superentur in seruitutis iugum, facit, quòd fortuna parcit eis, ob propriam pœnam;

Pisces vẽto siccantur.

Fortuna multis parcit ob ꝓpriam pœnã.

Adhuc de syluestrium hominum ferocitate &c.

CAP. III.

Extensio dnĩj regis Suetiæ.

VERSVS lacum albũ extremi Septentrionis, vbi Regis, et regni Suetiæ dominiũ latissimè extẽditur, circũquaq̃ ferocissimę gentes habitant, alijs nõ vtentes thoracibus, quàm pellibus onagrinis, vel alcinis: similiter & arcubus, ac lanceis minutissimo conto antrorsum, retrorsumq̃ obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti superius lib. I. de Scricfinnis dictum est in omne latus se voluentes, gyrantesq̃, quemcunq̃ impetum fallere, vel auertere nõrunt: idq̃ præcipuè super cacuminibus vallium perpetua densitate niuium vbiq̃ repletis, quemadmodum superius in multis cap. tam primo, quàm II. & III. libris per occasionem est ostensum. Fereq̃ de eisdem gentibus expedit hic dicere, quod

Thoraces alcini

Anacharsis.

summus Scytharum philosophus Anacharsis de eorum moribus scripsit: id est, vt neq̃ quispiam, qui ad eos se contulerit, aufugere queat, neq̃ ipsi capi possint, aut ne inueniri quidem, si nolint, atq̃ deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla

mœnia

mœnia extructa : domos secum ferunt singuli : pedestres sagittarij: nullo pane victitantes , sed ex piscibus , & venatione ferarum : pro domibus plaustra habentes , ac tentoria , vel ex induratis animalium corijs , vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum , & æstate inter frutices arborum,& opaca loca variata statione quiescunt . Tegumenta capitum pro frequentiori vsu habent exuuias anserum , seu anatum sylvestrium , ac gallorum: qui , vt cætera volatilia,ibidem reperiuntur innumerabili quantitate . Pelles illic pretiosæ nimis multiplicatæ, potius commutatione rerum , quàm vsu , numeroq; nummorum reperiuntur .

Scythæ domos secũ ferunt singuli.

Hyeme in ripis quiescunt.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum.

CAP. IIII.

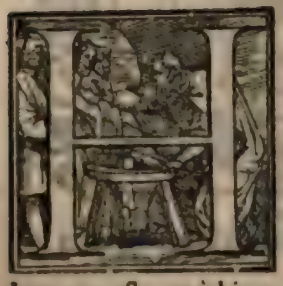

AC diuersitate habituum & armorum , declaratur quanta sit differentia , & distantia regionum , linguarum , ætatum , & exercitiorum . Regiones itaq; multæ , magnæ,ac potentes sunt , vt Lapponum , Moscouitarum,Sueonum, Gothorum , Vermorum , Dalensium , Montanorum , ac Noruegianorum : quarum amplitudo in longum latumq; extensa , maior est,quàm simul sumpta Italia , Hispania , ac Gallia : vt Plinius frustra eas non vocauerit , ob incompertam magnitudinem , Alterum orbem . Ideoq; mirandum non est , quòd in ea quintuplicis linguæ vsus reperiatur , Septentrionalium scilicet Lapponum,seu Bothnicnsium , Moscouitarum , Ruthenorum , Finningorum, Sueonum, ac Gothorum, & Germanorum . Aetas verò hominum ibidem in nationibus frigidis eò prouenit , vt centum sexaginta & amplius annos viuant , etiam in Anglia , & Scotia : vbi quidem venerandus Episcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos . Exercitia etiam eorum (scilicet solitudines Aquilonis inhabitantium) sunt, vt venationibus, & piscaturis intenti , Moscouitarum commutationibus viuant . Finni siue Finningi , agriculturæ , piscationi , ac lignorum dolaturæ : Gothi,Sueones , prædictis exercitijs etiam operam præstant : aduenæ Germani diuersis rerum mercimonijs intenti,ex quæstu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaq;,quę ad

Regionũ noia.

Alter orbis.

Aetas.

Exercitia.

Moscouitæ.

Finni.

Aduenæ Germani .

mitioris vitæ genus ſpectare videntur, vt pannos ſericeos, aureas texturas, & vina diuerſa, important. Armorum generibus, quibus & qualibus vtantur, partim hic, partim infrà, & fuſius quidem, de campeſtribus prælijs oſtendetur. Hic autem manifeſtum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte ſagittatoria Gothos eſſe expertiores, ac agiliores in balliſtis: vt Finni in arcubus comprobantur. Sueones ſecuribus, ac bipennibus, ac haſtis præliari ſolent. Habitus more vetuſto breuis ſolet eſſe, ac ſtrictus: præter caligas, quæ ſunt laxiores. Sueones amplioribus, quaſi Germanico ritu, vtuntur veſtimentis. Moſcouitæ longis more Græcorum: quorum omnium ſunt valde Boreales. Sylueſtres verò Lappones variarum ferarum pretioſis pellibus, nulla ornatus, ſed neceſsitatis cauſa, veſtiuntur. Quòd autem magna varietas linguarum ſit in tanta prouinciarum diſtantia, nulli videbitur mirum, dum Strabo lib. XI. (licet opinatiuè) aſſerit, quòd LXX. vel potius CCC. gentes circa mare Caſpium habitantes, in commercijs totidem linguis diſtinctis vtuntur, quia aſpera, atq; intractabilia loca inhabitant: quarum plures Sarmatici generis ſunt, omnes tamen Caucaſi inhabitatores. Præterea paulò pòſt aſſerit, Albanorum gentem olim diuiſam fuiſſe in XXVI. linguas: quarum quælibet ſuum proprium Regem habebat, & obſeruabat: & forſitan vnicuiq; facies ſua ſingularis erat, vt clarè videri poſſet tam gentium, quàm linguarum admiranda diuerſitas: vnde cantuum, ac modulo; flexiones, & animo; explanationes (q̃bus homines à feris diſtinguũtur) apertè cognoſci poſsèt. Qui verò ante ętatẽ natura pręſcriptã, vt Cręſi filius ſemeſtris loquitur, portentoſum eſt ad gentiũ, et parentũ euerſionẽ &c. Aetatẽ tamẽ legitimã virtus facit: vt qui valet hoſtẽ cõfodere, tutoribus vix indigere videtur.

Ars ſagittandi.
Finni.
Sueones.
Habitus.
Moſcouitæ.
Lappones.
300. gentes diſtinctę linguis
Aſpera loca.
Linguæ 26.
Loquela portẽtoſa.
Virtus tutore carebit.

De commutationibus rerum, & mercium ſine nummis.

CAP. V.

Fraus odioſa.

VM omnis fraus grauis, & deteſtabilis ĩ omni rer; pertractatione eſſe videatur, tamẽ eò inigor, & importabilior, ac amarior eſt, quò inter ſimplices populos intẽtari probatur, maximè falſato, vel adulterato numiſmate interueniẽte, p̃ut inferius de diuerſitate monetar; lib. VI. oſtendetur. Propterea gẽs hæc Lapponũ, ſiue Bothnienſiũ, & ſylueſtriũ locor;, vti q̃eta domi, ita & reliquo orbi foris ignota cẽſetur. Hoc diſcrimine falſitatis haud cõcutiũt, dum potius rer;, quàm nùmor; cõputa reſpiciens,

Ignota gens orbi.

eiens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita strepitum furoris nescienſ, sine seditione viuit, sine inuidia cohabitat, & sine dolo omnia communicat: cui sola contentio est paupertatem fugere, & diuitias non amare. Nesciunt populi illi esse lucripetæ, ne se aliqua negotiationis calliditate discrucient. Ideò sine tumultu viuentes, sic fortunas mediocrium cupiunt, vt sana diuitum conscientia non priuentur: quibus insigne piaculum est aliquid rapere: qui nesciunt aliena fraudare. At tamen cùm non sint ex omni parte beati, quin alterutrius ope rebusq; indigeant, pro sua meliori commoditate: idcirco commercia rerum absq; pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo consensu nullo communicato sermone (prout proximo capite) quia gens multiplex est, fideliter agunt: non propter ingenii inopiam, & barbaros mores, sed quòd linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parum pertignotam. Loca quoque constituta vel in campestri planitie, vel stagnata glacie, singulo anno ad hæc peragenda negotia, quasi nundinalia retinent, vt vniuersis exhibeant, quod priuatis ingenijs domi, vel foris agnouerint se conquisiuisse. Nec interea à similibus abstinent commercijs. dum offertur quod cupiunt ab alienis. Ad hanc rem pulchrè quadrat Herodotus lib. IIII. vbi agit de columnis Herculis: à quibus non longè populus habitat, qui fumo, & flamma rerum pretia, ac consensum explorat. Sed ibi interuenit aurum: quod omnino ignoratur in hac gente: quia pelles pretiosæ, panni lanei lineiq;, sal, frumentum, & pisces, qui veluti Romana canna, non libra distrahuntur, in pretio sunt. Præsides communi plebis consensu Bergchara, id est, viros montium appellatos, habent & venerantur, quibus etiam pelles pretiosas, piscium q; multa genera, tam vice tributorum Regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo vestitu præ ceteris agnoscuntur induti. Regi etiam Norvegiæ, ac Principi Moscouitarum similia tributa pendunt, & obtemperant. Bella nunquàm, nisi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos, vel longè distantes inferunt. Tunc q; nedum armis, quę furor accommodat, sed & diris incantationibus (vt superiore libro, immò in principio huius dictum est) inimicos quasi impacabiles adoriuntur, membra hostium in stuporem vertendo, vt nec manum leuare, nec enſe ferire, & vix effugere, eis sit concessum. De commutationibus rerum Taprobanæ insulæ, qui voluerit, videat Plinium lib. VI. cap. XXII. vbi plura, pulchraq; reperiuntur.

Vita beata.

Piaculum furari vel rapere.

Lingua peculiaris.

Nundinę glaciales.

Res Aquilonaribus vsuales.

Pisces cānis nō libris emūtur.

Bergchara regi Suetiæ tributarij.

Non bellāt nisi prouocati.

Modus terribilis pugnandi.

De nundinis glacialibus.

CAP. VI.

Vpſaliæ fiũt nũdinæ glaciales

A C imagine demonſtratur antiquiſsimus ritus glacialium nundinarum, in multis prouincijs, & locis ſuper planam, apertamq; glaciem opulentiſsimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſsimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie frequentius circa initium Februarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter, & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Taleſq; nundinas vſq; in hunc diem antiquitas vocauerat, & adhuc vocat, Dyſting, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſsimæ Reginæ Dyſæ: eò quòd excelſi ſpiritus, & ſagaciſsimi conſilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cœli rigidiſsimum influxum, ſegetes ac fruges exhauſtas, famis acerbitate periclitari, potius ſorte declarata natale ſolum excundo, ſedes in alienis terris vltra mare pacifico conuictu perſuaſit inquirere, & inquiſitas diligenter colere, quàm truculentiſsima quorundam improuidorum hominum cẽſura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium eſt à peninſula Scanziana, cuius Paulus Diaco. meminit de Longobardis. Similis quidem cauſa eſſe potuit: ſed longiſsimo temporum interuallo huius Dyſæ Reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis, & potentia variata. Cùm verò chariſsimus frater, & anteceſſor meus Io. Magnus Archiepſ Vpſalenſis in ſua hiſtoria huius rei meminit, ſolicitũ lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili ſigno, & tpe cũcti Septẽtrionales populi, ac eorum vicinæ nationes nundinas huiuſmodi ſtrictiſsimè ſeruare ſolent: hoc ſcilicet modo, quòd primæ incenſionis, quæ fit poſt diem, etiam mediam noctem

Dyſting à Diſa regina.

Cauſæ exitus gentium.

ctem Trium Regum in Ianuario, plenilunium, infallibile signum & tempus præscribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notissimo valeant peruenire: eo tamen seruato puncto, vt antè, & in ea, ac post eius lucem obseruent commercia instituta, vt luna decrescens suo lumine vnicuique reditum præbeat ad locum, vnde fit profectus. Res igitur, quæ negotiatorum voto, vsuq; ibidem contrectantur, omnigenæ sunt: pelles scilicet pretiosæ diuersorum animalium: demum argentea vasa pro vsu mensarum, atq; insatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ: metallorum, ferri, cupri, pannorum, ac esualium rerum: quæ frequentius iusta æstimatione, quàm ponderum grauitate pro mutuo, hilariq; consensu distrahuntur: exceptis rebus, quibus sagax præsidum prouidentia præsentibus, vel futuris necessitatibus intuetur indigenas posse rogare: quales sunt fruges, & equi præliares, & liquidæ escę butyri, caseorum, & laridi: quarum species, si bellum immineat, peregrinis negotiatoribus, vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato Meler dicto, circa finem Februarij, ad mœnia vrbis Strengenensis fiunt nundinæ glaciales. Deinde in medio Martij territorij Iemptię in montanis Suetię, & Noruegiæ, loco Ouiken dicto, etiam super glaciem nundinæ celebrantur: immo in plerisq; locis, in medio, vel fine Maij super congelatas aquas, easq; latissimas, equestres turmæ siue ad pacem, siue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus vesci solent,

Plenilunio celebrantur nundinæ.

Res, siue merces

Aestimatione, non pondere fit emptio.

Belli tępore cautelæ.

Strengis.

Ouiken.

Glacies in Maio.

De nuptiis Lapponum per ignem.

CAP. VII.

Nuptiæ ferro, silice, & igne firmãtur, et cur.

PRAESENTIBVS amicis & sanguine iunctis, parentes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro, & silice per excussionem. In igne nanq; , & silice, quasi coniugali consortio auspicatiora, & aptiora nectuntur connubia, quàm quouis altrinseco signo: tamq; consyderato more recepto, ac si è media Græcia, vel Latio processisset hæc disciplina. Quòd autem ignem præferunt, id non faciunt soli, cùm eum ritum Romani omnium populorum maximi, olim festiuè (vt Zyglero placet) obseruárint. sed vt ostendant se ea ratione duci, tanquam significatione ignis è silice excussi, itidemq; recluſi, vinculum, seu virtutem inesse indissolubilis charitatis. Vt enim silex latentem in se ignem valde affinem retinet, qui concussione emicat: sic in vtroq; sexu est recondita vita, quæ tandem profertur mutua copula in prolem viuentem: Sed nec sine igne ciuiliores Christiani populi nuptiales ritus alibi in Aquilone exornant. Vnusquisq; enim sponsus, & sponsa, iuxta eminentiam suæ dignitatis ac generis, altas faculas mira arte, varioq; colore è molli cera, varioq; colore sericeis pannis appendentibus confectas, pro sacerdotali benedictione ecclesiam accessuri, ante se portari iubent: quas & ibi solennibus peractis, vnà cum eximijs oblationibus persistere sinunt: vbi interim cereorum portitores quasi prædam opulentam pannos sericeos, velut furore pleni, partiuntur. Præterea mulieres enixa prole post partum cereis accensis Deo gratias acturæ accedunt: immò et cuncti Christifideles luminibus accensis in tumulum reportantur, vti olim baptismo, & lampade accensa mundum sunt ingressi. Quantum verò ad prædictos Lappones, & eorum ritum attinet, superaddendum erit, quòd nuptijs his more præmisso per ignem celebratis, sponsam armelinis pellibus ac zabellinis ornatam, rangifero quasi domesticato ceruo amicorum insigni caterua, iuxta germinis excellentiam, comitatam, agnati imponunt: atq; ita in thalamum, vel tentoria, mediantibus tripudijs, fœcunditatem & sanitatem precantes, inducunt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius vir Venetus aliquis, incedit: pretio pellium æquè æstimandus, vt alii

Romani.

Silex.

Proles.

Faculæ cereæ.

Purgatio post partum.

Spõsa deducit.

Patricius Venetus.

vt alij gemmis onusti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto sponsus miris laudibus prosequendus est cum sponsa sua, immò tota gens illa, q̃ non vaga libidine, sed honorabili matrimonio tantis celebritatibus sese permittunt coniungendos. Non ita Garamantici Aethiopes: de quibus Soli. cap. XLIII. qui inter omnes populos degeneres habentur, & vilissimi reputantur. Nec immeritò: quia afflicta castitatis disciplina, successionis notitiam ritu improbo perdiderunt: quibus nostro infelici quo valde similes æstimari merentur, qui violato sacri coniugij nexu, adulterinam quærunt sobolem, cui indebitam distribuant hæreditatem, immò insatigabilem seditionem, & occisionem.

Vaga libido fœdissima.

Adulterina soboles.

De choreis gemebundis, seu luctuosis.

CAP. VIII.

NEQVE gens hæc sub rigidissimo Septentrionis climate alternata luce, & tenebris habitans, sine gaudio mœrore commixto, quasi heremi cultrix remanere videtur. Instruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt conuiuantes hilariores (licet vsu durissimarum dapium) effecti, excitentur ad saltum: quem vehementius citharœdo sonante ducentes, veterumq̃ heroum, ac gigantum præclara gesta patrio rhythmate & carmine, quid scilicet gloriæ, laudisq̃ virtute sua meruere, canentes, in gemitus & alta suspiria, hinc luctus & lachrymas, ac vlulatum resoluti, dimisso ordine in terram ruunt. Similiter & multi astantes efficiunt, vt gestibus eorum videantur esse consormes. Tandemq̃ citharœdis excitantibus ad amœniora conuiuia surgunt, nil amplius resonantes, quod prouocet luctum: qui ea potissimùm ratione motus est, quòd clara maiorum gesta in nullis, vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus asimilari, scilicet in virginum pudicitia defendenda, & violentia oppressorum auertenda: vbi dolosa præsidum dissimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoq̃ prædictæ gentes longè securius moriendum esse arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraq̃ festiuo cantu vt in pluri-mum concelebrantes.

Lux alternata.

Chorea mutat in luctum.

Epulantur excitati.

Maiorum gesta quæ.

Melius mori quàm viuere

De exercitiis ſublunaribus.

CAP. IX.

Nox continua.

Lux continua.

REQVENS eſt quæſtio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ, continuæq; ſunt noctes ante, & poſt ſolſtitium hyemale, dum beneficio ſolaris luminis homines, præſertim ſuppolares, aliquid debeant operari: rurſumq; tempore continuę lucis in æſtate, quando nulla omnino nox ferè mẽſibus ſex apparet. Quocirca prę-miſsis, quæ primo libro in aliquot prioribus capitulis oſtenſa ſunt, hic animaduertendum erit, quod Ptolemęus in II. Almageſti cap. VI. atteſtatur, quòd in XXXIX. parallelo maxima dies ſex menſium eſt: & huic parallelo ſubijciũtur gentes, ſeu regiones extremè polares, Lapponienſes ſcilicet, & Bothnienſes, & Isladenſes inſulares. In XXXVIII. parallelo maximus eſt dies quinq; menſiũ: cui ſubijciuntur Suetia, Helſingia, Angermãniæ & Noruegiæ Borealiora. In XXXVI. parallelo maximus habetur dies trium menſium: cui ſubijciuntur Gothia, Moſcouia, Ruſsia, & Liuonia. Qui igitur habitant in ea imenſa æſtatis luce, aut oppoſitis tenebris eius, optimè noũerunt, vtiliterq; ſolent ſuas continuas operationes in tenebris variare, ſcilicet vt loco diurnæ lucis pinguedine marinæ beluæ incẽſa, ſuo lychno ſuppoſito in domibus, vel campis, aut ſyluis, vtantur: neruos animalium, pręcipuè rangiferorum (de quibus infrà de animalibus dicetur) pro filis, teliſq; ac veſtibus (præſertim lanoſæ pelliũ) conſuendis ſubtiliantes, & adaptantes: eò q; linũ in extremis regionibus illis ob excellentiſsimum frigus non ſeminatur, neq; creſcit. Præterea qui in locis campeſtribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel aruina piſciũ (cui venti nocere nequeunt) vel clariſsimo lumine lunæ, vel ſtellarũ reflexa luce in niuibus vtũtur: immò maiores ſub lumine lunæ labores in ſyluis, campis, glacie, ac niuibus, itidem & longiora itinera commodius, quàm æſtate ſub luce ſolari perficere poſſunt. Valles nanq; tortuoſæ, & obliqui colles, rupeſq; præcipites, & excelſi montes æſtiuo tempore impermeabiles ſunt, pro plauſtris euehendis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quaſi plana, & apta ſunt, pro quibuſcunque itineribus commodè perficiendis. Immò tam opportuna vtilitas, & agilitas eſt, vt

Lappones.
Bothnienſes.
Islandenſes.
Suetia ſuperior
Gothia.

Lumẽ è pinguedine beluarũ.

Venti lumẽ nõ extinguunt.

Labores maiores hyeme.

Plana omnia.

plus

plus oneris duo iumenta (prout superius dictum est, & infrà de glacialibus bellis ostendetur) in lubrica glacie, vel trita niue, quàm decem equi in campestribus plaustris pertrahere solent. Quò autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, satis opportuna remedia siue in ædibus, siue tentorijs seruant: immò nec lux clarissimè rutilans, aut caumata eius tantum obsunt indigenis, quantum tristissimi culices: qur forsitan Aegyptiacis sunt tristiores, vt infrà de eisdem erit ostendendum, & remedijs eorundem.

Onera duobus iumẽtis trahũtur immensa.

Culices tristissimi.

De nauibus neruo, & radicibus colligatis.

CAP. X.

VIA in extremis Aquilonaribus terris nullæ minerę ferreæ, cupreę, aut argenteæ adhuc repertæ sunt, (licet Isaties simus Iob dicat, ab Aquilone venire aurum) multusq; & necessarius vsus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis est inquirendus: ideoq; nauigia fabricaturi, maximè ad piscatorium vsum, fissiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad subtiles tabulas redactas (nullo existente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quasi canopeis funibus insigni ingenio componunt. Alij restibus, & viminibus arborum populearum, aut alterius generis, præterquàm quercinis, ad CC. milliaria Gothica, siue Germanica propè non crescentibus, nauigia ligant. Sed abietes, & pini adeò proceræ altitudinis, ac rectitudinis sunt, vt aptissimæ sint ad quemlibet necessarium vsum, etiam lucricupidis ad opulentum quæstum, quandò vltramarinis mercatoribus vẽdi possunt. Alij fabricando naues conuersis, ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferoꝝ, sole ventoq; siccatis, tabulata coniungunt. Sed hi nerui instar stuparum sunt à subtilioribus neruis pro vsu filorum purgatis, extracti, & excrescẽtes, prout alibi de vtilitate rangiferorum lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur nauigia vndecũq; fabricata, combinataq; fuerint, pinea pice (cuius inexhausta abundantia ibidem adest) diligentissimè liniuntur, clauisq; ligneis intus, forisue, vbi opus fuerit, fortissimè compaginantur. Nauigia autem marinis fluctibus deputanda, admodum curta, non profunda sunt: sed valde lata, pportione debita p vsu velox in tẽpestatibus reseruata, fabricãtur: eò q breues vndq; sunt, & spumosq;, ppter latentia sub aquis saxa, excitatq;.

Auꝝ ab Aquilone venit.

Abietes fissiles.

Nerui loco cauorum.

Fila è neruis.

Pix.

Nauigia curta.

Nauigia dura bilia.

Anchoræ arboreæ.

Vela lanea.

Scutha.

Haaper.

Ceduntq; vt in plurimum fluctibus, velut coriarius saccus, vndarumq; reflexioni: qa non duro, nec indomabili ferro, sed mollibus, ac tenacissimis viminibus, & neruis sunt compaginata. Longoq; tempore ab elemẽtorum iniuria, ob innatam picem, durant. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus saxorum pondere connexis, & restibus populeis, seu betuleis, pro sufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in stagnalibus aquis, vti rarissimè in mari salso. Hæcq; nauigia Scutha appellantur: sicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari, & recentibus aquis, Haapar dicitur, sine quocunq; ferro diligentissimè combinatum. Sed vti miræ longitudinis est, ita & portentosæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulsum. Rapidis fluminibus è sublimioribus locis descendentibus solummodò, & æstiuæ piscaturæ reseruatur. Quo genere nauigij periculosissimè inter montana flumina M. D. XVIII. descendendo cuectus fui: adeò fragili ligno coactus sum, ob publica negotia peragenda, credere animam & salutem meam: eoq; formidabilior erat transitus, quò magis in littore signa apparuere, magni nominis personas ibidem vi fluminum fuisse suffocatas.

Periculũ autoris.

De instructione sagittandi.

CAP. XI.

Viuendi genus

Arcus manuales

Sagittãdi disciplina.

Sagittę iqrẽdę.

RTEM sagittandi quasi connatam professionem vniuersq; gentes Septentrionales prosequuntur, præcipuè ex arcubus omni ætati, tempori, loco, & occasioni concessis, prout exprimitur superiori figura: in qua ætas, & exercitium ostenditur, quo viuendi genere sit occupata: & hoc à primęua ętate, qua soliciti parentes proles suas vtriusq; sexus, sed prȩcipuè masculos instruunt, quomodo manuales arcus (nam alio sagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquẽt in telis excutiẽdis: atq; si telũ, vel sagitta nõ tacta meta iter arbores, herbas, vel niues euanuerit, aut è sublimi dimissa fruticibus, & arbusculis abscõsa, quo pacto recuperari possit: hoc est, vt alia, vel plures sagittas, seruata eadem arcus elcuatione, in longum vel altum dimissas, per cadẽtes inquirant.

inquirant. Nec longè ab ea reperibilis est, quam prius emisit. Hunc̃q; modum tela recuperandi seruant ballistarij totius plagę Septentrionalis. Pueris itaq;, vt metam diligentius tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atq; noui arcus apponuntur: similiter & puellis linea vestis. Tamq; periti euadunt, vt magno interstitio mediante obolum, vel acum (quatenus videre poterunt) infallibiliter attingant, prout personaliter anno prædicto M.D.XVIII. in terris eorum constitutus vidi. Gens hæc vtplurimum pusillæ staturæ est, animoq; pusillo, eò quòd absq; vrbibus, aut castellis, vel in pagis, vel tentorijs, vel carris, aut solitudine vasta moratur: immò pars eorum in arboribus quadrato ordine crescentibus domos collocant, ne denso niuium casu in campestribus suffocentur, aut à bestijs famelicis insuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo casu magna custodia fit prægnantium mulierum, & paruulorum, quos auidius tanquam delicatiorem escam insequuntur, prout inferius de luporum natura dicetur. Mulieres, ac puellæ earum regionum valde fœcundæ, & pulchræ sunt, ea potissimùm causa, q candore, & rubedine opificio naturæ præcipuo formosiores habentur: nec fucum sciunt, aut scire volunt, etiam si venustatem eisdem natura negasset. Aestimo multos Italicæ nationis præclarissimos viros, præcipuè Venetos, in domestica amœnitate, ac pudicitia fore securiores, si eorum lasciuientes fœminæ fucatum ornatum maxima enumerata stipe ab Aethiopia, vel Aegypto anxia solicitudine non haberent. Solebat charissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, sacramentum Confirmationis nomine dignissimi viri Hieronymi Quirini Patriarchæ Venetiarum conferens, & ego post eum, dicere: Quàm pulcherrimę Dei creaturę sunt hę puellulę, si sic sine fucato colore vsque ad optatam senectam peruenire possent, & vellent. Sed hæc pretiosa vanitas, læsa postmodum conscientia, accedenteq; sento, morbo, scabie, vertigine, facit eas omnibus creaturis turpiores. Igitur tutius viuunt homines supradicti in syluis, & vastis solitudinibus, sub mutua naturæ pulchritudine, & innocentia, quàm incolæ fortium ciuitatum sub legibus, & metu pœnarum. Quòd autem cernitur in superiori imagine homo pilosus, & caudatus, sic intelligendum est, quòd parentes tegunt siccatis animalium pellibus, præcipuè iuuenum vrsorum, corpora adolescentum, et puerorum. Nec vitio datur genti simplicitate morum, & innocentia taliter institutæ.

Præmium artis.

Acus pro meta sagittæ.

Domus in arboribus.

Mulierũ prægnantium custodia

Fœminæ pulchræ & fœcundæ.

Fœminæ lasciuæ

Hiero. Quiri. Patriar. Vene.

Hoies pilosi.

De venatione Lapponum.

CAP. XII.

Venãdi modus

CVM alibi, videlicet primo lib. cap. II. dictum sit de Scricfinnis, Biarmicnsibus, & Finmarchis, & moribus, ac vita eorundem, hic adiungendum erit, qualiter in pandis, seu latis trabibus, seu lubricis tabulis, pedibus alligatis super valles, niuosos q; montes, ac cacumina montium celerrimo transitu, lapsuq; præcipites in bestias efferuntur, arcubus et sagittis venatione quærendas. Cernitur hic fœmina solutis crinibus intendere saggittas, Nec mirum: quia sub polo habitantibus in vasto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas, & multitudo, vt soli viri, nisi & fœminæ accurrant, non sufficiant ad earum venationem instituendam. Igitur eadem agilitate, & forsitan maiori, fœminæ venantur, vt viri. Attamen vir prædam diuidit, veruq; designat assandam: quidue domesticis, seu vicinis certa liberalitate donandũ sit, disponit. Nec tantum hæc venandi sagacitas in terrestres feras tam insidiosè, quàm apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuersi generis, amplissimas solitudines inhabitantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, pennisq; durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius assis, quàm lixis vescuntur. Pellium verò exuuias, vt proximo cap. dictum est, corporibus paruulorum filiorum, vel adolescentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoq; temerè apud plerosq; creditur, quòd sint corpore hirsuto instar brutorum, aut beluarum: quod forsan prouenit ob ignorantiam, aut voluptatem, quam inde plerique capiunt, vt supra fidem rerum dicant omnia comperta sibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio visum est.

Fœminæ venatrices.

Vir prædã diuidit.

Aues infinitæ.

Pellium vsus.

Inanis gloria.

De transitu equorum super montes niuosos.

CAP. XIII.

TRANSITVS huius hominis, & equi, quasi super clypeos militares, sic intelligitur. Sunt inter Septentrionalia regna Suetiæ, & Norvegiæ, montes alti limitanei, Doffrini dicti, ac alij similes, hyberno tempore adeò densis, & profundis repleti niuibus, vt per eos solidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domestici negotiatores eiusmodi difficultatem ingenio superent, arteq; pondera leuent, crates, seu arcus leui, ac lato subere, seu cortice tilliano contextos, pedibus proprijs, ac equorum alligant, iugaq; niuium sine formidine depressionis (graui licet pondere onusti) conculcant, iterq; diurnum, duo scilicet montana milliaria (quę XII. Italica sunt) propter dierum breuitatem conficiunt. Nocte verò sub splendidissima luna duplatum iter consumunt, aut triplatum. Neq; id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris splendor sublimes, & decliues campos illustret, vt etiam montium præcipitia, ac noxias feras à longè prospiciant cuitandas: inter quas montani lupi sub intenso frigore, mense præsertim Ianuario, agmine magno conglobati, sunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem, quæ tam ingenioso labore portantur, sunt sal, crustatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia saxa argenti, cupri, ac pelles pretiosæ. Vt autem equi ad iter niueum prouidentius instituantur, eos in niuosis vallibus à iuuentute exilibus sportis quasi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt assuescant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus sub plantis alligatis sese baculo inferius lato habilitant, & sustentant, vt his præambulis pro tempore imminentem valeant effugere necessitatem, & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Austro flante tantùm nix molleſcat, vt impressis pedibus equi, vel hominis, nisi modo prouideatur antedicto, quasi aperta vorago cedat: nec est qui releuet solum cum iumento, nisi fidis hominibus fuerit comitatus. Si in multis casibus verum est verbum Vę soli, certè horrendum est in hoc passu, nisi homo habuerit in tali casu subleuantem. Neq; hic prætereundum puto grauem autorem Strabonem lib. XI. de partibus Armeniæ valde similia ad hunc casum addu-

Doffrini mõtes

Corbes, crates, seu arcus sub pedibus.

Lumine lunæ euitant picula

Lupi nocentiores.

Res & mercimonia.

Baculo alleuiantur viatores.

Vę soli.

Strabo.

centem, his scilicet verbis: Armeniæ pars est Faunena, & Comisena, ac Orchistena: quæ equis abundat. Chorsena verò, & Cambisena, Septentrionales, & valde niuales sunt, Caucasijs montibus, & Iberiæ, & Colchidi vicini: vbi iter agentes in summis montium cacuminibus niue obrui dicuntur: nam ibi plurima cadit. Vnde baculos habent ad eiusmodi pericula, quos in summam niuem respirandi gratia exerant, vt eo signo auxilium ab aduenientibus consequantur: quapropter sæpe effossi seruantur. Eo igitur argumento clarum est, Gothicas, Sueticas, ac Norueigicas gentes Occidentaliores prouidentius artis sagacitate suæ saluti consulere, quàm apertis periculis se committere, & alienam, ac incertam deposcere commiserationem.

Baculis eleuatis auxilia petunt

Effossi hoies seruantur.

Prouidētia adhibenda.

De periculoso transitu intra montes.

CAP. XIIII.

MAIVS adhuc periculum in cauernosis montibus iter facientibus imminet: quia flatus, seu ventorum spiracula adeò vehementia ibidem concursu minutarum niuium excitari videntur, vt, nisi comportatis fossorijs, siue ligonibus, quibus viam aperiant, vix adsit spes, qua exeant altissimos montes, & profundissimas valles. Montes igitur hi præcipui sunt, Doffra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis similibus: de quorum radicibus, vel vmbilicis, exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem continuo gibbo ducuntur: nominaq; sortiuntur à prouincijs, amnibus, vel forma locorum, vel bestijs versantibus in eisdem, vt ab vrsis, lupis, & ceruis, aut castoribus, & alijs animalibus omnimodè pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè sunt vestita. Ideoq; leones, cameli, simeę, asini, vel muli, vix eò portati superuiuere possunt, prout superius lib. primo de horribili frigore fuerat enarratum. Montes tamen horum incolę hyemis tempore domesticatis rangiferis quasi iugalibus ceruis, oneribus non exiguis

Niues minutissimæ periculosiores.

Montium noia

Flumina vastissima.

Noia montiū à pilosis bestijs

Leones, cameli, &c. nō sunt i Aquilone.

exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum, & amplius.

De lege coruorum necandorum.

CAP. XV.

LEGE cauetur in Islandia, id est, terra glaciali, regno Norvegiæ antiquitus, & nunc subiecta, vt quicunq; noxiam bestiam occiderit, a fisco, vel Regio præfecto iuxta crudelitatem occisi cadaueris, & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cùm itaq; corui, etiam albi ibidem plus, quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu, ac vngularum raptu occidendo, sint sæuiores, iuuenes terrarum incolæ eo labore se habilitant, & indurant, vt hanc depopulationem vlciscantur, plurimos coruorum occidendo sagittis: solaq; rostra funibus alligata præsidibus pro signo mercedem petituri demonstrant: quam & liberalissima largitione pari sagittarum numero, vt bestiæ fuerint interemptæ, compensant. Ita & de reliquis animalibus damnosis in tota Septentrionali plaga obseruatur, saluo quòd pelles grandium vrsorum, præsertim alborum, scabellis sacrorum altarium, ne frigus sacerdotibus noceat, substernuntur. Nec dissimilis venatio murium apud Hispanicas nationes, Strabone teste, fuit. Incolæ enim harum terrarum, vt immunem haberent annonam ab eorum corrosione, publico stipendio conducebant huius pestis extirpatores: licet ea diligentia nil proficiebant. Præterea nec dissimile est, quòd duo cuniculi in insulam circa columnas Herculis, & Gades introducti, ferè eam totam subuertissent, nisi Romani opem quatocyus attulissent. Nunc verò continuis venationibus exterminati defecerunt. Quid insuper excelsa Romanorum potestas, stipendio publico ruricolis constituto, vt exterminarent locustas, seu bruchos (quos gryllos vocant) nedum agros, sed & arbores, & quæcunq; virentia depopulantes, interpolatis temporibus & annis fecerit, aliquando Romæ cum admiratione vidi: quoniam pro certa mensura, & numero enecatarum locustarum, pretium numerabatur, donec decresceret hoc noxium agmen. Sed nec alienum erit hic meminisse Mysiæ legationis

Islandia.

Corui albi occidũt agnos & porcos.

Sagittæ p̃ mercede reddũtur

Vrsi albi.

Pelles ad pedes altaris.

Mures Hispanici.

Cuniculi Romano exercitu superantur.

Grylli vel locustæ.

Aper.

ad Cyrum in hac forma : Apparuit , ô Rex, apud nos maxima res : aper,qui agrestia corrumpit opera : quem studiosissimè captantes, interimere non valuimus. Nunc itaq; te obsecramus , vt nobiscum filium tuum, ac delectos iuuenes , canesq; mittas, quò beluam è regione tollamus . Quibus respondit , Se filium,ob nouam nuptam, non missurum : sed Lydorum delectos , & venatores omnes cum canibus , mandatoq; , vt quàm promptissimè beluam de regione submoueant . Attamen filius Cyri , ne ignauus videretur , sua sponte pro confodienda bestia equis, & canibus properans , ictu lanceæ , qua aper occidendus erat , infelicissimo casu interemptus fuit.

Cyri regis responsio.

Filius regis occisus.

De obsequiis erga senes.

CAP. XVI.

Reuerentia erga senes.

AETERVM quantam curam habeant populi Septentrionales erga senes , tam parentes , quàm alios veneranda senecta depressos , parumper ostenditur præmissa figura : qua senex præcipitem montem,collemq; descensurus,pelli vrsinæ imponitur , filiorum,vel seruorum obsequio deferendus: hac tamen seruata cautela,vt posterior pars cutis, aut pellis , ob erigendos pilos , & retardandas niues , vel glacialem lubricitatem , antrorsum vertatur : & ita lentè delapsus , incolumis cum oneribus è sublimioribus locis ad ima defertur. Sed & hæc reuerentia senibus , & commoditas fit , vt cùm viam glacialem eo modo descendere nequeant,obliquato gyrantium filiorum transitu paulatim in plana portentur : rursumq; si glacialis lubricitas ascendendo penetrari debeat , ne deorsum grauescens plaustrum resiliat , ramoso ligno suppositò (vt iumenta trahendo respirent) vel bifurcato ferro veniet sistendum. Hæcq; prouisio tam vtilis, quàm necessaria est in longinquis itineribus , vbi duobus, tribusue,vel pluribus diebus ascenditur , & totidem descenditur ad planitiem paludinosam, totaliter congelatam . Sed nec insuetum est genti , vbicunq; in via , aut æde occurrerit senex , illi locum cedere , & reuerentiam exhibere , iudiciumq; suscipere,& exequi,quod protulerit in sua professione , quemadmodum inferius lib. XIIII. de syluestribus iudicijs ostendetur . Adhæc igitur obsequia senibus exhibenda , adduci possunt duo

Modus descendendi.

Modus ascendendi.

Palus cõgelata.

Senum sentẽtia valet.

filij

filij(iumentis præstò non occurrentibus) qui matrem XLV. stadijs plaustrali iugo ad templũ Iunonis omniũ laude, & admiratione traxerunt(teste Herodoto lib. primo) apud Argiuos: quicp filij precatu matris, vt optimum mortalibus concedendum assequerentur, illico mortui sunt: testimonio ad posteros relicto, quòd satius est homini mori, quàm viuere, vt supra eodem lib. cap. VIII. Quale etiam, & quàm vtile consilium prudens mater Gambarucha filijs, ne infinita populorum multitudo periret, ante exitum Longobardorum à Septentrione præbuerit, Saxo lib. VIII. meminit: scilicet vt seruata erga parentes ac liberos pietate, patria excessuri sorte deligerentur: quæ si senes inualidos obtulissent, robustiores se eorum loco exilio offerrent, eiuscp pondus pro debilibus perferendum sua sponte susciperent. Nec dignos esse vita, qui illam scelere, & sacrilegio comparare, parẽtescp, ac prolẽ tam iniqua sententia psequi sustinuissent, charitatis loco crudelitatis officia peracturi. Postremò cunctos malè patriam demereri, apud quos parentum, aut liberorum amori proprij spiritus charitas præponderaret. Hæc Saxo. Sed necp bestijs desunt pietatis obsequia erga parentes, cùm inter alias ciconiæ (redeuntis anni, & lętitiæ nuntiatrices) pennis parentes ob senium destitutos, nec ad proprios quærendos cibos potentes, plumis tegunt, & famem leuant, ac corpora fatigata reficiunt, donec in pristinum vigorẽ ala grandæua redierit: pia vicissitudine vitam, quam à parentibus acceperant, recompensantes. Quid ergo homines facere debebunt? quando & hanc pietatem brutis, & bestijs inesse cognoscunt. Præterea Septentrionalium populorum mos est, vt minores maioribus natu obuij cedant via, ac deflectant: aduenientibuscp è sedili assurgunt, maioribus natu perpetuam reuerentiam exhibentes.

Duo filij iugales matrẽ duxerunt ad templum.

Gambarucha.

Sorte diuidũt. patriã exituri.

Ciconiæ miranda natura.

O parricida & sacrilege quid agis?

Senes perpetuò venerantur.

De baptizandis pueris syluestrium incolarum.

CAP. XVII.

TSI multa de idolatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum superstitioso cultu dicta sint, & quomodo spes est, vt aliquando audita diuini verbi vera prędicatione, ad communionem Christifidelium accedere non tardarent: tamen pia præualẽte exhortatione Catholicorum sacerdotum, magna pars syluestrium hominum inducta est, maiorcp spes oritur, vt ámodo, sedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, causa est, & hæc euidentissima, quòd maximè distant, ducentis scilicet, & amplius, millia-

Idolatrarũ spes.

Distãtia maxima.

ribus Italicis ab Ecclesijs Christianorum: ad quas, ob eam immensam distantiam, rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Christiano ritui sese subdiderant, obedientissimi reperiuntur: licet ob prædictam distantiam semel, aut bis in anno

Corbibus portantur infantes

suas visitant Ecclesias baptismales, liberosq; lactentes cophinis, seu corbibus impositos, post tergum ligatos secum baptizandos comportant, aliaq; pondera, &

Decimas dant.

munera pellium, præsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modò Bothnicnsium versus Septentrionem, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia, & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, est deploranda. Et ob id rarissimè presbyteri, sed nunquàm Antistites, solitudines illas, ob inuia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

Loca inuia.

De conuersione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

CAP. XVIII.

S. Ericus rex. S. Hēricus pīsul. 1155.

VIT olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana superstitione seducta: & ideò à via veritatis aberrās, Deo cōtumeliosa, & proximis extitit violenta. At postquàm duo clarissimi lumina, & sanctissimi viri, Ericus Suetiæ Rex, & beatus Henricus Vpsalensis Archipræsul, fidei Christianæ & regno Suetiæ circa annos salutis M. C. LV. prædicatione verbi diuini, paceq; oblata ac contempta, & victoriosa manu subiecissent, ac templa extruxissent, sacerdotesq; eidem genti præfecissent, facta est præcipua omnium virtutum amatrix, præsertim liberalitatis, & hospitalitatis: qua incolæ eius in aduenas, & peregrinos per summam benecuolentiam vtuntur. Sunt inter se benigni, & modesti, atq; ad iram tardi: at si diu prouocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compensabunt. Habitant vicatim in parochias, & villas distincti. Ecclesias magnificè constructas habent, nouisq; erigendis magnoperè studeut. Sacerdotibus summam venerationem exhibent, decimasq; rerum omnium præstant: & rursus ab eis ita in lege diuina, interprete

Finni conuertuntur.

Liberalitas.

Hospitalitas.

Vicatim hītāt.

interprete in ambone ex more adhibito, instruuntur, vt pristinis erroribus extirpatis, ad honesta quæq; sequenda quadam mentis ingenuitate promptissimi, ac alacres efficiantur. Nec his dissimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus scholasticis disciplinis naturali lege ita instructi sunt, vt vitia detestentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt, ac nemini nocent: & econtrà ob detestanda crimina, fornicationes scilicet, & adulteria, furta, homicidia admissa, aues & bestias nemora, ac pisces aquas eorum frequentius reliquisse, nec antea, quàm orationibus ac benedictionibus sacrorum ministrorum offensa diuinitas placata fuisset, redijsse: de quo infrà lib. XVI. plura dicentur, immò & de multis remedijs diuersorum excessuum contra violatores Ecclesiæ, & pauperum, fideliter attendendis.

Sermo per interpretem.

Lex naturalis.

Orationibus depellitur caristia.

Remedia attendenda.

De causis tardatæ conuersionis gentium Aquilonarium.

CAP. XIX.

QVOD autem extremi Aquilonis populi ad fidem Catholicam in tot retroactis ætatibus & seculis integraliter haud vocati sunt, in primis causam præstare videtur inscrutabilis Dei prouidentia, quæ horas & momenta (quando hoc opus pijssimum fieri possit) in sua posuerat potestate. Interea tamen & assiduè petendum erit, vt cùm messis multa sit, idoneos & efficaces operarios emittere dignetur in tempore opportuno. Et si ego viderer necessarius, nunquàm recusarem tam pium subire laborem, vbi diuinæ maiestati in cor Regis Suetiæ immittere dignaretur, vt fineret me iuxta ardentissimum desiderium meum adimplere tam optimum opus, quèadmodum annis XI. suscepto Archiepiscopali titulo illarum regionum incessanter cupieram, pro honore excelsi Dei, & omnium incolarum perpetua securitate. Nec dubitarem eius auxilio ita augere regnicolas in locis olim per me visis aptissimis, vt vbi nemo iam habitat, intra decennium habitationem capacem, & idoneam redderem, pro pluribus hominum millibus commodissimè habitaturis: vnde quæ Dei Deo, & quę Regis, Regi sufficienter, & omnimodè impenderentur. Sed, heu dolor, adesse tempus non cernitur, quo tanta vtilitas ad opus, & effectum felicibus auspicijs adduci credatur. Calumniatur quidam Lutheranæ vesaniæ fautor Ziglerus in Aquilonari geographia sua, præsules Septentrionales in culpa fore, quòd gentes illæ Septentrionales haud conuertantur ad Christifidelium sanctissimam communionem: quasi importabilia tributa Pontificibus daturæ, à sacro baptismate, & vera religione perterritæ alienarentur. Sed reuera vti hæc assertio impia & mendax est, ita Deus, qui veritas est, agnoscit & iudicat, Antistites in culpa non esse, quòd differtur hoc opus pijssimum: quia Episcopi vix gregem opere, & doctrina in Meridionalibus prouincijs suarum diœcesum olim acquisitum, ob persecutionem quorundam magnatum hæresibus infectorum, defendere sufficiunt: multominus in extremas Aquilonis prouincias peregrinando, nouum superaddere possunt, donec fortè plenitudo gentium fiat, & vnus pastor, ac vnum ouile. Attamen ius & autoritatem Metropolitanę ecclesiæ Vpsalensis defensurus, anno salutis M. D. XXVI. Ioannes Magnus protunc Electus, licet Apostolicus legatus, visitationem fecit in extrema Iempthia: vbi plus prouentuũ pauperibus erogauit ad solatiũ, quàm sibi retinuit ad necessariũ vsum, put latius videri poterit i vita eius sub titulo Metropolis Vpsalẽsis.

Causa tardę vocationis popli Septẽtrionalis

Messis multa, operarij pauci.

Desideriũ autoris pijssimum

Bona regis et ecclesiæ facilimè amplianda.

Zigleri impia calumnia.

Antistites inculpabiles.

Plenitudo gentium.

Iempthia.

Io. Magni Archiepi Vpsal. liberalitas.

De modo alliciendi, ac conseruandi gentes in vera religione.

CAP. XX.

Io. Magni Archiepi Vpsal. beneuolentia. Emendas largiť afflictis.

CONSTITVTO igitur electo Archiepiscopo, etsi populi in extremis regionibus præ magna alacritate omnem obedientiam, & benignitatem exhibere conati sunt: tamen beneuolentiam hanc beneuolentia studuit omnimodè superare, vt omnes comprobarent eum esse imitatorem illius veri pastoris, qui cognoscit, & pascit oues suas. Si quidem emendas, quæ summo sacerdoti iuxta diuinam legem pro delictis populi offerri consueuerant, in vsus pauperum liberaliter erogauit, etiam incendio amissis fortunis oppressos, atq; aliàs tyrannica violentia afflictos adiuuit. Præterea laborantes intolerabili salis defectu, nedum salis coquendi artem (inter studendum extra patriam quęsitam) coquere docuit, sed & officinas, & sartagines in littoribus maritimis sine quocunq; lucro erigi fecit, erogans in eum pium & necessarium vsum ferè mille marcas monetæ maioris. Sed his, & similibus ingentissimæ pietatis studijs, quantum gratiæ & fauoris apud veros Catholicæ religionis cultores assecutus est, tantum odij, cùm è longissima visitatione ad aspectũ infamium Lutheranorum rediisset, reportauit. Veruntamen exemplo illius, qui velut ouis coram tondente non aperuit os suum, nunquàm desijt etiã in exilio XIX. annorum constitutus, inenarrabili patientia & fide laborare pro honore Regis Gostaui, & patriæ suæ, quæ à Lutheranis dæmonijs malè vexabatur: vt vinceret in bono malum. Quid verò boni peramplius egerit, aut alij venerabiles Dei præsules, pro salute, seueriſsimæ (ne dicam ingratæ) patriæ suæ, in Metropoli Vpsalensi, & Apologia sua (quatenus opus fuerit) clarissimis exemplis ostendetur vniuersis. Et ita sit finis huius IIII. libri, vt aditus pateat ad antiquitates pugilum, & gigantum: qui si nunc viuerent, vtique cum bestijs, id est, impuris hæreticis, si viribus agendum foret, pugnare, & congredi non negarent.

Odium pro dilectione. Exiliũ 19. annorum.

Patria ingrata, Metropolis, Apologia.

Pugnare ad bestias.

LIBRI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE GIGANTIBVS.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

ETSI ſacræ, profanæq; hiſtoriæ maxima gigantum, atq; pugilum geſta euidenter commemorant, clareq; quid, quóue tempore, & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint, atteſtantur: inutile tamen non erit aliqua his ſuperaddere, quæ à cautibus, & ſaxis Septentrionalium regionum ſunt eruta, palàm vniuerſis latius per orbem reddere manifeſta, dum ab antiquiſsimis, ijſq; rariſsimis ſcriptoribus, in libros ſunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helſingia &c. adeò euidentia munimenta gigãtum curioſis, ſeu ſtudioſis inſpectoribus vbiq; exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tam ſublimem ſaxorum molem, tamq; immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, ſed portentoſis hominum viribus fuiſſe congeſtam, ac abſolutam: etiam in campis, ſyluis, ac montibus regnorum Suetiæ, Gothiæ, ac Noruegiæ, vbi ſimilia ſaxa conſpiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus Danorum diligentiſsimus hiſtoricus, de ſua tellure Danica in hac materia aſſerat, curioſus lector præfationem hi-

Geſta maiorum à cautibus extracta ſunt.

Charta Gothica 1539. Venetijs facta.

Cõgeries colliũ

Saxo.

floriarum eius (quatenus libuerit) circa finem inſpiciat : comperietq; Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam , prout eximiæ magnitudinis ſaxa veterum buſtis , ac ſpeluncis affixa teſtantur . Quod ſi quis vi monſtroſa patratum ambigat , quorundam montium excelſa ſuſpiciat , dicatq; ſi callet , quis eorum vertibus cautes tantæ granditatis inuexerit . Inopinabile nanq; quiuis miraculi huius æſtimator aduertet , vt molem ſuper plano minimè, vel difficile mobilem , in tantum montanæ ſublimitatis apicem ſimplex mortalitatis labor , aut vſitatus humani roboris conatus extulerit . Vtrum verò talium rerum autores poſt diluuium gigantes extiterint , an viri corporis viribus ante alios præditi , teſtatur ſe parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus inueniſſe . Fortè ſi ſuperioris Suetiæ , atq; Gothiæ cautes , & ſaxa examinaſſet , præclariſsima veterum geſta mirabili ſuo ingenio ad poſteros tranſtuliſſet : cùm Suetia , & Gothia mille trecentis ſeptuaginta annis Reges , & Principes habuerint , antequàm Dan primus Rex in Dania regnare cœpit : quorum magnifica geſta ſaxis inſculpta , noſtri temporis curioſitas intuetur . Diſtinguit tamen ipſe Saxo triplices quondam ſub ſpecie gigantum , ac pugilum , mathematicos extitiſſe , atq; inauditi generis miracula diſcretis præſtigiis exercuiſſe . Primi fuere monſtroſi generis viri Gigantes dicti , humanam magnitudinem corporum granditate ſuperantes . Secundi Phyſiculatores , artem habentes phythonicam : qui quantum ſuperioribus habitu ceſſere corporeo , tantum viuaci mentis ingenio perſtiterunt . Inter hos , & Gigantes aſsiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat , donec Giganteum genus armis ſubigerent , ſibiq; & regnandi ius , & diuinitatis opinionem conſciſcerent . Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes , naturæ eorum nec corporum magnitudine , nec artium exercitio reſpondebant . His tamen apud deluſas præſtigijs mentes diuinitatis acceſsit opinio , prout III. lib . in multis cap . fuerat enarratum . Nec mirandum , ſi portentis eorum ſimplex conſenſerit , in adulterino deorum cultu barbaries , cùm Romanorum olim immenſa prudentia talium quorundam mentitis honoribus illudebatur , prout diuus Auguſt . de ciuita. Dei lib. II. cap. IIII. & lib. VI. cap. IX. de turpiſsimis deorum officijs modeſtius , quàm ſceleris horror exigit , diſputando , quampluri-ma adducit : quantæ ſcilicet turpitudinis , ab-ſurdita-tis , indignitatis , ac falſitatis fuerit eorum profana cultura .

Immobilis moles.

Suetia & Gothia 1370. ânis antequàm Dania reges habuit.

Triplex genus mathematicorum.

1. Gigantes.

2. Phyſiculatores.

3.

Barbaries ſimplex.

Romanorę prudentia illuſa ,

De diuerſitate

De diuersitate Gigantum, & pugilum,

CAP. II.

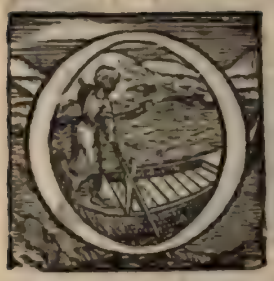

LIM in regno Helsingorum, qui nunc parent Regi Sue/ corum versus Septentrionem, gigas erat Hartbenus nomi/ ne, tanta præditus magnitudine, vt nouem cubitis dimen/ sio longitudinis eius protenderetur. Habebatq; XII. athle/ tas contubernales: quorum insignis proceritas dimidio in/ ferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Euro/ pæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nomina/ tissimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quo/ rum etiam excellentissimis gestis infrà dicetur. Ne tamen à solis veteribus seculis exempla magnitudinis, aut fortitudinis mutuare videar, vi/ ros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetiæ, & Gothiæ pro/ uincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quisq; eorum in humeros subleuatum equum, vel bouem maximum, immò vas ferri sexcentarum, octingen/ tarum, aut mille librarum (quale & aliquæ puellæ leuare possunt) ad plura stadia portaret. Visus est etiã quidam equitem armatum subitò obuium, non agilitate tan/ tùm, sed viribus in terram deiecisse, vel detrusisse. Quòd autem de Hartbeno su/ perius dictum est, iuuat simile adducere ex literis sacris, quòd Og Rex Basan de stirpe Gigantum genitus, lectum ferreum habuit longitudine nouem cubitorum, la/ titudine verò quatuor, ad mensuram cubiti virilis manus, prout Deutero. III. habe/ tur: cuius autoritati impudentissimum est non assentire, vti & S. August. lib. XV. de ciuita. Dei cap. IX. de Gigantibus loquens attestatur, longè maiora corpora ho/ minum extitisse, quàm hac nostra ætate. Dicit etiam Solinus Salaminę Euthymenis filium creuisse in triennio cubita tria sublimitate: sed incessu tardo, sensu hebeti, ro/ busta voce, pubertate festina, morbis citò absumptum. Deinde notatur in bello Cretico, cùm elata flumina impetu plusquàm vi amnica inuecta terras rupissent, post discessum eorundem humanum corpus repertũ esse, sublimitate cubitorũ XXXIII, cuius spectandi cupidine L. Flaccum legatum, Metellum etiam impendiò captos miraculo, quod auditu refutauerant, oculo potitos. Ex lib. de naturis rerum. In

Helsingi.
Hartbenus.
Athletæ 12.
Starchaterus.
Arngrimus.
Aruerodus.
Equus portabil⁹
Puellarum vis.
Og rex Basan.
Lectus ferreus 9. cubitorum.
Euthymẽis fili⁹ triẽnio tribus cubitis creuit.
Humanum corpus sublime 33. cubitorũ.

Puella longitudinis cubi. 50

Occiduis quoq; partibus reperta est puella (quam vnde fluuiorum gurgites ab Oceano adduxerant, ignoratur) in capite vulnerata, ac mortua, induta chlamyde purpurea, longitudinis cubitorum quaquaginta, latitudinis inter humeros quatuor.

Colossus.

Colossus etiam homo monstruosus fuit: quem occisum Tyberis fluuius cooperire nequiuit: ipsumq; mare per multa spatia sanguine rubro infecit, teste Adelino.

Vna manu duo viri mãducandi tenentur.

Præterea tantæ magnitudinis homo aliquando visus est, vt in antro suo resupinus iacens, vna manu duos viros teneret crudos, eosdem manducaturus. Allegat Plin. lib. VII. cap. II. homines in Scythia inueniri, proceritatem quinquaginta cubitorum excedentes. Isidorus dicit, apud Indos Macrobios haberi longitudinis duodecim pedum. Gabinius Romanorum scriptor per Strabonem lib. XVII. citatus, scribit de sepultura Antæi, asserens eius tibiam sexaginta cubitorum longitudinem habere. Huic profectò tibiæ non respondisset caliga Maximini Gothi Imperatoris.

Homines 50. cubitorum.

Itẽ. 12. pedum

Tibia 60. cubitorum.

Maximinus Gothus.

De sobrietate Gigantum, ac pugilum.

CAP. III.

ASSERIT clarissimus Danicarum rerum scriptor Saxo superius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortissimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendam fuisse Starchaterum Thauestum: cuius admirandas, & heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros sui æui similes vix habuerit in Europa, aut toto orbe: nec forsitan adhuc habet, vel habebit. Cumq; eidem excelsi spiritus viro permultas virtutes accommodat, inter alias ipsam sobrietatem fortibus viris summè necessariam, huic relationi peculiariter statui apponendam, vtpote speculum prurientis æui nostri nunc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teste) eiusdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vsu auersa. Semper voluptate omissa, virtutis respectum egit,

Starchaterus Tauestus.

Sobrietas.

Fortitudo.

egit, vetustos continentiæ mores imitans: ac rusticioris escæ paratum appetens, cœnæ sumptuosioris impendium fastidiuit. Igitur profusam dapum indulgentiam aspernatus, fumidoq́, ac rancido cibo vsus, famem eò sapidius, quò simplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarum contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priscæ frugalitatis normam inusitatis gulæ superstitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat assam dapem, eandemq́ elixam, vnius cœnæ sumptibus erogari: edulium pro monstro accipiens: quod culinę nidoribus delibutum, fartoris industria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Danicum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum, auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimissis, sic cecinit:

Rusticior esca.

Sapidius quò simplicius.

Assa daps vel elixa.

Fartor.

Teutonicus ritus.

Carmina Starchateri de frugalitate.

Fortium crudus cibus est virorum:
Nec reor lautis opus esse mensis,
Mens quibus belli meditatur vsum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus presso lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare sinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes.
Coctilès paucis placuere succi
Tempore prisco.
Discus herbosi vacuus saporis,
Arietum carnes dabat, & suillas.
Temperans vsus nihil immodestо
Polluit ausu.
Lacteum qui nunc adipem ligurris,
Induas mentem petimus virilem:
Esto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq́ pectus:
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.
Vndecim quondam proceres eramus
Regis Hachonis studium secuti.
Hic prior Helgo Begathus resedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ stimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia crusti.
Offulam nemo vapidam petebat:
Quisq́ communes celebrabat escas:
Simplici tantum stetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat esum:
Nec fuit summis epuli libido:
Ipse Rex paruo meminit modestam
Ducere vitam:

Mellei temnens ſpeciem ſaporis,
Combibit toſtum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat vti,
Aſſa peroſus.
Menſa perſtabat modico paratu,
Exhibens ſumptum tenui ſalino,
Nequid externo variaret vſu
Docta vetuſtas.
Amphoras nemo, pateráſue quondam
Intulit menſis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis
Copia pictis.
Nemo tranſacti venerator çui,
Cantharis iunxit teretes diotas:
Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaſo.
Non breui concha, cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hoſpes:
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia preſsit.

Temperantia. Ebrij nunquam Continentia.

TAlibus' itaçp argumentis plurimos ad temperantiam, & ſobrietatem, cæteraſçp virtutes induxit, vt pleriçp inuenirentur, qui nunquàm ebrioſa potione indulſiſſe dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus eluderetur. Tamçp remotus ab omni laſciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur ſpectatores eſſe mimorum, aut ſcurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori induſtria aliena culina paratam appetere, aut oblatam deguſtare: nec cuiquam pernicioſç voluptati animum, aut vires effœminandas offerre: ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commacularent.

Mimi, & ſcurrç.

Virtutis nerui,

De virtutibus

De virtutibus fortissimi Starchateri.

CAP. IIII.

HABENDO sobrietatem (vt proximè prædictum est) quàm aptè ad cæteras virtutes vinculum amplia-re potuit, omnes, qui gentilium operationes intuentur, agnoscunt: clariorq; factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti natiuitati eius, vicinitatem habuisset. Peregit tamen trium hominum secula, fortis & inuictus pugil, monstruosa & incredibili quadam virtute præditus, supra communem hominum staturam longè euectus, giganteam quandam molem præseferens, ita vt corporis magnitudini virium robur, & animi fortitudo responderet, vt nulli mortalium virtute cedere putaretur: cuius tam latè patens claritas fuit, vt adhuc quoq; celeberrima gestorum eius, ac nominis opinio perseueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis, & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primùm in Vichari Norvegiæ Regis iugulo, deorum fauori facinorum suorum principia dedicauit: deinde piraticam agens, profligatis latè prouincijs, Russiam inuasit, Regemq; eius Floccum superauit, & ingenti thesauro spoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensibus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus, cùm plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Suconum fines ingreditur: vnde septenni militia peracta, ad Daniam se contulit: deinde in Hyberniam: ne vltimæ rerum humanarum mansiones ab eo intactæ consisterent: vbi duobus præstantissimis athletis congressus, victor euasit. Mox in Orientalia Russiæ contra eximiæ opinionis gladiatorem Visinnum properauit. Is enim Visinnus vicinas, longinquasq; prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illustriumq; virorum coniuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cuius sceleris Starchaterus, vt alter Hercules, rumore excitus, tollendi autoris gratia Russiam petiuit, raptoremq; ad singulare certamen prouocatum oppressit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzantium peruenit: vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretus, colluctando deuicit, ignotasq; terrarum partes proscripti titulo petere coëgit. Igitur cùm nulla fortunæ sæuitia vires eius victoria fraudare potuisset, Poloniæ partes aggressus, eximium athletam Vasche, vel Vaszam, duelli certamine superauit. Nec longè pòst Hamæ pugili, apud Saxones gymnicis palmis clarissimo, congreditur: cuius pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus, hu-

Starcha. tpe natiui. Christi.

Tribus seculis fortissimus vixit.

Corporis magnitudini virtus respõdit.

Floccus rex.

Athletæ Biarmienses.

Septennis militia.

Hybernia vltia orbis mansio.

Visinnus gladiator.

Stuprator occiditur.

Byzantium.

Tanna gigas.

Polonia.

Vasche Polonus athleta.

Hama Saxo.

mum mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione pensauit: nam vbi resuscitato poplite manum expedire, ferrumq; distringere licuit, medium Hamæ corpus dissecuit: eaq; victoria Saxones Danorum subiecit imperio: quo adeò seuerè abusi sunt, vt pro cubitalium quolibet indicem seruitutis stipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

Hamæ corpus medium dissectum.

Tributum cubitale.

De patrocinio oppressorum.

CAP. V.

TRIVMPHIS his deductis omnibus in exteris terris, in patriam suam Suetiam est reuersus: Haldanicq; militiam proxima familiaritate complexus, nunquàm bellorum exercitio abstinuit, ita vt abstractum delicijs animum, continua armorum intentione torqueret, sibiq; nunquàm ebriosa potione indulsisse diceretur. Ad conuiuia nunquàm sustinuit inuitari, asserens, hunc scurrarum, & parasitorum morem esse, lautioris alimoniæ gratia ad alienæ culinæ nidorem decurrere. Quocirca non secus ac graui iniuria affectus, inuitantes grauibus pœnis afficere consueuit. Ab Helgone Norvegiorum Rege (qui nouem eximiæ fortitudinis pugilibus, ipso nuptiarum die sub duelli prouocatione sponsam rapere volentibus, congredi debuerat) suppliciter rogatus tanto discrimini auxilium afferre, tam promptissimo animo precibus assensit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orsus, tantum locorum diali itinere pedester emensus prodatur, quantum præcedentes diebus duodecim equestres peragrasse dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus suppeteret, Non vnum tantùm, verùm quotlibet admissos excipiendi certissimas sibi vires extare, respondit. Sequenti die cum contemptu aduersariorum campum ingressus, sub

Haldani militia

Armatus semp. Ebrius nunquàm nec continua.

Scurrarum ritus.

Helgo rex Norvegiæ.

Pugiles 9.

Diale iter duodenali æquiparauit.

ſub montis cuiuſdam cliuo ſeſsione quæſita, aduerſum ventis, ac niuibus corpus præbuit. Tunc, ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoq; amiculum, quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra ſæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedendi locum petunt: accenſoq; igne, frigus depellunt. Deniq; non viſo Starchatero, quendam montis faſtigio immittunt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectum: quem percontatur, an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cunq; ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, paritèrne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis, quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſq; mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres verò reſiduos, quanquàm multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamq; extorum congeriem nexili viminum complexione perſtrinxit.

Vnus contra 9. ſimul vno tpe.

Purpureũ amiculum.

Specula.

Triſte canũ agmen.

Dictis prius, quàm armis.

Pugiles 9. conſumuntur.

Ruricolæ medicamen.

Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectam, oblatæ dignationis præmium effecit.

De exercitiis eiusdem Starchateri.

CAP. VI.

Ingellus Daniæ rex.

Sordidum luxuriæ mancipiũ.

Sarcia carbonũ

Starchaterus fortissimus et eloquentissimus.

Virtutũ cultor.

DVM autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexissetq; Daniæ Regẽ Ingellum prorsus petulantissimi luxus illecebris mancipatum, vitiaq; pro virtute complexum, intermissis Regiæ maiestatis officijs, sordidum luxuriæ mancipium euasisse, dolenter tulit, tantç indolis iuuenem, tam inclyti patris filium exuisse. Eximium igitur carbonum fascem, tanquam opimam sarcinam, humeris suis Daniam petiturus impendit. Rogatus ab obuijs, quid tam insolitum onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum astruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortissimi, ac eloquentissimi viri monitio, vt Ingellus ex enerui, & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patriscq; sui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradũ extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus suis monitis satisfactum gaudẽs, gratiasq; agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo quo sequitur, inter alia complurima cecinisse refertur:

Imberbis quando ductum, auspiciumq; sequebar
Militiæ Rex Hacho tuæ, lasciua perosus
Ingenia, & luxum, nil præter bella colebam.
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, stomachoq; placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanq; arma professus.
Aspera vestis erat, cultusq; parabilis olim,
Rara quies, somniq; breues, labor otia longè
Propulit, & parco fluxerunt tempora sumptu.
Non vt nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluuie cæca visum rationis inumbrat.
Horum aliquis vestis operosæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, sparsamq; renodat
Cæsariem, & laxos patitur fluitare capillos;

Discere

Discere sæpe foro, turpiq; inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ere,
Stupra, gulamq; colit, risu conuiuia mordax
Insequitur, sic scorta petens vt farculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quiescunt,
In media si valle cubet: testudine nulla
Tutus erit, qui fata timet: sors vltima viuum
Quæq; rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq; sub astra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Lasciuiæ nunquàm deditus

Otiosus nunquàm.

Semper præterea tam remotum à lasciuia animum habuit, vt ne eius spectator esse sustinuerit. Nunquàm otium negotio prætulit: nec minimè quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium, & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos vbicunq; inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: satius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quàm pœna capitis funestum imperare discrimen. Eoq; modo iocularis ministerij, sordidæq; conditionis cæteruam probroso verborum ludibrio multare contentus extitit, ne clarissimas manus turpissimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipse Starchaterus in eo famosissimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ Regem gessit, præcipuum culmen. Eo siquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factum memoratur.

Scurras cædendos curauit.

Clarissimæ manus in scurris non contaminandæ.

Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periere ex Suecis XII. millia illustrium & procerum, ex Danis XXX. millia nobilium, at popularium vtriusq; partis nullus erat numerus.

Haquinus.

Haraldus.

12000. Illustriũ Suecorũ et 30. millia Illustr. Danorũ, cæterorũq; nullus numerus.

De ſumma geſtorum Starchateri.

CAP. VII.

DEMVM poſt egregiam facinorum ſuorum laudem in ſenium vergens, hoc ſuccincto carmine totius vitæ, & militiæ ſuæ ſtudium ſummatim ſic expreſsit, autore Saxone:

Carmina Starchateri de vita ſua.

At mihi (ſi recolo) naſcenti fata dedêre
Bella ſequi, belloq; mori, miſcere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Caſtra quietis inps colui, pacemq; peroſus,
Sub ſignis Gradiue tuis diſcrimine ſummo
Conſenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cędes
Egregium duxi, & ſtrages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos, galeaſq; teri, crudeſcere campos
Sanguine, loricas affixa cuſpide rumpi,
Vndiq; thoraces admiſſo cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite paſtas.
Hic aliquis fortè egregij conaminis autor,
Marte manuq; potens, mediũ dum pugnat in hoſtem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Caſside perfoſſa, ferrumq; in vertice merſit.

Olo.

Quando ter Olonis ſummo diſcrimine nati
Expugnator eram: nanq; agmine prorſus in illo,
Aut gladium fregit manus, aut obſtantia fudit.

Curetes.

Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum

Littus

Littus, & innumera conſtratum cuſpide callem,
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Nanq; aditurus agros confertos murice ferreo, Ligniferæ plan
Armabam laceros ſubiecto ſti pite greſſus. tæ.
Hinc mecum egregijs congreſſum viribus Hamam Hama.
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtriui Kynos, vel quas alit Eſthia gentes, Kynj.
Et populos Semgalla tuos. Poſt hæc Tylemarchos Noruegienſes.
Aggreſſus, caput inde tuli liuore cruentum,
Quaſſum malleolis, armiſq; fabrilibus ictum.
Hic primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, atque animi quantum popularibus eſſet.
Teutonici quoq; me pœnas autore dedere,
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua Teutones.
Cæde reos, domini vindex ad pocula ſtraui. Suertingus.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno ſeptenos necui certamine fratres, Septem fratres.
Teſte loco: qui me ſtomacho linquente peroſus,
Non parit arenti rediuiuum ceſpite gramen.
Moxq; ducis Kerri bellum nauale parantis,
Vicimus egregio confertam milite puppim. Kerrus.
Inde dedi letho Vaſzam: fabrumq; procacem Vaſza Polonus
Multaui natibus cæſis: ferroq; peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Viſinnum Viſinnus Ru-
Quattuor hinc Leri natos, pugileſq; peremi thenus.
Biarmenſes: gentis Hybernæ principe capto,
Duſlinę populabar opes: ſemperq; manebit Biarmenſes.
Noſtra Brauellinis virtus conſpecta trophæis. Bauella Heed.
Quid moror? excedunt numerum, quæ fortiter egi,
Quodq; manu geſsi, ad ſolidum celebrare recenſens,
Deficio: ſunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam, nec ſermo ſuppetit actis.

Sanè fuit hic vir hauddubiè dignus omni bellica laude, non animi ſolùm vigore, Starchaterus
ſed etiam corporis viribus excellens, præcipuaq; pedum pernicitate, vt vno die ac- laude bellica
celerando à ſuperiori Suetia in Daniam pedeſter vſus ſit: qualem alij diebus duo- dignus.
decim continuò gradientes vix habuerunt. Neq; id à veritate alienum creditur, cùm Celerrimus.
Solinus teſtetur, curſores Alexandri Magni vno die MCC. ſtadia tranſiuiſſe: quæ Curſores Alex.
ſtricto numero vix XXXII. milliaria Germanica conſtituere poſſunt, Procopio re- Magni.
ferente. Præterea adeò inuicti corporis fuit hic Starchaterus, vt ob con- Stadia.
tinuam exercitationem, & vires augendas, induci non potue-
rit (etiam in rebus ſtrenuè geſtis) vt aliquid labo-
ris ſibijpſi laxaret, prout Imperatorem Probus Imp.
Probum pluries feciſſe mon
ſtratur.

De maximo, ac terribili bello Suecorum, ac Gothorum: cui Starchaterus præfuit contra Danos.

CAP. VIII.

Haquinus rex, Haraldus rex.

Saxo.

Crantzius.

Io. Archiepſs Vpſalenſis.

CVM cauſam, & exordium, ac progreſſum, & exitum acerrimi prælij Haquini Ring Suecorum Gothorumq; etc. Regis, ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, lib. VIII. hiſtoriarum excellentiſsimus Danicarum rerum ſcriptor Saxo Sialandicus, omni æuo ſucceſſuro notiſsimam tradiderit, ac poſt eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idē prælīū incidenter attigerit, nouiſsimuſq; omnium chariſsimus frater, & anteceſſor meus, Io. Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis, hoc vaſtum, & incomparabile bellum in Gothicis, ac Sueticis hiſtorijs ſuis ex ineuitabili propoſito veraciter, vt fidelem hiſtoricum decet, nuper conſcripſerit: ad me pertinere arbitror, vt ſaltem

tem eiusmodi formidabilis conflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles, & gigantes interseram, præcipuè quia in nullo prælio Septentrionalium regnorũ, & vix vnquam in tota Europa tot fortissimi, vtriusq; potentissimi tam terrestris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehementia, ac ardore belli septennio præparati, concurrisse leguntur, quemadmodum in historijs satis concordibus supradictarum regionum, ac Regum, & autorum fideliter conscriptum habetur. Enumerantur in primis clarissimi bellatores, vnde, & quo stemmate insigniores pro parte Danorum fuerint: inter quos & fœminæ duæ, quibus virilem animum natura, arsq;, & experientia peritiam erogauerat militarem: Hetha, ac Visna, Sclauonicæ stirpis illustrissimæ mulieres: quarum altera prima dux erat, altera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraq; in conflictu, vrgente in acie Sueorum Gothorumq; Starchatero, vt infrà dicetur, priuata fuit. Similiter ex parte opposita duces insigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atq; in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbissima bellatrix, vt inferius ostendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: sed Danorum non impar erat. Præparatis igitur vtrinq; nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requisitis, lituisq; canentibus, asperrimum fortissimarum gentium tanto tem-

Prælium vix maius in Europa Septennio ꝑpa ratũ bellum.
Bellatores clarissimi, et fœminę Hetha.
Visna.
Vexillo priuatã & dextra.
Starchaterus belli director.
Vegtbiorga puella.
Naues Sueorũ 2500.
Danorũ plures.
Acies.

pore præparatum, tanto ardore de inuadendo, ac defendendo imperio conseritur bellū, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cœlum, syluas cāposq; subsidere, misceri omnia, antiquum redijsse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tēpestate confundi, cunctaq; simul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinā cœlo nebulam intendebat: dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu, aut tormentis excussa, cominus gladijs, ferratisq; clauis decernitur, tum verò plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor corporibus cœpit, mucronumq; crepitacula eminus audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli huius seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres, Hun & Elli, Hort ac Burgha à se prostratos, abscissamq; Visnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem strauit: & ipsa quoq; altero instante hoste, interempta est. Tanta enim vi periti arcuum Gothones neruos intenderant, vt clypeos quoq; iaculis transuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas, galeasq; perinde ac inermia corpora sagittarum acumina penetrabant. Centum quadragintaquatuor sagittis Vbbo quidam fortissimè pugnans, transfossus interijt. Summa etenim sagittariorum vi, instantibus Dalacarlis, recruduit semper bellum contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excussus, claua aurigæ proprij excerebratus interijt procerumq; triginta millia ex sua acie, atq; duodecim millia similium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: popularium verò numerus erat infinitus. Regnoq; Daniæ iussu Regis Suetiæ Ringonis præficitur Hetha numero regentium XLVI. cui successit Olo, per Starcharterum ab insidiatoribus introductum, pretioq; corruptum, interemptus.

Armoꝝ stridor
Vulneꝝ vapor
Funditoꝝ opa
Pila.
Ferratæ clauę.

Soth pugil.
Guthones sagittarij.
Loricæ sagittis penetrantur vt aquę.
Vbbo 144. sagittis ꝓfossus interijt.
Haraldus claua aurigę peremptus.
Hetha regia ꝑfi citur Danis.

De morte

De morte Starchateri.

CAP. IX.

POSTREMO iam prolixa fatigatus ætate, & labore, ne ſeni) vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntarium ſibi conſciſceret exitum, ſatumq; proprio maturaſſet arbitrio, (olim nanq; rei belli- cæ deditis morbo oppetere probro datum eſt) aurum librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appenſum gerebat, emendi in ſe percuſſoris gratia: nihil aptius ratus, quàm ſi aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itaq; Hatherum ſplendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur, ne à parentis ſui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem auro, quod gerebat, potiturum eſſe promittit. Et vt eius in ſe animum vehementius efferaret, huiuſmodi exhortatione vſus eſſe traditur:

Morbo mori militibus probroſum.

Pretium petita mortis 120. libræ auri.

Hatherus.

Præterea Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæſo vicem referas, & obire volentem
Sterne ſenem, iugulumq; meum pete vindice ferro,
Quippe opem clari mens percuſſoris adoptat:
Horret ab ignaua fatum depoſcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas eſt.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda: miniſter
Naturæ eſt, quiſquis fato confinia fundit,

Et ſternit quod ſtare nequit: mors optima tunc eſt,
Cùm petitur, vitæq; piget, cùm funus amatur,
Ne miſeros caſus incommoda proroget ætas.

Pecunia.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris, quàm paternæ vltionis capeſſendæ cupidine concitatus, obſecuturum ſe precibus, nec premia repulſurum, ſpopondit. Cui Starchaterus cupidè enſe prębito, pronam poſtmodum ceruicem applicuit, ne timidè percuſſoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur, hortatus: præfatuſq;, quòd ſi peracta cæde ante cadaueris lapſum caput, ac truncum medius interſiliret, armis innocuus redderetur.

Starchateri mors virilis.

Starchateri caput terrã momordit.

Igitur Hatherus adacto vegete gladio, ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum, impactumq; terræ glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſsis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, fortè lapſi cadaueris ictu obrutus, occiſi ſenis pœnas proprio funere perſoluiſſet. Verùm ne tantum athletam buſti inopem iacêre pateretur, corpus eius in campo, qui vulgò Reling dicitur, ſepulturæ mandandum curauit. Ita ex vehementia hydropiſis Adrianus Imperator audaciſsimum barbarum minis, & muneribus coëgit, ac ſolicitauit, pro morte ſibi ſub manimillis inferenda: ſed ad tantum facinus ferox homo induci non potuit: quia, teſte Dione Caſsio in vita Adriani, aufugit.

Occiſor formidat pœnam.

Reling.

Adrianus Imperator.

De Haldano

De Haldano, aliis'que pugilibus ab eo deuictis.

CAP. X.

ACCEDIT prætereà alius clarę memoriæ Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Carolo genitus, ijſdem temporibus florens: cuius admiranda geſta atq; facinora, cò diligentius præſentibus inſerta ſunt, quò inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primę militię annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carmini Lus ferri peritum, adeſſe didicit, eximiæ magnitudinis clauam, ferreis conſertam nodis, tunſionis vſibus adaptauit, perinde ac præſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cæteris conſpicuæ virtutis habitu præemineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti inops, clauam in obiecta clypeorum munimina gemina manus ope retorquebat: nec vllum tantæ ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtatim clauę impulſu obtereret. Quo euènit, vt occurſantem ſibi in acie pugilem, acriore geſtaminis impactione ſubrueret. Victus tamen, & ſaucius, Suecorum potentiæ ceſsit, in remotas terras dilapſus: viribuſq; opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudum didicerat, reſtitutus, quodam inſigni pugile Thorone in ſuam ſocietatem accepto, Suecis denuò ſtratagemate claſsico congreditur: victorq; excedens, Siualdum quendam cum ſeptem filijs natura, habituq; ferociſsimis, nouum molientibus inſultum, ſub prouocatione (ſatis informi claua vſus) pariter oppreſsit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helſingum, nouem cubitorum proceritatem (vt ſuperius dictum eſt) habentem, (quòd raptas Regum filias ſtupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illuſtres nuptias humilibus præferre, tantoq; ſe clariorem exiſtimare conſueuerat, quantò ſplendidiores concubitus per vim aſſequi potuiſſet) malleo mirę granditatis vnà cum ſex ſuis athletis ſimili violentia, ac ſcelere debacchantibus, validè contriuit. Prætereà Egtherum Finnenſem, quòd piratica plurimos hinc inde moleſtaret, naualiq; prælio expugnari nequiret, ex prouocatione ſecum decernentem oppreſsit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiam Thorildam à Grimmone eximiarum virium athleta, ſub duelli comminatione expeti comperiſſet, edictumq; à patre eſſet, potiturum ea, qui pugilem amouiſſet; quan-

Haldāus pugil Carolus rex.

Haqnus pugil. Ferę hebetatur Claua clauis acuta.

Milites veterāi medici periti.

Thoro pugil.

Siualdus cū 7. filijs.

Hartbenus Helſingus 9. cubitorum.

Hartbenus occiditur.

Egtherus finno.

Thorilda regis filia.

quàm ad ſenectutẽ cœlebs peruenerat, nõ minus tamẽ Regis promiſſione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum acceſsit. Grimmonem appetens extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte perſecuit. Quod factum Grimo admiratione proſecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Stamq; ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulſit: cuius immorantem ictui exteram Haldanus ferro corripuit, vulnereq; in femur miſſo, eum perpetuò reddidit mutilatum: vtq; reliquias languentis vitæ retineret, pecuniarum multatione coëgit. Poſtremò Ebbonem plebeium inſignem piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atq; dimidium regni in dotem poſtulantem, ea audacia repreſsit, vt deſpicabiles generis ſui ſordes, eximiq; nobilitatis ſplẽdori miſcere nõ præſumeret, multominus regni conſortium affectare. Atq; ea prolata comminatione, die non ſuppetente, ſub ſplendida luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monſtro exhibiturus.

Grimmo pugil

Multa pecuniæ Ebbo pirata.

Nocturnum certamen.

De alio quodam Haldano, & geſtis eius.

CAP. XI.

NEC minori claritudine inter fortiſsimos pugiles memoratur alter quidam Haldanus Borchari Norvegiani, atq; Drothæ Regiæ prolis filius: cuius iuuẽtę initia ſtoliditatis opinione referta fuere: ſequens verò ætas fulgentiſsimis operum inſignibus illuſtris euaſit, maximiſq; vitæ ornamentis inclaruit. Adoleſcens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percuſſus eſſet, geſtamine, quod in manu habebat, petitum oppreſsit: augurio apud omnes relicto, quanta animi, atq; virtutum magnitudine in hoſtes triumphaturus eſſet. Ea tempeſtate Retho Ruthenorum pirata plures prouincias rapinæ, & crudelitatis iniurijs profligabat: cuius tam inſignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam ſecretiores corporum partes tegminibus ſpoliare deforme non duceret. Vnde graues adhuc, immaneſq; rapinæ, Rotheran cognominari ſolent. Habebat & aliam torquendi

Haldanus.

Augurio vẽturi triumphi.

Retho pirata.

Viliſsimus pdo Rethare.

torquendi fœuitiam beluinam, quam verecundiæ causa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani pater, Rethoni se obiecit: quorum vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt: è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat, adeò cicatrice conspicuum, vt cæteris sanatis, carnis excremento sarciri nequiret: quæ res contumelioſum os nomen ei peperit: vnde perennem gloriam pro honestate, & patria pugnans, æquius meruisset. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumniosa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbiq; ob insignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiscere cœpit consortium nobilissimę virginis Giurithæ, regij stemmatis eo seculo in Dania vltimæ hæredis: quę cauendæ iniuriæ gratia, conclaue suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus semel fortè veniſſet, abesſentq; pugiles, quorum ipse fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, castimoniæ rigorem honestiſsimo coniugij decore permutare, vt lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare posſet. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum, nuptialibus ab ea votis respici hortatur, quòd ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Cuius responsione intellecta, didicit se nedum generis claritudine imparem existimari, sed oris deformitatem sibi exprobrari: obsecrat, ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitusue sui certitudinem cognouisſet. Quem athletę Giurithæ locutum indignè ferentes, discedentem insectari conantur. Quo viso, mox quercu succisa, atq; in clauæ habitum redacta, solus cum duodecim manus conseruit, eosq; spiritu spoliauit. Deindè augendæ claritudinis titulo Rusiam ingressus, summa omnium dignatione suscipitur, atq; in breui (feruente inter Suecos, & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in postremis proprium fratrem Hildigerum, septuaginta pugilum oppressorem (dum pietatem fortitudini, se fratrem manifestante, non præponeret) gladio panniculis, ne carminibus hebetaretur, obducto, occidit. Deinde Siuarum Saxonicum, quòd nuptialibus triumphis sponsam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenſo regreſſu inter conuiuantes oppreſsit: sponsaq; læto applausu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetan: de quo cap. VIII. dictum est. At finaliter à Vesteto insigni pugile, in Sialandia pro restituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

Os contumelioſum.
Interpretatio calumniosa.
Giuritha.
Conclaue.
Rigor castimoniæ.
Haldanus nuptias suadet.
Quercu excisa duodecim prostrauit.
Hildigerus 70. pugilũ oppressor.
Gladius hebetatur.
Siuarus Saxonicus.
Haraldus Hildetan rex.
Vesetus.

De Olone Vegeto.

CAP. XII.

Olo Vegetus tyrocinio virtute auspicat.

LO Vegetus vix tertio ætatis lustro peracto, tyrocinium virtute auspicatur. Cùm enim percepisset Gunnonem proximas mansioni suæ syluas per atrox latrocinium obsidere, atq; innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: caneq; crudeli secum accepto, ac equo, profundam syluam ingreditur: hominum vestigia niuibus impressa cognoscit. Quo signo superatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit: quorum stabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoq; transuersum iniecit: deinde patrem filiumq;, tantę ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane consumpsit. Sed ne ipse quidem incruentam gessit victoriam: nam aduerso corpore susceptus vulnus: quod sedulo cane perlinctum, citius sanatum inuenit: moxq; stipitibus capita, atq; cadauera latronum, in signum restitutæ securitatis, infigi iussit: qua etiam fortitudine XII. pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua insula (vt sequenti capite dicetur) oppressit. Erat præterea illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferocissimos hostes conficeret, aut fugaret: vnico quandoquidem satellite muliebriter cultò contentus, modo seruato, vt suum comitisq; ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet, repentè immergere posset. Eoq; stratagemate vsus, potentes plerunq; aduersarios superauit. Deinde piraticam longè lateq; militaribus armis exercens, LXX. maritimos Reges nauticarum virium certamine consumpsit. Quo euenit, vt insigniores pugiles eius confœderationem peterent, atq; plures effrenati ingenij iuuenes eius fierent stipatores. His viribus instructus, ita finitimos Reges sola opinione castigauit, vt ijsdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq; detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quò cæteris eius aulæ principibus singulari fortitudine similior erat: vnde & princeps

Canis crudelis.

Alterę ferro, alterę cane occidit.

Linctu canis sanatur.

Pugiles 12. interempti.

Trondorum regis filia.

Satelles muliebriter cultus.

Cauatis baculis ferrum gesit.

Reges 70. necāt

& princeps maritimę classis (quæ numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat , vt superius cap . VIII . dictum est) constitutus, eam in septem Regum manu , consilioq; promptissimorum sibi adhærentium eo ordine , ac piratico studio gubernabat , vt Danorum potentissimam classem victorioso titulo superaret , prout Rex Ringo totius Suecorum terrestris agminis victoriosus ductor extabat . Tandem vt cap . VIII . dictum est , Rex Danię factus , ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus est .

Princeps maritimæ classis.

Piratico studio 7. regum dirigitur classis.

Ringo rex Suetię victor Danorum .

Adhuc de eodem pro pudicitia victoriosè pugnante .

CAP. XIII.

ERANT olim in montanis Norvegiæ penes Occidentalium Gothorum limites , gemini pugiles , ijdemq; fratres , Schatus & Hiallus nomine , tantum præsumentes insolentię luxum , vt effreni petulantia excellentis formæ virgines parentibus ereptas , concubitu violarent : quo euenit , vt Esam quoq; Olaui Vermorum Regis filiam , raptui destinantes , patri mandarent , si illam externæ libidini famulari nollet , per se, vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etsi paternæ clementiæ, sub incommodis decrepitæ senectutis suspiranti , maximè probrosum erat: attamen exhaustos corporis neruos propinquorum ingenio , & viribus in filiæ iustissima defensione erigere conabatur . Interim Olo adolescens Norvagicus , splendido loco & familia genitus, horrore sceleris permotus , oblataq; pugnæ facultate gauisus , Olaui penates agrestium cultum mutuatus accedit : vbi cùm inter extremos discubitu frueretur , mœrentem Regis familiam conspicatus , eius filio de industria propius accersito , cur cæteri luctuosa facie essent , inquirit : quo asserente , sororis suę pudicitiam , ni cuiuspiam defensio ocyus intercederet , proximè per acerrimos pugiles profanandam . Rursum percontatur quid præmij recepturus foret , qui salutem suam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus , filiam propugnatori cessuram respondit : quę vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit . Consuecuerat autem vir-

Scathus. Hiallus.

Esa filia Regis Vermorum .

Olo Norvagicus.

Filia Regis propugnatori promittitur.

Virgines cõtemplantur hoſpitum vultus.

Vigor ſtuporẽ hebetat.

Hoſpitis benignũ ꝓmiſſum exhilarat oẽs.

Furti à tergo cędere infame ẽ.

Occiſi 12.

Odmundus.

Sicut fecit ita factum eſt illi.

go (referente Saxone) prout hodie Aquilonaribus mos eſt, hoſpitum vultus propius accedendo, quàm curioſiſsimè prælato lumine contemplari, quò certius eorum mores, cultumq; perſpiceret, vt omnia ſigna habitudine corporis notata, parentibus oſtenderet iudicanda. Quæ more prædicto Olonem ſcrutata, inuſitato oculorum eius horrore perſtricta, penè exanimis concidit: (adeò vigorem ſtupor hebetat) cauſamq; trepidationis ſuæ illicò parenti reuelat. Quo conſyderato adoleſcens pupillas, ne viſentibus formidini forent, palpebris arctius obſtringendas curabat, depoſitoq; pileo, quo facies obnupta erat, circumſtantes hilarem animum abiecto omni metu aſſumere iuſsit. Nec ſegnius actum, quàm iuſſum fuerat: mox euenit: ita vnius hoſpitis benignum promiſſum, communem omnium formidinem propulſabat. Interea Hiallus & Scatus, cum decem vernaculis ſuperuenientes, tanquam puellam Regiam illico ſublaturi, Regem tumultuoſo clamore, ni filiam ſiſteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo ſponſione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis inceſſerent, ſed aduerſis tantùm pugna congreſsibus ſtarent. Deinde gladio à maioribus relicto ſolus XII. proſtratis, maius adoleſcente opus edidit. Cæterùm pugnæ locum inſula dabat: vnde non longè vicus abeſt, nomina occiſorum fratrum referens vſq; ad præſens. Igitur ex puella ſibi in præmium victoriæ data, filium ſuſtulit Odmundum.

Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimum in balneo inſidiosè occiſus eſt, prout illi dudum à ſene quodam vaticinatum eſt, dum regulum Thoronem hoſpitij iura violando interemit.

De

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum gestis.

CAP. XIIII.

OC quoq; loco prætereundum non est, quomodo consilio Regis Suetiæ Erici Diserti, cuius mentio posthac fiet, quidam Arngrimus insignis pugil Sueticus, contra Septentrionales Reges Scricfinniæ, & Biarmiæ prælíando, triumphādoq; socer factus sit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerum terminos adiecisset, egregiisq; operum titulis patentem eius claritatem latè per orbem amplíasset. Sustulit autem, teste Saxone, XII. filios ex Osura. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio fortè insulam Sampsé aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruadori, Noruegianorum piratarum, reperiunt: quos pugna adorti, remigibus in absentia gubernatorum mox vacuefecere, mœstiores facti, quòd principales eorum rectores non interemissent: vnde & partam victoriam, vti inanem, ita securitate vacuam contempserunt: animaduertentes sequentibus prælijs sese maiora discrimina, & fortè indigniore fortuna subituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempestas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudem extenuauere materiam, dolabris couisq; eam ambientes, donec formam indueret naualis instrumenti. Quod cùm humeris impositum sociæ cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppressorum cruore madentibus lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cùm geminam bissena manus excíperet. Cæterùm victoria numero non respondit: interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppressoq; ab eisdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit: quem solum ex tanto sociorum numero fortuna seruauit: qui informiem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum nisu, tanta vi hostium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulsu contusos elideret.

Arngrimus pugil.

Frotho rex Daniæ.

Osura 12. filios genuit.

Sampse insula.

Piratæ.

Duo cum pluribus certant.

Bissena mãus gemiam excipit

Aruarodus victor.

Vnico ligni impulsu 12. occiduntur.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præstigiis Finnorum.

CAP. XV.

Egbertus rex. Tengildus rex.

Osura filia Regis Danorum.

PVGNAVIT etiam hic Sueticus pugil Arngrimus contra potentes extremi orbis Septentrionalis Reges, Egbertum Biarmorum, & Tengildum Scricfinnorum: de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta est: vt victoria super his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Daniæ Frothonis Osuram acquireret contoralem, prout inde monstrauit euentus. Interim tamen syluestri genti congressurus, exercitu valido se muniuit, coep proficiscebatur: primumep reperit se, nedum contra homines feroces, sed & elementa, duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI. de bellis syluestribus ostendetur. His tamen hominibus acer telorum vsus est, vt dimicando latis, & grandibus sagittis vtantur: nec minus incantationibus, & præstigijs aggrediendo, fugiendoue in trabibus pandis inter medias niues excipere, vel obtrudere nôrunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis causa sibi conciliandæ adortus, obtriuit: qui cùm infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum coniectis, totidem montium instar hostibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab infectando hoste exercitum reuocauit, magnarum se rupium interiectu coërcitum putans. Iidem postera die congressi, victiep coniectę in terram niui ingentis fluuii speciem indiderunt. Itaep Suecis per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetrauere Finni. Tertio identidem die reparauere bellum: nec iam amplius vllum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim suas inclinari acies, potestati se permisere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducem duello prouocatum deuicit. Post hæc spolijs trophæisep auctus, Suecorum Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam susceptt Osuram: ex qua (eodem Saxone teste) XII. filios genuit, nominibus huiusmodi annotantis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiarrandi, Tander, Tiruingar, duo Hadingi, Hiorthuar, Hiarthuuar, Rani, Angantir; qui omnes, vt prædictum est, piraticam exercentes, ad vltimum fuerunt interempti.

Telorum vsus. Incantatio.

Præstigię.

Aquæ moles.

Remediũ fugę nullum.

Sola noia 12. filioꝝ terrent.

De occi-

De occisione vrsi, & epotatione sanguinis eius.

CAP. XVI.

INTER Aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper vtens longitudinis inusitatæ, quem voluptatis loco duxit in quoscunq; insolentioris vitæ athletas duelli prouocatione distringere, ne moribus abiectissimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis sineret infamare: vnde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coëgit. Talibus itaq; operum meritis exultanti, nouam de se syluestris fera victoriam præbuit. Vrsum quippe eximiæ magnitudinis obuium sibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemq; suum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egestum beluæ cruorem haurire iussit. Creditum nanq; erat, hoc potionis genere corporei roboris incrementa præstari: quale etiam (Plinio teste lib. XXVIII. in princi.) olim inter medicinas supremas receptum erat, bibere sanguinem gladiatorum, vt bibentibus populis procul essent comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arena feras quoq; horror est. At illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum, spirantemq;, & vnà ipsam animam ex osculo vulnerum, cùm è plagis hûc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano: quasi sanitas videri possit, feram ex homine fieri &c. Quis ista inuenit ostenta? quam potest medicina ista habuisse originem? &c. Hæc ille. Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodosa ossa in consessores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vsu iniuriam pensare, osse inuicem in iacientem remisso, frontem eius in occiput reflexit, idemq; loco frontis intorsit transuersum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab ossibus amodo ejiciendis horreret. Meminit etiam Paulus Diaco. in histo. Longo. lib. V. cap. XL. Cunipertum Regem Longobardorum tanta brachiorum fortitudine præditum fuisse, vt, cùm iuuenculus esset, duos verueces miræ magnitudinis, lana dorsotenus in singulas manus apprehensos, à terra leuârit: cuius exem-

Biarcho longitudine gladij plures interemit.

Vrsus occidit.

Hialtho, vt fortior fieret, sanguinem bibit.

Plinius.

Sanguis gladiatorum.

Pugilis insolentia.

Frons reflectit in occiput.

Cunipertus rex Lõgobardorũ

Regnerus Rex Norueg. Puella pugnãs. Vrsus & canis custodes. Latgertha.

pli inter omnes coętaneos nullum inuenit imitatorem. Præterea Regnerus quidam Norwegianus, dum illustris militiæ tyrocinium exerceret, vidit in sociorum castris puellam ingenti fortitudine hostes vndiq; profligantem: cuius amore captus satiari nequiuit, donec immanem vrsum, canemq; ferocissimum, virginis conclaue tutantes, interemisset: quos (etsi aditum amori prius solicitata spopondit) ea ratione opposuit, vt ferocissimarum bestiarum oppressorem intueretur, cui neruos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicq; puellæ Latgerthę nomen fuit: de cuius fortitudine paulò inferius inter pugnatrices nonnihil ostendetur.

De Regnero Pilosa bracha dicto.

CAP. XVII.

Herotus Rex Suetiæ. Mos veterę pudicitiam custodiendi. Angues nutriẽdi custodes. Pabulum priuatũ, publica pernicies. Regnerus.

RAESENTIS imaginis interpretatio ostendit, Regem fuisse Suconum Herothum nomine, cuius anxia mens, ob custodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ suæ, non parum vegetabatur, an potius beluino præsidio, (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conseruandam. Verùm cùm humanæ fiduciæ præferret bestialem crudelitatem, citius eligebatur, quod periculosius erat nociturum. Quippe syluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocyus obsecuta præcepto, viperearum genus virgineis manibus educauit. Et ne earum satietati conueniens esca subtraheretur, integrum bouis cadauer curiosus parens afferri iussit, ignorans se priuato pabulo publicam sustentare perniciem. Qui cùm adulti pestilentissimo alitu vicinam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui pestem amouisset, edixit. Cuius rei summam Regnerus Norueg-

gianus

gianus, Regia prosapia oriundus, inter plurimos procandæ virginis competitores præcipuus, vbi publica fama didicit, laneum à nutrice sagulum, villosaq; semoralia, quibus inflictos anguium morsus elideret, expetiuit. Cumq; nauigio Suetiam appulisset. de industria frigoris rigori aquis supereffusis vestem indurari permisit: qua amictus solus ense, teloq; munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inusitatæ magnitudinis angues obuij allabuntur, iuuenem strictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duritie fretus, amictu venenum, & clypeo morsum insatigabili beluarum congressione sustinuit, ac repressit. Ad vltimum proiectum manu amentatum telum, strenuè corporibus eorum adegit. Deinde ense bicipiti vtriusq; præcordia lacerans, felicem ingenioſæ, ac periculoſæ pugnæ exitum habuit. Cuius vestitum Rex curiosius contemplatus, cùm hispidum dorsotenus præcipuè incomptam bracharum speciem animaduertisset, eludens, Lodbroch, id est, Pilosam bracham, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accerlit. Ille prius reuisendos sibi, quos reliquerat, socios aiebat: quos nitidè vnà secum vestitos, Regiæ mensæ præsentauit. Et demum ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoq; syncériori amore eius solatio potitus est, quò maioribus periculis, & ingeniis eam suo consortio partam agnouisset. Absumpta tandem nobilissima hac coniuge, Thora appellata,

in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis,
ab inermibus Finnis, & Biarmis (prout anteà dictum est) superatum se doleret: qui
etiam postmodum ab Hella
Hybernorum prin-
cipe
colubris obiectus, vita
functus est.

Laneũ sagulũ.

Duo angues. Amictu venenũ et clypeo morsus excipitur.

Lodbroch, id est, pilosa bracha.

Thora.

Rex colubris obiectus interijt.

De Alfone pudicitiæ defensore.

CAP. XVIII.

Siuardus rex. Aluida.

Mos pudicarũ mulierum. Vipera & Anguis.

Pœna adiecta.

Alffus.

Tegumẽ cruẽtę pellis.

Candẽs ferrum.

Cõsensus filiæ.

Specierum illecebra.

REX Gothorum Siuardus filios habuit Vemundum, & Ostenum, filiamq́ Aluidam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipsis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnuptum haberet, quominus formam suam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam custodiam relegatæ viperam, anguemq́ educandos commisit, pudicitiam eius adultorum tandem reptilium custodia vallaturus: vt viris tantummodò fortitudine & virtute insignibus, magnitudine discriminum superata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt si quis idipsum frustra tentasset, protinus amputandum caput, paloq́ refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio stimulatus, tantum facinus in Regium sanguinem præsumeret attentare. Quo comperto Alf Sigari Regis Danorum filius, non tam viribus, quàm ingenio confidens, periculumq́ eò clarius quò periculosius, tentandum existimans, proci titulo beluas virginei thalami seruatrices, debellandas aggreditur, præsertim quòd edicti ratione earum victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduersum se excitatam rabiem sustineret, cruda cruentaq́ corpus pelle contexit: qua succinctus, mox vt septi valuas subijt, candens ferrum forcipe comprehensum, hiantis viperæ faucibus immersit, atq́ exanimem prostrauit. Anguem deinde sinuosa volubilitate accedentem, inter medios rictus telo absumpsit, vel, vt antiquiores Gothorum historiæ tradunt, ardenti ferrea hasta, velut cultrato mucrone, oppressit. Cumq́ edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus, Hunc sibi generum placiturum, in quem filia solido arbitrio consentiret. Cumq́ sola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ secreto perlustrat alloquio: quæ cùm deprehensa esset procum incautius ob virtutem laudare, mater eam conuitijs lacerat, quòd clisis pudicitiæ neruis, specierum illecebra caperetur, omissaq́ virtutis censura, adulantibus formæ blanditijs lasciuę mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iustam matris sententiã tacitè approbans, ingenium inuènit, quo nedum pudicitiam (beluinis custodibus interemptis) illęsam ostenderet, sed insigniori aliquo fortitudinis ausu speciosius illustraret, & confirmaret. Moxq́ ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœmineam

neam veſtem & animum, in virilem permutauit, atq; ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeo nanq; virtutem otio prætulit, vt cùm regijs delicijs frui liceret, bellico diſcrimini fœmineo furore adducta, ſe ſubitò immerſerit: omneſq; viros tam pertinaci caſtitatis propoſito auerſari cœpit, vt firmiter ſecum ſtatueret, nunquàm alicui viro copulari, ſed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem ſuperare, aut æquare. Pudica puella prædatrix. Exercitio piratico viros ſuperat.

De ſtratagematibus Fridleui.

CAPVT XIX.

EXTANT Fridleui cuiuſdam inſignia geſta: cui præter inſitam animo fortitudinem etiam contemptrix ferri tunica, vel lorica, fiduciam miniſtrabat. Hac in publicis priuatiſq; conflictibus, tanquam ſalutis cultu vſus, plurimos potentes hoſtes aeri prælio fatigatos oppreſsit, atq; inter alios Gunholmum quendam hoſtile ferrum carminibus hebetare ſolitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inſerit, eliſa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perſtrinxerunt. Idem dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumq; firmitate expugnationis facultatem negari conſpiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis incluſum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt: quas oppidanis reſtinguere concurrentibus, maioremq; ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Dufflino potitur. Poſt hæc apud Britanniam amiſsis bello militibus, cùm difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita priſtinum multitudinis habitum repræſentabat, vt nil ex eius ſpecie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hoſti non ſolùm conſerendæ manus fiduciam abſtulit, ſed etiam carpendæ fugæ cupidinem incuſsit.

Fridleuus.

Lorica p cultú ſalutis.

Gunholmus ferrum hebetare ſolitus.

Dufflinum.

Hirundinũ alis ignem affixit.

Cadauera erecta

Fugę cupido.

De eiusdem stratagematibus per aues.

CAP. XX.

Hadingus Danorum rex.

Handuanus. Duna vrbs.

QVANTVM ad Hadingianum ingenium superius adductum, is est intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex primis adolescentiæ suæ annis felicissimè deductis, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus se spectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Hellespontì Regem apud Dunam vrbem inuictis murorum præsidijs vallatum, mœnibusq; nouatis resistentem, bello pertentat: quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diuersi generis aues loci illius domicilijs assuetas, per aucupij peritos prendi iussit, earumq; pennis accensos igne fungos suffigi curauit: quæ propria nidorum hospitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defensoribus portas reliquerunt. Adortus itaq; Handuanum cepit, eiq; redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit. Cumq; hostem tollere liceret, spiritu donare maluit: adeò sçuitiam clementia temperabat. Attamen quotiescunq; postea obsidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes domesticæ aues necabantur. Meminit & Plinius lib. X. cap. XXIIII. æquè mirandam hirundinum naturam, dicens: Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in vrbem secum afferens victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illico victoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus suis, cùm obsideretur præsidium Romanum à Liguſtinis, hirundinem à pullis ad se cum epistola allatam, vt lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die aduenìente auxilio eruptio fieri deberet. Præterea eodem lib. cap. XXXVII. asserit columbas in rebus magnis internuntias fuisse, & epistolas annexas earum pedibus obsidioni Mutinensi in castra consulum pertulisse, D. Bruto mittente. Quid vallum, & vigilum obsidio, atq; etiam retia amne prætenta profuerint, Antonio per cœlum eunte nuntio: quomodo etiam vrinatores inter Coloniam, et Nicensem ciuitatem à Philippo Burgundo olim obsessam, præsidium cautelamq; docendo, sub aquis irent, qui velit, historiam illam legat apud Crantzium &c.

Demum retibus quasi pro castoribus venandis, ingenio huic vrinatorum, vbi & quando opus fuerit, obuiari solet.

Aues domesticę Fungis incẽsis.

Stratagema. Sæuitia tẽperie frenanda. Aues edicto necantur.

Epistola alligata pedibus hirundinis.

Columbæ.

Nũtius per cœlum iens.

Nuntij sub aquis retibus capiũtur extensis.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domeſticum.

CAP. XXI.

HARALDVS Illuſtriſsimus Noruegianus Rex in adoleſcentia ſua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domeſtico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei ſeruus vltro ſe damnationis comitem obtulit. Vtrunq; is, qui cuſtodiæ præerat, curioſius obſeruatum, per os antri inermem, excuſſumq; dimiſit. Itaq; nudato miniſtro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantùm diſcinctum excepit: à quo clàm armilla donatus, piſciculis pauimentum inſtrauit, vt haberet draco, in quo primæ famis procurſum effunderet, reorumq; carceralibus tenebris obſuſi oculi, vel paruulam proſpiciendi copiam ipſo ſquamarum nitore capeſſerent. Tunc Haraldus lecta cadauerum oſſa anguſtijs telę conſertioris implicuit, iiſdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumq; allapſus draco in obiectam perquàm auidè prædam irrueret, dorſum eius veloci ſaltu conſcendens, cultellum tonſorium, quem ſecum fortè tectum attulerat, vmbilico, qui ſolus ferro patebat, immerſit: ſectionem enim rigidiſsimis ſquamis obſitus ſerpens, cætera corporis parte ſpernebat. Sed neq; Haraldus ob ſeſsionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudę voluminibus elidi poterat. Miniſter verò compacto geſtamine oſsium vſus, conuerberatum beluæ caput ad ſanguinem & necem vſq; crebris ictum ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in adminiſtrationem verſa, fortitudini ſuppliciũ condonauit, nauigioq; & ſtipendio donatos abire permiſit. Neq; minorem Alexander Magnus admirationem habuit, dum intelligeret Lyſimachum, quem propter accelerata Calliſthenis fata, ferociſsimo leoni deuorandum obiecerat, manu armiculo ſubducta, atq; in os miſſa, linguam beluæ abſtraxiſſe, atq; interemiſſe. Admiratus eſt etiam Mathias Rex Vngariæ cuiuſdam nobilis Poloni facinus, qui eſcam leoni libero, & famelico abſtulit, atq; eidem tantum terroris intulit, vt rugire quidem non auderet, vel ſe loco mouere. Itidem feciſſe Regem Angliæ compertum

Haraldus Noruegiæ rex.
Draco domeſticus.
Seruus fidelis.
Armilla.
Piſciculi.
Squamæ lucent in tenebris.
Cultellus tonſorius.
Geſtamẽ oſsiũ
Alexander Magnus.
Poloni audacia

Comes Holsatiæ.

est, Crantzio teste, dum videret quendam Comitem Holsatiæ truculentissimum leonem in suam perniciem ab æmulis excitatum, valida manu per densam iubam arripere, atq; in caueam religandum adducere: quo ferrea catena constricto, liber atq; illæsus exiuit. Quid de Henrico Leone Duce Brunsuicensi meminerit præd. ctus Crantzius, cui placet, inspiciat in sua Saxonia, vbi admiranda recenset.

Leo dux Brunsuicensis.

De pugna Frothonis, & Fridleui contra serpentem.

CAP. XXII.

Frotho.

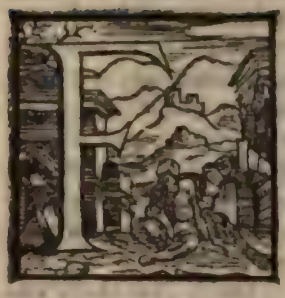

ROTHO Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emensus, solitario congressu serpentem miræ magnitudinis, & ferocitatis (qui impactum congredientis ferrum aspero cutis horrore contempsit, & spicula, quæ in eum coniecta fuerant, eluso mittentis conatu læsionis, irrita resultabant) immisso in ventrem ferro consumpsit. Nec minoris fortitudinis censendus est Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate consequendi thesauri absconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morsibus admodum formidabilem adortus, diu in squameum latus irrita tela coniecit: quippe spiculorũ impulsum crustata corporis durities frustrabatur. Ipse verò coluber crebras admodũ spiras agitans, orbiculato caudę flexu tactas obiter arbores stirpitus euertebat, crebroq; corporis tractu cauata ad solidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibusdam in locis aduersi colles media valle sequestrati conspiciantur. Igitur Fridleuus inuicta suprema beluæ consyderans, ima gladio tentat: perfossaq; inguinis parte, saniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogæo erutam asportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monstruosum habitum mutuantem, cùm Regis Telemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxisset, eoq; remige vteretur, pede manuq; curatum, liberato captiuo adolescente, deiecit.

Fridleuus.

Durities crustata.

Hithin.

De eodem

De eodem Fridleuo.

CAP. XXIII.

S etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis gi/ganteis triumphis claros, trophęis gentium celebres, ſpo/liis locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, op/preſsit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni compe/titorem, quòd vitæ eius pretextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, multitudine & atrocitate cicatricum in balneo depre/henſum, duelli congreſſu interemit. Præterea quòd hoc capitulo, aliiſq; locis huius libri, cernitur acre certamen contra monſtruoſas beluas, & formidabiles angues, immenſa magnitudine porten/toſos, mirum non eſt, cùm tot graues autores certamina huiuſmodi, euidenti ſum/pta ratione, loco & tempore atteſtentur. Notum eſt Plinio lib. VIII. referente, in Punicis bellis ad flumen Bagradam occiſum fuiſſe ſerpentem CXX. pedum longitudinis. Peſtis eius, & maxillæ, vſq; ad bellum Numantinum durauere Ro/mæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatę Boę, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Paulus Oroſius lib. IIII. cap. VII. la/tius, & pulchrius loquitur de bello Reguli contra ſerpentem, prout infrà lib. de mon/ſtris Oceani cap. de ſerpente Noruagico oſten/detur.

Fridleuus 12. pugiles op/preſsit.

Hiarno.

Cicatrices no/tandæ.

Bagradam flu. Serpens 120. pe/dū lōgitudine

De lucta attractiua per circulum.

CAP. XXIIII.

Ericus diſertus.

VM Ericus Diſertus tempore natalis Chriſti apud Septentrionales gentes ob inſuperabilem eloquentiam, & facundiam, militaremq; induſtriam, celebris haberetur, vt qui grauitate ſententiarum ſuperari non poſſet, (nam illa ætate non minus eloquentiam, quàm arma illuſtres, ac nobiles perſonæ pro extrema voluptate dilexerunt) excogitatum eſt aliud certaminis genus in claritudinem eius viribus opprimendam. Quidam enim Veſtmarus inter ſupremos Regis Daniæ Frothonis ſatrapas, quem ſapientia, & verbis ſuperare non potuit, viribus inceſſere non dubitauit, vincentis præmium in victi nece conſtituens, vt vtriuſq; ſalus in pignore poſita videretur. Nec Ericus conditione vti abnuit, ne lingua, quàm manu promptior æſtimari poſſet. Erat autem tale certaminis genus: Circulus vimine vel ſune contextus, magno pedum manuumq; conatu decertaturis raptim diſtrahendus, exhiberi ſolebat, fortiori tribuens palmam: quem colluctantium ſi quis alteri detraxiſſet, victoria donabatur. In quem modum agonizans Ericus, correptam acrius reſtem manibus concertantis excuſsit. Quod Frotho videns: Arduum, inquit, reor contra ſortem ſune contendere. Et Ericus: Arduum vtiq;, cùm corpori ſtruma inſidet, aut tergum occupat gibbus. Statimq; propulſo pede ſenem colli ſenilis, ac dorſi fractione contriuit. Quòd Veſtmarus Erico infeſtiſsimus erat, ex eo paulò antè prouenerat, quòd Ericus eius filios ſe ad certamen prouocantes, ſtrenuè oppreſsit. Cauſa verò certaminis extitit, quòd Ericus maiorem eius natu filium, de commiſſo cum Regina adulterio apud Regem accuſauit: quod quia mox Reginæ pudore, & Greppi conſcientia, tanquam euidentioribus ſignis, probatum eſt, Greppus omni furia plenus, Ericum telo neci tradere nititur: dumq; id fratre Erici Rollero ſtricto gladio auertente, efficere nequiret, accuſantem cum tota eius comitiua pro purgando crimine ad certamen prouocauit. Prouocatus triduanas inducias petit: & interim ex tergore recens mactatæ pecudis crepidas

Arma eloquentiæ iuncta.

Veſtmarus ſatrapa.

Præmium.

Lingua & manu promptus.

Certaminis genus.

Struma.

Gibbus.

Pudor & conſcientia indicant crimen.

crepidas parat: quas abietino gummi, interfusis mixtim arenis, obliniens, quò firmius vestigia poneret, suis suorumq; pedibus adaptauit. Posteà statuto tempore cum suis congelati maris campum aggressus, Grepios omnes, eorumq; commilitones lubrico, instabilique gradu titubantes, crepidarum firmitate subnixus prostrauit. Gutmaram deinde Grepiorum matrem, lingua verbisq; procaciſsimam, responsionum calliditate superauit, coegitq;, vt eximium auri pondus victa victori donaret. Petitus deinde cum propria consorte dormiens, per duos sicarios ad mortem, rumore percepto euigilans, secq; defendens, vtrunq;, etiam vxore arma stringente, interemit.

Gummi abietinum.
Maris cõgelati campus.
Gutmara.
Auri pondus.

De duello pugilum.

CAP. XXV.

EXISTIMABANT Gothorum pugiles, nullum certaminis genus efficacius esse ad capessendam fortitudinis palmam, quàm duellum: propria etenim virtute subnixum, alienæ manus opem excludebat. Iamq; receptum erat ab omnibus ordinibus, vt pro victo haberetur, qui cuncq; eam pugnæ sortem recusabat: vt Regibus, & principibus sempiterno opprobrio daretur, si illud (quamuis ab infimæ sortis hominibus prouocati) abnuissent. Veterum enim claritudo principum, ex armis potius, quàm ex opibus existimabatur, præsertim vbi paucorum sorte exequi posset, quod vniuersorum discrimine sedari nequiret. Tantusq; erat illis ardor duello congrediendi, quanta solet esse voluptas effœminatis proceribus ad lauta conuiuia inuitari. Quippe tunc conuiualibus gaudijs alacrius indulserunt, cùm conuiuium duello absoluendum erat. Donabantur victores singulari fortitudinis gloria, Martis hedera redimiti: præmijs victricibus decorati, virtutis laudẽ ꝓmeruerũt: ignauus palma caruit, rediitq; inglorius armis: vitę deformitas extremum dedecus: summa infelicitas inertes comitabatur. Enimuerò quemadmodum Romani suos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos, Paulos, Marios, summis laudibus ob res gestas extulerunt: ita Aquilonares fortia facta suorum sempiterna

Duellum.
Claritudo veterum.
Ardor duelli.
Præmia victoriæ.
Ignaui palma carent.
Romani.

Septentrionales minus scribūt, & fortius agunt.

laude prosecuti fuissent, si doctius scribere, quàm fortius facere didicissent.

Præmium periculosi duelli erant prima inter fortes pugiles sedes: nuptiæ nacuius generosæ, aut speciosæ virgiliis. Opum verò summa detestatio in eis fuit, ne virtutem auaritiæ stipendiis obnoxiam feciſſe viderentur: sed potius honestati intentos, quàm quęstui deditos, pecuniæ cupiditati fortitudinem prętuliſſe monstrabant: gloriam non in pretio, sed magnanimitate repositam ostendentes. Nec semper victis denegatus erat debitus honor: siquidem victores victos inferiis sæpe prosequebantur. Quamuis enim eos mentium discrimina separauerant, naturæ tamen iura conciliabant: in quibus suprema humanitatis officia ineſſe rati, liuorem fato, simultatemq; funere sopiebant: & quanquàm viuis odium interceſsiſſet, alter alterius cineres prosequebatur. Gloriosum victori erat, victi funus magnificè ducere, extinctoq; studium humanitatis impendere. Nec minus succurrendum putabant luctuosæ calamitati, quæ viuos interdum damnata corporum parte contingere possit. Quando enim incolumi spiritu membrorum clades pugnantibus incidit, læsio tot auri talentis, quot inter pugiles conuentum erat, sartiebatur. Enimuerò talis fors omni fato tristior ducebatur, quòd mors omnium memoriam tolleret, viuens verò proprii corporis stragem negligere nequiret. Cauendum tamen est (referente Saxone lib. IIII.) ne, dum vltionis effectum appetant in infirmas, & inopes virium manus, stulta secum audacia conferant, dumq; alienum affectant exitum, proprium experiantur occasum, optimæ indolis habitum præpropera laudis cupidine consumpturi. Quamobrem parcant iuuentę, parcant vitæ, nec temerè votum eis ineſſent pereundi &c.

Magnanimitas

Naturæ officia conciliant.

Studium humanitatis.

Mors.

Cautela prudentiſsima contra duella.

quod pugilibus necessum est, etiam vt de priuatis vltoribus prouidè consyderent, qualis exitus fiat.

De Cæstibus, & Gymnicis palmis.

CAP. XXVI.

AESTVVM certamen inter Septentrionales pugiles fatis validum reputabatur, licet in raro vſu ob graues forſeſq; manus hominum ſint, vt congredientibus opus non fuerit corio, vel plũbo inſuto grauiorem infligere ictum, quandò ſolo pugno inſtar mallei caput, vel corpus obiectum contundere poſſent. Notum enim relinquitur cęſtuum tormentum apud antiquiſsimos pugiles nil aliud fuiſſe, quàm lorum ex corio bubalino manibus circumuolutum, quo & ictum minus ipſi ſentirent, & grauius aduerſarium ferirent. Prætereà plumbeas maſſas coriis inſuentes, grandi periculo, vel morte mutuos humeros contundebant. De quibus loris fortiſsimis tantummodò viris adſcriptis, poëta refert:

Manu pro malleo fortes vtũtur.

Cęſtuũ tormentum.

Virg. 5. Aenei.

In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum, plumbo inſuto, ferroq; rigebant.

Gymnicis verò palmis, id eſt, nudis vnctiſq; corporibus, rariſsimè (niſi apud ſingulares athletas) fiebant certamina. Pro vlciſcenda enim ignominia, etſi ſuſcipiuntur pugnæ, luctæ, vel alia gladiatorum munera: non tamen nudis corporibus, niſi ſolo brachio dextro in haſtiludiis, ſeu torneamentis, pro vana oſtentatione inſpicientium illuſtrium puellarum. Sed hi ferè nulli, vel rariſsimi reperiuntur, ob innatam verecundiam nudandi corporis in aſpectibus ſingulorum. Meminit tamen Saxo, Frothonèm non tantum Regiis ornamentis, quantùm gymnicis palmis in athletarum numero excelluiſſe. Prætereà Hotherum quendam ſurpis Regiæ, cęſtuum peritia inter coęuos ſuos, aliaq; militarium exercituorum agilitate claruiſſe. Neq; horum certaminum nominibus deeſt S. Auguſtinus lib. XVIII. de Ciuita. Dei

Gymnicis palmis.

Verecundia nudare corpus.

Frotho rex.

Hotherus rex.

cap. XVII. ad Marcellinum : vbi Commentator in verbo Ad pugillatum dicit: In
Noia certaminũ Græcis certaminibus erant lucta, cursus, saltus, iactatio &c. quos cęstus vocant. Græci hos luctas dicunt.

De piratica illustrium virginum.

CAP. XXVII.

Aluilda.

Alff.

Glacie constringuntur naues.

Frigus.

Modus calcandi glaciem.

Hangœ.

OCCASIONE præcedentis capituli XVIII. atrocem piraticam exercere cœpit Aluilda illustrissima virgo: compluribusq; eiusdem voti puellis in commilitium accitis, cò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formę pulchritudinem, & animositatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris nauigationibus infectari conatus, in Blacmannorum classem hyeme incidit: quo tempore densatæ frigoribus aquæ, atq; glaciei moles, ita nauigia firmare solent, vt eis nulla vis, aut ars concedatur remigandi. Cumq; frigoris diuturnitas tutiorem conclusis sponderet incessum, iubet Alff suos lubrico calceamentorum vsu deposito, nudis caligarum soleis glacialem calcare planitiem, atq; ita hostes vnctis calceis infirma vestigia tenentes, facilimo congressu fatigare. His ita repressis, glacieq; soluta, institutam nauigationem in Finnos, seu Finlandos dirigit: vbi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis exploratoribus portum inuenit aliorum nauigijs occupatum. Aluilda quippe eadem angustias prior classe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum desertur occursum, irrumpere hostem, quàm eo obrui satius iudicans. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoq; gloriæ & fortitudinis respectu vtrobiq; continuârunt, iuuenis maiori ac recentiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram insiliente, in puppim vsq; facta resistentium strage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decussa Aluildæ galea, faciesq; gracilitate conspecta, animaduertit oculis, non armis agendum esse, telorumq; rigore deposito, blandioribus hostem officijs attrectandum. Igitur Alff, quam terra mariq; tot obstantibus periculis indefesso labore quesierat, supra spem offerri gau-

Oculis non armis.

sus, cupidius apprehensam ornatissimo muliebri vestitu protinus exornauit, suoq; toro laudabili maiorum lege seruata, coniũxit: ex qua postmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum sortita maritum, Haraldum Hildetan peperit: qui Daniæ regnum domesticis iniurijs multipliciter laceratum, ad pristinum decorem, pace L. annorum habita, restituit: duasq; bellaces virgines, Sticlam & Rusilam, in Regem Trondorum super regni dominio classe bellica decertantes, insigni astutia victas prostrauit. Sed neq; eius nepoti Odmundo Olone genitò, par gloria cessit, dum aliam virginem Ruslam, cum fratre de regno Norwegię piratica contendentem, potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandestina rebellione à popularibus molestatam, refugam fecit, atq; fraternæ persecutioni, dum fugeret, impiè obiecit trucidandam. Neq; omittendum est, quòd potentissimus Hollandiæ princeps Huiruillus, Rusilam virginem Norwegiæ, res bellicas æmulantem, insigni armatorum virtute oppressit.

Virgo ornatissimè vestitur.
Lege maiorum.
Pax 50. annorũ.
Sticla.
Rusila.
Vir à virgine fugatus.
Huiruillus Hollandię pnceps

De bellicis exercitiis mulierum.

CAP. XXVIII.

NE etiam huic proposito desint aliorum autorum præclara testimonia, de educatione, exercitiis, & triumphis Gothicarum mulierum, videatur Iustinus lib. II. Amazonum originem adducens: quem secutus Paulus Orosius, cùm de Scytharum fœminis sermonem texuisset, Gothorum subinfert mentionem, ostendere volens, qua de radice procederent Amazones. Testatur etiam Iordanes, Dionem Græcum, & Ablabium Senatorem Romanum secutus, professa voce, Gothos fuisse, è quorum origine prodierint Amazones. Testatur etiam Iordanes, se duodecim libros Senatorum super eisdem rebus lectitasse, & inde, quæ scriberet, memoriter tenuisse. Si fortasse adessent libri illi, multò clariora, ac certiora testimonia in hac materia adduci possent. Attamen harum fœminarum asserit duas Reginas præcipuas ex toto agmine constitutas fuisse, vt domi foris q; res strenuè administrarentur. Vna Lampedo dicta, quę domesticis rebus ordinandis, ac defendendis præfuit: altera Marpesia, quæ forensem militiam dirigebat. Hæc fœminarum agmine sumpto, armorumq; multiplici ge-

Amazonum origo.
Libri 12. Senatorum Vrbis.
Duæ reginæ.
Lampedo.
Marpesia.
Armorum gña.

nere, videlicet arcu, iaculis, securi, peltis, galeisq; coriaris instructo, diuersas Asiæ gentes bello contriuit, castra collocans aliquanto tempore ad Caucasum mon-

Virgilius. tem: cui nomen teste Virgilio reliquit:

Quàm stet dura silex, quàm stet Marpesia cautes. Inde egressæ Armeniam, Ciliciam, Syriam, & Galatiam, ac Pisidiam, multaq; alia Asiæ loca

Loca superata. occuparunt: ibiq; diutius demorantes, Ephesum, Smyrnam, Cirrham, Myr-

Loca condita. mam, Paphe, & alia munimenta condiderunt: templumq; Dianæ toto orbe

Templũ Dianæ celeberrimum, ob venandi sagittandiq; studium, quibus artibus se tradiderant, mira pulchritudine apud Ephesum construxerunt. Quæ res etsi multorum subnixa sit testimoniis de virtute Amazonum, non tamen caret exemplis. Nam longè posterio-

Bohœmicę puellę. ribus seculis in gente Bohœmica inuentæ sunt puellę, quę omne maris genus perosæ, imperium pluribus annis tenuere: armis exercitæ, omnia virorum agmina, quæ obuia fuere, per apertam vim diu prostrauere. Ad extremum dolo superatæ, magis

Dolo superatæ defecerunt. deceptæ, quam victę feruntur, teste Aenea Syluio lib. primo historiarum Bohœmię, & Alberto Crantzio.

De eisdem ab externis exemplis.

CAP. XXIX.

Plutarchus.

VID verò meminerit Plutarchus, veterum morum diligentissimus scrutator, in libro De illustribus mulieribus apud Græcos, & Io. Bocatius apud Latinos, curiosus lector inquirat: etiam quomodo Eusebius Orosio, & Floro in libro temporum suffragatur, & Rhegyno Prunienſi, asserenti eandem ferocitatem in Hungarorum viris, & mulieribus extitisse. Præterea Iordanes asserit, Gothicas mulieres primas in acie versatas fuisse. Deinde Fl. Vopiscus, Blondus, ac alii attestantur, decem mulieres bellacissimas sumpta virtute sub habitu virili contra Aurelianum decertasse: quas & in triumphum traduxit. Paulus Diaco. asserit, Longobardorum mulieres viris deficientibus, sumptis armis in locum eorum processisse, stragemq; non minus virilem, quàm formidabilem perfeciſſe. Refert etiam Trebellius tractatu De XXX. tyrannis, Victorinam fœminam illustrem, tanto insignitam facinore, & titulo, vt castrorum se diceret matrem, Tetricumq; eius nepotem Cæsarem appellaret, & constitueret Gallıarum. Quid etiam idem autor de Zenobia muliere potentissima meminerit, non paucis exemplis, & facinoribus attestatur, eam videlicet bellicosissimo viro suo

Ferocitas mulierũ Vngaricæ.
Mulieres Gothicę primę in acie
Mulieres 10. virili habitu.
Tractatus de 30 tyrannis.
Victorina.
Zenobia fortior viro Odenato

Odenato,

Odenato, multorum graui ſententia fuiſſe fortiorem, mulierem omnium Orientalium fœminarum nobiliſſimam, ac (Cornelio Capitolino teſte) ſpecioſiſſimam: de qua inferius nonnihil illuſtrius oſtendetur. Refert etiam Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXX. cap. XCIII. mulieres Giorgianorum equeſtris ordinis ad prælium fore doctas. Refert & Herodo. lib. IIII. ad longum, Amazones arcu tela excutere, iaculari, & equitare, & muliebria opera ignorare. Prætereà venatum ire equis inſidentes, atq; adeò in prælium cum ſtolis proficiſci, quemadmodum viri. Sed poſtquàm admisère viroꝝ connubia in extrema Scythia Europæ habitantes, nulla virgo nubit, priuſquàm aliquem hoſtium interemerit. Ideoq; nonnullæ earum decedunt iam vetulæ antequàm nubant, quòd legi ſatisfacere nequeant.

Mulieres Giorgianorum. Amazonum arma.

Vetulæ fiũt nullũ occidentes.

De bellis illuſtrium mulierum.

CAP. XXX.

NON eſt admirationi, aut incredulitati leuiter tribuendum, Gothicas præſertim mulieres olim maxima geſsiſſe bella, dum ab ipſis cunabulis moribus feueris, & militaribus diſciplinis educabantur, atq; virtutis neruos non luxuria, turpitudine, aut petulantia, ſed armorum exercitiis, quaſi ſingulo momento inſtrui permitterentur: vt delicatum viuendi genus adhorrentes, corpus, animumq; patientia, ac labore durare valerent, totamq; fœmineæ leuitatis mollitiem abiicere, atq; muliebre ingenium in virilem ſçuitiam commutare: præcipuè, quarum ingenii vgor, aut corporum agilitas maioribus ſignis ſpectatior apparebat. Hæ ſiquidem perinde ac natiuæ conditionis immemo-

Fœminæ à cunabulis in armis educatæ.

Signa ferocitatis et agilitatis

Arma pro amore. Tela pro fuso.

tes, rigorem blanditiis anteferentes, bella pro basiis, arma pro amore, gladios pro deliciis elegerunt, sanguinem non oscula delibantes: manusq; quas in telas aptare debuerant, telorum obsequiis exhibebant, vt iam non lecto, sed letho studentes, spiculis appeterent, quos sola specie mitigare potuissent. Nec paruus earum numerus erat, quæ se à voluptatibus abstractas, ad idem militiæ propositum promptissimas offerebant. Neq; exiguis rationibus parentes earum id fieri permittebant: vt illęsam pudicitiam ab insolentia pugilum armis defenderent, quos sceleris, & stupri horror ab inferenda verecundia non reuocaret: vtq; patriam, parentes, & innocuos malignorum violentia concuti non sinerent, quos naturæ benignitas gratissima munierat immunitate. Inter quas Sticla ponitur illustrissima virgo Norvegiana, & Aluilda, vt superius cap. XXVII. dicebatur.

Pudicitia illęsa

Sticla. Aluilda.

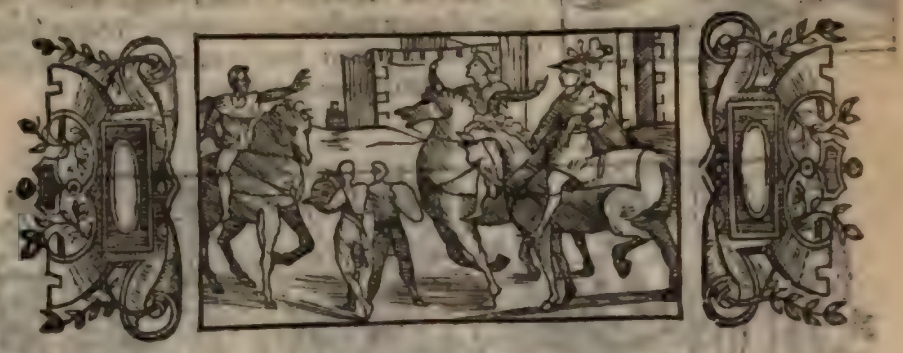

De eisdem.

CAP. XXXI.

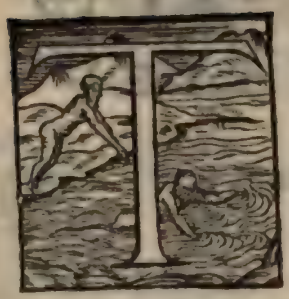

ANTARVM igitur mulierum ingenio & fortitudine, domi forisue regna & imperia augebantur, actaq; insigni strenuitate tuebantur, quemadmodum temporis progressu primę earum soboles, & imitatrices Amazones euidentibus gestis demonstrarunt. Strabo tamen lib. XI. plurimum à fide distare existimat, quicquid de earum magnificis gestis annosa fabulatur antiquitas, eò quòd nullam Rempub. ab Amazonibus sine virorum adiutorio constitui posse persuadet: quasi impossibile foret naturalem furorem, astutaq; ingenia fœminarum, præsertim sub rigido cœlo genitarum, militaribus disciplinis posse indutari, & acerrima conficere bella. Sed in ea assertione, vel persuasione, longè diuersus est à Platone in VII. Dialogo de Legibus, scribente, suo tempore innumera mulierum millia circa Pontum militasse: quibus non equorum modò, verùm etiam arcuum, cæterorumq; armorum cura, exercitatioq; erat. Nec longè pòst de militari Amazonum fortitudine memoriam facit. Accedit & Virgilius II. Aeneidos inter alia de Amazonibus loquens:

Strabonis opinio.

Ingenia fœminarum astuta.

Plato.

Virgilius.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisq; in millibus ardet,
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.

Item:

Item : Qui Martem genuiſſe ferunt , hi ſpicula torquent .
Penthesilea tamen non inferiore fecuri .

Videatur etiam Sabellicus lib. primo de Sarmaticis virginibus . Præterea Vegetius lib. II. de Artemiſia Rhodianorum . Item Herodotus lib. VII . miratur Artemiſiam aduerſus Græciam nulla adactam neceſsitate , ſed præſtantia animi , atq; virilitate in militiam concedentem . Item Plutarchus in Vita Marii : Cimbrorum mulieres hoſtium arma ſumpſerunt : at deinde ſuorum rebus inclinatis , pueros vltra currus proiecerunt , & fœmineo furore , vi tamen virili , ne in hoſtium poteſtatem deuenirent , occiderunt , terribili ſsimum ſpectaculum inſpicientibus , & poſteris ſeculis relinquentes . Aliæ Oroſio , Val. Maximo , & Eutropio aſſerentibus , dum à Mario impetrare non poterant , vt Veſtalibus virginibus perpetua clauſura iungerentur , ſibi ipſis mortem conſciuerunt . Præterea Cæſar lib. 1. Comment. latè dicit: Mulieres viros rogabant flentes , vt perſiſterent , ne ſe & ſuos in ſeruitutem redigerent : & currus ipſis obuiam , ne effugerent , repoſuerunt . Deinde Florus, & Cor. Tacitus produnt quaſdam acies iam inclinatas & labantes , à fœminis reſtitutas, conſtantia precum , & obiectu pectorum , ac cominus monſtrata captiuitate, quam non tantum abhorruerunt, quantum ludibrio per ſtupri neſas affici formidarunt, prout ſimili caſu refert Fl. Vopiſcus de Proculo Cæſare, qui ſe fortem putabat pugilem, ſemigigantem, dum C. Sarmatarum virgines in acie repertas, XV. dierum ſpatio conſtupraret . Quid verò Claudius fecerit deuictis Gothicis mulieribus , curioſus lector apud Trebellium , Blondum , & Sabellicum facilè inueniet.

Sabellicus.
Vegetius.
Herodotus.
Plutarchus.
Oroſius.
Val. Max.
Eutropius.
Florus.
Cor. Tacitus.
Fl. Vopiſcus.
Proculus Cæſ.
Claudius.
Trebellius.
Blondus.
Sabellicus.

Iterum de bellacibus fœminis, & excellentiſsima Regina Amalaſuenta.

CAP. XXXII.

ERANT præterea multę alię bellaces fœminę, nedum Gothici germinis illuſtres, ſed & alię complures aliarum nationum clariſsimæ, foꝛtiſsimęq; mulieres . Et in primis ad Septentrionem reflectendo , præter ſupradictas occurrunt Orithyia , Antiope , Caleſtris , ſiue Minuthyia libro primo hiſtoriarum Gothicarum cap . XXXII. per chariſsimum fratrem meum cum Amazonibus , & earum geſtis diligenter annotatæ . Demum quæ domeſticis prœliis , vti ſuperius hoc lib. cap. VIII. videtur. iiſdęq; acerrimis fuerint implicatę, veluti ſunt Heta, Vegtbiorga, Lādgertha, Aluilda, Ruſila , Sela , Sticla , et ſimilibus bellis, vbi opus fuerit inferius annotandum . Meminit etiam diligentiſsimus omnium nationum ſcriptor Albertus Crantzius, Decanus Hamburgenſis , multas illuſtriſsimas puellas inter Vandalos , vti Libuſſam , Valiſcam, Viſnam , tum ob pudicitiam defendendam , tum cupidinem gloriæ , & ho-

Orithyia.
Antiope .
Caleſtris.
Minuthyia .
Heta.
Vegtbiorga.
Landgertha.
Aluilda.
Ruſila,
Sela.
Sticla.
Libuſſa .
Valiſca.
Viſna.

noris, strenuè militauisse, quemadmodum rarissimi exempli fœminas contra Græcos in Troia Penthesileam & Artemisiam, & apud Romanos Camillam, apud Bohœmos & Vandalos Libussam viraginem: licet ad vltimum magis insidiis, quam bello victas pugnauisse, deletasq; pro maiori parte fuisse, præcipuè Valiscam apud Bohœmos, postquam septem annis strenuè præfuerat cum puellis suis. Erat et am inter Gothicas mulieres illustrissima, ac prudentissima illa Amalasuenta filia Theoderici Regis Gothorum, & Italiæ: cuius fœminæ tot nobilissimi scriptores, Græci scilicet & Latini, meminerunt, quemadmodum Iordanes, Procopius, & alii: multò autem diffusius Suidas dicit: Amalasunta Athalarici mater, iustitiq; cultrix, ingenio virilem virtutem referens, quoad Vrbi præfuit, neminem à Romanis, neq; corpore, neq; re nummaria multauit, neq; vllo pacto Gothis, cùm in Vrbem sęuire vellent, permisit, aut consensit. Gnatum etiam inter Romanos magistratus communi eorum vitæ vsu voluit teneri, adegitq; vt literatos audiret: delectos è Gothorum principibus, qui annis, vsu rerum gubernandarum, & moderatione animi præstabant, eos Athlarico gnato ad communem vsum studiorum iuuenilium socios addidit &c. Verba præterea Theodoati Regis Gothorum de eadem Amalasuenta hæc sunt: In ipsa est decus regnorum omnium: in ipsa flos honorum nostræ originis: quicquid fulgemus, ab eius claritate suscipimus: quoniam non solùm parentibus laudem contulit, sed ipsum quoq; genus humanitatis ornauit. Quis possit sufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerent profectò noua philosophi, si viderent, & minora libris suis faterentur condita, quàm huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione grauissima. Hæc est procul dubio Regalis virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Beata Respub. quę tãtę dominę gubernatione gloriatur &c. Reliquas huius gloriosissimę Reginæ virtutes Albertus Crantzius amplius prosequens, omnibus eas inspicere cupientibus, pulcherrimo ordine, & ratione exhibet manifestas.

Camilla.

Amalasuenta.

Laus mira huius mulieris.

Athalaricus. Amalasuenta.

Virtutes maxię Virtus regalis.

De commendatione pudicitiæ.

CAP. XXXIII.

Virtus reginæ.

ISA itaq; tam incomparabilis Reginæ heroica virtute, dignum est, vnde hanc hauserit, & effundere potuerit (vt iis præclaris eximiæ laudis honorificis titulis ferè vniuersis sui æui illustrissimis mulieribus, vel anteferri meruerit, vel æquiparari) per aliquot indicia fœmineæ probitatis ostendere, atq; cęteris accessum tribuere, vt huius, & similium illustrissimarum fœminarum fieri valeant imitatrices. Credendum ergo est, hanc à parentibus ita pudicis exemplis, honestis moribus, & castis disciplinis institutam fuisse, vt nulibi vel domi vel foris, signo vel verbo, nutu vel negligentia impuros admiserit inspectores, vel collocatores, omnis pudicitiæ turpissimos insidiatores. Habuere veteres Gothi, præsertim illustriores familiæ, seueriss imam educandorum liberorum disciplinam, vt probis moribus, & honestis exercitiis, vt infrà lib. XIIII. cap. II. & III. ac IIII. demonstratur) ad quæ eorum processura ętas accederet, educarentur: masculos scilicet ad militiæ rudimenta, & fœmellas ad silentium, pudorem, & sobrium ornatum domesticæ, & propriæ curæ: non in vestibus pretiosis auro, vel gemmis extructis, luxuriæ & libidinis alectricibus, sed habitu simplici, tutioris pudicitiæ cooperatore, ne qua saltem suspicio lasciuiens exterius appareat, quòd intus

Educatio honesta liberorum.

Insidiatores pudicitię turpissimi.

Liberi moribus probis educãdi.

Habitus simplex pudicitiæ custos.

intus in mente corrupta exæstuat iniquus assensus: qui sola oculorum auersione, & occasione purgari poterit, ne violatæ, vel violandæ pudicitiæ rumorem accendat: quo sicut nil leuius, vel celerius circumuolat, ita diligenter auertenda est omnis suspicio, & species mali. Quæ enim semel audit siue iure, siue etiam iniuria, magna cum difficultate populi famam recuperare potest: fœmina enim suspectę pudicitiæ infelicem vitam agit. At quando non omnia in optima fœmina esse possunt, pudicitia sola est, quæ supplet, quæcunq; desunt. Hæc dotis inopiam auget: deformitatem non modò ornat, verùm ad pulchritudinis speciem redigit; ignobilitatem illustrat: & denique cuncta adimplet, quæ aliqua ex parte deesse possent. Pudicitia gratam parentibus, maioribusq; matronam facit: cuius sanguinem nullo adulterio vitiatum suspicatur, hæc eandem liberis commendatissimam reddit: quibus nec de matre vnquam erubescendum est, nec de patre ambigendum. Hæc denique efficit, vt neq; iurgia, neq; suspicionem formidet, cùm sibi conscia sit ab omni externi corporis congressu se innoxiam esse: pro qua nedum luctandum est, sed omne certamen (vt supra cap. XXX. dictum est) subeundum, ne pudicitia, aut virginitas amittatur: quemadmodum de multis virginibus constantissimis in sacris, & profanis historiis sine vlteriori repetitione relinquitur manifestum: idq; genus triumphantium eò reputatur laude perpetua commendabilius, quò in omni bellorum genere difficilius est prosternere proprias passiones. Mulier autem carnis illecebris superata, vestem (scelere pessimo admisso) mutat, omnemq; verecundiam, & pudicitiam deponit, atq; in quęq; turpissima flagitia ruit: à cuius malitia, velut exitiali toxico, omnibus est cauendum.

Oculi auertēdi à spectaculis indignis.

Infamia citò oritur.

Pudicitia cōmēdabilis, & virtus eius.

Adulteria non suspicanda.

Certamen pro pudicitia.

Testimonia scripturæ.

Mulier impudica scelleratissima.

LIBRI QVINTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE MINERIS
& Metallis.
LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

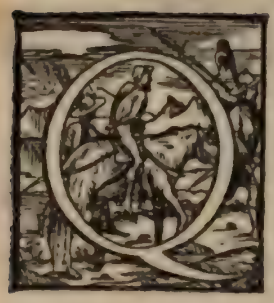

QVIA durum, & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi, & corporis ferocitatem, animositatem, ac etiam propter durissima exercitia, quibus implicatur, gigantibus, & pugilibus debitè potent assimilari. Ideoq; eisdem gigantibus, & pugilibus in ordine rerũ Aquilonarium annecti meretur, & subsequentibus ob diuersa armorum genera, quibus vtraq; pars vtitur, anteferri. Hacq; ratione aliorum scriptorum ordine, & forma non seruata, nonnihil de Mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro ostensione subsequentium præliorum distinctius quò fieri posset, assumantur. Montes igitur excelsi sunt, sed pro maiori parte steriles, & aridi, in quibus ferè nihil aliud pro incolarum commoditate, & conseruatione gignitur, quàm inexhausta pretiosorum metallorum vbertas: qua satis opulenti, fertilesq; sunt in omnibus vitæ necessariis, forsitan & superfluis aliunde si libet conquirendis, vnanimiq; robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturę dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominum est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunq; elementorum asperitatem, aut hostiles minas, cedens, prout infrà de bellis campestribus erit ostendendum. Quàm etiam feroces, & impetuosi, agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalacarli dicti, externus testis Albertus Crantzius magna, miraq; in bellis contra Reges Daniæ, præsertim Christiernum I. ac Regem Ioannem confectis, satis integrè manifestat. Immò & ipse Christiernus II. qualiter viribus, & furore, Rege Gostauo anno M. D. XXI. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consiliis circumuentus agnoscit. Quàm verò horribilis, & immanis crudelitas eius regimine commissa sit in Septentrionalibus terris, inferius suo loco secundum ocularem meam inspectionem verissimè ostendetur. Reseruatus enim videbar ad videndum tam horrenda spectacula gentis meæ.

Christiernus 2. Daniæ rex crudelissimus.

De Mineris,

De Mineris, & earum inuentione.

CAP. I.

MINERAE Septentrionalium regionum satis multę, magnæ, diuersæ, & opulentæ sunt. Multæ, quia in vallibus & montibus sitę. frequentius adhęrentes extrahuntur. Item magnæ, quia inexhaustæ, & amplæ, tam in superiori Suetia, quàm Gothia, & Varmorum regione. penes Noruegiæ limites reperiuntur. Item diuersæ, quia argenti, cupri seu æris, & chalybis, & electissimi ferri. Item opulentæ, vt infrà dicetur, cùm in eiusmodi mineris bona pars Regii fisci. seu tributi, veniet extrahẽda. Et licet talium montium, ac minerarum ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis natùra monstrante, semper nouæ, recentesq; scrutantibus offeruntur, præsertim vbi montes in summitate rotundi sunt, & in vmbilico, ac rotunditate non fissi, vel fracti: sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens. Ictu verò fulguris in vertice, vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt, suosq; lucricupidos allectos, magis magisq; ad ardorem inexplebilis auaritiæ incendunt, vt nullius respectu periculi, saxa cauando perueniant ad interiora: vbi non secus venæ in montibus, quàm membra in hominibus stantes sursum deorsum, leuorsum vel dextrorsum diuisa videntur: eoq; fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petræ, vel marmori connatæ videntur. Quæ enim versus Occidentem naturæ lineamentis diriguntur, maioremq; gibbum ad Meridiem, & Boream flectunt, optimæ sunt, & inęstimabiles: quoniam non aliter apparent venæ illæ, quàm micantes armati ordine suo bene locati. Hæcq; voluptas vtilitati coniuncta, non paruum solatium laborantibus, ac possessoribus præstat.

Mineræ.

Tributum fisci.

Signa minerarũ inueniendarũ.

Lucricupidi.

Similitudo.

Signa optimæ mineræ.

De situ Mineralium venarum.

CAP. II.

Lineæ orientales

PRAETEREA venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem concurrentes, electiores esse perhibentur: non itidem aliorsum in alias cœli partes deriuantes. Maturior enim minarum decoctio ortiuum solem, & meridianum sub Arctoo sequitur. Sunt etiam venæ Pendentes, atq; Iacentes dictæ. Pendentes desursum tegunt. Iacentes in plano situ recumbunt, augmentum & bonitatem ab ipso exitu assumentes. Sunt etiam venæ sursum deorsum obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes, quemadmodum Seneca de naturalibus quæstio. lib. VIII. tradit. Sicut, inquit, in nobis non tantùm est sanguis, sed multa genera humoris, alia quidem necessarii, alia quoq; corrupti, ac pinguis, vt in ossibus medullæ, in capite cerebrum, in oculis lachrymæ: sic in terra plures sunt humores, qui maturè durantur. Et hinc est omnis metallorum humus: vnde aurum, & argentum petit hominum auaritia. Cæterùm sicut in nostris corporibus, sic & in illa humores sæpe vitia concipiunt, cùm aut ictus, aut quassatio aliqua loci, aut senium, aut frigus, aut æstus corrupère naturam. Interim tamen infinitis periculis, & mortibus ad ipsa montium viscera (vbi Pluto habitat) opera scilicet gigantum, & fortium virorum, vt Plinio placet lib. XXXIII. præparatur accessus: qui cuniculis per magna spatia actis, ad lucernarum lumina, ac nocturnas vigilias, & labores, pro diuitiis solicitantes, partim saxis, partim vapore, & fumo miserabili casu in mediis laboribus obruuntur, vel funibus ruptis in medio cauernarum strangulantur: documentum cæteris præbentes, minus temerarium vrinatoribus fore, inter marinas beluas in profundo pelagi quæsiuisse margaritas, quàm laboratoribus hausisse mineras. Quidam etiam ruptis fornicibus, seu ligneis sustentaculis, collisione montium vel illicò intereunt, vel fame (nullo suppetente auxilio) deficientes moriuntur, vt cap. sequenti ostendetur.

Venæ.
Pendentes.
Iacentes.
Obliquæ venæ.

Seneca.

Similitudo humorum, & minerarum.

Auaritia.

Plutonis æstimata sedes.

Strangulantur.

Fame moriuntur.

De modo cauandi Metalla.

CAP. III.

Imperterriti.

VERUNTAMEN his periculis sequaces eorum effossores territi, non fugati, sustinendis montibus crebros fornices, ligneaq; sustentacula inter ipsa montium latera, ac inferius pro sua securitate reponunt: eaq; dubia, atq; anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo sese in funibus inter inuias rupes metalla cæsuri, vel argenti lineas lecturi, dimittunt: quæ postmodum igne, & aqua, arte adhibita depurant. Cumq; sterilis quæsitus, atq; inanis labor is esse videtur, quasi in cortice & superficie, nullus aut rarus pinguissimę minerę quærendus sit fructus, solidioris ingenii vsu resumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus intra montiũ latera colũnas statuũt, firmiter credẽtes, nõ nisi in profundioribus montium cauernis sagacioribus signis diuitias esse quærẽdas, et infima abyssos: vbi decoquẽte natura vberior, atq; frequẽtior, argẽtea præsertim, et ærea metalla fodiũtur. Nũc tamẽ Strabone referẽte, in proverbio est, Multò plures auro, vel argentum, aut vtrũq; præparatum rapere, quàm effodere impune, etiãsi gryphibus,

Diuitiæ in profundo.

aus

aut Scythicis formicis inter mille repagula clauderetur. Sed iterum in alio prouerbio est, Raptum aurum indigere custodia ferri. Ideoq; Plinio referente, innocens & beata, immò verò delicata esset hominum vita, si nihil aliud de ea, nisi quod supra terras concupiscceret, assequeretur, haberetq; non nisi quod secum est, prout superius enarratum in parte videtur de commutationibus rerum necessariarum. Verùm tot prodigiosa auaritiæ ingenia olim excogitata fuerunt, vt longè profundior, & altior, ac amplior auri, argentiq; vbiq; exuberantis videbantur abusus, quàm impotens huius seculi affectus scrutari poterit, aut (prout vellet) in singulis vanitatibus imitari. Nónne vanum iudicatur? naturam prouocare in irritamenta vitiorum, & in poculis libidines cælare, ac per obscœnitates bibere, demum crystallina vasa statim lapsu peritura ob fragilitatem, aucto pretio nauseam reddente auro, & argento pluris emere, deinde temulentiæ causa ad potandum vasa smaragdis texere, ac tandem homines ratione exutos, stupidos efficere, ac effœminatos.

Aurum ferro custoditur.

Prodigiosa auaritiæ ingenia.

Crystallina vasa.

De distinctione Mineralium venarum.

CAP. IIII.

DISTINCTIO ac diuisio mineralium venarum, siue puteorum, aut possessionum, certis signis montibus impositis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali situ, & proprietate specialiter fieri solet: quæ etiam mirabili ordine sunt inuentæ, quotidieq; (irato, an propitio numine, ignotum est) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebę prodùtur: deinde ligonibus rasi vertices subterranco-rum montium ostendunt splendentes argenti venas: quas illico prouidus agricola fimo abscondit potius, agro pacifico contentus, quàm argentea minera sponte se offerente: vnde suam, suæq; sobolis vitam educare posse cognoscit. Formidat enim solicitus agricola nobilem, vel fiscum, cuius ager est, visa argenti minera, maioris lucri causa eum à prædio amouere velle, ne amplius sit agricultura, vbi fertilis sit argenti minera. Ideoq;, vt dictum est, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cãm tã agri, quàm argẽteę mineræ sic apparẽtes, sunt desolatę: hodieq; quàm diligẽter fieri poterit, abscondunturtantũq; nocuit regentiũ inexplebilis aua-

Diuisiones mõtium, & causę

Minerarum inuentio.

Vita agricolarũ tutior.

Mineræ argẽteę abscondũtur.

ritia, vt vbi erant putei, seu minerę ferrariæ, æreę, argentarię sexcentę, vix trecentę hodierno die ad publicam vtilitatem relictę videantur: quorum nomina superuacaneum est hic enumerare, dum incolæ earum memoria insigniter contristantur, eò processisse fata, quòd aduersus numina violenta nil audeant attentare, quemadmodum Strabo meminit lib. IIII. de populis Salassijs, Heluetijs conterminis: qui auriso-dinas vberiores, quam nunc, habuerunt: quas etiam olim cùm potentia, ac concordia valerent, tutè possidebant, & ingrediendi dominium obtinebant, donec domestica discordia fracti, auaritissimis Romanorum præfectis aurum, & eò pretiosiorem libertatem suam traderent moderandam, seęp deiicerent in despicabilem inopiam, & seruitutem: quod & idem Strabo in fine eiusdem lib. in Lingonibus, id est Lotharingis, accidisse testatur, ea scilicet tempestate vniuersas auritodinas in Romanorum fore potestate: immò totius orbis aurum, & opulentia, eorum inscrutabili ingenio, & prudentiæ, facili præcepto, cedit.

Salassii populi Concordia.

Discordia.

Libertas ptiosior auro.

Lingones.

De rotis, instrumentis, & periculis laboratorum.

CAP. V.

QVOD deniqp superius altissima rota, seu machina tractoria, humano vel iumentorum gressu circumagi reuoluiqp, præterea homines funibus insidentes, atqp ad ima descendentes, ac rursum vrnæ seu situlæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id significat (prout omnibus est compertum) quòd hunc modum metallici laboratores necessariò congruentem seruant: immò quòd & ipsa iumenta, equi videlicet, ac grandes vrsi vicissim, & collateraliter in rotis, ob graviora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel scalis egestæ mineræ, ab antris infernis facilius educi possint. Fossores verò tam graues durosqp labores sursum deorsumqp perpetuò subeuntes, hominum genus durissimum est, & plerunqp ob certa maleficia proscriptionis titulo eò collectum, sola Principis securitate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, à postliminio nunquàm ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana sequuntur: quibus etsi ad tumultus, seditiones, homicidia, ac mille iniurias subitò perpetrandas inclinati sint: tamen seuerissima constitutione, ne cuipiam malum inferant, constringuntur. In reliquis nullum expauescunt subire periculum, vel ruinam: quæ inter saxorum cadentia fragmenta, siue in trabibus inter latera montium obfirmandis, siue in lethifera minerarum exhalatione aut fœtore, siue inclusi aëris grauitate, contingere possunt. Ideoqp sæpissimè subduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circumspectius impetuosè laborant, sustentaculis ruptis, saxisqp cadentibus, vel mox quassantur, vel diebus aliquot (vt prædictum est) cum horribili clamore fame cruciandi suffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo concesso remedio, vno sepulturæ signaculo quomodo, quotqp, scilicet XXX. LX. vel C. aut plures perierant in momento, ostenduntur. Manet nihilominus in aliis fossoribus indomitus vigor, vt vel his, vel similibus spectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorum accedente, immenso pondere maximi montes collabuntur.

Modus eleuandi mineras.

Vrsi seruiunt.

Fossores.

Proscripti.

Leges mõtium plurimis articulis distinguuntur.

Imperterriti laboratores.

Suffocantur.

Signaculum oppressorum.

Vigor indomitus.

De arte

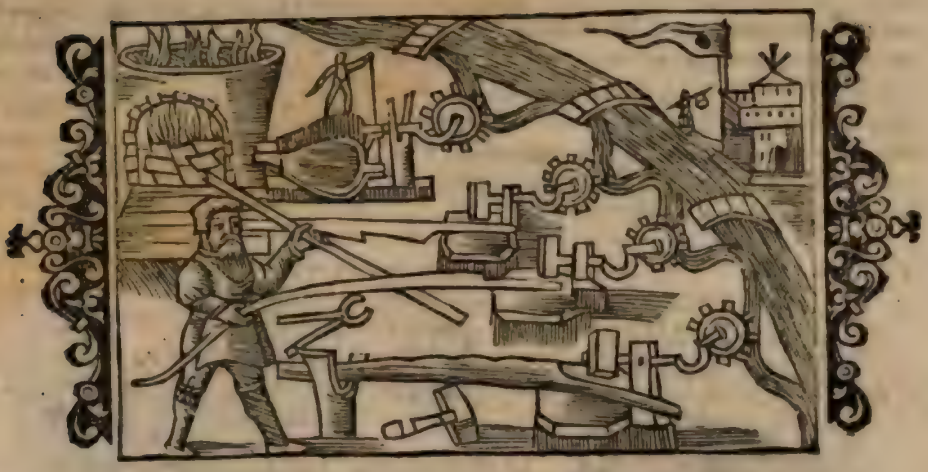

De arte, & ingenio fabrorum.

CAP. VI.

ETSI in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis, mira fabrorum cuiuſuis ductilis, vel fuſilis, vel tornatilis metalli fieri ſoleat æſtimatio, præcipuè apud Montanos Dalacarlos, inuictum pugnatorum genus: tamen in regione Helſingorum (quæ olim ob magnifica geſta Regio titulo decorata fuit) verſus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officii artifices inueniuntur, vt vix pares habeant in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac diſformia aquarum, rotarumq; ingenioſa directione, longo tractu ob earundem minerarum opulentiam diſtendere nõrunt, vt agilitate, & impulſu talium machinarum, breui temporis ſpatio opus aliquod ingentiſsimum reddatur conſummatum, etiam vſualia vaſa extenſi æris, aut ferramentorum: vnde non exiguus quęſtus gentibus his accreſcere ſolet. Similiter in ferreis portis, ac feneſtris laminatis, ac cratibus retiariis indiſſolubili connexione firmandis, quale opus in iunctutis vix cernitur in tota Europa. Habet quidem ſacellum S. Andreæ iuſſu Pont. Max. Iulij III. in via Flaminia collocatum crates ferreas, & magnifica ſtructura Dominorum de Matthæis Romę verſus cõmunem plateam opus craticulatum ferreum, pulchrum, & forte: ſed ſi mirabilius more magiſtrorum Septentrionalium fabricatum, ac viſum foret, plurimos duceret in admirationem. Ferramenta verò pro tormentandis reis, vel ſuſpectis, vti ſunt manicæ ferreæ, aculeati compedes &c. ibidem nunquàm, vel rariſsimè fiunt, ſed à negotiatoribus Germanicis quæſtus cauſa inter cæteras merces parum placituras, regno importantur: quarum vna ſpecies eſt vetuſta appellatione Virgo dicta: quæ digitis applicata, tantum eos comprimit, vt inde primo impetu intolerabilis extollatur cruciatus. Pulchrum quidem nomen eſt, ſed res ad experientiam mota, omni amaritudine amarior eſt, in quacunq; ſuſtinenda calamitate. Pro quibus autem, & qualibus noxis, aut ſuſpicionibus hæc Virgo applicetur, videant dicantq;, ſi opus fuerit, diuerſarum legum interpretes, & cenſores; quoniam ad me non ſpectat de cauſa, vel modo torquendi facere relationem, cùm tot anguſtiæ, & gemitus in omnium mortalium conditione intrinſecus Aquilonari-

Helſingi ingenioſi.

Rotarum commoditas.

Crates retiariæ.

Merces execrabiles.

Virgo doloris inductrix.

Interpres legũ.

Lutheranorum crudelissimæ tormentorum inuentiones. Horror tacere iubet.

bus regnis exorti sint, vt minimè congruat extrinsecus aliquid in tormentis apponi. Vnum tamen commiseratione dignum adducere conuenit, nonnullos Lutheranæ factionis principes esse in littore maris Sarmatici, qui crudelissimarum torturarum artifices in ferreis instrumentis nunquàm prius visis, ita amant, & adiuuant, vt doleant se dudum tam horribilem, & immanem cruciatum alijs applicandum ignorasse. Qualia autem sint hæc instrumenta, horret animus imaginari, & multò magis manus tam portentosa tormenta manifestare, cùm apud inferos excogitata, vel ostendi nequeant crudeliora.

De distinctione fusilium Metallorum.

CAP. VII.

Argentum.

EST et alius modus in opulentissimis montibus argenti, cupri, seu æris, & ferri fundendi, vel malleandi apud eosdem artifices Aquilonares, tam vtili ac commodo ordine distinctus, vt facili labore vnumquodq; metallum iuxta priam naturam redigatur in massam. Argentum in sua fusione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretiosius metallum exquirit, vt resolutum in fluidam mollitiem, suppositis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ab operarijs deputatas extrahatur.

Formæ massæ argenti.

Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunq; fiunt, vt vsuales mensæ, vel scutiha quadra, aut clypei militares: hocq; potissimùm ea ratione fit, vt Regis, & regni magnificentia, ac opulentia, tam quoad incolas, quàm magnorum principum oratores, quibus huiusmodi argenteæ massæ donantur, debeant demonstrari. Cuprea autem, siue ærea metalla, oblongis fornacibus elevatis ex argilla, palcaq;, & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenso, etiam in diuersas formas absq; canalibus in maximas massas, effossa tamen terrarum scrobe, funduntur: sed longe faciliori compendio subtus irrumpentium ventorum, quo continuatis immensi caloris in medijs flammis stratum metallum reducitur in

Cuprum & æs.

Vis ventorum efficacior.

varias.

varias formas, centum, CC. vel D C. aut M. libras, & amplius continentes, etiam naualia pondera, vel stateras numero grossiore.

Adhuc de eisdem Metallis.

CAP. VIII.

FERREAE verò minerę non nisi adminiculo aquatilium rotarum flabella mouentium, vt transeant in dissecabilem massam, ligonibus frustratim, seu crustatim diuiduntur, ea semper seruata proportione, vt instar medię manus clausæ crusta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotanis fabricentur: quę crusta ferrea pondere quingentarum librarum, vel amplius, oblongis vasis instar basilium Romanorum imposita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electissimi tanta copia illic est, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium instrumentorum, & quorumcunq; armorum, thoracium, galearum, ac gladiorum, & hastarum sufficiat indeficientem vsum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs tractim, non subitò suffocetur in aqua: quia si totus immittitur, ita ruptibilis, seu frangibilis redditur, vt nullam vim in sui flexura sufferre possit. Apud Montanos Septentrionis crustata figura fit instar geminorum digitorum, numerorumq; distinctione, videlicet centenario, millenario &c. quasi foro leuissimo venundatur.

Rotæ aquatiles

Ferrum.

Vas ferri continet 500 libras

Chalybs.

Chalybis vtilitas.

Modus idurãdi chalybis.

Chalybs numero venditur.

De labore veterum circa Metalla.

CAP. IX.

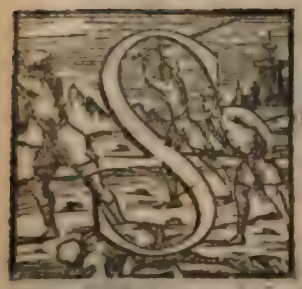

SATIS notum relinquitur vetusti temporis quæsium, & pe stẽ inexplebilem in inquisitione, & vsu, vel abusu metallorum successiuis seculis extitisse, atq; ad hæc sitibunda tempora penetrasse, vt nulli, vel raro sorte sua, etiam felices & fortunati, sint contenti. Consyderandum igitur est, quàm plurimos in antiquum metallum olim destitutum dimissos fuisse, vt explorarent an aliquid futuris vetus auaritia reliquisset. Illos itaq; descendisse cum multo lumine, deinde longa via fatigatos, ingentia flumina, & volubiles aquarum conceptus vastos, non quidem compressos terra superueniente, sed liberæ laxitatis vidisse: argumento inde suscepto, seculum hoc nostrum non nouis vitiis, sed iam antiquitus traditis laborare. Illi maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles nos esse querimur, spe ducti montes profundos cęciderunt, & supra lucrum sub ruina steterunt, vt mirandum esset, quæ necessitas hominem ad sydera erectum incuruaret, & in fundum telluris intimæ mergeret, vt cuueret aurum non minori periculo quærendum, quàm possidendum. Propter hoc cuniculos elegit, & circa prædam lutulentam, inertemq; reptauit, oblitus naturæ melioris, à qua se conuertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est, quàm istis, supra quos vrgens auaritia terrarum pondus iniecit: quibus abstulit cœlum, dum eos in amo, vbi malum illud latitat, infodit. Vt cunq; tamen res hæc se habeat, metallorum

Sorte non contenti.

Luminibus descenditur.

Aquæ.

Vitia antiquæ.

Aurum periculosè eruitur, et periculosius possidetur.

Auaritię periculum.

Aurum inutile quando.

lorum ambitus solatia sunt hominum. Nam diuitis auri vena similis est reliquæ terræ, si iaceat: vsu crescit ad pretium, quando & apud viuos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Cassiodorus Theoderici, aliorumq; Regum Gothorum prudentissimus Cancellarius, lib. IIII. in epistola Dudę Saioni missa, inter alia

Cassiodorus.

Cineres mortuorũ nõ tagendi

dicit, Vt in inquirendo auro omnino abstineat se à cineribus mortuorum: quia (vt inquit) nolumus lucra quæri, quæ per funesta possunt scelera reperiri. Aedificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent sepulchra, talenta non tenebant, qui viuendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulchris iustè detrahitur, vbi dominus in memoria non habetur: immò culpę genus est, inutiliter abditis relinquere

Aurum quãdo extrahendum.

mortuorum, vnde se vita potest sustentare viuentium. Non est enim cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse, primi enim dicuntur aurum Acacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperisse, & humano vsui summa laude tradidisse: quod nos in contrarium negligere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt

Auri argentiq; repertores.

prodita, ita inuenta cum vituperatione videantur esse neglecta. Hactenus ille.

De Metallicis Dæmonibus.

CAP. X.

HOC in summa colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis, quemadmodum superius lib. III. cap. XXII. dictum est, magna fiunt dæmonum exercitia, ac ministeria incolis illarum regionum: frequentius tamen in stabulis, & mineris: in quibus saxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vnis, seu situlis ingerunt, rotulasq; & cochleas, quibus machinæ tractoriq; sursum trahuntur, solicitè adaptant, sesecq; velut vmbras, dum libuerit, in quacunq; forma operariis ostendunt, risusq; atq; inanes cachinnos, ludicraq; præstigia, & alia infinita ludibria, quibus infelices decipiunt, vocali sono confingũt. Sed hæc mentita obsequia non nisi in perniciem, & nouissimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt, vel casu petrarum fractione scalarum pro-

Instrumenta mineralia.

Ludicra præstigia.

uocatione

nocatione fœtorum, suffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorum Deum blasphement, profundiorem dæmonum catenam illicò subituri. Idq; potissimùm faciunt in ditioribus argenti mineris, vbi spes eminet vberior infiniti thesauri inueniendi. Hacq; ratione plurimæ mineræ ditissimç, penitus desolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis sex genera dæmonum cæteris maligniora inueniantur: quorum pauore, atq; noxio insultu, multi metallici laboratores perichitantur. Quid verò Germanicus scriptor Munsterus de simili spirituum illusione, immò oppressione sensérit, ita aperietur: Compertum, inquit, genus dæmonum in nonnullis fodinis versari: quorum quidam nihil damni metallicis inferunt, sed in puteis vagantur, ac laboribus, cùm nihil agant, videntur se exercere, nunc cauando venam, nunc ingerendo in modulos id quod est effossum, nunc machinam versando tractoriam, nunc irritando operarios: idq; potissimùm faciunt in his specubus, è quibus multum argenti effoditur, vel magna eius inueniendi spes est. Alii verò admodum noxii sunt, vt ille, qui ante aliquot annos Annæbergi fodinam, cui nomen Corona rosacea est, ideò infestam habebat, vt metallicos XII. necarit, ac ea de re fodina, quantumuis argento diues esset, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctissimo viro, summoq; philosopho Georgio Agricola. Romani olim damnatos ad mortem, in huiusmodi cryptas destinassent, quibus cacodæmones sic illusissent.

Pericula laborum.

Minerarum desolatio.

Dæmonum sex genera in metallis.

Dæmones vagantur.

Noxii.

Laboratores 12 necati.

Romani.

De fulgure montium Metallicorum.

CAP. XI.

MONTES minerales inhabitantes sæpissimè tonitruo, fulgure, fulmine, aut coruscatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur, crassum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in superficie montium circa exitum & introitum aëris strepitum, qui arcet accedentes: & super omnia intolerabilem fœtorem, sulphureo fulminis odori admixtum: quem si quis insuetus eò accedens hauserit, ęgritudinem incurret difficilimè restaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida ceruisia immixto butyro repentè pota, dissoluitur, vt successiuè

Pericula laboratorum.

Fœtor.

Ceruisiæ medicina.

maioribus adhibitis remediis repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læsi homines, quàm virtute medicinarum, ibidem sanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminum nouas argenti venas in lateribus montium clarissimo nitore denudari: quo inde perpetuum sortitę nomen, & vsum, fortunas multiplicant possessoris. Præterea ibidem tantum sæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina tempestuosissimo accedente aere, per latos varioscp campos occidantur: quod mirabile non videtur, cùm abditis naturæ causis id ibi contingat, prout in pleriscp aliis locis. Ait enim Paulus Diaco. lib. V. cap. XV. circa annum Domini DC. XL. tantam fuisse pluuiam, atcp tonitrua, quanta antè nullus hominum meminerat, ita vt innumera hominum & animantium millia, fulminibus essent perempta: eocp anno legumina, quæ propter pluuias colligi nequiuerunt, iterum renata, & ad maturitatem vscp perducta, integra colligebantur. Quantum insuper ad effectus fulminum circa metalla, vel ferramenta, cui vlterius scrutari placuerit, videat caput XIII. primi libri huius voluminis, in quo subtiliora enarrari videntur.

Fulminis ictu minerę monstrantur.

Armenta ꝓcũt.

Paul. Diaco.

Fulmine innumera hominũ millia ĩterẽpta

Legumina renata.

De Monetariis, & Monetis.

CAP. XII.

Cõmutatio rer.

Nũmoꝝ nullus vsus vel rarus apud Septentrionales.

Nummi cur ꝓmissi.

Cõiaria pecunia.

SEPTENTRIONALES populi vetusto tempore rerum commutationibus maiore ex parte fyncere viuentes, feliciores æstimabantur, pecuniæ vsum ignorantes, nec affectantes, quàm hodie reperiuntur: licet in extremis partibus adhuc sine nummis in rerum commutatione viuunt. Nec vsus eorum procedente tempore inuentus, permissusqp fuisset, nisi malesuasa gentilitas à iusta rerum æstimatione deuiasset. Verùm vt rudi populo, & ætati maiores quietius consulerent, inuenta, permissacp est coriaria pecunia, certis argenteis punctis, quibus valor in pondere, & numero pensaretur, variata: multiscp seculis apud Gothos, & Sueones inter Regios

thesauros

thesaurõs excrescens, immaximo pretio, & turrium custodia seruabatur. Succedente verò tempore, more cæterarum regionum argentei numismatis vsus pariter & commixti æris extitit ibidem introductus, non autem monetæ aureæ, ob occultas eius mineras, quas Iob dicit ab Aquilone venire: ita eas iam inuenisse dicitur Rex Gostauus pretiosissimæ æstimationis. Aliunde nihilominus importatur in ea regna, præterquam ad extremas prouincias Septentrionis, vbi principum edicto non recipitur, ob fraudem mercatorum, & populi simplicitatem, qui aurichalcum, vel marchasitam, ob splendorem, putat esse purum aurum, prout Paulus Diaconus lib. III. cap. VI. de Saxonibus meminit: qui certis virgulis sophisticati auri Longobardos in emptionibus rerum maxime defraudarunt, donec cogniti punirentur.

Auri & argenti opulentia.

Iob. 37.

Rex Gostauus.

Aurum cur non permittitur ire in Aquilonia.

Virgulæ aureæ sophisticatæ.

De falsariis Monetarum, & pœna eorum.

CAP. XIII.

NEQVE puri argenti, vel mixti æris pecuniarius vsus est apud extremas Septentrionis gentes, ob falsarios Moschouitarum negotiatores, qui Græca esurie docti, pro gloria, & luxo ducunt, pessima moneta ferro, stanno, plumboq; mixto fabricata, quòcunq; vicinos, immò longinquè distantes circumuenire. Sed nec impunè dolus iste cedit illis in ea regione. Compertum etenim est, ferream monetam stanneo candore micantem, regni regisq; signo insculptam, immensa quantitate Moschouitarum negotiatores aliàs (emptis pro eorum desiderio omnigenis mercibus, & rebus simplici populo tradidisse, moxq; præfectos Regios ea seueritate fraudem punuisse, vt in caua fornace suppositò igne effunderent hanc monetam, vndequaq; repertam, atq; in eam bulliente metallo autores perfidissimæ fraudis immitterent viuos. Cæteri verò in simili fraude deprehensi, caldarubus impositi, vel aqua feruenti cõsumuntur, vel in sublimiori trabe circũligata p totũ corpus moneta vndiq; splẽdente, suspendũtur, quemadmodum anno Domini M. D. extra ciuitatem Lincopensem regionis Ostrogothorũ puer existens fieri vidi. Statutum ergo fuit iuxta leges vetusti temporis, & laudabiles vicinarum prouinciarum consuetudines, vt penes Reges, & Principes, ac maiores Ecclesiastici regiminis proceres, & magistratus, potestas cudendi legalem monetam remaneret, ea potissimùm causa & modo, vt vno eodemq; grano, seu gradu, vel liga, nedum in Septentrionalibus regnis, sed & vrbibus Germaniæ maritimis, in emendo vel vendendo, ob meliorem concordiã, moneta cuderetur, ac expẽderetur.

Moneta à Moschouitis falsificatur.

Pœna monetæ falsificatæ.

Pœna alia decoctionis vel suspensionis.

Potestas cudendæ monetæ.

Liga conformi.

De damnis vilissimæ Monetæ.

CAP. XIIII.

EVOLVTIS demum pluribus annis, statuta tam necessaria, & vtilia dum contemnerentur, aut negligerentur, aut propter priuatam quorundam præsidum cupiditatem studiosè supprimerentur, moneta adulterata rerũm pretia sine ómni æqualitate, aut equitate eleuabantur. Præterea commutatio, seu vendrtio odiosa vbiq; intendebatur: lites domi forisue etiam vsq; ad Romana tribunalia ante L. annos inter Principem regni Suetię Stenonem Sture, et Ottonem falsarium monetæ, volubantur. Nec longè ab eo tempore Magister Prussiæ Albertus (sic enim Ordini Theutonicorum præsidens appellatus est) promoturus grane bellum aduersus Regem Poloniæ, monetam multo ære, seu cupro respersam, quadrata figura cudi iussit: quem

Damnũ monetę falsæ.

Steno Sture antiquior.

Albertus magister Prussiæ.

Christiernus 2. rex Daniæ.
Klipping. 1521.
Gostauus.
Christiernus excluſus.
Io. electus archiepus abrogat vilisimā monetam.
Campanæ conflantur è moneta.

Rex Daniæ Christiernus II. contra Sueones Gothoſq; pugnaturus, ſimilem monetam, Klipping dictam, fieri præcepit: valoremq; maiorem ex autoritate, quàm æris bonitate impoſuit viliſsimæ huic monetæ: qua multiplicata, ſeditioſorumq; opera concurrente, in adeptione regni voti compos factus eſt. Sed breui momento. Surrexit enim illuſtris adoleſcens Goſtauus Ericſon, qui ſeuitiam Chriſtierni fugiens, proçerum ac populi conſenſu, regna Suecorum ac Gothorum gubernanda ſuſcepit, exiguoq; temporum interuallo ſimili multiplicata moneta, atq; militibus erogata, Chriſtiernum è regnis totaliter excluſit. Sed nec ita facilis erat introducti numiſmatis, licet abiectiſsimi, & per tot ampla dominia diſperſi, abrogatio, donec allegatis euidentiſsimis tam peſsimæ monetæ incommodis, prouida circumſpectione D. Ioannis Magni Gothi Legati Apoſtolici, ac electi Archiepiſcopi Vpſalenſis, in publico totius regni conuentu, nunquàm deinceps valitura abrogaretur. Igitur comportatã hanc monetam prouinciales præſides, ſeu natu maiores, in campanas Eccleſiarum, adhibitis artificibus peritis, ad obſequium Dei transfuderunt. Regniſq; vtcunq; pacatis, rediit vetus moneta: ſed rerum pretia odioſè eleuata, non ita facile ad æqualitatem reduci poterant, vt alias indiſcretiſsimè per externos homines erant introducta.

De vtilitate legalis Monetæ.

CAP. XV.

Fiſcus miſer.
Monetæ bonæ vtilitas.
Moneta conformis.
Nummi aurei.
Moneta Romana.
Moneta conformis vnitatem oſtendit.
Monetarii.
Bellum monetariorum.
Dynaſtę.
Munus oratorium.
Regia ſuaſio.

QVEMADMODVM omnibus compertum relinquitur, illum eſſe miſerum fiſcum, qui vilitate monetarum colligitur ex tributo ſubditorum: ita opulentus, & ſecurus habetur, qui iure, valoreq; collectus eſt ad publicam vtilitatem. Mira igitur vtilitas ad amputandas regionum, ac hominum ſeditiones, dolos, fraudes, periuria, & reliqua indicibilia mala, eſt in legali & iuſta moneta, ex forma ſigni, materia metalli, ac pondere conſtans: qualem vetuſto tempore regio Aquilonaris cum vrbibus Germaniæ conformiter retinens, pacis pulchritudinem habuit, & omnia bona comitantia eam: tantoq; temporum ſpatio eandem obtinere creditur, quanto ea media fouet, & amplectitur, vnde perenniter coaleſcere poſsit, hoc eſt, quòd pares pondere & pretio denarii ſint, quocunq; deducti fuerint in poſſeſsionem alienæ crumenæ, præſertim aurei nummi, qui ſimilitudine ponderum, diuerſitate imaginum, conformitate granorum, barbaras nationes ducere ſolent in admirationem, & ſtuporem, vt cum talibus principibus, quorum hæc ſigna videntur, pacem cupiant, vel oblatam ſine cunctatione ſuſceptent. Pulcherrimũ huius rei teſtimonium Pli. lib. VI. cap. XXII. de Romanis affert, cũ quibus ob prædicta numiſmata principes Indiæ & Taprobanæ, inire & ſeruare amicitiam affectabant, arbitrantes eam gentem magnã tenere iuſtitiam, quæ tot pretioſis, tãq; miris, variiſq; inſculptis imaginibus, oſtenderet vnitatẽ: in qua reliquæ virtutes pulchro ordine catenatæ videtur. Sed neq; illa harmonia diu carere potuit turbatore: nam monetarii, quos conſtat in publicam vtilitatem ſpecialiter fuiſſe ſuſceptos, ad priuatum cõmodum reſpicientes, ſeditioſis hinc inde collectis turbis, Aureliano Imperatori intulere periculoſum bellũ, quale in ſempiternũ vocatur Bellum Monetariorũ. Mira profectò fuit eo in tpe inopia, vel paditio fiſci, cùm Reges ipſos plurimum poſſe dicimus, ait Strabo lib. IX. Ideoq; ipſos Dynaſtas, id eſt, potentes nuncupamus: quoniam quò velint populos, aut vi, aut ſuaſione perducant. Per munificentias igitur maximè perſuaſos efficiunt: non enim orationem ſuadere Regale, ſed oratorium eſt munus. Regiam verò ſuaſionem tunc appellamus, cùm donationibus adducant, ferantq; quò cupiant. Itaq; muneribus exhibendis perſuadent: Armorum autem copiis violant, & vrgent. Iſta verò

ambo

ambo pecunia veneunt, comparanturq; . Nam ille magnum habet exercitum, cui & alendi facultas suppetit, & plurimas effundere largitiones is valet, cui amplissima possessio euenit . Sed de his infrà in libris Bellorum aliquid peramplius ostendetur . Pecunia veneũt

Exercitus vnde

De excellentioribus Monetis Septentrionalium regnorum.

CAP. XVI.

VALVIT plurimum vetusto tempore pecunia coriaria, vt superius eodem lib. cap. XII. dictum est : deinde argentea pura, postmodum mixta : quæ multis seculis vsq; ad hæc tempora, etiam in solo ære cusa durauit . Quæ cùm certis signis mõstrata est Regio fisco, ac Reipublicę inferre irreparabilia damna, repetitus est antiquus cudendi modus, scilicet in puro argento, maximè pro mercibus importandis, vel exportandis . Hæcq; moneta diuerso æstimata est valore, vtputa sub signo nauicularum, coronarum, vrsorum, aurum, canum, spicarum, & ferrearum clauarum : quæ omnia prouinciarum, Regum, Principum, ac communitatum signa sunt. Hoc autem tempore pura moneta argentea valore vnius floreni abundantissimè ad plura centena millia & myriades, annuatim cusa, vsq; ad Germaniæ, Sarmatiæ, & Tartarorum fines exportatur: rursusq; veterum Gothorum Regum, Theoderici, Alarici, Theodati, Totilæ, Vitigis, & Teiæ, monetæ aureæ regno inferuntur . Maximè delectantur insigniores personæ, magnatum signa, faciesq; contemplantes .

Pecũia coriaria

Argentea.

Aerea.

Damna vnde.

Monetæ signa.

Daleri.

Reges antiquĩ Gothorum.

De Aurificibus.

CAP. XVII.

OSTENSO superioribus figuris quòd maxima, ac inexhausta sit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem, sequitur vt eius vsus, vel abusus ostendatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene vti scientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis

Metallũ nobile

igitur antiqui temporis moribus, satis monstrari poterit, quàm ingens auri, & argenti, alterúsue pretiosi æris opulentia fuerit, quando (vt primo lib. præmissum est) templa idolorum, triclinia Regum & Principum, vsq; ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentissimum ornamentum extendebantur. Auri quidem minera, vt tunc abundans fuit, ita postmodum ob sæuam mortalitatem, peste, gladio, fame, & tempestatibus excitatam, rarefacta, cura eius euanescebat. Solam memoriam quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus Aquilonis superius fuerat enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis sit in Suetico cupro: quod emptum, & exportatum, ac plerunq; à naufragio repetitum, arte igneq; expurgatum, possessoribus suis præstat insigne lucrum. Hancq; artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum, & examinatum, atq; in tenues laminas resolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vsu longarum nauium in flumine vulgatissimo Vistula vsq; ad emporium Gedanense Ducatus Prussiæ deportandum, eoq; loco diuidendum faciunt: reliqua domesticis aurificibus (si arte secretiori aliquid auri è cupro, vel ære exprimere possint) salua relinquuntur. Quantum ad argenti vsum, nullibi communius, aut splendidius in omni hominum conditione venundatur, quàm in Suetia, & Gothia: vbi vix domus, vel familia reperitur, quæ non semper aliquid annua industria adiicit ad partam possessionem. Quæstus etiam maximus est in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum: quibus ciboria, siue loca auro, argentóue constructa, reuerenter deputantur. Similiter & ornatu virginum in amplissimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annulisq; à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec frustra: prouidè enim eis potius argento, tota carum vita & heredum duraturo, quàm sericeis vestibus esu vermium subitò perituris, elargiuntur. Immò illustrioribus viris adaptari solebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter Silff schena dictæ, atq; rotundi argentei nodi in vestibus vndiq; perstringendis: immò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt sono percepto obuii caueant calcitrationem, alligantur. Præterea strepæ, frena, & pectoralia, plurimaq; argentea, potius luxu, quàm solido apparatu, fabricantur ornamenta.

Templa idolorũ.

Mortalitas.

Posteri inexplebiles.

Hungarorũ artifices.

Vistula flu.

Gedanense emporium.

Ornatus muliebris.

Argenti perpetuitas.

Silff schena.

Campanulæ.

Frena.

De argenteo ornatu virginum.

CAP. XVIII.

XTAT apud Ostrogothos vetustissimum oppidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuosissimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reseruat aquam, vt vix solis iumentis, & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia vbiq; supplet, cùm ex viua scaturigine perpetuas habent venas. Oppidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximum sore desolationi, tamen situ, fertilitateq; sua, ac opulentia simile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, vtputa inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca

Scheningia.

Schena flu.

Fontes.

Situs saluberrimus.

opaca. Plateę huius oppidi adeò ingenioſa induſtria à primis fundatoribus tractæ ſunt, vt quaſi ex omnibus circumferentiis qualitercunq; flectuntur ad publicum forum, & prætorium veluti centrum concurrunt. In hoc foro ſtabat gigantea ſtatua, Turonis longi nomine, inſtar Rolandi Bremenſis inſignita: ad cuius genua publica quæſtione corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet raró reperti: qui inter brachia ſtatuæ connexa, ferreis catenis ſaxa indicibili confuſione, ac aliis ludibriis in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris ſexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratiſq; coronis palmari altitudine ſolennioribus feſtis incedentes: quarum etiam alius cultus, & ornatus, ſicuti & aliarum mulierum, totus, & opulentus erat in argento: cuius copia ad omnes & ſingulos, etiam agricolas extendebatur, & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potius ſplendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

Plateę.
Turelang.
Roland.
Adulterorum pœna.
Coronæ virginum.

De magnis diuitiis, & viris heroicis huius antiquiſsimi oppidi Scheningenſis, & illuſione diabolica in eo facta.

CAP. XIX.

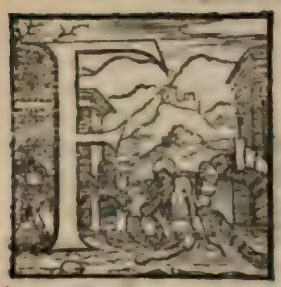

VERVNT & illuſtres, ac nobiles viri, ac fœminæ in prædicto oppido Scheningenſi, tam ratione magni germinis, quàm fortunatum deliciis in omni generatione, ac natione reputati: inter quos beatus Nicolaus quondam Antiſtes Eccleſiæ Lincopenſis, diuina reuelatione puriſsimus in vita ſua S. Birgittę declaratus. Prętereà nobiliſsima vidua Ingridis: quæ contemptis mundi pompis, Hieruſalem, Compoſtellam, ac Romam tempore Martini IIII: anno Domini M. CC. LXXXII. peregrè profecta, eiq; à terra ſancta cum aliquot deuotiſsimis virginibus comitibus ſuis reuertenti, diabolus inſidias poſiturus, magna pompa, ac equitum caterua, veluti potens dominus hoc oppidum ingrediens, proconſules ac ciues illicò in forum publicum vocatos inſtruxit, vt nequaquàm admitterent certas mulieres ante mœnia paululum commorantes: aſſerens, eas maleficas fore, & à multis annis earum exercitia dudum apprimè cognouiſſe, tanquam peſsimarum incantatricum. Quo audito, multis è conſulibus, & aliis conſueto modo ſeſe ſigno ſanctæ crucis ob horrendam relationem munientibus, illicò in ictu oculi tota illa diabolica turma euaneſcere viſa eſt, quaſi fumus. Compertoq; per nuntium, mulierem ſanctam præ foribus à peregrinatione reuertentem adeſſe, ſanctiſsimis obſequiis obuiàm procedentes, eam in ciuitatem ſuam receperunt: & ob id eius benedictione omnibus bonis repleri, ſtabiliriq; merebantur. Vnde Senatus ille, viſo tam euidenti miraculo, quiſq; pro ſua ſorte, maxima vaſa argentea, quibus abundabant, ſanctę huic mulieri in ſupplementum ſuæ opulentię, vt manſionem pro ſe, ſuaq; virginea comitiua, quodcunq; vellet, fabricaret, alacriter ac liberaliter offerebant: quo factum eſt, vt deuotiſsimum monaſterium Virginum S. Dominici hinc exurgeret, loco apto, laudabiliq; obſeruantia, & regula,

Nicolaus Eps Lincopenſis.
Ingridis.
Diabolus equeſtris pompæ.
Diabolus euanuit.
Vaſa argentea donantur Ingridi.

ad hæc vſq; tempora Lutheranorum, magna ciuium diligentia, pro earum filiabus caſtè, & ſanctè educandis, cuſtoditum, ſed nunc euerſum. Comes etiam huius ſanctiſsimę viduę fuit quædam Mechthildis, de regno Daniæ illuſtris proſapiæ virago: cuius violentus ſponſus contradicentem opprimere volens, ab altis ſcalis cadens, fracta ceruice ſubitò expirauit. Hæcq; in medio noctis ſilentio aufugiens, ope prędictæ mulieris viduę, in ſancta virginitate vſq; vitæ exitum plena bonis operibus illæſa permanſit.

Mechthildis Roſchildenſis

De pellicibus, & diuerſitate pellium.

CAP. XX.

MIRANTVR plurimi quomodo tutè, & ſanè viuant homines in horrendis frigoribus plagę Septentrionalis, de quibus primo lib. cap. XIX. pro parte extitit declaratum: hancq; leuem quæſtionem vltra XXX. annos audieram in Italia, præſertim ab Aethiopibus, & Indis, quibus oneroſus videtur veſtitus ſub zona torrida, ferre plumaceas veſtes ex pſittacis, et diſcoloribus papagallis artificioſè confectas: quibus reſpondetur, prout omni prętérito quo poterat reſponderi, Naturam omnium rerum matrem nihil agere ſuperfluum, neq; diminutum, immò omnibus productis optimè prouidere. Gaudet Indus multiplici plumarum genere, magis forſan pro tegumento, quàm neceſſitate: rurſus Scytha villoſo veſtitu, & tegmine pro commoditate. Nec terminum commutare licebit ſagacitate naturæ præſcriptum: quæ ſicuti ſub polo Antarctico immenſos calores, difficili remedio temperandos, amplectitur: ita ſub Arctico aduerſus aſperrimas hyemes, glacies, frigora, & ſpiritus procellarum opportuna remedia faciliter adminiſtrat, ligna videlicet in maxima copia, & leuiſsimo pretio, & demum pelles diuerſorum animalium, tam ſylueſtrium quàm domeſticorum, vt ſunt,

Quæſtio continua.

Natura rerum mater.

Indus.

Scytha.

Remedia frigoris arcendi.

Animalium nomina.

Agnorum	Doſſorum	Lutrarum
Alcium	Fibrorum	Mardurorum
Aſperinorum	Gulonum	Onagrorum
		Biſontium

Bisontium
Ceruorum
Castorum
Cattorum syluestrium
Caprarum
Damularum
Glirium syluestrium
Harmelinorum
Hędorum
Leporum
Lyncum
Lupórum
Ouium
Rangiferorum
Taxorum
Vitulorum marinorũ et domesticorũ.
Vulpium
Zebellinorum.

Quarum omnium experti pellifices ita ingeniosè nouerunt mixturas componere, vt pulcherrimum decorem ostendat varietas, & calidissimum fomentum adiuncta mollities. Sed in his emendis subsequens capitulum attendatur.

De cognoscenda pellium sophisticatione.

CAP. XXI.

PELLES zebellinę, marduringę, harmelinæ, castorinæ, lyncinæ, ac lutrinæ, in sui cognitione valde cauta indigent examinatione, cùm vario modo falsificatæ perueniant ad manus emptorum, vt eos sæpe emptionis pœniteat, ob subitam colorum mutationem. Asperine aut pyrolinæ, quę Italico sermone Schirassę, vel Dosinæ dicuntur, in duplici differentia reperiuntur, montanæ scilicet Septentrionales, albicantes cum colore cœlestino: aspersione cretacei pulueris fallaciter colorantur. Aliæ verò, scilicet Meridionales, id est, versus Australem regionis situm captæ, similiter creta, & picea fuligine mixta facilimè sophisticantur. Marduringæ autem, aut zebellinæ pelles, piceis tedis fumantur, vt apparent in pilis densiores, ac nigriores. Ideoq; sub aperto cœlo, aut aura serena, vel solis reflexu, sed caliginoso obscuroq; aere ex industria venundari solent. Et ita castorinæ, ac lutrinæ pelles adulterantur. Verùm fallacia hęc fricatione candidissimi lintei panni statim deprehenditur. Harmelinæ pelles creta in modum farinæ respersæ, multò albiores solito discernuntur. Sed rursus hæc sophisticatio nigra tela per leuem fricationem admota ostenditur, tanquam per duos colores directè contrarios experientia caperetur. Igitur in comparatione, seu emptione huiusmodi pellium, puro oculo, claroq; die prouido emptori opus est, ne prędictis, aut aliis maioribus fallaciis decipiatur.

Dosi.
Puluis cretace'.
Marduringæ.
Zebellinę.
Aura serena.
Castorinæ.
Lutrinæ.
Linteus pannus
Harmelinæ.
Tela nigra.
Puro oculo.

LIBRI SEXTI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLICIS INSTRVMENTIS, RITV, CAVSA, ET CAVTELIS PRAELIANDI.

LIBER SEPTIMVS.

De Artificibus balliſtarum, & telorum.

CAP. I.

PARVM naturę viſum eſt hominem cęteris omnibus animantibus imbecilliorem ęrumnis & lachrymis plenum, ad infinitas calamitates, vt Plinio lib. VII. placet, produxiſſe, niſi & ipſe homo crudeliora abbreuiandæ breuis vitæ compendia inueniſſet: idęp iuxta gentium ritus in toto orbe diſperſarum. Aliis etenim modis Scythæ, aliis Afri Indięp pugnant, aliiſęp armis, vel deprauata natura, vel furore ipſa miniſtrante, vtuntur. Apud Septentrionales gentes talis, vt ſuperius oſtenditur, vſus reperitur in arcubus, balliſtis, & ſagittis: vixęp datur incola terræ, qui in ſimilibus armis haud eſt prouiſus: idęp propter hoſtiles inſultus arcendos, ac noxias beſtias vbicunęp occurrerint, depellendas, vt ſunt immanes vrſi, ac lupi: contraquos latę veluti nouaculæ producuntur ſagittæ, ob pilorum denſitatem. Item lignęæ ſagittæ lato capite, pro marduris, zebellinis, ac pyrolis interimendis. Item biſurcatis, pro auibus ſyluęſtribus aucupandis: aliis in aquaticis inciſiuis, ob pennarum duritiem penetrandam: aliis

Scythæ.
Afri.
Indi.

Armoꝝ genera

Cauſæ armorũ, & ſagittarũ.

aliis ad alces, seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verùm de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferius de diuersis animalibus venandis, plura ostendentur. Arbores reflexę pro arcubus.

De sagittis, & telis bellicis.

CAP. II.

QVANTVM ad præliorum congressum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos ceteros in fortitudine ballistarum, sagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eò quòd vix in orbe maioris rigoris fiunt ballistæ, quàm apud eos: neq; maiores gladii, qui hæreditario iure, & munere, tanquam supellex argento locupletior, inæstimabili desiderio affectantur, & dantur, ac possidentur. Nec minor in fortibus ballisti affectus est, & rotulis earum attractiuis, quibus mira agilitate dorso incuruato ballistę extenduntur: talemq; vim habet eius vigore emissa ferrea sagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare consueuit. Ideoq; earum frequentior, quàm aliorum armorum in pręliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vsus est, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusq; sagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia secum diligenter ferunt: quoniam portatiles sunt, & raro frustra proiectæ, etiam tricuspides, & veneno tinctæ, ob hostium rabiem, & immanitatem, sine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur sagittis, nisi vbi exploratum habuerint hostilem ferociam, & crudelitatem, quòd nemini sit parsura. Meminit Plin. lib. XVI. cap. XXVII. cannarum siue arundinum, vnde sagittæ fiant. Sed earum vsus in Septentrionali plaga nunquam habitus est, nec vllo tempore haberi potest, quia canna ibidem crescens, ob frigoris vehementiam, puerilis digiti grossitiem, vel spissitudinem nunquàm excedit. Ideoq; vna canna Italica pro fulcimento senum, & debilium, ibi loco deliciarum venundari posset vno boue, vel equo. Ballistæ verò neruosæ ab inferioris Germaniæ artificibus ad regna Aquilonaria importatæ, boum aut equorum commutatione, vbi moneta non assuerit, recipiuntur.

Ballistæ. Gladii. Vis arcuum. Mœnia ferrea. Tricuspides. Sagittæ cur veneno tingũtur Cannæ vel arundines minimę

De diuersis generibus Armorum.

CAP. III.

NOTVM est naturam bestias, alias dentibus, alias cornibus, alias pedibus, alias secretioribus membris, immò sputis, spiculis, vrinis, & excrementis in sui defensionem, & tutelam armauisse: hominem verò vagitu, gemituq; imbecillem, omnium ærumnarum capacem, à primordio originis suæ angustiatum, mitem, inermem, rationi subiectum, velut in arenam, & certamen omnium tolerandarum passionum, & iniuriarum constituisse. Sed dum rationi, quæ salubria suadet, consentire renuit, ad arma plusquàm beluina ferocitate consurgit. Et hinc tot exquisita ad miseriam, morbum, & mortem compendia, præter secreta abominabilium artificum inuenta, & tormenta, quasi à crudelioribus macellariis laudabiliter excogitata videantur: de quibus scilicet secretioribus armis, ob horrorem multiplici ratione deinceps veniet abstinendum, ac conticendum. Attamen superius depicta, ac alia arma, inter præcipuos thesauros plusquàm honores, & fortè animam, collocata custodiunt, & adaugent Septentrionales, immò inter dotalitia, & hæreditaria bona quasi pretiosam, et primam supellectilem computant, in continua generis successione: & hoc non tantùm, quia his remediis & instrumentis, ingruentibus inimicis, sed & ferocissimis bestiis, hyeme præcipuè, veniet occurrendum: licet & æstate nulla rubigine consumuntur. Interea satis apparet, plures ferro, quàm auro, vel argento fore ditiores. Splendet enim, Cassiodoro teste, claritas in armis expolita, vt intuentium facies fideli puritate restituantur: quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, vt non limis compositę, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alueis excauata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: vbi tanta varietatis vmbra concludit, vt intextum magis credatur variis coloribus lucidum metallum: & hæc arma atra cotis emundat, & minutissimus puluis industriosè detergit, vt speculum quoddam virorum faciat ferream lucem: qui patriæ natura largiente concessus est, vt huius rei opinionem aliis faciat singularem. Enses, qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani: qui tanta elegantia visus est excolere fabrilia, vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse diuinum. Ideoq; pretiosi

Arma bestiarũ. Arma hominũ.

Compẽdia mortis.

Arma conticẽda

Plus ferri quàm auri. Cassiodo.

Ferrea lux.

Vulcani arma.

pretiosi muneris loco nunc, vt olim, amica vicissitudine inter principes locum obtinent, quia singulis temporibus grata videntur & accepta, vsuq; delectabili (teste eodem Cassiodo. lib. V. in principio) apud Regem Theodericum, & alios principes seruabantur. Si etiam quis de omnibus, vel pluribus bellicis instrumentis aliquid intueri desiderat, videat Isido. lib. XVIII. qui nihil in hoc onerosо solatio videtur omisisse docendum. Igitur Septentrionales populi gladiis, lanceis, pugionibus, spathis, aliisq; telis nedum domi, sed foris contra nocentes bestias, & crudeles inimicos vtuntur. Cimbri tamen tricuspi, sicuti & Gothi, telo vtuntur: quæ & olim toti mundo incognita non fuerunt. De armis verò Persarum, Assyriorum, Thracum, & Aegyptiorum, ac Indorum, Herodotus extensè permaxima dicit: similiter & Plin. lib. VII. ac Vegetius in sua professione. De gladiorum hebetatione, seu amentatione, ac incantatione, Saxo Danorum historicus diuersis in locis mirabilia, sed non incredibilia adducit, dum in rebus multis & minutis, ob stupenda naturæ miracula inesse videntur.

Armorꝫ noīa.

Cimbri.

Hebetatio gladiorum.

De subita conuocatione communitatis ad arma.

CAP. IIII.

CERNITVR hic homo præcipiti equo vectus, fustem, seu baculum vno fine combustum, altero fune ligatum asserens: cuius fidelior, simpliciorq; interpretatio hæc est, vt quoties imminent hostes in littore maris, seu limitibus regnorum Septentrionalium, tunc illicò iussu præfectorum prouincialium, accedente consensu & consilio veteranorum in simili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aspectu, agiliori iuueni cursu præcipiti ad illum, vel illum pagum, seu villam, huiusmodi edicto deferendus committitur, vt III. IIII. vel VIII. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & singuli ab anno trilustri cum armis, & expensis X. vel XX. dierum, sub pœna combustionis domorum (quæ vsto baculo) vel suspensionis patroni, aut omnium (quæ func alligato signatur) in tali ripa, vel campo, aut valle

Modus celerrimæ conuocationis.

Baculus tripalmaris.

Trilustris ætas.

comparere teneantur subitò, causam vocationis, atq; ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaq; nuntius ille quouis posta, seu veredario celerior, peracta commissione lentè reuertitur, signum afferens, omnia legaliter se fecisse: continuoq; momento vicatim vnus & item alius cursor, qualiter agendum sit, præscripto loco demonstrat. Taliq; modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali, vel octiduano spatio innumera multitudo cum armis, & expensis congregatur, immò agricolæ grandæuiores propter consilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, in campos accedunt, sicuti & fœminæ in mœnibus vrbium, vel arcium, vt eiciant saxa, vel calcineas pultes: de quibus infrà suo loco dicetur.

Agricolæ senes consiliarii.

De custodia viarum, & exploratorum.

CAP. V.

TQVI ne hostilis exercitus, quid incolæ meditantur agnoscat, loco opportunò deputantur viarum custodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione descendere sinunt, immò nec nuntios hostium, quando deprehenduntur non pacis gratia, sed explorandi causa aduenisse. Volunt enim incolæ inimicos, quàto numero congregati sunt, quibusue hastis & armis, seu contis aut sagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim hastæ (vulgari Italico Picchæ dictæ) duobus, aut tribus pedibus longitudinem exuperant hastas, seu lanceas inimicorum, vti in electione Regis Danorum Christierni II. anno Domini M. D. XXI. ductu nobilissimi Gostaui Ericson, postea Regis, euenit: qui XX. millibus huiusmodi hastatorum montensium inhabitatorum, Dalacarlorum, ad campestria loca Arosiana, sub finem Maii impetuosè hostibus congressurus descendit, & in momento victor euasit. Horror enim Christiernianæ seueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, sed vniuersos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine, causaue factum est, vt idem Gostauus vbiq; concurrente infinita multitudine, etiam illustrium, & nobilium assensu, primò proclamatus sit Princeps, & inde Rex à tribus Episcopis sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habentibus, sit coronatus: de cuius gestis alibi diffusius ostendetur. Nuntiis igitur, vel cursoribus, pro enuntiando congressu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius, aut seuerius excogitari possit: quia hos neq; vis niuium, neq; imber, neq; æstus, neq; nox distinet, quin propositum sibi cursum celerrimè conficiant: quorum primus proximo pago denuntiat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio, seu districtu cuncti cognouerint, vbi, quandóue, & propter quid sit congrediendum. Nec satis securus erit præfectus, si titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, illicò scire volunt, quid expediat peragendum.

Nuntii hostium quo casu tenendi.

Longitudo hastarum.

Gostauus quō Princeps factus sit.

Impedimenta nō terrent præliaturos.

Periculū præfectorum.

De directione multitudinis conuocatæ.

CAP. VI.

CONGREGATAE multitudini incolarum mox assunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonstrant, & cohortes, turmas, ac legiones distribuunt, acieſq; seruandas prædicunt, vexilla committunt, causas belligerandi exponunt, præmia prædamq; victoribus promittunt, hostium insolentiam & damna inculcant, & quàm necessarium sit patriam tueri libertatem, vniuersis & singulis manifestant: hacq; celeri expeditione omnes audacissimos iniuriarum vindices reddunt, ea potissimùm ratione, quòd domestico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congressus, idq; pilis, sagittis, fundis, gladiis, quibus aliquoties, vel sæpius hostem interimere, vel fugare consueuerunt: quidue in bello fieri oporteat, non minus commodè sibi ipsis præscribere, quàm ab aliis addiscere nórunt. Quo fit, vt dum in hostem non secus quàm graues, & luctuosæ tempestates vno impetu deferuntur, ferociterq; irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, sternendi, capiendi, aut omnia in hostilibus castris confundendi, prout natura loci concedit. Populoq; mos est tumultuaria, atq; cursoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in hastis, aut statorio bello, suo ordini seorsum deputantur, vt suis sint auxilio, si resistentia hostium in ipso impetu retrusi fuerint, vel fugati. Alii verò turmatim conglobati, aut itinera custodiunt, vt hostem ad insidias, & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate sufferendæ pugnę defessum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipsum hostem incluſum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeq; prouident, quòd nouas recenteſq; pugnatorum turmas bello inualescente inimicorum viribus incessanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

Præfectorꝫ prudentia.

Causæ bellādi.

Armorꝫ noīa.

Modus impetuosus.

Pugna tumultuaria.

Modus supandi hostem.

Nouæ turmæ surrogandæ.

Adhuc de cautelis bellatorum.

CAP. VII.

Pugna exire nõ licet.

SOLET etiam plerunq; , vti in quouis acerrimo bello , accidere , vt non modò defessо ex pugna excedendi , sed ne saucio quidem eius loci, vbi constiterat, relinquendi , ac sui recipiendi facultas concedatur . Ideoq; hyeme propter horrendũ frigus , & æstate ob ingentem æstum longè plures pereunt , quàm reliquis temporibus anni : quinimmò cuncto tempore intereunt , qui aut pericula præuidere negligunt, aut hostium paucitate contempta , temerè prælian- tur . Sæpe etenim minores bestiæ angustiis constrictæ , rabie contracta maiores superãt, vtpote quòd vna vulpes plures canes robustos lacerat, & euadit. Qui verò in hostili exercitu ab equis siue nudis, siue cataphractis pugnãt, maioribus periculis subiiciuntur. Incolę enim patriq defensores, vti peritissimi sunt in sagittatoria arte ex fortibus corneis ballistis, ita & modũ pugnandi seruant, vt potius equum, quàm sessorem lationibus sagittis, Schecta appellatis, transfigant : rectè existimantes, lęso iumento, ipsum sessorem mox ruiturum. Nec opinione falluntur . Ferrea enim sagitta corpori immissa, intolerabili excitato cruciatu equitè & iumentum strangulat repentino casu, prout in multis cap. infrà dicetur. Prętereà hoc obseruant, vt semper pedites, qui optimi iaculatores sunt, in locis montanis, ac asperis ꝓ equitibus pugnent: quia loci natura cũ fideli ductore victoriã ab hostibus certissimo exitu pollicetur, sicuti ecõtrà, quãdo duces belli ad insidiosa loca ducunt , vel potius seducunt exercitũ optimè animatũ, & armatum: prout Liuius factum fuisse in saltibus Candianis testatur, & Plutarchus per proditores Arabes contra M. Crassum, vti miserrimum & infelicissimum spectaculum ibidem videtur, satis dignum vt à principibus legatur , sæpiusq; lectum repetatur .

Pugna temeraria, & contemptu hostiũ plures ꝓire solèt.

Vulpes euadit.

Equus potius quam sessor sagittatur.

Schecta.

Pedites ꝓ equitibus pugnãt.

Duces fallaces.

Exèplũ notabile, ne pricipes illusi turpiter occidantur.

De littoralibus præliis.

CAP. VIII.

Modus arcendi hostẽ à littore.

IMMINENTE maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi , præsertim Gothi , Sueci , ac Finningi in hostica classe arcenda , vel excipiẹnda . Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præsidiis eminus hostem sagittis arcent à littore , aut propius accedentem saxis è sublimi proiectis elidunt,

elidunt, aut in faucibus portuum ſtylos cæcos, denſaſq; ſudes ſub aquis infigunt, vt ſine defenſoribus aditum aduerſariis valeant prohibere. Aliquando etiam hoſtium opinioni timidos ſe demonſtrant, in extremis ſyluarum brachiis latitantes, vt quo loco prædandi cauſa hoſtes aduenerint, cornuum acutiore citato ſono conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Pleriſq; enim in locis littoralibus acceſſus receſſuſq; ſyluarum teneris arboribus inciſis, inflexiſq; crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis, ſentibuſq; interiectis effecerant, vt inſtar muri hæ ſepes munimenta præbeant, quæ non modò non intrari, ſed ne facilè introrſus perſpici poſsint. Intra eas ſyluas quaſi ſingulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius ſpeculatorum induſtria fuerit excitata, præſertim dum hoſtes per ædium incendia, & agrorum depopulationes fœuire videntur. Eo nanq; ſcelere nullum truculentius indigenæ reputant, nec atrocius patria ſeueritate compenſant, quemadmodum huius rei Caſsiodo. meminit de Regibus Gothorum, grauiter eos punire ſolitis, qui ſegeti nocerent, aut meſsibus maturandis.

Styli cæci.

Stratagema.

Irruptio inſidioſa.

Seps prona ac denſa.

Multitudo latitans.

Incendiarii acrius impetuntur

Segetū cōbuſtores peſsim:.

De peſſimo euentu hoſtilis claſſis.

CAP. IX.

VENIT præterea ſæpius, claſſem bellicam littoribus applicantem, tantis nebularum obſcuritatibus ſubitò obrui, vt nedum vlterius progredi nequeat, ſed nec mutuas prohibere nauium colliſiones, aut cæca ſub aquis ſaxa, labore vel ingenio euitare, immò nec velorum beneficio ad apertum euadere gurgitem, propter diras tempeſtates, quæ nebulas huiuſmodi concomitantur: quibus ſedatis, tanta plerunq; ſuccedit maris tranquillitas, vt claſsis ipſa ſeſe à loco minimè commouere poſsit: immò & fulgurum, ac coruſcationum eauis interdum ſequitur, vt ipſa nauigia incendio, ac ſubmerſione vorentur: cuius rei frequens teſtimonium perhibent annales Oſtrogothorum, aliaq; ſaxa in littore relicta, de ſimili calamitate oſtendentia rationem. Cæterùm vbi hoſtis minores inſulas defenſore carentes, lignandi cauſa audentius ingreditur, ſine vita, vel vulnere vix diſcedet. Dum enim inſularum poſſeſſores id imminere proſpexerint, inter frutices, frondeſq; iacula ſecretis funiculis ad arborum robuſtiores ramos violenter extendunt: quorum fortiſsimo repulſu, leui tactu citato, quilibet ignarus facilimè trucidatur. Nec deſunt in locis opportunis cauæ ferarum, profundo inſidioſoq; ingenio fabricatæ: quas ſi quis inciderit, membris integris vix extrahetur.

Nebulæ tenebroſæ.

Cæca ſaxa.

Tēpeſtates diræ

Tranquillitas.

Fulgura.

Saxa ruinæ.

Sagittæ inſidioſæ ramorum.

Cauæ ferarum.

De ignibus montanis tempore hostili.

CAP. X.

Fumi.

Custodia equestrium.

Ignita pyramis

Velites equestres.

Modus circumueniẽdi hostẽ.

Victi.

EX hac imagine duo veniunt consyderanda: quorum alterum in vertice montium, fumi scilicet congestis lignorum struibus ad classicos insultus accedentium inimicorum arcendos excitati: alterum verò in littoralibus angustiis, & scopulis, ne hostes insiliant, diligens equestrium custodia intuenda: qui montana inhabitant loca tempore hostili, veluti celerrimi speculatores, signa fumo faciunt: quibus visis, alii reliquos montes incolentes, itidem alongè positis ignita pyramide demonstrant, vt quilibet armatus iuxta numerum Principis, & patriæ lege decretum, ex campestribus locis pro littorum custodia sine mora descendat. Inter quos velites equestres celerrimi adsunt, vt hostibus portuum, vel riparum accessum præclusuri, sagittariis plebeiæ multitudinis locum statuant, vbi commodius excipiant, ac conficiant hostem, omnino aggredi contendentem: vt scilicet in vallibus, aut cauernis expectent, vel ad iniqua & ignota hostibus loca, quasi fugitiui declinent, ne fortè eos taliter insequentes educere valeant in agmina robustiora: quę vrgente necessitate, vsq; ad infinitam multitudinem augeri solent. Nec desunt exploratores quoquo versum emissi, qui renuntiant, qua ex parte adhuc immineant hostes, vt his celerius, & copiosius occurrentes, vel consilio, vel virtute, vel insidiis, vel necessitate, vel desperatione, vel loci securitate nutantibus, nedum victoriam adimant, sed et victos, vt imperata perficiant, militari lege constringant.

De externis exemplis Finnorum.

CAP. XI.

NEQVE Cæsar in bello Pompeiano sine significatione per castella fumo facta, vt erat superioris temporis consuetudo, cohortibus adductis circa ripas (vt lib. II. & III. Commen. ipse attestatur) processit, vbi noua orta causa nouam belli mutationem fecit. Accedit præterea modus Græcorum maximè Caphareum inhabitantium, qui hyemis tempore nauigare solent, vt hominibus montana iuxta ripas inhabitantibus, præcipiant luminosos ignes in summitatibus montium accendere, quibus visis hostes nauigantes in periculum, & mortem præcipiti casu rapiantur, sociiq; ex strepitu, & clamore morientium terreantur. Aliquibus tamen bellorum ducibus imprudens consilium videtur, quòd præliaturi ab incendio inchoent bella, quia eo signo longinqui conuocantur ad vltionem: quod vtiq; verissimum est in his, qui aliena inuadunt, & non in illis, qui propria tueri annituntur, vt superiori figura monstrabatur. Sed hoc quoq; euentu maiorem calamitatem recipiunt externi hostes, quàm intranei intulerunt, & plerunq; prius quò fugiant circunspiciunt, quàm tela contorquent. Satellites enim hominum genus infidum, & inquietum est, quod facilius congregari, quàm dirigi potest. Viso periculo in seditionem citius, quàm ad victoriam versi, seipsos præcipitare festinant, & hoc modico, ac inermi oblato resistente, prout Salustius refert cognitum, scilicet esse pauperem gentem, quæ contra opulentissimos Reges & Principes acerrima bella gesserit, prout de seruilibus bellis toties commissis est manifestum. Parcitur tamen villis, & oppidis sublimiori loco positis, ne comburantur, tum quia vigilantium sunt receptacula, tum etiam quia sub dominio sunt, tum itidem quia ligna afferunt pro montanis ignibus accendendis, vt longè lateq; appareant in hostilibus castris.

Cã noua bellũ nouum parit.

Stratagema.

Incendio bellũ inchoare pniciosissimũ est.

Satellitũ natura

Paup & iermis populus triũphat in opulẽtissimos reges

Locis certis parcitur.

De bellis syluestribus.

CAP. XII.

SVNT etiam quãplurima pugnacula tum natura, tum arte in syluis, ac montibus, ad arcẽdos hostes satis opportuno situ collocata: in quorũ accessu magis studẽt indigenę properantem inimicorum exercitum opprimere, vel captiuare, quàm eidem bonorum ciuium dispendio, & strage aperto armorum discrimine colluctari: æquius putantes crudeles inimicos naturæ ministerio corripere, qui despecta omni lege humanitatis, more beluino, nulli sexui, ætati, aut conditioni parcentes, furiunt & grassantur. Vnde vt incolæ eosdem hostes acrius inter syluarum proceras ar-

Loca arte & natura munita.

Naturæ ministerio opprimuntur hostes.

Arbores colligatæ.

bores proſternant, eas penes viam, qua proceſſuri ſunt, ferè diſſectas, atq; in vertice funiculis connexas, ſuper hoſtes longinquè caſuras, reſtibus aut funibus moderantur: quo fit, vt equitum peditumq; turmę, velut fulmine factæ, illicò maiori ex parte enecantur, vel aliàs in arcta via, atq; aſpera, lapidibus ſupernè iactis, quaſi ex altis mœnibus obruuntur, aut in faucibus montium per relictas inſidias iaculis, & telis confoſsi ſuccumbunt, aut ex ſubterraneis ſpecubus penes colliculos ſitis, balliſtis & ſagittis confodiuntur. Quorum enim poſſeſsiones hoſtilibus incendiis conſumptæ ſunt, i) in talibus locis amaritudine prouocati, exercituum duces interimere ſolent, aut aliàs domibus incluſos repagulis adhibitis incinerare, prout cap. de incendiariis puniendis exprimetur. Nec aditus in eorum ſubterraneas ſpecus vlla induſtria ab alienigenis inquiri poſſunt, cùm inter abditas rupes, cuniculoſq; retortos callidè ſunt obliquati. Auditur quidem vehemens emiſsi iaculi ſtridor, ſed vnde exurgit, penitus ignoratur. Quibus autem in locis Gothorum ſpecus huiuſmodi reperiuntur, ſine mea informatione temerarius, & ſuperbus hoſtis, quoties alienæ paci nocere prægogitat, experiatur.

Modus opprimendi hoſtē.

Vindicta in cō buſtores.

Stridor iaculoꝝ

De particularibus exemplis huiuſmodi belli.

CAP. XIII.

Verendenſes.

Sueno rex Danorum.

Viæ præcludun tur arbuſtulis

Periculum atrocius.

Arborea ſtrues.

Oppreſſorum calamitas.

Via compēdiaria.

Aurelianus Imperator.

Marcomāni apud Placentiā

Sacrificiis à deo victoria impetratur.

Cæſar in ſyluis pluria paſſus eſt.

Aggeres cūcati

SAXO Danorum clariſsimus hiſtoricus de calliditate Sueonum in cædendis ſyluis loquens, aſſerit, Verendenſes, id eſt, Meridionales Gothos, dum Sueno Danorum Rex omnia flammis, ferroq; ſub algidiſsima bruma inuaderet, plurimoſq; in niues moribundos abigeret, ſeſe eidem Regi viriliter oppoſuiſſe. Cęſis enim minoribus truncatarum arborum coaugmentis, ſaucium, quas permeaturus eſſet, anguſta præcluſerunt. Tantis ſiquidem circumiacentium rupium anfractibus claudebantur, vt abſq; ingenti diſpendio à latere præteriri nequirent. Quorum auſum dum Rex omnis moræ impatiens, celerius quàm prudentius equeſtri militia demoliri contenderet, atrocius periculum incurrebat. Vbi etenim ventum eſt ad ſauces, delapſi equis milites, quanquàm tenui armatura eſſent, quòd eis feſtinationis ardor periculorum contemptum ingeſſerat, arboream ſtruem oppugnare cœperunt: dumq; pacem indigenis poſcentibus non admitterent, pars ab agreſtibus è ſtrue tanquam ex muro pugnantibus, capite haſta traiecto opprimitur: pars ſaxis, ſudibuſq; fugatur: pars frigore correpta, Regeq; ignaro, furtiuo diſceſſu domum dilabebatur. Ipſeq; Rex compendiaria via curſum in ſuam Daniam reflexit, iuſtè punitus in frigore, qui prius afflictæ plebis æſtuaria per crudele incendium deuaſtauit. Ne etiam deſint externa exempla, occurrit Fl. Vopiſcus, aſſerens Imperatorem Aurelianum tantam cladem à Marcomannis apud Placentiam accepiſſe, vt Romanum penè Imperium ſolutum fuiſſet. Cauſa fuit hoſtilis calliditas: nam cùm congredi aperto Marte non poſſent, in ſyluas ſe denſiſsimas contulerunt, atq; ita Romanos veſpera incumbente, turbárunt: quos niſi diuinitas poſt exhibitas ſacrificiorum curas (vigore ſententię Sibyllinæ) præſeruaſſet, penitus deletum fuiſſet Imperium Romanorum. Quanta etiam Cæſar in ſyluis ſuccisis paſſus eſt ab hoſtibus ſuis, ipſe de ſe apertius, & pluries conteſtatur. Contingit etiam, vt detruncatis arboribus ipſi defenſores quaſi circulo clauſi, nullo modo erumpere valentes, ab hoſte fugando interimantur. Aggeres etiam cuneatos è duriſsimo ligno erectos, in locis decliuibus opponunt, fruticibuſq; contegunt, vt equitum

quitum saltus insidioso spiculo impediant, vel aliquot ex vna, aliquot ex altera parte occisis, acre certamen exurgat, donec montibus & syluis inclusi, fundisq; & sagittis obruti, de vita & libertate paciſci cogantur. Necessitate cõ sulitur paci.

De dolosis sagittis, & tribulis.

CAP. XIIII.

THis quoq; modis materies bellicæ calamitatis incrementum suscipere solet, scilicet vt hostes, quos Septentrionales populi in rupibus, aut syluis interimere, vel turbare nequeunt, eosdem ad apertos campos simulata fuga, vel seditione callidius educant: accedentesq; tam equestres, quàm pedestres turmas ferreis sagittis in sublime emissis, casuum ictu facilè excipiunt, vel occidunt. Gothi etenim in arte sagittatoria, vt prædictum est, peritissimi, certa telorum genera ferrea vnius & dimidiæ palmæ, medio ligno abietino, medioq; ferro acutissimo confecta, secum ad multa millia in bella comportant: quæ tela, vel sagittas, non directè pro hac sorte prælianti in equites occurrantes, sed in aëra transmittunt, vt sua naturali grauedine, ac relapsu, instar grandinum quantitate innumerabili cadentia conficiant hostem: idq; fit ictu triplici. Aut enim suo casu ipsos equites galea, vel thorace penetrato, subitò interimunt, vel infirmant: aut capita, vel dorsa equorum incidentia, ipsos in furorem & fremitum, vt sessorem eiciant, conuertunt: aut terris fixa, ligneo confracto manubrio, velut sudes & spicula, equorum vngulis subtus adhærent, vt remaneant claudicantes. Inde maius ingenium, vt non turmas equestres taliter illæsas, & appropinquantes, sed iumenta sagittis impetant: quia equo læso, vel cadente, facilè corruent sessores: & si illicò non cadunt, contos secum incolæ portant, quadruplici vnco ferreo variatos, vulgariter Polyxe dictos, quò detrahant hominem ab equo. Hosq; contos lima, veluti falcem ad messem, ipsi incolæ acuunt ad certamen.

Fuga simulata.

Sagittæ è sublimi cadẽtes vehementius nocent.

Infrà lib. 10. ca. 14.

Equi non equites sagittis impetuntur.

Polyxe.

Kesya.

De tribulis ferreis, ac quadratis ſtylis.

CAP. XV.

Acuminata ferramenta.

Seditio.

Neceſsitas compellit optare pacem.

Ira impotens.

Obeliſci pacis.

Quatuor dentium locus.

Dãmark eccl'ia ,ppe Vpſaliã.

Garpa moſe.

Dana keer.

Sepulchra alienigenarum.

Glacie ſuffocati

Pontes diſſecti

Saxa littoralia.

TNe vi quidem equeſtris armaturę in fugam coarctari, pro innouando præſidio, prompto carent ingenio. Vrnas enim ad hoc præparatas tribulis, quadratiſcp ferreis ſtylis plenas, ac alia acuminata ferramenta fugiendo poſt ſe in arena, aut prato, vel niue proiiciunt, vt ſequentes turmæ equeſtres obſtacula ſentiant in equorum pedibus, quo minus inſequi, interimere, vel captiuare valeant fugientes, immò vt ipſi equites retrorſum abeuntes, penitus inutiles fiant, ſeditioneq, ob contemptibilem incolarum reſiſtentiam & ingenium, mota, incidant in maiorem metum atcp terrorem, reſumptiſcp nouis indigenarum aucta multitudine viribus, nedum amplius eos perſequi poterunt, ſed pacis conditiones, quas ſors obtulerit, petere, vel oblatas ſubire cogantur: & ita eò res concidit, vt qui propter impotentem iram patriæ libertatis defenſores opprimere nequeunt, ſub eorum armatis manibus oppreſsi corruant, ac ſpiritum contumaciſsimum pẽdant, aut conditiones ſtrenuis militibus forſitan indignas attingant. Quod ita ſæpiſsimè factum ſit, æternam memoriam vbicp in Septentrione oſtendunt alti, & erecti vetuſtiſsimi obeliſci, ſimiliter & montes, colles, amnes, paludes, & pontes: quibus perpetuum nomen ex infinita hoſtium multitudine, maximè externorum, in his proſtrata, eſt impenſum. Nec longè à Regia ciuitate Holmenſi locus eſt monticulorum Quatuor dentium appellatus, eò quòd Rex Daniæ Chriſtiernus primus infeliciter pugnans, quatuor dentes ictu bombardæ amiſerit anteriores. Præterea inſignis Eccleſia parochialis Danmark dicta, prope Vpſaliam nomen perpetuum ſortita eſt ab hoſtium regione, quia opimis ſpoliis magnificè conſtructa eſt, remanente occiſorum ſtrage memoria ſempiterna. Teſtantur præterea hoc ipſum limoſæ paludes vbicp in Gothia & Suetia, vulgariter Garpa moſe, vel Dhena Keer dictæ: in quibus etiam Bohœmi, Teutones, Dani, Moſchi, Liuones, Pruteni, Pomerani, Curetes, pro ſe vel Danis præliantes, pariter ſunt trucidati, aut ſuffocati. Item lacus, & amnes haud vndequaq, congelati ſemper videntur: in quibus hoſtiles equitum turmæ è Dania progredientes, ſæpius (glacie incolarum ſolicitudine conciſa) plura hoſtium millia ſunt ſuffocata. De nicp in pontibus ex induſtria diſſectis, quantus perierat in aquis fremibundus exercitus, ipſa ſaxa penes littora ad ſempiternam memoriam poſita, parum aliquid de tot, & tantis ſtragibus vnà cum hiſtoriis atteſtantur.

De fundis lapidum, & igniti ferri.

CAP. XVI.

LEXIBILIBVS catenis, ferreisq́ iuncturis, fustibus ligneis alligatis, sępius in castrorum obsidione, quam reliquis armis Aquilonares vtuntur, præsertim vbi campus circumiacens sit lapidosus. Vbi autem saxa non sunt, quod raro videtur, crustatum ferrum ignitum scintillis micans, forfice in bursam fundæ impositum, vehementi iactu in castra emittunt. Habent enim semper ad manum vasa instar barilium Romanorum, plena crustato ferro: coq́ in ignem misso, & fundis applicato, ac contra obsessos proiecto, tam vehemens vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant restaurari. Casu etenim ob ponderis grauitatem, & tactus adustionem, irremedicabiliter lædit: sicq́ abditorum ferreorum crustorum terrore, vel vulnere conficiunt hostem: cuius rei memoria recentior est in Danorum Rege Christierno II. qui talibus armis M. D. XXI. in ciuitate & castro Arosiensi perdidit potentissimum exercitum suum. Similiter & sagittis ignitis: quæ de flamma creptę, atq́ forfice ballistis impositæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miserabilius erat, quòd ferreæ sagittæ, ac crusta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quasi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos astantes milites interemerunt: maximè etiam, quia Montani, ferox hominum genus, mineralibus exercitiis educatum, sagittis, saxis, ferreisq́ crustis, quasi imbribus per fundas emissis, vehementer instabant. Vidi ego exinde spatio CCL. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetię Holmiam plurimos sic miserabiliter sauciatos, eodem anno terribili spectaculo, nempe naribus, oculis, brachiis, pedibusq́ euulsis adduci: qui tandem insanabili vulnere, & cruciatu, præcipuè Germani, Dani, & Scoti miserabili morte vitam efflarunt. Quæ sors & mors, eisdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Holsatis euenit, quòd Montanos illos (Dalacarlos dico) despecto nomine inermes rusticos, ac ad prælia indisciplinatos, homines stupidos, & imbeculles reputabant, & appellabant, etiam imprecantes, quòd è cœlo myriades com-

Cãpi lapidosi.

Ferę ignitũ ꝑiicitur fundis.

Cruciatus multiplex.

Christierni 2. regis Dãiç exercitus ignito ferro laceratus effugatur.

Ignitæ sagittę bombardales puluores incẽderunt.

Spectaculũ miserabile.

Hostis inermis nõ cõtẽnẽdus.

Myriades.

pluerent rusticorum, quos omnes quasi locustas vno momento excutere vellent, & possent, inanibus verbis insultantes. Sed re ipsa compertum est illicò, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera, & mortem inferre valebant. Viso etenim impetu in meridie diei Pentecostes ipsorum Montanorum, seu Dalacarlorum, mille iniuriis vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiam provocatorum, non solùm non attentatam pugnam validissimo milite equestri & pedestri, contra multitudinem institutam sustinere nequiuerunt, sed turbatissimo metu in propugnacula vitam defensuri, sese velocissima fuga receperunt: in quibus, vt dictum est, sagittis ignitis, & ferro crustato interimebantur.

De veltis centurionum.

CAP. XVII.

Septentrionales fortiter & audacter pugnāt

QVAMVIS tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbiq; per orbem militaris disciplinę nullam credatur habere peritiam: tamen longè seuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expensis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validissimi enim sunt, præsertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitiis, oppidis, ac vibibus obsidendis, & impugnandis: idq; multiplici modo, prout hoc libro variis capitulis insertus esse dicetur. Hic tamen modus superiori figura depictus, cæteris fortè periculosior existimatur. Incolæ enim grauissima lacessiti iniuria, & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum colle-

Tyrānos incolę fugant.

cti, crudelibus præfectis celeriter amouendis subitò congredi non formidant: vnde & eos superatos, atq; ad arces & oppida confugere coactos, mox agminatim arci-

Præfecti obsidiōe cingunt.

bus inclusos obsidione cingunt, coniunctisq; viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbiq; crescentibus, cum pice, corticeq; arboris betulinæ ingenioso compendio restibus constringunt: idq; adeo immani altitudine, & magnitudine instar longarum turrium efficiunt, vt vnamquamq; congeriem (quam Veltam vocant) antrorsum mouendo, circiter viri centum voluant, aut plures, prout immensitas huiusce modi veltarum requirit: quæ etiam velta talem secu-

Velta.

ritatem

curitatem motoribus suis ob vastam spissitudinem præbet, vt nullo sagittarum, scorpionum, aut tormentorum genere in eius admotione lædi possint. Securitas admouentium.

De modo, & tempore adducendi veltas.

CAP. XVIII.

VT autem expeditius animo suo vlciscendi, maturiore efficacioreq; naturæ adminiculo satisfacere valeant, ex industria ventos expectant, & eligunt tempestuosos & austeriores, qui admotos & accensos veltarum fumos, & flammas tectis arcium intrudant: alioq; latere turmatim imminent sagittarii infestiores, qui vel obsessos in fenestris, vel scuta in manibus opposita, aut capita obsessorum ita sagittarum, ac telo um multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoq; finaliter vis ista progreditur, vt obsessi viribus destituti, vel flammis & fumo denicti, horrendo spectaculo nullis admissis conditionibus, aut pactis interimantur. Nescit enim effrenis rusticorum simplicitas alia tractare pacta, quàm sola mors amarissima præscribit obsessis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præsidum, & hostium inducijs illusam, ac afflictam se meminit, & interemptam, vt potius eligat semel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria, ac tormenta tyrannorum diutius reseruari. Et hinc mos crudelissimus inoleuit, vt milites gregarii cum Sueticis, ac Gothicis ruricolis, & indigenis publico certamine congredientes, desperatione vitæ retinendæ neminem captiuant, nec contrà, sed sese mox interimunt furia quadam beluina, prout vbiq; per latissimos campos nõ epitaphia, sed ipsa ossa rupibus vbiq; affixa demõstrant. Attamẽ hæc luctuosa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte consumit, quàm ipsos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, seuerioresq; aduersus quemcunq; hostilem vim exurgunt. Testantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miserias has quandoq; euasere, documentum cæteris omnibus præstantes, Sueticì argenti spolium vita, & sanguine ab extremis gentibus dispari commutatione fore emercandum. Infeliciſsimus igitur est, qui alieno non credens periculo, supradicta mala intelligere noluerit, sed experiri.

Tẽpestate sæuiente vruntur arces.

Obsessi vincũt

Rustica pacta,

Certamen mortiferum.

Calamitas luctuosa.

Milites peregrini.

Experientia infelix.

De ſudibus, telis, & foueis inſidioſis.

CAP. XIX.

Ars.
Vires.
Tempus.
Loca.
Centum contra mille.
Stratagema.

Tpe æſtatis.

Autumni.

Egtibus anguſtus locus pernicioſus.
Bellum Cādianum.
Impedimenta.
Inſtrumēta belli.
Ferocia.
Ignauia.
Garruli in fuga primi.
Effœminati.
Proditores.

MILITES ſeu Septentrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte, & viribus, tempus locaq; conſyderantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hoſtem, tempus ſcilicet hyemis, veris, æſtatis, aut autumni. Hyemis itaq; tempore ſi pugnandum erit, quia adminiculo niuis, & glaciei (vt infra dicetur) centum ſufficiunt reſiſtere mille. Si veris, tunc hoſtem eò prouocant, vt incidat in ſaxa: quorum copia infinita ibidem eſt. Frigore ad caſum laxata, vt eques ſtabile veſtigium non inueniat, quo tutus a lapſu, & præcipitio ſit, quacunq; virtute præluctur. Si æſtatis tempore, tunc foſſatis, ſudibus, & ſtylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludinoſo loco excipiunt temerarios inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaq; decliuia prouocantur ab hoſte, imbribus eum infatuant, & eneruant, vt ad anguſtos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, ſed miſerando ſpectaculo, & periculo ſibiinuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus anguſtus, & voraginoſus: qui vix euitari poterit, dum ſtrenui equites ira concepta, quocunq; cernunt ducem volitare, cum robore & impreſsione ſequuntur: de quo modo T. Liuius in bello Candiano, & ſaltibus eius, ſatis ſtupenda recenſet. Nec fuga ſaluti erit, propter equitatum à tergo inſtantem: nec dextrorſum, aut leuorſum, ob præcipitia, limoſas paludes, profundas voragines, inſidioſas ſpecus, & aquas, ac ſaltus, pericula euitari poſſunt. Tuncq; deprehenditur, quòd non ſolis enſibus, lanceis, ſagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, ſed locis ſcabroſis, & iniquis, ad quæ nimia præſumptione, & improuidentia ſunt illapſi. Quòdſi victores euaſerint, durum eſt eorum ferociam reprimere, ſicuti & fugientium ignauiam, & perfidiam reuocare: & fortè quia vndiq; conclamatur ad arma, tela, & diuerſa compendia mortis. Hi tamen primùm auſugere ſolent, qui in tabernis, vel hominum cœtu ſunt garrulis loquaciores, quia vt ſpuma maris citò diſſoluuntur. Præterea effœminati, quorum inane corpus eſt à virili ſpiritu, dum tota imaginatio captiua ligatur in ſinu meretricis. Demum proditores, quia

omnem

omnem arborem, quam sciunt se dudum meruisse, putant esse furcam. Fures etiam fisci ad bella non valent, & si adsunt, illicò aufugiunt, quia cor obcæcatum habent, & in nummo recluſum. Legitimo autem matrimonio coniugati, vel alias sine scorto viuentes, pluſquàm leones in audacia, & strenuitate victoriam certamini annexam tenent. Igitur modus est gentis occurrere inimicis, vt ducant eos ad syluarum vastitatem, & opacitatem, vt primùm tenebras expauescant saltuum, donec succesſiuè veniant ad hostile robur, suo loco & ordine collocatum: vbi principiò velitares ad leues pugnas occurrunt, deinde turmalis exercitus equitum: pro quo tamen in locis asperis pugnare solet pedestris turma, donec erumpat in locum ad certandum ampliorem.

Fures.

Cõiugati fortes.

Stratagema.

Velites.

Exercitus.

De stratagemate Regis Hachonis per frondes.

CAP. XX.

ATTROCES iniurias quàm vehementi spiritu, & studio Gothi vindicare soleant, parumper præsenti capite demonstratur. Erat olim in patria Gothorum potentissimus Rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris, & magnificis gestis addictus, vt cæteri proceres potius ea admirari, quàm imitari valerent. Tanta enim circumspectione omnibus Reipublicę partibus satisfecit, vt quemadmodum contra hostes in bellicis rebus incomparabiliter strenuus esset, ita in ciues, & amicos nullum benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam suam diuisit in duas classes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defensuri, strenuè gubernabant, dum ipse interim altera classe, militumq; parte succinctus, arma Occidentalibus Oceani insulis inferret. In quibus constitutus, cùm certis nuntiis didicisset, duos fratres suos bello nauali a Danis oppressos, tertium verò ignominioso mortis genere in suę familiæ, & Suetici Regis contumeliam absumptum, nihil vltius morandum ratus, totius exercitus sui robur ex Hybernia in Danos conuertere

Hacho rex.

Admirari potius quàm imitari cõceditur.

Classis duplex.

Vltor cæsorum fratrum.

properauit : quem licet Starchaterus pugil Sueticus, & nonnulli alii causis adductis deserebant, tamen classe, residuaq; militia felicibus velis peruenit in littora Selandiq, rectoq; ac celerrimo cursu per saltus, & nemora vsq; ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem versari intellexerat, contendit. Nec accelerationi prospera fortuna defuit: nam primam, & secundam vigilum stationem suspenso, tacitoq; itinere preteruectus, cùm ad extremas syluarum latebras deuenisset, iussit abscissos arborum ramos singulorum suorum manibus gestari. Quod cùm milites in tertia statione constituti aduerterant, mox Sigaro nuntiant, se insolitam, & stupendam rei nouitatem admirantibus oculis subiecisse. Visum quippe erat nemus suis sedibus euulsum ad regiam vsq; properare. Tum Sigarus animo ad insidiarum consyderationem conuerso, respondit, eo syluarum accessu sibi extrema fata portendi. Moxq; militem, quem inopinatus casus obtulit, contrahens, obuiam aduenienti hosti progreditur: fit atrox, & pertinax pugna, Sueuis suo more vindictam vehementissimè sitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danoꝝ Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli sexui, aut ætati pepercit, regnumq; Daniæ tam seueriter opprimebat, vt illud nequaquàm ad tributum aut subiectionem, sed ad extremam desolationem expugnasse videretur: nec quieuisset, donec magnam eius partem desolatam reddidisset, nisi morte patris ab eo conatu in Gothiam subitò reuocatus fuisset. Substituit tamen alterum eiusdem nominis ducem Hachonem, cognomento Fastuosum: quem cùm Dani post Sueonum abscessum viribus destitutum viderent, confestim ad arma reuersi, statuerunt se à Suetico iugo ereptos in pristinam libertatem vindicare: filioq; Sigari Siualdo in Regem assumpto prælium vehementius, quàm vnquam prius instaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt prostratis antea multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho, & Siualdus corruerint: erantq; paucissimi, qui sibi post tam miserabilem cladem fuga consulere potuerint. Et hic fuit finis infelicissimę pugnę: in qua omne Regii sanguinis stemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham Gothico regno oriundam, peruenit.

Sigarus rex.

Nemus transire visum est.

Sueci vindicatiui.

Danoꝝ oppressio.

Hacho Fastuosus.

Siualdus.

Pugna cruenta.

Gyritha regina

De hostilibus incendiariis puniendis.

CAP. XXI.

Danoꝝ odium ptinax i Sueos & econtrà

MEMINIT Saxo Danorum egregius scriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odiis, Sueonum Gothorumq; incolas impugnare

pugnare ſtatuiſſe, vt nulla pacis conditione admiſſa, aliquis ſaluus, & tutus viuere permitteretur in ſua vita, ac libertate, etiam ſi Rex eorum in fœdera quæcunq; decerneret conſentire. Hyberni itaq; temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapinisq; & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, Meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenę ſupplices, patriam, ſeq; dedentes: nec ſic ſe proſtrauiſſe contenti, etiam commeatibus prębitis hoſpitalitatis eum obſequiis proſequuntur. Propter quæ officia dum ſeſe tutos non experirentur, fas putabant inſidiis impacabilem corripere crudelitatem: vnde & illuſtres viros, familiareſq; eorum, cædis & rapinarum ſocios, maiorem noctis partem in commeſſationibus extrahentes, temulentiaq; graues, in horreum annona vacuum pariter ſobrietate exutos ſe recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus antea penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His nanq; altiore ſomno ſpirantibus, Finnenſes foris valuas obicibus obſerantes, igni ſparſere tectum: iamq; eius maior conflagrauerat pars, priuſq; ædes in cinerem propè collapſa fuit, quàm preſſos mero ſenſus vis ardoris expungeret. Poſtremò propiore flammarum feruore correpti, dum nudi valuas erumpere geſtiunt, forinſecus eas obcluſas cognoſcunt. Vigebat intus incendium, foris hoſtis vetabat egreſſum: ſed præſens pœna ſequentis metum leuabat, inſtantiſq; mali periculum futuro triſtius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius connixi, præiecta foribus clauſtra conuellerent, vtq; vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

Finuidia.

Inſidiis corripitur impacabilis crudelitas.

Incędiarii igne combuſti.

Intus incędium
Foris hoſtis.
Duo pricula euadere difficile.

De eodem periculo amouendo.

CAP. XXII.

GREGIAE indolis pueri, quos ſibi in clientelam prędicti duces, & illuſtres viri, reſpectu propinquitatis acciuerant, abſq; ętatis miſeratione ſub Nicę amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio meſſi, in eodem alueo fatum, & tumulum recepere: ita paucorum agreſtium fraude, hoc eſt æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neq; eo ſolùm vetuſto tempore id accidiſſe compertum eſt, ſed quotieſcunq; Gothos, ac Suecos hoſtilibus armis ſpoliandos Dani impetunt, toties in ædibus conſtricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel inſidioſè vt in plurimum abſumuntur: quod eò facilius fieri creditur, quòd in ligneis ædificiis vndiq; combuſtibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, ſtultè exiſtimantes, inter eos homines ſe fore ſecuros, quibus omnem violentiam, & crudelitatem infligunt: eoq; celeriores, ac horribiliores pœnas ſubeunt, quò ſæua tyrannide petulantius in ædes, ac fortunas incolarum ſunt graſſati. Priuati enim domibus, in aſperrima hyeme vxores, & paruulos ſyluarum latebris abſcondunt, vnoq; impetu, ac furore, & deſperatione ducti, balliſtiſq; & telis armati, rapaces incendiarios per viarum inſidias quæſitos, occidunt, vt vita amiſſa, bona ablata reaſſumantur à poſſeſſoribus iuſtis, ne fruſtra ſcriptum videatur, Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis? Quo fit, vt vel atrociſsimo periculo diſperearent, vel expeditiore, ſed fœdiore fuga impetu ruricolarum elabantur: quippe ſpoliis inter hoſtes relictis, ſeſe ſpectaculum & ludibrium non modò extranis, ſed domeſticis, nudi ſpoliatiq;, & plerunq; ſauci domum ęgrè reuertentes, oſtendunt. Stultè

Fatũ & tumulũ in eodẽ alueo.

Dani ſemper in Suetia pericli tantur.

Nil ſecurum in hoſtilibus terris.

Raptores occiduntur.
Eſa. 33.

Spoliis relictis fugãtur hoſtes

igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando iussu dominorum, similiꝫ exorto inimicorum casu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum syluarum nouas ædes mutuo adiutorio erigere possunt. Domus autem nunquàm in latere, sed in culmine tecti fenestras habent; ideò foribus obseratis facilimè somno sepulti comburuntur.

Fenestrę tectoꝝ

De defensione riparum Islandiæ.

CAP. XXIII.

Islandia.

TSI superioribus libris, præsertim II. dictum sit de mirabili natura montium, & portuum Islandiæ, id est, terræ glacialis, vbi maxima diligentia excitantur robusti adolescentes, pro occisione coruorum, ne deuorent porcellos, & agnos: attamen his adduntur equites magno conducti stipendio, vt coerceant insolentiam negotiatorum: qui ob indicibile lucrum quotānis è diuersis Germanię, & præsertim Saxoniæ inferioris partibus, vt sunt Lubicenses, Hamburgenses, Vismarienses, ac Bremenses, eò confluunt. Inter quos cùm plurimi fraudibus, & dolis pleni sunt, vt circumueniant, aut spolient simplices inhabitantes, vel aliàs angustient innocentes, prouisum est fortitudine equestrium armatorum, ne in littoribus, aut portubus, aut rure, vis alicui fiat, vel facta permaneat impunita. Quòd autem cernuntur cryptæ, & subterraneę cauernæ pro vsu habitationum humanarum, ac conseruatione bestiarum, nemo miretur, cùm venti, quemadmodum superius lib. II. dictum est, intantum ibi sæuiant, præsertim Circius ex Occidentali ac Septentrionali commixtus, vt vix equitare, aut ambulare concedatur viatori.

Corũi insidiantur porcellis.

Fraudulẽti negotiatores.

Circius ventus austerrimus.

De custodia

De custodia riparum tempore hostili circa lacum Meler in superiori Suetia.

CAP. XXIIII.

EST præterea in superiori Suetia lacus insignis Meler appellatus: de quo supra lib. III. dicta fuerant plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales aquas sit piscosissimus, atq; plures illustrium, ac nobilium hominum habeat arces, & palatia pro more gentis satis ornata: præterea aliquot insignes Ecclesias Cathedrales, Arosiensem, & Strengenensem: vbi vetusto tempore superstitiosus cultus viguit idolorum, maximumq; certamen heroum, pugilum, ac gigantũ, prout cernere licebit in immanibus saxis à campis & montibus in parietes Ecclesiarum translatis: in quibus literarum Gothicarum longo, atq; obliquo ordine leguntur gesta dictorum gigantum. In sinu etiam huius lacus scopuli sunt inaccessibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media est Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Noruegianos scopuli reperiuntur Ouorum, id est, Eggiafiord appellati. Præterea è mari in Gothiam, & Suetiam nauigantibus, certi sinus maris, & promontoria obiiciuntur, quæ mensarum, scamnorum coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus, ingruentibus inimicis, intermedia saxa cum scaphis insultotius se abscondunt, immò apertè conseruant incolæ, vt hostes intercipiant præsumptuosè adnauigantes: quicq;, si littus solidum hostes ingressi fuerint, armatam multitudinem vbicq; in littoribus pro patriæ defensione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum specialiter inferius in sequentibus libris ostendetur.

Meler lacus.

Arces nobiliũ.

Cultus idolorũ

Gallinarũ pulli.

Ouorũ scopuli.

Sinus cauendi.

Incolæ vbicq; armati.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE STATV REGENTIVM ET OFFICIORVM AC EXERCITIO MILITARI,
LIBER OCTAVVS.

PRAEFATIO.

DECLARATIS primæui temporis Gothorum Sueonumq; potentissimis Regibus, per charissimum fratrem & antecessorem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, in historiis suis nuper hic Romę impressis, succinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualesue constituti solent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi post descensum Noę, ac filiorum eius ab arca, prius, quàm in reliqua parte totius orbis, idem filii & nomen, & gubernium patris institutione creduntur habuisse, atq; demum inde totum mundum amplíasse, prout postea multis attestantibus grauissimis autoribus compertum est, ab eadem Septentrionali plaga plusquàm XXXIIII. Reges exiisse, & potentissima regna latè per orbem instituisse, quemadmodum anno M. D. XXXIX. in Charta mea Gothica Venetiis impressa, lucidius declaratur: quorum gesta quàm ardua, ac magnifica sunt, ipse idem frater meus antedictus in historiis suis fidelissimè scriptis attestatur. Quibus sic demonstratis, ostendendus insuper erit modus, quomodo Regia electio, vel stirpium successio à vetustissimo tempore regentium, & officiorum, ac exercitia militaria fuerant obseruata.

Noę et filiorum eius ab arca descensus.

Regna 34. ab aquilonaribus fundata.

Charta Gothica Venetiis impressa.

De electione

De Electione Regis.

CAP. I.

GLORIOSA maiorum constitutio nomine municipalium, successiuis seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, vt incolæ Regem electuri in Suetia, senatores, ac proceres, nuntiiq; omnium prouinciarum, communitatum, ciuitatumq; regni prædicti conuenire teneantur in Archiepiscopali ciuitate Vpsalensi: vnde non procul est lapis campestris amplus, ab incolis perpetuo tempore Morasten appellatus, in circuitu XII. continens lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti senatores, seu regni consiliarii, ac nuntii confluere solent. Ibidem ex senatu præcipuus oratione circumspecta proponit, quàm necessarium sit pro regni, omniumq; incolarum libertate, in vnum Regem, ac Principem consentire, prout à maioribus supra talem lapidem, qui firmitatem signat, prouidentius fuerat obseruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocyus ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regniq; gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est: qui priuato regimine nullum læserat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iustè viuendo fauores fortitus est: qui legis, & religionis amantior est: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi consensu Rex appellandus eleuatur: eo tamen respectu, vt si filius Regis, frater, aut consanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, sed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cura, autoritate, gratia, precibus, pollicitationibus sibi procurent populares fauores. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter sibi Regum titulum ascribi festinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam si inter munitissimas arces, vel sydera posuerit solium suum. Vtcunq; euenerit, ille semper securius intrat, durat & exit, qui voce populi satis prouidi, vocatur ad regnum, quasi animo virtuteq;, siue inter suos, siue inter hostes clarissimus, ac stre-

Municipalia Suetiç.

Morastē lapis

Lapides 12. collaterales.

Lapis signat firmitatem.

Cōditiones boni principis.

Respectus eligendi regis.

Ambitiosi & violenti semp. infecuri.

Regis boni proprietas.

nuiſsimus reputatus : quia nil prius, aut antiquius illi videtur agendum , quàm proſpicere proceribus , ac populis ſuis , vt iuſtum imperium , firmum præſidium , & perpetuam pacem habeant . Et cùm hæc fecerit , populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De mutuis iuramentis præſtandis .

CAP. II.

Iuramentum ſuperſtitioſum .

EGES olim in Septentrione diis ſuis ſuperſtitioſum cultum & honorem deferentes , per nomen eorum , quoties ardua ſubeſſet cauſa , iurare ſolebant , immò per numina equorum , Dryudum , ac fœminarum , vt Methodio placet, & Luciano in ſuo Dialogo. Item per ventum & acinacem, vitam & mortem intelligentes,dum ſcilicet ventum animam quidam dixerint , initium vitæ , quam acinaces , id eſt , iaculum claudit . Sed hoc aliis commune fuit etiam per libertatem patriæ iurare. Magnus itaq; reputabatur inter gentes bellaces acinaces : cuius interpretatione iaculum , lanceam , venenum,ſunem,ſarcam &c. intelligere volebant , vt infrà de diuiſione bellicorum ſpoliorum diffuſius oſtendetur. Quòd iurarunt per Dryudas , excelſum aliquod teſtimonium erat, quia præclarioris ingenii viri fuerint, omnium arcanarum quæſtionum ſcientes reddere rationem,& diffinitionem. Habuerunt etiam in patrio ſuo inſtituto Gothi,vt ſacerdotes eorum in Reges conſecrarent, ac mortuis ſacerdotibus diuinos honores largirentur,quemadmodum Strabo lib. VII. teſtatur. Habuerunt & Zeritam, Comeſinum , Abyrim : quorum honeſtiſsimam memoriam faciunt Dion , Iornandes,Strabo,Suidas , Chryſippus. Diceneus etiam Gothorum Rex omnem ſubditam plebem ad Pythagoricæ diſciplinæ religionem traducens , vir iuſtus , ac conſtans , omnem philoſophiam Gothos docuit , conſcriptam in libro , qui Bellagines inſcribitur . Temporibus Valentis doctiſsimum quendam Gothorum ſacerdotem Sozimenus ac Socrates hiſtorici allegant , & Theodericus Epiſcopus : quod puto præcipuum apud eos Gothos fuiſſe , qui Scythicas partes penes Aſiam occupauere . Illi autem Gothorum Reges , qui in originali patria manſerunt , per numina , & thronos ſuorum deorum &c . vt prædictum eſt , iurárunt . Religione poſtmodum Chriſtiana inſtructi , per ſummum Deum & eius ſancta Euangelia , ſe omnem iuſtitiam , & religionem etiam ſeruaturos iurant : rurſus & ſubditi , vt fideles ſint , in acceptione cuiuſlibet regiminis iurant , præcipuè milites aurati , prout inferius per occaſionem erit exponendum.

Acinaces.

Dryudæ.

Sacerdotes reges fiebant.

Nomina heroũ

Diceneus rex.

Bellagines.

Gothi Scythiã inhabitantes .

Gothorum originalium mos iurandi.

De Coronatione , ac executione Regii officii.

CAP. III.

Iuramẽta dãtur

ATIS igitur , & acceptis iuramentis de religione , & legibus , ac conſuetudinibus fideliter obſeruandis , nomine prouinciæ Regalibus cõuiuiis honorati, cum literis Regiis quid actum fuerat , quidue Rex præcipiat , ad propria relaxantur . Demum coronatione ab Archiepiſcopo Vpſalenſi , & aliis Catholicis Epiſcopis ſub ſolitis cærimonijs in præſentia totius ſenatus, & procerum regni, ac nobilium perſonarum ſuſcepta , maiorum laudabili conſuetudini inhærendo,

Nũtii ꝓuinciarum relaxãtur

Coronatio regis.

hærendo, prouincias regni sui Regia decentia circumire tenetur, literasq; præmittere, quando, & qua causa venire decreuit, vt eum proceres, & satrapæ dignis honoribus, & obsequiis excipientes, aliis aliisq; populis, territoriis, & prouinciis exhibeant honorandum. Præcipuus ornatus huius Regiæ pompæ stat in maximis equis, & armis, quasi ad continuum certamen præparatis. Nec interea vacuus est à iustitiæ administratione, quin vnicuiq; iustitiam distribuens, pacem, & vtilitatem augendam omnibus, contrarium facientibus pœna constituta, proponat. Ideoq; indicibili gentis alacritate quocunq; progreditur, voto addito, vt diu feliciterq; viuat, acceptatur. Et hinc progreditur illa amicitia, quæ coniuncta ciuium beneuolentiæ tutissima custos, ac comes Regibus, principibusq; esse solet: qua quidem dum muniti fuerint, neq; externa, neq; intestina arma formidabunt, & insuper felicissimi erunt, si voluntates suas cum amicis communicabunt, & ciuibus, ac incolis nullam iniuriam facient, aut fieri permittent. Si quis verò Rex huiusmodi consuetudinem seruare contempserit, regnumq; peregrino, ac superbo fastu circumire præsumpserit, maxima incolarum indignatione veluti præuaricator; & patriæ legis transgressor æstimatur: nec securus erit, quocunq; diuerterit, à furentis populi vltione. Habent enim pro compertissimo, vt qui exordium regiminis sui à contemptu legum susciprt, multis vt iniuriam faciat comminatur. Ideoq; propè illi euenit, vt Regi Taprobano Indianoq; teste Plin. lib. VI. cap. XXII. delinquenti, vt morte mulctetur nemine interimente, sed auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus festa venatione absumatur, gratissima ea bestiis futura &c. Nec puto hic crudeliores bestias esse, quàm incolas discordantes, quos necesse est Regi nouo, & bono accepta regni possessione concordare, ne nocentiores intra regnum hostes relinqui videantur, quàm ab exteris nationibus expectantur.

Pompa regis armata.

Iustitia distribuitur.

Contemptor cõsuetudinũ periclitatur.

Initium infelix

Discordãtes bestiis assimilãtur.

De qualitate boni Regis.

CAP. IIII.

RESPICIENS fidelem relationem doctissimi historici Laurentii Vallę super iusta cõmendatione Serenissimi Regis Ferdinandi, non possum non optare à Domino Deo, vt talis semper sit in Aquilone, qualis hic fuit in Occidente, scilicet vt sicut ille natura sublimi fuit, ab omni tamen remotus fastu, animo fidenti, atq; intrepido, sed aduersus insaniam, veritatemq; demisso: in contumaces, nocentesq; vehemens, sed erga eos, qui allegarent necessitudines, paupertatem, morbum, ætatem, aliasq; misericordiæ causas, clementissimus. Item quòd esset amator bellicæ gloriæ, sed ita vt pacem præoptaret. Item liberalis inter primos, sed non nisi religionis & meriti causa. Item in conuersatione procerum rarus, attamen vt nulli indigenti ianuam clauderet, immò aperiri iuberet, vt quisq; necessitatem suam loquendo comiter audiretur, & iuuaretur. Item vt ab obscœnitate factorum, & dictorum abhorreret. Item vt cibos, vinaq; non ad gulam, sed pro dignitate apparari iuberet. Item vt à venere etiam in matrimonii sanctitate temperans esset. Item vt nemini domesticorum scortum in domum ducere, aut foris alere sineret, ne effœminatum militem haberet in bello. Item vt omnes studiosos excitaret, & iuuaret ad agnitionem scientiarum. Item vt nulli stipendium numeraret, nisi qui doceret se legitimo testimonio eo in anno corpus Domini, & calicem communicasse. Item quòd blasphemorum acerrimus vltor esset. Item vt aleatores quasi pestes haberet exosos: nihil enim boni viri adesse existimant.

Ferdinandus Hisp. opt. rex

Clementiss.

Religionis cã bellabat.

Osor scurrarũ.

Effœmiati spernuntur.

Communicãtes laudantur.

Aleatores inutiles.

aleatoribus, & blasphemis. Item vt attenderet in beneficiis an alteri indultum esset, & an alter dignior esset. Item vt nihil intercedente pecunia, ne auarus æstimaretur, conferre vellet. Item vt omnibus gratum vultum, Regia seueritate seriata, exhiberet. Item vt iuxta Pauli Diaco. sententiam lib. III. cap. IIII. prout Constantinus, esset in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipseq; dilectus à cunctis. Præterea idem autor lib. V. cap. XXIII. de alio Rege loquens, asserit eum fuisse corpore præualidum, audacia primum & fortunatum, non minus consilio quàm viribus decoratum. Item alibi adhuc de Rege quodam dicit: Vir pius, fide Catholicus, iustitiæ tenax, pauperumq; largissimus nutritor. Præterea alibi addit: Princeps prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio persequens, lasciuorum contubernia vitans, patiens erga inimicos, non præceps in vindictam, sed iniurias facile obliuiscens. Præterea idem Pau. Diaco. lib. III. cap. XV. hoc mirabile refert, quòd in regno Longobardorum nulla erat violentia, nulli struebantur insidiæ, nemo aliquem iniustè angariabat, nemo spoliabatur: non erant furta, non latrocinia: vnusquisq; quò libebat, securus sine timore pergebat. Huicq; simile, dilectissime Lector, nõ graueris in ligno paruulo sub dextro brachio Regis cap. primo cordula ligato, notare: quo significatur dudum fuisse Reges apud Gothos, præcipuè Magnum quendam Lada aas dictum, qui tantam omnibus incolis per duo mille milliaria Italica indixit securitatem, vt nullus tantum horrea, ac bona sua confideret ferreæ seraturæ, sicuti appositio huic exiguo ligno. Et ita more aurei seculi dutius fuerat obseruatum. Præterea cernuntur penes brachium Regis libri: qui significant municipalia, leges, & consuetudines ab antiquo præscriptas, inuiolabiliter à Rege primùm, & demum ab omnibus incolis fore obseruandas. Nec immeritò: tantum etenim omnis iustitiq; seruandæ in hoc compendio reperitur, vt omnibus quorũcunq; voluminum institutis satisfieri existimetur: & inter alia vni tit. De noxali. actio. & alteri. Si quadrupes paupe. fe. di. quòd omnino in his municipalibus, vti in illis titulis, quid resartiendũ sit, prudenter æstimatur, & diffinitur: ita et de pleriscq; aliis in mera æquitate fundatis.

Rex optimus.

Princeps optimus.

Regnum Longobardoꝝ iustum.

Magnus Ladalaas rex.

Securitas aurea

Ius compendiosum in municipalibus.

De adoptione Illustrium per arma.

CAP. V.

QVIA morem vetustissimorum Principũ Gothiæ ad huc sua ætate in filii adoptiõe seruare nõ desiit potentissimus Rex Gothoꝝ Theodericus, ideirco epistolam eius lib. IIII. Regi Herulorum transmissam, volui hic inserre. Per arma, inquit, fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignaui autem esse nesciunt, quos iudicia peperunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur

Theodericus rex Gotho.

Fortes.

Ignaui.

mi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideò more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignoscaris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sententia comprobaris. Sume itaq; arma mihi, tibiq; profutura. Ille à te deuotionem petit, qui te magis defensare disponit. Probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo iuuante, solatia. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atq; illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subiungant.

Instrumẽta bellorum.

Adoptionis forma.

Mãdata patrio sermone fiunt.

De eadem adoptionis forma.

CAP. VI.

RAT præterea tam rigida apud veteres Gothorum Reges obseruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filii cum patre in publica, aut priuata mensa cibum non sumerent, antequàm armis idonei ab externis Principibus declararẽtur: quod & Pau. Diaco. lib. primo cap. XXIII. attestatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad sedes proprias remeassent, Regi suo Oduin suggesserunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiso filio, victoriam cepissent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes esset. Quibus Oduin respondit: se hoc facere minimè posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non esse apud nos consuetudinem, vt Regis cum patre filius prandeat, nisi prius à Rege gentis exteræ arma susceperit. His Albuin à patre auditis, XL. iuuenibus sumptis, Turismundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, insignia armorum petiturus accessit: quem Rex benignè suscipiens, instituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi sedere consueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta suspiria traxit, grauem existimans filii mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdem sub dira interminatione compescuit, asserens eam victoriam esse impiam, cùm quis hospitem in domo propria occiderit: vnde & singulos in læta conuiuia redire decreuit: sumensq; arma filii sui interempti, ea Albuin tradidit, atq; cum pace, & incolumitate ad patris regnum remisit. Dehinc patris conuiua factus, omnia ordine narrauit, insignemq; laudem pro tanta audacia meruit: sed multò maiorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitem efferissimum obseruata. Est etiam receptа hominum opinio, velut sanctio militarium virorum, vt Rex militem equestris ordinis, id est, Equiriatus dignitatis, creare possit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub auctoritate Regii culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

Filii legitimi.

Pau. Diaco.

Oduin.

Albuin.

In periculo & poculo comes

Turismundus Gepidarum rex.

Fiducia vix imitabilis.

Victoria impia hospitem occidere.

Laus pro audacia surgit.

Equiriatus dignitas.

Sertum roseũ.

De militari educatione Illustrium, ac nobilium puerorum.

CAP. VII.

RAT apud veteres Gothos non postrema cura de rigida educatione puerorum: quos militaribus exercitiis, & bellis communi lege ascribere satagebant, vt tales omni casu patria haberet defensores, quales olim in vetusto seculo maiorum instituissent imitatores. Isq; modus in primis seruabatur, qui & præsenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egressi, virgas & mammas experiebantur: primùm in balneis calidissimis grauiter ad sanguinis effusionem cædebantur, deinde in algidissimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quàm ab aliquo Lacedæmonio cæromate, quo ipsi pueros suos ad tolerandos æstus, atq; algores obdurabant: etiam quemadmodum Spartani pueri ad aram sic verberibus afficiebantur, vt multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquàm etiam ad suspicionem necis: quorum nõ modò nemo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit quidem, vt am vitæ seueritatem, quam Lycurgus suos Lacedæmonios longo prudentiæ vsu docuit, ab infantiæ cunabulis, & cum lacte materno imbiberent. Siquidem nouiter natos pueros ad flammam primùm deferebant, fœuoq; gelu durabant, & vndis: deinde adolescentiores facti, grauissimas plagas in corpus, & vultum excipientes, eo silentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam testari audeant. Plumarum & mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui est. Cibus, potusq; fortis. Tabulatis plusquàm plumatis lectis incumbunt, & similibus asperrimis rebus, vt membra induant solidiora, & ad omnes aduersos casus aptiora.

Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatissimè nutritus erat, plurimum arguere solebat promos suos, ne fortè è bello fugiens, dape rustica qualicunq; forte quæsita, vitam redimere posset, prout postea probauit euentum.

Instituta militaria.

Virgas & mammas infantibus matres pbent.

Lacedæmonii. Spartani.

Lycurgus.

Pueri flãma & frigore durant Nec motu, nec metu mouent

De ratione, & modo equitandi.

CAP. VIII.

DEINDE (velut Strabo meminit lib. XI. de schola Persica) equitandi, iaculandi, sagittandiq; studio diligenti veneratione apud principes habenda, iuuenes attentè instruuntur: atq; inter alia capiti eorum imponitur grauis galea, atq; longus in manu contus, vt non tam robustè, quàm decenter erecta semper ceruice morem equitandi discant, & conseruent. Præterea clypeus dorso appenditur, vt sciant retrospiciendo occurrentes insidias attentius præcauere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobilitatis mos est, talibus insignis, videlicet galea, lancea, & clypeo, publicos principum conuentus accedere, atq; armis huiusmodi patriæ libertatem, & iustitiam defensare. Præterea ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiusmodi adolescentes in longinquas principum curias, vt addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumq; ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuò filiorum capillos suscipere, vt cæsariem incidentes, patres efficerentur, taleſq; remittere Regiis muneribus decoratos. Gothi tamen non tondunt capillos, sed strictas galeas, seu cassides, ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipientes, hyeme verò horrenda venationiones insequi, alternoq; tempore sub algidissimo frigore armatos simulare stationem, quasi vitę piculũ in aliqua hostili obsidione auersuros: quod hyeme frequẽtius, quàm æstate fieri solet. Habet etiã Vopiscus in vita Probi, adolescẽtes oès octauodecimo anno solere ad militiã, nõ latrociniũ euocari: quo casu impuberẽ aut inualidũ vita priuare probrosum non erat, alias minimè licuit, propter obseruantiã militarem.

Galea grauis.
Contus longus

Clypeus.

Ritus adeundi conuentũ principum.
Causæ emittendoq; tyronũ.

Redire et regnare contingit.

Mos tondendi capillos.
Exercitia.
Anno 18. ad militiam conferi buntur adolescentes.

De electione tyronum ad arma.

CAP. IX.

HIS imaginibus in parte ostenditur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Norwegianorum, aliiq; Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia

Tyrones clariores.

officia antiquitus instituebant, modernoq; tempore partiuntur. Illos itaq; tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenárunt ætatem: qua nihil est sceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ vtilis, nec sociis portabilis, nec cuiquam gracilis esse putatur, nisi militari seueritate ad strenuos mores reducta fuerit, vt eo casu fortissimi patriæ propugnatores instituí possint, quibus dirigendæ prouinciq; securius committantur. Verùm ne continuo rigore huiusmodi iuuenes militaribus disciplinis constringantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequiis Regiq; fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculo subituros.

Mores pessimi malorum adolescentum.

Dona tyrõibus dantur.

Dona igitur gladii, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, frameæ, & equi militares, ac grandiores, atq; annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu speciales verborum formæ, ac rationes sigillatim cur dantur, accipiunturue, sunt annexę. Talibus nanq; donis, & signis, extunc virilem togam, & libertatem induunt, qua sine turonibus integrum bonorum suorum liceat habere moderamen, atq; bellicis conflictibus audentius interesse, ac stipem, & prædam promereri maiorem, & denique in omnibus iudiciis militaribus testimonium, & sententiam afferre firmiorem, quemadmodum Cassiodorus lib. I. inter epistolas Regis Gothorum Theoderici asserit in hac forma:

Feuda.

Toga virilis.

Gammal suen.

De eodem per ritum externum.

CAP. X.

Virtus.

OTHIS ætatem legitimam virtus facit, vt qui valent hostem confodere, ab omni iam vitio astringitur se vendicare. Quod & Paulus Diaco. lib. I. testatur de Longobardis: qui vt bellatorum possent ampliare numerum, plures à seruili iugo ereptos, ad libertatis statum perducunt: vtq; rata possit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem quædam patria verba: quæ tantum sonant, Dii te hac sagitta nobilitent, conficiantq;, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium lib. II. quòd olim ingressuri curiam proceres, famulatus sui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tyrocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regiis aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquàm meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem Principis manu, & munere, fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto ipsum gladium retorqueant in viscera porrigentis: prout dudum accidisse compertum est, dum vindictam sustinere passus est, qui capulum pro cuspide variata veterum consuetudine ingrato concessit. Vexilliferos autem, seu primipilos, viros virtute ac nobilitate claros, & singulari fortitudine præditos, solius signi exhibitione constituunt, quòd militari lege sese agnoscunt æquè ac honorem, & vitam defensuros: quibus & applicant audacissimos custodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hostem imminentem ictu prosternant, vbi gladius bis acutis nequeat superari.

Tyrocinium à virtute auspicandum.

Cautela.

Vexilliferi.

Custodes.

Globi ferrei.

De diuersis

De diuersis ætatibus pugnatorum.

CAP. XI.

SVCCESSIVIS temporibus inter veteres Gothorum Principes contrarię seruabantur cõsuetudines in equestribus bellis conficiendis. Nonnulli enim solebant viris iuuenibus equos iuuenes, ac feroces applicare: sed hi raram victoriam reportárunt, quia nimia celeritate vsi, in præcipitia ruebant, & ruinam. Alii verò veteranis militibus præcipites, ac iuuenes equos certamen ingressuris tribuerunt: hi q; triumphantes victorias reportárunt: virtute enim sessores moderabat furiositas equi, vt nõ tam præcipitãter, quàm prudẽter hostem attentaret. Itaq; p vsu apud plerosq; Principes diu hæc ratio seruabatur, vt iuniores ac ferociores viri equis senibus, senesq; & graues milites iumentis iuuenibus in prœliis vterentur, tanquam eo temperantiæ genere tutius quęcunq; certamina decidi possint. Verùm quid in vita Imperatoris Probi, quem milites ingenti prosequebantur amore, Vopiscus de equo velocissimo meminit, hic inferere non pigebit. Cùm, inquit, Probus adeò iustè inter milites suos spolia diuideret, vt nil præter tela, & arma sibi retineret, quinetiam cùm de spolio (an ex Alanis, siue ex aliqua alia gente, incertum est) repertus esset equus non decorus, neq; ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo, vel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum: iam primùm dixit, Fugitiuo militi potius, quàm forti hic equus conuenit. Deinde in vrnam militares iussit nomen suum mittere, vt aliquis eum sorte ductus acciperet: et cùm essent in exercitu quidam, nomine Probi, alii quatuor milites, casu euenit, vt primùm emergeret, cui Probo nomen existeret, cùm ipsius Probi ducis nomen missum non esset. Sed cùm quatuor illi milites inter se contenderent, ac sortem sibi quisq; defenderet, iussit iterum agitari vrnam: sed & iterum Probi nomen emersit. Cumq; tertiò, & quartò fecisset, quartò Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, id volentibus.

Consuetudines diuersæ.

Modus vincendi.

Hostis prudenter superãdus

Probus Imp.

Spolia iustè diuisa.

Equus celerrimus.

Fugitiui milites.

Quatuor Probi nomine.

Vrna sortialis.

Adhuc de alia conditione equi.

CAP. XII.

Equus mirabil. Satelles solers.

REFERT præterea Herodotus lib. V. de Artybii Persarum ducis mirabili equo in armatum erigere se docto: quod audiens Onesilus eius aduersarius dux Cyprorum, ad satellitem suum (erat enim rei bellicæ, & alioqui solertiæ plenus); Audio, inquit, Artybii equum edoctum se erigere, & pedibus simul, atq; ore eum, in quem agitur, perficere: proinde tu properè inita ratione dicito, vtrum malis obseruare, equum ne tibi feriendum, an ipsum Artybium. Ad quem seruus: Ego verò, inquit, Rex paratus sum & vtrunq;, & alterutr; et omnino quicquid imperaueris, facere. Promam tamen quod rebus tuis conducibilius esse sentiam, Regem ac ducem oportere cum Rege ac duce certare. Siue enim talem occidas, decori tibi fore: siue à tali, quod absit, occidaris, quod secundum est, dimidium mali esse. Hos verò famulos cum famulis hostium debere confligere. Nam quod ad equum attinet, non est causa, cur eius artificium extimescas. Recipio enim tibi cum posthac aduersus neminem se erecturum. Hæc illo locuto, mox exercitus conflixere: dumq; acies dimicant, circa Imperatores hoc actum est: Vbi Artybius equo, cui insidebat, in Onesilum inuectus est, Onesilus vti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybium ferit, eius satelles equi sublatos pedes in Onesili scutum iactantis falce percutiens abscidit: quo ictu Artybius Persarum Imperator illic vnà cum equo corruit. Cæteris pugnando occupatis, Onesilus tamen eo prælio occiditur, caputq; eius abscisum hasta ciuitati quam obsederat, importatur, atq; supra portas suspensum, & exinanitum, ingressum examen apum fauo refersit: & ob id honorificè mox sepultum, quotannis ab incolis veneratur.

Regẽ cũ Rege certare decet. Famuli cum famulis.

Scutũ abscindit Caput regis abscisum.

Apũ examẽ caput fauo & melle replet.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

CAP. XIII.

Cassides graues Thoraces coriacei.

HABEBANT olim cassides graues, non satis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, præterea thoraces spissos, partim ferreos, partim coriaceos

coriaceos, partim filtrinos, lino lanaq; consutos, simili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. FereBant & densas hastas, ac longas, prout Procopius his verbis lib. II. meminit: Primos nanq; omnium Gothos cum densis, ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Asserit etiam idem autor, Gothos equites telis, ac gladiis vti consuesse: quam sententiam Iordanes confirmat. Ait enim: Admirandum reor fuisse spectaculum, vbi (videlicet post mortem Attilæ) cernere erat cunctis, pugnantem Gothum, ense furentem Gepidam, in vulnere suorum cuncta bella frangentem, Sueuum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem instruere. Præterea Herodotus lib. I. versus finem asserit, Massagethas, occiso per Thomyrim eorum Reginam Cyro Persarum Rege, amictum, & victum Scythico modo similem habuisse, atq; ex equis, & pedibus fortiter pugnauisse. Vtroq; enim genere valent sagittarii item, atq; hastati sangares, hoc est pugiones, eorum more gestantes, in omnibus auro, & ære vtentes: ære in omnibus, quæ ad hastas, ad pharetras, & ad sangares pertinent: auro autem in cunctis, quæ ad capitis, & baltheorum ornamentum spectant. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa frena, & pharetras aurum adhibent, ferro, atq; argento nil prorsus vtentes: quorum in regione cùm immensa sit auri, atq; æris copia, ferri tamen, atq; argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquam digniori metallo, pro reuerentia suorum numinum in ornatu supremi templi (vti lib. primo dictum est) indebili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, vt campanulæ æreis, vel argenteis alligentur detruncatis calcitrosorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum sono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (Silff schena dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

Hastæ densæ.
Persæ fugantur
Tela ac gladii
Gothi.
Gepidæ.
Sueui.
Hunni.
Alani.
Heruli.
Massagethæ.
Sangares.
Aeris vsus.
Auri vsus.
Ferri carnstia.
Campanulæ argenteæ.
Silff schena.

De reliquis antiquitatibus equestrium.

CAP. XIIII.

VTEBATVR & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atq; radiorum amplitudine latis. Præterea ocreis satis inepta reflexura in recuruanda anteriori parte, nullo prorsus subsistente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante LX. annos vidi: iamq; pro spectaculo in arcibus quorundam nobilium reseruantur. Præterea vestes, seu tunicellæ militares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ, & diuisæ superius, vt nec scapulas cooperirent, neq; frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præsertim in stipendiariis militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, sed solis principibus, maximè filiis Regum: qui à pueritia intonsi manebant, vt à tergo iis defluerent crines, qui vtrinq; à fronte discriminati pendebant: non tamen more Turcarum impexi, squalidi, atq; sordidi, vel aliàs calamistrati, sed pretiosis vnguentis superinfusi, prout Agathius lib. I. latius asserit de bello Gothorum. Erat et mos veterum philosophorum incedere capillatos: ita etiam æstimationi mos receptus, vt turpissimè vitæ homines coma defluēte se Stoicos simulabāt. Cùm igitur superius mentio fit de densis hastis, ac contis, nō omittēdus est Paulus Diaco. lib. V. cap. X. vbi asserit, quòd quidam Amalongus, qui Regium

Calcaria oblonga & ampla.
Ocreæ reflexæ et ineptæ.
Vestes breues & cōplicatæ.
Milites tonsi.
Capilli Turcarum impexi.
Philosophi capillati.
Stoici simulati.
Amalongus.

Græculus cõto leuatus.

contum ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto vtrisq; manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, eumq; in aera super caput suum leuauit: quo spectaculo Græcorum exercitus immenso pauore perterritus, in fugam conuertitur, vltimaq; pernicie cæsus. Hinc lætior triumphus exortus cunctos exhilarauit, quòd sine sanguinis effusione sit comparatus. Sic & Posthumius Libertus in consulatu, qui primus omnium ouans ingressus est Vrbem, cùm rem leuiter sine cruore gesserat, vt Plin. lib. XV. cap. XXIX. attestatur. Exhinc etiam apparet mos introductus, & seruatus, vt triumphantes planè equitent, dum vrbes intrant, immò etiam, vt quemadmodum idem Plin. cap. vlti. eodem lib. asserit, lanceis triumphantium lauri folia in contis pro signo victoriæ affiguntur: ita apud Septentrionales, qui lauro carent, caudę vulpinæ, vel lupinę, tam in bellis, quàm triumphis miliaribus hastis alligantur, licet in despectum hostium potius fiat.

Posthumius Libertus.

Triũphãtes planè equitant.

Folia lauri.

Caudæ vulpinę vel lupinæ.

De militaribus exercitiis, & disciplinis.

CAP. XV.

Equites armati.

Campi niuales & glaciales.

MOS erat antiquitus constanter obseruatus, qui & in hodiernum diem apud Aquilonares obseruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atq; quocunq; loco natura iniquo, equos ascenderent altos, & ephippiatos, præsertim in lubrica glacie, atq; niualibus campis, vbi frequentiora, atq; acriora bella fieri solent, prout inferius de hyemali certamine ostendetur, maximè propter grauem armaturam, hastasq; densas, quibus communiter in hostes vtuntur: quod absurdum apud eos minimè æstimatur, quemadmodum de Sueuorum moribus Cæsar meminit. Dicit enim: Equestribus prœliis sæpe ex equis desiliunt, ac pedibus prœliantur, equosq; eodem remanere vestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter, cùm vsus est, recipiunt. Nec eorum moribus turpius, aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum,

Equestria prœlia Equi remanent

ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: taleſq; equi Deſultorii nuncupantur, quòd ex eis facilè equites deſiliant: quos & Celetes Græci, atq; Latini vocant. Præterea alia Gothorum diſciplina militaris eſt, quòd in præcipiti equorum curſu ſeſe totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus prælijs, terram non tangendo, transferre ſolent, etiam quòd ex equo ſe ſupinent, eleuent, vel inclinent, ſurſum deorſumq; ſe moueant, pilam, vel haſtam variando, prout Procop. lib. III. de agilitate Totilæ Gothorum Regis latè teſtatur, dicens: Armis indutus proceſſerat auro abundè cælatis, & ex equo vt ornatiſsimis phaleris, ita & pilo, ac lancea noſcitabatur, purpureaq;, & Regia veſte, & ex prædicto equo præcipuè, quo ille miræ magnitudinis vehebatur. In medio autem campo vt bellicæ artis peritus, ac ludibundus proceſſerat, equum diuerſim calcaribus concitando, in orbem frenis agiliter agere, obequitandoq; telum in auras ſurſum verſus aptè diuerberare, & ipſum id rurſum ad terram delatum impigrè per manus tranſlatum, gloriæ id artis plurimum ducere, ſupinandoq; ſe deſuper equum, inclinandoq; vtrinq; ad terram, & viciſsim in latera, vt qui à puero fuiſſet deſultandi, ac tripudiandi artem edoctus, & ludicra hæc peragendi.

Equi deſultorii Celetes.

Diſciplia equeſtrium.

Totilæ regis agilitas.

Equus mirę magnitudinis.

Telum reſumere doctus.

Adhuc de exercitiis militaribus.

CAP. XVI.

SOLENT etiam Septentrionales equites pręſtantiores equos nominibus propriis, ſignis, & coloribus certis ad ſe vocare, vt canum more in inuijs, deuijs, rupibus, ac paludibus liberè gradientes, habeant adiutores, vt iubis eorum manibus innixi, ſubita laſsitudine non ſuccumbant. De quibus Saxo lib. XIIII. ac alibi plurima atteſtatur: ſed intimius adhuc Solinus de miro affectu, & ingenio equorum aliqua enarrat, & inter alia ex Plinio allegat: Regem Scytharum cùm ſingulari certamine interemptum aduerſarius victor ſpoliare vellet, ab equo eius calcibus, morſuq; laniatus eſt. Præterea cùm prælio Antiochus Galatas ſubegiſſet, Centaretrii nomine ducis, qui in acie ceciderat, equum ouaturus inſiluit: iſq; adeò ſpreuit lupatos, & tyrannicos ſeſſores, vt de induſtria curuatus ruina & ſe, & equitem affli-
xit, & peremit, vt ſequenti cap. dicetur. Profectò talium equorum pretium præſenti æuo mereretur magnum gradum, ſi eorum arte, vel natura tot impii, ac crudeles tyranni pręcipitari, ac confici poſſent, quot parturiunt nimium fœcundi parentes ad irreparabilem multorum calamitatem.

Equis nomina dantur.

Equus occidit interfectorem domini ſui.

Equi pauci nũc tyrannos occidunt.

Parẽtes tyrãnorum nimis fœcundi.

De quorundam equorum dolositate.

CAP. XVII.

Equi animosi Vestrogothorum.

VM apud Vestrogothos equi reperiantur non minus pulchri, quàm animosi, atq; ad omnia subeunda certamina, & onera præstantissimi, quia à ferocissimo equorum genere hyemalibus pascuis vt plurimum enutrito producuntur, ideoq; importunius ab omnibus, prçsertim nobilibus, & militaribus viris, satis caro pretio comparantur. Cùm verò casu aliquo tales equi raptu, vel furto, aut alia quauis negligentia à iustis possessoribus auferuntur, nunquàm, aut rarò nouis sessoribus adeò viuacem spiritum, aut firmam securitatem in periculis exhibent, quemadmodum pristinis alitoribus suis mira agilitate præstare solebant. Signis enim secretis in voce, sono, tactu eos instruunt, quibus admoniti hilarius ad imperata, quàm si calcaribus vrgerentur, procedunt: immò signis huiusmodi à sessoribus non perceptis, duo præcipuè mortis pericula, vel mortem ipsam, inferunt eisdem. Aut enim freno mordicus ore apprehenso, capiteq; inter tibias submisso, & clunibus in altum leuatis à dorso antrorsum equitem excutiunt, aut sese in posteriores pedes erigunt, & in tergum supinè casuros exponunt, vt impossibile sit sessoris ceruicem non disrumpi, aut caput non excerebrari. Volens hic stileo casus quorundam Principum, & illustrium virorum Aquilonarium, qui sic periere. Qui enim equos tales à primis educatoribus violentia, vel licentia extrahunt, contemnentes petere qualibus signis venient dirigendi, illicò quàm impetuosi sint, experientur. Verùm pro recentioribus annis opportunius, quàm alias vllo priori æuo remedium domandi tam feroces equos repertum est, vt nunquàm, vel rarò, nisi negligentia turpiter interueniente, aliquis præcipitetur ab equis, prçcipuè etiam quia omnia equitandi instrumenta modis omnibus proportionata, afferunt securitatem.

Equi secretis signis applaudunt suis.

Pericula duo mortis.

Signa in equo cauenda.

Instrumenta forcia præstant securitatem.

De externis

De externis exemplis malignorum iumentorum.

CAP. XVIII.

QVIA gentibus Septentrionis vix notitia est, qualis fuerit equus ille Scianus, de cuius forsan vsitato nomine magis, quàm maligno euentu, plurimi plura referre nouerunt. Igitur talis erat, vt quotquot ob eius eximiam præstantiam eum equitare volebant, tot in præcipitia, mortemq; ruebant. Asseritur enim fuisse magnitudinis inusitatæ, ceruice ardua, colore phœnicco, flaua & comanti iuba, cæteriscq; equorum laudibus insignis: hunc tamen quisquis possideret, cum omni domo, & familia, ac fortunis in perniciem deduceretur. Itaq; Cn. Seium primum eius dominum, à M. Antonio capitis damnatum, miserabili supplicio vitam constat finiuisse. Eodem tempore Dolabellam consulem in Syriam proficiscentem, fama eius equi permotum, Argos diuertisse, emisseq; sestertiis centum millibus, sed ipsum mox in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectum fuisse. Deinde eundem equum C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, adduxisse: quem Cassium postea victis Parthis, fusoq; exercitu suo, miseram mortem oppetisse manifestum est. Deinde Antonium post interitum Cassii parta victoria, nobilem illum equum quæsiuisse, & mox eo potitum, victum, atq; desertum miserabili exitio interiisse. Vtcunq; sit, annectendum hic puto, & valde cauendum, quòd equi in præliis, aut alibi sagittis in latere, vel vmbilico, vel coxis icti, se sæpius in posteriores pedes eleuant, dorsotenus cum sessore casuri, prout Herodotus pluribus in locis de Parthorum equis attestatur. Est etiam in pari prouerbio communis relatio de auro Tolosano, quòd quicunq; illud attigit, à templis exportando, ille misero, ac cruciabili exitu perierit, prout Strabo lib. IIII. reliquit manifestum. Aurum igitur Tolosanum, teste Iustino lib. XXXII. fuere argenti pondo quinquies decem centum millia, auri pondo centum decem millia: quod sacrilegium causa excidii Cępioni, exercituiq; eius fuit. Pondo, interprete Budæo de Asse, continet libras decem.

Equus Scianus.

Primus possessor eq; perit.

Cautela eq; vulnerati.

Aur. Tolosanũ

Aun Tolosani quantitas.

Pondo.

De militaribus exercitiis.

CAP. XIX.

INTER alia Septentrionalium bellatorum, seu equestrium exercitia, vnum erat præcipuum, vt quicunq; tentaret ea ingredi, & prosequi, haudquaquàm ambigeret sub ardua se patientia ferream disciplinam subiturum: primùm quòd contra sæuissima elementa cunctorum certaminum initia esset ingressurus, videlicet hyemales vigilias in glacialibus castris facessere, nec à loco quocunq; frigore, vel tempestate sæuiente auelli: deinde famem, æstumq; die ac nocte necessitate vrgente pati: præterea equos ad omnem pugnandi insultum, & motum agitare, contos circum humeros gyrare, equosq; in saltum per fossata, sepes, ac trabes cogere, vt in bellicis simulachris sub florida pace, quæ rarissima apud Martiales cernitur, continuè addisceret, quæ postmodum in acerrimis certaminibus pro patria libertate pugnando, velut regulam obseruaret. Qua industria militantium animos assidua exercitatione lex militaris corroborabat: nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiliter desilire, armatosq; tripudiis agitari, & tuba classicum personante obtundi, ne forte ex quiete, & otio bellorum obliti, vel ignari in veris prælijs remollescerent, aut in turpem fugam laberentur. Vt enim otium in omni re pernicioſum est, ita in militaribus disciplinis noxium, & abhorrendum. Quippe sub eo militare genus hominum suapte natura ad res optimè constitutas commouendas, & conturbandas promptum, in mille seditiones, & proditiones illicò ruit: primumq; proprios Principes, quorum negligentia otiari, vel lasciuire permittuntur, vel hostibus domestica fraude instructa produnt, vel in aperto prælio crudeliter perimendos ostendunt. Sed longè detestabilius otium est, quando ab ipsis Principibus supremis ad subditorum enervationem assumi videtur, prout infame posteris argumentum magni autores tradunt Heliogabalum reliquisse: qui peractis infinitis ineptiis, tandem per scurras occisus est, ac per plateas, & cloacas sordidissimè tractus, & in Tyberim submissus. Idem de Galieno homine socordissimo, aliisq; similibus naturæ portentis, infinita patent exempla.

Patientia durissima.

Exercitia terribilia.

Pax rarissima apud Aquilonares.

Lex militaris.

Otia militibus auferenda.

Milites seditiosi dominos perdere solent.

Heliogabalus.

Galienus.

Adhuc

Adhuc de eisdem militaribus exercitiis externis.

CAP. XX.

MEMINIT præterea Fran. Irenicus lib. II. cap. XXIIII. Germanis fuisse familiare, in gyrum equos vertere, ac in altum leuare: verùm ago assero primùm apud Gothos Septentrionales equos in gyrum vertere plurimum in vsu fuisse, perpetuaq; disciplina durare. Sed abolita est, & in contemptum redacta consuetudo, equos in altum ob rationes supradictas leuare, dum æquè aptum attenderet, ex equo in duos posteriores pedes erecto pugnare, velut bipedem armatum manibus ac pedibus humi serpentem, hostem impetere conto. Sicut enim natura vnicuiq; animanti vires in singulis membris pulchrè præscripsit, ita & eis ornatius est vtendum. Quam periculosum autem, & inutile sit, ex equo sursum eleuato pugnare, videatur superius cap. XVIII. & cap. XVII. Cæterùm Vegetius lib. I. De re militari hæc asserit: Equorum salitio non solùm à tyronibus, sed etiam à stipendiariis militibus districtè semper exacta est: tantaq; cura huius rei solet esse, vt non solùm à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire condicerent de silice. Hoc enim assidua meditatione faciebant, vt scilicet sine mora in tumultu prælii ascenderent, qui tam studiosè in pace se exercebant. Idem lib. III: Equi cataphracti propter munimenta, & arma, quę gerunt, à vulneribus quidem sunt tuti, sed propter impedimentum, & pondus armorum, facile est ipsos capi, quia frequentius contra dispersos pedites, quàm contra equites in certamine sunt obnoxii. Melius tamen ante legiones positi, vel cum legionariis mixti sunt, quando cominus (hoc est, manu ad manum) pugnatur, quia aciem hostium sæpe rumpunt.

Equi vertuntur in gyrum.

Membrorũ præscriptæ vires.

Equorũ salitio.

Mora nulla in saliẽdo equos

Impedimenta ponderum.

Cominus pugnare.

De multiplici genere bellatorum.

CAP. XXI.

VERTITVR inter militares homines sæpius admiratio, quomodo nonnulli bellis acerrimis implicati, vel viui, vel saucii campum, seu pugnam exeunt, qui primi videntur, & permanent in prælio, ac vltimi sunt in exitu,

Bellatorꝝ quatuor genera.

vel fuga ; frequentiusq; ad interitum impetuntur : & ob id aduertendum est quatuor esse genera bellatorum. Primum eorum, qui fortitudinem modestia temperantes, rebelles acrius cædunt, fugientibus inflare erubescunt. Hi siquidem diuturna armorum experientia certiora virtutis testimonia prosequentes, gloriam suam non in victorum fuga, sed vincendorum expugnatione constituunt, cuneos in acie condensantes. Alii, qui corporis, animiq; viribus freti, sed nulla miserationis parte præditi, in hostium tam terga, quàm pectora communi cædis atrocitate desæuiunt. Hiq; iuuenilis animi calore prouecti, tyrocinii rudimenta bellorum auspicijs ornare contendunt, tamq; ætatis, quàm laudis ardore inflammati, in fas nefasq; ruunt, nulla periculorum discretione pensata. Tertii, quibus inter metum & pudorem anxiis, progressum terror adimit, recursum ruboris obstaculum tollit : qui sanguine clari, inaniq; tantùm proceritate conspicui, aciem numero, non viribus densant, hostemq; vmbra potius, quàm armis feriunt, & in bellatorum grege solo corporum spectaculo censentur: qui licet sunt magnarum opum domini, genere quàm animo præstantiores, plus tamen ignauiæ, quàm nobilitatis viribus indulgere videntur, nihil præclari audentes attentare. Quarti, qui speciem, non rem in bellum perferunt, sedq; extremis sociorum agminibus inferentes, primi fugam, postremi prælium gerunt : in quibus imbecillitatis habitum certi pauoris indicium detegit, cùm semper quæsitis de industria subterfugijs, pugnantium terga timidioris progressus pigritia subsequuntur. Hæcq; bellatorum quatuor genera Saxo clarè commemorat lib. IIII.

Cuneicõdẽsati.
Secundi.

Tyrocinii rudimenta.

Tertii.

Proceritas inanis.

Nobiles ignauiq; indulgẽtes

Primi.

De differentia Ducum.

CAP. XXII.

Cõditiones bellantiũ & belloꝝ notanda.

ATTENDITVR præterea ducum differentia, vbi vnus tardus, & timidus est : alter ferox, & perspicax : vnus ingenio, atq; militari disciplina instructus : alter vagus, temerarius, & pertinax : vnus prospicit commeatum, præcauet insidias, vires hostium ponderat, tempus pugnæ eligit, arma perlustrat, aciem instruit, & subsidijs firmat: alter ordinem militum non attendit, locum non explorat, signa non distribuit, impedimenta non remouet : vnus graues, & cunctabundos pugnatores hostibus obicit : alter tyrones, aut mala disciplina institutos exercitus accipit, quorum fœda fiducia ductus, pauci ssimis hostibus circumseptus occumbit. Plurimum nanq; in bellis pollere videntur militum copiæ viribus, exercitusq; instructæ, præterea ducum ingenia, & experimenta humanæ fortunę cõiuncta: quę potentior vis est in bellicis rebus. Verùm vel tanta nobilitas militum, vel fortunæ varietas incidere solet, vt vicissim nunc exules, nunc Reges videntur: & ita de vniuscuiusq; incerto euentu cogitandum erit. Præterea quòd exercitus propter inconsueti aeris incommoditatem plerunq; dissenterię morbo grauiter exagitari possit, atq; illicò interire. Deinde quòd bellatores, præcipuè sacrilegos, aduersus sublime numen præliantes (vt Iustinus attestatur) elementorum vis, tempestas scilicet, & grando, & frigus, multos absumere solent, quasi vulnere sauciatos. Insuper & assidui imbres, gelu, nix concreta, fames, lassitudo, pecuniarum defectus, murmuratio afferentium necessaria, & absentia ducum, discordia militum, & pessima susurratio seditiosorum, ac portentosa deceptio adulatorum, qui apertis auribus ficta pro veris suggerunt, variant, atq; victoriam adesse promittunt, & in exitu plus lingua, quàm ensis hostilis sublatis opibus, & Principis vitæ nocuisse videbuntur. Væ igitur illis, qui talibus delectantur malis.

Instructi viribus pollent.

Fortuna humana potens.

Euẽtus incertus belli.

Victoriæ impedimenta.

Adulatores pessimi.

De armis

De armis, & cautelis equestrium.

CAP. XXIII.

INGRESSVRI Septentrionales equestre certamen grauibus lanceis, & densis, earum cuspides non ferico (vt dictum est) aut aureis filis exornant, sed caudis vulpium, aut luporum, in despectum quorumcunq; inimicorum. Nunquàm etiam vexillatis hastis more Persarum, aut Grecorum vtuntur, qui eo apparatu præstigioso, veluti primo stratagemate, satis acriter putant fugare, vel saltem territare quemcunq; venturum hostem. Ballistis tamen, seu arcubus chalybeis, atq; corneis, ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandam, vtuntur: sunt etenim fidelissimè fabricati, prout omnimodę sagittę eis coniunctæ. Demum gladiis tam longis, quàm strictis, & incuruatis: quibus, perfractis lanceis, punctim, vel cesim vtuntur. Similiter & latis ensibus, vtraq; manu versatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis: quibus districtius galeas penetrant, & infringunt, quàm quouis alio præliari instrumento: immò huiusmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipsum equum excerebrant, vt sessorem exturbent. Item cominus pugnando, multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, stricto videlicet & lato, bicipiti, curuato ac hamato, prout in parte superius est expressum. Tegmina equorum chalybea sunt, aut ferrei thoraces, vel coriarii, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum sectiones præmuniti. Eoq; modo instructi, acies plures à seinuicem paululum, si opus sit, distantes, prouidentius instaurant, vt vna alteri hoste ingruente mox aduolatura succurrat: summeq; nituntur, vt hostem instar turbinis circulo includant, ne eius astutia, aut longis stratagematibus ipsimet inuoluantur: vtq; id opportunius faciant, certis signis speculatorum, tibicinumq; diriguntur.

Caudæ vulpinę cōtis alligant.

Græcorum & Persarū mos.

Arcus chalybei ac cornei.

Enses versatiles

Mallei icuruati

Tegmina equorum ferrea.

Hostis cur circulo claudit.

De aliis cautelis.

CAP. XXIIII.

CAVENT etiam diligenter, ne hostem cauillosè fugientem celerius, quàm cautius (rapina quauis relicta) insectentur. Fuga nanq; simulata, & tectis insidiis plures quandoq; perimi solent, quàm Marte truculento. Neq; etiam si hostis necessitudine, vel voto campum exierit, seipsos continuò dispergere solent. Nouere etenim eò inimicorum studium ferri, vt quos fortiter vnitos, & mutua defensione securos disturbare nequierint, modis omnibus disgregatos insiliant, & confringant. Nec etiam armis, thoracibus præsertim, durante certamine se denudant, vt lectis more mollium incumbant: sed primam, præcipuamq; de iumentis suscipiunt curam, vt saltem arborum ramis, quibus etiam assueti sunt alio non occurrente pabulo, reficiantur. Interim ipsi equites dulcius in saxis, vel humo nuda quiescunt. Nec desinunt continuis speculatoribus explorare, an hostiles insidiæ per syluarum latebras præmissæ

Fuga simulata.

Dispersi superantur.

Milites lectis nō vtuntur durante bello.

Insidiæ cauēdę.

Pontes. sint, aut post tergum propè, vel à longè relictæ: etiam an pontes viciniores abrupti, aut sustentacula eorum mediotenus per limam scissa, cùm id insidiandi genus non ignorant præsentissimam afferre mortem. Notant etiam signis diligentibus, quæ saxis, vel arboribus imprimunt, vbi facilius vel aggrediendo, vel declinando hostem, vada fluminum celeri transitu sunt tutiora: item iniqua loca, voraginosum solum, paludem limosam, & montium asperitatem, præterea strictos saltus, & nemora obscura, ac ignem scintillantem: quas quidem cautelas, aliasq; eisdem similes, etsi diligenter obseruant, transfugarum tamen dolis, quibus Saxo Sialandicus in tota sua historia Danos abundare meminit, pluries circumueniuntur: quia & ii aduiterino signo præliantes, quasi sociorum vti solent, maximè vt aduersarios turbent ab equestri ordine, & disciplina, dum contentio oriatur de veritate vexilli. Summeq; cauent Aquilonares, ne solaribus radiis pariter, & hostibus ab Austro imminentibus (ne oculi eorum hebetentur) sese opponant, sed procurato ex industria loco obliquo, & duro, eisdem inimicis occurrant.

Vada.
Paludes.
Montes.
Ignes scitillãtes
Dolus cauetur difficilimè.
Vexilli veritas.
Solares radii obiecti cauẽtur

De certis breuibus cautelis à Iordane in conflictibus Gothorum annotatis.

CAP. XXV.

Sentẽtiq; Iordanis de vsu belladi Gothoꝝ

NOVERVNT Gothi confligere cum superbis, quia etsi loca inhabitãt diuersa, vniti tamẽ cõsiliis ad bella ꝓcedunt.
Sicut famosum prælium, ita multiplex, & perplexum.
Loci opportunitas non paruam victoriæ partẽ pollicetur.
Facile assumit pugnãdi necessitatẽ, q̃ fugiẽdi nõ iuenit locũ.
Audaciores sunt, & insolentiores, q̃ inferũt bellum.
Dissonæ gentes pauorem immittunt, vel pariunt.
Abscisis membris, membra relabuntur.
Nec corpora perstant, quibus ossa sunt subtracta.
Morituros in otio fata præcipitant.
In formidine belli præsentia Regis sortitur spem meliorem.
Fragile munimentum quandoq; vitæ subsidium præstat.
Hostis fractus quandoq; tubis territat inimicos, veluti leo venabulis pressus.
Fatigandus est obsidione, qui annonæcopia caret.
Sellis equinis construitur agger.
Fortibus viris digna debentur funera.
Modestum regimen non parit in competitore certamen.
Indignum facinus priuatum malum publico refarcire.
Astuti Principes alibi minantur, alibi arma inferunt.
Par fraus, & astutia, spem victoriæ alit.
Incomposita regnandi initia, surreptionis opportunitatem promitunt.
Generosi animi est, post victoriam non sæuire.
Degener animus nec libertati studet, nec fidem prẽstitam seruat.
Sentiet iratum, qui proprium dominum crediderit contemnendum.
Suadetur bellum in vicinos, vt in propriis pax habeatur.
In eis sæpe regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant.
Vitam truculentam sæuissima mors imitatur.
Attila vino, somnoq; grauatus, fluxu sanguinis è naribus obiit.
Fatales exitus nullus vindicare præsumit.
Diuersis insignibus ornatur aulicum decus.

Dum

Dum multi imperare cupiunt, omnes simul imperium perdunt.
Regnum plus grauat copia, quàm inopia successorum.
Facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur.
Per discordiam ex vno corpore exurgunt diuersa.
Non æquè filiis, ac parentibus fortuna fauere solet.
Disidium pernicioſa res est, præcipuè fratrum.
Diuisi corruunt, qui vniti alios territare solent.
Armenta rapiens, nisi corripiatur, regna inuadere præsumit.
Inaccessibilia humana diligentia peruia fieri possunt.
Melius est hostem prœuenire muneribus, quàm sustinere obsidentem.
Melius est sponte, & liberaliter elargiri partem, quàm amittere totum.
Madentibus armis in cruore, sæuitia remanet infracta.
Victoria non hominum potestate, sed Dei virtute donatur.
Pro gloria libertatis acrius certatur.
Necessitas consilium quærit, & inuenit.
Sibiipsi non hosti nocet, qui insidias struit in loco ignoto.
Solatium est calamitosis præcognoscere fatum.

Quòd autem tam attentissimæ cautelæ in prœliis, præcipuè penes Principem, & dictorem exercitus, habendæ sint, mirum non est, quia dux omnium vices in se gerit, vbi exercitus quasi animal quoddam homini persimile reputatur: cuius caput est Princeps, acies verò instructa vt pectus ac thorax, pedites manus, equites autem pedes. Consequens ergo erit, vt commoto capite membra reliqua nullum officium præstare possint, sic perturbato ductore, omnis exercitus fluctuat, periclitatur, & perit: expositus enim est fortunæ, veluti nauis reflantibus contrariis ventis, si gubernator ab officio suo torpescit, nec clauum pro fluctuum motu forti animo huc atq; illuc versat, impellitq;. Nullum igitur constantis ducis, aut fortissimi militis munus omittat oportet ille, qui rei bellicæ præest: sed occurset timentibus, retineat cedentes, adsit fortibus, spe, consilio, manu, nutu, voce: hostibus semper insignis sit, suis autem conspicuus appareat, & ardore, præsentiaq; animi in omne opus feratur: flagrantes oculos circumuoluat, truci voce increpet, & nunc minacibus, nunc blandis verbis milites appellet, vt magis è re arbitrabitur. At cùm à pugna otium erit, arma paret ductor oportet, alloquatur exercitum, militem ferat, in ore vulgi agat, rumores hauriat, præterita, instantia, futura pari diligentia meditetur, secreta vmbracula fugiat, in propatulo, atq; aperto vescatur, literas diligenter legat, nuntios audiat, neq; illos perterreat. Ignaui quidem Principis est, nolle aduersa audire, & nuntiis adeò perturbari, vt à ratione discedat. Magnæ quidem constantiæ est, aduersis nuntiis non commoueri, & animi affectum, subitumq; motum ex vultu non prodere, iuxta illud Virgilii,

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Cautelæ principum.

Exercitus quasi animal est.

Exercitus fluctuans naui assimilatur.

Officium ducũ.

Vmbracula secreta fugiẽda.

Ignauus princeps.

Virgi.

Expedit enim vt aliquando principes simulent, vel dissimulent, sic tamen vt omnia contrahant ad obsequium approbabilis veritatis. Qui verò nuntium vnum atq; alterum percutit, aut malè tractat, consequens est, vt armatos sustinere debeat legatos: qui etsi pauci videntur accedere, tamen ob peritiam militarem facilè oppriment effœminatam multitudinem, & inordinatam colluuionem. Vera etenim victoria speranda, ac cõsequenda erit in exercitatione militari, ab incũte adolescẽtia principis, ducis, aut Regis introducta, et quasi connata, vt aliter sciat se gerere in priuata, aliter in publica pugna, aliter in pedestri, equestri, in nauali, & aliter in glaciali, seu niuali, prout inferius lib. XI. diffusius ostendetur. Immò ad veram militiam capessendam alia quædam ratio habenda est, vbi in aciem descenditur, & cum hoste concurritur, illic puluis, æstus, sudor, sitis, clamor militaris, ho-

Legati armati.

Pauci piti multitudinem fugant.

stium incursus, timor, spes, & alia multa adeò animum perturbant, ac distrahunt, vt vix illi ipsi, qui à teneris annis talia perpessi sunt, eadem perferre valeant. Magnis itaq; laudibus extollendus est princeps, qui milites quotidie bellicis laboribus exercet, ne per ignauiam, & desidiam tabescant, vt cùm opus fuerit, pro iustitia, & patria libertate certando eneruare poterint violentiam tyrannorum: quod solum inter præclariores triumphos perpetuam meretur laudem, & memoriam sempiternam. Nec efferatur aliquis inanibus titulis, quòd artem calleat militarem, nisi (vt dictum est) aliquid pro tuenda æquitate, & innocentia defendenda, demonstret se strenuè exercere. Commendatur miris modis Alexander ætate XXXIII. annorum moriens, quòd inter cæteras heroicas virtutes clementissimus extiterit in oppressos, ita vt à barbaris nationibus lugeretur extinctus. Vita tamen spirans, XXX. millia puerorum è diuersis nationibus victis, sub præceptoribus diuersarum artium instrui fecit: quorum prouecta ætate, & prudentia, si superuixisset, totum orbem iustè regnando gubernasset.

Princeps laudabilis.

Alexander Magnus.

De præfectis prouincialibus.

CAP. XXVI.

IN Septentrionalibus regnis vti multæ, & potentes sunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuersæ sortis, & linguarum præfecti à principibus constituuntur, tanquam radii à sole emissi, vt in toto terrarum circuitu æquitas et iustitia custodiatur, securitasq; permaneat omnibus populis inuiolata. Falsus enim dolor esse non creditur, vbi tanti laboris incommoda subeuntur, quando scilicet defectu bonorum, aut grauamine malorum præfectorum apud regni iudicium ex vltimis finibus afflicti subditi coguntur afferre querelas, veluti ab Islandia, ac Finmarchia

Præfecti diuersi

Iustitia vnita.

Finmarchia apud Regem Norvegiæ, & de Scricfinnia, Bothnia, Finlandia, ac Dalacarlia, ad Regem Suetiæ: qui tamen nullam deteriorem querelam ex omnibus potentatibus suis, quàm à Moschouitarum limitibus sufferre solet, idq; ob insatiabilem collimitaneorum rapacitatem, & Græculum dolum. Attamen Regius præfectus autoritati satisfaciens, homicidia resecat, furta condemnat, abactores animalium legitima securitate coercet, quietosq; incolas à sceleratis Moschorum ausibus reddit, vindictamq; malignis eorum moribus semper opponit, & proditores, exploratosq; (crimine confesso) corripiendos constringit. Talibus enim excessibus, publica violata pace, sæpius notantur Moschouitæ. Itaq; præfecti, qui ita innocentes defendunt, & insolentes corripiunt, à bonis iustisq; Principibus constituuntur: quos & conseruant in longqua pace beatos.

Querelę ob rapinas.

Virtus boni præfecti.

Moschouitę rapaces.

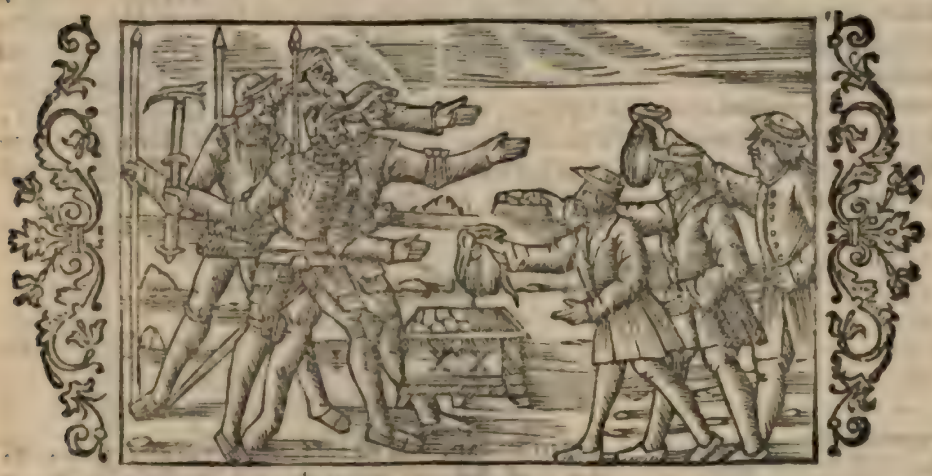

De tyrannica seueritate, & exactione præfectorum.

CAP. XXVII.

VERVM ne diuturna permaneat hęc felicitas regiminis ęquitate parta, malignorum hominum consiliis alibi per regnum tales constituuntur præfecti, qui auaritia, & malitia obcęcati, innocentes torquent, sceleratos exaltant, iura omnia peruertunt, totum regnum in ruinam, seipsos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miseriam, & exilium breui momento transmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros sanguinarios, & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus &c. euiscerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus Iusse Ericson: is super Dalacarlorum regionem constitutus, tam crudelem se omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorum spiritus, qui vnquam antea fuerant, in hunc perditissimum nebulonem confluxisse. Narrat Cicero crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnum hominem innoxium perdidisse: at hic Iusse eiusdem malignitatis spiritu obsessus, non vnum innocentem, sed ex Dalacarliæ incolis sine numero innocentissimos fumo suspensos (licet viribus sese

Præfecti pessimi.

Iusse Ericson Danus.

Verres crudelissimus.

rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non satis ingeniosus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occisorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicari non erubuit, immò inter primas delicias duxit, videre, & audire eas inter tantas angustias fœtus ex se mortuos abiicere, & rursus aratro apponi, donec mortuæ, aut semianimes collaberentur. Possent hic horribiliora eiusdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non solùm per illum, sed per omnes Regios præfectos committebantur: at satis est dixisse eos his artibus vltima fata in se, & exilium in Regem suum impiissimum procurasse. Rusticorum nanq; furore crudeliter occisi sunt, quando audaciores erant ad prædandum, quàm præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum consiliis in suam, multorumq; ruinam vsus fuerat, derelictus, vrgente viro potenti Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis stipato, ad paruam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senecta se recepit. Sed quia de his, & similibus dilectissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Magnus Gothus, in vita eiusdem Erici diffusius tractat, pium lectorem ad hunc remitto, interea cunctis principibus fideliter suadens attendere responsum Alexandri Magni: qui interrogatus, vbinam thesauros haberet, respondit, apud amicos cautè sibi seruari. Et rectè: beneuolentia enim & sui, & alieni æris domina est. Nec dissonat huic consilio verbum Tyberii Cæsaris: qui suadentibus subditos grauandos esse tributis, respondit, boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

Crudelitas inaudita.

Exulat rex.

Beneuolentia.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.

CAP. XXVIII.

TSI superiore cap. visa est tota regio purgata tyrannide crudelium præfectorum, tamen damnabiles reliquiæ simili astutia, & arte in eorum complicibus, & alumnis velut toxico perseuerárunt qui quantò mentitis obsequiis magis fidem principibus ostentare poterant, tantò putabant se Regiis secretis, & officijs præ ceteris omnibus fieri superiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primùm supplices, ac humiles Danica disciplina, ac in municipalibus scientijs expertos sese Regibus exhiberent, maximè in exactione tributorum, & multarum, mox ad præfecturas sine vlterioribus meritis super simplicem populum erigebantur: taliumq; præfectorum tyrannide cooperante, potentissimus Gothorum, Suecorum, ac Norwegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici successor, coactus est fidelissimæ gentis suæ sustinere rebellionem, ac tandem exilium sufferre, prout mox dicetur. Ii etenim præfecti auarè, & atrociter subiectum populum opprimebant, quia ad omnem nequitiam erant audacissimi, & ad omnem virtutem, resq; præclaras imbellissimi. Erant etiam in legibus patriæ taliter eruditi, vt magis iuris, quàm iustitiæ consulti haberentur. Nullus erat patriæ legis titulus, quem non cogerent suæ inexplebili auaritiæ inseruire. Omnia verba legis ita interpretabantur, vt nihil prorsus ad legislatoris intentionem accedere viderentur: summum enim ius summam æquitatem esse dicebant. Seueritas voluit iustitia videri: immò vt consuetissimus mos tyrannorum est, omnibus nefandis sceleribus nomina summarum virtutum imponebant, dicentes se omnia ob publicam totius patriæ salutem facere, cùm tamen totam patriam desolare, & funditus euertere contenderent. Cumq; Rex ipse ob tam immania suorum præfectorum scelera, atq;

Reliquiæ pessimoꝝ pfectoꝝ

Exactores astutissimi.

Carolus rex.

Rex exulat ob pessimos præfectos.

Summum ius.

Mos tyrannoꝝ

sacrilegia

sacrilegia, obsidione grauissima in sua regia incolarum potentia clauderetur, frustraq; a suis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduceret tutiore, misitq; denuò secretos nuntios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem, & fidem, ac præstitum iuramentum, vt eius calamitati subuenirent. Sed frustra: nihil enim aliud didicerant, quàm superbè dominari supplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miseris, supplicio afficere innoxios: at arma pro suo Rege assumere, aut vires viribus opponere, nunquàm didicerunt, immò seipsos Regiis aduersariis sponte captiuandos exhibuerunt (prout in simili Procopius in suos Græculos conqueritur, contra Gothos pro Iustiniano Imperatore nil facientes) digni profectò ita captiuari, vt similibus traditoribus sempiterno terrori essent, & exemplo. Tum Rex in arcta necessitate positus, tutissimum præsidium in fuga prouidens, naues aliquot in horrendissimo frigore mensis Ianuarii celerrimè diuitiis ingentibus impositis, adaptari iussit. Cumq; iam anchoræ leuandæ restarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sanè ante plures annos te, & tui similes in furcam suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerem. Moxq; erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruènit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissimè exceptus, donec VII. annis euolutis, in pristinam dignitatem, & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui antea publico odio laborabat. Præfectos nanq; instituit, qui virtutes vitiis, iustitiam iniuriis, honestatem vtilitati præferebant. Quid verò Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, in regnis Aquilonaribus ob sæuitiam crudelium præfectorum passus sit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cęteros autem quendam impium sanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem seuerum præcedendo, eleuare ex celsas furcas, quibus infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo auri, argentiq; pondere quantocyus redimerent vitam: asserens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iustum fatum. Regia nanq; sententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam aliis parari iusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis à furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis eius, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

Rex desertus à præfectis.

Vitia malorum præfectorum.

Perfidia notanda.

Græculi.

Præsidiũ i fuga

Regis responsũ

Gedanũ Prussiæ celeberrimũ emporiũ.

Casimirus Rex Poloniç.

Carolus rex Suetiæ 7. annis exul.

Christiernus 2. Rex Daniæ.

Clauos Holste.

Fures longi altus suspedũt.

Laqueo periit.

De peſſimis Conſiliariis Principum minorennium.

CAP. XXIX.

Frotho rex.

SAXO Danicarum rerum celeberrimus ſcriptor, aſſerit Regi Frothoni eius nominis III. adhuc minorenni, cunctorum procerum vnanimi conſenſu plures ex illuſtribus viris nedum in tutelam, ſed eius nomine regni regendi, amplam fuiſſe tributam poteſtatem: qui expectato Regis robore, vicaria officia tutabantur. Duo igitur horum, Veſtmarus, & Colo fratres, eiuſmodi regiminis, & tutelæ præcipui erant. Colo vxorem habuit tantæ procacitatis, vt quantumlibet diſertos eneruare ſolebat. Altercando quippe, ac diſceptando, & quærendo peruicaciſsima extitit, & imbellis: nam à lingua ſpicula mutuabat, quibus velut fallaciarum laqueis, incautos ſtrangulabat. Cæterùm condere pacta, aut reſcindere, præpotens erat, vtriuſq; horum efficaciam oris aculeo geſtans. Attamen ad vltimum tam nefariis artibus, & atroci crimine deprehenſa, quòd Regio honori turpiter illuſiſſet, lapidibus obruta fuit: documentum cæteris relinquens, mulierem omnem oportere eſſe ſenſatam, tacitam, & pudoratam. Veſtmaro erant XII. filii, Coloq; terna filiorum ſorte grudebat. Hi pariter cùm & ætate puberes, & animis acres eſſent, fiducia in temeritatem verſa, ad obſcœnos ritus inquinatam flagitiis indolem contulerunt. Adeò enim inſolenter egerunt, vt conſtupratis aliorum nuptis, ac filiabus (quemadmodum Iuſtinus de Dionyſio tyranno meminit) proſcripſiſſe pudicitiam, atq; in proſtibulum relegaſſe viderentur. Corruptis quoq; matronarum fulcris, ne toris quidem virginalibus abſtinebant. Suus nullum thalamus ſecuritate donabat, nec quiſquam ferè patriæ locus luxuriæ eorum veſtigiis vacuus erat. Mariti metu, coniuges corporum ſuorum lubidrio vexabantur: iniuriis obtemperatum eſt: ceſsit copularum reſpectus, violentuſq; amplexuum vſus extabat: publicata eſt Venus, coniugiorum reuerentia pereunte: raptim luxuria petebatur. In cauſa otium erat, quòd expertia agitationis corpora, amica vitiis, quiete diſſluerent.

Veſtmarus & Colo.

Fœmina peax

Mulier bona.

Filii 12. Veſtmari.

Indoles vitiis inquinatur.

Neqtioſiſsima facta.

Otium vitiis amicum.

Adhuc

Adhuc de eisdem.

CAP. XXX.

HORVM itaq; filioq; libidine & insolẽtia, præcipuè vnius Grep appellati, pterrita soror Regis, quò tutior ab iniuria foret, septũ vallo conclaue, adhibitis XXX. fui corporis custodibus, petiuit. Verùm quod in Regia sorore turpiter efficere nequiit, paululum posteà in Regis legitima consorte, Hunnorum Regis filia, concubitu nefandissimo adimpleuit. Dum enim humili Venere haud cõtentari potuit, eò se temeritatis effudit, vt cum Regina commercio libidinis habito, tam Regi perfidus, quàm cæteris violentus existeret. Adoleuit deinde paulatim infamia, tacitoq; gradu criminis suspicio serpsit antè vulgo comperta, quàm Regi. Grep enim in omnes, qui vel modicam huius sceleris mentionem egissent, animaduertere solitus, accusationem sui formidabilem fecerat: opinio tamen criminis primùm susurris alita est, dehinc exceptа rumoribus. Difficilis siquidem apud conscios alieni criminis occultatio est. Intercà tamen dum tantis flagitiis fœtidus is adulter æstuaret, Regis sorori coniugii vinculo associari instabat. Sed vilitate infamis vitæ repulsus, cunctos virginis procos, ac petitores conuiuii simulatione contractos, capitibus truncauit: quibus & conclaue sororis Regiæ cæteris in terrorem, & crudele spectaculum cinxit. Nihil tamen eius apud Regem gratiæ detractum est, quominus consueta familiaritate fungeretur. Constituit enim, ne quis Regem allocuturus, sine muneribus aggrederetur, Regiæ charitatis simulatione crudelitatis suæ infamiam leuaturus. Taliter lacessitum vulgus afflictationis suæ querelam tantis gemitibus agitabat: nulli miserię tempora culpandi palàm animus erat: nemo ingruentem calumniam apertis querimoniis prosequi audebat: internus omnium præcordia dolor hòc acrius, quò occultius lacerabat. Et hæc omnia impunè sub Rege puero quauis annexa temeritate perpetrata sunt.

Grep.

Pudicitiæ mulieris 30. custodes deputãtur

Adulter pfidus

Crimen detegit susurris.

Adulter fœtid'.

Vilitas infamis vitæ.

Charitatis simulatione iniq; sima fiunt.

Dolores occulti grauiores.

Rex puer.

De portentosis sceleribus contubernalium eiusdem Regis Daniæ.

CAP. XXXI.

QVINETIAM, vt idem Saxo refert, contubernales eiusdem Regis otio petulantiam nacti, partam quiete lasciuiam improbissimis extulere sceleribus. Quosdam enim restibus in sublime pertractos, more agitabilis pilæ pendula corporum impulsione vexabant: aliis hædinum incedentibus corium substernẽtes, lubrici tergoris offendiculo per occultum funis raptum incautos subegere gressus: alios veste nudatos, varijs verberum suppliciis lacerabant: alios clauo affixos, laquei more suspensionis multauere ludibrio: quorundam barbæ, & verticis pilos faculis torruerunt: aliis pubem, atq; inguina subiecto torre cremabant: virginibus nubere non licebat, nisi quarum castitas eis antè delibata fuisset: aduenas ossibus conuerberabant: alios ad intemperantiam compulsos, immoderata potione rumpebant: nemini filiam nuptum dare licebat, nisi gratia

Vitia contubernalium Regis horrenda.

Portentosa oĩa in Dania sub puero rege.

ipsorum, fauoreq; mercato: nulli matrimonium contrahendi fas erat, si eorum non pretio præemisset assensum. Præterea non in virgines modò, verùm etiam in matronarum turbam passim dissolutissimę libidinis suæ flagitia porrexerunt. Mixtam petulantiæ rabiem duplex furoris species agitabat. Conuenis, hospitibusq; receptuum loco conuitia præbebantur. Tot ludibriorum irritamenta à petulantibus, & lasciuis reperta sunt. Adeò sub Rege puero temeritas libertate nutrita est. Nihil enim tantum peccandi licentiam protrahit, quantum vltionis, pœnæq; dilatio. Tam effrenata militum procacitas, non exteris tantùm, sed etiam Danicæ patriæ inuisum fecerat Regem. Dani tamen dolenter ferebant, superbè sibi, ac crudeliter imperari. Sed quomodo omnium horum autor Greep dictus (id est, cloacaria furca) fuerit punitus, autor vix ostendit.

Pœnæ dilatio disp̃diosa.

Greep.

De vasris consiliis, & iniquis Consiliariis &c.

CAP. XXXII.

PRINCIPIBVS cùm (vt in plurimum sint suspiciosissimi) diuersimodè consilia tribuuntur, alius miris technis de moneta intendenda, vel eleuanda, dum fuerit erogandа, & rursus deiicienda, dum fuerit corroganda, vt & multum æris paruo dissoluat, & pro paruo multum recipiat. Alius suadet vt bellum simulet, vt pecuniam conflet. Alius facit pacem sanctis cærimoniis, vt plebeculæ præstigium fiat, ac si pius Princeps ab effusione sanguinis horreret. Alius antiquas leges tinea rasas, quas nemo latas meminit, contra transgressores ad multas extrahendas adducit, quasi nullum haberet vberiorem prouentum, nullum magis honorificum, vtpote qui iustitiæ personam præ se ferat. Alius, vt grauia primùm tributa fiant, & posteà interpositione bonorum virorum ad mitiorem summam relaxentur: quo casu quæstores suas capsas ditare possunt. Alius suadet vendere priuilegia tantò pluris, quantò melior fuerit Princeps, populum offendere timens. Alius suadet examinare iudices, vt adulatione, vel ignauia cedant votis Principum, & trepidam in tribunali ferant sententiam. Neq; enim deest prætextus pronuntianti pro Principe, nempe satis est aut æquitatem à sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut grandem prudentiam et autoritatem iudicis. Alius allegat Crassi diuitis dictum, Nullam auri vim satis esse Principi, cui sit alendus exercitus. Præterea nihil iniustè Regem facere, vt maximè etiam velit, posse: quippe omnia omnium eius esse, ac homines etiam ipsos. Tantum verò cuiq; esse proprium quantum Regis benignitas ei non ademerit: quod ipsum quàm minimum sit, Principis vultum referre, vt cuius tutamentum in eo situm sit, ne populus diuitiis, ac libertate lasciuiat, quòd hę res minus patienter ferant dura, atq; iniusta imperia: quin contrà egestas, atq; inopia rotundat animos, ac patientes reddit, adunatq; pressis generosos rebellandi spiritus. Vtcunq; sit, multi Principes his, & similibus consiliis, & consiliariis, facti sunt exules, miseri, infames, & inhabiles in se, & posteritate sua, amplius gubernandi.

Monetæ mutatio.
Bellorum simulatio.
Pacis fictio.
Legum corruptio.
Tributorum variatio.
Priuilegiorũ venditio.
Iudicum examinatio.
Iudiciorum peruersio.
Exercitus conscriptio.
Subditorum cõfiscatio.
Diuitũ deprsio
Resistentię timiditas.
Principes exules & infames cur.

De bonis

De bonis consiliis, ac Consiliariis.

CAP. XXXIII.

QVANTVM profuere in omni ætate salubria consilia Principibus, ac populis, nemo est qui non exultat, hæc memorans, ac sciens maximè, quòd honor, & securitas illis, scilicet Regibus & Principibus, frequentius euenit ex populi opibus, & grata obedientia, quàm infelicibus fortunis, in quibus rixæ sunt connatæ. Principis itaq; officium est, vt secus non curet subditos, quàm fidelis pastor oues, vt dirigat, foueat, & conseruet. Nam populi egestas non potest, sed rixas nutrit. Qui secus agunt, mutationi studeant, quasi fastidium habentes bonæ securitatis, vt promptiores sint ad violandum, rapiendumq; alienas fortunas, vbi domi nil habent, quod perdere possunt. Itaq; infelicissimus est Rex, qui aliter suos in officio continere non potest, quàm contumeliis, compilatione, & sectione vexare: cui magis vtile est regno se abdicare, quàm his artibus possidere. Neq; enim Regia dignitas est mendicis imperare, sed opulentis, vt Fabricii verbum est, Malle se diuitibus imperare, quàm diuitem esse. Absurdissimum est enim, aliquem voluptate, ac deliciis fluere, dum alii vndiq; conteruntur lamentis, & egestate: & hoc quoq; non est regni, sed carceris esse custodem. Præterea imperitissimus æstimandus est medicus, qui morbum nescit, nisi morbo curare: ita vitam ciuium per borborum ablationem tutari, impiissimum est, aut improborum admissis iniquis consiliis permittere, quòd pauci ad se omnia trahant, & rapiant, atq; in priuatum vsum conuertant: quod à publicis prædonibus, & sicariis parum differt: quos ciues etsi dudum sustinuit rebellantes, àmodo æstimet fideles, & obedientes. Non enim est Regium munus, nieminisse iniuriarum, quas priuatus accepit: nam quos prius hostes habuit, postea clientes, vt patronum, tutorem & patrem decet, tueri debet, nec præterita, sed sequentia delicta cognoscere, & si opus est, punire. Tyrannorum verò hæc est conditio, aut tyrannis similium, vt suis ciuibus, nèc absentibus, nec præsentibus confidant: & si confidere necesse habent, plerunq; cùm res in periculum vocatur, ab alterutris cladem accipiunt, & defectionem: & forsan iusta ratione, cùm Valla dicat, quosdam non officium Regum, aut gubernatorum suscepisse, sed carnificum munus: ideoq; & ipsi plerunq; in macello mactantur.

Opes popli & grata obedientia principes efficiùt felicio res.

Principis officium.

Domi nil hẽtur qđ pdi possit

Rex infelicissim'

Rex mendicoꝝ

Carceris nõ regni custos est rex auarus.

Medicus imperitissimus.

Prędo public'.

Regiũ munus nõ ẽ memini se iniuriarum.

Tyrannoꝝ conditio.

Carnificum munus.

De proditoribus cognoſcendis, & cauendis.

CAP. XXXIIII.

Arabes & Afri proditoꝝ magiſtri.

VARIAE prouinciæ varios huius tituli habent artifices, & profeſſores: quorum non exigua pars etiàm in Septentrionalibus terris (heu dolor) inuenitur. Sed vix eos ea aſtutia præditos, veluti Plutarchus continuè citat Arabes, & Afros: quos excellentiores omnium reputat, qui ſunt in toto orbe. In vna tamen re, videlicet tradendi, prodendiue conueniunt, vt dominos, vel eorum ſecreta turpiſsimè prodant. Ideoq; deprehenſis illis vix venia conceditur: quia arguente proprio iudicio de ſua cauſa diffidunt, quoniam dominos inſidiis occidere ſatagunt, aut arces eorum nocturnis temporibus occupare conantur, vel finitimos ad arma ſolicitant, vel externos principes inducere nitũtur, vel ſe Reges facere intendunt, vel ſtructis contumeliis contra proprium dominum cuncto crimine inſimulandum, ab hoſtibus eius auxilium poſcunt. Ideoq; raro, aut nunquàm clementiam petituri Principem, niſi veneno ſibi, vel alteri inferendo, accedunt. Sed & tunc infeliciſsima meditatione agitati, etiam ſi acceſſerint pacis inquietes, perſeuerant, niſi materiam graſſandi inuenerint, qua denuò perniciem oſtendant, neceſsitati magis, quàm voluntati conſulentes. Si tamen hi principes ſunt, qui à rebellione ceſsarunt, & in gratiam recipiendi, tunc gladiis pendentibus ad humeros more veterum heroum, & extra iactum lapidis equo deſcendunt, primò adorant genu poſito, iterumq; progredientes paululum, & tertiò non procul à Rege, vel Principe, qui vix eis aſſurgit clementiæ ſignum oſtenſurus, licet nuper competitores fuerint regni, vel alterius eminentiæ ſuſcipiendæ. Scriptum etenim nórunt, Si inimicus tuus incuruauerit ſe ſuper poplitem, non credas illi, quia liuore, vltione, & ſcelerata machinatione, nouarumq; proditionum plenus, inceſſanter cupit eum interimere, à quo redemptus fuerat, & libertate donatus, vt plerunq; accidere ſolet. Quo fit, vt aliquando morte ſubita, vel longo exilio, vt prolixiorem mortem ſubeant, puniuntur. Sed frequentius iuſto, & inſcrutabili Dei iudicio euenit, vt eo loco, quo atrocius deliquerunt, illo quoq; modo, & aſperitate plectuntur, prout multi fideles hiſtorici diuerſarum regionum conformiter atteſtantur, & inter alios Saxo Grammaticus, qui miranda de proditorum ingeniis, ac crudelitatibus

Cũ cur ꝓditoribus haud ꝓcit

Proditores ſeipſos veneno plerũq; necãt.

Modus recipiẽdi rebellantes in gratiam.

Ingratitudo.

Exilium ꝓlixæ morti comparatur.

tibus suæ gentis explorata, ferè per totum volumen suum exponit, præcipuè de quodam Biccho & Blaccho, Cheto & Viggo, cum similibus, quibus barbarica fraude, & ferina rabie proprios dominos ab hostibus diuersitate tormentorum illusos, ad vltimum perdiderunt, & ipsi quoq; licet longè iustius, perierè.

Biccho. Blaccho. Cheto. Viggo.

De externis exemplis.

CAP. XXXV.

VI assutiam insignium proditorum, vt caueat, intueri velit, videat inter alios huiusmodi crudele negotium annotantes, ipsum Plutarchum in vita M. Crassi: qui duorum Arabum fugitiuorum subdolosissimis ingeniis ad inenarrabilem afflictionem, & calamitatem perductus, turpissimè cum suo potentissimo exercitu periit. Hi etenim stultè credulum Principem in inuia, & deserta loca, speluncas ferarum, & horridam solitudinem sæpius deducentes, atq; ad vltimum in conspectum Regis eorum statuentes, interemerunt. Quocirca hinc cordati principes, quemadmodum & ex aliis præclaris autoribus, inanibus ludis, & turpibus exercitijs penitus omissis, videre, vel audire non omittant simile infelicitatis suæ spectaculum præcauendum, & hanc diabolicam fallendi artem, ne capti, tormentisq; constricti, pœnas neglecti consilii luant, quo talium proditorum dolos, & insidias prospicere non studuere. Meæ quidem humilitatis syncera exhortatio est, vt principes prudenter hunc autorem Plutarchum videant in hoc puncto, nec vnquam vidisse, & aduertisse pœnitebit. Similiter & Albertum Crantzium Germanum historicum generalem lib. XI. cap. VII. qui breuiter consilium præstat, vt principes Ecclesiastici, vel seculares sibi caueant, ne nimium iis, quos vel in propria, vel alterius eis sanguine seu affinitate iuncta personis lęserunt, fidant, vt eis rerum summam præsertim in bello, imprudenter credant. Sunt enim viri ad fallendum aptissimi, qui ob facilem offensam, liuorem vlciscendi retinent sempiternum: de quibus etiam generaliter, & specialiter hoc tempore meminit clarissimus vir D. Conradus Brunus lib. I. cap. XIII. de seditiosis. Quidam etiam more obiurgantium mutuis armis sese tumultu inter conscios excitato, quasi furibundi impetunt dominos, & innoxios lites dirempturos, occidunt. Et hoc desperatorum vltimum ingenium esse creditur, vt mutua nece quamlibet absoluant proditionem. Nec decet extensius, aut secretius ad exempla descendere, cùm omne genus proditorum adeò multiplex, versutum, & varium sit, vt neq; diuini timoris, neq; naturalis vinculi, aut ætatis, vel commiserationis respectu, aut propriæ mortis horrore, vel propriorum membrorum mutilatione à scelerato proposito auerti soleat. Quod cùm Mithridates (referente Iustino volumine XXXVII.) timeret, ne inimici, quod equo feroci, precipitijs, aut veneno in necem eius efficere nequierant, ferro peragerent, venandi studium finxit: quo per VII. annos neq; vrbis, neq; ruris tecto vsus est, sed per syluas vagatus, diuersis montium regionibus pernoctabat. Ignaris omnibus, quibus esset in locis assuetis, feras cursu aut fatigare, aut persequi, cum quibusdam etiam congredi solebat. Quibus rebus & insidias vitauit, & corpus suum ad omnem virtutis patientiam indurauit: etiam exercitum hyeme media fortiter hæc, & similia tolerare docuit.

Arabum proditiones. Marcus imperator stultè credulus.

Principes videant infelix spectaculum.

Consilium autoris fidele.

Proditoꝝ genus multiplex

Mithridates rex.

Rex 7. annis in venatione ob proditores occupatur.

Exercitus induratus.

De cauſis perpetuæ diſcordiæ, quam Sueci ſiue Sueones, & Gothi contra Danos gerunt.

CAP. XXXVI.

Saxo clariſsim' Danor̃ hiſtoricus.

SVECI, ac Gothi cur tam ferocibus animis, et armis contra Danos ferantur, ipſe Danorum diligentiſsimus hiſtoricus in XVI. libris ſuis hincinde vſq; ad ſummum horrorem apertiſsimam reddit rationem. Vbiq; enim meminit gentis ſuæ tam violentum, & truculentum regimen in ſubditos, ac doloſam amicitiam in vicinos, & vtrunq; in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & ſenſatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorum ſocietate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri poſsit. Aſſerit nanq; primo libro, Lotherum Regem illuſtriſsimum quenq; vita aut opibus ſpoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxiſſe. In II. lib. quòd Helgo Rex adeò proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ exiſtimationis eſſet, tyrannide magis, an libidine arſerit: vnde & Thoram virginem ſtuprum pati coëgit, quæ poſteà tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamat Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidiis poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſq; vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adiecisſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumq; pietatis nomine colorarit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro IIII. fol. vlt. Saxo teſtatur, Danos ſuos mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro V. fol. II. quàm fœdi mores, ac turpiſsimę petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Lib. VI. in Saxones poſt eor̃ pugilis cædem adeò Danor̃ inſolcuit imperium, vt p̃ cubitalium mẽbror̃ quolibet indicem ſeruitutis ſtipem quotãnis pẽdere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuiũ afflictione motus, ſe, & Regẽ cõiuri ſimulatione ſuſceptũ, incẽdio conſumpſit. Libro VII. in prin. Frotho p̃ptiũ fratrem à quodã familiariũ occultè interfici iubet.

Lotherus rex Danorum.
Helgo.
Thora virgo.
Fengo.
Fœmina mãſuetiſsima.
Fides mẽdacio nõ deeſt apud principes.
Mentiri & fallere.
Petulantia aulica.
Suertingus.
Ciuiũ afflictio.
Frotho fratrem occidit.

ſici iubet. Et ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filiis occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandem incendio conſumptus, pœnas parricidii luit.

Ad idem.

CAP. XXXVII.

NTER alia ſatis diffusè Saxo proſequitur portentoſam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vſq; in prouectam ætatem truculenter continuatam: quæ ſicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis ſenſato homine ſine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita etenim tyrannide exquiſitiſſimis tormentis ſæpe afflictos trucidauit. Regem nanq;, & Reginam eorum, à quibus iure belli captus, & ſummæ libertati reſtitutus, atq; in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus, & ſublimatus extitit, admoto ſurtim incendio, per ſummam ingratitudinem occidit: deinde XL. Teutones captos, applicatis totidem lupis laqueo adegit. Nec ſic poterat eius ſanguinaria mens ſatiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxq; immanium taurorum vngulis alligatos, moloſsiſq; inceſſentibus raptim in cœnum, voragineſq; pertractos, lachrymabili ſpectaculo conſumpſit. Demum Comites, Duces, Principes Teutonicæ gentis captos, traiectis ſune tibiis, equis in diuerſa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea ſumma feritate ſibi ſiſtendum putauit. Nam propriam Reginam Hunnorum Regis filiam, quamuis innocentiſsimam, & pudiciſsimam, humo alligatam equinis obterendam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentorũ grex crebris veſtigiis conſodit, & lacerauit. Immò etiã ſuis ex ſorore nepotibus inſidioſè cõprehenſis, laqueo ſpiritum eripuit. Optimates quoq;, qui eorũ tutores erãt, cõuiuii ſimulatione contractos, eodem exẽplo cõſumendos curauit. Deinde eodem libro Haquonis cuiuſdã Dani crudelitas adeò infanda cõſpicitur, vt meritò cũctos mortales terreat, ne pactis, aut victoriis eius gẽtis ſe tutos agnoſcãt. Nono lib. in prin. idem autor notat publicam pietatem priuato furore Regis fuiſſe laceratam, & poſt multa Regem Haraldum ex ſplendido ſanctitatis autore infamem factum apoſtatam, & deſertorem. Lib. X. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas ſibi nubere coegerunt, reſciſſaq; domeſticorum matrimoniorum fide externis auidius inhærentes, ſuam cum hoſte fortunam conmuni nuptiarum vinculo partiti ſunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligaſſet ceruices. Deinde quòd diuũ Olaum Noruegię Regem ficariis pecunia corruptis, et poſtremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidiſſent. X. quòd Sueno Rex potius ſacrę religionis, quàm inceſtę nuptę deſertor ſit inuentus. XII. quòd violentiore morte captiuos Teutones Iulinẽſes Dani cõſumerent: retinctis poſt terga manibus, palis primùm affigendos curabãt: deinde ventrium caua cultro rimati, nudatis extis, primaq; viſcerum parte protracta, cætera ſtipitibus explicabãt: nec antè ſuppliciũ remiſerunt, quàm tortos extis funditus aluo egeſtis, horridæ rapacitatis ſpiritum profundere coegiſſent: quod ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re noſtris per quàm vtile extitit: nõ ſolùm enim reis pœnam inflixit, ſed etiam cæteros conſimilem cruciatus cauſam vitare pmonuit. Itaq; nõ minori viſentibus documento quàm afflictis ſupplicio fuit. In reliquis verò libris, quia ſatis multa, & horrenda inter pauca bona cõmemorantur, potius iuſto lectoris arbitrio, quàm huic oneroſæ oſtenſioni meæ, quatenus opus fuerit, perſcrutanda relinquo, ſatis legitimã exiſtimans cãm, cuj Sueonũ, ac Gothoꝝ, immò aliaꝝ nationũ inſecura ſocietas ſit cum illo populo, cui ob præmiſſas cauſas (vt verbis Saxonis lib. X. vtar) quiſquis humanitatẽ, atq; obſequium erogat, ingratis beneficium præſtat.

Iarmericus Danus.

Tyrannis inaudita.

Optimates loris ligati à beſtiis conculcãtur.

Fœmina innocentiſsima.

Conuiuii ſimulatio à Saxone ſemp allegat.

Haquonis crudelitas.

Haraldus.

Fœdera matrimonii rupta.

Iugis vt beſtię ſubduntur homines.

S. Canutus & S. Olaus corruptis ficariis occiduntur.

Vtile qualiter Saxo dixerit, eſto iudicium aliorum.

Verba Saxonis iuſtè retorquẽda.

De causis cur Danorum Reges ambiunt vicina regna, & parta celerius perdunt.

CAP. XXXVIII.

Angliæ splẽdor & opulentia.

Dania paruulæ telluris angustia dicitur.

Suetiæ argentifodinæ ditissimæ.

Comitia sup. regnis vniendis

Odia cõnubiis vix sedantur.

Duo ĩperia vix ab vno feliciter gubernãt.

Exercitus semper fouendus.

Bellorum incõmoda.

Pluriũ regnorũ incõmoda.

Auitũ regnũ colendum.

Rex amet suos vt ametur.

IVVS Canutus propagaturus regnum suum Daniæ (vt Saxo refert) recolebat bellicam maiorum gloriam cum opibus imperii, atq; latis finibus, nullo magis, quàm Anglicis creuisse titulis, maioremq; eis ex vnius insulæ, quam totius Orientalis Russiæ spoliis incessisse splendorem: a quorum imitatione deficere stolidi, ac degeneris animi esse, satiusq; regno carere, quàm inter paruulæ telluris Daniæ angustias incluſum maiestatis vsum habere. Et ita reuera est, prout alibi in geographicis descriptionibus à multis reperitur ostentum. Et hinc euenit præter enumeratas rationes, cur Aquilonaria regna, præsertim Noruegia, Gothia, & Suetia (quæ alibi in opulentia argentifodinarum præcipuè excellit) incessabiles vexationes sustinent ea vicinitate Danorum, magnam maiestatem non potentium fouere in pluribus insulis Balthico mari disgregatis. Fuerant plerique tractatus superioribus seculis, super vnione prædictorum regnorum cum Dania, in pluribus principum comitiis habiti, vt successiuo tempore vno ex his regnis electo Rege, ac coronato, moderarentur: sed inexplebilis auaritia, ac ambitio locum, tempusq; pati non potuit, vt bona concordia susciperet, & pareret diuturnum incrementum. Præterea sæpius naturę vincula, ac affinitatis fœdera per connubia fuerant attentata, vt parta concordia in vtriusq; gentibus pro publica salute stabilior permaneret: sed neq; sic insatiabilis Danorum sublimitas contenta quieuerat, quin incessanter aspiraret ad potentatus, & principatus vicinorum regionum. Hoc tamen & eis, & aliis attendendum erit, quòd qui duo regna bello, vel affinitate quæsita gubernare studeant, maius habebunt ingenium in conseruando, quàm acquirendo. Assidua nanq; pullulant discordiarum semina, vel internæ rebellionis, vel externæ incursionis in deditos. Ita semper pro illis, vel contrà pugnandum, semper fouere exercitum, compilari interim se, efferre foras pecuniam, alienæ gloriolæ suum impendere sanguinem, pacem nihilò tutiorem, domi corruptos bello mores, latrocinandi indubitatam libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges esse contemptui, quod Rex duobus, vel pluribus regnis distractus, minus ad vtrumuis intendere potest. Cumq; regni consiliarii tantis malis nullum finem vident, inito consilio Regi vtrius regni regendi imperium habere velit, optionem præstare solent: nam vtriusq; non fore potestatem, cùm dimidiari nequit. Si regno amicum, & fidum præfecerit Viceregem, citius eiicitur, oportetq; ad vnum verum regnum commigrare. Consyderandum etiam est, quot nationes tumultuantur, quot thesauri exhauriuntur, quot populi perimuntur, quot denique in summa mala fiunt, pro vno regno seruando: nemo ignorat quantò plura, peioraq; fierent pro pluribus acquirendis, & conseruandis. Item auitum regnum colendum, ornandum, & fortificandum est. Rex ergo, aut princeps, amet suos, & ametur à suis: cum his vnà viuat, imperetq; suauiter, atq; alia regna, veluti continuos cruciatus, valere sinat.

De seueritate Regis Christierni.

CAP. XXXIX.

ORVM & similium, immò maiorum consiliorum, ac cautelarum immemor Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, qui diuersis temporibus & ingeniis, procurato per quosdam Danicæ factionis in regnis Suetiæ, & Gothiæ proceres, Danorum consanguineos, & affines, (inter quos erat infelicissimus Gostauus Trolle Archiepiscopus Vpsalensis) aditu in regna prædicta, adeò ferox, & seuerus euasit, vt nullo præstiti iuramenti, aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito respectu, aut cuiusuis commiserandæ rationis compassione, vna die, scilicet VIII. Nouembris M. D. XX. diuersorum ordinum principes, magnates, consules, ac ciues numero XCIIII. me vidente, ac trepidante, impio ferro, impiissimo malignorum consilio stimulatus, detruncari iuberet, atq; triduo ante prætorium vrbis Holmensis inhumata eorum corpora, donec extra ciuitatem comburenda deportarentur, remanere. Profectò horrendum spectaculum, quod ipsi Christierno procul dubio mille miseriis postmodum vexato occurreret, sic instigante crudeli consilio ad gratiam receptos, quos perendie amicabiliter inuitatos hospites ad Regale conuiuium habuisset, atrocissimè puniuisse: idq; non vsitato sæuiendi modo, sed cruci affixum quendam Magnum Ioannis præfectum, patriæ suæ validissimum defensorem, humi in terra tabulaq; ligatum: vt primùm pudendis, demum corde excisis, & in vultum patientis contumelioforum verborum insultu proiectis, ad maiorem rabiem, & perpetuum horrorem actum fuisse ostenderetur. Posteà eiusdem diei insequenti nocte infelicissimę viduæ, quarum mariti ferro consumpti ante ora bestiarum in publico foro iacebant, pecunia, & omni suppellectili per insatiabiles Daniæ præfectos spoliatæ, inconsolabiliter ingemiscebant. Certè turpissimi, & immanissimi erant officiales illi, solo terrore Regii nominis, vel pendentis crudelitatis, cunctos maximè innoxios, vsq; pudicitiæ & omnis verecundiæ honestatem deprædantes. Nec melior erat pupillorum, & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis spoliabantur. Longa, & terribilis per me, tanquam singula lachrymosè videntem, texenda foret historia, si singulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet diuina, & humana confundebantur, nulla promissę fidei ratio, nullus religioni respectus, omnia temeritate sacrilega agitabantur, vbiq; gemitus, vbiq; cædes, vbiq; mors, nullibi concessum effugere, viuere inter districtos gladios, & efferos homines impossibile. Seruabatur vigilantissimo custode ciuitas, ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumpat, vt regni incolis patratæ crudelitatis seriem denuntiet: quam si libera populi multitudo subitò persensisset, nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Christiernus 2.

Gostauus Trolle.

Dies & annus occisionis procerum 94.

Magnus Ioānis præfectus.

Viduæ spoliantur.

Pupillorum orphanorumq; oppressio.

Clades horrēda

Adhuc de ſeueritate eiuſdem Regis.

CAP. XL.

Fuga Chriſtierni Regis.

QVOD cùm Rex aduerteret, in ſola fuga ſalutem ſuam reponens, paucis poſtmodũ diebus inde verſus ſuã Daniam ſe recipere eſt coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioq; horrendæ mortis genere quartando mortificari iuſsit, præſertim apud Oſtrogothos in Vaſteno, terra S. Birgittæ: demum in Nydalenſi monaſterio, Nouęuallis dicto: vbi licet humaniſsimo hoſpitio ſuſceptus eſſet, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum VII. monachis peracto altaris ſacrificio, manibus à tergo ligatis in rapidum fluVaſtenũ S. Birgittæ vrbs, & monaſterium. Monachi ſubmerguntur.

men ſubmergi iuſsit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs ſatellitibus ferro excerebratus interiit. Ita & paruuli illuſtris familiæ Ribbingorum Veſtrogothiæ, quibus hoſtilis barbaries ignoſcere ſolet, ante eius conſpectum gladio ſublati ſunt. Quo factum eſt, vt ſub eo congregatis XXX. millibus incolarum armatorum, ipſe ſibi conſcius per deuia, ac inuia potius noctur-

Paruuli decollantur.

no, quàm diurno tempore præcipiti curſu ſe reciperet intra limites ſuæ Danicæ ditionis: vbi neq; diu ſine ſimili formidine ſecurior eſt relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbiq; monſtrauit, maximè apud ſubditos Cęſ. Maieſtatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore eſſet, & ſublimi gloria, ante tam immanem ſtragem in pleroſq; innocentes commiſſam, habitus erat glorioſus. Dicat hic Saxo Danorum hiſtoricus lib. XII. in omni circumſpectionę ſua, vti ſuperius cap. XXXVII. allegatum eſt, an hoc ſpectaculum vt ſpecie triſte, ita re ipſa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modeſtia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoſcet, Danicam ſeueritatem ſuperioribus libris, et hoc Chriſtierniano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, & horroris, crudelitatis, & deſpectionis regno, & Regibus eius parere, quàm ſi humani, & iuſti eſſent: niſi forſan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes ſe putent in iniquitate, vt nouacularum more faciant dolum: quod abſit. Quis etenim ſecurè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo cap. lib. IIII. aſſerit) mentiri & fallere, inter ſordes & vitia non ducunt. Sit ergo ſermo eorum, Eſt eſt, Non non, & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc ſupradicta propter odium, aut ſimultatem in Danicam nationem illam, & vetuſta eius geſta, aut Regis Chriſtierni

Rex glorioſus erat ãte ſtragẽ.

Regna crudelitate perdũtur & clementia ſeruantur.

Gloriandum in malitia nõ eſt.

Sermo ſit eſt eſt, non non.

ſeueritatem

seueritatem, in omnibus ostendisse, sed longè terribiliora ex industria, quæ sine suspiriis, & horrore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquisse. Danica tamen nobilitas post exactum Regem Christiernum antedictum, XLIIII. articulos in Vrbem, & totum orbem, pro sua excusatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emisit. Ita & Senatores regnorum Suetiæ, & Gothiæ, ac Norvegiæ, tam antea, quàm postea repetitis vicibus libris, & literis sese excusárunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen, & parcius scribo, audax testimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus iis tragœdiis inspiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gentis meæ, quæ nunc millies aucta videntur, & insuperabiliter, ob impias legum constitutiones, & subditorum oppressiones, deteriora.

Articulos 44. Danica nobilitas posuit cõtra proprium regem.

Mala posteriora peiora.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS CAMPESTRIBVS
LIBER NONVS.

PRAEFATIO.

VTVMANT plurimi bonę spei homines, expeditis regionum, ac Regum truculentissimis prælijs, quibus ferè totus orbis occupatur, propter ingentes prouinciarum ruinas, ac alia infinita stragium incommoda, stabilem quandoque posse fieri pacem. Sed rursus quàm incerta, ac anxia sit hęc spes, quæ sui mora infinitos affligit, non est quòd multis probetur argumentis, cùm ab initio bella, & seditiones semper coaluerant, atq; nisi Deus auerterit) mundum nunquàm sint relictura, sed aucta maioribus malis, ꝑpetuò quoad hęc humana natura perstiterit, permansura: quam rem tam sacræ, quam profanæ historiæ, atq; poëses, quæ bellorum plenæ sunt, semper fuisse testantur: immò quibus armis, machinis, locis, temporibus, ducibus, periculis, & cautelis facta perhibentur, tam generaliter, quàm particulariter passim à multis, tum veteribus, tum recentioribus fuerat demonstratum. Cùm itaq; in regnis Septentrionalibus horrenda semper, tanquam in domo Martiali, ab initio seculi non solùm communi more contra armatos homines fuerant cõmissa certamina, sed & aduersus elementorum asperrimas qualitates, & tempestates oppositę vires, prout annexa tabella, quomodo in vallibus, montibus, syluis, campis, aquis, & glacieb⁹ arduissima exercentur prelia demonstratur, successiuisq; libris & capitibus, prout septimo & octauo factum est, amodo ostendetur. Nec optimus inspector inania hęc iudicet, donec causas intelligat, an talibus calamitate, & cruciatu plenis instrumentis, quærenda sit intima securitas: an pacis, quæ nihil insidiarum habet, per amœniora compendia Dei virtute, & victrice patientia sit consulendum. Verè tamen fatendum est, quòd ipsis armis prima facie terretur inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere: quæ veluti in bello sunt necessaria, ita & in pace decora videntur: attamen imbelles, fragilesq; mortales cunctis beluis efficiunt ferociores.

Spes dilata affligit animam.

Bella continua videntur.

Bella Aquilonarium cõtinua.

Loca bellorum,

VALLES
MONTES
SILVE
CAMPI
AQVE
GLACIES

De gladiis verſatilibus in rotis.

CAP. I.

ANTIQVI Gothi ſimiles rotarum machinas, & gladios verſatiles aciebus equeſtrium, & pedeſtrium ſæpius infringendis, præcipitem ſtructuri acceſſum vel receſſum, obiecisse reperiuntur, modernoq; tempore, licet rarius ſolito, vbi locus expoſtulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinæ ratio ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quę vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter à peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur, ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarum radii ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantò extenſior ipſius gladii ampliatur ſciſſura. Suntq; ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lãcea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtariis, ſeu bombardariis turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorum, igne purgata, ac bene deſęcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quàm ſuperiores Germanos, quęſtus & lucri cauſa deportatur, prout infrà lib. de piſcibus, præſertim piſcatura marinorum vitulorum oſtendetur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunq; veluti vaſtiſsimum lignum acuto, & robuſto cuneo, vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

Ratio rotarum.

Gladius biceps

Cautela.

Rotæ altiores ſunt agiliores.

Axes vncti.

Pinguedo vitulorę marinorę.

Exercitus hoſtilis infringitur.

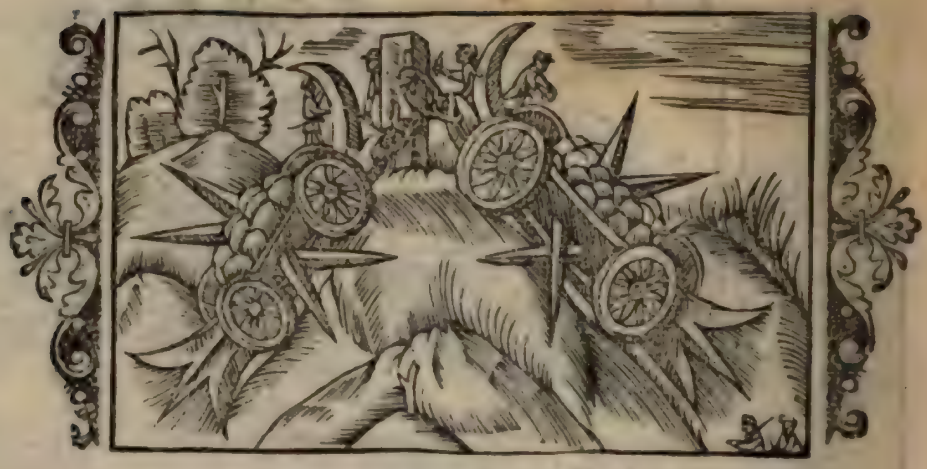

De curribus falcatis.

CAP. II.

Hostes Aquilonarũ regnoꝝ.

HAC similitudine curribus falcatis, & hamatis inter præcipuos bellorum apparatus olim vsi sunt Sueonum, & Gothorum pugnatores, præsertim in acrioribus prælijs contra validissimos exercitus Teutonum, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hostium accessibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis in declivibus montium lateribus firmis trabibus illigarent, saxisq; repletos velut pendulos pontes in funibus statuerent, foliis virentibus, aut ramis vndiq; cooperientes, donec hostes præcipiti accessu, trepida simulata fuga, ad obducta discrimina incitarent, atq; curruum dissolutorum celeri cursui vel lacerandos subiicerent, aut acies cuneos infringerent dispergendos. Quo facto & qui prius visi sunt fugere, & aliæ sociales turmæ, siue equestres, siue pedestres, agminatim irruere solebant in dispersos, aut resistentes. Curribus demum eisdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus semper vtentes, eo moderamine inuiolabiliter obseruato, quòd curruum directoribus, seu aurigis, duplo maius quàm equitibus stipendium, & spolium redderetur. Itidem & his, qui bigas, siue curricula stipitibus lateraliter antrorsum ferratis cuspidibus, hisq; mucronatis inter hostes discurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant, veluti de gestis Curtii historiæ hoc modo testantur: Aliorum turbati equi non in voragines modò, lacunasq;, sed etiam in amnem præcipitauere curricula. Quòd autem antiqui in bigis, aut quadrigis hostes vicerunt, meminit Suetonius in vita Augusti. Quadrigas, inquit, bigasq;, & equos desultorios agitauerunt iuuenes nobilissimi, carros etiam pro vallo obiecerunt.

Insidiæ curruũ faxosorum.

Currus ẽt ad ꝓpugnacula seruabantur.

Curtii gesta.

Curricula. Quadrigę. Carri.

De eodem

De eodem.

CAP. III.

VOMODO autem Rex Antiochus Soter dictus, talia Galatarum instrumenta vicerit, apud Fran. Ireni. lib. VI. cap. XLV. diffusius inuenitur. Ait enim, Antiochum cognouisse Galatæ fortitudinem, & ingentem multitudinem, eorumq; phalangas strenuè prouisas, ac congruentes: quarum frontes ærei thoraces protegebant, cum quatuor & viginti armatis à tergo præordinatis, cornua verò equitatus, infinitus in medio, ac corpore exercitus eorum currus vidit LXXX. falciferos, aptos ad insiliendum hostes, & in quolibet curru bis totidem equos coniugales. Hæc itaq; animaduertens Antiochus, omni spe destitutus, dum hostes inexpugnabiles existerent, ipse verò neq; magnificè, nec secundum belli debitum apparatum proficisceretur, ac valde modicum duceret exercitum, peltis consuetum, ac leuis armaturæ præditum, in cæteris nudum, vt penè vix dimidium eius exercitus fuerat, doloribus captus, conditionem pacis cum Galatis eisdem gratis mirè dispoſuit. Interim à viro militarium rerum expertissimo illi suadetur, vt XVI. suos elephantes seorsum absconderet, donec tibicinibus vtriusq; canentibus concurrerent exercitus pugnaturi, & præsertim equites, tunc in eorum medium quatuor elephantos immitteret, ac octo contra falcatos currus: quo consilio euenit, vt Galatarum equi horrido aspectu, & barritu elephantorum perterriti, priusquàm iacula attingerent, quàm celerrimè sunt repulsi, & mutuò percussi, peditum spiculis ac hastis confossi, alii equorum vngulis conculcati. Currus verò stragem in proprios dominos, & seipsos diuerterunt. Hinc verificatur carmen Homeri:

Fortitudo Galatarum.

Currus &c. falciferi.

Exercitus peltis consuetus.

Consilium viri fortis necessarium.

Equi terrentur barritu elephãtorum.

Homerus.

Currus cum sonitu verso sunt tramite ducti.

Sisara habuit 900. currus falcatos.

Sed neq; sacra litera de curribus falcatis tacere videtur, vbi Iudi. IIII. dicitur, Sisaram habuisse nongentos falcatos currus, & per XX. annos oppressisse Israel. Præterea in exercitu Alexandri Magni quadrigæ equorum omnes falcatæ, bigæ MCC. equitum turmæ XXX. peditum CCC. millia L. mulorum castrensium ad farcinas portandas duo millia, camelorum dromedariorum, & boum duo M. ad ferendum frumenta, & carnes. In exercitu autem hostis sui Pori Regis Indiæ, XIIII. millia octingentæ quadrigæ falcatæ, elephanti turrigeri CCCC. in equis, mulis, & elephantis frena aurea, ita etiam signa militaria, & vexilla ex puro auro. In domo eius solidæ columnæq; aureæ: quæ omnia victor Alexander rapuit, & militibus dedit.

Quadrigæ falcatæ.

Porus rex Indiæ.

Frena aurea.

Columnæ aureæ

De æreis equis igniuomis.

CAP. IIII.

Dian rex.

NEQVE hoc loco omittendum est, quod Saxo de Regis Regneri astutia, & stratagematibus eius lib. IX. meminit. Inquit enim, Hellespontii Rege Dian post varia bellorum discrimina occiso, Regnerum à duobus filiis interemptum Dian videlicet & Daxon, seucta certamina sustinuisse. Ii etenim filii olim Rutheni Regis filias maritali sorte complexi, impetratis à socero copiis, ardentissimo spiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animaduertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus curriculis circũductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit: quæ res tantum ad relaxandam aduersariorum aciem valuit, vt vincendi spes magis in machinamento, quàm milite reposita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit. Potuit fortè Rex iste Regnerus dicere de suis æneis equis, quod supradictus Antiochus Soter (Luciano teste) de suis elephantibus contra Galatas pugnando, testatus est. Dum enim eiusdem Antiochi principes conuenissent, & victoriosum Regem nuncupassent, Rex respondit: Verecundiam habemus milites, quòd nostra salus tantum in XIIII. animalium terrore sita fuerit. Si autem rem copiosius tractare volumus, diuina virtute Galatæ conciderunt, quia somnio bono confortatus, audacter ingressus sum prælium, atq; victor euasi.

Equi ænei.

Responsum regis notabile.

Galatæ diuina virtute nõ bestiarum terrore superati.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

SSEERIT etiam Vin. in spe. histo. lib. XXXI. cap. X. Indorum Regem, qui vulgò Presbyter Ioannes dicitur, grauissimo Saracenorum Aethiopum, videlicet Christianæ fidei persecutorum, exercitu hostili impetitum, stratagemate prædicto non dissimili sese liberasse. Fecit enim imagines cupreas hominum, & vnamquamq; posuit super equum: retro quam imaginem in eodem equo hominem directorem collocauit, follem habentem, quo ignem per ordinata foramina excitaret in fumosa materia, intus in prædicta imagine prius immissa. Itaq; multis equis, & imaginibus eo modo dispositis contra hostes antedictos (quos & Mongalos, siue Tartaros vocat) strenuè processit. Cumq; ad locum prælii peruenisset, equos cum imaginibus, ac eorum directoribus (vt præmittitur) ordinatos, vnum lateraliter iuxta alium in hostilem exercitum præmisit, præcepto dato, vt mox ante eorum aciem follibus sufflarent ignem intus fumantem; aeremq; tenebris continuo flatu densarent, quatenus caligine quasi palpabili hostes circumfunderentur: quo euenit, vt sagittis frequentibus impetiti plures perimerentur, aut in fugam repentinam haberentur. Immò refert multos homines, ac equos, igne Græco ibidem fuisse inter tenebras incineratos, aut combustos: qui ignis componitur ex his rebus, modo suis artificibus noto:

Presbyter Ioannes Indiç.

Imagines cupreç.

Mongali, siue Tartari.

Tenebrę palpabiles excitãtur

Ignis Greçus sic cõponitur.

Aspaltum, nepta, dragantum, pix quoq; Gręca,
Sulphur, vernicis, de petrolio quoq; vitro,
Mercurii, sal gemmę, Græci dicitur ignis.

Itẽ: Sulphur, petrolium, colopho, resi, terebinthi,
Aspaltum, camphora, nepta, armo, benedictum.

Versibus his etsi quis adhibuerit operam interpretandis, tamen rarò puto verum eorum sensum comprehendi posse, nec opus arbitror in eorum interpretatione immorandum esse, cùm atrocissimum exitum habere videntur in sui executione.

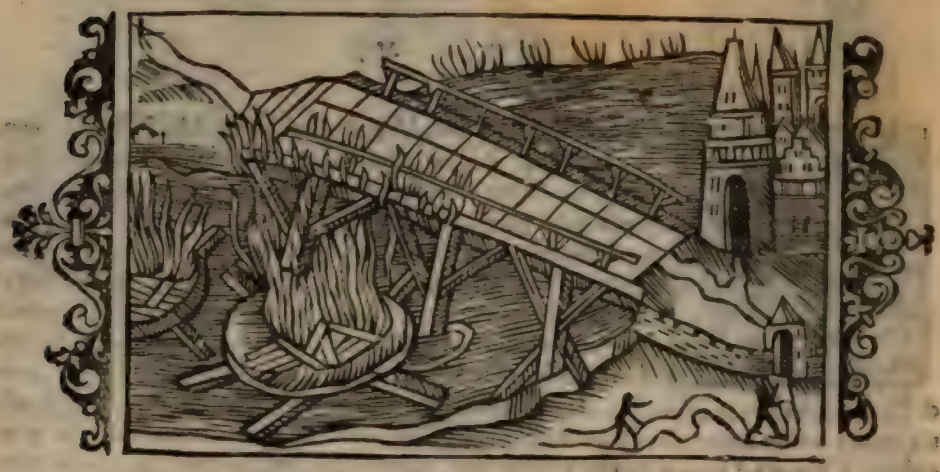

De pontibus comburendis.

CAP. VI.

INGRVENTIBVS bellis acrioribus penes pontes, & flumina terrarum Septentrionalium Gothorum, & Sue-
Trabes igniferæ cotum, hæc prouisio per diligentiores bellorum præfectos celerius opponi solet. Dum etenim impossibile sit hostem æquis armis à pontibus eiicere, vel arcere posse, parantur superiori fluminis situ maximę trabes, lateraliter viminibus colligatæ: super quas ingentes aridorum lignorum strues, cæteraq; combustibilia insigni magnitudine, & horrore reponuntur: quibus succensis, rapido casu fluminis vsq; pontes dimittuntur continuè comburendos. Nec facilè ardentes illæ moles hostium conatu extingui possunt: qui enim struxere flammam, mox sagittas in sublime di-
Sagittæ ♄ aëra è sublimi ꝓiectæ, violentius lædunt. rectas, violentius in eos descendere cogunt. Occurrit & aliud ingenium, quo pon-
Põtes serra subtus scindũtur. tes post tergum, vel in insidiis latitantes, vel fugam simulantes disrumpere solent, subtus interscindendo serra, more Cæsaris lib. II. qui & asserit lib. VI. tantam fieri ducum contentionem propter pontes, vt nedum quotidiana prælia propter eos subeant, sed & fluminis ripis appropinquantes, coangustati præcipitentur, vt al-
Mors morti, et tumulus tumulo exaggerat. teri alteris non solùm morti mortem exaggerent, sed tumulos tumulis submersorum exæquent. Quo casu magno honore ij satellites
Principes capillis trahuntur. remunerandi sunt, qui dominos, vel principes suos capillis trahentes, littori restituunt, & libertati.

De materia pontium, & natura vadorum.

CAP. VII.

OMNES ferè pontes in publicis itineribus Aquilonarium regnorum è trabibus potius fabricati videntur, quàm ex saxis: non quòd lapides, aut cementa desint, sed quòd hostium ingressus subita demolitione pontium citius per incolas ad præliandum imparatos arceantur, aut impediantur. Statis tamen territoriis apud Ostrogothos marmorei, aut alterius generis lapidei pontes, mirabilem antiquitatem attestantes inueniuntur. Vada autem fluminum, vti ibidem rarissima sunt, ita & singulari incolarum industria accessuris hostibus immeabilia disponuntur. Inuoluunt enim ramosis iunipeorum ramis portatilia saxa, quæ instar corbium ad plura millia sub aquas immittunt. Sed ne fluctuum, aut fluminum violentia è loco pellantur, fustibus acutis, vt fundo fortius adhæreant, & hostibus asperius noceant, eadem saxa, ramosq; connectunt. In aquis verò tranquillis longas submergunt abietes, aut pinos semisectos, & acutos habentes ramos, saxorum pondere deprimunt, vt eorum attactu hostes periculosius offendantur. Quidam etiam in angustioribus vadis, ad quę ex insidiis prouocant inimicos, falces ferreas pice linitas, triangularibus saxis alligatos, immergunt.

Pontes lignei.

Pontes lapidei.

Vada immeabilia.

Modus impediendi vada.

Falces ferreę.

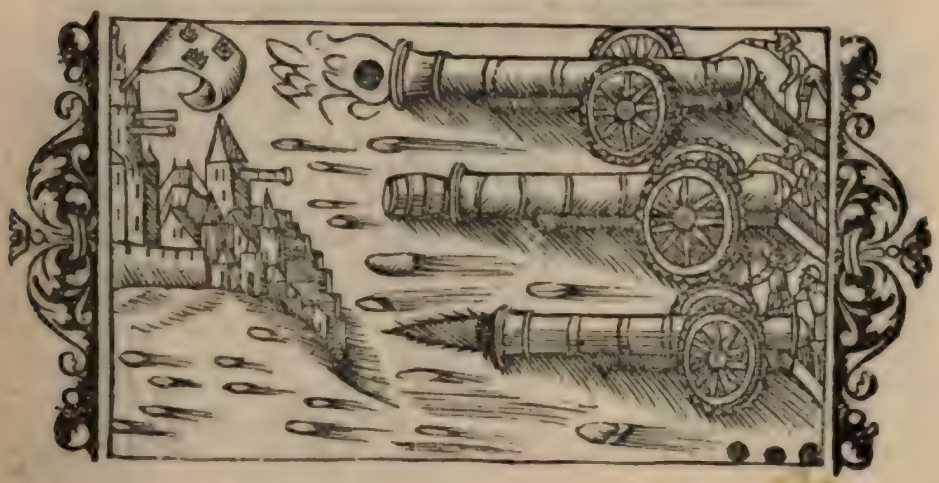

De bombardis Septentrionalium populorum.

CAP. VIII.

FREQVENTI satisfacturus quæstioni, an in Aquilonaribus regionibus vsus sit bõbardarũ, atq; an magnę sint &c. dico singulis hac inutili quęstione curiosius, quàm discreti us vexatis, apud eos homines dura propagine genitos, atq; continui certaminis vsu versatos, nullum deesse tormentum, quo frequentius, ac fortius extero, vel infelicius, ac miserabilius domestico hosti inferant nocumenta: quę pernicioſius in hunc, & iustius in illum (concordia refutata) vertuntur. Sunt autem bombardæ in pleriſq; ciuitatibus,

Bõbardarũ vsus frequẽs in Septentrionalibus regnis.

Vasa ferrea 600 libraꝝ plena bōbardaꝝ vi eiiciuntur.

ac arcibus Suetiæ, & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneum barile Romanum latitudine, ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementissimo impetu veluti tempestuosus turbo, vel imber emittitur, vt quodcunq; obstaculum vim eius sufferre non possit: idq; nedum in terrestri, sed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimæ bombardæ, ferreos globos euomentes. Præterea petrariæ, quæ lapides sublimiori ictu casuros emittunt: coq; formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quæ vastitate, & violentia cæteras præcellunt) non vno impetu, atq; horribiliori crepitu, sed successiuis ictibus in loca quassanda soluuntur: atq; ad earum impulsum pulueres ex disiectis parietibus, vel aliis obstaculis, turbineos videtur excitare fumos. Quo horrore euenire solet, vt illustres, nobilesq; matronæ, vt hostem ab ictu, & sonitu bombardarum auertere valeant, dicunt se prægnantes; vel in proximo paritura. Sed respondetur, vt partem arcis eligant, ad quam ictus nullus fiat, lege seruata, quòd cum marito hoste nullam habeant communionem. Verùm hoc negant fœminæ, tanquam conditionem impiam, & turpem, omni periculo acerbiorem. Non enim in periculis modò, sed nec in morte maritum deserere solent, nec quicquam sibi iucundum, nisi cum illo commune, cuius incolumitatem cupiunt, etiam sua calamitate depacisci.

Bombardæ mediocres.

Petrariæ.

Nobiliū mulierū expostulatio.

Responsio militaris.

Constantia mulierum coniugatarum.

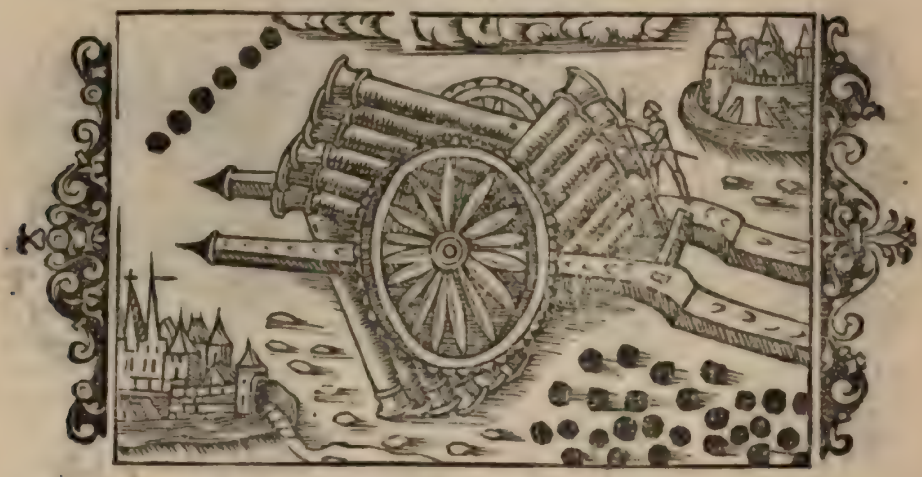

De bombardis triangularibus.

CAP. IX.

Bōbardæ triangulares.

BOMBARDARVM triangulatium apud Sueones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vsus erat, quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina immanis hostilitas acie reparata, sæpiusq; admota dispergi, vbi rotarum obiecta volubilitate quiuis equestrium impetus cōdensato agmine accelerās, exigua manu impediretur. Sed fraude doloq; bōbardalium magistroꝝ quandoq; euenit, vt pro ferreis globis stupam, vel chartam bombardis imponant,

Impetus equestris dispergit obiectis rotis.

imponant, vel hostes audaci aggressu radios rotarum solius hastæ immissione impediant, ne è loco moueantur. Cessatum est ideò ab eo compendio, quo tutior victoria parta, & frequentior ruina fuit accelerata. Sicut enim nullo instrumento bellico celerior, vehementiorq; more fulgurum, ac tonitruorum in bombardis fieri solet impetus, ita etiam mille dolosis artibus, periculis, & impedimentis, ne effectum habeat, momentaneo casu intercipi solet. Quæ autem, & qualia sint hæc impedimenta, custodes bombardarum expertiores haud ignorant: quomodo scilicet fraudes fieri soleant, siue per hostes, siue per proditores, qui igniuomum spiraculum clauo mox ante congressum occludere tentant, satis est manifestum: immò inter bombardarios altrin secus se persequentes similes doli frequentius fiunt, vt nimis onerent, vel plurimum subtrahant, vel eleuent, aut deprimant machinas exonerandas, præsertim nouas, nullius examine probatas, aut reprobatas. Igitur triangularibus, aut cuiusuis formæ bombardis, parum spei tribuendum arbitror, cùm inscrutabile bellatorum ingenium opportuna remedia opponere nouit, vt sumptuosus ille terror facilius deficiat, quàm feriat in momento. Attamen directoris sagacitas, locus, & tempus sunt attendenda.

Hasta rotis imissa ipedit gressum.

Impedimenta bombardarũ.

Lites et fraudes bõbardariorũ.

Teror sumptuosus celeriter deficiens.

De bombardis petrariis.

CAP. X.

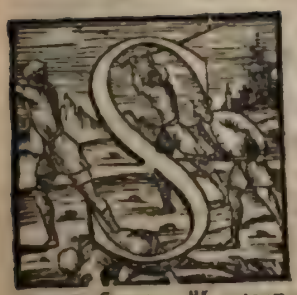

IMILIBVS tormentis saxa iactantibus, obsessi premuntur, & plerunq; oppugnantur: quia nec noctibus, nec diebus aliquid quieti relinquitur, quo tantillulum quid respirationis consequantur obsessi, immò quod ad immanitatem tendit, fimum, ac peiora fimo, quæ teterrimum odorem remittunt, sæpius quàm saxa in arces, vel ciuitates iaciuntur. Ne autem videatur antiquitas similibus carruisse tormentis, Paulus Diaco. Longobar. histo. lib. V. cap. VIII. machinam petrariam adducit qua viri cuiusdam insignis, & intrepidi (ob indicibilem constantiam domino proprio inter minantes mortem exhibitam) excisum caput ab obsidentibus proiectum est in vrbem.

Quies nulla permittitur obsessis.

Machina petraria.

Præterea apud Gothos aliud proiectionis genus est, ligneum videlicet, & sublime, quo instar libræ depressæ, vel eleuatæ, pondere saxorum repleto, violentissimoq; impetu, & iactu dimisso, intra arces & mœnia grossos lapides, vel putrida animalium cadauera immittunt. Et hoc vulgari Suecorum, ac Gothorum Blida vocatur, quasi neminem lætificans. Blyd enim gentis vsu lætus dicitur. Eius itaq; machinę ictu circa annos Domini M. D. Meridionales Gothi in oppido Calmarnensi vehementer premebant præsidia Regis Daniæ Ioannis relicta ibidem, & tandem superarunt, prout sæpius anteà factum fuisse annales attestantur. Ibi enim ob collimitaneum regnorum situm, cuiuslibet belli initium, medium, & finis sæpius, quàm in aliqua Aquilonis parte intentatur, veluti in Italia apud Ianuenses, vel Mediolanenses: raro tamen armis, aut violento obsidentium impetu, vel insultu, sed inductis pactis, literis, promissis, tam diuino, quàm humano iure firmatis, sed rarissimè obseruatis, decipiuntur obsessi. Armis tamen fortiter resistendo vincunt: sed ad pacta seditione magis, quàm necessitate) respicientes, illicò defraudati superantur. Quòd terreantur emissis globis, exiguus horror, aut metus est. Plures enim vrbis, aut arcis vacua receptacula sunt, quàm immissi globi. Veruntamen referente quodam bombardario Gotho stipendiario, didici, Imperatorem Carolum in Africano bello missis in summa XIIII. millibus globorum distincto tempore, multum terra marique obsessos afflixisse, atq; ad vltimum vi armata potentissimo aggressu superasse, quemadmodum non dubito alios eius rei professores dudum in annalibus annotasse.

Blida.
Blidh.
Ioannes Daniæ rex.
Loca bellorum.
Pacta rara sine suspicione.
Loca pluia q̃ globi
Carol' V. Imp. 14. millia globorum in Africana obsidione emitti iussit.

De organicis bombardis.

CAP. XI.

HABEBANT etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hostibus præcipuè equestribus congressuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fistularum colligatas, vt eas vel pariter, vel successiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisq; immissis, opponerent ad omnem motum eisdem inimicis: quibus etsi visi sunt, sereno præsertim tempore, grauia intulisse bella, propriaq; perstrenuè defendisse castra: tamen quia frequentiora, acerbioraq; prælia (prout infra dicetur) euenire soleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ. dum niues excidunt densiores, quibus bombardarum vsus in excitando igne prohibetur: ideirco rarior factus est earum vsus in campis, & nihilominus frequentior in castellis, ad arcendos obsidentes. Militaribus etiam viris ignotum non est, quot ingentissimi bellorum apparatus, & terribiles acies ordinatæ, repentino superueniente imbre, seu nimbo, corusatione, tonitru, niue, pruina, grandine, tum in faciem, tum in dorsum, dextrorsum leuorsumue vtrinque cadentes, impediri solent, etiam montanis aquis, & amnibus ex industria resolutis. Præterea quòd iis malis euentibus etiam pestis, dissenteria (vt supradictum est) pecuniæ, & annonæ defectus accedit: quinimmò, quod omnium pessimum est, seditio, proditio, simultas, inuidia, liuor in ducem exercitus, atq; fuga ad inimica castra, & loca insidiosa: quod

Bombardæ collaterales.
Bella hyemalia duriora.
Impedimenta prælior. cassandorum.
Torrētes soluti.
Pestis pecuniæ, et annonę defectus.
Seditio &c.

1) præcipuè studeant facere, immò pessimis sceleribus inclarescere, qui non possunt, aut cupiunt gloriosis eminere facinoribus, vti pluriorum extant perpetrata monimenta.

De curris

De currilibus bombardis.

CAP. XII.

IN planis, ac campestribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hostium, vel euentu temporum, ac occasionum exoritur præliandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, currilibus vtuntur bombardis, quæ & currilia castra vocantur: quorum aurigæ non minus, quàm vexilliferi, vel alii exercitus ductores sunt armati, immò & ipsi equi indurato bouum corio in collo, & tergore. Quatuor itaq; hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroq; latere bombardis deputati, impetum, quem fors dederit, aurigę concurrente ingenio & audacia, exercent in hostem, vt à fronte, vel latere discissus, equestribus armatis perfacilè non resistat. Si verò currules directores fugere, vel obliquare cogentur, eo situ solis curribus se collocant, ac interpositis clypeis muniunt, vt non aliter, quàm robustissima propugnacula armatis viribus penetrari valebunt. Interea tamen iumentis retrorsum alligatis prouident, vt inimicorum sagittis, ac ictibus non lędantur, immò potius eorę agilitate, & vsu, vt pecora ab hostibus rapta resumant, incessanter attendunt. Sępeq; euenit, vt hostiles turmæ armenta abacturę, insidiis structis rapiantur, raptęq; miserabilem captiuitatem incidentes, suam libertatem (si & hæc indulta fuerit) graui ære redimere constringantur, vel damna damnis aliorum captiuorum relaxatione recompensare. Hæc nanq; videntur vnica bellorum solatia, vt magnitudine prædarum, aut restitutione captiuorum inimicus exultet, vel nimia auiditate pereat, vel stupida custodiendi negligentia confusus abscedat. Carri igitur ante exercitum vt muri, turresq; ante ciuitates, & castella statuuntur, hac sola opportunitate mirabiliores, quòd sua mobilitate vel in grauiora præcipitia (quod frequentius accidit) vel in triumphum (quod rarò contingit) efferantur in campum.

Iumenta etenim sagittis impetita, diu non permanent illęsa, nec currus sine prædatore.

Currilia castra.

Equi boũ corio tecti.

Iumenta scorsũ seruantur.

Turmę hostiles capiuntur.

Solatia bellorę.

Carri ꝑ muris habentur.

De portatilibus bombardis, ac militibus clypeatis.

CAP. XIII.

Clypei oblõgi.

Tripodes.

Milites clypeati.

Styli triangulares & ferrei.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

OS erat frequentior vetusto tempore, quàm nunc est militibus in acie, seu aggressu castrorum & exercituum, quasi muris aut propugnaculis, vti clypeis oblongis & cuneatis, vt pro opportunitate, ac necessitate celerrimè currendo, eos contra sagittas fundasq́, dextrorsum vel sinistrorsum, in forti aggressu, vel prudenti fuga obiectarent. Dum autem bombardarum portatilium repertus est vsus, clypeis his dupla quantitate diminutis, superadditæ sunt ligneę tripodes oblongę: super quarum eleuatiore capite politis bombardis, omnem hostilem motum, & locum auertere poterant, vel impedire. Isq́ modus adhuc seruatur in campestri planitie saxis carente, & littoralibus arenis arbusculas, aut frutices non habente. Hiq́ clypeati, & loricati milites, cæteris statura proceriores, Viui aggeres denominantur: quorum opera etiam super aperta glacie triangularibus stylis pedibus alligatis, aut nudis solularibus indutis, præliorum duces præ omnibus vti solent, quemadmodum in annalibus Principum Suetiæ, & Gothię plerunq́, sed præcipuè contra Russos, ac Moschouitas in lacubus Finlandiæ; belligerantibus antiquo Stenone Sture, & Suantone factum fuisse reperitur. De quibus, & similibus, extensiora nonnulla in historia charissimi fratris, & antecessoris mei, omnibus exhibentur.

De externis exemplis.

CAP. XIIII.

Catheię.

Lignum tiliæ.

Materia scutorum.

Cautela coloris albi.

Mulieres Cimbricæ.

AEC scuta, seu clypeos, antiquitas Catheias appellauit, vt Virg. lib. VII. in his carminibus apertius attestatur:

Teutonico ritu soliti torquere catheias.

Sidonius etiam Apollinaris lib. XX. de eisdem catheis loquitur:

Quondam fracte subis Cimber, gladiisq́ grauatus,
Ante manus solas iusse portare catheias.

Quę scuta prælonga sunt, penè totam corporis inferioris partem tegentia, ligno tiliæ, aut betulę contusis, bituminatisq́ neruis diligenter compacta. Præterea obtinuit mos antiquus conficiendorum scutorum, vt alii extremi orbis populi ex iuba, seu humerali duritie piscium rotunda conficerent scuta, alii ex vrorum, aut taurorum coriis, alii certarum arborum crispatis radicibus, alii ferreis laminis in vmbilico cuneatis: variisq́ coloribus hæc distinguerent, rubeo, glauco, nigro, & candido. Sed huius, scilicet candidi coloris, rarissimus vsus est, ne hostes præuiso signo albo, celerius properent & cautius agant, vel fugam simulent, vt crudeliores reuertantur, veluti sunt viciniores inimici Russi, Liuoni, Moschi. Sed nec omittendum hic est, familiare fuisse Cimbrorum mulieribus, ex capitis earum crinibus scuta, ac tela imbuere: quem vsum validissimum Vegetius. Frontinus, aliiq́ tenuerunt: hocq́ casu Maximinus Cæsar vtroq́ parente Gothus, fertur fœminarum crines telis adhibuisse, vt Iulio Capitolino,

tolino, & cæteris placet. Quamobrem Romani deæ Veneri Caluæ templum constituerunt, vt mulierum comis ipsis vti liceret. Estq; compertum, Mauros, Afrosq; passim vti coriaris scutis.

Templum deæ Caluæ.

Mauri, Afri.

De montanis arcibus demoliendis.

CAP. XV.

ARCES etiam quædam sunt in Aquilonaribus terris, quæ naturali munitione sua insuperabiles æstimantur: idq; propter arduum accessum, vt iusto Marte nedum adiri nequeant, sed nec incendio, aut dolosis artibus, quę bellorum sunt compendia, superari: quod potissimùm ex eo prouenit, quia superadditum opus artis, naturæ munimen inexpugnabile præsidium reddit, & præsertim sub duce strenuo, cuius acerrima calliditas in arduissimis bellis æstimari solet. Attamen his omnibus, & similibus nimia fiducia non est adhibenda. Ea etenim securitatis præsumptione extrema incautis pernicies sæpius accidere solet: quinimmò nihil ita situ, aut astu munitum esse creditur, quod non itidem callidis ingeniis, & iunctis viribus euerti poterit, & funditus desolari: & esto quòd in rupibus vsq; ad nubium vertices præsidia extollantur, omniaq; montium cacumina transcendant, aditusq; formentur anguſti, fortiq; milite, tormentis, & armis corroborentur, vt omnino videantur inexpugnabilia, quæ tot, ac tantis difficultatibus superandis credantur esse munita: sed nunquid impugnatoribus plures non suppetunt vires, & consilia in præsidiis huiusmodi demoliendis, quàm ipsis inclusis in defendendo? Immò non vno, sed variis modis eorum altam securitatem perfringere solent. Aut enim ex industria ab eorum congressu, ob prædictam munitionem, diutius cunctando abstinent, vt inualescente fame, grassante inter humidas petras morbo, sæuiente insolentium seditione, accedente tristi tædio, vel spontaneo motu (pactorum interpositione) se dedant, vel aliàs seipsos mutua crudelitate conficiant, prout infelici rabie frequentius actum fuisse ferè omnes historici attestantur.

Arces montanæ

Artes dolosæ bellorũ cõpendia reputãtur.

Dux strenuus.

Nihil sufficienter munitum.

Vires foris plures.

Obsessi supantur his modis

Mutua laceratio.

De eodem, & cauſa ſæuiendi in obſeſſos.

CAP. XVI.

NEC deſunt præſentis ſeculi ad hoc explendum dura inſtrumenta, duriores milites, & duriſsima vlciſcendi vindicta, qua celerioribus compendiis, bombardis ſcilicet, & æreis tormentis, arces huiuſmodi demoliendas aggrediuntur, eo videlicet modo, vt obliquo montium latere contra fortalicia ad id congruente, tractorias machinas ſtatuant: è quibus fortiores bombardas funibus alligatas, ad directam præſidii concuſsionem ſublimius, vel depreſsius attrahunt, eoq; ſitu eas dependere ſinunt: ſummeq; frondium, aut atrorum veſtium adumbratione cauent, ne quę geruntur ab arcium vigilibus conſpiciantur, ne opem (ſi poterint) afferant rebus illicò periturisquo facto, igne in eiſdem tormentis idoneè præparatis immiſſo, ferreos globos ea violentia eiiciunt, vt eorum contactu muri, compagineſq; arcis repentè diſſoluantur: quam iacturam ne reſartiant incluſi, inceſſanter obſidentes reiterant bombardarum ictum, ſimulq; è latere turmas immittunt armatas, vt quos ſaxea moles non obruit, ipſę continua oppugnatione perturbent, donec incluſos intercipiant, & captiuatos abducant. Eſt præterea alius modus præſidia demoliendi, hoſtico furori modernis ſeculis augendæ hominum calamitati ſolicitè præparatus, tantò truculentior, quantò celerior antedicto exiſtimandus: quo videlicet bombardali puluere fundamentis arcium ſuffoſſo, ac clauſo, igneq; ſubtilibus filis per rimas paulatim adhibito, velut fulmine repentè arces ipſæ quaſi in cinerem comminui ſolent. Quòd plerunq; acrius arces expugnantur, & forſan atrociſsimo cruciatu indifferenter occiduntur obſeſsi, inter alias cauſas non exilis hæc eſt, quòd obſeſsi inhoneſta, opprobrioſa, ac contumelioſa verba, ſcommata, ac irriſiones, honorem principum obſidentium tangentes, ſine reſpectu turpiſsimè fundunt: quo fit, vt nullus, vel rarus ſit veniæ locus, vel pacifcendi tempus, quia maior eſt plerunq; culpa, quàm quod veniam mereatur, aut faciliorem pœnam.

Modus ſupandi rupinas arces.

Bõbardæ tegũt nigro panno.

Cõtinuatio pugnæ.

Modus vſitatus.

Verba contumelioſa aggrauãt obſeſſorũ pœnas.

Culpa magna pœnã auget.

De machinis,

De machinis, & bombardis castrensibus.

CAP. XVII.

QVANTA compendia mutuæ destructionis parant obsidentes, ac obsessi, satis prouidè præter hanc imaginem considerat, qui bellorum incommodis fuerat humiliatus, ne frustra per beatum Iob scriptum videatur: Fiat illi sicut Regi meditanti bellum &c. Cernuntur hic primò ex altioribus muris obsessorum immensæ trabes funibus ligatę, ad leuem funiculorum incisionem super capita aggredi præsumentium ad casum relaxandæ. Præterea in suburbiis arcium maiores bombardæ sitæ videntur, præsertim ad infringendum, vel impediendum quarumcunq; machinarum intrusionem, vel admotionem. Sed quæ secretius ex arcibus, aut propugnaculis in obsidentes eijcienda per calcem viuam & bullientem, picemq; ardentem, resinam inflammatam, cuspides ferreas & hamatas, circulos igniferos, & harpagines ferreas, ac indissolubiles tripennes cum asperrimis tribulis, & quadratis stylis ferreis, atq; ignitis sagittis excogitata, & callidè eijcienda sunt, nil amplius eorundem malorum expertis opus erit inferere declarationem, cùm alibi de fundis, & telis ignitis, pro parte videatur ostensum. Quid verò obsidentes pro sua securitate, speq; victoriæ consequendæ ex oppositio meditantur, et agunt, satis deprehenditur ex rotatis machinis in obsessos pertinacius admouendis. Tegminibus enim tabularum quercinarum cuneato ordine in machinis eleuatarum, locum demoliendum inuasuri accedere solent, eo præsertim animo, vt vel viribus obsessos inuadant, vel minacibus armis exterreant, & fatigent, aut eorum inanem fiduciam adimant, aut seditionibus eos angustiatos inuoluant, aut ab impetu cedendo remissius agant, aut aliquem euentum expectent, quo tepido aggressu videantur nil agere velle, aut posse amplius in obsidione manere, vt sic tergiuersando, & cunctando (donec occasio emergat) vnanimi insultu insuperabiles fiant: quo casu non trabibus, calcino pulmento, tribulis, aut ferreis stylis, sed ensibus, scutis, & contis cominus adhibitis, obsidio tantoperè firmata, & tantis angustiis seruata, necessariò est dirimenda: taleq; spectaculum illicò eueniet, vt alii intereant, alii ferro stringantur captiui, alii vitam mercaturi fide militari obligentur, alii irrumpentes retrudantur, alii clamoribus dissonis in præcipitia ruant, vel extrudantur. Nec

Humiliati bello cautius agunt.

Iob.

Trabes pẽdẽtes

Instrumenta castrensium obsessorum.

Mala ofa exp. tis nota.

Modus obsidẽ tiũ aggrediẽdi

Horrenda ptiũ cædes.

Nutrices & parauuli.
Senes et infirmi
Paci melius in tpe cõsulẽdũ,

parum miseriæ adaugent circumstantiæ omnium calamitatum, nutrices & paruuli, senes & infirmi, aut ardor intensus, vel frigus horrendum, caligo densata, glacies rupta, hostis immitis & crudelis, aut incidere inter bestias, aut cauernas, aut præcipitio, vel suffocatione, & his, ac similibus perire malis, vel longo liuore præter famem, sitim, languorem, & vulnera excogitatis.

De cuniculis cognoscendis, & restringendis.

CAP. XVIII.

Incautus et dormiẽs facilè defraudatur.
Vnus introitus sed cuniculi multi.
Saxa latentia.
Fossores mineraꝝ pitiores.
Effœminati nihil valent.

RATIO agendorum cuniculorum breuis, & tuta videtur, ne hostis aliquid præparet ex aduerso, sed incautus, & dormiens facilè defraudetur. Attamen diligentissimè cauere solet, ne insidiæ propter terræ egestionem, & sonum suffodientium, ac strepitum fabrorum deprehendantur. Vnus quidem introitus esse consueuit, sed cuniculi variantur hincinde in terra per vias diuersas: quia subterraneum opus, ob latentia saxa, vix fieri potest directo ordine, quemadmodum fossores mineralium antrorum in Septentrione peroptimè cauere norunt. Ideoq; ad arduum facinus perpetrandum ipsi præcipuè, quia audaciores, & peritiores sunt, ad hoc opus deputantur, vbi molles, vel tædio laboris, vel affectu mulierum domi relictarum instabiles, & perfidi reperiuntur. Sed talium exigua vis est, tanquam fraudulenter agentium: quibus & ipsa fortuna aduersatur, vbi fortissimi milites attenti fuerint, & concordes: tales tamen fossas viæ faciunt, si machinis, bombardis, veltis, arietibus, testudinibus, harpaginibus, & scalis irruptiones efficere possunt: sin minus, tunc subterraneos dolos, fallaceſq; recessus pro diuersitate ingeniorum effodiunt, & incuruant, vt mœnia, muros, turresq; deiiciant præcipiti casu. Veruntamen ne soli videantur hoc impunè facere, solent obsessi super aggeres militaria tympana, ac pisa, seu globulos rotundos desuper eminentius apponere, vt minimo, leuissimoq; subterraneo motu cunctis pateat, quòd subtus, vel non longè abinde dolosi sint effossores: contra quos illicò obliquè fodientes, è periculo se liberant, vel hostem inuentum interimunt, vel interimuntur. Quandoque etiam retrofugiunt, vt insidiis structis in lateralibus cauernis facilius

Milites fortissimi præferẽdi.
Instrumẽta obsidionum.
Cautela obsessorum.
Signa subterraneę effossiõis.
Remedia.

facilius capiantur, quàm occidantur: & hoc ex causa cognoscendorum secretorum super necessitatibus inclusorum. Quandoq; etiam pugionibus sese mutuò sub terra interimunt, dum casu magis, quàm proposito concidunt in cuniculos solis hostibus præparatos. Retrosugiunt & alii quandoq; bellatores ad angustias vallium, vt ex insidiis, quando campestre certamen committitur, interimant hostem, quem ferro, fame, flumine vrgere, vel occidere nequierunt. Veruntamen apud collimitaneas arces regnorum Aquilonarium sic pugnatur, vt inter acerrima prælia, quæ cum Danis, vel Moschouitis, seu Ruthenis, aut Germanis frequentius fiunt, statis diebus bellorum duces conuiuia, tripudiaq; instruant, & alternent, præcipuè vt appareat non odii, sed dignitatis, ac militiq; gloria accensos donis, muneribusq; inter ipsa bella contendere. Magnanimi etenim principis est, non propter prædam, sed nominis excellentiam quærere bellum, & rursus turpissimum est scelere, non gloria, & ratione impetere regna: sed omnium detestabilissimum est, veneno potius, quàm humanitate reconciliandum hostem opprimere, vbi forsitan fidelissimus euasurus esset amicus, & auxiliator. Sæpe etiam euenit, vt filius veneno, & pater morbo pariter è medio auferantur. Estq; notatum in historiis, Philippum Macedonum Regem insidiis, & filium eius Alexandrum Magnum aperto semper Marte, & militari gloria triumphasse. Et hoc est prælium humanum, reliquum bestiale.

Obsessi captiuitas cur desideratur.
Certamen campestre.
Arces collimitaneæ.
Prælia durissima
Belloꝝ duces vtriusq; ptis cõuiuant, & cur
Magnanimus princeps.
Venẽo pugnare turpissimum.
Filius veneno, & pr̃ morbo pariter necanr̃
Prælium humanũ aut bestiale.

De rebus necessariis ad obsidionem tolerandam.

CAP. XIX.

QVOD arces Septentrionalium regionum contra quoscunq; hostes potenter arcendos optimè prouisæ videntur, hoc efficit, quòd turribus partim altis, partim imis, densisq; muris, præterea fossatis perennes, aut factitias aquas habentibus, in locis tam natura, quàm arte dispositis, sunt munitæ. Omnium tamen turrium robustissima est, qua sceleris suspicione, aut maleficiorum truculentia deprehensi, ad iustitiq; rigorem saluandi, vel puniendi cautissimè reseruantur, ne carcerem callidius euadentes, flagrantissimo vindictæ appetitu priuatam iniuriam publico dispendio pensent, prout in simili casu Appianus

Arcẽs turritæ at q; natura munitæ.
Aquæ factitiæ.
Turris rerum.
Iniuria priuata pub. malo malè pensatur.

Claues. Custodes. Canalia.

Alexandrinus de quodam Spartaco meminit, & complicibus eius. Præterea portarum claues frequentius renouant, vel immutant, panterq; custodes. Similiter & canalia aquarum aliunde per venas deductarum, ne hostili ingenio, vel viribus intercipiantur, attendunt, vt eo casu quantocyus (vt infrà de defectu aquarum dicetur) vtile, ac necessarium remedium afferatur.

Ligna. Carbones.

Item de lignis combustibilibus, & præsertim carbonibus, superabundantem prouisionem ante imminentem obsidionem præparatam conseruant, ne tigna, trabesq; domorum, aut necessariarum ædium,

Legumina. Annona. Carnes.

intra arcem vrgentibus fabris, pistoribus, & frigoribus exigentibus (prout aliquando expertus sum) tectis destructis comburantur. Item de leguminibus diuersorum generum, annona, & carnibus salsis, ac fumigatis, præcipuè porcinis, latrantem stomachum sine decoctione refecturis.

Linteamina. Lucernę.

Carnibus etiam bouinis, veruecinis, ac caprinis, sale, sole, & aere vernali, vel fumo hyemali dudum siccatis, etiam sine pane per milites fortissimos comedendis, prout superius lib. V. de sobrietate gigantum ostendebatur. Insuper attendunt, ne linteamina, vel alterius lucidi coloris

Nox attendēda

panni, vel lucernæ ardentes è tectis, vel turribus, aut fenestris pendeant versus hostes: quia vel signa sunt inimicis placentia, vel fidelibus incolis nonnihil amaræ suspicionis ingenerant, ne fortè cum hostibus habeant collusionem: & ob id multa attentione de die, sed maiore de nocte occupantur custodes in arcibus, vel oppidis

Pulueres. Globi. Pecunia. Acetum. Scalæ. Funes. Ferrum.

conseruandis. De pulueribus, globis, pecunia, potu, aceto, scalis, funibus, & ferro, ac aliis, notum relinquitur quid sit habendum. Insuper omittendum non erit, quomodo arcium muros frequentioribus sagittis obiectos, ob sessi tegere solent

Muri tegūtur, vt ferreæ sagittæ colligātur.

ciliciis, storiis, centonibus, stragulis, culcitris, præterea propugnacula contabulatis prædisponere, ac omnibus tormentis humana ope requisitis antea communire.

De obsessis omnimodè superandis.

CAP. XX.

Astutia militaris.

VRSVS obsidentes, ne sine ingenio, vel stratagematibus, tanquam rei bellice ignari, permaneant, ad astuta ingenia se conuertunt, vt quos armis, & viribus superare nequeunt, ad seditionem ductos facilimè vincant: sicq; inter alia procedunt, vt fumos artificiosos certa distantia ab vrbibus, aut castellis excitent: deinde alicuius manum, qui obsessis fauet, & compatitur, adulterant, celericq; sagittæ applicando alligant, ac in vrbem trahiciunt, vt quicunq;

Materia seditionū excitandarum.

ex sorte talem scripturam inuenit, præsidi ciuitatis illicò consignet, adesse videlicet circa fumum præsidia noua, quæ tali loco, & tempore ciuibus irruptionem, & direptionem comminantur, vt ibi per extremam

potentiam

potentiam intenti ciues alia loca mœniorum, aut arcium, à serioso obsidentium impetu non tueantur, vt eisdem obsidentibus pateat introitus per alia loca minus custodita. Solent etiam obsidentes summè præcauere, ne nocturni vigiles castrenses stationes obseruantes, verbis insolentibus, aut opprobriosis principibus detrahant, aut honestis coniugibus eorundem. Vno etenim verbo calumniosè, mordaciterq; prolato, vt superius dictum est, excessus alioqui venia dignus, ita amarè suscipitur, vt inextinguibili liuore excitato, irremissibilem causare videbitur vltionem. Quid enim pariunt, nisi cædem, rabiem, iram, & truculentiorem compressionem? vbi præclarius discordia militaris silentio, quam impari comminatione tollèda putaretur. Solent demum obsidentes vario colore vestium, & frequenti transitu hincinde apparère, vt numerus obsidentium plus solito videatur adauctus. Præterea speculantur è vicinis collibus, ne equitatus, aut peditatus suppetias obsessis inferendi certas inueniat itinerum, aut semitarum opportunitates: hocq; negotium non quibuslibet, sed certis hominibus assignatur.

Cautela honestis

Color vestiũ sæpius mutatur, & cur.

Custodiæ viarũ,

De frequenti impugnatione Gothicæ vrbis Calmarnensis.

CAP. XXI.

PPIDVM est in littoribus Meridionalis Gothiæ, à nauigãitibus è Germania in Septentrionem Calmer dictum, eò quòd longo tractu maris frigidius mare, cœlumq; reperiunt, quam in eorum Germanica terra, vnde nauigarunt: immò ab Hispania, Gallia, Anglia, & Hollandia eò diriguntur frequentes, & lucrosæ nauigationes. Hæc igitur ciuitas, quia situ (nempe super littus maris posita) & antiquitate reliquis in Meridionali Gothia vetustior est, ac multorum principum conuentibus, immò maximis bellis in ea gestis illustrata, ab vltramarinis principibus, præsertim Teutoniæ, & Daniæ acrioribus præliis, & frequẽtioribus astutijs impeti solet, maximè vt ea tanquam firmiori Gothorũ portu primùm obtẽto, in reliquas Septẽtrionales regiones facilius cædes, & rapinas extendant.

Calmarnia.

Conuẽtus principum bellaq; gesta illustrant vrbes.

Aliena cupiẽtes propria ꝑdũt

Sed reuera quantum annisi sunt alienas diripere, laniareq́ fortunas, & libertates, tantum more aranearum, præsertim Dani, melioribus bonis sua, vel maiorum industria partis, sese euiscerárunt: cuius rei apertius documentum posteris Regibus inter alios Rex Ioannes circa annos Domini. M.D. reliquit. Hanc nanq́ vrbem, & arcem magnis, difficilimisq́ bellis, & grauibus expensis potitam, maxima totius Danici regni sui iactura aliquot annis, commeatu, & pecunia pro milite alendo nauigiis a Dania importatis, seruauit. Non enim à Gothica gente, quæ prædictę arci parère solet, aliud tributum vlla vi, aut pactis obtinere potuit, quàm omni momento porrigere consueuerunt inexorabilibus inimicis: quo factum est, vt non tam annua proprii fisci iactura, & exinanitione grauatus, quàm incolarum tumultu, & vexatione attædiatus, eam vrbem, & arcem, impositis aliquot militum præsidiariis turmis, reliquerit expectationi melioris euentus, ne fortè seditione inter nobiles variis ingentis suorum fautorum procurata, vel aliter exorta, hanc arcem tanquam asylum haberent præconcepti liuoris sui in æmulos Danorum cooperatione peramplius extendendi, ac vlciscendi.

Ioannes rex Dan. 1500.

Iactura fisci in aliena regione seruare castra.

De stratagemate Henningi Gad Electi Lincopensis.

CAP. XXII.

Hẽningus Gad electus Epũs Lincopensis.

Stratagema.

CONDITIONIBVS igitur Danorum præsidibus rationabiliter vt abirent exhibitis, & contemptis, non impigrè aderat astutissimus vir in hoc titulo prænominatus, quin & ipse (Romæ sub Alexan. VI. educatus) aliquem arriperet modũ, eam ciuitatem ad Gothicã reducendi coronã: vnde & iussit tibicines mediæ noctis tenebris sub ambitum murorum ad Meridionalem partem tacitè penetrare, ibiq́ astantes clangorem tubarum, quàm terribilius possent, emittere: ipse verò singulis bellorum instrumentis Occidentaliori parte admotis, validorum armatorum agminibus aggressus, facilè scalis adhibitis muros plurimis in locis transcendit, dum obsessi ad tubarum sonitum subito terrore perculsi, vrbem defensuri coirent, veluti eo loco de summa salute certamen adesset. Sed cùm hostes in mediis plateis turmatim aduolare viderent, prout poterant, eos exturbare nitebantur. Verùm quia resistendo nil poterant, fugiendo ad arcem Regiam sese tuendos accelerárunt. Nec ibi diu siue vexatione fuere: nam præter cædem, & infelicem famem, graui ægritudine ducti, arcem honestis conditionibus anteà spretis, iamq́ petitis & acceptis, ipsi Electo nomine Gothorum, ac Suecorum Principum sese dediderunt. In hac vrbe defendenda sæpe mulieres pari fortitudine cum viris è mœnibus proiiciendo saxa lethaliter excipiunt hostes, vti Spartanæ mulieres (teste Iustino) vexárunt potentissimum Pyrrhum. Ideò Plutarcho visum est, ne principes, aut illustres viri, vel nobiles arces, vel ciuitates oppugnaturi, muros accedãt: quia à vilissimis personis, vt seruis & mulierculis, æquè occidi possunt, vt à fortibus viris: sed memoria propè infami, quia à talibus temerè se ingerentes occidebantur. In hac Calmarnia quondam Magnus Rex Suetiæ grauissimas discordias inter Regem Daniæ Ericum, & Regem Norvegiæ subortas, per summam prudentiam terminauit. Deinde abnepos eius Rex Magnus, ob temerarium, ac insolens regimen, à proprio filio Haquino Rege Norvegiæ ibidem extitit captiuatus. Præterea in hunc locum

Obsidio soluta Mulieres mœnia defendũt.

Spartanę mulieres vexárunt Pyrrhum.

Illustres viri mœnia nõ accedãt, et quare

Discordiæ componuntur.

venit Guido Cardinalis, atq́ post eum Nicolaus Cardinalis Anglicus, postea Papa factus, ac Adrianus IIII. nominatus, deinde Guilielmus Cardinalis Sabinensis, & deinde multi Legati Apostolici: quorum vltimus erat Ioannes Angelus, nunc Archiepiscopus Mediolanensis.

Cardinales tres & plures alii Apostolici legati in hac vrbe Calmarnẽsi fuere,

De exigua

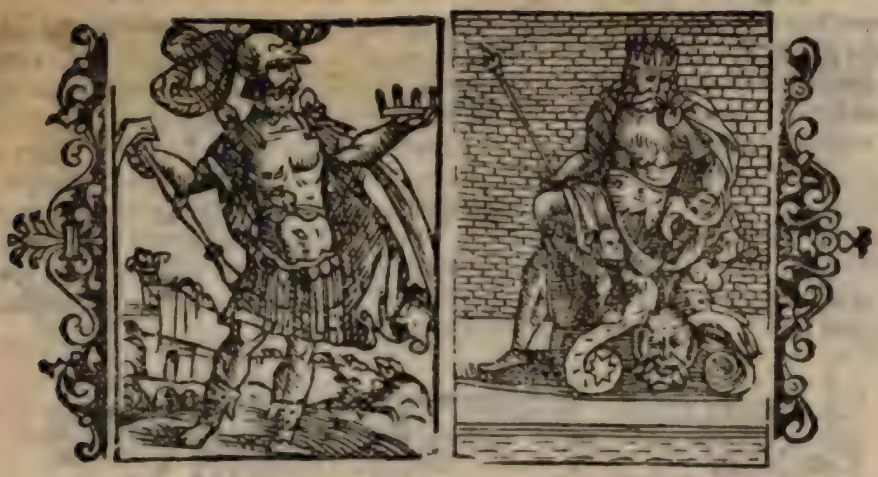

De exigua vtilitate, & triumpho externorum, Suetiam & Gothiam impugnare contendentium.

CAP. XXIII.

ARCES præterea plures sunt, & fortalitia nobilium, tam apud Occidentales, quàm Meridionales, & Orientales Gothos, vbiq; contra externorum insultus miro naturæ, & artis opificio fabricata, eaq; diligentia armis, militibus, pecuniis, & abundantia expensarum communita, vt nihil ad eorum conseruationem vsquam deesse putetur. Quibus Gothi, Sueciq; confisi, audentius inimicis vndecunq; confluentibus se opponunt, eaq; animi magnitudine, & viribus defendunt, vt nullum commodum, sed irreparabilem ruinam assequatur, quicunq; præsumpserit eorum violare libertatem. Verùm ne domestica hac securitate, & quiete glorientur se semper immunes, insolescenteſq; in vicinos, vel amicos euadant, satis opportunè concurrere solent, qui tentent, acuantq; eorum animos præsumptuosos: inter quos præcipui Germani, Dani, Cimbri, ac Moschouitę sunt, impigrè, vt seditiones forsan motas augeant, vel auctas cumulent, accurrentes: aut opulentam prædam ab incolis rapiant, & exportent: aut castra, ciuitateſq; obsidione pressas, suæ possessioni coniungant. Immò plures tanta temeritate ducuntur, vt credant solo tumultuario insultu muros (defensoribus despectis) transcendere posse, ac deuincere inclusos. Alij verò acerrimi disciplina militari incedentes, iaculis, sagittis, fundis, & omnigenis bellorum instrumentis adhibitis, vt voti compotes fiant, extrema quæq; tam equestribus, quàm pedestribus turmis attentant: quibus etsi multa conati sunt rapere, prout in oppidis, & castellis ad prælium imparatis, aut defensore

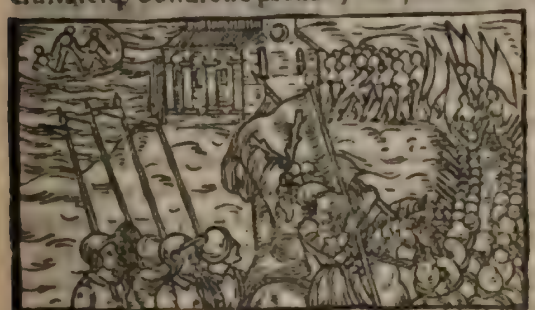

Arces bene munitæ.

Quies domestica insolētiam parit.

Causæ rapiendi multiplices.

Præsumptio temeraria.

Spoliant castella & oppida.

carentibus: fieri solet tamen, & sæpius acciderat, vt gloriantes in hac violentia sua, rapinis pariter & vita (vltoribus incolis) fuerint spoliati. Tutius ergo erit, vt quisq; terrarum suarum pacifica sorte sit contentus, diuesq; reputetur, & felix, quàm quòd more tabescentium aranearum sese euiscerare cogetur, vt rapiat muscas. Si dux est, & nomen bonum habet, amicis & creditoribus satisfacit. Si Rex vnius regni erit, suspicione plenus paucos amabit, & mutuum capiet, sed vix concredita soluet. Si Rex duorum, trium, quatuor, aut plurium regnorum dominus euadet, præ magnitudine debitorum, aulicam pompam, adulatoresq;, & susurrones fouendo, contractorum, vix vlli satisfaciens rapere, vel mendicare cogetur, & præsertim quando mendicitatem eiicit à monasteriis, tunc eam (teste Theoderico Rege Gothorum) inueniet in aula, vt etiam infrà XVI. lib. ostendetur.

Raptores vita spoliantur & bonis.

Plura regna plures angustias generant.

Mendicitas eiecta à monasteriis celeriter ascēdet ī aulam

De Gothorum, Sueonúmque resistentia.

CAP. XXIIII.

CONTRA Gothi è turribus, ac arcibus, & muris coēuntes, haud segnius iaculando, sagittasq; emittendo præliantur è mœnibus: etiam magnę molis saxa manibus prouoluunt, fudes securesq; demittunt in subeuntes, armorumq; genus omne, quod ab ea necessitate videtur non alienum, hostesq; oppugnando, seq; tuendo, tormentis & machinis vtuntur, ita vt nihil omnino intermittatur, quod valeat ad se tuendos afferri, donec obsidentes defectu commeatuum, vel incolarum armato congressu pellantur, aut vltro recedant: immò sartagines è sublimioribus locis, antequàm campestre, vel equestre prælium experiantur, subiecto igne pultibus calcis repletas, super hostes scalis ascendentes infundunt obsessi. Omne genus tormentorum ea vis superat, quia eo ardore in armis suffocantur: tormenti genus importabile. Sed celeritas, & temeritas serina hoc tormentum incautius quasi primum honorem excipit, dum inimicorum sociæ manus veluti subsannando rei euentum expectant. Si res equestri prælio veniet dirimenda, necessaria existente causa, tam viribus quàm insidiis omnimodè conantur indigenæ, vt à temerario hoste se liberent, signoq; non vulgari id vel resistendo, vel fugiendo, vel hostes captiuando, vel detruncando, exercitus duci quàm strenuè sese fecisse demonstrent, quemadmodum sæpius factum fuisse annales meminere. Ideoq; mirari non congruit, cur exterę gentes in Gothia, & Suetia capita maiorum euulsa repetant, donec integra, vel saucia sua corpora ibidem quasi in vniuersali sepulchro relinquant.

Defensio arciū.

Armorū genera.

Cā soluēdę obsidionis.

Armorū genera terribiliora.

Equestre prælīū

Sepultura vniuersalis.

De fun-

De fundamentis arcium comburendis.

CAP. XXV.

VETERIS ruinæ vestigia in Aquilonaribus regnis satis clarè demonstrant, quomodo quàm plurima fortissima loca rupibus, ac inuijs accessibus impositа, artificialibus flammis è subterraneis specubus excitatis, velut tonitruis concussa, dissolutaq; reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiusmodi ob continua latrocinia ex his, limitaneis præcipuè, prouinciarum locis suscitata deprehenderentur, communibus armis vnanimi gentis consensu, iudicisq; decreto incolæ conuocati, ea adorti miris ingeniis demolièbantur, eo scilicet modo, vt loca montium magis ruinosa introeuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæterisq; instrumentis ad lapides excidendos, murosq; demoliendos accommodis, validissima manu perfregerint, aut si spelunca fuit naturalem habens concauitatem, vsu similium instrumentorum sensim eius fastigia ex ea parte præciderint, qua præsidiorum fundamenta denudarentur, erectas trabes ex ordine subiicientes, quibus murorum innixa moles sustineretur, ne statim compages ipsa corrueret, aut dissolueretur. Vt autem decisorum atq; cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis cum clamore, & strepitu horridiorem, vel simulatione, vel serió inferebant insultum. Verùm vbi iam murus eo spatio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus est factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneq; iniecto confestim ipsa sustentacula correpta perfringebantur, & impositо ponderi concessere. Præsidii autem pars omnis, quæ tignis sublenata detinebatur, in vacuum collabendo subsedit, turresq; ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulsa, in decliue deferebantur, foribus atq; portis arctissimè cohærentibus, simili ruina concussis: quibus artibus etsi Agathius de bellis Gothorum Narseti talia conanti, nihil præter damna aduersus Gothos expugnandos cessisse commemorat, eò quòd Gothi in vnum cocuntes validè se tuebantur: in Gothicis tamen regnis maxima pars hostium, siue domestica, siue foranea hæc fuerit, hoc igneo commento deletur, prout olim potentissima præsidia sub variis temporibus, & tyrannis funditus sunt euersa, fortè quia

Loca inaccessa arte superantur.

Gẽs vnita opus arduũ aggredi tur et superat.

Instrumenta ruinæ faciendæ.

Trabes submissæ muris.

Stratagema.

Murus pẽdulus

Sustentacula arcium arte suppositra comburuntur.

Agathius.

Narses.

Gentes fortiſsimę colluctando periclitãt.

acrioribus præliandi viribus fortiſsimæ gentes mutuò ſe collidebant, facilioriq; compendio vaſtas lignorum congeries ſine pretio ad eum effectum comportarevalebant.

De ſuffocatione arcium tyrannorum.

CAP. XXVI.

Beſtiæ mitius à tyrãnis tractãtur q̃ hoies.

Arces tyrãnorũ ob has cãs ſuffocantur.

IGNE ſuperius, hic aqua contenditur, quid fieri ſolet contra impios, aut inhumanos, qui legibus ſe reputant ita exemptos, vt mitius beſtias, quàm homines tractent. Quocirca vnicum, extremumq; remedium aliquando etiam apud populos Septentrionales, vt concurrente natura loci inſtar diluuii, inuincibiles tyranni cum omnibus impiiſsimis miniſtris ſuffocandi corriperentur, quando præſertim nullo commouebantur ſceleris horrore, ætatis commiſeratione, priuata amicitia, publica calamitate, generis propinquitate, locorum aut perſonarum reſpectu, numinis reuerentia, diei vel temporis obſeruantia, iuſta confœderatione, concordia, vel ſocietate, pacto, precibus, vel pretio, lachrymis, vel cruciatibus, oppreſsionibus, aut miſeriis, honeſtate, aut pudore, innocentia, aut imbecillitate, incendiorum conflagratione, aquarum depopulatione, agrorum & annonę ſterilitate, terrarum deſolatione, hominum mortalitate, prudentum conſilio, propria euitanda morte, infamia ſtirpis, aut generis, & reliquis cauſis non obſtantibus: ſed perſeuerabant duri, pertinaces, obſtinati, incorrigibiles, ſtupidi, inſenſati, intractabiles, feroces, auſteri, rigidi, contumelioſi, opprobrioſi, elati, inflati, mordaces, vindicatiui, iniurioſi, minaces, crudeles, atroces, impii, impuri, periuri, blaſphemi, irriſores, inſolentes, omnes deſpicientes, & denique in omni diabolica rabie deſperati, nullam admittere, vel audire volentes concordiam, quietem, aut tranquillitatem: ſed ita cunctis ſuperbè reſiſtebant, donec vel exirent ad patrandum horribilius malum, vel morbo, fameq; more beſtiarum ſe mutuò lacerarent.

Tituli tyrãnorũ

De eodem

De eodem, sed specialius.

CAP. XXVII.

QVOCIRCA ne populus tot malis afflictus, longiore obsidione cum publico, & priuato grauamine premeretur, maioraq; incommoda tædiosius pateretur, & ipse quoq; in furiam, furoremq; , atq; irreuocabilem ferociam versus, valles circumquaq; cespitibus, arenis, terris, saxis, aggeribus vno impetu congestis claudebat, lacusq; , & amnes, ac scaturigines, & indeficientes venas (quæ vbiq; ob resolutas niues sunt repentibiles) aperiebat, & ita finem suis calamitatibus, ęrumnis, & laboribus quisq; in sua reuersurus imponebat. Ne autem nobilis, diuesq; supellex, & opulenta præda (quam populus vix attendit) arcibus inclusa periret, Principis edicto confiscabatur, canalibusq; adaptatis aqua in commodiore exitu, partim pro molendinis relaxanda, partimq; ad prata irriganda, vel steriles campos, effluere sinebatur. Qualem verò modum Cimbri, gens Dytmersia præsertim, in aperiendis claudendisq; riuis, canalibus, & fossatis, singulari ingenio natura concurrente, ad integros equestres, pedestresq; suffocandos exercitus in prompta mutatione retinent, qui videre velit historias Danorum, præcipuè Regis Ioannis circa annos Domini M. D. intueatur. Sed neq; fortissimi Gandauienses admirabili aquarum munitione contra quemcunq; bellicum insultum videntur à natura, vel arte secluſi. Ex his ergo infertur, nullam violentiam tyrannorum perpetuò manere impunitam.

Furor populi fæuientis irreuocabilis.

Obstructio aquarum.

Distributio supellectilium.

Dytmersenses suffocãt hostes in aquis.

Gandauienses pugnant aqs.

De impugnatione arcium, ac vrbium per rates.

CAP. XXVIII.

Attendenda in obsidione.

Bella in ratibus atrociora.

Bombardæ longiores.

Bõbardaꝝ vsus fidelissimis est committẽdus.

Proditoꝝ fallacia formidãda

Elevatio vel depressio bõbardaꝝ attẽdẽda.

Os igniuomum

Mutatio periculosissima.

Bellũ maximũ vno ictu plerunq; laxatur.

TOt bellorum multiplices sunt causæ, & origines, ita & ducum ingenia, loca, & opportunitates prouidentius sunt attendendæ. Cum igitur arces, aut ciuitates in fluminibus, aut aquis stagnalibus collocatæ sint, sudibus, palisq;, & trabibus, ac ferreis catenis circumquaq; in vertice palorum pendentibus premunitæ, similiter & inaccessi aggeres, ac portæ, tunc fideles, ac ingeniosi præfecti, seu duces, ratibus latissimis, ac robustissimis petrarias bombardas imponere solent, vt & ignem in obsessos eiciant, & occupatos in eius extinctione globis lapideis occidant. Præterea longioribus, densioribusq; machinis, seu bombardis ferreos globos iniiciunt plerunq; geminos, aut quaternos, prout situs admittit: diligentissimè cauentes, vt hic bombardarum vsus expertissimis, simul & fidelissimis dirigendus committatur: quia sicut in campestribus prælijs spes maxima victoriæ est, vt fideles, & periti habeantur duces, ita in aquis nulla victoria, immò damnum, & confusio à proditoribus exercituum, & bombardarum sunt formidanda. Quomodo autem perfidi possint, aut solcant prodi-torie agere, præsenti, aut altera pagina (licet aliquid horum non penitus ignorem) haud exponam, ne fortè ignotum, aut abditum aliquorum tradimentum noxia publicatione commune subiungam. Satis est enarratum, si duces attendunt, qualiter artis huius magistri eleuent, vel deprimant ipsas bombardas, insuper et quantitatem, qualitatem, ac proportionem puluerum, & globorum, prout superius cap. IX. dictum est: & quo liquore, aut quam citò, vel tardè leuentur, aut purgentur, & præcipuè quomodo os igniuomum in ipso aggressu bellico sit apertum, vel occlusum: alioquin euenire poterit, vt qui victoriam multo labore, expensis, ac periculis nanciscì desiderant, turpi paucorum perfidia hostium seruituti, ludibrio, aut morti, aut quod deterius est, longissimæ captiuitati (quę immortalis videtur) subita mutatione subdantur. Sæpe tamen accidit, vt omnibus bellorum apparatibus instar vrbis, obsidio multorum millium armatorum, tam aquis quàm terris compo-

sita,

fita, & ampliata, vno ictu bombardæ confusissimè labatur dissoluta, quemadmodum superioribus annis extra nobilissimam Frisonum vrbem Groningam accidisse memoratur: vbi puerulus bombardarii filius, artem parentis imitari volens, igne immisso in maximam bombardam, caput Illustrissimi ducis in obsidione foris milites exhortantis, ferreo globo euulsit, totum exercitum confusum, ac vagum illicò reddens, & obsessos vtrinq; quietos. Imperia etenim tam citò, vel citius forsan amittuntur, quàm facilè acquiruntur. Spes tamen victoriæ est, si exercitus caret proditoribus, & alias vincere consueuit.

Groninga.

Caput ducis auferetur.

Impia citius perduntur, quàm acquiruntur.

Proditores.

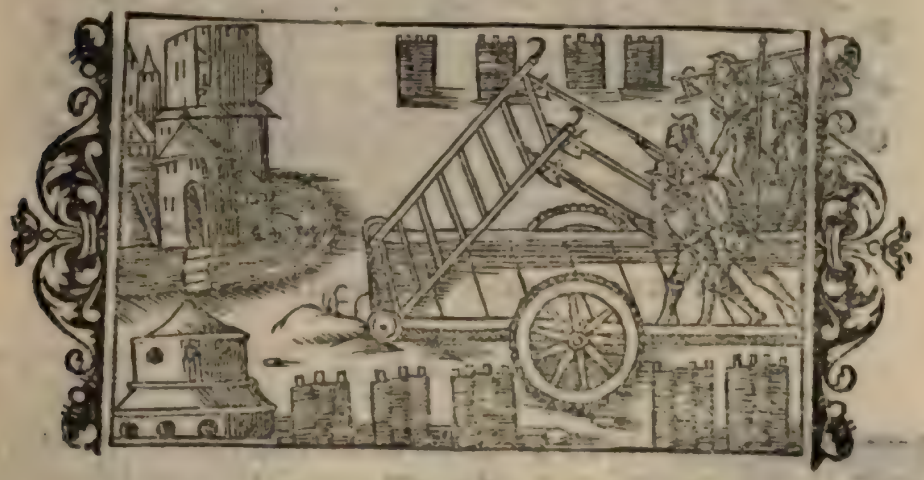

De campestribus scalis duplicatis.

CAP. XXIX.

MAGO hæc magna non indiget declaratione, cùm seipsam manifesta operatione declaret: solùm satis est hic videre milites Septentrionales, Gothicæ præsertim regionis, ingenio & viribus non carere, ad arces quomodolibet debellandas. Vnum tamen hic videtur de longitudine scalarum consyderandum, quod tale est: Si muros, & mœnia sui eleuatione triginta, vel quadraginta pedes, aut magis vel minus habere intuentur obsidentes, secundum hoc rotatas adaptant scalas mensuratæ longitudini, & amplius correspondentes: quas diuersis in locis collocant, maiorem obsessis curam, & formidinem, quòd eo, vel his locis fortiorem insultum assumere non retardent, incutientes. Sed neq; sine suspicione sunt obsessi, quin hæc manifesta indicia maiores insidias alibi tectas afferant, quàm hic terrores emittant: licet paucissimis ex obsidentibus ante ipsam aggrediendi horam, animus ductoris quid, & vbi aliquid efficere velit, apertus fiat, vt obsessos inuadat. In negotiis enim arduis, domesticis parcè fidendum est, donec bene digestæ rei effectum felicior euentus ostendit, propter nefandissimos proditores, qui tempore belli in machinis, & scalis impediendis, quando commodè vtendæ sunt, & admouendę, secretius adesse solent, vt Principis, seu ducis occultum propositum in nihilum ruat. Quodsi in bellicis instrumentis propter diligentem eorum custodiam manibus aliquid efficere nequeunt, dicunt incommo-

Longitudo scalarum.

Scalæ rotatę.

Insidiæ alibi intentãt, & alibi perficiuntur.

Animus ductoris secretissimus esse solet.

Domesticis vix fidendum.

Ars proditoꝝ.

Inuentiones ꝑditorum.

dum fore tempus, locum, trepidos milites, annonæ defectum, aquæ, pecuniæ, & instrumentorum, quibus sperandus est triumphus: quæ omnia hæc fermenta sunt seditionum, vt principes, ac duces, nisi caueant, in optimo proposito, & occasione eludantur: quia eò sceleratorum audacia tendit, prout sæpius in expeditione contra inimicos Crucis Christi deprehenditur attentatum.

Duces caueant.

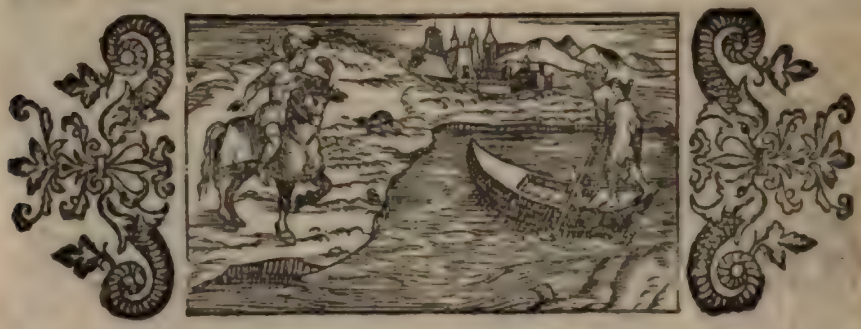

De modo arcium obsidendarum.

CAP. XXX.

Scalę flexiles ac portatiles.

AMETSI funibus ferreos hamos alligatos habentibus, turri, muro, vel fenestris ingeniosa eleuatione hastarum affigendis, in obsidionibus vtuntur armati, quasi flexibilioribus, ac commodioribus ad portandum instrumentis, more scalarum interpositis nodis, vt pedetentim fiat ascensus: tamen communior modus obseruatur in scalis, siue simplicibus, siue duplicibus, aut triplicibus, iuxta mœniorum altitudinem eleuandis: idq; nedum æstiuo tempore in terra, sed & hyberno in glacie fieri solet. Duplices tamen, seu triplices scalæ adhibentur, dum magna militum multitudine celerius, ac fortius muri sint ascendendi. Agitur nanq; seriosius, & audentius eo casu, quàm alibi in quocunq; militari congressu, vbi milites ascendentes, veluti signa ante sagittas, donec cominus deueniatur, ad pugnam positi conspiciuntur. Sicq; ascensuri galeis vtuntur rotundis, & latis, similitudine pluuialium pileorum: & hoc propter effusionem ardentis calcis, quasi pulmenti in sartaginibus ad eum effectum decocti: quod omnium tormentorum (vt superius lib. eodem XXIIII. cap dictum est) terribilius est, propter naturalem vrendi vim, quæ vnquam excogitari possit. Habent enim Septentrionales calcisodinas ferè vbiq; copiosas: de qua calce viua quilibet præfectus castrensis ex consuetudine militari tenetur esse prouisus, sicuti de carbonibus: licet de iis minutis rebus postrema memoria videtur haberi, vti superius lib. eodem cap. XIX. est ostensum, titulo De rebus necessariis in obsidione. Galeis etiam latis sublimiori loco positi bellatores è capite amotis, tanquam clypeis contra infernas sagittas vtuntur, dum super eorum capita nullum immineat periculum, vel discrimen. In campestribus rotunda habetur galea, sicuti in equestri congressu flexibilis, ac cuneata. Sed hac exigua est securitas, ob emittendum sputum, quia anteriori eleuata parte ori aperto infiguntur ferreæ sagittæ, dum instar imbrium emittuntur: quo casu scio nobilissimos viros in exercitu Danorum Regis Christierni II. i Suetia M. D. XX. perisse.

Siplices.
Scalę Duplices
Triplices

Congressus militum ꝑiculosior.

Galeæ rotundæ

Calcisodinę.

Galeæ latæ.

Galeæ cuneatæ.

Sputum emittere i prelio periculosum.

periisse. Sunt etiam squamatę galeæ, quali vsus est olim strenuissimus vir montanus Engilbertus: qui ob tyrannidem crudelium præfectorum Regis Daniæ Erici Pomerani, centum millium armatorum ductor descendit in Schoningiam, vt domesticam iniuriam (nullo iuris inuento remedio, longa patientia quæsito, & expectato) in alienam vltionem propulsaret. Nec erat in tanto exercitu querela ab incolis rapti oui, vel gallinæ, vbi iter agebat, quemadmodum charissimus frater, & antecessor meus Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis in historiis Suetjcis, ac Gothicis de eiusdem Engilberti gestis attestatur. Congruit etiam hic adducere magnificum opus Serenissimi Ferdinandi Hispaniarum Regis, iuxta relationem doctissimi historici Laurentii Vallæ, quòd ipse Rex vnam scalam procerem habuit, quam super machinam in sublimi erigi fecit, latitudine decem pedum ab imo ad superius: in qua centum armati stare potuerunt, & post hos in machina latebant alii centum, & deinde totidem cum rebus medicinalibus per vices sagittantes, ne quem in muris sinerent prospicere. Et hæc merebatur dici, & esse militaris scala.

Galeæ squamatæ.

Engilbertus ductor 100000. pugnatorum contra Danos

Querela nulla violentiæ.

Scala incõparabilis regis Hispa. Ferdinãdi

Adhuc de alio modo arcium, & ciuitatum per rates impugnandarum.

CAP. XXXI.

RATES hoc casu appellantur densissimę trabes longitudine XXXV. vel XL. pedum ferreis, vel ligneis ligaminibus lateraliter perforatæ, atq; certo ordine, & numero coniunctæ: quæ vt à terra, vbi fabricatę sunt, ad vsum prędictum dimittuntur, rotundis lignis quasi altioribus rotulis priori, posterioriq;, & media parte suppositis, facillimè in aquas fossales, vel fluuiales submouentur: idq; sub nocte longiore, vt necessariis instrumentis pro perforandis aggeribus, vel rumpendis muris adhibitis, facilius, celeriusq; bellatorum viribus ad hoc opus debito ordine, loco, & numero conuocatorum, vbiq; obsessos circumuenire, & ad deditionem constringere possint. Attamen hæc aliquo loco aptiore pertinacius, quàm alio fortissima deputata cohorte intentare solent, licet plerunq; frustra, maximè quando prouidi defensores æquè fortes, vel fortiores custodiunt arces suas, prout superius fuerat enarratum, & adhuc infrà loco opportuno ostendetur. Ex his igitur ratibus diligenter gubernatis, fortitudine, & impulsu tormentorum fieri solent insignia damna in obsessos, donec eluescente die remedia opponant conuenientiora.

Rates maximę.

Nox lõgior bellatoribus apta

Obsessi cõstringuntur.

Damna ingẽtia è ratibus fiunt.

De cautelis cominus congredientium.

CAP. XXXII.

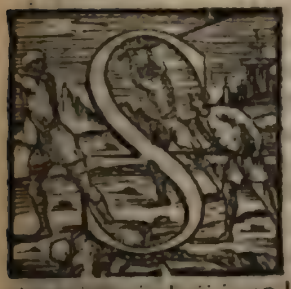

SI præterea eò deuentum fuerit, vt obsessi & obsidentes, quando cominus sint bellaturi, prius (si furor admittit) qualis hostis occurrit, quàm gladius stringatur, explorent, ne fortè tam nobilis, grandis, opulentus, splendidus, magnificus, & illustris sit, vt loco, tempore, signo, ac nomine, militari virtute, & lege constrictus, facilimo compendio vel integros bellorum sumptus reficiat, aut optimis conditionibus absoluat, ac dirimat bellum, vel diuini æquitate iudicii in eo loco superatus intereat, quò furibundus accedens, omnia

Cautela est qui de bellare.

Cõditiones notandæ.

Pax vel mors in vno plerunq; sita est.

vastare cupiebat, quatenus in malis conatibus videatur oppressus, quòd simul aduentum suum iunxisset, & exitum, quasi salutaris fem excæcatione purgatus, vt iniquè præsumentis vindicaretur accessus, & excessus, & obsessorum periculum leuaretur, & incommodum. Quo casu vel reperitur hostilis refrenata, vel castigata temeritas, vel via reducta, qua obsessis in angustia succurratur: immò tunc ab hoste securiores exultant, quando de famis periculo conspexerint se liberatos. Arduam tamen fideles obsessi patientur famem, vel mortem, antequàm dominum suum inimicis præbeant illudendum, & se bonis, & vita spoliandos, ac in despicabilem seruitutem redigendos: & si qui milites tam delicatuli sint, vt ob defectum vsitati potus, vini, vel ceruisæ, aut escarum, vel fructuum recentium, obsidionem continuare noluerint, liberari quidem poterint ab instantibus incommodis, sed nunquàm in cœtu militari, vel aspectu Principum sine nota infamiæ, multominus nouo honore acquirendo præponendi, audebunt comparere. Igitur in obsidione equorum, cattorum, glirium, follium, calceorumq; etiam sine condimentis delicatus cibus iis est, qui fidem, & honorem collocant in summa æstimatione: vbi prouidentia attenta omnia prius ad necessariam opem importassent, ne hostili ludibrio subderentur, & periculo propriæ vitæ.

Temeritas hostilis repressa.

Milites fortes nunquàm præbent dominũ illudendum.

Milites delicatuli vbiq; contemnuntur.

Cibus castrẽsiũ delicatior.

De commendatione virorum fortium bellatorum.

CAP. XXXIII.

QVANTA sint laude digni fortes viri, ac constantes bellatores in re militari, non paucis præconiis, ac titulis exponi possit: qui in extremis angustiis proprios Principes constitutos non deserunt, aut debita fide non defraudant: quemadmodum illi degeneres, & sceleratissimi sunt, qui vilissima transfugæ conditione ad alienos dominos fugiunt, proprii domini fingentes odium, vel morbum, immò propriorum membrorum mutilationem, vt alterius sibi procurent affectum, & vtilitatem, prout superius de natura immanium proditorum in parte videtur expressum. Igitur ipsi fortes viri digniori laude reputandi sunt, qui diuina iudicia aduersitatis proprii domini expectant, antequàm euolent ad alienos: iiq; vt merentur, largius à nouo domino præmium expectant, & consequuntur, qui fidelius eius hostibus seruierunt, nec aliqua

Viri fortes dominos nõ deserunt.

Transfugæ infames.

Hostibus fidelius seruiẽtes firmiores æstimãtur.

aliqua nouitate, vel terrore moti, alium Principem adierunt, donec ad animam proprio domino in mortem vsq; assistere non formidarunt. Non deessent hic præclarissima scriptorum exempla, nisi apertum esset, quàm excelsi nominis, ac meriti, & reputationis sint viri fortes, fideles, & militares, quos & iustos Ambrosius vocat. Prudenter enim sequi solent communes casus, ac diuinæ operationis effectum, vt humana fide commendatiores habeantur. Et hinc euenit, vt credita sibi negotia tanta integritate disponant, quòd in admirationem cadat eorum perfecta fidelitas, quæ aliàs tam pertinax fuerat in varia contrarietate. Insuper quòd insatigabili cura malè dispersa per adulatores (qui pluribus dominis potius illudunt, quàm seruiunt) sagaci industria resarcire, augere, & conseruare conantur, maximè vt ita domini coalescat vtilitas, quòd priuatæ subditorum commoditati non inferant damnum: immò in summa viri fideles, & fortes (licet valde rari sint) ad hoc laborant, quòd inter subditos sit concors affectus, vt termini siue in censu, siue in possessionibus constituti, & præscripti, pro publica omnium quiete maneant inuiolati. Tales etiam viri fortes plurimum audaciæ habent in periculis capessendis, plurimumq; consilii in difficultatibus euadendis, quia animus eorum nulla afflictione vinci, nec corpus infringi laboribus poterit, aut ærumnis: dura humo, vel silice potius ad quietem quæsita contenti, quàm molli lecto, qui delicatulo seruit, non armato.

Bellatores fortes iusti vocãt

Fidelitas perfecta.

Adulatores dominis illudũt potius, quàm seruiunt.

Præfecti boni.

Lectus durus.

De adulatoribus aulicis.

CAP. XXXIIII.

LOCO superiori huius libri rectius iste titulus inter prodidores promeruisset speciale capitulum, quàm hac retardata positione. Ea etenim horum artificum connexio est, vt vterq; veluti nouacula acuta, antequàm sentiatur, anticipet dolum: qui illicò detectus ingeminat cruciatum. Tres igitur regiones in Septentrione sunt, continua terra coniunctę, Gothia, Suetia, Noruegia: quæ licet austeritate suæ originis, & proprietatis nil minus, quàm adulari nórunt, aut nosse volunt, tamen ex Aquilonari Moschouia, Græca calliditate instructa, & ab Australi Cimbria, proprio & naturali ingenio prædita, frequentius prouenit, vt in prædicta regna plures perueniant adulatores, & detestabiles adulationes: quæ pro tanto pessimæ reputantur, & virulentissimę, quòd (teste Isidoro) ab amicitia relegantur, ab ipsaq; veritate longè abesse dignoscuntur, & coguntur: eiusq; rei inopia laborant magna fastigia, ac omnia possidentibus deest qui verum dicat. Vna enim horum est contentio, qui blandissimè fallant, & quodcunq; dixeris, feceris sue, sine discrimine laudant, & assentando extollunt, vultum fingendo, & nutum, non autem mentem, & voluntatem loquentes. Astat enim, teste Terentio, turba Gnatonum, Ait quis, aiunt: negat is, quoq; negant. Et vt ex Plutarchi Moralibus colligitur, ii chameleonis naturę assimilantur: is enim omnem imitatur naturam, præter album. Sic adulator in turpibus nihil non imitatur, solum quod honestum est, imitari non potest. Vt etiam pictores illustrant lucida appositis vmbris, & obscuris: sic adulator laudans diuersa vitia, nutrit, ac souet, quæ adsunt. Et vt aspides, quem percusserunt, torpore somnoq; necant, cùm harum virus sit omnium maximè insanabile: ita certissimam perniciem afferunt adulatores, qui sic inficiunt hominis animum, vt illi sensum sui adimant. Vt igitur pestiferum hunc morbum quis effugiat, ab his adulatoribus animum ad rationem

Nouacula anticipat dolum.

Moschi et Cimbri adulatores

Contẽtio fallentium vna.

Adulatorę vera proprietas.

Cameleonis natura.

Virus aspidum insanabile.

Thaletis sententia.

traducens, ex Thaletis Milesii sententia seipsum noscat. Hac enim ratione perfacilè intelliget, verum ne sit, quòd illi prædicant: quo cognito adulatores huiusmodi ignominia notatos, quisquis sanæ mentis extiterit, longè abigendos censebit. Sunt & alia multorum militum aulica scelera, teste Pompo. Læto, videlicet rapere, stuprare, necare, incendere: in quibus & ipsi Principes plerique vsquequò delectantur,

Principes insolētia militum interimuntur.

vt talium insolentia non punita tandem perimantur, tanquam à furiosis alumnis, quibus ansam præbuere peccandi. Accidit etiam sæpe, vt multitudo imperita bene de se meritos viros iniuriis quàm maximis afficiat, & ex secundis rerum gestis cæco quodam impetu feratur, vt æquè domino ac hosti nocere videatur.

De crudelitate prædictorum adulatorum, proditorum, & aduenarum, sæpius in Regia ciuitate Stocholmensi sæuissimè perpetrata.

CAP. XXXV.

Stocholmia.

STOCHOLMIA celeberrimum emporium totius regni Suetiæ, immò Septentrionis est: in quod ex omni gente & natione, maximè autem ex Germania inferiore (vt verbis charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis in vita Regis Alberti vtar) ciues conscribi consueuerunt: & inter eos non raró miscentur illi, qui vel ob æs alienum, vel turpe aliquod facinus in sua patria nequeant commorari: hi crescentibus diuitiis solent sæpe naturam, quam paupertas occulerat, aperire,

Holmēses ciues quales.

& patriæ, à qua benigna hospitalitate excepti fuerant, extremam moliri pernitiem, maximè quando Principem talem assequuntur, sub quo omne libitum licitum esse putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmensi tempore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta conspiratione colligati, se Cucullatos

Principis cōniuētia emergūt pessimi ciues.

tos fratres appellitabant: creuitq; postea eorum numerus vltra mille quingentos, Horum studium præcipuum erat, conuictis in Sueones, & indigenas conuitiis, ad rixas, & lites prouocare, vt demum apud Regem delatos vita, aut fortunis, vel pariter vtriusq; spoliarent, prout postea actum est. Nam vt eos exquisitis tormentorum generibus crudelissimè dilaniarent, aptabant ex ligno serras, quibus eorum præstantiores ita vsq; mortem tormentabant, vt magis ad horrorem tam crudelis facti ingemiscere, quam scribere oporteret. Tandem reliqui ciues Succi sub mediæ noctis silentio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximam insulam iactu balistæ distantem, Cheplinge dictam, exportati viui, in domo quadam inclusi digitis in perforato pariete cuneorum impressione affixis, superiecto igne combusti fuerunt, maiore quidem numero, quàm affirmari possit: nam vt oues colligati plures intrudebantur comburendi. De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modum meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur, nam de cœlo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille sexcenti homines. Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminę proles, & sine numero puellæ nauibus res suas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentium pressuram, incendium fugientium, in ictu oculi pariter soffocati periere.

Fratres cuculla-ti 1500.

Serrę lignęæ.

Keplingen.

Ciues combusti Stocholm.

De origine, & situ huius regiæ.

CAP. XXXVI.

PRAECIPVAM hanc Sueonum ciuitatem, Regiam Stocholmiam, à fundamento illustris, & fortissimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, munitq;, & mœnibus fortissimis communiuit, in loco adeò opportuno, & necessario, atq; inuincibili, vt nihil vnquam commodius per eum excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus vndiq; munitus (quondam solis piscatorum vsibus vsurpatus) atq; inter aquam salsam, & dulcem ita positus, vt porta totius Suetiæ appellari possit. Prius enim Estones, Moschouitæ, Russi, Tauesthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Sueones, nullam hostilitatem suspicantes adorti

Birgerus Ierl Holmensis regiæ fundator.

Aquæ salsæ ac dulces hàc alluunt vrbem.

prædabantur: factaq; ingenti hominum strage, liberè, & impunè, atq; maximis spoliis onusti, in suas terras euaserunt: quo incursu Ioannem secundum Archiepiscopum Vpsalensem in sua propria mansione Almersteck occiderunt, & nonnullos alios clarissimę stirpis, & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & singuli diuturnam pacem assecuti fuerunt, hostes verò sempiternam formidinem: qui viso tam insuperabili præsidio contra quoslibet inimicos in reliquum tēpus erecto, à diripienda Suetia abstinuerūt. Quam tamen Holmiam si quis obsidione cingere, viribusq; superare præsumpserit, nunquam proficiet, etiam si pertinax perseuerare posset in omnimoda eius obsidione. Sita enim est in profundissimis aquis, & rapidissimis fluminibus, duas solùm portas longis interpositis pontibus ex Austro, & Aquilone tenens: quæ portę, pontesq; plus Regibus Daniæ constant in frustrata impugnatione, quàm decem maiores sui regni ciuitates. Nec obsideri potest, nisi tribus fortissimis exercitibus in insulis solida terra, & aqua distinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à sagittariis terrarum subitò congregandis securi videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

Io. Archiepus Vpsalensis occiditur.

Præsidium insuperabile.

Holmiam.

Portę duę totius ciuitatis.

Obsidio eius fi et tribus locis & turmis.

De situ montis Bruncaberg extra regiam Holmensem, & præliis in eo factis.

CAP. XXXVII.

EXTRA hanc Regiam vrbem versus Aquilonarem plagam mons est, seu collis eminens, & arenosus: super cuius verticem, & obliqua latera, multorum principum, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetustis, quàm recentioribus seculis, tamq; per internos, quàm externos hostes sunt commissa. De quibus, quia charissimus frater meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis complurima verisimè, nominatimq; in Sueticis, ac Gothicis tangit historiis, non est quòd iis repetendis fastidio afficiam lectorem: vno tamen saluo, quòd Christiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc monte vrgentibus Dalacarlis in acerrimo prælio ad præsidia suæ bellicæ classis, quatuor supremos dentes ictu manualis bombardæ amiserit, prout inde

Bruncaberg.

Certamina grauissima i monte.

Christiernus I. rex Daniç ictu bōbardę amisit anteriores dentes 4.

inde progrediens ætas in cantionibus,& compotationibus meminisse gloriatur. Prę- Cantiones.
tereà Christiernus II. fame, & morbo laborantem exercitum suum ægerrimè ex hoc Christiemi II.
monte transferre potuit per aquas, ad classem retro montes ante hanc Holmiam Me- exercitus labo
ridionali situ conseruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potu- rat fame.
it, nisi subdolis pactis ipsius vrbis, & regni Principi, & incolis sub fide violanda
oblatis, sumptus, et escas necessarias à stulte credulis ciuibus pro eodem exercitu, im-
mò sua Regia mensa liberalissima donatione recepisset. Quomodo autem honori
suo Regio pro ęterno æuo consulens satisfecit, dudum ante hanc relationem per ali-
os relinquo pro parte enarratum, quòd scilicet rupta fide sex nobiliores regni obsi-
des secum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni Brũcho ꝓditor
proditore, & turpi adultero, nomen ab euentu sortitus est, licet plurimis prouin-
cijs, teste Lau. Valla, mos est, à lætissimis, clarissimisq; rebus locis ipsis impone-
re nomen, prout superius de fluminibus, & portubus est ostensum. Erat etiam in
hoc monte olim subterranea specus, vbi aliquo tempore victitabant heremitæ: qui Heremitorium.
monita salutis præbebant exeuntibus ab ea vrbe, donec superueniente hostilitate
(qua frequentissimè ea ciuitas vexatur) aliorsum emigrarent, & locus ille in spe-
luncam latronum verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet humo, ne cuiquam
deseruiat homicidæ, vel scelerata negotia meditanti.

De pascendis pecoribus in tectis obsessorum.

CAP. XXXVIII.

ACCIDIT præterea vrbes obsessas adeò duris, & perti- Discrimen rap-
nacibus armis, terra mariq; comprimi, vt nihil solatii, aut torum ouium
alimentorum pro restauratione obsessorum inuehi conceda- vel iumentor.
tur, præter quod extremo discrimine, ac armata potentia
ab hostibus ipsis violenter eripitur, ac importatur: fitq; mul-
toties ea occasione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot Pecudũ rapto-
paucorum pecorum, plura millia pereant armatorum: dumq; res pereunt.
funestius certatur pro bestiis, campi replentur funeribus mi-
litum occisorum. Sed nec eo cruore, furoreq; reprimuntur
obsessi. Viribus etenim primis annis, demum (milite stragibus continuis diminuto)

Pecudes i tectis aluntur.

artibus, dolis, & insidiis obsidentium surripiunt commeatum, præsertim pecudes, quas secum abductas, in herbosis domorum tectis pascendas imponunt, ne defectu carnium recentiorum morbum incurrant, quibus suis ægritudinibus tristiorem, patria lingua Schorbuk appellatum, hoc est saucium stomachum, diris cruciatibus, & diuturno dolore tabefactum. Frigidi enim, ac indigesti cibi auidius sumpti, morbum huiusmodi causare videntur, qualem medici cachexiam vniuersalem appellant. Sed alibi latius: de quo, & similibus lib. XVI. nonnihil erit ostendendum. Quòd autem in tectis commodè pascuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis est attendendus. Aedificant enim domus lapideas, sublimes, ac amplas, ligneasq́: quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquisita industria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis excisam superimponentes: quam submisso auenæ, vel hordei semine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, vt tecta huiusmodi pratorum virentium speciem, & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, priusquàm euellantur, arescant, vicissim cum pluuiis domestica diligentia aquas aspergunt. Ita necessitas homines fortes instruit, vt supra humanas vires obsidentibus resistant, & illudant, ac penuriam omni contempta aduersitate superent.

Schorbuk.

Cachexia.

Tecta herbifera

Herbæ tectorũ.

Necessitas adinuenit artes.

De eodem.

CAP. XXXIX.

RANCQVE artem, quotiescunq́ arduissima hostilitas, & obsidio diuturna occurrent, reiterare non omittunt. Nulla quippe rapina taliter inclusis opportunior esse creditur, quàm armentorum, dum omnibus aliis necessariis sumptibus sunt prouisi, vt superius de obsidione castrensi dictum est. Frumentum habent, quod sole in signo Cancri current toſtum, purgatumue, per seculum durat. Patrio etiam potu, ceruisia videlicet recenti, ac vetusta, immò & exoticis vinis, medone, melicrato, mulsa, ac pomorum, pyrorumq́ musto, pyreto dicto, & reliquis solatiis non omnino carent: & si carerent, felicem eam reputant calamitatem, qua domini sui honorem, & vitam, seq́ tueantur ab hostica crudelitate: cuius comparatione angusta fames, ægritudo, & ipsa mors suauior est obsessis. Agnoscunt enim quàm insolens, ferox, impius, inuerecundus, insatiabilis, truculentus, perfidus, atrox, & furiosus est hostis, qui ita sæuit, vt victis ignoscere nesciat, & si ignoscit, verbis: vtiq́ factis crudelius sæuire consueuit. Quantum igitur ad simile stratagema pecudum, tradit Saxo lib. V. quosdam nautas leniendæ famis causa discurrentes, per littora pecus constrauisse: aut enim leuanda esuries, aut fame periclitandum erat. Armento cæso, nudata in nauim cadauera, detractis coniecere tergoribus. Quo comperto possessores pecoris classe prædones insequuntur: cumq́ nautæ se impeti cognouissent, cæsarum boum corpora signatis funibus alligata, fluctibus occultanda prospiciunt, deinde si quid apud se quæsiti cadaueris esset, superuenientibus possessoribus perlustrandi licentiam tribuunt, affirmantes occultandis rebus angustos nauium angulos esse. Illi cadauere nusquàm reperto, suspicione in alios relata, reos prædæ innocuos arbitrati sunt: dum nulla rapinæ vestigia patuissent, alios sibi nocuisse putantes, sontibus ignouerunt. Haec Saxo. Fortè si spiritum, & clauam Herculis possessores illi habuissent, ex funibus depressis, vt Hercules à boum mugitibus de Caco abigeo, saltem cadauera resumpsissent, vt Liuius I. Deca. lib. I. asserit. Sed longè periculosus stratagema

Rapina armentorum.

Frumẽtum sole toſtum durabilius.

Potus species.

Incõmoda obsessorum.

Crudelitas hostilis.

Stratagema.

Cadauera boũ aqua teguntur

Astutia furti palliandi.

gema eadem Deca. lib. IX. in prin. à Samnitibus contra Romanos assumptum commemorat: dicitq; decem milites pastorum habitu ad diuersa loca prope Romana castra transmissos: quorum consormi relatione isdem Romani in loca insidiosa, & tandem sub iugum, & ludibrium, ac mortem missi sunt. Quo terribili exemplo rebus suis diligenter prouideat omnis superbus, & insolens hostis. Igitur locum herbidum Aquilonares obsessi superessusa aqua reddunt tecta domorum, interim cùm alii abigant ab hostilibus pascuis iumenta: quæ cùm pinguia, atq; valida sint, plurimumq; necessaria obsessis releuandi sumptus causa, confestim mactantur. Prædatoria tamen manus, vt pecudes abigat, semper erumpit in obsidione: alioquin incessis omnibus viis, per quas commeatus è terra & mari subuehi solet, fame domantur obsessi.

Milites decẽ in habitu pastorum.

Cautela.

Manus prædatoria.

Obsessi domantur subtracto commeatu.

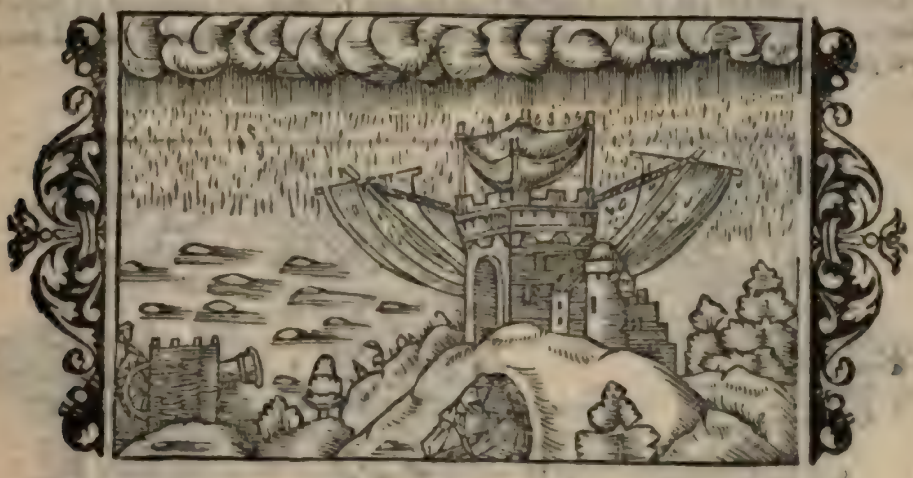

De aquarum defectu subleuando.

CAP. XL.

OCCASIONE insuper hic orta super defectu recentium carnium, & forsitan grauiore aquarum, hic ostenditur modus Septentrionalium obsessorum, quomodo inter cętera necessitatis remedia etiam curam iecant de aquis inueniendis. Euenit nanq; obsessis tanta scaturientium, aut putealium aquarum (ob hostile impedimentum) penuria, vt vel se dedere cogantur obsidentibus, vel incurabili morbo, vel ineuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, aut ciuitatum præfecti, velis, vel telis concaua flexura, longaq; extensione è superioribus tectis suspensis, ac dilatatis, & funibus cuneato situ versus ima depressis, desuper casuras pluuias, aut rores præstolari disponunt. Nec frustra: quia imbres frequenti niuium resolutione adeò copiosos torrente sole è montibus descendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quàm bestiis sufficiant ad optatum vsum, & necessitatem. Nec ea prouidentia Cæsar ipse in classica expeditione lib. III. Commentariorum dignoscitur caruisse, dum obsessos ita coarctaret, vt neq; lignandi, neq; aquandi, neq; naues ad terram colligandi potestas fiebat. Erat enim res in magna difficultate, summisq; angustiis rerum necessa-

Aquarum defectus.

Modus aquarũ colligendarũ.

Abundantia aq̃rũ è niuibus.

Cęsaris ingeniũ

riarum premebantur, adeò vt cogerentur sicuti reliquum commeatum, ita ligna, atq; aquam nauibus onerariis supportare. Atq; etiam vno tempore accidit, vt difficilioribus vexati tempestatibus, ex pellibus, quibus erant tectæ naues, nocturnum excipere rorem cogerentur inuiti: quas tamen difficultates patienter & æquo animo sufferebant, neq; sibi nudanda littora, & relinquendos portus existimabant. Demum qui venas salsi maris arcium fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vasa arenis plena pluries distillando purificant, & inueniunt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vsum, & çquè bonam per hanc simplicem artem, prout ante paucos annos quidam patricii Veneti (qui in salsis aquis, & alga habitant) talem distillandi modum à quodam alchimista sunt mercati: quod fortè vti paucis dubiosè prodesse visum est, ita parum releuare potuerit publicum defectum, & querelam quam augere videntur in summa æstatis siccitate, qui aquas venales è terra firma in nauibus reportant, in quibus calcem non coctam recenter conduxerant in vrbem. Sæpe & vidi, & condolui super hoc iniquo, & pernicioso quæstu, quòd nulli, vel pauci eum consyderárunt.

Ros nocturnis pellibus excep tus.

Aquæ salsæ distillatione dulcescunt.

Peritia alchimistarum.

Aqua venditi in medio aquæ.

Quæstus pernicioſus.

De panum defectu subleuando.

CAP. XLI.

INGRESSVRI Gothi, Sueciq; hostiles terras Moschouitarum, sæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis exercitus, nedum ad latebras syluarum, ac rupium repentè fugere, sed & quæcunq; ad vsum humani victus necessaria sunt, domibus incensis secum in vastam solitudinem asportare, nil penitus, quod mandi potent, venturo hosti relinquentes. Quo casu prouidi exercitus prçsides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numerosus exercitus corruat, bonam siliginæ farinæ quantitatem in saccis ad hoc dispositis, retro sellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare solent, confestimq; vbi res postulat, igne structo, laminæ ferreæ superpositæ pastas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorum: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata est) corpora sua protegentes, geminam ac summè necessariam

Moschouitæ fugiẽtes ꝓprias ædes cõburũt.

Farinæ comportatio.

Lamina ferri ignita loco clibani.

fariam militaris induſtriq opem ex vna re prudentiſsimè mutuare videntur. Faciunt etiam panes ſubcinericios ex farinæ maſſa ſubtilibus arborum populearum corticibus, & foliis inuoluta, igniti ſq cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videntur, primum tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſq durioribus ſtomachis conueniunt, quàm quiuis alter primarius, vel ſecundarius panis. Eſt præterea tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis montibus, qui ſæpius occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignem in vna, atq altera, & tertia montis parte (quia vndiq gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta, purgataq eadem parte, paſtam rotunda, lataq forma ſuperimpoſitam citius decoquere poſſunt. Interim tamen propinquam, & continuam montis partem eodem igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, eamq priori modo purgatam, ſimili vſui commodiſsimam reddunt, eoq compendio plura millia panum breui conficiunt: quorum ſatietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdem (niſi pactis obuiatum fuerit) cædibus, ac flammis euertit: tantiſq onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tantis ſolatiis, & diuitiis viderint compenſatam. Quòd autem milites bellatores ſine mulierum miniſterio (quibus hoc officium apud omnes Septentrionales conuenit) panes conficiunt, nemini videatur abſurdum, cùm hoc caſu, & ſimilibus publica conſtringit neceſsitas, & fortium virorum arbitraria voluntas; prout Plin. lib. XVIII. cap. XI. latius exequitur, aſſerens, piſtores Romæ non fuiſſe ad Perſicum vſq bellum. Annis ab Vrbe condita DLXXX. ipſi panes faciebant Quirites. Cæſariani milites contra Pompeium pugnaturi, herbaceo pane vſi ſunt, vt Pompeius diceret ſe contra beſtias pugnaturum, & fugandum, prout accidit, erant enim multi à paucis ſuperati. Quales autem Aegyptii decoquunt panes ex aquaticis liliis, vel potius earum radicibus lotis nuncupatis, pomi quantitatem habentibus, breuitatis cauſa videat, qui velit, Herodotum lib. II. hiſtoriarum: cuius exemplo non dubito etiam in Septentrione tales inueniri radices, & frutices, vnde panis neceſſarius pro extrema fame arcenda formari poſsit, etiam radix iuniperi, quam Iob XXX. cap. pro cibo tradit.

Panis primarius, & ſecundarius.

Panificia fiunt i mõtibus plãis

Exercitus integer cõpendio ſe fouetur.

Præda ſolantur afflicti.

Mulieres decoquunt panes.

Panes faciebãt Quirites Romæ.

Radix liliorum pro pane.

Radix iuniperi

De Græco ingenio conficiendi panes.

CAP. XLII.

Auaritia & perfidia præfectorum noxia.

QVANTVM stupida ignauia, ac detestabilis auaritia perfidorum præfectorum obesse solet Principibus, armatis præcipuè tractantibus in campestri, siue classica expeditione, inter alia celebris autor Procopius lib. III. Vandalici belli demonstrat. Refert enim Belisarium Iustiniani potentem præfectum, dum venti non flarent, bellicam iussisse classem in anchoris persistere saluam, vt milites interea plures conscriberet, nouoque ordine collocaret, ac reliquos duces ornaret. Quibus administratis, cùm aliquandiu expectando ventos

Belisarius.

Io. præfectus Iustiniani auarissimus.

moraretur, plures morbis correpti, ex causa interiere. Ioannes quidem præfectus prætorii erat cum in aliis detestabilis, tum vehemens in ea commentando, quæ publicè sint ad hominum perniciem per auaritiam accessura. Panem, qui in exercitu fertur, bis est consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, ne breuiter corrumpi possit. Verùm eundem pondere à primo deficere, è quarta saltem parte necesse est. Ioannes itaque cogitans, quonam modo artoptis, ac pistoribus minus lignorum, ac mercedis daret, nec tamen pondere deficeret, crudum adhuc panem in publicum balneum ferre, ac in locum, vbi ignis vigebat, collocare iussit, donec vehementer coctus videretur: deinde in culeis positos nauibus immisit. Postquàm verò classis apud Methonem fuit, panes soluti omnes rursus in farinam reuersi, marcidam quidem & tabidam, ac viritim minutatimque, illis verò qui in dignatione aliqua essent, per medimnos & modios, distributi fuere. His itaque milites æstatis tempore in loco etiam æstuoso pasti, in morbos facilè inciderunt, perieréque non minus quadringenti: plures etiam interiissent, ni Belisarii prouidentia his prohibitis in regione conquisitos alios panes dare iussisset. Imperatori deinde de hoc conquerendo scripsit. Ille quanquàm rem detestari visus est, attamen artificem tam truculentum, & auarum, nulla tunc pœna plecti iussit.

Modus auarorum.

Panes resoluuntur in farinã.

Milites 400. pane putrido periere.

Artifex truculentus.

De pœna

De pœna defraudantium annonam.

CAP. XLIII.

TALEM tamen Reipublicæ defraudatorem, teste Cassiodo. lib. VI. Theodericus Gothorum Rex præfecto annonæ sacratissimæ vrbis Romæ scribens, vt publicum hostem, defraudatorem, & furem punire iubet, dum non liceat aliquid furari de populo. Nam quod in ciuitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. Iubet ergo, vt pœnam distringat in fraudulentos, & panis pondera velut æquus examinator intendat: solicitius auro pensetur, vnde à Quiritibus viuitur: quia gratior est lætitia fauentis populi, quàm copia pretiosissimi metalli. Vbicq; redundet panis copia, vt tam magnus populus tanquam vna mensa satietur. Officina pistorum, cibiq;, & munditia panis exigatur. Nam si querela panis, vt assolet, concitetur, prouisio vbertatis seditiones ciuicas momentanea industria soluet. Ideoq; prospiciatur, ne quid à populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius vocatus est Magnus, quia sagacitate populum à penuria lit erauit. Nec minor laus est dispensationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quauis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla seruetur. Quid interim leges decernunt contra crudeles dardanarios, publicæ vitæ oppressores, videant Reipublicę conseruatores.

Fur publicus.

Plebs tacere nescit.

Lætitia fauentis populi gratior ē pretiosa moneta.

Industria momentanea soluit ciuicas seditiones.

Pompeius Magnus cur sic dictus.

Dardanarii crudeles.

De pabulorum defectu subleuando.

CAP. XLIIII.

FIT quandoque ob intolerabilem solis ardorem, aut niuium repentinum casum, & densitatem, tanta inopia communis pabuli iumentorum, vt neque fœnum, neq; palea, aut alia legumina nascantur, quibus hominum, & iumentorum consulatur necessitati. Quo euenit, vt incolæ huiusmodi penuriæ occurrere volentes,

Ardor nimius & nix copiosa sterilitatem causant.

omnimodam diligentiam faciant, quò talibus angustiis omne genus tormentorum superantibus, vitamq; auferentibus, opportuna remedia opponantur, præsertim cùm hæc omnia propè mortifera sint, & nimium onerosa: obsidione tamen clausis intolerabilissima: intus nanq; omnium rerum penuria, foriscp impacabilis hostilitas obiecta videtur. Quo casu plurimum proderit inhabitantes anteacto tempore æstatis more formicarum fuisse solicitos, vt arborum folia, ramos, frutices, thyrsos, fungos, muscos, suberes, & cortices arborum cauta prouidentia in priuatis horreis, pro simili venturæ hyemis penuria, habeant recollectos. Experientia enim elapsi temporis agricolas docuerat, vt de talibus haud negligant assumere prouisionem. Nec frustra: quãdo enim hyemes sine procellis, vel sine tẽperie ver, aut æstas sine ardoribus semini congruentibus, aut autumnus sine pluuia notatur ab incolis, & præsertim duobus elementis frigoris perpetui, & contrariæ siccitatis, non dubitant, quin ardua terræ nascentium penuria sit ventura. Qui verò foris equestres sunt, & in obsidione continua præliaturi, multò faciliori remedio gaudent, quàm obsessi, quòd ruricolæ de supradictis frondibus, fruticibus, ac foliis sunt prouisi, immò & de futuro semine pro agricultura continuanda: in quo tamen vim quandoq; ab impiis præsidibus, & Regibus, equos potius saginari, quam agros seri cupientibus, præter omnem æquitatem patiuntur. Hocq; impietatis facinus Regi Christophoro Bauaro attribuitur, vt toto æuo Rex caristiæ (ne quid deterius de corticibus arborum dicam) appellaretur. Plus enim visus est equos, & canes suos æstimare, ac magnificare, quàm omnes fideles incolas suorum dominorum: potiusq; in Suetia, ac Gothia Christianis hominibus alimoniam tempore publicæ famis eripi passus est, quàm equis, & canibus Regiæ aulæ. Igitur ad præsentem iumentorum famem, bonum lectorem remitto ad historiam charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis lib. XIIII. cap. XXI. de fortissimo Rege Gothorum Teia in Italia præliante, quòd positis castris iniquo loco, & tempore inter Ariminum, & Cæsenam tanta nix cecidit, quantam nulli homines antèa memminerunt, diuq; durans terram contexit, vt necessarium fuerit equos, & iumenta alere culmis tectorum: quare tum pabuli inopia, tum frigorum magnitudine, magna equorum vis hyeme illa consumpta est. Nec dissimile incommodum Cæsar ipse meminit lib. III. contra Pompeium eo modo: Erat summa inopia pabuli, adeo vt foliis ex arboribus strictis, & teneris arundinum radicibus contusis, equos alerent: frumenta enim, quæ erant intra munitiones sata, consumpserunt &c. Et quod infelicius aliquando visum est, nec pabulandi, nec frumentandi tempus, aut occasio permittebatur.

Fames obsessis onerosa.

Fames leuatur his rebus.

Cõtrarietates tẽpoꝛe formidabiles.

Prognostica famis.

Prouidentia ruricolarum.

Rex caristiç.

Barkakoning.

Canes ipinguebãtur, et hoies fame macerabantur.

Teias rex Gothoꝛ in Italia

Ariminum.

Cæsena.

Equi alunt culmis lectorum.

Cæsar contra Pompeium.

De crude-

De crudelitate Domaldri Regis, & maxima fame, & exitu Longobardorum.

CAP. XLV.

QVANTVM igitur ad gesta Regis Christophori superion capitulo allegata attinet, notandam esse velim similem crudelitatem cuiusdam Domaldri LXIII. Regis Suetiæ interni, lib. VII. historiarum D. Archiepiscopi Vpsalensis annotati: sub quo extrema felicitas regni erat, quando eius satellites in speciem defensionis patriæ, atq; innocentiæ comparati, ore quidem iustitię & æquitatis ministros se affirmabant, re aũt vera hostes erant ciuiũ, omniq; honestatis, et virtutis. Quicquid enim vsquam in frumentis erat, id suis equis deuorandũ apponebant, cùm interim infelices parentes viderent liberos suos, nõ suppetente ad panem frumento, fame atq; inedia perire, ipsiq; pariter cum eis in fata concedere cogerentur. Non enim in loculis, vnde emerent, habebãt, nec qui venderent, inueniebantur. Tantum quippe ab huius Regis patre Visburo spoliati fuerant, vt nec agris seminandis, nec liberis in vita conseruandis sufficerent. Quocirca cùm fames non modò Gothiæ regnum, sed & Suetiam (quæ omnibus rebus ad humanum victum necessariis abundare consueuit) tam acriter inuaderet, vnicum remedium à templorum Pontificibus, qui Othino idolo Vpsaliæ ministrabant, contra præsentissimam omnium terrarum Septentrionalium ruinam persuadebatur, videlicet quòd Regem Domaldrum, tanquam atrocem humani generis hostem, vinculis constrictum apud Vpsaliam deæ Cereri (cuius cultus illuc ex Græcia peruenerat) immolarent. Quod quasi ex deorum oraculo prodiisset, æquè celeriter factum, vt dictum erat. Siquidem à consternato populo Domalder compeditus alligatur, deinde ex Gothia in Vpsaliam ductus, grata victima Cereri, siue genero eius Plutoni immolatur. Post cuius fata frumentum, rerumq; omnium abundantia longè lateq; successit. Refert præterea idem Archiepiscopus lib. VIII. historiarum suarum cap. XVII. famem fuisse validissimam in Suetia, & Gothia: non tamen ob terræ sterilitatem, quę superabundantem panem, & potum cultori rependere consueuit, sed quia agricolæ vomeres in gladios continuis annis pugnantes, conuerterant. Et hinc est, quòd sortibus in vrnam transmissis, maxima pars populi sedes nouas quęsitura emigraret à propriis terris, atq; deinceps in Italia constitueret regnum Longobardorum.

Domaldrus rex

Rex impius oẽs ministros hẽt impios.

Frumentũ eqs datum.

Pecunia corrasa

Suetia fertilis.

Remediũ leuandæ famis sacrificare regem.

Rex alligat & comburitur.

Abundãtia frugum rediit.

Vomeres in gladios conuersi.

Regnum Lõgobardorum.

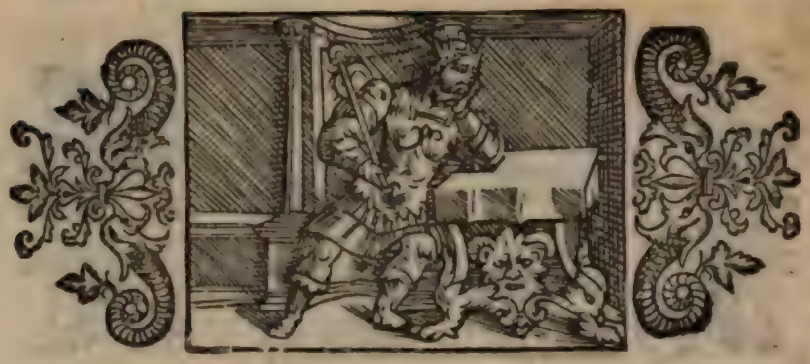

De maxima fame Longobardiæ, & aliarum nationum Italiæ, & Hiſpaniæ.

CAP. XLVI.

Datius antiſtes Mediolanẽſis.

PERACTIS demum aliquot annis (referente prędicto autore ex Datio antiſtite Mediolanenſi) tam arcta caritate annonę in ſua diœceſi laboratum eſt, vt prętereà quod fœda, & obſcœna multa ederentur, reperta ſit mulier, quę fame adacta, à filii carnibus non abſtinuerit. Laborabatq; per hæc tempora duplici malo Italia, Vrbis obſidione, & fame teterrima, publicaq; terrarum & populorum diſcordia. Prętualeſcente autem fame, prętluſis itineribus diu tolerari non potuiſſet, niſi milites noctu iam maturis ſegetibus furto aliquid frumenti ex agris corripuiſſent, magnoq; pretio vendidiſſent. Hinc ſecuta peſtis Romam afflixit: nata etenim erat ex cibis abominandis, ad quos coëgerat obſeſſos famis magnitudo: quam, ſicuti & aliam afflictionem, paſſa eſt Roma, quòd toties à fide Gothorum ad Græcas glorias defeciſſet. Ideoq; res Romana in tantis difficultatibus, & anguſtiis verſabatur, vt ciues potius mortem optarent, quàm vitam inter ipſos Græcos tot miſeriarum generibus cumulatam, diutius prorogare, bellumq;, famem, peſtem, & omnem miſeriam cum ſummo dedecore, & horrore ſuſtinere: vbi non ignorarent Gothos in tota illa obſidione nec templum, nec ſacerdotem violaſſe, ſed liberè eos rem diuinam agere permiſiſſe. Quanta etiam fames in Hiſpania ſub tribus Gothorum Regibus, Fridigerno, Alatheo, & Safra fuerit, ipſe Archiepiſcopus Gothus Vpſalenſis clarè meminit in prin. lib. XV. Deinde XVI. lib. cap. XXIII. eadem natio Hiſpanica intolerabili alimentorum, & frumenti penuria, tantaq; fame premebantur incolę, vt plurimi eorum relicto patrio ſolo, nouas per orbem ſedes quęrere cogerentur. Meminit etiam Liuius lib. I. belli Punici, licuiſſe ad Erycem populo Romano, ſi voluiſſet, vltimo ſupplicio humanorum, fame interficere. Demum III. lib. Romanos Caſilino ſuis concluſis militibus fame preſsis, per dorſa fluminis frumentaria vaſa miſiſſe, immò illuſa cuſtodia Hannibalis, nuces cratibus exceptas pro fame leuanda deſtinaſſe: iiſq; non ſufficientibus, ad hoc ventum eſt, vt lora, detractaſq; ſcutis pelles, vbi ſeruida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muribus, alióue animali abſtinerent. Omnium tamen miſerrimum genus mortis eſt, frigore, & fame perire. Tanta etiam (teſte Mechouita) quondam in Polonia erat fames, vt raptis è patibulis furum cadaueribus incolæ veſcebantur.

Fames generat peſtem.

Romani faſtidiunt Græcos.

Gothi nullũ tẽplum vel ſacerdotem in obſidiõe violárũt.

Hiſpani premebantur fame.

Liuius.

Fames vltimũ ſupplicium.

Fames horrẽda

Mors miſerrima.

LIBRI NONI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS NAVALIBVS
LIBER DECIMVS.

PRAEFATIO.

TOLERABILIA satis viderentur præmissa campestria certamina, latè per rura inter montes, valles, rupes, cauernas, abrupta præcipitia, paludes, voragines, syluas, insidiosas spelunceas, & feroces bestias (quandoq; ob leues offensiunculas) in mille tormentis perpessa, quòd infelices bellatores periclitentur, & sanguinem fundant, nisi & reliqua viscera in classicis congressibus vastissimi gurgitis impacabili stimulante furia, & ferocia, inter monstra marina recolligerent dilanianda: quod eò formidabilius plerunq; euenit, quò periculosius igniuomis armis, elementorumq; potenti bello pugnatores huiusmodi mediis in aquis obiiciuntur interimendi. Nec locus, aut natio reperitur in orbe, quo non grassetur hoc infelicissimum malum, quemadmodum infinitis exemplis ostenditur vbiq; fuisse factum, atq; impacabili furore timetur agendum. Meminit horum naualium præliorum egregius Danorum historicus Saxo Sialandicus, in vita Frothonis, & præcipuè Regis Haraldi, quòd hæc contra Ringonem Suecorum Gothorumq; Regem, nedum cruentissimo, sed infelicissimo congressu, & exitu fuissent assumpta. Similiter & Albertus Crantzius in historiis Aquilonarium regionum, ac post omnes alios charissimus anteceſſor, & frater meus Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, qui atrocissima bella facta meminit in Aquilonaribus regnis, prout ipse testatur, & infrà pro parte referuntur exempla, quomodo scilicet robore nauium, virtute militum, agilitate & arte rectorum, & scientia remigum, maximo terrori bellici conflictus inimicis esse solent, præsertim naues igniferę: quæ magis ad incendendum obliquo rostro deputantur, quàm ad præliandum. Quo fit, vt ignibus haud absumpta, clade tristiore suffocentur in aquis.

Loca bellorum Causæ leues bellorum.

Arma igniuoma.

Bella semp imminent.

Saxo.

Crantzius.

Archiepus Vpsalensis.

Virtutes victoriæ obtinẽdæ.

De præliis

De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus.

CAP. I.

TOTA Septentrionalis regio ferè montoſa, ac nemoroſa eſt (vt ſuperioribus duobus primis libris extitit declaratum) habetq; loca plurima naturaliter tam aquis, quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbiq; optatam: immò & plurimę paludes ita inuiæ, ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt pedi-tem ſufferant leuiter gradientem. Taliſq; inter cæteras, alioquin valde voraginoſas, locus Rotabro, id eſt Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prædicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab exernis inimicis, Germanis, vel Dacis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò mediis ſyluis incolarum congregatorum munitionibus, & ſagittis retruſus, vnde exierat, reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium, quem poterunt, locum: ſicq; (quod rarò accidit) ad hunc paluſtrem pontem profugientes, immobiles in quocunq; acerrimo certamine perſeuerant. Rupto nanq; longiſsimo ponte ligneo, ac ſtricto, vtroq; latere voraginoſo, non eſt quòd hoſtis vllam inueniat occaſionem naturæ vim inferendi, fortiſsimis viribus premunitæ. Habita ſunt hoc in loco ſæpius atrociſsima bella diuerſorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhythmate paſsim vſq; in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri ſolitę atteſtantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq; induſtria, & fide, parta ſit victoria, & ampliter augmentata.

Loca munita in Aquilone.

Paludes cœnoſę.

Pons putridus vel ruptus.

Rotabro.

Certamen propter pontem.

Bella atrociſsima.

De forma, & vſu antiquarum nauium Septentrionalium.

CAP. II.

Exteri hoſtes infeliciter pugnant.

PALVSTRIVM bellorum progreſſus & exitus in Septentrionalibus regnis, hanc ſortem & viciſsitudinem circa externum hoſtem retinent, vt rebus infeliciter (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) geſtis, per inuia, ac deuia, ſyluarumq; compendia ad nauigia certo loco repoſita, refugium habeant duces: dumq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum ſe mutuò leui forſan ratione ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum hiſtoricus in Aquilonaribus regnis inter potentiſsimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentiſsimo bello, fuiſſe factum) inglorii, & non ſine clade redierunt. Forma igitur vetuſtarum nauium iuxta fluctuum breuem, vel ſpatioſum curſum, lata, vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano verſus Noruagianos, vbi ſpatioſæ, ſicuti Hiſpanici maris, vndæ longas, lataſq; recipiunt naues: quemadmodum in mari Gothorum, Suconumq; littora

Raptus virginũ

Naues iuxta vim fluminũ fabricantur.

littora alluente, breuia, latacp nauigia, oneraria præsertim, obstrictas, sæpiuscp reflexas vndas, adesse oportebit. Antiquitus vnaquæcp prouincia, etiam à mari distans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunch in littore, sub tecto seruabat naues suas, & earum singula armamenta: quales in littoribus Norueg iæ, & demum Suetiæ vidi. Quæ quidem naues ingruente necessitate, subito motu ad vsum impositis instrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam, & expeditionem in magno, vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita signis, coloribus, & nominibus distinctæ erant, vt quocunch classico surgente cum hostibus congressu, semper sine confusione nutu suorum præfectorum dirigerentur: nisi rapida vertigine ventorum, præsertim Circii, plusquàm aduersa classe disgregentur in mari: is enim ventus quasi exitialis hic est, vt Hellesponticis Subsolanus.

Nauigia breuia in Aquilone.

Naues i littore seruantur sub tecto.

Naues noĩbus & coloribus distinctæ.

Circius ventus.

De alia specie nauium Septentrionalium.

CAP. III.

MISSIS pluribus nauium generibus, forma quidem cum aliis quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, sed nomine patrio discrepantibus, de his solis hic mentio fiet, quæ communiori vocabulo generali notitia demonstrantur, vt sunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres &c. Hippagogæ, quæ ob multitudinem equorum ab Aquilone vltra mare ad Germanos euehendorum, maximæ, ac multç sunt. Præterea bellicæ naues, quarum vna Gostaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, nauclerosch trecentos, qui optimi bellatores sunt, vnà cum aliis ingentissimis nauibus classico certamini deputatis, emittere posset. Præterea idem Rex primus vsum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini M.D.XL. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali stipendio conductorum, introduxit, maximè vt prædones Moschorum, ac Esthonum pluries violatis inducijs terras suas inuadentium, celerius corripiat, vel captiuet. Iamch gens sua Finnonica lignariæ artis pertissima, ea compagine & robore, vel forsitan me-

Nauium noĩa.

Nauis 1300. hãbẽs naucleros.

Triremiũ vsus &c.

Artifices Venetiæ i aqlone.

Finnonica gẽs.

liore, triremes conficere nouit, vti insigni industria apud Venetos fieri vidi: sed vix ea celeritate, vt omnibus necessariis ad nauigandum, velificandumq; cum armis, & bombardis, ac commeatu LX. vel amplius ex rudi ligno spatio vnius mensis more Venetorum, & fortè Ianuensium, vsque ad bellicum congressum educere possunt, prout primo Punico bello classem Duilli Imperatoris ab arbore excisa LX. die nauigasse memoriæ proditū est. Cōtra verò Hieronem Regem teste Plinio lib. XVI. cap. XL. CCXX. naues effectas diebus XLV. tradidit L. Piso. Secundo quoq; Punico bello Scipionis classis XL. die à securi nauigauit. Tantum tēpestiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Verùm his dimissis exoticis, licet pulcherrimis exemplis, vnum certum est compendium, propter omnigena fabricandarum nauium reperabilia instrumenta, celerrimè conficiendi nauigia in Aquilone, vt vix melior, aut opportunior sit in alia parte Europæ, si ita artifices in promptu essent, ad cætera festinanter dirigenda. Habebant præterea lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, scaphas, & similes. Lintres præterea plurimum in vsu apud Septentrionales sunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, XX. vel XXX. hominum capaces: sed qui minoris quantitatis sunt, piscatorio vsui deputantur. Meminit etiam Perottus in Commentariis suis, quendam Triphonem cognominatum ad quinquaginta longitudine (vt etiam Plutarchus refert) ducentorum octogenùm cubitùm, latitudine quadragenùm & octonùm ratem, seu nauigium habuisse: in qua remiges fuerunt vsq; ad quatuordecim millia, nautæ quadringenti, armatorum tria millia. Sed hæc nauis vt magnæ molis, ostentationi potius, quàm vsui fuit.

Naues 60. bellicæ vno mense Venetiis fabricantur.

Ianuenses.

Naues bellicæ 220. diebus 45. fabricatę.

Bellum Punicū

Compendium Aquilonariū in nauibus fabricandis.

Noia itē alia nauigiorum.

Nauis ingentissima.

Nautarum 14. millia.

De impugnatione nauium, vel arcium per promones.

CAP. IIII.

GENERA horum nauigiorum Gothica, ac Suetica lingua vocantur Promer, vel Promones, cùm ficta declinatione flectantur, Græcoq; vocabulo Dromones, vel Dromades. Sunt autem Promones subductiores naues, tabulatis vndiq; ad propugnaculi, castriue speciem communitæ, cęteris grandibus nauigiis fortitudine remigum in tranquillis aquis velociores. Vel secundum Procopium lib. III. de bello Gothorum, Dromadas Græci appellant naues, mœnia vndequaq; lignea habentes, opportunis locis perforata,

Promer. Promones. Dromones.

Dromades.

perforata, ad sagittas, ac cætera tela in hostes emittenda. Vel vt alibi asserit, quòd ex foraminibus ipsis hostem possent è tuto ferire. Ducentas igitur dromadas Belisarius in Tyberim misit, quibus frumentorum solatium diutina obsidione inclusis Græcis, licet non incruenta victoria, subuenit. Habebat etiam Iustinianus subsidiarias naues ex Aegypto XCII. longas, supernè tegminibus contectas, ne remiges ab hostibus lædi possent, teste eodem Proco. eodem libro. Quantum verò studium Theodericus Rex Gothorum circa huiusmodi dromones habuit fabricandos, Cassiodo. lib. V. Epistolarum testatur his verbis: Cùm nostrum animum frequens cura pulsaret, naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia suffragatur, vt aliis quoq; prouinciis expetita transmittat, Deo nobis inspirante, decreuimus mille interim dromones fabricandos assumere, qui & frumenta publica possunt conuehere, & aduersis nauibus, si necesse fuerit, obuiare. Nec segnius executum est, quàm Regio edicto commissum. Affuit enim classis tanta præfectorum, & artificum industria celeriter consummata, quæ vix æstimari poterat inchoata, Rege affirmante: Qui peregrinos classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis & terrorem pariter, & decorem. Non habet quod Græcus nobis imputet, aut Afer insultet. Illud apud nos inuidi vigere respiciunt, quod illi arduissimo pretio vix obtinuere. Vnde vt tam validam classem apud Rauennam congregatam, & numero, & viribus ampliemus, publico edicto decernimus, omnia ligna pro dromonibus fabricandis necessaria, per vtranq; Padi ripam, nullo obsistente, iubemus abscindi. Vtilitas nempe publica, sicut ad cõseruationem respicit omnium, ita perfici debet studio, ac labore cunctorum. Volumus etiam hoc exemplum à nostris prædiis inchoare, vt nulli grauis sit iussio, quæ iustis legibus Principis autoritatem non absoluit. Volumus etiam, vt nihil ad lædendum possessorem studiosè videatur inquiri, nisi quod ad nostram, & publicam vtilitatem necessariò præsumatur acceptum. Nec exquiratur aliquis à domino, quod postea publico nõ dicatur acquisitum. Ligna syluestria iubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. Talia nobis prosunt, qualia nostros grauare non possunt. Quantum igitur ad dromones Gothicos attinet, hoc consyderandum est, eos vix aquis ad duos, vel quatuor pedes immergi, etiam si multis, grauibusq; æreis bombardis totaliter onerantur: quia longi, latiq; sunt, & ex fortissimis lignis constructi, & ferreis clauis compaginati, spissisq; tabulis cuneato tecto dependentibus muniti: & ob id quibuscunq; densissimis inimicorum nauibus, necessitate vrgente, obiiciuntur, vt emissione ferreorum globorum tabulas viciniores aquis in hostili classe perforent, & submergant. Horum etiam dromonum lateralia foramina appenso atro panno aperiuntur, & more catarrhactarum ianuæ clauduntur, contra inimicorum proiecta, vel proiicienda saxa.

Belisarius.

Naues subsidiariæ.

Theodericus rex Gothorũ.

Dromones mille fabricantur.

Celeritas efficax

Terror et decor

Vtilitas publica.

Possessor i nullo lędendus.

Alienũ nõ lędi.

Tecta cuneata dromonum.

Foramina lateralia.

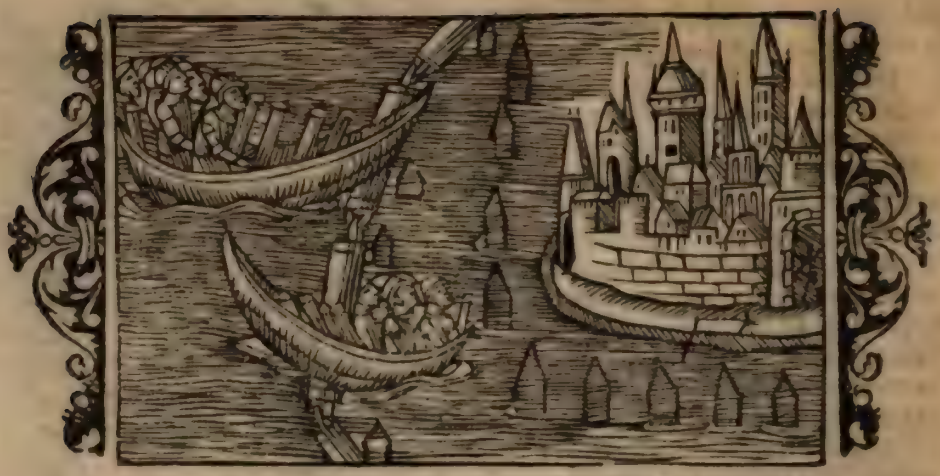

De nocturnis insidiis inferendis, & præcauendis.

CAP. V.

Munitiones.

TSI pro securiori munitione arcium & ciuitatum, turres, muri, valles, aggeres, palique tam erecto, quàm obliquo situ in aquis hostium machinationibus, ac viribus diligenti prouisione opponi soleant, immò sufficienti spatio præter alias munitiones extra loca inimicis obiecta, vastissimas trabes ferreis contis, seu fudibus acutis firmatas, atque ad palos fundo impressos, ac natantes opponere, & ob hoc ab omni hostium incursu ignauius dormientes sese reputare securos, otiisque & abominandis artibus immergere, vsque ad contemptum inimicorum: Tamen euenit, vt subitò præparatis insidiis super eos insiliant hostes obsidentes, ea scilicet arte, vel simili, aut fortiori, vt plures oblongas scaphas bombardis munitas, variato pondere tam prora, quàm puppi numero XX. vel XXX. armatorum eleuantium, vel deprimentium, alterutram partem librent, magnoque silentio seruato, aptiorem locum antea præuisum, vel ab aliquo inclusorum ostensum, impetuosius quò possunt inuadant, locumque raptum illicò sequentibus armatis, ac multiplicatis obfirment, furtiuo aditu intempesta nocte hæc omnia perficientes: ad quorum aditum vt insolito tempore strepitus tumultuantium excitatur, ita clamor aliorum alios inclamantium auditur, & inter miseros obsessos infelicior trepidatio surgit. Plus etenim timoris nocturna vociferatio, & lachrymosa fuga hostium (etiam paucorum) excitat, quàm si diurno insultu à pluribus contingeret impugnari. Quo fit, vt multi exanimati, ac perterriti præ timore reddantur, præsertim belli autores, non vrbem, non fortunas, sed vitam amissuri, maximè vbi præsidium seruat muliebris metus, vt pudori consulatur honesto: & quò dignitate maiores, eò in fuga quandoque celeriores, quasi in stadio pro corona currentes: sicque effusa fuga maiorem imaginationem incutit, tanquam hostis semper hæreret à tergo: quia inter deliberandum, ac festinandum velut incendio, celeberrimo discursu opus est. Nox etiam, atque sceleris conscientia timorem inducit, ac animos debilitat, ita vt gemina vexentur calamitate, noctis scilicet, & timoris. Sed neque Biantis sententia de tali hostium nocturno insultu frustrata redditur, vbi dicit, Sic nauigantes ad nocturnum prælium neque inter viuos, neque mortuos computari posse.

Securitas rara in castris.

Hostis nō ē contemnendus.

Aditus insidiosus et furtiuus

Trepidatio nocturna infelicior.

Maiores dignitate, priores in fuga.

Fugiens putat hostem à tergo sedere.

Calamitas gemina.

posse. Etiam euenit, quòd plerunq; dolus inprosperè cedit, vnde intentatur: quemadmodum causa iustior, ita & fortuna superior vt plurimum adesse solet. Sed iterum accidit, vt dum fortunam aliquis inconsultius sequitur, in insidias deductus, vel lapsus occumbat. Qui enim militares, vt fortes, & expertos viros condecet, in castris, vel struendis insidiis occupati sunt, adeò taciti, immotiq; permanent, vt nec transeant, nec spiritum, nec sputum, nisi magno silentio pressum, emittere soleant.

Dolus inprosperè cedit.
Causa iusta superior.
Silentium castrense.

De nauibus ferratis.

CAP. VI.

ISO superiori cap. qualiter nauiculis vastissimæ trabes pro arcium, ciuitatumq; munitione in aquis firmatæ, penetrantur, iam alius Aquilonarium militum ostenditur ordo, qualiter maximè, densissimèq; catenæ ferreæ simili ratione ad arces, vel ciuitates muniendas, vti prædictæ trabes, littoribus ac portubus alligatæ rumpuntur, vt amicis obsidione recluſis commodius, & violentius contra conspectum obsidentium succurratur. Præparari solet fortissima nauis cum longis ligonibus instar gladiorum, ex vtraq; parte nauigii sub firmis tabularum ordinibus (ad arcendum hostiles sagittas) collocatis, arcq; subtus ferrea serra inusitatæ magnitudinis valde firmati, vt concurrente validissimo flatu, velis erectis accurrendo violenta incisione rumpantur catenę, ea tamen seruata industria, vt nautæ se recipiant in partem puppis, vt prora eleuata facilius penetretur supposita serra: quæ si illicò vim sufficientem efficere nequeat, a puppi conglomerati nautæ, apportatis ponderibus grauitate catenam disrumpunt, aut relaxant: idq; celeritate ventorum (qui in Aquilone continuè perflant) commodissimè perficere possunt, prout aliquando Gothorum, Suconumq; annales pro liberatione inclytæ ciuitatis Lubicensis commemorant fuisse factum: licet pro hac infelici ætate strictioribus vilissimorum apostatarum catenis ligata, aliquando lima, serraq; prudentioris consilii ad veterem gloriam, & integritatem reducta sentiet, quam im-

Catenæ ferreæ rumpuntur.
Nauis ferrata.
Sagittæ hostiles arcentur.
Modus rūpēdi catenas.
Venti continui in Aquilone.
Lubicensis ciuitas.

Iugũ Dei ſuaue & hęreticorũ importabile.

pium fuerat iugum inimicorum Dei, & quàm ſuaue ſit Domini, vt redeant, maneantq́ in antiqua ſanctitate, in qua Deo per bonam conſcientiam, & toti mundo per iuſtum commercium mirificè placuerunt, & ámodo complacebunt. Quòd autem ſuperius videntur in lateribus nauis præacutæ falces affixæ, cauſa eſt, ne hoſtes turmatim inſiliant, vel interrumpant ipſam nauim: quæ etiam ob eam rationem antrorſum roſtrata eſt, & retrorſum in puppi munita. Neq́ in campeſtri exercitu inuiſum eſt, vt acies ferreis catenis firmetur, quatenus caput aciei diſiici, vel infringi non poſſit, ſed longo ordine ad ſaltum deprimi, vel obiici aduerſus hoſtilem inſultum, prout Albertus Crantzius lib. XI. Vandaliæ Bohœmos feciſſe tradit.

Falces acutæ.

Nauis roſtrata.

Catenę ferreę ãte aciẽ eleuãt.

De nauibus inſidioſis.

CAP. VII.

Ericus diſertus.

VM Ericus Diſertus (de quo infrà plura dicentur) variis, miriſq́ ingeniis Regi Danorum Frothoni Aluildam Gethari Regis Noruegiani ſpecioſiſsimam filiam, ſub nuptialibus pactis in coniugem procuraſſet, eamq́ in Daniam cunctorum applauſu eduxiſſet, oritur in ipſis ſponſalitiis feſtis & tripudiis, hoſtilis irruptio Sclauorum in Regem, & regnum eius: quod ob effœminatiſsimos, & inſolentes aulicorum mores (contra quos eorum hiſtoricus Saxo ad ſydera clamat, vt ſuperius lib. IX. cap. XXXI. dictum eſt) ac Regis rudem ætatem in re bellica, defenſore vacuum putabatur. Verùm ne ſic morerentur inulti, Ericus cum octo nauigiis ad eam irruptionem coërcendam Regia petitione inclinatus, ſubitò ſe, ſuoſq́ perarmat: ne virilem vnquam operam detractaret, ſuſceptum gratulanter officium fortiter exequendum curauit: qui cùm piratas ſeptenis nauibus eſſe cognoſceret, vna tantum è ſuis aduectus, reliquas ligneis propugnaculis cingi, tonſiſq́ arborum ramalibus obduci iubet. Deinde cùm hoſticæ claſsis numerum plenius ſpeculaturus procederet, inſequentibus ſe Sclauis, ocyus ad ſuos fugere cœpit. At hoſtes, vt inſidiarum ignari, ita fugientem comprehendere auidi, crebro, incunctatiq́ fluctus remigio concuſſere. Naues enim Erici liquidò cognoſci non poterant, frondentis ſyluę

Irruptio hoſtilis orta.

Stratagema.

Arbores tonſæ.

Naues frondoſæ non agnoſcuntur.

ſyluæ ſpeciem præferentes. Qui cùm anguſtioris ſe maris flexui tradidiſſent, ſubitò Erici claſſe concluſos ſe vident. Sed primùm inuſitata facie ſtupidi, nauigio nemus agi putabant: deinde fraudem foliis ſubeſſe cognoſcunt. Seram ergo incuriæ pœnitentiam agentes, habitam incautius nauigationem remetiri tentabant. Sed dum puppes obuertere parant, ab hoſte eas inſiliri conſpiciunt. Ericus verò ſubducto in littus nauigio, funda procul in hoſtes ſaxa torquebat. Igitur Sclauorum plerique cæſi: XL. capti ſuere: qui poſteà vinculis, ac fame coërciti, inter varios cruciatus ſpiritum depoſuerunt. Poſt hæc Ericus ſociis patientius præſtolari iuſsis, actæ iam cladis famam Frothoni nuntiare perrexit. Cumq; nauigando puppim piraticam vadoſis, ac nimis altis gurgitibus inflictam hærere conſpiceret, quòd res fortuitas dictorum grauitate proſequi ſolitus erat, Obſcura eſt, inquit, ſors ignobilium, fortunaq; vilium ſordida. Deinde naue propius applicata, piratas propriùm contis nauigium expedire, atq; in altum educere conniſos, & circa eius ſeruationem impenſius occupatos oppreſsit. Quo peracto rem geſtam Regi nuntiat, eumq; florentiſsimæ pacis autorem eo omine vaticinatur: teſtatus eò veniora à ſe dici, quò paruula victoria felicioris ominis progreſſum, & triumphum ſæpiſsimè ſit paritura: & ſicut primam militiam quiſq; feliciter geſſerit, conſimilem de cætero fortunam candidè ſperare poſsit. Difficile enim res magna geritur, quæ ſignorum præcurſione minimè declaratur.

Fraus foliis tegitur.

Saxa fundis torquentur.

Sors ignobiliũ obſcura.

Victoria paruula omen ẽ maiorıs.

Signa præcurrentia.

De effoſſione aquarum, ne naues exeant.

CAP. VIII.

LVMEN Helga nomine non procul ab vrbe Calmarnenſi Meridionalis Gothiæ diſtans, cuidam Vlſoni eiuſdem vrbis nobiliſsimo præfecto, viro Suetico, ſubiectum erat: qui Vlſo homo erat aſſluti, ac vafri ingenii: ſine cunctatione aquas in Danicarum nauium aduentum ita armauit, vt earum viribus Danorum vires non ſolùm obrueret, ſed penitus eneruaret. Aggerem nanq; præualidum aquarum curſui obiiciens, eas prorſus à ſolito impetu cohibebat, donec ſubeunte in oſtium fluminis Danica claſſe, eaſ-

Helga flu.

Vlſo aſſluti ingenii.

Agger oppoſitus aquis.

Rates.
Naues 400. aq̃ et flãmis ꝓcũt Dracones naues

dem rursus (rupto aggere) relaxaret , simulq́ rates vario ignium fomento accensas dimitteret : quo euenit , vt magna pars Danicæ classis quadringentarum nauium aqua , ac flamma periret : inter quas duæ præcipuæ erant Dracones appellatæ . Præterea dum aliam eorundem hostium machinationem noui pontis erectione in se , suosq́ præparari conspiceret , propriũ exercitum , ne hostem cœpto turbaret, admonuit , futurum ratus , vt primùm eminus, deinde propinquius ex aduersa ripa flumínis fundis , ac sagittis pugnans , efficacius conficeret inimicos , qui se auderent magno agmine infirmo ponti committere , omniaq́ maiori furia , quàm militari ordine attentare . Nec secus euenit . Dum enim Vlso acrioribus sagittis hostes in fugam repelleret , dissidente ponte inter vndas , auidum pugnæ spiritum deposuerunt : eoq́ miseriores effecti , quò nullis ingeniis , nec auxiliis à morte poterant liberari. Dum enim fluctu aliquis emergeret, mox alterius amplexibus in profundum periturus abstrahebatur : nec quisquam armatus enare poterat , qui tantis angustiis reprimebatur.

Victoria ꝓdiī ordine neglecto.
Casus miserabiles.

Ita Vlso felicius hostem cunctatione , & astu , quàm impetu contritum vidit . Deinde sentiens Danorum vltionem summis viribus sibi pro tanto facinore præparari , simulato metu classem propriam reliquit , totumq́ exercitum minoribus nauigiis proximo littori imponendum abduci iussit , vt insidiis per latebras structis , hostem susciperet temerè aduentantem . Nec mora , præteriit : aduenere Dani sociæ cladis vltionem audaciore spiritu , & viribus resumpturi: Vlsonis classem insiliunt: dumq́ eam propugnatore vacuam intuentur , simili se furore in ripam hostem quæsituri recipiunt . Nec longè aberat , quem quesierunt : insidiis nanq́ Vlsonis illicò excipiuntur , ac trucidantur . Tandem Canuto Danorum Regi, ob prolem masculam,

Hostis cũctatione superatus interiit.
Stratagema.

Suenonem videlicet , ex Regia sorore Estrita suscitatam , & fortè ne amplius Danos molestaret , reconciliatus est , atq́ ad extremum odio renouato , inter ipsa mensę sacra occisus est .

Hostis insidiis interimitur.

Interea Canutus Olaum optimum Regem Norvegiæ , quem viribus,& armis bello superare nequierat , teste Saxone , sicariis procuratis, pecuniaq́ corruptis facilè interemit .

Vlso occisus in mensa.
S . Olaus rex Norvegiæ per sicarios occiditur.

De externis

De externis exemplis insidiarum cauendarum.

CAP. IX.

EST apud Strabonem lib. XIIII. notabile experimentum tam mercatorum, quàm pugnatorum in mari, vel terra versantium, diligenter præcauendum, videlicet de quibusdam Coryczis, qui nouum (fortè pro ea ætate, sed nunc valde tritum, & commune) insidiandi genus adinuenerunt. Dispersi enim per portus accedunt ad mercatores (vt nunc proditores faciunt, accedentes ad viros militares) qui applicuerunt, auscultantes quid rerum ferant, & quò nauigent, vel ad quam militiam tendant. Posteà cùm illi soluerint, & in altum se receperint, congregati eos adoriuntur, ac diripiunt. Et hinc prouenit, quòd omnes curiosi, & occulta ac secreta auscultare conantes, Coryczi appellantur, & in prouerbio dicitur, Hunc Coryczus auscultauit, cùm quis aliquid dicere, vel facere secretò videatur, quod minimè est secretum, propter eos qui speculantur, & scire student, quæ non conuenit. Cui valde similis est quiuis ardelio omni momento inquietus, huc atq; illuc semper volitans, saliens, manus iactans, omnibus negotiis se immiscens: quod vitium eò turpius est, quò constat in sene notari, prout Martialis in Afrum inuehens ait:

Condita cùm tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo,
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non mane feras irrequietus, aue.
Et sine te nulli fas est prodire tribuno,
Nec caret officio consul vterq; tuo.
Et sacro decies repetis palatia cliuo,
Saturioscq; modos, Partheniosq; sonas.
Hęc faciant sanè iuuenes: deformius Afer
Omnino nihil est ardelione sene.

Coryczi.

Mos proditorum.

Coryczus auscultator.

Ardelio inquietus.

Vitium in senibus turpissimum.

De classe hostili à littoribus reprimenda.

CAP. X.

Murus petrarius sine calce.
Propugnacula lignea.
Motus & metus bellorum.

PRO arcendis hostilibus nauigiis à littore, vbi portus, vel profundior introitus à natura relictus est, petrarius murus sine calce communi omnium manu fortissimus in primis instauratur, vel lignea propugnacula terris affixa sufficienti ordine pro vsu sagittariorum, vel bombardariorum statuuntur. Deinde vrgente necessitate, si ingens immineat bellorum motus, & metus, quasi viritim exiens populus, iussu Regii præfecti cum multis, & electis millibus sagittariorum descendit in littus: vbi inuenta inimicorum classe, velut imbres per sublimiorem aerem super eam casuras sagittas emittit, pro certa experientia habens, acutissimas sagittas arte excellentissima per eundem aera libratas, variataſq́, rarissimè emitti incassum: fitq́ desuper tanta strages hostium ex frequentia sagittarum, vt nullibi nisi in infimis nauigiorum sentinis securus inueniatur locus: quo casu qui littora defendunt, scaphas paratas è vicinis fluminibus humeris, vel iumentis adductas, aquis cum armatis immittunt, eoq́ contendunt, vt funes nauium in anchoris affixarum abscindant, & ventis, atq́ præsentissimo naufragio inuoluant: quod frequentissimè in scopulis marinis, ob angustos scopulos, aut in lacubus, & stagnis aquæ recentis, fieri contingit. Vel hostilis exercitus classis plenus pauoris, & fugæ, funibus abscissis horridæ tempestati potius se recessurus committit, quàm importunis sagittis vulnera spectet, vel mortem. Sed nec solùm sagittis huiusmodi quasi grandinibus impetuntur hostiles classes, sed & igniuomis fundis, & ballistis globos, sagittaſq́ eiicientibus valde ardentes, vti superius lib. VII. cap. XIIII. de sagittis ignitis copiosius extitit declaratum, videlicet quòd tales sagittę è sublimi cadentes, triplicem faciunt læsionem, vt ibidem notatur.

Strages hostiũ.

Scaphę humeris apportanti.

Fuga hostilis classis.

Fundæ igniuomæ.

De reme-

De remediis liberandæ classis.

CAP. XI.

VISO tali periculo sagittarum descendentium è sublimi in capita classicorum militum, velis, pannisq; nauigia quasi cuneatis tectis cooperiunt nautæ, maximè dissolutè ligatis velis: quia si strictè, contortèq; ligata sunt, nulla flaccitas prodesse poterit, quin rigidum obiectum naucleris maximè noceat, vt graue damnum suscipiant sagittarum penetratione: non autem à latere de terra in telis emissis: quia longa distantia etiam propter oppositas in classe tabulas, suis viribus priuatę, redduntur otiosæ. Verùm neq; solis sagittis vexantur hostiles classes, sed plerunq; in anchoris firmatæ, globis ignitis è fundis, vel æreis tormentis emissis: quibus, quia directè, & à latere proueniunt, facilis fiet resistentia oppositione similium tabularum. Si verò vi tempestatum ruptis anchoris, & iniquo loco dimissis, effugere cogatur inimica classis, nisi mare apertum per liberum sinum tetigerit, nunquàm, vel raro, vt superius lib. II. dictum fuerat, ob mille pericula superstes aut incolumis euadet. Tot enim cęca, atq; latentia saxa in gurgite subsunt, vt vix, nisi vehemens vndarum collisio agitante procella monstrauerit ea, infelix liberabitur classis.

Vela contra imbres sagittarũ extenduntur.

Globi ignitino centiores.

Naues sæpius periclitantur.

De nauibus incendiarijs.

CAP. XII.

EST præterea Septentrionalium pugnatorum contra littoralia castra, seu propugnacula, præliandi modus, vt multis attentatis congressibus, sed frustratis, incendiarias naues quouis combustibili impositio, expectatoq; tempestuoso vento, (directione alicuius audaculi è puppi tandem fugientis) versus propugnacula maximis trabibus constructa, seperatim vel coniunctim dirigere soleant, alioq; loco, vel littore machinis, seu tormentis aduectis castrorum custodes lacessant, vt vi flammæ, fumiq;, & ardoris, ita oppressos se sentiant, vt nullo, vel difficilimo remedio sibiipsis prospicere possint. Plura

Modus pręliandi littoralis.

Naues incẽdiariæ.

Fumus & flamma fugat nautas.

etenim vnico tempore, locóue forsitan angusto pertolerant mala, hac potissimùm ratione, quia tales incendiariæ naues à peritissimis militibus exquisito semper ingenio, & vncis ferreis præparari solent. Sed nec minus conductitiæ naues, quæ frequenter maximę sunt, ad comportandum combustibilia, seu ignium alimenta, prædictis si opus fuerit connectentur. In quibusdam etiam nauibus, vt dolus dolo compensetur, solis remigantibus visis præparatorum militum multitudo ad arma seruatur inferiori loco, vt furtim in speculatores curiosè accedentes irruant, vel eo situ in littore diuisi permaneant, vbi non amplius dissimulatione, sed seriò sit aggrediendum: quo casu impigri, & fortes viri sese, suaq; ingenia, ac vires demonstrant, quibus artibus inimicorum castra sint attentanda, ac demolienda. Quædam etiam naues eo ingenio integras hippagines, plenas equorum, armorumq; ornamentis, & insigni spoliorum genere repletas arripiunt. Aduolant præterea ex improuiso nonnullæ naues quæstuariq, multa, magnaq; liquidæ, vel duræ picis vasa ferentes: quæ etiam eò deducuntur, vt igne immisso admoueantur in propugnacula supradicta. Maximus etenim incolis (qui ex pice huiusmodi, & corticibus betulinis viuunt) quæstus est: quia pix pro nauibus, cortexq; pro tectis aptatur, vti infrà de structuris lib. XII. cap. III. ostendetur.

Naues cõductitiæ.

Alimenta igniũ

Dolus dolo cõpensatur.

Viri impigri.

Hippagines.

Naues quęstuariæ.

Quæstus picis.

De nauibus igniuomis.

CAP. XIII.

NOTVM satis est, sæpissimè eodem loco aperti maris fore nauium igniuomarum acerrima prælia, vbi bruma precedenti eodem loco super glaciem in plurimis equorum turmis, & bombardis fuerant atrocissima bella. Hoc tamen nauali congressu eò terribilius enascitur periculum, quò saucius aliquis factus, atq; è naui derectus, locum recuperandi vires non habeat, aut inueniat exigua ope relcuantem: & ita geminata miseria, igne scilicet ambustus, & aqua præfocatus, extinguitur in instanti. In glacie verò cadens, facilimè ad littus amicum extrahitur, medicina sanandus. Si igne in naŭali bello quis tactus fuerit, vix vnquam se integrę sanitati restituendum agnoscet.

Naues igniuomæ.

Periculũ marinũ terribilius.

Ignis

Ignis enim ille non vulgaris, sed incendiarius est, & eò penetrabilior, quò acrioribus fomentis sentitur erectus: cui aqua etiam resistere nequeat, nec madidum corium, aut humore quodcunq; velatum, immò strepitu horrisono, quo celeres sagittę mitti nequeant, assiduis flammis, & globis ignitis humano capite maioribus, quasi pilis accensis eleuatur in altum: vnde celerius descendens, vel alta nauigia vrente flamma mox corripit, vel eadem aquis iniecta sua voracitate consumit. Quo fit, vt ardoribus his oppressi, vel victos se doleant, vel pertinacissima resistentia se statuant triumphatores. Interea mens misera dum hac sęuitia illuditur, orta cœli tempestate, strepentiq; horribili sonitu taliter oppressa, inter fragores, & crebrò micantes ignes, auribus oculisq; capti, quasi semimortui proiiciuntur in aquas, maximè accedente sæuissima tempestate, tonitruis plena, vernali, æstiualiq; magis, quàm reliquo anni tempore (prout lib. I. dictum est) formidanda.

Ignis prælii nàualis periculosus.

Aqua igni non resistit.

Globi igniti nocentiores.

Mēs misera torquetur.

Tempestas tonitruis plena.

De cautelis congrediendi.

CAP. XIIII.

VIA maior vis residet in arte, peritia, audacia, & aggressu nauarchi, qui circumstantiis consyderatis in hoste nouit, an loco spatioso, an angusto eligibilius velificо, an angusto nauigiorum cursu sit pugnandum. Præterea an à latere, aut à tergo mutuum damnum sociæ naues inferant, prouidere solent, vt obuersis prons aduersas proras imbre sagittarum excipiant, & non tam sagittis, ac iaculis, quàm pilis: & hoc pro gloria, pro libertate, vita, & religione alacriter attentant, & sæpius robore, & numero victores euadunt, vbi hostes trucidantur, cæduntur, capiuntur, merguntur aquis, lato cruore infectis. Qui verò ob iniquum congressum cedere coguntur, naues effusa fuga terram petentes, arenis proras impingunt, malentes vitæ, quàm classi, famæq; consulere, & demum naues comburere, ne vsui sint inimicis, aut cum omni armatura capiantur. Contingit etiam vt naues iusta magnitudine, militumq; magno numero in nauibus existentium, ob loci angustiam classes inimicarum nauium simul constipatæ, ac collisę, maximo sint periculo ducibus bellorum: tuncq; solent gubernatores, cæteriq; nauarchi, & bellatores, contra iniquum locum, & irruentes tempestates, ac hostes simul vno tempore pugnaturi, insignem virtutem ostendere. Nam & alta voce vtuntur, vbi aliàs semper tacendo pugnare solent, & contis, ac armis pariter vti, vt harpaginibus in alterutram nauim immissis, vel retineant constrictas, vel ordinem inueniant, quò diutiùs rarefiant: alioquin vehementiore surgente flatu, & tempestate, ac hostili versutia, & forsitan proditoribus in eadem classe latentibus, vix salui, minus victores euadent. In mari tamen aperto, vbi ventus est mollis, tardus, vel remissus, ferè simile periculum imminet, vbi velorum, ventorumq; beneficio locus aggrediendi, vel declinandi non offertur: tuncq; solent horrendum subire discrimen, tedis, pice, stupa, sulphure, cæterisq; igniuomis rebus laxare flammam: sicq; maior pars transactæ crudelitatis, & sceleris in gurgite pœnas pendit.

Circūstantiæ nauales belli.

Causæ prælioꝝ

Cruor latus ī aquis.

Naues cōburūt

Tempestas & hostis.

Vox alta in tēpestate.

Proditores cauendi in tēpestate.

Ventus mollis & tardus nocet.

Fomenta igniū

Quandoq; etiam tota nocte sibi illudunt bellicæ classes, donec albente cœlo diutius fallere nequeunt, tunc illicò, quò virtus emerget, serioso congressu monstratur.

Classes bellicæ nocte sibi illudunt.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Islandiæ.

CAP. XV.

Strages & periculum mercatorum.

MISERABILE ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob quæſtum vſq; ad vitæ periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi, ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis deprædationibus vbiq; ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vandalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubicenſes principales exiſtimantur: demum Anglorum, Scotorumq; mercatores, qui de primatu, & priuilegio Islandenſium portuum occupandorum adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſsiſtit, qui vtranq; partem tam ordinaria quàm extraordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit. Longè tutius eis foret, vt iudicio maritimæ legis Visbycenſis altercationes marinorum portuum quoad antiqua priuilegia ex æquitate dirimerent, quàm ſeſe ita inſatiabili præfectorum rapacitate delicerent laniandos. Est & alia longè imprudentior mercatorum inſania, vt bellum indicere, militemq; conſcribere, arma, nauesq; componere audeant aduerſus potentiſsimos Reges, qui prouincias, territoria, vrbes, caſtella, & denique infinitam multitudinem plebium, continua tributa ad neruum belli afferentium habent: vbi etiam ſi prudentiſsimi mercatorum ſenatores ſint, nil penitus præter ambiguum quæſtum vndequaq; ex dominiis principum cum indicibili formidine, ac trepidatione prædonum in terra, & piratarum in mari, conquirere habent. Et eſto conniuentibus

Portus Islãdenſium.

Leges maritimę à Visby.

Tutũ nunq̃ erit mercatoribus, præliari cum principibus.

Quęſtus mercatoꝝ trepidus.

aduer-

aduersariis Principibus hæc vno, duobùsue annis quasi terriculamentis inanibus fic conficere posſint, nonne his spectrosis minis præmeditari nórint? quòd Principum potentia tandem excitata magnitudine, & certitudine Regiorum prouentuum, & tributorum, atrocissimum bellum mari terraq; rapinis & cædibus plenum inferat: vbi alii ob inopiam desinunt, ipsi per opulentiam surgunt. Quocirca consultius erit Euangelicum sequi consilium, legatos mittere, & petere, quæ pacis sunt, ac ea obtenta fideliter adimplere: quæ rursus si ex altera parte, vti promissa sunt, non obseruantur, Deo (qui non irridetur) exitum causæ vlterius perficiendum committant: qui debitoris, & creditoris æquitate concessa, misertus erit. Si verò vtraq; pars non vero, sed superstitioso iureiurando (à fidei vnitate vacillando) aliter & aliter suo sensu causam iniuriarum iudicare præsumit, non mirandum erit, si mille incommodis reseruati peramplius, & perplexius in omnem irreparabilem ruinam lapsi assiduò ingemiscent, quòd aliam, quàm Deus præstat, stabilem opinantur fore pacem.

Opulentia principum inuicta

Paci tutius consulendum.

Iusiurandum superstitiosè cauendum.

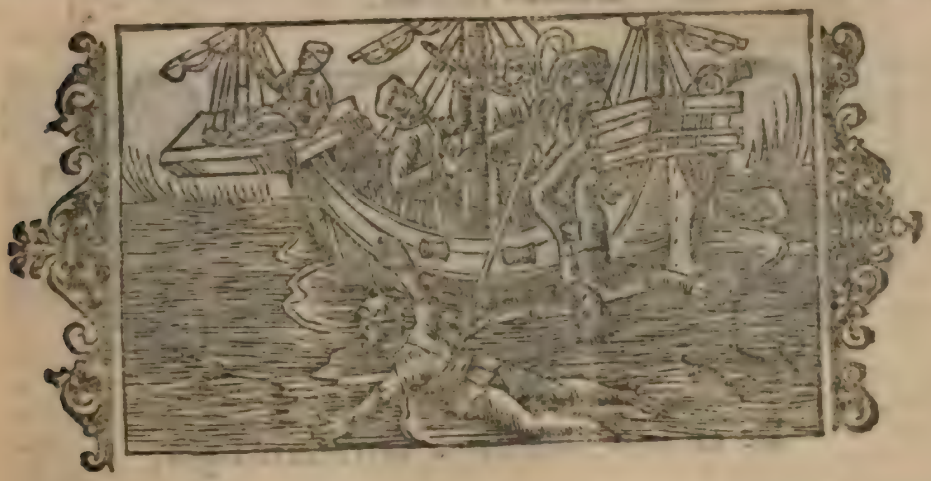

De punitione rebellium nautarum.

CAP. XVI.

VEMADMODVM in cunctis hominum statibus, & generibus, constitutæ sunt leges, & regulæ, quibus honestius, iustius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officijs rationabiles vsus, & consuetudines conditæ, ac rigidè obseruatæ reperiuntur. De quarum speciebus (licet innumeræ sint) nonnullas saltem generaliores ostendere existimabitur opportunum. Qui igitur seditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaserit, aut inuadere præsumpserit, seu malitiosè nauticum gnomonem, aut compassum, & præcipuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, falsauerit, & similia horroris scelera in naui commiserit, vt in plurimum (si vitæ parsum fuerit) gladiolo, vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, seu principale lignum nauis, mediam scindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, aut iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigii subtus immersus, ex altero sub dorso nauigii retrahitur, atq; si propter absorptam in gurgite aquam opus

Leges nauticæ.

Compassus nauticus.

Magnetis virtus.

Manus abscidit aut perforatur

Pœna rebellium & seditiosorum

Iteratio pœnæ.
Pœna proditoꝝ.

Immunitas deliquētiū i pra
Nates torquentur ad malum.
Leges Visbycenſium.

Extenſio legũ latiſsima.

fuerit, ſupinus reponitur, aut pronus, ne intereat ſuffocatus. Quidam verò enormitate ſceleris, aut rebellionis, proditionisue, præſertim in bello nauali manifeſtè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam claſſem verſuta machinatione diſperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repoſitam habent, vel antequàm eam intrauerint, ſociorum manu apprehenſi, ternatibus ad antennam, vel malum torti, cum impetum ſentiunt, vt quaſi meridie ſuſpiciant ſtellas. Hæ & ſimiles pœnæ, immò grauiores, ex conſtitutionibus vetuſtiſſimæ vrbis Visbycenſis in inſula Gotlandiæ, dominio Regis Suetiæ & Gothiæ perpetuo iure ſubiecta quatenus opus fuerit, extenſiori modo repetentur. Et licet vrbs illa (vt ſuperius lib. III. dictum eſt) potentiſsima, ac opulentiſsima quondam fuerit, & pro minima occaſione, nempe fractione vnius feneſtralis vitri, vix valoris obularis, humiliata ſit: tamen leges maritimæ, & deciſiones omnium controuerſiarum ſingulariter longè lateq; vſq; ad columnas Herculis, & vltimum mare Scythicum exquirentur, & datę obſeruantur, vt cuncta ſub debita tranquillitate peragantur, quę pacificis commerciis valeant, & debeant conuenire.

De cautelis obſeruandi maritimas leges.

CAP. XVII.

Præfectus ſagax

Feroces.
Manſueti.
Doloſi.
Simplices.
Prudẽtia neceſſaria.
Coactus iuſtitiã ſeruat.

OFFICIALIBVS marinis, vt nautis, vel aliis populis præfectus non vno conſilio præditus inuenitur, ſed pluribus ac circumſpectis, iuxta delinquentium exorbitatem. Feroces diſtrictione premendi ſunt, manſueti ciuiliter admonendi, doloſi cautè, ſimplices ſub leuitate tractandi ſunt. Et ideò vbiq; probatur eſſe neceſſaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Ideoq; contra nullum erigi, ſtringiq; leges congruit, niſi qui eiſdem parère contemnit: nec ad forum trahendus, niſi qui iuſtitiam deſpexerit, aut inobediendo contradixerit veritati, vt tandem coactus faciat, qui iuſta ſponte complere recuſat. Is culpa caret, qui imperata complere conatur. Tanta etenim eſt in peruerſiſsimo hominum congreſſu diuerſitas, vt nemo poterit leges defendere, niſi terrorem, & fortè cruorem admiſceat in temperamento.

Leges terrore defenduntur.
Medicina diuerſa.
Viri fortes modeſti ſunt.

Aegris non vna cauſa ſalutis eſt: alter nanq; cibis reficitur, alter per abſtinentiæ beneficia tenuatur: hic lauachra mollia, hic ferrum quærit ad vulnera, & varium poſcit remedium diuerſa qualitas paſsionum. Viri fortes ſemper in mari, terra, pateq; modeſti ſunt, & iuſtitiam valde diligunt, qui plurima pericula, ac prælia tra-

ctauerunt:

ctauerunt : quia hi inter cauos maris sinus , charybdes , scyllas , syrtes , rupes , tempestates , & naufragia , ac mille pericula , vt iusta perficiant , & pœnas euadant, admonentur : vbi aduocati , causidici , iudices , per solitudines legum euntes , perraro conformem legem inueniunt , quo breuiter , aut compendiose subueniant angustiatis . Igitur præfecti classiarii , ac subpræfecti in aquis iustitiam exerceant , quia eam difficulter obnoxia instrumenta in terra videbunt . Insuper notandum est , his plerunq; plura, maioraq; gubernandi nauigia amplius dirigenda committi, qui plures difficultates , & infortunia quandoq; euaserunt : prudentia hos longe magis præstare , qui nondum infelices fuere . Et hæc solet præcipua Batauorum , siue Hollandorum , esse circumspectio in nauibus ad fortunam (vt aiunt) committendis.

Experti. Aduocati.

Præfecti classiarii.

Naufragiũ passis plura creduntur.

De pessimis artibus factiosorum præcauendis.

CAP. XVIII.

IDENTES viri nefarii , scelerati , ac temerarii , fortunam alicuius strenui ducis , ac præfecti , ob sinistrum & insuperabilem rei militaris euentum , labefactari posse , mox eius honori potestatiq; insidiantes , infinita mendacia conflant , quibus eos pertinaci militum tumultu , & temerario applausu , & iudicio ab honore , immo verius onere destituant , & sese surrogent in locum eorundem . Inprimis igitur sicarios , proditores . dominorum propriorum desertores , Reipublicæ fures , & contemptores , quasi commilitones alacriter salutatos conuocant , simulantes se eorum misereri, quòd magnis bellis , maioribus periculis , & maximis denique laboribus sint implicati , quasi nullus modus , nulla vsquam requies fatigatis eorum animis concedi possit , sed vbiq; bellando , pererrando , bellis bella addendo , miseram vitam terant : nullam tam onerosa militia dignam suscepturi mercedem , vt non milites armorum , sed iniqui & auari domini thesaurorũ custodes reputẽtur: præterea in niuibus, pluuiis, pruina, gelu obruti , per vasta deserta sequi oportere infortunati principis castra , quasi alicuius profugi hominis incommoda semper accepturi . Quocirca suadent , hortantur , & fictis additis lachrymis tumultuarios milites praua consuetudine ductos blandiendo, magna pollicendo (quod difficile non est) inducunt , vt infortunatos dominos deserant , ac se , vt splendidiores, fortunatiores, victoriosiores omnibus ditissima spolia , & immensas libertates completa militia reddituros . Quo fit , vt hac peste corrupti milites , sæpe verso clypeo (de perfidissimis , & effœminatis dicitur, non fortibus viris) optimos dominos deserant , ac eorũ aduersariis adhærentes, quæcunq; pessima excogitare poterunt , vetustis suis patronis infligant . Tales autem desertores , & proditores , quocunq; demum disgregati effugerint , digna vltione non carebunt.

Viri nefarii.

De communibus cautelis diuerſorum hoſtium.

CAP. XIX.

CONTRA claſſem ſaluandam, vel perdendam.

Nautæ vtuntur ligneis clauis, terebratis nauigiis, extractis, vel clanculùm immiſsis.

Contra foſſas vrbium

Deriuare aquas per plures partes.

Contra inexpugnabilem vrbem.

Simulare ducem mortuum ſub ſignis exequiarum, & in ſpecubus ſeruare milites.

Contra diligentes cuſtodes.

Fingitur transfuga puella, vel vir, vt exploratam portam ſtato tempore aperiat.

Contra ſagittariorum magnum numerũ.

Solent expectare telorum euacuationem per clypeos, & demum telis vtendum in hoſtem.

Cõtra hoſtem à tergo, & fronte imminentẽ.

Præda diues ſpargenda eſt, vt mutuo diſsidio hoſtis intentus pœnas incurrat.

Contra longã obſidionem dirimendam.

Fingatur dux belli mortuus, petatur nouus ab hoſte: in cuius electione tumultus orientur.

Cõtra domeſticos inſidiatores.

Donis liberalibus vtendum, pecuniam & iocalia dando cum bonis promiſsis.

Cõtra perfidiam infidelium vxorum.

Vtenda eſt fides, & gratia ancillarum, & fidelium ſeruitorũ.

Contra regni inſidiatores.

Promittenda feuda, caſtra, & gubernacula ciuitatum.

Cõtra inſatiabiles præfectos.

Danda vis auri, diſsimulando tributi defectum.

Contra tumultuarios, & ſeditioſos.

Eſt vtenda affabilitas, & quæſtio, quomodo hoſtibus reſiſtatur.

Contra hoſtes incendiarios.

Vbi vltioni locus non eſt, redimendæ ſunt domus communi pecuniarum contributione.

Contra ſuſpectos, & exploratores.

Deputantur opulenta cõuiuia, vt exhilarati ſecreta reuelent.

Adhuc contra eoſdem caſtra explorantes.

Retinẽdi quotquot ſucceſsiuè veniunt, ne reuertãtur ad ſuos.

Cõtra peſsimos milites, & vitioſos.

Maximis pollicitationibus ad prælia mitti ſolent, quorum minima pars promiſſa petitura reuertitur, ſed reuerſis liberè datur, vt aliàs credant.

Contra gra-

Contra grauantes Rẽ publicam.
More Catilinæ fœces sceleratorum educi solent ad castra, vt terræ purgentur.

Contra timidos, & ignauos.
Ponẽdi mixto ordine inter fortes in classe, vel mœnibus, vbi fugere nequeat: sæpe eni extrema necessitas virtutẽ operatur.

Cõtra seruos maleuolos, & duros.
Tortura, compedes, & flagella.

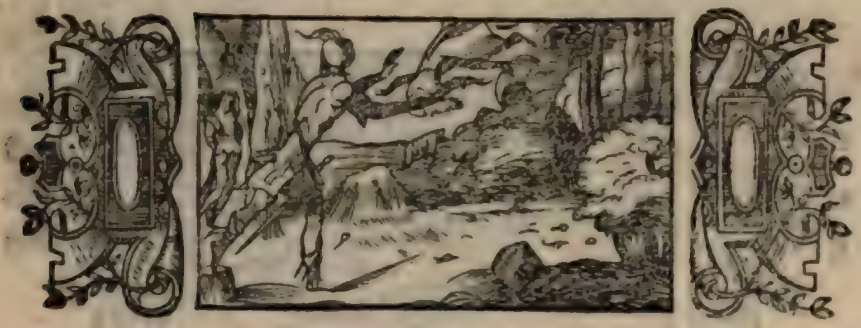

De subita perplexitate ducum fugiendi, vel resistendi.

CAP. XX.

ACCIDIT plerunq; exploratores ab hostilibus castris pauciores quàm emissi fuerant (aliis scilicet interemptis, vel interceptis) citatissimo cursu ducibus nuntiare, non solùm se vix hostium manus effugisse, sed & eosdem hostes magno impetu ad pugnandum paratos subitò irruere, & numero & robore formidandos: quo casu cõ maiori stupore, ac perplexitate duces recenter lacerati, vixq; reparati exercitus, maximè propriorum militum exorto tumultu, solent concuti, quò uix mente quicquam prospicere, aut rectè quasi furibundi consulere possint. Nam & de tumultu sedando, ac progressu totius exercitus metuunt euentum. Attamen vti subitus casus est, ita remediũ apud exercitatos. & fortes viros reassumit in instãti. Igitur primùm milites virtute fidei præstitæ in ordinem redactos, quàm citissimè in aciem extensos collocant, ne circumuenientur.

Perplexitas ducũ attendẽda.

Remediũ gubernatoris belloꝝ

II. equites in cornibus vtrinq; collocant loricatos.

III. Visa opportunitate, exercitum contrahunt, spatia militibus vacua tanquam portas pluribus in locis relinquentes.

IIII. vniuersam aciem in plures ordines distribuunt.

V. vnicuiq; ordini turmam equitum. ne sine auxilio sint, tribuunt.

VI. acierum cornibus cum vexilliferis fortissimos quosq; præficiunt.

VII. vt in acie stantes cibum capiant, ob necessitatem perurgent.

VIII. ne horrisono hostium clamore terreantur, aut habitu. Solent enim irruentes hostes aliquot incomposito ordine ante aciem præmittere, pellibusq; superiniectis armorum fulgorem occultare: quod & passim faciunt latrunculi inferioris Germaniæ, atris & picatis vtendo thoracibus in mercatoribus spoliandis: de quibus alibi alius erit sermo.

Latrũculi armis rectis pugnãt. Snaphaner.

IX. vt milites ad soluendum militares ordines, & reintegrandos, ad omnem hostilem circumuentionem sint paratissimi.

X. ne sic constricti in acie, aut ordine maneant, quòd non habeant liberam sagittandi facultatem, immò nisi se dilatauerint, hostium sagittis corruent plures.

XI. vt spectent hostilium sagittarum euacuationem.

XII. ne statim fugientem hostem spolii causa insequantur: quod alacritatis causa

Filius M. Crassi captus.

generosi adolescentes contra ducum voluntatem sæpius indiscretè facientes, mortem incurrunt, aut captiuitatem: prout miserabile spectaculum de filio M. Crassi Plutarchus (vnde hæc supradicta pro Gothorum similitudine pugnatorum extracta sunt) calamitosissimo ordine meminit: quomodo scilicet Parthica fraude, & crudelitate Romani victi sunt, quòd vix similis inueniatur: ad quam historiam respiciant omnes strenui bellatores, vt circũspectius cum hoste pugnantes, ludibriũ euadãt inimicorũ.

Principes super omnia hæc no tent.

De dolosa hostium fuga cauenda.

CAP. XXI.

Plutarchus.

PROSEQVITVR demum idem autor Romanorum miserabile infortunium, et stragem, in persequendis hostibus Parthis, simulantibus trepidam fugam, his verbis: Magno igitur impetu equitibus Romanis hostes insequentibus, ne pedites quidem otiosè sequebantur, sed alacritatis, & spei magnitudine incensi, illorum penè celeritatem adæquabant, & ad omnes casus paratissimi aderant, ac se iam fudisse hostes, ac vicisse arbitrantes, eousq; persecuti sunt, quoad non vltrà fugientibus Parthis tandem illorum dolos, ac fraudes agnouere. Conuersi enim in eos Parthi, qui catenus fugam simulauerant, atq; vndiq; superuenientes alii sese ad pugnam parauerunt, atq; equites cataphractos Romanis equitibus opponentes, reliquum equitatum nullo ordine passim Romanis circumsudere, & ita vndiq; per planitiem discurrentes, ingentem vim pulueris excitabant, vt neq; se mutuò videndi, nec adinuicem colloquendi Romanis facultas esset, sed mutuis etiam vulneribus seipsos interimerent. Multi etiam attrahendi spiritus angustia penè suffocati, & sagittis insuper confossi, miserabiliter in puluere volutabantur. Nec vulneratis eximendi teli potestas aderat: siquidem curuatis vncis instructæ sagittarum cuspides non sine maxima neruorum, & carnium laceratione diuelli poterant. Cumq; multi admodum eo pacto interficerentur, cæteri metu, atq; horrore torpebant, nec impetum pedites in cataphractos facere poterant, implicitas manus clypeis ostentantes: pedes verò arenæ cumulis altius inhærentes, neq; ad pugnandum, neq; ad insequendũ satis idoneos se esse monstrabant. Erat enim pugnãdi forma omnino dispar: quia Romani milites vtebantur paruis, & debilibus hastis, qbus ferreos thoraces, aut ex corio fabrefactos, incassum peterent: ab hostibus verò grandioribus contis petiti, nuda penè corpora aditus præberent. Qui verò grauiter armati pugnabant, cunctorum ictibus ex equis deiecti, immobiles humi iacere cogebantur. Multi etiam sponte sua ex equis disilientes, media illorum viscera persodiebant: qui vulneris dolore perciti, huc illuc

Parthorũ dolos experti Romani trucidabãt.

Pulueres excitati.

Cuspides sagittarum curuatæ

Manus clypeis & pedes arenis impediti.

Forma pugnandi dispar.

Hastæ Romanorum paruæ.

illuc furibundi currentes, se pariter & hostes conculcando perimebant: nec minori asperitate ardoris, & sitis premebãtur. Tandem multis fraudibus Parthoꝝ pater post filiũ illusus interiit: quod notent q̃ (pace cõtempta) similibus ludibriis se immittunt.

Cõti Parthoꝝ grandes.

Ardor & sitis.

De causis sumendi belli, & hostis in fuga dimittendi.

CAP. XXII.

TSI periculosa hominum voluptas sit, pro gloria sæpius tanquam inter delicias (præcipuè vt dici solet, homini inexperto) versari in atrocissimis bellis, tamen necessitatis causa, quò se, suosq̃, ac amicos ab incursu hostium, & populum à tyrannide tueatur, atq̃ ne innocentes iustitiæ colore grauamen, & calumniam patiantur, cruentum quantocyus assumitur bellum: quod sæpe ita nouis nouisq̃ subortis causis coalescit, vt pro paucorum vltione repellenda, impræmeditatè sumptum, multorum, immò innumerabilium hominum irreparabili ruina ampliatum, deditione & seruitute finiatur. Grauiori tamen periculo Principes in hac causa premuntur, quia cunctos habent suspectos, vt vitæ eorum maximè proditores insidientur, dum vili quandoque pretio (operante liuore) vitam Principis, ac totius populi salutem mercari solent, quemadmodum & alii stipendiarii milites, qui obliti generis, & amicorum, pro exigua pecuniola se mutuò confodiunt, & rursus, si viui campum exierant, misero luxu eam consumunt. Quantum verò ad fugientes, obtenta victoria plures captiuari congruit, quàm vita priuari, ne fortè (vti superius dictum est) eorum respectu priusquàm dimittantur, diu optata pax vtriq̃ aduersariis restituatur. Reseruato etiam exercitu in acie sub vexillis potius plerunq̃ permittendus est hostis ausugere, quàm ambiguo belli euentu peramplius amicum exercitum in perditos, & sceleratissimos homines relaxare. Sæpe nanq̃ præsumptuosa securitate victores superantur à victis: quibus proprium est insidias struere, vix cauendas. Nec insolitum est hostibus iniquo loco pressis, clàm nocte fugere, aut interdiu seruato ordine se transferre, vt ab insequentibus sint securi: qui etiam si vrgeantur natare per aquas, ea arte plerunq̃ præditi sunt in disciplina militari, vt hac fuga & se, & dominos suos, ne trucidentur, aut captiuentur, eximere possint. Ideoq̃ nandi scientia neutiquàm prætermittenda est, etiam à Principibus: quibus & vsui, & saluti plerunq̃ esse potest, prout aliquando in laudabili vsu fuit in Italica natione, vt filios suos applicaret huic disciplinæ.

Cãę bellorꝝ assumendorum.

Bellũ atrox seruitute plerũq̃ finitur.

Principes primũ à proditoribus petũtur.

Sors militũ miserrima.

Vtilitas captiuorum.

Exercitus auxiliaris non perdendus.

Victores stulta securitate perduntur.

Victi insidias struunt.

Durum à stirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, sæuoq̃ gelu duramus, & vndis.

De equestrium natatione.

CAP. XXIII.

Equites et pedites armati natant.

QVAMVIS non minus infaustum, quàm temerarium sit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando se committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiserunt. Quocirca artem, & vsum aquis innatandi, adeò perfectè calluerunt, vt plerunq; armis onusti, atq; equis inuecti, magna fluminum spatia inter hostiles exercitus ad resistendum, vel fugiendum tranatarent. Nec minori equos industria, quàm seipsos, ad natandi consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutum erat, equos ad natandi studium informare, audaciterq; (vt Herodianus lib. VIII. testatur) sese fluminibus cum equis natare peritis, immergere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendum est. Is enim dicit, Biornonem quendam Noruegianum insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, præpetem velocitate, adeò animosum, vt indefessus obstrepentem vorticem superaret: cuius aquæ lapsus tam incito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunq; pessundare soleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortissimo (de quo superius in V. lib. dictum est) vrgente, tum scrupeo, atq; iniquo loco, priuatus est, & ad vltimum hostili stratagemate equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum species, aut natura videtur deficere equi Sciani. Quòd autem Gothorum equi eiusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam magnitudo, latitudoq; immensorum fluminum vbilibet administrat.

Equi ad natādū instructi.

Equus Biornonis pugilis.

Spēs eq̄ Sciani non deficit.

Gothi prælianter in aquis.

Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidentalesq; Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moschos instaurari, vel perfici possunt, nisi aquarum vastitas, & vorax impetus superetur.

De in-

De industria natantium.

CAP. XXIIII.

ASTRA etenim hostilium exercituum ita naturæ præsidio sępius, quàm in scopulis, et campis statuuntur, vt operę pretium sit exquisita calliditate, et astu non minus contra naturæ munitionem, quàm hostis potentiam decertare. Nec dissimili, aut minori sagacitate opus est, vbi longiores amnium pontes æstu, vel hoste subitò destructos intuentur: quia tunc vti nequeunt noctis beneficio ad euitandum lignea fragmenta, aut palos ripis infixos: sed prima aurora radios lucis immittente, quando equi iumentaq; vegetiores nocturna quiete resumpserant vires. Interiora verò regni vada tempore hostili acutissimis sudibus sub aquis muniunt, ne equites natando suscipiant ripam. Verùm ne subnatantibus equis vllam vim sessores huiusmodi inferant, regulas adhibent singulares, videlicet vt genua, & pedes dorsotenus eleuent in equis, vt aerem in respirando quàm breuissimum capiant, veluti suffocandi, vtq; immobiles se contineant, frenaq; liberrima, & longa iumentis relaxent, lanceasq;, & tela aquis innatantia ducant, & popismate, quo inter pabulandum vti solent, stimulent ad celeritatem. Reliquam equorum non inutilem disciplinam require inferius inter animalia cap. de equorum pullis edomandis. Etiam quæ Virgilius meminit de bonitate equi:

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti.

Equos verò non assuetos, aut doctos ad natandum, saucios poplite abscisso, ne hostibus sint vsui, eneruant, domumq; natando corporeis viribus sese recipiunt ad aliud littus, vbi noui, recenteśq; caballi ad prælium aptissimi, semper occurrunt: nec minus liberale stipendium illicò paratum est pro recreatione tot difficultatum perstrenuè superatarum.

Castra naturaliter munita.

Pontes rupti impediunt bella.

Vires vegetiores veniunt ex nocturna quete

Regulæ natãtiũ

Equites breui momento spirant natando.

Lãceæ ducũtur super aquas.

Popisma.

Equi boni sic notantur.

Equi eneruãtur

Equi recentes aptantur.

De natatione pedestrium armatorum, & præsertim pinguium.

CAP. XXV.

Ars natatoria.

ALIS etiam apud Septentrionales milites seruari solet vsus, vt qui minus arte natatoria sunt instructi, aut nimia crassitudine distenti, quòd propriis viribus vrgente necessitate nec seipsos, nec socios ad meliorem certaminis euentum reseruare possint, illis ipsis ita consulatur, vt funibus vtraq; ripa fluminum agiliori quopiam milite firmatis innitentes, vna manu sese transferendo teneant. altera verò contorta aqua statim locum artis compendio enixius quò valuerint præripiant. Quidam verò tanta natandi industria callent, vt inter æstuantis freti procellas, longo maris tractu nando salutem redimant, complurimosq; præsentis periculi socios littori restituant, durioribus forsan fatis reseruandos. Libet hic ex Saxone huius rei singulare exemplum afferre de quodam Siuardo Noruegiano: qui post multa, præclaraq; facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quasi funus suum inferiis præcessurus, empta de industria potione remiges onerauit: quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficii loco impetrauit: nautasq; impensius edere remigium hortatus, cùm vehementissimum nauigii cursum animaduerteret, proiecto gubernaculo præceps vndas insiliit, priusq; littori, quàm concitata ratis impetum correxisset, restitutus, Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde nauali prælio dimicans incredibili, & præstantiori humani viribus fortitudine, solus aliquandiu consumptis sociis, nauigium ab hostibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tempus instabat, armis militaribus onustus profundo se credidit, atq; sub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enaret, cum reliquis armaturis sub vndis sibi detraxit, ac demum cùm capessendi spiraculi gratia fluctibus emersisset, à quodam familiari suo per habitum hostibus indicatus, tunicam, qua se prodi suspicabatur, rursum corpus aquis occultando deposuit.

Peritia natandi

Siuardus Noruegianus.

Remiges inebriantur.

Haraldus rex occiditur.

Onustus armis hyeme natat.

Lorica detrahit inter natandū

Tunica sub aquis deponit.

fuit. Sed cùm ne sic quidem proditoris notitiam fefellisset, ad extremum se veste nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm solus ex sociis supersesset, secp hęc omnia, quæ & calidè, & animosè tentauerat, frustra expertum animaduerteret, tandem fati simulatione profundo diutius immorans, insidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cùm humanæ respirationis consuetudine supernè aërem capessere debuisset, cuiusdam fortè nauigii gubernaculum ꝑtinacissimis brachiorum amplexibus apprehendit, eicp aliquandiu tacitus inhæsit, donec curiosius cultum contemplantis indicio deprehensus intercipitur, & morti adiudicatur. Plura tamen clapsionis genera animi firmitate tentasset, si hyberni frigoris immensa sęuitia corporis eius robur haud deseruisset. Nec prætereundus est nobilis Romanus Fronditius, qui præclara facinora, teste Plin. lib. XVII. cap. 1. Vulturnum transnatans, fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit.

Natãs deprehẽsus intercipit, & occiditur. Sæuitia frigoris

De extrahendis hostibus ab aquis.

CAP. XXVI.

EST & aliud cuiusdam Erici Diserti nobilissimi Norvegiani memorabile exemplum, singulari vincendi genere admirandum. Is enim Ericus videns se impacabili inuidentia domesticorum heroum Regis Daniæ Frothonis, propter insuperabilem facundiæ facultatem, ad quoduis crudele fatum circumdari, etiam ab ipso Rege gladium aduersus eum proiiciente, sed obiecto obstaculo non lædente. Quocirca circumspectis hincinde remediis, nullum efficacius oblatum est, quàm quod securitatem celeri compararet fuga: cui dum solicitus sub tenebris nocturnis intenderet, classem Regiam anchoris firmatam, dissisa laterum parte nauigationi inhabilem reddidit, insertisp rursum asserculis farsit, quominus ab intuentibus læsio agnosceretur. Deinde nauigium, quo se, comitesp receperat, haud procul à littore depelli curat. Quem Rex laceratis insequi nauibus parans, mox fluctu foros æquante, quanquàm armis admodum onustus existeret, enare inter alios cœpit, propriæ salutis seruandæ, quàm alienæ lacessendæ cupidior effectus. Præcipitatis in altum proris, sedibus suis remiges stagnans introrsum æstus

Ericus disertus.

Classis regia redditur inhabilis.

Propria salus ꝑiculi charior,

excusſit, nullum in horrenda calamitate ſolatium inueniens, niſi remigia brachiorum, prout Caſsiodo. lib. VIII. de Tholo Principe Gothorum in ſimili caſu meminit: quo infortunio Ericus, fraterq; eius Rollerus conſpecto, cum contemptu periculi incunctanter ſe profundo dedere, natabundiq; fluctuantem excepere Regem. Iamq; eum ter ſuperfuſa vnda ſubruerat, cùm Ericus cęſarie comprehenſum pelago leuat. Cætera naufragorum turba aut aquis obruta, aut ægrè littori reſtituta eſt. Rex humido nudatus cultu, ſicca circumamictus veſte contegitur. Multus illi ab ore haquor crebra pectoris ructuatione manabat: vox quoq; eum continuis laſſata ſingultibus deficere videbatur. Tandem calore ſpiritum vehementiorem ad obſequium turbatæ rationis reſtituente. Rex penſatis inſignibus fratrum meritis Erico ſub ſponſalium fide in publica concione ſororem, atq; centuriatum dedit Rolliero: etiam Reginam ob arduas cauſas repudiatam, cùm nouam ſponſam è Norvegia expectaret, ſimili ſponſione coniunxit. Ita ergo fratres coniunctas egere nuptias, altero ſororem Regis, altero repudiatam Reginam ducente. Regi deinceps eò chariores habiti, quò præ cęteris eorum virtute, & viribus regno, vitæq; fuerat reſtitutus. Sed præcipuè Ericus Diſertus (Ciceronis contemporaneus) Rex Suuonum poſteà factus: cuius prudentiſsimo conſilio idem Rex Frotho ſuos principatus admirabili pace auxit, ac direxit, & conſeruauit. Tales Rex Aripert Longobardorum (teſte Pau. Diaco. lib. VI) auxiliatores non habuit, quando auro onuſtus fugere voluit: natando ſuffocatus eſt, quia fortè nulla experientia artis natatoriæ prius vſus eſt &c.

Rex extrahitur ſuffocādus ab aquis.

Turba naufragorū periit.

Naufragi q̄les habēt paſsiōes

Gratitudo boni regis.

Fœs cōiunctas egerunt nuptias.

Ericus cōtęporaneus Ciceronis.

Aripert rex Lōgobardorum.

De primis inſtrumentis natatoriæ artis.

CAP. XXVII.

NATATORIAE artis inſtrumenta, & diſciplina in vtribus, ſeu veſicis inflatis, vel manipulis leuium arundinum fungoſarum hic appoſita ſunt, vt pueri, adoleſcentesq; maiorem prę cęteris ętatibus aquis ſe immergendo, & exercendo habeant voluptatem, ne fortè tacitis procedentibus annis, harum rerum ignari nec ſe, nec alios à prælentiſsimo mortis periculo valeant liberare. Modus is apud veteres Septentrionales homines diligentiſsimè obſeruabatur, vt non minori induſtria ſuos admouerent ſtridulis fluminibus,

Arundines fungoſæ.

Modus natādi.

minibus, aut altis gurgitibus se immergere, atq; respiracula capere, quàm furiosis equis sursum deorsumq; directis incessere, & horrenda præcipitia declinare. Putabant enim se, suosq; milites parum fortes, aut glorioſos existimari, nisi etiam tali casu sese, patriæq; salutem ab hostibus redimere possent. Sæpius etenim pedestris, seu campestris pugna in naualem, seu stagnalem, aut paludineam commutari solet, vti Herodianus lib. VII. meminit de Maximino Imperatore Gotho: qui cùm ad ingentem, vastamq; paludem deuenisset, intra quam Germani peritissimi natandi (vt qui tantummodò in fluminibus lauentur) fuga se receperant, verentibus Romanis eosdem insequi, primùm Maximinus equo paludem ingressus, cùm quidem etiam supra aluum equus voragine hauiretur, magna vi hostes contrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore instinctus, ne prodere pro se pugnantem Imperatorem videretur, ausus & ipse est paludem ingredi, atq; fortiter pugnare. Cæsar etiam multitudine hostium iniquo loco obrutus, sese (vt lib. IIII. testatur) ex nauigio eiecit, atq; ad eas, quæ longius constiterant naues, adnatauit. Hinc suis laborantibus subsidio scaphas mittens, nonnullos conseruauit. Nauigium quidem eius militum multitudine depressum, vnà cum hominibus interiit. Præterea paulò antè eodem libro dicitur, quòd Cæsaris multi milites fuga, cædeq; suorum perterriti, XXX. pedum altitudine in ædificiis consistere ausi non sunt, sed per molem se in mare præcipitauerunt, & octingentorum passuum interuallo ad oppidum destinatum enatauerunt. Meminit etiam Dione Cassius, Imperatorem Hadrianum adeò peritos, & laborum patientes habuisse exercitus, vt olim equites, qui vocantur Bastæ, Danubium armati tranatarent.

Milites parum fortes sine arte natandi.

Pugna pedestris in naualē mutatur.

Maximinus Imp. Gothus equo ingreditur flumen.

Cæsar adnatauit.

Nauigium Cæsaris periit.

Interuallū 800 passuum nādo superatur.

De eodem per externa exempla.

CAP. XXVIII.

PRAETEREA Imperatori Seuero (teste Herodiano) Britanni non minus sese opposuere in paludibus, per quas ipsi natant, excursantq;, ad ilia demersi nudo corpore cœnum contemnentes (neq; enim vestis vsum cognouerunt) quàm apertis campis, vbi ventrem atq; ceruicem ferro incingunt, ornamentum id esse, ac diuitiarum argumentum existimantes, perinde vt aurum. Corpora pingunt omnisariàm formis animalium. Ideoq; non induuntur, ne picturam adoperiant. Insuper Suetonius Iulium Cęsarem testatur nando transnatasse flumina, vel innixum inflatis vtribus ea velocitate vsum fuisse, vt sępe nuntios de se præuenerit. Præterea Alexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hostium subita compulsus, in scapham pluribus eodem prȩcipitantibus, cùm desiliisset in mare, nando per CC. passus euasit ad proximam nauem, elata leua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Herodotus insuper dicit, in exercitu Xerxis plures Græcos natandi peritos euasisse saluos, quàm barbaros. Demū Liuius dicit Chlœliam virginem vnam ex obsidibus, cum agmine virginum per Tyberim inter sagittas Romam venisse saluam. Meminit prȩterea Saxo prædictus, nobilem quendam Herbortum exercitus ducem, armorum onere retento se credidisse profundo: quoq; gradu non poterat, incredibili nandi virtute præcessit in Sclauorum irruptionem.

Seuerus Imp.

Iulius Cæsar.

Libelli madefacti non sunt.

Græci nādo salui facti.

Chlœlia.

Herbortimus.

De natatione armati militis per coriarium saccum fistula inflatum.

CAP. XXIX.

Milites prouidi.

Saccus coriarius insufflatus extollit natantem.

Modus securus nandi.

Cautela conseruandæ vitæ in extrema necessitate.

SOLENT plerique milites prouidi in locis marinis, seu stagnalibus belligerantes, dum artem natandi non habeant, secum comportare coriarium saccum cum fistula affixa, qua culeum ipsum sub brachiis ad collum ligatum insufflare poterint, ita vt grauior pars corporis sit infra saccum: qui è corio cerui no (vnde pila conficitur) debet consui amplitudine palmari, in forma rotunda, quasi pectoralia trahentium equorum in curru. Fistula autem subtilis sit in parte anteriori, dum sufficienter saccus ille fuerit aere impletus, et colligatus: eo quo modo securissimè homo nudus, vel armatus modica manus, & pedum motione sese, quò velit, transferre possit. Sed cauendum est, ne caput inclinet deorsum, ne fortè ventus culeo inclusus graiuori mole succumbat. Qui obsidione stricti, ri marino situ inclusi sunt, vel latis fossis, ne exeant, impeditos se vident, eo remedio suæ libertati consulunt, vbi omnis spes adempta est euadendi per scaphas.

De pueris instruendis in arte natandi.

CAP. XXX.

Iulius Cæsar.

Sertorius.

Silius poëta Italicus.

NANDI tamen vsum & peritiam, si quis anteacta ætate per habitum susceperat, plurimam sibi & Reipublicæ reseruatus afferre potest vtilitatem, prout Iulium Cæsarem plures historiæ feliciter fecisse confirmant, præsertim cùm Alexandriam impugnaret, vbi hostium irruente multitudine nando fugere sit coactus, vt superiori cap. demonstratur. Meminere præterea diligentes historici mirabile robur Sertorii, qui in bello Cimbrico grauiter vulneratus, equum amisit, & indutus thoraca, & scutum, atq; arma tenens, Rhodanum fluuium rapacissimum per aduersos fluctus plurimum nando traiecit, & non sine magna hostium admiratione ad suos peruenit: cuius laudes Italicus poëta Silius his versibus egregiè laudat:

Ipse inter medios venturę ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu,

Muraleis

Muraleis fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tanta
Ante aciem virtutis erant, sæpe alite planta
Ilia persossum, & campi per aperta volantem,
Ipse pedes præuertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium, & saxo transmisit, & hasta.

His pauculis versibus omnes ferè militares exercitationes complectuntur, vt quiuis intelligere possit, inter castrenses industrias nandi peritiam primum, licet periculosiorem, obtinere locum. Exercitationes militares.

De peritia natandi, & eius vtilitate.

CAP. XXXI.

QVA quidem arte, & experientia nandi se carere, iniquo animo ferebat Alexander. Is etenim, cùm aliquando maximum flumen cum omni exercitu transmittere opus esset, paucos equitum ad tentandum vadum præmisit: cuius altitudo primò summa equorum pectora adæquabat: mox vt in medium alueum ventum est, ceruicetenus equi abluebantur. Tum milites omnes pauore torpebant, & nemo audebat in fluuium se mergere. Hoc cùm cerneret Alexander, O me deterrimum, inquit, qui nunquàm nare didicerim. Deinde confestim rapto incumbens clypeo, audacter traiecit. Cuius exemplum alii secuti, partim nando, partim equitibus hærendo, partim autem sublatis in verticem sarcinis, hastisq; nitentes, pedibus transmisère adeò, vt ex tanto exercitu nihil, præter pauculas sarcinulas, desideratum sit: sed sic omnes madidi vndiq; ripis, aggeribusq; fluminis expositi sunt, vt facilè exercitus omnis deleri potuisset, si pares hostium copiæ illum aduenientem excepissent. Est & aliud admirandæ fortitudinis exemplum cuiusdam Scæuolæ, qui apud Britannos præualente multitudine, atq; adueniente nocte, in profundum pelagi se deiecit, duabusq; loricis, & graui scuto onustus, ad Cæsarem nando peruasit: à quo laudatus pro concione, & ex gregario milite centurio factus, vitis honore donatus est. Quanto etiam vsui fuit nandi peritia in primo Punico bello, testatur T. Liuius in multis historiis suis. Ideoq; nandi disciplinam acquirant homines per artem, quam omnibus aliis animantibus exhibuit ipsa natura.

Alexander.

Alexãdri ꝗrela.

Exercitus Alexandri facilè delebilis.

Scæuola.

Peritia nandi.

LIBRI DECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE BELLIS GLACIALIBVS
LIBER VNDECIMVS
CAP. I.

EPERIVNTVR in annalibus Septentrionalium regionum tam vetusto, quàm recenti tempore, inter Ruthenos, seu Russos, aut Moschouitas, & Sueones, siue Finnos, ob diuersas, sed arduas causas, tam in mari quàm in terra, atq; plana glacie, & densis altisq; niuibus, sæpius atrocissima fuisse commissa certamina, sorteq; militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri solet) strenuum victoriam adiecisse: quæ rursus deuicta, in horribilem prolapsa sit calamitatem. Huiusq; discriminis causa est loci, temporisq;, ac gubernatorum circumstantiæ, quæ in talibus celerrimam accelerant occasionem. Cernuntur hic duæ fortissimæ arces: quarum altera interiecto profundo, & verticoso gurgite, dominio magni Magistri Liuoniæ (sic enim maximè prouinciæ Princeps appellatur) subdita est: altera verò magno Principi Moschouitarum pertinet. Vna tamen Naruen regimini Christianorum Liuonienſium, & altera schismaticorum Moschouitarum subiecta est: quæ arx Moschouitis subiecta, tanto naturæ munimine, ob circumcurrentes aquas, & armatas vires, se tuta perenniter dudum credidit, vt nullius etiam potentissimi hostis insultum expauescere vellet. Sed hæc insania vti fallax extitit, ita & repentinam, & ineuitabilem experta est calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumq; illustrissimi Principes, Steno Stur antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moschorum iniuriis, ac perfidiis prouocati, post arduissima bella, ac damna eorundem Moschorum potentibus prouinciis, ac populis illata, exercitum quinquaginta millium armatorum, prædictamq; arcem Moschouitarum aggredientes, ferro, flammaq; (speculantibus amicis Liuonienſium castris) insuperabili furore expugnárunt, vt Moschi cruciabiliter vulnerati, multis interemptis, ac combustis, vix fuga sibi peperere salutem. Hacq; arce superata, inestimabile spolium argenti, & pretiosarum pellium zebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum cessit in prædam, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum preliorum molestiis, tam æstu, quàm frigore perpessis, maximis spoliis onustos triumphasse. Sed hæc opima spolia, vti superatis hostibus irrecuperabili damno, doloriq; fuerunt, ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob discordiam pretiosissimæ prædæ hincinde vsurpatæ, pernicioſum, ac inextinguibile odium (vnde postmodum regnorum ruina orta est) excitárunt. Hanc itaq; arcem ab hostibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magister à Suecis victoribus gratis, & dono oblatam, suo dominio formidaret adiungere, flamma imposita, exportatisq; ingentibus spoliis per Finlandiam in Suetiam, & Gothiam, victor exercitus est reuersus. Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immensus quæstus est, & dominorum diues

Gentes diuersę.

Bella glacialia.

Circumstantię bellorum.

Arx magni magistri Liuoniæ

Securitas castrę sis infirma.

Steno Stur & Suanto principes.

Spolia ingętia.

Spolia nocent.

Ruina regnorũ & incolarũ ex spoliis ortum habet.

Copia cerę inestimabilis.

Cera nauigabilis.

tributum) in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta est, vt flammis resoluta, nauigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

De conflictu glaciali.

CAP. II.

Conflictus glacialis.

Glaciei soliditas.

Vngulæ equorum ferratæ.

Equi vertuntur in gyrum.

Equis sine periculo casus.

Insequentes fragmentis glacialibus occidũtur

NEQVE minori bellandi impetu Sueci, ac Gothi contra Moschouitas, seu Ruthenos, pacta constitutq; pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnonici maris violantes, super aperta glacie, quàm in ipsa solidissima terra confligunt: immò, vt prius dictum est, vbi anteà æstiuo tempore acerrima commissa sunt bella naualia, eisdem in locis glacie concreta acriebus militari modo instructis, bombardisq; ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeò solida glacies est in equestribus, ac pedestribus turmis sufferendis, ampliter vel strictè collocatis. Neq; mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali præsertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuosissimè cursitent, sed & in gyrum versi, atq; ad cursum agitati, armatum sustineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati sunt in pedibus adunco ferro, & clauis acutis, vt nusquam, quantuncunq; plana sit glacies, sessori de lapsu sit formidandum: immò talibus equorum ferramentis glacialia frusta impetu fugientis excisa, in faciem immittuntur insequentis, vt illicò moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non facilè curandum.

De irruptio-

De irruptionibus Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum.

CAP. III.

MAGNO gentis ſuæ numero non tantum ad præliandum, quantum prædandum pro maiori parte exiguo, vel nullo ſeruato ordine militari, ad bella proficiſcuntur Moſchouitæ, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt, prout in annalibus eorundem regnorum, prçcipuè circa annos Domini M.CD. XCV. viribus ſexaginta millium hominum factum fuiſſe commemoratur. Cauſam motæ irruptionis poſuere trium parochiarum collimitanearum, ſcilicet Egrebpe, Iaſche, & Saualax, atq; de fluminibus earum repetitionem: quaſi æquius ad eorum pertinerent ditionem, quàm regni Suetiæ iuriſdictionem. Sed reuera ſtimulatione Ioānis Danorum Regis tanta colluuies eò ingreſſa eſt, vt maxima regni Suetiæ prouincia ſubiugata, partem iuri & dominio Moſchorum ſubiiceret, & partem dominio eiuſdem Regis Danorum ſubiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis, anno M. D. poſteà in Regia ciuitate Holmenſi legati Moſchouitarum eidem Regi Ioanni in quadrageſima propoſuerunt, aſſerentes pactum hoc oſculo S. Crucis inter vtroſq; principes pro humilianda, ac vſurpanda corona Suetiç, ſolenniter fuiſſe ſtabilitum. Sed vtraq; pars in meditationibus ſuis ſubitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in ſuam Daniam (relicta Regina Chriſtina, de Ducibus Miſniæ, muliere optima) fugere ſit coactus, & ipſa Moſchorum turma hoſtiliter humiliata, atq; morè prædonum repulſa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, vt Danorum perſuaſione nunquàm dominia Regis Suetiæ aliena ſtimulatione, vel proprio auſu præſumpſerit impugnare. Vtcunq; ſe res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris anguſtiis (teſte Saxone) clauditur, importunè, & aſſutè prouidere ſolet, vt ampliſsima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum principum confœderationibus, & auxiliis vſurpare poſsit, præcipuè Moſchouitarum, ſeu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes ſimul coniunctę, in Suetiam ſubiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

Moſchouitę potius ad prædādum quàm præliandum exeunt.

Parochiæ tres.

Ioānes Dannorum rex.

Legati Moſchouitarum.

Chriſtina regīa.

Ioannes rex fugit à Suetia.

Dani appetunt dominia aliea

De ſpecu horriſono, Smellen vulgariter dicto.

CAP. IIII.

Sonus vehemen tiſsimus.

Opificiũ naturę mirabile.

Hoſtes debili tantur horribi li ſono.

Inimici fugãtur

ISVM eſt ſuperiore capite, glaciei tantam ineſſe ſortitudinem, vt equeſtres, pedeſtreſq; bellatrices turmas facilimè ſufferre poſsit. Iamq; intuendum erit, ſpecum ſubterraneam ſore prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eiſdem Moſchouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius ſecretæ virtutis eſt, vt animali viuo in ipſam proiecto, tam horribilis ſonus excitatur, q; ſua excellentia aures propè poſitorum ſuffocat, ne audire, aut loqui, vel ſtare poſsint: qua virtute multò plures, quàm vehementiſsima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neq; hoc naturæ opificium videtur eſſe otioſum. Ingruente enim hoſtilitate præfectus terræ iubet omnium aures concludi cerã, cellariisq;, ac antris abſcondi victuros: & demum ſe muniens, animal aliquod vel haſta, vel ſune præcipitat in os ſpeluncæ: vnde tam horridus excitatur ſonus, vt hoſtes obſidentes in circuitu, quaſi mactanda pecora collabantur, lapſiq; (ſi incolis viſum eſt) longo interuallo remaneant ſpoliandi. Sed nulla voluptas victionis ſumendæ victoribus ineſt, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt ſenſum ceperint, non præliandi, ſed fugiendi tempus aſſumunt, ne ſono iterum excitato, tandem moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes ſuperuiuant. Quo caſu cuenit, vt qui armis, & viribus à bellico furore reprimi non poterunt, ſolo terrore mugientis naturæ tabeſcunt, priſtinum vitæ robur tardè, vel nunquàm recuperantes.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

MISERANDVM, & infelix huius calamitatis exemplum, plus cæteris hostibus Rutheni, seu Moschouitæ, multis millibus suorum amissis, quandoque ad posteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos, superba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præsidiis, & Gothicis, ac Sueticis armis, magicisq; artibus, & elementorum secretis viribus sese, suasq; terras incon cussè seruare solēt. Huius autem specus ratio vndecūq; constat, à prouido semper viro dirigi, ac custodiri debet, etiam intra plures, vt hic cernitur, circumpositos muros: quia eius, vt aliarum rerum secreta natura in maxima potentia sita est, ita leuiter haud veniet percipienda, prout Plin. lib. II. cap. XCV. miracula terræ potius appellat, quàm scelera naturæ: quibus cœlestia vix sunt narratu difficiliora, ignium scilicet tot locis emicantium, perpetua tot seculis incendia: spiritus lethales alibi aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi mortiferum spiritum exhalantes: alibi locum esse, quem qui intrauere, moriuntur: alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura prę cinunt, vt Delphis nobilissimo oraculo: quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam, quàm diffusè per omnem naturæ ordinem subinde aliter atq; aliter disponere erumpens numen? Surgunt etiam naturales venti in profundis hiatibus terræ geniti: qui licet ad propositum parum faciunt, tamen ob similitudinem adducuntur. Asserit enim Plinius alibi, in Dalmatia specum esse, vasto hiatu præcipitem: in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini similis emicat procella. In domibus etiam multis manufacta, inclusa opacitate, conceptacula auras suas habent: quæ & generali appellatione venti sunt.

Rutheni. Moschouitæ. Finni.

Specus à prouido viro seruat

Miracla naturę

Locus exitialis

Numē erūpens.

Specus Dalmatiæ.

De præliis Finnorum contra Moschos.

CAP. VI.

QVEMADMODVM amplissimus, ac potentissimus sit principatus maximi Ducis Moschouitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum suæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouissimè per quendam Demetrium Clementi VII. transmissæ, attestantur in hunc modum: Magnus dominus

Titulus hic in chartis maiorē locū occupat, quàm in veris dominiis obtinet possessionem.

Basilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Russiæ, necnon magnus Dux Volodemariæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Plescouiæ, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ &c. dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigoniæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Rosseuiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq; &c. Datum in ciuitate nostra Moschouia anno ab initio mundi septimo millesimo triceſimo, tertio Aprilis. Verùm hunc titulum tam magnum, & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quàm eius virēs formidant, maximè Finni, qui sæpius prouocati, non desinunt tam potentibus eius titulis, & populis insidiari. Sed non tam frequenter in campis (nisi asperrima hyems fuerit) quàm aquis in plurimos amnes, lacusq; diuisis: verùm vt plurimum latrunculi sunt pro vtraq; parte ardore (vt supradictum est) rapiendi præhantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hostilitatem ruunt. Præscriptæ enim sunt causæ, quibus irretiti pro vtraq; parte satis aspero cruciatu plectuntur, prout superius lib. VII. de transgressoribus, seu falsariis monetarum, fuerat declaratum.

Finni insidiantī Moschouitis.

Latrunculi.

Causæ punitiuę

De modo latrocinandi Moschorum.

CAP. VII.

VTHENI, seu Moschouitæ, quàm pernicioſam in piratica, seu latrocinandi studio peritiam, ac astutiam habent, paululum suprapositā figura declarat. Dum enim Carelos, siue alias vicinas gētes latronū more inuadere prædisponūt, societate cōgregata, atq; certis legibus & pactis instructa, lēbos abietinos lōgos, ac leues, XX. aut XXV. hominū capaces, in solitudinibus diligētius asseruatis planis & subtilibus fabricāt, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauat: pars picem in subterraneis specubus (ne fumo prodantur ex pineis stipitibus, aut scandulis concoquit: pars cuspides iaculorum, vt indurescant, adurit: pars arcus, & neruos, sagittasq; adaptat. Pro omnibus enim similibus instrumentis materiam aptissimam habent solitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut classem latrunculi immittunt, & armis instaurant.

Peritia latrocinandi.

Careli.

Lembi.

Pix.

Arcus.

Deinde

Deinde vicos, villas, castella, nauesq; onerarias in Albo lacu, vel Venedico sinu, vel Liuonico mari sub anchoris stantes, spolia rapturi aggrediuntur. Nec bona spoliasse, aut diripuisse contenti, sed etiam innata crudelitate sine quocunq; discrimine, & discretione, homines talibus ingeniis superatos, in gurgitem mittere suffocandos satagunt. Crudelitas Moschorum et Ruthenorum.

De eodem.

CAP. VIII.

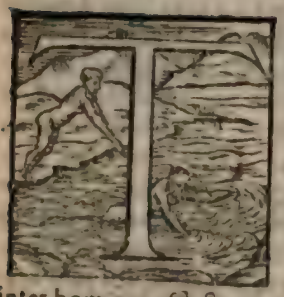

ALIQVE prosperitate freti adeò insolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi aggredi, & molestare non formidant: sagittis enim, ne supernè à propriis defendantur, nauigia satis acriter auertere contendunt. Attamen rarissimam pro tantæ præsumptionis audacia victoriam consequuntur, quia tormentis, ballistis, & iactilibus saxis frequentius repelluntur. Deinde dum considerant se non satis diu post illatam violentiam, & rapinam, inter homines afflictos permanere securos, aut vlteriori omnium dispendio publicam exercere piraticam, lembos humeris impositos, in abdita syluarum referunt, quorum secretiora loca intimius cognoscunt: vt rursus eisdem pro similibus latrociniis exercendis, opportuniore tempore vti possint, interim præsidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquam secretioribus heremi locis, spoliorum abundantia se nutriant, ac armis tueantur. Verùm vti facinus eorum horridum est, & perniciosum, ita promptissimos vindices illicò inuenit in sui vltionem. Venatorum nanq; diligentia, & sagacitate primùm latronum syluestria præsidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hostium vires vsq; ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id sine cruenta victoria venit, dum latrones sceleris conscii, pro vita tuenda quasi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad densos arbosum ramos scandendo se recipiunt, eò securiores se putantes, quò secretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum prælegerant in ea solitudine vasta. Sed Dei vindicta exigente, neq; eo modo aut loco vitam, aut emunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere consueuerunt. Omnes enim sine vlla clementia lembis, & præsidiariis ædibus impositi, comburuntur. In cauernis verò, & antris latitantes, grandibus admotis saxis, & palis viui, miseriæ prolixiori, fame videlicet relinquuntur interimendi. Qui densis arborum frondibus se tutos opinantur, latratu canum proditi, nisi de vita redimenda pacis-cantur, mox sagittis opplentur, vt decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis est inuestigandi syluestres grassatores, & fures, quàm odoratu, & latratu canum venaticorum.

Insolentia piratarum.

Modus inuadendi naues.

Modus defendendi.

Lẽbi portãtur ĩ humeris.

Abũdantia spoliorum.

Modus inuestigandi latrones

Arma furua.

Fuga latronum

Latrones comburuntur.

Latrones canũ latratu ꝓdunt̃ur.

De externis exemplis.

CAP. IX.

Normanni traxere naues. Sequana.

ITERVM exurgit mirabile facinus in simili casu nauium trahendarum, prout in Reginonis historia refertur, videlicet Normannos duorum millium passibus naues per terram traxisse, vt Burgundiam spoliarent, & Parisios: & demum in Sequanam immersisse. Præterea Iustinus volumine XXXII. asserit, Regis Colchorum ministros, Argonautas raptores filiæ, insequentes, naues suas humeris propriis per iuga montium vsq; ad littus Hadriatici maris transtulisse. Si verò iidem equestres Colchi bellare contendunt, tunc indisciplinata multitudine, ac clamore concurrunt, quemadmodum Damianus à Goes Lusitanus, Indianarum rerum fidelis scriptor, in Aethiopum præliis fieri attestatur: qui etiam, vbi ceciderint equo, sicut Parthi, & Moschouitę prędicti, fuga non euadunt, impediente cursum fluxa, longaq; veste ad pedes vsq; deducta. Præterea non pauca loca reperiuntur in Septentrionalibus regnis, in quibus incolæ, vt arceant hostilem classem, modico collium spatio naues attrahere, & inimicis opponere solent, præcipuè circumquaq; per regiam Holmensem, vbi salsi maris, atq; aquæ recentis plures sinus sunt: per quos, si prouidi ciues sunt, facilimè hostes opprimere, vel abigere possunt. Loca autem ea volens hic taceo, ne innotescant inimicis: qui cùm ea inciderint, insidiasq; posuerint, plus sibi, quàm aduersariis nocuisse deprehendent, prout superius de militaribus cautelis discretius est notatum. Natura tamen Moschorum, veluti & Parthorum est, leuibus armis, & equorum celeritate prædam abripere, & fugam intendere, dum forti animo cataphractos habentes equos, potius pugnã decernere, quàm accipitrum instar hostem euolando ferire contendant. Vbi verò classe, lembis, scaphis, vel myoparonibus agendum est, mira celeritate regnicolę vti solent, vt opportunis locis Moschos, Russosq; spolijs omnibus exutos interimant, vel in fugam conuertant, vel captos arcibus vicinis dura seruitute premendos includant, aut persequi non desinant, donec consumantur in fuga, vel sese loco munitos defendentes, ad turpem deditionem (tametsi efferatè resistant) compellere possint. Eoq; modo expectata securitas reducitur ad incolarum diuturnam tranquillitatem.

Damianus à Goes eques Lusitanus. Aethiopes. Indi. Parthi. Moschi. Aquę salsæ atq; dulcescõmixtæ. Insidiatores, propriis pereunt dolis. Mos Parthorũ & Moschorũ.

De modo

De modo recipiendorum oratorum apud Moſchouitas.

CAP. X.

PERHIBENT nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſchouitarum miris præſtigiis Regum & principum legatos excepiſſe, atq; adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerunt, nunc q; pro tempore ex plebeia multitudine quàmplurimos procerioris ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbæ forma ſpectabiles, elegãtiſsimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in ampliſsimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententiis annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere iudicatur. Longè etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putauerant conſecuturos. Nam expertioribus legatis, qui latiùs arduis deductis negotiis penetrauerant orbem, totus ille ſplendor, præſtigioſuſq; cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Præterea mos eſt apud Tartaros, vt legati, antequàm eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſsimùm cauſa, vt ſi venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portitorum necem prius diſſoluatur. Noluntq; aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant, flexiſq; genibus commiſſa loquantur, cæteraq; cœlicolis debita homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſoluuntur, prout latiſsimè Vincen. in ſpe. hiſto. lib. XXXI. cap. XXI. & ſequenti atteſtatur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moſchouitas, clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſsimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M.D.LI. ad Ducem Moſchorum, ordine quo ſequitur, inſtitutã. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza Knez Gedroitzki, vir nobilitate inſignis, p. milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate ce-

Nobiles ficticii

Ornatus alienus

Magnificentia mentita.

Legati experti non terrentur.

Tartarorũ mos.

Venenum igne diſſoluitur.

Munera offerenda principi.

Legatio Regis Poloniæ. 1551

Orator.

Diſtãtia magna

Moſqua.

lebriori Lithuanię, ad Moſquam Moſchouię metropolim pueniēs. Moſquam ingreſ-

Receptio oratoris.

ſurus conſummato predicto itinere, aliquot equitibus ad hoc à magno Duce deſtinatis ſuſceptus eſt: ac poſteà paucis diebus elapſis, ad tradendū Regias literas ſolēni pōpa (vti Moſchouitis viſum eſt) in arcem p duo atria quę homines, puerę ſtaturę, ac prę longā barbā nutrientes, et plerūq; ſeruilis cōditionis, in ſubſellijs orbiculatim ſedentes, ſplendidiſq; ſatis amictos veſtibus, ad magnū Ducem ꝓtinētibus, vt poſſit ſolumodò ex longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux vnà cum ſuis principibus, etiam eiuſdem formæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autem Dux in ſella aliqua, ab aliis principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo, cuius extremæ oræ margaritis vnionibusq; prætextæ, indutus ſedebat, ac ſcipionem, ſiue baculum, ſuperiori ex parte inauratum, inferiori verò argento inductum, cui innitebatur, manu tenebat: denicq; capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua Kalpack appellant) de preſtantiſsimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio, longeq; ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, illicò qui eum adduxerunt, ac Magno Duci præſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terq; quaterq; (quemadmodum Moſchouitis moris eſt, hoc modo reuerentiam ſupremam ſuo domino exhibere opinantibus) quatiebant. Verùm oratori ad fores diſtantia L. pedum à magno Duce, vnà cum famulis ſuis, quorum XII. cum illo aduenerant, conſiſtere, per procuratorem ſibi (quem illi Prziſtaw vocant) conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctum eſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibiq;, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas ſecretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cuius quidem Regis literas, orator magni Ducis, alias dum in Polonia eſſet, quòd ſuum dominum Czar Ruſki (hoc ſonat Cæſarem Ruſsiæ à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum minimè compellarent, atq; hanc ob cauſam idem Dux proprium oratorem poſtmodum miſit, recipere recuſarat. Poſteà dictus Regis Poloniæ orator à procuratore iterum in hoſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hęcq; de modo recipiendi oratores apud Moſchouitas ſufficiant.

Satrapæ ficti.
Oſtentatio ſtulta.
Magnus dux.
Veſtitus ducis Moſchorum.
Baculus ꝑciоſus
Mitra Kalpack
Pelles vulpinæ nigrę pretioſę
Moſchi adorāt principem.
Orator diſtat 50 pedum ſpatio à principe.
Procurator.
Cæſar Ruſsię appellari vult Moſchorum dux.
Orator reducit in hoſpitium.

De Italico oratore crudeliter occiſo.

CAP. XI.

Orator Italus.

NSVPER Albertus Crantzius hiſtoricus Germanorum inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, oratorem Italum, eóq; caput ſuum totaliter coram Principe Moſchouitarum verba facturus non nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cùm enim orator patrię ſuę conſuetudinem (qua nullius dignitas, vel maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) aliegaret, eſſerus Princeps ferreo clauo tegumentum cerebro coniungi iuſsit, irriſorię aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria nō violaturum, ſed confirmaturę. Quo crudeliſsimo facto tantam infamiam, & vilem opinionem ſui nominis omnibus in orbe Principibus ac eorum oratoribus intulit, quòd etſi pro tempore quiuis potentiſsimus Moſchorum Princeps nunquàm ad ſimilem infamiam, & barbariem, ob euitandam deteſtabilem horrendi ſceleris memoriam, ſit peruēturus: tamen ſuſpicio inauditè crudelitatis perpetratę, plena terroris, perenniter inualeſcet, ne ſortè ſopitę abſurditati ſucceſſor regiminis adhuc ſuperadderet deteriorem, quemadmodum de quodam Cardinali propagandi

Facinus crudele ac horribile
Nomen infame
Suſpicio indelebilis.

gandi Christiani nominis, vnitatisq; in ecclesia Dei reparandæ studiosissimo, memoriæ proditum est: qui cùm Ruthenis, seu Moschouitis concordiæ ineundæ, vnionisq; fidei suscipiendæ, fidissimus autor esset, ab illis indignè excoriatus est. Propterea prudentis viri, præcipuè Principis, officium erit, vt peregrinas, et nondum cognitas nationes beneuolentia, & humanitate conciliet: quia ex hoc necessariò crescet suauis concordia, vt opus non sit de vicinitate collidere, aut truculenti regiminis horrendum nomen incurrere, vel tam ferocem barbarum, & inhumanum cæteris omnibus obiici, vt potius, et tutius feris, ac bestiis cõmunicandũ sit, quàm talibus spectris, omne malum agentibus sub humana forma. Sed admirabile est, q̃ magna pars Principũ Aquilonis, antequàm venerint ad principatum, coronã, aut maiestatem, tam humani, benigni, & modesti videntur, quasi ad delicias, & aurea secula geniti, exaltatiq; videantur. At habita autoritate, & potestate, omnibus importabiles, paucis exceptis, stupidi, auari, feroces, et inhumani fiunt, vt qui prius reputati sunt intimi, postea omnium suspectissimi redduntur, & in omni momento sub formidine seuerissimæ mortis expauescendi. Vnum tamen omnibus commune remedium est, quòd eorum regimen, & gaudium est instar puncti ad æuum transiens, nullo fine claudendum.

Officiũ principis.

Bestiæ videntur tyrãni sub humana forma.

Principes Aquilonis sæpe importabiles reperiuntur.

De ingenio negotiatorum Moschouiæ.

CAP. XII.

HAC imagine ppè cum titulo concordante, qualiter Moschouitæ negotiantur, satis apertè mõstratur, etiam ex prioribus lembis latronum humeris, vt cernitur, deportatis. Negotiatoq; tamen huius gentis alius mos est, nouas scilicet diuersis occurrẽtibus stagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eisdem immittere comportandas. Iter enim quæstus causa in Septentrionalibus terris institutum, ad CCC. vel CCCC. leucas se extendit: in cuius spatio cùm syluæ, atq; longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis, aut fabricandis vtuntur. Nec est qui de iniuria, aut incisione syluarum, vel piscatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hęc naturæ dona alia non vsurpauerint, patronis ignorantibus, aut inuitis, veluti iumẽtis p eoq; nauibus ptrahẽdis, aut edẽdis pecoribus: loco quoq; carnibus ferinis iter itinerãdum sagitta quæsitis, abundè vtuntur. Merces aũt eoq; sunt pelles ptioſę, et omnigenę sortis apud eos in pretio, vcz zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliàs vulgari Italico Dossi dictæ: de quibus supius, ac inferius nõnihil est annotatũ, & annotandum.

Mos ẽ negotiatoribus nouas in itinere fabricare naues.

Iter ãplissimũ.

Lacus plures.

Pelles pretioſę.

De diuersis modis præliandi Finnorum.

CAP. XIII.

Populus ferox.

Arma bellica.

Instrumenta p̃missa.

Fundæ hastatę.

Iactus certus.

Vsus restium in prælio.

Globi p̃iectiles

Canes insidiosi

Equi Persici timent camelos

Eq̃ eleuati præcipitãt sessores.

VM apud Finnos, seu Finlandos populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam, grauibus pœnis censura Regia edictum sit, ne domi in mutuam perniciem bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladiis, aut pugionibus oblongis: attamen securium, dolabrorumq̃ vsum pro domestica necessitate leuanda omnimodè permissum habent: quibus etiam conficiunt structuras admirandas. Verùm ne defensoriis armis, quibus sese à Moschouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde cominus certaturi, iactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atq̃ plurimum iaciendo experti, ita vt nullus frustra pereat iactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, sole arefacta: quarum cuspides clauis, vel fudibus acuunt. Hicq̃ velitum, seu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoste congressi sunt, iniiciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, vt equum, aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoq̃ in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adiutorio sunt maximi, ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moschouitarum horrent, & fugiunt, quàm Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu, & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorum insidiantur: quo euenit, vt ea formidine subitò se in posteriores pedes erigant, equitem abiicientes, illicò interimendum, vel captiuandum.

Adhuc

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.

CAP. XIIII.

TVNTVR & iidem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinsecus adhærens, sudoribus portantis à concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum instar squamarum piscium ex vnguibus alcium, siue rangiferorum (de quibus inferius lib. de animalibus plura dicentur) aut boum ingeniosè connexis vtuntur: quidam verò certarum volucrum exuuiis intrinsecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriariis galeis ex spissa, humidaq; cute calce decocta, super ligno ad formam capitis contracta, eaq; aëre sensim siccata, tutissimè muniunt caput. Verùm galeas huiusmodi, ne capite incalescente flaccescant, subtili cortice arboris populeæ intus piscium viscо (qui liquoribus resistit) confirmant. In simili etiam casu refert Herodotus lib. VII. vni ex supremis præfectis, seu ducibus Xerxis Persarum Regis accidisse. Ait enim: Tertius horum collega Pharnuches, Sardibus erat relictus ægrotus: nam cùm Sardibus proficisceretur, in calamitatem incidit insciens: equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atq; erectum sese attolliens, Pharnuchem excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, nactusq; morbum, qui in phthisim euasit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli, vt ille iusserat. Abducto nanq; in eum locum, vbi dominum strauerat, crura cum gentibus abscinderunt. Nec omittendum est hoc passu, quòd Regem Armeniæ Tiridatem (de quo Iosephus lib. VII. belli Iudaici cap. XLII) supradicto artificio propè captum, quidam misso laqueo circundatum tracturus fuerat, nisi celeriter gladio rupisset laqueum, atq; ita fugisset.

Thoraces coriacei.

Galeæ diuersarum formarum.

Modus cõficiẽdi galeas.

Viscus piscium liquoribus resistit.

Equus eleuatus domini occidit.

Phthisis.

Rex reti capiẽ.

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.

CAP. XV.

Islandia.

QVEMADMODVM superius dictum est de præfectis Islandiæ, id est, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Norvegiæ iura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas auctoritate, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iusta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipsi negotiatores legitimo quæstu, vel ipsi incolæ suo commodo, vel ipse fiscus debito tributo, & omnes amœna commutationis pacifica societate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populosissimis, & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri sagaces, & prudentes, strenui, & mansueti, vt iurgia tam indigenarum, quàm alienigenarum recto iustitiæ tramite auferant, & pacem vnicuique adiudicent, constituuntur. Quantò enim ferociores, austerioresque eo sub climate reperiuntur populi, (prout reuera sunt) tantò prudentioribus viris opus est, qui magis suadeant (salua iustitia) quàm rigidè cogant, spolient, vel tormentent: eoque casu nedum præscripta tributa alacriter exhibent, sed ad quæuis imperata, etiam si periculis mortiferis annexa sint, vt tis obediant, sese promptissimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus iustis, & moderatis, semper florebant Aquilonaria regna cum Regibus, & principibus suis, vt suauiter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, XXIIII. annis durissimum populum spatio bis mille Italicorum milliarium strenuè, & pacificè moderantis, & rursus Regis Caroli ob auaros, contumelioſos, ac violentos omnium suarum prouinciarum præfectos, VII. annis exulantis. Quid etiam cæteri ante eum Reges in extrema calamitate ob insatiabiles officiales passi sunt, ex annalibus eorundem (quatenus opus fuerit) curiosus inquisitor testimonium sumat, & insuper ab externis, videlicet Caroli Magni inuictissimi Imperatoris, sicuti et Alexandri Magni, ac Pompeii Magni, et Constantini Magni gestis; quòd eorum semper maximum augebatur imperium, & glorioſum nomen. opera prudentissimorum officialium, ac præfectorum: quoque, vti etiam mansuetorum Pontificum, consilio & præsidentia idem Carolus Magnus vsus, austerissimam gentem Saxonicam, infinitis discordiis & ruinis attritam, constitutis optimis legibus ad optatissimam pacem, concordiam, & omnem felicem conditionem reduxit: à qua moderno tempore non parum turbata videtur, cooperantibus impiis hominibus, per seditiosam doctrinam Lutheranorum.

Præfecti Finlandiæ.

Populus ferox mansuetè regendus.

Regna floruerũt sub bonis præfectis.

Carolus magn⁹.

Lutherani seditiosi.

De ar-

De arcibus violentorum præsidum comburendis.

CAP. XVI.

RVRICOLAE, seu communitates, sentientes se quandoque incessabili violentia ab iniquis præsidibus præter omnem æquitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir vnus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, seu rustici (qui semper potentes, & vniti ibidem sunt) huiusmodi fortalitia demoliturí, condicto tempore plura millia eiusdem territorii in sylua, ac glacie arcibus vicinìore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenii, breui exhortatione ad multitudinem furentem super passis, ac patiendis grauaminibus exposita, vnicuiq; agmini sub ductoribus seuerioribus officia distribuunt opportuniora: aliis, vt machinas fortissimas, ac altas subitò è lignis super glaciem construant: aliis, vt multa millia fasciculorum penes eos è sylua excisa comportent: aliis, vt magistros operis ballistis, & armis per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis vnanimiter institutum negotium aggrediantur: quo fit, vt primùm machinas, siue propugnacula, contra hostium tormenta, vel sagittas seuissimè antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimq; fasciculos infinita multitudine & humeris, & vehiculis congestos, super muros, & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma, & fumo absumantur inclusi: qui neq; periculum hoc auertere, neq; sese ob immensam combustibilis materiæ molem defendere possunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furiosissimos hostes inuenire: neq; fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cædem, & truculentiam excitatam. Nec aliter quàm stupa exardescens, comburuntur hæc fortalitia: quæ incendiis obnoxia sunt. Maiori enim parte non latere cocto, aut campestribus saxis, sed ex densis syluis (ob arcendum frigus) coagmen-

Modus debellandi arces.

Rustici aquilonares potentes & feroces.

Officia distribuuntur.

Tormenta bellica.

Obsessi flãma & fumo superantur.

Aedificia vt plurimum lignea.

tatis lignis concamerata ædificia constituuntur, vt infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

De eodem.

CAP. XVII.

VOT autem, & quando, ac vbi sæuiens communitas Gothorum & Succorum combusserat arces, & qua ratione, aut necessitate id faceret, in historiis Suconum Gothorumq; clarè describit charissimus frater meus Io. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in vita Regis Alberti, & Erici: quorum præfecti ferina rabie vbiq; sæuiebant in incolas earum regionum, & rursum tot iniuriis & violentiis prouocati incolæ, nullo humanitatis respectu vlti sunt in impios, & crudeles ipsos præfectos, exemplo ad posteros relicto, ne prouocent crabrones aculeata cauda concertantes. Non enim Aquilonares gentes aliter hostibus congrediuntur, quàm furiæ quædam ex inferis prouocatæ. Nec eo modo in campos, aut glaciem exeunt, vt spectrorum imagine territent inimicos, vt Liuius Deca. I. lib. IIII. de Fidenatibus refert: quorum portis erupit noua acies inaudita eo tempore, & inusitata. Ignibus nanq; armata ingens multitudo, facibusq; ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit, formaq; insolitæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum Dictator, magistro equitum, equitibusq;, tum ex montibus Quintio accito, prælium ciens, ipse in sinistrum cornu, quod incendio similius, quàm prælio territum cesserat flammis, occurrit, claraq; voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguitis ignes? non faces has ipsas pro se quisq;, si igni non telis pugnandum est, ereptas vltro inseretis? Agite nominis Romani, & virtutis patrum, vestræq; memores, vertite incendium hoc in hostium vrbem, & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos, vestrorumq; colonorum sanguis, vastatiq; fines monent. Igitur ad imperium Dictatoris mota cuncta acies, faces partim emissæ excipiuntur, partim vi eripiuntur, vtraq; acies armatur igni. Magister equitum & ipse nouat pugnam equestrem. Frenos vt detrahant equis imperat, & ipse princeps calcaribus subditis cuectus effreno equo, in medios ignes infertur, & alii concitati equi libero cursu ferunt equitem in hostem. Puluis elatus, mistusq; fumo, lucem ex oculis virorum, equorumq; abstulit. Ea quæ militem terruerat species, nil terruit equos. Ruinæ igitur similem stragem eques, quacunq; peruaserat, dedit. Tandem Fidenates victi, fugaq; pauidi cæduntur, ac obtruncantur, partimq; gurgitibus nando lassati suffocantur.

Furor Aquilonarũ incolarũ Liuius.

Acies inusitata.

Dictator.

Examen apum.

Exhortatio.

Imperiũ dictatoris.

Fumus elatus.

Fidenates victi

De mas

De machinis glacialibus.

CAP. XVIII.

VNTVR etiam Gothi, ac Sueci in aggrediendis, diripiendisue fortissimis arcibus, castellis, & vrbibus, machinis, seu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validissimè fabricatis: quas quidem machinas facilimo compendio super ipsam glaciem impetuosa manu admotas, mœnibus opponunt, earumq; præsidio muniti, omnem saxorum, trabiumq; iactum directè, vel supernè emissum, ne noceat, auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulsu, quantuncunq; violenter demissum fuerit, machinas ipsas propter earum obliquitatem infringere, vel dissoluere potest, immò nec ignibus immissis ab obsidione clausis comburi: quia continuè aquam in vehementi frigore desuper effusam, spissius congelari procurant, paulatimq; propinquius ad portas, & mœnia vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè sub machinis, & castrensibus præsidiis vtentes commoditate, qua perfrui solent viatores in glacialibus casis (prout primo lib. dictum est) vbi pro frigoribus arcendis copiosa suppetunt ligna, itidem & commeatus sufficientes, ac stipendia liberaliter distribuenda: & ob id atrociorem obsessis inferunt difficultatem. Quo viso trepidum militare agmen obsidione clausum, intra muros, & mœnia acrius se tueri compellitur, dum nullus insidiarum locus pro conficiendo, vel abigendo hoste vndiq; attentatus occurrit. Non enim combustibilibus fomentis hostiles machinas propter circundantem glaciem comburere possunt, nec dolosis cuniculis ob terram saxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo saltem loco hostes conficere, vel sagittis, aut fundis deturbare, nec aperto congressu eisdem tutè resistere, nec arcibus relictis syluarum latebras ob asperrimum gelu fugiendo recipere. Constantibus tamen armis, & animis iidem inclusi sese defendunt, donec obsidentes formidine glaciei resoluendæ machinas ipsas aut sponte comburant, aut longè remotius in littora fugientes secum abducant. Neq; sic ab eorum atroci impugnatione securi redduntur obsessi. Machinas enim easdem subitò in latissimas rates conuersas, eodem loco super apertas aquas, quo aliàs in solida glacie steterunt, facilimè reponunt, aut sinunt eas maiori super inducta amplitudine in

Machinæ ligneæ altissimq.

Machinæ glaciantur.

Casæ glaciales.

Agmẽ militare concluſum ſuperatur.

Modi erũpẽdi.

Glacies resoluta soluit obsidionem.

Lẽbi et lyntres. ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lyntribus, alioq; nauigiorum genere, quo peritiſsimi ſagittarii rates huiuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum euadat, diligenter obſeruare. Idemq; faciunt campeſtribus propugnaculis vbiq; præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tãtum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodiis conſtricti, ſæpe imaginantur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant, exemplo Romanorum, quos L. Florus ſecundo bello Punico vrgente Hannibale his verbis commemorat periiſſe: Interim iam nouem menſibus ſeſi fame, machinis, ferro, & igne, verſa denique in rabiem fide, immanem inf ro excitant rogum, tum deſuper ſe, ſuoſq; cum omnibus opibus ſuis ferro, & igne corrumpunt.

Vigiliæ noctur nę.

Varia obſeſſoꝝ miſeria.

Mors ardua vi ctis.

De vehiculis igniferis.

CAP. XIX.

Hoſtes Aquilonarũ incolarũ

VM Gothis, ac Sueonibus glacialis pugna per equeſtres, vel pedeſtres turmas à Moſchouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intentatur, idemq; hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in ſaucibus montium, vel vallium collocare diſponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſui defenſione ſimili propoſito in armis congregati, ne eiſdem hoſtibus tantillulum digraſſandi ſpatium temporis, vel locum concedant, ingeniis & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis farmentis, & cæteris combuſtibilibus materiis replent, vt aterrimum fumum, intolerabilemq; fœtorem igne (directorum audacia) accenſo, attractuq; equorum ſylueſtrium, & furioſorum inimicis opponant: idq; celerius committitur, quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinũt, donec hoſtilem aciem turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuoſiſsimè inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur, vt ſic educti, diſperſiq; potius ſecretis glacierum voraginibus, quam

Vehicula igniferа.

Equi ſylueſtres & indomiti.

Fuga ſimulata.

quàm armatorum insidiis interimantur. Hisq́ ex aliis syluarum angustiis (si opus fuerit) agminatim populus erumpens, ballistis, & telis armato hostium certamini sese immittit, & opponit, nec persequi cessat, donec hostem abegerit seueriſsima vltione. Glaciales verò hę pugnæ, vbi fieri soleant, aut in quibus lacubus, aut locis, sequentibus capitulis diffusius ostendetur.

Populus è latebris erumpit i bellum.

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XX.

IVIVS lib. II. decа. III. prędicto stratagemati non admodum dissimile per Hannibalem contra Romanos excogitatum, ac commissum facinus meminit, idq́ eo modo: Dum vrgeretur armis Romanorum intra saxa, arenas, & stagna perhorrida situ hybernare: nec eum fefellit suis se artibus peti, vt nec montes transcendere, nec hosti rupibus incluso congredi potuit. Ludibrium igitur oculorum specie terribili, ad frustrandum hostem commentus, principio noctis furtim succedere ad montes statuit. Fallacis consilii talis apparatus fuit: Faces vndiq́ ex agris collectæ, fasceſq́ virgarum, atq́ arida sarmenta præligantur cornibus boum, quos domitos indomitosq́ multos inter cæteram agrestem prædam agebat. Ad duo millia ferme boum effecta, Hasdrubalicq́ negotium datum, vt primis tenebris noctis id armentum accensis cornibus ad montes ageret, maximè, si posset, super saltus ab hoste insessos. Primis tenebris silentio mota castra, boues aliquantò ante signa acti: vbi ad radices montium, viasq́ angustas ventum est, signum extemplò datur, vt accensis cornibus armenta in aduersos concitentur montes, & metus ipse relucentis flammæ ex capite, calorq́ iam ad viuum, ad imaq́ cornuum aduenieus, velut stimulatos furore, agebat boues. Quo repentè discursu, haud secus quàm syluis, montibusq́ accensis, omnia circùm virgulta ardere, capitumq́ inquietatio excitans flammam, hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad saltus insidendos locati erant, vbi in summis montibus ignes conspexerunt, circumuentos se esse rati, præsidio excessere, qua ingens emicabat flamma, velut tutissimum iter, petentes summa montium iuga: vbi attoniti nouo miraculo, constitere. Deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse, cum multo maximoq́ strepitu conciant se in fugam. Hisq́ ludibriis Hannibal meliorem locum sortitus, opportunius pugnauit.

Hannibal cõtra Romanos.

Ludibrium oculorum.

Apparatus fictus.

Boum 2000.

Castra mota.

Boues igne stimulantur ad cursum.

Fraus humana.

Hãnibal melio rẽ pugnãdi lo cũ fraude obtinuit.

De bombardis, ac globis euehendis, & modo sagittandi.

CAP. XXI.

Vehicula hyemalia.

AC imagine satis apertè ostenditur, quibus ingeniis & artibus Septentrionales populi in promouendis prœliis, siue super campos, siue glaciem, intrepidè aduersus inimicos iniuria vexati vti consueuerunt. Cernuntur hic vehicula (sic enim hyemalia, seu glacialia plaustra vocantur) ob longa antrorsum ob maiorem flexibilitatem, & agilitatem cuneata, seu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas est, vt obiectos viarum gibbos, siue tumentes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis trahentibus, plus q̃ oneris ponderisue sustineant, quàm quinque, vel sex rotati currus in itineribus complanatis, & communitis. Tamen vno potius vtuntur equo in lubrica glacie, tritaq̃ niue, quàm duobus, vt occurrentibus plaustris in viis strictis, parum per declinando cedere possint, immò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali constituta) & grauiora plaustra, euertere tenentur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, nisi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quasi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi causatis. Dico quasi vi tonitruorum, quia tantus sonus, tamq̃ horrendus mugitus subtus glaciem longo tractu veluti in lateribus densarum nubium hincinde auditur, vt necessarium sit quasi fulgurum vehementia generari scissuram vnius pedis, duorum, trium, vel sex in amplitudine exhalationis impellentis, & spiritus à fundo excitati.

Pondera maiora portantur in glacie.

Vnus equus curr plaustralis.

Lex viarum.

Sonus vehemẽs in fundo aquarum genitus.

Adhuc

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

CAP. XXII.

QVAS quidem rupturas vt pertranſeant viatores, ſubitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris, & ſecuribus adaptant, & reponunt, quaſi petras redactas in pontes. Si verò iumentum non prærupta ruptura in vaſtis tenebris immerſum fuerit, tunc illicò chordis, & lignis ſubtilibus, ſemper comportatis, aſſueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies, vt ſæpius accidit, inciderint, mox eruti iucunda memoria proſequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd illicò circunſtante frigore glaciantur in veſte: motu enim, curſuq; continuo cauſante, celerius reſtituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis præli commeatus, globi, puluercs, ac alia ad vſum præliorum neceſſaria, conſtituto laboris pretio ab incolis facilimè comportantur, quemadmodum æſtate vſu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum ſinu, vel curribus rotatis, induſtria aurigarum, vel nautarum fieri ſolet: immò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipſis hoſtibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) ſagittæq; arcuales, vel bombardales, ex iis in hoſtem facilimè excutiuntur, donec vel interpoſita pace, mutua concordia abeant, vel timore glaciei reſoluendæ prepropere cedant, aut in pertinacia perſeuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus dimergantur.

Pōtes glaciales.

Modus extrahendi lapſos ſub glaciem.

Inſtrumenta bellorum portantur in glacie.

Plauſtra loco propugnaculorum habentur.

Vis naturę compellit ad pacē

De impedienda aquarum congelatione.

CAP. XXIII.

VNITISSIMAE ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia, ac peruia glacie conſtricta ſunt, arcta obſidione premuntur: quę aliàs æſtiuo tempore quaſi inſuperabiles, & inacceſſæ videntur. Quocirca monſtratur hac tabula, quomodo ſe muniunt, qui talibus anguſtiis, & periculis ſunt ſubiecti. Imminente igitur publica, vel priuata hoſtilitate, ſi loca ſita ſunt in mediis aquis fluuialibus, vel ſtagnatis, valde ſoliciti ſunt incluſi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium foſſa-

Ciuitates ī hyeme durius obſidentur.

Modus muniēdi loca in frigore.

rum aperiant glaciem, ad minus spatio XXIIII. vel XXX. pedum glacialia fragmenta introrsum trahentes, vt super glaciem relicta, aucto gelu, & frigore in modum aggeris congelentur: eaq; apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum, vel vitulorum marinorum infundunt, hastisq; sufficienti, & magna quantitate infusum commouent, & dilatant. Quo fit, vt aquæ sic congelatæ, hostibus spem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: immò sæpius euenire consueuit, vt prius glacierum voragine temerario ausu, & accessu suffocati intereant, quàm conspiciant, vel accedant obsessos, vel obsidione claudendos: non quòd glacies ipsa in profundo lacu, vel flumine debilis sit, sed eo forsan loco audax, & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoso riuulis, glacies ipsa subtus exesa sit, & debilitata.

Pinguedo vitulorũ marinorũ phibet aquæ constrictionẽ.

Piguedo phibz congelationẽ.

Obsidentes suffocantur.

Glacies debilitat hoc modo

De eodem ab externis exemplis.

CAP. XXIIII.

ITA etiam L. Floro astipulante, Minutius Romanus in bello Thracico dicitur plurimos bellaces, & strenuos milites amisisse. Hoc tamen casu, seu euentu, de quo hic agitur, clarè monstratur, quanta diligentia, modo, & ingenio custodiendus sit locus, cui omnis afflictio, dissipatio, calamitas, cædes, rapina, & omnigena bellorum incommoditas præparari videtur. Ideoq; inclusi, vel includendi, nunquàm intermisso labore se mutuò iuuant. At ex aduersa parte, quem contemplantur inter aduersarios singulariter esse vestitum, præsertim candido, rubeo, vel glauco corporis tegumento, vel plurimis vallatum ministris, hunc exquisitis ingeniis, globis telisq; super vniuersos ac singulos infestant, validoq; clamore socios excitant, vt illi, vel huic sic vestito, equóue pallido, aut discolorato insidenti inferant manum, vel sagittam: quo signo aliàs M.D. XIX. in glacie ictu bombardæ Serenissimus Gothorum & Sueonum Princeps Steno Sture iunior, aliàs Suanteson, omnium mœrore fortissimè pugnans dicitur periisse: idq; nulla glaciali fragilitate, sed proditione satellitis Danici, quem indiscretius, quàm cautius præ cæteris indigenis diligebat, & ornabat, exemplo ad posteros relicto, ne talibus se confidant custodibus, à quibus (teste Saxone Danorum historico) plurimi Reges clarissimi millenis fraudibus illusi, proditi, atq; crudeliter fuerant interempti: de quibus speciale & ingens volumen veraciter conscribi posset, si alicui fideli scriptori otium cum experientia foret, & vellet contra tam nequitiosos, & domesticos insidiatores, ac proditores extendere veritatem, prout superiori libro nonnihil est demonstratum. Boni tamen ductoris est strenuè semper agere, scilicet inter bellatores volitare, ac fortiter exhortari, vt acriter pugnent, & dimicent, aliósue segniter procedentes increpare, & forsitan castigare, vt properent, ne vno socorde, ac leuiter moto, fugamq; capiente, cæteri pecudum more in fugam lapsi victoriam, & vitam sibi ipsis, ac domino adimant in momento.

Locus belli vnicè cauendus.

Vestitus suspectus.

Steno Sture periit in pallido equo 1519.

Principes proditione nõ glacio plerunq; pereũt

Volumen proditorum.

Officium boni ductoris.

Multi labuntur vno fugiente.

De mœs

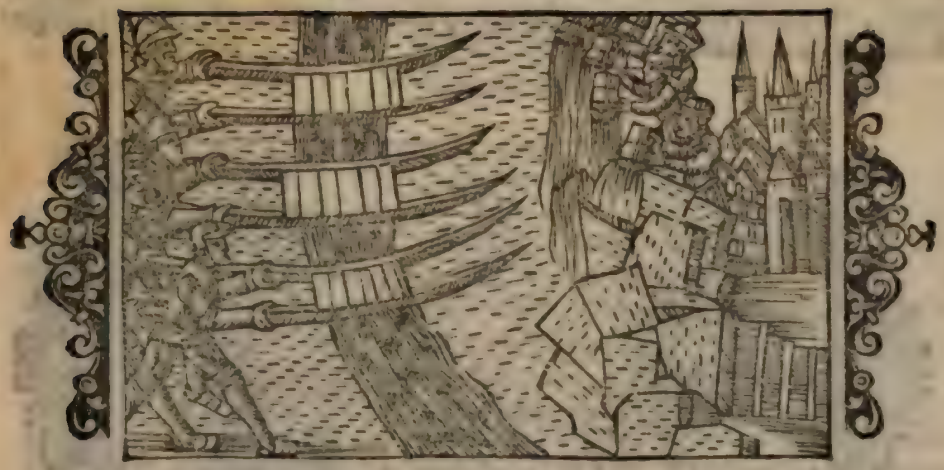

De mœniis glacialibus.

CAP. XXV.

EST præterea alius in obsidione glaciali seruatus, vel seruandus muniendi modus, is videlicet, vt cùm pertinax hostis equis dimissis, vel voragine aquarum perditis, aperturam aqueæ fossæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, transilire velit, trabes longissimas suprapositis tabulis, seu asseribus in modum ampliatæ scalæ connexas, nocturno præsertim tempore, impetuosius quò poterit per aquas versus obsessos, vel obsidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti seruato cursu intrudit, quasi solido ponte vsurus. Contra quem impetum vbi sagittarum, bombardarumq; resistentia præ nimia hostium festinatione ac ferocia non attenditur, tunc inclusi aquas super mœnia, atq; ad latus infundunt, quæ subitò magis magisq; adaucta, asperrimo gelu cooperante, longissimo vrbium tractu veluti specula conspiciuntur: quæ mœnia vti ab imbellibus fœminis, pueris, iuuenibusq;, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis, hyeme & glacie constricta sunt: ita & frigore durante, quemcunq; globorum tactum infracta fortitudine sustinere non horrent. Mulieres etiam subductis supra genua vestibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in angustia inuentionis necessitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiusmodi stratagematibus inter se dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua suborta difficultate, consequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis, quot funeribus inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri solet. Itaq; suspensis super glaciem machinis, tam foris quàm intus constituti, ad compluscules dies, septimanas, vel menses mutuo conflictu sese molestant, donec resoluenda glacies indomitos obsidentes (si propriam vitam seruare voluerint) celerius abire, quàm alias aduolauere, compellat. Dignum risu spectaculum, si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem spectare voluptati foret, præsertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma subeundum erit: quod etiam eò terribilius adesse, & vrgere dignoscitur,

Munitio glacialis.

Trabes longissimæ sunt pro ponte.

Mœnia glacialia.

Personæ ibelles laborant.

Mulieres porrigunt vrnas.

Necessitas omnia audet.

Victoria cruenta.

Machinæ glaciales.

Glacies resoluẽda accelerat pacem.

Certamen cõtra aquas.

quò repentina ſuborta tempeſtate, & rupta glacie, quaſi in abyſſum dimergi videntur, vbi paucis antea diebus inſtar triumphantium victorum aggredi, & ingredi continuò credebantur.

De glacialibus excubiis, & nocturnis.

CAP. XXVI.

RCIVM, & ciuitatum, caſtrorumq; obſidionem Aquilonares armati milites, tam equeſtres, quàm pedeſtres, in campis, vel aquis ſolidiſsima glacie rigentibus, ſeruaturi, vigilias longiſsimę noctis XX. ferè horarum in medium diuiſę, diligenter attendunt, atq; cuſtodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quaſi dormitare videantur perſonantes, ſed ſignis ſecretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo reſponſionis vnde, & qui ſint, intelligere queant: quo verborum ſigno forſitan per obliuionem amiſſo, non ſecus ac proditor à Principe (ſi ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rariſsimè euenit, vt pro portento reputandum veniet, ſi quiſpiam ea negligentia inculpetur. Vigilantiſsimos etenim ſemper oportet eſſe caſtrenſes cuſtodes, ob proditores, qui caligine periculoſius nocent, quàm quoduis aſperrimum frigus, quo ſunt aſſueti, non autem proditoribus, quos abominantur. Sed maior vis eſt in equorum impatientia, propter frigus, quo ſtridor pedum in colliſione glacierum, vnde ſonus excitatur altior, continuè cauſatur: vbi ſeſſores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet hi per vigiles, exomneſq; cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoq; diligentius, & cautius, quò nox progreditur ad auroram, circa quam violentiores committi ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoq; grauiore ligantur: tuncq; inſidiatores omnium temporum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores. Quomodo verò fortiſsimus Gedeon ſæpius antelucano tempore tales ſuperauerit, ex ſacris hiſtoriis relinquitur manifeſtum.

Noctes 20. horarum.

Cuſtodes caſtrẽſes mutanẽ in media nocte.

Teſſera militaris.

Loëſn.

Proditores ĩ caligine nocentiores.

Impatientia equorum.

Exõnes vigiles.

Inſidię maiores ĩ aurora cauendę.

Gedeon in aurora vicit.

De for-

De fortunatioribus prælliis matutinis.

CAP. XXVII.

MOS igitur fortissimorum militum est in diluculo obequitare, aut in classe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hostium expauescere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, sed æmulatione fortium virorum dura quæq; pati, & iureiurando statuere, ac firmare sese nullo terrore locum deserturos, pœna addita. Si eques discesserit, nedum armis, & equo exuitur, sed & legali fama, honore, ac fideli existimatione priuatur, immo & circunstantijs ponderatis, grauissima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aspicientibus castigatur, pœna nihilominus perpetuę infamiæ penes vtroq;, quasi cicatrice indelebili, remanente. Ad hunc passum militaris pœnæ non incongruè Iustinus volumi. XXXII. inuitandus asserere possit in hunc modum: Daci quoq; soboles Getharum sunt: qui vbi cum Orode Rege aduersus Basternas malè pugnassent, ob vltionem segnitiei capturi somnum, capita loco pedum ponere iussu Regis cogebantur, ministeriaq; vxoribus, quæ ipsis fieri solebant, facere. Neq; hæc antè mutata sunt, quàm hanc ignominiam bello acceptam virtute delerent. Hęc ille. Si verò fortissimè pugnando, vel constantissimè stationem seruando, adustione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuiq; iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale subsidium, quo in reliquum tempus commodissimè viuat, more veteris militiæ deputatur a fisco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen adusti corporis in frigore, vtuntur medicina speciali, cinere scilicet combustæ pellis leporinæ, quo optimè linitur infirmitas pedum applicato: de quo etiam aliquid de medicinis simplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

Pugnatoꝝ impedimenta superanda.

Pœna excedentium prælijs.

Pedestres.

Daci soboles Getharum.

Pœna contumelioſa.

Præmia victoꝝ

Munificentia principis.

Medicina notanda.

De exernis exemplis mollium virorum in frigore.

CAP. XXVIII.

L. Lucullus.

PLVTARCHVS in vita L. Luculli, asserit eum adeò magna victoria deuictis Parthis barbaris elatum fuisse, vt animum eleuaret ad subuertendum penitus reliquos barbaros, suo imperio rebellare, aut contradicere præsumentes. Sed autumnale tempus tunc erat, & æquinoctium, omniumq; illusa spe celerius frigidissima è cœlo frigora cecidere, omnia niue obruta, & si quando serenus aderat aer, tum gelu, tum pruina humana corpora perrigebant. Difficilimus erat equis ob extremam frigiditatem fluminum potus,

Impedimenta bellorum perficiendorum.

difficilimus erat eorum transitus: quia concretis in glaciem aquis, glacies ipsa transeuntium grauitate confracta, asperitate sua equorum tibias, neruosq; cruentabat. Syluestria deinde, ac angusta itinera tellus humiditate abundans, cadentes è cœlo niues, & ipsa in madidissimis locis acerba pernoctatio, difficilimam, ac propè intolerabilem militiam faciebant. Quo factum est, vt milites ob asperitatem itineris licentiam abeundi petentes, & non obtinentes, murmurare, ducem crudelem insimulare, omniaq; infestissimis verbis, fœdoq; tumultu replere cœperunt, nec à Principe

Rebellio militaris.

Princeps collachrymabat.

supplices petiti, à seditione cessare, etiam quòd coram eis collachrymabat. Verecundia tamen magis, quàm virtute, & fide eius ruinam spectatum, pactis interpositis sequebantur. Similem etiam difficultatem Cæsar ipse sæpius sese expertum fuisse in hybernalibus bellis affirmat, vt cùm vltro clarissima victoria eius viribus, & ingenio arrisisset, nequaquàm milites ob frigora forsitan leuia, vt secum confoderent hostem, inducere prævalebat. Neq; in aquis semper ea strenuitate, vt frequenter voluit, inimicis congredi fas erat: quod & Procopius, ac Herodotus cum plerisq; aliis attestantur, milites scilicet delicatulos dixisse, Nequaquàm oportere simul confligere cum hoste, & elementis, scilicet aquis, frigore, tempestate, & similibus.

Verecũdia non virtute seruiũt multi.

Cæsar.

Milites ob frigora molles.

Milites delicatuli.

Aqlõaria bella frigoribus immensis alũtur.

Quàm friuola, & effœminata querela hæc esset? si in Aquilonaribus regnis ex multis præmissis exemplis non illicò ob intensissima frigora corriperetur. Immò quantò acriora sunt frigora, tantò austeriora certamina geruntur, & continuantur.

De oppugnatione arcium in glacie munitarum.

CAP. XXIX.

EST & alius pugnandi modus super glaciem valde tritus, & vsitatus in Septentrione. Vbi ęstatis tempore ob aquarum voragines, accessus hostilis intentari non possit, orto demum immenso frigore, glacieq; concreta, vltionem contra arces immanium prȩfectorum assumere volentibus, in glacie lubricissima, castra seu munitiones imponere, facilimus offertur accessus: in quo non segnius in arcem, & hostem emittuntur sagittæ, quàm si in campo fortissimo firmata prȩsidia forent. Vbi verò arx est insularis, admotis machinis quadrato agmine sine intermissione oppugnari videtur: eoq; acrius proficiunt obsidentes,

Hyems aditum concedit obsidioni.

Sagittæ tãquam imbres emittuntur.

obsidentes, quò magis vniti fuerint, & concordes, vnius scilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quod exercitus ex diuersis hominum generibus collectus, sibimuicem nondum vel lingua, vel vsu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere sit ineptus: quoniam exinde discordia nascens, fictum aggressum, vel fugam apertam, aut proditionem ostendit, maximè quia tales extranei milites (vt proximo cap. dictum est) frigoris impatientes, ita assueti non sunt, vt incedere, vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio est in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam ostendetur) quàm montibus, campis, syluis, vallibus, vel arena præliandi. Glacialis congressus fit in laneis calceis, non pellibus, aut coriis vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunq; sit vnctuosum, cuesligiò conuertit in lubricitatem glacialem. Vsus tamen armatorum est, vt tribulis, siue triangularibus ferreis, seu triplicato stylo pro firmiori cursu, vel statione muniantur. Quidam verò præmeditato congressu, vel insultu, in medio noctis silentio cineres super glaciem latè dispergente, securissimam efficiunt præliandi stationem, aut cursum.

Vnitas linguę et morum prę ualet.

Exercitus variæ linguę pleq; ingloriusabit

Ductor pliq; hæc notet.

Ratio pugnandi var a.

Congressus glacialis.

Tribuloꝝ vsus

Cinis glaciē firmat.

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.

CAP. XXX.

ACCIDIT plerunq; in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam rostratas falces, quam harpagines, aliasq; terribiles munitiones, & noxia instrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatę, repentino gelu superueniente, quasi in muris intra angustias glaciales fortissimè concretę perstringantur, nec se eruere, neq; transmarina auxilia petere, aut expectare, aut assequi, neq; sociales naues eadem causa tempestatibus intercluſas, commeatum ferentes accipere possint. Quare difficultatibus his, vel similibus, præcipuè cariſtia lignorum in asperrima hyeme constricti, necessitate mortifera vrgente, se dedũt, vel præsentissimam mortem incurrent. Veruntamen sceleris immanitate (quia inter

Naues firmãtur i glacie vt muro.

Perplexitas mortifera.

ci rempositas gentes in cædibus, spoliis, & crudelitatibus vltra morem humanum sæuierant) obstante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in mediis tenebris glaciem confringere student, ne forte succisa glacie interstitio quatuor, vel decem milliarium, vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere possint. Interea tamen incolarum (ad debellandum, spoliandumq; eos ac cedentium sagittis, quasi imbribus per aëra sublimius ad eorum nauigia directis, & cadentibus, in periculo occisionis velut desolati consistunt, immò frigoris horrore plerunq; mortui sociorum manu, dum terra sepeliri nequeunt, vna inclusi perforata glacie dimerguntur in aquas: vel si nobiles, aut alterius reputationis insignes viri sunt, sine horrore fœtoris, quasi ligna virentia saxea duritie congelati, sociis à periculo euadentibus, ad honestiorem tumulum, ne in hostili terra permaneant, reseruantur. Attamen petitis, & obtentis inducijs, si cadauera sua humo sacra recondere poscunt, nunquàm eis denegatur, immò nobiles, & præstantiores terrarum incolæ adsunt in eorum honorabili sepultura: quod & in campestribus præliis hostilis terræ satis cærimoniosè seruatur: veluti recentius exemplum est de quodam potentissimo equite aurato D. Achone Hanson Vestrogotho anno M. D. X. in Schoningia haud satis feliciter pugnante, ac lancea veteris sui familiaris Dani transfosso: qui totius terræ nobilibus accurentibus, honestissimæ traditus est sepulturæ. Quòd homines moriantur gelu, nonnihil naturæ vim attestari videtur Vincen. in spec. histo. lib. XXVII. cap. CXXVII. & dicit: Mirabile non est, nec quòd foueæ glaciales tam tristes aspectu, vt aspicientes in circumgelata naui terreant: sed mirabilius est, quòd potentissimæ naues triumphante natura deueniunt in prædam inermium ruricolarum, dum nullum superst remedium, nisi fuga, quæ ob glaciem durissimè constrictam vbiq; denegatur: & forsitan, nisi iusto Dei iudicio ita permitteretur, omnia prædatoribus conculcarentur, ac occuparentur, dum in malis successibus victores dicaces, petulantes, & in omni fœuitia importabiles, & crudelissimi redderentur. Ideoq; tam acriter in omnibus aquis, & terris resistitur prædonibus illis, maximè ob sceleris immanitatem, quam vlciscitur ipsa natura: quæ etiam abhorret hanc crudelitatem nauigantium prædatorum, qui sæpius fame, & frigore, vbi nusquam perampli⸗ us comparère poterunt, moriuntur.

Glacies succisa dat exitum inimicis.

Sagittæ q̃ aëra emissę nocentiores.

Sepultura glacialis.

Cadauera sine fœtore.

Hostes mortui honorantur.

Acho Hãson eques auratus.

Natura triumphat.

Fuga denegat̃ i mari glaciato.

Victores dicaces & petulantes.

Natura abhorret & punit scelerato.

Dœ pœna

De pœna infidelium seruitorum per aquam gelatam inflicta.

CAP. XXXI.

PAVLVS Iouius Episcopus Nucerinus externarum regionum curiosus scrutator, & scriptor, furum latronumq́, & similium malefactorum grauissimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim super colla eorum dimissis, tanquam durioribus tormentis commissa flagitia confiterentur. Ita enim in Sarmatia sua testatur: Fures, sicarios, latrones per quæstionem examinant Moschouitæ eo modo, quòd aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocq́ habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuera vel ludibriosè bonus præsul à versuto Moschouitici principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus est Romæ, vel aliis rebus curiosioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moschos in robore exuperant Sueones, & Gothi, qui Calendis Ianuarii solùm in rebelles, discolos, & insolentes has pœnas infligunt, ea præsertim causa, quòd qui principes, & dominos suos in sacris Christi natalitiis primùm nocte, demum die accedentes, secuti non fuerint, ac permanserint, immò etiam quicunq́ in aliqua priuata æde, vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, scandalosaq́ facta commiserint, hos socii, testes, accusatores, & iudices sonoroso æris, tympanorumq́ strepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusq́ innixos, nudato collo, & prono vultu in genua pressos, guttatim gelida aqua omnium applausu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promissa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt simul & semel toto nudato capite, iustæ quantitatis, & mensuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horrescunt. Licet raro perueniunt ad Aquilonares regiones, veniunt tamen inter subsidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnan-

Paulus Iouius.

Verba Iouii.

Demetri' Moschoæ nuntius

Sueones & Gothi durissimi.

Aqua guttatim dimissa.

Vrna integra g^o se effunditur.

Aethiopes.

Sepultura Aethiopū & Danorum.

dum Suetiam & Gothiam missos: quibus plerunq; Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, sed dura captiuitas, & incuratabilis sepultura.

De eisdem pœnis.

CAP. XXXII.

Pœna sub glacie.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obstinatis à maioribus decretus, scilicet vt perforatis glacierum foraminibus XX. vel XXX. pedum ab inuicem distantibus, chorda sub brachiis ligati, quòd vno foramine subtus glaciem immissi, fune altero prætenso ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quòd festinanter, & fideliter expedierint eorum causam: sin autem protractius (sic fortè exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur se habuisse censores, & fautores rigorosos, quia in graui periculo fuit suffocationis. Quòd super glaciem instar speculi lubricam agiliter hæc fieri videntur, mirandum non est, quia triangularibus vncis ferreis sotulares bus, aut calceis affixis, non tantùm ad hunc, sed quemlibet actum in glacie perficiendum, securè (prout superius de bellis, & infrà de piscaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moschouitis tamen schismaticis hec aquarum submersio pro religionis cultu deputatur, quia sub glaciem perforatam infantulos suos immergentes, ritu suo baptizant: qui si rapido fluminis impetu sub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad superos illicò euolaturos.

Gra datr p pœna festinata.

Periculum suffocationis.

Remedia cōtra lubricitatem glacialem.

Ritus baptizādi apud Moschos.

De scalis

De ſcalis ſuper aquas in obſidione leuandis.

CAP. XXXIII.

ICET titulus cum ſua imagine videatur magnam in ſe præmittere declarationem, tamen vt appareat explanatior, nonnihil adhuc videbitur ſuperaddendum. Solent Septentrionales pugnatores, præcipuè Sueones & Gothi, in ſtagnalibus foſsis, aquis, aut amnibus, quietiori ſilentio circa arces, & mœnia labentibus, rates, ſeu tabulas ſuper longas abietinas trabes componere, ſcalaſq; certis adhibitis funibus, et ferreis rotulis inſtar chalybeorum arcuum, furtiuo quaſi tractu in denſis tenebris, & pluribus locis decliuioribus erigere, atq; bona opportunitate ſilenter, & celerrimè defenſore vllo non attendente, vel dormitante, aſcendere, ac in tanto numero citiſsimè ſe coniungere, vt ſociis hincinde ſimili induſtria ſcalatim mœnia aſcẽdentibus, & concurrentibus, in obuios quoſq; faciant irruptionem, quatenus portas violenter aperiant, & teneant, donec omnis exercitus, vel robuſtior eius pars, impetu ſtringente valeat introire. Et licet præſumptuoſo magis quàm prouido auſu idipſum impunè quandoq; fecerant, faciuntq; eadem ſeruata temeritate: tamen plerunq; falluntur in acceſsione portarum, dum ſuper eaſdem è ſublimiori loco ſimplex, vel gemina dependet ferrata, vel ferrea crates, vt hæc, vel illa facilimè ad caſum ſoluta, præſumptuoſos portarum perfractores pro parte, vel toto comminuat, aut interimendos manifeſto ludibrio vulneribus laceratos excludat. Similiter & fieri ſolet in aſcendentibus mœnia tabulata, vt cùm credant ſe (ſomnum ſimulante cuſtodia) poſitos in tuta ſtatione, ruptis infernis tenaculis, vigilum diligentia vno impetu decidunt interituri.

Eoq; caſu cùm ſeſe reprimant à præmeditato inſultu, ſagittis poſt tergum emiſsis vel occiduntur, vel laceri, vulneratiq; in caſtra difficilimè relabuntur.

Scalæ ratibus inhærentes.

Aſcenſores ſcalarum.

Modus iuadendi arces.

Crates ferrea ſuper portas dependens.

Mœnia tabulata.

De scalis, vel fundis igniuomis.

CAP. XXXIIII.

ATIS terribile, atq; inusitatum videtur hoc bellicum instrumentum, horribiliusq; fieret, si quoduis eius secretum pro loco, tempore, quomodo, ac quando, & vbi applicandum foret, declararetur. Verùm cùm multa sint, quæ nequeant, aut congruant, vel expediant, etiam si liceant, manifestari, volens hic prætereo malum interpretari, ne cuiquam perniciosum, aut noxium fiat: satis esse reputans, apud Gothos, & Sueones talia tormenta inuentri, quibus hostis crudelis accedens arceri poterit, aut ita humiliari, vt discat quietius domi viuere, quàm alienam infringere libertatem. Est & aliud tormenti genus bellicum, longè vetustius, inter duas sublimes, & eleuatas trabes per modum libræ in medio suspensum: cuius altera pars humi, vel deorsum ligata, bursam habet duabus, vel tribus bouinis cutibus, & chordis, instar proiectilis fundæ coriariæ adaptatam: quam putridis cadaueribus, equorum scilicet, vel canum, aut lapidibus, vel ferreis globis repletam, solutis tenaculis altera pars immensi ponderis alligati, vehementissimo impetu ad destinatum arcis, vel vrbis locum in obsidione per aëra fundit. Hocq; instrumentum vulgari Gothico Blida dicitur, quasi alacritatis nomen per contrarium, omnibus incutiens terrorem, & ruinam. Blid iucundus dicitur, sed minimè in hoc casu. Vetus relatio est, ante vrbem Calmarnẽsem Meridionalis Gothiæ anum quandam pausandi gratia sese in huiusmodi bursam immisisse, atq; incautè baculo tenaculum resoluisse, etiam ob id per aëra iniectam fuisse, vt cadens in pyramidem recenter collecti fœni, in hostili vrbe reciperetur illæsa: demumq; pro miraculo exteris eam intueri volentibus, per plures annos reseruata.

Sed de his igniuomis fundis superiori libro nonnihil diffusius est monstratum.

Multa libẽt sed non licent.

Tormẽti genus

Cadauera putrida proiiciũtur in arces.

Blida.

Anus per aëra proiecta salua reperta est.

De cursu

De cursu equorum pro pallio, vel brauio.

CAP. XXXV.

QVID sibi titulus, & annexa figura velit, satis ostenditur sine vlteriori declaratione. Repletis enim vehiculis (sic enim gens hyemales rhedas, aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantum premisso equo, cursum impetuosissimum ad V. vel VI. milliaria Italica intendunt homines, vt non currere, sed velocissimè volare videantur, maximè quia vngulis acutissimis, & ferreis clauis in vngulis firmati sunt equi. Brauium verò (vt primo libro in simili cursu hominum monstratum est) vestis, siue equus victus, aut certa mensura salis, aut annona seminanda, illicò soluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquàm (nisi soluerit obligatus) habebitur liber.

Vehicula.

Cursus glacialis celerrimus.

Vngulæ equorum ferratæ.

De onagris, seu alcibus, in niuosa glacie currentibus.

CAP. XXXVI.

Onagrorum cursus.

ONAGRORVM, siue alcium, vehementissimus etiam cursus in niuosa glacie est apud Sueones Septentrionales, maximè vltra regiam Holmensem versus superiores partes Aquilonis. Inferius verò ad plagam Meridionalem, etsi in magna multitudine vastos nemoris sunt ob Regum tamen edictum in vsu non habentur, ne scilicet eorum currendi celeritate (quę longè superat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur in secretis regni, inimicis quàm ocyssimè reuelandis. Famis etenim, ac sitis, laborisq; patientissima est hæc bestia, vt diem noctemq; immensa spatia ducentorum milliarium Italicorum currendo valeat perficere, priuata cibo. Cęteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monstrabit.

Edictũ regiũ ne cursu onagrorũ vtanì viatores, & curs

De rangi-

De rangiferis in niue currentibus.

CAP. XXXVII.

MAGNA etiam multitudo alterius generis rangiferorum est in Septentrionalibus locis: quorum vsus est nedum pro curribus trahendis (vt infra de animalibus ostendetur) sed etiam in onerariis vehiculis super cacumina niuium pertrahendis. Et hi quoque rangiferi (à tractoriis instrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à ministerio, Meridionales partes inhabitantibus quouis modo exhibendo. Mirę etenim velocitatis, vt onagri, sunt in absoluendo breui tempore longum, ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorsum instar calceorum sunt cuneata, ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus, & vndas.

Rangiferi domesticati.

Edictum simile superiori.

Forma vehiculorum.

De ſuffocatione hoſtium in vallibus niuoſis.

CAP. XXXVIII.

Moles niuiũ in ſtaʒ montium.

VM ſuperioribus primis libris abundè oſtenſum ſit, quàm immenſæ moles niuium tota hyeme, magnaq; parte veris & autumni, campos Septentrionalium regnorum occupant, vt & montes, & colles partim æquare videantur, & ob id præſentis figuræ ſeries facilius demonſtratur. Dum itaq; Sueci & Gothi hyemale certamen aduerſus Teutones, Danos, aut Moſchouitas, grauibus prouocati iniuriis, inſtaurare cogũtur, modis omnibus hoſtilem exercitum, quanta equeſtri, vel pedeſtri potentia præditus ſit, explorant: compertoq; quòd egregijs, ac grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quaſi inuincibili accedunt, quæcunq; reſiſtentia ſuis viribus proſtraturi, in eorum occurſum non tam armati, quàm animati viritim incolæ exeunt, maximè vt hoſtes tam atroces, virium atq; locorum congreſsibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia nõrunt, talem hoſtem haud difficulter, aut trepidè ſuperãdum fore, qui pluribus grauis armaturæ impedimentis inter altas niues, opacas ſyluas, abdita præcipitia, & niuales glacialeſq; voragines irretitus, & illuſus, etiam ſi aduerſarius aliquis patriæ defenſor non obſtaret, neceſſariò corruet vrgente natura: eoq; celerius idipſum eiſdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti ſunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipſi Aquilonares populi, cœli terrq; iniurię aſſueti, per montes, & deuia in ipſa ſæua hyeme niuibus denſatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente ſuperbos hoſtes ſimulata fuga, vel in loca niuoſa, vbi grauitate armorum velut in limoſa voragine immerſi, more ferarum retibus conſtrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur, vel in paludes, ſtagna, lacus, & amnes, propter latentem ſub niuibus aquam, educunt, vt caſu continuo ruant ſubmergendi. Apparet quidem vix ſolida in ſuperficie, ſed ſubtus ſecreto fluminum eſu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, ſufferre poſsit. Proſpiciat ergo hoſtis, quàm infeliciter cum elementis pugnare præſumit.

Certamen hyemale.

Armati & aĩati icolq; hoſtibus reſiſtunt.

Impedimenta equeſtrium.

Ignari locoʒ ce lerius cadunt.

Fuga ſimulata.

Vorago niuoſa

Nix apparens ſolida periculum affert.

De globis

De globis niualibus equorum vngulis impressis.

CAP. XXXIX.

EST præterea equestribus inimicis aliud spectaculum, seu periculum, ineuitabiliter formidandum, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedente inferius aqua, vel desuper pruina, citò generantur niuei globi in forma pilarum, vsq; ad magnitudinem capitis pueriles, & ita rotundati, ac congelati adhærent, vt impossibile sit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum, aut sextum saltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere potest, quin illicò cadet: quantoq; magis calcaribus equum stimulauerit, vt currat, aut saltet, tantò velocius fatum accelerat, vt subitò lapsus, corporeq; fractus expiret, vel in aliam emigret miseriam, nece forsitan deteriorem. Talis autem globorum congelatio omnibus indifferenter vbiq; in campis, & viis hyberno tempore accidere solet, quando ventus Australis tepidiores reddit niues, vt citius iumentorum pedibus congelentur, & corruat eques! Qui verò pro defensione patriæ militant, in ipso certaminis aggressu equos ferramentis sub pedibus totaliter denudant, vt niueis globis non adhærentibus expeditius irruant in hostem: qui hac commoditate, ac securitate non audet vti, quia refugium non habet, quemadmodum incolæ regni locum habent, & amicos. Neq; minus periculum hostibus eisdem imminet, quando vallium montiumq; latera lubricis glacieb⁹, veluti speculum micantibus, circumfusa ascendere, aut descendere constringuntur, quin adhuc maiorem collisionem incurrent, quando præcipuè glacies huiusmodi cooperitur tenuissima niue, vel ipsa vi ventorum coacta, fauces, & præcipitia claudit, vorag̃inesq; & specus profundas veluti campestrem planitiem coæquat: in quam Teutones, & Dani, vel Moschouitæ locorum ignari, præcipiti cursu illapsi, pari calamitate ac nobilitate confœderantur: immò & quàm plurimi milites bellicosissimi, qui cædibus, & flammis alibi concusserunt orbem, ibidem in niuibus facilimè conficiuntur. Adeò cœli rigore, & elementorum asperitate, sine indigenarum formidoloso pauore ab armis vlterius inferendis arcentur. Est & alia inimicorum ruina in densissimis syluis imminens, vbi casu niuium à ramis arborum magna mole elabentium, in se, & iumentis infestantur, prout superius dictum est, de exigua niuium mole passerculo ab alto monte mota: quæ opprimit augmento suo suppositam ciuitatem, aut villam.

Globi niuales sub pedibus equoꝝ labentiū

Eques cadit occidendus.

Equus stimulatus celerius cadit.

Congelatio globorum.

Equi non sufferrati tutiores.

Periculum sub glacie.

Milites fortissimi naturæ imperio supant.

Ruina inimicorum.

De diuisione spoliorum.

CAP. XL.

Genera bellorum.

Spolia rerum.

Qualitas iuramentorum.

Interpretatio iuramentorum.

Distributio prædarum.

Sancti pro republ.

Ductores.

Fugitiui exclusi.

Paritas pictorum

Tormenta bellica

Nullus violet captiuas illustres fœminas.

Lex contra stupratores.

Connubiũ legale conceditur.

Placida Imperatoris filia.

ANDEM tot generibus bellorum in terra, mari, paludibus, glacie, niuibus (vt proximis capitulis visum est) quacunq; sorte deductis, maxima, hæcq; pretiosa quæsita spolia in omnium conspectu militari more ac lege distribuuntur. Sed vt iustius id faciant, super extenso arcu ballistæ, atq; iaculo apposito, & ante cor eorum tento, vt nulla re suppressa argui debeant, vitam, & mortem (vti superius dictum est) per acinacem, & ventum (quæ iis tormentis interpretantur) quòd nullum mendacium dicant, aut rem aliquam taciteriter seruent, iurant. Itaq; obseruari solet, vt stipendia militaria ante omnem prædarum distributionem iis reddantur, qui fortius, & expeditius victoriam peperere. Ita & sauciis, pro Republica incurabiliter vulneratis præterea ductoribus, capitaneis, primipilis, vexilliferis, & tibicinibus fugitiuis & crapulosis exclusis) multò plus quàm cæteris ex æquitate præstari solet. In reliquis, vbi par periculum, labor, vigilantia, & audacia, & similia reperiuntur, par erit distributio spoliorum. Bellica verò tormenta, Regumq;, ac ducum ornamenta, ipsi Principi bellorumq; domino cedent, cum eorum coniugibus, & filiabus: de quarum pudicitia tuenda diligentior & honestior habetur cura, ne quis eis sub pœna capitis, & bonorum omnium confiscatione, vim inferat, aut conamen affectibus inferre quis. In quo etiam casu Saxo Danicus asserit, Frothonem Regem constituisse legem in tali forma: Si quis virginis stuprum vi petere ausus esset, supplicia abscisis corporis partibus lueret, alioqui mille taleritis concubitus iniuriam pensaturus. Si tamen Principi visum est captiuatæ virginis, ob vtiles & honestas rationes, inire legale connubium, antiquo ritu mitius quàm raptu quæsitum, vtiq; licebit ei, quemadmodum Athauloho Gothorum Regi, qui Gallam Placidam Theodosii Imperatoris ex alia vxore filiam, Vrbe captiuam abduxit: quam tamen ob generis nobilitatem,

litatem, formæq; pulchritudinem, & castitatis integritatem, apud Forum Cornelii suo matrimonio copulauit, eiusq; prudenti consilio omnia modestissimè gubernabat. Nec prætereundus est Totilas, eius Regis antecessor: qui deuicta post biennalem obsidionem Neapoli, præcepto vetuit, ne quis suorum, sub pœna capitis, violaret pudicitiam virginum, aut matronarum, aut molestaret fugientes ad loca Deo dicata. De huiusmodi præcepto Totilę Regis Gothorum, ne pudicitia violaretur, videatur historia Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis fol. 425.

Cõsiliũ prudentissimę mulieres.

De inducijs, & pace constituenda.

CAP. XLI.

TSI belli administratio, & pacis constitutio, præ omnibus aliis ad Principem spectat, vt maturius, citiusq; de rebus arduis consultatio, ac executio fiat: tamen opera fidelium præfectorum, vt nunc cernitur, arduissima tam belli quàm pacis negotia, vtcunq; constituuntur: qui eò prudentiores, vtiliorescp tam dominis suis, quàm Reipublicæ iudicantur, quò promptiores fuerint ad inducias constituendas, vbi solida, ac longæua pax nequeat stabiliri, ne fortè seditiosis exclusis, talia præter spem reperiantur media, vnde vtriq; discordantium parti, & eorum posteris, ac subditis, amor & concordia dulcis generetur, ac roboretur. Nil enim vtilius, ac decentius, vel antiquius inter claros Principes est, quàm bella potius arcere, quàm promouere, odia claudere cum sepultis, irarum obliuisci, seditiosos abigere, tumultuosos ac insolentes corripere, vt concordiæ constituendæ aliquando (pessimis amotis consiliarijs) placidissima sternatur via: in qua gloriosius, securiusq; semper regnabitur, vbi omnia fundantur in charitate. Cuius rei etsi innumera hic adduci possent exempla, vnum tamen cæteris recentius, & iucundius sufficiat hic afferre, quod supra LX. annos accidit in Suecia inter Principem regni antiquum Stenonem Stur, & Iacobum Archiepiscopum Vpsalensem: qui seditiosis, & truculentis persuasionibus vtrobiq; decepti, minus prouide ad acerrima bella, ob exiguas quasdam offensiunculas, proce-

Constitutio pacis ad principes spectat.

Præfecti boni.

Seditiosi nolũt pacem.

Acta principũ clarissima.

Regna firmissima vbi & quando.

Exẽplũ velocissimę pacis.

cedentes, à Principe fortissimo milite cincto, Archiepus arctissimè obsidetur. Quo viso, etsi potentissima defensione non careret, nempe in arce insuperabili Almersteck dicta, viribus, & expensis, ac naturali munitione prouisa: tamen ipse Archiepiscopus, sciens Principem virum prudentissimum, ad omne salubre consilium valde propensum, eleuata galea ab alto muro, solitarium Principis colloquium obtinuit: quo obtento, mutuis rationibus, & totius regni periculis imminentibus examinatis, nedum in vna hora pacem mutuis amplexibus, vtriusq; castris intuentibus, soli confecere, sed ne verbum in contrarium ab vtraq; parte fieret, seueriss imis pœnis prohibuere. Quo factum est, vt malis contristantibus, bonisq; exultantibus, amœnissima pax est constituta; quæ & vtriusq; durante vita, indissolubili amicitia seruabatur. Si hac prudenti modestia erga iuniorem Stenonem Sture in ortis controuersiis, ob publicam patriæ suæ quietem vsus fuisset Gostauus Trolle, eiusdem Iacobi immediatus successor, infinita strages, & cædes auersa, tranquilliorem regni & Ecclesiæ causam reliquisset.

Pax fit in momento.

Amicitia indissolubilis.

Gostauus Trolle.

De obsessorum petenda pace.

CAP. XLII.

POSTQVAM pertinacibus armis, strenua defensione, morborum patientia, ærris & frigoris duritia, vulnerum cruciatu & tolerantia, incessabili vigilia, inutili expectatione venturi præsidii, illusione continua, importabili stipendiorum caristia, omniq; pressurarum angustia, fame, & inedia, omniumq; pressurarum, ac stratagematum varietate, ac cunctarum necessariarum rerum penuria, arcibus inclusi nil amplius efficere, aut inimicis obsidentibus resistere queunt, galea è sublimiori loco propinquioris propugnaculi hostibus indicant pacis conditiones petere, ac suscipere velle, ne forte de rebus suis iam prorsus desperatis, pactis interuenientibus, armis, & vestibus, vel ipsa vita retentis, in tuta recedant: quod forsitan ipsi obsidentes similibus angustiis, aut maioribus sub inclementia cœli soliq; vexati, non ægrè concedunt. Sæpissimè etenim huiusmodi conditiones quæruntur, ac reperiuntur, vt nisi ab hostilibus incommodis vtriusq; partis abstineant, nedum ipsi forte ob vilissimam alicuius despecti sermonis, vel turpis rei originem altercantes, sed & eorum amici, confœderati, ac soboles successuræ perpetuo odio contabescant. Itaq; ne patiantur, & hæc fiant, interuenientibus sanis consiliis, literis, sigillis, iuramentis pœnarum grauitate firmatis, sæpe in gratiam & concordiam redeunt, vt obsessi cum omnibus, quæ quisq; ferre possit, in tuta, quieta pace fruiturus abscedat. Quo casu ibi pax fida, tuta, stabilis, & perpetua erit, vbi voluntarii fuerant concordati: fallax autem non permanet diuturna.

Causę petendæ pacis.

Galea pro pace petenda eleuatur in hasta.

Conditiones.

Incòmoda obsidentium.

Causæ altercantium.

Firmamenta pacis.

Pax vera vel fallax.

De scelę

De sceleratis mediatoribus, & quæstoribus pecuniarum.

CAP. XLIII.

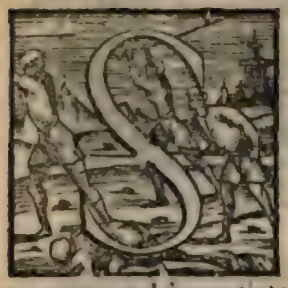

CELERATISSIMA ac pessima mediatorum consuetudo est, despicere vel intercipere velle veritatem. Qui enim sine lege rationeq; agere disposuerint, constat eos regna, populosq;, & vrbes citius destruere velle, quàm seruare: vbi melius esset, maximè inter bellorum initia, discordiarum radices reprimere, quàm priuata vltione publicam inducere calamitatem, & discrimen: & quid tandem discordantibus ad vltimum eueniet? nisi quòd auiros in manus vilissimorum hominum expendent thesauros: quos vel à negotiatoribus sub iniquo fœnore, vel ab amicis ficta dolositate mutuatos, vel forsitan ab Ecclesiis, & piis locis impia rapacitate extortos, vel à ruricolis contemplatione pacis procurandæ emunctos, vel theloneorum, seu gabellarum augmento quæsitos, vel victualium humano victui necessariorum intolerabili exactione corrasos, vel miserabili mancipiorum mercede congestos, vel à numero pecudum, eorundemq; membrorum taxatione contributos, in vaferrima crudelium consiliariorum astutia, quasi iusta conscientia gloriantur se congregasse. Sed reuera detestabilem memoriam, immò sempiternam infamiam in se, & stirpe, ac posteris suis, in eorum annalibus deprehendent se longè incautius, quàm prudentius thesauri sasse; omnemq; maledictionem accumulasse: quam patientissimus Iob dicit Regi euenire, qui meditatur bellum. Quod quanta incommoda habet, lib. III. cap. III. de seditiosis D. Brunus Germanus vir clarissimus, his verbis attestatur: Religio neglecta iacet, spretus Dei cultus, templorum direptiones fiunt, & sacrilegia, horrendæ audiuntur blasphemiæ, variæ eduntur cædes, rapinæ, populationes agrorum, deprædationes domorum, carceres, vincula, auulsi à sinu matrum filii, raptæ ad stuprum virgines, incendia pagorum, vrbium, &c. Arma etenim non seruant modum: non temperari facilè, nec reprimi potest stricti ensis ira: bella delectat cruor. Belluarum enim est iste furor, vnde bellum nomen accepit, inquit Festus. Veruntamen ob reprimendam violentiam, defensionem oppressorum &c. iustè suscipitur bellum, vt ibidem pulchrè diffusius narrat idem autor Brunus.

Cõsuetudo pessima est despicere veritatem Destructores vrbium.

Modus iniquissimus fingedi exactiones.

Consiliarii crudeles.

Rex bellum meditãs infelicissimus.

Brunus in lib. de seditiosis.

Mala terribilia Arma non seruant modum.

Bellum à bellua ortum.

De comitiis insularibus, & consiliariis.

CAP. XLIIII.

Pestis antiqua.

Stirps regia cõsumpta.

Malũ intestinũ

Seniores populi

Cõuentus insularis.

Paucorũ iudicia expeditoria.

Amnestię lex.

CCIDERAT præterea temporibus antiquis intantum prævaluisse mortalium luem in Septentrionalibus regnis, vt sublatis principibus, immò Regia stirpe, & potiore nobilium prosapia, longo temporum interuallo quasi aceruatus populus coalescens, discordi regimine, atq; tumultuario gubernio disponeretur, vt penes nullum solida potestas lege vel autoritate roborata maneret: quinimmò eò fors infelix deuenerat, vt nemo alteri in concilio fideret, nemo obtemperaret, nemo attenderet, quid ex hac detestabili discordia exurgere posset, dum domi ruinam, & rapinam, foriscp contemptum, & infamiam incolę ampliarent. Quocirca seniores populi emeriti vestitu, & barba horridiore, ob experientiam, & naturæ bonitatem, citra vllam scientiam, & citra literas conuenientes, ne amplius totam regionem periclitari sinerent, consilia quæsituri in insulam aliquam sese transtulerunt, vt potius sub aperto cœlo quàm tectis, de concordi atq; vtili regimine prouiderent. Et ita fuisse commemorat antiquitas. Nam paucorum, & bonorum sagaci iudicio eò res perplexa deducta est, vt vni omnium consensu gubernandi traderetur autoritas, qua tanquam electus supremus Princeps subiecta dominia moderaretur, optimecp diebus eorum, atq; subsequentium ętatum successiuis temporibus prouideretur: hac tamen lege amnestię, seu obliuionis relicta, vt nullus retroacti temporis iniurias, vel offensas vllo vnquam æuo reuocaret in vltionem. Eacp lex pro tanto semper fuit habita vtilior, quò eius imitatio tenacior fuerit in executione.

De eis

De eisdem euentibus, & procerum consiliis similibus.

CAP. XLV.

VM vero proceres successiuè de simili calamitosa regionum ac incolarum reparanda vnitate, ac auertenda desolatione, coguntur inire consilia, simili prouidentia strictiori compendio in arcibus, vel angustis insulis omnibus à se nauigiis abductis inclusi, breuissimo temporum curriculo quæ salubriora videntur concludunt. Nec cuiquam instante quacunq; necessitate, excepta ęgritudine mortifera, inde exire permittitur, donec quid prudentius agendum sit, vnanimi sententia constituatur. Quo facto tempus affigitur, vt quisq; procerum in sua reuersus, constitutionem subiectis populis aperiat illicò exequendam. Nec segnius factum quàm dictum, vita & bonis oblatis deducitur ad effectum, scilicet quòd libertatis violatores, & hostes, vel capiantur, aut exturbentur à regno. Tandemq; potestas, & autoritas vt deinceps penes vnum caput, ad omnia iustè prudenterq; moderanda, remaneat, simili consensu stabilitur. Neq; hic modus in insulis consultandi contrarius illi est, qui Regiæ electioni defuit in campis, duodecim circumpositis saxis, vt IX. lib. fuerat declaratum. In horum etenim medio super latum, & ingentem lapidem Rex electus stans, populi consensu fausta acclamantis, approbatur. Idq; fieri solet triplici via. Prima, ne dolo, blanditiis, aut insidiis: secunda, ne promissis, aut terroribus: tertia, ne minus, ac vi eligendus extorqueat suæ prȩsidentiæ, ac eminentiæ dignitatem.

Consilia & conuẽtus i insulis

Plebiscita dicuntur.

Pœna oppressoꝝ patrię.

Potestas penes vnum.

Cõditiones regiæ electionis triplices.

De fidelibus secretariis, & eorum vtilitate.

CAP. XLVI.

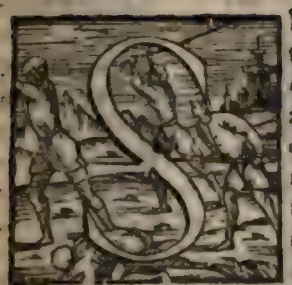

ECRETARIORVM, siue scribarum officium, securitas esse solet vniuersorum: quia ius omnium, eorum solicitudine & fide seruatur. Alios forsan depopulantur incendia, alios denudat furtiua surreptio, nonnullis negligentia perit, quod integra diligentia sit quæsitum: sed de fide secretariorum fidelium facilimè reparatur, quicquid à priuatis perditum fuerat, aut malè probatum. Solent vigilantiores esse in alienis quàm propriis. Armarium enim eorum fortuna cunctorum est, & meritò refugium omnium esse censetur, vbi omnium securitas frequentius inquiritur, & habetur, ac quasi veritas incorrupta custoditur: quia nullum permittit in sua vtilitate fraudari. Præcipitur ergo, vt tanti officii sint fidi custodes, nec variari se sinant in silentio, qui prouida censura abundare tencantur in lingua. Eis enim committitur antiqua fides, & quotidiana diligentia, vt dirimant iurgantium detestabiles lites, vincula rumpant, & adductis

Officium secretariorum.

Vigilãtes secretarii.

Custodes veritatis.

Fides antiqua.

euidentioribus cauſis innocentes abſoluant. Et hoc honorabile decus eſt, quando indiſputabili teſtimonio vocem afferunt antiquarum chartarum, quibus improbi litigantes ratione conuicti, obedire cogentur. Ament ergo iuſtitiam (de qua nemo conqueri poterit) vt indiſſolubilem in omni obiecto & euentu, ac neceſſariam valeant firmare veritatem, qua publica tranquillitas inducitur: quæ omnibus exhibebit accommodam vtilitatem. Tales itaq; ſecretarios domini terrarum habeant, & diligant, non aſſentatores & adulatores, qui regna citius euertunt, & principes eneruant, quàm quiuis truculentiſsimus hoſtis.

Veritas firmãda

Aſſentatores euertunt regna.

De prudenti commiſsione Principum.

CAP. XLVII.

ECEPTVM eſt à maioribus, atq; rectè obſeruatur ab omnibus, quòd illa dominia, ſeu regna, optimè gubernantur, quando Reges bene imperare didiciſſent, immò & tranquilliter, quando ſubditi fideliter obediant Regi iuſta imperanti. Verùm vt prudentius, & ſecurius vtrobiq; agatur, vtrunq; ſemper ſeruare neceſſarium eſt. Quis enim parère ei poteſt, qui imperia neſcit, aut vnquam addiſcere curat? Subiectorum quidem obedientia à Principis prudentia, atq; doctrina proficiſcatur oportet. Itineris ducee, qui recte antecedunt, ex ſuis veſtigiis hoc præſtant, vt qui eadem terunt, nunquam oberrant. Qui verò errabundi ducunt, & ſeipſos perditum eunt, & alios in præcipitium rapiunt. Atqui vt equeſtris munus militiæ habetur, manſuetum equum reddere, nec reſpuentem frena, nec duriore ceruice obluctantem, vt infrà de conditione bonorum equorum lib. XVII. cap. X. & XI. dicetur: ſic Regium officium eſt, populum vltro obſequentem reddere, & gratia, beneuolentia, æqualitate, benignitateq; ſic homines ſibi deuincire, vt ſponte ſua parère ſtudeant, nec imperata detrectent, aut iniquo animo obſequantur. Contrà autem videndum erit, ne facilitate Principis ciues impetulantiam, & fœuitiam (vt ſuperius lib. VIII. cap XXXI. dictum eſt) conuertantur. Sic qui mites ingenio principiò erant, cùm ſe contemni vident, acerbiores fiunt, & durius regnant. Principes enim, dum ſibi ab inſidiis ſubditorum cauere cogentur, clementiæ, miſericordiæ, & beneuolentiæ obliuiſcuntur, vt de

Reges bene ĩperãtes tutius regunt.

Obedĩẽtia ſubditorum.

Duces imperiti fallunt.

Virtus bonorũ equorum.

Officiũ regium

Principis facilitate fœuiunt ſubditi.

Obliuio clemẽtiæ quando.

vt de Alexandro Magno, & similibus plurima reperiuntur exempla. Cogitandum ergo erit, Regem quasi theatrum esse, in quo omnes virtutes præbeantur, vitia autem explodantur. Magna, præclaraq; res est, coram eo agere, penes quem præmia, pœnæq; arbitrium sit. Et ita videntur ante oculos Principum acriora fieri spectacula in quouis exercitio militari, vbicunq; fuerint intentanda. Iucundius quoq; est, Regem habere iudicem, quàm communitatem, quia non auro, argentóue, aut similibus corrumpitur, aut frangitur minis.

Rex vt theatrũ est.

Rex melior iudex quàm cõmunitas.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS LIBER XII.

PRAEFATIO.

TRANSCRIPTIS superioribus XI. libris de secretioribus naturæ effectibus, deorum inani cultura, minerarum opulentiis, Regum electionibus, armorum præparamentis, atq; campestribus, syluestribus, naualibus, & glacialibus bellis, sereno tandem fœdere compositis, atq; firma pace corroboratis, ordo necessarius exigit, vt ad ædes hostili furore consumptas, artificis industria properet, & restauret: quod eò facilius efficiat, quò materialia gratis inueniet bonitate naturæ, præsertim in saxisodinis, accommodata. Quales autem sint hæ partes ædificiorum componendorum, illicò primo capite sequenti dicetur. Nec desunt vires quin arduas ædificent ædes, licet ordine variato ab Italicis structuris, insigni magnificentia ac altis operibus elaboratis.

VErùm vt moderni temporis Aquilonares architecti, insigniores structuras prisci seculi latè per orbem diuisas, magis admirari, quàm imitari valeant, præstat intelligere, septem tantùm terris loco miraculi fabricas fuisse relictas,

1 Ephesi videlicet Dianæ templum,
2 Regis Mausoli pulcherrimum monumentum,
3 Rhodi Solis æneum signum,
4 Olympici Iouis simulachrum,
5 Cyri Medorum Regis domum,
6 Babilonię muros, quos Regina Semiramis latere cocto, sulphure, ferroq; constuxit, &
7 Pyramides Aegypti.

Sed quis illa vlterius putabit esse præcipua? cùm in vna vrbe Roma IVLII III. PONT. MAX. pretiosum, & admirabile theatrum, atq; decorum fontem, pro publica cunctarum gentium salute, incomparabili naturæ & artis pulchritudine excogitatum, diuersicolorumq; lapidum concordi varietate conspexerit fabricatum: vt meritò totius orbis octauum spectaculum æternis laudibus asserat prosequendum, ac extollendum. Habuerunt honorem veteres fabricæ, quia tempore in rudi seculo præcesserunt, dum quicquid emergeret insolitum, ore omnium, & iure quidem, ferebatur eximium. Nunc autem eò clarior, ac excellentior æstimatur antiquitas, quò nouo vestita decore ornatum adauget, & vtilitatem: quæ vti longis ætatibus retroactis ignarę vetustati non patuit, ita nunc stupenda pulchritudine aquarum necessariam abundantiam, cunctis seculis clausam, gratis, & perenniter infinitis ætatibus, & creaturis administrat.

IN VINEAM IVLII III. PONT. MAX.

QVI maris & terræ grandi sub pondere pressam
Nauiculam, summi patris regit inclytus orbi,
Vt consurgentes valeat superare procellas
Julius: hic rerum moderator maximus, omne
Extento vt possit pelagus decurrere linteo,
Sustineat curas, & tanta negotia, quorum
Maius onus non est humeris torquere carinam
Curarum: vt præstò valeat prudentibus vti
Consiliis, extruxit opus: cui mira salubri
Temperie, cœli loca præstant apta quieti,
Ad Flumentanam portam: cui copia rerum
Cunctarum, cedunt cui magna palatia Romæ.
Collibus hinc inde est pulcherrima vinea tanti
Pontificis, passim quocunq; in tempore cultu
Percelebris: sunt læta die; sunt omnia nocte
Grata, & amœnus ager secessibus vndiq; septus.
Perpetui fontes labuntur, celsa theatri
Atria marmorcis exurgunt plura columnis.
Vt valeant superare orbis miracula septem,
Quæ tot magnisonis buccis iactare Pelasgi
Non cessant, statuis circundata machina surgit
Antiquis, subeunt memoranda insignia viuis
Vultibus: inde latex latebris emanat abundè,
Exilit, & properat terras cùm Sirius vrit,
Vt defessa leui requiescant membra labore.
Parua cano, nam mira nimis spectacula cultu
Multiplici, atq; auium concentus æthera pulsant,
Vt diuisa homines possint sua tempora vitæ
Pertrahere, assiduo populus stupet anxius ore.
Propter iter summa de mole hinc visitur ædes,
Marmore tum Pario erecta in fornice celso,
Andreę apostolica cum Petro puppe vocato.
Hoc testudineum templum radiantia templa
Insignita auro exuperat, pietate flagranti
Pontificis summi: loca, quę celebrare per æuum
Sic merear, nunquam excipiat mea lingua quietem.

Angelici vt proceres foueant sua vota salutis,
Atq; decus cumulent, feruentq; in honore perenni,
Culminis excelsi cœlorum exercitus omnis
Pontificem associent, fruiturum monte superno.

Et quoniam heroum sanctè sunt gesta canenda,
Hoc placuit nobis scribere mente pia.
Viuunt artifices sub tanto Principe egeni,
Quos facit assiduos res variata bene.

De muratoribus, ac varietate, & forma saxorum.

CAP. I.

Muri grossissimi.

MVRATORES quidem sunt fideles, & ingenioſi pro conditione fortissimæ gentis, hoc est, quòd densos ob infinitam materialium abundantiam, quasi in omni opere construunt muros: maiori tamen fortitudine, vt infrà dicetur, quàm pulchritudine, cõtra quemuis impetum corroborantes.

Artifices periti.

Sed nec excellentissimi artifices desunt, tam indigenæ quàm alienigenæ: qui ob ingentem mercedem eò aliunde proficiscuntur, quique vtrique & firmitati, & decori satisfacere nõrunt, & possunt. Nam præter eorum manualem artem, reperiuntur in pleriſq; montibus Septentrionalium prouinciarum lapideæ moles, ita à natura

Lapides naturaliter apti.

in diuersitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatę, vt vix aliquid præter politum splendorem ad ornatum pulchriorem eisdem superaddi possit, prout apparet in vasto quodam monte Amaberg dicto, non procul ab insigni

Mõs Amaberg Monasterium Vastenense.

monasterio Vastenensi, per Illustrissimam mulierem S. Birgittam, cuius corpus in celeberrima memoria, & filię eius beatę Catharinæ primę Abbatissę, ibidem requiescentis, habetur, ędificato, immò & alio quodam cœnobio diui Benedicti, Aluastra

Aluastra monasterium.

appellato: vbi lapides varii coloribus, præsertim atri, ad quęuis ędificia incolarum

Saxa gratis extrahuntur.

gratis extrahuntur, ac ratibus, seu promontibus deportati, in pulcherrimum & commodissimum vsum à fundamentis fenestrarum interpositione ad culmina tectorum redi-

Certamen artis & naturę.

guntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emitur à possessoribus loci, ob inexhaustam huiusmodi saxorum abundantiam, vt deputentur ad

Mons vt vasta ciuitas appet.

publicam, & priuatam vtilitatem. Nec mons ille, omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longè nauigantibus aliter, quàm ciuitas aliqua turrita, mœnibusq; cincta, apparet. Extant hodie plura ędificia prędicti cœnobii Aluastra, atq; ciuitatis Lincopensis, eius generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricatâ. Sunt prętereà alii montes Ostrogothorum versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinę speciei, forma hexagoni, instar crystallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus (si

Lapides hexagoni.

superuacaneum

superuacaneus luxus æstimatorem haberet) splendidi parietes, admiratione pleni formari possint. Præterea apud Vestrogothos mons est eminentissimus Kindaberg dictus (de quo supra lib. II. cap. XXII. mentio facta est) in circuitu marmorea laxa adeo pulchro colore naturaliter variata habens, vt cuiuis structuræ applicata, plurimum decoris afferant, & vtilitatis. Demum in suppolaribus insulis magnetum montes reperiuntur, quorum fragmentis ligna fagina certo tempore applicata, in saxeam duritiem, & vim attractiuam conuertuntur. Deinde tam viui campestres lapides diuersarum formarum, quam cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, sed & muris, vbique applicabiles reperiuntur.

Kindaberg.

Montes magnetum.

Ligna fagina fiunt lapides.

De domibus fabricandis, & earum varia forma.

CAP. II.

DIVERSITATES ædificiorum miræ, multæque sunt in Septentrionalibus regnis, videlicet pyramidales, cuneatæ, arcuales, rotundæ, & quadratæ. Pyramidales scilicet ex solis hastis sursum connexis, deorsumque ampliatis, idque pro tempore æstiuo, ne fumo & flamma pariter cum solis ardore molestentur operarii manuales. Cuneatæ, ades ferè omnes in altum porrectæ sunt, vt densæ, onerosæque niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta: quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fissilibus scandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel sago confectis, diuitum verò tecta vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum, sunt cooperta. Arcuales structuræ satis artificiosè contra vim ventorum, casumque niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde necessarium vsum fabricantur. Talesque reperiuntur in ædibus magnatum pro supellectilibus domesticis, aut rusticanis conseruandis. Rotundæ, & hæ plurimum rarę, vt diuersi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitiis suis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores sunt, sed lignis grossissimis mira combinatione in angularibus iuncturis, quibus magistrale artificium ostenditur coaptatæ: & hę quoque fenestras habent plurimum in tectis eleuatas, vnde lux introrsum super quemlibet descendere possit. Muratę au-

Formæ ædificiorum variæ.

Operarii manuales.

Aedes cuneatæ, & quarę

Tecta vnde fiat

Tecta cuprea vel plumbea.

Structuræ arcuales.

Structurę rotundę, & curę

Struc. quadratę.

Magisterium artificiale

Fenestræ in tectis, & curę

Aedes muratę.

Nix obruit ædes.

tem ædes portas habent proportionatas, sed strictas feneſtras, ob intenſiſsimum frigus, & pruinoſas niues. Nam ſi maiores, amplioreſq; more Italico eſſent, conſtim minutiſsimis niuibus vento valido (veluti puluerибus turbine) agitatis, ædes ipſæ importabili mole illicò caſuræ replerentur.

De feneſtris in tectis.

CAP. III.

Feneſtrę ī tectis

ENESTRAE communiores Aquilonarium ædificiorum, præſertim in vaporariis, ſunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux è cœlo deſcendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos anguſtiores, ferreas habentes craticulas, & clauſuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex induſtria ſtrictæ, depreſſæq; ſunt, ne prædonibus pateant, & inimicis. Immò vt eiſdem & apertis hoſtibus ſagittando reſiſtant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egeſtæ terræ ſecretis foſsis, culmo, vel ſtipitibus frondoſis, ſeu aridis contectis, ne forte eo modo conficiant hoſtem. Sed hæc ſuperioribus lib. VII. cap. XXI. de pœnis incendiariorum particularius enarrata videntur. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei ſemine, combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, immò verius vt ſupereffuſa aqua tempore hoſtili paſcua præbeant ouibus, & agnellis, prout ſuperius reperitur oſtenſum. Quidam etiam in vrbibus eò conſtringunt loca ædium ſtruendarum, vt mutuo ſumptu, & conſenſu, coniunctis quinq; vel ſex lateralibus ædificiis, conſtituunt vnum caſtellum, vnicuiq; portam ferream ſortiſsimam præfigentes, vt etiam ſi hoſtis muros, & mœnia ſuperârit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmenſi à culmine domorum vbiq; arcetur) reſiliat ab incepto. Materiem autem ædificiis aptam & fidelem, ad vetuſtatem inducendam & conſeruandam, periti architecti nouerunt inuenire, immò ab arboribus abſtinere, quæ ædificiis impoſitæ, difficultatem parientibus ingerunt, & miſeras mortes, vt Plinius etiam teſtatur lib. XIII. cap. XIX.

Portæ ſtrictæ apud limitaneos incolas.

Parietes ꝑ mœnibus habẽtur

Inſidiæ tectæ.

Tecta terrea.

Paſcua in tectis lib. 9. cap. 38.

Domus incaſtellatę.

Holmia.

Aedificia nociua.

De maxis

De maxima multitudine, & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

CAP. IIII.

ABIETVM, & pinorum, ac iuniperi, laricisq́ maxima abundantia est in Aquilonaribus syluis, tantæq́ proceritatis, vt altis turribus æquari possint: & ob id quę mari sunt propinquiores, ad antennas, malosq́ magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quę ob cognatam resinam, & picem, sui natura imbribus, ne cito putrescant, sed diutius durent, resistere solent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vsu sunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuosa medicina conflatur. Arbores pineę nauigiorum tabulatis operimentis serrarum sectione, dolabrisq́ aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præsertim Lappones, in principio ęstatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami abietum pro vasorum circulis, immò & sepibus agrorum, ac arcubus ballistarum, sicuti & larices, quasi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoq́ proceriores sunt, quò locus natiuus fabulosior inueniatur: macro tamen corpore, quia arenosis fomentis haud nutriuntur, vnde pinguissimus succus resinam, seu picem emittens, connasci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima est in toto Septentrione: cuius hæc est virtus, vt incisa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittit, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortexq́ tegumento. Similiter & iuniperi legumina, immò & radices eius, beatissimo Iob teste, loco panis habentur, licet anxium accessum ob aculeos præbent: in quibus aculeis, seu spinis, prunæ viuaces, ignisq́ per annum durat: quem nisi restinguunt incolæ, suborto cœli turbine, ac tempestate, syluestre incendium excitatum, quasi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Abundantia arborum.

Antennæ.

Resina.

Pix.

Medicina voluptuosa.

Pãis corticeus.

Honos arborũ pinearum.

Betula.

Lachrymę arborũ potabiles.

Radices iunipi

Ignis conseruabilis per annũ

Adhuc de arboribus Septentrionis.

CAP. V.

Quercus.

QVERCVS incorrupta ſub aquis durat, & ob id vtiliſſima nauium coſtis. Corticibus verò eius coria præparantur, & perficiuntur, vti infrà de glacialibus ſtructuris oſtendetur. Sunt & alię arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vſu antennarum, ac vtres, & amphorę, reſina, ne intus putreſcant, liniendæ. Præterea aliæ ignoto nomine ſponte naſcentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus vtiles æſtimantur. Cotoneæ autem, & ſambuci cum ſuauibus dulciſſimis, ibidem reperiuntur. Itidem & ſalices duplici genere annotatæ: quibus ad premendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet ſteriles ſint, denſiſſima tamen ſobole excißis ramis, & plantatis renaſcuntur, vt reliquæ lignorum cæduæ ſyluæ germinantes, rurſus à radice ſucciſæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas, multaſq; radices habent inextricabiles, niſi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perſeuerant: quarum facilis ratio non datur, dum aliæ, alibiq; naſcantur. Hedera præterea veluti adulatrix adeò communis eſt, & oneroſa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, niſi extirpetur, abſumat.

Reſina phibet putrefactionē.

Qualitates arborum.

Salices duplices

Arbores renaſcuntur.

Hedera adulatrix.

De diuerſitate arborum.

CAP. VI.

Arborę diuerſitas.

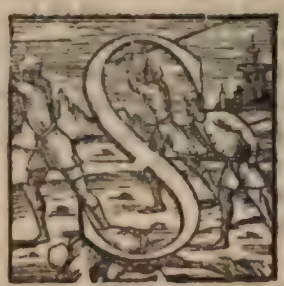

VNT præterea multiplicis generis arbores in eiſdem frigidis locis, & hæ præcipuè, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & altarum iuniperorum, quę ob proceritatem commodè, propter annexum odorem quaſi cypreſſinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter acreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictum erat) ſublimibus, & imis ſtructuris,

Aedes odoriferæ

Perpetuitas ſtirpis.

Sepes arboreę.

cturis, tanquam fortiores trabes, coaptantur. Quercus verò, & fagi, vltra septuagesimum eleuationis poli Arctici gradum, versus zonam frigidam non reperiuntur: immò paucæ reliqui generis, nisi betuleæ, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempestates. Verùm in terris versus Meridionalem plagam, maximus est prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu, glandium scilicet, & corylium nucum, ac fagorum, tempore sterilitatis incolæ loco panis pariter cum cęteris animantibus vtuntur: quę tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam sagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra, cauernasq; comportant: vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famem futuram cognoscentes, diligentius solito prospiciunt euentibus suis. Fagorum nuces triangulæ sunt, rubeo cortice munitę, subintrà barbatum calicem habentes: quarum esu, sicuti glandium, mirè impinguantur porci, sola inspecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, seu fluidius reperiatur.

Fagi.
Zona frigida.
Arbores fructiferę.
Panis.
Bestiæ sagaces.
Fames futura notatur.
Nuces triāgulę.
Laridum.

De fructuum qualitate.

CAP. VII.

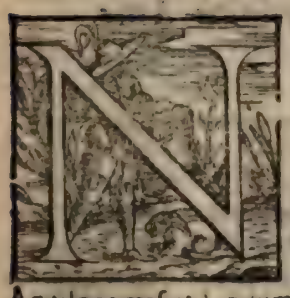

VCES corylinę adeò abundanter ibidem crescunt, vt indigenis, & aduenis sufficiant ad omnem optabilem vsum: quo fit, vt quæstus causa, ac mercatorum lucro aliquot millia vasorum è Septentrione in Germaniam exportantur: etiam stipites corylini, quorum tortuosa flexibilitate ferè omnia vasa commodissimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuersorum generum ibidem, vel feminata, vel transplantata, satis abundè crescunt: quorum etiam aliquod genus generosissimum est, vt (instar oliuæ, quæ nusquam in Aquilone crescit) in summo frigore matureścat: etiam syluestria poma, quę sibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureścant: & hæc vinosum saporem habent, ideoq; in potum musti nomine, torcularium pressura disponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladii succo suo perstringant: itaq; loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam: quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica sunt, & vltramarina, quia carnosiora, dulciorag; iudicantur, pretio maiori æstimantur. Similiter & pyra, ac pruna siccata: non enim, nisi duo genera, in Aquilone nascuntur, alba scilicet, & nigra. Cerasa etiam in duplici genere, syluestria scilicet, & hortensia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant stuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia in opacis, vmbrosisq; locis sine solis attactu enascuntur. Quæ verò sole tanguntur, satis grato sapore placere solent. Sunt præterea quædam arbores ignotæ virtutis, quæ sine floribus producunt niuales fructus, vt Plinius lib. XIII. cap. V. opinatur. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulcescunt. Syluestres verò serinum habent saporem, fortè propter canos arborum villos, solis ardorem excludentes: alioquin aliqua possent blandiri suauitate vescentibus.

Nuces.
Flexibilitas tortuosa.
Poma & pyra frigore maturescunt.
Oliuę nullę in Aquilone crescunt.
Poma mēse decembri maturescunt.
Acies gladii perstringitur.
Figuræ variæ pomorum.
Vltramarina poma.
Poma hortēsia.
Arbores ignotę virtutis.
Sapor blandus.

De Gummi abietino, siue Resina, & origine Ambræ, seu Succini.

CAP. VIII.

Succinũ & ambra.

Origo verior succini.

Maturitas succini quando.

Ranæ.
Mures.
Culices.

Succinũ ĩ mare defertur.

Durities saxosa

Prutenicum littus.

Edictum de succino.

VIA maxima varietas in scriptoribus de origine, & natura, ac qualitate succini, seu ambrę reperitur, præcipuè Perotto referente, qui insigni diligentia concordare nisus est multorum opinionem singularem, vnde, & quomodo nascatur hic liquor gracilis, & mirandus: idcirco quid verisimilius est ex Aquilonarium sententia, hic veniet attendendum. Abietes, seu pineę arbores, natura sua resinosę, excelsa proceritate siue super littora maris, siue super riuos, vel alias syluarum decliuitates crescentes, succinum sudant, maximè dum maturis frugibus solis feruor (vt infrà præsenti lib. cap. XX. latius dicetur) torrentibus ipsis Iunio, Iulioq; mensibus incendiosior, Cancri atq; Leonis tetigerit metas, tum istę arbores ęstu valido fissis corticibus, succinum sui liquoris in subiectos latices, seu fluuios, indurandum emittunt: sicq; stillando, quodcunq; obiectum corpus sui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quo fit, vt ranę, mures, culices, araneę, muscę, aristæ, legumina, & his similia, in resinoso hoc visco (vt infrà lib. XVIII. cap. XII. patebit) raptâ inuoluantur, ac indurentur, etiam si in arenam ceciderint continuatę guttę, quia imbre supereffuso ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi instar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt saxosa duritie coctum, dira tempestate per mare Gothicum, seu Finnonicum, ac Liuonicum euomatur in Prutenicum littus, scilicet Meridionale, directè oppositum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vndę voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli nisi deputati, & iurati laboratores, succinum huiusmodi colligere possunt.

De quæstu

De quæstu, & vsu Succini.

CAP. IX.

VIVS autem succini non exiguus quęstus est primùm Principi, in cuius littore ad plura millia vasorum quotannis colligitur, & mercatoribus in ipsa grosaitie venundatur: qui politiori superinducta purgatione, in variis formis tum terrestri, tum marino itinere, sic splendidè purgatum, in longinquas deportant regiones, vt indurati liquoris splendorem admirantes, pulcherrimam raritatem appretientur. Vbi enim nascitur, ob assiduitatem parum voluptatis allicit, vel vilescit: vbi alienigenis in maxima auiditate seruatur. Adeò nulla voluptas est, quæ non assiduitate sui fastidium mortalibus pariat, vbi raritate, & temperamento affectuum, ac vsuum, in maximo desiderio postulatur. Ex hoc succino gentilium superstitiosa vanitate ob mirum splendorem, simulachra, immò & latę mensę susorum singulari artificio fabricantur. Ideò pretium eius per occasionem euentuum, ac vtentium variatur, & eò auidius, quò in se contineat omnium colorum diuersitatem; atqꝫ formam, seu corpuscula animalium prędictorum minutorum, origine distillationis incorporata, veluti nonnulę arbores, quæ asperitate aquarum lapidescunt, prout alibi relinquitur enarratum. Sunt igitur artificum huius succini maximę societates, quę eo quęstu partim sub dominio Regis Polonię in opulentissimo oppido Gedanensi, partim sub Ducę Prussiæ liberaliter viuunt, largumqꝫ tributum principibus, ac magistratibus eorundem pendunt: & fortè opulentior fors eisdem artificibus proueniret, si fragmentorum succineorum susoria conglutinatione minutias igneo feruore conflare scirent. Et licet hæc ars auidè satis desideratur, ibidem tamen adhuc, vt apparet, nondum adepta, & forsan vix vt susilis, aut malleabilis fiat, adipiscetur. Pompeia Neronis vxor succinei coloris capillos incessanter nutriens, omnes fœminas habuit in ea voluptate sequaces.

Quęstus succini

Succinũ exportatur.

Voluptas nauseam habet.

Mensę succini.

Diuersitas colorum.

Arbores lapidescunt.

Rex Polonię

Dux Prussię.

Quęstus maior quomodo fit.

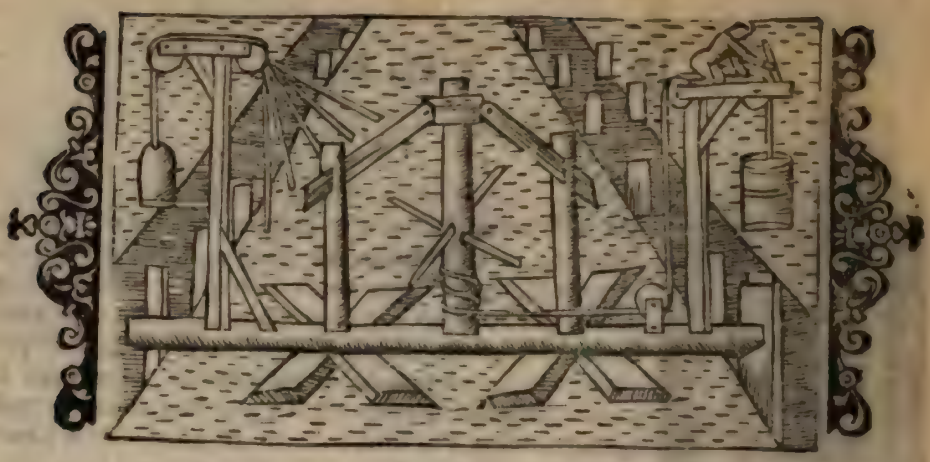

De palis intra glaciem firmandis.

CAP. X.

Glacialis fortitudo.

Pali firmantur.

Modus calcādi glaciem.

MAXIMA præterea commoditas fundamentorum sub arcibus, turribus, aut muris firmandorum, præbet ipsa planities, & fortitudo glacialis, vbi rotulis, & funibus inter altas trabes dispositis, pali prædictorum lignorum ferreis cuspidibus muniti, violento casu grauissimi ponderis suspensi, ac artificum manu laxati, ad ima truduntur: longoq; situ & ordine, quomodo & quantum sufficere videtur, diligentissimè collocantur. Nec lubricitas glaciei laborantibus obstat, ne trabes, seu palos plurimum magnos, & ponderosos extollant in altum: quia plantis ferreis triangulis sub pedibus alligatis, gressum vel regressum, iuxta exigentiam intensi laboris, moderantur: immò talibus suffulti ferreis stylis, tantum trahunt bini homines in glacie, quantum iumenta decem in plana tellure vix amouerent. Nec indiget probatione vis ista. dum homunculi quouis impulsu facilimè mouetur in aquis vastissima nauis. His igitur, & similibus palis innititur regia ciuitas Stocholmensis regni Suetiæ, in profundissimis aquis magnificentia, & sumptibus antiquorum in Meridionali latere ac littore fundata, & ita portubus, ac pontibus distincta, vt nullę naues, quantuncunq; in toto Oceano vastæ sint, velis laxatis illicò ad pontem sine anchoris solo

Nauis vastissima mouetur à puero.

Holmiæ fundamentum.

Portus apertissimus sine anchoris.

fune ad omnem vsum mercium exponendarum, vel imponendarum firmari possint, prout superius de eius magnifico portu, & emporio est ostensum.

De conge-

De congelatione aquarum impedienda.

CAP. XI.

NE autem longissimæ noctis gelu glacies contra palos intrudendos constringatur, aqua perfunditur viscosa pinguedine marinarum belluarum, qua supernatante omnis congelatio aquarum prohibetur, quemadmodum superius in libro de glacialibus bellis cap. XXIII. satis est ostensum. Super hos etiam palos taliter aquis fundoq; immersos, ædificantur domus lignææ magnarum trabium, tabulisq; abietinis, vel pineis superpositis, populeis, siue betuleis corticibus, & subtilibus truncis rotundis conteguntur, maxime ad effectum mures, vermesq; arcendi, ne grana, vel alia esui necessaria corrodantur, vel igne domestico indiligenter custodito consumantur. Attamen domus illæ quandoq;, etsi super aquas firmatæ sint, tamen fulgure, vel hostilibus insidiis aliquando incenduntur quemadmodum in mediis aquis Venetiis multoties fieri vidi, scilicet domestico foco malè sopito optimas, ac ornatissimas ædes concremari. Quòd si ignis non fecerit depopulationem, tunc vis ventorum adeò sæuire solet in pleriscp portubus marinis, præcipuè regiæ Holmensis in Suetia, vt maxima nauigia multigenis referta diuitiis, ad vela parata in vno momento submergantur. Nec plus ex eo naufragio, ob inscrutabilem profunditatem, conspici permittitur, quàm summitas mali maioris, seu antennæ, vel candidi veli. Creditur cp propterea diuersis temporibus eo in gurgite maiorem auri, argenti, æris, ferri, cusæq; monetæ thesaurum fore quàm habeant pronunc ditissimq; arces, & ciuitates: cuius euidens testimonium, & exemplum si quis admirari velit, videat historias charissimi fratris & antecessoris mei Io. Archiepiscopi Vpsalensis.

Noctes longissimq.

Domus supra aquas ædificantur, & quare?

Domus in mediis aquis cõburuntur.

Naues submerguntur.

Diuitiæ infinitq aquis inclusæ.

De fundamentis ſuper glaciem conſtructis, vel conſtruendis.

CAP. XII.

Tps obſeruatur in ſtructuris.

VOLENTES inſuper architecti ſagaces in aquis ſuppo-nere fundamenta, & erigere ſublimes ædes, tempus obſer-uant, quo ſtagna, vel flumina glacierum fortitudine vnius ſaltem palmi (cùm aliquando ad X. palmos, & vltrà) ſunt conſtricta: tuncq; ligna vi aquarum imputreſcibilia, ſaxis annexis gurgiti conuenienti ordine immergunt, omniaq; menſuratim adaptant, vt glacies ſolis ardore reſoluta, ſuper littora, vel remotiores aquas habeant fundamenta firmiſsimè collocata, ea pręſertim cauſa, quòd tutius ab incendiis, ful-gure plerunq; ſuſcitatis, meliores res ſuas valeant obſeruare. Ligna autem eiſ-dem impoſita fundamentis, alnus, fagus, pinus paluſtris, & quercus ſunt: quæ tan-tum aquis immerſa indureſcunt, vt ferè in ferream duritiem conuertantur. Ideoq; huiuſmodi ligna, pręſertim quercus ſupradictas, magno numero & quantitate aquis annuatim immerſas, donec ædificandum ſit, diligenter obſeruant: immò etiam, vt apud Heluetios (Suecorum Gothorumq; ſoboles, & aborigines) paſsim cernitur, ipſa quercina ligna vaſta magnitudine & multitudine in aquis, tanquam hereditarius & dotalitius theſaurus, perpetuò cuſtodiuntur: nec poſtea ab aquis ad vſum extracta, abſq; infu-ſione aquarum terebrari, vel dolari valebunt.

Fundamenta fi-unt ſuper gla-ciē dimergēda

Ligna apta pro fundamētis.

Quercus indu-reſcunt aquis immerſæ.

Ligna quercina

De eos

De eodem.

CAP. XIII.

EDIFICIA verò lignea super aquas in altum eleuanda, ex trabibus fissilitatem rimarum non habentibus, commodius (ne obliquo imbrium, vel niuium casu, & impressione putrescant) construuntur. Quo autem tempore ex nemoribus artificum industria secari, & extrahi debeant, breuitatis causa curiosum lectorem ad Plinium lib. XVI. cap. XXXIX. remittendum puto: qui & alibi lib. XXXVI. cap. XV. ædificia sine clauo & ferro fieri probat: quod in Septentrionalibus locis (minimè indigens probatione) fieri solet: vbi spatiosæ ædes sine ferrea compagine solidissimè fabricantur, præsertim in extremis terris Bothniæ, vel Septentrionis, vbi rarus est vsus ferramentorum, ob defectum eius metalli, & propter excellens artificum ingenium, qui non secus ædes, quàm arcas bituminatas (vt ne aquarum guttula instillet) perfectè construere norunt. Ab his autem lignis cauere coguntur, quæ intus lapides nutrierant tacitis incrementis, ne ferris, & dolabris sint nocitura. Attamen vt pontibus in paludinosis voraginibus, vel calcibus coquendis inseruiant, diligenter aptantur. Sunt & certa lignorum genera, quæ forinsecus ad structuram ob scabrosos cortices omnino videntur incommoda: sed duobus, vel tribus digitis à cortice depositis, optima redduntur ad quemlibet artificis vsum: immo tota arbor ex incisione, vel fissione, quàm apta sit, architectorum experientia manifestatur, prout etiam toti fontes ex venula cognoscuntur, quemadmodum superius de scaturigine fontium est ostensum.

Ligna nõ rimosa.

Plinii positio notanda.

Aedificia sine iunctura ferri.

Vsus ferri rarus sub polo arctico.

Lapides arboribus connati obstant ferris.

Ligna intus aptiora.

Experientia architectorum.

De portubus expurgandis.

CAP. XIIII.

VIA littora, ac portus marini, vbi nauigia vel ingredi, vel egredi, aut in anchoris stationes habere solent, ventorum violentia, & arenarum egestione in graue damnum Reipub. sæpius obstruuntur, vel limo è fluminibus egesto elevationes, & angustiores constringuntur, prouisum est veterum sagaci industria, vt modis hic depictis, vel aliis similibus remediis contra tam insignia damna publico stipendio occurratur, eo videlicet modo, quòd aliquot peritioribus, vel pluribus in populo operis magistris, ducenti, trecenti, vel plures, aut pauciores statotempore deputantur laboratores, qui non segniter ordine & pretio constituto, exequantur imperata. Hi igitur per decades distincti, vt pars in littore, pars super aquas, ordinatè laborant: idq; per sarculum ferreum dentatum, siue vngulatum, qui inter duas nauiculas suspensus à littore educitur, ac inter disiunctas hastas in fundo fixas, recto descensu grauitate vrgente dimittitur in momento, sicq; dimissum arena, vel limo repletum, funesortissimo eius caudæ alligato, per littorales laboratores magna violentia extrahitur, eò quòd plus molis in littus reducitur, quàm in curru trahentibus octo equis educi posset,

Violentia vētorum obstruuntur portus.

Modus purgandi portus.

Portus sarculo ferreo purgantur.

De fossis

De fossis, & canalibus repurgandis.

CAP. XV.

AETERVM stipendio publico, ac denario diurno plures homines, vt aqueas fossas, siue canalia distincto ordine, & loco purgent, cum nauiculis à præsidentibus conducuntur, hoc scilicet modo, vt vnusquisq; longum, siue protensum fossorium cauum, & curuatum habeat, idq; in fundum purgandum demissum, arenaq;, vel limo repletum extrahat, ac nauiculæ propriæ, qua more piscatorum vehitur, donec repleatur, immittat, ficq; repletum, ad locum præsidentium iussu ad iustam distantiam extra mœnia designatum, comportet: qui locus si palustris, & mollis est, longo & lato tractu ordinatis firmatur palis, diurnoq; aquarum fimo, & platearum luto repletur, & eleuatur, vt sole ventisq; desiccetur: tandem primùm oleribus, inde plantis, & fructiferis arboribus, postea solariosis ædibus pro hominum conuictu distinctis plateis, siue regionibus adaptantur. Talesq; ædes regimine præsidum multiplici modo & iure, secundum prouidam obligationem eorum, qui ædes, & hortos huiusmodi inhabitandos suscipiunt, disponuntur. Plateæ verò, vel vici publici, eo ordine distinguuntur, vt decorum, vtilemq; aditum habeant ad principalem ciuitatem, vel castellum, cuius leges, & mensuras, ac onera comportare teneantur. Si verè arida, ac plana extra mœnia videntur loca, congestum nihilominus limum super ea componunt, donec foraminibus distinctis, apta sit pro defensoriis tormentis sustinendis. Mira itaq; industria soliciti sunt laboratores prædicti, vt aucto numero nauicularum, quibus fimum exportant, auctam recipiant mercedem, continuo labore cumulandam. Sed mirabilior, ac discretior præsidentium est industria, qui ciues indigentes eo compendio releuant, ciuitatem incolis habitandam amplificant, ac fiscum sine quoruncunq; iactura prouidè adaugent. Reliqua qui videre velit, in simili Reipublicæ bono multiplicando, Strabonem legat lib. primo in verbo Sarbonicus lacus: vbi plurima recenset de inundatione, & decursione maris, lectu non indigna. Etiam Cassiodorum lib. I I. in epistola directa Senatui Vrbis, hoc modo: Theodericus Rex, Grata nobis est &c. Et sequenti: Iustitiæ ratio &c.

Modus purgandi fossas.

Locus palustris fimo firmatur.

Ordo faciendi hortos, ædes, & muros i palude, vel molli loco.

Distinctio platearum.

Industria fidelium præsidentiũ valde laudanda.

Fiscus sine iniuria augetur.

Sarbõicus lacus Cassiodo. lib. 2

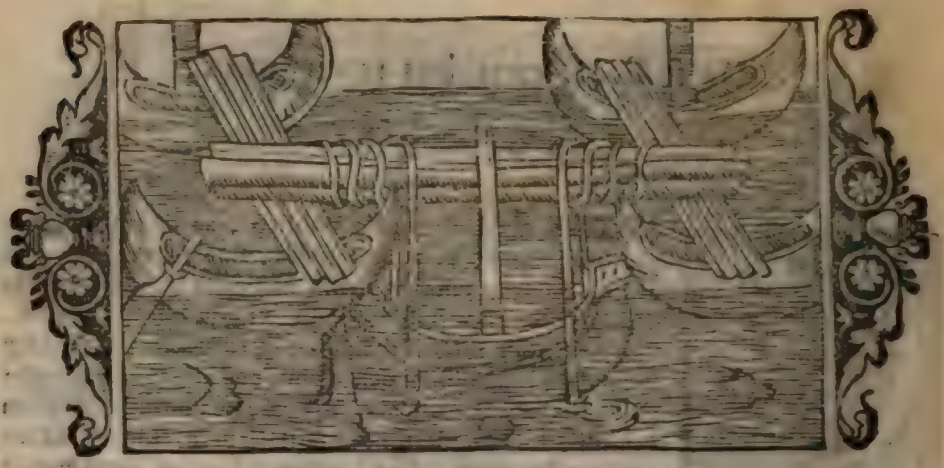

De nauibus extrahendis.

CAP. XVI.

Res desolata iuuatur.

ICET sola inspectione figura hæc videatur se, suamq; causam fine quouis vlteriori interprete manifestare: attamen nonnihil addendum erit, quo deprehendatur, humano ne genio desolatis admodum rebus succurri posse. Euenit enim aliquando, quòd tempestatum vi, vel alia quauis negligentia, etiam in sereno vento, & tuto portu, excelsa nauigia submergantur: quo casu duo, vel quatuor eximiq; naues aquis repletæ, trabibusq; desuper connexæ, in vtroq; latere adhiberi solent, vrinatorumq; ingenio fortissimis funibus subtus erigenda nauis colligari, ac desuper dextrorsum & sinistrorsum in trabibus firmari, & demum omnibus ritè dispositis, atq; aquis è nauibus exhaustis, paulatim suo ascensu exoneratis, submersum nauigium eleuatur. Si autem vicino littori submersa videtur nauis, funibus ac rotulis inter palos, siue machinas ligneas affixis, virtute robustorum hominum (quorum numerus illic infinitus est) facilimè eleuatur, & eductur extra aquas. Nauium verò bellicarum, æneis ferreisq; bombardis, & tormentis, lapideisq; globis repletarum, inter multas quomodolibet submersas, vix vna saluatur: non quòd vires, sumptus, & ingenia pro eisdem extrahendis in Principe, & populo deesse videantur: sed quia inter cæcas (vt vocant) rupes, veluti turres, aut antra cauernosa, demersæ tenentur: eiusq; rei periculosus casus ferè continuis annis in Septentrionalibus aquis incidens, memoriam ad posteros mittit, ne putent se vel à tempestatibus, vel naufragiis, vel aliis horrendis incommodis, vel seuerâ Dei vltione securos, & immunes, quando tales res in nauibus portant, vnde offensus Deus vltionem emittit, sicuti sunt campanæ diuino obsequio dedicatæ, quæ sub colore defendendæ religionis, & patriæ, contemptibiliter vertuntur in bombardas. Nec negandum erit defensionem fieri debere: sed non cum iniuria diuini honoris, propter quem in Ecclesia Catholica ad excitandum populi deuotionem, campanæ sunt institutæ. Quid etiam lucri Lubicenses, & eorum complices anno M.D.XXVI. ex talibus profanatis Ecclesiæ rebus habuerunt, eorum annales, sicuti & vicinarum regionum, vnde fuerunt violenter extractæ, quasi de auro Tholosano occupato, nil profuturo, perpetuò atteſtantur.

Nauigia in portu submersa extrahuntur.

Nauis submersa leuatur.

Naues bellicę rarissimè leuãtur, & quare?

Antra cauernosa sub aquis.

Vltio diuina.

Cãpanæ in bõbardas transfusæ bellatorib' infortunatę.

Auro Tholosano oẽs depauperantur.

De trabibus, marinis fluctibus in littore opponendis.

CAP. XVII.

QVAM vehemens, & tempestuosus ab Aquilonaribus spiraculis exurgit ventus, superioribus primis libris cap. de natura Tiphonis, ventiq; Circii, extitit demonstratum. Nunc autem quale commodum, vel damnum in portubus saluandarum nauium efficere soleat, paucissimis exemplis ostendetur. Extant in Occiduis littoribus Cęs. Maiest. Zelandiæ, Hollandiæ, ac vtriusq; Frisiæ, altissimi arenarum montes & colles, solummodò è visceribus profundi maris Germanici, dudum vi ventorum integro anno aut plus, à Septentrione perflantium, recollecti: qui nec herbam, nec fruticem, nec virens aliquod, ob solis adustionem, & continuam ventorum asperitatem, gignunt: attamen eminentissimo aspectu suo multis instanti naufragio perituris, indubiam spem afferunt, vt sinum vmbramq; eorum arripientes, salui fiant: hocq; solum commodum est, vt à longè hos montes prospicientes, & accedentes, directius inueniant portuum securitatem: & forsitan vno, aut altero monte infelices, ac trepidos nautas non excipiente, tunc ordine naturę sese alii montes offerunt, eosdem continuò in portu tuto recepturi. Neq; tamen turres in portubus melioribus ostendendis desunt, in montibus his fabricatæ, aut alia signa gibbosa montium, ne periclitentur nauigantes.

Tipho. Circius.

Montes arenosi vulgariter Sanddunen dicti

Montes ostendũt portus.

Montes quasi à natura ordiati

Turres portuũ.

De vehementia ventorum, & fluctuum in multis portubus Aquilonis.

CAP. XVIII.

Vis ventoꝝ vehemẽtissima.

VIS etiam ventorum tanta est in littoribus Germanię, Septentrionalibus regnis oppositis, vt robustissimos lapideos aggeres, lignis lapidibusq́ quasi impenetrabiles muros instar montium cõgestos, fluxu & refluxu stridentibus cõtinuè vndis (veluti stupas) diuisos infringit, secumq́ in profundum extrahit, ac demergit, nec vllum vestigium tam vasti aggeris, & fortissimę compaginis post se relinquit. Quocirca maritimi præfecti, seu portuum conseruatores, vrbium scilicet magistratus (ad quos depopulati portus cura pertinet) immensam lignorum struem craticulato, vel retiario opere connexam, vacuis doliis, seu vasis suppositis, quasi natantem, in locum exesi aggeris ardua manuum multitudine, & magnis sumptibus apportari procurant, infinitisq́ lapidibus diuerso nauigiorum, præsertim promonum, vel dromonum genere, apportatis & impositis, ad ima disposito ordine dimergunt, ferreisq́ iuncturis multarum millium librarum ita connectere conantur, vt nulla vis humana vnquam credatur opus illud resoluturaꝛ: attamen ne rapax elementorum vis redeat, in continua formidine pendent. Vasa autem moli illi subiecta, vel alligata, funibus excisis, violentoq́ pondere liberata, adeò repentè ab aquis in altum exiliunt, vt fulminis impetu videantur eiecta.

Nil relinquit ęqua tempestas.

Strues lignorũ immensa.

Vsus ꝓmonũ.

Rapax elementorum vis.

Vasa exilitia.

De portubus per signa littoralia petendis.

CAP. XIX.

TVRRIBVS altis in littore, & portu vrbium, ignis copiosus, maximè in latissimis lucernis multitudine candelarum, in loco eminentiori repositis, in autumno, hyemeq́ in mari Germanico, Sarmatico, ac Gothico, sub continuis noctibus resouetur, vt nauigantes securius, commodiusq́ optatos portus valeant inuenire: quia in nonnullis eiusdem maris littoribus importuosa loca, vel rupes sub aquis latitantes, vel arenosi colles vi tempestatum (vt prædictum est) coacti reperiuntur, vt naues

Ignis resouet in noctibus eminentiori loco.

Colles arenosi.

vt naues his obstantibus, nunquàm dirigi poterunt in tutas stationes, præsertim tempore densarum tenebrarum decrescentis autumni, & hyemis, quando negotiatores ob classes hostiles frequentius quàm commodius, causa ingentissimi quæstus & lucri nauigare consueuerunt: & ob hanc rationem communibus mercatorum expensis continuò hæc luminaria nautis intrare volentibus, super portuum turres incenduntur. Sed rursus cauere solent, ne nauis aliqua hostilis è sublimiori culmine mali, vel antennæ, pro insidiis instruendis ardentes habens lucernas, latitet obliquo latere dextrorsum, vel leuorsum extra communem viam. Verùm his, & similibus occurrentibus malis, periti fidelesq; nautæ ex industria, & experientia, virtute adhærentis arenæ, bolide in profundum dimissa, cognoscere possunt, an propè, vel procul petendus sit portus, vt aliorsum insidias fugiendo declinent. Præterea cernuntur ingentia dolia, intus & foris picata, ferreis catenis, & anchoris in profundo ligata, quæ diurno tempore, vel hyemali plenilunio trepidantibus nautis securum ingressum ostendere solent, quemadmodum in portubus Venetorum cuneatis lignorum, vel saxorum turriculis demonstratur. Veruntamen post sæuas tempestates nouos semper introitus anxiè scrutari coguntur, quemadmodum Romani in hostiis Tyberinis, vel potius aliunde adnauigantes, ne fortè affluxus & refluxus maris, ac Tyberis ore obstructo, aliquando limo saxoq; congestis, vel innauigabilem, vel periculosum aut flexuosum efficiat portum. Quomodo autem id fieri credatur, supraallegatus Strabo capite huius libri XV. in verbo Sarbonicus lacus, ostendit.

Nauigatio hyemalis lucrosa sed periculosa

Lucernæ continuę i turribus portuum.

Insidiæ piratarũ cauendæ.

Profunditas maris bolide iuestigatur.

Dolia picata natantia introitũ monstrant.

Portus Venetorum.

Hostia Tyberina Romani notent periculũ, et euitant in tpe.

Adhuc de origine Succini, vel Ambræ, superius non notatum.

CAP. XX.

DE Succino, seu ambra, & eius origine, ac quæstuosa collectione, licet multi graues autores minimè conueniant, tamen eius naturam verius quàm alii, Cassiodorus lib. V. Epistolarum cap. II. Hęstis scribens, attigisse videtur. Ait enim: Hæc quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, vnde & Succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere: fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritate pingueſcens, vt cùm in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, littoribus tradatur exposita. Hæc ille dicit, videlicet ex arboris succo, nimirum abietis, vel pini, vel vtriusq; succinum nasci, vt defluens viscosa tenacitate sibi quodcunq; obuium, vt sunt ranunculæ, aranęæ, vespæ, formicæ, vel vermes, sibi incorporet, atq; diuerso colore decoret. Immò eiusdem autoris opinioni superaddendum est, apud pictores vix coloribus res ita depingi posse, sicuti natura colorem variauit in ambra, seu succino, arte peritorum artificum elaborato. Ex Sueticis, Finlandicis, ac Eſtonicis littoribus succinum indeficiens perpetuò venit in Prussiam, & inde in remotiores regiones effertur, sed præcipuè ex Prussiæ emporio Gedanensi. Talisq; ambra, seu succinum, omnium colorum capax est, & vermiculorum. Nec solùm in littore hoc marino post diras tempestates colligitur, sed & duobus, tribusue milliaribus à mari in agris vomeribus exaratis. Sed hoc quod quasi atra flamma resplendet, semper ad ornatum plebearum fœminarum venundatur.

Natura & origo succini, seu ambræ.

Metallum sudatile.

Vermes diuersi succino incorporantur.

Color variatur in ambra.

Succinum vnde venit.

Prussia.

Gedanum.

Succinu à Prussia portatur in remotas regiones.

De incendiis extinguendis.

CAP. XXI.

Ignis quasi perpetuus in Septentrionalibus regnis.

Causæ variæ vnde incēdia fiūt

CVM maiori parte totius anni ob intensum frigus homines Septentrionales perpetuum enutriant ignem, mirum non est, si illic grassentur incendia vsq; ad extremam omnium rerum depopulationem. Aliquando enim populis magnis laboribus & vigiliis fatigatis, aliquando potu somnoq; sepultis, aliquando hostilibus insidiis, aliquando coruscantibus tonitruis, aliquando secretis naturæ fomentis tempore nimii æstus, & continuarum balnearum, & clibanorum, quandoq; bombardalium puluerum incautè custoditorum, quandoq; etiam pistorum, cocorum, coctorumq; ceruisię, & fusorum metallicorum pigritia, vel alio quouis fortuito casu excitantur ignes, vel extincti tenuissima relicta scintilla, maioribus flammis erumpunt. Quo euentu quicquid occurrit (citius tamen res vilissimæ, quàm pretiosæ) turbata ratione saluatur: nec alio periculo magis, citiusq; ostenduntur affectus, aut passiones, quàm in simili miseria, & repentina calamitate, vbi interuallum non admittitur consulendi peritos, vel expectare amicos. Prima tamen cura debilium parentum, imbecillium q; infantum, tanquam melioris substantiæ, periculo eruendorum adesse consueuit. Deinde supellectilium pretiosarum, atq; literarum, & iurium quarumlibet possessionum. Insuper thesauri: cuius amori perplexo, vel difficili extractioni plurimi intenti, cadentibus incendio tectis, parietibus, portisq;, & fenestris flamma præclusis, ibidem interiunt, vel parte infelicis pecuniæ, auri, & argenti humeris suspensa, præcipitio & grauitate sese saluare cupientes, vel illicò obeunt, vel membris confractis sempiterno dolore tabescunt.

Res vilissimę citius quam bonæ saluantur.

Affectus ostendendùtur i calamitate.

Cura prima liberandi parentes & infantes

Supellectilia.

Iura.

Thesauri.

Onusti pecunia crudeli creman tur.

De fidelis

De fidelibus amicis tempore incendii probandis.

CAP. XXII.

VLTIS tamen prosunt fideles amici, qui subita præsentia tam homines, quàm thesauros, ac quicquid pretiosum fuerit, congregantes, ad omnimodam restitutionem seruant, eaq; omnia præter spem patronis saluata consignant. Sed neq; negandum erit, quin rapaces, & furtiuæ manus adsunt, quæ occasione quæsita, & inuenta, magnam partem diripiunt, & exportant: quos ideò recenter apprehensos, velut incendiarios non fortuitos, ignibus cremandos immittunt. Veruntamen subortis flammis, mox signo sonoq; prætorianæ campanæ, & si fortius vrget, maioris Ecclesiæ, cuncti excitati, ad incendia restinguenda harpaginibus, atq; coriarijs vnis arreptis, celerrimè accurrunt. Statuto enim vrbico quisq; ciuis X. vel XX. XXX. aut amplius ad eum vsum reseruat vnas: quia ab alto effusa aqua, illęsæ iactantur, & subitò repletæ redduntur. Mos erat fratribus religiosis, viris satis valentibus, primùm præ omnibus cęteris (quia vigiles sunt) ad reprimendum ignium incrementum concurrere, & sese extremis periculis alacriter pro ciuibus, quorum eleemosynis viuerent, exponere, vbi reliqui inspectores quasi otiosi asabant. Sed nunc vnius perditissimi fratris apostatæ Lutheri, tantum vbiq; incendium excitatum est, vt nec monachi, nec fratres vniuersi, vel ciues, vel magistratus, Duces, Reges, aut Imperatores, aut Summi pontifices totaliter illud ipsum extinguere possunt. Adeò voluptuosum est miseris apostatę sequacibus, ardenti rebellione ruere in ignes & flammas, quibus comburentur peccatores; quorum etiam conscientiæ vermis non extinguetur in sempiternum.

Amici fideles.

Manus furtiuæ adsunt.

Cãpanę pulsatę oẽs excitãt ad extinctionẽ ignis.

Vrnæ coriarię.

Harpagines.

Fres diuersorũ ordinũ extinguũt incẽdia.

Incẽdiũ Lutheri apostatę.

Vermis conscię

De naufragantibus, & naufragiis restituendis.

CAP. XXIII.

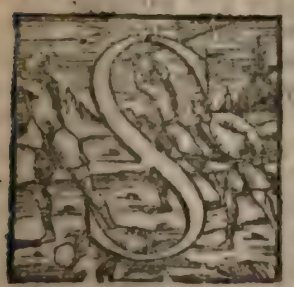

ED nec minor cura adhibenda est in naufragantibus consolandis, aut eorum bonis restituendis, omni iure, æquitate, & pietate id suadente, ac legum veneranda potestate sanciente. Dicit enim Iureconsultus l. qui leuandæ .ff. ad l. Rho de iact. Qui leuandæ nauis gratia res aliquas proiiciunt, non hanc mentem habent, vt eas pro derelicto habeant: quippe si inuenerint eas ablaturos, & si suspicati fuerint, in quem locum iactę sunt, requisituros: vt perinde sit, ac si quis onere pressus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuersurus, vt eandem auferat. Præterea paragr. fi. Insti. de re. di. Alia sanè causa est earum rerum, quæ in tempestate maris, leuandæ nauis causa eiiciuntur. Hęc enim dominorum permanent: quia palàm est, eas non eo animo eiici, quòd quis eas habere nollet; sed quò magis cum ipsa naui maris periculum effugiat. Constat ergo eos Principes in Aquilonaribus regnis, ne dicam latius per orbem, nimis impiè miseros naufragos, non solùm ademptione bonorum affligere, verùm aliquando etiam, vt eorum bonis potiantur, vita priuare. Quò autem illud celerius & opportunius admittant, speculas, seu limites, signaue littoralia, ad omne naufragium euitandum posita, abscindi, destrui, & auferri procurant. Nec tantum ingemiscẽdum est, multis retroactis temporibus hęc nequissima lucra talibus in-

Naufragis bona sua restituenda.

Res in via abiectę domini permanent.

Nauis leuandæ cã abiecta restitui debent.

Signa littoralia iniquissimè auferuntur.

Bona naufragantium plerunq; iniquè detinentur.

geniis quæsita fuisse: sed quod & abominabile, hoc infelicissimo seculo, etiam ab illis, qui istis in locis Christianos meliores se esse profitentur, omni iustitia, immò Dei timore posthabito, tales rapinas, quasi bono titulo quæsitas, summoperè suæ formidine amplectuntur.

De pœnis bona naufragorum diripientium.

CAP. XXIIII.

Constitutio Fridenci 2. ꝯ naufragiis.

HANC autem maleuolam præsumptionem, & execrabile factum, qualiter iura tam diuina quàm humana, sacratissimis constitutionibus detestentur & puniant, aut punire præcipiant, his verbis ostenditur: Nauigia enim (inquit Fridericus secundus in ti. De statu. & consue. & immuni. loc. relig.) quocunq; locorum peruenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam nauigia ipsa, quàm nauigantium bona illis integrè reseruentur, ad quos spectabant, antequàm nauigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic aduersatur sanctioni: nisi talia sint nauigia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut sint nobis, vel Christiano nomini inimica. Transgressores verò huius nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur, & si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis aliis compescatur. Insuper per textum in vers. fi. Insti. de re. di. hoc modo puniuntur: Qua de causa, si quis res fluctibus expulsas, vel etiam in ipso mari nactus, lucrandi animo abstulerit, furtum committit. Deinde l. si quis. ff. de incen. rui. nauf. ra. na. expug. taliter corripiuntur: Si quis ex naufragio, vel ex incendio, ruinaue seruatam rem, & alio loco positam subtraxerit, aut rapuerit, furti scilicet, aut alias bonorum raptorum iudicio tenetur, maximè si non intelligebat ex naufragio, vel incendio, ruinaue eam esse. Iacentem quoq; rem ex naufragio, quæ fluctibus expulsa sit, si quis abstulerit, plerique idem putant: quod ita verum est, si aliquod tempus post naufragium intercesserit. Alioquin si in ipso naufragii tempore id acciderit, nihil interest, vtrum ex ipso mari quisq; rapiat, an ex naufragio, an ex littore.

Pœna raptorũ, bõa naufragorũ detinentiu. Furti astringuntur qui naufragia rapiunt.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE AGRICVLTVRA ET HVMANO VICTV
LIBER XIII.

PRAEFATIO.

BONAE, & tranquillæ, ac ſecuræ vitæ quantum præſtat agriculturæ conditio, nemo ignorat, qui variis agitatus lucripetis quæſtibus, nil præter inane faſtidium reperiens, ad vltimum ſe contulerat ſecuriſsimo exercitio agrorum colendorum: quale etiam nórunt in Septentrionalibus terris, tempus alternantes ſecundum ſyderum, & hyemis qualitatem, prout inferius oſtendetur. Quæritur, & inuenitur in Aquilone maxima opulentia ex metallis, in viſceribus montium, & pretioſæ pelles ex verticibus arborum, ac piſces diuerſorum generum in vaſto gurgite: idq; coniunctim, vel diuiſim ſummo diſcrimine exercetur. Sed ex facie terræ nil niſi tranquillum, & ſuaue rogatur, ac offertur. Producit enim incredibilem annonæ vtilitatem, cuius amore neceſsitas omnem pretioſam ſupellectilem, vires, vitamq; reparando profanat. Teſtatur hoc ipſum Cicero de Senec. Veniam, inquit, ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector: quæ nec vlla impediuntur ſenectute, & mihi ad ſapientis vitam proximè videntur accedere. Habent enim rationem cum terra, quæ nuſquam recuſat imperium, nec vnquam ſine vſura reddit, quod accepit: agroq; ornato, & bene culto, nihil poteſt eſſe vberius, nec ſpecie ornatius. Præterea lib. I. Offici. Omnium autem rerum, ex quibus acquiritur aliquid, nihil eſt agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. Catoni ſq; ſententia vir bonus ab optima agricultura dignè laudabatur, velut locuples à locis, id eſt, agris plenis: & econtrà probroſus ab agro malè culto, & deſerto (quo nihil eſt damnoſius) iudicabatur, etiam ſcriptura teſtante, quæ pigrum damnat, cuius agrum ſpinę, & vrticæ in ſuperficie repleuerunt: quem doctus & impiger agricola, vt à dumoſis ſentibus purgare deberet. Laus enim excolentis eſt, ſi agreſte ſolum dulciſsimis fructibus amœnetur, eò quòd talibus (teſte Saxone) vitæ ſubſidia iuſto laboris commercio repetuntur: qualem nimirum quæſtum non noſſent, niſi quem ſuſi ſudoris impendio peperiſſent. Nec immeritò ruralis vitæ habitus, etiam excellentiſsimis opibus præferendus putatur, cuius integerrimi fructus inter ſplendidam, abiectamq; fortunam mediocritatis gremio orti, educatiq; viderentur. Hoc tamen conſyderandum eſt, longè robuſtioris valetudinis iuuenes in agris fieri, quàm in vrbana vmbra: in

Conditio & cõmendatio agriculturę.

Aquilonares agricolę periti.

Quæſtus varius

Vtilitas annonę.

Cicero.

Terra reddit vſuram.

Cato.

Piger.

Saxo.

Milites robuſtiores ab agris

Vmbra vrbana

qua ſomno, & libidinibus indulgentes, imbecilles fiunt: quales in militia ſtrenuî duces rariſsimè conſcribere ſolent. In eorum enim numero computantur, qui ſupernus lib. VII. cap. XIX. enumerantur.

De impinguatione agrorum.

CAP. I.

Agricolæ periti

Tempus & inſtrumenta.

Terra ipinguanda.

Vitis nulla fructifera i Aquilõaribus terris

Panis & potus ex granis.

Modus citò impinguandi agros.

Nix denſa impinguat agros

IX eſt gens in Europa, vel toto orbe, quæ diligentius & exactius agrariis officiis intendere ſolet, quàm Septentrionalis: quæ temporibus, & inſtrumentis adeo nouit proprietate quadam ſingula diſponere, ac diſtinguere, vt nedum pro ſulcanda arandaq; terra, ſed & ea impinguanda, aptiſsimum modum obſeruet: idq; eò magis, & attentius peragit, quò vitem nullam in toto ampliſsimo orbe Aquilonari, ob aſperrimum frigus, habet fructiferam. Quocirca neceſſarium erit incolis earum terrarum in pleriſq; locis ab eodem ſemine potum quærere, quo panem acquirunt: qua difficultate ſi Italicæ nationes premerentur, certè magna felicitatis ope carerent. Volentes igitur compendiosè impinguare latiſsimos agros, ſtatuto die circa geminum æquinoctium plurimos vicinos cum bobus, & equis, ac hyemalibus vehiculis, modo hic depicto conuocant, aceruumq; fimoſæ pinguedinis exportandum demonſtrant: quem illicò plauſtris onuſtis per niuoſos campos, aut lubricas argillas conformi labore diſpergendum educunt ſuper agros: in quibus quantò denſior nix iacuerit, tantò fertilior, lętiorq; multiplicanda ſeges ęſtate reſurgit. Experto etenim agricolarum vſu euenit, vt qui diligenti ſolicitudine, & ſudore agros impinguando, præparando, ſeminandoq;, expectationem imbrium præueniunt, ſpe certa creduntur fructum ſuſcipere vberiorem: ne parcè colligant, aut metant, vbi parcè ſeminarunt.

De modo

De modo impinguandi.

CAP. II.

NEC ignorant quo fimo aptius in arenoſo, lapidoſo, atq; eminentiori loco vtendum ſit: quia alio pro tritico & ſiligine, alio pro hordeo & auena, alio pro piſis & fabis, alio pro lino, & canapo, & excellentiſsimis rapis, iuſta diſtributione vti norunt: ſatiſq; proceris culmis, & ariſtis omne genus ſeminum, præter linum & canapum, eleuatur. Nec alia ſemina ſunt in vſu Septentrionalium regionum, q̃ iam hic enumerata: quia nec ſpelta creſcit, nec ſurgũ, nec milium, nec panicum, nec cicercs, nec faſcoli, nec cũcumeres, aut meloncs, aut cardi, vel carcioſſi: qui forſitan debilioribus ſtomachis pro nutrimento reſeruantur. Agros tamen prouidentius tempore autumnalis æquinoctii, quam vernalis impinguant, vt hoſtili imminente depopulatione, inter niues proiectas fruges ex induſtria ſeminantis, reſurgente calore vernali in ſegete & fructu, reſurgat & ſemen. Impinguatis igitur agris, pro mercede diurni laboris aliud non exigitur, aut datur, niſi hilaris liberaliſq; cœna, qua membra fatigata reſtaurentur. Vſus etenim ita ex antiquo ſuaui concordia ſeruatus eſt, vt mutuis laboribus alterutrius portando onera, ſeſe inuicem conſolentur. Idemq; fit in aliis ſubſidiariis laboribus, pro fœno, grano, aliaq; meſſe ab agris colligenda, & ſub tecta diligentius inferenda.

Varietas ſimorũ

Semina Aquilonaria.

Semina hæc in Aquilone non ſunt.

Prouidentia agricolarũ tempore hoſtili.

Paſtus liberalis p̃ mercede dat̃

Labores ſubſidiarii dulciores.

De præparatione agrorum.

CAP. III.

QVALIBVS autem inſtrumentis vtuntur Septentrionales agricolæ, pro parte præſens figura demonſtrat, licet in tam ampliſsimis regionibus facilè non ſit omnium applicare imagines: quia aliter agri ſaxoſi, aliter argillares, aliter paluſtres & molles, aliter montani vomeribus & ligonibus, alternatis etiam temporibus, ſicuti & inſtrumentis, præparantur ad ſemen. Habent veteres agricolę certa cœli ſigna in obſeruatione ſeminum emittendorum, vtpote criſpatas, & raras nubes, tanquam aratro diuiſas. Præterea ex vepribus, & ſoliis creſcentibus, ſiue

Cultura variat̃ inſtrumentis.

Signa cœleſtia attenduntur.

Natura clemens

Terra inuitat agricolas.

Siligo.

Sex septimanis quoddà genus hordei matures fcit.

Noualia.

Pigri pręda excitantur.

casuris, vti astronomi fertilius ex stellarum inspectione seminari confidunt, quòd alibi tardius, alibi tempestiuius emissum semen emergat: & hoc quoq; clementis naturæ (quæ nihil occultum esse voluit) verisimum signum, quod secum affert, vt se, terramq; peti suadet, promittitq; quandam stercoris & pinguedinis vicem, præcipuè ex densitate niuium relictæ, & contra rigores terram, fatacq; operiri à se nuntiat, & monet festinari. Siliginem tamen hyemalem seminant circa occasum Canicułæ, quam euoluto ferè anno colligunt fertilissima messe maturam. Vernali etiam tempore eandem in fine Tauri seminant, maturamq; colligunt in corde Leonis. Hoc idem de tritico, hordeoq;, & auena seruatur: similiter & de fructibus antedictis, in campestribus agris. Alia etiam vis est in noualibus, vbi excisis dumetis & syluis, pariterq; combustis, fructus copiosus ascendit: sepiLusq; oblongis contra feras depopulantes munitur: atq; ob hanc causam rusticorum turba quandoque pigra, auiditate mira excitatur ad quæstum raptarum pellium seminarum.

Adhuc de vtilitate agriculturæ.

CAP. IIII.

Henricus eps Lincopensis.

Rhythmi Gothici.

Interpretatio.

Fertilitas indefessa.

EXTANT in vulgari Gothico pauci rhythmi cuiusdam sancti Henrici Episcopi Lincopensis in commendationem agriculturę, satis compendiosè posteris pro memoria sempiterna relicti, his verbis:

Haued draeper maangen man,
Haa iorden brukar sael aer han.

Id est, mare multos occidit, vbi felix est, qui terram colit. Et ita re ;era compertum est, vt non tantum mare negotiatoribus fœneretur, quantum agrorum indefessa fertilitas cultoribus suis: q ii eo securiores sunt in colligenda messe, quò diligentius arte & labore præparauerant agros. Adeò potentis naturæ beneficio excellentissimis opibus præferenda sunt lucra aruorum: quæ nemo nouit, nisi qui labore sudoreq; solatium hoc peperisset. Sed his, & similibus felicis agriculturæ laudibus, præceptis, & instrumentis, suis autoribus, Catoni Romano aliisq;, relictis, vnum annectendum hic erit, morem scilicet in populis Septentrionalibus fore, vt quotiescunq; ager, pratum, lacus, aut domus humani sanguinis effusione per homicidium polluitur, tunc illicò susa communi oratione gentis, & sacerdotali reconciliatione vbertati pristinæ restituunt fertilitatem. Et insuper mos est populis illis, vt in vigilia diui Ioannis Baptistæ, tempore mediæ æstatis, circumeant agros florentes, eisdem certis precationibus adhibitis, frondes in modum crucis imponentes, vt diuini numinis virtute segetes sine fulgure, coruscatione, & tempestate perueniant ad maturitatem. De quibus inferius lib. XVI. in pluribus capitulis, præcipuè IX, (si lectori placet) extensius aliquid intuebatur.

Lucra aruorũ.

Scriptores agriculturę.

Mos Christiãorũ agricolarũ.

Benedictio agrorũ & aliarũ rerum.

De cines

De cinericiis, & ſylueſtribus agris.

CAP. V.

VETVSTO tempore vnicuiq; in ſuniculo diſtributionis ager proprius diuiſus, & deputatus erat, cenſuq; deſcriptus, vt poſſeſsio ſua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum ſuſceperat quantitate ſoluendam. Attamen obortо per occaſionem latiore terrarum ſpatio, & fertiliori, nulli violentiam faciens, quiſq; contendit pro ingenio & viribus aliquid ſuperaddere ſolo quæſito. Et hinc eſt, quòd virgulta noxia importunitate in vicinioribus ſyluis naſcentia, euulſis ceſpitibus pro fertiliore agro formando, igne ſuppoſito conatur auferre, ne radicum quidem capilli, & ſylueſtres aſperitates paulatim ſurgentes, agrorum viſceribus inſerantur, & more viperino prolem ſibi fœcunditate contraria nutriat, vnde ſe propago ventura corrumpat. Cineribus itaq; ex ceſpitum, virgarumq;, & ſarmentorum combuſtione ſuper faciem terræ relictis, mira fœcunditas exurgit, vt ſiligine præſertim, rapiſq;, & papauere, lino, & canapo ſeminatis, multiplicatus enaſcitur fructus. Cauent tamen, ne ſic ſolutus ignis, obuias populetur incendio ſyluas: & hoc circa rupes, & aquas: quarum obiectu, ne amplius coaleſcat, metas impermeabiles ponunt. Alioquin euenit, vt viritim ſinguli domos exeant à toto territorio, pro reſtinguendis flammis, veluti contra hoſtes, omnia incendiis & rapinis crudeliter deuaſtantes.

Agri diſtributi.

Augmẽta agrorum.

Virgulta cõburuntur.

Fœcũditas mira.

Fructus varii.

Bellum contra ignem.

De fertilitate talium agrorum.

CAP. VI.

Agri cinericii.

AGRI igitur hi cinericii pro tanto cæteris sunt fertiliores, quòd siccitate superueniente secretis humoribus sunt abundantiores, sparsaq; semina solari accedente calore coalescere faciunt, vt ex læta segete felicissimus fructus exurgat. In aliis verò campestribus agris communi more sulcatis, cùm compluuntur iacta in eos semina, fortius ligantur. Sed rursum, si agros illos pluuia immoderatius irrigat, in culmo pinguedinem frumenti, virtutemq; mutat. Sin verò iactatum semen post pluuiam gelu premitur, quò foris citius apparere repellitur, eo intus fœcundius radicatur: & quò magis vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cùm ab immaturo ortu restringitur, ex conceptionis suę tarditate laxatum, ad fructum vberius repletur, & ampliatur. Et hæc sint dicta pro seminibus hyemis, quando etiam ingruente hostilitate (vt superius dictum est) runcolæ super faciem niuium seminant, suppositio agro præparato, vt sine læsione autum sensim vento Australi cooperante, descendat in terram. Habent præterea Aquilonares populi agros suos saxosis aggeribus, similiter & obeliscis, rupibus, aquis, amnibus, & perennibus venis scaturientibus, immò & carbonibus tilieninis imputrescibilibus, vbiq; distinctos: & qui talibus signis diffiniri nequeunt, iudicio agrimensorum in hastis, aut pergulis, vel passibus, aut funiculis, vel iugeribus cedunt: immò in colligendis messibus sese alacriter, & mutuò iuuant, lætoq; conuiuio litem (si qua orta videtur) pariterq; laborem absoluunt. Hacq; via concordię plures agri redduntur pacifici, & fertiliores; similiter & noualia virgultorum extirpatione ampliata redduntur: & inde tanquam ex optima terra, odor optimus exit, vt Plinio placet lib. XVII. cap. V.

Seges læta.

Ratio seminandi, & vtilitas.

Ruricolæ seminant super niue.

Agri distinguũtur.

Agrimensores.

Lis dirimit conuiuiis.

De tritu-

De trituratione per hyemem.

CAP. VII.

COLLECTA messe diuersarum frugum in amplissimis horreis, ad hoc specialiter fabricatis, aptiorem triturā omnem vsq; in profundam hyemem, quando longiores sunt noctes, reseruant. Tunc etenim pacto pretii, vel frumenti loco mercedis interueniente, duo, tres, quatuor, vel plures, grana super amplo asserum pauimento contabulato, manipulorum positione ac concussione, picea in medio horrei lucente flamma, excutiunt, triturant, & expurgant, tempus diligenter obseruantes, quo paleam à frugibus separaturi ventos habeant, qui puluercs seorsum deferant, ne vitalibus membris triturantium nocere possint. Puluis enim ille quasi imperceptibiliter sui subtilitate os ingrediens, adeò conglomeratur in faucibus, vt nisi celeri remedio hauriendæ, seu bibendæ recentis ceruisiæ occursum fuerit, nil amplius, aut exiguum de frugibus triturandis edet: ne Platonis sententia frustra videatur assumpta, qua dicitur, Omnem agricolam suas habere contrarietates: quia etsi tutus videtur (vt supradictum est primo capite) habet tamen vlcera fortunæ, scilicet siccitatis, ardoris, pluuiæ, ac tempestatis: quibus interdum hostilis furor, ac depopulatio superadditur, vt inde pro horreorum defensione quandoque oriatur impacabile bellum. Quando enim rustici intuentur huiusmodi horrea sua ab hostibus in vsum equorum, & stationum armatorum violenter assumi, obseratis forinsecus ianuis, immisso igne, propria granaria, seu horrea, quasi hyemalia latibula inimicorum, repentina conflagratione absumi procurant. Si verò domestico furto è granorum aceruo sic triturato, quocunq; modo vel ingenio aliquid ablatum fuerit, vix vlla emenda oblata fur ille, licet rarissimus (patria appellatione Drosagump dictus) sine graui supplicio absolui solet: quia furari nec licet, nec opus erit, quando tempore famis, vel agri seminandi, mediante pretio, pacto, vel pia subuentione, nunquàm subtrahitur indigentibus annona. Igitur in profundissima hyeme, sicut beneficio ignis tempore longæ noctis triturantibus geminatur quæstus, ita colonis vberiores accrescunt fructus, vt in omni rerum euentu multis succurrere possint. Iumentorum verò vsu & cal atione, quemadmodum in Italia modus est triturandi, nunquàm in toto Septentrione dissoluuntur à spicis grana, sed priuatis horreis (vt dictum est) in longissima nocte.

Trituratio hyemalis.

Modus triturandi.

Flamma picea.

Ventus triturantibus necessarius.

Puluis frumēti nocius.

Agricola habet suas contrarietates.

Vlcera fortunæ.

Bellū ipacabile pro horreis.

Horrea propria cōburūt icolæ cum hostibus inclusis.

Fur granorum. Drosagump.

Annona cōcedi tur indigenti.

Granaria ampla & longa.

Granaria etiam magna sunt, & multa in Septentrione, vicatim diuisa in maximis pagis, & villis, vbilibet in prouinciis separatis. Sed longitudinem, aut latitudinem

Horrea regis Theoderici.

horreorum Regis Theoderici, qualem in agro Rauennati habuit, nequaquam attingunt. Refert enim Procopius, ea fuisse trium milliarium Italicorum in longitudine, & amplitudine vnius milliaris continuata mensura.

De diuersitate messium colligendarum.

CAP. VIII.

Diuersitas agriculturæ.

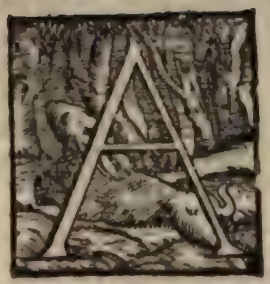

DMIRANDA naturæ dispensatio est, vt aliter, alioq; tempore, modo, & industria colatur terra Septentrionalis, vt dictum est: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum insularum. Quoad Aquilonares, hoc certum est, in pleriscq; agris Vestrogothorum parte obiecta Meridionali plagæ, hordeum spatio XXXVI. dierum à semine proiecto maturum colligi, hoc est, à fine Iunii vsq; medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanq; maturitas ex soli natura, aeriscq; clementia, ac humore lapillorum fouente radices,

Fruges sex hebdomadis maturescunt.

Causa repetitæ maturitatis.

Aristę hexagonæ

soleq; torrente, necessariò prouenit, vt ita nascatur, ac maturetur: taleisq; spicæ sex ordines in numero aristæ habent, aliis tamen communibus minores: quæ eruisiæ coquendæ satis commodè adaptantur. Reliqua verò semina in principio Maii proiecta, circa medium Augusti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario impetu colliguntur, ne superueniens frigidus flatus messem exurat.

Pretium laboris læto conuiuio soluitur.

Nec aliam diurni laboris mercedem desiderant, quàm iucundam conuiuationem vespertinam: in qua iuuenes vtriusq; sexus, ob fideles agrorum labores, prouidorum parentum iudicio, & assensu, ac promissione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis, & vtilitatis, pro familia sagaciter, & suauiter dirigenda, quemadmodum inferius de coniugio nobilium, & plebeiorum sequenti lib. cap. VIII. ostendetur. Hoc autem capitulo ostendisse sufficit, quomodo ruricolæ norunt ex strenuo labore experientiam capere felicioris connubii suorum iuuenum, matrimonialiter coniungendorum: & demum quòd fortiter laborando, domesticam curam ad quemlibet honestissimum vsum valeant applicare.

Coniugia fiũt ad domesticã honestatẽ dirigẽdam &c.

Experientia matrimonialiter coniugendorũ.

De infans

De infantulis tempore messis à serpentibus custodiendis.

CAP. IX.

MEDIO Iulii fœnum, tandemq; in Augusti medio messem collecturi Septentrionales agricolæ, secum lactentes infantulos ad vbera pendentes comportant: quos interim matres, dum laboribus intendunt, cunis impositos, fasciisq; ligatos, ad arboris fraxineę (dum haberi poterit) inclinatæ, seu reflexæ verticem, VII. vel X. palmis à terra leuatum, annectunt: hac potissimùm ratione, ne fortè terra suauiter dormientium ora venenosi serpentes, aut noxii vermes (quorum magnus in Septentrione numerus reperitur) ingrediantur. Compertum enim est multorum indelebili memoria, ac dolore, quomodo serpentes, præsertim paruuli longitudine palmares, ac bipalmares, rubei, cerulei q; coloris tantùm, se faucibus imbecillium infantium, humi dormientium, immerserant, vt caudæ difficulter extrahendæ tantummodò apparuerant extra ora. Quo casu mœstissimæ genitrices calido, molliq; panno leuiter admoto, caudam sic prominentem fricant, donec anguis se retrahat ab orificio, & gutture infantuli dormientis: deinde tyriacæ portiunculam (cuius copiam ad manus incessanter ab exoticis negotiatoribus emptam habent) ori immittunt, vt gutturi, præcordiisq; quantocyus pro toxici (si quod relictum est) expulsione iungatur. Quod verò noxii, ac venenosi serpentes in Aquilonaribus terris reperiuntur, infrà de eis ostendetur.

Infantes custodiuntur à serpentibus.

Vermes noxii.

Serpētes palmares.

Modus extrahendi serpētes ab ore infantium.

Tyriaca.

Serpentes Aquilonares noxii.

De frumentariis ratibus, & lembis.

CAP. X.

Nauigia diuersi generis.

NERARIAE rates, lembi, lyntres, scaphæ, dromones, & multiplex nauigiorum genus, veris ac æstatis tempore in fluminibus Aquilonarium terrarum ad portandum frumenta, frugesq; in emporia marina, conflatum, & hic depictum, maximo vsui ac lucro negotiatorum deputatur, præcipuè in opulentissima ciuitate Gedanensi, super littus Germanici maris Ducatus Prussiæ, dominio Regis Poloniæ subiecta: vbi inæstimabilis diuersarum frugum & annonæ copia, per nobiles ac mercatores sic apportata, aliquot centenis grossissimis nauibus vendita ac distracta, in regiones remotas, Portugalliam, Hispaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, ac Hollandiam & Brabantiam, vnà cum cæteris rebus opulentissimis maximis sumptibus, sed longè maioribus lucris deferuntur, eò quòd hæc Regia ciuitas inter potentes maritimas vrbes pro omnigenis mercibus distrahendis, conuenarum habeat accessum, & recessum, etiam maximorum Principum priuilegiis, & immunitatibus præmunitum. Quo euentu (licet alius emporiis recentius sit) in omni rerum affluentia, & multitudine ciuium, ac Senatorum (quorum supremus eminentiori gradu Burggrauius appellatur) adaucta, firmataq; videtur: auctioriq; continuò fiet, si concordiam seruauerit, & scripturæ præcepto mercatores eius non alta sapiant in abditis Ecclesiæ, & religionis sacramentis, prout anno M. D. XXV. reperti sunt erasse.

Gedanum Prussiæ.

Grana portãtur in remotas regiones.

Ciuitas priuilegiata.

Nobile emporium.

De varietate

De varietate molendinorum.

CAP. XI.

MVLTIPLICI prætereà genere molendinorum vtuntur incolæ Aquilonares, videlicet variabili vi ventorum, decurrentium aquarum, equestrium rotarum ductu, manuum pedumq; quasi trusatilium attractu & impulsu, rotarumq; pondere & mensura, more grandium horologiorum, quę elevatione depressioneq; variata, motum continuant, & laborem. Quæ autem ventis agitantur, solito more situ sublimiore in collibus camporum, aut littoribus maris collocata, aut in planitie inter vastos montes, frequentissimis spiraculis è montium cauernis ob vehementes exhalationes suscitatis, reuoluuntur. Quædam super fossas infra maris aggeres, vt vi ventorum aquas tempestatibus infusas, super adaptata canalia eleuent, & in mare refundant, in maximo numero & ordine collocantur. Talium q; molendinorum vsus nullibi frequentior, quàm in Hollandia prope insigne emporium Amstelredamense reperitur, eò quòd ventus Circius longissimo Oceani tractu vehementi impetu perflans, aquas & naues super altos aggeres in fossas immergit. Aquas quidem vi molarum (vt dictum est) exhaustas, in mare remittunt: sed naues minutim fractas, ad alios vsus exportant. Hæc vrbs Amstelredamensis, nisi tam horribili maris inundatione in tremulo fundo quateretur, tam magnifica templa, & palatia, ac ędes, ob innatam populi magnanimitatem, sumptuosè construeret, vt vix pares Europa teneret. Solida tamen vis legum exercetur in hoc loco, vt etiam Reges potentissimi impunè non præsumant eas in aliquo casu violare. Et hæc sufficiant incidenter è multis laudibus eius parcè aliquid tetigisse.

Genera diuersa molendinorũ.

Molendina vẽtorum.

Molẽdina Hollandica.

Naues super aggeres efferũtur

Magnificentia structurarum Hollandicarũ.

De eodem.

CAP. XII.

Molendina cõtrario flumine versantur. Holmia.

GITVR molendina impetu fluminum ducta, vario modo, forma, situ, & agilitate sunt constructa. Situ, scilicet in aquis fluentibus, & refluentibus, vt in æstu maris antrorsum retrorsumq́, vel vi ventorum in pleriscp fretis, præcipuè in vrbe Regia Suetiæ Stocholmensi, intueri licebit. Modo, vt alia desuper, alia subtus aquęductu, vel naturali flumine impelluntur. Forma, latis scilicet stipitibus, vnico vel gemino ordine radiorum, latè vel strictè, longis vel breuibus canalibus ad velocissimum cursum. Equestrium rotarum ductu in arcibus principum, & certis ędibus magnarum ciuitatum, pro necessitate obsidionis tolerandę, sumptuosa mole fabricantur: & hoc cò artificiosius, ac durabilius fieri videtur, quò hostilibus ingeniis naturales aquæ in scaturigine auferuntur. Manuales etiam molæ, ac pedales, siue trusatiles, vbiq́ frequentissimę in Septentrione, tanquam celeriora leuandæ necessitatis remedia, maximè in obsidione reperiuntur. Sunt & rotæ impulsu pedum vsu mirabili cum ponderibus, celeriorem habentes motum, in arcibus constructæ: sed huiusmodi molæ oculis subiectę, apertiorem fidem exhibent, quàm scripturæ. Pro molis autem, seu molendinis defendendis, prima solet esse cura in obsidionibus obfirmandis, & aquæductibus, atq́ secretis venis, ne auferantur. Nec exemplo caret, quale remedium Bellisarius in Tyberi molis multiplicatis statuit, in obsessa Vrbe per Gothos, licet Cassiodorus XII. lib. dicat, Romanam magnitudinem cognoscendam fore ex vniuersitate molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum (vt idem inquit) nisi fuerit vsuale, necessarium non habetur, quoniam nec ornatui potest proficere, nec parti alii conuenire.

Molendina equestria.

Molę manuales, pedales, & trusatiles. Molæ rotatæ.

Certamẽ primũ hostile de molis auferendis.

Magnitudo romana cognoscitur multitudine molendinorum.

Refert Munsterus, diebus VII. in Papia centum millia hominum caruisse pane, ob molarum destructionem, donec manuales restaurarentur.

De pis

De pistrinis, & decoctione panum.

CAP. XIII.

QVIA receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan consperſas fruges coxisse perhibetur: vnde & nomine eius panis est appellatus. Ita & illa prædicata est quòd reperit, & iste laudatus, qui decenter humanis vsibus applicauit. Ideoq; videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc necessarium vsum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam situ, quàm moribus distincti differunt, & separati sunt: ita etiam terræ nascentia pro qualitate regionum, & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem accedit ur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Austrum vbilibet inuenitur. Sueonibus tamen, siue Succis, immensa vis tritici, sed maior siliginis est concessa. Gothis verò tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine est largita. Omnium tamen harum frugum vtrobiq; vsus est. Sed diligentior siliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare siliginem, vt colore, sapore, ac sanitate exuperet frumenti bonitatem.

Ceres frumẽti inuentrix.

Panis à Pan.

Regiones separatæ

Triticũ vbi abũdat vel deficit

Abundãtia hordei ꝓ pane & potu.

Siligo redditur albissima.

De torrendis frugibus, duraturis.

CAP. XIIII.

DIEBVS calidissimis feruente sole, pannos instar velorum naualium, siue ipsa vela, latè super faciem terræ, vel planos, ac nudos montes extendunt, ac desuper torrendam frugem diebus sex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta solis ardorem imponunt: deinde eam purgatam, in quercinis repositoriis collocant, vel in farinam redactam simili custodia seruant: multosq; in annos sic torrefacta, integritate salua perdurat. Attamen si molita farina non sit, sed fruges, expedit vt interim soli obiiciatur semel in anno retorrẽda: eoq; modo noua fruges tosta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit, sagaciter cõmisceri. Farina autem in quercinis vasis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulsu intrusa, locoq; sicco reposita, sine quacũq; vermium corrosione pluribus annis durare

Frumẽta torrentur.

Frumenta ꝑ secula durant.

Farina.

Arces cõseruandæ.

solet: quod negotiatores ob quæstum, & domestici patroni ad escam, ac præfecti ad arces fame (in obsidione hostili) non premendas, diligenter obseruant: ne fame ob hanc causam, aut annua sterilitate inualescente, panes, aut fruges deficiant pro publico nutrimento, præsertim in arcibus obsessis, vbi deficiente pane potius se mutuò incluſi deuorant, quàm fidem dominis præstitam violant, aut hostium crudelitati sese tormentandos, & turpiter iugulandos permittunt, prout superius de obsidione fortissimè ferenda, dictum reperitur.

Constantia obsessorum.

De Vestrogothorum frugibus, & fortitudine.

CAP. XV.

Mulieres generaliter panes coquunt.

Gens robustissima pane hordeaceo vtens.

OTHORVM verò, præcipuè Occidentalium, vsus est ꝑ maiori parte in hordeaceo pane, artificiosa mulierum (quæ solummodò in toto Septentrione panes conficiunt) industria decocto: ex cuius elu tantum roboris, ac virium obtinent, vt vix fortior gens reperiatur in omnibus Aquilonaribus terris, exceptis Finningis, siue Finnonibus, qui simili pane, & siligineo vescuntur. Auenę etiam farinæ vsus est in plerisq; locis illarum regionum: forsitan & spelta ibidem cum milio, & surgo crescceret, si aliquando seminaretur. Cernuntur præterea in superiori imagine saltantes grylli, ea ratione inscripti, quòd in hyeme caminis inhærent, cantum importunissimum hospitibus præsertim, dum indigenæ his assueti non turbantur, inferentes. Vermes augurii sunt, vt quanto frequentius saltu luminaria mensis impositæ impetunt, tanto maiores indubiè sequuntur niues, & tempestates.

Grylli saltantes Vermes augurales.

De variis modis formandi panes.

CAP. XVI.

Modus varius formãdi panes

Panis à natiuitate pueri ad nuptias eius seruatur.

Mulieres ꝑiter panes coquũt

HAC figura monstratur varius modus formandi panes: qui tempore genitę prolis formati, vsq; in diem sponsalitium suũ sine putrefactione reperiuntur fat integrè conseruati, dum tali modo decoquũtur, & conseruantur: Mulieres, præsertim regni Norvegiæ, littus Oceani, aut alios Sueticos, ac Gothicos montes regnorum Varmelandiæ, Daliæq; inhabitantes, clara luce diurna tempore veris, stato loco, ac numero, vt mutuò se releuent, congregatæ, rotundas, sed subtiles

ferri

ferri laminas, magnitudine ac latitudine clypei militaris, in modum tripodum fabricatas, comportant: igneq; lento sub vnaquaq; lamina instructo, continueq; nutrito, pastam è farina hordei, fabarum, vel pisorum rotundis fustibus, seu baculis, instar subtilissimæ papyri, ad capacitatem ferreæ laminæ seorsum in tabulis extensam, celerrima alternatione in gyro sedentes superimponunt, citissimeq; (instar chartarum in prelo) ob tenuitatem, excoctum panem, & extractum, in ordine reponunt, certum cumulum in altum eleuatum grauitate saxorum deprimentes, vt vix ferro, minus dente corrosiui animalis cumulus ille infringi, vel conteri possit: sicq;, si visum fuerit parentibus, modò sub tecto (ob imbrem, & niuem) permaneat, durare potest ad XVI. XX. vel plures annos: idq; efficit frigida natura regionis, & aqua Martialis, seu vernalis: qua, arte fœmmarum conficitur pasta, prout in simili inferius de confectione ceruisiæ peramplius ostendetur.

Modus formandi panes durabiliores.

Cumulus panũ

Panis durat 20 vel pluribus annis.

Adhuc de aliis modis.

CAP. XVII.

PRAETEREA in domibus magnatum Vestrogothorum mos est, è siliginea farina, quasi niue purgata, panem conficere orbiculari forma, sed latum, & minutum. Demum maiores instar clypei militaris, densos, & rotundos: quos laterali foramine relicto, in hasta, vt ære indurescant, appendunt, palato fortium hominum plurimum gratos. In mollitiem tamen aqua respersi, atq; camino parumper immissi, repentè mutantur. Similiterq; ferè mos est omnibus Ostrogothis, qui tritici copia abundantius prouisi, panes latissimos croco linitos, in ampla, sed rotunda forma conficiunt, ac honoratis hospitibus apponunt, liberaliterq; eisdem itinerantibus, vt in vehiculis hyemalibus eos secum pro solatio deferant, velut inunus pergratum elargiuntur. Ordinaria tamen triticei panis forma, est vtroq; fine cuneata: nunquàm tamen panis pondere, sed æstimatione vendendus habetur. Est & alia forma rotunditate, densitate, & longitudine pueri quinquennalis: qui natalitijs Christi diebus dono omnibus, etiam ignotissimis hominibus, cum aliis deliciis gratis, & amore tantæ festiuitatis vbiq; communicatur. Est & alia mediocris forma, instar capitis pueruli, siliginea frugis, oboli vnius pretij: qui alibi vix asse quadruplici cõparari possit. Est præterea panis melle & farina, adiuncto pipere confectus: quo viatores hyberno tempore frequentius vescuntur. Deinde alius panis lacte, butyro, ouis, atq; zinzibere confectus, languentibus (vix cognita morbi causa) præstari solet. Est & alius pro vsu nauarum, & longa obsidione clausorum, biscoctus panis: in quo vetustate imminente, albissimi vermes (non tamen noxij) passim generantur, maximè repositio in humido loco: de quo superius satis dictum est, de castrensi obsidione fortissimè obseruanda.

Farina siliginea

Panis vento indauratur vt saxum.

Panis citò molescit.

Panis sine pondere venditur.

Panis natalitius gratis datur.

Panis conditus

Biscoctus.

Vermes albissimi.

De pane delicatiſſimo Illuſtrium fœminarum languentium in Septentrione, & forſan aliarum.

CAP. XVIII.

Pondera nulla vel rara.

CVM nullus, vel rarus ſit vſus librarum in Aquilonaribus terris, aut vnciarum in farina ponderanda, nec illarum terrarum menſura poſsit alibi comprehendi, niſi interpretatione facta in hoc caſu communi librarum, aut vnciarum: quæ ferè inter ſe conueniunt in omni regione, exceptis minutiis aliquot addendis, vel ſubtrahendis. Recipiunt igitur mulieres (quibus ſolummodò, licet pauciſsimis, hæc aſs eſt) XXV. libras triticeæ farinę ex prima cribratura, Flore dicta: demum ſex oua recentia, duos cyathos Maluaſię, (licet rarò ibidem reperiatur) vel loco eius tantundem de vino Hiſpanico, Baſtart dicto: item vnam libram ſacchari candidiſsimi, & vnum cyathum aquæ roſę: de quibus ſimul coniunctis, fit paſta, in qualicunq; forma placuerit ipſi piſtrici: ſed non denſior groſſo digito. Paſta ergo ſic formata, ac in partes diſtincta, deponitur in patella ferrea, ſuppoſitis carbonibus viuis, interpoſita craticula, & ſuper patellam cooperta ferrea, vel ærea: in qua etiam viui carbones poſiti, vt æqualiter torreant panes interius coquendos, ſicuti infrà lento modo ſunt poſiti carbones: & hoc faciendo, erit delicatiſsimus panis: qui ſolet languentibus ſecundum vſum (vt dictum eſt) illuſtrium fœminarum permitti: quæ etiam lacte, ouis, ſaccharo, cinnamomo, & pauco zinzibere ſolent obſonia facere, ad lentum & temperatum ignem, pro viribus reſtaurandis, non animaduertendo cauſam languoris, & dięte, cum cęteris regulis prudentum medicorum: qui rariſsimè in toto Aquilone reperiuntur, prout infrà dicetur cap. de medicis, & medicinis.

Modus formandi panes deliciſsimos. Farina floris.

Obſonia delicatiſsima ęp infirmis.

Medici nulli vł rariſsimi ī Aqlone.

De exoti-

De exoticis vinis, cùm nulla vnquam crescant in Septentrione.

CAP. XIX.

ETSI regiones Septentrionales vino natiuo, ob extrema frigora, gaudere nequeant: tamen vinis exoticis, & domesticis ceruisiæ potibus diuersorum generum, admodum exhilarantur, prout aliæ nationes de suis delitiis, & rerum affluentiis in excellentissimis vinis, vt sunt Hispania, Italia, Gallia, & Germania, meritò gloriantur, immò insigniter ab omnibus cæteris prouinciis ob hoc commendantur. Siquidem vina sua cœli soliq; vberrima fertilitate producta, nedum pro vsu domestico abundanter accipiunt, verùm etiam opulentissimo omnigenarum rerum commercio ad exoticas regiones emittunt. Inter quas cùm omnium remotissimæ sint Septentrionales, locus hic exigit, vt antequàm de ceruisiæ natura aliquid ostendatur, de vino, tanquam nobiliore hospite illarum frigidarum nationum, mentio fiat, cùm minimè à natura concessum sit, vt producantur in frigida terra. Vina igitur Hispanica, etsi Baltarda nomine, à negotiatoribus in Aquilonem delata, appellantur: tamen sapore, colore, & odore, ob excellentiam dulcedinis, ab omnibus legitima reputantur. Est enim suaue, pingue, molliter crassum, viuacitate firmissimum, nare violentum, colore quàm perspicuum: quod ita redolet ore ructatum, vt meritò illi excellentior aliqua æstimatio debeatur: viscera nanq; defecta constringit, vulnera madida desiccat, lapsum reficit pectus, & quod vix valet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat inuectus: immò alterius generis vina restaurat, quæ fulguris, tonitruumue tempestatibus sunt corrupta. Alterius autem generis hic appelluntur è Gallia, Romenia dicta, duri austeriq; saporis, allata. Ita & Rhenensia vina, è diuersis Germaniæ prouinciis longissimo maris tractu in Septentrionem lucroso mercatorum quæstu producta. Sed hæc vinariis tabernis soluta exigua gabella, omnibus honesto pretio vendenda inferuntur.

Vina natiua nõ sunt in Aqlõe

Regiones Septentrionales remotiores.

Baſtarda vina.

Vina legitima reputantur.

Qualitas vini, & eius medicina.

Vtilitas vini Hiſpanici.

Romenia.

Rhenenſia.

Gabella leuis.

De diuersitate vinorum adductorum.

CAP. XX.

Aqua vino non miscetur.

EC exigua auiditate ob delicatum saporem emuntur, nec potantur: sed ea sobrietate, vt nulla admixta aqua, alicuius excellentissimi, ac fortissimi vini deprauent, aut violent proprietatem: immò exorta Canicula stella, vinorum custodes diligentius attendunt, ne vina fulmine sæuiente, in sapore mutentur, vel illicò corrumpantur: vnde pro remedio pellibus vitulorum marinorum cooperiunt vasa, quibus & ipsi cooperiuntur. Genera igitur vinorum in Septentrionales terras adducta, triplicia sunt, dulcia, austera, & tenuia.

Canicula vinis nocet.

Ictus tonitruũ auertitur.

Genera vinorũ triplicia.

Vina Hispãica

Prima, vt dictum est, ab Hispaniis, vbi olim Reges Gothorum, fortè XXXVIII. successiuè dominabantur, & vineas plantare iusserunt, afferuntur, solum suauem saporem soloh, vbi vitis penes matrem natiuam remanet, exhibentes.

Vina Italica,

Italica autem vina, cùm ob sui excellentiam ad alias nationes non exportantur, certum est plurimos in Vrbem passim concurrere, vt ibidem voluptuosius ea bibant: nec amplius, ob vini bonitatem, exinde recedunt.

Vina Gallica austera, Romenia dicta.

Austera autem vina è loco Galliæ, Romenia forsan dicta, quia durabiliora sunt, sic appellantur; frequentioribus vsibus sacrorum Ecclesiæ ministeriorũ deputantur.

Vina Peithana

Tenuia etiam appellatione Galliæ Peitha dicuntur, rubeum colorem habentia. Sed paululum, quia parua sunt, nisi tempore caloris æstimantur.

Vina Rhenẽsia.

Attamen nullum vinum maioris pretii est, quàm Bastardum, ob dulcedinis nobilitatem, & inde Rhenensia: quæ generalius potantur.

Fœminę raro bibunt vina.

Omnia tamen fisco plurimum tributum pendunt, eò quòd auidè sine aqua potantur. Fœminis tamen nullus, aut rarissimus vinorum vsus est, nisi dulcissima, tenuissima licet quantitate.

De durabilitate vinorum.

CAP. XXI.

Vina Rhenẽsia durabiliora.

VNT & certa genera vinorum Rhenensium, quæ pro eo quo hominis æstimantur pretiosa, prout vnicuique sapor placet: immò ducẽtorũ annorũ, prout magnificus Senatus Imperialis ciuitatis Lubicensis gloriatur se ostendere Principibus, in eorum ditissimis cellariis: quę tamen longeuitate sua procedendo, conuertuntur in speciem asperi mellis, si Plinio credendum sit lib. XIIII. cap. IIII. Etenim natura hæc vinis in vetustate est, ne potari per se queant sine prouinciæ aqua, vsque in amaritudinem carie indomita.

Senatus Lubicensis.

Vina vetustate redduntur idomita.

Quomodo autem falsificantur, eodem lib. Plinius cap. VI. & aliis declarat, multaque de natura vinorum sequentibus subinfert, scitu non indigna, etiam de hydromeli: cuius frequentissimus vsus est in frigidis terris, prout mox ostendetur capite sequenti. Fiunt tamen factitia vina è pyris, pomis, mespilis, sorbis, per succi torcularem expressionem: quibus piper, zinziber, & gariophylli adduntur, pro temperamento agrestis saporis. Præterea vinis imponuntur, aliis salua, aliis absynthium, aliis ruta, aliis lauendula: & inde nomina sortiuntur, vt cæteris omnibus in esu, tanquam potus salubris & medicinalis, præferantur.

Vina falsificantur Hydromeli.

Vina factitia vnde.

Vinorum sapor varius.

De confis

De conficiendo hydromeli, mulsa, vel medone, secundum modum Septentrionalium.

CAP. XXII.

ECIPI solet vna pars boni mellis, & quatuor partes aquæ bullientis in caldari vltra teporem: deinde medietas aquæ sic calefactæ, infunditur in aliquod vas ligneum, superius amplum, & latum, in quo mel crudum immiscetur: postea eadem aqua cum melle resoluto pariter imponatur ad caldare, suppositio bono igne, vt competenter bulliat, vsquequò appareat spuma: quæ lineo panno baculo longo alligato, vel cochleari perforato, paulatim deponetur. Hoc quoq; continuè fiet, donec coctura mellis & aquæ appareat depurata. Cumq; ista fiunt, coquantur seorsum eadem igne flores lupuli in sacco lineo, proportionata quantitate, in olla cooperta, vsq; ad decoctionem dimidiæ aquę, & amplius, vt appareat eius amaritudo: qua temperabitur maior, vel minor dulcedo decocti mellis, & aquę: ita tamen, quòd aqua cum melle taliter cocta, & despumata, prius infundatur ad prædictum vas ligneum, ac statim simul saccus lupuli imponatur, vt mutua virtute mellis, & aquę, ac coniuncti lupuli, temperamentum fiat. Quo facto, pannis densis cooperiatur vas, & stare permittatur, vsquequò calor in tepore pene resoluatur. Deinde capiatur fex ceruisię de qua infrà dicetur) iuxta quantitatem decoctionis: quasi coagulum superponatur, & iterum vas cooperiatur, donec tota mixtura velut albissima spuma cooperiri videatur: vel fermentum panis, fece deficiente. Quo facto, sequenti die coletur hæc mixtura per pannum lineum, & in aliquod vas nudum, in quo reseruari debeat, infundatur, & seruetur clausum: dieq; octauo, vel prius necessitate vrgente, tutissimè bibi poterit: quantò tamen vetustior fuerit potus ille, tantò purior, melior, & sanior erit.

Hydromelis confectio.

Spuma.

Flores lupuli.

Lupuli saccus.

Fex ceruisię vel fermentum.

Potus quò vetustior eò sanior.

De cautelis materialium.

CAP. XXIII.

T si flores lupuli deficiunt, tunc recipiuntur legumina myrti, instar iuniperorum: quæ maxima diligentia cõquenda sunt, vsquequò purus sapor cum temperata amaritudine relinquatur. Adeò omnia indigent temperamentis: opus enim est semina hæc myrti fortissimè coqui. Si etiam fex ceruisiæ defuerit, capiatur fermentum pistorum, illudq; resoluatur in aqua calida, ac superinfundatur, & ferè similem operationem faciet, vti fex supradicta. Ad hoc hydromel, siue medonem, vel mulsam, vt delectabilior in sapore, & virtute fiat, poterit sacculus (adhærente lapillo) contriti zinziberis per filum (vt natando cum liquore semper descendat) interius in vase suspendi: mireq; proderit, præcipuè tempore hyemis, contra vim frigoris cõrrecndi. Sed pro æstate seruentur quinq; partes aquæ, & vna pars mellis: vel vt magis tenuis fiat, sex partes aquæ, & vna mellis: quia vtraq; bona, & potabilis, & mirabilis erit in reprimenda siti, ac sanitate conseruanda. Sed hæc mixtura fidem vix meretur apud fortunatas gentes, quæ abundantiam vitium, & vinorum habent, nisi tempestatibus grandinum vineis eorum desolatis, ad supradictam mixturam, vel ceruisiæ de-

Legumina myrti.

Tẽpamẽtis oĩa indigent.

Fermentum.

Hydromel.

Medo.

Mulsa.

Zinziber.

Aquæ ꝓtes qnq; et vna mel? ꝑ ęstiuo potu

Vineis tẽpestate ꝺstructis, vina factitia, vel hydromel fiet.

Austria, Stiria, Carinthia.
Potio sanissia.
Aqua martialis electa.

coctionem (si siti periclitari non velint) sese totaliter conuertere compellantur, prout sæpius contingit in Austria, Stiria, Carinthia, & Germania, vbi prædictæ tempestates incolas vrgent ad hydromel, & ceruisiam conficiendam: quia vtraq; potio est sanissima, eoq; melior (aqua tamen Martiali cocta) quò maiorem habuerit vetustatem, vt inferius de eius virtute, & vtilitate ostendetur.

De modo coquendi medonem Polonico, vel Lithuanico more.

CAP. XXIIII.

Modus cõficiẽdi hydromelis, seu medõis

APIATVR certa quantitas boni mellis puri & integri, iuxta præmeditatam quantitatem conficientis, hoc scilicet exemplo: Decem libræ mellis, & XL. libræ aquæ, aut plus aut minus, iuxta fortitudinem desideratam. Calefiat aqua in caldari, seu cacabo cupreo, vel æreo magno, melq; imponatur, vt bene coquatur, & despumetur. Coquatur etiam lupulus seorsum in vno sacculo (modo superius dicto) ad quantitatem vnius libræ, vel minus, iuxta quantitatem mellis, & aquæ: quo decocto, & aqua bullita, ac expumata, deponatur, vsquequò parum tepescat, & imponatur saccus lupuli cum aqua

Lupulus seorsũ coquatur.

Fex ceruisiæ.

suę decoctionis, ac fex ceruisię (vel fermentum, vt suprà) beneq; cooperiatur, vt stet per vnum diem, ac noctem: & demum hæc decoctio, siue mixtura, valde planè reponatur

Potus sanissimus.

ad vas mundum, & erit delicatissimus, ac sanissimus potus, qui vel vino æquiparari poterit, vel in necessitate vineis destructis, commodissimè deseruire, immò dignitatem suam inter pretiosissimos quosq; liquores meritò obtinere. Omnem enim habet in suo genere colorem, saporem, odorem, & secretam sanandi vim, & fortificandi naturam in robustissima gente, qualem vix habet vinum in sua perfectissima æstimatione. Si verò quis remissiorem medonem, vel fortiorem habere voluerit, secundum hoc addat, vel subtrahat mel in appositione decoctionis. Et hæc veraciter relata sunt mihi

Color, odor, et sapor.
Modus tẽpãdi confectionem hydromelis.

Romę M.D.XLIII. per venerabilem virum D. Martinum Polonum Pœnitentiarium Gnesnensem, qui & sua manu talem medonem gratissimo sapore, & bonitate confecit: atq; ita caristia vini surgente, in Roma commodissimè fieri poterit.

Adhuc de cautelis hydromelis, vel medonis, siue mulsæ conficiendæ more Gothorum.

CAP. XXV.

Modus alius conficiendi medonis.
Myrtus.

ACTVRI grandem quantitatem medonis, maximè ad quęstum & lucrum, Septentrionales populi, quandoq; capiunt mille libras, aut duo, vel tria millia librarum mellis purissimi cum aqua proportionata, & myrto: quæ instar granorum iuniperi in humili frutice, vlnæ vnius longitudinis in loco paludinoso crescit, & matureścit in Augusto: & sufficit apud prædictos populos loco lupuli, dummodò per integram horam & amplius, forti igne coquatur, prout aliàs lupulus: sed mixtura grandis mellis & aquæ, bullire solet ad diem, & noctem, & demum apposita fece ceruisiæ, vel fermento pistorum, quatuor, vel pluribus diebus dimitti in sua operatione, & coniunctione. Fit

Lupulus.

Quantitas magna.

& apud

& apud Gothos, præsertim Meridionales, quidam potus Mulsum appellatum, ex ceruisia, & melle, ac myrto: qui quarta parte in sua appositione assumitur, id est, quatuor partes ceruisię, & quarta pars myrti: & decoquitur hæc compositio igne forti, per vnam horam, vel duas, donec mel fuerit despumatum: & tandem superposita fece coopertur, & cooperta manet vno integro & dimidio die, & exit potus fortissimus: qui sicuti antiquum hydromel, aut medo, crateri, aut cyatho impletus, præ fortitudine radios mittit scintillantes, velut candens ferrum. Eo liquore gens illa frequentius vtitur in nuptialibus festis, & honorabilium amicorum, ac hospitum receptione. Neq; in hoc solo potu, sed fortissima ceruisia semper abundant: licet mulsum hoc mellis adulteratione artificiosa sit excogitatum, prout & aliorum cura semper ascendit, vel serpit in diuersorum fructuum musto conficiendo: quod opus ingenii est, & non naturæ. Vinum tamen omnibus his præfero in sua natiua terra, vbi genti suæ redditur proportionatum &c.

Mulsum.

Potus fortissimus.

Radii guttatim præ nimia fortitudine ascendunt.

Vinum bonum eligibilius.

De præparatione hordei, & aliarum frugum, pro ceruisia decoquenda.

CAP. XXVI.

VIA inter præcipuos rerum naturalium scrutatores, & scriptores, maximè in his, quæ ad salubriorem hominis victum pertinent, Hippocrates videtur habere de hordaceo potu rationem, & censuram meliorem, prout in libris eius desuper confectis, clarissimè demonstratur: propterea magnam vim facit de natura hordei, & eius potione: cui multa, variaq; imponit nomina: quòd omnibus annonis, seu frugibus sanior, & vtilior sit, vbi eius vsus habetur pro optimo potu decoquendo. Nec tamen modum ob inexperientiam regionum exprimere potuit, qualis saltem generaliter in conficienda ceruisia reseruatur. Quocirca quibus placet, offeratur is modus Septentrionalium incolarum: qui decocturi ceruisiam, quantò electius hordeum inuenerint, & diligentius præparauerint, tantò sauiorem exinde potum non dubitant euenturum. Sicq; præparant iuxta exigentiam familiæ maioris vel minoris, publicæ vel priuatæ domus: Eligunt pa-

Hippocratis cẽsura de bonitate hordeacei potus.

Modus Hippocrati ignotus.

Modus cõficiẽdi ceruisiam.

uimentum tabulatum, longum, & amplum: ſuper quo impoſitum hordeum X. rũgiorum, vel XXX. aut plurium modiorum, aqua ſparſum continuè voluunt: vnde fit, vt vnã nocte & die molleſcat, & intumeſcat: hocq; ſecundò & tertiò ſimili reuolutione verſum, quaſi radicibus emiſsis germinare videtur, vt conglobatis manipulatim granis, illicò concreſcere velit: triduoq; iam per pauimentum ampliatum, relinquitur exiccandum: quo viſo, clibanus adaptatur ſatis amplus: in cuius ampliore latitudine interpoſitis rarioribus pannis, ſuppoſitoq; lento igne, hordeum apportatur diſpergendum, ac detorrendum. Induit enim eo torrore miram ſuauitatem, vt mellis videatur habere ſaporem. Demum aquatili, ſeu truſatili, vel ventorum mola parumper attritum (vnde Braſium dicitur) aquæ calefactæ, atq; in amplum vas ligneum continua motione paulatim immiſſum, multò maiorem dulcedinem ſpargit, & tumorem: hacq; commixtione remiſsius deſeruente, vaſculo pertuſo, quaſi cribro, vel craticulatis foraminibus, totus ille liquor fortiter coctus, exhauſtus, & depuratus alteri imponitur vaſi: in quo decoctio amari lupuli pro tertia, vel quarta parte admiſcetur, iuxta maiorem ſuauitatem, vel amaritatem ceruiſiæ conficiendæ. Illicoq; fex vetuſtioris ceruiſiæ, quaſi fermentum, non magna quantitate impoſita, totalem formam, & perfectionem inducit: eaq; compoſitione, ſeu incorporatione horum trium, ſcilicet ſuauis ſaporis hordei, amaritudinis lupuli, & coagulantis fecis, lentè feruentibus ſub coopertis ceruiſia maturatur. De qua commixtione ſi quis pectorali ſtrictura preſſus, bonum hauſtum biberit, omnimodè reſtitutus euadet. Illeq; liquor vulgari Gothico Buſka dicitur, quaſi hominem liberans ab oppilationum ſyluis. Similis etiam præparatio fit in tritico, & auena: ſed raro in ſiligine, quæ panibus excoquendis ſpecialiter reſeruatur, veluti frumentum delicatius omnium nutrimentum.

Hordeũ germinare videtur.
Clibanus aptaĩ
Braſiũ quid ſit.
Lupuli decoctio.
Fex vetuſtæ ceruiſiæ.
Hordei ſuauitas.
Lupuli amaritudo.
Fecis cõmixtio
Buſka.
Frumentum.

Adhuc de frugum præparatione pro ceruiſia in diuerſis, & diſtantibus prouinciis conficienda.

CAP. XXVII.

NEQVE tamen modus omnibus prouinciis in frugibus præparandis idem eſt: quia aliter apud Noruegianos in Occidente, aliter in Meridie apud Gothos, aliterq; in Oriente verſus Moſchos, & Finningos verſus Septentrionem: qui etiam optimè præparant hordeum, & ex eo conficiunt fortiſsimum potum: vnde gens redditur robuſtiſsima, ad quodcunq; exercitiũ, vel arduum opus ſubeundũ, & perficiendũ. Quidam enim fruges præparãt, vt ex iis decoquãt potionem amariorem, abſynthium addentes contra vermes, ſeu lumbrices: quidam, vt dulciorem faciant, ſcilicet ex induſtria non integrè coquentes, vt qui ex lactis eſu frequentius conſtipentur, ventris habeant liberiorem laxationem: quidam fruges parant, vt inde data opera conficiant maximam aceti quantitatem, pro arcibus conſeruandis, ac curiis inſignium dominorum: quidam præparata annona in Martio, & Aprili, ceruiſiam decoquunt decem, vel XX. annis pro medicina duraturam. Aqua etenim illius temporis (hyemalis dicta) ad panem, vel potum conficiendum admixta, nunquàm aceſcere potum, vel putreſcere panem finit: hacq; prouidentia vſi Gedanẽſis ceruiſiæ pluſquàm ſexcenti coctores, ſeu braxatores, multa millia vaſoꝝ nobiliſsimæ ac ſaniſsimę ceruiſiæ lucri cauſa, vel in ſuo portu honeſto pretio exoticis negotiatoribus vendunt, vel marino euentu ad exteras & lõginquas terras Portugalliæ, & Indorum emittunt. Tantæq; virtutis eſt hic liquor, vt eo

Modus alius in diuerſis regionibus.
Finni gens robuſtiſsima.
Abſynthiũ cõtra vermes.
Semicocta ceruiſia laxat.
Acetum fit.
Ceruiſia ĩ Martio cocta, durat 10. vel 20. annis.
Ceruiſia Prutenica oĩum excellentiſsima.

poto

poto ſanentur quicunq; corporis peſsimi humores. Ideoq; quocunq; hæc ceruiſia venerit, nunquàm ingrata, ſed veluti efficaciſsima medicina illicò comparatur: meritoq; palmam obtinet, vt in Septentrionalibus plagis omnibus cæteris præferatur. Non ita de quolibet genere vinorum, ſicuti Plinius lib. XIIII. cap. primo atteſtatur: quorum aliqua hominem in rabiem vertunt, & fœminas partu infœcundas, & quædam fœcundas faciunt: quæ diuerſitas formidanda non eſt in genere ceruiſiarum: nam in Finlandia adeò fœcundas facit mulieres, vt plerunq; gemellos pariant: è quibus, tanquam fortiſsima ſobole, Rex Suetiæ nouas prouincias dato felici principio inſtituere poſſet, vnde tributum fiſco, & robur regno non modicum accreſcere poſſet. Sed neſcio qua ſtupida cæcitate prouenit, vt fortiſsimæ puellæ in maximo numero quotannis ad oras Germaniæ alienis miſeris ſeruituq; exeant, vbi domi reſeruari poſſent ad vtilitatem regni. Vtq; improuidentia notetur maior, certum genus equorum in regno Regis edicto remanet: at fœcundæ virgines laxantur, vt in terris non ſatis amicis procreent inimicos. Domi deſolantur agri, & ædes, vbi regni ſoboles foris ædificant ciuitates, & augent tributa.

Gedanenſis ceruiſia.

Ceruiſia affert mulieribus miram fœcunditatem.

Præſides aperiant oculos.

De ceruiſiæ decoctione vario modo.

CAP. XXVI.II.

PRAEPARATIS, vt prœmiſſum eſt frugibus, diuerſę nationes proprium & peculiarem modum retinent, aliter et aliter ceruiſiam conficiendi: quidam celerius, quidam tardius, quidam maiori, quidam minori quantitate, vti etiam in vindemiantibus eſt vſitatum. In Aquilone caldaribus, & vaſis vtuntur ampliſsimis: vna tamen miranda conditione inſpecta, quòd ſolis mulieribus ceruiſiam paneſq; coquendi, tanquam principalius officium, in toto Septentrione, exceptis curiis Principum, ac procerum, & magnorum conuentuum, eſt attributum. Fœminę enim adeò mundè fideliterq; ſingula negotia ſibi incumbentia tractant, vt nulla ſuſpicio oboriatur, quòd non omnia ſint bene facta, etiam in præparatione ciborum, vt nedum patronis offerantur in eſam, ſed medicinalem præſeruationem. Magnam nanq; experientiam habent cum

Modus diuerſus conficiedi ceruiſiam.

Officiũ mulierę

Mulieres mundiſsimè ſua officia tractant.

Cibi medicinales.

arte coniunctam, quomodo hordeum sit præparandum, aut aliç fruges, quemçq; effectum & vim sit habiturum. Similiter & lupulus: qui nisi naturali calore suo per decoctionem sufficientem purgatus fuerit, non sanitatem generat, sed tormina ventris, & ægritudines neruis nocituras. Quando autem lupulus (hortensis dictus) sufficienter coctus creditur, tunc probatio capitur per exiguum manipulum culmorum: qui immissus in decoctionem, & extractus, secum viscositatem retinet cum amaritudine amarissima: & hinc emerget salubrius temperamentum in omnibus rebus dulcibus, humano potui profuturis.

Lupulus nõ coctus pernicio-sus.

Probatio lupuli satis cocti.

De diuersitate ceruisiarum, & earum virtute medicinali.

CAP. XXIX.

Calculi remediũ delectabile.

ORDEACEA ceruisia quantò antiquior, tantò purior, & sanior: & hæc pota in castrensi obsidione, morbum intercutaneum tumore turgentem, atq; calculum mirè leuat, & sanat. Clausus ego in obsidione Regiç ciuitatis Holmensis Suetiæ M.D.XX. bibens talem ceruisiam antiquissimam, lapillos sine lçsione, aut passione, singulo mane in vrinali expulsos vidi, & instar granorum milii, ciceris, & piperis, quantitati nucis similes eieci, nunquàm calculi speciem posteà sentiens, aut morbum. Præterea butyro in bullitione coniuncta, & bibita, tussim tollit: immò in læsione costarum cum ouis, & zinzibere, ac saccharo per modum obsonii bullita, & ægro data, mirè prodest: etiam ad restaurandum vngulas morsu, vel ferro cum carne abscisas, pota iuuat. quemadmodum experientia comperitur apud Finlandenses in Aquilone, & VVratislauienses in ceruisia Suinicensi: quæ mirum effectum habet in sanatione læsorum intestinorum, prout ipse sum testis. Sunt & aliæ præclaræ vrbes Germaniç, suas peculiares dotes habentes in eo cereali liquore, veluti Turgenses, Friburgenses, & Suabacenses apud Nurembergos laxans, & Mumma apud Brunsuicenses; quæ cùm recens fit, stranguriam vsq; ad cruciatum excitat: quam vetus abstergit. Præterea Einbicensis: cui claritudinem simul & amaritudinem lupuli prædominans abundantia præbet: plurimum çstati conueniens in restinguenda siti. Demum Hamburgensis triticea, admodum nutritiua, & oppilationum dissolutrix. Multa etiam genera ceruisiæ diuersarum ciuitatum alia nomina sortiuntur ex loco, cuentu, operatione, terra, aquis, & syluis: veluti vina vetusta ratione loci, & ætatis, per Plinium lib. XIIII. enumerata: è quibus omnibus pauca nunc in vsu habentur. Ceruisiarum tamen genera nullibi diminuta sunt, sed indies arte & ingenio fiunt, hac relicta regula, quòd vti versus Meridiem sunt potiora vina, ita versus Septentrionales, fiunt ceruisiæ meliores. Et in summa dici potest, plures esse orbicolas latissimè per mundum dispersos, qui ceruisia communius vtuntur, quàm vino.

Tussis leuatur.

Fractio costarũ sanatur.

Vngulæ perditæ restaurãtur.

Vrbes Germaniæ clarissimç

Ceruisia noua & vetus cõtrarias habent naturas.

Nomina diuersa ceruisiarum vti vinorum.

Vina euanescũt non ceruisia.

Regula generalis vini & ceruisiç.

De Aethios

De Aethiopum, seu Indorum more ceruisiam conficiendi, ex instructione D. Ioannis Baptistæ Habasciani Indorum presbyteri.

CAP. XXX.

CAPIATVR farina cribro non excussa tritici communis, vel hordei: inde enim melior fit ceruisia. Fiat pasta, & ingeratur fermentum, veluti conficitur panis cibarius: maneat dicta pasta per decem dies, antequàm coquatur: sed quotidie bene misceatur, & inspergatur singulis diebus exigua farina vsq; ad decimum diem, ita vt dicta pasta acescat. Post decimum diem fiat inde panis: coquatur in furno, & fiat biscotus: cùm acuerit, frangatur in frusta, & ponatur in vrna, superponendo pauxillum hordei germinati: impleatur dicta vrna aqua: bene orta etur vsq; in triduum. Post aperiatur, & manus ptendatur vsq; ad fundum vrnæ, miscendo optimè, infringendo, & liquefaciendo biscoctum panem, qui non fuerit ab aqua liquefactus. Deinde statim ingeratur panis ex hordeo factus eodem die, incidendo in offas: & iterum immittatur hordeũ germinatum, plusquàm prius: sed tamen oportet diligenti vti mensura, & ordine, pro quantitate ceruisiæ: quod nisi factum fuerit, ceruisia fiet asperi & amari saporis: si verò parcius immittatur, fit insipida, et insuaue. Necesse est igitur vti prudentia, in qua est omnis vis. Et cùm omnia comminxta fuerint, iterum obturanda est vrna, vsq; ad quartum diem: inde aperienda, & paulatim solidanda per pannum lineum: cumq; bene fuerit expressa, & cum fece purgata, infundatur in aliud vas bene purum: & qui voluerit bibere eodem, hoc est quarto die, poterit, licet insipida sit vsq; in vigesimum diem.

Modus Aethiopum ceruisiã conficiendi.

Hordeũ germinatum.

Panis hordeaceus.

Ceruisia quãdo insipida.

Transfusio ceruisiæ.

De eadem ceruisia alio modo conficienda.

CAP. XXXI.

RECIPIATVR panis biscoctus, & hordeum germinatum, & mittatur in vrnam grandem (vt suprà dictum est) vsq; ad tertium diem: deinde capiatur olla magna, melle plena, vnà cum fauis, & cera: postea sumatur magnum vas, quod capiat quintuplicis liquoris plus, quàm ceperat olla mellis, & bene lauetur: dumq; adhuc humidum est, inuertitur ore inferius demisso, vt fumigetur aridis frondibus oliuarum: deinde infunditur totum mel prædictæ ollæ: eademq; olla bis impleatur hordeo germinato, & pane biscocto mollito, tantundem aquæ in illud vas, vbi mel positum fuit, immittendo, etiam hordei germinati tantum, quantum oportebit. Cumq; hæc omnia simul commixta fuerint in vase fumigato, cum melle, aqua scilicet, & ceruisia prædicta obturetur vehementer creta in triduum: deinde aperiatur, & despumata omni fece, quæ inuenitur in ore vasis, exprimatur, vt defluat, vt dictum est de superiore potione: panno nitido diuidatur in diuersa vascula pura, & speciosa: quæ bene obturentur. Et quoties volunt bibere, aperiunt vnum ex illis vasculis: quo exhausto, alia seriatim aperiuntur. Et hæc ceruisia longè melior est superiore: nam illa durat octo, vel decem dies: hæc verò viginti, vel triginta: hæcq; fit in locis calidioribus: & vasa pannis calidis teguntur: immò arceri debent procul homines scelerati, fœminæ menstruosæ, virq;, & fœminæ polluti proximo concubitu: quod obseruatur per totam

Pãis biscoctus.

Mel & fauus coquitur.

Mixtio.

Purgatio ceruisiæ.

Ceruisia melior

Fœminæ menstruosæ, & homicidę & polluti arcentur.

Aethiopiam. Illud autem, quod in superficie vasorum detrahitur, cùm voluerint vt defluat, ponunt ad solem, siccant, immittunt in ollam, siue ahenum, vt bulliat cum pauca aqua: deinde refrigerant, & remanet super aquam pulcherrima cera.

Hordei molliti o.

Hordeum verò molliatur in aqua ad vnum diem, & noctem: hinc detrahatur, & mittatur in scyphum ligneum madefactum, superius & inferius compositis frondibus ficuum vel arundinum recentibus: & semper humectetur vsquequò germinet: & postquam germinauerit, bene siccetur in sole, & molatur mola trusatili: sed non ita tenuiter, veluti farina, sed tanquam far confractum in duo, vel tria frusta: sine quo bona ceruisia fieri nequit.

Mola trusatilis

De diuerso vsu ceruisiæ prouinciarum.

CAP. XXXII.

HAEC supradicta instructio prædicti D. Ioannis presbyteri de Aethiopia, seu India, præsentibus inserta est, vt videatur, quanta sit horum hominum, ac nostrorum in ceruisia decoquenda diuersitas: ibi scilicet in summo calore, & apud Septentrionales in extremo frigore, atq; apud Germanos in optima temperie: vt meritò laudandus sit Deus vbiq; in benignissimis donis suis. De modo Anglorum, Britannorum, Scotorum, aut Hybernorum, puto ferè iudicandum fore sicuti Germanorum: qui ceruisiam optimo & compendiosissimo modo conficere nórunt, multiplici sorte, tam principibus, quàm nobilibus, & plebeiis congruentem. Apud Noruegianos satis est prolixus modus ceruisiam conficiendi, vti vidi, & gustaui ante quinquaginta annos. Islandenses verò (de quorum moribus superius lib. II. fuerat enarratum) non tantum domestica, quantum peregrina, hacq; pingui, & subfusca vtuntur ceruisia: quam & piscium, butyri, rerumq; aliarum commutationibus cæteris insularibus liberalius emercantur: idemq; fit apud Bergensem Noruegiæ ciuitatem, nobilissimum Germanorum emporium: quibus tam ad quæstum, quàm domesticum vsum, multa millia vasorum ceruisiæ è Germaniæ oris, Lubeco videlicet, Rostochio, Vismaria, & Brema, quotannis emittuntur. Quòd verò exotica ceruisia deportatur per mare à Germania ad Aquilonares terras, causa est, quia fortissimo lupulo (qui humulus dicitur) ibidem cocta, & marinis fluctibus mota, sapidior, potentiorq; redditur, ad maius robur, & conseruationem. Lupulus nanq; siue humulus, in Aquilone crescens, propter multitudinem ferrearum mineratum, & rubiginem ex earum exhalatione causatam, in fine Iulii floribus expoſitus, ad imbecillitatem exhalat.

Diuersitas ceruisiæ coquendę.

Deus laudādus vbiq;.

Modus plixus Norueg anoꝝ Islandenſiū ceruisia.

Bergis Norueg ię.

Lubecum.

Lupulus Prutenicus fortior.

Causa notetur.

De volun-

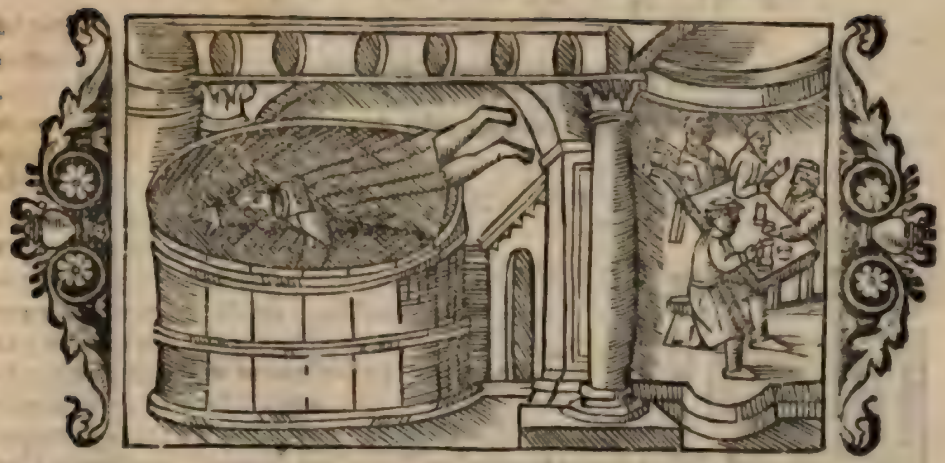

De voluntaria ſuffocatione Regis Hundingi in medone, vel hydromele. CAP. XXXIII.

PRAEMISSIS omnibus de vino, medone, hydromele, mulſo, & ceruiſia, in virtute ac commendatione adductis, nonnihil addendum occurrit, quod oſtendere poſsit, quàm infeliciſsimi ſunt numerandi, qui talibus Dei & naturæ conceſsis donis, legitimè non vtuntur. Quocirca adducendus eſt hic caſus duorum Regum Aquilonarium, Suetię ſcilicet, & Daniæ: quorum pactis adeò inuiolabilis quondam pax firmata erat, vt in vltimum vſq; finem mutua amicitia pactum confirmarent: nec aures, aut animum illis accommodaturi eſſent, qui inter ipſos fœdera rumpere, odia ſerere, concordiam labefactare molirentur: ſed alter alterius commoda, honorem, quietem, dignitatem, autoritatem defendere, & ampliare curaret, prout in hiſtoris ſuis chariſsimus frater & anteceſſor meus, Io. Archiepiſcopus Vpſalenſis oſtendit. Accidit tandem falſam famam circumferri, quòd Hadingus Daniæ Rex inſidiis generi ſui Gutthormi (cui pridem ſororem ſuam Vuildam matrimonio coniunxerat) impetitus corruiſſet. Qua fama allata, Hundingus ſtatuit ſuam fidem Regiam ita declarare, vt omnis poſteritas intellectura eſſet, plus ipſam valuiſſe, quàm vitam. Proinde conuocata totius regni nobilitate, conuiuium magnificum, tanquam mortuo amico parentaturus, inſtruxit: & ne quicquam Regiæ magnificentiæ deeſſe videretur, iuſſus à Rege promus condus dolium ingentis magnitudinis cereali, ſiue melleo potu repletum, aulæ in medio collocauit. Ipſe Rex pincernæ officio pocula circumferens, pietatis miniſterium implere putabatur: ſatagebat enim omnibus modis oſtendere, quòd non tam propter amici caſum, quàm ob ſeruandam præſtitam fidem, lætus & gaudens in fata concederet. Igitur poſtquàm omnes ebrietate ſuffuſos aduertiſſet, ſeipſum in doliũ dulciſsimi liquoris præcipitans, oſtendere videbatur, illud mortis genus dulcius exiſtimari debere. quod pro amicitia & fide ſuſceptum, gloriam laudemq; mereretur immortalem. Quo cognito, Hadingus cogitabat quo genere mortis maiorem, vel parem fideliſsimo amico gratiam referre poſſet, (quanquàm difficile crederet tam eximiam virtutem pari virtute, aut amicitia ſuperari poſſe) non coram ſatrapis, & proceribus ſuis, ſed toto populo inſpectante, ſeſe (ne perfidia notaretur) laqueo ſuſpendi permiſit: vt omnibus compertiſsimum fieret, ipſum plus promiſſam fidem, quàm caducam vitam, & tandem neceſſariò perituram exiſtimaſſe. Affirmat Albertus Crantzius hanc duorum Regum mortem perquàm ridiculam fuiſſe: at ego eam parem puto præcipue virtuti magnorum Græciæ, & Latii principum, qui voluntariam in mortem, ne fidem promiſſam violarent, ſe tradiderunt.

Reges duo inſenſati.

Lib 2. cap 14. Hadingus Rex Daniæ.

Hundingus rex Suetiæ.

Promus cõdus.

Miniſteriũ pietatis.

Rex dulciter mortuus.

Rex alter volũtarie ſuſpẽſus.

Mors ridicula.

De indiscreta familiaritate Principum erga contubernales, aut seruos.

CAP. XXXIIII.

Fliolmus rex. Virtutes paucę, vitia multa. Familiaritas nimia.

CCVRRIT deinde alius casus, iustiori forsitan censura ridendus, ac damnandus. Gothi in primæua patria Regem habebant, Fliolmum nomine: cuius virtutes paucæ, vitia verò multa numerabantur: inter quæ primum locum habuit nimia familiaritas apud suos seruos: propter quam Augustus Cæsar Iulium auunculum, teste Eutropio, acriter arguebat, quòd milites, commilitones nouo blandoq; more appellasset: quando enim affectabat charior fieri, autoritatem Principis emolliuit. Fliolmus verò milites suos indulgentius, quàm prudentius tractans, non solùm commilitones, sed combibulones suos effecit, quotidianoq; conuictu ad exemplum Saturnalium festorum (quæ seruos dominis in mensa coęquant) vnà cum eis comedere, & in longam noctem potare, vtile honestumq; putauit: quod nimirum sub termino vitę suę expertus est, vt honestate vacuum, ita neq; vllam vtilitatem afferre potuisse. Cùm enim solito, & turpi more noctem cum eis potando deduceret, ab ipsis ebrietate suffusis, in ingens dolium cereali liquore repletum, quod pro explenda bibacium gula, aulæ in medio collocatum erat, per ludibrium præcipitatus interit, relicto ad posteros Principes exemplo, ac documento, quòd quamuis fideles serui diligendi, iuuandi, promouendiq; sint: attamen à nimia familiaritate (quę contemptum parit) prudentius coercendi: ne vetus prouerbium, Ne quid nimis, frustra scriptum videatur. Quocirca Reges & Principes attendant, ne vlli se tam familiares vnquam præbeant, quin possint, si opus fuerit, eis sine periculo adhibita ratione succensere, aut sine rerum mutatione, sua securitate gaudere: immò cum amicis, & familiaribus ita versandum fore, vt cogitemus eosdem aliquando inimicos nobis fieri posse. Præterea attendenda sententia est,

Combibulones Saturnalia festa.

Rex suffocatus interit.

Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus, & minus dolebis.

De diuersa

De diuersitate, & forma vasorum.

CAP. XXXV.

VARIA vasorum genera, vt sunt ænea, seu cuprea amphoræ, satis iusta magnitudine & multitudine reperiuntur apud Aquilonares: quæ quidem vasa vt fortia sint oportet: tanta etenim ingentissimi frigoris, & durissimi tactus hominum vis est, vt nusquam mollia vasa, aut fragilia vitra infracta seruentur, vt infrà de ritu epulandi dicetur. Præterea pelues, æneæ ollæ, mortariola, ac lauachra diuersarum figurarum: demum stannea vasa, & hæc plerunq; exotica, vt Anglicana: quæ negotiatores propter naturalem duritiem, & splendorem, nisi crimine falsi arcerentur, pro argento diuendere possent. Quòd autem ænea, cuprea, aut ferrea sunt omnia, etiam aliæ rationes præter hyemis rigorem adsunt, nempe vt penes ignem pro liquoribus conficiendis, ne congelentur, pro tempore maneant, aut reponantur. Præterea quia cæteris durabiliora sunt, vt numero dotis computentur. Et demum, vt per sobolem ad hæredes, ac tempore belli in terra custodiri, & pro arcenda fame, ac comparandis frugibus agrorum seminandorum, distrahi valeant, tanquam argentea supellex, diligentius custodiuntur: immò nisi potentissimus hostis aliter repressus fuerit, argenti oblatione placatur. Vasa verò fictilia, quia liquore plena, glacieq; constricta, citissimè rumpuntur, in arte, aut vsu non sunt, nisi quæ per mare quæstus causa à Germania afferuntur: similiter & viridia vitra, cæteris fragilibus fortiora. Sed adhuc fatendum est, ollas reperiri lapideas apud Occidentales Gothos, & Meridionales Noruegos, quemadmodum Romæ videntur in Agone venales: quæ tantam vim ebullitionis ab igne super petram, vel frigidos cineres retinent, vt superuenienti inspectori appareant sine foco bullire: taliq; spe nonnulli Iuthones, seu Cimbri, decepti sunt: qui vt cibos sine lignis & igne decoquant, huiusmodi ollas hilariter comparare festinant, gens alioqui in fictionibus ingeniosa. Sunt & vasa instar Regii diadematis, seu coronę, ex crispatis arborum radicibus subtiliter elaborata: quæ voluptatis causa solennioribus conuiuiis ad bibendum applicantur, vulgariq; verbo Kosa dicuntur. Præterea aliud genus vasorum deauratis labris, & pedibus, è gryphonum vngulis bonam liquoris quantitatem tenentibus, fabricatum. Item scyphi, seu crateres argentei,

Figuræ vasorũ varię.

Vasa solidissima Aquilonaria.

Genera vasorę.

Stannum Anglicanum.

Causæ soliditatis vasorum.

Argẽto redimit incendium.

Vasa vitrea inusitata.

Ollæ lapideæ.

Kosa Finnonica.

Schala. lata forma (qui Schala dicuntur) ad modum cranii humani: qualem Albouinus Rex Longobardorum de cranio Cunimundi Regis Gepidarum, teste Paulo Diacono, craterem multo auro distentum, fabreferi iussit: quo & in splendidis festis vsus est: & demum Reginæ suæ insidiis interremptus, suum quoq; cranium forsitan tradidit pro poculo deaurandum.

De ritu veterum epulandi.

CAP. XXXVI.

ETVSTO tempore (vt superius lib. V. de pugilibus & gigantibus) qualem ritum epulandi habuere maiores, satis integrè videtur ostensum, ac insuper hoc loco nonnihil exactius ostendendum. Sed vltra autores ibi allegatos, etiam accedit clarissimus autor Græcus Athenæus: qui Aquilonaribus populis eo tempore, & loco vicinus, ac Posidonius, Cornelius Tacitus, & similes, qui de antiquorum epulandi ritu plurima meminere in hac forma: Apponebant, & graminibus prius sternebant ligneas mensas, paululum à terra eleuatas. Nutriebant autem modico pane, ac plurima carne in aqua elixata, ac carbonibus & verubus assata: quam quidem non fastidiosè apponebant, sed ambabus manibus eleuantes, membratim manducabant. Dum verò caro separatu difficilis fuerat, exili cultro eam discinderunt: qui culter & cum vagina in propria lance circumferebatur. Pisces quoq; apponebant consuetos fluminibus marinis: quos sale, aceto, ac cymino assatos condiebant: quibus & ad potum vtebantur. Oleo verò non fruebantur, ob rarum eius vsum: nam ob desuetudinem, oleum eis iniucundum videbatur. Quando autem multi simul cœnabant, circuli instar considebant: in medio verò coryphæus præstantissimus, quemadmodum coryphæo conuenit: qui ab aliis differt, vel virtute belli, aut genere, aut diuitiis. Inde ex vtraq; parte, iuxta dignitatis ordinem & præstantiam, quam consecutus erat quilibet, sibi inuicem succedebant. Hi simul & clypeos armatos à tergo sustinebant. Satellites autem illorum è regione in modum circuli, quemadmodum & domini, conuiuabantur. Hęc Athenæus. Procedente verò tempore, vti cultus hominum redditus est ornatior, & ciuilior: ita & luxus in rebus, & abominatio in moribus cernitur introducta: & hac appellatione ciuilitatis incessanter ostenditur, vt nihil antiquæ, sed probatæ simplicitatis ad vitæ compendium videatur esse relictum. Nec opus est longa nomenclatura eos tortores, vel eorum instrumenta adducere, quibus angustissimus venter extenditur ad cruciatum. Olim Septentrionalibus populis, vti prædictum est, erat vna suauis, & amœna, ac secura in edendo, bibendoq; simplicitas: quę sanos, robustos, fortes, prudentes, & strenuos, in militaribus præsertim exercitiis, efficiebat: nunc autem peregrinis farcinatoribus, & coquis accitis, ea morum qualitas in ventrem introducta est, quæ adeò effrenem lasciuiam generat, vt sobrietate (quæ virtutum custos est) lacessita, nihil vtile, aut rectum corde cogitare poterit, aut inchoatum augere, vel manibus operari.

Athenæus Græcus.
Posidonius.
Corn. Tacitus.
Forma epulàdi

Culter cũ vagina i ppria lãce circũferebaț
Pisces.
Oleum.
Antiqui circuli instar consedebant.
Coryphæus.
Clypei à tergo.
Satellites.

Luxus appellatione ciuilitatis introductus
Tortores vĕtris
Simplicitas edẽdi sanissima.
Farcinatores peregrini.
Sobrietas virtutum mater est.

De ritu

De ritu bibendi Septentrionalium populorum.

CAP. XXXVII.

NEC displicet curiosis inspectoribus interpretationem admittere, qualis sit modus Septentrionalium gentium in bibendo. Inprimis, quòd religiosum sit stando pro reuerentia numinum, ac principum bibere, & quasi in agone per sudorem contendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hausiu amphoram euacuet capitolinam, hoc est ingentem mensuram: qualem Imperator ille Gothus Maximinus, inter deuorandum LX. libras carnium, alacriter hausisse videtur, velut alter Vitellius. qui integram auium venationem, alterq; peponum latissimum campum vnico pastu absumpsit, & forsitan Milo aliquis, vnius bouis comestione satietatem non relinquens. Sed transeant illa tanquam sparsa in gurgite spatioso. Videntur itaq; in mensa (suprapositæ imaginis) quasi coronati sedere, ac tali forma vasis potare: quod forsan inexpertis generare posset admirationem. Sed mirabilius esset longo ordine intueri ministros, quasi cornutorum ceruorum pastores gregatim incedere, vt ea vasa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neq; his contenti cerimoniis, etiam contendunt monstrare sobrietatem, vt vase tam alto, repletoq;, nudo capiti superposito, choream gyrando reducant: similiter & alia vasa manibus vtrisq; allata, vino, ceruisia, medone, aut mulso, vel musto repleta, conuiuantibus ad æquales hausius exhibeant epotanda. Nec excusatio opponi solet, quòd in tali certamine prouocatus non exeat victor: vt sententia Platonis lib. de legibus, bonus socius, & illustris appellari mereatur. Bonum socium Plato appellat, qui bibendo, & iudicando nouit euitare ebrietatem.

Modus absq; modo bibēdi.

Maximinus Imp. Gothus Vitellius.

Milo.

Ordo portantium vasa.

Sobietas mētita

Chorizātes vasa in capite gestant.

Plato bibulos vocat bonos socios.

Adhuc de vasis diuersarum prouinciarum.

CAP. XXXVIII.

Vasa cornuta.
Kosa.

ORNVTA vasa supraposita, Finlandensium Aquilonarium artificiosa opificia sunt, Kosaq́ (vt prius dictum est) appellantur. Nec eis naturæ, vel artis honor, & decus abest, cùm ex pulcherrimis abietis radicibus, iisq́ crispatis, intus cauatis, ac foris figurarum varietate ornatis, formantur, immò & arte aurearum laminarum, siue aliis pretiosis coloribus depicta, sui decorem & affectum excitant, vt carius redimantur. Fiunt etiam ampla, sed rotunda vasa, ac oblonga pocula, è radicibus betulæ maculas discolores habentis, immò facies animalium, auium, atq́ aliarum imaginum, in vna massa distinctas, miro naturæ artificio fabricatas: quibus vernisa linitis, valde delectabilis color, ob discurrentes venas, crispasq́ lineas superadditur, vt aureo decori comparari videantur. Isq́ mos est præcipuus apud certas prouincias Vestrogothorum, Kindia, ac Marchia dictas: vbi peritiores in opere tornatili artifices, quam alibi in cunctis regionibus Aquilonis, reperiuntur. Eo nanq́ quæstu pro maxima parte viuunt, sicq́ alterna æmulatione ligneorum vasorum, pulchritudinis inuentione contendunt, quemadmodum vitrifices in Murano Venetiarum. Miraculo etiam deputatur, quando tabulæ radicum cupressini ligni, caudam pauonum distinctione colorum imitantes, voluptatis causa à Prælatis ex Italia redeuntibus in Aquilonem comportantur. Vitrorum autem vel nullus, vel rarissimus vsus est in mentis illarum gentium, ob excessum ebriosorum: qui voluptatis loco ducerent, perfringere vitra: quorum fragmenta neruos incidentia, nedum brachio incurabilem defectum ingerunt, sed præsentissimam mortem. Non ita in poculis abietinis: quorum duas decadas vno ictu perfringere solent.

Radices crispatæ.

Facies aĩalibũ naturaliter vasis insculptę.
Vernisa.
Kindia.
Marchia.
Artifices.
Vitrifices Venetiis super arte contendunt.
Vsus vitrorũ nullus vel rarissimus i Aquilone, & quare?
Poculorũ duę decades vna manu frangũt

De pœna potatorum.

CAP. XXXIX.

Temulẽtia sibi ipsi pœna.

QVIA facilis huius tituli, figuręq́ appositæ interpretatio aspicientibus ostenditur, exigua interpretatione indigere videtur, cùm temulentus, teste Platone, bis puer sit; ipsaq́ temulentia cæde non consequente, pœna est digna, quantò

quantò magis si ea consequatur? Et quia aliqua ratio non admittit, vt quis se inebriet, multominus in exercitu militari, vbi capite, & cerebro, immò ratione turbata, temulentus ignorat, quem armis inuadat, dominum proprium, vel imperterritum hostem: ideoq; hoc loco inusitata impalationis pœna, duobus Massagethis infligitur: quia hominem de ebrietate eos irridentem, interemerunt. Nam omnium maximè vino dediti Massagethæ sunt, manu ob id feroces, vt Parthi: nimio vino frequenter epoto, sunt ore fœtentes, Galli petulantes, Germani rixantes, Gothi rebellantes, ac Finni plorantes: & forsitan ebrius quisq; omnibus his vitiis deprehensus, vti turpissimus, & sordidissimus est, ita digna pœna meretur affligi. Sed hac in parte cùm seriò non agatur, quomodo puniri debeant ebrii, arces & mœnia seruaturi, ac Principem & totam Reipublicæ summam perdituri: verùm qualiter stupidi, ignaui, garruli, nugaces, qui noctem crapulando vertunt in diem, & econtrà, vt celerius compotationes expediant, sint corripiendi: ne cùm dormire, vel potare, vel silere, vel abire noluerint, ad rixas, & cædes, ac homicidia se conuerterint: tunc lege sociorum constitutum est, quòd illum, vel illos successiuè colcent super sedem cuneatam, vt funibus in altum leuent, cornu bene magno in manibus ceruisia repleto, sedenti dato, vt celerius ebibat, vel anxiè resideat in ea acuata sede, atq; experiatur artem hanc constare legibus ordinatis, & quæ sequuntur in prodigio ventris, & gulæ. Aurea fuisset lex ista, si dudum in Latio tempore portentosorum voratorum, & potatorum ordinata, seruataq; fuisset.

Massagethæ duo ipalātur.

Ebrii.
Galli.
Germani.
Gothi.
Finni.

Vitia ebriorum

Sedes cuneata potantis.

Ars bibendi legibus constat.

De externis exemplis.

CAP. XL.

ACCEDIT adhuc alius (teste Sabellico in vita Aureliani) insatiabilis, et portentosus vorator Phagon: item Clodius, & Albinus autore Suetonio. Præterea Firmus, & Bonosus bibax: de quo (Paulo Vopisco teste) Aurelianus dixit, Bonosum natum, non vt viueret, sed vt biberet. Tandem suspensus, dicebatur non homo, sed amphora pendère: quod & Sabel. lib. VII. Enne. VII. pariter attestatur. Immò Volater. lib. XXXII. cum sequentibus complurima dicit, & ante eum Plin. lib. XIIII. cap. XXII. qui testes sunt, Gothos, Germanosq; reputari excellentiores potatores, & ideò frequentius cæteris gentibus inebriari. Sed nec Ouidius hæc ignorasse videtur, dum ait:

Phagon.
Clodius.
Albinus vorātores.
Firmus & Bonosus bibax.
Amphora pendet.
Gothi & Germani excellentiores potatores.

Ille mero somnoq; grauis, titubare videtur.

Et fortè eò vehementius, quò potus ipse calidioribus excitatur incrementis, vt zinzibere, cinnamomo, ac gariophyllis, cum admixtione butyri: quorum omnium infelicissimus venter expectat seditionem, & cruciatum, solo somno, vel abstinentia reparandum. Quid autem Beroaldus Commen. V. Tusc. Quæst. de ebrietate Gallorum commemorat, inter alia sat est vnum adduxisse, quòd videlicet, farti, ac sepulti Baccho, vinum nocturnum edormire non possint, nec orientem solem aliquando, nec occidentem contemplari. Et ita qui corpori seruiunt, nunquàm liberi erunt, donec è medio subtrahantur, quemadmodum iussu cuiusdam Regis Septentrionalis quidam vorator illicò suspensus est, cùm diceret se Regibus, & Principibus pro spectaculo gratum fore, quòd singulo die escam decem hominum deuorare posset, nec laborem honestum pro vno complere.

Res contrariæ ī vno ventre.
Remedium.
Ebrietas Gallorum.
Serui corporis.

Vorator suspensus, quia solus multorū escas absumpsit.

De turpiſsimis ſpeciebus ebrioſorum.

CAP. XLI.

Mala infinita ebriorum.

ER temulentiam quanta orbi mala illata ſunt, neq; hac exigua pagina, immò nec voluminibus grauium autorum vſquam ſufficienter exponi poteſt. Nec mirum: quia tanta ſolertia præter liberalem vini naturam reperta eſt, vt & arte mutato latice, calidiſq; ſpeciebus adiunctis, excitetur in homine voluptas inſatiabilis in bibendo: quæ conſuetudinem adauget, & auiditatem, & illa neceſsitatem, vt quantò plus biberit, tantò plus ſitire cogatur, prout Scytharum legatis imputatur: licet Plinio atteſtante lib XIIII cap. vltimo de Hiſpanis, Gallis, & Aethiopibus loquente, nulla mundi parte ceſſet ebrietas: quæ & has vbiq; ineptias, & operationes habet, quòd hominis mentem mutet, ac furorem gignat, vt nec ſui, nec alterius reſpectum habere poterit in inferendo grauiſsimo damno: quod ſobrietate gubernante, nunquàm attentaſſet. Præterea mille ſcelerum ſpecies, admiſſa ebrietate, immò deteſtanda malorum irritamenta, & turpior effectus, quàm impura imaginatio præmittit, excogitantur, & committuntur: inimica ſcilicet exercitatio, ſcurrilis improbitas, volutatio in cœno cum porcis, fœtidus anhelitus vt cadauerum: inſuper & vomitus cum canibus, viſusq; vertiginoſus vt hircis. Demum vt verbis Plinii vtendum ſit, alius quantum alea quæſierit, tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, tunc graui produntur marito, tunc animi ſecreta proferuntur: alii teſtamenta ſua nuncupant, alii mortifera loquuntur, redituraſq; per iugulum voces non continent, quàm multis ita interemptis: vulgoq; veritas iam vino attributa eſt. Hinc pallor, & pendulæ genæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa, furiales ſomni & inquies nocturna, portentoſa libido, rerum omnium obliuio, morſq; memoriæ, & abbreuiatio vitæ. Attamen rapere ſe ita vitam prædicant, cùm priorem diem quotidie perdant, alii præſentem, & venturum, lege ſeruata non labaſſe ſermone, nec leuatum vomitione, aut alia corporis parte, optima fide bibiſſe, in hauriendo non reſpiraſſe, neq; expuiſſe, nihilq; ad elidendum in pauimentis ſummum ex vino reliquiſſe, ne fiat fallacia legi. De talibus etiam Plato lib XXXIIII. pro leuanda turpitudine ebrioſorum, & ſtupidis ineptiis, plurima ſcribit. Præterea poſt eum plurimi clariſsimi viri, indignum putantes, hominem tam pernicioſa voluptate, vel ſordida arte in brutum verti. De arte bibendi extat cuiuſdam Germani Vincentii Obſopœi, opus elegantiſsimo carmine conſcriptum.

Voluptas inſatiabilis.

Ebrietas nulli bi in orbe ceſſat.

Ebrietatis vitia

Volutatio i luto cum porcis

Ebrietas perdit qd' alea quçrit

Somni furiales.

Dies perduntur

Plato vehemen ter ebrios carpit.

Liber de arte bibendi.

De Perſonatis, ſeu Maſcharis.

CAP. XLII.

NON breuis, aut exigua huius figuræ interpretatio fieret, ſi ſtultorum hominum laruas (Italicè Maſcharas appellatas) tempus, aut pudor, tanquam vaniſsimam curioſitatem admitteret extendendas: immò nec carri, nec nauigia ea volumina euehere poſſent, quę orbe condito in hac materia ad refrenandam hominum ſtultitiam iudicio ſapientum ſunt conſcripta, adeò ęp ferè quęuis natio, Latina, Græca, & Barbara, ſicuti peculiaribus eſt obnoxia vitiis, & (vt dictum eſt) inebriari ſolet, ita & malorum vſuum fideles conſequitur imitatores. Cùm autem frequentius quàm vtilius, etiam à magnis hominibus ex me quæſitum fuerat, an maſcharis vtantur duriſsimi incolæ Septentrionis. Sed reſponſione habita facilè norunt, ſtultorum eſſe infinitum numerum: ideoęp ibidem in ſuo genere & numero ſtultitiam fore ampliatam: & forſitan eò ſimplicior, ac purior, quò ſignis cœleſtibus Cynoſuræ, Caudæ bouis, & ſimilibus, in omni groſſo edendo ſpectaculo ſunt ſubiectiores, quemadmodum aliis maiori verſutia, & fatuitate præditis euenit, qui calidis regionibus ſunt viciniores. Igitur cùm depictæ, ſubtileſcp maſcharum facies, ob artificum inexperientiam, in Aquilone fieri nequeunt, nobiliores fatui atro ſerico faciem obnuptam variato corporis veſtitu, ſuperadditis aureis zonis, & argenteis cingulis, voce mutata, amicis ſcrutandam oſtendunt: eorumęp exemplo reliqua fatuorum turba diuerſitate formarum (Ouidiana Metamorphoſi deſcriptarum) furit & inſanit, præcipuè tempore Bacchanalium ſocietatum, quo vnicuicp iuxta ſuam conditionem pulchrius fore videtur in ſuo genere inſaniendum: vt laniones in cornutis boum, caprarumęp capitibus, voce eorum ſimulata, vel ſuillo grunnitu: ita & piſcatores retibus extenſis, vt monſtrent piſces: & ſic de reliquis cunctorum ciuium exercitiis, alacriter fieri ſolet. Soloęp ſex dierum ſpatio ante initium quadrageſimæ de permiſsione magiſtratus hac vtuntur licentia, & libertate. Neęp genus hominum inter laruatos maſcharos eſt, quod petulantius turpitudine fœminearum imaginum ſe veſtit, quàm exotici pictores: qui etiam extra hoc tempus laſciuas mulierum formas turpitudine aperta depingentes, odio, & oſtentui habentur incolis: qui nunquàm hac inſpectione

Carri aut nauigia ſtultis non ſufficiunt euehendis.

Quęſtio frequẽs.

Signa cœleſtia.

Imagines ſubtiles raræ.

Zonæ aureæ & argenteæ.

Laniones.

Maſchari ſex diebus inſanire ſolent.

Pictores exotici.

Cynica Diogenis secta odiosa.

lętantur. Sunt enim pudore bono, & verecundia casta firmati, vt nunquàm hanc Diogenis Cynicam sectam sequantur. Miserrimi ergo arbitrandi sunt in aliis terris, qui supremam quasi voluptatem habent in inspectione nudarum imaginum fœminei sexus: quasi interior caro non sufficeret in deniciendo homine in mille tentationes, fragilitate sua tandem collapsuro, nisi & externæ augerentur prouocationes.

Caro ꝓpria satis pores est in hois ꝓditioe.

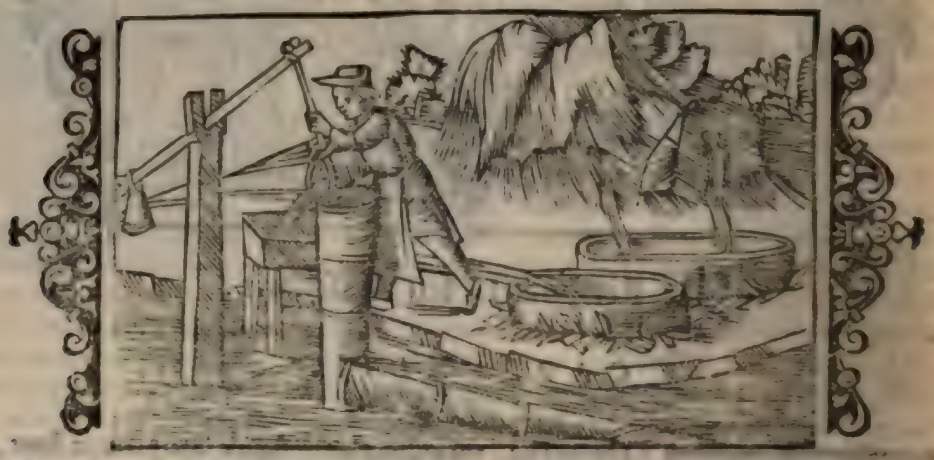

De diuersis modis cóquendi salis.

CAP. XLIII.

Modus coquendi salis.

Norvegiani.

QVAM varius, & inusitatus modus coquendi salis seruetur apud Septentrionales populos, sequentibus indicijs exponetur. Norvegiani littus Oceani inhabitantes, sal decocturi, findunt cauantq; longissimas pinus, vel abietes, robustissimis; quasi circulis eas iterum numero sufficienti refartientes: atq; saxis alligatis, illas in profundum, foraminibus in arborum extremitatibus, vt salsior aqua ingrediatur, relictis; immergunt. canale propius quò poterunt, iuxta littus pluribus officinis extructis obfirmantes, vnde aqua e profundo ingressa, extrahi possit, atq; in caldare suppositio igne lento transfundi, decoqui, & in sal conuerti. Quod hyeme coquitur, firmius est æstiuo sale: quia hoc molle, & fluidum: aliud verò asperum reperitur. Et licet in hoc regno Norvegię tam ad domesticum vsum, quàm quæstuosum extrancorum lucrum conficitur, & emittitur: tamen ita insulsę sunt carnes, & pisces, vt vel opera data id fieri credatur, vel tanta inclementia cœli syderumq; videatur, vt nusquam non semiputres habeantur. Apud Suecones verò, siue Suecos, & Gothos, nulla fit decoctio salis: non quia è fundo maris extrahi non possit aqua salsa, sed quia gens aliis rebus abundans, facilius exoticum sal comparat, quàm superfluis expensis id decoquat in littore suo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandię, ac Germaniæ ab Hispanicis, & Gallicis, ac Britannicis portubus, Vlysbonico præsertim & Bruaso portu, sal acceptum iusto pretio venundatur. In Polonia verò montes profundissimi salis sunt, præsertim in Vichsca, & Bochna: vbi videndi causa M. D. XXVIII. quinta Ianuarii, transcensis Iordanis, fodinas fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos, ob calorem, ferreis instrumentis eruere opulentissimum thesaurum salis,

Aqua salsior in fundo maris.

Sal hyemale firmius, æstiuale mollius.

Carnes semiputres in Norvegia frequentius habentur.

Sal exoticum.

Montes salis.

Vichsca, & Bochna.

Loca ꝓfundissima

Minera salis opulenta.

salis, veluti aurum, & argentum ex mineris inexhaustis. Vidi etiam, & allocutus sum pulcherrimam ac prudentissimam virginem Heduigem, optimi Regis Sigismundi primi filiam, omnibus prædictis diuitiis meliorem, & sublimiori imperio dignorem. Aurum itaq; , argentum, & reliquas res pretiosas cuncti immensurabiliter arripere cupiunt: sed nemo est, qui non desiderat salem inuenire: & meritò, quandò isti debet omnis cibus, quòd poterit gratissimus æstimari.

Heduiges pulcherrima virgo.

Salis sapor necessarius cibis

De difficultate aduehendi salis in Aquilonaria regna.

CAP. XLIIII.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu salis videantur ab hostibus premi posse Septentrionalia regna, tunc arte quæsita domesticum sal conficiunt, ne ea penuria suam libertatem subiiciant inimicis. Vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolæ Norlandiæ, id est, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, charissimus frater & antecessor meus, alias M D. XXIII. Hadriani VI. Pontificis legatus, & demum Electus, euolutis duobus inde annis, Vpsalensem diœcesim visitans, propriis suis sumptibus, emptis scilicet & datis instrumentis vbiq; sufficientibus, modum & artem ab expertis acceptam, præcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus extunc, & in perpetuum necessario salis beneficio, quacunq; imminente hostilitate, liberè & facili labore vti possent, prout etiam in aliis eius voluminibus, & vita, ac actis, in Vpsalensi Metropoli ostendetur. Sed inexplebili auaritia quorundam mercatorum Regiæ ciuitatis Holmensis, eo compendio quæstum habentium, fusurris interpositis prævalente, subitò in publicam ruinam corruit, quod tam prudenti consilio, & paterna benignitate, ac insigni liberalitate, ad publicam vtilitatem syncerìter fuerat institutum. Nec minor seditiosorum hæreticorum Lutheranorum liuor, & furor affuit: qui vt scelera propria, rapinasq;, & horrenda sacrilegia impunita committerent, & defenderent, omnibus modis suadebant, & prævalebant, vt pater patriæ pro bono opere vel lapidaretur, vel in exilium (prout factum est illicò) extruderetur: in quo XX. annis exactis, in æterna patria perpetuò consolandus, Romæ M. D. XLIIII. moriens, ad superos est vocatus. Quocirca aliquando adhuc prouidendum erit, ne similes, vel fortè peiores ciues, in Deum contumeliosi, in Principem tacitè rebelles, & in publicam salutem & vtilitatem crudeles, sic propriis inhæreant commodis, vt successiuis annorum curriculis regnicolas tantis naturæ donis & bonis, in propriis prouinciis & domibus priuent, & diuitias astuto commercio partas, ad regni hostes (prout sæpe compertum est) emittant.

Sal domesticũ fit tẽpore belli

Io. Magnus archiẽps Vpsalensis, modum et auxiliũ præstitit salis conficiendi.

Auaritia destruit quod liberalitas præstat.

Io. Magnus Archiẽps mortuus Romæ.

Ciues pernicioſi euertunt rẽpub.

De maxima copia butyri.

CAP. XLV.

TRANSCVRRENDO singulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vsq; ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbiq; propter fertilissima terrarum pascua, & armentorum abundantissimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen æquali virtute, tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores, ac tenuiores herbas, longè à seinuicem distantium prouinciarum nutritiuas. Vbi enim pascua sunt grossiora, saleq; butyrum conditum grossiore, eius efficaciæ non est, vt alterius conditi in pascuis herbarum minutarum. Modus tamen conformis est omnium regionum, vel sale grosso, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vasorum millia negotiatoribus vltramarinis vel pretio, vel rerum commutationibus, nisi Regio edicto (instante, vel flagrante bello) prohibitum fuerit, distrahendi vel venundandi, quemadmodum in annona, lardo, atq; aliis necessariis nutrimentis, ne hostibus afferantur, caueri solet. Insula præterea est Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aëris salubritas cum pinguis arui fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas: quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate confici, vt quibus multa medicorum auxilia vel consilia prodesse nesciunt, solus videatur potus ille è butyro expressus, optabilem afferre sanitatem: hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appretiatur.

Abundãtia butyri.

Prouinciæ distantes.

Modus idẽ condiendi butyri

Butyræ venũdari infinita quantitate.

Oelãdia de qua supra 2. lib. cap 23. plura dicuntur.

Butyra Oelãdense salubrius.

De magnitudine, & bonitate caseorum.

CAP. XLVI.

SI Parmensis, aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caseorum vbiq; commendari poterint, profecto origini suæ natiuæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & præcipue regioni Vestrogo.horum

Longobardi è Scandiana pẽinsula ꝓfecti.

Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt acturæ. Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quòd nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberrimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti, & robusti, bouesq; proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquàm fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducti lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum adhibito coagulo ligneæ formæ, quadrangulari præcipuè, imprimunt, caseolosq; aliàs sole aereq; siccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quasi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortissimæ mulieres illæ diuisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquàm intromittunt, vt nere, texere, panes & cerui∫iam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectosq; & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, aliisq; minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, messes triturare, equos domare (quod & fœminæ plerunq; faciunt) arma acuere, atq; sepes agrorum, aratraq;, & agros disponere. Ostrogothorum verò caſei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & superioris Suetię, præterquàm apud Helsingos, & Norvegianos: qui caseos quasi putres habentes, vermium scaturigine, & repletione visa, lętantur in eorum bonitate: immò exesa interiori substantia, eorum corticibus loco clypei, instar indurati corii, vtuntur in bellis. Estq; caseorum laudatissimus sapor apud Finningos, qui conspicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & saporem, submisso paululum myrtino fumo, vt sine vermibus seruari valeant ad plures annos, præsertim in obsidionibus (vt prius dictum est) castrensibus tolerandis. Meminit Plin. lib. XI. cap. XLIII. Sorostrem in desertis caseo vixisse viginti annis, ita temperato, vt vetustatem non sentiret. Apud Septentrionales scilicet Vestrogothos, naturæ beneficio ita temperati sunt, vt aromaticis speciebus ad senium vergentes, redoleant cum gratissimo sapore. Talibus etiam vtuntur nautę, dum tempestatibus, ne alia coquant, arcentur ab igne.

Vestrogothi.

Magnitudo caseorum.

Caſei conficiuntur manu et arte mulierum.

Modus formandi.

Exercitia mulierum & virorũ distincta.

Caſei Ostrogothorum.

Caſei putres.

Clypei ex caseorũ corticibus

Caſei Finnorũ optimi.

Remediũ ne caſei putrescant.

Soroſtres 20. annis temperato caseo in deserto vixit.

Cibus nautarũ in tempestate.

De ponderibus, & menſuris.

CAP. XLVII.

Gens plurima meſuras ignorat.

DICTVM eſt ſuperius de ritu Bothnienſium, ſiue gentis Lapponum, quomodo ſyncera fide & æſtimatione, numeros, pondera, & menſuras ignorantes, in rerum commutationibus viuunt: hic verò Suconum, Gothorumq; modus oſtendetur, quo tutius viuere. & iuſtius mercari videntur: & hoc quia vicinniores ſunt hominibus alienigenis, vt ſunt Dani & Germani: qui ab Auſtrahioribus Hiſpanis, Gallis, Flandris, & Hollandis, ſiue Batauis, nimis acutam literaturam, & negotiandi aſſuetam (vtinam ſeclu-

Mercatura diſcretior i ponderibus & meſuris.

Numerus.

Pondus.

Menſura.

Pelles.

Stocfiſck.

Muli marini.

ſa fraude) didicerunt. Rebus ergo communioribus diſtrahendis, numerus, menſura, & pondus deputantur: numero ſcilicet pelles pretioſę per modum decadum diuendendæ, ſicut & ſpecies quorundam piſcium, Stocfiſck appellatorum: de quibus infra de piſcibus multa dicentur. Imiṇ & numero vaal, laſt, & caſi halecum comprehenduntur, vt etiam vorda mulorum marinorum, et lapidum coctorum, ac lignearum tabularum, & trabium pro ędificiis erigendis. Menſura plurimum vtuntur frumentaria, ſed lege diſtincta, vt alia, eaq; minor ſit ciuibus & oppidanis, ob lucrum quærendum pro ſolutione tributorum, & muris fortificandis: ſed maior rurcolis ad diuendendum: & hęc ſupereffluens fit in omnium frugum venditione. Ponderę autem in omnium metallorum emptione, vel venditione, vt eſt argentum, cuprum, ęs, ferrum internum, ſtannumq;, & plumbum aliunde allatum, vtuntur: & vtinam hoc infelici Lutheranorum hæreticorum tempore, verſum non ſit in ſateram doloſam, & præcipuè in pondere florenorum, vt ſuperius lib. VI. de falſis monetis eſt oſtenſum. Pecuniæ ipſæ quamuis vſu celeberrimo viles eſſe videantur, ſcrutandum tamen eſt (vt placet Caſſiodoro lib. I. de ſententia Theoderici Regis Gothorum quanta à veteribus ratione collectę ſunt. Sex enim millia denarorum ſolidum eſſe voluerunt, ſcilicet vt radiantis metalli formata rotunditas ętatem mundi, quaſi ſol aureus, conuenienter includeret. Senarium verò, quem nō immeritò perfectū docta diffiniunt antiqtas, Vnciq; qui meſurę primus gradus eſt, appellatione ſignauit,

Menſura ciuica minor in vendendo.

Pondus.

Argentum &c.

Pecuniæ examinandæ.

Solidus.

Vncia.

quoniam

quoniam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni cuniculo collegerunt. Meritò ergo libra dicitur, quę tanta rerum est consyderatione trutinata. Ideò eam violans vt crudelis hostis, & veritatis oppressor, meritò est puniendus: quia cuncta turbantur, dum ponderis, & mensuræ integritas cum fraudibus admiscetur. Hęc ille. Quod verò congelatum est, vt in carnibus, piscibusq; deprehenditur, recta æstimatione vendentis & ementis, consensu bono acceptatur, ne pondere ematur glacies inclusa. Graue etenim scelus iudicatur, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere, aut pondus euanescens inter grauia computare: quia omni tempore & loco congruit, ne alter alterius lætetur incommodo.

Libra.

Violator pōderū vti crudelis hostis punitur

Res cōgelata æstimatione pēsatur.

De Textoribus, & Pictoribus.

CAP. XLVIII.

EXTVRIS lineis laneisq;, Aquilonares fœminæ miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum est) conficiunt telas, & de pellibus diuersarum bestiarum accommodas vestes: quia in ea regione extrema, linum non crescit, neq; oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingeniosè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœlestini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam, & Romam ingrediens, quasi vna manu reperi ad similitudinem illius omnimodè per texturam factum, & ordinatum, hoc solo discrimine viso, quòd vti Romanæ fœminę, vel potius viri, textores sunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur subtiliores: & fortè quia exemplaribus insignium pictorum vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium vmbris super aquas sole splendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facilimè reliquos orbis artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illustres personæ ad euitandum otium, quasi hæreditario decorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Aedes enim diurno vsui deputatas,

Officiū fœminarum.

Vestes è neruis confectæ.

Similitudo texturarum.

Ingenia Italicæ cæteris viuaciora.

Retiariū opus lini.

Spraangning. candidissimo illo opere retiario, quod Spraangning vocant, totaliter, etiam sub tectis, perpetua communique consuetudine exornant, exceptis proceribus, fericeis pannis ornantibus palatia sua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illustrium fœminarum, ac nuptialium festiuitatum.

De ædibus magnatum diuersitate armorum exornatis.

CAP. XLIX.

INTER alios ædium ac palatiorum ornatus, nobiles ac illustres viri, distinctas à legitimis coniugibus suis mansiones habentes, parietes ferreis thoracibus, galeis, brachiariis, ac manicis micantibus longo ordine fulciunt, & exornant: etiam loricis, frameis, scutis, & arcubus chalybeis, haud remotè pendentibus à prædictis, præter veterā armorum genera, quæ ex Gellio clarissimus doctor Brunus VI. lib. De seditiosis cap. VII. adducit, seorsum ad omnem defensionem, quoties opus fuerit, custodita; vt sunt hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigeri, faces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rumpheæ, scorpius, scibones silices, veruta, enses, ficæ, machæræ, spatæ, lingulę, pugiones, climaculæ. Veruntamen fatendum est, quòd ad omnem vel ædium, vel corporum ornatum, ac vestitum pertinentes pretiosos pannos, tam lineos quàm fericeos, quæstu negotiatorum Germaniæ, interueniente pecunia, vel rerum commutatione, sortiuntur. Ast vbi grassantibus in mari vel terra acriorib⁹ piratis, vel prælijs, pannos huiusmodi pretiosos non obtinent: tunc deaurato, argentato, & margaritarum ornatu splendidius, quàm fericeo incedunt. E patria enim lana, etsi pannus non ita subtiliter, vt exoticus à Flandria, vel Anglia importatus, conficitur: tamen illum non despiciunt fortissimi milites, ac nobiles viri, dum duro ferro frequentius, quàm molli & delicata lana corporale munimen attendunt. Nullum enim proditoribus ad illudendum principibus in certamine positis, aptius indicium est, quàm hostibus significare, quo vestitu, armis, vel equo colorato sint euecti, quemadmodum maximus Gothorum princeps Acho Hanson rubeo holoserico (morbo Gallico laborans, & pugnans) indutus, atq; à veteri suo familiari Dano, Lassefrost dicto, proditus, & lancea transfossus interiit, ac plerique spectabiles duces eius familiares. Ita & Antonius Imperator, dum fericeis, Phœniceisq; vestibus (despecto Romano panno) indutus, præliando incederet, infelicissimè commemoratur periisse.

Ornamenta armata.

Genera armorꝝ.

Genera vestium

Lana Anglica. Flandrica.

Vestes singulares in prælio periculosæ.

1510. Antōnus Imp. periit indutus fericea veste.

Adhuc de

Adhuc de Pictoribus Aquilonarium regionum.

CAP. L.

VANTVM ad pictoriam artem attinet, rari sunt in toto Septentrione exquisiti, vel excellentes pictores: non quia ingenio carere credantur, sed quoniam ad artem non aptantur. Naturali tamen ingenio ita quidam pollent, vt pura simplicitate picturarum, quasi monstrando elucident apertissimam historiæ, vel rerum proprietatem: vti celebris, ac clara memoria adhuc habetur de quodam Augustino Vastenensi: qui tam deuota, quàm admiranda spectacula de passione CHRISTI, & sacris mysteriis circa annos Domini M. D. vbiq; arte, & pietate florens, & moriens reliquit. Habeo tamen pro verisimili, quòd hac corrupta ætate sensati principes illarum regionum, vt in structuris sunt magnifici, ita & in hac arte, & honestus imaginibus inspiciendis, potiusquàm in turpibus admittendis, sunt animati, exemplum à gloriosis Regibus veteris æui trahentes: qui virtutibus heroicis, ac clarissimis rebus intenti, nusquam deprehenduntur nudas hominum imagines, præsertim mulierum, quacunq; excellentia depictas, & suis aspectibus præsentatas admisisse, vel vt eorum subditis ostenderentur, sub pœna permisisse. Admirabili etenim verecundia populus earum frigidarum regionum, & castitatis obseruatione tenetur, vt ne signum quidem appareat, vnde excitari poterint ad brutalem lasciuiam, & commixtionem: qualem vt Lutherani hæretici omnium impurissimi statuerent, nudas, turpesq; figuras connicuente superiori potestate, sub excellentia picturarum, & admiratione artis introduxerunt: quæ licet plures honestas personas turbarunt, nunquàm tamen naturalem pudorem in gente castis moribus instituta, extinguere valuerunt, immò nec impio ferro, flamma, vel exquisitis torturis pudicitiam violare mulierum, aut oblatione munerum euertere castitatem, quemadmodum superius lib. V. in aliquot capitulis versus finem reperitur ostensum, & sequenti lib. cap. IIII.

Pictores rari in Aquilone.

Augustinus pictor Vastenesis 1500.

Nudæ mulierũ imagines quasi infames picturę habẽtur in Aquilone.

Impudicæ imagines constantes nõ turbant

De admirabili effectu excellentium picturarum.

CAP. LI.

VM autem multa sint in disciplinis & artibus, quę nullis præceptis edoceri possunt, immò etiam vix ea propriis verbis exprimi, quæ magno ingenio sublimes viri, alta cogitatione, diurnoq; vsu adepti sunt: ideoq; recurrendum est ad intimum eximiorum pictorum opificium, qui animi affectus penicillo, vmbra, lumine, ac colorum varietate rectius exprimere, & tutius patefacere possunt. Non enim satis est, pictorem corporum tenus laborare, sed animi quoq; sensus, vt exprimat omni cura, omniq; diligentia imitatur oportet, quemadmodum plurimi (teste Plinio) aliiq; artium inuentores, excellentes

Pictoꝝ ars.

Pictoꝝ diuersitas.

fuisse commemorantur, ita vt alii, quales foris apparerent homines: alii, quales intus viderentur, in affectu declararent: alii lineamenta membrorum: alii gratiam, venustatemq; eisdem adhibuisse probantur. Immò alii tanta arte penicillorum agilitate imagines statuunt, vt nihil illis præter spiritum desit, prout bouem viuum ad aspectum pictæ bouis asseritur mugiisse, & pictis vuis nonnullos fuisse deceptos, aueſq; ad pictam speciem sui generis excitatas. Pictura quoq; gratiam, & delectationem habens, præteritarum rerum memoriam seruat, resq; gestas ante oculos præfert. Quinetiam recordando picturas obliuiosi, bona deperdita recolligere solent. Verùm vt sacris rebus suus honos attribuatur, aliquot diuę Virginis imagines adeò perfecta arte, partim depictas, partim sculptas in Gothicis oris adesse perhibeo, vt ad eas intuendas multi deuotissimi homines non grauentur XL. dietas, vel amplius, hilariter à Nidrosia Noruegiæ metropoli, ad Vastenum Ostrogothorum nobile oppidum, diuæ Birgittæ veterem mansionem, peregrinantes: vnde ad propria reuertentes, magnalia Dei enarrant, atq; ex visis imaginibus, quasi viuentibus, plurimos confortant bonos, & reuocant à via pessima malignantes.

Picturæ vtilitas

Imagines B. virginis i Septentrione pulchrę

LIBRI XIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS
DE VARIIS CONDITIONIBVS AQVILONARIVM POPVLORVM.
LIBER XIIII.

PRAEFATIO.

MIRARI quispiam non debet, in amplissimis Septentrionalium terris, præsertim peninsulæ Scandianæ (quam Plinius, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iordanes, ac Paulus Diaconus vaginam, siue officinam gentium appellant) diuersitatem fore habituum, ac vestimentorum, pariter & morum, ac conditionum, circa incolarum conuictum, & cohabitationem aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriusq, & quàm syncera tranquillitate veteribus institutis olim adhærentes, singuli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc crescente discordia, paucissimi sua forte contenti videntur: in quo rursus mirandum non est, dum eò processit astuta hominum pernicies, vt quisq suæ destructionis factus sit artifex ingeniosus, foris scilicet habitu discissus, & intus in mente corruptus: foris legibus parere simulans, & vbiq disseminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odiosus è vita discedet.

Scandiana peninsula alter orbis æstimatur.

Cõcordia vetus

Pernicies astuta cuncta subuertit.

De diuersitate habituum.

CAP. I.

Diuersitas habituum.

LONGE aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis, & populis, quàm nunc est, formatus erat, præsertim in exteriori, interioriq; ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetusto tempore illustres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus, & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarum monstrosa videbatur longitudo, adeò vt vix vna sufficeret ancilla in fimbriis huiusmodi comportandis: quæ etiam in hoc abusu aliqualiter dominæ suæ conformabatur. In capitibus verò subtilissimis pannis lineis, negotiatorum quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualitates sirpis, & opulentię. portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo, vel zona, aureis filis contexta, vel fusa, extensaq; in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latissimas habebant manicas, sed has in medio cuneatas, ac argenteis, vel deauratis nodis quasi tenaculis clausas. Præterea capitis ornamentum erat de panno rubeo superius strictum, ac cuneatum, similiter argenteis nodis claudendum, vel aperiendum: & hæ quoq; coronis deauratis sub lineis pannis, valde subtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præsertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant strictissimæ, ac brevissimæ: ita vrbanarum longissimę, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo vsq; pedes super fimbriis ex vtroq; latere dependentibus, habentes. Vestis autem scapularis, qua hic virgo induta conspicitur, ipsam pudicitiæ, castitatisq; obseruantiam designat.

Fimbriæ monstrosę.

Ornatus capitũ

Aureæ coronę.

Zona aurea.

Manicæ cuneatæ.

Tegumentũ capitis.

Togæ brevissimæ.

Togæ latissimę

De pudico virginum ornatu.

CAP. II.

VIRGINVM autem ornatus in pretiosis, & amplissimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ custodia, à collo antrorsum retrorsumq; dependebat sericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religiosi Scapulare, vel Patientiam nuncupant: quo habitu, vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine incedendo, vel conuersando, cum admirabili modestia & verecundia; visu, vel colloquio virorum nusquam, nisi parentum licentia permisso, vtentes) dirigebant. Tantaq; inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo stringerentur, raroq; tunc, inspicere vellent. Adeò casta celebritate oculos vbiq;, etiam à licitis, refrenabant. Surgente demum tempore spurcissimæ hæresis Lutheranæ, monstruoso vitulo vaccæ partu in agro Vittembergensi, Ducatus Saxoniq;, edito, anno M. D. XVII. præsignatæ, qua vbiq;, & ferè in omni regione frena pudicitiq; laxabantur, mores corruptissimi exinde secuti, præsertim fœminei sexus in visu, lingua, habitu, gressu, tactu, & denicq; omnibus impudicitiæ signis: quibus ostendunt se lasciuas, garrulas, procaces, & nugaces, ita vt exigua differentia à lupanari reperiatur, & præsertim vbi materfamilias est corrupta: quam tota familia in omni scelere imitari consueuit. Olim glauci coloris vestitus, quasi portentosus in Aquilone videbatur: nunc verò & ille tanquam splendidior, & aliæ petulantes vestium scissuræ, exotica vanitate admissæ, signum infallibile scissæ castitatis & pudicitiæ ostendunt: quales superuacuq; vestimentorum rimq;, nunquam, nisi ab infamibus mulierculis, originem & abusum susceperunt, & continuârunt. Quid obsecro Reginæ, Ducissæ, & ita de reliquis, vanissimus iste vestitus ad ostentationem, & impuritatem, ac perpetuam infamiam, à scurris, nebulonibus, ac meretricibus solicitè quæsitus, repertus, & continuatus, præter venturq; senectutis lachrymas lasciui habitus, vt eternq; gratiæ pulchritudo reparetur, deserre posit?

Habitus virginum pudicissimus.

Frenum virginale.

Oculorum casta celebritas.

Vitulus monstruosus.

Mores corruptissimi fœminarum.

Materfamilias

Color glaucus.

Inuentio vestiũ incisarum.

Lachrymæ senectutis.

De nuptiis Illustrium, ac Nobilium personarum.

CAP. III.

VPTIAE illustrium, ac nobilium personarum, magnis, & claris, ac arduis conditionibus vetustissimo more gentis, & generis celebrari solent. Inprimis vt prouidi parentes vtrobiq; mores, & vitam ingeniosa charitate, & sagacitate consyderent coniungendorum, scilicet an sponsus tali claritudine & conspicuitate genitus sit, vel auitæ virtuti & strenuitati comparandus, aut optima opinione illustrior aliquando euasurus. Item an vir patiens sit in aduersis, moderatus in prosperis, & quod difficilimum potestatis genus est, olim rector sui. Præterea an in eo sit eruditio literarum: quæ naturam laudabiliorem in eximia virtute reddit, quia per eam prudens inuenit, vnde sapientior fiat. Item bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: & inde Princeps accipit, quomodo populos sub æqualitate componat. Nec enim aliqua in mundo potest esse fortuna, quam non augeat literarum gloriosa notitia. Hinc recte iudicare poterit, bonum sapere, diuina venerari, futura cogitare iudicia: hinc admonitio proprii, & alieni honoris eminet, vt iuste, & pie viuat, atq; hospitalitate promptus, & commiseratione benignus euadat: & ita de reliquis boni viri virtutibus ostensio fiet. Quæ etiam bona suo gradu in ipsa sponsa, tanquam eximiori ornatu, & coniugali consortio copulanda, requiruntur, vt quasi ex duobus luminibus vnus generetur, & seruetur aspectus, atq; honorabilius paritate morum valeant viuere, qui similitudine bonæ institutionis fuerint eruditi. Vera autem ornamenta matronarum, non vestes, sed pudicitia (Pythagora teste) æstimantur. Nec visum est vnquam in Septentrionalibus regnis, vt mulieres pendentibus margaritis in auribus ornarentur: quia ibi turpe in fœmina, turpius in milite, & turpissimum in Principe reputaretur. Insuper & fatuus diceretur, & esset, qui labiis gemmas, aut margaritas pro ornatu alligaret, prout Petrus Martyr in descriptione noui orbis meminit, videlicet quòd Reges, & magnates Indorum in populo talem ornatum certatim gestant in labiis suis.

Cõsyderatio parentũ erga cõiugẽdos filios

Cõditiones notabiles.

Eruditio lĩæ perficit nobilitatem.

Lĩæ glorioſæ notitia.

Qualitates optimæ.

Spõſæ virtutes.

Ornamenta matronarum.

Margaritæ i auribus nũquam

Reges Indorũ.

De rigore pudicitiæ, & armorum interpretatione.

CAP. IIII.

MIRA etiam est, & pertinax Aquilonarium fœminarum suę pudicitiæ custodia, vt etiam admisso honesto coniugio certis temporibus refrenent amplexus, ea scilicet constantia, vt in toro interpositione districti gladii mutuum sibi coarctent congressum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & insuper de singulari castitate multarum virginum illius æui, prout & superius in finalibus capitulis lib. V declarabatur. Nuptę tamen à maritis obtinent dotem, veluti hæc Thira regnum Daniæ, teste eodem Saxone in vita Gormonis Impii. Sed quomodo hæc possessio exigui temporis fieri potuerit, ipse autor declarat. Dos quidem à marito offertur, sed non ad muliebres delicias, aut nouæ nuptæ comptum, vel fastum: vt significatione interuenientium armorum in nuptiis declararetur, qp (sicuti in hasta, quę signat prima veteę connubia olim fuisse violenta ex raptu) etiam vxores fortibus & bellicosis coniunctæ, seuerum & minimè effœminatum, sed virilem cultum magna operando probarent. Nam & hastam Iunoni consecratam esse veteres Romani existimabant, & eius statuæ vt plurimum hastæ innixæ cernuntur. Hasta etiam significat nuptias olim ferro diremptas: framea verò, & scutum, vt fœminę meminisse debeant ex illustri, seu nobili stirpe (vt eam communiter cum marito defendant) prodiisse. Hisqp consummatis cum pactione dotis, hasta solēni ritu eiicitur extra fenestram palatii nuptialis, in signum mutui fœderis, & perpetuæ cohabitationis. Forma deinde honesta, & moę probitate mulier, à viro diligitur, & virtute progrediens, amabilior retinetur: quo plerunqp euenire solet, vt talium coniugali amore & consortio, inextricabiles bellorum lites, & liuores, rapinæ, cædes, & deniqp infinita mala citius excidantur, atqp ad pacem redigantur, quàm si multorum millium strage dubio Marte, & certo incommodo decernerentur: & hinc emergit pax stabilis, pretiosior cunctis opibus, quemadmodum in noua historia Gothorum Sueonumqp, charissimus frater & antecessor Io. Magnus Archiepiscopus Vpsalensis, de S. Olao Rege Norvegię, & filia Olai Scotkonung Regis Gothorum & Sueonum, prouidè factum fuisse testatur.

Custodia pudicitiæ.

Thira.

Dos datur à maritis.

Dos ad qd datur

Hasta.

Cōnubia prima ex raptu.

Hasta Iunōi cōsecrata.

Framea.

Scutum.

Hasta ejicitur extra fenestrā.

Euētus optimus coniugiorum.

Vna fœmia nubens infinitam strage auertit.

De ritu Regalium nuptiarum.

CAP. V.

QVIBVS autem pompis, & ritibus Regales nuptię in Septentrionalibus regnis fieri soleant, cùm distincta sint regna, Daniæ scilicet, & Norvegiæ à Sueonibus, & Gothis, ne magnificentiæ cuiquam earum regionum honoris amplitudinem denegasse videar, satis solidè asseri potest, eas nuptias insigni celebritate per multos laudabilesqp ritus, ac inæstimabiles sumptus, inuitatis cunctis vtriusqp sexus suarum, vel vicinarum regionum principibus, solere fieri. Insuper qp Rex, Reginaqp, si adsit, ab Archiepiscopo, & Episcopis sanctæ Sedis Apostolicæ communione habentibus, Dei inuocata benedictione, in singulis regnis prædictis præsenti communitate coronetur, atqp sceptro, pomo, & gladio insigniatur, quemadmodū in Catholicis regnis, & Regibus, ab introducto Christianismo laudabiliter fuerat obseruatum, donec ab infamibus hæreticis, & Lutheranis aliter in Dania persuadebatur faciendum, maximè à Bugenhagio Pomerano, scilicet qp æquè sanctum, & honestū esset, more rapasum Regem inungi abdomine coquinario, veluti oleo benedictionis: quo Dei precepto vnctus est mansuetissimus Dauid, & alii fortissimi ac excellentissimi viri, gloriosa

Regna Aqlonaria distincta

Principes inuitantur ad nuptias.

Insignia regum

Præsemptio detestabilis hæreticorum.

Dauid vnctus ē

Viri heroici.

memoria, perenniq; laude dignissimi, quemadmodum scriptura sacra in Ecclesiastico meminit de heroicis viris: quorum virtutes, & honores ardentius Reges imitari condecet, quàm crudelium hæreticorum, & apostatarum: qui vti degeneres, pusillanimes, ac spurci sunt: ita & in terra scripti perpetuã merẽtur cum sequacibus suis ignominiam, & confusionem: hoꝝ etenim memoria sine honore manebit æuo sempiterno.

De benedictione Catholicorum Regum.

CAP. VI.

Benedictio Regis catholici.

CATHOLICO ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac sibiipsi securior fiat, repleri solet. Sed in primis sponte per sancta Dei Euangelia iurat, & coram Deo, & angelis eius promittit, vt legem, iustitiam, & pacem Ecclesiæ Dei, populoq; sibi subiecto cum obseruatione iurium, & priuilegiorum, ac omnium bonorum custodiat: & hinc benedictionem Ecclesiæ postulat, & illi tribuitur, vt in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbiq; circundetur, & protegatur: vt Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine, Dauid humilitate, Salomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iustè incedat, in hostes Crucis Christi fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus seruet. Deinde visibili oleo, sanctissimis verbis benedicto, inungitur, vt dona inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderationibus executo, ꝛternaliter cum Deo, Regum omnium Rege, glorietur. Insuper orat Ecclesia, vt efficacia illius sacræ vnctionis principatus sit super humerum eius atq; vt sit iustus, fortis, fidelis: pro viduis, & indefessus regni, & populi gubernator, infidelium expugnator, iustitiæ cultor, Ecclesiæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor, ad decus & laudem glorioſi nominis Dei. Demum virtute Dei dato gladio ad vindictam malorum, & laudem bonorum, vt in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem destruat, & sanctam Dei Ecclesiam, eiusq; fideles propugnet, ac protegat, atq; falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuuet, & defendat, desolata restauret, & ea conseruet, quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi saluatore, cuius typum gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti eius imposita: qua gloria, & honor, ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione ministrorum Ecclesiæ Christi in omni aduersitate defensor adsistat, regniq; à Deo dati, & Pontificalis benedictionis vice Apostolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumq; Sanctoꝝ eius regimini commissi, vtilis executor, perspicuusq; regnator semper appareat: vt inter glorioſos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio ꝛternæ felicitatis coronatus, cum Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga, seu sceptro, intelliget se obnoxium mulcere pios, terrere probos, errantes reducere, lapsis manum porrigere, superbos disperdere, & releuare humiles. Posteà intronizato Regi in solio sedenti, dicet Archiepiscopus, qui eum assistentia Coepiscoporum introduxit: Sta, & retine à modo locum tibi à Deo delegatũ, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem nostram, omnium scilicet Episcoporum, cæterorumq; Dei seruorum: & quantò cleri sacris altaribus ꝓpinquiorem prospicis, tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni solio confirmet, & secum regnare faciat Iesus Christus. Vltimò Metropolitanus inter alia orationem super Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis sapientia, in ꝓtectione clypeus sempiternus, et prœsta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iustitiam, custodiant veritatem, vt semper maneant triumphantes, & in pace victores. Reginæ etiã mutatis mutandis, quæ sexui fœmineo congruunt, plurima ex supradictis à Deo reuerenter optantur &c.

Virtutes sanctissimæ.

Oleum.
Dona inuisibilia

Qualitates boni Regis.
Gladius.

Triumphus virtutum.
Corona.

Athletæ glioſi.

Virga seu sceptrum.
Forma intronizationis regiæ

Rex mediator cleri & populi
Oio Archiepi super Regem.

Reginæ benedicuntur.

De Equitibus

De Equitibus auratis, & eorum iuramento.

CAP. VII.

ACTA igitur iuxta præmissas cærimonias apud Deum & homines, omni æuo commendabiles coronatione, ipse Rex secundum formam antiquarum legum regnorum suorum, noua priuilegia diuerso hominum statui, quatenus, & quibus opus sit, liberaliter concedit, vel pridem ab antecessoribus suis concessa restaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter distributis, cingulo, & ense, ac clypeo præstitis, tali tamen interueniente iuramento, in manibus alicuius Prælati assistentis facto, creat: Ego. N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac sanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum posse per vitam, & bona mea defendere fidem Catholicam, & sanctum Euangelium, & tenere, ac protegere Ecclesiam, & eius ministros in sua libertate, & immunitate, & stare contra omne quod iniquum est, & confortare pacem, & iustitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas & pauperes, & fore fidelis & securus meo Regi, & regno, seu patriæ meæ, & iustè exhibere & exercere meum militarem statum ad honorem Dei, secundum vltimum posse meum. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius. Amen. Hocq; iuramentum adeò fideliter, & strictè obseruare solebant, vt audita proclamatione belli contra hostes fidei, maximè schismaticos Moschouitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiq, immò & à Summis pontificibus prædicata Cruciata contra Turcas, illicò propriis expensis, armata & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi sese in expeditionem contulerunt, vel ad terram sanctam peregrinantes, accepto ad sepulchrum Christi militiq cingulo, se in numerum fidelium armatorum contra eosdem Turcas pro religione prælaturi, voluntariè immiscuere: quo plerunq; euenit, vt glorioſi victores redirent in terrenam patriam, & tandem coronam suscepturi, in patriam cœlestem ac sempiternam. Estq; notatum in annalibus Germaniæ per Albertum Crantzium lib. VII. cap. IX. & sequentibus, contra Saracenos terram sanctam occupantes, geminum extisse validissimum exercitum, equestrem pedestremue, & nauale, voluntaria militia pro maiori parte pugnaturum: & ij erant è Dania, Frisia, Hollandia, Zellandia, Flandria, Francia, Hispania, & Anglia: magnaq; victoria feliciter peracta, pro maiori parte in sua quisq; commemorantur redisse.

Priuilegia dant

Insignia militũ auratorum.

Iuramẽtum militis aurati.

Iuramentũ strictissimè obseruandum.

Moschouitę schismatici.

Cingulum militiæ.

De nobilium nuptiis.

CAP. VIII.

Nuptię nobiliũ

Ius municipale

Cõiungẽdi matrimonialiter ãnulo & oſculo firmantur.

Exercitia coniugatorum.

Mulieres illuſtriſsimę, ſed laborioſiſsimę

Polonicæ reginæ manibus veſtes ſacrę cõfectæ.

Materfamiliãs. Princeps ipius.

NOBILIVM nuptię gradu & ordine ſuo, premiſsis ritibus ſn forma Chriſtiani coniugii ſub ſacerdotali benedictione, & annuli impoſitione, ac dotalitio munere ex municipali iure, quod volens hic ſileo) tam pro Regibus, quàm priuatis nobilibus, ac plebeis conſtituto, celebrantur: ſcilicet vt matrimonialiter coniuncti, idem in pace, idem in bello, idemq; in proſperis, & aduerſis pariter viuant, prout vterq; in facie Eccleſiæ annulo, ac oſculo ſuſceptis, inquirenti ac benedicenti præsbytero, ſponte pollicetur: tantaq; virtute, & mutua fide conſeruant, vt nedum claritudine bonorum morum, ſed & vtilium exercitiorum ſagacitate, aucta prole & familia, conuiuere videantur. Viris tamen præcipua delectatio eſt in venationibus, ac magnificis ſtructurarum ædificiis erigendis, & colonis, vt agros, & prata amplificent, inſtruendis, ac ſubditis pacificandis &c. Mulieres verò etiam illuſtriſsimę, nunquàm adeò vacant delitiis & otiis, quin manum ad aliquod honorificum opus, æterna memoria dignum, emittant (vt in vita CXX interni Regis Ingonis Suetię, nouę Gothorũ hiſtorię, de B. Ragnilda, Chriſtina, & Margareta, ac prius de Giurtha declaratur) præcipuè pro ornatu Eccleſiarum, & miniſtrorum eius, quemadmodum in Septentrionalibus terris nedum magnifico exemplo oſtenditur, ſed & latè in Germania, ac Polonia: vbi in templo Regiæ arcis Cracouienſis tanto ſplendore, & pretioſo ſumptu M. D. XXVIII. vidi veſtes ſacras Reginarumi, Illuſtrium Dei ancillarum, manibus elaboratas, vt nullius excellentiſsimi artificis ingenio, etiam in medio Latio, vel Damaſco, illuſtrius fieri potuiſſent. Præterea in dirigenda domeſtica familia, muliebri præſertim, tanta ſagacitas eſt, vt nuſquam niſi ordinata, ac honeſta iudicanda videatur. Bona etenim materfamiliãs, quæ caſtitatem diligit, ancillas habet bonas, & pudicas: ſicuti princeps, qui libenter audit mendacia, omnes miniſtros habet impios, & crudeles.

De nuptiis plebeiorum.

CAP. IX.

MOS est plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, sponsalia contrahere cupientis, pluribus vti cærimoniis, diuerso tempore, modo, ordine, actestimonio repetitis, præsertim hac ratione, vt stabiliores permaneant in mutua cohabitatione, vt nullo sit opus diuortio, etiam à lege permisso. Parentes nanq; puellæ ad coniugium petendæ, cuius sit stirpis, honoris, famæ vel infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & industriæ sit procus, immo an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaq; virtute viri, præsentibus duobus ex paterna materna q; linea testibus, pater præsentat filiam sub his verbis astanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas, & claues, & ad omnem tertiam pecuniam possidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne ius quod superior Suetia à S. Erico habet, & ipse S. Ericus dedit. In nomine patris & filii, & spiritussancti. Amen. Quam si quis alius postea violauerit, pace nunquam recuperanda cum amissione bonorum omnium, nisi sponsus illi indulserit, aut moriens vindictam reliquerit, perpetuò est carituras. Eoq; casu sponsalitia pacta vigorem suscipiunt, & accelerata maturitate, melioribus superadditis solennitatibus absoluunt, talibus præsertim, vt affines, agnati, & consanguinei sub prudenti virorum ductore, ac honesta mulierum ductrice, statuta die in equestri pompa vndequaq; ornatius ad Ecclesiam confluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirifice factis, & incensis, sacerdotali benedictione coronata sponsa producitur, atq; ante summum altare lateraliter cum sponso collocata, vtriusq; solenniter requisito cohabitationis in prosperis & aduersis consensu, per annuli impositionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmissæ cærimoniæ ratificantur. Nec silendum est, quòd sub ipsa annuli impositione dorsotenus pugno sese astantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti alapæ impressione in sacramento Confirmationis, & Aurati militis creatione, vt memor sit, seruari solet. Moschouitæ autem, Rutheni, Lithuani, Liuonienses, præsertim Curetes, gentes his Septentrionalibus hominibus ferè conterminę, quos ritus, maximè plebeiæ conditionis, in nuptiis celebrandis obseruent, quoniam matrimo-

Cerimoniæ multiplices.

Diuortium.

Qualitates boni sponsi.

Forma tradēdi filiam coniungendam.

Pœna violātis sponsalia.

Directores nuptiarum.

Faculę ardētes.

Feste dūch vulgare Goticum

Alapę.

Curetes per raptũ virginũ matrimonia contrahunt.

nia abſq; ſponſalibus per raptum virginum ſaltem contrahunt, paucis hic oſtendetur. Veluti enim Romanæ leges, Principumq; placita, has ſolas legitimas nuptias eſſe ſanciunt, quæ per ſponſalia, dotiſq; interuentionem ritè celebrantur: ſic hæ nationes legitima connubia fore, pro gentis conſuetudine planè ſibi perſuaſum habent, dum virgines inſciis parentibus infelici auſpicio, aut aliis parentum loco conſtitutis (haud aliter, quàm quondam apud Romanam gentem, cùm inter eos penuria mulierum hominis ætatem duratura magnitudo erat, connubiaq; à vicinis populis denegata eſſent, quemadmodum Liuio placet) rapiuntur. Quicunq; enim paganorum, ſiue ruſticorum, filius ſuus vxorem vt ducat in animo habet, agnatos, cognatos, cæteroſq; vicinos in vnum conuocat, illiſq; talem iſto in pago puellam nubilem verſari, quam rapi, & ſuo filio in coniugem adduci proponit: hi commodùm ad hoc tempus expectantes, ac tunc armati, equites ſuo more vnius ad ædes conueniunt, poſteaq; ad eam rapiendam proficiſcuntur. Puella autem quoad matrimonii contractionem libera, ex inſidiis opera exploratorum vbi moretur per eos direpta, plurimum eiulando opem conſanguineorum, amicorumq; ad ſe liberandam implorat: quòd ſi conſanguinei, viciniq; clamorem iſtum exaudierint, ipſo momento armati adcurrunt, atq; pro ea liberanda prælium committunt, vt qui victores iſta in pugna extiterint, his puella cedat.

Penuria mulierum apud Romanos.

Modus rapiẽdi virgines.

Puellæ apud Curetes quoad connubia liberæ.

De honeſtate copulæ coniugalis.

CAP. X.

Crimen immane.

Infamia perpetua.

Rõ cõtinentiæ.

Pudor inuiolatus.

NEC ante completam hanc celebritatem mutua carnali copula, pacto parentum interueniente, ſe commiſcere ſolent coniungendi: quia immane cunctis gentibus crimen apparere dignoſcitur, ſi ante ſponſalia ſacra ſtupri illecebris virgo temeratur: immò ſummoperè cauent puellæ, ne copulam anticipent, quia perpetuam cum prole ſic ſuſcepta infamiam luent, prout infrà de illegitimis oſtendetur. Eſt & alia ratio continentiæ, quòd die deſponſationis ſuæ coronata diademate imaginis diuæ Virginis (quod dono parochianorum pro tali effectu remanet) incedere valeat inuiolato pudore. Præterea ſpe bona ducuntur, vt quæcunq; ſponſa tali diademate amicta fuerit, nunquàm à fide mariti fœcunditate prolis, & morum honeſtate confirmata diſcedet: immò vt hæc à Deo noui coniuges conſequantur, doctrina parentum admoniti, per aliquot noctes & dies à carnalibus laſciuiis ſeſe refrenant: hæcq; nuptialia feſta vt plurimum circa æſtiuale ſolſtitium in ædibus frondoſis, floribuſq; diſperſis, inſigni alacritate, & tripudiis frequentius fieri conſueuerunt. Nuptias enim exornant circunſtantiæ celebriores, tempus ſcilicet anni iucundius, natiua ſoli cœliq; temperies, penè ad contrahendas nuptias nata. Hacq; ratione plures in amœnis inſulis acceſſu nauicularum fiunt nuptiales feſtiuitates: quia tanta eſt elementorum clementia, vt ſub aperto cœlo ſine ægritudinis incurſione dormire valeant æſtiuo die, nulla exiſtente nocte. Qui verò talibus adſunt nuptiis, vt agnati, cognati, affines, & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter offerunt: vt iis felicibus auſpiciis incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen cærimoniis equus, ac bos, & ſecuris traditur: vt ſciant ſe venire ad eum laborem, periculorumq; ſocietatem, qua idem nolle, & velle permanere debeat, donec vel diuortio, ſi lex vrſerit, vel morte ſoluatur. Sunt & multæ cærimoniæ circa tori introitum, vt parochialis ſacerdos, ſi adſit, vel clericus, canat hymnum Veni creator ſpiritus, cum inuocatione diuini auxilii, vt nouis coniugibus proſpera cuncta deſuper

Nupti ſe refrenant à laſciuia

Tps et loca ſpõſalioꝝ iucundiora.

Clementia elementorum.

Dona porrigũtur nuptæ.

Societas indiſſolubilis.

Hymnus Veni creator ſpũs.

ctà desuper elargiantur. Præterea mos est, vt aliquot delicatiora fercula in lecto sedentibus nuptis exhibeantur, vt iis cum astantibus breui mora vescantur: tandemq; valedicentibus amicis sua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus absconsis, affabili incessu cõuiuis argenteos scyphos electiore liquore repletos, in signum quòd materfamiliàs effecta sit, liberaliter propinat, quemadmodum superius de proiectione hastæ nobilium, & exhibitione dotis dictum est: quam & plebeii in moneta, vel rebus obseruant. Noua nupta crines abscondit

De casibus incidenter euenientibus.

CAP. XI.

VENIT aliquando, vt mulier, noua scilicet nupta, à domo paterna per sponsum (vt præmittitur) exportata, antequàm habitationem viri attingat, in via moriatur: tunc eo casu illius corpus reduci solet ad domum paternam, vt ibi funeralia fiant, vbi nuptiæ, vel sponsalitia festa sunt celebrata. Hoc idem de viro in itinere moriente. Si verò cohabitatione stante maritus emoritur, mulieri incumbit cum consilio proximiorum propinquorum gubernatio infantum, donec fuerit in viduitatè. Exinde altero suscepto viro, retinebit vestes meliores, ac lectisternia cum tertia parte mobilium rerum: è quibus duę partes cum patrimonio filiis relinquuntur. Similiter de rebus mobilibus, & immobilibus communiter emptis, diuisio fieri solet: at ea inuita nunquàm diuendere, vel alienare mulieris bona, sed meliorare licebit. Mortuo marito mulieri dantur decem menses, vt producto partu adeat hæreditatem cum filio, si ritu Christianorum fuerit baptizatus. Allegans abortum, probabit testimonio duarum mulierum, & iuramento XII. virorũ, & liberabitur à solutione spe partus distractorum. Verùm post decimum mensem natus, hęres secundum gentis rigorem minimè fiet: quod singulare videtur contra iura, quæ XI. XII. ac XIII. mense allegantur pro fauore parturientium mulierum. Si præterea per cognatos defuncti partus, mulieri obiectum fuerit, quòd peperit abortiuum: tunc ei alleganti fœtum fuisse viuum, & baptizatum, tanquam duorum virorum testimonio statur, & hæres prolis fiet. Mulier à viro per vim rapta, quadragesima hebdomada posteà pariens, proles illa suscipiet hęreditatem. Si vir, mulier, & filius in glaciali voragine pariter suffocati fuerint, proximi consanguinei eorum hæredes fient. Proscriptorum filii in proscriptione manentes, non hęreditabunt: proscriptione tamen concepti filii parentibus restitutis hęreditabunt. Ante proscriptionem conceptus filius, vbicunq; nascitur, hęreditabit. Fugitiuus maritus rediens domum, furtimq; generans prolem, hęc non hęreditabit patrem: qui si restitutus in patriam non fuerit, eius, & filiorum hęreditatem capient propinquiores in patria propria. Si occiditur fœmina à defuncti mariti consanguineis, propter vsurpandam hæreditatem, sepultaq; ea, rumor exit eam esse impręgnatam, aperto sepulchro & vtero, fœtuq; vel lineamentis humani corporis inuentis, fœtus hęreditabit patrem, & mater defuncta fœtum, vbi viui puniendi retruduntur: quia nulli licitum est alium occidere pro acquirenda hęreditate. Filii adulterini, incestuosi &c. in nullo hęreditabunt, etiam si Principis beneficio fuerint habilitati.

Euentus inopinati.

Cautelæ.

Diuisio bonorũ. Mensis 10. ad ꝓbandũ ꝓtũ.

Iura fauorabilia.

Mulier habet testimoniũ.

Casus singulares.

Sepulchra aꝑit ꝓ testimonio.

Illicitum est.

Illegitimi.

De differentia legitimorum, & illegitimorum filiorum.

CAP. XII.

Coniugium honorabile.

CVM magna sit honestas, & securitas propagabilis sacramenti coniugalis, quod tam diuino quàm humano iure ab omnibus, qui eo confœderati sunt, honoratur: ideoq; tot cærimoniis, testibus, & solennitatibus fit, præcipuè inter Septentrionales gentes, vt salua omnium aliarum nationum laudabili consuetudine, vix crediderim sacramentum hoc fortiori vinculo, quam in illis regionibus posse firmari. Non enim ignorant, quomodo inter cætera humani generis onera, coniugalis affectus curam præcipuam sibi vendicauit. Nec immerito: quia in honore esse meretur, vnde reparatio posterita-

Cõiugia Aglonariũ firmissima.

Reparatio posteritatis.

tis acquiritur, omne facinus autores solos insequitur, error matris transit ad filios, & nouæ infelicitatis euentus, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideoq; (vt dictum est) iura nexum coniugii tanta cautela præcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reuerentia non habere. Nec parentes truculentiorem inimicum reputant, quàm omnem hominem illum, qui domesticę eorum pudicitię, & irreparabili honestati insidiatur. Ideoq; talem lege, & vltione persequi non desinunt, donec læso honori quomodolibet satisfieri possit. Cuncta quidem iura detestantur scelera, sed ea maximè execrantur, quę domesticam maculant gloriam, & excitant infamiam, nullo æuo, ordine, aut modo delendam. Horror est genti sentire fornicatores, horribilius illis conuersari: sed detestabilissimum omen sic genitę proli eueniet, vt nunquàm, vel rarissimè, etiam si filius Principis sit, aut cuiuscunq; nobilis, nisi illegitimus, & per hoc quasi infamis, ab omnibus meretur reputari. Nec illi ad ętatem maturam peruenienti militare fastigium creditur, nec iudicis officium exhibetur, aut testimonium deferendum permittitur, etiam si Principis autoritate ob heroica militaria gesta legitimitate donetur. Ideoq; de patre impio conqueruntur filii (vt Ecclesiastici cap. XLI. dicitur) quoniam propter illum sunt in opprobrio.

Error mris transit ad filios.

Adulteri pestilentissimi.

Scelera detestãt Horrorẽ cũctis ingerunt fornicatores.

Conditio grauissima.

De eodem.

De eodem.

CAP. XIII.

EMPER natiuus pudor, & verecundia in facie, & corde remanent, vt extra legitimum matrimonium natus nunquàm putet se gloriosum futuꝝ, licet non suum, sed maternũ crimen sibi fuisse, & esse opprobrio agnoscat. Nec plus dictamine patriꝙ legis in petenda hæreditate, quàm dimidium Hungaricalem florenum obtinere licebit, vbi reliqui legitimi fratres XX. millium florenorum, si adsint, acceperint hæreditatem. Et hoc præscientes puellæ, vel viduę, tam irreparabilem videlicet euenturam infamiam, & detestabile damnum, nunquàm, vel rarissimè ante solenne tempus (parentum reuerentiali iudicio moderandum) sese à quoquam, nisi vis fiat, tangi, vel contaminari permittunt: quæ vis si probata fuerit, vita priuabitur lædens, vel corruptam vinculo matrimoniali honestabit, vel ob disparem conditionem, dote sufficientissima data, eam alteri desideranti coniunget. Raro tamen beata stirps oritur, quia patri pudori sunt, non honori, vt Ambrosio placet, alleganti illud Sapientiæ III. Adulterorum filii in consummatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur. Asserit præterea idem Ambro. Sermo. LXV. de concubinariis, Vxorem non habeo, ideò mihi ancillam sociaui: ad quod respondet scriptura, Eiice ancillam &c. Præterea neꝙ adulteri, neꝙ fornicatores &c. possidebunt regnum Dei. Igitur tales filii testes sunt paternæ, maternæꝙ turpitudinis, & demum iudex conscientia pudorosa. Ad hanc quoꝙ materiam, referendam duxi historiam charissimi fratris & antecessoris mei, D. Io. Magni Archiepiscopi Vpsalensis, de Gothorum ac Sueonum Regibus, & gestis eorum nuper impressam, sequenti capitulo vniuersis hominibus insinuandam.

Pudor natiuus manet.

Constantia mulierum.

Vis vita punit.

Ambrosii allegatio.

Illegitimi filii testes sunt paternæ turpitudinis.

De internis exemplis.

CAP. XIIII.

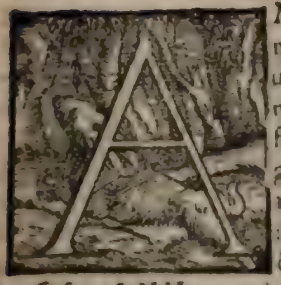

AMVNDVS à vilitate cognomen adeptus, post fata Amundi Annosi, aliàs Carbonarii, ad Regium sceptrum peruenit: cuius origo, quia contra leges erat, silentio supprimi consueuit: erat enim præmortui Amundi ex concubina filius: quod tunc adeò vile existimatum fuit, vt qui ea illegitima commixtione nati erant, perpetuo rubore suffusi, vix audebant inter honestos comparere, etiamsi Regum filii fuissent: quod etiam vsqꝙ ad nostra tempora apud Gothos, & Suecos obseruatum fuisse didicimus. Nondum enim elapsi sunt LXX. anni à morte Caroli Sueonum, & Gothorum, ac Noruegianorum Regis: qui optimę spei adolescentem ex concubina procreauerat, eamꝙ in lecto extremę ęgritudinis agens, vt filium legitimum efficeret, desponsauerat: attamen idem filius non solùm paternis regnis, sed & omni alia hæreditate seclusus, infami conditione vixit, & consenuit. At presbyterorum filii in Gothia & Suetia, semper fuerant vilissimi æstimati, parentesꝙ eorum ob læsę honestatis infamiam, non minus contemptibiles effecti, quàm si è genere furciferorum procreati fuissent. Nec dissimili infamię subiecta contemnitur infelix mulier, si visco, cerussa, fuco, aliisꝙ pig-

Amundus Vilis Rex.

Filius ex concubina.

Rubor perpetuus in illegitimis.

Conditio infamis illegitimorum.

Filii presbyterorꝝ vilissimi.

Materialia faciei vngendæ.

Colores adulterini deficiunt.

Mala prouenientia ex vsu vnguentorum.

Labra miseri mariti viscãt.

mentis naturam violare videbitur, dum paululum postea ablutis coloribus adulterinis, ad formam pristinam redit, non sine irrisione omnium familiarum, & damno natiuæ venustatis. Ex illis nanq; venenis rugæ ante tempus faciem arant, oculi caligant, dentes obscuriores fiunt, anhelitusq; pessimè olet. His commentitiis coloribus fœditatem aspectus, & contemptum sibi comparant, odiumq; viri, & præsertim cùm miseri viscantur labra mariti. Hæc tamen rarissimè accidunt in Aquilonaribus regnis.

De adulteris, & pœna eorum.

CAP. XV.

Statuæ virorũ illustrium.

VEMADMODVM præclaræ vrbes Italiæ, ob excellentissima hominum ingenia, vel facinora, pro eorum perpetuanda memoria, ingentes statuas posuere, vt Verona suis Plinii, Mantua Virgilii, Roma Herculi: ita & Germanicæ, ac Gothicæ ciuitates, ob heroica gesta, statuas virorum excellentium in locis publicis apponere non dubitarunt, vt Brema sui Rolandi, & Schaningia vetustissima vrbs Ostrogothorum sui Thuronis longi: qui duobus concatenatis saxis rationabili causa ad clauam in humeris dependentibus, pingitur: quia honestum, & iustum illi (vti altero Starchatero giganti, de quo superius lib. V. dicebatur) visum est, lege multare, vel ecce corripere, qui matrimonialem pudicitiam spurca oppressione dedecorare præsumebant. Sed tractu temporis Lutheranorum impunita libidine hæc statua delera est, ne vel signo, vel terrore, vel pœnæ metu à scelerato opere, vel proposito eius aspectu reuocarentur impuri. Nullibi tamen in toto Septentrione seuerius puniri solent diuersorum generum malefactores, maximè adulteri, (rarissimè licet reperti) quam in hac vrbe: quia, vt Cassiodorus lib. IX. in edicto Alarici Regis Gothorum asserit, impium est iudices illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, creatorem vitæ relinquere, & sequi potius mortis autorem? Si quis igitur in alienos thalamos dolosa machinatione sceleris aliquid attentare præsumpserit, facultatum suarum media portione priuetur, statim fisci iuribus applicanda. Si verò prohibente pauperie in aliquorum substantia nequierit vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu nefas est, ideò videantur iuris publici comminationem

Thuro lang.

Lutherani purgatores olim sceleris & impuritatum.

Adulteri puniti

Fatuitas.

Pœna mali affectus.

Exilium.

minationem euadere, quia viliſsimę cognoſcuntur ſubiacere fortunę. Sed hæc de ſolicitatoribus affectus alieni, pietas Regis prædicti decreuit. Cæterùm in adulteris omnium rerum amiſsionis cenſura procedit. Si ſuperflua libidine etiam ingenua ſuperinducta fuerit, iugo ſeruitutis cum filiis ſuis modis omnibus addicatur vxori, vt illi iuſtè ſubdatur, cui pollicitam libidinem credidit poſſe præponi. Si verò ancilla ad tale flagitium peruenerit, (excepta pœna ſanguinis) matronali ſubiaceat vltioni, vt illam patiatur iudicem, quam formidare debuiſſet abſentem.

Fortuna viliſsima.
Amiſsio omnium bonorum.
Ingenua.
Ancilla.

Adhuc de eodem.

CAP. XVI.

MVLIER adulterans teſtimonio ſex virorum deprehenſa, perdit dotem, & quicquid ſecum tulit in cohabitationem viri: qui ea ſuſcipiet: immò vitæ vtriuſq; poteſtatem habet, & hæreditatis eorundem vigore municipalium legum patriæ Gothorum, & Suconum. Si verò multa contentari velit, etiam eam ex eiſdem municipalibus præſcriptam habet: quam & volens hic pertranſeo, licet Regi, Epiſcopo, & fiſco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet ſeparatim. Si pœnam pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo ſaxa ſuperius dicta, mulieri humerotenus imponi debent, & ipſa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipſum per plateas ciuitatis aſpicientibus cunctis, pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus contugum ſimile ſcelus commiſerit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verùm miniſtro ciuitatis in talibus ſeruienti, ſpeciale pecuniarium munus, ſiue præmium deputatur. Ne autem hoc ſolùm in gentibus his practicari videatur, ſimile apud Plutarchum Problemate centeſimo quintodecimo de Cumæis, quomodo Onobotim, mulierem ſic appellatam, in adulterio repertam, in forum deductam, & ſaxo impoſitam, omnibus ſpectandam proponebant: inde ſuper aſinum collocatam, & circa vrbem peruectam, in eundem locum reſtitui oportebat: vnde infamis redita eſt: & ab eo tempore lapis tanquam impurus, & deteſtabilis vitabatur. Præterea legislatore Tuiſcone, prioribus ſeculis inter alias ſceleſtorum pœnas vna fuit leuior, vt adulteræ vxori maritus abſciſsis crinibus nudæ verbera iniiceret, vt refert Cornel. Tacitus. Creſcente tandem portentoſæ libidinis laſciuia, ne & ſtatus matrimoniales ſub vaga libidine, & incerto hærede procederet, inuentæ ſeruatæq; ſunt contra quoſcunq; honeſti tori tranſgreſſores, ſeueriſsimæ conſtitutiones: quæ etiam iubent cuſtodire iuuenes viduas, poſt recentem maritorum obitum, ne fortè ob adeundam hæreditatem, colluſionem inueniant cum ſceleratis. Quàm ſeueræ etiam, & horrendæ pœnæ contra oppreſſores virginum poſitæ ſint, non eſt quòd congruat ad præſens diffuſius manifeſtare. Leges enim apertæ ſunt, ſi executioni demandarentur: quod ſanctius & tutius eſſet, ſcilicet legibus, & iudiciis potius punire flagitium, quàm ferro, & cæde polluere manum. Lynceis tamen oculis circa coniugem, & filias cuſtodiendas vtatur maritus, ne ſic vxoris diſsimulando turpitudinem, ſit negligens, vt domi flagitia foueat, & foris incurrat viliſsimam opinionem. Abutuntur enim fœminæ mariti patientia, donec viſa impunitate peccandi, portentoſæ libidinis ſuę multitudinem excipiant teſtem, & infame nomen. A Deo ergo ſuppliciter petere oportebit, ne cuiquam oppreſſio, & perpetua infamia fiat.

Adultera perdit dotem.
Multa Regi, Epo, & fiſco debetur.
Adultera duo ſaxa collo portabit.
Munus pecuniarium.
Adultera aſino impoſita.
Lapis infamis.
Lex Tuiſconis.
Maritus verberat adulteram.
Vaga libido.
Viduæ iuuenes cuſtodiendę.

De Iudicibus, & Iudiciis campestribus.

CAP. XVII.

Simplicitas antiqua.

CERTVM est primæua hominum ætate Septentrionalis terræ inhabitatores, sicuti cæteras gentes legum expertes, vsu, & commutatione rerum securius vixisse, quàm hisce temporibus anxiis, auaritia plenis, viuere dignoscuntur. Tractu nanq; annorum etsi ciuilioribus institutis, & legibus mutua commercia, ac consortia inciperent colere: tamen ætate ad malum procliua, passim prævalente, in contrarium sic itum est, vt tantum securitatis in persona, bonisq; suis cernerent, quantum vis ipsa, vel potentia etiam noua querendo defendere posset. Melioris tamen sensus, & rationis homines, etsi vltra mille annos sine scriptis legibus viuerent, tamen ea, quæ legis sunt, naturaliter impleuerunt, iudices inter se constituentes, qui iusta præmiarent, & iniqua punirent. Vnde, vt hoc securius, ordinatiusq; fieret, constituta sunt inter altas sylvarum planities, apta tribunalia, (quæ & hodie rigorosè seruantur) vbi per longa terrarum territoria, infinitæ populorum turmæ certis anni temporibus, Regio præfecto, ac XII. viris electis præsidentibus, audiri & iudicari possint: qui etiam viri in suo legiferatu (id est, præscripta communitate, vbi iura dari solent) inquirunt principaliter, quæ causę ortę, vel prolatę sint in diminuenda Regia lege, vel publica pace: & ita assumendi iurabunt: Nos petimus Deum ita nos iuuare, & has Sanctorum reliquias, quas tenemus, quòd nullum est debemus reum dicere, qui reus non, nec reum excusare, qui reus est, secundum conscientiam, & rationem, quam Deus nobis fauit, & concesit: & hunc non dimittere propter consanguinitatem, affinitatem, vel timorem, amicitiam, vel fauorem &c. Quem autem hi XII. vel VII. ex his, saluant, vel condemnant, firmum erit secundum Regium iudicium in pœna amissionis manus, capitis, vitæ, bonorum, pecuniarum, Regio fisco, vel lęsę parti, aut legiferatui, seu communitati applicandarum.

Aetas hominũ ad malu ꝓna.

Iudices constituti communitatis voto.

Tribunalia campestria.

Præfectus regius & 12. viri.

Iuramentum iudicum.

Pœna frangentium iura.

De iura-

De iuramentis diuersorum Iudicum.

CAP. XVIII.

EST & aliud iuramentum Legiseri, siue Iudicis prouincialis, à XII. viris electi, & à Rege, seu principe confirmati, tale in forma: Sic peto ego Deum mihi in adiutorem, & has Sanctorum reliquias, quas teneo, quòd debeam erga pauperes, & diuites in toto meo legiferatu, in omni iudicio iustitiam sequi, & non iniustitiam, secundum mensuram conscientię meæ, & cognitionem legum, & nunquàm fouere iniustitiam propter timorem, amicitiam, vel cupiditatem pecuniarum, nec propter inuidiam, vel odium, nec propter consanguinitatem, aut affinitatem, vel amicorum confœderationem. Sic mihi Deus propitius sit, sicut dico veritatem. Si verò hic, & illi deprehensi fuerint secus, quàm iurauerant (accipiendo scilicet munera) agere, graui pœna, vel multa puniuntur. Habent enim liberalem, & sufficientem mercedem pro laboribus iudiciorum suorum à communitate, ne iustitiam quocunq; colore vendant: vt ostendatur apud eos plus valere bonos mores, quàm apud alios multimodas, & intricatas leges. Et reuera sic est: eliguntur enim ad hoc opus pium, & iustum, ruricolę bonas possessiones in domibus, agris, & pascuis habentes, solius naturæ instinctu, bonitate, & ingenio, ac dotibus præditi: qui citra vllam scientiam, ac literas, sagaciter iudicant, vt appareat ex homine natiuis bonis excellente, formari potius iudicia, & præcepta sapientiæ, quàm ex præceptis sapientiæ formari hominem excellentem. Ideoq; mirę libertatis, ac nemini, nisi iustitiæ, obnoxii existimantur. Ius dictant in casu perplexo, cum lege scripta, & eis lecta, vt quæuis eorum dicta per omnia innitantur æquitati: meritasq; constituunt pœnas, & eas, si opus fuerit, vita & sanguine (nisi læsę parti satisfiat) vt executionem habeant, nulla attenta commination, prosequuntur.

Iuramentū iudicis ꝓuincialis

Pœna iniquè iudicantium.

Cōmunitas soluit iudicibus pro labore.

Naturali cōgrate rectissimū iudicium fit.

Executio censurarum.

De qualitate pœnarum virorum nobilium, vel plebeiorum.

CAP. XIX.

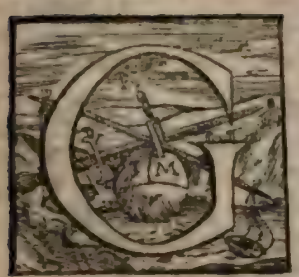

GRAVES tamen casus aliquando incidunt, vt non nisi Regio tribunali absolui debeant, aut possint: videlicet crimen lęsę maiestatis, violatio Regiæ securitatis, proditio in Rempub. & reliqua similia proditorum, ac transfugarum facinora: quos quadripartitos integros, vel diuisos rotis imponunt, aut gratiosa Principis permissione gladio truncant: quæ indulgentia solis nobilibus, ob magnificam originem & stirpem, plerunq; concedi solet: nisi tanta sit atrocitas sceleris, vt omnium acclamatione, & iuris rigore, sit suspensione plectendus: quo casu torque argenteo, vel fune sericeo, & frondoso ligno (ne etiam in mortifero cruciatu cęrimoniæ desint) suspenditur: vbi in arbore putrida, ac vermibus esa, ignominiosum eleuari, & consumi reputa-

Crimina lęsę maiestatis.

Pœna ꝓditoꝝ.

Atrocitas sceleris.

Cęrimōię mortiferæ.

Genus regale puniendum.

retur. Genus tamen Regale, ob vim ſtupri, coniurationis in patriam, ac Principem, quando morti condemnatur, ſubmiſſa purpura, id eſt, excellentiſsimo panno rubeo, qui vnquam reperiri poterit, gladio in eminenti loco tabulato detruncatur. Ita & Colonienſium mos videtur, quando ſæuiunt in magiſtratum, prout recentiori eorum hiſtoria fertur. Polonorum nobiles in furto deprehenſi, candidiſsima camiſia, inſtar rochetti longa, in furca eleuantur. Moſchouitarum etiam nobiles aſuro, ſeu ceruleo, aut cœleſtino colore ſuſpenduntur, & Finlandenſes eorum vicini in rubro panno. Genera tamen mortis extraordinaria, qualia ſunt ſtellionatus, non inquirunt, nec à crudelibus edocti admittunt, ſatis credentes puniendis mortalibus ea ſufficere omnia, quæ in ſuis municipalibus maiorum prudenti cenſura conſcripta leguntur, & ſeruantur. Nec caſus in toto corpore Iuris ciuilis inſertus eſt, cuius compendioſam in eiſdem ſuis municipalibus non habeant reſolutionem. Mulieres morti adiudicatas, nunquàm ſuſpendunt, ſed viuas terra obruunt mortificandas, exceptis maleficis (quarum magnus in Aquilone numerus eſt, vt ſuprà monſtratum fuerat) flamma comburendis, aut ob aliud crimen lapidandis.

Patricii. Poloni. Moſchouitæ. Finni.

Caſus quaſi omniũ legũ i municipalibus cõprehenſus.

Mulieres nunq̃ ſuſpendi ſolẽt

De temerariis Iudicibus, & eorum pœnis.

CAP. XX.

Iuramenta regũ & ſubditorũ.

VIA Regum, & Principum corda in manu Dei ſunt, neſcit humana imbecillitas, diuina ope ſemper indiga, aliud ſuſtinendi regiminis remedium inquirere, & inquiſitum agnoſcere, niſi quod à regentibus bene gubernaturis, verax iuramentum de ſeruanda iuſtitia expoſcat: quale & ipſi ſubditi per obedientiam ſynceriſsimo animo præſtiterunt, & præſtitum ſeruant: vt cùm ſubditorum ob iniuſtum & crudele regimen, tumultum & rebellionem imminere non timeant, ſaltem Dei vlciſcentis potentiam

(quam

(quam euadere nequeunt) expauescant : quod quidem attendentes, optimè regunt, & iudicant. Quidam verò impotenti superbia in tantam crudelitatem, & iniustitiam erumpunt, vt mitius feras, quàm subditos homines, alioqui obedientes, pertractent, nulla, vel leuissima causa audita, aut recto dictamine legis accepto: sed sui capitis furore subditis his quando, & quomodo volunt, sine quauis æquitate mortem infligunt. De quorum numero, etsi plures in Septentrione reperti sunt, & forsitan adhuc reperiuntur: tamen vnum, aut alterum adiunxisse sat est, qui recentioribus annis horrendum spectaculum ad posteros, ne iniquè iudicent, aut opprimant innocentes, suo fato transmisère. Erat apud Vestrogothos vir eximius & illustris, D. Ioannes Turson nomine, pater D. Turonis Ienson equitis aurati, supremi legiferi, seu iudicis: qui seuerius, quàm æquius iussit quendam regnicolam capite plecti: qui genibus innixus, gladioq; truncandus, eidem domino dixit, En morior iniustè iudicatus, te voco hac hora ante tribunal Dei, vt respondeas cur me innocentem morti condemnes. Moxq; sublimis ille vir homine sub gladio, vel securi (vtroq; enim ferro plectuntur Aquilonares) cadente, etiam ipse corruit ab equo, socius factus ante tribunal cœli, qui temerè & iniquè iudicauit in terra: tam subita morte percussus, qui virum innocentissimum trucidare præcepit. Plura huius rei exempla si quis scire desiderat, & cauere, scrutetur scripturas, & cautior, ac æquior euadet: & interim quisq; bonus iudex cogitet, potius moriendum esse, quàm alicui præter iustitiam ob odium, vel vtilitatem, inferre mortem, aut violentiam irrogare, vel calumniatores legum admittere: qui non minus quàm pessimi medici, homines mortificantes, euertunt causas innocentum. Quàm verò temerarium atq; peruersum iudicium, Moschouitarum gens inculta, hisce Aquilonaribus hominibus multum vicina, etiam hodie obseruet, paucis adiiciatur. Quando enim duo, controuersia inter eos orta, coram Magno Duce, aliisue isthius terræ iudicibus actione aliqua experiuntur, ac eorum more semper inter Christianos execrabili, in iudicio processum fuerit, vni tandem parti causa adiudicatur: non tantam autoritatem iudices sibi attribuunt, neq; ipse Magnus Dux, sententia quamuis iuxta gentis consuetudinem prolata, vt rata habeatur: nisi etiam partes ipsam fortunam, summum illorum rebus finem imponentem, atq; omnem iustitiæ executionem in ea potissimùm consistere sibi persuadentes, duello committendo experti essent. Quemadmodum enim Latini Rutuliq;, & ex aduerso Hetrusci ac Troiani, controuersiam eorum, si Aeneas, & Turnus, quorum causa bellum mouebatur, singulare certamen haud inirent, summamq; fortunam præliando experirentur, componi vllis rationibus posse, sibi persuasum habebant: ita etiam Moschouitæ aliquam sententiam, donec quorum interest, aut eorum pretio conductis militibus, supremam fortunam singulare certamen ineundo exploratam habeant, executioni minimè demandandam esse constanter affirmant. Quamobrem huic tandem res, de qua lis orta est, cedit, qui post dirum commissum prælium, aut eius nomine stipendiarius miles palmam pugnando obtinuerit, aduersariumq; aliquando vita priuârit, etiamsi per sententiam à iudicibus latam, alteri causa prius adiudicata fuerat. Atq; sic apud eos iudicia peraguntur, vt innocens plerunq; ab aliquo crudelissimo sicario interimatur: quæ nostris Christianis auribus horrenda auditu videntur, illi summis laudibus prosequuntur, maximisq; præconiis celebrant, ac suæ denique Reipublicæ (quanquàm minimè Respub. appellari possit) incolumitatem ita commodè saluam permanere firmiter asserunt.

Superbia ipotẽs.

Iudiciũ temerariũ pniciosũ.

Eques auratus potentissimus

Citatio morituri ad tribunal Dei.

Iudex ab equo cadẽs compariuit in iudicio

Officium boni iudicis.

Iudicia apud Moschouitas quo pagãtur.

Iustitiæ executio in duello ponitur.

Res illi cedit, q victoriam obtinuit.

Respub. Moschouitæ quo salua existat.

De ciuilibus Iudicibus, & bonis Aduocatis.

CAP. XXI.

Multitudo ad malũ iclinata.

IN Aquilonaribus regnis, quemadmodum & in aliis prouinciis, ob infinitam multitudinem, quæ ad malum prona est, diligenter obseruatur, vt quandoq; prudentissima, seuerissima ac blandissima iudicia fiant. Dico prudentissima, quando in tumultuosis processibus ordine querelę, affectuum diuersitate cum incessabili clamore permixtæ, iudici fastidium, & horror generatur, vt quid & qualiter in tanta perplexitate dicere debeat aduocatus, & iudex moderatius iudicare, nesciat. Ideoq; in hoc agone nunquam satis laudari poterunt fideles aduocati, vel mediatores, qui sic prudentię inseruire solent, vt dolores alienos subitis remediis valeant salua æquitate alleuiare. Arduum enim est trepidantium, sed grauius calumniantium dicta componere, eaq; coram peritissimo iudice posthabita formidine, vel obliuione referre. Si enim minus dixerint, illicò reputantur inimici: si magis, vel aliter, veritatis oppressores habentur: quo tamen casu, domino causæ (si præsens fuerit) patrocinio timoris licere videtur verba subticere meliori veritati. Sed hæc exacta iudicia rarissimè fiunt in Aquilonaribus locis, quia vt plana fiant iudicia, & compendiosiora, (prout etiam Abbas de iudiciis suadet) recurritur ad arbitramentum, & demum quod iudex occurrat iniquitati per æquitatem: quia multa consistunt in intellectu agentis, cùm sit de sua conscientia, quæ per testes probari non possunt, sed per iuramentum: scilicet in causa dotis, hæreditatis, homicidiorum, & suspecta calculatione tributi prouincialium præfectorum.

Clamor in iudicio.

Aduocati fideles valde commendandi.

Cautela seruanda.

Iudicia exacta.

Iudex occurrat iniquitati per æquitatem.

De seueriſsimis iudiciis.

CAP. XXII.

Iudicium seuerissimum.

IVNT etiam seuerissima iudicia quando agitur de crimine læsę maiestatis, proditione Principum & prouinciarum, publicis incendiariis, & falsificatione monetæ, atq; limitibus agrorum, & possessionum, ac virginum oppressione, & similibus causis, in municipalibus earum regionum (sub titulo vulgari gentis Edzoere dicto apertè contentis, ne inopia iustitiæ, & executionis eius, flagitia tam atrocia maneant impunita. Habent municipalia huiusmodi Gothica, aut Suetica, suas leges, vsus, & consuetudines, satis compendioso volumine per libros XV. ac singulos eorum titulos, & capita, ac paragraphos æquissima ratione, & prudentia diligenter distinctas. In primis videlicet, quid Deo, religioni, & clero debeatur: quid deniq; Regi, principibus, & patronis: demum nuptiis, hæreditatibus, agris, & possessionibus, ac iudicibus, et reis &c. fieri debeat. Sed hoc partito ordine, et moderamine: communi tamen æquitate p̃ iis, qui rurales p̃uincias incolunt, ac ciuicas cõstituunt inhabitationes. Omnibus tamen gratũ, & vtile, immò necessariũ videtur, interpretationẽ difficiliorę

Edzoere.

Municipalia Gothorę & Sueonum.

Tituli distincti quid Deo & Regi &c.

Ciuiles leges.

difficiliorum suarum legum sumere à Romanorum Principum prudentissimis rescriptis,& legibus: licet Imperatores, Septentrionales Reges obedientiã eis exhibendo nõ agnoscunt, nisi pernicioſa discordia moti, stupido consilio auxilia petituri, sese incautius quàm vtilius alieno moderamini subdant. Summo tamen Pontifici Romano post acceptam ante sexcentos annos Anglorum prędicatione Catholicam fidem, obedientissimæ fuerant illæ nationes. Scriptum enim audierunt, In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Sed non ita edictum Imperiale, quemadmodum Gregorius VII. VVladislaum Bohœmorum Ducem specialibus literis informauit, ne vllo modo diuina officia populis idiotis in vulgari lingua, propter arcana, ac inscrutabilia mysteria in eis contenta, traderentur.

Reges Aquilonares sui iuris videntur.

Chrĩfideles obedientiã sũmo pontifici præstant.

Scriptura vulgari sermone nõ imprimenda.

De blandissimo iudicio occasionaliter præferendo.

CAP. XXIII.

B austeritatem gentis, quæ procliuius alieno seducta errore exorbitat, quàm propria malitia, ratione addita delinquit, prudenter admodum, & blandè sapientes iudices legum seueritatem infringere solent. Melius enim modestia est, quàm vi agendum, maximè in re dubia, ardua, ac perplexa, vt potius suffragiis, quàm legibus terminetur: vel ad tam mites leges cuncta remittere, vt & actor, aut conquerens mercatur effectum, & reus nullam, vel tolerabilem se correptionem queratur sustinuisse, & præcipuè in causis subditorum à Dominis in ius euocatorum, dum humana imbecillitas semper metuit potentiorem: quia plerunq; potentes armis, & pauperes rationibus sese defendere nituntur: immò quia in iudicio semper est suspecta potentia, dum velle creditur, quod posse iudicatur. Quocirca semper est verecunda pauperum querela, vel actio, ne videantur ex iniuria prouocare. Deputantur ergo illis mediatores, seu aduocati, viri prudentes, ac synceri: qui iustas eorum causas gratis defendentes, neq; ex patrociniis potentiorum fauores, neq; ex humiliorum, gloriam, aut pretium captant. Et hi quoq; non parua anxietate vexantur, quando nulli, aut pauci in populo iuri, sed amicitiæ fauent, & auaritiæ (quæ vitiorum parens, & magistra est) indulgent. Abolenda igitur erit talium suspecta in iudicio potentia, vt exemplo beatissimi Iob cum seruo suo, & ancilla iudicium subire non recusent: erat nanq; is potentior principibus, sed humilitate certaminis conseruis æqualis.

Simplex populus seducitur.

Leges mitigatæ populum conseruant.

Potẽtes armis, pauperes rationibus se tueri solent.

Potentia suspecta in iudicio

Arbitri prudentes & pij.

Auaritia vitiorum parens.

Iob potentior principib. sed humilitate cõseruus.

De conditione iusti Iudicis, & Iudicii.

CAP. XXIIII.

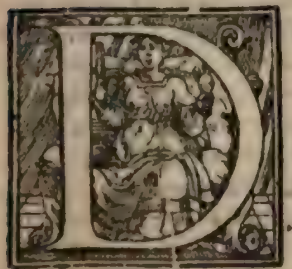

EBET præterea Septentrionalis populi, sicuti & aliarum gentium, æquus iudex ad minus tres habere bonas conditiones: quarum vna est, quòd discretionem habeat inter iustum et iniquum, & velit quod iustum est, & nihil aliud ob quascunq; causas iudicare. Altera, quòd sciat, & velit hoc exequi toto animo, & opere adimplere. Tertia, q; sententiam rectè, & clarè proferat, eiusq; iubeat fieri executionem. Demum daturus rectum iudicium, audiet æquanimiter actorem, reum, & testes: sed primò actorem, quid, & quomodo, an scilicet

Tres bonę conditiões iudicĩ.

Discretio.

Executio.

Pronuntiatio.

Actor.

Reus. Testis. ex petulantia, vel necessitate alium accuset, & an reus friuolè prouocauerat actorem, & testes subornauerat munere, pretio, sanguine, metu, fauore, vel odio corruptos: nulli tamen testi (vt præmittitur) corrupto, fidem adhibebit. Neq; & ipse iudex idoneus est, qui aliquo præmissorum defectuum notatur, maximè odio, etiam si reus patrem iudicis occidisset, aut munere, aut opulentia totius mundi oblata, aut metu, illicò priuandus vita. Solet insuper prędici volentibus coram Iudice deferre iuramentum, vt valde caueant, ne periuri fiant. Circunstantiæ enim in eo actu concurrentes, plurimum ponderosæ sunt: quia iurans per librum tria facit. Primò, quasi diceret, Quæ scripta sunt in libro, mihi nunquàm proficiant, neq; lex noua, neq; vetus, si mentior in hoc iuramento. Secundò ponit manum super librum, quasi diceret, Nec bona opera, quæ feceram, proficiant mihi ante faciem Christi, nisi veritatem dico, quæ in Christo fundata est. Tertiò osculatur librum, quasi diceret, Nunquàm orationes, neq; preces, quas per os meum dixi, mihi ad animæ salutem valeant, si falsitatem dico in hoc iuramento mihi appositò.

Reus iustè iudicãdus ẽt si patre iudicis occidisset.

Iurans per libꝝ tria facit.

Osculum libri.

De defensione iuratoria.

CAP. XXV.

Defẽsio ꝑ duodenas manus.

VALDE tritum, & vsitatum est apud Septentrionales gentes, vt orta suspicione alicuius commissi grauioris criminis, ipse suspectus, vel accusatus, debeat se defendere suo, & alieno iuramento: vt puta si alicui obiiciatur, quòd societatem spoliando, occidendo, comburendo, ac captiuando habuerat cum hostibus regni, aut maleficium, sortilegium, & sacrilegium, aut domino fraudem intulerat, & ita de aliis: tunc solet illi deferri defensio iuramenti duodena, vel duplata manu, pro sui purgatione, modo quo superius (per librum iurando) dictum est, faciendi: isq; modus adhuc, quoties opus fuerit, fideliter obseruatur, immò & vetusto tempore per Gothos in Italia manentes, diligentissimè obseruabatur, quemadmodum euidenter ostensum fuit in quadam pecorina, seu pergamenica charta, quam clarissimus vir trium linguarum peritus, Ioannes Albertus VVeidmestadius, alias Lucretius, anno Domini M. D. XXXVIII. ex antiquissimo libro in ciuitate Perusina reperto, vt notitia ignotorum characterum & scripturarum fieret, R. D. Ioanni Magno Gotho Archiepiscopo Vpsalensi, manualiter tradidit interpretandam: quæ quidem charta quadrata, hoc in summa habuit: Si patronus villicum, tanquam suspectum accusauerit, q; tempore messis fruges diuidendo, aliquid alicui mutuauerat in patroni damnum, tunc villicus ipse in iudicio duodecim legalium virorum iuramento se purgare tenetur, vel geminata manu duodecim similium hominum, id est, XXIIII, aut plurium pro qualitate criminum obiectorum. Et ita hodierna die in Gothicis regnis strictissimè obseruatur. Nec dubium est quin liber ille Perusiæ latens, eò deductus sit à regno Gothorum, dum ipsi dominium in Italia, ac Hispania, & aliis terris possiderent: argumento ad posteros relicto, Gothos ex ea terra originaliter exiisse, vbi tales leges, & characteres habentur, & in Perusia vrbe clarissima adhuc reperiuntur: & insuper in Italia, ac Hispania aliquot centena vocabula (de quibus inferius nonnulla dicentur) in vsu fore, quæ hodierno die in prædicto regno Gothorum perpetua hominum collocutione proferuntur.

Iuramentũ per librum.

Io. Lucretius.

Gothicæ leges Perusiæ reptæ in charta pecorina.

Tenor Gothicæ legis.

Gothi dominabantur ĩ Italia

Leges Gothorũ Perusię reptę, & ꝑ Arepm Gothũ interp̃tatę, verificant originè esse ab Aquilone.

De castis

De castigatione insolentium puerorum.

CAP. XXVI.

ETSI videtur quibusdam autoribus puerorum audaciam, nec laudandam fore, nec vituperandam: tamen insallibilis sententia manet, quòd prona sit hæc hominum ætas ad malum, licentiaq; accedente fiat deterior, & vnum ex quatuor difficilimis sit, explorare vestigia iuuentutis. Quapropter extremis ingeniis & modis intendendum erit, instar agri, qui dumosis sentibus, & tribulis, ac zizaniis extirpatis, abundantius fructificare debet, vt ætas puerilis ab illicitis aspectibus, & officiis arceri, & abesse cogatur. Immò more peritorum medicorum sæuioribus morbis accelerata remedia tribuuntur, vt inde curationis fiat initium, vbi maius noscitur imminere periculum. Pereant soli nocentes, in correptione multorum, quando & hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne iuuenescat augmentis: etiam receptatores sceleris, quales plagiarii dicuntur, seueriſsima lege puniendi: similiter & otiosi, ac torpentes, quales in vrbibus Italiq; tanquam omnium malorum artifices, sine numero & castigatione videntur. Nec dici poterit, quanta mala proueniunt ex otio, & alieno cibo. Ideoq; in ciuitatibus, oppidis, ac castellis, & maioribus pagis, ac villis, præsertim in sacris cœmiterijs, legali vsu cautum est, atq; diligenter obseruatum, vt quotiescunq; pueri, & iuuenes in chartis, taxillis, aut alia quauis arte pro pecunia ludunt, hos illico ministri præsidis per vim raptos, ac catenatos alligent statuis publicis, ad eorum insolentiam citius corripiendam fabricatis: quo fit, vt terra, nequitiosa stirpe liberata, pacem sibi, & peregrinis hominibus, ac vicinis amicis accommodet, ac adaugeat securitatem.

Quatuor difficilima.

Zizaniq; extirpandq.

Remedia accelerata.

Genus pietatis.

Plagiarii.

Otiosi.

Mala multa ex otio & alieno cibo.

Pueri lusores ligantur ad statuas.

Conseruatio pacis.

De mœstitia parentum leuanda.

CAP. XXVII.

Societas corrupta vitanda.

AXIMA interim mœstities bonis parentibus accedit, dum filios suos in deploratam conditionem corrupta societate, vel noxia seditione intelligunt incurrisse, vbi pridem eosdem ad quæuis virtutum exercitia educárunt continueri, tamen ob sceleratam societatem à crimine non potuerunt eorundem insolentiam aliqua vel molli, vel seuera castigatione coercere. Attamen dum infantis vteri sui pii parentes obliuisci nequeunt, iudicis autoritate vel illicò virgis (semota infamiæ nota) eosdem pueros, & iuuenes

Pueri castigãdi

corripi postulant, vel si contumaces remanserint, in carcere strictissimo cibo soluendos includi precantur, donec rationis & discretionis accessu rectius intelligant, nequaquàm honestum esse molestare parentes: qui demum eos tanquam de nouo semine paleis purgato productos, offerunt mansuetissimis præceptoribus educandos. Nec frustra id effecisse cognoscunt: hos enim, vt ferrum igne mollitum, aqua densari solidariq; consuetum, quouis genere voluptatum exutos, bonisq; moribus & disciplinis instructos, pijs mœstisq; parentibus restituere solent.

Similitudines seminis & ferri in pueris instruendis.

De bono modo educandi pueros.

CAP. XXVIII.

Puerorum educatio.

RODEST plurimum in edocendis pueris (vt Episcopus Caietanus Patricius Senensis refert) laudata industria, obiurgata desidia, spes, metus, allusio, & dolus omnis bonus, qui in curanda eorum valetudine in medicis fieri solet, vt dulcedine decipiantur. Hoc quidem præclarè versibus exprimit T. Lucretius Carus in lib. suis de natura rer:

Sed veluti pueris absynthia tetra medentes
Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur,
Laborum tenus interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaq; non capiatur,
Sed potius tali facturæ creata palescat.

Pueri laude excitandi.

Hoc optimo præcepto non modò corporibus, verùm & animis puerorum melioribus reddendis, prodesse videtur, scilicet præferantur æqualibus, & ab eis laudentur, à quibus instituuntur: vbi si bene gesserint, plurimum acuit pueros in omnibus studiis, vt etiam in addiscendo fiant ambitiosi: sed disputatione victi, victori laudes reddant, contendantq;, vt melioribus instructi disciplinis, victi resurgant.

LIBRI XIIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE DIVERSIS HOMINVM EXERCITIIS.
LIBER XV.

PRAEFATIO.

PARENTES puerorum ingenia experiri volentes, quorsum naturali instinctu ferantur, ad hanc, vel illam artem sæpissimè prognosticando inuigilant, quibus exercitiis, & vtilibus officiis, innocentia dirigente, ad bonum Reipublicæ pueros illos applicent educandos. Vis etenim (teste Ciceronе lib. V. de felicitate & miseria) humani ingenii à natura sic generata est, vt ad omnem virtutem percipiendam facta esse videatur: ob eamq; causam in tenera etiam ætate, pueri virtutum simulachris, quarum semina in se habent, sine doctrina mouentur: quocirca de eo, quod illis superest, aliis gratificari volunt: idcirco æqualibus elargiuntur: animaduertunt etiam quæ domi fiunt: curiosius conantur addiscere, & prouidè multa interrogant, etiam nomina eorum, cum quibus versantur, vt cum paribus decertantes, vel victores lætanter exultent, vel victi erubescant, vt appositа diligentia perfectius studendo resurgant. In quo certamine cùm pudor ingenuus potius, quàm pallor exanimis appareat, bonæ indolis est optimum signum. Quocirca prouidorum parentum cura est, vt natos interrogent, quibus artibus, aut studiis maluerint applicari, vt artis & naturæ foueatur ingenium, quò ciuis, vel alumnus aliquis emergat, qui diis, parentibus, & magistris sit optimè profuturus. Verùm in Aquilone, cum à maioribus pueri nil præter arma, aruaq; tractari prospiciunt, communius spectaculum imitantur armorum, quàm literarum.

Inclinatio puerorum ispicienda

Vis naturæ potens.

Simulachra virtutum.

Exultatio victorum.

Pudor bonus.

Ingeniũ artis et naturę cõmendandum.

Proles sequitur patrem.

De puerorum exercitiis.

CAP. I.

Exercitia pueror. et iuuenũ

NE autem Gothorum pueri, & adolescentes ignauia, & otio torpescere permittantur, aut damnatis artibus primos annos transigant iuuentutis, pro consuetudine semper seruatum est, vt diuersis exercitiis instruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitiis reseruanda, in sagittatoria arte, iuxta vniuscuiusq; ætatis capacitatem, vt se diligenter exerceant: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, nisi sagitta prius tetigerint metam, instructorum industria collocatam, prout in simili casu Strabo meminit lib. III. de funditoribus Hispanorum.

Panis nõ datur nisi tangenti metam.

Bestiæ rapaces,

Peritia puerorũ

Hominibus verò grandioris ætatis nulla pœna infligitur, quia mutua æmulatione seipsos inuicem artis perfectione omnimodè superare contendunt, maximè vt rapaces bestias continuè apud eos sæuientes, interimere possint, & patriæ, suamq; libertatem hac arte tueri. Reperiuntur itaq; pueri vix XII. annos egressi, tanta peritia sagittandi instructi, vt iussi telo traiicere caput, pectus, pedesq; minimarum auium, à longe positarum, infallibiliter tangant: nec minus senes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei monstruosum exemplum Saxo Danorum historicus de quodam sene adducit: cuius ballista tam portentoso cornu protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hostem detorti, totidem numero vulnera confecerunt; quo facto in memoriam reuocatur Periclymenes Neleus, cui (vt inquit Ouidius) posse sagittas,

Ballista. Calami deni simul eiiciũtur ab arcu.

Sumere quas vellet, rursumq; reponere sumptas,
Neptunus dederat, Nelei sanguinis autor.

Ad idem.

CAP. II.

ADDVCIT etiam diligentissimus Germanicarum rerum scriptor Franciscus Irenicus, populos Septentrionales sagittariorum nomen æquius ab antiquissimo tempore meruisse, eosq; solere spicula veneno tingere: quod & Iordanes asserit, atq; Silius: Spicula veneno tincta.

Dacus in armiferis Gethicæ telluris in oris,
Spicula qui patrio gaudet acuisse veneno.

Ouidius etiam in Tristibus idem habet:

Pars cadit hamatis miserè confixa sagittis.
Nam volucri ferro tinctile virus inest.

Quod Ouidius de hamatis sagittis dicit, testatur hoc ipsum modernus vsus, etiam quod Plutarchus in Mario exprimit, Cimbros videlicet tricuspide telo vsos fuisse, prout superius ostensum est latius cap. de diuersis telorum generibus lib. VII. Præterea Procopius lib. II. Gothos, ac Massagethas sagittarios peritissimos asserit, eosq; eminus validiorem semper seruare vim iaculandi, præsertim cùm sagittas sublimius ad aëra tendunt, vt citato cursu, & ferrei teli grauitate descendendo nocentius lædant. Sed hoc specialius proprio cap. superius est ostensum: solum præsens capitulum de tyrocinio puerorum in hac arte institutorum, nonnullis exemplis & exercitiis declaratur. Præterea aduertendus est Nazarius Mamortinus ad Diocletianum asserens, Optimos sagittarios Bohœmos esse: etiam quod historia Scotorum meminit de Rege Iacobo eius nominis primo, qui seueris legibus, & pœnis artem sagittandi subditis suis M.CCCC.XXV. regnans, seruare præcepit. Refert etiam Suetonius Domitianum Imperatorem peritissimum fuisse sagittatorem. Similiter (vt charissimus frater meus Io. Archiepiscopus Vpsalensis, in sua historia refert) Rex Suetiæ Stenchillus peritissimus sagittator erat.

Cimbri tricuspide telo vsi.
Gothi & Massagethæ.
Tyrocinium puerorum.
Bohœmi optimi sagittarii.
Iacobus I. rex Scotorum.
Stenchillus.

De singularibus exemplis eius artis.

CAP. III.

EXPERIENTIA autem in prædicto Domitiano (eodem autore Suetonio) erat, vt nonnunquàm in pueri procul stantis, præbentisq; pro scopo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxerit, quòd omnes per interualla Domitianus.

Aſter. innocuæ euaderent. Nec minore artis excellentia commendatur Aſter ille oppidanus apud Solinum, qui Philippo patri Alexandri Magni, ſagitta oppido emiſſa oculum ademit dexterum. Erat etiam quidam Auo ſagittarius cognomento, promptiſsima ſagittandi opera vtens: dum videret in ſe arcum ſinuoſum per aduerſarium tendi, triplici ſagitta fretus, eius impetum præuenit: prima nanq; cordis ſumma trãxfixit, altera mediis digitis impacta ſucceſsit, tertiam in applicatam neruo ſagittam immiſit, in nullo cedens prædicto Domitiano. Ita tenſo arcu ſagittarum vſum nouerat ad libitum moderari. Fuit & quidam Biarmienſis ſenex in vltima regione Arctico polo ſubiecta, adeò in hac arte peritus, vt tenſa fortiſsima balliſta, denos neruo calamos adaptaret, atq; in hoſtem, aut quem vellet, rectiſsimè dirigere poſſet. Nec parua laus Darii ad poſteros relicta eſt, vt in epitaphio eius oſtenditur, quòd excellentiſsimus ſagittator fuerit, & venator.

Auo triplici ſagitta fretus.

Senex Biarmienſis.

Darius.

Adhuc de aliis exemplis eiuſdem artis.

CAP. IIII.

Vſus teloꝝ acerrimus.

Vis ſagittarum

VERAT quoq; Gothis telorum vſus ſemper acerrimus: nec alia gens potiore iaculandi peritia vnquam inſtructa eſt grandibus, & latis ſagittis: quarum duro acumine ita dimicant, vt clypeos iaculis tranſuerberent, galeaſq;, & loricas perinde ac inermia corpora penetrent: nec alia res hoſtibus Gothorum vnquam perniciоſior fuerat: quorum plurimi adhuc præſenti æuo tam copioſo ſagittandi vſu calent, vt pomum quantumcunq; exiguum, baculo certa diſtantia ſuperpoſitum, prima ſpiculi directione feriant.

Pomum.

Tocho.

Quod cùm quidam Tocho de ſe liberius, quàm ſecurius olim polliceretur, Haraldi Regis improbitas filium eius loco baculi, impoſito capiti eius pomo, ſtatui imperauit: cui, niſi promiſsionis autor primo ſagittæ conatu pomum impoſitum excuſsiſſet, proprio capite inanis promiſsionis pœnas lueret. Itaq; Tocho in arcto poſitus, conſilium demendæ à filio formidinis circumſpiciens, vultum eius, ne viſo telo terreretur, auertit: monuitq;, vt æquis auribus, capiteq; indeflexo quàm patientiſsimè ſtrepitum iaculi venientis exciperet: ne leui corporis motu, efficaciſsimę artis experientiam fruſtraretur. Tribus deinde ſagittis pharetra expoſitis, prima, quam neruo inſeruit, propoſitum obſtaculum incidit: cui ſi fortuna caput adoleſcentis obiciſſet, hauddubiè in patris periculum nati pœna recidiſſet, ſpiculiq; error percuſſorem percuſsi exitio ſociaſſet. Interrogatus autem à Rege Tocho, cur plura pharetræ ſpicula detraxiſſet, cùm fortunam arcus ſemel duntaxat experiri debuiſſet,

Vultus auerſus.

Sagittæ tres.

Reſponſio libera.

Vt in te, inquit, primi errorem reliquorum acumine vindicarem, ne mea fortè innocentia pœnam, & tua violentia impunitatem experiretur.

De eodem

De eodem.

CAP. V.

TRADIT prętereà Saxo, Enarum quendam Noruegiæ num magno corporis, artiſq; ſagittariæ robore prędituin, tanto rigore cuiuſdam mirifici arcus tormentum intendere ſolitum, vt excuſſum ab eo iaculum nulla rerum duritia ſiſteret, quominus citato motu vniuerſum penetraret obſtaculum. In malum nauigii incidens, lignum violentia ſuæ quium habuit. Eodem interiecto Regis clypeo, tabulę ratis illapſum, vix inter vndas impetus ſui finem reperit. Itaq; grauius hoſtem ſolus, quàm tota ſociorum manus affecit: & adeò certo ictu deſtinata feriebat, vt quicquid impetebat, offenderet: quo euènit vt Sueno Rex tormenti monſtro territus, plus metus in vno ſtipite, quàm tota hoſtium claſſe reponeret: cumq; ſolum in eius corruptione remedium animaduerteret, non tam ſagittarium, quam artis ſagittariæ inſtrumentum, ab eius rei peritis impeti iubet, violatu arcus fortuna tutius bellum gerere cupiens, in quo delectis certatim tela congerentibus, vnum fortè arcui impactum artificem ingenio, hoſtem victoria ſpoliauit: cumq; latè ruptionis eius fragor obſtreperet, ſtupens Olaus, quidnam eſſet comminutum, interrogat. Cui Enarus, Conuulſam, inquit, abs te Noruegiam puta. Plus nanq; opis in arcu, quàm exercitu repoſitum iudicabat, futurum pugnæ exitum abſciſa reſponſi ſagacitate complexus. Nec ſecus, quàm prædixerat, euènit. Fractio nanq; arcus inſecutam Noruegianenſium cladem ominata eſt: & illicò Olaus armis onuſtus, præcipiti ſaltu profundum petiit.

Enarus Norugicus.

Vnus cęteris grauius impetit hoſtem.

Sueno Rex Daniæ.

Fragor arcus ſitenſi.

Enarus.

De ſublimioribus metis, ſagitta tangendis.

CAP. VI.

COMMVNIS apud Septentrionales, aliaſq; innumeras gentes, eis etiam vltramarino loco vicinas, viuendi ratio eſt, vt in principio æſtatis omnes ſagittarii, tam vrbani, quàm campeſtres diebus feriatis, vel feſtis in planitie ſpecialiter ad id ordinata, conuenientes, ſagittatoriæ artis omnimodam peritiam publico aſpectui æſtimandam oſtendant: idq; vel in æreis bombardis, vel balliſtis, vel ar-

Ludus ſagittariorum.

Bombardæ & ferrei arcus.

cubus est permissum : ea tamen lege, vt talibus tormentis,& globis in plano contingant signa. Fortissimis verò ballistis metam instar auis Papagalli, valde sublimi loco in hasta ferrea impositam, atq; versatilem, obtusis sagittis, vt excidat, dissoluunt. Quo facto, eius artis peritiorem magistratus insigni munere gratanter respicit, atq; inter optimos quosq; ciues singulari aliquo priuilegio concesso viuere sinit. Reliquos etiam secundum vniuscuiusq; artis excellentiam, decenti liberalitate collectos, conseruant : ea potissimùm ratione, vt eorum singulari ingenio, paucarum sagittarum emissione, obsidione ingruente, hostilem Principem interimant, atq; eo compendio patriæ rapinas, & seruitutem auertant, prout superiore capitulo Aster ille oppidanus Philippo oculum eruit dextrum. Eoq; exemplo plures apud Gothos, imò omnes alias orbis partes, sagittæ ictu olim in obsidionibus sublati sunt, recentiq; quidam solo capite, quidam dentibus euulsis, quidam oculis eruis, quidam gutture exciso, mox interiere, ita etiam, vt pueri artis peritia æreo tormento maximis principibus vitam ademerint, prout superioribus annis extra Holmiam in Suetia, atq; Groningam in Frisia, recens memoria attestatur.

Remediũ obsidionis libãdę

Aster oculũ patris Alexãdri eruit.

Stocholmia.

Groninga.

De externis exemplis.

CAP. VII.

Cõmod' Imp.

QVANTVM verò Commodus Imperator sagittis in bello, vel spectaculis valuit, satis claret ex Herodiano lib. I. Asserit enim eum adeò certum fuisse manu, vt quodcunq; destinaret, iaculo sagittáue contingeret. Erantq; cum illo assiduè Parthorum sagittarii lectissimi, ac Numidæ iaculatores : quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Publico igitur spectaculo ceruos, damas, & cornigera animalia, prẽter tauros, i paradromide currẽs, atq; insequẽs impetebat, ac præuenta fuga certissimis ictibus prosternebat. Leones verò, & pantheras, aliaq; id genus nobilissima animalia, iaculis confodiebat, sic vt nec telum quisquam secundum, nec vulnus viderit, nisi lethiferum, quo bestiæ conficerentur : adeò telum certa manu eius missum, nunquàm aberrauit. Idem aliquando sagittas limatæ cuspidis in Mauritias struthios intorquebat : quę & pedum celeritate, & alarum quasi velis ocyssimè ferebantur, sic vt summum contingerent collum : atq; ita capita amputaret, vt exectis ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen viuentibus similem cursum continuarent. Quin & pantheram, quendam scilicet in arenam deductum laniaturam, ita opportuno vulnere consecutus est, vt interfecta belua hominem seruauerit, ac dentium quoq; aciem cuspide ipsa iaculi prẽueniret. Leones item cauea centum eductos, totidem missilibus vniuersos occidit : ita suo ordine iacentibus corporibus, vt numerari facilimè singula possent, nullo scilicet superuacuo incidente telo. Sed hic Commodus, nulli commodus, ad vltimum veneno extinctus est.

Sagittarii Parthorum.

Paradromis.

Telum nõ errãs

Cursus cõtinuatus euulsis capitibus.

Leones 100. occidit.

Cõmodus veneno extinctus.

De ris

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æstatis.

CAP. VIII.

POSTQVAM Septentrionales populi communiter à principio Octobris ad finem Aprilis asperrimas hyemes, & longissimas noctes, sæuosq; flatus, pruinas, niues, caligines, tempestates, immensaq; frigora, & reliquas sæuientium elementorum mutationes, quasi concessa solatia alacriter transierant, mos est diuersus in gentibus illis remotissimè distantibus, nempe quòd redeuntem solis splendorem singulari tripudio, præcipuè versus polum Arcticum habitantes, excipere soleant. Qui enim montosa sublimioraq; loca incolunt, mutuis conuiuiis gaudia multiplicantes exultant, eò quòd vberior redit venatio, atq; copiosior piscatura. Suecis autem Meridionalibus, & Gothis, longissimo prouinciarum spatio à polo remotis, alius ritus est, vt primo die Maii sole per Taurum agente cursum, duplices à magistratibus vrbium constituantur robustorum iuuenum, & virorum equestres turmæ, seu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progressuræ: quarum altera, sorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo, & habitu, variis indutus pellibus, hastisq; focalibus armatus, globatas niues, & crustatas glacies spargens, vt frigora prolonget, obequitat victoriosus: eoq; durioremse simulat, & efficit, quò ab vaporariis stiriæ glaciales dependere videntur. Rursumq; alterius equestris cohortis præfectus æstatis, Comes Florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, foliisq; & floribus (difficulter repertis) vestitus, æstiualibus indumentis parum securis, ex campo cum duce hyemali, licet separato loco, & ordine, ciuitates ingrediuntur, hastisq; edito spectaculo publico, quòd æstas hyemem exuperet, experiuntur.

Qualitas tẽporũ in Aquilõe

Sol rediens tripudiis excipitur.

Ritus Aquilonariũ hyemis fugandæ.

Dux hyemalis.

Dux æstiualis.

Comes Florialis.

Æstas victrix.

Ad idem.

CAP. IX.

NDE & acriter vtraq; parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia, vel austeritate videtur mutuare vigorem. Si hyemis asperitas adhuc suum gelu spirat, depositis hastis cineres viuis ignium scintillis commixtos, vmis vel saccis extractos, obequitando hyemis persona, super aspicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quasi auxiliares turmæ adiuncti sunt, in equis igniuomos globos eiiciunt in aspicientes. Ne autem æstatis persona ob defectum ramorum virentium, florumue, cum sua equestri cohorte priuetur honore cupito, longè anteà betuleas frondes, seu tiliæ virgas vaporarii calore, & irrigatione artificiosè virentes, quasi è sylua productas, clanculò elatas, sed apertè reductas ostendit: quo casu ob defraudatam naturam hyemis propugnatores infestius instant, ne dolo quæsita victoria emergat, aut sistat in placida pompa: quæ tamen fauorabili astantis populi, asperrimum hyemis dominium peramplius sufferre negantis, iudicio, digna iustaq; sententia conuincitur, vt æstati pro publica lętitia victoria cedat, victoriamq; partam splendido instructo conuiuio ęqualibus perficiat, & corroboret hausti bus: quam assequi vix potuit hastis. Ne autem ritus is externo exemplo carere videatur,

Asperitas hyemis.

Factitii flores.

Natura defraudatur.

Hyems æstati cedit.

Herodotus lib. II. asserit Rhampsinitum quendam Aegypti Regem, ob sui memoriam perpetuandam, è regione vestibulorum templum Vulcani ab Occasu spectantium, duo simulachra quinûm & vicenûm cubitorum longitudinis reliquisse: quorum quod Aquilonem spectat, id Aestatem: quod Austrum, id Hyemem Aegyptii vocant, præposterè facientes.

Simłachra duo

De Maialibus

De Maialibus festis.

CAP. X.

DEMVM omnibus tam syluis, quàm pratis, & campis vi resecentibus, & florescentibus, sole per Cancrum transeunte, hoc est in Vigilia Natalitii ortus diui Ioannis Baptistæ, (quem diem miris festiuitatibus seruabat antiquitas, celebricq; cultu posteris seruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriusq; sexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planitie camporum, vbicq; copiosis accensis ignibus, pro chorcis tripudiisq; exercendis, concurrere solitus, vetustiorum heroum domi, foriscq; magnifica gesta vbilibet in orbe peracta, saltando decantat: etiam quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore seruandæ pudicitiæ perfecerint. Præterea quid degeneres, ignauicq; nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ exclusa honestate fecerunt, patriis cantionibus, & rhythmis sonantibus citharis, ac tibiis alternatim adductis, exoluunt. Insuper puellæ matrum doctrina prçmonitç, quot quantacq; mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate, & crapula exerceant, psallendo resoluunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere nórunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, nugaces, & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos fugillent. Deinde quid perfidi ciues, versuti artifices, vagi negotiatores, stertentes nautç, rusticiq; infideles, & astutissimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari, crudelesq; terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt: ea potissimùm ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoscat, quàm excelsa, ac splendida virtus sit, æterniscq; laudibus digna, bonorum inhçrere vestigiis, & à pessimis resilire, ac præcauere exemplis.

Aestas media die S. Io. Baptistæ.

Cantilenç heroum canuntur.

Tyranni crudeles.

Vitia maritorꝫ.

Vitia mulierũ.

Vitia cõmunia.

Virtus splendida.

De turpibus cantilenis auertendis.

CAP. XI.

Turpes cantilenę ꝓhibẽtur, & gestus.

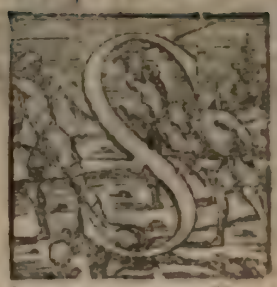

OLENT tamen pii parentes prȩcipuè cauere, ne proles eorum turpes addiscant cantilenas, aut turpes exhibere corporis gestus, neue innocentes mille scandalis lædant. Nec verò negandum erit, quin aliquis in tanta multitudine exiliens Hymenæus, velut Veneris Bacchiq; filius, ex officio ad nuptias & thalamos psallere solitus, libidinosas & lasciuas excitet imaginationes, ac operationes. Sed nunquàm visum, nec auditum est, quòd ad turpitudinem populi applausu, vel abdito loco, aliqua mulier seipsam (contempta naturali verecundia monstrauerit inspicienda: quia ea Diogenis Cynica secta nusquam in Septẽtrionalibus populis repugnante pudore obtinuerat locum: quam B. Augustinus, aliiq; graues autores, gentilitate Romanorum, velut impurissimam & detestabilissimam, introductam fuisse attestantur: de qua etiam Perottus in Commentariis suis, nescio quàm cautè, legentibus plurima exempla producit. Non fuisset contemnenda Platonis censura lib. II. de legibus: vbi sub constituta pœna prohibet, ne turpes cantilenæ canantur, neq; infames picturæ monstrentur, prout superius cap. de Mascharis & personatis est enarratum. Vnum tamen in ȩternam commendationem Regiæ ciuitatis Gedanensis, terræ Prussiæ versus Aquilonem, hic afferre licebit, quòd circa annos Domini M. D. XXX. quidam impunissimi mercatores, Lutherana licentia prȩsumptuosi facti, numero septem, cum tot meretricibus nudato sexu choream (quam Adæ Euæq; vocabant) præmissa turpissima saltatione instituere conantes, in ipso exordio iussu magistratus capti, & ad publicam statuam ignominiis plenam, vehementissimis chordis, at asperrimis virgis cæsi, bonisq; omnibus priuati, extra dominia eorum, & portam ciuitatis ministerio tortorum educti, perpetuò sunt proscripti, domusq; solo æquata, sub lege annexa, ne quis eam vllo vnquam tempore inhabitaret. Fundus, & domus hȩc cuidam famosissimo mercatori, Iacobo Campen nomine, attinebat: hunc q; locum cum eo, sententiam prædicti magistratus approbante, aliquoties vidi.

Mulieres nunq; nudo spectaculo se ostẽdũt

Secta Diogenis

Plato prohibet turpes cantus.

Picturæ infames prohibẽtur.

Gedanensiũ cõmendabile iudicium.

Sexus nudus vtriusq; generis saltans, cæditur & ꝓscribitur.

Iacobus Cãpa mercator Gedanensis.

De Iusu.

De lusu aleæ, & Schacorum.

CAP. XII.

VM nihil difficilius sit in humanis rebus, quàm mentes & affectus hominum, quo iudicio ferantur, intelligere, aut omnigenis voluptatibus, vel tristitiis immersos, quomodo passiones moderari valeant, perspicaciter intueri: mos est ergo apud illustriores Gothos, & Sueones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & passionibus examinare; præsertim in ludo Latrunculorum, seu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, socordia, ignauia, aliæq; plures dementiæ passiones, & animi motus, fortunæq; vires, & proprietates demonstrari solent: scilicet an procus agrestis animi sit, quod subitò triumphando indiscretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modestius auertere nòrit. Sed in potu pro secretioribus cordis arcanis, & corporum vitiis detegendis, nullam existimant hac experientia voluptatem commodiorem. Nam cùm biberit quis (quod & Plato de legibus attestatur) primò alacrior fit, quàm prius erat: deinde quò plus biberit, eò meliore, maiori, ac fortiori spe, atq; insuper potentia pro sua opinione repletur: tandem quasi sapiens ea homo confidentia, libertate, audaciaq; tumescit, vt intrepidè & dicat, & faciat quicquid placet: & denique ea committit, quæ facilè futuræ vitæ progressum certioribus signis ostendant.

Scrutiniũ cordis humani difficilimum.

Mentes homiũ ludo schacorum explorantur.

Procorum probatio.

Potatorum gradus.

De eodem.

CAP. XIII.

Auſpicia iũgendoꝝ cõnubia.

HISQVE viſis auſpiciis, prouidi parentes charorum liberorum connubia diſcretius amplectenda, vel refutanda moderantur. Non enim fallitur ſuſpicio, quin ex improbo ludo cuiuſcunq; ſit generis, ſiue Schacorum, ſiue aleæ, chartarum, & teſſerarum, ad exhauriendam longi temporis quæſitam ſubſtantiam, & victum, etiam vſq; ad venditionem propriæ libertatis, intendatur via: prout Cornelius Tacitus, & Beroaldus de aleę luſu meminerunt, quòd peruerſiſsima pertinacia cum adiuncta blaſphemia, & ſexcentis maledictionibus exercetur. Nec ſibi blandiantur Eccleſiaſticæ perſonæ, quòd eiſdem videatur Schacorum ludus eſſe permiſſus: quia ludendo deperditur nobiliſsimum tempus, melioribus incrementis pro ſcelerum expiatione, & pauperum conſolatione, ac communi bono diſtribuendum. Contrarium facientes, etiam ſi Antiſtites ſunt, ſequantur conſilium Vincentii in ſpeculo hiſt. lib. XXV. cap. LII. de quodam Archiepiſcopo Florentino loquentis: cui propter ludum Schacorum perſuaſum fuit, vt eleemoſynarum largitione, manibuſq; abolere curaret, quod turpiter, & temerè (vt eodem cap. dicitur) polluerat manibus ſuis. Aſſerit præterea Valla, Regem Arragoniæ Ferdinandum, aleatores vt peſtes habuiſſe exoſos: nihil enim boni viri adeſſe exiſtimatur in aleatoribus, & blaſphemis.

Mala ex ludis importunis.

Perditio tẽpis.

Archiepſ Florẽtinus pœnituit.

Ferdinãdus rex Arragõiç aleatores expulit.

De variis exercitiis iuuenum.

CAP. XIIII.

Otium militare peſsimum.

VM ex otio & torpore, præſertim in re militari, deteſtabilis incommoditas enaſcatur, prouiſum fuerat à vetuſto tempore, duratq; in hunc diem, vt iuuenes freno militaris diſciplinæ ad bella domandi, alii haſtis, alii ſaxis, alii ſaltu, alii curſu, continuata agilitate exerceant vires ſuas. Haſtis itaq; in primis, vt graues, denſaſq;, & ſortes militares lanceas, intus non excauatas, in prælio ferant, & hoſtem duplici thorace armatum, ſi poterunt, tranſfigant. Siue enim grauis, ſiue leuis armaturæ ſuo tempore campum ingreſſuri ſunt,

Luſus haſtarum cur ſit ſ

sunt, semper vtendum est grandibus, ac densis hastis, vt hostem gemino thorace, & lorica munitum penetrent aggressuri, prout superius de bellis fuerat enarratum. Lapides, seu saxa iactant, vt discant fortiori iactu obiecta admota repellere, vel tenere, quemadmodum vulneratis in conflictu accidere solet: qui fortium sociorum manu, ne corruant, tenti, vt celerius curentur, è prælio sint deferendi. Saltu quoq; se vehementer exercent, vt crescentis aruinæ, vel abdominis incommoda restringant: ne fortè obeso ventre laxato, sibi, aut aliis iumenta ascensuri, vel descensuri, fugiendo, vel aggrediendo non succurrere possint. Vnum tamen atq; alterum exemplum licet hic referre, Nobilem quendam ciuem fuisse Regiæ ciuitatis Holmensis in Suetia, natione Germanum, vel Cimbrum de Ditmersia, nomine Clauos Boya M.D.XX. qui cùm præcepto seueriſsimi Regis Daniæ Christierni II. in carcerem, vt vitam amitteret, intrudendus esset, & ob nimiam pinguedinem, in carceris sublime ostiolum angustum nequaquàm intrudi posset, indignatione impiorum satellitum, ad aliorum tortutam festinantium, seorsum ad angulum est erectus, & denuò durante vita saluatus. Is ciuis nihilominus, vt aruinam olim peritorum medicorum consilio reprimeret, cymino, & anisо cum tosto pane vsus est: sed nihil in hoc naturæ conflictu poterat prævalere, quia in adolescentia absq; exercitiis fuerat educatus.

Iactatio lapidũ

Saltus.

Clauos Boya.

Morte afficiẽd' ob pinguedinem dimissus.

Otium oĩ ætati nocet, pſertim adolescentiæ.

De externis exemplis.

CAP. XV.

PRAETEREA alius quidam malitiosus histrio, ob nimiam pinguedinem; teste Alberto Crantzio, eò quòd singulo die decem hominum cibos deuorare soleret, ne vtilium laboratorum escas quasi publicus depopulator consumeret, iussu alterius Danorum Regis est suspensus. De saltu, & commodis eius dictum est, scilicet quòd dominis suis mira agilitate fossas transiliendo, fideles ministri perticas, seu hastas, quibus hostem à tergo persequentem euadant, administrare possint. Cursu etiam satis diligenter sese exercent Aquilonares, maximè vrgente asperrimo gelu, quo ludus conuertitur in necessitatem. Præterea multis aliis seriosis exercitiis successiuo tempore, vti olim Cæsaris milites, applicantur: scilicet aggeres componere, machinas trahere, naues reficere, agros demetere, frumenta succidere, remos ducere, dominum humeris portare, equos adaquare, syluas incidere, vixq; nocturnis temporibus à laboribus quiescere, quemadmodum militaris disciplina requirit: ne detestabili otio, luxu, torpore, ignauia, stupiditate, & reliquis portentosis erroribus, & vitiis, optima adolescentia, vel militia turpissimè corrumpatur, prout Iustinus attestatur, immò & Suetonius de Octauio Augusto: quòd scilicet filias suas noluerit vnquam inani otio lasciuire, vel perire.

Histrio pinguis

Ludus cursorius.

Iulius Cæsar.

Exercitia diuersa.

Disciplinę militaris ꝓpriũm.

Filiæ Octauii Cæsaris filia tẽ ꝑuasit.

De exercitiis gladiatoriis.

CAP. XVI.

Gladiatoꝝ exercitia.

Dimicatores.

Visus imobilis

Pugiles Olympici.

Ennii carmen.

Salmacida spolia.

Fortitudo athletica.

DEMVM vt omnia alia, quæ ad seruandas, acuendaſq; vires attinebant, assidua ingenii exercitatione tractabant antiqui Septentrionales: ita à gladiatoribus vitandi inferendiq; ictus consuetudinem, studioso exercitii genere contrahebant: quorum quidam insigni dimicationis arte callentes, aduersq; frontis supercilio infallibili ictu ferire solebant: quo si quis recepto versilitate palpebræ timidius conniueret, mox aula erectus stipendiis defungebatur. Tantum enim virium animis eorum à natura, & visu insitum erat, vt etiam receptis in vultum ictibus, ne leues quidem superciliorum nutus ederent, atq; aduersus omne percussoris irritamentum in eodem habitu animum continerent, in nullo mollius se gerentes, quàm pugiles Olympici: de quibus grauissimi autores testantur, quòd durissimas plagas excipientes, & cestibus contusi, nihil omnino ingemuerint. Enimuerò Aquilonaribus viris nullo vnquam tempore iure dici potuit Ennianum illud: Vos etenim iuuenes animos geritis mulicbres. Aut illud: Salmacida spolia sine sanguine & sudore. Sed tales erant, vt eis nullus labor insolitus, nullus locus asper, aut arduus erat: non armatus hostis formidolosus, non mors ipsa terrorem eis incutere valuit, adeò vt quandoq; in duello morientes, soluto in risum ore, per summam doloris dissimulationem spiritum reddiderint.

De eos

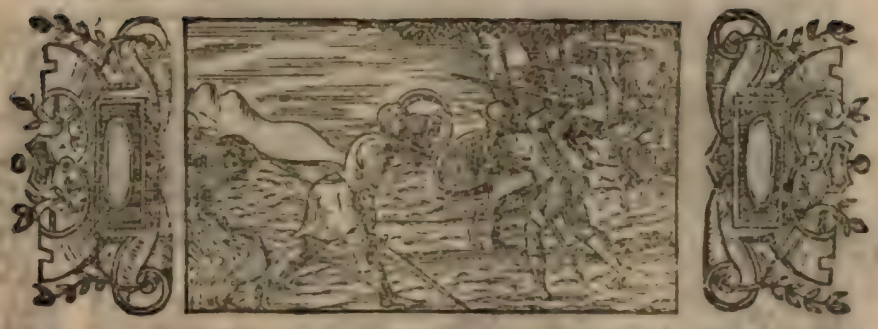

De eodem, ne precariò viuerent.

CAP. XVII.

AMQVE generoso animo fuerunt, vt bello intercepti, sæpe in libertatem restitui potuissent, si saltem preces quantulascunq; pro ipsa vita porrigere voluissent. Sed precariæ vitę vsum animi magnitudine floccipendentes, vitam perinde atq; paruulum aliquod beneficium respuerũt, mortis sententiam sua sponte complectentes. Adeò salutem dedecore, vel dedecoris specie mercari virtus ignorat. Enimuerò nullus vult laudis titulos, aut præmia captans, ignauo torpere metu: sed fortibus ire obuius, nec gelidum expauescere ferrum. Quòd autem contemptores mortis perhibentur, multiplici ratione consyderatur, cùm in Septentrione sana sit cœli influentia, & syderum bonitas: quæ robur his addunt, & mortis contemptionem pariunt, sicuti Ioannes Eschendensis in prima triplicitate sub Septentrione, & Occidentis angulo, vbi Iupiter & Mars imperia tenent, bellicosos, magnanimos, & fortes gigni, etiam cap. 5. distin. 8. ait: cui opinioni Lucanus lib. II. innititur, dicens:

Vsus precariæ vitæ vitatur.

Cõtemptores mortis.

Bellicosi & fortes in Aquilone gignũtur

Certè populos, quos despicit Arctos
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus, inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animęq; capaces
Mortis, & ignauum est redituræ parcere vitæ.

Præterea Aristoteles in problematibus asserit in locis calidis timidos esse, & in frigidis viriles.

Aristoteles.

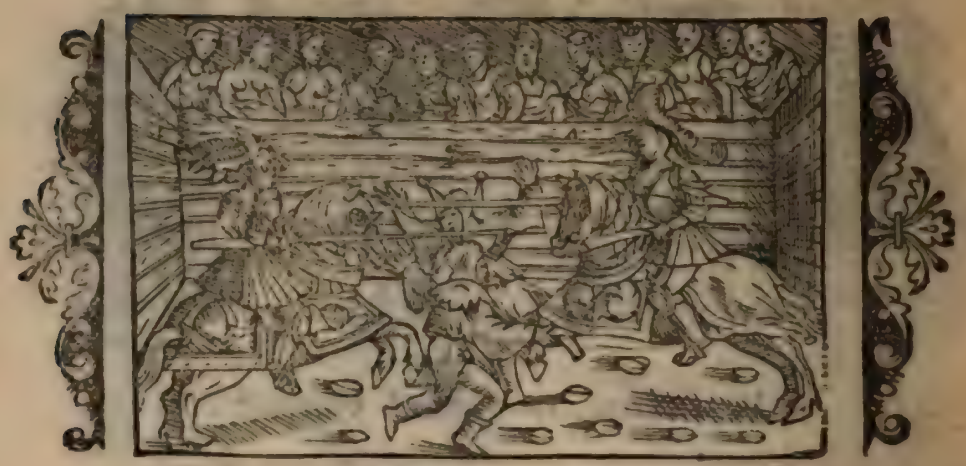

De haſtiludiis, & torneamentis.

CAP. XVIII.

Ritus Septẽtrionalium.

VETVS apud Septentrionales Principes ritus ſemper obſeruatus fuerat, qui & moderno tempore ardentiſsimis exercitiis, & continuis ſtudiis obſeruatur, vt in publicis conuentibus Regum, & Principum, aut nobilium, nuptialibus feſtis, aut equitibus auratis procreandis, aut bellicis triumphis confectis vel conficiendis, aut natalibus Principum diebus celebrandis, aut certa alia ſuadente ratione, vel voluptate, frequentius fieri ſoleãt diuerſi generis haſtiludia, ac torneamenta: quandoque integris armis præliaribus, & contis acutis, vel cauſa læſi honoris reintegrandi, aut amplificandi: quandoque ſola galea in capite, & thorace in pectore tectis, ob placidum clariſsimarum, ac illuſtrium virginum, & matronarum fauorem habitum, aut habendum: quandoque nudo brachio dextræ, vel ſiniſtrę manus, ſericeis fimbriis circumquaqꝫ pendentibus, & expanſis: idqꝫ ob contentionem nobilium procoꝝ dirimendam. His & ſimilibus cauſis multipliciter digladiantur, prout voluptate trahũtur, lege militari ſeueriſsima ſtrenuè conſeruata, ne quis præter decorem & honeſtatem, alteri poſtea ſiue inermi, ſiue armato congrediatur, aut cadens membris ruptis inſultet, aut fracta ceruice necis actionem tranſferat ad hæredes. Solent etiam equos & arma, auri & argenti non contemnendam ſummam mediocris nobilitatis aulici in præmium victoris reponere, præſertim quando ex prouocatione ſingulare certamen ſubeundum erit.

Haſtiludia quã do fiũt et qũo Galea ſola.

Lex militaris.

Arma integra victori cedũt.

Adhuc de

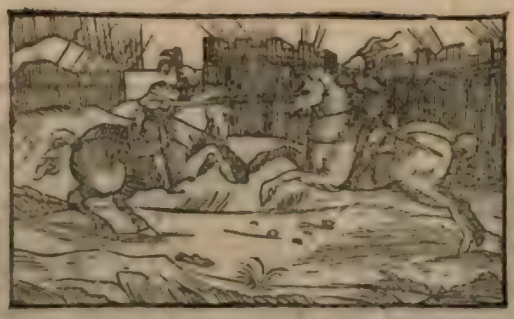

Adhuc de eodem.

CAP. XIX.

ACCIDIT tempore Regum, Magni Gothorum ac Sueorum, & Erici Danorum, in publico Principum conuentu, apud Vestrogothos Scaris celebrato, quendam magnę nobilitatis virum, Magnum Dysauald nomine, in medium exilire, verbis potius quàm viribus abundantem: qui Sueonum nobiles totus iactabundus ad singulare certamen expostulare contendit. Leoninam fortitudinem præ se ferre visus, equum, & centum libras argenti puri in præmium certaminis reponebat, si victus pugna excessisset. Quem ex Sueonibus Erengislus Plata vir taciturnus, primo impetu, & facili negotio procul ab equo deijciens, superauit: equumq́, & argentum in victoriæ præmium reportans, documento Danis fuit, Sueones magis viribus quàm verbis instructos, ad prælia deuenire. Itaq́ Dani viso occasu sui Achillis, à torneamentis, & verborum iactantia in longa tempora quieuerunt. Verùm vt interea sub publico Principum cõuentu in Regia vrbe Holmensi tempore Regis Christophori, insignius aliquod torneamentum ederetur, quidam Holsatus de genere Ranforum, excellentius quàm Dani Sueonum nobiles superare existimans, singulos magno fastu & contemptu ad singulare certamen prouocare non differens, exinde verecundius quàm credidit, insolentis sui clamoris inuenit pœnas. Succi nanq́ iactantiæ eius potius, quàm viribus satisfacere cogitantes, monachum quẽdam ordinis S. Dominici, aliàs veteranum equitem militia defunctum, Prioris sui conniuentia, equo valido armis ornatum, galeaq́ tectum, ac hasta munitum, tubis concrepantibus loco vbi insignis iactator aderat, celerius sistunt. Nec morę patiens Holsato congreditur, atq́ eum ab equo deiecit: similiter & reliquos suæ insolentiæ sectatores, quotquot occurrere vidit, ab equis eiecit. Pluribus deinde restare non visis, priusquàm loco abiret, iussus pro honore suo ab astantibus sublimiori culmine illustribus fœminis vultum exhibere, quis esset, galea deposita, equoq́ calcaribus citato, ad monasterium fugiens, cuius miles esset, monachali habitu & vita monstrauit.

Magnus Dysauald: de quo i Histo. Gotho. fol. 636.

Præmium victoriæ.

Erengislus Plata.

Milites strenui viribus nõ verbis pugnant.

Iactantia.

Holsat' Rãson iactabundus.

Iactator à monacho superat

Monachus teuertitur in monasterium suũ

De torneamentis ſtrabonum, & luſcorum.

CAP. XX.

Spectaculũ pulchrius luſcorũ

PVLCHRIVS tamen, & iucundius inter duos equites ſtrabones, ſeu luſcos, haſtis concurrere volentes, exoritur ſpectaculum. Illi enim vt obliquum (equis licet directè concurrentibus) viſum in ſe mutuò dirigunt: ita & vtrinq; lanceæ in obliquum directæ, impoſsibilem creduntur habiturę contactum. Sed ipſo equorum congreſſu cominus citato, facilimè monſtratur, haud difficile fore etiam ſtrabonibus concurrere contis, maximè in patenti certaminis loco, vbi nullus contemnendus eſt hoſtis, etiamſi fuerit ſimpliciter cæcus, vti Cicero clariſsimè recenſet de Appio Cæco, & ſimilibus aliis in Quæſtionibus Tuſculanis &c. In Aquilonaribus verò regnis, etſi rariſsimi ſtrabones, & luſci occurrunt: tamen vbi apparuerint, exercitatiq; fuerint, inſignitèr ſuis hoſtibus congrediuntur: adeò corporis defectus tollere, & ſubleuare nititur ipſa virtus. Vbi verò in curiis principum ſatellites huiuſmodi, ob partam victoriam cæteris euaſerint inſolentiores, non niſi haſtiludiis, aut torneamentis, more militari diiudicant diſſenſionem: quæ quandoq; vnius, quandoq; amborum horribili morte determinatur, vel vnius fortunę, arma, equi, & quicquid militaris ornamenti in auro, argentoq; tempore congreſſus oſtenditur, mutuo conſenſu ipſi victori non interimenti redduntur.

Hoſtis nõ contemnendus.

Luſci rari i Aq̃lone.

Virtus.

Diſſenſio tollit haſtiludiis.

De con-

De confusione ignauorum militum.

CAP. XXI.

NEC dissimile luscorum spectaculis abesse solet, quod garrulis equestribus, importuna dicacitate à lingua mutuantibus spicula, & vires, tanquam improbis, rixosis, & contentiosis, publica confusione corripiendis, aliquid opponi solet, ea præcipuè vilipensionis nota, quòd aliqua mulier cordata armis, galeaq; ac hasta munita, vni alicui è prædictis garrulis hastam frangendo concurrat. Neq; inuitè eiusmodi gloriolam quærit hic sexus, cùm ab incunte ætate solitus sit equos domare feroces. Stato igitur loco & tempore, congressione facta, garrulus mulieris hasta ab equo deiicitur, qui epotandis calicibus inuentus est non agnouisse fortiorem. Quo fit, vt alii satellites, seu equestres, nunquàm proni sint ad inutiles proferendos garritus, more scurrarum, ac protomimorum. Nihil enim adeò necessarium est fortissimo militi, quàm abditum seruare silentium, & modestissimum pro tempore miscere sermonem, iuxta carmen vsitatum:

Equestres garruli.

Mulier animosa.

Sexus mulieribus gloriabundus.

Milites veri à garrulitate abstinent.

Scire loqui decus est, decus est & scire tacere.
Hæc duo si poteris, sæpe peritus eris.

Summæ nanq; leuitatis, & ignaui animi est, militarem virum, garrulum, nugacem, de exigua gloriola suscipere inanem iactationem, & se extollere, quasi fortunam sub imperio suo haberet, certusq; sit, eam nunquàm in posterum aduersari sibi posse: qua ex re omnibus irrisioni, & ludibriis erit. Nimis etiam, & ineptè seipsum amat, qui gesta propria laudat, vmbram pro corpore venaturus, vbi glorioſior expectanda sit laus, & commendatio aliena.

Iactatio inanis.

Gloria aliunde expectanda.

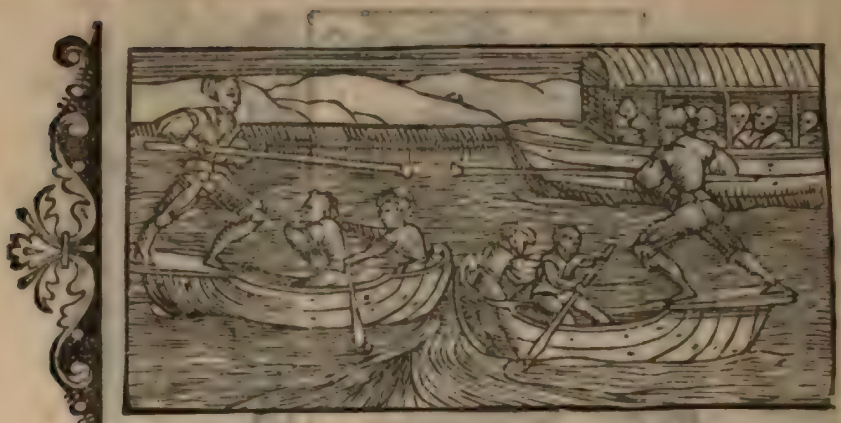

De haſtiludiis nauticis, ſeu ſcapharijs.

CAP. XXII.

Haſtiludiũ nauarum.

EST & aliud nauticum genus torneamentorum, generali ſpectaculo ſępiſsimè intuendum: in quo ſcilicet clypeis, & haſtis muniti naucleri, in puppi naucularum ſtantes, ſociorum remigantium impetuoſiſsimo tractu ſe mutuò impingunt: ambo tamen ventrotenus laxato funę ligati ſeruantur, vt cadentes è gurgite, ne illicò ſuffocentur, educi poſsint: vbi pariter ceciderint ab vtraq; puppi, denuò repoſiti, pro inſtituta priori victoria pertinacius certent. Nec ceſſant, donec alteri eorum victoria cedat, vel pari caſu certamen (compoſita cauſa) diſſoluant. Cauſę verò huiuſmodi aquatici torneamenti hæc, aut ſimilis eſſe ſolet, vt vel exercitii gratia id faciant: vel pœnis naualibus adacti aquis puniantur, qui verbis, aut factis inſolentius in aquis excedunt: vel etiam in portubus moroſo ſub anchoris vento nauigia retardante, vel Principis aſtantis aſpectu videantur, quàm fortes, experti; ac animoſi ſint nautæ in eorum torneamentis, atq; ſi opus fuerit, arte vrinatoria, vt aliquid marino fundo illapſum reciperent, exercitati. Hi tamen in eo congreſſu ſemper audaciores ſunt, quibus ars natandi quaſi à pueris connata eſt, vt neceſſe non ſit vti præſidio funiculi alligati.

Cadentes retrahuntur.

Cauſæ certaminis.

Ars vrinatoria hoc caſu vtilis

De chorea

De chorea gladiatoria, vel armifera saltatione.

CAP. XXIII.

HABENT præterea Septentrionales Gothi, & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quòd inter nudos ensses, & infestos gladios, seu frameas, sese exerceant saltu: idq; quodam gymnastico ritu, & disciplina, ætate successiua à peritis, & præsultore sub cantu addiscunt: & ostendunt hunc ludum, præcipuè tempore carnispriuii, Mascharatum Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiusdem carnispriuii, octo diebus continua saltatione sese adolescentes numerosè exercent, eleuatis scilicet gladiis, sed vagina reclusis, ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemq; eleuatis ensibus, postmodum manuatim extensis, modestius gyrando alterutrius cuspidem capulumq; receptantes, sese mutato ordine in modum figuræ hexagoni fingendi subiiciunt: quam rosam dicunt: & illicò eam gladios retrahendo, eleuandoq; resoluunt, vt super vniuscuiusq; caput quadrata rosa resultet: et tãdem vehemẽtissima gladiorum laterali collisione, celerrimè retrograda saltatione determinant ludum: quem tibiis, vel cantilenis, aut vtrisq; simul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem saltum, et vltimò impetuosissimum moderantur. Sed hæc speculatio sine oculari inspectione vix apprehenditur, quàm pulchra, honestaq; sit, dum vnius parcissimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoq; ludo clericis sese exercere, & immiscere licet, quia totus deducitur honestissima ratione. Quòd autem armati chorisent, Strabo de Curetibus Aetoliam habitantibus lib. X. affirmat, quòd ab eis armifera saltatio (licet Persis contemptui habita) sit primùm introducta. Sed econtrà in ipsa pugna inuicti habiti, & admirationi, dum fortiores cæteris viderentur, qui versatam in armis vitam haberent.

Chorea nudorũ ensium.

Tempus carnispriuii.

Rosa gladiatoria.

Saltus cantu moderatus.

Armata multitudo parcissimo præcepto dirigitur.

Armati chorisantes.

De arcuali chorea.

CAP. XXIIII.

Lex choreę arcualis.

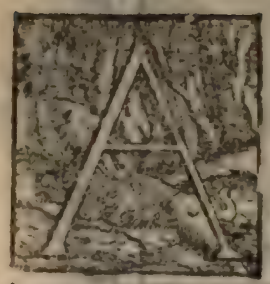

LIA etiam iuuenum exercitatio eſt, vt certa lege arcualem choream ducant, atq; reducant, aliis quidem inſtrumentis, ſed eadem vt gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim, ſeu circulis incluſis, primùm modeſto cantu, heroum geſta referente, vel tibiis, aut tympanis excitati, gyrando incedunt, ſeq; dirigentis (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt: tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti aliàs per gladios roſam, vt formam ſexãgularem efficere videantur. Vtq; id feſtiuius, ſonoroſiusq; fiat, tintinabula, ſeu æreas campanulas genutenus ligant. Eſt & alia quædam choreæ, ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra rotarum more, & impulſu iactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: vt haſtis, circa quas ſe voluunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëra pendunt, vno brachio ſe ſuſtinentes: hicq; ludus Petauriſticus appellatur, quòd iuuenes leuioribus ſaltibus mouentur. Sed neq; Cornelii Taciti ſententia hic deerit: qui nudos iuuenes inter gladios ſe iactare veterum more teſtatur, minimè quæſtus, aut mercedis cauſa, ſed ſola gloriola audacis laſciuiæ, pretium ponentis in ſpeculo voluptatis. Pilarum etiam protectilium, atq; ſuſtium impulſu, aliarumq; infinitarum ſpecierum ludi, ſecundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibuſq; ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis, ac enſibus, tibicinis moderatione tardius, vel celerius variantur ad ſaltum. Qui verò plura ludorum genera videre delectatur, intueri poterit Commentaria Perotti, Plinium, & Liuium: qui vltra XL. genera eorum ponunt, quę minimè reſpondent, nec quadrant cum Aquilonaribus ludis &c. Habet & Herodotus lib. II: habet etiam beatus Ambroſius plurima de varietate ludorum, ſi cui otium fuerit in his, & ſimilibus ſpectaculis perſcrutandis.

Tintinabula tibiis alligãtur.

Genera ludorũ varia.

Petauriſticus ludus.

Iuuenes nudi.

Ludi variarum ſpecierum.

Saltationes bellicrepæ.

Genera ludorũ 40.

Ambroſius.

De chos

De chorea hormica.

CAP. XXV.

SALTATIONEM, seu choream similem à vetustissimo instituto seruârunt, seruandamq; docuerunt antiqui: in qua adolescens ductor erat armatus, militarem exercens peritiam, qua postea in inuadendis hostibus vti posset. Sequebatur virgo modestia quadam insignis, quæ fœmineum saltum decenter agebat: quæ quidem chorea tunc, & nunc permissa, non dissimilis est illi, quam inuênit Lycurgus, & Lucianus Hormũ vocauit: voluitq; ipsum ex duabus virtutibus, temperantia videlicet, & fortitudine constitui. Creditur mos ille olim ex Græcis in Septentrionales regiones translatus. Prisco enim seculo Gothi ethnici Græcis viciniores, sacerdotium & viuendi disciplinam ab eis, nõ secus ac nostra secula à Latio Christianam doctrinam, acceptam didicerunt. Ita virtus temperantiæ, moderationis gratia, honesti cura, decoris consyderatio quæritur, & spectatur: cuius fundamentum est verecundia, & mentis placiditas proteruiam fugitans, sobrietatem diligens, honestatem fouens, & omne decorum induens, vt probatissimorum senum præeligantur tutiora consilia, licet adolescentium videantur esse dulciora. Vti etenim solertium, expertorumq; iudicio ignota loca penetrantur securius: ita ignauorum ductu arripiuntur infestius. Quærendum nanq; est in omni actu, quid personis, temporibus, & ætatibus conueniat, & singulorum ingeniis accommodum sit. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet: aliud iuueni aptum, aliud in prosperis, & aliud in aduersis.

Ductor choreæ armatus.

Chorea Lycurgi tẽperãtia & fortitudine exercetur.

Doctrina catholica à Latio petitur.

Verecundia.

Cõsilia senũ tutiora, iuuenũ verò dulciora

Circũstantiæ tẽporũ, locorũ, et hominum.

De eodem.

CAP. XXVI.

Fortitudo i ad uersis.

N aduersis enim virtus fortitudinis excitatur in glorioſam mortem, et reſiſtendo celerius eã aggreditur, quàm alteri cuicunq; aſſentiatur turpiſsimæ conditioni: quia à tergo mors ſequitur, velut à fronte prudentius ipſa vita tuetur. In fortitudine bellica non mediocris honeſti, ac decori forma eſt, q mortem ſeruituti præferat, ac turpitudini. Prouida tamen futuri conſyderatio habenda eſt, quid poſsit accidere, & quid agi debeat, ac in ardua perplexitate, ſi ſic acciderit, diſcretius diſſiniri. Fortitudinis ergo eſt, non diſsimulare cùm aliquid immineat, ſed in promptis habere, quod eligat, & perficiat: ne poſteà dicat, Non putabam hoc poſſe euenire. Deniq; niſi explorẽtur aduerſa, citò occupãtur, & ſubuertuntur proſpera: vnde in bello improuiſus hoſtis vix ſuſtinetur, & ſi imparatos inueniat, facilè opprimit. Quod præterea ſuperius dictum eſt de verecundia, maximè vt in adoleſcentulis, & iuuenibus ſeruetur, inſtandum erit: vt illa ętas, præcipuè quod deerat, attendat, & rectè conueniat, & quadret in ordine ſequentis vitæ: de quo qui Ciceronem lib. I. Offic. de decoro legerit, facilè docebitur, ſi ſequi velit: immò quod Pomp. Lęt. lib. II. ait, Felix qui victoriam conſecutus, temperatum ſe gerere nouit. Hic præterea attendendum erit, quàm multos etiam fortiſsimos ab honore, gloria, & fortitudine, laxata verecundia diſiecerit in illecebras, & ex his (dato errori loco) in deriſum, & contemptum.

Turpe ẽ dicere nõ putabam.

Hoſtis improuiſus.

Verecundia feli cem facit.

De Pyrrhica ſaltatione.

CAP. XXVII.

Stridor ignis abietini.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & principum, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus, & ſtridor, vt à longè non videntes, ſed audientes exiſtiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur otioſus, quaſi tympanis excitati circumſedentes ignibus fortiſsimi quiq; viri, in gyrum, ſaltumq; ſe conuertunt, tantoq; impetu ſaltando conſtrin-

rdo constringunt, vt necessum sit postremum quenq; , quasi rupta fortissima cate/ na , in ignem illabi : moxq; exiliens saltantium applausu in sublimiori sede reponi/ tur , vt illicò pro Regni ignis violatione , amphoram vnam atq; alteram , bene ma/ gnam, fortioris cerusiæ epotet . Eo enim potu sanissimo , sobriè tamen exhausto , animam vitesq; resumens , celerrimè reuertitur ad suos congyrantes,& saltatores:qui similiter motu , igne , sitiq; agitati , non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, excep/ tis his , qui alias flammarum saltibus fuerant exercitati : quibus ars,& robur inest,vt amplius haud possint in ignem intrudi . Fortius namq; tenendo , per experientiam didicere in tali spectaculo subsistere cautiores. Ideoq; maiori mensura bibendi hono rantur,licet minime deliquerint in Regium ignem . Reliqui verò successiua alacrita/ te etiam in profundam noctem saltum continuantes, quasi omnes alternatim præcipi/ tantur in flammam : taliq; modo roboris firmitatem,varioq; agitationis genere tyro/ nes militiæ plurimum consequuntur , vt constantissimos mores in igne,saltu,& du/ro tactu firment , quatenus seriosis instantibus bellorum congressibus , æquanimi/ ter sufferre valeant turbationes vehementiores . Sortiuntur etiam taxillis adhibitis , quis ignem vestitus transiliat. Si verò quis ianuam Principis malitiosa præsumptio/ ne iocum excedens offenderit,vix ignem,quòd in eo non comburatur, euadet: prout Cæsar in fine primi libri de suo hospite Gallo lætatur, quòd ignibus haud necaretur. Qualis autem Tartarorum mos sit , oratores principum ad eorum dominos ducere per medios ignes , superius de Moschouiticis consiliariis fuerat enarratum . De su/ praposita tamen Pyrrhica saltatione , plurima , & hæc pulchra in vita Hadriani ha/ bentur . Similiter apud Herodianum de motu Pyrrhico , & numero currentium in orbem , multa narrantur.

Postremus in ig/ nē - piciatur.

Pœna delecta/ bilis in potu.

Ignis regius.

Tyrones indu/ rantur.

Ianua principis nō pulsanda.

Tartarorꝫ mos.

Hadriani vita.

De miris citharœdis.

CAP. XXVIII.

QVANTA vis Musicæ apud Septentrionales olim in admirabili arte , & vsu fuerit , paucis ostendetur argumentis . Plurimi erant qui fistro , barbi/ to,lyraq;,& chely, omniumq; fidium modulatione ita callebant, vt ad quos cunq; volebant motus , variis modorum generibus humanos impellerent affectus : gaudio , mœstitia , commiseratione , vel odio mortales afficere nouerunt , auriumq; voluptate, aut horrore animos implicare sciebant : quinetiam tantas fidibus vires in/

Instrumẽta mu/ sicæ artis.

Impulsus mu/ sicæ.

Ericus rex cognomine Bonus.

esse monstrabant, vt perceptis earum modulationibus, astantes mente constare non possent. Quod cùm quidam Musicæ rationis peritus, de se apud Regem Ericum cognomento Bonum, pollicitus esset, tum precibus Regis, tum minis, vt operam fidibus daret, compulsus, inusitatæ seueritatis Musam edidit: cuius prima specie præsentes veluti mœstitia, ac stupore compleuit: qui postmodum ad petulantiorem mentis statum vegetioribus liræ sonis adducti, iocabundis corporum motibus gestiendo, dolorem plausu permutare cœperunt: postremò ad rabiem vsq; & temeritatem modis acrioribus incitati, captum amentiæ spiritum clamoribus prodiderunt. Ita animorum habitus modorum varietas inflectebat. Igitur nisi præstò affuissent, qui furentium vesaniæ valenter occurrissent, lymphantes dementia in rixam versa, mutuis seipsos viribus interemissent. Rex tamen, cuius eximias naturę vires etiam rabies cumulauerat, arrepto ense quatuor militum, continendi eius gratia propius accedentium, necem peregit, donec puluinarium mole, quæ vndiq; a satellitibus congerebantur, obrutus, magno cum omnium periculo comprehensus, & vix tandem menti restitutus est. Hierusalem expiandorum homicidiorum causa adiens, in Cypro defunctus est, atq; ibidem cum coniuge sepultus, vti Saxo Danorum historicus lib. XII. attestatur.

Musica seuera.
Mollis.
Clamorosa.

Musica furentis alumna.

Rex pœnitens obiit.

De externis exemplis similibus.

CAP. XXIX.

Symphonia.

AVD dissimilia scribuntur de Musica Liberi patris: quem cùm puerum Tyrrheni nauicularii transuecturi essent, & nymphis nutricibus reddituri, spe prædæ perdere voluissent, ipse hoc intelligens, iussit comitibus, vt symphonia canerent: quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, vt saltare etiam cœperint, & nimis lasciuiendo sese in mare proiecerint. Neq; mirum est Musicam tantam vim habere in homines, si Arionem citharœdum tergo delphini per maria, ob dulcedinem symphoniæ, vectum memoratur.

Vin. in spe. hist. lib. 9. cap. 6.

Natura, quæ videtur Musicam hominibus ad tolerandos facilius labores pro singulari munere dedisse, vt labores, ita de laborum solatio illis, qui sub laborioso Aquilone morantur, benignè prouidit. Inde prouenit, vt fidibus assueti, optimè ludant, etiam qui à præceptoribus artem nunquàm suscepere: pro gloria, & artis perfectione, paulominus cum Nerone Imperatore certantes: cui ob huius artis peritiam à citharœdis, forsan mimis, scurris, & histrionibus, plures coronæ offerebantur, Sed nec omittendum est Procopii testimonium lib. IIII. Gothici belli asserentis, Gilmerum potentissimum Vandalorum Regem, obsidione arctissima clausum, solùm sibi pro solatio mitti petiuisse citharam, panem, & spongiam.

Assueti fidibus optimè ludũt Nero.

Gilmerus.

De tibicis

De tibicinibus.

CAP. XXX.

SVNT quoq; tibicines, cornicines, liticines, lyricines passim in illis terris: etiam organa hydraulica, quibus amœno sonus excitatur: quo et Neronem delectatum fuisse Suetonius affirmat. Peritiores tamen talium modulationum artifices, alienigenæ sunt: eoq; stipendia merituri, Septentrionales terras ingrediuntur: quę & larga suscipiunt, atq; hospitum more fauoribus incolarum recipiuntur, maximè à Principibus, vt in equestri expeditione acutiore tubarum sono homines, & equos ad hostiles insultus excitent: homines tanquam horribili præconis monitu: & equos veluti naturæ instinctu ferociter prouocatos, quemadmodum Propertio placet:

Synonima.

Tibicines exotici.

Buccina cogebat priscos ad arma Quirites. Et Virgilio:

Tyrrhenusq; tubę mugire per æthera clangor.

Hæc enim à Tyrrhenis prædonibus inuenta dicitur, cùm difficile per oras maritimas dispersi vento obstrepente ad prædam poterant conuocari. Hinc posteà bellicis certaminibus adhibita est, ad denuntianda signa bellorum, vt vbi præco præ tumultu exaudiri non poterat, sonitus tubæ clangentis attingeret, teste Virgilio superius allegato: At tuba terribili sonitu. Cuius varius sonus editur, vt bella committantur, interdum vt insequantur fugientes, interdum vt canatur receptui. Cæterùm fistularum, aut chordarum lenocinium in hebetandis ferocibus animis virorum fortium, etiam in conuiuiis, parum efficax adhibetur. Adeò ponderosissimę seueritatis sunt, qui militiam amplectuntur, vt Marte non Musa, lorica non ludo pulchrius se delectari testentur, in omnibus æquè pertinacem animi rigorem obseruantes. Immò plerunq; accidit, vt tibicines, qui huiusmodi militares viros dulcioribus sonis recreare gestiunt, ni moniti præcauerint, celeri eorum scueritate lædantur. Adeò obseratas aures muniunt, vt nulli penitus dulcisonę pateant voluptati. Facilè tamen in gratiam redeunt, dum dulces tibias horribiliore tubarum sono commutant, Tragica canentes. Quid autem bellicosissimus Gothorum Rex Vitiges de tubis omnibus Gothis scripserit, Cassiodorus his verbis fideliter lib. X. attestatur: Non enim in cubilis angustiis, sed in campis latè patentibus electum me esse noueritis: nec inter blandientiũ delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quęsitus: vt tali fremitu concitatus, desiderio virtutis ingenitę Regem sibi Martium Gothicus populus inueniret.

Buccina conuocãtur armati.

Directiones tubarum.

Seueri milites.

Tibicines ĩpotuni cædũtur.

Vitiges rex Gothorum.

Rex Martius bellator.

De Hiſtrionibus, & Protomimis.

CAP. XXXI.

Stultorum infinitus eſt numerus.
Solatium ab infamibus quæſtum.
Laberius mimorum ſcriptor.
Publius.
Sueto.
Iſidorus.
Volateranus.
Valla.
Borra lucratus cẽ cẽtũ millia ducatorũ pro officio ſuo.
Rhodopis.
Galerus Imp.
Philippus Rex Gallorum.

NEMO miretur quòd hac etiam peſſima occupatione repleta ſit hæc charta puſilla, nempe talibus hominum generibus, quorum numerus eſt infinitus, & tantæ reputationis in curiis, & menſis ſublimium dominorum, vt ferè vel nullum, vel exiguum credatur adeſſe ſolatium, præter vnicum hoc, quod emanat ab infamibus his protomimis: qui & ſuos omnibus retroactis ſeculis meruere ſcriptores, vt puta Laberiũ mimorum ſcriptorem, qui decimo menſe poſt Cæſarem obiit. Item Publium mimorum graphicum, natione Syrum. Item Suetonium, Iſidorum lib. VIII. cap. VII. & lib. XVIII. cap. XLI. & XLIX. Item Volateranum. lib. XXVIII. de paraſitis, ac aliis ſtultis. Item Laurentium Vallam in vita Ferdinandi, de quodam mimo, Borra cognomento, qui mimica arte, adhuc ætatem LXXXIIII. annorum agens, lucratus fuit centum millia aureorum: quem adhuc meretrix illa Rhodopis, Plinio teſte, Regias opes accumulans, ſuperaſſe videtur. Speciale tamen teſtimonium hiſtrionum, eorumq; luxum, idem Plinius lib. IX. cap. XXXV. & LI. proſequitur. Refert etiam Trebellius, Galerum in tantum dilexiſſe ſcurras, & paraſitos, & id genus infame hominum, vt poneret eos in ſecunda ſua menſa. Si conſilium Suetonii locum habuiſſet, tales mimi publico ſpectaculo virgis, & flagris cæſi, remotiusq; effugati fuiſſent: quod & Vincen. in ſpe. hiſt. lib. XXIX. cap. XLI. de Rege Galliæ Philippo atteſtatur: quem aſſerit dixiſſe, Hiſtrionibus dare, eſt dæmonibus immolari: & reliqua ibidem notatu digna.

De exotis

De exoticis parasitis, mimis, & scurris.

CAP. XXXII.

VIA nulli, vel admodum pauci naturali rationis vsu priuati, apud Septentrionales populos generantur fatui, qui simplicitatem originis superinducta malitia more mimorum ostendere possint: propterea aliunde per mare è Germania quæstus causa, vel ob proditionis affectum faciendæ, eò conueniunt, aut cum aliis principibus simul accedunt, aut aliena mercede conducti. Vtcunq; sit, Martialis ille populus Aquilonis (vt superius de tibicinibus dictum est) nunquàm insidiosis huiusmodi artificibus recreari solet: quia castra replent, non aciem belli, nec vtiles erunt: & præsertim quia illuc venientes vt plurimum scelerati, proscripti, ære grauati, infames, dominorum & terrarum proditores, viarum grassatores, parricidæ, fures, sacrilegi, hæretici, & id detestabile genus horrendum: qui simulata stultitia, vel mimicis præstigiis, furto, vel proditione commissa, opulentis plenè exinde recedunt. Habuit ante XXXIII. annos Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, quendam protomimum nomine Suikart, id est, deceptorem, versutissima arte insidiosum, à Brema oriundum, candida veste more clericorum semper indutum: cuius portentosis mendaciis in euertendis omnium honoribus, ac inferendis nocumentis, tanta fides adhibita fuit, vt eius nutu, metu, & relatione, vel spoliarentur innocui homines, præcipuè Danorum nobiles, aut necarentur: quo factum est, vt ttepidi innocentes, præsertim Daniæ magnates, maximis muneribus datis, præsidio huius abiectissimi scurræ bona redimerent, ac vitam haberent precibus & pretio comparatam. Tandem eo Rege (bimestri spatio vix in factioso regimine completo) è Suetia, & Gothia in Daniam fugiente, callidus iste scurra Bremensis, satis prolixæ ætatis, muneribus opulentissimis repletus, etiam extra Regis castra per syluarum latebras fugere volens, à rusticis rebus omnibus spoliatus, & verberatus, vix viuus euasit.

Exotici mimi.

Populus durus non æstimat histriones.

Qualitas histrionum.

Stultitia simulata.

Christiernus 2. rex Daniæ.

Suikart.

Nobiles Daniæ data pecunia & fatuũ redemerũt vitam.

Scurra spoliatus.

De naturalibus fatuis, & Musica muta.

CAP. XXXIII.

ONO lectori fastidiosum non sit adhuc intueri diuersitatem fatuorum: quorum aliqui ita astuti sunt in thesauris aliorum iactura (vt suprà dictum est) colligendis, vt vix fiscus tantum in prompto ære habeat, quantum hi detestabili quæstu repositum seruant. Quidam verò, licet rarissimi, adeò applausibiles, ac frugi, vt dominis & principibus suis in mortifera perplexitate constitutis, Laconico more quædam verbula proferant, vnde vitam, patriam, ac totam secururam stirpem secretius seruent. Ita duo illustrissimi viri, Steno, ac Suanto, in Suetticis regnis dudum à potenti Principe, mortem eis machinante, fatuo credentes immunes abierunt. Quidam signis, dum muti sunt, adulteria detegunt, quatuor ponentes calceamenta in scabello grabati vtriusq; sexus, vt rediens maritus eo mysterio videat infamem sore in sua absentia numerum quatuor calceorum ante lectum. Quidam proditores mutatione vestium ostendunt: quidam furta absconsione, vel extractione rerum demonstrant: & ita

Fatui quidã astutissimi.

Naturales fatui tolerandi.

Steno & Suanto principes Suetiæ.

Pedes 4. i lecto absẽte marito.

Proditores furum.

de similibus multis. Quidam per signa composita quasi quibusdam literis edocent intuentis aspectum, inq; manu leguntur apices rerum: & non scribendo facit quod scriptura declarauit: & hæc pantomimis, ac mimis annexa sunt, qui Principes curis edacibus æstuantes, lætissimis signis, & gesticulationibus alacriores efficere solent. Hancq; partem Musicæ disciplinæ, Mutam nominauere maiores, scilicet quę ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gestibus facit intelligi, quod vix narrante lingua (teste Cassiodoro lib. I. Epistolarum aut scripturæ textu, possit agnosci. Pro talibus tamen simplicibus fatuis, nulli fiunt sumptus, sed astutissimis, & scandalosis: quibus & pretiosæ vestes, aurei torques, ac splendidę gemmę à Principibus donantur, vt aliquot adulatoriis scriptis, vel potius infamibus rhythmis amplificent eorum acta: quæ multò præclarius à grauibus historicis paucioribus expensis, honestioribus exemplis, & verioribus censuris, cum fide & laude perpetuam possent in toto terrarum orbe.

Præstigia.

Musica muta.

Principes effusis muneribus à mimis mercantur laudē.

Graues historici vix aspiciuntur.

De abiecta cõmendatione mimorum, & vtili laude prudentũ.

CAP. XXXIIII.

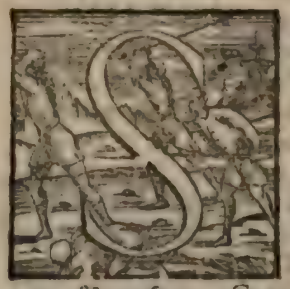

ED nec ignotum vniuersis relinquitur, quanta ignominia Principibus sit, aut laudis cupidis, a talibus commendari, quorum præcipua professio est infamibus colludere, turpibusq; colloquiis bonos mores corrumpere, eosq; effœminatos efficere, ac libidinosos reddere, & luxuriosos: præterea comœdiarum more adulteria, & stupra representare, vel concinere, vnde spectandi enascatur voluptas, & consuetudo, ac turpissima quæq; faciendi licentia perniciosa: et denique ad omnium virorum grauium obmutescere rationem, & censuram. Cuius rei testis est illa Messalienſis meretrix, quæ in actu publico prostans, vestemq; deducens, graui Catone viso descendere in spectaculum, à gestu se statim continuit, & aliis mirantibus ait, Seuerum virum adesse: qua quidem voce ostendit, longè pluris esse vnius grauissimi viri aspectum, quàm totius populi applausum. Quocirca etsi cuncti, maximè Principes, laudari appetant: tamen intimè caueant, ne id procurent, vel admittant fieri ab histrionibus, & protomimis: nisi similes illis æstimari, & forsan esse velint. Vera etenim laus haberi debet, quæ à laudato viro proficiscitur: quia à tali viro emanat, qui virtute prędituſ cum laude viuit. Sed hæc peramplius verior esse iudicatur, quę ex rectè factis, & iustis meritis multitudinis etiam laude concurrente procedit: alioquin nihil aliud, nisi popularem auram, aut scurrarum fucum captant: quo nihil instabilius, aut detestabilius inueniri potest. Igitur attendendum erit vnicuiq;, maximè Principi in sublimiori dignitate constituto, ne sic scurrarum, mimorum, histrionum, parasitorum, protomimorum breui tempore delectetur spectaculis, vt immemor salutis, perdito tempore, honore, laude, & bono nomine, in vno momento rapiatur ad æterna tormẽta: quę ab immundis spiritibus sorsitan in vmbra, & forma histrionum apparentibus, & flagellantibus importunius sustinebit: sentietq; perpetuò flendum esse cum Diabolis, sicuti in momentanea vita inconsyderatè risit cum stultis. Exclamandum hic meritò foret contra quosdam alti nominis viros, in sublimitate constitutos, qui pro summa voluptate ducunt, scurras videre, & audire, nudas mulierum picturas intueri, & iis delectari, atq; aliis præbere videndas: quasi propria caro, mundus, & dęmonia non sufficerent ad infatuandum hominem, creatum ad imaginem Dei, ni & studiosè in suam irreparabilem damnationem excitarent tot importunissimos hostes, ignorantes verbum beati Gregorii dicentis, Talem te ostendis in corde diligere, qualem imaginem ante te geris in oculis.

Studiũ histrionum.

Comœdię proprium.

Meretrix.

Cato vir grauis

Sibitudo morũ.

Laus vera.

Viri magni ꝙd caueant.

De bal-

De balneis, & ventosis, ac phlebotomia.

CAP. XXXV.

VSVS balnearum etsi in plerisq; locis mundi voluptatis causa, maximè in Italia, vt ruinæ sumptuosissimarum thermarum Romæ, & in Puteolanis terris testantur, maiori ex parte repertus sit: tamen nullibi in orbe adeò necessarius earum vsus est, velut in Septentrionalibus regnis: vbi tam priuatæ, quàm communes optimo ordine cum omnibus requisitis instrumentis dispositæ reperiuntur. Priuatæ quidem illustrium personarum prope fluenta, & hortos amœniores fabricatę: communes verò in vrbibus, ac pagis, quotquot opus fuerit, pro numero & qualitate personarum. Nulla tamen balnea naturæ ministerio, sulphureis scilicet venis scaturientibus, ibidem sunt: neq; ad eorum vsum in quacunq; necessitatis causa regnicolæ proficiscuntur, eò quòd ab expertis compertum habent, tales aquas tibiarum medullas dulciter penetrando consumere, & parum prodesse eorum domesticis morbis. Ideoq; vtuntur balneis domesticis, & amplis, tabularum distinctione (licet sub eodem tecto) ob vtriusq; sexus celandum pudorem, separatis: non vt Poggius in epistola ad Leonardum Aretinum attestatur, quòd scilicet nudus sibi mutuò sexus obuiet sine suspicione inhonesti: nisi de superioribus Germanis, Badensibus videlicet, ad audacem lasciuiam pronis, intelligi velit: inter quos quidam honestatis prodigi, & effœminati reperiuntur, qui & potare, dormire, atq; reliquas ineptias in thermis ostendere, vel efficere solent. Si tamen huiusmodi petulantes homines in Aquilonaribus balneis delinquere viderentur, mox extracti hyemis tempore, quasi suffocandi, inter profundas niues proiicerentur, aut æstiuo tempore in frigidissimas aquas, aliquantisper cibo carituri, traderentur. Fatendum tamen est, balneas nuptiales ibidem in vsu percelebres fore, vt quotiescunq; noua nupta tradenda sit viro, longo transitu, distinctioneq; ætatum ante eam mansueto incessu transeunt virgines, ac honestæ matronæ.

Vsus balneorum in Aquilone necessarius.

Balnea priuata.

Balnea naturalia nulla.

Aquæ calidæ sulphureę nocent medullis.

Pǒggius nimis lasciuè scripsit.

Prodigi honestatis.

Inuerecundi puniuntur.

Balneę nuptiales.

Adhuc de ritu virginum ad balnea transeuntium.

CAP. XXXVI.

Portitores amphoraꝝ præcedunt.

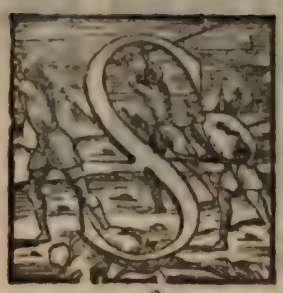

ED ante omnes magnarum amphorarum melioris ceruisię, vel vini portitores incedunt, vt æstu & ardore nimium prę ualente, cinnamomo, saccharo, atq; tosto pane prælibato, repetant, & confortent lassatas vires: indeq; exeuntes serta, seu coronas è ruta confectas, in capitibus gestant: cœnantq; omnes, vel maior pars virginum, & dormiunt cum eadem sponsa, quasi superis iam virginitatem suam dedicatura. Vnguentis nullis omnino, vel in balneis, vel alias, aut alio loco vtuntur indigenę mulieres, niſi paucę ad

Mos nuptarum

Vnguenta inusitata.

uenis coniunctæ maritis: quæ tamen quantò ornatius, festiuiusq; se putant inungere, tantò turpiores apparent, & ab omnibus velut monstra irridentur. Ventosis, seu phlebotomia, vterq; sexus pro scabie (ex frigore genita) & intercutaneo pruritu depellendo vtitur: sed frequentius phlebotomia: licet hac potius, & secunus in ædibus barbitonsorum. Multis etiam pingues fœminę pro arcenda aruina vtuntur remediis, vtputa comestione anisi, cymini, & potu absynthiaco. Sed nunquàm, vt Pompeia Neronis coniunx: quę pro macerando corpore, & cute extenuanda, in balneo (teste Plinio lib. XI. cap. XL) vsa est lacte asinino, è quingentis asinabus diligenter collecto. Asini enim rarissimi, sed nunquàm asinę, vel mulæ in Septentrionalibus terris (ob longam distantiam, & frigoris asperitatem, qualem hę bestiæ tolerare nequeunt) conspiciuntur. Præterea hic annectendum puto pro bona cautela Paulum Diaconum Historiæ Longobar. lib. V. cap. XXX. asferentem, Grimoaldum phlebotomia periisse in balneo: vbi & speciosæ puellæ (eodem autore teste cap. XXXVII.) spectantur. Item Thorismundus Vestrogothorum Rex à seruo, dum venam sibi aperiri fecit, occiditur.

Ventosę vsitatę Phlebotomia. Remedia arcendæ pinguedinis.

Asini.

Grimoaldus Rex Longob.

Thorismũdus à seruo occisus.

LIBRI XV. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS.

LIBER XVI.

PRAEFATIO.

PRAEMISSIS Septentrionalium populorum diuersis exercitiis, tum ad acriora bellorum certamina, structuras, & mutuos conuictus, tum ad alacriores eorum triumphos spectantibus, quibus ea gens rigidioribus subiecta planetis, recreatur, festosq; dies suos more cæterarum gentium annuo cursu transigere solet: nonnihil præclarius subiungendum erit de Ecclesiasticis disciplinis, quomodo Aquilonares illi, susceptо ante annos DC. baptismate, maximè à pueritia instituti sunt in moribus beatis, & optimis literis: in quibus à tenera iuuenta laudabiliter vixerunt, ad vltimam vitæ periodum, donec relicta boni nominis fama, & sanctis operibus, Catholica clauderentur sepultura. Contendebant enim docti præceptores, pro eo rudi seculo diuinitus dati, vt gentilium errorum sublatis superstitionibus, virtutum semina paulatim inducerent, & austeritatem in mansuetudinem contra quoscunq; deprauatos affectus commutarent, vel saltem in malis habitibus mitigarent: tantumq; hac sedulitate profecisse notati sunt, vt populus ille Aquilonaris vnitatem, & obedientiam Ecclesiæ seruans, nihil ageret in terra, mari, aut aliquo actu, sine benedictione suorum sacerdotum, prout inferius ostendetur etiam de gloria immortali bonorum principum, & sempiterna ignominia, & infamia sacrilegorum: qui se, suosq; hæredes Deo, & hominibus odibiles, ac contemptibiles, ob hanc crudelitatem (nisi pœnitentia purgati fuerant) reddiderunt.

Aquilonares baptizati.

Septura catholica.

Præceptores diuinitus dati.

Vnitas & obedientia grata.

Benedictionem oēs amplectebantur.

Sacrilegi infames.

De ſcholis, & educatione iuuentutis.

CAP. I.

Cura antiquorũ de iuuenta bene inſtituenda

QVANTVM antiquis præceptoribus, præſertim Platoni, diligens & fidelis puerorum, ac iuuentutis educatio curæ fuerit, plurimis libris ſuarum legum euidentiſsimis rationibus atteſtatur: quos qui peruiderit, aut audierit, non ſatis admirari, ſed nec imitari queat, quòd tam inſtigni prudentia præditus, ſit ſolicitus ille homo pro ea ætate dirigenda, cuius veſtigia difficilima (Sapiente teſte) ſint cognitu. Aſſerit etiam tales fieri magiſtratus in Republica, quales fuerint adoleſcentes in moribus educati. Quod dudum attendentes incolæ Septentrionales, Græcorum ingeniis, & gymnaſiis iuuentutem ſuam, grata interueniente amicitia, mutuaq; opera, offerebant inſtituendam. Habebant nihilominus Gothi ſuos præceptores pro pueris partim educandis, partim pro Republica dirigenda doctiſsimos, Græcis non impares in quauis eruditione, priuatim vel publicè demonſtranda: vt erant Zenta, Diceneus, Salmoxes Pythagoricus. Præterea habebant Zarobos, Tereos, Pileatos: è quibus Reges, & ſacerdotes eligebantur: vt Etheſpanta, Hauale, Fridigerni &c. de quibus in ſuperioribus libris nonnihil eſt oſtenſum. Ex his igitur primi Gothi optimas hauſerunt diſciplinas, atq; continuo æuo, ſucceſsiuiſq; generationibus auidè obſeruandas tradiderunt: arbitrantes ignauiam ab hominibus, & malignitatem arceri poſſe, vbi legitimi philoſophi dominarentur, aut diuina quadam ſorte philoſopharentur. Philoſophorum enim officium eſt, diuina noſſe, & humana gubernare, primò per philoſophiam contemplatiuam, deinde per actiuam. Et hæc quoq; duo requirit, vt quid humana natura ſit, & quo pacto ad bonum dirigatur, & à malo remoueatur, agnoſcat: hoc fit per prudentiam, ſecundum quod affectus ſe cohibeat, vt ad bonum, quod ſapientia inuenerat, & prudentia direxerat, facilè tendat. Aliqui tamen in agendo plus, quàm diſputando, experti ſunt.

Via inſcrutabilis iuuenum. Magiſtratus talis &c.

Præceptores gothicæ iuuentutis.

Noua præceptorũ Gothorum

Legitimi philoſophi arcẽt ſtultitiam.

Officium philoſophorum.

Expertiores agendo ſũt homines.

De co-

De eodem.

CAP. II.

IDETVR Platoni lib. de legibus, puerum omnium animalium bestiam fore intractabiliorem, eò quòd multis cau sis bruto sit inferior, nisi diuina prouidentia, atq; cognatione diuinum cultum, religionemq; susceperit. Ideoq; eodem autore teste, nulli rei fidelior cura adhibenda erit, quàm vt pueri, & iuuenes bene instruantur. Longè etiam magis, quàm medicinales plantæ irrigentur, pueri conseruentur: ne generosa virtus verbo, vel facto corrumpatur. Immò asserit, nil diuinius fore, quàm quærere de educatione filiorum: quibus etiam vult imponi pulchra nomina, atq; sæpius eosdē interrogari, an tales esse velint, scilicet sapientes: & ita naturali instinctu respondent fore velle: et denique de aliis artibus, & exercitiis vario modo, vt agricultura, nautica, medica, militari, donec ad statutum aliquod perueniatur: & ibi per exempla, & inductiones confirmandi sunt. Attamen qui scholis applicantur, ea intentione fit, vt omnino Dei auxilio concurrente, in cleri militiam ascribantur: constituunturq; in Aquilone ab Episcopo, vel præsidente locorum magistri, seu pædotribę, id est, exercitationum directores: qui tam per se, quàm suos substitutos, ducentos, trecentosq; diuersarum ætatum pueros et adolescentes, etiāsi filii principum sint, in variis bonarum disciplinarum rudimentis instituant, et adhibita virga & ferula, ni probi esse velint, corripiant, tanquam bestias flagris, & equos calcaribus ad cursum incitatos: vt ad virtutum auiditatem accedere, & permanere constringantur. Qui enim licentiosè pueros educat in vitiis, fures eosdem plectendos lugebit in patibulis. Hi tamen disciplinę scholasticę securiori spe deputantur, quibus a pueritia egregia indoles, eximium ingenium, atq; animus ad bonas artes, & scientias propensior esse probatur: etiam ad addiscendum peregrinas linguas, propter fideliorem interpretationem scripturarum, ne fortè bonorum librorum inæstimabilem sensum & fructum, ob inopiam & imperitiam irreparabilem, iacturam amissorum exemplorum, & consiliorum incurrant. Musicæ, ac Astronomicæ, & Arithmeticæ facultati, ac Geometricæ arti vehementer incumbunt. Audiunt enim à maioribus in vestibulo Platonicæ academiæ scriptum esse, Nemo huc Geometricæ expers ingrediatur: quod non solùm de literarum, sed etiam affectuum debita mensura idem Plato intelligi voluit.

Hō diuina prouidentia dirigit

Iuuenes attētissimè educādi.

Noīa pulchra.

Pueri sæpius interrogandi.

Pędotribę.

Filii principū sub ferula.

Adolescētes priores hi sunt

Vitiosi suspenduntur.

Iactura librorum amissorum.

Adolescētes his artibus incumbunt.

Mensura affectuum.

De paterna benedictione puerorum.

CAP. III.

CERNITVR in superiori figura veteranus homo, instruens paruulos ante se genuflexos: cuius sensum pius lector accipiat, in Aquilonaribus terris ab antiquissimis seculis inter laicos, & eorum sobolem fuisse vsitatum, videlicet quòd pueri puellæq; somnum, seu lectum petituri, ordine ætatum recitata Dominica oratione, & Angelica salutatione, paternam benedictionem accipiebant: atq; adhuc sanctissimum eum morem, vetusta deuotione susceptę fidei sic introductum, seruant. Maxima etenim cura parentum est, à maligna societate restringere filios, ne irreparabiliter corrumpantur.

Benedictio paterna.

Modus benedicendi & cōseruandi pueros à pessima societate.

Amici fideles.

Fideles etiam amici non minus id prestant, quàm veri parentes, vt domi foriſue in bonis moribus, ac ſcientiis inſtituantur. Qualis autem benedictio hæc ſit in forma, vel modo ſimili, laici diſcunt à prædicantibus Parochis, ſiue Plebanis, & Curatis ſuis, ex cap. Numeri VI. vbi dicitur: Sic benedicetis filiis Iſraël, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntq; nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Nec certè fallunt̃ur in hoc ſanctiſsimo ritu, cùm ita obedientes maneant parentibus ſuis, vt nec verbo, nec opere, aut ſignis contraire videantur paternis præceptis. Noui ego homines adhuc mea ætate, per patrem proprium ob inſignem contumeliam, & rebellionem illatam, à paterna benedictione excluſos fuiſſe: & continuò omnem infelicitatem, inopiam, calamitatem, & infamiam ſunt experti.

Forma benedictionis.

Benedictio Dei

Obedientes filii

Benedictio pris ſubtracta terribilis.

De præmio, ſeu mercede præceptorum.

CAP. IIII.

Præmia præceptorum vnde.

DE publico ærario, vt in præclariſsimis aliarum regionum, Italiæ, Hiſpaniæ, Galliæ, & Germaniæ ſtudiis, præceptorum præmia non erogantur in Aquilonaribus ſcholis, ſed à decimis Eccleſiarum, & Epiſcopali menſa, ac teſtamentali portione decedentium Plebanorum, ſeu Curatorũ: qui tres, quatuórue marcas argenti, vel magis, aut minus, ſiue earum æquiualens pretium ciſtę ſtudentium, ſanctione Pontificum & Capitulorum, relinquit moriturus. Hæcq; portio velut debitum ſuccedentibus agnatis, & hæredibus anteferetur. Iuuat hic inſerere generoſam epiſtolam, vel aliquas partes eius, ab Alarico Rege Gothorum Senatui vrbis Romę per Caſsiod. lib. IX. ſcriptam: Filiorum cauſas iure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas, vt ipſi de eorum profectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neq; enim credendum eſt, vos inde poſſe minus eſſe ſolicitos, vnde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui prouenit aſsidua lectione conſilium. Nuper ſiquidem, vt eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorundam ſuſurratione cognouimus, doctores eloquentiæ Romanæ laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cùm manifeſtum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentum aliquid ſubtrahi: qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia per commodorum augmenta prouocandi. Prima enim Grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum literarum, mater glorioſa facundiæ: quæ cogitare nouit ad laudem, loqui ſine vitio. Hæc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Si docilem parens filium cognouerit, & ingenii viribus præſtantem, nulla eum auaritia cogere debet, vt tanta laude filium fraudare velit: adhibeat quamprimùm puero optimos præceptores, vt liberalibus artibus, ac diſciplinis eruditur, ad quas natura ipſa aptiorem genuit. Nihil enim optabilius parentibus eſſe debet, quàm filios habere eruditos: à quibus quidem vinci, & omni laudum genere ſuperari, non modò æquo animo perpeti debent, verùm filiorum gloriam victoriæ palmam ſibiipſis exiſtimare. Cicero ad filium ſæpenumerò ita loquitur, vt nihil magis cupere videatur, quàm ab eo literis, ſi fieri poſſet, ſuperari. Peſsima nanque eſt quorundam noſtri temporis ſententia, qui nullo pacto ſapientia à filiis ſuperari velle aiunt: rurſus quàm deteſtabilis ſit nimia parentum indulgentia erga

Teſtamentũ plebanorum.

Epiſtola Alarici regis Gothorum de educa. puerorũ.

Præmiũ nutrit artes.

Grammatica.

Mores boni.

Auaritia deſit i educatione filiorum.

Filius ſapiens lętificat prem

Verbũ optimũ Ciceronis.

Sententia peſsima.

erga filios, qua eos efficiunt torpentes, ignauos, & effœminatos, Plato ipse in Gorgia amplissimè execratur. Immò & horribile flagellum subditi sufferunt, quoties eis Princeps lasciuus, effœminatisq; moribus educatus, offertur habendus. Qualem enim iustitiam oppressis, qualem compassionem afflictis, quale denicq; virtutis exemplum aliis vnquam præbebit? qui prius imperium cum vitio sumpsit, quàm scire potuit, aut voluit, quàm ardua virtutis via principatus sit acquirendus, ac omni modestia manutenendus.

Indulgentia nimia pnicioſa.
Flagellum horribile.

De similitudine artium.

CAP. V.

NAM sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruentibus accentibus, metrum nouit de antare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimę lectionis, antiquoq; nos cognoscitur iuuare cõsiliis. Hac nõ vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoscitur singularis, arma enim & reliquę gentes habent: sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna Ciuilis iuris classicum canit: hinc cunctos proceres nobilissima disertitudo commendat. Qua de re P. C. curam habeatis, vt scholę præceptores, tam Grammaticus quàm Orator, necnon Iuris ciuilis expositor, commoda sui officii percipiat sine diminutione. Et ne aliquid relinquatur incertum, mox vt sex menses exempti fuerint, statutę summę consequantur prędicti magistri mediam portionem: residua verò anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est, vel horarum aliquo vacasse momento &c. Nam si opes nostras scenicis pro populi collectione largimur, qui necessarii non sunt: quantò magis illis sine dilatione prębenda sunt? per quos & honesti mores proueniunt, & palatio nostro facunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præsentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari, vt sicut nos agnoscunt de suis commodis esse solicitos, ita à se profectus adolescẽtium enixius nouerint nos exigendos: vt quandoque (referente Theoderico Rege II. lib.) prudentia prædíti, publicis iudiciis, & legationibus, sapientiæ ministerio valeant inseruire. Magna etenim ars est, contra artifices loqui, & apud illos aliquid dicere, vel agere, qui se putant omnia præuidere. Reliqua moderniora, ac meliora circa vtilitatem scholarum, dignè videri, & æstimari possunt apud clarissimum virum D. Brunum de Hęreticis lib. VI. cap. V.

Grammatica.
Reges barbari grãmatica nõ vtuntur.
Eloquentia Romanorum.
Tẽpus semestre soluẽdi magistris.
Afflictio præceptorum.
Comœdię hic taxantur.
Ingenia facũda.
Ars magna contra artifices loqui.

De ritu diei Purificationis diuæ Virginis.

CAP. VI.

Remediũ iuuentutis educãdæ

PRAETEREA interalia bene instituendæ adolescentiæ remedia, hoc quoq; à maioribus religiosa pietate inuentum est, & continuatum in Septentrionalibus regnis, videlicet vt quemadmodum pagana superstitione ignis in eorum delubris semper seruabatur ad honorem suorum numinum, ac dæmoniorum: ita populus Christianus à paganismo ante DC. annos conuersus, tam detestabili euacuato errore, pro pio ritu suscepit, ac tenuit, vt die Purificationis dnę Virginis cereos accensos, orationibus sacerdotum benedictos, venerabili instituta processione per Ecclesias, & cœmiteria reuerenti deuotione, & humilitate gestarent. Is quoq; laudabilis mos adhuc extat hoc die, stabitq; posthac inuiolabili more in sempiternum æuum: licet audax, & temeraria quorundam nouatorum præsumptio, ob tenebrosam eorum viam, vitam, & visum, huius luminis splendorem vrutilantem habuerint odiosum; ne lumen fidei, & signa bonorum operum maneant in ardentibus lucernis, & eleemosynarijs manibus Christianorum. Sed nec præualuerant vbiq; in impijs meditationibus suis, Christo (qui lumen ad reuelationem gentium est) bona instituta conseruante, quin hęc introducta deuotio (quam etiam omnes fœminæ enixa prole, spatio XL. dierum purificandæ, in ostio Ecclesiæ lumen portantes exhibent sacerdoti) maneat immota in Ecclesia Catholicorum: quia tanto tempore ad conseruandum pacificum victum, nulli penitus iniuriosum fuerat obseruata, vt crudelis meritò censeri debeat, qui tam honestę, & sanctę consuetudini obtemperare contemnit. Omnem enim bonum vsum quasi bonam possessionem, & mentem, scrutati sunt aliqui, ne euanescentes vmbras pro rebus solidis amplecterentur, aut fumos ostenderent Christianam vitam accepturis. Exemplis tamen, & similitudinibus rerum, homines rudes pro obsequio fidei, ad virtutem capessendam, & proprium periculum cauendum, non autem inducendum alienum, informare satagebant.

Cerei benedicti

Lutherani.

Christus seruat bona instituta

Fœminę post partum.

Antiqui solicitι de bõa possessione.

Exempla bona prosunt.

De distri-

De distributione candelarum, seu cereorum benedictorum.

CAP. VII.

ACTA igitur solenni processione per templa, vel cœmiteria, cereus benedictus ad altare reponitur, vnicuiq; familiæ finito officio in particulas distribuendus: quibus susceptis domum quisq; regreditur, & sequenti die conuocatis omnibus liberis ieiunis, ac genuflexis, parens iuxta formam prædictam Nume. VI. cereis accensis impendit benedictionem: crematq; in modum Crucis extremitates capillorum capitis, ac ipsum cereum pro vnoquoq; benedicto filio extinguit: cuius fumus si ascenderit, veluti iusti Abel, signum bonæ obedientiæ parens adesse asserit: huicq; adolescenti, vel fœmellæ blanditur, exhortans, vt virtuosè viuat, quia ascensus fumi longam, & bonam vitam significat affuturam: quo viso alacriores effecti iuuenes, in optimis moribus, & obedientia perseuerant, & progrediuntur. Cuius verò fumus versus terram obliquatur, eidem timor incutitur, vt mores corrigat, & semper abstineat à pessima societate: hacq; via infiniti refrenantur à vitiis, & plurimi corroborantur in bono. Laudibus enim ducuntur ad religionem, mitibusq; minis deposita pertinaci audacia, auertunt rebellionem. Si quis tamen contra bonam consuetudinem hanc loquacius quàm prudentius dixerit, non tantùm ob violatę religionis culpā, sed exci tandi tumultus metum, vt ethnicus in sociorum consortio euitatur, maximè in mensali conuictu, vbi verecundius talem effugere oportebit.

Templa & cœmiteria sunt loca refugii.

Parens benedicit filiis.

Fumus ascēdēs quid significat

Fumus obliquatus.

Via reuocandi liberos à pessima vita.

Cōtradicens religioni exturbatur.

De vsu benedictorum cereorum.

CAP. VIII.

TSI cereorum vsus multus, & magnus est in Aquilonaribus terris, maximè in veneratione templorum, ac visitatione Sanctorum, & susceptione sacramentorum: tamen cerei manu, & ore Pontificis (cuius speciale insigne est) benedicti, in alta reuerentia habentur apud eas gentes. Creduntur enim potenti virtute verbi diuini super eos effusi, vim habere fulgurum, ac coruscationum arcendarum, ad eum effectum tunc incensi. Præterea vbi aërem corruptum sentiunt, ne tempore pestis, aut tempestatis fœuiat, bonarum precum adiunctione incensos habent, vel processionibus ab Ecclesia institutis in manibus gestant, vt virtuti supereffusæ benedictionis cedant elementa, alioquin asperrimè nocitura. Nec ista videantur absurda, cùm in ethnicis historiis dæmonum placatione per certa sacrificia, haud modo dissimili, vel altero reperiantur excogitata, ac vsitata, quemadmodū Liuius IIII. deca. lib. X. asserit, ex Senatusconsulto Ro. ferias, & triduanas processiones per totam Italiam contra pestem, quæ vrbes euacuauerat, fuisse institutas. Immò refert de simili remedio aduersus eandem, vel aliam clementiam duritiam, dum ictos fulmine in prælijs equites armatos, & agros tempestatibus demolitos, ac pecudes, & armenta quassata cernerent, mox ad libros Sibyllinos, tanquā Aesculapii remedium quæsituri, diuerterunt. Ita & ante susceptam Catholicam fidem in gentibus Aquilonis factum memoratur, donec veri luminis splendore illustrati, benedictis cereis redimerent vrentes clades, & tandem animam efflaturi cereis vterentur eisdem.

Cereus insigne pontificum est

Virtus cereorū benedictorum

Vsus gentilium

T. Liuius de triduanis pcess. gentilium.

Libri Sibyllini

Splendor veri luminis.

De benedictionibus cunctarum rerum Birgeri Archiepiscopi Vpsalensis.

CAP. IX.

Benedictio omnium rerum.

PVLCHRVM, & sanctum, immò necessarium arbitrantur eædem gentes, benedictionem siue sacerdotis, siue sua inuocatione fundere super res omnes mortalium vsui applicandas, eò quòd Dei inuocato nomine vbicp sentiunt adesse, vel mox affuturam omnium rerum vbertatem. Audiunt enim à prædicatoribus suis ex cap. XXVIII. Deutero. allegato, quantis benedictionibus replentur seruantes mandata Dei, & rursus quàm infelices, & maledicti sunt, qui declinant ab eis. Habentur tamen communes cęrimoniæ in benedicendis seminibus, & segetibus, & esculentis tempore Paschæ, & in medio Augusti, die beatissimæ Virgini dedicato, vt benedicantur omnigeni fructus: quorum si qui ad vsum domesticum deputati, maximè potus & ceruisia, incidentibus venenatis & immundis animalibus corrupti videantur, mox adhibita sacerdotali benedictione sub hac verborum forma restituuntur: Deus, cuius immensæ pietatis est sordes abstergere, corrupta in priorem munditiam reuocare, & benedicendo sanctificare, te supplices exoramus, vt de hoc liquore quicquid in eo sordidum, aut immundum, siue noxium est, euacues, & adminicula, quę seruis tuis vtenda conferre dignatus es, solita misericordia tua, & sanctificando purifices, & purificando sanctifices: vt liquor iste ab omnibus inquinamentis emundatus, tua diuina benedictione sit sanctificatus, & omnibus ex eo gustantibus existat immaculatus. Est & alia forma benedictionis annonæ die S. Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, creator omnium elementorum, & sanctificator, qui es trinitas & vnitas, precamur te Domine clementissime pater, vt annona ista per tuam misericordiam sit benedicta, & præsta per inuocationem tui sanctissimi nominis, vt animalia quæ ex ea gustauerint, accipiant recreationem, & sanitatem, ac fortitudinem: vt quæ ad vtilitatem nostram creasti, per tuam gratiam viuant ad nostrum adiutorium. Per D. N.

Seruantes mãdata benedicunt

Forma benedictionis potus.

Oratio in annonam.

Adhuc de benedictionibus peregrinantium eiusdem Birgeri Archiepiscopi.

CAP. X.

Vita hominis, militia est super terram.

OBSECRO memor esse velit omnis lector pius, qui hęc dignabitur semoto fastidio legere, vitam hominis militiam, & peregrinationem esse super terram: vt cogitet qualiter ab Aquilone (vnde omne malum pandetur) etiam vita emendata iter est ad cœlos. Vnde ex deuotione, vel voto volentibus peregrè proficisci ad Hierusalem, aut Compostellam, vel almam Vrbem, seu alia loca, prout multi Illustrissimi Reges, & fœminæ olim profecti sunt, Præsul, vel sacerdos super eos, & sacculum, ac baculum modo sequenti stans benedicite Domine IESV Christe conditor mundi, & redemptor, qui beatis Apostolis tuis præcepisti, vt cuntes in peregrinationem virgas tantùm sumerent, te supplici deuotione petimus, vt digneris hos sacculos, & fustes, seu baculos benedicere,

Reges & reginæ peregrinati sunt.

Forma benedictionis super peregrinantes.

dicere, quatenus hi, qui illos in signum peregrinationis, & sui corporis sustentationem receptur. sunt, tuæ celestis gratiæ recipiant plenitudinem, vt in eis munimen tuæ benedictionis percipere possint: vt quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens, à rebellium Iudæorum numero ipsius stirpem distinxit: ita & hos signaculo S. Petri ornatos, ab omnibus peccatis absoluas, ꝙ in die iudicii ab impiis separati, in dextera parte sint collocandi. Per D. N. Vers. Aduenerunt nobis dies pœnitentiæ, ad redimenda peccata, ad saluandas animas. Commendemus nosmetipsos in multa patientia, per arma iustitiæ virtutis Dei. Vnde consignans peram dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi accipe sacculum, seu peram, in habitum peregrinationis tuæ, vt sanus peruenire merearis ad limina Sanctorum, quò pergere cupis, & ad nos cum gaudio & exultatione reuerti incolumis. Deinde dans baculũ, dicit: In nomine Iesu Christi accipe & hunc baculum in sustentationem itineris, & laboris tui, vt deuincere valeas omnes inimici cateruas, & peruenire ad limina Sanctorum, quò peregrinari desideras: vt peracto obedientiæ cursu, ad nos quoꝙ sanus cum gaudio reuertaris, & incolumis. Vers. Saluos fac seruos tuos &c. Mitte eis auxilium de sancto, & de Sion &c. Omnipotens sempiterne Deus, humani generis reformator, & autor, qui Abrahæ puero tuo, vt exiret terram natiuitatis suæ, & veniret in terram repromissionis, quam ei te daturum esse promiseras, præcepisti: necnon & populum Israëliticum in deserto te adorandum multis prodigiis venire fecisti, hunc quæsumus ad Sanctorum limina pergentem, à periculis omnibus eruas, & à peccatorum nexibus absoluas, & tu qui es vera via, in te confidentibus iter bene dispone, vt inter omnes huius seculi perturbationes tuo protegatur auxilio. Mitte ei sanctum Angelum tuum, quem Tobiæ famulo tuo comitem dedisti, vt vbicunꝙ manserit, sit illi defensor contra insidias omnium inimicorum visibilium, & inuisibilium, quatenus lætus & incolumis ad nos iterum redire valeat. Per D.N.

Benedictio sacculorum & fustium.

Virga Aaron signum obediẽ.

Forma cõsignãdi sacculum.

Forma cõsignãdi baculum.

Oratio.

Raphaël Angelus.

De benedictionibus eleemosynarũ eiusdẽ Archiepiscopi, pro viuis & defunctis. CAP. XI.

ABSCONDITE eleemosynã in sinu pauperis, & ipsa oret pro vobis ad Dominum: quia sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatũ. Vers. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus: quia beatus qui intelligit super egenũ et pauperem. De profundis vsqꝙ ad finem. Kyrieeley. Xpeeley. Kyrieeley. Pater n. Et ne nos. Saluos fac seruos tuos, d. an cil. t. deus m. spe. in te. Mitte eis auxil. & de Sion t. eos. Esto eis d. tur. fortis à fa. ini. A porta inferi erue d. a. e. Credo vi. bo. do. in terra vi. Requiesc. in pace. Domine exaudi. Dominus vobiscũ, & cũ s. t. Creator & conseruator generis humani, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis, mitte spiritum tuũ super hanc eleemosynam pro aiabus famuloꝝ famularũqꝙ tuarũ, vt armata virtute cœlestis defensionis, omnibus ex ea gustantiũ corporibus, atqꝙ aiabus eorũ ꝓficiat ad æternã salutẽ, et ꝓspe ritatẽ. Deinde dicit: Eleemosynã hãc sanctã facientibus retribue Domine in regno tuo, qui es remunerator oĩum bonoꝝ, & benedictus Deus per infinita secula seculoꝝ. Hũius etiã sanctissimi Birgeri Archiepi Vpsalensis ordinatione, & consensu suoꝝ suffraganeorum, factũ est, vt penes singulas Parochiales ecclias, latè ꝓ regnũ extẽsas, essent domus refugii ꝓ alendis egenis, ꝙ cõportatas eleemosynas parochianoꝝ. Præterea qꝙ decimæ Epales darent hospitalibus leprosoꝝ, & infirmoꝝ, atqꝙ cũ his liberales eleemosynæ diligẽtia quęstoꝝ, tam remoto q̃ ꝓpinquo situ distãtibus, (determinato tamen modo) ab indigenis recollectæ. Est etiã talibus locis de magnis indulgentiis, & Principũ priuilegiis, vt melius cõseruentur, prouisum attamen ꝓ ꝙ miseriã inopum, & gemitum pauperꝝ, aliquando exurget Dominus, vt vindicet in hæreticos omnem pietatem sua inexplebili auaritia destruentes.

Eleemosyna extinguit peccatum.

Forma benedictionis eleemosynarum

Oratio.

Ordinatio Archiepi Vpsal. super domibus egenorem.

Decimæ epales

Pauperes indulgẽtiis ecclię et priuilegiis principum consouentur.

Vltio hęreticorum.

De hoſpitalitate Gothorum, ac aliorum Septentrionalium incolarum.

CAP. XII.

Homines mutuis ſubſidiis viuunt.

VM natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuũ ſubſidium (quod certè meritò facit, quia ſupra generis humani ſortem eſt, vt ſolus quis ſibi ſufficiat, licet natura vniuerſos ex æquo fouet, quos eiuſdem formæ cõmunione complecti tur eadem nimirum hominem etiã atq; etiam obſeruare nititur, ne ſic ſuis cõmodis obſecũdet, vt proximum (quem facilè iuuare poterit) anguſtiis obrui patiatur: immò deteſtabile eſt, ſuſceptione hoſpitibus blandiri, & poſtea pretii enormitate terrere: quoniam prędoni ſimilis eſt, qui ſub ini

Hoſpitibus blãdiri turpiſſimum eſt.

Officium humanitatis verum.

qua voluntate, & execrabili lucro demonſtrat ſe iuſtitiam non habere. Id enim verum humanitatis, ac benignitatis officium eſt, quo quis ſibi demit, & alteri porrigit: quod ipſum nunquàm tantum infert commodi, quantum refert: nam & beneficiorum viciſſitudine penſatur, & ipſa benefacti conſcientia, ac recordatio charitatis eorum, & beneuolentiæ, quibus beneſeceris, plus voluptatis affert animi, quàm fuiſſet illa corporis, qua abſtinuiſti, præſertim quòd Deum ingẽti præmio opus pium rependere non dubitatur. Quocirca ad eum effectum declarandum, ſuprapoſita figura adducta eſt, oſtendens quàm immenſa benignitas admirabili Dei munere Gothicis, ac Sueticis gentibus in hoſpitum collectione, vltra omnes Septentrionis populos indita eſt, vt omnem illum diem infeliciter periiſſe exiſtiment, quo non contingat peregrinis hominibus beneficium aliquod exhibuiſſe.

Deus rependit vices.

Hoſpitalitas Gothorũ.

De externo teſtimonio eiuſdem hoſpitalitatis.

CAP. XIII.

Verba Crantzii de hoſpitalitate Gothorum.

REFERT Albertus Crantzius inſignis nationum & hiſtoricorũ ſcriptor, huiuſmodi verba: Quãuis omnes Hyperboreæ gentes hoſpitalitate ſunt inſignes, præcipui tamen ſunt Sueones, & Gothi iis coniuncti: quibus eſt omni

probro

probro grauius hoſpitium negare tranſeuntibus, ita vt ſit certamẽ, quis aduenam hoſpitio ſuſcipiat: cui gratuita liberalitate omnia exhibẽt hoſpitalitatis iura, quotquot diebus permanſerit: egredientemq; commendant amicis in itinere, quod inſtituit, commorantibus. Hæc ille. Quinimmò & iumentorum vſum ſolicito viatori, quouſq; voluerit, liberrimè præbent, ipſumq; per compita viarum alacriter ducũt: vtq; tali eorum beneficio vtatur, obſequiis & precibus vrgent: ſcientes plenum pietate opus eſſe, peregrinam gentem tali gratuito more conſolari. Nec ignorant quantæ ſint æſtimationis reputandi fideles, & boni hoſpites, qui probos mores, vſus, conſuetudines, & reliquas virtutes aliarum gentium (quas libenter audiunt) ſyncerius referre creduntur. Item & amicitias doloſa ſimulatione ſuſurronũ violatas, in priſtinum robur piis conſiliis reducere, atq; piiſsimis exemplis, & experimentis ſolidare. Præterea qui de architecturis, & aliarum rerum naturis quęſiti, plurima per experientiam dicere norunt, quæ perpetuã vtilitatẽ actiuis ipſis hoſpitibus ſint allatura. Quocirca non contemnenda donaria receſſuris in pellibus pretioſis, aut argenteis vaſis liberaliter elargiuntur: quo fit, vt beneficii memores, ſimili gratitudine quandocunq; opus fuerit, omnebonum polliceantur, & præſtent.

Hoſpes egrediens cõmendatur amicis.

Opus plenũ pietate.

Vtilitas bonorum hoſpitũ.

Hoſpites boni reparant amicitias.

Dona dãtur hoſpitibus.

Memores beneficiorum.

De periculis hoſpitum ingratorum.

CAP. XIIII.

HABET tamen natura populi huius hanc iuſtam ſeueritatem, vt ſi hoſpites tanta benignitate ſuſcepti, inhoneſta cupidine ducti (quod rarò tamen accidit) conſortem patroni domus, aut filiam, vel ancillam laſciuo ludibrio violare præſumpſerint, aut vim intulerint, tunc illicò talem omni ſæuitia adhibita, vſque ad mortem infatigabili conatu, & impacabili iracundia perſequuntur. Vident enim eorum gratuita beneficia nefanda nequitia compenſari. Neq; diu gratam ſtationem retinent hoſpites, qui graues odores ſecum in veſtibus, aut ſarcinis, veluti moſchum deferunt: quia fœminæ abortiunt eo odore hauſto: immò ob tales odores peregrinòs, incolis ſuſpecti fiunt, ne ſint prodi-tores regni: vnde plerunq; accidit odoriferos ſatellites, præcipuè collimitaneos Ruſſos, ſeu Moſchos, aut Danos, ruſticorum ferocitate ſuſtigari, quibus diſplicet ille odor. Præterea qui rixas, & odia, atque contumelioſam ebrietatem nimis prodigo auſu, & hauſtu, lege diſcretionis oblita, exaggerant, alioſq; feroci ſpiritu nimio potus calore inflammati prouocant, ſubitò ad intenſiſsima frigora expelluntur: quo demum euenit, vt propriam agnoſcentes inſaniam, prudentius conuerſentur in ædibus alienis, ne abutantur benigniſsima hoſpitalitate. Aeſtatis tamen tempore effugati, vt minus ab elementis vbiq; ſuauiter ſpirantibus, periculi ſuſtinent: ita infamis eorum memoria meretur, & efficit, vt nullibi vel hoſpitio, vel ſocietate bonorum hominum recipiantur, & foueantur.

Hoſpites ingrati plectuntur.

Hoſpites odoriferi inſecuri.

Hoſpites rixoſi expelluntur.

Hoſpites ingrati omni tempore inuiſi.

De bono & vtili moderamine erga hospites iniurioſos.

CAP. XV.

Virtus bonorũ hoſpitum.

ON parum ad hoc propoſitum facit doctrina beati Ambroſij de Offi. lib. II. cap. XXI. vbi de inſigni hoſpitalitatis gratia & merito, plurima annotanda adducit: & inter cætera, ꝙ decet hominem hoſpitalem eſſe, benignum, iuſtum, non alieni cupidum, immò de ſuo iure cedentem potius aliqua, ſi fuerit laceſsitus, quàm aliena iura pulſantem: fugitantem litium, abhorrentem à iurgiis, redimentem concordiam, & tranquillitatis gratiam. Siquidem de ſuo iure virum bonum aliquid relaxare, non ſolùm liberalitatis, ſed plerũq; etiã cõmoditatis eſt. Primùm diſpẽdio litis carere nõ mediocre eſt lucrum, demũ augere amicitiã: ex qua oriuntur plurimæ cõmoditates, quę ſuo tẽpore poſteà ꝓſunt. In hoſpitalibus autẽ omnibus officiis humanitas impartiẽda eſt: iuſtis tamen vberior honorificentia eſt deferenda, vt recipiẽs iuſtũ in nomine iuſti mercedẽ iuſti accipiat, & prǽmium calicis aquæ frigidæ &c. Suaue igitur eſt, non pecuniæ ſed gratiæ ſtudere. Verùm exurgens auaritia homines in eam ariditatem inducit, vt damnum putent, quicquid præter morem impenditur: licet ſcriptura aſſerat, Melior eſt hoſpitalitas cum oleribus, aut panis in ſuauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet eſſe ſcriptura, ſed liberales. Liberale eſt hoſpitio ſuſcipere, nudum veſtire, redimere captiuos, non habentes ſumptum iuuare: prodigum eſt ſumptuoſis effluere conuiuiis, & vino plurimo: prodigum eſt popularis fauoris gratia exinanire proprias opes: quod faciunt inanibus ſpectaculis intenti. Pulchra liberalitas eſt menſuram tenere, vt pluribus iuxta neceſsitatem diſtribuatur. Quicquid tamen ex affectu ſyncero promitur, hoc eſt decorum: non ſuperfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere neceſſarias. Et maximè hoc ſacerdoti conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Dei reſplendeat: miſericordiã frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis: non ſuperflua, ne ſumptu pauperum alienam ſibi quærat gratiam, & reſtrictior fiat apud clerum. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum, ſi aut ſumptus deſit neceſsitati eorum, quos à ſordidis negotiationis aucupiis retrahere debeas, aut voluptati ſuperfluat. Et hæc allegata ſint pro maiori parte propter Aquilonares ſtudioſos: ad quos vix vnquam perlatus eſt beatiſſimus iſte autor Ambroſius: qui & III. lib. cap. VII. ait, tempore famis peregrinos ab vrbibus nequaquàm pellendos, exemplo ferarum, quæ nunquàm expellunt catulos: quæ conformem ſui generis adiuuant, vbi homo impugnat.

Humanitas impartienda.

Hoſpitalitas melior.

Liberale eſt.

Prodigum eſt.

Liberalitas pulchra.

Ornamentũtemplorum.

Modus notabilis pro ꝑlatis.

Peregrininequaq; teporeſamis exturbandi.

Agricolas ſeruari vtile.

Canes ante menſam impaſtos non patimur, & homines extrudimus? Quid illũ eiicis, qui te paſcit? Quid tam vtile, quàm cultores agrorum reſeruari, non interire plebem ruſticorum? Quod igitur indecorum eſt, etiam inutile eſt &c.

De ritu Christianorum conuiuiorum.

CAP. XVI.

QVEMADMODVM lib. V. cap. III. de sobrietate gigantum, & lib. XIII. cap. XXXVI. de ritu epulandi gentilium nõnihil ostensum est, qualẽ vsum, victumq; seruabãt antiqui, nunc insuper accepta Catholica fide enarrare cõgruit, quomõ per Aquilonaria regna, Suetiã prçsertim & Gothiam, relicto maiori ex parte paganismo, & idolorum cultu, vnanimes cœperint ambulare in domo Domini cum consensu, moresq; tam concordes benevola suarum rerum cõmunicatione ducere, vt præter talem bonorum participationem etiam ad ritum conuiuandi religiosum rationabili seruato statuto, sese certis anni temporibus conuertebant: sicq; multo tẽpore quasi sub aurea ætate, vbiq; concupita, & adepta pace, alacriter conuiuebant. Attamen vt ordinatius id facerent, dictantibus Episcopis bonis, redactus est is conuictus ad tres dies Pentecostales, atq; totidem ante caput ieiunii quadragesimalis Ecclesiæ præcepto instituti: in primis vt vndiq; ad singularem parochiam vniuscuiusq; territorii, siue districtus, cibos iuxta facultatem suam quisq; comportatos, in maxima æde penes Ecclesiam ad eum vsum fabricata, distincto mensarum ordine iuxta seriem ætatum, dignitatum, ac familiarum ordinarent, ac conuiuarentur, potu ceruisiæ totius congregationis expensis longè antea ad hunc vsum reseruato.

Consensus gentis in fide.

Modus conuiuandi.

Tempus conuiuãdi & locus.

Potus cõmunis

De causis huiusmodi congregationis.

CAP. XVII.

DVRANTE itaq; hoc triduo ante ciborum sumptionem sacra à Plebano, seu Curato audituri, Ecclesiamq; ingressi, (prout & nunc ingrediuntur) pro se, suisq; charis parentibus, & amicis tam viuentibus, quàm defunctis, fideliter (copiosis oblationibus factis) Dominum orant, vt pacem, & sanitatem, ac omnia vitæ necessaria, & eorum mortuis antecessoribus misericordiam, & vitam

Vota & orationes populi.

præstet, & ne vnquam sinat eos incidere in corruptam societatem, & iracundiam dominorum, atq; hostium calamitates. Demum inde ad conuiuales mensas reuertentibus, mos talis institutus est, vt Senatoribus tantæ multitudinis per deputatos ministros stolis candidis indutos, ampla cornua electo potu repleta, pro summa memoria sanctæ Trinitatis more antiquorum ebibenda, successiuo ordine præsententur. Deinde eisdem cærimonijs in memoriam Deiparæ Virginis, & tertiò patroni, cuius inuocationi Parochialis ecclesia dedicata sit, cornua simili liquore plena, & præsentata ebibantur. Quibus ritè peractis, ex alto legi solent ad latus Senatoris statuta conuiuantium, quid sanctius & honestius, tam ibi quàm domi, pro omni statu, & tempore, ac ætate diligenter sit seruandum, quasi in vna compendiaria vita præsentis, & futuræ lætitiæ acquirendæ statuta hæc proponerentur. Sed neq; pœna trâsgressorum est excluſa, quin & illi obnoxii sint vt soluant, scilicet tot ceræ libras sacris altaribus deputandas: & ita memoria Sanctorum continua reuerentia præsentibus suo tempore conuiuis instauratur, & frequentatur.

Mos bibendi.

Cornua pro cyathis.

Statuta cõuiuiorum.

Pœna trâsgressorum.

De vtilitate conuiuantium.

CAP. XVIII.

ERACTIS igitur iis mensalibus solatiis, pariter Ecclesias omnes vtriusq; sexus & ætatis homines, Deum & Sanctos eius pro sua incolumitate, ac parentum salute inuocaturi ingrediuntur: diebusq; aliquot in tam piissimo ministerio deducendis, valde soliciti sunt, vt si qui in medio eorum discordes sint, ad gratiam & amicitiam eosdem reducant. Si præterea immineant alicubi in limitibus regnorum hostiles insultus, vt stent paratissimi ad omnimodam defensionem. Si denique visis iuuenibus personis pro vinculo connubii coniungendis, eò quòd in cœtu hominum ob morum probitatem videntur idonei, tunc illicò diem persuadent, & præfigunt parentibus vtriusq;, quo procus accedat pro votis sponsalibus inchoandis. Et hinc euenit, vt vnus fiat è pluribus: quoniam etsi plures amici sint, vnum tamen fiunt, in quibus vnus spiritus, & vna sententia est, vel coniugali copula iuncti vna caro. Præterea in tali conuictu, vel cœtu Ecclesiæ, teste Ambrosio lib. I. Offi. cap. XXXIII. fidei consortio, initiandi societate, percipiendæ gratiæ necessitudine, mysteriorum communione, amicitia, & beneuolentia augetur, & crescit. Hæc enim etiam appellationes necessitudinum, reuerentiam filiorum, autoritatem & pietatem patrum, germanitatem fratrum sibi vendicant. Multum igitur ad cumulandum spectat amicabilem conuictum necessitudo gratiæ. Adiuuant etiam parium studia virtutum: siquidem conuictus morum facit similitudinem. Sed nihil tam consociabile, quàm cum æquitate iustitia: quæ velut compar, & socia beneuolentiæ, facit vt eos quos pares nobis credimus, diligamus. Tantum igitur valet beneuolus is conuictus, vt plerunque pignora naturæ vincat.

Discordes rediguntur ad concordiam.

Vnus fit è pluribus.

Amicitia & beneuolẽtia quo modo crescũt

Cõuictus morũ facit similitudinẽ

De turs

De turbatione bonorum conuentuum Regnicolarum.

CAP. XIX.

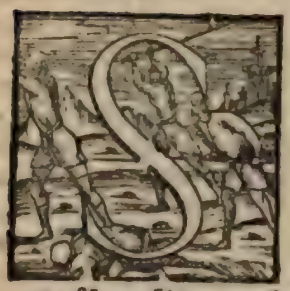

ED heu dolor hic conuiuandi, aut congrediendi pacificus modus, sæpe inualescente peste, sæpius annonæ caristia, ac bello, & sæpissimè inuidia, & liuore falsorum Christiano rum, et detestabili hæreticorum machinatione fuerat pertur batus: sed nunquàm in toto sublatus. Quia etsi tyranno rum suspicione (qua nihil frequentius est) à mutuis con gressibus & commerciis multitudo, ne in vnum congre diatur, vbicp restringitur: tamen vt violentum crudelecp imperium, atcp intolerabile seruitutis iugum efficacioribus armis & consiliis quandoque excutiant, tempus aptum inueniunt, quo vel in cam pestri iudicio conueniant, vel nuptialibus festis, funeralibuscp pompis, vel nundi nis interfint, aut publicis venationibus arcendarum noxalium bestiarum, præsidis præcepto, vel communi vrgente necessitate congregentur, vel hostes à littoribus a moueant: quo casu, & modo suscepto, dum nulla meliora supersint remedia, im pacabili furore succensi, in apertam proruunt rebellionem, ac quicquid atrocitatis ex ea dependet, impigerrimo labore deducunt: nec à furiosa ferocia desinunt, donec turmatim adaucti, arces & fortalitia tyrannicæ potestatis æquauerint solo, prout su perioribus libris in parte videtur expressum. Nolunt enim Gothi ac Sueci, ser uili conditione nunquàm geniti, tanquam noxales bestiæ præter legem & æquita tem, iusto reddito, tributo ad insolita vel impossibilia coërceri, prout ex veterum immunitatib us illorum populorum licet intueri, quàm felices semper (æquitate de fensa) fuerant, & præsides eorum miserrimi, qui magis feroci præsidentia timeri, quàm amari conabantur.

Conuictus impeditur.

Suspicio tyrannorum frequēs

Modus conueniendi.

Gens prouocata idomabilis

Seruitus generis i Suetia et Gothia nulla.

Principes potius amari curēt q̄ timeri.

De ritu orandi in Ecclesiis.

CAP. XX.

GENTES Septentrionales ex pagis remotissimis ad Parochias baptismales profecturæ, aliud genus armorum, præter ballistam, gladium, & secu rim, non ferunt. Ballistas inquam, propter feroces bestias, vrsos præ

Genera armorum.

Lupi quãdo ſæuiores.

cipuè immanes, & inſatiabiles lupos: qui tribus menſibus, Ianuario, Februario, & Martio plus ſolito ferociunt, quam reliquo anni tempore: ꝙ interimantur eo apud Deum præmiſſo voto, atque ſeruata fide, vt pelles feræ percuſſæ quaſi pro ſacrificio ſcabellis ſacrorum altarium ſub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc eſt ortum, ꝙ maximo, ac horrendo vrgente frigore, ſuper vrſinam pellem ſtant ſacerdotes celebraturi. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium eius pro cereis Eccleſiæ fideliter adaptatur. Dixi præterea gladios, vt vim vi, ſi in inſidiis occurrerit, repellant. Deinde ſecures, propter arbores diris tempeſtatibus per tranſuerſam viam erectas, vt liberè tranſeant, excidendas, & amouendas, vel pontes ſubita inundatione perfractos celerius reſtaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas foſſas tranſiliendas. Habent nihilominus baculos annales, ſeu Calendarios de quibus lib. primo cap. XXXIIII. dictum eſt: pro geſtamine manuum: quibus docent, diſputant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppoſitiones, ac curſus, feſta mobilia, ac fixa: pariter & ſigna dierum, infallibili experientia, quaſi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

Pelles vrſinę ſcabellis altarium offeruntur.

Cerei emũtur ꝓ pellibus ad vſum eccleſiarũ

Gladii.

Secures.

Lanceæ.

Baculi annales

Rimſtaf dicti.

Expletia tpoꝝ

De ſecura poſitione armorum in atrio Eccleſiæ.

CAP. XXI.

EMPLA, ſeu Eccleſias parochiales ingreſſuri ruricolæ Septentrionis, ante valuas, ſiue in atrio abſque vlla furti ſuſpicione prædicta arma, donec diuina abſoluuntur. præcipuè tempore pacis deponunt, rurſuſq; ad propria reuerſuri reſumunt. Lege enim maiorum grauiſsima pœna ſacrilegi reperti puniri ſolent: nec eius horrendi ſceleris reus inuctus, vlla immunitate gaudebit: immò grauioribus affligi tormentis debet, dum contra Eccleſiæ libertatem, ſecuritatem, & priuilegia delinquit. Similiter & in viæ Eccleſiarum itinerantibus, inſidias, aut vulnera inferentibus, ſingulari Principis lege infligitur pœna: quæ veluti grauioribus delictis annumerata, Regio tribunali caſtiganda ſeruatur, quemadmodum etiam ſacri Canones ſancĩt, & Imperiales leges. Satisq; huic immunitati congruit CXI. problema Plutarchi, quo dicit: Ita ſacerdotes olim venerabantur, vt ante templa, vel aras poſiti, ſactam effigiem, & diuinum ſimulachrum repreſentarent: ad quod omnibus egenis, ac ſupplicibus tanquã ad aram confugere licebat: vnde nec terreri, nec arceri omnino poterant. Quocirca in ipſo ianuæ veſtibulo, ac limine eiuſdem ponebantur lecticæ. Qui verò pedibus huiuſmodi ſacerdotum ſe prouoluiſſent, eo die ab omnibus plagis, ac pœnis tuti erant: qui ſi prius vincti fuiſſent, ac ad eum acceſsiſſent, cueſtigiò ſoluebantur. Vincula verò non per ianuam, ſed per tectum ſublata foras abiiciebantur. Nunc autem dolendum eſt impiis perſecutoribus vincula, catenasq; non ſufficere, quibus atrocius Dei ſacerdotes mille contumeliis afflictos alligent, ſpolient, & occidant: per quorum deuotiſsimas preces miſericordia diuinitus acquiri conſueuit. Sed rurſus attendant ſcriptum ſore, Beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in ſalutem: in quorum manibus gladii ancipites ſunt, ad faciendam vindictam, & ad alligandum Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Et hæc eſt gloria omnibus Sanctis eius.

Arma in atrio eccleſię ponũt.

Sacrilegorũ grauis pœna.

Cano. ſacri et leges imperiales cõtra ſacrileg.

Verba Plutarchi.

Libertas maxia

Sacerdotes ſpiè ſam tractãtur.

Locus ſcripturę verax.

De miſe-

De miseria, & infamia sacrilegorum.

CAP. XXII.

VIA nimium familiare sacrilegis mentibus est, audaci impietate quæq; mala imaginari, & ea contra diuinam reuerentiam, & eius ministros atrocius exequi: fit vt in primis vel cultum diuinum totaliter auferant, vel in tantum bona diripiendo impediant, vt tandem omnem substantiam Ecclesiæ, & clericorum occupent, ac vertant in commodum, & hæreditatem laicorum: ignorantes, vel scire non volentes, crudelius mortis genus fore, victu necessario sublato, hominem miserabili ac longo interitu fame occidere, quàm leui, licet duro compendio, fune, vel gladio, quocunq; solatio destitutum, & nudum mortificare: immò in tantum blandiendo sibi mentitur eorum iniquitas, vt asiutè dicant, Non expellimus clericos ab Ecclesijs, vel monachos, aut moniales à claustris: sed bona eorum sub fiscum, & coronam mittimus, vt nihil amplius ab aliis exportandum relinquatur, sed his peraugendis noua eleemosyna distribuatur. Quod quàm execrabile, ac detestabile sit, ipsi viderint, qui hac scelerata malitia infamiam sibi comparant, & perpetuum cruciatum, ac stirpi generationiq; suæ æternam egestatem: quæ in domo impii, vt lepra in leproso, hæreditaria lege manet. Constat etiam referente Theoderico Rege Gothorum de libertate cleri, quòd qui mendicitatem tollit à monasteriis, & claustris, eam inueniet in Principum aulis. Quod quàm verũ sit, secreta miseria plus edocet; quàm minuta hac pagina congruit enarrare. Verè possent hic præter mille alia testimonia ex nomine ostendi potentissimę Principum, ac nobilium familiæ: quæ vt olim sorte sua contentæ sine sacrilegio, & vestium, & epularum inani luxu liberaliter in splendida opulentia (abundè propria egenis tribuentes) vixerunt: ita postmodum manus rapaces, ad sacra præsertim æraria, prætextu fictæ necessitatis mittentes, inopia pressi, ad aratra, vt sudore victum quærerent, descenderunt: sub quo indies iam gemere, & inconsolabiliter plures viuere non ignoro. Aurum, & argentum pia manu collectum dum Ecclesia habuit, ne corruerent in abiectam conditionem, multis & magnis hominibus vel dando, vel mutuando succurrit.

At postquàm inde sublatum est, nec reparari permittitur, quisque in maxima infelicitate experietur, quàm miserabile sit viuere absque mutua subuentione fidelium Christianorum.

Intentio sacrilegorum crudelissima.

Occidẽtes hominem fame.

Verbum hæreticorum.

Opus execrabile.

Mẽdicitas à monasterio electa reperit in aula.

Sacrilegi semp egentes.

Nobiles ad aratra pressi.

Ecclesia semper subuenit angustiatis.

De nimia præsumptione sacrilegorum.

CAP. XXIII.

XTANT apud Cassiodorum lib. XII. notabiles epistolæ: quarum vna sub titulo Edicti sic habet: Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, si et ibi furta, ac sacrilegia porrigis, vbi te minimè laetre cognoscis? vt illudas oculis fortasse mortalibus: quamuis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio. Quanta verò cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod diuinitas non possit aduertere? Sed ne similis vlterius grassetur præsumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare possit excessus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude versatus, & militia careat, & compendium propriq; facultatis amittat. Grauiore siquidem pœna plectendus, qui vsq; ad iniuriam diuinam, suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantum: possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in Regali largitate posita peruaditur? Possessio eius, stabile munus principis est. Quemadmodũ præsumat subiectus contingere, quod Deo respicit humilitatẽ domi nantis offerre? Additur, quòd talibus non dare tulisse est: & meritò, quando qui potest esurientibus subuenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates est, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia, nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere: addendo perdit, qui retinendo collegerit, & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

Diuinitas oculi mortalibus nõ fallitur.

Edictum Theo. Regis Goth.

Pauperes habeãt dona regnãtiũ

Esurientes occidit, qui quod põt nõ affert.

Crudelitas maior est.

Pauper fit.

De restitutione sacrorum vasorum S. Petri.

CAP. XXIIII.

EFERT idem Cassiodorus eodem libro aliquot sequentibus capitibus, q̃ postq̃ Rex Gothorum Alaricus vrbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris luminibus deportari manibus diripientium imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum? si reuerendorum Sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Vrbis (à Stilicone lacessitus) vastatione ditauit. Roma etenim, vt antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. X V. historiarum suarum fo. 489. asserit, gentium domina, Christianæ fidei domicilium, omni ope destituta capitur à Vestrogotho Rege: qui etsi esset Arrianus, tamen longè mitius victoriam in deuictos hostes exercuit, quàm complures nostri temporis Principes in subditos, & fideles ciues suam potentiam extendunt. Quamuis enim direpta fuerat Roma, tamen sacris ædibus, & omnibus in eas confugientibus, quadam incredibili pietate parcebatur: immò ipsi Gothi

plerosq̃

Alaric' rex vasa sacra sacris locis restituit.

Vasa Sanctorũ.

Roma gentium domina.

Mitiores olim Arriani q̃ moderni Christiani.

plerosq; Romanorum suis humeris in templa portauerunt, ne in cæteros milites minus clementes inciderent, prout S. Augustinus, & Orosius, hanc historiam iam sibi magis compertam tradiderunt. Ille enim in III. lib. de Ciuit. Dei cap. XXVIII. Gothis admirandam clementiam tribuens, inquit: Gothi tam multis Senatoribus pepercerunt, vt magis mirum sit, quòd aliquos peremerunt. Hic verò Orosius lib. VII. cap. XXVIII. miris exclamationibus in laudem Gothicæ gentis vtitur. Ibi enim videre licet, Gothos vehementer horruisse sacrilegia, & non solùm sacra vasa aurea, & argentea, magnitudine, & pondere, ac pulchritudine pretiosissima, in sacras ædes retulisse: verùm etiam omnes tam ethnicos, quam Christianos ad Sanctorum Basilicas confugere volentes, è medio interiectu Vrbis, exertis vndique ad defensionem gladiis, saluos & liberos deduxisse. Hæcq; contigerunt circa annos Domini CCCCC. XIIII. teste Sigisberto.

Gothi portabãt debiles ad templa.

Augustinus & Orosius.

Gothi mptis pepercerunt.

Sacrilegia Gothi horruere.

Anno Domini 414.

De sacrilegiis, & differentiis, ac pœnis eorundem.

CAP. XXV.

NE autem quempiam lateat horrendi criminis huius sacrilegii, hæresis, ac schismatis execrabilis impietas, censendum est id fieri, quoties vel personis, vel locis sacris (vt D. Brunus lib. V. cap. vltimo de hæreticis integrè asserit) iniuria irrogatur, aut Ecclesiastica bona profanantur. Ac primùm quidem, vt varii sunt gradus, & dignitates sacrarum personarum: ita variæ quoq; pœnæ sunt sacrilegii, quod in personas Ecclesiasticas perpetratur. Si quidem alia pœna in eos statuta est, qui hostilem & sacrilegam manum in S. Ro. Ecclesiæ Cardinales iniecerint: alia in violatores Episcoporum: alia in eos, qui sacerdotes, & clericos violenter inuadunt: alia in raptores sacrarum virginum, & rerum Deo ac Ecclesijs dedicatarum. De quorum pœnis infligendis satis iusta, & seuera prouisio in municipalibus regnorum Aquilonarium legibus facta est, si alias iura vigorem, & executorem haberent, iuxta criminum excessum, & atrocitatem. De D. Cardinalium rarissimè illuc venientium, offensoribus, non minor pœna sumeretur, quàm si Regia maiestas læsa foret: hoc est, condemnatio ad truculentissimam mortem. Sed is casus nunquàm accidit in his terris, quin potius tam sublimibus personis omnis reuerentia, & obedientia exhiberetur, quæ summo principi ostendi posset, & deberet, prout charissimus frater & antecessor meus D. Io. Magnus Gothus declarat in sua Metropoli Vpsalensi. Pariter & aliis S. Rom. Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ legatis, ingenti honore & liberalitate semper susceptis, Deoq; propitio suscipiendis. Violatores verò Episcoporum vti plures, & graviores sunt, ita & legibus humanis difficulter arceri, vel iudicari possunt: nisi Deus, qui pro ipsis corripit Reges (quibus & præcepit, ne tangerent christos eius) suo iudicio per legitima tribunalia iudicium fieri præcipiat, vt proscribantur, deponantur, ac degradentur: quemadmodum & multi Imperatores, Reges, Duces, Comites, & Equites aurati pro enormibus delictis deponi, & puniri solent: ne alicuius effrenis impietas inulta linquatur, donec Deus arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Ideoq; nullus in sublimi potestate constitutus præsumat alienum iudicare seruum, qui domino suo stabit.

Sacrilegium fit.

Pœnæ variæ sacrilegorum.

Municipalia iura Aquilonarium regionũ.

Legati Apˢlici semper humanissimè excepti in Aquilo.

Impietas nõ manet inulta.

De portentosis sacrilegis. & eorum infami vita, & horrendo fine.

CAP. XXVI.

Pœnæ violãtiũ sepulchra.

COGITENT ergo audaces sacrilegi non frustra summos Pontifices tam Canones, quàm ipsos Imperatores leges aduersus violatores communium sepulchrorum seueriter statuisse: quantò magis in eos, qui tumbas sanctorum Martyrum desolare præsumunt? Propterea perpendant, ac reuoluant veteres, ac nouas historias, & nullibi inuenient sacrilegos aliter, quàm infami morte defecisse. Probat hoc sufficienter Trogus Pompeius, & eius abbreuiator Iustinus: ex quibus nonnullos adducere placuit, vt formident Christiani sacrilegia committere, quando tam infeliciter ea temeritas successerat, etiam illis, qui idola coluerunt. Cambyses (inquit Iustinus) Persarum Rex ad Ammonis templum expugnandum exercitum misit: qui tempestatibus, & arenarum molibus oppressus, interiit. Xerxes quoque Persa quatuor millia armatorum Delphos ad templum Appollinis diripiendum mīsit: quæ manus tota imbribus, & fulminibus deleta est. Philomenes Græcorum Phocensium dux, postquàm Apollinis templum spoliauerat, sequenti prælio primus inter confertissimos hostes dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impiissimo sanguine luit. Brennus Gallorum dux, quasi terrena spolia forderent, animum ad deorum templa conuertit, scurriliter iocatus, Locupletes deos largiri hominibus oportere. Sed idem posimodum cùm dolorem vulnerum ferre non posset, pugione sibi & infamem, & crudelem mortem consciuit. Antiochus Syriæ Rex sperans se sub specie tributariæ necessitatis excusatius sacrilegia cõmissurum, adhibito exercitu nocte tẽplum Dindymæi Iouis aggreditur: qua re prodita, concursu incolarum cum omni militia interficitur. Totus etiam ille Brenni exercitus (qui Tholosam reuersus est) comprehensus pestifera lue, non prius sanitatem recuperauit, quàm aurum argentumq; sacrilegijs quæsitum, in Tholosensem lacum mergeret: quod longo post tempore Cępio Romanus Consul abstulit: quodq; sacrilegium causa excidii Cæpioni, exercituiq; eius postea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut vltor sacræ pecuniæ, insecutus est.

Sacrilegi morte infami perecũt.

Cambyses.

Xerxes.

Philomenes.

Brennus.

Antiochus.

Aurum Tholosanum.

Adhuc de similibus sacrilegis.

CAP. XXVII.

Alexander.

ALEXANDER Syriæ Rex, cùm militibus stipendia deesset, in templo Iouis solidum ex auro Victoriæ signum tolli iubet, facetis iocis sacrilegium circunscribens: nam victoriam commodatam sibi à Ioue esse dicebat. Interiectis deinde diebus in sacrilegio deprehensus est, & à suis desertus, à latronibus capitur, perductusq; ad hostem suum Gryphum, interficitur. Hi pauci ex tota multitudine sacrilegorum adducti, documento esse possunt, non semper verum esse, quod sacrilegus Dionysius Siculus iocando dixit,

Gryphus.

Dionysius.

Ecce

Ecce quàm securi nauigant sacrilegi. Profectò non omnes hactenus secura nauigauerant aura, præsertim in Suetia, & Gothia: de quibus mihi specialis sermo est: qui vel Ecclesiam oppressérant, vel auxiliares manus ab ea retraxerant. Noui enim aliquem ex Principibus regni Gothorum, quingentos equites in quotidiana familia satis magnificè aluisse: cuius soror circa annum Domini M. D. XXXV. in ordinem plebeiæ multitudinis redacta, pœnam patitur, quòd maiores sui non satis pii fuissent in Ecclesiam, & Dei ministros: in quos ne prædium aliquod conferrent, voto pertinaci sese dudum astrinxerunt: quo casu multi à summo culmine nobilitatis ad vilissimam conditionem sunt detrusi. Iustum quippe est, vt ignobiles fiant, qui Deum, à quo est omnis nobilitas, in Ecclesiæ ministris contemnere non verentur. Neque opus est ad confirmandum hoc argumentum, exempla à diuinis literis petere: nam sacra historia vix aliquid frequentius, aut horribilius inculcat, quam horrenda illorum tyrannorum, & sacrilegorum supplicia, qui ab initio institutæ Ecclesiæ, diuino sacerdotio iniurias, irreuerenti, & feroci ingenio irrogârunt.

Depositio potẽtum.

Ignobiles quare multi fiunt?

Scriptura sacra exhorret sacrilegos.

De plagis sacrilegorum &c.

CAP. XXVIII.

NVM tàmen hic ex Iosue VII. referre congruit de Achàm: qui inter sexcenta millia pugnatorum, iussu Domini per tribus, familias, domos, & nomina quæsitus, repertus, & confessus est hoc modo: Vidi inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamq; auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & fossa humo absondi &c. Quæ omnia extracta, & proiecta ante Dominum, tulit Iosue, filios, filias, boues, oues, asinos, tabernaculum, & cunctam supellectilem ipsius Acham: quem & duxit ad vallem Achor, & ait illi: Quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac. Lapidauitq; eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt, lapidum aceruo id testante in hunc diem: locusq; vocatur Vallis Achor in sempiternum. Quo facto auersus est furor Domini ab Israël, vt denuò ad gratiam recepti, de inimicis triumpharent: paucisq; eorum percusserunt vno die XII. millia oppressæ ciuitatis, & Regem suspenderunt. Solq; & Luna, vt victores in cæteros hostes, quinque scilicet Reges potentissimos, ficrent, stationem sui cursus annuerunt. Præterea cunctas gentes inimicas eis resistentes, in omnibus terris circumiacentibus, speciali numero Reges XXXI. gladio, furca, incendio, vel lapidibus deleuerunt. Domini enim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent. Dominoi enim, & Mosi seruo eius (prout nunc inconuertibiles sacrilegi, & hæretici) semper durissima ceruice restiterunt, & indies adhuc resistunt, donec similiter, aut grauius puniantur. Vnum tamen hic addendum venit, quomodo durus ille persecutor populi Domini Adonibezech, fugiens è prælio, Israël comprehensus est, & cæsis summitatibus manuum eius, ac pedum, in squallore sedens dixerit: Septuaginta Reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus: ne fortè sacrilegi punigentis conscientiæ flagitium (fame Ecclesiasticas personas occidendo) cum Lamech

Acham fur.

Siclus 20. obolos habet.

Vallis Achor.

Lapidatus è fug

Victoria redit.

Reges 31. perire.

Sententia Domini fuit.

Iudi. 1.

Reges 70.

Lamech.

dicere cogantur, Occidi virum in vulnus meum, septuplum vltio dabitur de Cain, & de Lamech septuagies septies, quia milliẽs audierant, & audiunt cauendum esse ab hoc nequissimo & crudelissimo facto: quia opprimùt alium, vt ipsi oppresso res semper grauius torqueatur: prout video D. Ambrosium Politum Archiepiscopũ Compsanum super quartum caput Gene. diligenter annotasse, videlicet inferentem alteri iniuriã, sibi primùm & maximè inferre. Possent quidem viri Ecclesiastici vim vi quandoq; repellendo, graues vlcisci violentias, aut duras auertere persecutiones: sed cùm in bono vincendum sit malum, scuto patientiæ aduersa grauissima venient toleranda: vt fortè eo genere pugnandi sese à mortifera vexatione, & proximum a malo proposito, & pessimo opere liberare possint, exemplo & consilio beati Gregorii: qui de seipso (vt prædictus D. Archiepiscopus Ambrosius cap. prælegato refert) testatus est, se potuisse Longobardorum tyrannidem debellare, ita vt ne vnus quidem in Italia remansisset: maluisse tamen cum cæteris iniquum sufferre iugum, quàm se Dei, & Christi Regis pacifici vicarium, sanguini admiscere. Veruntamen ea mensura & modo ferenda est iniuria, vt non conturbetur Reipublicæ tranquillitas, & commune bonum.

Ambrosius Politus.

Iniuriã inferens sibi primũ nocet.

Scutum patientiæ.

Gregorius potuit, sed noluit se liberare de pſecutione Lõgobardorum.

Modus ferendi iniuriam.

De remediis sacrilegiorum auertendorum.

CAP. XXIX.

CONSYDERATA prædicta Prælatorum indicibili patientia, vitæq; sanctitate, & horrore tam inimensi sceleris, & infamia sobolis procreatæ, ac procreandæ, grauiq; Ecclesiastica censura, & multis ac infinitis malis, ex odio & discordia secuturis, sæpissimè Reges & Principes Aquilonares, offensos Episcopos & prælatos, ob vitæ sanctitatem & admirandam fidei constantiam, ne illatæ iniuriæ Deo vltore vindicentur, recipere solent ad gratiam & fauorem: quemadmodum potentissimus Rex Suetiæ Magnus cognomẽto Ladalaas, cum sanctissimo Antistite Brynolpho Scarensi, seditiosis procurantibus pro hoste reputato, atq; pluries ad mortem quæsito, celerrimè cunctis admirantibus, & congratulantibus in gratiã venit. Die etenim Assumptionis beatissimæ Virgini dedicato, circa annũ Domini M. CC. LXXXV. solẽni missa Pontificis audita, depositisq; à se, & satellitibus suis omnibus armis, ante pedes altaris & Præsulis se prosternens, humillimè sceleratiꝓpositi veniã sub Ecclesiç disciplina petiuit, & accepit, Pontificem in arcem suam Regiam, honorificè, vt secum pranderet, adducens: indeq; secutum est, vt serenior conscientia Regis fieret, & Episcopo ac clero eius vbiq; daretur tranquillitas maior: quod exemplum necessitate per occasionem exorta, quantò magis & Reges, & Præsules (seclusis susurronibus) in mutuam gratiam redeuntes, secuti fuerint: tantò quietius, & amœnius vtriusq; gubernia solidantur, & crescunt. Dixi, Susurronibus seclusis: quia hi vt detractores clàm & secretè, immò & publicè ita innocentes plerunq; in moribus, vita, fama, & omni actione maculant, vt grauius ea malignitate feriant, quàm si eisdem in fronte & oculis infligerent vulnus. Magnam sortitus est laudem Serenissimus Princeps regni Suetiæ Suanto, qui tales artifices venenatæ linguæ nunquàm passus est altero absente aliquid enarrare: sed iussit hunc eo loco, quo loqui, vel detrahere cœpit, donec para altera responsura accederet, firmo pede manere. Idq; sine dubio

Horror sceleris reuocatà malo

Cõcordia restauratur.

Magnus Rex Brynolphus Episcopus. 1285.

Cõcordia beata

Natura pessima susurronum.

Suãto princeps

fundatum

fundatum sciuit in veteri lege Deute. XIX: Si steterit testis mendax contra hominem accusans eum prævaricationis, stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, & iudicum, qui fuerint in diebus illis. Itaq; nec susurrones, nec detractores quis bonus Princeps audiat, si à sacrilega suspicione æstimari velit immunis. Verba enim susurronum penetrant ad intima cordis. Prouer. XXVI. Primùm omnium tales aduersus Ecclesiarum pastores, vt bona eorum auferantur, instanter insistunt. Testis mendax Deut. 19.

De periculosa vexatione parentum, & exemplo resipiscendi.

CAP. XXX.

ORSITAN opportunè superioribus capitulis declarantibus, quàm impium sit violare patres spirituales, nonnihil eisdem superaddetur, quàm inhumanum etiam sit, dissolutis moribus bonos molestare parentes, eosq; vexare, quibus ipsa natura semper admonet obedire, quemadmodum in bestiis tigridum aspicitur, & ciconiarum: quæ eiusdem naturæ instinctu genitores suos nedum cibis senecta instante refouent, sed excidentibus plumis à frigore tegunt. Affertur ideoq; exemplum non incongruum hoc loco, quomodo ab huiusmodi naturali lege erratur, & rursus conditore naturæ iuuante, reditur ad eam. Atq; inter alia magis pium adest de Rege Franciç Dagoberto documentum: qui iram patris sui Lotharii Regis meritus, eò quòd consiliarium eius cæsum, & detonsum dehonestauerat, Parisios ad Ecclesiam S. Dionysii confugit: & quia inde nullo modo extrahi potuit, locum illum semper cordi habuit. Tandem patre mortuo, regimineq; suscepto, ad vltimum correxit vitam, prout sequens eius publica confessio attestatur: qualem pœnitentiam si oppressores Ecclesiarum tempore opportuno imitando prospicerent, forsitan & ipsi, & stirps, ac plebs eorum in amœniori quiete viuerent, & securiori conscientia vltimo surgente fato hinc emigrarent, prout in sequenti capitulo declaratur. Natura tigridũ & ciconiarũ. Dagoberti Regis Franc. facinus.

De piissimo exemplo recompensationis domibus, & personis Ecclesiasticis iustissimè faciendæ.

CAP. XXXI.

Attestatio Dagoberti Regis Francorum.

DAGOBERTVS Magnus diuina clementia Rex Francorum. Omnibus regni sui primatibus, immò cūctis Christifidelibus præsentibus & futuris. Notum facimus, quòd patre meo Lothario defuncto, paterni regni curam suscepi: sed iuuenili ductus leuitate deceptus, Regalis officii debitum neglexi: & maximè inter alios excessus meos, Ecclesiarum Dei destructor, & dissipator esse cœperam, nec diuinæ maiestatis oculos, nec hominum veritus acclamationem. Tandem Dei benignitas obstinatæ mentis superbiam conterens, virga correctionis iniquitates meas correxit, & mihi castigato veniam non negauit &c. Quasi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum sanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam seruitiis construerem &c. Igitur sub certa spe remissionis peccatorum nostrorum, reddentes alacri studio votum, quod fecimus, Ecclesiam in honorem sanctæ Trinitatis, & sanctæ Mariæ construximus: quam sublimare, & Regali munificentia ditare decreuimus &c. Datum in monasterio Vissenburgensi mense Maio, anno regni eius XXIIII. & anno Domini DC. XXIII. Quod monasterium ordinis est diui Benedicti, VIII. milliaribus ab Argentina secundum Rheni cursum distans. Refert præterea Sigebertus in morte huius Dagoberti, de quo per visionem cuidam reuelatum est, quòd anima eius ad iudicium rapta fuit, & multis Sanctis contra eam pro expoliatione suarum Ecclesiarum reclamantibus, cùm eam iam mali angeli vellent ad pœnas inferni rapere, interuentu sancti Martyris Parisiensis Dionysij, cui ipse maximè deuotus fuerat, à pœnis liberata est. Huius etiam filius Sigebertus à sancto Amando baptizatus, cunctis tunc tacentibus, infans XL. dierum, respondit Amen.

Deus pœnitentibus veniam præbet.

Monasteriū Vissenburg.

S. Dionysius liberauit aīam Dagoberti.

Infans 40 dierū baptizatus respōdit Amen.

De necessa-

De necessaria extirpatione errorum, & falsarum doctrinarum.

CAP. XXXII.

EC minus pœnitendum erit, præsertim Principibus Aquilonarium regionum, quòd contempta maiorum pacifica doctrina, ac pijssimus moribus, admiserint errorum magistros, auribus seruientes: qui propriæ prudentiæ ita ardenter inhærent, & assentiunt, vt nulla scripturæ veritas, aut ratio, æstimari, recipi, aut pro dogmate legenda tradi possit, vel debeat, nisi eam approbauerint sacrilegi nouatores: quorum tamen ita discors opinio est, vt ne in vna quidem ciuitate, domo, vel camerula idem sentire possint. Cuius erroris causa est ignorantia, vel deprauatio scripturarum, ac odium, quo feruntur in sapientes, veram religionem cum doctrina conformiter, & vbiq; profitentes: eò quòd nulla religio (teste Lactantio) sine sapientia suscipienda est, nec vlla sine religione probanda sapientia. Et ita summi viri veritatem attigerunt, & bene tenuerunt, vbi aliqui per infucatam eius interpretationem falsa opinione illusi, retrorsum abierunt, & demum in profundum errorum descendentes, & agnitam veritatem impugnantes, omnem Christi fidelium vnitatem ad summam discordiam (in qua quotidie suspirant oppressi) attraxerunt: quasi verum prouerbium non esset, Vnus ædificans, alius destruens, minimè proſperabitur. Respiciant ergo cordati Principes, magnanimiq; Duces, quàm confusissimum sit, & ludibriosum, si ductores exercitus, alteri quàm proprio victoriam fauendo Principi, sunt discordes: & vt apertius prospiciant casum, diligenter consyderent, si in vno exercitu tot fuerint duces, quot legiones, quot cohortes, quot cunei, quot alæ: primùm nec iussu poterit acies (vnoquoq; periculum recusante) faciliter dirigi, neq; quòd suis propriis consiliis vtantur omnes, discretius temperari. Diuersitas enim affectuum parit ineuitabilem perditionem. Auferantur ergo impiorum dogmata, & cessabunt iurgia: extirpentur mores, & violentiæ hæreticorum nequissimæ, & vbique instar aureæ ætatis pax erit, & concordia dulcis.

Magistri errorũ

Hæretici semp discordes.

Causa discordiæ.

Religio & sapientia coniuncta

Vnus ædificans & alter destruens, periclitãt.

Duces discordes.

Dogmata impiorum auferenda

De optimo remedio discordias, hæreses, schismata, ac reliquos detestabiles abusus abrogandi.

CAP. XXXIII.

VEMADMODVM annis superioribus nonnullis Lutheranæ impietatis professoribus, more seditiosorum studentium, è Viteberga oppido Germaniæ ad Aquilonaria regna reuertentibus, posthabita ratione legum, & Canonum, de rebus fidei coram laicis, pulchrum videbatur disputando veritatem opprimere, & errores inducere, atq; vi & metu trepidantes Catholicos, expresse tamen nunq; consentientes, obruere, & ad suas ineptias compellere, & coram simplici populo omnia sua vera esse, & seruanda præseri-

Studentes Vitebergenses seditiosi.

Remedium efficacius.

bere: Ita & optimum, ac necessarium reducendæ securitatis erit remedium, vt autoritate Regum & principum, quæuis errata iuxta laudabilem veteris Ecclesiæ ritum, arbitrio & integritate bonorum hominum, quoad fieri potent, obliterentur, & diligenter præcaueantur, ne amplius tam pernicioſæ & illicitæ disputationes, toti populo incessanter nocituræ, Principum constitutione permittantur, scilicet vt

Constitutio catholica.

nemo siue clericus, siue laicus, publicè vel priuatim (vt sanè D. Brunus vltimo cap. VI. lib. de hæreticis pro publico bono suadet) de fide Catholica propria autoritate disputet, & ea, quæ à sacris Conciliis semel diffinita sunt, denuò in dubium reuocet: ne nouæ nascantur hæreses, aut semel extinctæ, in grauius Ecclesiæ damnum reuocentur. Decet enim salubriter decreta, stabili firmitate perpetuò fore permansura. Non enim omnium est (teste Gregorio Nazianzeno publicè, & semper de Deo

Grego. Nazianzenus.

contendere, disputare, vel exquirere naturam: nec ita vilis est sacræ scripturæ sermo,

Circùstantiæ necessariæ.

vt vulgo indocili, & homunculis reptantibus adhuc pateat: immò nec semper, nec omnia, nec omnibus, nec ab omnibus sunt proferenda. Sed est & quando, & quibus, & inquantum, & eorum, qui ingenium, atque industriam sumpserant in disciplinis speculatiuis, atque eorum, qui nórunt, amotis corporalibus, incorporalia & spiritualia conspicari. Sed ante omnia illorum est, qui & anima, & corpore iam purgati sunt, vt minimum qui certè purgantur. Qui verò minus purus est,

Impurus nil rectum iudicat.

quomodo audet purum contingere? &c. Hæc autem post illa quoque proferenda sunt, in quibus delectati sunt, cantica, post ventris, & eorum, quæ sub ventre sunt, curam: à quibus etiam hoc delectationis loco ducitur, si de rebus diuinis contentio moueatur, vt in controuersiarum certamine delectentur. Virtus præterea, & capacitas est in auditore attendenda, quia diuina mysteria non nisi à puris, & per puros

Capacitas auditoris attẽdẽda

sunt tractanda, qui scelcribus & sacrilegiis non fuerint inquinati.

De temerariis disputatoribus prohibendis.

CAP. XXXIIII.

Temeritas disputantiũ cohibenda.

EGES igitur, quæ disputationes & tractatus, tam publicos quàm priuatos, de Deo & fide Catholica prohibent, non examinationem, & doctrinam scripturarum interdicunt, sed eorum tantùm temeritatem coërcent, qui non verentur propria autoritate de dogmatibus fidei disputare: immò noua, & falsa dogmata pro veris asserere, & aliorum animis instillare, & quæ semel rectè diffinita sunt, in dubium reuocare, condemnare, & retractare, quasi ipsi soli sint Apostoli, soli prophetæ, soli magistri: non solùm

Errantes secum multos in errores ducunt.

errantes ipsi, sed multos etiam alios in barathrum errorum suorum præcipitantes. Ac

Temerarii & pertinaces hic taxantur.

talem quidem disputatorem ita alloquitur prædictus Nazianzenus, referente eodem Bruno: Esto tu excelsus, & excelsorum superior, & supra nubes ascende, si libet,

Theologi facti in momento.

& inuisibilia conspicare, & ineffabilia sermone complectere: supra Heliam assumere, & supra Mosen facie ad faciem vide, si potueris, Deum: supra Paulum quoque ad tertii cœli eleuare fastigia: cur & alios sub die vis plasmare? cur Theologos sub momento temporis facis? qui de diuina natura differant, cùm suæ sint vitæ adhuc penitus ignari, vt putes eos velut inspiratam à te magis, quàm elucubratam susceperisse

Examẽ vespæ

doctrinam, & imperitorum verbis quàmplurimos agis conuentus? vt quid araneis colligas infirmos, & contralus, velut sapientiæ eis aliquid largiturus? vt quid exa-

men

men vesparum aduersus fidem concitas? vt quid dialectica religionem decorare se credit, vbi magis per dialecticam religio fœdatur? quasi gigantomachia aduersus Deum pugnatur in terra &c. Optima ergo lex Platonis est, ne quis iuuenum quærere audeat, rectè ne an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaq; voce rectè, tanquam à diis compositas, concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem, si quid excogitârit, principibus, nemine iuuenum audiente, referre. Hanc legem Platonis Eusebius lib. XII. Præparationis Euangelicæ, & Marsilius Ficinus in lib. De religione Christiana probat, adolescentes non temerè de religione iudicare debere. Nam & secundum August. de legibus temporalibus, cùm fuerint institutæ & firmatæ, iudici iudicare non licebit, sed secundum eas.

Gigãtomachia.

Lex Platonis.

Senes principibus referãt excogitata.

Adolescentes.

De forti constantia tempore hæresum, ac schismatum obseruanda.

CAP. XXXV.

PERSECVTIONEM, & exilium XXXIII. annis propter fidem sustinens, semper notaueram admirabilem Dei clementiam sperantibus in se misericorditer affuisse, & ita cum tentatione dedisse prouentum, vt nullius hominis læsa fuerit constantia, qui firmo proposito, & opere perstiterat in sua [illegible], & iurata sanctissima religione. In quo tamen tentamine maiorem constantiam in sexu fragili, monialium scilicet, viderã, partimq; à fidedignis seruari perceperam, quàm in professis religiosis, aut sacerdotibus ordinatis: qui ad omnem venti motum nulla facta resistentia, post seculum & carnis desideria abeuntes, turpiter defecerant: & hi respersi luxurie luto, secum quoscunque malè persuasos detraxerant in perditionem, maximè quia Satanam præuenerunt in tentatione, periculis sese vltro exponentes, dum fragiles ipsæ personæ constantissimè seruando regulam, steterunt aduersus omnes impugnatores. Cuius rei vnum aut alterum è multis sufficiat adduxisse exemplũ, præsertim in Imperiali ciuitate Lubicensi Germaniæ inferioris ostensum: vbi circa annũ Domini M.D.XXV. moniales S. Annæ magno numero effossa humo noctis tempore, lignis & lateribus ianuas, & muros reparârunt: quos impurissimi Lutherani (nescio qua potestate conniuente) impunè de die perfregerunt. Item in Rostochio, ne per similes homines extrahi possent castissimæ virgines à monasterio, brachiorum manuumq; complexu more formicarum, immobiles sese reddiderunt. Item moniales S. Birgittæ in Suetia ad nobilium nuptias incessanter stimulatæ, mortem potius eligentes, quàm castitatem Deo consecratam contaminare, vllo modo consentirent. Ita & aliæ personæ similes pluribus in locis constantissimè perseuerant, vbi plures viri turpissimè sunt collapsi: quia vt tempori se conforment, furem videntes, currunt cum eo, atq; cum adulteris ponunt portionem suam, donec Deus iam tacens arguat eos, & statuat pœnas contra faciem eorum: vt & hi, & alii hæc intelligant, qui obliuiscuntur Deum.

Exiliũ 33. annorum.

Sexus fragil? cõstantior repertus in persecutione Lutherana.

Moniales Lubicenses constantissimæ.

Rostochienses.

Vastenenses.

De eodem, quòd in opinionem hæreticorum non est descendendum.

CAP. XXXVI.

Temporisantes periculosi.

BLANDA admodum, & nimium pernicioſa licentia multos hoc infelici æuo decipit; vt tempori ſe conformantes, remiſsiusq; agentes, non ita auſterè viuant, nec regulas obſeruent, vti olim à patribus fuerat inſtitutum: quia iam ſubtilior, inquiunt, eſt mundus, & grauiora tentamina fragilibus offeruntur: & ita de ſimilibus argumentis ſerpentinæ ſcholæ in paradiſo inſtitutæ: quaſi ſecuriores ſorent in omni optata proſperitate, quàm in tentatione, & flagellatione iuſtorum, in qua perficitur virtus: vel quaſi pacem ampliorem conſequantur in Republica, quando remiſsiori deuotione ſeruiunt in Eccleſia: prout præfectus Valentis blandè monere conatus eſt Magnum Baſilium, vt tempori parêret, & non tot Eccleſias propter prauam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur &c. Cui reſpondit: Adoleſcentibus, inquit, hæc verba congruunt: illi, & illorum ſimiles, talia promiſſa reſpiciunt. Qui autem diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his (ſi contingat) etiam omnes mortis ſpecies amplectuntur. Amicitiam autem Imperatoris magnam quidem cum pietate iudico: ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; præfectus fæuiret in eum, ſtultumq; vocaret, S. Baſilius ait: Hanc quidem ſtultitiam ſemper habere exopto. Præterea Gelaſij Papæ doctrina eſt, quòd in his, quæ ad fidem pertinent, requiſiti, aut rogati, vt impiorum voluntati condeſcendamus, non ad inferiora deſcendendo deficiamus: ac propterea non condeſcendendum his, qui ex ſuperiori loco à Catholica & Apoſtolica communione, ad inferiora quæq; & ad hæreticam, damnatamq; confuſionem prolapſi ſunt. Fateor condeſcendendum eſſe infirmioribus: ſed ita, vt ab errore reuocentur ipſi, non vt nos eorum errori communicemus. Deſcendit Dominus de cœlo, vt hominem ab errore liberaret, non vt eius miſereretur errori. Sed & ipſe præmonuit, vt qui in tecto conſiſterent, non deſcenderent, nec ad ea, quæ in domo videntur eſſe tollenda. Rurſus Apoſtolus, qui abundantius omnibus laborauit, cùm de veritatis cuſtodia ageretur, clamat: Quibus nec ad horam ceſsimus ſubiectionis gratia, vt veritas Euangelii permaneret apud vos. Qui ergo hæreticis ita condeſcendunt, vt eorum erroribus conſentiant, hi non condeſcendunt ad ſubueniendum, ſed vt cum ipſis ad inferna demergantur. Quo pacto nullus Catholicus hæreticis condeſcendere debet, ſed mortem etiam prius pati, nedum corporis, bonorumq; periculum ſubire; quàm paternæ traditionis fidem ab omni prænaricatorum contagione diſcretam abroget, atq; relinquat.

Virtus perficitur tentatione. Baſilius Mag.

Species omnes mortis p eloquiis diuinis ſuſtinendæ. Gelaſius papa.

Hæretici deſcendant corrigendi ad Chriſtianos.

Cõdeſcẽdentes hæreticis deſcendunt.

De Prin-

De Principum funeribus, sepulturis, & testamentis.

CAP. XXXVII.

ANDEM omnibus huius vitæ cursibus diuerso viuendi genere consummatis, restat videre nouissimum spectaculum, quod in Septentrionalibus terris erga Principum, ac nobilium funera, tam vetusto quàm recenti tempore, solitum est obseruari. Mos antiquorum erat, cadauera Principum in frondosi arboribus, præsertim quercinis, tanquam sacris locis numinibus consecratis, suspendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus saxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circũseptis, humi cum gladio & claua recludere, quemadmodum in primo huius operis libro de superstitioso paganorum sepulturæ ritu, deprehenditur visitatum: prout etiam Saxo lib. VIII. de victo, & mortuo Danorũ Rege Haraldo meminit: cui victor Rex Suetiæ Ringo fastuosissimũ adhibuit funeris cultum. Hęc etenim pietatis cõditio est, vt victum victor inferiis prosequatur: & qui defuncto hosti teste eodem Saxone lib. III. iusta persoluerit, superstitis sibi fauorẽ adscisc: viuumq; beneficio vincit, quisquis extincto studiũ humanitatis impendit. Longe tamen Christiana religione susceptа meliori modo vitę, ac morti, & famę, ac soboli nunc prospiciunt, q̃ vllo transacto æuo, hac potissimùm ratione, vt quæ ad animæ salutẽ, domus incolumitatem, subditorum pacem, & debitorũ solutionem pertinent, maturè disponant. Sed prius Ecclesijs stabilita bona contribuunt, vnde eorum, hæredumq; memoria ad honorem Dei habeatur in æterna commemoratione. Sed heu dolor hac infelici tempestate prædia diuinis obsequiis multimoda votorum, literarum, iuramentorum, ac sigillorum firmitate exhibita, ac immemorabili æuo pacificè possessa, infami violentia rapiuntur ad humanos abusus, & Deo, cui tradita sunt, subtrahuntur, vt illis inseruiant. Ideoq; sacrilegi sunt, qui opes suas, quas vel ipsi, vel maiores eorum semel Ecclesijs donauerunt, reuocant. Nam omne, quod Domino consecratur, siue fuerit homo, siue animal, siue ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad ius pertinet sacredotum. Ergo qui à Domino, & Ecclesia auferunt,

Mors vltima linea rerum.

Mors sepeliẽdi antiquitus.

Saxo.

Conditio pietatis.

Dispositio in morituris.

Bona Deo dicata profanãtur.

Sacrilegi.

vastant, inuadunt, vel eripiunt, vt sacrilegi iudicantur: de quibus etiam Ambrosius c. sunt qui XVII. q. IIII. Tales Varense Concilium necatores egentium, & infideles appellat, ac ab Ecclesiis abiiciendos suadet. Ita & Concilium Agathense omnes condemnat, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas, retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donauerint Ecclesiis, vel monasteriis, crediderint auferendum, velut necatores pauperum, quousq; reddant, ab Ecclesiis excludantur. Sed omnium pessimi sacrilegi sunt, qui res immobiles Catholicorum principum liberalitate sacrosanctis Ecclesiis collatas, ab iisdem auferunt: grauiusq; censebitur, si in hæreticos, & schismaticos transferantur: idq; sacrilegii genus iure Canonum excommunicatione, infamia, carcere, exilio, & multa pecuniaria coercetur.

Necatores egentium.

Sacrilegi omniũ pessimi.

Pœna sacrilegorum.

De eodem.

CAP. XXXVIII.

OMNES Ecclesiæ raptores, eiusdemq; facultatum alienatores, à limine sanctæ matris Ecclesiæ anathematizãtur, & Apostolica autoritate pelsuntur, damnantur, atque sacrilegi esse iudicantur. Item si quis oblata Deo, dederit alteri, vel acceperit (vt o. In canonibus XVI. q. I. præter Episcopi, vel eius Vicarii consensum, ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit. Item qui res Ecclesiæ, iussu & largitione Principũ, vel quorũdam potentum, aut quadam inuasione, vel tyrannica potestate tenuerint, & filiis, vel hæredibus suis (vti iam factum videtur) quasi hæreditarias reliquerint, nisi citò res Dei admoniti ab Episcopo, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Item valde iniquum est, vt quæcunq; pro remedio peccatorum, vel salute, ac requie animarum suarum vnusquisq; venerabili Ecclesiæ reliquerit, à Christianis, & Deum timentibus hominibus in aliud transferri, vel conuerti permittatur &c. Vrbanus Papa sacrilegos perpetua infamia, aut carcere, aut exilio perpetuæ deportationis damnat. Pecunia Ecclesiastica furto, & rapina subtracta, reddatur in quadruplum iure Canonum. Item si qui monasteria, & loca Deo dedicata infringunt, & depositia, vel alia exinde abstrahunt, damnum nouies componãt, & immunitatem tripliciter, & veluti sacrilegi canonicè subiugentur. De iure ciuili, qui publica sacra compilauerint, capite puniuntur. l. sacrilegi ff. ad l. Iul. pecul. Præterea qui veteres, aut autoritate sanctæ Ecclesiæ, aut Catholicorum Principum, pro temporum, locorum, & personarum ratione abrogatas leges rursus propria temeritate reuocant, & pro legibus citant, tanquam qui nullo autore habito, falsis constitutionibus vtuntur, veluti falsarii puniuntur: quorum pœna olim erat, aquæ & ignis interdictio: hodie verò deportatio. Et si seruus sit, qui admisit, vltimum supplicium.

Pœna eorũdem

Dãs & accipiẽs anathema sit.

Pœna perpetua

Infamia perpetua.

Pœna capitis.

Falsarii deportatione puniũtur.

De fals

De falsis interpretationibus legum, & scripturarum.

CAP. XXXIX.

EADEM etiam pœna tenentur, qui falsis interpretationibus leges dolo malo corrumpunt: cuiusmodi sunt, qui sacram scripturam Veteris & Noui testamenti, sacros Canones, & sanctorum Patrum scripta, de vna lingua in aliam falsò transtulerunt, vel his ipsis aliquid addunt, aut detrahunt. Si enim falsi pœna tenentur, qui edicta publicè proposita dolo malo corrumpunt, quantò grauius puniendi sunt, qui diuina mandata Spiritu sancto autore scripta, atq; omnibus fidelibus proposita, sacrilega mente deprauant, atq; corrumpunt. Sic & qui verba sacrarum scripturarum, & legum captant, & secundum propriam ingenii virtutem, vel intelligentiam ea legentes, vel docentes, in alium sensum, quàm spiritus veritatis exoptat, detorquent (si quidem id dolo faciunt) vt hæretici, & rei criminis falsi plectuntur. Ita Gregorius VII. VVladislao Bohœmorum Duci scripsit, ac prohibuit, ne (vt optauit) scriptura sacra verteretur in linguam vulgarem: quoniam tam secreta maiestas est in ea, vt difficulter translatæ, sensus secretorum Dei poterit in ea postmodum deprehendi: immò nunquàm deuotior fieret populus, quando sciens facilitatem in contemptum verteret, quod in reuerentia consueuerat admirari, & iam in ceruisiaria taberna irrisorie decantatur. Qui autem legumlatores, & earum iustos interpretes, aut alios quoscunq; Catholicos calumniantur, pro diuersitate criminum puniuntur: & qui innocentes accusat, eadem pœna plectatur, qua intendebat calumniosam actionem, ne mentiendi licentia permaneat impunita: quam pœnam dum principes, Aquilonares præcipuè (quos vellem hæc omnia sanè intelligere, & celerius auertere) secundũ municipalia sua iura prouidentius attenderẽt, pauciores essent Reipublicæ, & eorũdem principũ hostes, qui incessanter indigenas turbarent, Ecclesias destruerẽt, clerum spoliarent, & Regi mouerent contumelioſissimam rebellionem. Res enim secularium Principum semper in deterius lapsura cernitur, quando quod Deo dedicatum est, vel ipsi spoliant, vel qui cõiuendo vbi possunt, & tenentur, raptores non puniunt, donec & ipsis Principibus iusto Dei iudicio truculentior iniuria inferatur, & præsertim fingentibus se nescire, quod crudeliter exequendum dederant in mandatis.

Falsi interpretes.

Similitudo pœnalis.

Interpretes falsi vt hæretici puniendi.

Greg. VII. VVladislao duci scripsit.

Taberna ceruisiaria.

Calumniatores.

Licentia mentiendi auferẽda.

Res secularium à principũ deteriorantur.

Nescire turpissima excusatio est.

Adhuc de incomparabili astutia, & malitia sacrilegorum.

CAP. XL.

Gene. 41. Spiritus effugiet fictum.

Væ duplici corde.

SED neq; tales Herodianæ vulpeculæ, aut Pharaonis macri boues, omnia pinguia & virentia deuorantes, & nullum saturitatis vestigium relinquentes, sine pœna euadent. Dicit enim scriptura, quòd Spiritus sanctus effugiet fictum. Immò terribilius adiicit: Væ duplici corde, & labiis sceleratis, manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duabus viis, quæ obliquè euntibus videntur rectę, sed celerius & periculosius gradientem, perducunt in laqueum, & perditionem. Vouent, & reddunt Ecclesiæ bona, sed simulato corde: vt ficta aliqua ratione ea repetant ad profanos vsus, & hæreditate possideant, ac distribuant in generationes. Quàm autem grande malum hoc sit, semel Deo, quod vouerit, aut retinere, aut repetere, vel mortifera præuaricatione vsurpare, exemplo sunt Ananias, & Sapphira: quos de pretio agri quandam partem infideliter subtrahentes, non solùm vox Apostolica, tanquam diuini iuris peruasores increpuit: sed etiam seueritas iustitiæ cœlestis occidit. Beatus denique Petrus non solùm fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium, quin etiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum, dicens: Anania cur impleuit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, vt fraudares de pretio agri? nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Qui vtique fecisti hoc, non hominibus mentitus es, sed Deo. Si quis igitur rem Domino iam deuotam, carnali victus illecebra, crediderit denuò reposcendam, non est legitimus rei suæ possessor, sed diuini iuris inuasor: & ideò qui furabatur, amplius non furetur: ne pro tantillula substantia (arguente, & prædicente conscientia) irreuocabilem infamiam, & detestabile nomen (quod Gothico vulgari Kirkietiuf dicitur) incurrant, & demum apud inferos horrorem, & cruciatum: quem vtiq; etiã tam sceleratorum Principum filii, sacrilegam impietatem detestantes, & omnia probissimè agentes, euadere potuerint: tamen offensæ diuinitati, & læsæ Ecclesiæ necessariò erit satisfaciendum: vt rebus, & personis iuxta veterem religionis integritatem, legitimè restitutis, in se, & sobole secutura sint securiores: alioquin paterna rapacitas redundat in filios filiorum. Habet & Plato in prima epistola contra tyrannum hoc carmen:

Heu miser hic perii, nullis suffultus amicis.

Malum grande Ananias Sapphira occidũ tur.

Verbũ beati Petri terribile.

Inuasor diuini iuris.

Filii emendent errata parentũ

Rapacitas paterna.

De dignis personis Ecclesiæ restituēdis, & indignis repellēdis.

CAP. XLI.

QVOD autem de personis dignis, & honestis Ecclesiæ restituendis, vel præficiendis, vnà cum ablatorum bonorum restitutione, dictum est, maximam habet annexam necessitatem: quia ex earum præsentia, veluti hominum assiduè Deum pro publica salute deprecantium, pax, & amicitia pariter, & omnium rerum abundantia reuertetur. Nec formidanda erit discordia fratrum Regiorum, aut filiorum nobilium, quando tales adsunt mediatores, qui eos in dulci concordia fouere velint, & poterint, ne mutuò se lacerent, velut bestiæ in solitudine congredientes: quēadmodum in Aquilonaribus regnis iam iam imminet: & nisi Deus placatus auerterit, discordia hæc (ablatis regni thesauris) paritura videbitur irreparabilem perniciem, & confusionem. Tuncq; in tormentis aperient oculos, & dicent, Meritò hæc patimur, dum nullam commiserationem cum conseruis nostris (bonis omnibus spoliatis, atq; eiectis) haberemus. Tunc etiam intelligent, quomodo irreligio, & violentia numinibus, ac sæuitia, & irrisio hominibus sit inuisa, ac odiosa. Nec deerit huic rei exemplum in gente Longobardorum, Gothorum sobole: quæ vt Paul. Diaco. lib. V. cap. VI. refert, oraculo diuino contemptui habito, perit, dum diui Ioannis Baptistę Basilicam in Modicia constitutam, per viles personas ordinari permisit, ita vt indignis, & adulteris, non pro vitæ merito, sed pręmiorum datione, iisdem locus venerabilis largiretur. Quid autem nunc fieret superbis contemptoribus, & Ecclesiarum impiis sacrilegis, si Deus vltionum eos, eorūq; apostatas, Ecclesiarum occupatores, disperderet, & puniret? & vtiq; (nisi pœnituerint) puniet eos. Refert etiam antiquus, & fidelis autor Sigebertus, quòd Clodoueus Rex Franciæ, corpus sancti Dionysij Parisiensis discooperiens minus religiosè, licet auidè, os brachij eius fregit, & rapuit: moxq; in amentiam perpetuam incidit. Quid verò tam audacibus, & atrocibus religionis (nostri infelicissimi temporis) persecutoribus, & sacrilegis iusta Dei retributione eueniet, ab eo infallibiliter expectant, qui dixit: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Caueantq; scriptum fore: Potentes potenter tormenta patientur &c. Et quòd horrendum sit incidere in manus viuentis Dei. Interim tamen dum aliena iniustè surripiunt, propriis spoliantur.

Restitutio bonorū ministrorū.

Mediatores idonei.

Prophetia.

Irreligio et violentia.

Metropol. vpsalen. lib. 3. in vita Olai archiepi hęc habet.

Clodoueus rex Franciæ amēs factus ꝓpetuò

Admonitiones prævidendæ.

De pacifica gubernatione bonorum Principum, & periculo malignorum.

CAP. XLII.

ETSI nonnunquàm boni Principes ob demerita subditorum (quorum maximè interest, vt diutius viuant) Deo permittente, è medio subtrahuntur, immò & filii eorum præmatura morte, vt parentes in alio seculo excipiant, rapiuntur: tamen ea felicitas Aquilonaribus indigenis obuenerat, vt gubernantibus piissimis Principibus (quod rarius profectò acciderat) omnium securitas, atq; pacis, & rerum opulentia abundaret: idq; obuenerat ob causas superius lib. VIII. cap. IIII. de qualitate boni Regis allegatas. Insuper hic additur, quòd

Principes boni salus populi sunt.

Prędictia bonorū principū valde vtilis.

Cõditiones bonorũ regum.

diutius, tranquillius, & securius multò præesse, ac prodesse solent, quando se (salua Regia honestate) amabiles, humanos, clementes, affabiles, largos, atq; munificos apud omnes, maximè desolatos, & quauis humana ope destitutos, exhibent: (vnde populi fauor, & Principis honor accrescet) quàm è contrario, quando omnibus sese minaces, & horrendo præbent. Seueritas nanq;, & austeritas, molestia, & subditorum multatio, & innocentum oppressio facit, vt Principes nimia elatione illusi, ad eam obstinatiam deueniãt, vt pace contempta, sanisq; consiliis spretis, fiant pertinaces in proposito, stupidi in iudicio, mente incorrigibiles, auaritia insatiabiles, tributis imponẽdis intolerabiles, alienæ quietis turbatores, duri, torui, immites, inflexibiles, inexorabiles, & omnigena vitiorum caterua repleti, neminem etiam animo ferentes. Tunc euenire solet, vt subditi ad libertatem respicientes, ea remedia, vel secreta, vel publica conspiratione cogitent, quæ nunquàm permittunt tam impium, & insolentem diutius gubernare. Cuius rei exempla, quia in recenti historia Gothorum & Sueonum, immò in aliis multis autoribus plurima, ac horrenda notata sunt, ex eis, si libet, requirantur: inueniturq;, quòd corripi merentur vt humani generis hostes.

Vitia principũ

Principes pertinaces periculosissimi.

Reductio libertatis.

De eodem ex literis sacris.

CAP. XLIII.

NEQVE incongruè huic loco testimonium afferunt sacræ literæ, præsertim Deute. XXVIII. super benedictionibus bonorum, & maledictionibus reproborum applicandæ. Ibi etenim Dominus legitimè certantibus, præter alia infinita bona pollicetur, & præstat victoriam contra hostes: vt cùm per vnam viam venerint, per septem fugient à facie persequentis. Demumq; bonis promittitur in eadem scriptura, quòd eos constituet in caput, & non in caudam: & erunt semper suprà, & non subter. Contra malos verò ingredientes & egredientes, mittet Dominus famem, & esurirem, & increpationem, donec conterat, & perdat eos velociter, propter adinuentiones suas pessimas, in quibus relinquunt Dominum: qui etiam adiunget eis pestilentiam, donec consumat eos. Præterea percutiet eos febri, frigore, ardore, & æstu, & aëre corrupto, ac rubigine, & persequetur, donec pereant &c. Tradet eos Dominus corruentes ante hostes suos: per vnam viam egredientur contra eos, & per septem fugient, & dispergẽtur, per oia regna terræ: eritq; cadauer eorũ in escam cunctis volatilibus cœli, & bestiis terræ, & non erit, qui abigat. Percutiet eos Dominus vlcere Aegypti, & partem corporis, per quam stercora digeruntur: scabie quoq;, & prurigine, ita vt curari nequeant. Percutiet eos Dominus amentia, & cæcitate, ac furore mentis, & palpabunt in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris: omni tẽpore calũniam sufferent, & opprimentur violentia, & non erit, qui liberet eos &c. Præterea percutiet eos Dominus vlcere pessimo in genubus, & in suris, sanariq; non poterunt à planta pedis vsq; verticem capitis &c. Filios, & filias generabunt, & non fruentur eis, quoniam ducentur in captiuitatem &c. Aduena, qui cum eis versatur in terra, ascendet super eos, eritq; sublimior &c. Seruient inimico, quem mittet Dominus in fame, & siti, & nuditate, & omni penuria: & ponet iugum ferreum super ceruices eorum, donec eos conterat. Præterea post multa adiicitur: Insuper & vniuersos lãguores, & plagas, quæ nõ sunt scriptæ in volumine legis huius, inducet Dominus super eos, donec conterat eos: & remanebunt pauci numero, qui prius erant sicut astra cœli præ multitudine, quoniam nõ audierunt vocem Domini Dei sui &c.

Deut. 28.

Caput nõ cauda

Suprà et nõ subter.

Pœnæ pessimarum adinuentionum.

Pœnæ malorum principum.

Cadauer.

Pœnæ terribiles

Filii et filiæ captiuæ ducentẽ.

Pœnæ non scriptæ.

Dispergen-

Dispergentur in terras alienas: habebunt cor pauidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore: timebunt nocte & die, & non credent vitæ suæ: vendentur inimicis suis in seruos, & ancillas, & non erit qui emat. Hæc, & similia terribilis, & glorioſi Dei verba, quisque aut Princeps, aut subditus, incessanter consyderet, cuitet, paueat, & caueat, ne plagis his corripiatur, & hora qua non putat, ad iudicium perpetuò, nisi pœnitentia purgatus fuerit, condemnandus eripiatur.

Cor pauidum

Plagæ præcauendæ.

De turpi fuga, & ludibrio eorundem sacrilegorum.

CAP. XLIIII.

VOCIRCA comminationibus huiusmodi diuino iure in sacrilegos, & alios Ecclesiæ persecutores obiectis, si a maligno proposito, & nefario opere (quia illicò non puniantur) cedere, aut ablata restituere noluerint, procul dubio experiri cogentur, ex talibus violentiis eorum principatum non posse subsistere, nec fastidita subditorum patientia fieri diuturniorem. Nam etsi oppressi coram aliquo terreno iudice, eodem forsan, vel fœdiori crimine conspersо, rectam sententiam, & executionem conse-

Pricipatus vio lentus breuis.

qui nequierant: tamen clamore in cœlum porrecto multiplicatur supplicium, vt grauius puniatur oppressor. Interim eò miserior Rex, aut Princeps esse dinoscitur, quò ab omnibus habetur odiosior, & à nemine de præcauendo periculo informatur: immò quia crudeles armigeri, vel peregrini milites, bona ciuium & incolarum, iussu vel conniuentia Principis absq; pretio deuorant, fugientibus ipsis regnicolis in exilium, impius ipse Rex, aut Princeps auarus, murorum & vacuarum ædium, non hominum sentiat se Regem, & rectorem: tamq; horrendum, & ludibriosum experietur spectaculum, vt siue remaneat, siue post alios in exilium properet, semper quod aliis versuto ingenio, & feroci tormento præstiterat, longè amplius suæ personæ inferri videbit, maximè à militibus peregrinis, & falsis domesticis: qui non Principi tantùm, thesauroq; eius, mille hominum iniuriis quæsito, insidiantur: verùetiam Regi inferunt mortem: cui maior succedet infamia, quàm nequitiosa præcesserat vita. Gaudium enim sacrilegi vti hypocritæ, instar puncti breuissimum erit: immò & stirps ipsa, ac soboles secutura (teste Plutarcho in libro De institutione puerorum) quando ad altum fulcrum, id est sublimem torum deuenerit, tunc humana varietate filii solent descendere ad infelicem sortem &c. Sed multò magis, quando scelus parentum punitur in filijs filiorum, &

Opp̃ssores Dei iudicio relicti grauius puniuntur.

Rex murorum dicitur quàdo ciues fugantur

Rex quod aliis intulit, expectabit.

Extranei milites nedum Regi, sed thesauro eius insidiant.

Fulcrum nobilitatis tẽpore immutatur.

Scelus patris punitur in filiis filiorum.

generationem: atq; interim de formidine, pudore, verecundia, atq; periculo infligendę sibi necis, ab aliquo parentum suorum crudelitate oppresso, & spoliato, securi haud erunt. Quo casu quàm acriter multi sint vbiq; perempti, nil opus est peramplius ostendere.

De violatione cadauerum, & sepulchrorum.

CAP. XLV.

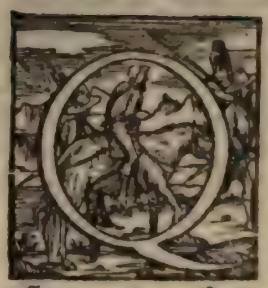

VIDAM etiam mortuorum sepulchra, vel ob odium defunctorum, vel spem reperiendi thesauri, vel salnitri coquendi, truculenta sæuitia violantes, impium & infame nomen, etiam ad posteros propagandum, hæreditare solent. De primo, scilicet ob odium & inimicitiam, nimis recens, & abominabilis memoria est de Rege Christierno eius nominis secundo: qui anno Domini M. D. XX. non contentus proditorum opera hostem suum Illustriss. Sueonum ac Gothorum Principem Stenonem iuniorem, vicisse in prælio, nisi etiam cadauer eius cum posthumo, vt superius lib. VIII. cap. XXXIX. de crudelitate eiusdem Christierni dictum est, nimia insolentia exhumasset. Satis enim erat inimicum vincere: victo autem insultare, aut illudere, ab omni humanitate alienum erat: immò adhuc omni barbarie indignius, excisa membra, crura videlicet, et brachia ignibus semiusta hincinde in terrorem prouincialium, ob talem pœnam rebellantium, transmittere. Militari quidem laude, quia hostem vicisset, gloriari poterat: sed cùm illius cadauer more lanionum ita demembratum circumferri permitteret, nimis insolenter, ac turpiter æuo sempiterno sæuisse perhibetur. Ita & Sylla crudelitate sua fœdissima (cui non satis fuit viuis hostibus illudere, nisi mortuorum ossa è sepulchris canino more eruta, in flumen mergi iussisset) de Marii cadauere effecit, testamento cauens, vt ipse cremaretur, ne ab hostibus crudelius ludibrium pateretur. Ita Alexander Magnus non fecit: quia ficuti bello fuit terribilis, ita parta victoria clementissimus semper extitit. Nam cùm vidisset Darium à propriis famulis interemptum, grauiter ingemuit, & Bessum illius percussorem crudeli supplicio affecit. Darii verò corpus dempta sibiipsi Regia chlamyde, qua tunc indutus erat, ornauit, & ad illius matrem perferri iussit. Hannibal quoque Marcelli fortissimi hostis, cadauer splendidè ornatum cremari iussit, & reliquiis in argentea vrna positis, auream coronam imposuit, curauitq; vt ad filium mitteretur. Antonius cadauer Bruti, quem vicerat, purpureo paludamento suo inuolui iussit, & illius cineres ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri curauit. Ita & Ageſilaus Rex: qui ſicut in bello fuit pugnator acerrimus, ſic poſt mortem mitiſsimus eſt repertus: quod vtique huic, & omnibus ſimilibus, laudem fortitudinis, & clementiæ gloriam peperit, & perpetuam famam longè amplius accumulauit.

Violatio sepulchrorum infame nomen sedit.

Steno Stur iunior Princeps effossus comburitur.

Mẽbra mortui excisa hinc inde mittebãtur

Sylla tyrannus.

Alexander Magnus nunq; sęuit in viros minus mortuos.

Funus mortui inimici ꝓpria chlamyd' texit

Hannibal.

Antonius.

Ageſilaus Rex.

De eodem

De eodem, quòd propter thesaurum aperiuntur sepulchra.

CAP. XLVI.

REFERT Franciscus Patricius Senensis, Solonem inter præclaras leges suas statuisse, ne quis in defunctos maledicere auderet. Pium nanq; esse dicebat, sanctos eos putare, qui è vita discesserunt: & eorum vrnas violare, inexpiabilis religionis arbitratus est. Vnde Alexander Magnus Darii victoria potitus, cùm in Persas venisset, Polymachum virum nobilem, quòd Cyri sepulchrum demolitus esset, necari iussit, motus præsertim Epigrãmate Græcis literis sic inscripto: Quisque mortalium, & vnde veneris, te enim ademptu rum, scio hac lege. Cyrus sum, qui Persis imperium armis quæsiui: hoc quodcunq; est, humi est, in quo corpus meum tegitur: noli me irridere. Hæc verba Alexandri mentem cõmouerunt, vt instabilitatem fortunæ cognosceret, & manibus defuncti Regis vltione violati sepulchri impio sanguine parentaret. Quanti etiam faciunda sunt monumenta sepulchrorum, placido Epigrammate Semiramis Regina animi excellentissimi docuit: quæ cùm sibi sepulchrum non admirandi sumptus constituisset, inscribi iussit hæc verba: Quicunque Rex pecuniis indiget, aperto monumento, quod voluerit, accipiat. Has literas cùm legisset Darius, opinatus thesaurum absconditum esse, sepulchri lapidem deleri iussit: quo reuoluto, literas alias vidit, ad hanc sententiam scriptas: Nisi Rex auarus esses, & pecuniæ insatiabilis, mortuorum monumenta non violasses. Vrbana quidem irrisione auaritiæ crimen carpsit fœmina excellentissima, & Epigrammatum sepulchrorumq; nimiam diligentiam contempsit. Quid nunc dicerent patres, & aui in Septentrionalibus Ecclesiis ante secula sepulti? quorum cineres effossa humo, simili auaritiæ titulo sub specie salnitri coquendi, à nepotibus, & filiis commixti stercore pecorino, vel fœtida vrina rapiuntur ad ollas: quibus cineribus ethnica barbaries, vt in terra permaneant, ignoscere solet. O caninam crudelitatem, ò rabidam amentiam & temeritatem, ò rem non visu modò, sed dictu quoque abhorrendam, è sacris locis sacros eruere cineres, vt ictibus, & globis adaptentur bombardarum. Meritò statueretur hic, qui Pompeiopoli Syriæ est, tumulus Strati poëtæ: in cuius monumentum iacti lapides, euestigiò in iacientem resiliunt, diuino potius miraculo, quàm naturali aliqua ratione. Anthei etiam LXX. cubitorum longitudine sepulchrum, Plutarcho referente, sacrum reputatur: cuius aliqua pars læsa nisi illicò reparetur, continua pluuia durat.

Lib. 5. de instit. reipub. ti. 10.

Violator sepulchri necatur.

Epigrãma Cyri

Noli irridere.

Epigrãma Semiramis Reginę.

Princeps insatiabilis hæc notet.

Sepulchra mortuorũ violanti

Tumulus Strati poëtæ & natura eius.

Sepulchrũ Anthei 70. cubitorum longitudine.

De modo Illustrium, ac Nobilium virorum sepulturæ tradendorum.

CAP. XLVII.

Violenta inhumanitas.

VTCVNQVE autem erga Deum, & sanctam religionem se habeat hæc præsumptuosa impietas, & erga defunctos, immò super viuentes violenta crudelitas: cuncti tamen id facientes, grande obsequium autumant se præstare Deo, quando talem conscientiam sibimet (sacra lege contempta) assumunt, vt nullum se opinentur sacrilegium committere, dum omnia suis adinuentionibus instituũt, & armata manu defendunt. Pro more tamen antiquo hoc præsertim infelici tempore simulatè magis, quàm syncera religione, & cærimoniis Ecclesiasticis) hæredes, & agnati, volentes funera illustrium, & nobilium virorum tradere sepulturæ, virum totaliter armatum equo cataphracto impositum, longoq; Ecclesiasticarum personarum præmisso ordine, funus honestissima dextica collocatum, præcedere iubent: cui & nudum ensem capulo versus cœlum leuato, in dextera manu, & clypeum, quo in præliis cum insigniis vsus est; dorsotenus ferendum assignant. Hæcq; omnia sacro loco, quo tumulatur, libera donatione cum aliquot prædiis permittunt hæredes: licet equus, ensis, & arma, iusto interueniente pretio, illicò redimantur ab eisdem, solo remanente clypeo in ornatiori loco Ecclesiarum: vt ostendatur talem, tamq; insignem virum clarissima stirpe fuisse productum, & pro honore Dei, ac iustitia fideliter pugnauisse, ac bona Ecclesiæ contributa, sua propria sponte, & liberalitate, diuinis seruitiis perpetuo iure possidenda fuisse, & esse oblata: ea etiam conditione, & causa, vt stirps inde nascitura clarum testimonium sortiatur à diuino loco, quàm illustris, & nobilis hæc familia fuerit; quæ post clarissima gesta sua funus, & insignia, ac memoriam commiserit Ecclesiasticæ custodiæ, & eius suffragiis sempiterno tempore duraturis.

Modus nobilium sepelien dorum.

Ensis et clypeus signa fidei & nobilitatis.

Clypei cur in locis sacris remanent?

Suffragia perpetua.

De quali-

De qualitate sepulchrorum, & testimonio transactæ vitæ.

CAP. XLVIII.

PROVIDENDVM tamen erit Principibus, ac nobilibus funebri pompa ad tumulum efferendis, vt potius pro iustitia, clementia, & liberalitate vniuersali planctu, & assiduis precibus perpetuè victuri commendentur Deo: quàm pro sæuitia, rapina, & crudelitate, æternis suppliciis corripiendi, omnium execratione offerantur diuinæ vltioni. Nec vana ostentatione glorientur in excellentibus præparatis aut præparandis sepulturis: quia vitæ præcedentis acta, spoliorum & tyrannidis testimonia sunt, non autem virtutis, aut probitatis in quolibet heroico viro requisitæ. Dicent quidem prætereuntes, qui dolosis artibus sepultorum lucrati sunt opulentias pretiosas, quòd magnifica, sumptuosaq; sit hæc structura: sed rursus alios attestari audient, hanc cum iniuria pauperum, & mille innocentum oppressionibus fuisse, & esse elaboratam: ac non multo inde tempore vel hostili furore, vel temporum edacitate videbitur defectura: vbi euidentibus doctorum hominum scripturis, quàm commoda, vel pernicioſa vita ibidem sepultorum fuerat, perpetuo exemplo ostendetur. Frustra quidem putat se quispiam sui nominis memoriam beneficio pretiosi lapidis, aut structuræ marmoreæ propagaturum, si nihil in vita, gloria, honore, & memoratu dignum gesserit, aut scripsit. Sunt etiam plerique non improuidi iudicii Reges & Principes: qui cùm glorioſè regnauerint, solent posteris suis hanc curam relinquere sepulchrorum condendorum, qui iure naturæ ciusmodi pietatis officia præstare teneantur. Satis enim eis, dum vixerint, suffeciſſe videtur, ea egiſſe, quæ secundum virtutem sunt, & perpetuam posteritatis laudem meruerunt. Nec incongruè huic loco annecti possit, quomodo anno Domini M. C. XCIII. referente Vincentio in speculi hist lib. XXIX. cap. LIIII. Salahadinus moriturus, vocato vexillifero dixit: Tu, qui soles ferre vexilla mea per bella, fer vexillum mortis meæ, scilicet panniculum vilem per totam Damascum super lancea, clamitando: Ecce Rex Orientis moriens non fert secum nisi hoc pallium vile. Et sic mortuus est.

Planctus pius.

Sepulchra tyrannorum abominabilia.

Testimoniũ scriptorum durabile.

Sepulturæ inanes quæ sunt.

Opus pietatis.

Laus perpetua posteritatis.

Salahadin' Rex Orientis.

Vexillũ mortis Damascus.

Pallium vile de toto imperio.

De quibusdam optimis Principibus, subditorum humeris ad sepulchra Regum deportatis.

CAP. XLIX.

ACCIDIT præterea nonnunquàm, vt Principes non culpa sua, sed populorum (quorum magis, vt diutius viuerent, intererat) ab æterno iudice immatura morte rapiantur. Illoq; casu eò luctuosior eorum æstimatur interitus, quòd floridiori ætate, & acriori imminente prælio corripi videantur. Taliq; modo, vt vita eorum visa est benignior, ac æquior: ita & maioribus obsequiis, & longioribus terrarum spatiis eorum funera ad Regias sepulturas, seu monumenta, in humeris clarorum hominum, certatim ex diuer-

Culpa populi pricipes boni auferuntur.

Mors luctuosior quando.

Principes boni portãtur ad sepulchra.

sis prouinciis confluentium, deportantur: prout in historia sua meminit charissimus frater meus Io. Archiepiscopus Vpsalensis lib. XX. cap. IX. de Rege Magno cognomento Ladalaas, quia omnia horrea fine clausura, sua iustitia, & pace tutatus est: quem subditi ab insula Visingiana itinere XII. dierum ad Stocholmiam ciuitatem Regiam publico patriæ luctu, præsertim eorum, qui innocenter viuere volebant, quorum ipse inexpugnabile scutum erat, portabant. Nec deerant magno numero proceres: qui tam memorabile funus prosecuti fatebantur, se patrem, non Regem sepulturæ commendare. Eadem etiam fidelitas cuidam strenuo nobili, Bryntoni Bertelson dicto, M. D. X. ab animosa vxore exhibita fuit: quæ eum à prælio Schoningiano itinere VII. dierum in terram Vestrogothorum mortuum ab hostibus impetratum, tam opera filiorum, quàm subditorum reportari curauit. Ab hac quoque pietate non discrepat insignis historicus Laurentius Valla: qui in fine historiarum optimi Regis Aragoniæ Ferdinandi refert, (de cuius indicibili bonitate lib. VIII. cap. IIII. plura bona narrata sunt) quòd XXX. millibus passuum & amplius, ad locum sepulturæ portatus sit, atque in templo sanctæ Mariæ, quam intimè dilexit, sepultus: & hoc, quia catholicus, & religionis, ac omnium bonorum amator in vita fuit: alioquin proceres forsan minus pro eius funere soliciti fuissent tam insigniter honorando. Nouerunt enim Paulum Diaconum lib. VI. cap. XXXIIII. audacter, & rectè asserere, statuto Romanorum semper obseruatum fuisse, quòd nec funus, nec arma, nec effigies, nec memoria alicuius hæretici in Ecclesia Dei haberi, aut tolerari debeat, vt superius eodem lib. cap. XXXVIII. reperitur inductum. Et esto quòd inuidia malignorum, statuæ, arma, & clypei bonorum Principum, non permittantur in Ecclesiis, vel publicis locis honorari, parum referre videtur: quia eorum virtutes, & præclara gesta, in historias forsan redacta, nunquàm aboleri poterunt, aut coram Deo amittere retributionem. Nihil tamen turpius est, quàm insolentia victoriæ, euertere statuas heroum clarissimorum: quorum etiam subditi propter constantiã nequaquàm arguendi sunt, sed commendandi. Sic & ego assidua meditatione animo repeto gloriosam memoriam Reuerendissimi ac Illustrissimi D. Antonii Fabiani de Monte, S. R. E. Episcopi Card. Portuensis: qui vltimo ætatis suæ anno, mira benignitate fratrem meum Io. Magnum Gothum Archiepiscopum Vpsalensem, & me, pro fide Catholica ab hæreticis è patria expulsos, Romam venientes collegit, fouit, iuuit, atq; omni humanitatis officio consolatus est: vnde & intellecta causa nostri ad Vrbem accessus, nempe pro sola Orthodoxa fide, & vnitate S. Se. Ap. in partibus Aquilonis restauranda, dixit nobis: Vos estis boni viri, sed pauperes exules: ideò vos iuuabo in omni consolatione assequenda, vt nunquàm pœniteat hanc almam Vrbem in tam pia causa accessisse. Verùm dum hæc, & similia, nedum in nos, sed & in omnes afflictos misericordem gerens animum, meditaretur afferre: ecce cœlestis magister adest, & vocat eum de terrena legatione Vmbriæ, ad lucem claritatis æternæ: quam meruit splendore transactæ ætatis suæ: in qua multos erudiuit in verbo, sicut & præfuit in exemplo. Nec mirum: quia Romanarum rerum fuit gnarus, & miris virtutum meritis insignitus, vir certè clarissimus genere, pijssimus fide, tenacissimus iustitiæ, & largissimus pauperum alumnus, immò prudentia, sagacitate, & clementia nulli secundus: munificus in benemeritos, grauis in bilingues, seuerus in lasciuos, patiens aduersus inimicos, non sua, sed aliena suspicione excitatos: ideò nunquàm præceps in vindictam, sed ad iniurias generoso animo facilimè obliuioni tradendas affectus. Denique omnia opera sua in charitate inchoabat, & in summa mansuetudine consummabat. In eleemosynis (vt Paulus Diaco. Longob. histo. de Constantino Magno asserit) promptus, in iudicijs iustus, & in iudicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes diligens, ipse quoque dilectus à cunctis.

Magnus Ladalaas Rex. Visingiæ.

Pater erat amore.

Bryntho bertilsõ Mulier aiosa.

Ferdinãdus rex Aragoniæ.

Amator religionis.

Statutũ Romanorũ contra sacrilegos.

Gesta Principũ perpetuant in historijs potiꝰ q̃ sepulchris.

Insolentia.

Anto. de Monte Cardi.

Io. Gothus Archiepꝰ Vpsalen. exul.

Adiutoriũ D. Cardi. de Mõte.

Obitus D. Car.

Laus vera huius Cardinalis.

Constantinus Magnus.

Ideoq;

Ideoq; cum ab Vrbe in Montem aureum tumulandus efferretur, ab infinita turba (planctu, gemituq; plena) auditum est: Hic est vir misericordiæ, cuius iustitia oblivionem non accipiet. Hic fuit oculus cæco, & pes claudo, pater pauperum, & omnium mœrentium insatigabilis consolator: quia ab infantia miseratio creuit cum illo: cuius etiam ostium viatori patuit, & peregrino, prout & ego in veritate comperi. Quotiescunque enim in causis piis (præter quas nil vnquam petere habui) domum eius accessi, toties mirifica consolatione repletus abscessi, multiplices gratias Domino referens, quòd adiutorem bonæ mentis & operum, eius instinctu obtinere meruerim, præcipuè tantum virum, & magnum amicum Dei: in quo felicissimo æuo, & gloria sempiterna posteritas lætetur.

Vir misericordiæ.

Testimoniũ autoris.

De Medicis, & Medicinis.

CAP. L.

AVDANTVR fideles causidici, & aduocati periti, cùm magna atque ardua negotia defenderint singulorum: sed multò glorioſiores habentur, qui artis excellentia nouerunt expellere, quod mortem videbatur inferre, & salutem reddere sub morbo periclitanti, de qua coactus fuerat vehementi cruciatu desperare. Ars hæc celebris est, quæ in homine plus inuenit, quàm in seipso cognoscit: periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia dolorem extinguit, vel mitigat, ne causa succrescens incurabilius inueniat nutrimentum. Propterea inter vtiliſsimas artes, quas ad sustentandum humanæ fragilitatis domicilium, & indigentiam diuina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quàm quod potest auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit, ipsa contra dolores pro humana imbecillitate confligit, & ibi eam subleuare nititur, vbi nullæ diuitiæ, nulla dignitas poterit subuenire. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: vbi quicquid horum excreuerit, ad infirmitatem celeri

Aduocati boni laudantur.

Ars medicinæ celebris cõmendatur.

Medicina auxiliaris.

Temperies.

Cibi apti bona medicina.

mutatio ne corpus adducit. Hinc est, quòd sicut aptis cibis valetudo fessa reficitur, sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Non enim casu, vel vaga hominum voluptate ægris succurritur, sed certissimis regulis prudenti veterum examine approbatis: & his securius se credunt, qui cunctas ægritudinum rationes agnoscunt: quibus potius, certiusq; cura salutis, etiam suspectis credenda est, quàm trepidare in accessu præsentissimæ mortis. Immò medendi peritus inuitum frequenter sanat ægrotum, dum voluntas recta in grauibus passionibus non est, sed potius illud appetitur, quod salutis iudice grauare posse sentitur. Vnum tamen sine exceptione formidare videtur infelix æger, vt cùm semel à malo, & inexperto medico, vel potius circulatore deceptus sit, omnes putat etiam prudentissimos fore fallaces. Quo euenit, vt in Septentrionalibus regnis rarissimi medici, qui fidelem curam languidis adhibeant, reperiantur: non quòd de arte, vel experientia bene curandi addubitent, sed indisciplinato regimine curandorum: nec quòd herbæ Aquilonares, teste Plinio lib. XXVII. in fine cæteris omnibus efficaciores ibi non crescat, sed si plures adhiberentur medici varietate consiliorũ, ac contrarietate medicinarum, periclitaretur infirmus. Etiam alia causa cæteris validior est, quòd aromata, seu medicæ res longo terrarum, mariumq; circuitu, antequàm in remotas illas regiones perferantur, naturalem efficaciam, & vigorem, vel perdunt, vel lucri causa à portitoribus falsificatæ corrumpuntur.

Circulatores arguendi.

Medici rarissimi i septẽtrio.

Herbæ aqlonares efficaciores

Aromata corrupta.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum.

CAP. LI.

Causę curpauci student in medicinis.

CVM in illis regionibus duræ sint qualitates elementorum, duræq; complexiones hominum, maximè nobilium & magnatum, qui facili offensa violant naturam, vt medici diligentia frustretur laude, & languidus ipsa sanitate: propterea rarissimi applicant se huic arti periculosæ: ne fortè ob prædictos defectus, & dissolutum regimen, dum cupiant in alieno corpore curare languorem, in propria vita periclitari contingat. Et hæc phreneticorum gratitudo est, vt proprium curatorem interimant, sicuti viperini partus in dissolutione materni ventris. Morbi autem Aquilonarium peculiares hi sunt, Tussis, calculus, dentium oculorumq; dolor, tormina intestinorum, febris, pituita, scabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: pestis etiam quò rarius venit, eò seuerius interimit homines, in crapula præsertim infatuatos. Est & alius morbus castrensis, qui vexat obsessos, & inclusos: talis scilicet, vt membra carnosa stupiditate quadam densata, & subcutaneo tabo, quasi cera liquescens digitorum impressioni cedant: dentesq; veluti casuros obstupefacit: colores cutium candidos, ac cæruleos reddit: torporemq; inducit cum nausea capiendarũ medicinarum: vocaturq; vulgari lingua gentis Schoerbuch, Græcè Cachexia, forsitan à subcutanea mollitie putrescente: quæ videtur esu falsorum ciborum, nec digestorum nasci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunq; lignorum sunt cooperti. Insuper si diutius grassatur iste morbus, absynthiaco potu continuato illum arcere, sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruisiæ cum butyro eporq, tollere solent: quæ passiones huiusmodi

Gratitudo phreneticorum.

Partus viperinus.

Morbi Aquilonares.

Pestis rara.

Morbus castrensis, qui videtur dici cachexia: de quo supͣ li. 9. c. 38. dicitur

Remedium.

Pot' absynthii leuat calculũ.

huiusmodi calculi, & renum, totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare solent. Illi autem medici laudem maiorem assequuntur, qui simplicioribus medicinis vtentes, frequentius languores curant. Nec ingrati sunt genti, quando physicis adductis rationibus persuadere nórunt, ex coniugio senum virorum & puellarum, gigni masculos potius, quàm fœmellas. Item qui inducunt ægrotos verbis solatiosis, vt amœnitatem locorum virentium, & garritum auium, immò & ranarum eligant, pro restauratione sanitatis. Sunt præterea frequentissimi chirurgici in terris illis, eò quòd gens illa vix diem, vel horam sine conflictu præterire sinit.

Medicię simplices gratiores.
Masculi generãtur ex sene & puella.
Verba solatiosa prosunt.
Chirurgici plęs

De podagræ incommodis.

CAP. LII.

QVIA hoc quoq; malum solos magnates in Aquilone cruciandos detinet, nec ante subeundum sepulchrum fatigatos relinquit, volui testimonium Cassiodori lib. X. Epistolarum ex verbis Theodahadi Gothorum Regis, adducere in hac forma: Hæc passio insanabilis, & sanitas passibilis, ligat solutos, contrahit neruos, & decrescere facit corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Constantibus membris proceritatis mensura perit, & minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus viuum est, nec mouetur, & inter insensibilia redactum, iam non proprio voto, sed motu fertur alieno. Hæc viua mors supra omnia tormenta sana dicitur: & melius habere fertur, qui euasisse causas tanti periculi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores, & nouo insidiatis exemplo, passio videtur abscedere, & æger non definit ægrotare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando soluuntur. Ista autem vincula sunt, quæ cùm semel potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dissoluere. Infelicia signa relinquit abscedens, & more gentium barbararum hospitium corporis occupatum, suis iudiciis violenta defendit: ne vbi ferox ista cœpit succedere, aduersa illuc sanitas audeat fortassis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerũt: ne membra illa durissima languoris decoctione molescant: & qui ab hoste foris superari minimè potuerunt, ab interna potius contrarietate vincantur. Graue est ergo viro forti sic viuere, vt nec mortem possit implere. Vtantur ergo aquis primùm potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus siccatiuis: vbi meritò indomabilis ceruix illa passionis flectitur, quando interna plurima effusione mundantur, exteriora attractiua virtute libera fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superantur. Amentur aquæ munera concessa diuinitus. Contra illam humani generis debellatricem, data sunt opportuna munimina lauachrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum molliter introitus, voluptuosis aquarum remediis effugatur.

Aquas verò Bormias siccatiuas appellat hic autor, circa vrbem Ticinum scaturientes.

Descriptio podagræ.
Corpus viuum sine motu.
Mors viua.
Reliquiæ fortiores.
Mores barbarorum gentium.
Podagra amatorexercitatis in armis.
Remedia ex aquis.
Virtus interna & externa.
Munera aquæ concessa diuinitus.
Aquę Bormiæ.

De singulari remedio podagræ mitigandæ.

CAP. LIII.

Suanto princeps Suetię & Gothiæ.

Remediũ podagræ salubrius.

NEQVE omittendum est hic inserere, quomodo potentissimus Princeps Suetiæ & Gothiæ, Suanto nomine, nimio cruciatu podagræ laborans, vndequaq; remedia quæsita adhibuit. Sed nullum inter alia simplicia salubrius inuentum est, quam quod à solatioso colloquio optimorum hominum accepit: qui eò fidelius, syncerius q; ei adhærebant, atque omnia humanitatis officia exhibebant, quòd & ipse Princeps erat magnanimus, & liberalis, placidum vultum omnibus vocatis, vel casu occurrentibus ostendens. Is ad præliandum profecturus, vbi equo vectus, licet podagra pressus, procederet, signa alacritatis ore, & manu cunctis exercitibus præbuit: tantumq; eis impressit animum, vt ne vnus quidem repertus esset, qui non illius heroicas, & Regias virtutes admiraretur, facilimè mortem, vel quodcunq; grauissimum discrimen morte amarius, subire paratas. Erat enim de tota patria optimè meritus, natusq; ad res præclaras, ac magnificas, vtpote qui animum excelsum, & Regium semper, & vbique præ se ferebat. Tota quoque eius familia splendida, & bonis moribus ornata: quippe quemadmodum ipse morum grauitate pollebat, ita nullos effœminatæ leuitatis homines in suam familiaritatem admittebat: sed audaces, fortes, validos, & ex aliorum procerum curijs electos. Erat enim publico prouerbio receptum, quòd nullus in familiam Suantonis ascriberetur, qui securi in faciem cæsus conniueret. Erat præterea in suos familiares adeò liberalis, vt sæpe vestes sibi ipsi detraheret, & illis donaret. Plus enim in homines militares indulgens erat, quàm in seipsum: sæpeq; in largiendis stipendijs fiscum exinaniuit. Neque enim vllam diuitiarum curam habebat, sed virtutem, & gloriam sordidis diuitijs longè præferendo, potius fame perijsset, quàm ex incolarum iniurijs, aut Ecclesiarum, siue clericorum spolijs victitasset: rectè existimans, Suetiam adeò opulentum regnum esse, vt eius Princeps satis magnificè viuere possit, absque eo quod cogatur rapinis, & sacrilegijs vitam infelicem, atque infamem sustentare. Acerrimo etiam odio infectatus est detractores, & mendaces: quos ne quidem è loco abscedere permisit, donec altera pars vocata se defenderet, & causa subornata puniretur. Præterea rigidissimus in verbis fuit, sed clementissimus in actione. Cultor diuini honoris maximus inter Principes sui æui semper est inuentus.

Signa lętitiæ.

Princeps magnanimus.

Familiares effœminati nulli.

Vestes è corpore dedit.

Suãto Princeps sacrilegus nunquã repertus.

LIBRI XVI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.
LIBER XVII.

PRAEFATIO.

ANIMALIVM genera vti multa, variaq; sunt in toto terrarum orbe, suis prouinciis, & naturis appropriata, ac distributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, struthiones, tigrides, simeæ, & id genus reliqua, sine pilorum densitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur bestiæ, sed valde pilosæ, propter asperrimas hyemes exuperandas: vt sunt vrsi albi, vri nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perspicaces, lutræ fallaces, castores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ astutæ, nigræ, & albæ, atque aliæ alibi inusitatæ naturæ, & nominis bestiæ, successiuis capitibus inferius per ordinem diligentius insinuandæ: ea potissimùm causa, vt prius inspector agnoscat, quàm admirabilis excelsi creatoris affectus, & amor est in omnibus creaturis suis, vbiq; terrarum suæ dispositioni subiectis, maximè in frigidissimo climate Septentrionalis plagæ (concessa naturali sagacitate) conseruandis: scilicet vt vndique concluſa niuibus, & gelu tellure, pastum prohibente, nedum viuere, sed & genus producere, atque alere possint, & inter asperrima elementa illæsæ manere. Sobriè tamen de vniuscuiusq; animantis genere, vbicunq; viuat, est sentiendum: quia inuariabilis naturæ lex ita statuit, vt nullibi melius, quàm vbi productum sit, persistere possit. Et ob id feruntur elephantes ad alienas terras producendi, non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu fuerint certificati: Quod nec mirum est (teste Plinio cap. 1. octaui libri) quia dociles sunt, vt Regem adorent, genua submittant, coronas porrigant, atque horum mirabiliora naturæ præcepto mirantibus cunctis, siue sua natura, siue alieno motu cõmittant: viuuntq;, teste beato Ambrosio, communiter CCC. annis: & hoc, vt seruiant imperiis humanis, & homo ipsi benignissimo Deo.

Aialia calidarũ regionum.

Aialia frigidarum terrarum.

Cõseruatio animalium.

Lex naturæ inuariabilis.

Elephantum natura.

De Arietibus, & Agnis.

CAP. I.

ISVLA est in Gothico mari, regno Gothorum, seu Suetiæ subiecta, Gotlandia, id est bona terra, ab omnibus eam frequentantibus sic nominata, eò quòd inter Aquilonares insulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, siue verueces, cæteris robustiores, & proceriores producit: quibus quaterna, vel octona cornua crescunt: tantumq; ferociç à cornibus mutuant, vt tempore coitus, nisi ferra, vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento, ipsiq; pastori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ exigua veste resolutam, artifices birreta facientes, mirè commendárunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum, & ouium multitudines: in quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata: quod Homero, & Aristoteli videtur mirum: vbi Albertus in lib. De animalibus, de monstroso partu loquens, dicit se vidisse arietem quatuor magna cornua in capite gestantem, & duo longa in cruribus, instar cornuum caprinorum. Sunt & multa loca versus polum Arcticum, vbi nec arietes, nec oues cornua habent, neq; tauri, aut vaccæ. Ferocitas arietis cohibetur, si cornua iuxta aures terebrantur: aliàs in anfractum conuoluta, maiorem furiam excitant: famemq;, ne humili herba pascatur, citius administrant: quia arida loca saniorem herbam habent, quàm palustria: quæ morbos inducunt. Aries albus fœtum generat alterius coloris. Fuscus verò, teste Columella, nunquàm generat album. Dicit etiam Albertus, arietis lanam, totam sequi generationem. Arcentur etiam arietes à coitu per biennium, vt facilè libidinem augeat dilatio voluptatis. Arietis vermem capiti inesse, Albertus negat physica ratione. Dicit etiam, arietes naturaliter agnellos diligere. Aries dimidio anno super vnum latus, dimidioq; super alterum dormire dicitur. Cornua etiam arietum (teste Plinio lib. XI. cap. XXXVII.) cera feruenti torquentur in plures ramos.

Gotlandia, de qua suprà lib. 2. cap. 24.

Arietes feroces.

Lana longa.

Albertus lib. 18 cap. 6.

Aialia sine cornibus.

Cornua deponenda.

Loca arida herbas habent saniores.

Aries diligit agnellos.

De Oui-

De Ouibus.

CAP. II.

OVES bestiæ notæ sunt, & mansuetæ, lac & lanam, tandemq; cutem, & carnem dominis suis pro modico pastu & cura exhibentes, immò fimum ipsum ad multorum morborum medicinam. Ouis etiam compatitur suæ speciei, vt cùm sana infirmam viderit æstu laborare, se soli obiicit, vt laboranti faciat vmbram. Igitur erubescat immitis homo, dum bestiæ benignam naturam desierit imitari. Solitariis ouibus tonitrua abortum faciunt, non autem existentibus in cœtu. Flante frigido vento masculos concipiunt, calido verò fœmellas: vnde & in hyeme parti agni fiunt meliores. Lac nigrarum ouium melius est, & caprarum albarum: qui color magis abūdat in frigidis terris. Ouis inter omnia animalia diutius dat lac, respectu suæ quantitatis, videlicet per octo menses. Musicis sonis delectatæ, melius pascuntur: & hinc est, quòd pastores depingantur tibicines. Oues viuunt X. vel XIIII. annis. Vernali tempore pastæ melleo rore moriuntur: autumnali verò, nimia voracitate aristarum, maximè si illicò biberint: quia granorum tumore rumpuntur viscera. Contra alios tamen morbos Albertus dat remedium, vt fumatur venter arietis, & coquatur cum vino, & commisceatur cum aqua, deturq; ouibus in potum: & remouebitur morbus. Ouis è domo vix eiicitur, & eiecta recurrit, etiam si ardeat vehementer. Carnibus arietinis, & ouinis, veluti omnium ferè animalium sale maceratis, fumo ventoq; siccatis, crudis vescuntur homines Septentrionales toto anno, dummodò fuerint antiquæ. Decet enim fortes crudum manducare cibum: idq; siue in militia versantur, siue in agricultura, vel aliis locis.

Vtilitates ouiū multiplices.

Homo immitis erubescat.

Oues diutius dant lac.

Oues delectantur musica.

Remediū ouiū infirmantium.

Carnes crudę cō meduntur.

De Agnis.

CAP. III.

VAMVIS & hęc, sicuti prędicta de arietibus ouibusq;, videantur vniuersis notissima, vt superfluum sit, iuxta Suetonii sententiam, de rebus minimis facere mentionem: attamen Plinii suauior disciplina est, qui lib. XI. cap. II. dicit: In contemplatione naturæ nil potest esse superfluum, aut in natura rerum nihil incredibile existimari conceditur: æstimatio enim vnicuiq; salua sit. Solini etiam verbum est cap. XXXVII: Operæpretium est nihil omittere, in quo naturæ sit spectanda prouidentia, licet natura plerūq; fide carere videatur, vel plurim[illegible] vilescere assiduitate spectaculorum. Agnorum itaq; maxima cura ob frigoris in[illegible]atem habetur in Aquilone, etiam diligens custodia ob coruos immanes, vt superius lib. IIII. cap. XV. dictum est, & continuas insidias vulpecularum: quæ nedum assiduitate, sed importuna multitudine non exigua damna inferunt inquilinis: & rursus venationibus retiariis, aut soueis, vel sagittis apprehensæ, pellium lucro restaurant damnum. Agnus in tota gregis multitudine matrem noscit balantem. Ideoq; ab agnoscendo dicitur agnus. Mater verò

Nil superfluum in natura.

Consueta vilescunt.

Dānum restaurant pellibus raptorum.

Agnus dicit ab agnoscendo.

agnum odore posteriorum recognoscit. Citò crescunt eis cornua, propter abundantiam lactis, & nutrimentorum: & hinc est tritum carmen,

Et sunt in Libya longis cum cornibus agni.

Supposititii agni.

Euenit etiam, vt deficiente lacte ouino, agnos capris supponant enutriendos. Sed lanæ duritiem inde excipiunt, pauco vsui adaptandam. Rursus hoc ipsum euenit, si hœdos ouibus supponunt lactandos. Agni etiam, qui casu aliquo non à matre, sed ab aliqua alia oue aluntur, similitudinem aliquam à nutrice trahunt. Hos alio quoque nomine vocari Varro ait in lib. II. De agricultura ad Nigrum Turannium, his verbis: Subrumi appellantur agni, cùm mater parum habet lactis, & subijciuntur sub alterius mammam. Mamma enim rumus antiquo vocabulo dicebatur: inde rumare suggerere significat. Si ex felle ouis inungatur locus corporis, vbi incidit cancer, confert manifestè. Cerebro ouis vncti oculi aquam patientes, iuuantur. Stercus ouis cum aceto emplastratum, tollit verrucas: permixtum ceræ liquefactæ cum oleo rosaceo, curat ignis combustionem. Congelatum sanguinem ex magna percussione, apposita cutis ouina statim corpore extracta, dissoluit. Ideoq; lictores flagellatis quandoque compatientes, cutem calidam cicatricibus imponunt: quæ curat per vnum diem, & noctem. Et hæc dici potest flagellatorum medicina.

Subrumi.

Mãma rumus dicitur.

Medicinæ.

Remedium flagellatorum.

De Bobus, & Armentis.

CAP. IIII.

REGNA Aquilonaria, præsertim Vermelandia ac Dalia, propter pascua vberrima, boues habent electissimos, etiam prouinciæ Vestrogothorum: hiq; boues singulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia similes, ad çstiualia, seu hyemalia plaustra, seu etiam agrorum vsum aptissimè dispositos: ornbus, sicuti & equis, ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nunquàm vaccæ plaustris trahendis, aut agris præparandis aptantur: immò nec vlli oneri, ob spem vitulorum gignendorum, subduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus segregati, sæuiente frigoris horrore, in æstuariis ad hoc specialiter ordinatis, nutriri solent: hyemeq; productiore, asperiorq; inualescente, putaminibus

Multitudo boum.

Vaccæ nũq; plaustris subdunt

bus quercinis loco fœni, vel culmi, iumenta vescuntur. Aestate verò, in lucidissimis noctibus pascua sumunt sub cura pastorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipsi custodes piceis fumis, vbiq; pinorum combustione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro: quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibiq; hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hospitem vexent: veluti erucæ folia arborum depascẽtes, in quibus seminario folliculo hyemem inhærentes, transegerãt quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiusmodi sunt infesti, è cœtu aliorum, quantum industria permittit, seorsum impinguandi, mactandiq; segregantur: tunc q; dorsotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium sui diminuens aliena labe. In iis autem locis sanius conseruantur, celeriusq; impinguantur, vbi nec muscarum aculeis, nec bruchorum stimulis agitantur, & fatigantur, & herbarum virentium satietate non priuantur. Nec est inconueniens, vt tempore famis veteribus contusis piscibus, vento maceratis, dum campi niuibus repleti sunt, vescantur, vt superius lib. IX. cap. XLIIII. pro parte reperitur ostensum. Præterea ad hunc casum Plinius lib. XI. allegat Theophrastum dicentem, boues viuo pisce vesci. Immò & lupulo è cerussia depurata proiecto, intantum vorando delectantur, vt saltum faciant more ebriosorum. Boum verò attritis vngulis in asperitate glacierum, saxorum, ac arenarum, aruina vngendo medentur agricolæ: etiam pice liquida vngendo pedes. Boum etiam, teste Isidoro, in socios eximia pietas est: nam alter alterum inquirit, cum quo aratra collo ducere solet, frequenti q; mugitu pium testatur affectum, si forte defecerit. Idem q; Ambrosius attestatur: Si mutetur bos compar, alius iugum trahere nescit.

Bruchi fugãtur fumo piceo.

Bruchi intrãt cutes boum hyematuri.

Pretium minuit aliena labe.

Boues piscibus vescuntur tempore famis.

Boues inebriati saltant.

Pietas boum.

De Canibus, & eorum diuersa natura.

CAP. V.

TSI canum diuersitas, & mira proprietas in multis mundi partibus, quasi omnibus, vel plurimis nota sit: attamen Aquilonarium terrarum canes vti rigidiori cœlo, scilicet signo Cynosuræ subiecti sunt, ita & audaciorem ferocitatem præ cæteris habere videntur. Huiusq; rei exempla cùm superiori lib. V. cap. XII. nonnulla adducta sint, onerosum non æstimabitur, vt similia iungantur eisdem, videlicet homini data fuisse à diuino numine duo animalia pro solatio fidissima, canem videlicet, & equum: canem, vt cu-

Cynosura.

Aialia duo hominibus pro solatio data.

Canis & equus

stodem, aduersus latronem latrando, & resistendo: equum pro defensore, vt habito sessore gaudeat exilire in hostem. Canis vilissimis cibis pascitur, vbi & equus facilimis escis enutritur, immò (vt infrà dicetur) piscibus tostis, carnibus vento siccatis, pane biscocto, atq; arborum fungis: & ita videtur homini benigniter à Deo consultum esse, vt equum laborum comitem dederit, canemq; socium, & custodem.

Esca equorum.

Canes fideles.

Canis communiter pro domino aduersus latrones, sicarios, grassatores, homicidas, insidiatores, fures, & contra alias quascunq; feras sæuientes, pugnare dignoscitur, atque plures Reges eius beneficio fuisse saluatos, vbi custos homo repertus est pessimus occisor fuisse patroni. Massinissa Rex eo casu à multis citatur in euidens exemplum, quòd cùm hominibus custodiendum se non crederet, canum custodiæ se permisit: quorum latratu sæpe latentium inimicorum euasit insidias, & venientes in se aduersarios longè antè perdidicit, ac cauit, atque eorum beneficio pluries euasit victor. Quinimmò homines inter herbas dormientes, non rarò canes, ne serpentes os ingrediantur, obseruant. Sed vnum infelicitatis genus eisdem canibus annexum est, vt quandoque patronum hostiles manus euadentem, secq; in densa sylua, profunda niue, vel glacie abscondentem, sua præsentia prodant, q; signo canis penes patronum immotè manentis, rapiantur in necem, vel captiuitatem. Cuius rei exempla, cùm plurima sint in Aquilonaribus regnis, ea volens hic transeo, dum horum similia cõplurima superius ostensa sint lib. XI. de glacialibus bellis.

Massinissa rex.

Canes custodiũt homines.

Patroni ꝑdunt̃ à canibus inuitis.

Adhuc de eisdem.

CAP. VI.

Canes feroces.

VERSVS Septentrionales prouincias polo Arctico propinquiores, canes reperiuntur horribiles, ac feroces: idq; Dei clementia factum agnoscitur, quòd bestiæ nocentiores reperiantur ibidem, vt inferius de luporũ sçuitia ostendetur. In Islandia tamen, terra scilicet glaciali, circundata Oceano, etsi canes diuersæ sortis cuiusuis generis reperiantur optabiles, tamen in delitiis illustriũ dominarum, & prælatorum sunt candidissimi canes, pilo densissimo, quasi massa inuolutæ lanæ formati: quales ipse beatus Chrysostomus, catulos scilicet, Episcopis & prælatis pro solatio concedit, & non veltres, vel molossos, aut cerberianos: qui nunquàm recreant, sed turpissimo spectaculo insatuant suos inspectores: quibus pulchrum videtur canibus huiusmodi nec ad gesticulationes, nec ad lasciuos ludos, sed ad inanes hominum perditorum aspectus vti, more Epirotarum, qui tales Molossos appellant. Quod autem ad nomina, atq; virtutes canum attinet, cæteris scriptoribus naturalium rerum mira diligentius notat Plinius lib. VIII. cap. XL. vbi de Colophoniis non iniucunda recenset, quòd videlicet in magno studio canes rei bellicæ gratia instituebant, adeò, vt ex illis quasi cohortes quasdam instruerent, quæ in prima acie certarent mira quadam ferocitate, nec vnquam prælium detrectarent. Hi in nocturnis congressibus sæpe victoriam eis præbebant. Scribunt etiam veteres, Regem Garamantum per seditionem regno expulsum, à ducentis canibus, quos venationis gratia aluerat, fuisse restitutum, cùm mira ferocitate contra repugnantes sæuirent, itercq; per hostium cuneos patefacerent, donec eum tutum in Regiam aulam sisterent: & sic pulsis, cæsisq; hostibus, diutius regnauit: deinde regnum moriens posteritati suæ reliquit. Et forsitan hac disciplina motus Rex Angliæ Henricus VIII. (iuxta epistolam ab eius nuntio, Regi Polo-

Molossi.

Cohortes canũ bellicorum.

Garamãtus rex expulsus ꝑ canes restitutus ẽ

Henricus 8. rex Angliæ.

niæ ex

niæ ex Spira M. D. XLIIII. missam) in suo exercitu, quem maximum ipsi Cæsari Carolo V. contra Regem Galliarum in auxilium misit, quadringentos homines, ac totidem canes more gentis torquibus ferreis armatos constituit, dubia relicta hominum opinione, an ad vigiliam exercitus id fieret, an ad aliquod insigne stratagema acquirendæ victoriæ simularetur. Quod factum qualecunq; fuit, certum est posteà inter illos sublimissimos Principes nunquàm defuisse rixas, non à canibus his excitatas, sed truculentis consiliariis, & seditiosis susurronibus introductas, & confirmatas: vbi ipsi supremi Reges delitiæ hominum essent, si totius orbis applausu ad concordiam rediret, canes Turcicos debellaturi.

Canes 400.

Rixę regũ Frãcię & Angliç

De Canum memoria, fide, docilitate, odoratu, & ferocitate.

CAP. VII.

NVLLI certè animali pręter hominem maior est memoria. Itinera enim quantumuis longa, atq; inuia, canes diutius meminere, & hominibus ipsis memorant: veteres quoq; iniurias, post longum etiam tempus vlciscuntur: dominis antiquis post absentiam XX. annorum restituti applaudunt. In Cimbrico bello contra C. Marium pro dominis suis atrociter pugnauere canes, Cimbrorumq; cadauera custodientes, nunquàm abigi potuerunt, sed eadem mira sedulitate custodiebant: & vt tutius illa à feris, altitibusq; defenderent, plaustris illic passim relictis, inferebant: custodiasq; inter se partitas vicissim magna cum diligentia obseruabant. Canis latratu interfectorem domini sui in sylua occisi, in vrbem prosecutus, dentibus laniauit: isq; crimen confessus sub torturis, se, socioq; sceleris prodidit, lege interimendos. Canis adhuc alius scribitur dominum suum longè distantibus famulis insidiosè petitum, vsquequò accurrerent, defendisse. Fides canum in hoc etiam notatur Lysimacho exhibita, quòd vnus eorum mortuo cadaueri comburendo, facto eiulatu & gemitu, cunctis spectantibus igni se immisit. Et idem fecisse Hieronis Syracusanorum Regis canem, Plinius attestatur. Item canis mortuo domino se fame tandiu macerat, vt pariter cum eo moriatur. Canis etiam in Romanis historijs repertus est cibum portare ad os defuncti heri, eiusq; corpus in Tyberim proiectum adnatando sustinere voluisse. Et hæc Plinius. Docilitas canum hæc est, vt dominum cognoscant, atq; ei præ cæteris applaudant, & odiętes eum infestent. Magna rursus eorum alacritas est in venãdo, vt narium sagacitate ventum, & auram captantes, odore longè venientem feram

Memoria canũ

Iniurias veteres vlciscuntur canes.

Canes custodiebant cadaueq; dominoꝝ suorum.

Fidescanũ igne se cõburẽtium

Canis portãs cibum ad os patroni defuncti

Virtutes canum

præsagiant, ostendant, lustrent vestigia, persequantur, latibula indicent &c.

Caspij canes ferocissimi sunt, quorum sæuitia in hominespotius, quàm feras exercitatur: & hoc, quia hominum cadaueribus à iuuentute aluntur. Generosi canes, teste Plutarcho, non prius arreptam mordicus prædam interimunt, quàm fatigatam viribus deficere videant,

Canes generosi.

De Equorum bonitate cognoſcenda, & defectibus euitandis.

CAP. VIII.

ICET equorum maximam multitudinem Septentrionales terræ ad ſuum, externarumq; gentium optabilem vſum producant: non tamen æquè pręſtantes in ſingulis prouinciis gigni, ſoueriq; videntur. Noruagici equi ſtatura mediocres, admirandæ fortitudinis, & pernicitatis ſunt in montibus, ac viis ſaxoſis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundoſq; ſaltus indifferenter longiore dieta, magnaq; celeritate abſoluunt. Oelandici, quia paruuli ſunt, ludicro magis ſpectaculo, quàm labori deputantur: licet & in illis egregii, laborioſiq; diſtincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis ſunt: ſed ſequentibus ſignis hi, & omnes boni diuerſorum autorum iudicio cognoſcuntur.

Eq. Noruagici.

Equi Suetici.

Equi Oelādici.

Equi Finonici.

Signa boni eq.

Iuba denſa, capite breui.
Forti lumbo, & æqualibus teſticulis.
Ceruice prona, non more aprino erecta.
Auribus proportione parui corporis ad cuneum protenſis.
Pectus latum, venter modicus.
Lumbi preſsi, ſpina duplex, vel minus non extans.
Cauda ampla, ſuberiſpa.
Crura electa, æqualia genua.
Vngulæ firmæ, mediocres.
Viſibiles venæ inter pilos.
Corpus validum, & robuſtum.
Altitudo robori correſpondens.
Latera longa, clunes rotundi.
Corpus totum muſculorum denſitate, & plenitudine quaſi nodoſum.
Crura fortia ęqualiter à genu ad pedē porrecta, ſine nodoſitate, tumore, et mollitie
Pedes æquales & plani in ſuperficie, non aſperi, rotundi, vt cornu concauitate terram vndiq; tangant.
Vngulæ craſſæ ſint, neq; humiles, neq; valde erectæ more caprarum.
Tibiæ pingues oſsibus, non carne.

Adhuc

Adhuc de aliis signis valentis Equi.

CAP. IX.

CAPVT paruum, & siccum, quasi ossibus imminens. Signa boni eq.
Oculi grandes, velut ante caput iacentes.
Aures breues, & acutæ, antrorsum porrectæ.
Nares apertæ, profundius in aquas submergendæ.
Cauda longa, spissa, & rotunda.
Audax, & naribus sufflans.
Pedibus terram terens, ac circunspiciens.
Hinnitu membris tremens, quia fortis.
Facilè in quiete concitatus ad motum.
Facilè rursus à motu quiescens.
Se purgans, & volutans in puluere, vel niuibus.
Colore niger, rufus, balius, siue badius, spadicus, palmæ colore, vel castaneæ: quem Virg. in Georgi. commendat. Virg. in georg.
Aureus, roseus, myrteus, glaucus, vel oculis variis, quasi pictus.
Scutulatus, canus, guttatus, varius, ex nigro badioq; distinctus.
Cinerius, qui equis syluestribus conuenit, deterrimus est, vt Isidorus dicit: sed optimus, quando lata linea nigra in dorso notatur.
Candidus equus raro est bonus viatoribus, ob insultum latronum ex castris eminentioribus itinera contemplantium: quos periculosum est (tanquam lucerna in tenebris accensa) candidis equis ad spoliandum itinerantes prouocare. Equi cãdidi periculosi.

Adhuc de aliis signis emendi Equi.

CAP. X.

RAETEREA cautelæ in equo emendo hæ, & similes videntur diligentius attendendæ. Signa boni eq.
Si frenum recipiat.
Si sessorem excipiat.
Si exceptum excutiat.
Si dimissus aufugit, aut celeriter recipitur.
Si verbere torpens, vel excitatior fit.
Item de qua terra est, montana, vel palustri.
Cuius ætatis: quod difficile cognitu non est, quia annorum notæ cum corpore mutantur.
Dum bimus & sex mensium est, medii dentes superiores, & inferiores cadunt.
Cùm quartum annum agit, his, qui canini appellantur, deiectis, alios affert.
Intra sextum deinde annum molares superiores decidunt. Sexto anno, quos primos mutauerit, exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter: & ex eo cauatos gerit, nec posteà quot annorum sit, facilè comprehendi potest.
Item decimo anno tempora cauari, & supercilia nonnunquàm canescere, dentesq; prominere, & albescere Plinius dicit, contra morem omnium ani-

Equorum ætas.

mantium. Item ætas longæua deprehenditur in equis Persicis, Epiroticis, ac Siculis in annos quinquaginta: breuior autem Hispanicis, Numidicis, & Gallicis extendi. Sed nec deest Solinus, qui mentionem facit de equo LXX. annorum. Varro vtilem equum ad XVI. annum existimat. Nec optandi sunt equi longæui, quia nec in re bellica, nec in rhedis trahendis, nec admissuris valent: quia vltra XX. annum generare nequeunt, vt à doctissimis notatum est, qui de agricolatione scripsere: neq; equam vtiliter vltra decimum annum concipere posse iidem affirmant. Senectus equorum notari solet ex canis supercilijs, immò etiam ex caudarum certis nodis, & immersis oculis, putredine plenis &c.

De Virgilii sententia in bonis Equis eligendis.

CAP. XI.

Signa boni eq.

ONTINVO pecoris generosi pullus, in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponto.
Nec vanos horret strepitus: illi ardua ceruix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga.
Luxuriatq; toris animosum pectus: honesti
Spadices, glauciq; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; fremens voluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina, cauatq;
Tellurem, & solido sonat ampliter vngula cornu.

Sed Columella lib. VII. de agricultura summa elegantia per singula quæq; membra eximiam equorum formam ostendit, cui nihil adiici potest.

Adhuc alio modo capiuntur signa boni Equi.

Signa boni eq.

Auris acuta, breuis, caput exiguum, caro dura,
Et grandes oculi, ceruix cum robore forti,
Et nares mundæ, comedens bene, pes sine verme,
Et curtæ coxæ, iusti vngues, atq; rotundi,
Audax hinnitu, sufflans, terram pede rumpens.
Istis quadrupedum signis cognosce valorem.

Ad idem breuius.

Signa alia boni equi.

Lucius	videlicet latitudine capitis.
Anguilla	decora longitudine.
Serpens	erecta ceruice.
Leo	pectore lato.
Fœmina	rotundis clunibus.
Cattus	celeri cursu.

De domanda

De domandis, & conſeruandis Equorum pullis.

CAP. XII.

PVLLI generoſis equabus alternatis annis geniti, & copioſo lacte nutriti, puriores ſunt, & maioris ſpei: nam parentum bonitatem plerunq; imitantur. Sed manu tangendi non ſunt: quia vt dicit Palladius lib. IIII. eos tactus lędit aſſiduus, etiam frigus: à quo ſummoperè ſunt cauendi. Dabit & hilaritas, & agilitas non fruſtrandæ ſpei bonum documentum. Poſt bimatum domandi ſunt vſque trimatum: nam poſteà ſemper difficilius inſtruuntur. Si pullus altis cruribus videtur, futuræ magnitudinis ſignum pollicetur: nam quadrupedum omnium magnitudo tibialis, tempore non valde creſcit. Ad huius igitur proportionem & reliquum corpus augeſcit. Pullus manſuetior, tractabiliorq; primùm reddetur, mediocri eſurie maceratus: deinde conuenienti cibo portionibus iuſtis refocillatus, directori ſit obtemperatior: vt potius blandimentis, & certis verbis quaſi virgis, & verberibus manſueſcat. Eſtq; diligenter curandus, vbi propria natura per ſeipſam defectum nequeat reſtaurare. Ducendus etiam eſt per turbam, omnibuſq; aſpectibus, & ſonitibus appropinquandus, vt ſi quid expaueſcere videatur, ſine terrore placidum, planumq;, paulatim procedendo agnoſcat. Bellicis tumultibus educandus, inſtruatur foſſas tranſilire, primùm exiguas, inde ampliores: quod fit lorotenus antè præſiliendo. Itidem muros, & ſaxa, ac trabes tranſilire, prout mos eſt ſyluarum cultoribus in latrocinando, ac fugiendo: idq; à fronte, à tergo, à latere, agili curſu fieri oportebit. Pauidi ac ſuſpicantes, fugaces ac retrocedentes, omnino (niſi remediis iuuari poterint) ſunt reiiciendi.

Pulli equorum.

Tactus et frigus nocent pullis equorum.

Ducēdus eqnus pullus per turbam.

Mos latrocinātium in ſyluis

De Equorum defectibus sanandis.

CAP. XIII.

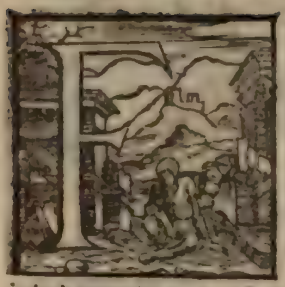

Frenū caudale.

VGACIBVS succurritur extractione longiorum pilorum in palpebris, ac pilorum à fronte dependentium. Retrocedentibus tollitur abusus, si fune aspero è pilis equinis confecto, sub cauda immisso, sessor ambabus manibus huc illucq; more freni trahēdo fricuerit equum: idq; caudale frenum dicitur, solummodo pro hoc defectu auertendo. Expedit etiam, vt ad natandum cum armato, vbi fortitudinis signa fugiendo, vel aggrediendo exercenda sint) diligentissimè instruatur, vt mos est Scythicas terras

Tanais.

inhabitantibus, præsertim circa Tanaim, vbi vastissima sunt flumina, nullique pontes, ob instabilem aquarum cursum, seu inundationem ex niuibus resolutarum: de quibus Strabo lib. VIII. ad finem, & XI. plurima dicit, etiam lib. XVII.

Equi dominos vt canes sequuntur.

de magna celeritate, & agilitate equorum, quomodo instructi dominos sequuntur, vt canes. Sed ne ab externis oris multa citentur exempla, tritum est in Septentrionalibus terris, iuuenes equos etiam robustos, & bellicosos, ita instrui, ducique ad campum, vt sessorem cognoscant, & liberi sequantur, cum stante stantes, ac currente

Securitas loris moderanda.

currentes. Securitas tamen hæc loris moderatur, ne lupis subitò ex insidiis ruentibus, equo fugiente, domini surripiantur in escam, vel in glacie aperta occurrentibus simile quid contingat.

De conseruatione Equorum.

CAP. XIIII.

Equi podagra laborant.

TABVLI etiam pullorum pauimentum paruis, ac rotundis campestribus saxis stratum sit oportet, ne mollitie (quæ noxia equis generosis perhibetur) pedes, & vngulæ destruātur: immò vt multa ægritudine, podagra præsertim, liberentur, capita lauanda sunt, non strigili tangenda: quia ossea materia constituūtur. Lauanda est iuba, quia loco scalę sessoribus eam natura concessit, vti procomium capiti, p

Iuba.

Procomium.

visus defensione, et cauda pro noxiis vermibus abigendis.

Cauda.

Crura lauanda non sunt, neq; insperso vngulis quotidiana

Lotio valet pro eqs educādis.

facienda. Loca sub ventre non strigili, sed manibus diligenter purganda. Lotio tamen plurimum ad pullorum, equorumq; sanitatem conducit, & bonum habitum retinendum. Non à capite, vel cauda equitandus pullus, vel equus (ne noceat accedatur: sinistroq; latere frena ori proportionata vna manu aperto venient impo-

Equus loro nō freno ducēdus

nenda, altera lorum teneatur à dextris. Loro ducatur, non freno: ne fiat diuersitas maxillarum. Frenum strictum, stupidum reddit equum, & inobedientem, etiam

Frenum strictū.

rigidè tentum. Præceptum optimum, ad equum tractandum nunquàm cum ira accedere debere rectorem, sed blandum, & mollem ne generosus equi animus, terrore ad rebellionem concitetur. In vtranq; maxillam assuescat verti, & in conuersionibus

Vtile

tutè recipiatur; non subitò, sed paulatim è medio cursu frenum contrahendum.

Vtile quandoq; fuerit, quiescentem statim impellere, & ex equis equos petere, & ex celeritate rursus in proximo quiescere, & ex quiete iterum irruere. Cum equo magnanimo nil per vim agendum: nimiam enim ferocitatem, non violentia, sed mansuetudine placida mitigare oportet. Pasta hordeaceæ farinæ equorum vlceribus imposita, eundē colorem, quem equus ante vulnus habebat, optimè redire facit. Generosos equos habuere Longobardi, vt dicit Pau. Diac. lib. II. cap. IX.

Equus magnanimus vi regi nō vult.

Reparatio pilorum.

De peritia, aut ignauia inexperti Equitis.

CAP. XV.

DESCRIPTIS igitur generosis, ac magnanimis equis, iuxta præscriptam formam, aut meliorem: necesse est etiam, præcipuè in re bellica, talem inuenire, ac adhibere sessorem, qui ita sua prudentia fortitudinem equi temperet, vt ab vtrisq; exercitium aliquod emanare videatur virtuosum. In pace quidem iucundum est, pro solatiis, & commodis, immò laboribus, vti fortissimis equis, & peritiam habere equitandi: sed in hostili conflictu, in quo tot circunstantiq; seruandæ occurrunt, vt vix in aliquo officio formidabilius negotium aggrediendum sit, & debitè terminandum, valde necessarium est suscepisse peritiam singularem. Qui enim ineptè, & indecorè equo insidet, in primis ab aliis irridetur, deinde inutilis in pugna ad omnes bellicas actiones habetur: non aduersarii ictum sustinere, aut cauere potest: non hastam suam dirigere: non eam vlna, aut cubito compresso stringere: non equum flectere: non ex eo iaculari: non arcum tendere, aut quippiam vtiliter, aut decorè agere: sed paruo ictu, minimaq; succussione excutitur, adeò, vt ab omni equestri militia extrudendus sit, & præsertim nostris temporibus, quibus maxima ex parte equestri pugna certatur. Instruuntur enim cohortes cataphractorum equitum, qui cooperti sunt per omnes membrorum artus ferreis laminis: nulla ex parte vulneribus patent, tectisq; equis vehuntur, operimentis scorteis, siue ferreis: quorum quidem splendor adeò fulget, vt aciem oculorum occursantium perstringat. Equitandi itaque (vt superius lib. VIII. in multis capitulis dictum erat) ratio, à teneris annis percipienda est, antequàm corpus obdurescat, obstipúmue fiat, dum nerui sine rigore sunt, & membra facilè quoscunq; vsus accipiunt. Laudatur admodum Iulius Cæsar, quòd adeò agili córpore extitit, vt reflexis post terga manibus, equum saltibus, cursibusq; immotus ipse concitaret, & cuestigiò habenis regeret, statimq; in exiguum orbem circunflecteret, & à præcipiti cursu retineret: licet is equus tantæ celeritatis, ac ferocitatis esset, vt præter eum nullum pateretur sessorem. Ita & refertur de Alexandri Regis equo, qui à toruo aspectu, siue ab insigni taurini capitis, quod in armo inustum habebat, Bucephalus appellatus est. Magnæ admirationi omnibus fuit, sed maiori stùpori equus Nicomedis Bithyniæ Regis, cunctis inspectantibus extitit: qui eo Rege interempto, ipse nullo admisso cibo, fame defecit. Flent & plurimi equi bellum ingressuri, tanquam præsagium cognoscentes, rem non bene succesſuram sibi, vel patronis. Immò & quidam iter longum ingressuri, solito auidius comedunt, vt aliquando sum expertus. Equæ tamen fame macerantur, vnius diei inedia, vt sequenti die XXX. milliaria Germanica currant: etiam quia currendo vesicas leuant, quod equis haud est concessum.

Sessor equi prudens sit.

Circūstātiq; multæ in bello seruandæ.

Equester īperitus inutilis.

Cohortes instruuntur.

Ratio equitādi.

Iulius Cæsar agilis equitator.

Equus Iulii Cæsaris.

Equus Alexan. Magni.

Equus Nicomedis Regis.

Equi flent.

Equæ.

De Equis Sueticis, & Gothicis, cur cæteris præferuntur, & exportantur.

CAP. XVI.

Equi præliares.

SVETIA & Gothia quotannis plena nauigia equorum in Germanicis oris vendendorum, exportantur: quod eò lucrosius fieri cernitur, quò facili pretio, aut rerum commutatione (mediocris scilicet staturæ equi) emuntur, & deportantur: vbi Regio edicto nulli præliares equi ad exteras nationes euehi permittantur. Quòd autem cæteris equi prædicti æstimantur meliores, ac in quouis exercitio durabiliores, multiplex ratio assignari solet: quia ad trimatum ferè hyeme, & æstate, etiam in asperrimo gelu, in syluestribus pabulis cum matribus sunt educati, vt indurati, & quasi infatigabiles ad operam moti, persistere videantur: quia ramos, folia, frutices, & omne genus vilium escarum pro cibo non aspernantur.

Equi in syluis enutriti.

Esca equorum.

Conditiones equorum aquilonariũ bonę.

Quòd sibi, ferramenta (vt in plurimum) absq; calcitratione, & in quouis loco sub pedibus infigi sinunt.

Quòd non permittunt reliquos equos sua annona vesci.

Quòd pulchra varietate, & duro pilo sunt colorati.

Quòd biga, curru, rheda, vehiculi sq; applicari solent.

Quòd acutius in tenebris viam intuentur, & sequuntur.

Quòd alacriter sessorem in aquis natando portant.

Quòd nulla glaciali asperitate, vel niuali inundatione tardantur.

Quòd sessorem calcitrando, mordendoq; adiuuant aduersus hostem.

Quòd caput cum freno bibituri vsq; oculos in aquis mergunt.

Quòd semper natura vrgente in quouis loco mingunt.

Quòd fossas celeri saltu cum sessore penetrant.

Quòd itinera lutosa, profunda, & paludinosa non abhorrent.

Quòd montes ascendendo, descendendoq; præcipitia cauent.

Quòd rarissimè ob naturalem duritiem, vel nunquàm infirmantur.

Quòd si infirmantur, facilimo remedio restituuntur.

Quòd sic empti in terra aliena, talem sobolem propagant.

Quòd

Quòd oneribus depositis, in arena, vel niue se inuoluunt, omnem quasi diurnam fatigationem eo motu alleuiantes, vt auidius comedant omnẽ escam. Est & aliud equorum genus, exile, sed valde viuax: quod mercatores ab insula Oelandiæ pro gesticulationibus addiscendis emptum, educunt. Mirè enim dociles sunt, vt per circulos more canum saltantes, sese mira agilitate in gyrum vertant. Dicit præterea B. Ambro. in Apolo. Dauid, equorum Græcorum hanc esse naturam, vt cùm vel in curuli certamine elisi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquàm se mouere consueuerunt, & quandam tenent quietis, & patientiæ disciplinam. His, si casus non nocuit, quies prodest, certè non acerbatur offensio. Immò & sono citharæ audito, more chorisantium saltationes sub leui sessore constituunt, primùm lentas, deinde celeres, & tandem celerrimas humano more: quales Volate. lib. XXV. Totularios mannos vocat, & à Britannia venire arbitratur.

Equi Oelandici dociles.

Saltationes equorum.

De Equis præliaribus.

CAP. XVII.

MAXIMI verò equi (vt parumper superius dictum est) quos Septentrio producit, præsertim in regno Vestrogothorum, nõ solùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, sed vt militaribus exercitiis, & disciplinis ad omnem armorum vsum pro patria defensione enutriri, custodiri, & adaptari debeant, satis strictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus assueti, hyemis patientes, animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu intrepidè comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia, vel Germania gignit, assimilari possunt, si præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate cursus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia, & fortitudine recompensantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis satisfacere deprehenduntur. Neq; fortunata prælia in Aquilone, ob præcipitia, voragines paludum, ac densitatem niuium, & perforatas glacies, etiam si quis volare vellet, conficere posset, vt superius lib. XI. in pluribus capitulis fuerat enarratum. Igitur ad veram sententiam generosi equi reuertendo, id certius teneri potest, quod Dominus ad Iob XXXIX. loquitur de forti equo. Ait enim: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Gloria narium eius terror, terram vngula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio, feruens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonatæ clangorem, vbi audierit buccinam. Dicit etiam Solinus cap. LVII. quòd equi in bellis suæ partis inimicos nôrunt, adeò vt inter prælia hostes morsu petant. Præterea equorum infirmitates ab Alberto sic nominantur, Attractus, barbulæ, cancer, cornu, caro mortua, curua, focellæ, frenes, farcina, infundatura, lampiscus, prurigo, raduculus, sanguis corruptus, stiua, stranguria, scabies, super os, venarum incisio, vermis.

Hippagogę, naues portãdorũ equorũ appellantur.

Bella hyemalia.

Eq Suetici animosi.

Celeritas nimia plerũq; nocet.

Equi descriptio in lib. Iob.

Equi nôrũt hostes.

Infirmitates equorum.

De docilitate Equorum.

CAP. XVIII.

Docilitas equorum.

QVAM capaces diſciplinarum Aquilonares equi ſint, primo aſpectu præſens imago demonſtrat. Qui enim curioſe ſtudent illuſtrium puellarum venari fauores, aut ſenum laguentia membra arte iuuare contendunt, vt in aperto campo ſcamnis deficientibus equos aſcendere, vel deſcendere poſſint, modo quo ſequitur, mediocres equos, & exiles, ad genuflexiones informant. Eligunt prodeunte naturæ aptioris virtutis iuuenes equos, poſt bimatum, & trimatum, vnius diei ciborum ſubtractione macerantes eoſdem: deinde extrahuntur in locum mollem, vt ibidem ex fouea genu flectendo comedant fœnum, vel auenã, & pueros ſuſtineãt in dorſum ſaltantes, ac deſcendentes: fæpiuſcp id fieri ſolet, vt ſigno per virgã dato ad tibias, genua flectant patrono in ſellam aſcẽſuro. Quidam etiam in molliſſima niue hanc diſciplinam docẽt equos, donec edocti dorſa ſua ex conſuetudine virginibus, & matronis genuflexionem faciendo, præbuerint inſidenda. Aliquæ etiam plebeiæ ſortis puellæ, equos ad hoc officium diſpoſitos habent: vel aliter, maximè in nuptialibus feſtis (quæ equeſtrium pompa municolarum in pagis, tota generatione concurrente & tripudiante, fieri ſolent) nouis nuptis per pulchros equos concomitantes prouidetur. Immò & equi certo naturali inſtinctu ſymphonia audita, mouẽtur ad geſticulamenta: quod & Plinius lib. VIII. atteſtatur. Certum etiam eſt, equos naturali lege propagationem horrere in propinquiori ſexu: contra quam qui errore decepti ſecus fecerant, ſeipſos præcipitando interemerunt. Sed illis dimiſſis, dum ſenibus in campo ſcabellum non eſt equos deſcendendi, vel aſcendendi, tunc fideles ſerui dorſotenus ſe inclinant, vt domini aſcendant pro aptiori commoditate: taleſcp famuli ab omnibus pro tanta fide recipiunt laudem, immò & patroni filiam matrimoniali fœdere in conſortem.

Informatio equorum vt genua flectant.

Modus alius.

Feſta nuptialia plebeiorum equeſtria.

Equi ſymphonia audita mouẽtur ad ſaltũ

Equi horrent in ceſtũ congreſſum.

De Felibus

De Felibus, seu Cattis.

CAP. XIX.

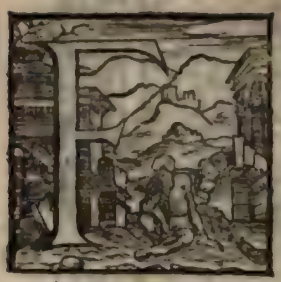

FELES, seu catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, satis magni, frequentesq́, candidi præsertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanasq́ habitationes, horrea, atque granaria, sed & agros ædibus viciniores, mira sagacitate murium glirumq́ præda compurgant. Qui verò syluestres sunt, auibus, & minutulis animalibus insidiantes, vescuntur. Harumq́ felium pelles vestibus subductæ, mirè prosunt aduersus hyemales asperitates. Sed periti incolæ cauent, ne ori dormientium hominum applicentur, cùm ferè eiusdem naturæ sint, vt lupinæ pelles: quæ agninis, ouinisq́, etiam mortuis, nocent. Domesticæ feles summè arcentur à cunabulis puerorum, immò hominum adultorum, ne ori dormientium anhelitum ingerant: quia eo attractu humidum radicale inficitur, vel consumitur, ne vita superfit. Neq́ à periculo se credat immunem, qui audet contra solam felem, etiam nudo ense, in eadem domo congredi, interimendam: eò quòd naturæ instinctu, guttur occisoris (nullo concesso effugio) inuadere solet. Fele tamen & anati ad ripas aquarum colligatis, mortale spectaculum imminere videtur. Vt enim anate terræ locus haud conuenit, ita feli nequaquàm accessus in aquas congruere potest. Quocirca de dispari natura acerrimus generatur insultus. Quantæ autem venerationis hæc bestia, felis, apud Aegyptios sit, nemo negat, qui mores eius gentis agnoscit. Aestimant enim hanc insigniter honorandam, quia pellibus illius clypei muniuntur militares, aut ignibus semper assistunt: eisq́ propter hoc honorificas exhibent sepulturas: immò & sibi cum luctu numinis amissi radunt supercilia, vt corpore proprio, & sensu testentur ipsius habuisse curam.

Feles candidæ plures in aquilone.

Feles syluestres

Feles domesticę arcentur à cunis infantum.

Feles sola & inclusa ad mortē non petenda.

Spectaculū naturæ.

Clypei militares muniuntur pelle felina.

Superstitiosa stultitia.

De Muribus, & Gliribus interimendis.

CAP. XX.

Mures domestici, vt hospites onerosi.

QVAM onerosi incolæ, aut hospites improbi in humanis ædibus sint mures, sorices, & glires, nemo qui eos audit, aut sustinere cogitur, ignorat: prout eadem querela fuerat ab antiquo ævo, & permanet in hoc die: magis tamen vetusto seculo, quàm præsenti: eò quòd ab his, & similibus despectis animalibus, & minutulis creaturis, veluti cuniculis, talpis, ranis, locustis, serpentibus, scorpionibus, vel euersa sunt oppida, vel fugati incolæ, vel laceratæ prouinciæ, vel infeliciter annihilatæ. Nec defuere portenta publica, quomodo arrosis clypeis, ensis fasciis, atq; corrosis ferramentis in officinis metallorum, portendebant acerrima bella. Immò & in Aquilonaribus regnis huiusmodi ostenta fieri notata sunt. Quòd autem superius imago senis mures, seu glires in foramen glaciale compellentis aspicitur, id præscriptis verbis, & signis quorundam hominum, licet paucorum, solet fieri: qui veluti hæreditaria virtute hoc retinent, vt inuocati patientibus bestiarum damna, lustrando domum succurrant: totumq; noxium agmen secum adducunt, atq; in apertam aquam suffocandum insilire coarctant. Vnde autem, & quomodo virtus hæc prodeat, vix aliter, seclusis præstigiis, & incantationibus) interpretari conceditur, quàm ex paterna benedictione in filios filiorum transfusa, vt fieri videtur per habentes, ac exercentes virtutem gratię S. Pauli in serpentibus tractandis, aut aconitis (nulla subsequente læsione) comedendis. Meminit Strabo lib. XVII. Psyllos apud Cyrenaicam regionem, naturalem quandam vim habere contra serpentes, sicut & Tentyricæ contra crocodilos, vt nihil ab eis patiantur, sed intrepidè natent, vbi reliqui homines occiduntur à crocodilis: quibus imperant prædicti Tentyricæ, aliisq; emolumenti, seu quæstus causa, quoties opus erit, eosdem pro spectaculo innocuè monstrant.

Aialia minuta nocentissima.

Vrbes & insulę euersæ.

Ratti seu glires verborū virtute suffocantur.

Gratia S. Pauli Psylli.

Tentyricæ crocodilos ligant.

De por-

De portentosa vltione Murium aduersus impios.

CAP. XXI.

EFERT Herodotus lib. II. quòd Aegyptio simulachrorum sacerdoti pro salute populi trepidanti, ac anxiè dormienti, numen per quietē auxiliarios contra impium Sanacharibum Assyriorum & Arabum Regē, eidem sacerdoti mortem, & Aegypto destructionem machinantem, mittere promisisset. Vnde sacerdos alacriter animatus, sumptis secum institoribus, operariis, & forensibus, dum nulli bellatores eum sequi vellent, castra in Pelusio (quà primùm inuaditur Aegyptus) posuit, vt hostem tam ferocem reprimere posset: eumq; nocte accedētem excepit. Et ecce affuere auxiliarii promissi, vis scilicet innumerabilis agrestiū murium: qui inimicorū tum pharetras, tum arcus, tum scuta habenas abederunt, vt postera die hostes armis exuti, fugam fecerint, amissis multis. Eoq; nunc iste Rex (inquit Herodotus) in tēplo Vulcani lapideus stat, manu murem tenens, atq; hæc per literas dicens: IN ME QVIS INTVENS PIVS ESTO. Huic etiam lapidi simile, vel forsan crudelius spectaculum, ostendit murium turris in Rheno flumine fundata, eò quòd in illa à muribus cōsumptus est Hatto Antistes Maguntinus, ob multorum pauperum oppressionem, tempore caristiæ truculentissimè perpetratam. Non attendebat infelix Pontifex ad dictum Sapientis Prouer. XI: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius, qui participat: prout optimè Ambrosius asserit lib. III. Officiorum cap. VI. & VII. vbi dicit, peregrinos, & pauperes tempore famis vrbe non arcendos.

Auxiliarii mures.

Aegyptus ī Pelusio primùm inuaditur.

Mures inumeri

Pius esto.

Turris murium in Rheno.

Benedictus, qui participat.

Adhuc de sæua vltione Murium.

CAP. XXII.

RAETEREA Munsterus in orbis descriptione effigiata, aliam murium turrim ponit, prædicta longè horribilioē: in qua allegat quendam Poloniæ Regem, Popilium nomine, miserabiliter, modo quo sequitur, periisse. Conuiuia celebrantem, mero madentem, sertis coronatum, vnguentis delibutum, crapula & luxu resolutum, inuadunt mures, de cadauerib us patruorum, quos ipse, & vxor eius Regina veneno interfecerant, ingenti magnitudine egressi, & in conuiuantem tyrānum, consortem eius, & filios rabidis morsibus insiliunt, militum caterua nequaquàm abigente, quoniam humano suffragio fatigato, mures infatigati perseuerabant, die noctuq;. Extruuntur ardētes foci, & in medio eorum locatur Popilius, coniunx, & filij: illuc autem & mures per flammas transeuntes, parricidam rodere non cessabant. Ad aliud tandem elementum ventum est. In nauibus abducitur occisor patruorum Popilius, cum suis in stagni altitudinem: mures tamen incessanter secuti abductos, & naues rodebant, intantum vt aqua perforatis rimis ingressa, submersionem minaretur. Ideò nautæ timentes præfocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus: vnde alia caterua murium occurrens,

Popilius Rex Poloniæ.

Mures è cadauer ibus patruorū

Mures infatigati

Præsidiū in aq̄ inualidum.

Caterua muriū.

iuncta prioribus acrius infestabat. His visis, defensores diuinam vltionem cognoscentes, omnes fugerunt. Popilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorem in Cruiuicza: vbi mures rapido cursu ascendentes, consumpserunt & vorauerunt duos filios, vxorem, & facinorosum Popilium. Ecce non est potestas contra Dominum, aut consilium, vbi minuta animalia, & imbelles mures Popilium miserabiliter consumpserunt: quemadmodum pediculi, vermes minutiores muribus, Arnolphum Imperatorem pulpa, carnibus, ac visceribus exesis, medicis nequicquàm proficientibus, ad internicionem vsq; perduxerunt, solis cartilaginibus, & ossibus relictis.

Turris alta.

Rex & Regina ac filii à muribus deuorati.

Arnolph' Imp. à pediculis cõsumptus.

De Hircis, & Capris.

CAP. XXIII.

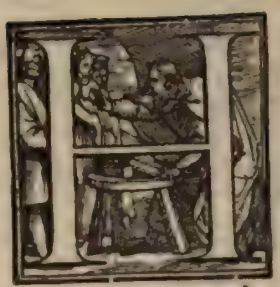

HIRCORVM, & caprarum in Aquilonaribus terris longè maior est abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana pascua, & pastorum capriariorum diligentissimam curam. Hirci itaq; ibidem sunt magno corpore, crassis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depressis, paruo capite, longo, spisso ac nitido collo, cornibus altis & latis, animosi, bellicosi, & robusti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi sunt: ita & caprę, ac hœdi. Hyeme pascuntur pinearum arborum corticibus, atq; musco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigiis quæstus & lucri causa, decadumq; numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rursus amplius dispergunturin orbem. Similiter & casei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, scilicet stupidæ ac ingrossatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, sole, sale, ventoq; siccatis, incolæ auidius vescuntur, quàm illicò mactatis: idq; tempore æstatis, & agriculturæ. Nautis in anchoris ventum conuenientem expectantibus, magnam securitatem locorum mutatione, in littoribus præstant pascentes caprę, eò quòd naturali instinctu, immò ad exonerandam vermium molestiam, vadunt contra ventos: qui cùm austeri

Hircorũ maxima abundantia in terris aqlonis.

Hirci ferè omnes albi.

Quæstus pelliũ

Carnes crudę caprarũ eduntur

Prognostica ex hircis.

austeri sunt, non tamen bestias has ad aborsum fœtus constringunt. Vis enim frigoris tolerandi maior est in animalibus Septentrionis, quàm reliquis mundi oris. Quòd autem superius cernitur anguis ante pedes hirci, signum est, hircos, capraſq; ibidem persequi serpentes: qui aliàs incolis damna facturi, nimium multiplicarẽtur. Frigora tolerãt animalia aquilonaria.

De Suibus, & Porcellis.

CAP. XXIIII.

SVES, etsi cunctis hominibus in corpore, & natura non ignoti sunt, tamen quia à propitio numine ad solam hominum vtilitatem, & leuandum domesticum cibum concessi sunt, omnimoda gratitudine ab omnibus (exceptis Aegyptiis, & Iudæis eos execrantibus) acceptantur: licet nullum alium vsum hominibus prẽstare possunt, sicuti cæteræ animantes, quæ vel in cultibus agrorum adiuuant, vel plaustra collo trahunt, vel onera tergo gestant, vel indumenta exuuiis suis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel custodiendis domibus inuigilant. Populis tamen Aquilonaribus mos est, nouę nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendisq; armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atq; marito equinos pullos, canem, felem, & anserem. Varro grauis autor lib. II. cap. IIII. asserit à natura hominibus ad epulandum solummodò datum esse suem. A suillo quoque pecore immolandi initium sumptum esse veteres affirmant: & proinde in fœderibus faciundis porcus occidebatur: qui nostris temporibus longè securius, & honestius pro pace firmanda (saluo Christianorum bono ritu) mactaretur, quàm tot myriades hominum pro minima telluris angustia, tam impacabili odio trucidarentur. Atque ob id vel facetè, vel serioſe dictum Cæsaris Augusti attendendum erit, quo tempore Herodes Iudæorum Rex CHRISTO omnipotentis Dei filio nuper nato, mortem meditaretur. Nam cùm audiuisset inter pueros, quos in Syria Herodes intra bimatum iussisset interimi, filium quoq; eius occisum, ait: Melius arbitror, Herodis porcum esse, quàm filium. Et hoc ex Latinis scribit Macrobius II. lib. Saturna. cap. X. Sed nec Plinii doctrina lib. VIII. cap. LI. negligenda est: quæ dicit,

Sues diuinitus concessi.

Donationes nouis nuptis, & maritis.

Porcus pro fœdere mactatus

Myriades hominũ nunc occiduntur.

Porcus ratione melius habet, quàm filius regis Iudææ.

furto abactos fues, audita suaui voce pastoris, submerso nauigio, quo vehebantur, inclinatione vnius lateris, ad propria suggrundia remeasse. Qua comparatione si Principes benignitate suos subditos ad pacem vocarent, aut cogerent, vtiq; porcum pro fœdere firmando minimè opus esset occidere, vel dilaniare: quod si subditi exhibitæ benignitati (spreta pace) contradicerent, vtique expauescere oporteret, ne in eos, tanquam rebelles porcos, spiritus discordiarum irruerent, non flumine sed sanguine suffocandos.

Suggrundia, propria amantur.

De vtilitate eorundem, & Porco Troiano.

CAP. XXV.

ASSERIT præterea præallegatus autor Varro, illum esse ignauum, atq; improuidum patremfamiliâs, qui succidiam in carnario suspenderit, à lanio potius emptam, quàm à domestico fundo. Suillam pleræq; nationes affectârunt, iuxta illud Iuuenalis satyra VI:

Obseruant vbi festa mero pede sabbata Reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Varro cõmẽdat carnem suillã.

Iuuenalis.

Est profectò suilla caro ad familiam bene alendam admodum necessaria: præbet enim firmissimum nutrimentum, & salubre corpus efficit, vbi modestè sumitur, maximè cùm iusculo sit præparata: idq; Cornelius Celsus attestatur, carnem magis alere iurulentam, quàm assam: & assam magis, quàm frixam. Bonæ igitur valetudini potius, quàm paruæ voluptati consulendum erit. Elixam frequentius apponere præstabit, cùm propter salubritatem, tum quia familiæ commodior erit. Sed iterum clamat Iuuenalis,

Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum.

Vtilitas carnis suillæ.
Caro iurulenta magis nutrit.
Notabile.

Neque alio ex animali, Plinio teste lib. VIII. cap. LI, numerosior materia ganeæ: quinquaginta propè sapores cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, atq; sumptuaria edicta creuere, maximè quòd L. Titus abiecit tẽporibus suis, quòd porcum Troianum Romani ciues mensis inferrent: qui sic vocatus est, quòd inclusis aliis animalibus esset grauidus, velut Troianus ille equus armatis militibus plenus fuit. Sed hic porcus facilè cedit Aquilonaribus aulis: pro quibus maximi boues, tam volatilibus, quàm terrestribus animalibus cocorum peritia grauidi, & repleti ad copiosissimos ignes assantur, atq; centurionibus ordinatim sedentibus distribuuntur. Ita & apud Indos in vsu fore compertum est: nam in curia Pretiosi Principis eorum, bos ingens, vel aliud quoduis animal vastum, omnigenis animantium generibus fartum, compendiosè assatur, atq; esurientibus distributum offertur: porcusq; dicitur Indianus.

Sapores 50. ex solo porco.
Porcus Troianus.
Equus Troian'.
Boues infarti assantur.

De Rangi-

De Rangiferis.

CAP. XXVI.

IN partibus Septentrionis vtriuſq; Bothniæ (ſic enim extremi Aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, beſtia tricornis eſt, de genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd inſtrumenta cornibus, pectoriq;, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Rancha & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus, habet: ſed ramoſiora, ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cęteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndiq; contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, immò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate verò foliis, ac frondibus arborum, ſtando eundoq; melius, q̃ ſe inclinãdo floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas. Quòd obliquis ceruicibus ob ramoſa cornua pabulantur, abſq; ſimilitudine non contingit. Solinus enim cap. XLII. dicit, apud Garamantas Aethiopiæ gentes, armenta obliquis ceruicibus petere eſcas, ne prona in humum cornua figant. Verùm fragor, ac ſtrepitus pedum, vngularumq; tantus eſt, vt æquè citò ſonus audiatur, ac beſtia concernatur: neq; cùm curſum intenderit, vlla beſtia eius euadet celeritatem, præſertim in hyeme, quando robuſtior, atq; agilior eſt, vt vniuerſæ ſylueſtres feræ.

Bothnia duplex.

Rangifer.

Rancha.
Locha.

Cornua 15. ramorum.

Cibus rangiferorum.

Collum habet iubatum.

Solinus.

Fragor pedum

Beſtiæ omnes in hyeme fortiores.

De vtilitate huius animalis.

CAP. XXVII.

Vtilitas rangiferorum.

MANSVEFACTA hæc animalia, veluti armentarii greges, maximam præstant dominis suis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, ossibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem. Quidam terrarum incolæ possident X. XV. XXX. LXX. C. CCC. vel D. qui pastorum cura ad pascua ducuntur, & reducuntur, stabulisq; ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) grassantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præsertim vltramarinas, ob cœli soliq; mutationem, aut insolitam escam (nisi pastore consueto cibentur) non diu supersunt: quemadmodum olim Illustrissimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holsatiæ Friderico sex huiusmodi animalia misisse notatum est, duosq;, masculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eisdem animalibus adiunxisse custodes: quibus è sua natiua terra translatis, atq; alienæ directioni subiectis, quia optata quies, viuendiq; ratio subtracta erat, nec ipsi, nec bestiæ singulari cura destitutę, diutius in vita mansêre.

Possessio rangiferorum domesticorum.

Rangiferi 6. duci Holsatię dudum emissi.

Rãgiferi 10 postea emissi.

Similiter & à Rege Suetiæ Gostauo circa annos Domini M. D. XXXIII. positq; aliquot illustribus viris terrę Prussię, cùm ad spectaculum, tum ad generis propagationem, decem similes vtriusq; sexus rangiferi emissi essent, syluestri libertate donati sunt: at nihil inde compertum erat, an ipsa mutatio loci profuerit stirpis propagationi.

De curu-

De curulibus plaustris Rangiferorum.

CAP. XXVIII.

TAMETSI hæc figura seipsam declarare videtur, addenda tamen est eius interpretatio, nulli fastidiosa: scilicet vt agnoscatur, quibus adiutoriis, & solatiis dies suos expendant populi Aquilonares. Et ideò videndum est, duo esse genera rangiferorum, syluestrium videlicet, & domesticorum: qui vsibus humanis subdita mansuetudine fideliter inseruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in solitudine relicti, augmento generis se sociant, vt interim venatione premantur. Qui domestici sunt, curulibus plaustris aptantur, optimeq; grauissima plaustra per rura, camposq; deducunt, res scilicet pretiosarum pellium, pannorq;, piscesq; diuersæ speciei cõtinentia: eò quòd pro maiori parte Lappones ichthyophagi sunt, inexhausta fertilium aquarq; piscatura viuentes, vt & infrà de eorum diuersis exercitiis erit aperiendum. Iter itaq; eorum est in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentiùs proficiscuntur) respiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populi fidelioris amicitiæ seruandæ commodiorem. Qui verò his currubus præfecti sunt, vulgari gentis nomine Quenas appellantur, singulis diebus, si ita beneplacitum est, aut exigit necessitas, centum & quinquaginta millia passuum, id est triginta milliaria Gothica, siue Germanica, conficientes: currusq; eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur. Neq; in hoc loco omittendus est Fl. Vopiscus, qui asserit, Aurelianum Imperatorem quatuor iugalibus ceruis, currui deuicti Regis Gothorum Cannabæ applicatis, insedisse, atque Capitolium more triumphantium intrauisse: quos verius crediderim fuisse rangiferos, omnes ceruorum vires in fortitudine, & celeritate exuperantes.

Genera rangiferorum duo.

Rangiferi syluestres, & domestici.

Plaustra diuersarum rerum.

Ichthyophagi.

Iter vallium.

Quenar.

30 milliaria Gothica vno die conficiũtur.

Aurelian' Imp.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.

CAP. XXIX.

Velocitas mira

HYEMALIVM vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequuntur prædicti Lappones, maximè quod lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout ſuperius lib. XI. cap. XXXVII. de forma eorum extitit declaratum, & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur, quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubductis, hac præcipua arte, vt anterior pars pellis, antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, vt pili foras euerſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquàm haberetur, aut perficeretur optatum iter. Immò eo compendio viatores arcubus ſagittiſq; extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

Edictum Principis.

Pelles ſub vehiculis.

Itinerantes venantur beſtias

De commoditate partium huius animalis.

CAP. XXX.

Vtilitates omnium partium rangiferi.

LAC deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: immò equeſtrium ſellis, culleis, & ſolibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax, & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. IIII. cap. X. de colligatione nauium ferro deficiente fuerat interpretatum. Oſſa atq; cornua, arcuum & ballиſtarum artificibus, auidè ea pro rerum cõmutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis, mollificandiſq; ſellis equeſtribus, atq; puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimẽda. Carnes eius animalis optimæ, & ſalubres ſunt, ſale ventoq; ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI XVII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE ANIMALIBVS SYLVESTRIBVS.
LIBER XVIII.

De Alcibus, seu Onagris, & siti eorum.

CAP. I.

PRAEMISSIS animalibus domesticis, humano vsui familiarius inseruientibus, ac etiam syluestribus, in simili effectu idem facientibus: cum eisdem solitudinum deinceps alias feras oportebit adducere, atque in primis alcem, vsitatiori modo syluestrem onagrum apud omnes Aquilonares interpretes appellatum: de cuius natura, magnitudine, vsu, ac proprietate, cùm non exigua altercatio sit inter scriptores naturales, prout Irenicus Germanicarum rerum diligens historicus & scriptor, lib. IVI. Alces.

cap. XIIII. monſtrat: honeſtum æſtimabitur, vt opinionibus auditis, vagabundo alioquin animali certa tribuatur origo propaginis, vt ſit in Aquilone, vnde tot millia eius generis pellium magnis nauigiis exportantur vltra mare. Cæſar lib. VI. vt capras eſſe putat. Plinius lib. VIII. cap. XV. iumento, aut alii animali comparauit: ceruicis tamen, & aurium proceritate diſtingui à iumento. Has tamen in Hercinia Cæſar ponit, Solinus in Germania, Hermolaus Barbarus in Gallia Tranſalpina: & medium tenere inter cerui, & cameli magnitudinem, ait. Multa Iulius Capitolinus, & Pauſanias. Hermolaus alces inuentu raras eſſe ſcribit, quòd & Plinius nunquàm in hoc orbe viſas putat. Ad vltimum tamen eas in Scandinauia (id eſt extremis regionibus Aquilonis) ponit, atque ſomno arbore deciſa capi. Solinus propenſo labro ipſas ſcribit, vt niſi in poſteriora recederent, ali non poſſent. Hermolaus olfactu è longinquo venatorem eas ſentire æſtimat. Zacharias Lilius varijs pellibus eas formauit, & magnitudine capras antecellere, crura earum ſine nodis rigere, vt cùm ceciderint, deuari non poſſint. Recentiores autem conformius ſentiunt, vt alces ſint ab Aquilone, tanquam loco originis, multiplici ratione proueuntes, vbi vulgariter Elg, aut Elgar appellantur.

Pelles alcium, ſeu onagrorũ.

Opiniones.

Alces paſcũtur retrocedendo.

Alces beſtiç ſũt Aquilonares.

Pulli alciũ domeſticantur.

Pulli autem venatorum induſtria capti, ita ſucceſſiuè manſueſcunt, vt naturali vrgente ſiti, epotent maxima ceruiſiæ vaſa, à diſcumbentibus eiſdem propinata. Qua autem lege id fieri ſoleat, reſpondeant ipſi inſatiabiles potatores.

De Alcium

De Alcium medicinis dexteri pedis, & captura earum.

CAP. II.

VNGVLA exterior dexteri lateris, pedis posterioris, onagri masculi, qui non genuit, abscisa à viuo pede securi, vel alio instrumento auulsa post medium Augusti, spasmum, aut morbum caducum patienti adhibita, continuò sanat. Simile scribitur de pelle hippopotami, quòd è sinistra parte frontis inguini alligata, venerem inhibet. Alces igitur instar ceruorum gregatim in vasta solitudine vagantur, insidiisq; extensorum telorum, industria venatorum sæpissimè capiuntur, vel maximorum canum insultu retruduntur in antra rupium, vt inde rarò viuæ euadant: immò quiescentes humi, vel erecti stantes onagri maximi, à minima quandoque mustela guttur insiliente mordentur, vt sanguine decurrente, illicò deficiant morituri. Adeò insatiabilis est hæc bestiola in cruore sugendo, vt vix simílem suæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq; bestia cannis imposita, chordaq; directa, quidam prædantur nidos hirundinum, columbarum, & gallinarum, vt earum extrahant pullos: quibus mirè insidiatur, hoc solo instinctu, vt sanguinem sugat, quasi ventrem haberet elephante maiorem. Sic & Plinio autore lib. VIII. cap. XXV. ichneumon per fauces, vt telum aliquod, illabitur in os crocodili, eiusq; erodit aluum. Sic & erinacius vrsum, & minimus serpens interemptorem, immò & ipsi delphini cultellato dorso Nilum ingredientes, suum hostem interimunt crocodilã: vbi alioquin impares viribus essent extra amnem. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntq; non modò sua commoda, verùm & hostium aduersa: nôrunt sua tela, nôrunt occasiones, parteq; dissidentium imbelleis. In ventre mollis, tenuisq; cutis est crocodilo: ideò se vt territi immergunt delphini, subeunteq; aluum, illam secant spina. Nec solæ bestiæ aduersantur crocodilo, sed & gens Tentyricarum ferox, & pusilla: quæ (vt suprà cap. XX. lib. præcedenti dictum est) minaci vultu, & manu audet inire conflictum cum crocodilis: qui timidos fugant, & audacibus minimè resistunt.

Medicina ex vngula alcis.

Modus venãdi alces.

Alces maximæ à bestiola occidũtur.

Mustela.

Crocodilus.

Erinacius.

Delphinus.

Animalia sciũt arma hostium suorum.

Gens Tentyricarum.

De pugna Alcium, seu Onagrorum contra lupos.

CAP. III.

Bestiolæ contẽptibiles.

Lupi montani cõtra alces pugnantes.

Canis vno ictu excerebratur.

Arbor ictu pedis penetratur

Venatores insequuntur partẽ victam.

Natura quidẽ succurrit.

SED nec sufficit commodo, atque vtili animali homines sustinere venatores telis asperis, sagittisq; latis, millenis insidiis sese in vasta solitudine impetentes: immò & bestiolas contemptibiles, mustelas scilicet præmissas, respectu tam proceræ altitudinis suæ: nisi & ferocissimos lupos, montanos præsertim, sufferat insidiatores: eo videlicet modo, vt cùm asperrimæ hyemes sint, densæq; niues, ipsi lupi fame pressi, heremi latebras vasto agmine circũeuntes, expostulent prædam: lacubusq; congelatis onagros inesse speculantur: in quos irruentes, & vngulis, & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis est in ictu vngulæ, vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod sæpius in canibus robustissimis venatores experiuntur: immò elabente cane, opposita arbor illiditur, quasi fungus adesset. Onagri naturæ instinctu, vt proximo superiore cap. monstratum est, nõrunt apta certamini loca, scilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis sunt solidiores, vbi lupi quasi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atq; ita in conflictu manentes, non procul absunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vsq; subsequi solent, alieno periculo prædas opulentiores conquisituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri, seu alces, in tuta recedunt. Lupi procul dubio super congelatum niuium cacumen, tanquam leuius insultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui põdere niuibus immersę, lupis fierent esca. Ita prouidens natura (vt supradictum est) vnicuique animanti idoneum campum pro sui defensione distribuisse videtur.

De Ceruis,

De Ceruis, & Damulis.

CAP. IIII.

LICET in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis vlla regione, videntur aſperrima frigora prædominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum eſt, atq; per amplius oſtendetur. Inter quæ ad eſum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem ſortiti ſunt æſtimationem: & ob id eorum venatio ſolis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores, & Eccleſiarum præſides, antiqua lege reperitur admiſſa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi numerus eſt) ſolitudines euacuentur in ſobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire, quàm ceruas proſpicere partu/rientes, aut onagrum liberum in terta ſalſuginis rugientem. Singulis annis ceruos cornua veris tempore amittere Plin. lib. VIII. cap. XXXII. opinatur, & noua reparare. Sed interim quaſi mutili & inermes, locis abditis ſoliuagi latent. Ceruorum venatio facilis eſt, quia inermes, & timidi, nullum habentes præſidium, niſi in celeritate fugæ. Proinde filios ſaltu, & curſu edocent, vt fugere poſſint. Mares cerui cornibus inter arborum ramos manentibus, venatoribus cedunt. Sunt etiam cerui ſimplices admodum, vt nonnunquàm viſo venatore ſtupeant, & omnia admirentur, viatoreſq; eminus ſequantur. Sæpe etiam vi canum vrgente, ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum, ſed magis paſtorali fiſtula delectantur: & præcipuè virginum, quibus iacentes ſe attrectari permittunt, & hinnuli, ac damulæ illas ſequuntur blandioribus ſonis allecti. Cerui fugiunt audito canum latratu, quem fallunt ſequentes ventum. Erigunt aures, & acutè audiunt, deprimentes obtuſi fiunt. Dictami Cretenſis herbæ vſu venenatas ſagittas eiicientes, vulnera propria ſanant, centum annis viuentes. Præda venatione capta, nobilior eſt: inſidiis, faſtidioſa putatur. Ceruinæ carnes eſæ, febres arcent, vt in aliquot illuſtribus fœminis actum eſſe Plinius lib. VIII, cap. XXXII, teſtatur.

Frigora aquilonis aſperrima

Venationes nobilium et exẽptorum.

Cornua cedunt occupanti.

Cerua paritura non videtur.

Venatio ceruorum facilis.

Cerui ſimplices ſtupent.

Cerui mulcẽtur fiſtula.

Dictami virtus

Præda nobilior quæ eſt?

De Castoribus.

CAP. V.

Habitatio castorum.

Abũdãtia castorũ maxima in Septentrione.

Domus castorũ super aquas.

Ignaui castores laborare cogũtur.

Castor supinè tractus põdus portat.

Domus tricameralis.

Esca delicatissima.

Dentes acutissimi.

ETSI Solinus Ponticas aquas tantummodò inhabitare, & genus propagare æstimat castores: tamen in Rheno, Danubio, atq; paludibus Moraviæ reperitur id genus in copia magna. Sed salua hac opinione, diuinæ prouidentiæ attribuendum est, quòd maxima horum animalium abundantia est in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores sunt, quàm Rheni, vel Danubii: vbi strepitus est, & incessabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuii sunt, & arbores aptissimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magistra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibusq; ligna præscindunt, & præscissa ad sua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex suo grege laboribus inutilem, desidem, aut ignauum, vel senio confectum, sed maximè alienæ societatis, & gregis profugum, pro vehiculo pedibus eleuatis supinum, in terram dorsotenus sternunt: inter coxas, & crura ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad suas mansiunculas, à lignis exonerant: iterumq; exeunt, & redeunt, donec institutæ domunculæ fuerint elaboratæ, situ scilicet bicamerali, vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat, atq; cauda in eis quiescat: quæ, vt pedes posteriores, pro piscibus in escis habetur. Est enim cauda instar piscium squamosa, coriaria, tum densitate suffulta, atque nodis latentibus mirè distincta, delicatissimam præbens escam, atq; medicinam iis, qui fauciis intestinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, siue pro cibo, siue pro medica resocillatione sit præparanda. Dentes habet acutissimos, vt arbores iuxta flumina, quasi ferrea nouacula cædat: quin & hominis, venatoris præsertim, parte comprehensa, non antè, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit.

De opis

De opinione Solini circa Castoreum.

CAP. VI.

QVOD autem Solinus dicit, castorem se castrare, ne captus hominibus prosit, in Septentrionalibus oris nulla videtur assertio veritati coniuncta, vt Plin. lib. XXXII. cap. III. testatur: quia à venatoribus captus, testiculos semper habet annexos, maiori vel minori quantitate, iuxta magnitudinem animalis: sed substrictos, & adhærentes spinæ, nec adimi posse sine vitæ iactura. Agricolæ ex eius structuris depressis vel eleuatis, agros sublimiori vel humiliori loco præparant, ob aquarum inundationem maiorem vel minorem. Pro compertissima etiam medicina fœminæ Septentrionales parturæ habent, quòd quantitate vnius auellanæ nucis huius castorei cum ceruisia pota, mirè alleuiat parturientem. Præterea tempore pestis odoratui suppositum omne toxicum arcet: quia odoris grauis, gustu amaro, & friabile est. Sternutamenta etiam olfactu mouet. Somnum conciliat cum rosaceo perũcto capite, & per se potum in aqua: & ob id phreneticis vtile est, cum similibus à Plinio XXXII. lib. cap. III. recitatis: vbi multa mira, & vtilia adducit. Pelles autẽ huius animalis, quasi plumæ molles sunt, & delicatæ, ac ideò pretiosæ, miram vim contra asperitatẽ frigoris expellendi retinentes: magnatum, & illustrium virorum vestitus est satis pretiosus.

Testiculi nõ videntur abscisi in castoribus captis.
Prognostica ex ædificio castorum.
Fœminę leuius pariunt bibentes castoreum.
Pestis auertitur
Somnus prouocatur castoreo
Pelles delicatæ castorinæ.

De Gulonibus.

CAP. VII.

INTER omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur insatiabilia, hoc animal præsenti figura expressum, in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum susceperat nomen, vbi patrio sermone Ierff dicitur, & lingua Germanica Vielefrass, Sclauonicè Rossomaka à multa comestione: Latino verò non nisi fictitio, Gulo, videlicet à gulositate appellatur. Grossities eius, vt magni canis: aures, & facies, velut catti: pedes, & vngulæ asperrimæ: cor-

Gulo.
Ierff.
Vielefrass.
Rossomaka.
Descriptio gulonis.

pus villosum, & prolixorum pilorum subfuscorum: cauda vt vulpis, licet breuior, sed crinium densiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voracissimũ est. Reperto nanq; cadauere, tantum vorat, vt violẽto cibo corpus instar tympani extendatur: inuentaq; angustia inter arbores, se stringit, vt violentius egerat: sicq; extenuatum, reuertitur ad cadauer, & ad summum vsque repletur: iterumq; se stringit angustia priore, repetitq; cadauer, donec eo consumpto, aliud solicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum: qui vorando, bibendoq; vomunt, redeuntq; ad mensam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in sua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis est ad humanam escam: sed pellis multum commoda, atque pretiosa. Candet enim fuscata nigredine, instar panni Damasceni, diuersis ornata figuris: atq; pulchrior in aspectu redditur, quò artificum diligentia & industria, colorum conformitate, in quocunque vestium genere fuerit coadunata: soli Principes, & magnates eo indumento tunicarum more confecto, hyemis tempore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius seruat inductum: idq; nõ solùm in Suetia, & Gothia, sed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem sortitur æstimationem, quãdo nauigiis vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

Modus egerẽdi

Mechouita Polonorum historicus.

Pellis gulonina pretiosa.

Vestitus principum.

De honestandis hospitibus in harum pellium tegumentis.

CAP. VIII.

NEQVE incolæ terrarum quæstus causa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hospites honorabiliores: argumentum ostendentes sufficiens, sese nihil amœnius, clariusq; ducere, quàm bonos hospites quouis tempore & ordine magnificare, etiam in vehementi frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretiosis pellibus stratos, eisdem exhibent præparatos, prout XVI. libro de hospitalitate gentis cap. XII. extitit declaratum. Sed neque silendum existimo, quòd dormientibus sub harum pellium tegumentis, euenire solent somnia, quasi eius animalis vitæ, naturæq; conformia, in insatiabilitate deuorandi, & bestiis insidiis faciendis, & præcauendis: quod forsan sub ratione fit, vt qui species calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & saccharum manducantes, aquis suffocari credantur, prout Plutarchus habet in Problematibus suis. Videtur & aliud subesse naturæ secretum, vt iis pellibus induti, bibendo & comedendo nullum saturitatis vestigium relinquant. Intestina huius animalis, citharœdorum opera ad vsum chordarum (voluptate gentium) formata, seu extensa, raucum generant sonum: qui temperamento chordarum dulcium citò resoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginosis capitibus, ac tinnientibus auriculis appensæ, celeriter recuperandæ sanitati prosunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus est pro potu: immò etiam melle rarissimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina, seu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè sanitati confert. Dentium vsus incantatoribus patrocinatur. Vngulæ prædictæ recenter extractæ, cattos, caneſq; demonstratæ fugant, quemadmodum auiculæ viso vulture, vel erythrotaone.

Hospites honorificè tractãtur

Somnia animalibus similima.

Causæ somniorum.

Sonus raucus.

Vngulæ medicinales.

Sanguis.

Aruina.

Vsus dentium.

De modo

De modo venandi Gulones.

CAP. IX.

VENATORVM arte varia acquiritur hoc animal insidiosum (cuius facies partim catto, partim cani similis est) solo respectu pretiosæ pellis, hoc modo: Portatur in syluam cadauer recens, vbi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in niuibus altis: (æstate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare: ficq; occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus huius bestiæ capiendæ, per trabes tenuissima chorda distinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo stranguletur: vel etiam in effossas scrobes, seu cauernas obliquas, vt fame vrgente cadauere immisso vescatur, incidens capitur. Aliaq; via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, dentesq; adeò acutos habeat, vt eius cõgressum formident canes, qui in ferocissimos lupos vires suas extendere solent. Huic guloni in auibus magnis assimilantur harpyiæ, quæ in solitudine iuxta mare Ionicum morãtur, tam rabidæ famis, vt ferè nullo cibo perhibeantur satiari. In marinis monstris ahunus cunctis aliis insatiabilior: cuius corpus extenditur, donec vomitu extenuet ventrem, prout Albertus & Vincentius attestantur. Ita & hippopotamus, fluuialis equus: qui naturali astutia inter arundines pedem vulnerando, saginam deponere nouit, impressaq; complanare vestigia, vt venatores fallat insequentes, prout Plinius & Solinus dicunt.

Descriptio guloni.

Pelles æstate nil valent.

Modus occidẽdi gulonem.

Canes expauescunt dẽtes guloni.

Harpyiæ.

Hippopotam' equus fluuialis

De Leporibus.

CAP. X.

Multitudo leporum discolorum

QVIA in frigidis nationibus Septentrionis maxima est leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare, cùm plurimi beatum Ambrosium lib. V. Hexam. cap. XXIII. allegent, quasi pro miraculo dicentem, eos hyeme albescere, & æstate in pristinum redire colorem: veluti vbique per orbem hoc creditur esse portentosum, aut mirum. Est igitur certissimum, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim niuium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum. Quæ autem mutationis ratio sit, satis diffusè pertractat Albertus lib. XIX. de animalibus cap. VIII. vbi summa varietas huiusmodi, aut ex infirmitate, aut colore cutis, aut ætate, aut situ cœli, & terrarum, aut temporum, (vt in hac instituta materia) fieri asseritur: quia sicut accidit hominibus secundum ætates alteratio, ita & aliis animalibus ex temporum mutatione. Fortior nanque est diuersitas temporum, quàm ætatum. Amplius animalia vtentia multis cibi generibus, & edendi modis, efficiuntur plerunque diuersi coloris: & ideò color apum est vnus: color autem vesparum rubearum, & citrinarum, est diuersus: modi enim diuersi cibi, causæ sunt alterationis colorum. Rationabiliter autem hoc accidit, quòd ex diuerso cibo superfluitas diuersorum humorum generatur: ex quibus & cutis, pili, cortex, pluma, & pennæ in auibus proueniunt. Vidi & ego mures candidum saccharum continuè comedẽtes, album induisse colorem, atque itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Autor libri rerũ naturaliũ dicit, hermineã bestiolam (quam alii hermelinam vocant) de genere mustelarum, totam præter caudam (quæ semper nigerrima est) mutare pellem, de subfusca scilicet in albam. Idemque parandrum facere ait in terra, & polypum, ac trebium in aqua. Quantùm verò ad escam leporum Septentrionalium regionum, certum est, eos frigore, ac niuibus conclusa terra) vesci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & aliis sagacitate naturæ conquisitis, non autem niuibus, vt Plinius opinatur lib. VII. in mensibus hybernis. Somnumque capiunt sub densis abietum ramis, altitudine

Lepores cãdidi

Causa varietatis colorum.

Mutatio ciborum causat colores

Mures candidi ex esu sacchari

Cauda hermelinorum semper nigra.

Cibus leporum

tudine niuium(fouea relicta)condensatis. Habet na nq̃ hoc genus arborum maius frigoris tẽperamentum, ꝓpter densitatem ramorum, et latebras secretas in animalibus conseruandis, quàm quoduis aliud fruticum genus. Aestate verò in rupibus,& petris domicilium eligit securum, cùm se nouit naturali cooperante timiditate, omnibus animantibus datum in prædam: quam sola velocitate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur: non autem quando ludit cum mustela: quia hæc etsi lusum ostendit (vt præsenti lib. cap. I I. de alce, seu onagro dictum est) tamen collo eius in tantum premendo se astringit, vt illicò guttur leporis quantũcunq̃ valide currentis, dentibus, vt sanguinem eliciat, constringat,& manducet. Ita dolo, non viribus bestiolæ superatur: etiam accipitris velocitate: contra quem, vt laxuoso cursu aduersus canem, vix, aut rarò se reseruat immunem.

Temperamentũ frigoris.

Mustela lusum ostendit, sed mortem meditatur.

Vires superãtur dolis,

De Leporum varietate.

CAP. XI.

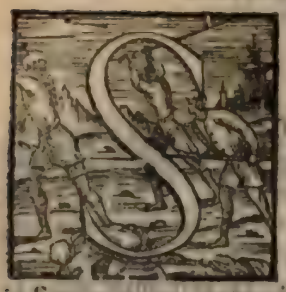

VNT & duplices lepores, montani videlicet maiores, & campestres exiliores: in quorum genere cuniculi deprehenduntur: qui subito partu, & eo plerunq̃ damnoso, nimium multiplicantur, vt Plin. lib. V I I I. cap. XXIX. & Strabo lib. I I I. in verbo cuniculorum meminere. Sed hi nulli, aut rari sunt in Aquilone, ob terræ durissimam congelationem: quam hyeme nequaquàm penetrare valerent, vti in terris arenosis Germanicæ nationis, Hollandiq̃, ac alibi &c. Leporum cibus valde cõmunis est,& vsitatus in Septentrione, maximè elixus cum iusculo atro pro more gentis, satis salubri, atq̃ eius generis carnibus assis. Vnam tamen infelicitatem pleræq̃ mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labia perpetuò retinentes: nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli, illicò occisi,& sanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponũt iusculo leporis cocti, temperato calore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Contra dolorem pedum frigore adustorum (vt plerunq̃ ibidem accidit) cineres pili combusti apponuntur, & prosunt. Pellium leporinarum, candidarum præsertim, maximus quæstus, & vsus est apud institores Moschouitarum: qui plura millia vestium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimant quietem, pace securiore fruituri.

Cuniculi in aq̃lone non sunt

Cibus leporinarũ carniũ atri coloris.

Os humanũ q̃si leporinum.

Remedium podagræ.

Remediũ adustoꝝ i frigore.

Vestes leporinę infinitæ.

De Lyncibus, & pellibus eorundem.

CAP. XII.

Lynces aquilonares.

YNCES in Septentrionalibus ſyluis non adeò frequentes generantur, vt lupi, licet impares haud ſint in auiditate prædarum. Quòd autem Plinius lib. VIII. cap. XXXVIII. aſſerit, eorum vrina gemmam lyncurium vocatam, inſtarq; carbunculi rutilantem, humi defoſſam generari, atque in ſuccinum conuerti, veriſimile non videtur, vt cùm hæc beſtia aliis inuidens, vrinam ſuam arena, vel terra opertam, profundius claudat: quò nunquàm perueniunt muſcæ, ranæ, aranеæ, vermes, bruchi, culices, neque formicæ: quæ paſsim in ſuccino omnium colore variato, incluſæ videntur, prout ſuperius lib. XII. cap. VIII. IX. ac XX. diffuſius eſt oſtenſum. Nec lyncum tranſitus eſt prope riuos, vel aquas, ſed campos, & ſyluas: vnde lyncurium, ſiue ſuccinum inde generatum ad mare, & deinde vi tempeſtatum in tot millibus librarum, in littora Prutenica detrudi, & colligi poſſe, credibile non ſit. Natura igitur Lyncis eſt, vt non reſpiciat retrò, ſed continuo progreſſu, & ſaltu præcipitet curſum. Cibus illi ſylueſtrium cattorum frequentior, aut ſuauior eſt: quia ſicut illis libentius veſcitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, inſidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, ſatis carè venduntur, præſertim in aſperrima hyeme prædatæ: tunc enim in virtute, & colore ſunt aptiores, vti æſtate viliores, immò deteriores. Qualiter autem & hæ, & aliæ pelles falſificentur, videat qui velit, ſupradicto VI. lib. cap. vltimo.

Opinio ſuccini generati refellitur.

Natura lyncis.

Pelles lyncinæ.

Pelles in frigore meliores.

De Lupis

De Lupis, & fæuitia eorundem.

CAP. XIII.

SICVT Africa, & Aegyptus inertes, paruoſq́ lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis (teſte Plinio lib. VIII. cap. XXII.) hos aſperos, & truces emittit. Et verè ſic eſſe, fæuitia & malitia eorum oſtendit, præſertim tempore coitus, & frigoris immenſi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt ſe, iumentaq́ ſua illæſos conſeruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis inſidiantur. Ideoq́ nulla fœmina ſola permittitur itinerari, quin armatus cuſtos illi aſſiſtat, prout ſuprapoſita figura demonſtrat. Euenit enim plerunq́ menſe Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroq́ latere accurrentes lupos, ſi viuere velint, arceant ſagittis, & bombardis: vnde fit, vt non ſecus viatores ad priuata negotia, etiam Eccleſias rurales tranſituri, in armis prædictis ſint prouiſi, quàm ad publica certamina forent profecturi: immò in tantam ſæpiſsimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congreſſu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel ſecum in ſyluas lacerata deportent. Sed neq́ impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel ſagittis impetiti, illicò moriantur, vel ſubterraneis ſpecubus auiditate prædæ immerſi, fame macerentur. Immò & plures diuerſi generis rapaces beſtias, vt prædictos gulones, & vulpes in eandem ſpecum cadentes, habebunt ſocios mortis: qui communi fæuitia cum eis omnia deprædabantur.

Lupi truces.

Lupi inſidiātur mulieribus im prægnatis.

Bellum contra lupos.

Viatores armati

Lupi irruunt in ędes humanas

Remedia occidendorū lupo rum.

Specus.

De incidenti causa expulsionis Regis Daniæ Christierni II.

CAP. XIIII.

Ballistę Gothicę.

REX Christiernus non perpendens, aut scire contemnens, cur Gothica, & Suetica gens semper vteretur arcubus, & sagittis, prçcipuè fortibus ballistis: quasi pernicioſę ferę ibidem non essent, hominibus & armentis semper nocituræ, edictum publicauit in principio sui regiminis (modico interuallo durantis) ne quis in regnis illis Aquilonaribus, huiusmodi armis vteretur, sed sub graui pœna illicò comboureret ea, alioquin vt reus criminis læsæ maiestatis quisq; puniretur. Quo præcepto stante, plura millia ballistarum vbiq; comburebantur: licet aliqui præuidentes rerum mutationem, aliquot millia arcuum meliorum in abditis syluis reseruârunt. Sed visa crudelitate sæuientium bestiarum in hominibus, & iumentis rapiendis, vocatis vbique artificibus, auctoq; pretio, celerrimè loco cõbustarum ballistarum multò plura millia recuperârunt: immò & de laricibus, quasi è cornibus conglutinatos arcus fabricarunt. Quod cùm Regii præfecti iuxta constitutam legem vindicare proponerent, agricolæ, quorum bona depopulabantur a bestiis) dum causa necessitatis de arcendis bestiis, per hæc arma nihil efficerent, allegata, quasi vir vnus numero XL. millium cum singulis ballistis exeuntes, præfectos illos, & quorquot eorum complices statutorum Regiorum executores, inuenire poterant, cum Rege, & post eum per Smaalandicas syluas fugientes, è regno exturbârunt: documentum posteris præbentes, vt sic Regibus & Principibus obediant, ne se, atque proles, & iumenta sua bestiis permitterent deuoranda. Caueant Principes à delatoribus, adulatoribus, & susurronibus: & de arcubus, ac sagittis non erit formidandum. Nero Imperator dira crudelitate execrabilis, tantum delatoribus tribuit, vt falsa etiam, quæ deferebantur, pro liquidis ac compertis acciperet, & quàm primùm grauissimè, sæuissimeq; vlcisceretur: & ex minimis causis malorum cumulum exaggerabat: & facta etiam dubia vi tormentorum vera videri adigebat: carnifex, vincula, & cruentæ quæstiones, sine discrimine vllo ætatis, vel dignitatis, semper præstò aderant, & calumniatorum funestas voces expectabant: quibus Principis aures intentæ erant, nec excusantibus, aut defendentibus vnquam patebant. Oportet ergo consilio Sapientis, iustum & humanum esse omnem hominem, maximè Principem multis imperantem.

Edictum Regis Christierni cassatum.

Incolæ Gothici regni fugât regem Daniæ.

Adulatores pl' pricipi nocẽt, q̃ ballistæ subditorum.

Exempla crudelissimi Neronis abhorrêda

Prouerbium.

De multiplici genere Luporum.

CAP. XV.

Luporum genera plura.

Lupi syluestres

SVNT montibus Doffrinis, Suetica ac Norwegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim vt pecora partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum esca sunt animalia imbecillia, vt mures, talpæ &c. Syluestres, & communes lupi sunt, qui armentis incolarum mira importunitate insidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica loco, die, & hora instituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis insidiis interimantur.

Non

Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quàm catulis ne coalescant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis sic interceptis, etsi domestici fieri videantur in vinculis clausi, tamen sæuissimi generis non obliti, quibusuis aliis etiam volatilibus insidiantur. Fœtus tamen ex iis, & cane domestica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus insidiatur. Est & genus luporum Thoes dictum, cæteris longitudine procerius, sed breuitate crurum dissimile, velox saltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æstate nudum. Meminit Pau. Diaco lib. IIII. cap. XXXVIII. lupum demonstrasse viam errabundo: quod portentoso euentui ventet attribuendum, prout Vincen. lib. XXVII. cap LXXXVII. asserit, in territorio Gebennensium lupum quendam magnitudine corporis, ferocitate aliis dissimilem, homines deuorasse, & plusquàm XXX. animas diuersi sexus, & ætatis vita priuasse. Etiam lib. XXIX. cap. XVI. luporum rabiem tantum sæuisse, vt filios ab vberibus matrum interceperint laniandos.

Lupi domestica ti semp infidi

Thoes.

Lupus ostendit viã errabũdo.

Lupus deuorauit plures homines.

De Lutris, & earum diuersitate, ac pellium falsitate.

CAP. XVI.

VTRAE quadrato ore mordaces, vt castores: quibus similes in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, præsertim superioris Suetiæ, Helsingiæ, Medelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriusq reperiuntur: quarum pelles, sicut castorum, atq aliorum animalium, mira multitudine versus Moschouitas, & exinde versus Tartaros exportantur: quia in iis locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potius, quàm nummis auidissimè comparantur. In Suetia autem apud quosdam magnates adeò cicurantur, seu domesticantur lutræ, vt signo dato per cocum, vadunt in piscinam, piscem magnitudine ab eo designata suscipientes, rursumq alium & alium, donec sufficit imperatis satisfeciſſe. Caro eius solummodò valet pro bestiis venatione apprehendendis. In ma-

Lutræ.

Nomina pui-ciarum Suetiæ

Pelles expor-tantur.

Lutræ cicuratæ piscantur.

Fimbriæ lutrinæ

Pelles falsificant

Pelles sciurinæ

gno etiam vsu gentium Aquilonarium pelles earum sunt, ad fimbrias (propter cutis tenacitatem) vestium ampliandas. Numero decadum, vt castorinæ, atq; vulpinæ, seu mardurinæ &c. diuenduntur: carbonibusq;, & picco fumo falsificantur, vt appareant nigredinem tenere resplendentem: sed mox linteo albo attritæ, colore relicto sophisticationem ostendunt. Ita & luporum pelles carbone, ac creta puluerisatæ, linteo confricatæ, demonstrant falsificationem. Ita & sciurinæ (Dosse Italicè dictæ) pelles, creta respersæ scriptas panno adhibito atro ostendunt, quis naturæ, vel artis color sit inueniendus, & æstimandus, vt supra lib. VI cap. fi. nonnihil est dictum.

De Sciuris.

CAP. XVII.

Sciuri inumerabiles in aquilone.

Regula notãda

Arbores humiles.

Regula.

Dentes præstigiosi.

HORVM animalium minutorum infinita est multitudo in Septentrionalibus syluis, pilorum densitate & colore distincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septẽtrionem, tantò pulchriores, frigore causante colorem, sunt harum bestiarum pelles, sub eleuatione poli scilicet 77. graduum incipiendo versus supremum polum: in quo spatio venatores magis fatigantur, quàm satiantur, hac infinita præda vbiq; in arboribus, veluti grege piscium in aquis abundante, ea præsertim commoditate, quòd arbores non sunt sublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis situm, quantò magis reditur ad Austrum, tantò deteriores, & magis fuscæ occurrunt pelles. Caro huius bestiolæ assa, venatoribus est pro esca suaui. Dentes verò præstigiatoribus seruiunt, vt iis detegant futuros euentus.

Adhuc de eodem animali præscio futurorum.

CAP. XVIII.

TRANATAT hæc bestiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expansam: non enim ei natura alium concessit natandi modum, propter exiguum corpus, & nimiam pilorum densitatem in cauda villosa: qua citò imbuta aqua, mergeretur in fundum. Neque pedes habet huic necessitati accommodatos: alioquin sagacissima est tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo, & quiescendo reposuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum asperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, siue pinei pampini, sunt cibus earum. Estq; alia earum species, quæ somno pascitur pro cibo. Miræ pernicitatis sunt in saliendo de vna arbore in aliam: caudaq; librant motum, & agilitate vngularum acutissimarum in ramis exultant, ludosq; pulcherrimo spectaculo super congelatas niues ostendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quasi ad totam Europam nauigiis institorum exportantur, pretii augmentum viarum longitudine, atq; voluptate eas concupiscentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honestus vestitus est: sed minimè deseruit armatis, aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina, prout supra cap. VII. reperitur.

Cauda p velo.

Bestia prouida.

Cibus sciurorũ

Lusus in niuib⁹

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.

CAP. XIX.

Marduri. Zebelli.

MARDVRI, ac zebelli, frigidarum regionum animalia sunt, vniuersis in nomine tantummodò nota: paucis tamen in proprietate virtutis: nisi ex qualitate pellium, quales bestiæ sint, agnosci possint. Id autem in eis deprehenditur, quòd valde agiles sunt in cursu, & saltu præualentes. Ferè etenim vt sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, saltant: sed morsu terribiles sunt, pro sui generis exilitate. Dentes enim natura eis quasi nouaculas dedit, & vngulas valde subtiles, & acutas. Sed vt caro ad nullum vsum valere dicitur, ita & pelles horum animalium sunt plurimum appretiatæ, apud remotas præcipuè nationes: quæ luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ grossioris pili sunt à vertice ad caudam, non autem econtrà cõtrectatę, pulchrum ordinẽ habentes: haud ita zebellinæ, quæ à cauda ad verticem cõtrectatæ, æqualẽ seruant decorẽ: quia villosiores sunt, & densiores pili: quæ ob id citius vermibus consumuntur, quàm reliquæ pelles, nisi sint in continuo motu, aut absynthii ramis interpositis conseruentur. Et si pelles zebellinæ ad apertũ solem siccandæ appenduntur, plus vno die consumuntur, quàm tritæ, vel portatæ forent per vnum annum. Viuens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, ex insidioso quæstu auicularum quærens victum: libidinosissimum animal, & valde fœtidum in naturali congressu, vt infrà de muribus Ponticis, seu hermelinis ostendetur. Vtræq; tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent in tactu blandiores, satis superuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem consumitur, ac moritur horis suis, postquàm tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moschouitarum syluis zebellus nascitur, & magno terrarum, mariumq; spatio deportatur ad alienigenas: quod vetusto gentis huius Moschouiticæ artificio prouenit: quæ mineras auri, aut argenti in terris suis (amnibus, & paludibus plenis) non obtinens, aurum solidum & argentum, putrescentibus iis commerciis, magno suo lucro, mercatorumq; miro quæstu pertrahere nouit. Sed rursus metalla hæc, veluti ad prælia pro ornatu corporis, & iumentorum, vel potius vitæ pretio hosti exhibenda compor-

Cauda pro temone.

Dentes acutissimi.

Differentia pellium.

Pelles corrumpuntur.

Sol pellib' obest.

Bestia latitãs in vmbris.

Animal fœtidũ

Luxus vermib' consumitur.

Metalla Moschi nõ habent

Ornatus hosti cedit.

tat,

tat, vt hæres nil habeat: ita ii, qui ad luxum emerunt pelles eas, vermibus consumendas citius, quàm hæredibus possidendas adseruant. Nec satis feliciter ignarę mulieres Italicæ odoratui subiiciunt has pelles zebellinas, ob rationes silentio potius premendas, quàm aperiendas: eò quòd eis maiora vitia insunt, quàm bonæ virtutes, ne crebrioribus Senatusconsultis, propter inanes sumptus arcendos, opus sit, vbi rei malitia patet. Pelles zebellinę vitiosæ.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Ponticos opinor.

CAP. XX.

ONDVNTVR (vt Plinius lib. VIII. cap. XXXVII. scribit) in hyeme Pontici mures, & iidem taxat albi: quod qualiter intelligi poterit, saluus sit sensus vnicuiq, sine iniuria tamen naturæ philosophanti. Si hyeme clauderentur, & asperrimo gelu, nunquàm appareret albissima pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrusa videtur in fine Maii, quando depositа albedine, propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales M. D. XVIII. ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem, in cursu velocissimo cohærerent, atq; dentibus striderent, tantum fœtorem in magna parte syluæ diuersarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquentes, vt vix meminerim me deteriorem sensisse vnquam. Asserit idem Plinius lib. X. cap. LXV. mures lambendo generari: quod in his animalibus simile vero haud videtur: quia more communi bestiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hæ autem bestiolæ singulo quoque triennio, vt in plurimum præ nimia comestione ad maximum lucrum mercatorum ampliantur. ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Norwegia, sed & in prædicta Helsingia, atque vicinis prouinciis diœcesis Vpsalensis euenit, scilicet vt bestiolæ quadrupedes, Lemmar, vel Lemmus dictæ, magnitudine soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus insulis, & huc vento de- Pelles hermelinæ in hyeme albissimæ. Fœtor pessimus in congressu. Pelles amplian tur. Lemar, vel Lemus.

latæ, an ex nubibus fœculentis temerè natę deferantur. Id tamen compertum est, statim atq; deciderint, reperiuntur in visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more locustarum, in maximo examine cadentes, oia virentia destruũt, & quæ morsu tantùm attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non gustauerit herbam renatam: conueniunt quoq; gregatim quasi hirundines euolaturæ, sed statotempore aut moriuntur aceruatim cum lue terræ: (ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his bestiis, dictis vulgariter Lekat, vel Hermelini, consumuntur: vnde iidem hermelini pinguescunt, & reddunt pellium mensuram longiorem. Et hæ quoque pelles decadum numero, præsertim XL. pelles in quolibet fasciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, castorinæ, ac sciurinæ, vel leporinæ, venundantur, atque nauigiis in regiones longinquas exportantur. Sophisticantur & illæ modo in lib. VI. cap. vltimo ostenso: quod attendant atris chirothecis eas tangendo, qui emere volunt. Et hæc fideliter scribo, ne dolosis artibus ob miserrimum lucellum intendant mercatores, qui putant impunè fallere Deum, vt hominem dolos & fraudes ignorantem.

Bestiolę stato tẽpore moriunt

Lekat Gothicè vel hermelini.

Pelles decadum numero venduntur.

Cautela.

De venatione huius animalis.

CAP. XXI.

QVALITER autem hermelini (vt vocabulo Italico, immò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quem vsum deputentur, paucis ostenditur, & in primis supradicta positione transuersorum lignorum subtilissima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus harmelinis tribus, quatuor, vel octo simul) mota, repentè eos in sua pressura claudit: taliaq; ligna, ob nimiam multitudinem harũ bestiolarum, passim sunt extensa. Item sunt & foueæ, seu fossæ oblongæ, quibus superstemuntur subtilissima ligna, atq; super ea nix, vt quasi appareat continuus, atq; solidus campus: in quam fossam magno numero cadentes bestiæ, à patrono loci, vel eius substituto captæ, occiduntur. Item sunt & canes adeò celeres, & sagaces, vt eas comprehensas morsibus occidant, & cõportent, vel ante pedes patroni cumulando colligant. Item sagittarii inter adolescentes, plurimi adeò triti sunt, vt nec in sagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter esum vilium escarum, nihil valet: sed pellis sola: quæ propter candidissimum colorem in summis Principum vtriusq; sexus veneratur aulis. Licet ipsa bestiola sit luxuriosissima, vt prædictum est: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maii certis diebus operam præstet propagationi: & ita naturæ legibus est contenta. Illustres personæ vtriusq; sexus his pellibus continuo candore interpositis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in amplissimis vestium fimbriis, antiqua honestate seruatis. Sed heu dolor eò iam processit ille modus, vt illo despecto vestes in mille partes discissæ, foris indicent, paruum intus adesse pudorem, aut integritatem, vel pudicitiæ securitatem in ea æde, quando totus paries foris, vel ruptus est, vel tot habet pro funibus intromittendis apertas fenestras, prout superius lib. XIII I. cap. II. de pudico virginũ ornatu erat dictum. Nec aliud hic videtur expectandũ, nisi quòd Deus perdet omnes iniquè agentes superuacuè. Honestis tamen, ac legitimis personis, & coniugibus concessus est habitus, seu ornatus iste pellium hermelinarum, & cuiuscunq; generis nouis nuptis.

Hermelini capiuntur.

Modus aliusca piendi hermelinos.

Canes venantur hermelinos.

Sagittarii.

Pelles pretioſę.

Vestit' illustriũ personarum.

Mores petulantissimi.

De natura

De natura Taxorum.

CAP. XXII.

VISI sunt superioribus capitulis fibri, siue castores, quomodo domos structuri in aquis, vnum videlicet alterius societatis profugum, vel alienigenam, in lignis comportàdis, ad terram supinum statuunt, ventrìq; eius onus pedibus constringendum imponunt, ac demum eundem pertrahunt in locum destinatum. Ita præsenti cap. similis naturæ sagacitas apparet, in animalibus, quæ Taxi dicuntur. Hi enim, quia in specubus, ac subterraneis antris naturaliter habitant, mansionem mirabili modo confingunt, ita videlicet, vt vnum taxum constituant terræ pedibus suis effossæ vectorem: qui supinatus extensis cruribus, & erectis, supra ventrem suum terra effosa accumulatur, oneraturq; per pedes ab aliis exportatur: totieſq; hoc faciunt, quouſq; mansionis latitudo habitatoribus sufficere possit. Sed habitationem huiusmodi tanto labore partam, non sine difficultate postea tuentur. Primam nãq; hostilitatem patiuntur ab insidiis vulpeculæ: quæ cùm domũ nunquàm fabricat, dolis confisa malignis & solitis, taxorum soueam ingreditur, ac fœtore stercoris tantùm inquinat, vt horrore suam domum relinquere cogantur, & securitatem. Attamen ne insidiosæ vulpis impunita perdúret astutia, sæpissimè venatorum industria canum proditione comprehenditur, & excoriatur. Profectò æqua lex esset, vt alienæ possessionis inuasores partes, vulpium fierent, qui vulpium insidias, & mores malis artibus imitari conantur.

Castorũ natura.

Taxorũ natura.

Vulpeculæ insidiosæ.

Vulpeculę captæ excoriant.

Partes vulpium fient.

Adhuc de eisdem.

CAP. XXIII.

Taxus.

EST igitur taxus animal agreste, magnitudine vulpis, licet staturæ humilioris: quia tibias habet curuas, pilosq; plures albos, quàm nigros, præsertim in dorso, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri sunt, & spissa pellis, ac fortis: dentes acuti, ideoq; mordax. Vnde à canibus, vel aliis bestiis molestatus, seipsum resupinat, & dentibus pedibusq; repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud aliis armis, quàm fœtido stercore è propriis ædibus abiguntur. Duplex eorum genus est, domesticum videlicet, valde ludicrum: & syluestre, rigidioribus setis respersum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus. Videtur autor libri de nat. rerum dicere, taxum habere crura breuia, nec in vtroque latere æqualia, sed in sinistro breuiora: vnde fit, vt in vestigia rotæ, quæ attritione currus faciunt, positis pedibus dextri lateris, valenter currat, sicq; suos persecutores effugiat. Verùm hoc Alberto Magno nõ placet, cùm multos viderit sine eo defectu: egoq; in Septentrionalibus terris nunquàm eam pedum inæqualitatem vidi, nec ab aliis visam audiui. Ibi etiam vulpibus sunt maiores, pellem habentes villosam, & setis rigidam, atque tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatores, vt sagittas à pluuia, & niuibus illæsas conseruent. Fiunt & vestes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora, & omnem casum niuium sufferendum. Morsus eius fortissimus est, & exitialis, ac venenatus, propter nimium vermium reptilium, scarabeorum, & murium comestionem.

Mordax.

Supin' pugnat.

Genus taxorũ duplex.

Astutia euadẽdi

Pharetræ è taxorum pellibus.

Vestitus.

Morsus exitialis.

De Vrsis.

De Vrſis piſcantibus.

CAP. XXXIIII.

VRSI albi maximi, & fortiſſimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Islandia ſæpius prænominata, reperiuntur: per quæ glacialia foſamina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idq; toties, quoties opus fuerit, reiterant, pro ſua ſuorumq; catulorum ſuſtentatione: quos etiam, vt ſimiliter piſcari debeant, naturali inſtinctu informant. Pelles horum vrſorum albæ, per venatores offerri ſolent ſummis altaribus Cathedralium, vel Parochialium Eccleſiarum, ne ſacerdos celebrans in pedibus tempore horrendi ſtrigoris gelu patiatur. In Eccleſia Nidroſienſi, ideſt Metropoli regni Noruegiæ, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorũ fideliter in omni præda raptæ, atque oblatæ: etiam pelles luporum, pro cereis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum comburendis. Quòd autem multitudo alborum vrſorum ſit, & per quos ſucceſſiuis temporibus appprehenſi, annales hiſtorię Hiſpanorum in longa narratione ac probatione atteſtantur: ad quos curioſum lectorem, vbi occurrerit, & placuerit, breuitatis cauſa remittendum duxi.

Vrſi albi piſcantur.

Pelles vrſorũ locis ſacris offeruntur.

Nidroſia metropolis regni Noruegiæ.

Pelles luporum.

Annales Hiſpa. de talibus plura dicunt.

De Vrſis artificioſè interficiendis.

CAP. XXV.

Modus venandi vrſos.

DE nigris, ac ferocibus vrſis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is ſeruari ſolet modus, vt, cùm in autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, inſtar vuarum conglomeratis, arbores aſcendendo, vel humi ſtando, arbore ad terram tracta, veſcitur, ſagax venator balliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore, & vulnere, tantùm ſubitò concutitur, vt impetu quodam eſos fructus quaſi grandines, & lapillos per ſeceſſum emittat: & mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri, ex induſtria collocatam irruit; atque in ea dilaniandà laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum, vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

Vrſus nimium terretur.

Vrſa ſæuit raptis catulis.

De inſi-

De insidiosa venatione Vrsorum.

CAP. XXVI.

ATTENDVNT quàm diligentissimè vrsi ceruorũ transitum, & maximè enixis catulis ipsa fœmina: quæ non tam fame vrgente, quàm raptu catulorum, in omne obiectum animal sæuire consueuit. Illa etenim huiusmodi violentiis prouocata, vrsi fortitudinem, dolos, & insidias, vt raptum vindicet, longè superat & excellit. Latitat enim inter densos arborum ramos, & virgulta: cui si ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel cursus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit iugulandum: & si primam sui defensionem, triumphumq; in cornibus ponat, illorum tamen nodositate & pondere sessus, vrsinaq; rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita destitutus, illicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, simili astutia vtens, se super dorsum eius proiiciens: cumq; vrsam abigendo, cornibus se liberare nititur, ipsa cornua, scapulasq; tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus. Deinde dorso, velut sarcina, impositò tauro, hiems syluarum latebras ingreditur, vt eo vescatur. Verùm cùm hyeme committitur hæc præda, canibus prodita, vel niualibus vestigiis vrsa, non facilè euadet illicò venatores vndiq; concurrentes. A trigesimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, sine oculis, sine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere solet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrsam. Ideò mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habent, ramorum fruticumq; congerie ædificant mansiones impenetrabiles imbribus, mollique fronde, & musco, constratas. Septenis diebus graui somno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncq; mirè pinguescunt, suctu præsertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, idq; veluti volucres oua sua.

Vrsa fortior vrso.

Ceruus rapitur.

Taurus rapitur.

Catuli vrsini informes.

Specus vrsorũ.

Somn' grauissimus vrsorum.

De Erinacii, & Vrſi conflictu.

CAP. XXVII.

Erinacius, qui & echinus terreſtris dicitur.

LICET erinacius pinnas habet cacumine aculeatas, quibus ſibi poma colligit ad victum, atque recondit in cauis arboribus, & vrſum in nido moleſtat: attamen mole opprimitur vrſi, ingenio adhibita, ea videlicet forma in imagine ſuperius, vel ſimili expreſſa; quando ſcilicet conuoluitur erinacius in formam pilæ, ne quid in eo præter aculeos comprehendi poſſit: quo tamen remedio, aut vrinæ aſperſione, contra vrſum vlciſcentem hoſpitium violatũ, præualere nequit: neq; vrſus eam prædam, licet miſeram, & inopem, quaſi ſpinoſam eſcam, vorare poteſt. Quocirca rediens in cauernam ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impingueſcit: caſuq; quo caperetur, & caro eius affaretur, præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilq; ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore mares præpingues: cuius rei cauſa nõ prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſaginentur præter XIIII. dies. Manifeſtum relinquit Ariſtoteles, vrſum agreſtẽ hyeme latére: ſed vtrum hoc faciat propter frigiditatem, an propter aliud, quæſtio eſt: quæ tamen videtur ſequẽtibus cauſis poſſe ſolui, videlicet quòd veſtigiis niuibus impreſſis, non rapiatur in prædam: quodq; naturæ inſtinctu hoc fit, ne luporum agmine, qui hyberno tempore plus ſæuiunt, lacerari poſsit: neue acuta glacie lædat pedũ molliores plantas. Ideoq; propter frigiditatem latére vix creditur: quia adeò villoſus eſt, vt ne niuibus, pruina, vel glacie penetrari poſſit: immò omnes in aſperrima hyeme vtũtur vrſina cute, pro calore conſeruando, dum iter agunt per dies & noctes in vehiculis ſuis. Eſt etiam pugna vrſorũ cõtra apros, ſed rara victoria: quia plus præſidii habent in dẽtibus, quàm cerui, vel tauri in cornibus, aut celeritate. Equas grauidas dentibus, ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendũt: attamẽ pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, ꝓpter equos ab vrſis alias vexatos. Attamen id notandum erit, quòd ſæpe minores beſtiæ anguſtiatæ, maiores interimunt & fortiores, vt ſuperius de muſtela & alce, atq; hic de erinacio ſpinoſo & vrſo villoſo exemplificatur, vt loco cedat: immò fortiſſimis pugnatoribus euenit, vt pericula ab exiguo hoſte, non præuiſa, aut contempta, pati cogantur.

Violator hoſpitiorꝫ punitur.

Vrſus ſuctu vngulæ impingueſcit.

Vrſus villoſus. Pellis vrſina vtilis.

Pullus equinus ab vrſo fugatus nil valet in bello.

De Vrſis

De Vrſis prædantibus mella.

CAP. XXVIII.

DICTVM eſt ſuperiori cap. XXVI. quomodo vrſa inſidians, plena fraudis fera, informes vtero partus edere ſoleat, ſed naros lingua fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinemq; lambendo formare, vt beatus Ambroſius in Hexame. ait. Hic verò oſtenditur, adultos educi catulos in antra ſauorum, vt in ſyluis, & campis inueniant paſtum, vbi vitæ ſumpſere principium, cùm guſtauerint mandragoræ mala. Sed eunt obuiàm, ne malum in perniciem inualeſcat: & formicas deuorant, ad recuperandam ſanitatem. Sed nec mirum eſt, quòd mella deuorent, cùm Ariſtoteles lib. VIII. Nat. cap. V. vrſum vocet animal omniuorum, quippe qui & fructus arboris, quas conſcendit corpore lubrico, edat, & leguminibus, ac apibus, perfringens aluceos, cancriſq;, ac formicis veſcatur, & carne. Propter quam eſcam frequentius inſtituta publica venatione per totam ſyluam, ſub certa diſtantia loci, vbi damnum dederat, interfici ſolet, vt inferius cap. de venatione oſtendetur. Punctúras apum, propter mellis ſuauitatem, parum reputat, vt conuulneratum ab apibus os leuet, & ſanguinis grauedinem. In dominiis autem Regis Poloniæ, Podoliæ videlicet, & Valachia, reperiuntur terræ cauernoſæ infinitis apibus, & ſauis plenæ: & hinc eſt, quòd tot centena millia librarum optimæ ceræ nauigiis ab Orientalibus inſitoribus lucri cauſa portantur ad Occiduas terras.

Vrſa plena fraudis.

Ambroſius.

Vrſi formicas deuorant.

Vrſus aial omniuorum.

Podolia.

Valachia.

Opulentia ceræ

De occisione Vrsorum per ferream clauam.

CAP. XXXIX.

VALITER apibus vrsi insidiantur in terris, iam visum est: ita quanta auiditas rapiendi mellis in altis arboribus et iam illis inest, præter præmissæ imaginis signum, paucis ostendetur. Cùm in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Rusia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domestica alucaria, arte fabricata, pro infinitis apum examinibus domi condendis non sufficiant: facilè terrarum incolæ sinunt, vt ad cauas arbores arte, ad cum vsum aptatas, vel à natura sic relictas, euolent, sirpem multiplicaturæ. Vrsis igitur ad rapinam mellis assuetis, eo modo parantur mortiferæ insidiæ, vt cùm debilissimum caput habeant, vti leo fortissimum, quòd aliquando alapa accepta exanimentur, claua lignea, ferreis cuspidibus circundata, super foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs suspendatur: quæ impatientis vrsi, mella rapturi, capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem, & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes sale conditæ, quasi suillæ asseruari solent, sicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinæ, pro castrensibus cibis: aruinaq; , pro medendis vulneribus, quacunque occasione susceptis.

Podolia. Rusia.

Arbores cauę p apibus.

Caput debilissimum vrsi.

Vrsi clava occiduntur.

Carnes bonæ.

Aruina.

De raptu

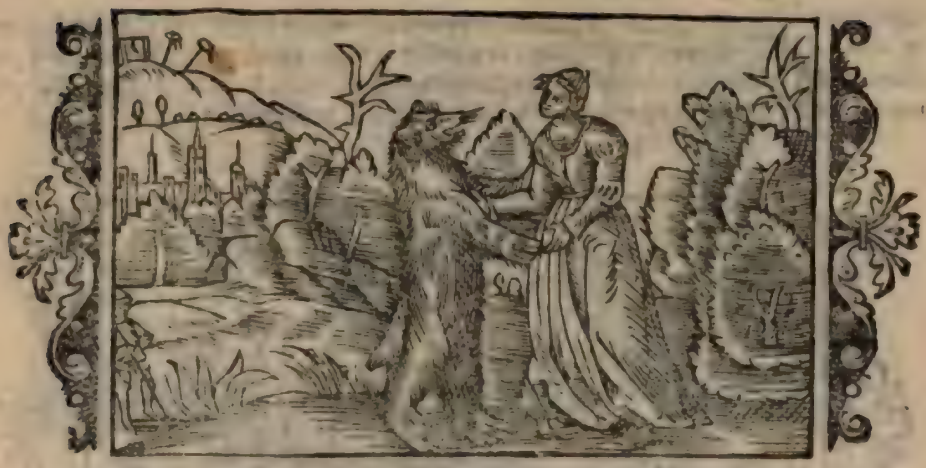

De raptu puellæ, & generatione Vlfonis, astutissimi ac fortissimi viri.

CAP. XXX.

NISI Saxo Danorum scriptor, atq; reliqui post eum, tot circūflantibus recensérent puellæ raptum, parū referret huius historiæ meminisse. Attamen quia simile nonnihil apud alios autores ostenditur, indignum non erit, opus naturæ potius admirari, quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari, cùm & verecūdia matrimonii licitis subdatur legibus, non contēnendis. Quantum igitur ad raptū puellæ attinet, sic vt sequitur, ex noua historia charissimi fratris & antecessoris mei, Io. Magni Archiepiscopi Upsalensis lib. XVIII. ex relatione Saxonis accepta, diffusius manifestatur. Ait enim: Cuiusdam patrisfamiliàs in agro Suetico filiam, liberalis formæ, cùm ancillulis lusum egressam, eximiæ granditatis vrsus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ se leniter ferens, ad notam nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggressus, amplectendi magis, q̄ absumendi studium egit: petitamq; laniatui prædam, in vsum nefariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu soluit, ardoremq; gulæ veneris satietate pensauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incursionibus vicinum acrius incessabat armentum: nec nisi lautioribus antè vesci solitam, sparsis sanguine dapibus assuefecit. Adeò enim captiuæ speciem efferatam raptoris sæuitiam fregit, vt quem sanguinis sui cupidum extimescebat, amoris auidum experiretur: pastumq; ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus, & retiariis circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem feminis aptitudine coloraret, generationis monstrum vsitato partu edidit, syluestremq; sanguinem humani corporis liniamentis excepit: natoq; filio paternum nomen à necessariis imponitur: qui tandem agnita suæ propaginis veritate, à patris interfectoribus funesta exegit supplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute

Op' naturę potius admirādū q̄ cōuitiandū.

Historia puellæ raptæ.

Amator ex raptore.

Vrsus capitur.

Filius natus.

Origo magnorum regum.

deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum stemmata, ceu quodam deriuata principio, longo successionis ordine (teste Saxone) profluxerunt. Quomodo autem similes partus iudicabuntur, Augustin. de Ciui. Dei plurima dicit de simili propagine, vtri sexui magis sit attribuenda.

De raptu fistulantium Subulcorum.

CAP. XXXI.

Bestiæ delectant musicis sonis.

SATIS tritum est vrsos, sicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, immò & agnos plurimum delectari musicis melodiis, rursusq; certis horrisonis cornibus, seu tubis, adeò ab armentis arceri, vt sono percepto, in longos syluarum recessus abscedant. Quod quia non ignorant pecorum pastores, bicornibus fistulis ludentes, alias quando per vrsos rapti, continuè sufflant, donec fame vrgente vrsus discedat alimoniam cõquisiturus. Quocirca accepto caprino cornu, interdum & vaccino, sonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta dispersa recurrant. Quòd bicornem fistulam, vulgari gentis Seeckpipa dictam, secum ad pascua ferant, ita naturæ vsus docuit, vt oues, & armenta auidius escam sumant, atque compressius pascantur in herbis: quod & Paulus Dia. lib. V. cap. XXXVII. meminit. Ita & Plinius de ouibus, atque agnis: de quibus infrà de auibus specialiter dicendum erit.

Vrsi & lupi territi cornuum horrore fugãtur.

Seeckpipa.

De chorea

De chorea Vrſorum Lithuanicorum.

CAP. XXXII.

QVOMODO bruta animalia quadrupedia, volatilia, vel natatilia diſciplinantur, inter alios ſcribentes diffuſius tractat Albertus Magnus lib. XXI. de Animalibus: licet huic ſubiecto ſpectaculo vix congruat, vt inde ſuſcepta ſit hæc diſciplina. Ruſsi etenim, ac Lituani, gens fortis & bellicoſa, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis vicinrores, pro ſingulari voluptate ducunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manum habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtemperantes. Vnde vt id celeriùs fiat, in caueis, vel catenis eas recenter è ſyluis captas, præſertim vrſos, aliquantulum ſame macerandas obſeruant, vnum, vel plures magiſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt è cibis vſum, & luſum, ac tactum cum eis etiam ſoluti ingrediantur. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent, vt eos ſtudioſius, pelle etiam vrſina indutos, ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarum voce ad pedes erigẽdos, tanquam acriore ſigno inducant: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pileo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberaliora viſa fuerint, directoris nutu murmurant, atque capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus, in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſſutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolùm eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ii vrſorũ ductores ſunt ad minus ſex, vel duodecim valentes viri: in quorum ſocietate quandoq; ſunt filii magnorum nobilium, & magnatum, vt remotas nationes, mores, locorum diſtantias, arma, concordiam, vel diſcordiam Principum iis ludicris artibus agnoſcant. Verùm cùm aliquando deprehenſi ſunt in Germania viatores ſpoliaſſe, atque vrſis obiecisſe deuorandos, technis his oppoſitæ ſunt leges grauiſsimæ, ne à modo eò ingrediantur. Dicit præterea Volater. lib. XXV. Roxolanos, & Lithuanos, ingentes hodie vrſos venari: qui Principibus illorum ſunt in deliciis manſuefacti; maximè cuidam Suidergal, qui vrſam aluit è ſylua venientem, manuq; ci-

Albertus de docilitate brutorum.

Lituani, & Ruſsi.

Vrſi obediunt.

Modus domeſticandi.

Nummus petit pro ſaltu.

Filii magnatũ vt vexentur emittuntur.

Roxolani.

Suidergal occiſus occaſiõe pul

santis vrsæ. bum capientem, & mane ostium cubiculi adeuntem, vnguliscp pulsantem, donec intromitteretur: quæ res occasionem postea hostibus suis tribuit, vt simulatione vrsæ eadem hora solita ingressi eum interemerint.

De agilitate Vrsorum.

CAP. XXXIII.

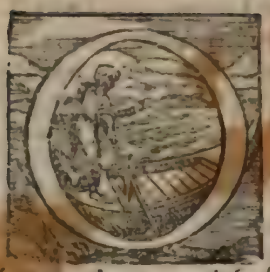

Vtilitas vrsorũ familiariũ.

Hostes terrẽtur illusione.

Vituli marini capiuntur.

CCVRRIT & aliud spectaculum, quo vrsi capti deportantur in naui, atque in funibus ascendendo, vel descendendo, ludicras exhibent exercitationes: aliquando etiam vtiles, pro rerum inopinato euentu. Nam accidisse meminere prouincialium historiæ, quendam à pirata æmulo suo liberatum fuisse, hac occasione, quòd territus erat is pirata in accessu sceleris perpetrandi, ex eo quòd à longe funibus vidit ascendentes, & descendentes homines (vt putabat) pro defensione nauis, vt moris est, è sublimiori malo nauis. Nec alij erant, quàm iuuenes vrsi, in funibus colludentes. Præterea amœnius est spectaculum, quòd eis ad aquas extra naues aspicientibus, maxima multitudo marinorum vitulorum admirabunda occurrit, vt quasi innumeri porci videantur hincinde circumnatare nauem: fitcp, vt hastis longis, atque hamatis, affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ bestiç, quç captum vitulũ marinũ ciulantemcp more porcorum iuuare conantur: immò & ipsi vrsi ad natandum dimittuntur vt eos admirantes vituli capiantur, vel aliàs orta tempestate, cœlocp tonantes eminentes extrahantur, prout inferius lib. XX. de phocis, & vitulis marinis pertractatum amplius ostendetur.

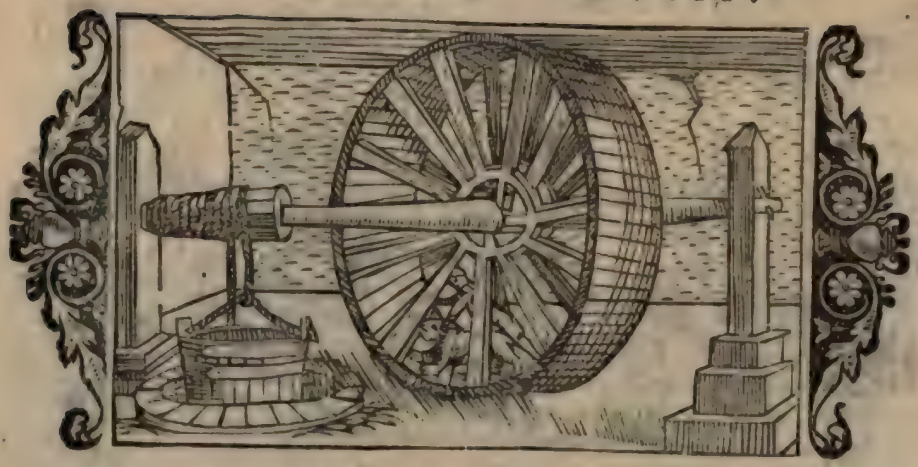

De Vrſis voluentibus rotas.

CAP. XXXIIII.

NE autem domeſticati vrſi eſcas, quaſi ſolis ſpectaculis reſeruati, inutiliter conſumant, rotis applicantur in curiis magnatum, vt vno vel duobus ſociis, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idq; conuenientibus vrnis magnæ quantitatis capacibus, ad hoc ſpecialiter ordinatis. Nec ſolùm in hoc iuuaminis genere, ſed & magnis plauſtris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis ineſt in brachiis, vngulis, & lumbis. Sed nec inuiſum eſt, vt in pedes erecti ſaccos, vel ligna ad locum deſignatum comportent, aut in portis magnatum pro cuſtodibus, ne noxiæ intrent beſtiæ, deputentur. Mirum tamen ludum, dum paruuli ſunt, cum pueris domeſticis impunè exercent. Adeſt etiam exemplum externum, quòd domiti leones trahebant currum M. Antonii, peracto Pharſalico bello Romæ triumphantis, vt ſuperius dictum eſt de iugalibus ceruis, vel rangiferis. Mos autem Aquilonaribus eſt, non beſtiis, ſed armis monſtrare triumphos.

Vrſi eleuant põdera.

Vrſi ligna ſaccoſq; portãt.

De Vris, & eorum ferocitate.

CAP. XXXV.

Vrus.

ETSI ferociſſimum hoc animal, videlicet vrum, Gothia, aut Suetia non habeat: tamen quia eius figura in Charta mea Gothica, ſiue Septentrionali deſcriptione, præcipuè in Lithuania, vnà cum aliis animalibus inſerta eſt, volui eam huic loco imponere, vt vnicuiq; beſtiæ aſſignari debeat originis ſuæ locus. Eſt igitur Vrus bos agreſtis, adeò ferox, & fortis, vt armatum militem equo inſidentem, cornibus eleuet, & proſternat. Neq; enim homini, neq; feræ, quam proſpexerit, parcere nouit: idq; crudelius plerunq; euenit, quia maximæ velocitatis eſt, cornua antrorſum quaſi directè mittens, velut bubali cornua retrorſum ad terga mittuntur. Hercinia Germaniæ maxima ſylua, verſus Indiam per mare Caſpium protenſa, hanc beſtiam nutrit: cuius cornua in tantum protenſa ſunt, vt Iſidorus & Solinus dicunt, quòd ob inſignem capacitatem inter Regias menſas, potuum gerula fiant: immò auro argentoq; circundari ſolent, atq; inter ampliſsimas epulas tabulis Principum præſentari. Caro eius nihil differt à communi boum carne, niſi ſolennioribus præparamentis multarum ſpecierum, vt viſcoſitas eius totaliter elixetur. Vrorum autem genera multa ſunt. Quidam habent cornua alta, & longa: quidam breuia, & ſpiſſa, ac fortiſsima: & hæc genera in ſaltibus Herciniæ ſyluę verſus Lithuanos, & Ruſſos procreantur. Horum ſimiles plures aliàs vidi in viuariis Sereniſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi primi M. D. XXVIII. prope Regiam curiam Baleſta, viuente clariſsimo viro domino Boner. Et ii vri reſeruabantur, dum videretur, ad vſum Regiæ coquinæ. Meminit etiam horum, Germanicarum rerum ſcriptor Franciſcus Irenicus lib. VII. cap. XIII. his verbis: Sunt & vri taurorum maximi in Germania, penè omnem tauri ſpeciem habentes, niſi quòd barbas longiſsimas nutriunt, ac cornibus breuiuſculis apparent, alioqui pro tanta corporis mole. Cæſar, & Solinus ex eorum cornibus pocula fieri indicant. Virg. lib. II. Geor.

Bubali retrorſũ cornua mittũt.

Cornua vrorum auro argentoq; circũdantur.

Vrorum genera plura.

Sigiſmũdus rex Poloniæ.

Vri taurorum maximi.

Virgilius.

Syluęſtres vri aſsiduè capreæq; ſequaces
Illudunt. Et lib. III.
Quæſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Adhuc

Adhuc de eisdem Vris, & captura eorum.

CAP. XXXVI.

VNT etiam deprehensi in partibus Prussiæ, & Russiæ, integros currus cornibus euertisse: quod tamen videtur minus esse, quàm robustissimum equum, & sessorem eius cum integris armis deiicere. Imperitum vulgus eos bubalos, teste Plinio & Solino, vocat, q; bubali penè ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Sed (vt dixi) vri introrsum, & bubali (qui & buffali dicuntur) retrorsum cornua mittunt. Cæsar dicit eos capi in speluncis: sed prædictus Franciscus Irenicus modum adiicit eos capiendi: quem & didici verissimum esse: vt inter fortissimas trabes angustissimam faciant speluncam: quam ramusculis fœnoq; cooperiunt, vt per insidias irritata bestia, venatorum calliditate prouocetur: vbi vel fame, vel sagittis laceratur ad mortem. Nam si vires suas in patenti loco exercere valeret, nihil tam firmum foret, quod cornibus & calce non infringeret. Sed domesticari nec paruuli excepti possunt. Meminit etiam venationis harum bestiarum Volater. lib. VII. sub nomine bonasorum, quos venatores ob carnis dulcedinem venantur, periculo licet magno: quod vt euitent, hunc seruant modum: Locum, in quo versantur, sepiunt, vno tantum relicto aditu, qui in imam vallem deducat: vnde feræ per eum de industria peruectum ac lubricum, in vallem ruunt: sicq; capiuntur debilitati. Corium vrorum cum pilis balthei more scissum, corporiq; spasmum patientis circumligatum, illicò confert: vnde & mos genti est, vbi bestiæ hæ capiuntur, hospitibus gratis dono offerre cingula. Adhuc dicit Perottus, binas vnas vnius capitis cornua tenere: & forsan de primo genere locutus est, quod alta, atq; longa cornua gerit.

Vrorum sortitudo.

Vri capiuntur in speluncis.

Vri domestica-ri nõ possunt etiam paruuli Bonasi capiunt

Corium vrorũ vtile.

De Vulpibus, & earum dolis.

CAP. XXXVII.

QVOD vulpes, ſicuti & lepores, infinita multitudine, atq; in colore mutabiles, in Septentrionalibus terris reperiantur, iam ſatis eſt dictum, vt & hoc mirabilis naturæ ſpectaculum conſyderetur. Sunt igitur in Septentrionalibus ſyluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorſo, aliæq; cœleſtino colore reſperſæ: omnes tamen in eadem malitia, atq; aſtutia participantes. Nigræ pelles pretioſiores cæteris æſtimantur: quia Moſchouitarum Principes frequentius his vtũtur, vt ſuperius lib. XI. cap. X. de receptione oratorum alienigenarum declaratur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quæ nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætate vulpes conſequitur. Hæq; pelles, vti nigræ, magno commercio Moſchouitarum, & Ruſſorum, & Tartarorum appretiantur: quãuis nigræ annexam habẽt ſuſpicionem, quòd atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratæ, prout ſuperius lib. VI. cap. vltimo plura enarrata videntur, atq; hoc eodem lib. cap. XX. de pellibus mardurinis, zebellinis, ſeu zapherinis. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cœleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarum pellium operimenta arcendi frigoris pro vſu dormientium conficiunt: quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſq; ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileq; veſtigiis poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces propriis veſtigiis ſe venatoribus produnt: æſtate verò odore canum.

Vulpiũ colores varii.

Pelles nigræ.

Pelles crucigeræ

Veſtitus principum.

Pelles albæ.

Pelles rubeæ.

De diuerſa

De diuersa natura carnium, pellium, & vtilitate bestiarum.

CAP. XXXVIII.

OLAE carnes vulpium, & luporum damnantur: quia eorum natura immunda est, & pluribus morbis subiecta, præsertim rabiei. Sed vulpes resina, siue lachrymis pini esis, morbos omnes expellit, vitamq; prolongat. Vnde & Ambrosius dicit: Vulpes est animal odio dignum proprer rapinam, despectum propter infirmitatem, incautum suæ salutis, dum insidiatur alienis. Sed resina sibi medetur: & tali remedio mortis imminentis spatia profert. Plinius lib. VIII. asserit quomodo in Thracia vulpes locis rigentibus (animal alioqui solerti auditu) gelatos amnes, lacusq;, non nisi ad pastus ituræ, redituræq; transeunt. Itaque obseruatum est, vulpem aure ad glaciem posita coniectare gelu crassitudinem. Verùm hæc naturalis coniectura in Aquilonaribus congelatis aquis, nunquàm aut raro succurreret illi, cùm glacies adeò spissa fortissimo superueniente gelu, etiam repentino constringitur, atque casu niuium condensatur, vt prius fame conficeretur, quàm fractæ, vel frangendæ glaciei quærendo cognosceret signum. Adhæc volubilitate pedum, & tortuoso gressu, atque cursu, fraudibus æquè ac escis intenta, agilitate canum facilimè circumuenitur, præsertim vulpes nigri, rubei, ac cœlestini coloris: nam coloribus proditur, dum candidæ vulpes, aut lepores niuibus colore conformes, à canibus non videntur. Ita pauidis bestiis mitigato remedio benigna natura succurrit. Aestate autem alio modo capiuntur. Nam etsi subterraneas specus, foueasq; alieno labore paratas occupant, vt superius cap. XXII. de taxis habetur: tamen rapina hac sæpissimè periclitantur. Venatores enim, vbi eas delitescere nórunt, canes industria assuetos, seu exercitatos, ad foueæ summitatem immittunt, vt latratu prodant inibi bestias latitantes. Itaque sine mora egesta terra viuæ, vel mortuæ capiuntur. Vel etiam campestres fóueas faciunt, quibus cadauera immittunt, funiculis & trabibus alligata, vt insidioso pastu bestias comprimant comedentes. Vel etiam validos arcus forti chorda extensos, sub cadauere in niuibus ponunt, tenuiq; filo confirmant, vt eo leuiter soluto, illicò capite, vel pede, vel alio membro quod occurrerit, rapiatur in prædam. Verùm cadaueribus illis longè lateq; tortuosa vestigia, velut aratro, niuibus imprimunt, vt deducantur ad insidiosam escam. Et is frequentior modus est sub fortissimo gelu.

Carnes immundę

Vulpes.

Coniectura vulpiu de glacie.

Vulpes volubilis in cursu.

Venatio vulpium.

De dolofo ingenio Vulpium.

CAP. XXXIX.

Vulpes ꝓpriã domum nunq̃ faciunt.

CAPITVLO de taxis XXII. eiuſdem lib. dictum eſt, quomodo vulpes propriam domunculam nunquam faciens, fœtido ſuo ſtercore emiſſo taxorum foueas ingreditur, vt egeſtionis putore, fouea polluta vileſcat. Ideoq; Ariſtoteles rectè vulpē animal in terreſtribus dicit ingenioſum, & malarum operationum, inter volatilia ſolum coruum ſimilem habens, auiculas deplumantem. Vulpes igitur preſſa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domeſticæ beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, vt & beatus Hieronymus in Epiſtolis ſuis oſtendit: ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta. Tunc aues incautè deſcendentes, quaſi cadauer comeſturas aperto ore rapit, & vorat. Et ob id etiam Iſidorus vulpem vocat animal inſidioſum, & fraudulentum. Præterea quando eſurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra ſe inuoluit, vt appareat quaſi cruenta: proiiciens ſe in terram, retinet flatum: quam videntes aues non ſpirantem, linguamq; ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt deſcenderint, eas attractas deuorat. Præterea cùm videt non poſſe propter aculeos ſuperare echinum, ſe reſupinat, atq; ita mollem corporis partem lancinans enecat. Veſparum etiam quandoq; multitudinem cauens ſimulatè ſe abſcondit, extante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoq; denſo implicitas animaduertit, egreditur, atque ad ſaxum, ſiue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde paſcatur. Eodem ferè commento cancris, & piſciculis inſidiatur, ripam oberrans: caudaq; in aquam demerſa, illi nouitati occurrunt, villiſq; obuoluti illicò extrahuntur. Præterea cùm pulices habet, faſciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, ſecq; paulatim poſterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput aſcendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat.

Vulpes coruo aſſimilatur.

Vulpes fingit ſe mortuam.

Ingeniũ vndiq; fraudulentũ.

Vulpes piſcaĩ cancros.

Adhuc

Adhuc de dolis Vulpinis.

CAP. XL.

PRAETEREA cùm famem patitur, ludum simulat cum lepore: quem illicò rapit & deuorat, nisi fuga, vt frequentius fit, suam vitam conseruet. Canes etiam quandoque vulpes euadit latratu, se canem fingens: sed certius, dum ramo se suspendit, canes errare cogit, incerta vestigia insequentes. Solet etiam venatorem, & canes eludere, dum gregem caprarum intrans, vnam ex eis occupat, eius dorso insiliens, vt per cursum capræ fugientis, propter odiosum sessorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ sequuntur: quas cùm venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morsu sibi pedem præscidit, vt vel sic euadat. Cùm verò fuga nulla patet, se mortuam simulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea cùm canis eam insequitur, & assecutam apprehendere nititur, villosam caudam suam per insequentis ora trahit: sicq; canem eludit, donec syluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in scopulis Norueg iæ vulpem, inter rupes immissa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idq; non rarum est spectaculum, cùm nulli pisces, ita vt cancri, immissæ rei præsertim villosæ, adhærent: etiam aridis piscibus, in aquas ad emolliendum emissis. Qui podagra vexantur, calida huius bestiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata sanantur. Adeps etiam eiusdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodest. Pinguedoeius torminosis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti sæpius datum, nunquàm caducus erit. Et ita hæc, & similia pro simplicibus medicinis per experientiam obseruant Aquilonares.

Ludus insidiosus.

Canis reuocat, ne pereant capræ.

Spectaculũ cõmune.

Cãcri omnibus adhærent.

Medicinæ.

De Venatoribus, & Venationibus.

CAP. XLI.

Venatores multi.

COMPERTVM omnibus relinquitur, multos esse venatores, atq; diuersa ingenia eorum in Aquilonaribus terris, qui tot ferocibus bestiis sine suæ sanitatis iactura occurrere possunt. Cùm verò præmissum sit in aliquot capitulis, quàm sagaces sint venatores, iuxta animalium proprietates, in eorum captura faciendâ, vtilius videbitur exinde adducere, quales ibi sint venatores, aut reperiantur in aliis terris. Certum est eos nedum ibidem, sed vbique patienter in omnibus oportere tristissimos sufferre casus, vndecunq; subortos, maximè illis in locis, vbi non minus intractabilibus elementis, quàm sæuis animalibus erit congrediendum: & interim niues, & æstus ferre, famemq; prædæ auiditate equitando, currendo, prosiliendo, montesq; scandendo tolerare, atque cum feris dubio sub euentu pugnare, arteq; & viribus experiri, an ipsorum promptitudini, vel feræ victoria cedat: atque inde egregii milites, & expertiores quorũcunq; certaminum duces, immò & Principes ad publicum gubernium felicibus auspiciis educi solent, vt plures attestantur annales. Venatio etenim claris Principibus semper est grata, atque olim (otio non concesso, dum rigidè & non delicatè, vt nunc, Magnatum filii educabantur) gratissima fuit, quasi peculiaris quædam exercitatio. Nec quidem immeritò: speciem nanque non paruam fortitudinis præ se fert, & similitudinem quandam cum re bellica tenet: ducem præficit sibi venatio, cuius dicto omnes auscultant: hostem excursionibus prouocat: exploratores in speculis disponit: insidias abdit: apertum Martem simulat: diuortia, quæ ad fugam patent, obseruat: per saltus quidem, & arua pedites præmittit: loca plana, & aperta equitum alis præcingit: cornuum strepitu progressuiq; receptuiq; canit: dat signa prædæ, ac victoriæ: prædam aduenientem, aut euadentem significat: moueri castra indicat: adeò vt concludendum sit, venationem bello, ac pugnæ similimam esse. Vnde Virgilius poëta præmissis astipulatur, dicens:

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant,

Venatores patientes sufferunt omnia.

Principes ex venationibus fiũt

Venatio ducem habet.

Simulachra præliorum.

Flectere

Flectere laudis equos, & ſpicula tendere cornu.

Item Mantuanus de Germanis & Gothis:

Aſſueta per alpes
Frigora agens, certare vrſis, niue candida ſemper
Per iuga veloces curſu præuertere ceruos.

De externis exemplis Venatorum, ac Venationum.

CAP. XLII.

ETSI Gothi, teſte Iordane, & Paulo Diacono, deditiſſimi aſſerantur venationibus, vt in iis cum Hunnis deſcenderent in diſcrimen, & inde in acerrimum bellum: tamen nulli, aut rari talium eorum exercitiorum nomina, tempora, vel geſta in ſcriptis exhibuere: immò ſatis parcè, & minutatim de præclariſſimis eorum bellis ſcribunt, quę propter ſaluandos oppreſſos, aut ampliãda dominia fecere vetuſtiſſimis æuis, quemadmodum Saxo in principio ſuarum hiſtoriarum conqueritur, & poſt eum anteceſſor meus D. Io. Gothus Archiepiſcopus Vpſalenſis, cauſas negligentiæ ſatis arduas afferentes. Ergo pro ſolatio Aquilonarium populorum, aliunde venari congruit honeſtiſſima exempla, vt ſaltem agnoſcant, maximos olim in orbe Principes nequaquam otio torpuiſſe, aut deditos fuiſſe turpiſſimæ vitæ. Alexander cognomento Magnus, vbi tantillulum quieuit à prælijs, aſsidua venatione oblectabat: vnde & leonem, velut æmulus Herculis, fortiſsimũ interemit. Sed ad Penceſten vrſi morſu, & vnguibus laceratũ ſcripſit, q; ſi quis venatorẽ cum in vrſi cõgreſſu deſtituerit, tãquã deſertor debitas pœnas luat. Bellator maximus Rex Ponti Mithridates. XLVI. annis cum Romanis varia fortuna confligens, venationis ſtudio venena euaſit, & inſidias. Annos enim circiter ſeptem, vt ſuperius lib. VIII. cap. XXXV. habetur neq; vrbis, neq; ruris tecto vſus eſt: ſed inter ſyluas quaſi errabundus vagabatur, atque in diuerſis montibus pernoctabat, ferasq; inſequebatur, ac milites indurauit. Cræſus Lydorum Rex (quem Solon ſuper nimia felicitate gloriantem arguebat) filium perdidit in venatione. Darius Perſarum Rex potentiſsimus, inter prima bellorum reſpiracula venationi intendebat. Epaminondas Thebarum princeps, venationibus durante vita ſemper operam dabat. Ferdinandus Aragonum Rex optimus, etſi venationi intentus eſſet, nunquàm tamen ſolus trucem beſtiam eſt aggreſſus: quod & alii obſeruabant. Gelonus Herculis filius, veſtigia patris ſecutus, venator & bellator eximius fuit. Hadrianus Imperator Maſorem Germanum quotidie ſecum in venatione habuit, quia peritiſsimus erat. Iaſon Regis Theſſaliæ filius, pro vellere aureo venatus eſt. Caroli Magni venatorius gladius, auro circundatus, adhuc viſitur in Aquiſgrano. Sed nec deeſſent in exemplis allegandi, qui venatorio exercitio frequentius vel verè, vel fictè inſtituto, patriam tyrannis interemptis libertati reſtituerunt: vt Pelopidas quidam Thebanus, qui ex venatore Dux factus eſt in maximo principatu. Item Viriatus Luſitanus primus Hiſpaniarum magnus Dux, decem annis vario euentu contra Romanos acriter pugnans, cùm paſtor eſſet, militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui quidem operam dedit: & à venatoribus Dux factus, cùm nulla generis, aut maiorum commendatione clarus eſſet, vniuerſum Hiſpanię exercitũ magna cũ laude diutius duxit. Et ita de pluribus aliis, quos Franciſ. Senenſis Epiſcopus Caietanus de Regis inſtitutione recenſet.

Gothi venatoni aſſueti.

Cauſæ bellorũ.

Alexander Magnus.

Mithridates.

Cyrus.

Darius.
Epaminõdas.
Ferdinandus.

Gelonis.
Hadrianus.
Iaſon.
Carolus Magn⁹

Pelopidas.
Viriatus.

De periculis Venationum in spectaculis.

CAP. XLIII.

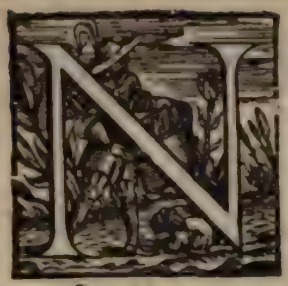

NE autem longius per vastas solitudines, & peregrinas allegationes euagetur hæc venatio, Mantuani verbum adhibendum est dicentis: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina possit? Quasi diceret, omnia periculorum plena in venatione, veluti expectatio vulnerum in atrocissimo bello. Et ob hoc non incõgruè inserta est huic loco epistola Theoderici Regis Gothorũ, quam Maximo viro illustri (vt lib. V. apud Cassiodor. habetur) scripsit in hunc modũ: Si Consularem munificentiam prouocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur: si organo canentibus redditur vicissitudo præmiorum: si venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus est? qui vt spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. Voluptatem præstat sanguine suo, & infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat euadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat inuenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, vnicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit inuenire. Adhuc superstite homine perit corpus, & antequàm cadauer efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, & illum (proh dolor) satiat, quem se perimere posse suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desideràsse colere, quæ hominum morte placabatur. Primùm sibi per lucos, & syluas agrestium populorum vota, & venationibus dedita, hanc triplicem deam falsa imaginatione finxerunt: ipsam scilicet in cœlo Lunam, ipsam in syluis Dianam, ipsam apud inferos Proserpinam esse, firmantes. Sed solum Herebi potentem, non improbè forsitan æstimárunt: quando tali falsitate decepti, in profundas viui tenebras cum suis erroribus intrauerunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (vt ita dixerim) feritatem, Athenienses primùm ad ciuitatis suæ perduxere culturam, iustitia permittente diuina, vt ad illusionem spectaculi peruenirent, quod falsæ religionis ambitus inuenisset.

Venatio periculis plena.

Epistola Theoderici regis gothorum.

Actus detestabilis.

Captus esca fit hosti suo.

Sacrificium detestabile.

Triplex dea.

Luna.

Diana.

Proserpina.

Athenienses.

Hoc Titi potentia principalis diuitiarum profuso flumine
cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuisset extolli.

De eodem continuatio.

CAP. XLIIII.

T cùm Theatrum,quod eſt hemiſphærium,Græcè dicatur, Amphitheatrum , quaſi in vnum iuncta duo viſoria , rectè conſtat eſſe nominatum: oui ſpeciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectãtes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuerſa collegerat . Itur ergo ad talia , quæ refugere deberet humanitas . Primus fragili ligno confiſus, currit ad ora beluarum: & illud,quod cupit euadere , magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat & prędator,& præda: nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato , quaſi veſtes leuiſsimæ ſupinata membra iaciuntur , & quidam arcus corporeus ſupra beluam libratus , dum moras deſcendendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit . Sic accidit, vt ille magis poſsit videri mitior, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi diſtributione compoſitis,rotabili facilitate præſumens , non diſcedendo fugit , non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem , poplitibus ſe reddens proximum, vt ora vitet vrſorum: ille in tenuem regulam venire ſuſpenſus inuitat exitiabilem feram: & niſi perichitatus fuerit,nil vnde viuere poſsit , acquirit . Alter ſe geſtabili muro cannarum , contra ſæuiſsimum animal , ericii exemplo , receptatus includit : qui ſubitò in tergus ſuum refugiens , intra ſe collectus abſconditur : & cùm nuſquam diſceſſerit , eius corpuſculum non videtur . Nam ſicut ille veniente contrario reuolutus in ſphæram , naturalibus defenſatur aculeis , ſic iſte conſutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum . Alii tribus (vt ita dixerim) diſpoſitis oſtiolis paratam in ſe rabiem prouocare præſumunt , in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes,modò facies,modò terga monſtrantes : vt mirum ſit euadere , quos ita reſpicis per leonum vngues dentesq; volitare . Alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, vt periculis auferatur . Sic hæc machina ad inſidi mundi formata qualitatem, iſtos ſæpe refouet, illos timore diſcruciat, omnibus tamen viciſsim , vt decipere poſsit , arridet .

Amphitheatrũ.

Rotũditas prolixa .

Prędator,& prda citiſſimè cõcurrunt.

Illuſus videtur mitior .

Ericius ſe recludit i ſphæram .

Fragilitas cannarum .

Spectaculũ miſerrimum .

Machina inſidi mundi .

Liberalitas antiqua .

Error dolendus

Attamen his antiqua liberalitate conſtituta ſunt præmia , vt miſeris ſatiatis iuſtitia videatur habere vigorem,& illi pro intentato periculo,ſolatio non careant deſiderato. Heu mundi error dolendus, ſi eſſet vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari , quantæ in mortes hominum videntur effundi .

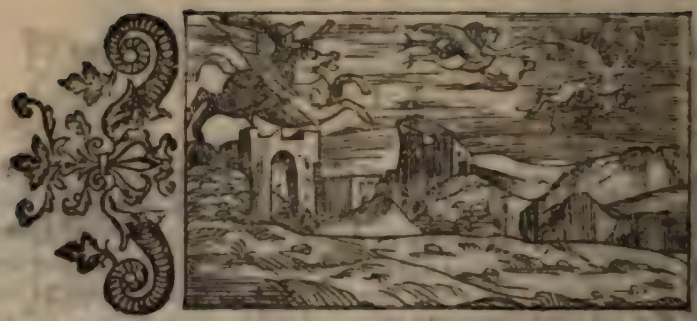

De ferocia Hominum in Lupos conuersorum.

CAP. XLV.

VONIAM præsenti lib. cap. XV. de diuerso lupo-rum genere dictum est, pretium operæ me facturum esse arbitratus sum, si in fine huius lib. de animal. sylues. luporum genus ex hominibus conuersum, quod Plinius lib. VIII. cap. XXII. fabulosum, ac falsum confidenter existimandum esse affirmat, tales in terris ad Septentrionem maximè vergentibus, etiamnum magna in copia reperiri, adiicerem. In Prussia, Liuonia, atque Lithuania, quamuis luporum rapacitatem per totum penè annum incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in syluis, dummodò exiguo interuallo a grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeò magnum ab illis reputatur, quàm quod ab hominibus in lupos conuersos sustinere coguntur. In festo enim Natiuitatis CHRISTI sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuersis in locis habitantibus conuersorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sæuit, vt maius detrimentum ab his, isthius regionis inhabitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in syluis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasq; fores effringere conantur, quòd tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia consumant. Cellaria ceruisiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruisiæ, aut medonis tonnas epotant, ipsaq; vasa vacua in medio cellarii vnum super aliud eleuando collocant: in quo à natiuis ac genuinis lupis discrepant. Locum verò, vbi forsan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia si alicui in eo quid aduersi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atq; ipse niuibus iniiciatur, planè sibi persuasum habent, eum isto anno morte moriturum, quēadmodum id à multis temporibus per experientiam explorarunt. Intra Lithuaniam, Samogethiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum cōueniunt, ac vniuscuiusq; agilitatem in saltando explorant: qui hunc parietem transilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denicq; constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam isthius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros versari: qui quomodo ad eam vesaniam, ac metamorphosin longè terribilem, quam deinde statis temporibus negligere haud possunt, plerunque perueniant, sequenti cap. docebitur.

Luporū genus ex hominibus conuersum.

Rapacitas luporū vbi exerceā

Dānū ab hominibus grauius quàm à feris.

Luporū ex hominibus cōuersorum copia.

Lupi ædificia hominum oppugnant.

Lupi ceruisiam bibunt.

Locus fatidicus

Lupi ex hominibus cōuersi parietē transiliunt.

Lupi flagellis cæduntur.

Magnates inter lupos versant

De Meta-

De Metamorphosi hominum in Lupos.

CAP. XLVI.

PLINIVS inter eos, qui vnquam naturalis historiæ argumentum attigerunt, atque etiam tractandum susceperunt, facilè princeps, suprà citato loco refert, Euantem autorem Græcorum haud spretù tradere, q Arcades scribant, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituq in quercu suspenso tranare, atq in deserta abire, transfiguraric in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Hæc metamorphosis etsi Plinio vero similis haud videtur, ac impudens mendaciù esse opinatur: tamen ad Euantis, Agriopæ, aliorumq autorum sententiam saluandam, in allegatis oris talia in hunc vsq diem accidere, aliquot exemplis declarabitur. Quandocuq enim aliquis rerum nouarum præter diuinam institutionem cupidus, siue Germanus, siue indigena, in collegium istorum maledictorum hominum, qui in lupos, cùm eis integrum videbitur, conuertuntur, associari cupit, ita vt certis anni tẽporibus ad destinata loca, per oẽm vitam suam vnà cum suis assectis conueniat, damnumq ac mortẽ ipsam cæteris mortalibus, & pecoribus inferat: hanc mutandi rationem, ipsi naturæ maximè contrariam, à quodam huius veneficii perito, per poculum ceruisiæ propinando (dũmodò is, qui huic illicito consortio applicatur, illud acceptat) certis verbis adhibitis consequitur. Postea quando sibi consultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam syluam se conferendo, in lupi formam totaliter transmutare potest. Denique hanc iuxta placitum post aliquod tempus relinquere, atque illam vicissim assumere sibi integrum est.

Plin. nat. histo. princeps.

Euantes Græcus autor.

Homo in lupũ transfiguratur

Metamorphosis hominis in lupum.

Modus vt homo in lupum conuertatur.

De exemplis, in quibus homines in Lupos conuersi sunt, & è contra.

CAP. XLVII.

C vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per syluam iter faceret, aliquotq seruilis conditionis rusticos, huius veneficii haud ignaros (quales plerunq istis in oris reperiuntur) secum ducebat: dies ad vesperam tendebat: tum etiam in sylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hospitium fuit: denicq fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum consilium proponit, cæteros debere esse quietos, nec vllum tumultum, &

Rustici in Liuonia seruilis cõditionis.

quid viderent, excitare: se à longinquo gregem ouium pasci conspicere, curaturum, vt absque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam, alioquin satis exiguam, haberent assandam. Statim deinde in opacam syluam, ne ab aliquo conspiciatur, se confert, ibique formam hominis in lupum transfigurauit: & in nullo hæc metamorphosis distare visa est, ab illa Lycaonis (quamuis is propter scelera transmutatus) cuius in hunc modum Ouid. Metamorphos. I. meminit:

Homo in lupũ transformatur

Lycaon i lupũ transmutatus. Ouidius.

Frustraq; loqui conatus: ab ipso
Colligit os rabiem, solitæq; cupidine cædis
Vertitur in pecudes: & nunc quoq; sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes: in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris seruat vestigia formæ.
Canities eadem est: eadem violentia vultus:
Iidem oculi lucent: eadem feritatis imago est.

Ouis à lupo ad currũ defertur

Lupus humanã formã assumit

Seruorũ copia in Liuonia.

Homo cellariũ ingreditur, lupus exit.

Canes lupo oculum eruunt.

Posteà in ouium gregem haud aliter quàm magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in syluam fugiendo diripuit: quam aliquantò pòst in lupi formã ad currum defert. Socii autem huius prædæ conscii, talem grato animo suscipiunt, & in curru clàm absondunt: qui verò in lupum se transformauerat, ad syluam iterum reuertitur, humanamq; formam rursus assumit. Contigit quoq; in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiusdam coniugem, atque seruum suum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Christianorum regione, habent) quòd altercarentur, homines in lupos mutari haud posse: demum ille prorumpit, extemplò eius rei exemplum velle ostendere, dummodò sibi facultas concederetur: ac cellarium solus ingreditur: vnde paulò post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad syluam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Postera autem die, ad dominam suam monoculus redit. Vnde Euantis opinio, quam Plinius citato loco refert, saluatur: quòd scilicet homo in lupum per annos IX. transfiguratus, cùm suam effigiem reciperet, ad pristinum habitum, atq; ætatem nouem annos addiderit. Certò etiam constat, si lupus ex homine transmutatus occisus, aut alicuius membri mutilationem passus fuerit, quòd statim quando hominis figuram reassumet, isto membro carebit. Sin verò à canibus, aut venatoribus interfectus, nunquàm talis homo amplius apparebit. Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio parum fidei adhibens, quendam huius maleficii expertum, vinculis clausum coegit, vt in lupum se transformaret: quod ita factum est. Hunc tamen, ne huiusmodi idololatria impunita maneret, igne posteà comburi mandauit.

Homo in lupũ trãsmutatus occisus, posteà non apparet.

Hõ cogitur, vt in lupũ se trãsformet.

Pœna in lupos se cõuertentiũ

Talia enim flagitia tam diuinæ, quàm humanæ leges seuerissimè puniunt.

LIBRI XVIII. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE AVIBVS.
LIBER XIX.

PRAEFATIO.

ETSI plurima in Septentrionalibus terris, tam campestrium, quàm aquatilium auium genera sunt, cæteriſq; nationibus nota, vt superuacaneum sit de earum naturis aliquid adducere, maximè cùm à veteribus scriptoribus id argumentum copioſè fuerit tractatum: attamè in frigidiſsimis his terris & aquis, nõnihil peramplius oſtendi poterit, quod optimum lectorẽ ſemoto faſtidio recreare, aut lectum memini ſſe iuuare queat. Mirantur enim plurimi, nec fruſtra, quomodo rigentibus vndique campis denſitate niuium, concretis vbiq; aquis ſolidiſsima glacie, longiſq; frigidis noctibus per multos menſes durantibus, nedum viuere, ſed & genus propagare probentur. Quocirca nemo præcipiti iudicio (hortante Platone in principio de legibus) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & æquius intelligat, atque perfectius diiudicet, quid artifex ipſa natura producere, productumq; ſuis legibus ſtatuere poſsit. Multa enim ſunt, quæ ſenſus humanos, etſi videantur, latere ſolent, atq; ſui admirationem potius, quàm notitiam ſcrutatoribus ingenerant. Nec niſi minutuli Philoſophi eiuſdem Platonis iudicio cenſendi ſunt, qui nihil niſi ſenſibus comprehenſum aſſerere, aut credere volunt. Quibus integer naturalium rerum terrarumq; ſcriptor Celtes, qui quinque annis vniuerſam perluſtrauit Germaniam, ſatisfacere poſsit, vbi ait: De volucribus autem, vt apud grauiſsimos autores, nihil compertum habeo: multa enim deſiiſſe, quæ hodie non ſunt, & multa renaſci in rerum natura, quæ olim non fuerũt, conſtat: quod noua cœleſtium corporum (ſi quid in mundo nouum amplius emergere poteſt) factum configuratione crediderim. Hæc Celtes. Cui etiam Plinius lib. X. cap. XV. ſuffragatur his verbis: Sunt præterea complura genera depicta, in Hetruſca diſciplina, ſeculis non viſa: quæ nunc deſeciſſe mirum eſt, cùm abundent etiam quæ gula humana populatur.

Nemo temerè damnet rem ignotam.

Infrà cap. vlt. lib. 22.

Artifex natura.

Philoſophi minutuli.

Celtes.

Nouum nil videtur.

Gula humana multa depopulatur.

De multiplici genere Auium, & earum distinctione.

CAP. I.

Distinctio auiũ

DISTINGVVNTVR itaq; in frigidis, sicuti & aliis nationibus aues, vt quædam carniuoræ sint, vt aquilæ: & quædam semine vtantur, vt anseres: quædam fortuito cibo, vt cornices: quædam vermibus, vt galli: quædam in aere reflexo volatu nutriũtur, vt hirundines. Est etiam diuersitas in copula: qua carent, quæ rapinis intendunt, vt aquilæ, & accipitres. E contra verò grues, & columbæ societate gaudent. Aliæ aduentitiæ, vt ciconiæ, & hirundines: aliæ manibus subiectæ, quæ tactu mansuescunt, & mulcentur, vt accipitres, & monedulæ: aliæ cõmuni domicilio fruuntur cum hominibus, vt hirundines: aliæ deserta, vt turtures, frequentant, libertatis amore victum quærentes: aliæ obstrepunt, vt picæ: aliæ canunt, vt merula: aliæ noctu vlulant, vt bubones: aliæ die cantant, vt ferè omnes: aliæ æstate, vt cuculi: aliæ vtroq;, vt passeres & aquilæ, tempore perennes: aliæ vocem humanam imitantes, vt psitaci, quibus veluti raris hospitibus importatis, gaudet regio Septentrionalis, nam & ibi loquentes secreta domestica reuelant: aliæ Regibus subiectæ, vt grues, & apes: quædam confricantur ad purgationem in cinere, vel arena, vt sturni: quædam semetipsas regunt, vt pici, & graculi: quædam rarius apparentes, vt corui albi, & falcones, picæ, & passeres. Magna quoq; differentia vocum, & morum: rapax aquila, lasciuus gallus, diligens pauo, libidinosa columba, dolosa perdix atque zelotypa, crudelis struthio, qui in Septentrione nunquàm videtur, sed eius natura suffertur: item garrula pica, monedula furax. Est & alia volucrum distinctio in pedibus, & rostris. Aut enim habent vngues aduncos, vt aquilę, & falcones: aut digitos palmipedes, vt anseres, & aquaticæ ferè omnes. Est & alia distinctio, vt quædam mutent colorem, vt turdi, & grues in senectute: quædam vocem, vt gallinæ: quædam colorem & vocem, vt merulæ, & luscinię: quædam senio canant, vt cygni, tuncq; præcones sui fati: quædam in æstate dulciter, & in hyeme malè canunt: quædam diuersis vocibus quolibet die mutant vocem, vt kyces: quædam tacent in hyeme, vt turtures, & hirundines: quædam hyeme variant, & quædam æstate cantum.

Differentia alia

Psitaci rari & ĩportati in aquilone.

Corui albi & falcones.

Distinctio auiũ alia.

Adhuc

Adhuc de earum distinctione.

CAP. II.

QVAEDAM etiam aues rapinis intentæ, vt superius dictum est, societatem horrent. Nam propter auiditatem prædandi, vel insidias explorandi, nec ipsæ conueniunt, nisi lege coniugii: refugit enim auaritia consortium plurimorum. Aues rapaces acuti visus sunt, quia indigent ex alto remotius, profundiusq; videre: quibus pennæ fluunt, & rodeunt ad vigorem: nec nisi duos producunt pullos. Sp plures, proiiciunt eos, vt aquilæ. Omnes aues prædatrices venantur prædam alterius generis, non de sua specie, contra naturam piscium. Solus nisus expers est pietatis huius. Aues prædatrices fugitiuæ loris reuocantur. Distinguuntur etiam aues in sumendis nutrimentis. Quædam enim carnes comedentes, incuruata rostra habent, vt eas teneant: quædam grana comedentes, subtilia habent rostra, atque lata, sicuti aquaticæ, vt è profundo victum rodant: quædam etiam rostra longiora habent, & hæ crura longiora: quædam colla recta. Vulturum rostrum in senectute arcuatur. Bubo à reliquis auibus deplumatur. Reliquæ aues perdunt plumas in pullificatione. Est & genus auium quoddam, præeminentes in medio capitis plumas instar galeæ habens. Vultur ea quæ venatur, vel cum quibus pugnat, stupefacit alis percutiendo. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant, prout superius dictum est, de pellibus luporum, & ouium: ita & cattorum, ac glirium. Est & alia differentia earum in alis, vngulisq; plurium, vel paucorum digitorum: quia pleræq; quatuor digitos habent, tres anterius, & vnum posterius. Bubo tamen duos antè, & duos pòst.

Aues rapaces.

Auaritia refugit consortium.

Nisus.

Aues prædatrices

Bubo à reliquis deplumatur.

Pennę aquilarũ

Bubo.

Omnes autem aquaticæ pellem in digitis habentes, gregatim ambulant.

Picus marinus vncorum vnguium est, ideò semper in volatu. Nec aues terrestres vncos habent ad ambulandum, præsertim in petris, idoneos. Suntq; breuioris colli, & magnarum alarum.

De Auium differentia, ex Cassiodoro lib. VIII.

CAP. III.

Cõparatio pulchra bonæ ciuitatis.

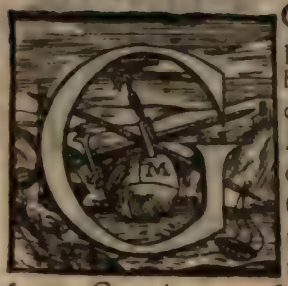

OTHORVM Rex Athalaricus volens ostendere pulchram eam fore ciuitatem, quæ populorum probatur habere conuentum, asserit, feris datum esse, agros syluasq; quærere: hominibus autem, focos patrios supra cuncta tueri.

Differẽtia auiũ.

Aues ipsæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate mitescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes: & quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat.

Aquilæ acutius vident.

Contrà, animosi accipitres, aquilæ venatrices, & supra omnes alites acutius intuentes, volatus solitarios concupiscunt: quia rapaces insidiæ innoxia conuenticula non requirunt.

Volũtas hominum plerũque detestabilis est

Ambiunt enim aliquid soli agere, qui prædam cum altero non desiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerunq; detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere: de illo aliquid veraciter credi, cuius vitæ testis non potest inueniri. Hæc ille.

Aues soluagæ insatiabiles.

Soluagæ etenim aues, vt dictum est, & infrà dicetur, semper insatiabiles sunt, atque rapaces, etiam sub marinis tempestatibus in litoribus aberrantes, vt pisces exquirant.

Tria genera animantium.

Huic etiam proposito non incongrua applicari poterit animantium distinctio, per diuum Ambrosium lib. V. Hexame. cap. XII. facta: tria videlicet eorum esse genera, terrenũ, volatile, & aquatile. Ante quam differentiam dicit, auium naturam esse, quòd cùm eunt cubitum, quasi peracto lęto munere, æthera cantu mulcere solent: quod velut solenniter surgente & occidente die, instaurare consuẽrunt, vt decursi, vel adorituri nocturni iuxtà ac diurni

Aues canũt laudes creatori.

temporis laudes suo referant creatori. Et demum ad finem capitis precatur adesse luscinìam, vt dormientes excitet à somno: ea enim auis significare solet diei surgentis exortum, & effusiorem diluculo deferre lætitiam.

Turtures gemẽtes.

Tamen si illarum suauitas deesset, sunt gementes turtures, & raucæ columbæ, vt homo excitetur ad laudem altissimi creatoris.

De Accipitre, & diuersis eius speciebus.

CAP. IIII.

IN partibus Aquilonis huius auis natura generosior, ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus, esse censetur, maximè propter cœli soliq; rigorem, & abundantissimam escam volucrum, scilicet suæ naturæ conuenientium, pro solido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum auidius nutritur, magnamq; venandi audaciam, assectumq; sumit: qui & naturali superbia, ac tyrannide magis quandoq;, quàm necessitate stimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam, qui cor tantũmodò latere per rostrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta. Qui venationi student per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quorum esca mira satietate delectantur: auideq; volatilia venantur, vt gratam pro exquisita esca restituant prædam: idq; facilimè faciunt ob volatus agilitatem, quam supra reliqua volatilia habent, pennasq; acutas, quæ singulis annis veteribus abiectis eis renouantur. Estq; huiusmodi naturæ, quòd auem, quam vesperi prædatur, vngulis sub pectore ob inducendum calorem seruat, manecq; liberaliter sine iterata rapina absoluit. Sunt igitur accipitrum genera multa: alii non nisi à terra rapiunt auem, alii circa arbores, alii in sublimi sedentem, alii in aperto volantem. Deniq; accipitrum genera XVI. inuenĩtur. Ex his Circon altero pede claudũ. Triorchem à numero testiũ: hunc Romani Buteonem appellant. Aesalona Græci vocant, qui solus omni tempore apparet. Est etiam nocturnus accipiter Cymindis vocatus, qui cum aquila pugnat: vngulisq; ei infixis pariter rapiuntur à venatore.

Adhuc quidam syluestres, quidam domestici dicuntur. Syluestris domesticas aues rapit, & continuò vorat: idq; solet fieri aucupis adiutorio, qui citò impotenti audaciæ succurrit.

Accipitres generosi.

Superbia naturalis in accipitre.

Cancri dantur accipitri.

Pennæ renouantur

Accipitrũ genera multa.

Aucepsadiuuat audaciam impotentem.

Adhuc de natura Accipitrum.

CAP. V.

Accipiter domesticus.

DOMESTICVS accipiter domino rapinam syluestrem porrigit: vnde cor, & intestina recipit in escam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiusq; carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marcescunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebrosis seruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio sint. Nulla nanq; bestia quantuncunque domestica, adeò grassatur in infantulos, vt simiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulasq; tam fortiter imprimunt oculis, & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hiq; sunt corpore amplo, oculis variis ac perlucidis, vultu hilari, grossis pedibus, longis vnguibus, delitioseè comedentes, cunctasq; aues inuadentes: quia nullas timent aues, nisi pauonem, qui eos necat secundum Augustinum: immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anseres, grues, anates, & gallos syluestres venantur, præsertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi subtilibus filis ala permotis, intra ianuam recluſi capiuntur: tandem longo tempore domesticantur, ferè eodem modo quo falcones, vt infrà dicetur. Est & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domesticis auibus insidiatur, vt anserulis, anatibus, & pullis: hyemeq; tempus suum cognoscens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A nisо etiam fugatur, & gallo: tandemq; emoritur fame. Nisus rapax, vltra omnium ferarum naturam sæuiens in suum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda sustineat sodalem. Passeres, cæteraq; auiculæ eius insidias fugientes, quàm celerrimè sese recipiunt ad rubos spinosos. Tardioresq; rapiuntur in momento, vti sæpius vidi: quia solum vitæ præsidium remanet inter spinas, vt columbarum in cerra arbore Indiæ, ab insidiante dracone.

Accipiter domesticus.

Accipitres et simiæ insidiantur infantulis.

Signa rapacitatis.

Accipitres capiuntur et domesticantur.

Accipitres quidã audaces in paruis.

Nisus rapax.

Auicula tardior in fuga rapit.

De Aquis

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

CAP. VI.

AQVILAM auem nobilem & rapacem, ab acumine visus, teste Isidoro, sic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima eius generis multitudo propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura præmissa distinctione præsentibus interponam. Sex igitur sunt genera aquilarum. Aquila ab acumine visus dicta. Aquilarum 6. genera.

Primum herodius, qui & girfalcus dicitur, auis inter omnes nobilissima, colore cæruleo, ad albedinem tendens, præterquàm in pectore & alis, vbi cœlestem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animosus, vt si in aëre post quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimissus fuerit, non desinat à præda, donec omnes ad terram successiuè deiiciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione descendit, donec rapiat elapsam. Nec plures generat, quàm vnum pullum, Alberto teste. Girfalcus. Herodius.

Secundum genus post hos nobilius est, quod anseres, cygnos, cuniculos, & lepores præcipuè rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, coloris varii, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano. II. genus.

Tertium, quod truncatis insidet arboribus, vnde denominationem accipit: estq; cinerei coloris: anates, & anseres venatur: duobus prædictis generibus in quantitate, & audacia minus. III.

Quartum, quod accipit pisces, varium in ventre, album & nigrum in dorso, & in struma nigras habens maculas: vnum pedem habet anserinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Insidet arboribus super flumina piscibus insidians: quorum maxima est multitudo in Aquilonaribus aquis. IIII.

Quintum genus paruum est, variiq; coloris, sed ingenio pollens: nam ossa in sublimi portata, versus saxum, vt rumpantur, ob medullam exugendam emittit. V.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & similium. Aquila tantùm pullos diligit, vt sagittarum ictibus se pro illis interponat tanquam scutum. VI.

De proprietate Aquilarum, & cubatione.

CAP. VII.

Oua fouẽtur in pellib' vulpinis aut leporinis.

Vngulæ incuruantur.

Venatorum industria.

Copia escarum.

Lucrum duorũ pullorum.

Pulli non deseruntur à parentibus.

Pennæ aquilæ alias cõsumũt

MINE autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis, & leporinis casu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidisq; beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim continuò cubare possunt, manentes in nidis: quia vngulæ tantum curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddantur. Curam tamen erga pullos educãdos maximam gestant, pisces, aues, lepores eis in escam afferendo. Quod cùm consyderant sagaces venatores, nidos ascendunt, anosq; pullorum ligaculo stringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, mariq; recepta, nidis important, vt diuerso medicamine, vno vel altero modo susceptо sanentur. Congeritur in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntq;, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, cùm aliquando lepores, gallos sylueſtres, anseres, anates, lucios, & pisces magnos, plurium florenorum æstimatione inuẽniunt, inuentosq; domesticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt. Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædiis binis. Ne tamen pulli huiusmodi fame pereant, anum soluunt, animæq; in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumq; restringunt, quantò longius id natura concedit. Est nanq; aquila adeò generosi animi, vt pullos proprios nunquàm dimittat, antequàm sibiipsis enutriendis sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum aliis auibus secum permittit pastum, verùm eo deficiente, ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis appositæ, pennas alitum consumunt, præcipuè anserinas. Item visa aquila cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulsuræ exeant in prædam.

De Anate

De Anate, & genere eius.

CAP. VIII.

ANAS ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam sylvestris quàm domestica, alioqui modo & genere diuisa, hic veniet annotanda, maximè quòd in Septentrionalibus aquis tanta earum, præsertim sylvestrium, copia est, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi rarò: quia anatum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: immò verius, quia longè meliores ex sylvestri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuersi sint generis, tamen omnes conueniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis ab inuicem discrepantes. Domesticæ tamen propè candidæ sunt vniuersæ: sed sylvestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continuè subministrant.

Anas in duplici genere est.

Anatum infinita multitudo in aquilone.

Carnes sylvestrium auium meliores.

Anates domesticæ ferè omnes candidæ.

Ne tamen glacie constringantur aquæ huiusmodi, naturæ instinctu circulariter, & obliquè natantes, eas aquas seruant apertas, tantumq; vociferantur, vt ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se eleuant, vastum mare velut vnicum præsidium pro securissima statione petentes.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

CAP. IX.

Rupes Bassenſis

RAETEREA prope Glegornum (teſte Scotorum recentiore hiſtorico) ad duas Ieucas eſt rupes Baſſenſis, in qua eſt arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piſcibus viuentium, eſt mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domeſticis, non ſunt eædem in ſpecie ſpecialiſsima: ſed quia eis in colore, & figura perſimiles ſunt, nomine communi anatum congaudent. At diſcriminis cauſa Sollendæ vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Baſſ quotannis veniunt, & rupem duobus, vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æſtate manent, ac piſcibus viuunt: & incolæ rupis, piſcibus ab illis captis paſcuntur. Aſcendunt enim illarum nidos, vt ſuperius de pullis aquilæ dictum eſt, & ad libitum piſces acceptant. In capiendis autem piſcibus mirabilis eſt huius auis induſtria. In fundo maris lynceis oculis piſcem contemplatur: contra quem ſe præcipitat, ſicuti contra ardeam niſus: quem protinus ore, & vngulis extrahit: etſi à rupe aliquo alio interuallo diſtet, alio piſce meliore viſo priorem elabi permittit, quatenus poſterius viſum capiat: & ſic ſemper recentiſsimos piſces habet, tota æſtate rupem inhabitantes. Iuniores anates, aut anſerculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis, vel ter quis comederit, ſapidiſsimæ apparebunt: aues enim iſtæ pinguiſsimæ ſunt. Earumq; pinguedinem artificioſè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodeſt: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circũuolant, & poſteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æſtate: quia quando nobis eſt hyems, Meridionalibus eſt æſtas. Diutiſsimè hæ anates viuunt: quod per quaſdam ſignatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Præterea alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orchadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paulum ſuſceptis alis euolant ad domeſticas, vel ſylueſtres.

Incolę rupis paſcuntur piſcibus raptis.

Modus rapiendi piſces.

Pinguedo anatũ medicinalis

Viciſſitudo tẽporum.

Anates generantur ex fructu arboris in mare cadente.

De Anſe

De Anseribus.

CAP. X.

SYLVESTRIVM, domesticorumq; anserum mira est multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo sylvestres redeunt à Meridionalibus plagis, idq; circa initium Aprilis: hiq; cinerei, nigriq; coloris, & rubei rostri ac pedum sunt, veluti domestici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylvestres sunt in multiplici differentia, videlicet in quãtitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim aliis sunt maiores, vt cinerei colaris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altissimè volant: quidam ex arboribus nascuntur, vt præcedẽti cap. de anatibus Scotię dictum est. Plinius etiam ponit vnum genus anseris, vocãs ipsum Comagene: cuius adipem proficere dicit in adiutorium præclarissimi medicaminis, quod Comagenum vocatur: & conficitur ex adipe huius anseris cum cinnamomo confecto, & in vase æreo sub niue recondito, donec frigore diu congelante maturetur, & maceretur. Vtuntur tamen homines Septentrionales adipe anserino domestico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulsiones, cæcosq; dolores subitos. Hic adeps butyro coniunctus, sanguinem sistit: eoq; ignis sacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium sanatur. Anserino adipe vtuntur Aquilonares ad rimas labiorum, totiusq; vultus, ortas ex frigore. Isq; adeps melli coniunctus, & morsui canis rabidi adhibitus, ad celerem sanationẽ prodest. Carnibus anserinis sale conditis, ventoq; siccatis, tam coctis quàm crudis, post æstiuale solstitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante solstitium hyemale augurium sumunt ex osse pectoris anserini, quàm sæua, & quàm durabilis erit hyems, hoc scilicet modo: Si clarum est esis carnibus, hyems rigida apparebit. Si spissum, & opacum, nix plurima, hyemsq; tepida sequetur. Anser tædio longissimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus solito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albescit rostrum, & vngues: cuius vnicum remedium est, paleis vti substratis. Nec minus intentatis insti-

Anserũ infinita multitudo in Aquilone.

Anseres sylvestres differunt

Lib. 10. cap. 22 Comagene.

Comagenũ medicamen.

Vsus adipis anserini.

Plin. lib. 29. Medicinę ignis sacri.

Vsus carniũ anserinarum.

Augurium venturæ hyemis

Anser intempestiuè cantat.

Rostrũ albescit ob frigus.

Anſer Capitolinus.

diis, aut orto incendio clamat, prout tritum exemplum eſt de anſere Capitolino: de quo tot & tanta ſcribuntur, maximè à S. Auguſt. de Ciuit. Dei.

De moralibus exemplis, ex Anſeris natura trahendis.

CAP. XI.

Diſciplina ſilentii apud principes ſeruãda.

ALLISTHENI Ariſtotelis diſcipulo imperatum fuit, vt ab Ariſtotele ad Alexandrum miſſus, hanc præcipuam ſeruaret diſciplinam, vt quam rariſsimè, & iucundè admodum apud eum loqueretur, qui vitæ mortiſq; poteſtatem in acie linguæ haberet. Scribunt enim qui animalium naturam diligenter ſcrutati ſunt, aliqua animalia ratione carentia, ſalutem alto ſilentio tueri: veluti anſeres, qui linquentes præ nimio calore Orientalem plagam, Occidentalem, ſeu Aquilonarem petentes, cùm montem Tanrus aquilis abundantem præteruolare cœperunt, timentes rapaciſsimas illas volucres, roſtra lapillis obſtruunt, ne conſuetudinis, aut neceſsitatis vis vocem eis eliciat, qua aquilis proditæ periclitentur. Verùm poſtquàm verticem montis eius, colleſq; tali ſilentio deuolárunt, calculos reſpuunt, & ſecuriore nexu per aperta cœli ſtrepitu, ac clarioribus vocibus feruntur, Proinde cui in ſimili caſu onus legationis, vel aliud incumbit, anſeris exemplo cogitet tacere, & cum quibus loquetur, opportunitate prouida vti. Emiſſum nanque verbum (vt vulgò dicitur) nunquàm reuocari poteſt. Ideoq; anſerum more potius, quàm Calliſthenis vtatur. Illi enim paruo ſilentio vitam tutati ſunt, hic autem vel modica loquendi licentia eam amiſit, cùm nec dicto optimi præceptoris auſcultaſſet, nec ſanctam illam Pythagoræ taciturnitatem didiciſſet. Opportuni nanq; ſilentii maior eſt laus, quàm tempeſtiuæ orationis. Eſt & alia virtus huius animalis, quòd nutritores ſuos adeò amat, vt quaſi ſapere, & intelligere videatur. Eſt & anſer animal pauidum, & auditu acerrimo: quod ipſa natura præſcribit, vt quò timidiora animalia ſunt, eò diligentiora ad cuſtodiam habeantur, quandò metus optimus cuſtodiendi ſit artifex. Ita quoque anſer à beato Ambroſio lib. V. cap. XIII. in Hexamieron commendatur. Ait enim: Nocturnas autem anſerum quis non miretur excubias? qui vigilias ſuas etiam cantus aſsiduitate teſtantur. Denique eo etiam Romana Capitolia à Gallo hoſte ſeruárunt. Meritò illis debes Roma, quòd regnas. Dii tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideò illis diebus anſeri ſacrificas, non Ioui. Cedunt enim dii veſtri anſeribus, à quibus ſe ſciunt eſſe defenſos, ne & ipſi ab hoſte caperentur.

Plaga orientalis calida. Tãtaurus mons

Exultatio poſt periculũ ſperanda.

Verbũ irreuocabile manet.

Pythagoricũ ſilentium.

Anſer amat nutritores.

Excubię anſerũ cõmendabiles

Dii Romani anſeribus ceſſere

De Gallis

De Gallis.

CAP. XII.

GALLI etiam præcisè in media nocte inchoant cantum, horisq́ (vt cunctis notum relinquitur) interpolatis continuant ad lucidũ diem: eoq́ frequentius canunt, quò magis diei succesſerit hora. Criſta plerunq́ conſumitur gelu, pendetq́ abſcindenda, vt ſtupida caro, ex albedine turpis, & pallida apparens. Tanta eſt Aquilonarium obſeruantia in gallorum nocturno cantu, vt nullum horologium eligatur rectius in noctium progreſſione, vel diſtinctione. Sciunt etiam gallum facilè ſentire auræ mutationes, ex motu ſolis contingentes: cumq́ canit, ſe erigit, & alis percutit veluti nuntius (vt beato Ambroſio placet) vigilans, ad laborem ſolicitans dormientes: idq́ iucundius auditur in pagis, cauatisq́ montibus vicinis, vbi echo per ventum duplicat cantum: quo audito, tempeſtiuius tranſitur ad opus. Veteri etiam obſeruantia receptum eſt, & adhuc ſeruatur, vt poſt gallicinium noctis, ſecuriores à phantaſmatibus, dæmoniiſq́ nocturnis, quam antea, ſint viatores. Ideoq́ prima cura eſt nouis inquilinis, ædes ingredientibus habitandas, vt rubei coloris potius habeant gallos, quàm alterius: (nam ferè omnes candidi ſunt) quia cæteris omnibus perhibentur ſagaciores. Canente gallo, latro fugatur, peregrinus & hoſpes ſolatur, & ægris incommodum alleuiatur. Parientibus ergo fœminis, ſummaq́ ægritudine laborantibus, gallus non longè abeſt, ob felix omen, & temporis lapſum indicandum, vt probat Volater. lib. XXV: quos & dicit ſtrepitu ſuo bellum, & fauſtam partubus natiuitatem annũtiare. Vtq́ tandem ad menſam conuiuantium melliores, craſſioreſq́ offerantur, iuniperi baccis, ſeu leguminibus, in toto Aquilone abundantibus, ſicuti & aliæ ſylueſtres volucres, ſaginantur: vt elegantiores, ſanioreſq́ carnes eorum reddantur.

Galli media nocte canunt.

Cantus gallorũ certior horologio.

Viatores ante galli cantũ nõ exeunt ędes.

Gallus adeſt fœminis ꝓturis

Galli saginãtur iuniꝑi baccis

De Ciconiis.

CAP. XIII.

Ciconiæ nigræ.

IN Septentrionali Gothia & Suetia grad. eleua. poli Arctici 56. in Meridionali ſitu, verſus 90. gradũ ꝓcedendo, ſolũmodò ciconiæ rubeo roſtro & pedibus, ſed pennis nigris inueniuntur, vemo tempore à calidis regionibus, aut à vaſtis et abditis paludibus, mitiori cœlo ſubiectis, vbi hyeme latuerant, reuertentes. Aduenæ nocturno volatu cum gruibus veniunt, veteraq́ domicilia repetunt, eo ſcilicet naturæ inſtinctu, quòd potius in paludibus, quàm hominum domibus nidos, pullos producturæ ponant. Aues etenim hæ plus aquatiles ſunt, quàm terreſtres: vnde & lumbricis, ranis, muribus, piſcibus, & carnibus, ac ſerpentibus veſcuntur: ſed buſonibus nunquàm. Animal ad paſtum conquiſitum roſtro comminuit, glutitq́, ac in ſtruma retinet, donec molliſicatum mittat ad ſtomachum: vnde reiicit ad pullos enutriendos. Hæc auis nigra eſt, fortiſſimi roſtri: acerrimè pro nido & pullis, etiam ad mortem vſq́ pugnat, alam vnam ante crus, quaſi pro ſcuto opponens. Aquilas, & cæteras rapaces aues tempore pullorum inſequitur: quas ſi ſola exturbare, aut ſuperare nequierit, alias conuocat, victoriam parem ex hoſtibus habituras: qua obtenta, roſtri percuſſione alacritatem oſtendit: etiam quando ſocia acceſſerit, vel pulli proſperantur in paſtu: tuncq́ diu ſonat, caput antè & retrò ſæpius plicando. Nocturno autem concuſſa timore ſonat, & ſibilat, auxilium in noxias beſtias petitura. Præterea vnum ex pullis, vel quia degener eſt, vel quia tædio paſcendi ducitur, deplumatum nido deiicit, vulgi iudicio velut decimas pendens, aut domino fundi cenſum pro hoſpitio præbens. Eximia tamen illis circa filios eſt pietas. Nam adeò nidos impenſè fouent, vt aſſiduo incubitu plumas exuant. Quantum autem tempus impenderunt in fœtibus educandis, tantum & ipſæ inuicem aluntur à pullis: nam frigida earum membra refouentes, eas in paſtu procurant, donec redierit fortior ala ad parentum ſenectutem nutriendam. Tradit & Volateranus, & Aelianus, eas teſte Alexandro Magno, ob pietatem deorum beneficio in quibuſdam Oceani inſulis in homines conuerti: quare eis nocere, omnibus locis ducitur impium, & indignum, maximè in

Pulli in paludibus ꝓducunt̃.

Eſca ciconiarũ.

Ciconia ꝓ pullis pugnat.

Signũ victoriæ in ſono roſtri.

Pietas eximia erga filios.

Theſſalia,

Theſſalia, vbi ſerpentum immanis eſt copia : quos dum eſcandi gratia inſectantur, incolas liberant à magno veneni malo. Quare ibidem ciconiis honor, & immunitas eſt conceſſa, vt capitale fuerat, occidiſſe ciconiam, vti hominem. Nec dubium, eas caſtitatis ſectatrices eſſe, fœduſq; coniugii adinuicem ſeruare.

Serpentes deuorãt ciconiæ in Theſſalia.

De naturali pietate Ciconiarum, & Ardea.

CAP. XIIII.

OQVITVR etiam de earum pietate & clementia beatus Ambroſius in Hexameron. Nam depoſiti patris artus, per longæuum ſenectutis plumis nudatos, circumſtans ſoboles pennis propriis fouet: & quid dicam? collatitio cibo paſcit, quando etiam ipſa naturæ reparat diſpendia, vt hinc inde ſenem ſubleuantes, fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta membra reducant. Quis noſtrum patrem ægrum non leuare faſtidiat? quis feſſum ſenem humeris ſuis imponat? At verò auibus graue non eſt, quod pietate plenum eſt: vnde & auis hæc Romanorum vſu Pia vocatur. Eſt & aliud genus, Iſidoro teſte, merops, ſiue gauli: qui parentes ſuos recondunt, & alunt, quando ſeneſcunt, deficiuntq; volare &c. In partibus verò inferioris Germaniæ omnes ciconiæ ſunt variæ, culmina ædium humanarum inhabitantes, eiuſdem naturæ cum nigris in Septentrione. Abituræ autem, vt dicit Perottus, in certo loco congregantur, ita vt nulla ſui generis niſi captiua relinquatur. Domeſticantur nigræ, & variæ: ſed frigora intenſa fortius tolerant nigræ. Eſt deinde alia auis paluſtris, Ardea dicta, in Septentrione vt in plurimum cinerei coloris, vnum inteſtinum ſicuti ciconia habens: victum quærit in paluſtribus ripis, & aquis: præſenti capitulo iuncta, propter magnam vtriuſq; concurrentem proprietatem. Ardea dicta eſt, quia ab arduo volatu nomen ſumit: vnde altiſsimè volat duplici ratione, aut ſcilicet ob metum accipitris, aut imminentes tempeſtates. Si verò accipiter eam in ſublimi moleſtat, ſtercore miſſo in pennas eius, eas putreſcere facit: vbi Solinus ſcribit de Bonaſo, qui ſpatio trium iugerum ſtercus poſt ſe mittit in venatorem, & maxima beſtia Zubro ſecundum Albertum. Ita & lupus vrinam ſpargit in perſequentem. Ardea, quæ paludibus inhæret, notas ſedes deſerit, imbreſq; formidans ſupra nubes volat, vt procellas imbrium non ſentiat. Ardea, Plinio teſte, cùm in mediis arenis triſtis extat, diras tempeſtates prænuntiat. Ardeæ verò albæ extra Aslogiam in Noruegia ſunt in maxima copia, vt ſtercoris vredine deſtruant arbores, & frondes ſubiectas nidis. Ita & in Hedenſoe, non longè ab oppido Sundenſi in Pomerania.

Ciconię veteres à iuuenib' nutriuntur.

Exhortatio b. Ambroſii ad pietatem.

Gauli.

Ciconiæ variæ in Germania.

Ardea cinerei coloris.

Stercus ardeę.
Sterc' bonaſi.
Zubro.
Vrina lupi.

Ardea nuntiat tempeſtates.

De Cygnis.

CAP. XV.

Cygnus mitis.

YGNVS, siue olor (vt omnibus videtur notum) volucris mitis & mansueta, à canendo sic dictus, eò quòd sonum carminis dulcedine modulatis vocibus, propter longum collum & inflexum, fundit: quo necesse est eluctantem vocem reddi sonoram. Rarius tamen cæteris auibus cantat, nisi in productione pullorum, aut vrgente forti frigore: idq; in Septentrionalibus aquis, vbi aues istæ durante teporiditate, longiori se continent mora: & tandem frigoribus superatæ acerrimis, sese in sublime efferunt, & euolant ad

Cygni multi nimis in aquilonaribus aquis

calidas regiones: tunc; inter niues candidas, permixtas atris nubibus, sola voce prodeũte in magnis agminibus, ordine etiam literali pulcherrimo spectaculo per altissimas nubes euolare cernuntur, prognostico; incolis terrarum relicto, quòd hyems validissima sit secutura. Sed hoc prognosticum quantò seuerius exinde visum fuerit, tantò lætius omen terrarum incolis administrat, prout superius lib. I. dictum est, & infrà dicetur. Habent enim incolæ multas commoditates ex eo asperrimo gelu. Tandem mitigato tempore redeunt ad veteres aquas. Verùm quia carnem suauem, mollesq; plumas tanquam merces pretiosas incolis portant, diu sine insidiis haud perseuerant. Nouere per experientiam venatores, eos suaui citharæ, tibiarumq; cantu naturaliter delectari: ideoq; mentita bouis, vel equi imagine, aut sub ipsa bestia viua ad littus in cithara canunt, donec appropinquanti cygno, dulciq; voci intento, ferreum hamum hasta infixum pectori immittant, chordaq; hastæ annexa ad littora trahant. Nec solicitus est cygnus superuiuens, aut plures: quia nõ formidãt iam captum littus adire, propter solitum pastum: sicq; cygnus sui fati præco, cithara deceptus incidit in fatum, quod aliis concinere solet. Alias in senecta leuiter cum melodia, vita soluitur, penna capiti traiecta.

Cygni altissimè volãtes frigus asperitatẽ nuntiant.

Modus capiendi cygnos.

Cygnus præco sui fati.

Plato.

Cantat enim, vt ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia, propinquante fato.

Adhuc

Adhuc de assertione plurimorum autorum de natura Cygnorum.

CAP. XVI.

AMBROSIVS dicit: Cygnea carmina sub graui terrore mortis imminentis delectant: naturales enim edunt modulos, quibus paludes resonant duicissima suauitate. Iorath tamen dicit, olorem dulci modulatione minimè delectari: sed cùm suauissimè modulatur, tunc signat, quòd morti suæ magis vicinatur. Plinius lib. X. cap. XXIII. olorum morte narrari cantum flebilem falsum arbitratur aliquot experimentis. Cygnus itaq; vti plumas habet albas, ita carnes nigras, fortitudinem in alis habẽs: quod colericam signat complexionem. Ideoq; iracundus, oneris impatiens, nec libenter volat. In lacubus, & stagnis quiescit. Vno pede natat, altero dirigitur vt velo. Piscibus nutritur, & herbis. Penes aquas nidificat in arundineto. In pullis educandis solicitus: qui primùm cinereum, deinde candidum colorem habent. Auis hæc plena conuitiis fertur, vt ea clamante, reliquæ volucres omnes sileant: vnde & olor dictus, quasi alogos, quod Latinè dicitur iniuria. Est tamen nautis placida in prognostico visa, vt Aemilius dicit:

Modulatio dulcior morti vicinior apparet

Experimenta falsa.

Plumæ albæ & carnes nigræ.

Cygni descriptio.

Olor.

Auis placida nautis.

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non se mergit in vndis.

Non longè à Londino Regia ciuitate Angliæ, in flumine Tamesia reperiuntur plura millia cygnorum domesticorũ: etiam in lacu Scotiæ, Spina dicto. Olores, siue cygni, ad alia loca pabuli gratia migraturi, congregati cõmeant, tali ordine volandi, vt impetu rostrato ferãtur, quò facilius aëra findant, q̃ si recta fronte impellerẽt: à tergo dilatati, vt in cuneum porrigatur agmen, colla præcedentibus imponunt: fessoq; duce tergo illum recipiunt. Cygnus in capite percussus, facilè moritur: alioquin multas sustinet læsiones. Cassiodorus lib. I. dicit beluas ipsas sono hominum conformi plurimum delectari. Ita & Plinius dicit passim, quòd videlicet aues vt cygni, pisces vt delphini, terrenq; bestiæ cantu mulcentur, somnoq; dulcedine capiuntur, vt superius dictum est.

Volatus rostratus

Bestiæ cantu mulcentur.

De Columbarum genere, & colorum varietate.

CAP. XVII.

Colũbaria vel rara vel nulla sunt in septentrione.

QVAMVIS in Aquilonaribus terris nullus, aut rarissimus sit vsus columbariorum construendorum, atq; columbarum specialiter enutriendarũ: attamen quæ ad hanc artem attinent, pro informatione earundem terrarum, aliqua honesta compendia populis illis inspectione huius libri poterunt demonstrari: vt ex aliorum ingeniis commodã solatia assequi valeant, & quatenus opus fuerit, sine cuiusuis iniuria imitari. Vnde autore Palladio, columbarium accipere potest sublimis aliqua turricula in prætorio, vel alio excelso loco constituta, læuigatis & dealbatis parietibus, in qua columbæ recipiantur, ac nutriantur: cuius cellæ duo subiecta cubicula fiant, vnum breue, ac propè

Columbarium

obscurum, quo columbæ claudi possunt: (quas nutrire facilimum est aliud verò turdos nutriat. In columbariis à quatuor partibus fenestrellæ breuissimæ fieri debent,

Turdi.

vt columbas solas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi quoq; inferius figurentur. A mustelis tutæ fient, si inter eas vetus lini folliculus proiiciatur. Inducunt alias,

Nidi.

Modus inducẽdi extraneas columbas.

si cymino assiduo pascantur, vel eis alarum extremitates melle inungantur. Rutæ ramulos plurimis locis oportet contra animalia inimica suspendere. Est etiam habenda auis tinnunculus, vel alia, quæ terrore suo accipitrem à columbario deturbet. In

Tinnunculus.

ducendæ sunt columbæ, vt aues huiusmodi ament. Fertur enim, si in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, non mutare sedem colũbas, multiuaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatores reuerti. Verùm vt hoc ipsum fiat, pauci inter Septentrionales populos, quibus

Auis multiuaga columba.

Esca columbæ.

curiositas ista, non necessitas placeat, præbent in pastum columbis pisa melle tincta, quatenus inter osculandum blandiendumq;, hac oris suauitate campestres columbæ mansuetas comitentur in antra: eoq; casu multæ capiuntur: quæ mox vt sunt ingressæ, certis repagulis antra huiusmodi clauduntur. Accipitris impulsu vastum mare ingrediuntur, ac se manibus hominum committunt pertractandas, prout & ego in mari Germanico constitutus vidi.

1527

De pullis

De pullis Columbarum, & virtute medicinali eorum.

CAP. XVIII.

DVPLICES in Septentrionalibus terris sunt species columbarum, syluestrium scilicet, & domesticarum. Quæ syluestres sunt, satis frequenter in escam hominum, arte & industria venatorum captæ deputantur: non autem vt ordinarius cibus, sed pro voluptate permissus. Harumq; columbarum pullos ex cauis arboribus, seu rupibus extractos, iuuenes heremi scrutatores sæpe quæsitos, ad ædes reportant: iisq; vescentes audiores redduntur, vt eos deprædentur ex syluis. Domestici verò pulli veri reputantur meliores, ob sana nutrimenta: sed pinguiores in autumno, ob maturiorem pastum. Medici, licet rari sint in regionibus illis, pullos teneros ex syluis raptos, suadent dari phlegmaticis, sed non colericis, & calidis à natura. Item omni morsui columbam recenter occisam applicant, & sanatur. Item stercus columbarum doloribus apponunt, vt humores desiccentur. Item sanguine columbæ sanant podagram, vel mitiorem faciunt. Item sanguine columbæ leuant oculorum maculas: fluxumq; sanguinis eodem naribus instillato sistunt. Item stercore columbarum mixto melle verrucas tollunt. Item sanguine columbę ex ala dextera accepto, oculo infirmo medentur. Recenter enim eductus, acutus valde est, & dissolutiuus: & ideò eum congruere asserunt lippientibus oculis; quorum alioqui dolor frequentius generatur ex vehentissimis ventis frigidis: qui videntur magis foris vrere, quàm aliqua intrinseca causa.

Colũbarum species duplices.

Pulli domestici

Pulli syluestres pro medicinis dantur.

Medicinalia aquilonariũ ex columbis.

De Coruis ſylueſtribus, & domeſticis.

CAP. XIX.

VARTO libro cap. XV. huius voluminis, dictum erat de legibus coruorum necandorũ Islandiæ, atq; in ea terra glaciali ſunt ferociſsimi corui, etiam albi, ac viſi albi, atq; reliqua ob frigoris aſperitatem in aliis regionibus Aquilonis animalia alba, prout proximè ſuperiori libro de leporibus, ac vulpibus albis fuerat declaratum, & probatum. Nunc verò quia ſpecialiter de auibus eſt agendum, coruus quoq; veniet in proprietate ſua perſtringendus. Illud ſatis arbitror dictum, q; ſiue ſylueſtris ſit, ſiue domeſticatus, ſemper naturam ſæuiendi, rapiendi, & furandi habet, vt neceſſum ſit vbiq; eius arcere crudelitatem: in campo, ne deuoret agnos: in domo, ne infantulis in cunis vagientibus eruat oculos: & in loculis, ne ſubtrahat æra, vt Cicero Valerio Flacco de monedula viſus eſt dicere: Non plus aurum tibi, q̃ mõedulæ cõmittendũ eſt. Ait et am Plinius monedulæ miram ineſſe ſuracitatem, præcipuè auri & argenti. Monedula dicta quaſi monetam tollens, voceq; iuuenis imbuitur humana, vt amplius noceat, & præſertim agris triticeis: à quibus non niſi per ſpectra agris impoſita arcetur. Igitur vt de coruo candido videatur exemplum, Perottus aſſerit, quòd Alphonſo Regi Siciliæ coruum candidiſsimum miſit Rex Britannorum: alium etiam Rex Scytharum, aucupio mirabilẽ: quo reliquos coruos, & phaſianos venari ſolebat Rurſum ſi Scythæ ſaltem Europiani agnoſcere vellent, quanta docilitate polluerint Romani corui, intelligerent eoſdẽ plus, videlicet quadraginta millia florenorũ meruiſſe, platis quatuor adulatoriis verbis, quàm forſitan multi Britannorũ Scytharumq; Reges toto æuo vniuerſis canibus, aut coruis, vel etiam falconibus acquirere valuerunt. Idq; tali modo accidiſſe ſcribitur: Redeunti Cæſari Auguſto in curru triumphali, geſticulatoris cuiuſdam coruus ſingulariter inſtitutus, hæc verba locutus eſt: Aue Cæſar, Victor, Imperator. Qui ob id viginti millibus nummorum aureorum emptus eſt. Sed multò pluris alius cuiuſdam ſutoris coruus, qui Cæſari dixit: Opera & impenſa perdita. Vtcunq; ſe habeant hæc trita adagia in Latio, certum eſt, omnes coruos totius Aquilonis nunquàm pro verbis, & vocibus ſuis recepiſſe mercedem,

Corui albi atq; cætera animalia alba.

Ferocitas coruorũ cõmunis

Aurũ monedulæ non cõmittendum.

Monedula.

Spectra agris ponenda.

Coruus candidiſsimus.

Corui Romani multa millia nũmorũ meruere platis quatuor verbis.

Verba vnius corui.

Verba alterius.

licet

licet LXIIII. voces formare dicantur: inter quas pessima quædam est, Cras cras, omnibus pollicitatoribus valde communis, & pluribus perniciosa. Præterea alia est vox, Erit erit: & nunquàm erit. Et ita de reliquis, quæ garritu, singultu, latratu, crocitatione, vocis resorbitione, strangulatione, diras trucesq; tempestates, imbres, & euentus rerum vniuersis absq; nummis exponunt. Immò in ceruisiariis tabernis cicures corui retrò, vel à latere clandestinæ furantur pecuniã ab inebriatis, certoq; loco reponunt, vt sympolio soluendo per cõscium furti addatur aliquid pretii: & ita gratis bibere videntur, vbi coruus pro omnibus soluit.

Corui 64. voces formant.

Corui furantur in ceruisiariis tabernis.

De Coruis marinis.

CAP. XX.

EST & aliud genus coruorum, aquaticum, siue cornices anguillarum, appellatum. Hæ aues nigerrimæ sunt, præter pectus, & ventrem: quibus cinereum colorem natura præscripsit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur pisces, tardi sunt volatus, diuq; sub aquis manent, quando se immergunt. Habent rostra dentata, vt falces messorum: quibus retinent lubricos pisces, anguillas præsertim: quas adeò gulosè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratissimæ naturæ, quia stercoribus egestis cortices, ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt subitò arescant. Idq; ardea facit: quæ æquè ac ille in altis arboribus nidum collocat prope piscosas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Est & aliud genus coruorum, quod in principio hyemis septem diebus nidificat, & septem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cœli hyemem facit, cùm scilicet sol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vsque ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morsex dicta, totaliter nigra: quæ ei insidiatur, rostrum habens serratile, vngues fortes: quibus aquis immersa, grandes pisces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piscibus pascens. Relinquens nidos, si sentit se grauari, nouum cibum euomit, alioqui pentura. Hæc saturata, alas sole siccandas expandit, diuq; aquam cauda percutit, antequàm ad volatum eleuatur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humusculus, vel Humidusculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æstate, q̃ hyeme hæc auis versatur.

Corui aquatici rapaces.

Aues ingratissimæ.

Hyemis principium.

Morsex.

Pinguedo impedit volatum.

Humusculus.

De inimica aue huius Corui.

CAP. XXI.

VIS est Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex est auiũ se mari mergentium, vt piscibus vescantur. Ideoq; his insidiatur hoc modo: Aduolat eas, capitaq; mordet, & corripit, donec ad suũ vsum extorqueat prædam: quam mox dimittũt taliter lacessitæ. Hæc aliquando conchylibus se replens, cùm testis grauari se sentit, calore ventris semicoctas eiicit, conchyliaq;, & ostreum quod intus est, latè exugit & edit. Præterea inter pisces Oceani

Platea auis.

Raia piſcis inimicus aui rapaci.

latos, & aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum, & ſuffocatum defendit, nec deſerit, donec viderit eum à periculo euaſiſſe: de cuius clementia, & aliorum crudelitate, plura inferius oſtendentur: vt ſaltem hinc humana temeritas ſeſe diſcat comprimere à ferina crudelitate, nulli inferenda, ſed innocentia vbiq; defendenda. Hic piſcis coruum marinum ſub vndas ſe mergentem, ſæpiſſimè ad paſtum rapit, ne etiam in aquis careat vltore ſuæ rapacitatis.

Exẽplũ clementiæ ſequendũ.

De Erythrotaone.

CAP. XXII.

AEC auis nigerrimi coloris eſt, rubeam habens criſtam, fortem & altam, roſtrum aduncum, & vngulas acutas, de genere vulturum, aquila grandior: cui in odoratu præfertur, vt aquila cæteris in acumine viſus. Habitat in Aquilonaribus ſyluis, immò ſaltibus Tridentinis, vbi eam M. D. XLV. guſtaui. Dulciſſimi ſaporis eſt caro eius, ſiue aſſa fuerit, ſiue lixa. Nec vnquam facilius capitur, quàm ſub vmbra equorum: eo ſcilicet modo, vt eam ſagittare volens in arbore ſublimi (vbi ſemper quieſcit) neceſſe habeat ſecum ducere iumentum ad locum opportunum, vt ſupra dorſum eius ab extenta balliſta extrudat violentiſſimam ſagittam, latam ſcilicet in dente, vt pennas penetret nimis fortes, & condenſatas. Nec errante ſagitta ſtatim euolat: quia fragorem auditum exiſtimat à colliſione arborum (vt in ventis ſemper fit) exiiſſe, & non à ſagitta. Cùm verò in terram paſtus cauſa deſcenderit, aquilam à cadauere, cæteraſq; rapaces aues, etiam ſolo terrore perturbat, ſolis imbecillibus, & minutulis parcens. Venatur lepores, & vulpes, cæteraſq; minutulas beſtias vngulis exportandas, percuſſione alarum. Miro robore valet, ac viribus vngularum: vnde omnem prædam primo ictu ſtupefacit. Venatur & aquaticas aues, vt nec euolando, nec ſe ſubmergendo ab eius perſecutione ſint immunes, pondus obſeruans prædæ viuæ, vel mortuæ ſuſcipiendæ, vt eam non exportet in nidum, vel arborem altam, niſi conformis ſit vnguibus eius: & ita cibat pullos. Plurimam famẽ ſufferre poteſt: ſed eam

Erythrotao.

Modus venãdi eam auem.

Pennæ fortes.

Auis hęc parcit exiguis.

Pondus prędæ attenditur.

mira

mira voracitate luporum more restituere nouit: eaq; voracitatis ratione euenit, vt in pectore, vel intestinis cadaueris cor, & mollia vorando, reti vel laqueo tanquam caueis incluſus circundetur. Maiori tamen discrimini submittitur, quando cum nocturnis alitibus ingreditur pugnam: de quorum numero otus est, de die nunquàm apparens: cui acriter congrediens, tantum mutuis vngularum impressionibus confligitur, vt & ipse, & aduersarius orto die venatori fiant præda. Et hoc quoq; Albertus fatetur fieri inter VVormatiam, & Treuerim in Germania. Ne autem videatur hæc rapax auis in aquis simili compare carere, ecce auis Linachos occurrit: quæ tantæ rapacitatis est, vt cæteræ eam in mari videntes, se terrore eius submergant, & pro tota ea die non nisi à longe emergant, eò quòd illa obseruat aquæ superficiem, ne aliquæ eam euadant.

Aues pugnãtes à venatore capiuntur.

Linachos.

De Falconibus, & eorum distinctione.

CAP. XXIII.

EX quo falconibus tanta reuerentia, honosq; conceditur, quòd procerũ manibus, gemmis, margaritisq; adornati insideant deportandi, vt suo raptu spectaculum aliquod gestantibus se demonstrent: nefas crederetur, huiusmodi auium præfectos, seu barisellos, præsentibus volucribus haud rectum attribuere locum. Aquilonares igitur montes hos generant valde feroces, sed generosos, etiam candidos: qui ballistis incolarum, nisi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aues sacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantũcunq; nobiles, aut candidi sint, sagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quasi inaccessis, viuentes ex raptu piscium: quos ob nimiam multitudinem diminuere nõ sufficiunt homines etiam innumerabiles, nisi concurrerit adiutorium rapacium bestiarum. Adeò natura ludit in rebus abundantia, vel defectu sagacissimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium segnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi saginantur. Dicit etiam Albertus, quòd in animalibus Septentrio-

Falcones ornati

Falcones generosi aquilonares

Natura ludit in reb' tẽperãdis

Accipitres.

nis multa est rapacitas, ferocia, ac audacia: quia corpora illa magna sunt, & multi spiritus, & ferocitatis. Volateranus Alberti sententiam sequens, inter septem falconum genera subalbidos ponit in Septentrione, propter frigus, humorem, & locum, in quo nascuntur. Ponitur etiam falco lanarius: qui stat in aere contemplans prædam, vbi subalbidus vnguibus & rostro audacius aduolando ferit: non ita falcones nigri, qui tardiores sunt: quia corpora nigra, seu fusca, porosa sunt, de facili euaporantia spiritus, qui sunt vehicula virtutis: tunć lassantur, & debilitantur, quamuis sunt agilia per naturam. Econtra autem alba, frigida, confertas habent carnes: & quia sunt multi humidi, multorum sunt spirituum, & propter carnium confertionem non citò euaporantia: & ideò diu durant in labore. Genera tamen falconum ab aliquibus ponuntur VIII. vt Symmacho, & Theodotione: ab aliquibus X. vt Alberto, & sequacibus suis. Sed quoad nobiliores, primum sacrum, siue aëlium, vel aëriphilum: secundum girofalconum: tertium montanum: quartum peregrinum: quintum gibbosum: sextum nigrum: septimum album à Suetia: octauum rubeum, quia maculas rubeas & nigras habet: nonum hyacinthini pedis: decimum minimum quantitate, quod vulgariter smerlin vocatur.

Falco subalbidus.

Falco lanarius.

Corpora nigra porosa.

Copa alba diu durant.

Nomina falconum.

De curandis Falconibus, & aliis auibus venatoriis, more Aquilonarium.

CAP. XXIIII.

Infirmitates & medicinæ distinctę per ordinem.

QVANDO habet dolorem capitis claudendo oculos, & mouendo caput in diuersum, datur ei lardum cum puluere piperis, & caro pullina alternatim.

Quando aperit rostrum, & percutit pedem, habet malum humorem in capite: torquendus est stylo argenteo in naribus, vt exeat humor, & vngatur recenti butyro.

Quando sternutat proiiciens aquam de naribus, habet nimium humorem: & capiantur tria grana saxifragæ, cum totidem granis triti piperis cum aceto, & applicentur naribus cum lana bombacina, aut subtili stupa lini.

Quando collum inflatur, aperiatur vena auricularis, vt gutta exeat, & comedat ranam, & detur cibus pullinus.

Quando leuato pede percutit crus suum rostro, habet guttam falsam: aperiatur vena inter crus & coxam.

Quando habet pediculos, vngatur caput cum axungia veteri, admixto argento viuo, & misceatur sæpius.

Quando habet febres, scilicet quando ei calent pedes, & contremiscit, axungia gallinæ cum forti aceto admixto aloë, detur ei interpolatè, & deinde testudo limax dicta.

Quando cibum reproiicit, habet viscositatem in stomacho: dentur carnes passerinæ aspersæ cum trito gariophyllo alternis diebus, & rursus pipio alternatim: si tenuerit, sanabitur.

Quando non longè egerit, detur cor porcinum cum seta porcina minutim incisa, vsque in diem tertium, & liberabitur.

Quando habet lumbricos, detur limatura chalybis depurati, super carnem porcinam sparsa triduo, & proderit.

Quando

Quando tineæ comedunt pennas, detur vinum calidum, & piper tritum, & infundatur in gulam falconis, & teneat donec digeratur.

Quãdo podagrã patitur, id est, pedes sine extrinseca læsione tument, dei oleũ oliuæ, & butyrũ, æqualiter, & aloe, iecinoris modo coacta, vnius vnciæ: quolibet die minutim scindantur, pedesq; triduo vngantur: ponanturq; ad solem, & comedat carnem catti.

Quando habet pruritũ, hoc est, quãdo se pectit, & scalpit, et pennas trahit, detur stercus anseris, ouis, & aloe, æqualiter, forti aceto tẽperata: bulliatur ad solem triduo, vel igne lento: in quo balneetur falco: edatq; carnem colũbinam cum melle, & pipere: fit in loco obscuro diebus nouẽ, vsquequò apparuerit penna bona in caudat tunc q; lauetur aqua rosacea, & sanabitur: iterum tamen sæpius lauetur.

Quando est vulneratus, albumen oui, & oleum oliuæ, vel butyrum recens, æqualiter mixta, & apposita prosunt. Purgetur vulnus lauando cum calido vino, non aqua, donec cutis texerit carnem.

De Garrulis, & Cornicibus, ac Graculis.

CAP. XXV.

GARRVLI syluestres domesticantur, ac voces articulatas addiscunt, vt suprà dictum est de imperialibus coruis. Sed garrulus à graculo natura, colore q; distinguitur: nam graculus est totaliter niger, de genere cornicum, in Septentrione rarissimè apparens, sed frequens in Germania inferiore: garrulus autem diuerso colore, garritu, ac volatu lateraliter inter arbores garriendo peruolat: nec quisquam transire potest, contra quẽ non garriat importunè. Aliarum auium voces nõ delectationis, sed garritus causa imitatur. Vnde garrulitati nimium intendens, à nisu rapitur in escam: exemplum ardelionibus præbens, ne aliena sic scrutentur, vt propria obliuiscantur. Habet & omnium volucrum colorem: & intantum furit, & insanit, nisu vel catto viso, vt in ramis arborum se suspendat. A iuuentute domesticatus, diutius garriendo mirè loquitur.

Distinctio garrulorũ & graculorum.

Nisus rapit garrientem.

Exemplum.

Cattum domesticum, tanquam hostem insidiantem, continuo garritu, vt auferatur, prodit. Nuces, & glandes pro hyemali esca æstate recondit, signum loci & rei cuiusloditæ à transitu nubium sumens: quo fit, vt stulta memoria illusa sibi ipsi famem, aliisq; ei solicitudini non intentis escam exhibeat copiosam. Discant ergo ex eo pecuniosi & auari, ne damnata solicitudine congestos thesauros mittant ad hostes, & ingratos hæredes. Cornices sunt in Septentrionalibus terris mixtæ, coloris cinerei, & atri; vngulis & rostris plurimum potentes: carnibus, alioq; pabulo indifferenter, etiam nucibus alto casu confractis vtentes. In hyeme cibum cum porcis sumentes, ascendendo descendendoq; semper residunt super dorsa eorum, propter vngulas frigoribus non consumendas. Solicitæ genitrices sunt pro pullis educandis. Corniceem incubantem mas pascit more coruorum, teste Alberto. Vtraque auis inauspicatæ garrulitatis. Vterque parens fœtum secum volantem diu nutrit, pietatis amore. Discant ergo homines, hortante Ambrosio, amare filios ex vsu cornicum: quæ etiam volantes filios sedulò prosequuntur, & solicitè, ne forte teneri deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt.

Collecta annona aliis cedit.

Cornices cur sedẽt hyeme in dorsis porcoꝝ

Exemplũ pietatis erga filios.

De bona Auium natura attendenda.

CAP. XXVI.

DISCANT homines ex auibus hospitalia iura seruare cum ciconiis. Item pericula sua communicare cum necessariis, vt cornices: & ab eisdem castitatem, quia inter se fidissimæ sunt. Mira etenim his castitatis & matrimonii cura, haud palàm coëuntibus: extincta consorte, alteri viduitas impolluta manet. Sunt etiam cornices in auguriis, & incantationibus aptæ, vt Alberto placet. Plin. dicit lib. XIX. cùm contra aquã (vt aliæ terrestres aues) clangorem dant, sesecq; persundunt, imbrem præsagiunt. Vero experimento etiam receptum est, vt sese in Septentrione niuibus persundant, vt turdus vel alauda arena, aut puluere gallus: tuncq; profundum casum niuium præmonstrant. Insidias etiam omnium rapacium volucrum imptoba voce, & volatu domesticis auibus demonstrant: immò & sola voce, vt Suetonio iocanti placet:

Nuper Tarpeii consedit garrula cornix.
Est bene non potuit dicere, dixit Erit.

Virtutes exemplo auium amplectendæ.

Auguria auiũ.

Pica insuper quasi poëtica dicitur, eò quòd verba in discrimine vocis exprimere, & importuna garrulitate vocem imitatur humanam, colorem ex nigro & albo communiter habens: quanquàm in Septentrione totaliter candidæ sint, licet rarò reperiantur. Vidi ego in Polonia M. D. XXXVII. transiturus ad Concilium generale Mantuæ conuocatum, prope Gnesnam toto corpore candidam picam à nobilibus terræ, ad propagationem generis diligenter inquiri. Communis autem pica, frigore pressa, hominum ædibus se confidit, veluti & corui, cornices, & similia, vt facilimè capiantur, prout lib. I. cap. XIX. multis effectibus probatum est. Sustinet tamen hæc auis vltra cæteras immensum frigus: sed parcitur illi, ne capiatur: quia noxias bestias, lupos, vulpeculas, lutras domesticis animalibus insidiantes, plurimo garritu prodit. Lætiore etiam cantu lætos hospites insinuare videtur aduenturos. Alia de earum mira natura, refert Plinius lib. X. quomodo

Pica quasi poëtica dicta.

Pica prodit bestias noxias.

adamant

adamant verba, quæ loquuntur, cura atq; cogitatione intentionem non occultantes. Conſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadē audiant, memoria falli. Hilarantur verbum audientes ſæpius repetitum.

De Gryphis, & aliis Auibus.

CAP. XXVII.

NEQVE Plinio, neq; Alberto phyſica ratione aliqui videntur gryphi eſſe in rerum natura, niſi ſecūdum traditiones hiſtoriarum. Dicunt enim eos antrorſum aquilæ formam effigiare in capite, roſtro, alis, ac anterioribus pedibus, licet multò maiori quantitate: in poſteriori verò parte, cauda, cruribus imitari leonem: & in aquilinis vnguibus longos habere vngues, in leoninis verò, breues & magnos: è quibus ſcyphi fiunt, vti ex ouis ſtruthionum ad bibendum: & ideò quoſdam longos, quoſdam breues gryphorum vngues inueniri. Habitant in Hyperboreis montibus, infeſti maximè equis, & hominibus: tantaq; fortitudine prædiți, vt equum, & armatum ſeſſorem rapiant. Iſidorus tamen dicit, eos gryphos ea ratione vocari, quaſi animalia quadrupedia, ac pennata: viuereq; in montibus prædictis, equis infeſtos, etiam vt hominem decerpant. In Aſiatica Scythia terræ ſunt locupletes, ſed inhabitabiles, referente Solino. Nam cùm auro & gemmis affluant, gryphes vniuerſa tenent, alites ferociſſimæ, & vltra omnem rabiem ſæuientes: quarum immanitate obſiſtente, aduenis rarus acceſſus eſt. Viſos quippe decerpunt, velut geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaſpi cum his pugnant, vt lapides, qui ibi ſunt, intercipiant: ex quibus ſunt ſmaragdus, cyaneus, & cryſtallus. Dicitur etiam lib. de nat. rerum, gryphes eſſe quadrupedes, capite & alis aquilæ ſimiles, ſed multò maiores. In nido ſuo lapidem agathen ponunt, nec dubium quin ad aliquid vtilem. Hi equis, & hominibus maximè infeſti ſunt, ita vt homines armatos præliando ſuperent, & occidant. Dicuntur aurum effodere, et in effoſſi inſpectione gaudere. Gryphem in India, teſte Volaterano, quadrupedē eſſe aligerum tradunt, viribus potentem, leonis more recuruis vnguibus, dorſo nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem, niſi pullum. Præterea nidificare in altis

Gryphi forma qualis tandem eſt.

Scyphi ex vngulis gryphonū, et ouis ſtruthionum.

Gryphi.

Alites ferociſſimæ.

Arimaſpi.

Gryphes.

Aligeri gryphes

Aurum effodiũt.

montibus: & illi congredi nullum, nisi leonem, & elephantem, audere. Aurum insuper in desertis fodere, & accedentes arcere, ex eoq; nidos texere ferunt: ad quod surripiẽdum sæpe venit mille. aut duùm millium hominum exercitus magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde, aut quarto redeunt anno ex Aeliano. Philostratus verò in vita Apollinis lib. III. scribit hanc auem, simul & phœnicem sacram esse soli, currumq; solis hisce gryphibus iungi: superare insuper elephantes, & dracones, omnia denicq; animalia, præter tigridem, quæ ob velocitatem ab eo aufugit: vultu quoq; non multũ ab humano differre. De animalibus autem bigeneribus, Vincen. in spec. nat lib. XXII. plura dicit. Etiam Plin. lib. VIII. cap. XXI. vbi de equo pennato, & similibus multa dicuntur. Porphyrio est auis, contra modum aliarum vnum pedem habens latum ad natandum, alium verò fissum ad ambulandum: & id genus est in Balearibus insulis. Pegasus (de quo Plinius) est equus pennatus, cornutus, & armatus, quem Aethiopia gignit. Habet & alas, vt aquila: valde monstrosus. Struthio alta bestia est, per me vista in Concilio Vicentino M.D.XXXVIII. in pedibus fissis animal, & rostro auis: de quo in Iob plura dicuntur: & quomodo ferrum glutit, & digerit, alibi requiretur. Auriphrygius est auis, sic dicta, quasi auram phrygiam sequẽs. Habet vnum pedem cum vncis acutis ad prędandũ, alterum verò latum ad natandũ. Gyro multiplici vtitur in aëre, nunc more ludentis, nunc more insidiantis, vsq; dum prædam in aquis cernens, impetuosè descendat, altero pede prædam rapiens, altero natante rapientem adiuuans.

Animalia bigenera.

Porphyrio auis.

Pegasus.

Struthio.

Auriphrygius.

De Gruibus, & vigilia militari.

CAP. XXVIII.

Volatus et vigiliæ gruibus cõmunes.

GRVES peregrino agmine cum ciconiis ab Australibus locis, veris tempore in Septentrionales terras venientes, satis, vel in maiori parte lib. II. cap. XI. demonstratæ sunt, & ex Solino cap. XV. quatenus lectori placuerit, adhuc in earum mirabili natura notari possunt, hoc reseruato ad hunc passum, de auibus Septentrionis, quòd prænominatæ grues non conferunt in mutuam operationem, secundum Albertum, nisi vigilias, & volatum: quæ Liburnicarum more rostrato impetu, veluti

& anseres

& anſeres, feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo, porrigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſoſq; duces ad terga recipiunt. Quæ autem domeſticatæ ſunt, mitè laſciuiunt, gyroſq; quoſdam indecoro curſu vel ſingulæ peragunt. Vigilias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes: qui laſſatis ſomno decidens, indiligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt, capite ſubter alam condito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo, ac periculum prædicit. Ex hac gruum vigilia, viſus eſt Alexander accepiſſe exemplum vigilandi, dum non crederet exercitui ſortunam ſuam dormiendo. Vnde ne à ſomno decipereture, æneā pelui ſuppoſita, brachioq; extra cubile exerto, pilam in manu tenebat argenteam, vt cùm neruorum vigorem ſopor laxaret, lapſæ pilæ tinnitus ſomnum rumperet. Hoc quidem documentum Regem illum excellentiſſimum à gruibus accepiſſe arbitrandum eſt, qui nocturnas excubias lapidis pondere ſemper exercent, ne à ſomno decipiantur. Qua diligentia ſi vſus fuiſſet Thraſybulus Athenienſis, reſtitutor oppreſſæ patriæ à XXX. tyrannis, nunquàm hoſtili irruptione noctu famulis ſuis dormitantibus interfectus fuiſſet: relicto exemplo, veriſſimum eſſe militare præceptum, Nihil in bello oportere contemni. Neq; ſine cauſa dicitur, Matrem timidi non raro flere. Verùm qui videre velit de cauendis nocturnis inſidiis, videat parum caput V. lib. X. & meliora ſperet.

Gruum vigiliæ

Alexander exẽplo gruũ vigilauit.

Thraſybulus.

Præceptum militare.

De Hirundinibus ab aquis extractis.

CAP. XXIX.

TSI multarum naturalium rerum ſcriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare ſtationes, hoc eſt, exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus aquis ſæpius caſu piſcatoris extrahũtur hirundines, in modum conglomeratæ maſſæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem poſt principium autumni ſeſe inter cannas deſcenſuræ colligârunt. Notatum enim eſt, eas eo tempore ſuauiſſimo completo cantu taliter deſcendere, & pacificè poſt principium veris inde euolare,

Hirundines cõdũt ſe hyeme in aquis.

atq; repetere vetuſtos nidos, vel nouos naturali ſolicitudine fabricare. Maſſa autem illa per imperitos adoleſcẽtes (nam antiqui, et experti piſcatores eam reiiciũt) extracta, atque in æſtuaria portata, caloris acceſſu hirundines reſolutæ, volare quidem incipiunt, ſed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ, ſed captiuæ ſunt reductæ: documentum præbentes, abortiuum partum eſſe cauendum.

Partus immaturus cauendus.

Accidit etiam tempore verno, liberè reuertentes, nidoſq; veteres intrantes, aut nouos conſtruentes, ſuperueniente horrida hyeme cum denſo caſu niuium, omnes pariter emori, vt nullæ in tectis, aut fluminum ripis tota ea æſtate videantur, prætet pauciſſimas, tardius à profundioribus aquis aſcendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio ſobolem reparaturæ, hyeme penitus in Maio ſoluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex earum nidis ſublimius, vel depreſſius ædificatis, prognoſticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) ſint feminaturi. Immò nec bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorreſcunt: quia ea culmina caſura creduntur. Et cùm triplex hirundinum genus ſit, iſtud primum eſt, quod cum hominibus habitat, ſcilicet candidum pectus habens, & caudam longiorem biſurcatam, garrienſq; perpetuò in domeſticis nidis. Secundum genus agreſte & nigrum, in rupibus & ſaxis, ac ruinis murorũ habitat: quod alto volatu ſiccitatem, & humili pluuiã præſagire videtur. Tertium genus ripale, ventre ſubruſum: & hæ hirundines ſtatim non ædificant, cauando terram, propter fluminum inundationes.

Prognoſticũ ſeminandi.

Culmina tectorum caſura.

Signum pluuiæ vel ſerenitatis

Adhuc de Hirundinibus, & medicinis ex eis inuentis.

CAP. XXX.

Sapientia hirũdinis.

IRVNDINEM, referente Ambroſio, accipiamus maternæ ſedulitatis in filios grande documentum. Hirundo quidem minuſcula eſt corpore, ſed præſublimis pio affectu: in nido conſtituendo tam ſapiens eſt, vt hominum domiciliis pullos ſuos commendet, vbi nullus eos incurſet. Ore feſtucas legit, & luto illinit, vt conglutinare poſſit: ſed quæ lutum pedibus deferre nequit, aqua pennas inſundit, vt eis puluis hæreat, & limus fiat, quo feſtucas ſibi colligat

collígat, & hærere faciat. Si qua verò eius pulli fuerint cæcitate perfusi, remedium habet, quo visum reformet. Volaterranus dicit eam quinos pullos producere, quibus ex ordine cibos administrat: & si quem debilem, & implumem viderit, molliores plumas adducit, & supponit. Ipsum quoq; nidum (vt Plinius refert) plumis mollibus, floccisq; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit teneroribus pullis. In fœtu summa æquitate cibos alternant. Notabili munditia pullorum egerunt excrementa. Adultos etiam circumagi docent, & foras emittere stercus. Dicitur autem hirundo, eò quòd non sumat cibos residens, sed in aëre edat. Aliis auibus non impetitur, nec vnquam præda est: idq; benigna naturæ prouidentia factum existimatur, cùm se, pulloscq; suos tam sterili aëris quæstu cibare cogatur. Passeres tamẽ, dum nidos earum habitaturi ingrediũtur, cum exercitu venientes hirũdines, lutum ore ferentes, subitò claudunt, ac suffocant eos: documentum præbentes, alterius libertatem minimè esse violandam. Pulli earum combusti, conferunt morsui canis rabidi. Item puluis combustorum pullorum, morbos faucium curat, vulneraq; linguæ, & labiorum sanat. Item hirundo in mulso cocta, pectus optimè purgat: & cor eius puluerizatum, & bibitum idem facit. Maiores hirundines si combustæ fuerint, puluis earum melle mixtus, & inunctus, caligines oculorum detergit. Hæc etiam squinanticis prodest, & vuæ fauciumq; tumorem compescit: quod ignorârunt medici, curantes charissimum fratrem meum Io. Magnum Archiepiscopum Vpsalensem M. D. XLIIII. ex eo morbo Romæ mortuum. Pulli hirundinum, qui in Augusto sunt, lapidem chelidonium, aliquando in epate, aliquando in stomacho gestant: quem ego diuersicolorem inueni. Pulli autem conuersis ad se vultibus in nido, generosi sunt: posteriora verò vertentes, degeneres. Strabo lib. XVII. in verbo hirundines, asserit eas gigni septenùm cubitorum, quæ gulam perforatam habent, atque per hanc respirant.

Hirũdo visum pullorũ reformat.

Cibi æqualiter distribuũtur inter pullos.

Hirundo vnde dicitur.

Perditio passerum.

Medicina ex pullis hirũdinum

Io. Archiepus Vpsal. obiit Romæ.

De Lago &c.

CAP. XXXI.

LAGVS est auis aquatica, moribus mergo contraria. Nam vt mergus tempestatem maris fugit, sic lagus in ea lætatur, & ludit. Viuit indifferenter in terra & mari, volans ac natans, prout animal lutra inter bestias syluestres & aquatiles. Lagus etiam lepus dicitur Latinè. In stagnalibus locis, vel petrosis nidum collocat, miro ingenio factum: sed sæpius in profundo manere delectatur. Larus est de genere milui, tam in aqua, quàm in aëre pro præda volitans, semperq; famelicus perseuerans. Mergus ab assiduitate mergendi & natandi dictus, demisso in profundum capite, aurarum signa sub fluctibus colligit, & cùm præuidet æquoris tempestatem, ad littora cum clamore tendit. Mergus, vt Plinius dicit, in arboribus vere nidificat, vltraq; ternos pullos non producit: estq; de genere insatiabilũ aialium, quibus à ventre protinus recto intestino cibi transeũt sicuti lupis ceruariis: qui, vt cæteræ aues aquaticæ, pẽnas rostro purgãtes, aut maria & stagna fugientes, præsagiunt ventum. Plinius lib. XXX. dicit ossifragò vnum tantum esse intestinum, omnia deuorata conficiens: cuius extrema pars adalligata prodest contra colum. Est etiam quædam species mergorum cornuta, à re sic vocata, eò quòd rubeas plumas masculus, & fœmina varias, velut cornua in capite ge-

Lagus lætatur in tempestatibus maris.

Larus.

Mergus.

Genus insatiabile mergi.

Species mergorum cornuta.

Aues aquaticæ virtute diuina fiunt terrestres

Leo custos asini

Animal sereno aëre gaudet.

Nepa.

stant, contra omnium volucrum genus in cauda pedes habentes, ita vt stando in terra (quod rarius accidit) sicut homo gestu pectoris erigantur: quas aues beatus Martinus diuina virtute coëgit aquam contra naturam suam deserere, & arida loca, ac deserta petere, prout alibi habetur, quòd S. Hieronymus leonem asino custodem deputauit. Horum pulli statim vt oua exeunt, tanto vigore pollent, vt si matrem eos perdere contigerit, virtute propria viuant: hyemeq; pinguiores sunt, propter paucitatem motus: quia omne animal sereno aëre gaudet, & in eo plus vagatur: sed multò magis frigore vrgente, quando frequentissimos faciunt motus circulares, & quadratos, ne congeletur aqua, prout superius de anate dicebatur. Nepa est auis longi rostri, cinerei coloris, vt perdix in dorso, & in ventre vt nisus. Hæc susceptura cibum, in luto tantùm rostrum infigit, vt nisi pede illud extrahat, persecutoribus suis fiat præda: & ideò in die quiescit, & nocte ac aurora cibos quærendo vagatur, etiam currendo: & ita capitur retibus, propter carnis dulcedinem, præsertim quæ minor est, instar turturis hyeme latitans in cauernis. Aquatica verò maior, gemitu importuno indicat tempestates.

De Onocrotalo.

CAP. XXXII.

Onocrotal' aial inexplebile.

ONOCROTALVS in numero aquatilium, multas in ventre recondens escas, & postea extrahens, & manducans, habet similitudinẽ oloris: nec differre existimaretur, nisi faucibus inesset alterius vteri genus. Huc oia inexplebile animal congerit, mira capacitate, vt mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, deferat in aluum ruminantis modo. Auis hæc rapax est, & longi ac serratilis rostri, instar oloris: quod in aquam, vel terræ lutum infigit, & quasi cornu sonans, horribilem sonum emittit. Suntq; duo genera, aquaticum, & syluestre: & vtrunq; inter aues splene caret. Folliculos magnos in gutture habet: quibus primò cibus mollificatur: deinde ventri, vt digeratur, transmittitur. Alia cibi receptacula non habet. Ideoq; in aquis potius viuit. Gallia etiam Septentrionalis hanc auem habet: cuius quoq; Hieronymus meminit, quòd fixo in puluere rostro horrendè clamat. In Oriente reperitur etiam hæc

Hieronymus de onocrotali natura loquitur.

aues

auis eiuſdem naturæ & proprietatis: quippe cùm vocem edere voluerit, caput in aquis ponit, & illic inſtar rugitus clamorem emittit. In faucibus enim quoſdam habet folliculos, quibus cibum primò concipit, & poſt horam in ventrem mittit, ibiq; eum digerit inexplebile animal. Plinius dicit, quòd multas ſimul eſcas recondit. Ideoq; Dominus per Eſa. cap. XXXIIII. ciuitati deſolādæ cōminat̄ his verbis: Non erit tranſiens per eam, & poſſidebunt eam onocrotalus, & ericius, & ibis, & coruus habitabunt in ea. Omnia hæc aialia diri portenti ſigna ſunt. Nec diſſimiles onocrotalis oſinæ aues perhibentur: quæ magnitudine cygnis comparatę, fluuios ac piſcinas inhabitāt, roſtrū habentes magnū, & à gutture vſq; ad pectus inſtar ſacci receptaculum longum, & amplum: in quo magnā ſimul reponūt copiam piſcium, vt ſcilicet paulatim digeſtis cibis, paratam eſcam reperiant, quò ingluuiem, licet inſatiabilem, ſedent. Neq; tales famelicæ beſtiæ alibi, quàm in aquis, vbi copia piſcium reperitur, graſſari ſolent. Eſt etiam beſtia Botaurus appellata, quæ ſimilem onocrotalo naturam habet, vt Vincen. in ſpe. nat. lib. XVI. cap. XLIII. diffuſius affirmat.

Onacrotal' Eſa. 34. notatur.

Aialia diri portenti.

Oſinæ aues.

Famelicę beſtię plures ī aquis

Botaurus.

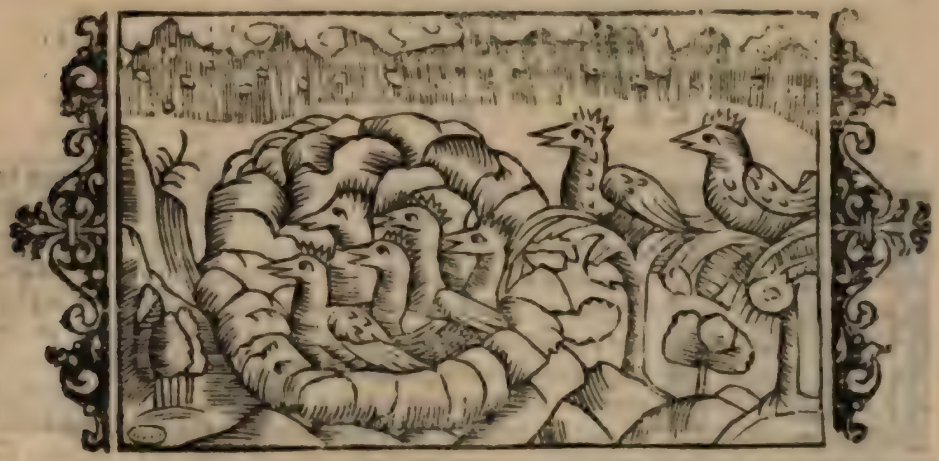

De Auibus ſub niue recluſis.

CAP. XXXIII.

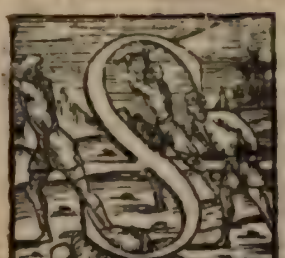

VNT in Septentrionalibus terris galli ſyluęſtres, quantitate ſimiles phaſianis, licet multò breuiore cauda, & abſoluta nigritia in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum, & caudarum. Mares rubea & eminenti criſta, fœminæ verò humili ac lata, colore griſeo decorantur. Hæ aues mirabili natura ſuſtinent frigus immenſum in nemoribus, vti anates in aquis, prout ſuprà dictum eſt cap. de anate. Verùm cùm niues inſtar collium terræ ſuperficiem vbiq; cooperiunt, ramoſq; arborum diutius deprimunt, & condenſant, certos fructus betulæ arboris (Gatulo Italicè dictæ) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigeſtos: idq; tanta auiditate, ac quantitate, vt repletum guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus ſeſe inter medios niuium colles immergunt, præſertim in Ianua-

Galli ſyluęſtres phaſianis maiores, ſed nigerrimi.

Aues ſub niuibus latitantes.

rio ; Februario, Martio, quando niues vt turbines, typhones, vel tempestates grauissimæ è nubibus descendunt, prout superius cap. de niuibus lib. primo est expressum. Cumq; coopertæ sunt, penitusq; vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto egesto, ac resumpto viuunt. Venatorum canibus non produntur: attamen sagacitate expertorum venatorum sæpius euenit, vt canibus in odore errantibus, ipsi signis deprehensis maximum numerum viuarum auium comprehendant, extrahantq; ad magnum lucrum. Sed id fieri oportebit celeritèr: quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non secus ac agmina apum) erumpunt, & se in sublime efferunt. Quòd si præsentiunt niuem imminere maiorem, præd icto fructu iterum deuorato, aliud domicilium captant, inq; eo manent vsq; ad finem Martii, vel celerioris resolutionis niuium, sole Arietem egrediente: tunc enim niue liquefacta, naturæ instinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris surgunt, oua pullosq; producturæ: & hoc in montibus, vbi vepres sunt, & arbores densæ. Mares & fœminæ vicissim oua cubant, & vterque pullos obseruat, & præsertim mas, ne ab aquila, vel vulpe rapiantur.

Niues vt turbines cadunt.

Sagacitas venatorum.

Aues sub niuibus iterum se recondunt.

Gallus syluester diligētius obseruat pullos.

De venatione earum extra niues.

CAP. XXXIIII.

HAE aues in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus, præsertim betulinis, manent: nec descendunt, nisi propagationis causa, quia in earum arborum summitate habent sufficiens nutrimentum. Et eo viso, scilicet quòd sese dilatent per campos, etiam niue repletos, venatores siue rustici, ad quos rura spectant, baculis seu sustibus longitudine VIII. vel X. pedum, obliquo situ è terra supra niues erectis, è quorum summitate dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur huiusmodi aues: quia in congressu naturæ mirè saltant, vti perdices currunt: & ita incidunt in laqueos, atque pendentes manent. Cumq; vna funiculo videtur suspensa, aliæ eam liberaturæ aduolant, & similibus laqueis irretiuntur. Est etiam alius modus eas capiendi, videlicet sagittis sub vmbra equorum (prout superius dictum est de erythrotaone) vt minus insidias valeant præcauere. Tempore autem propagationis, incessabili garrulitate alterutrum se superare volentes canunt, mares præsertim, vt longo latoq; spatio per omnes syluas audiantur: seq; cantu frequentius produnt. Est etiam alia auium species, Bonosa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, satis delicatas & sapidas more perdicum, licet sint magnitudine phasianorum. Tempore coitus masculus hianti ore currit, donec spumet: tunc fœmina occurrens spumam recipit, indeq; videtur concipere, & parere oua, atque educere pullos: quod Alberto non placet. Carnes verò supradictarum auium, syluestrium scilicet gallorum, sunt admodum dulces, & temperatæ, vt caponum: & ob id ingeniosè, vt dictum est, hyeme scilicet laqueis, & æstate sagittis capiuntur.

Modus venādi gallos syluestres.

Aues mirè saltantes.

Aues cātu se produnt.

Bonosa auis.

Modus propagationis.

De niualibus

De niualibus Auiculis.

CAP. XXXV.

EST præterea admiranda quarundam auium Aquilonarium natura, quòd in syluarum solitudine ita sese contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquàm, vel raro appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem æstate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus semper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: sed rostrum crocco colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter cortices rimosarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam sub asperrima hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficile capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut ballistis, ob niuium profunditatem, cùm pulchriorem colorem habeant, quàm saporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas specus fortitæ fuerint, eas ingrediuntur, sese balneantes, vti puluere gallus, vel sturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppressarum repetunt, tanquam locum naturę beneficio maiorem voluptatem administraturum: immò & necessitatem, vt eminentius præcaueant insidias importunas accipitrum: quibus visis se in medias niues intrudunt, vt passeres contra miluum inter spinas, & demum niuibus consumptis, inter arbores densas tempore veris. Quando ab albedine in cinereũ colorẽ naturali varietate transeunt, vitam degunt placidã, nullum inter rapaces alites accipitre minore sentientes hostem seueriorem. Quòd verò cernuntur arbores sub candidis illis auibus incuruatæ, maximam abundantiam niuium signat: quia proceræ arbores velut semicirculi, aut arcus in terram depressæ, per menses Decembrem, Ianuarium, & Februarium, aut amplius detinentur. Adhæret enim nix densa, latioribus ramis frigore congelata: augeturq; frequenti niuium casu, vt sæpius importabili onere vastæ arbores vel rumpantur, vel in partes diuidantur.

Aues niuales.

Cibus auium.

Aues niuib' se balneantes.

Accipiter auiũ hostis acerbior

Abundantia niuiũ anni fertilitatẽ pnũtiat.

De ponderosis Niuibus, & Culicibus hyemalibus.

CAP. XXXVI.

Nix diu durat in aquilone.

AECQVE niuium magna pressura continuè durat, vsquequò solis ascensu, & Austrino vento consumitur. Deinde post tantum, tamq; diuturnum naturæ certamen, redeuntibus humore huiusmodi arbores incuruatæ, ad pristinam libertatem, & decorem resurgunt, eminentius in sublime tendentes, quò terra niuium humore resoluto, singulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Resolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiusq; germinant, quàm quiuis alii agri diligentissimo labore præparati, prout superius lib. XIII. in primis capitulis est enarratum. Similiter & prata, ac pascua tantùm luxuriant graminum vbertate, ac diuersitate, vt necessum sit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum esu crepent, aut debilitentur: immò vbi prata sunt, falcibus sæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum versus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida spiracula minutuli culices generentur, Austroq; flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine supra niues turbato volatu mouentur: & sicut nulli sunt molesti, ita vnico flatu venti Borealis asperi, veluti hemerobii extinguũtur. Sed tamẽ rediens Auster nouos producit ex eisdẽ cauernis, & fibris, vt plurima pars hyemis etiã culices videat in aere perstrepẽtes. Simile Strabo lib. XI. in verbo Vermiũ ostendit. Est etiam hic cõsyderandũ propter coloris similitudinem, quòd caladrius albus secũdum legem immundus, cuius interiora femoris curant caliginem oculorum, in atriis Regum inuenitur. Homini infirmo, morituro faciem auertit: sed victuro faciem intendit, ægritudines eius assumens, & dispergens eas: aliquando etiam ob hoc moritur ipsa auis. Licet autem flaccescant arbores niuium densitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atq; plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen sub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant diuersæ bestiæ in maxima securitate. Sed nec silendum est, itinerantes sub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias suas: leues tamen ictus casu niuium aliquando sustinere.

Nix magis q̃ flumus agros impinguat.

Prata vberrima

Culices minutuli in hyeme.

Caladrius albus

Auis mirum præsagium.

Iter sub niuosis arboribus.

De Ouis

De Ouis insularibus diuersarum auium.

CAP. XXXVII.

QVIA aquatilibus auibus tutum minimè est, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias bestias, vulpeculas scilicet, & mustelas: ideò naturæ instinctu in insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuersi generis cohabitant: nidosq; earum aliquæ in nudo silice, aliquæ tortis aridisq; stipulis, vel gramine sicco reponunt, ouaq; innumera pariunt: quæ quibuscunq; nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vasa colligant, & in forum vendenda comportent, aut sale (corticibus exuta) ad domesticum cibum, non ingratum, longo tempore seruent: bonique saporis sunt; licèt à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas, aut insulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica est, nigri coloris, de genere mergorum, anate minor: quæ in mari, & circa stagna habitat, non vagabunda, sed permanens in loco suę generationis. Cadaueribus vescitur piscium à rapacibus auibus dimissorum: præter quos ipsa insidiosè inter rupes alios venat: è quibus vicissim cæteris auibus magna liberalitate escam partitur. Tempestatibus gaudet, eò quòd ludendo se submergit, & enatat. Matutino clangore tempestatem præsagit. Fulica, vt dicit Ambrosius, pullos aquilæ nido deiectos, reuerenda clementia cum pullis suis pascit ac nutrit: hominibus ratione vtentibus exemplum præbens, quanta debeant erga peregrinos, & pauperes, ac tribulatos pietate moueri. Item si fulica locum inuenerit, vbi pacem & pastum habet, inde non recedit. Nidum tamen in petris ponit prope ripas, & oua plurima parit: quæ à fluctibus minimè rumpuntur. Ouorum igitur tantam vim dicit Isido. lib. XIII. cap. VII. vt lignum perfusum ex eis non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. Admixta quoque calce cum albumine oui, quo & succini frusta solidantur, conglutinant vitri fragmenta: immò id verum est, quando calx est viua? vel minio admixto, quando calx viua non occurrit. Generaliter oua omnium volatilium, tam syluestrium quàm domesticorum, vel aquaticorum, naturam eorum sapiunt, vnde genita sunt. Oua aquatilium auium pallida sunt, & varia, ac punctis distincta. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei

Insulæ innumeræ septẽtrionis

Differentia nidorum.

Oua innumera cedunt occupanti.

Oua anatum prope aquas.

Fulica in loco suo manet.

Tempestas præscitur.

Clementia erga peregrinos habenda.

Oua à fluctibus non rũpuntur

Vis ouorũ glutinatiua.

Vitra & fictilia vasa.

Ouorum diuersi colores.

Differentia ouorum in forma.

pluſq; albi, idq; ipſum magis luridum, quàm cæteris auibus. Oua volucrũ ex calore fragilia: aquatilium rotunda, reliqua ferè faſtigio cacuminata. Quæ oblonga ſunt oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Rotunda fœminam, reliqua marem gignunt. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta: quod eſſe cor auium exiſtimatur. Optima fœtura ante vernum æquinoctium, videlicet in regionibus calidis, & temperatis: ſed in Septentrione ad finem veris, glacie vix reſoluta, quãdo redeunt aues, vt pullos in inſulis excludant. Plura de ouis ſi quis ſcrutari deſiderat, inter alios videat Albertum lib. XVII. per totum de ouis &c.

Adhuc de Ouis certarum auium.

CAP. XXXVIII.

Larus auis.

Carthates.

Meãtę aues mea mea dicentes.

LARVS auis eſt de genere milui, tam in aëre, quàm in aqua prædam venans, ouaq; inſtar gallinarum producens. Eſt & carthates auis nigra de genere mergorum, plurimum piſcibus nociua, quos è ſtationibus turbat, ac vorat. Meantæ aues anatibus maiores (Germanicè Meuen, ac Gothicè Maäker dictæ) breui collo & pedibus, coloris cinerei, oculis glaucis, roſtro partim croceo, partim rubeo, ſemper clamantes Mea mea. Hæ veſci cupiunt cadaueribus hominum: vnde naufragis, & ſubmerſis in tempeſtatibus inſident deuorandis. Multa harum auium genera reperiuntur, quæ oua in nudis rupibus plurima ponunt. Sunt & merguli, tempeſtates præſagientes: auidè vorant, ac in littore ſe conſeruant. Sunt & aliæ, quæ longè lateq; per agros, & loca campeſtria volando ſe ſubducunt, ne grandinibus ab æthere tempeſtuosè in mare cadentibus, infeſtius corripiantur, aut interimantur. In littoribus Noruagicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſq; ad ſuppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi nõ reperibiles ſunt, ita & oua producunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis miſerabilius, quòd gallina ex anatum ouis, pariter & propriis pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterũ verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcã, qui nec matrem agnoſcit etiã vociferãtem. Ita forſitan eſt de quouis ſuppoſititio partu, prout latius in ſequenti capitulo oſtendetur de pullis pauonum, qui contemnunt gallinam nutricem, vti & anatum pulli.

Merguli.

Inſulæ innumerabiles littoris Noruagici.

Partus ſuppoſititii.

De Pauo-

De Pauonibus.

CAP. XXXIX.

PAVONES in Aquilonaribus terris, vti rari reperiuntur, ita & chari habentur, præsertim ob pennarum decorem, & vtilitatem. Oua, pulloſq; producunt semel in anno: licet in tenera ætate, ob immensum frigus, pauci pulli coalescunt. Attamen in Ostrogothia, & Vestrogothia, ac Suetia plures generantur, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum pillularum confecta vescantur: posteà caseo recenti à lacte expresso, (nam serũ no cet) deinde XXXV. die euoluto, hordeo solido nutriunt: ac vltimò in apertis agris, & campis, vbi naturæ instinctu seipsos liberius sustentare possunt, præcipuè vbi vulpes non habeãt ad eos accessum. Quòd autem cæteris auibus diligentius fouentur, causam præstat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores, et textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate distinguenda imitantur, cùm magnorum artificum picturæ raro, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur. Rusticana simplicitas hos ahtes Angelico-vestitu cœlitus missos putaret, nisi horribili clamore, & serpentino capite ipsa natura reselleret opinionem. Nec mirum: quia Volateran. lib. XXV. dicit: Pauone primùm in India viso, Alexandrum ferunt admiratum, prohibuisseq; edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam demum delata, diu quæstui fuit: primùm elegantibus tantùm mercede indicatus, deinde ad eorũ spectaculum admissa multitudine. Masculi (seorsum quinis fœminis sufficientes) oua perquirunt, vt frangant ob libidinosum ardorem: pulloſq; suos veluti alienigenas persequuntur, antequàm illis cristarum insigne nascatur. Sed oua pauonum gallinis maioribus, & electioribus in cubando supponuntur: sicq; supposita sæpius manu vertere oportet, vt eò facilius fœtus educatur adulterinus: circa quem non minor gallinæ cura est, quàm aliàs de pullis anatum: qui aquis se immergentes, parientem natura vigente non sequuntur vocantem. Pulli verò pauonum citius crescentes, nutricem facilè contemnunt: & ita solicita gallina solatio productæ sobolis vbiq; defraudatur.

Pauones rari in Septentrione.

Esca iuuenum pauonum.

Vulpes pauonibus insidiantur.

Opinio vulgi de pauone.

Edictum Alexandri.

Pauones ob libidinẽ oua frãgunt.

Partus supposititius ingratus

De mira natura Pauonis, & Psittacis.

CAP. XL.

Pauonis mira natura.

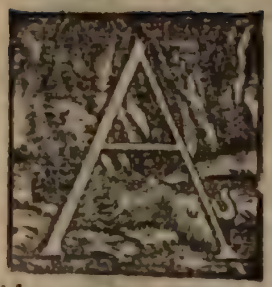

VGVSTINVS lib. XXI. cap. IIII. de Ciuit. Dei de pauone loquês ait: Quis, nisi Deus creator omnium, carni pauonis mortui dedit, vt non putresceret? Hoc vtiq; cùm auditum incredibile videretur, euenit, vt apud Carthaginem hæc auis cocta nobis apponeretur: de cuius pectore pulparum, quantum visum est, seruari iussimus: quod post tantum dierum spatium, quantum alia quęcunque caro putresceret, prolatum atque oblatum, nihil nostrum offendit olfactum. Item repositum post dies plusquàm XXX. idem quod erat inuentum est: idemq; post annum, nisi quòd aliquantum corpulentiæ siccioris, & contractioris fuit. Idem in eodem cap. VII: Cùm ergo dicimus de multis rebus mirabilibus, quæ nobis in promptu sunt, ipsi de illis rationem reddant, vt de carne non putrescente pauonis, cùm putruerit & Platonis. Isidorus: Caro pauonis ita dura est, vt putredinem vix sentiat, nec facile coquatur. Hieronymus contra Iouinianum: Fimus pauonis seruorem podagræ dicitur mitigare: & idcò fimum suum, ne hominibus prosit, resorbent, vtilitatibus hominum inuidentes: vt superius de vrina lyncis dictum erat. Accedit præterea suprapositæ imagini pauonis, decorus et gratus Aquilonaris hospes psittacus, de Indicis oris per lõga maris nauigia adductus in Septentrionem: qui cùm tanto ingenio polleat, vt voces proferat articulatas, dominũ & reliquos eius domesticos salutando, in magna habetur æstimatione, cibaturq; saccharo aliunde per mare importato, ne naturali originis suæ, vt creditur, frustretur alimento. Idq; fieri solet per pueros, aut nobiles puellas, quibus garrulitas inest ab ipsa natura. Item risum, pariter & gemitum, atq; alia gesticulamenta proferens, hominum excitat hilaritatem. Aspectu virginum delectatur, & tactu, atq; caput exhibet fricandum. Deluditur autem in propria forma speculum osculando. Cùm verò domestica secreta reuelare cœperit, vilipenditur, vt alius quispiam afferens testimonium veritati, eam non amanti. Psittaco autem datum est in suo genere fortissimum caput, veluti vrso debilissimum. Pauo XX. annis, & vultur centum viuere dicitur.

Caro 30. diebus non putrescẽs

Caro pauonis dura.

Fimus pauonis

Psittacus.

Psittacus risũ, & gemitũ profert.

Reuelans domestica secreta cõtemnitur.

De Perdi-

De Perdicibus, & venatione earum.

CAP. XLI.

PERDIX, vt omnibus ferè notum relinquitur, est auis dolosa, & luxuriosa. Vnde masculis pro fœminis certantibus, victi calcantur coitu à victoribus. Ita sexum obiiui scitur libido præceps. De nocte conuersis posterioribus sedent perdices, & tempore libidinis, linguis adinuicem extensis desiderio coitus æstuant. Volantes sui iuris non sunt, quia in ipso aëre metas habent, quas transire non audent. In frigidis tamen locis maximè coalescunt. Perdix prope terram volat: quæ cùm in multis sit astuta, in hoc tamen decipitur, quòd siculi posit, caput abscondendo credat se totam latere: & cùm ipsa neminem videat, putat quoque neminem se videre. In hoc quoq; fatua est, quòd alienos pullos, vti adulteri filios putatiuos, fouet & nutrit, more domesticæ gallinæ, cùm eos citius sit amissura, quos nõ peperit: quia loco ouorum amissorũ, vel derelictorum, damnum resarcit in alienis. Veruntamen, vt dicit Ambro. lib. VI. Hexam. fraudis suæ fructum habere non potest: quia cùm pullos suos eduxerit, eos amittit: vbi enim veræ genitricis vocem audierint, quæ oua generauit, relicta ea, ad illam se naturali quodam munere & amore conferunt, quam veram sibi matrem ouorum generatione cognouerint. Capiuntur multis modis, vno videlicet frequẽtiore in terris Aquilonaribus, vt venator serpat sub cute vaccina in terra: quem semina spargentem perdices accedunt securè, donec retibus inuoluant circũquaq; in circuitu ordinatis. Capiuntur & à fistulatore, qui extensis retibus domesticam vnam perdicem offert certamini aliarũ: & ita accensæ rabida libidine accurrunt, & capiuntur. Capiuntur etiam retibus rubeo colore perunctis, cùm venator in frutice clausus eas fistula vocat. Frigoribus compressè volitant ad nemora vasta: sed neq; ibi à venatoribus sunt securæ, propter delicatam escam solidæ carnis earum. Ius perdicum [illegible] stomachum. Morbo etiam regio resistit cerebrũ perdicis in tribus vini cyathis sumptũ. Oculis contusis fel perdicis prodest cum æquo pondere mellis coctũ, & datum. Fel contritum & appositum, valet ad oculorum claritatem restituendam. Oua perdicum æreo vase decocta cum melle, vlceribus oculorũ, & glaucomatis medẽtur, vt Plinius refert. Epar perdicis siccatum, diligenterq; tritum, ac bibitum, epilepticis prodest.

Perdix auis dolosa.

Multitudo maxima in aquilone.

Oua aliena, fouet.

Modus venandi perdices.

Perdices fistula decipiuntur.

Medicinæ ex perdicibus.

De docilitate quarundam Auium.

CAP. XLII.

Aues instruunt ad cantum. Nomina auiũ.

VLTRA prædictas aues, tam terrestres quàm aquaticas, maiori vel mediocri forma, ac proprietate descriptas, plurimæ minutulæ ibidem, etiam valde canoræ reperiuntur: quæ communiter in aliis regionibus suauissimè cantant. Atque vt magis articulatè id efficiant, à præceptoribus instruuntur, sicuti sunt sturni, merulæ, turdelæ, cardueles, & calandra. Sturni autem, etsi in niuibus saltantes præsagiunt imminere tempestates, tamen capti, atq; in cauea tenti, propter gracilem linguæ latitudinem, facilimè instruuntur ad cantum, vt Vincen. in specu. nat. lib. XVI. cap. CXL. attestatur.

Sturnus.

Auis est nigri, et cinerei coloris, cum quibusdã respersis maculis generata. Nisum insidiantẽ, & subtus volãtem stercoribus opprimunt, atq; in arenis paludibusq; sedent.

Merula.

Merula, quæ IX. voces, quibus omnis cantilena componitur, quasi inimitabiles habet, gloriabunda in hominum præsentia canit, verno præsertim tempore, quia hyeme balbutit. Nigra, croceis pedibus, & ore, melior est, quàm alia cinerei coloris.

Candida.

In Achaiæ partibus candida inuenitur. In Septentrione ante glacierum recessum mirè cantat, à verno æquinoctio vsque post solstitium æstiuale.

Turdela.

Diligit habitare in paludibus, ac vastis syluis. Turdela magnitudinem, & ferè colorem turdi præferens, vere canit voce mira, & multiplici. Domesticatur veluti cæteræ aues, vt melancholiã leuet. Vincen. in spe. nat. lib. XVI. cap. CXLII.

Carduelis.

Carduelis ædiculis clausa, cornu suspensum rostro trahit, vt bibat, pedibus pro manibus vtens: sed post potum inordinatè cadere sinit: in quo mirum videtur, quòd natura huiusmodi auibus eam astutiam concessit, quam nec boui, nec magnis animalibus voluit impartiri, vt y[illegible]ulo in bibendo supponat pedem, ne cadat, & illicò rumpatur.

Calandra.

Calandra est auis parua, propè consimilis alaudæ, colore fusca, plumis despecta, sed mira modulatione vocis. Audientes lætificat, omniumq; auium voces expressè imitatur. Itaq; quando capta ergastulo includitur, ibi quoque captiuitatis, & calamitatis suæ oblita, vix vnam diei horam sine cantu præterit: adeoq; spatiari diuersis auium cantibus gaudet, vt nec de se solicita sit.

Adhuc

Adhuc de Auibus sonoris, quæ in extremis oris Aquilonis reperiuntur.

CAP. XLIII.

IN primis philomela occurrit, quæ, vt omnibus notum relinquitur, auis est parua, dulciter cantans, voce quàm corpore maior: potius vitam, quàm cãtum victa deponit, multiplicem ædens sonum, inflexum, grauem, acutum, leuatum, depressum, & circunflexum. Aduolat cantantem, vt tacitè edocta vincat eandem: seq; se inuicem prouocant, quasi in genere omnium musicorum instrumentorum. Breuiterq; (vt Plin. lib. X. cap. XXIX. assent) omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, & non iidem omnibus, sed sui cuiq;. Animoso certamine canunt. Meditantur aliæ iuniores, versusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusq; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensiõ. Refert eodem loco Plinius, candidam dono datam fuisse Agrippinæ Claudii Principis coniugi: iussas canere cœpisse, sæpe anteà visum. Habuit & turdum Agrippina sermones hominum imitantem: immò & Cæsares iuuenes sturnum Latini Græciq; sermonis docilem. Carduelis prædicta vescitur semine papaueris, rutæ, aut cannabi: quorum cortice extracta, puram medullam eligit in escam. Comedit & minimas nuces, eodem modo nucleos à pelle excorians. Multa sunt genera huius auiculæ: tria tamen præcipua in Borealibus terris. Quoddam enim genus dorso cinereum, lateribus croceum, capite anteriori rubeum. Quoddam paruum, & croceum. Tertium verò in pectore totum est rubeum, ac flammeum. Quartum genus cinereum in dorso, & in pectore croceum, residet in lino dulciter canens, aut arundine exili.

Philomela.

Differentiæ sonorum.

Cantus sunt diuersi.

Agrippina Claudii cõiunx.

Sturnus Græcè Latineq; locutus.

Omnia hæc genera gregatim volant, facilimeq; per viscum virgis impressum ad hastam, vbi vlula (quam omnes persequuntur) sedet, capiuntur. Remanent semper in Aquilone, etiam sub asperrima hyeme: in qua non deerit eis victus. Deniq; sciendum est, q; aues paruæ, præcipuè tempore coitus, sint cæteris loquaciores.

Auium genera gregatim volantia.

Vlula vexatur ab auibus.

De diuersis Auibus natura contrariis.

CAP. XLIIII.

Lãdzrygga ſylua ſub pọlọ Aues ignotæ.

REPERIVNTVR etiam plerꝙ aues diuerſæ ſpeciei, magnitudinis, & coloris in vaſta ſolitudine verſus polum Landzrygga dicta, id eſt, terræ dorſum: quarum præſentia ſolis aſpectibus aucupium ſine vlteriori naturæ notitia offertur. Peregrinæ ſunt à vicinioribus Scythiæ deſertis per terras & maria peruenientes, verno præſertim tempore, vt rupes hominibus inacceſſas, ſobolem productura inhabitent, atꝙ autumno recedant. Nec aliquæ niſi captiuę relinquuntur: inter quas quædam apparent diſcolores, à vertice emittentes antrorſum plumas albas, totum caput tegentes: acutiſsimaſꝙ vngulas quantitate aquilæ habentes: ac ex ſerpentibus, & muribus victum quærunt. Videntur præterea aues candidæ toto corpore, præter caudam, quæ fuſco eſt, & rubeo commixta colore, coruo maiores: quæ buſones, ranas, beſtiaſꝙ ventre natas comedere viſæ ſunt: ideò aucupes ab illis abſtinent intercipiendis. Præterea aliæ, vt vlulæ, ſed luce volantes, in putridis arboribus habitantes apparent. Admiratur Plinius lib. X. cap. XXIX. miram naturæ differentiam: quia alia aliis locis negat, tanquam genera fruticum, frugumue, ſic & animalium: non naſci, translatitium: inuectа emori, mirũ. Quid eſt illud vnius generis ſaluti (noctuæ videlicet in Creta) aduerſum? quæue eſt iſta naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbuſto agro, ad quem ciconiæ non tranſmeant. Picus Martius in Tarentino agro negatur eſſe. Perdices non tranſuolant Bœotiæ fines in Attica: nec vlla auis Achillis ſepulchrum infeſtat in Ponto. Nec Herculis ædem Romæ in foro Boario, muſcæ, aut canes intrant. Non tamen hic negat Plinius inuectitias (teſte Theophraſto) in Aſia eſſe columbas, pauones, & coruos, ſicuti ſuperius dictum erat de pſittacis, ſeu papagallis. Alia eſt etiam admiratio, quòd quædam mutant colorem & vocem certo tempore anni, ac repente fiunt aliæ, vt grues, quæ ſenectute nigreſcunt. Merula ex nigra rubeſcit. Turdis color æſtate circa ceruicem varius, hyeme concolor. Sunt etiam aues anate maiores, verſicolores, quæ canum latratus per om-

Aues candidæ.

Vlulæ ĩ die volantes.

Rhodus aquilã non habet.

Aues q̃dam mutãt colorẽ, vocem et mãſionem.

per omnia imitantur: item aliæ boum mugitum. Item aliæ, quæ equorum hinnitum faciunt, vt à pascuis abigant inimicum.

De Auibus ignoti nominis in Lacu albo.

CAP. XLV.

ACVS albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moschouitas versus polum Arcticum situs, dominiorum & gentium terminos habet, longus & latus, adeoq; piscosus, vt quibusuis piscatoribus, æstiuo præsertim tempore, exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam prouisionem ex eius abundantia facturæ per totum annum. In eo lacu, & penes eum habitant infinitæ species auium, continuum garritum ferè sex mensibus sub clarissima luce dierum ac noctium, vsq; ad graue fastidium emittentium. Quædamq; earum ignoti nominis sunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæstum. Opus enim est in his regionibus frigidissimis, pro arcendo gelu vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduentitiis viatoribus, qui talibus asperitatibus non sunt assueti. Cernuntur hic diuersorum hominum habitus, in nauibus (Strudzar, & Haapar dictis) Moschouitarum scilicet, Finnonum, & Scricfinnorum, quibus stante regionum pace, pacifica est compiscatio incunda, vt nulli (quod mirum est) iniuria pro quæstu, seu captura piscium, aut auium irrogetur: nisi furto (quod raro accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falsificatum. Gens enim illa Moschouitica more Græcorum astuta est, & varia in verbis. Videntur etiam aues onocrotali, saccum sub gutture habentes, ne & deesse videatur inexplebilis auis: de qua suo loco, sicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anseres reperiuntur.

Lacus albus.

Lacus inexhaustus piscibus.

Quæstus ex plumis.

Remedia arcendi frigoris.

Furta rara propter lucem.

De auibus Alle alle dictis.

CAP. XLVI.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, immò & in aliis finibus maris Bothnici, ac Suetici, quod tempore æstiuo nunquàm intermissa voce clamitat, Alle alle: vnde propter hoc vbiq; ab incolis aues illæ Alle alle appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndiq; scaturientes, multarum, ac magnarum volucrum (prout priori cap. dictum est) tanta multitudo reperitur, vt quasi spatiosa littora, & vasta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, siue cornices anguillarum, morfices, ac mergi, anates duarum specierum, & cygni, præter minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores facilius ob grauem tardumq; volatum, duobus vel quatuor cubitis super aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis scopulis, velut in sularum ianuis, in vtraq; ripa hastis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis sursum deorsumq; repentè mobilia redduntur, vt agmine magno aduolaturas aues depressis, subitoq; leuatis in obliquum casum retibus inuoluant: quod necessariò auibus illis euenit, ob grauem tardumq; volatum, quem recto & lineari motu seruant institutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliæq; aues quandoque retibus huiusmodi subiiciuntur. Hæ igitur aues nigræ, & pigræ, siue natantes, siue volantes, semper Alle alle vociferantur, quod Latinè sonat Omnes omnes, etiam quando retibus sunt inclusæ: quam vocem itriforiam solicitus auceps interpretatur, quòd nequaquàm omnes habeat in sua potestate, neq; vnquam per retia quoque sexcenta sit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in scopulis Suetiæ, & Gothiæ superioris, licet non tanta, vt in lacu prædicto, aliisq; fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vasculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appensis: in quæ anates præcipuè sese recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infestationem patiuntur. Item capiuntur & visco, præsertim paruulæ.

Aues Alle alle dictæ.

Corui marini.

Modus venãdi aues atris retibus.

Volat' linearis.

Aues nigræ & pigræ.

Aues capiũtur ĩ cophinis &c.

De Vpupis

De Vpupis, & aliis Auium generibus.

CAP. XLVII.

VPVPAE quando ad Septentrionales campos ſtato tempore è regionibus alienis adueniunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena, & clamore, ob ouorum, aut pullorum cuſtodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes. ac cæteras beſtias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus, ac picis, & monedulis eſt. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Domeſticata venando muſcas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quòd & nepæ campeſtres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ tranſuerſo volatu, citatoq; ſorti ſonitu, imbres illicò adeſſe præſagiunt. Item nepæ maiores longiſsimis roſtris pluuiam adeſſe prædicunt: ita & pici arborum. Eſt etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, variis pennis ornata, crocco, albo, nigroq; diſtincta colore: hæc creditur ſolo aëre viuere (quod omnino Albertus negat) licet pinguis ſit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirãt. Vincentius lib. XVI. cap. XXXIX. citato autore de nat. rerum, loquitur de auibus paradiſi pulcherrimis, quòd neſcitur vnde veniant, aut quò vadant: non enim origo earum, vel propagatio videtur, ſed certis temporibus congregatæ, terras quas inhabitant, alio migraturæ relinquunt, ac iuxta Alber. de tempore in tempus loca mutant. Item auis eſt acanthis dicta, quæ equos edit, & perſequitur. Similiter & alia Aſſalon dicta. Auis ſubis, apud Nigidium ſic appellata, aquilarum oua frangit, vt refert Plin. lib. X. cap. XLIII. Sunt & apodes, quæ carent vſu pedum, multum volantes, de ſpecie hirundinum. Nidificant in ſcopulis: & hæ toto mari cernuntur, continuoq; naues ſequuntur à terra recedendo, atq; ſemper eas circũuolitant. Item è volucribus ſolæ hirundines indociles ſunt, & è terreſtribus animalibus mures nil addiſcunt: cùm tamen leones iuga ſubeant, ac onagri, ſeu alces, plauſtra pertrahãt. Quędam aues nullam, niſi in nido retinent quietem: aut pendent, aut iacent. Et ingenia æquè varia, ad paſtum maximè.

Vpupa auis gemebunda.

Vulpes prodit clamore.

Nepæ equarum cuculi dictę.

Auis pluuialis.

Modus aues venandi fuſtibus.

Aues paradiſi.

Acanthis.

Aſſalon

Subis.

Apodes.

Hirundines indociles.

De Auibus nocturnis, & earum cibis.

CAP. XLVIII.

Bubo.

NON putaui fas esse, præterire nocturnas volucres, quia vt reliquæ supradictæ, ita & hæ ad decorē vniuersi à summo Creatore sunt productæ. Offertur autem in primis bubo Septentrionalium tenebrarum obseruator, auis diri ominis, vt Virgilius asserit:

Ignauus bubo dirum mortalibus omen Affert, &c.

Lunam tamen clarissimam intuetur, vt aquila solem. Sed quia visum in meridie habet debilissimum, coruos sustinet hostes atrociores: verùm sibiinuicem adFurtū alternatū uersantur in nidis. Nam vti coruus meridie comedit oua bubonis, ita bubo
Generatio rapax nō decrescit. oua corui de nocte: neq; sic decrescit generatio rapax. Cæteræ etiam aues bubonem deplumant, verùm resupinus fortissimis vnguibus se defendit, maximè minoris generis bubo: maiores verò in rupibus, & desertis, & vmbrosis arboribus tempore:
Descriptio bubonis. præsertim æstiuali manent, cùm hyeme arcibus, ac turribus Ecclesiarum horrisonam semper ingerunt vocem. Visum habet flammeum, aures cuneatis plumis eleuatas, vngues acutissimos: nunquàm volans quò libet, sed transuersus aufertur.
Otis. Otis est auis bubone minor, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus. Aliarum auium imitatrix, ac parasita reputatur, et saltatrix: & facilè capitur. Mures persequitur, quia
Aues nocturnæ lucernis capiuntur. cadaueribus, & carnibus viuit. Capiuntur hæc nocturna auium genera per lucernas accensas in horreis rusticorum: ibi enim congregantur, ob quæstum, & pastum murium latitantium. Mortua otis in stabulis super equos suspensa, creditur eos ab
Vlula. ægritudinibus præseruare. Vlula est auis à planctu luctuq; nominata: cùm enim clamat, fletum imitatur. Augurum iudicio ad dexteram volans, & tacens, prosperVespertiliones. ritatem significat: gemens tristitiam. Vespertiliones aues agrestes, pedes auium habent, cauda carentes, alas mēbranaceas è corio indistinctas: dētibus vt mures. Victum nocte quærunt. Pullos pariunt lacte nutriendos: quod nullis aliis volucribus est concessum. Vbera admouentes, teste Plin. lib. X. cap. LXI.) gemellos volitant amplexæ
Caprimulgi. infantes, secumq; deportant. Culices gratus eis pastus. Caprimulgi nocturni fures sunt, interdiu visu carentes. Pastorum stabula intrant, caprarumq; vberibus aduo-

lant

sant propter suctũ lactis: qua iniuria vber emoritur, capriscp cæcitas (quas ita mulsere) oboritur. De die manent in petris. Noctua glaucis oculorum pupillis tenebras non sentit, quia obscuriore nocte volatum habet crebriorem, & hunc inoffensum. Sole exorto visus eius hebetatur. Noctua contraria est apibus, vespis, crabronibus, & sanguisugis. Strix est auis nocturna, à sono sic dicta. Lucanus: Noctua. Strix.

Quid trepidus bubo, quid strix nocturna queruntur.

Plura qui videre velit de auibus nocturnis, videat Volater. lib. XXV. & Plin. lib. X. cap. XVI.

De Vulturum differentia, & proprietate, quos Aristoteles & Plinius Aquilas appellant.

CAP. XLIX.

QVANDOQVIDEM suprà eod. lib. aquilarum genera diuersa secundum Albertum, quæ frequentius in Septentrionalibus oris reperiuntur, demonstrata sunt: hic vulturum (quos Aristoteles et Plinius aquilas appellárunt) differentiã, ac proprietatem inseredam esse duximus. Quòd autẽ ab his, alioquin primas tenẽtibus, in aãlium proprietatibus describẽdis dissentimus, maximè autoritate Alberti Magni mouemur, cui ora Aquilonaria magis fuere cognita: qui etiam sibi aquilarum naturam apud nos cõmorantium intimius perspectam habens, in hunc modum lib. XXIII. de Animal. scribit: Scias quòd Aristoteles, & quidam Philosophi alii aquilam, & vulturem in idem genus auis ponunt, aquilam quidem ab acumine, vulturem autem à volando & capiendo nominantes: propter quod quidam dicunt nobilissimum auis genus esse vulturem. Hactenus ille. Vulturum igitur sex genera, videlicet pygargus, qui ab albicante cauda dicitur, ac si albicillum nomines. Hic gaudet planis, & lucis, & oppidis: hinularius etiam à nonnullis cognomine appellatus: montescp, ac syluas suis fretus viribus petit. Aliud genus magnitudine secũdum & viribus, plangus aut clangus nomine, saltus & conualles, & lacus incolere solitũ, cognomine anatarius, & morphnos à macula pennç: hunc Homerus in exitu Priami percnon vocat. Est & tertium genus, colore nigricãs, vnde nomen accepit, vt fuluius vocetur, Græcè melænaëtos. Hic magnitudine minimus, sed viribus omnium præstantissimus est. Colit montes, ac syluas: & leporarius, eò quòd propriè interficit lepores, cognominatur. Hic solus bono nutrimento fœtus suos alit, atcp educit: hic denicp pernix, intrepidus, strenuus, quippe qui non clangat, aut murmuret, citocp venetur. Aliud etiam est genus, ab alarum notis, quæ malæ sunt, percnopterus, aliàs oripelargus appellatum. Hic est capite albicante, corpore maiore, quàm cæteri adhuc dicti: sed breuioribus alis, cauda longiore. Huius quantitas, quàsi aliorum vulturum medietas, vulturi nanque speciem plenè refert: subaquila, & montana ciconia cognominatur. Manet in locis multarum arborum. A coruo, cæterisçp alitibus capitur: grauis est enim, victucp iners. Ex naturali malitia exanimata fert corpora: iciunæ semper auiditatis, & querulç murmurationis. Porrò aliud genus vulturum est, quod haliætus, hoc est marinus vocatur, ceruice magna & crassa, alis curuantibus, cauda lata: moratur hic in littoribus & oris. Accidit etiam huic sæpius, vt cùm ferre quod ceperit nequeat, in gurgitem demergatur. Hunc etiam Plinius lib. X. cap. III. inter vulturum genera recenset, & ex eis vultures procreari affirmat. Denique aliud genus gnesium, id est

Aquilarũ genera diuersa.

Vultures à quibusdã aquilæ appellati.

Arist. aquilã, & vulturẽ peadẽ aue posuit.

Vulturũ 6. genera.

I. Pygargus.

II. Plãgus siue clãgus.

III. Melænaëtos.

IIII. Percnopterus, aliàs oripelargus.

V. Haliætus, siue marinus.

VI. Gnesium.

verum, germanumq; appellant. Vnum hoc ex omni vulturum genere esse veri incorruptiq; ortus creditur: cætera enim genera & vulturum, & aquilarum, & accipitrum, & minutarum etiam auium, promiscua, adulterinaq; inuicem procreant. Maximus omnium vulturum hic est, quia cæteros vel sesquialtera portione excedit. Colore est rubeus, conspectu rarus, more eius, quem suprà cymindem intra accipitrum genera vocari diximus. Vnum par vulturum occupat magnam syluam: vnde fit, vt etiam pullos suos à nidis expellant, & longè fugent, æmulos scilicet rapinæ, ne vllo pacto vicinos habere patiantur. Demum senescentibus rostrum superius accrescit, incurvaturq; subinde magis magisq;, vt tandem fame intereant. Erythrotao Septentrionalis, vulturi haud dissimilis, grauis corpore & pondere, capitur in terra, vt refert Plinius lib. X. cap. XXII.

Vulturum par magnã syluã occupat.

Vultures senescẽtes fame intereunt.

Erythrotao quo mõ capitur.

Adhuc de Vulturum generatione, & pietate.

CAP. L.

Vulturum generatio.

LEGIT beatus Ambrosius in Hexameron lib. V. cap. XX. in generatione vulturum non interuenire concubitum, & forte coniugali minimè misceri, atq; ita sine vllo masculorum concipere semine, & sine coniunctione generare: natosq; ex his in multam ætatem longæ vitæ procedere, vt vsq; ad centum annos vitæ eorum series producatur, nec facilè eos angusti æui finis excipiat. Et ita generatio eorum susci pitur introducta. Pietas autem horum animalium ab alio graui autore Cassiodoro libro II. Epistolarum sic adduci, & accipi potest, vt inde eliciatur excelsa illa virtus, quæ generosis hominibus, maximè supremis principibus, inesse probatur. Ait enim Rex Gothorum Theodericus, vulturum pietatem commendans, atq; detestans crudelitatẽ famulorum, qui dominum suum turpiter interemerunt, atq; inhumatum (omissa funeris reuerentia) indignè abiecerunt, vt seueriſſimè castigentur: quatenus qui exemplis prouocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor, pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana cõditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestum, sed magis accipitrem, vitam plumigerũm auium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoq; suo pondere periclitantibus nititur subuenire: & homines parcere nequeunt, cuius se genus esse cognoscunt. Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: serui maluerunt occidere, qui eos superstes consueuerat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Aetas vulturum C. annorum.

Pietas vulturũ.

Pietas in auibus inuenitur.

Homines pcere nequeunt.

Serui dominos occidũt, à q̃b' enutriuntur.

De Cuculo, & multiplici genere Picorum.

CAP. LI.

EST etiam in Aquilonaribus syluis optatæ lætitiæ annuntiatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa principium Maii erumpens in vocem sonoram: quam ferè in finem mensis Iulii continuat. Sed hoc in vastis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus molestantes, eò quòd & ipsa coccyx Græcè dicta) aliis sit insidiosa. Nidum enim proprium non facit, sed in alienis', palumbi scilicet, alaudæ, vel passeris solitarii, ponit sua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui à testa exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocãt nutricem: quæ specie & forma impinguescentis sobolis gaudens, fœtus suos damnat, atque absumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipse coccyx à suo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Nulla auium carnis dulcedine superat coccycem: quæ & frigidissimæ est naturæ, vt Aristo. lib. VI. de animal. cap. VII. placet. Albertus dicit hanc auem minimè æstate colligere, quę sit hyeme comestura: sed latitat in concauitatibus arborum, aut cauernis terrarum, plumis spoliata. Quandoque etiam autumno capta hæc auis, educatur in vaporariis, vt quasi species falconum, ad venandum aptari possit. Sed degeneris naturæ suæ non oblita, deuorat omnes occurrentes domesticos pullos: & ob hoc postea occiditur. Alio autem tempore ponit vnum ouum in nido sulicæ, & eius oua fugit: illa verò futuri euentus ignara, sedulò fouet ouum, pulloq; producto ab eo necatur. Mirabile quoddam de cuculo refert Albertus lib. XXIII. quo quis loco primùm audiat alitem illam, si pes dexter circũscribatur, ac vestigium id effodiatur, hanc terram interimere pulices, vbicunq; aspergatur. Præterea picorum genera plurima sunt in Aquilone, magnitudine monedularum, asperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi sunt, rubeam habentes cristam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore respersi, signa asperioris hyemis venturæ gemitu prænuntiantes.

Cuculus.

Coccyx.

Pulli pducunt alieno labore.

Caro coccycis dulcissima.

Cuculus errore fouet, captus pro specie falconum.

Mater necatur à pullo.

Picorũ genera varia.

De Prognostico diuersarum Auium.

CAP. LII.

MATISSIMO terrarum spatio incolis Septentrionalibus per maxima loca habitantibus, hæc suppetit ratio venturos euentus cognoscendi, præsertim in natura auium terrestrium, & aquaticarum more augurum, qui ex gestu, motu, volatu, voce, & garritu auium, futura prædicunt. Aues enim aquaticæ in terram volantes, procellam: & terrestres si ad irrigua, & loca palustria transuolant, serenitatem portendunt: de quibus in extenso Plinius loquitur lib. XVIII. cap. vltimo.

Prognostica q̃ nã ex auibus cognoscenda.

Aues aquaticæ.

Alauda cantu imminentem auroram prænuntiat.

Alauda.

Anser continuo clangore diras tẽpestates, pluuiamq; aqua se spargens prædicit. Pectore verò puro, & candido, postq̃ lixus vel assus est, significat immensum frigus.

Anser.

Anates. Anates se sæpius balneantes, & mergentes pluuiam notant.

Ardea. Ardea nubes petens imbres, et procellas præsagit: dumq; mediis arenis tristis insidet, diras tempestates.

Bubo. Bubo noctis monstrum, in vrbe visus solitudinem imminere demonstrat.

Cornices. Cornices contra aquas clamantes, & aqua vel niue se perfundentes, copiosum imbrem præsagiunt, prout Isidorus allegat: Tunc cornix plena, pluuiam vocat improba voce, insidias etiam bestiis, vel hominibus paratas, aliaq; plurima mutabilitate vocis ostendens.

Coccyx. Coccyx eiusdem naturæ est cum cornice, fereq; garritu idem designat.

Coruus. Coruus est citissimus mutationis aëris nuntius: & alia crocitationis voce prophetat, quia LXIIII. voces formare dicitur, teste Fulgentio: alia voce auram tranquillam, alia tempestuosam, alia niuem, alia densam nebulam monstrat.

Cygni. Cygni à terra auolaturi, sublimiori volatu incolis relinquunt horrendum frigus, aliàs æstate nautis bonum omen, vt Aemilius ait:

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia non se mergit in vndis.

Ciconiæ. Ciconiæ horas diei crepitatione rostri diuidunt: quod & Iordanes de Attila Aquileiam obsidente, & vincente attestatur.

Dossrinæ aues. Dossrinæ alpiũ Noruegiæ aues, vti varię & mirabiles sunt, ita incolis mira ostẽdũt.

Diomedeę aues Diomedeæ aues Græcis tantummodò adulantur.

Herciniæ aues. Herciniæ syluæ aues, lucentes frequentiori volatu, tenebras densiores signant.

Fulicæ. Fulicæ, seu fuligines clangore tempestates præsagiunt.

Gallus. Gallus noctis horas cantu diuidit: eoq; frequẽtius reiterato, frigus præsagit.

Grues. Grues circulari volatu in sublimi aëre serenitatem, humili autem tempestatem, præsertim ad mediterranea tendentes, & clamore pluuiam præsagiunt.

Hirundo. Hirundo deferens culmina inhabitare, eorum casum portendit: volatu aquas percutiens, tempestates: altè nidificans, in montibus tutè seminandum: humiliter, in vallibus ruricolis signat.

Ispidarũ pelles Ispidarum pelles & plumæ, parieti infixæ mutationem aëris, veluti coloris, ostentant: & Alberto teste, hæ aues custoditæ, thesaurum augere creduntur.

Lagus. Lagus ludens super aquas, tempestatem præsagit.

Mergus. Mergus à mari fugiens, grauissimam imminere tempestatem ostendit.

Meanta. Meanta tempestate imminente plus solito clamat, gaudetq; se præda submersorum posse satiari.

Noctua. Noctua in imbre garrula serenitatem, & in sereno tempestatem signat, voceq; importuna mortem imminere præsagit.

Nepa. Nepa gemebunda voce per aërem volans, nebulas densas, & pluuias signat.

Otis. Otis in culmine domus, vel turribus, ridenti filis cùm audit, fortissimũ frigus ostẽdit.

Pica. Picam cõem continuato garritu, lętos aduentare hospites, vbiq; signare receptum est.

Querquedulæ. Querquedulæ ferè omnes aquaticæ, quarum quædam species quercus aridas inhabitant, pauco vel multo garritu aëris mutationem significant.

Sturnus. Sturnus aurora surgente nimium murmurans, pluuiam: parum verò garriens, serenitatem præsagit.

Turdi. Turdi niuibus se balneãtes tẽpestates, et niuiũ casus vehemẽtiores imminere ꝓsagiũt.

Vlula. Vlula clamans tristitiam, silentio verò prosperitatem significat.

Vultures. Vultures agminatim volantes, strages hominum quò volant ostendunt.

Adducit etiam Volat. lib. XXV. plura alia volucrum signa, futuræ mutationis temporum, & elementorum, &c.

LIBRI XIX. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE PISCIBVS.
LIBER XX.

PRAEFATIO.

BSOLVTIS præcedenti libro terreſtribus atq; aquatilibus auibus, eò relaxatur rerum ordo, vt ad natatilia in gurgite, vel fluminibus viuentia deſcendatur, videaturq; quid in aquis Septentrionalibus producitur, quod præter vitæ ſpiraculum parum commune in forma, vel proprietate habeat cum cæteris beſtiis aliarum aquarum, & regionum. Habent enim lacus & amnes Aquilonares, adeò multiplices piſcium ſpecies, in figura, qualitate, & quantitate ab aliis diſtinctas, vt delectabilius eſſet vti eorum ſapore, quàm altercari de nominum appellatione. Intuitus aliquando ſum forum piſcarium abundantiſsimum Venetorum: ſed vix quatuor, aut quinque piſcium genera, ſcilicet Iucios, tenchas, anguillas, orches, ac ſquatinas reperi, quæ comparari poterunt Aquilonaribus piſcibus multiplici varietate diſtinctis: quorum veriora nomina ſi Latino, vel Græco ſermone elici, aut indicari nequeunt, veniam facilimè merentur ſapore gratiſsimo, quando parum famelico ſtomacho de nominibus, vel æquiuocis (cuius nominis, vel generis ſunt) ratiocinari proderit, vbi delicatius præparati, ac oblati iucundius exhilarent ſuos inquiſitores. Nec fide carebunt, ſi inſoliti ſunt aut inuiſi: quia in lib. De animal. conformi eium ſententia dicitur, diuerſa aialia ſua propria ſortiri loca, vt leones in Libya, & rangiferi in Suetia: ita & de auibus, piſcibuſq; veniet vbilibet exiſtimandum. In contemplatione enim naturæ nihil poteſt eſſe ſuperuacaneũ, nihilq; incredibile conceditur intelligendum, vt vnicuiq; exiſtimatio ſua ſalua ſit, quando conformionibus cauſis & rationibus approbata fuerit, atq; rerum experientia corroborata. Cum Iſidoro tamen animaduertendum eſt, quòd beſtiis, & volatilibus prius (tanquam anteà viſis) nomina impoſita ſint, quàm aquatilibus: & his, cognito eorum genere ex ſimilitudine terreſtrium animalium, aut ex ppria ſpecie, natura, moribus, coloribus, varietate, & ſexu noia data: ſi ſimilitudine, vt ranis, vitulis, leonibus marinis: ex moribus terreſtrium, canibus, vulpibus, lupis, in aquis exiſtentibus, eò quòd improba voracitate ſua alios deuorant, vel perſequuntur: ex colore, vt vmbris, auratis, aureisvellis: ex varietate, vt trutis, boctibus: ex figura, vt orchibus, rotis, ſerris: ex ſexu, vt muſculo, eò quòd ſit ipſius balenæ maſculus, cuius coitu concipit, producit, & lactat fœtum. Sed de his, & ſimilibus particularius ſequenti libro XXI. de piſcibus monſtroſis pluſima ſucceſsiuè oſtendentur, vt interim via aperiatur ad loca piſcibus magis abundantia.

Piſcium ſpẽs i aquilone multiplices.

Piſces Venetorum multi, ſed diuerſi ab aquilonaribus.

Piſciũ ſapores potius q̃ noia attendenda.

Aialia diuerſa loca congrua ſortiuntur.

Exiſtimatio ſua vnicuiq; ſalua

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantissima eius piscatura.

CAP. I.

Bothnia', id est fundus vasis

BOTHNIA, quæ sinum Gothicum, siue Suæticum ad Septentrionem terminat, latissima est terra, diuisaũ tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piscatu maximè viuunt: non quòd agrum sterilem habeant, sed quia tanta est his copia piscium optimorum, vt in omnium necessariarum rerum permutationẽ abundè sufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: siquidem ex Hispania, ac Lusitania optimum vinum, & sal: ex Anglia, & Flandria pretiosum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum supellectilem & ornatum, præter domesticum cultum: ex Suetia, & Gothia triticum, siliginem, hordeum, & omne genus necessarii leguminis illuc nauibus aductum, comparant. Omne littus, insula, sinus, amnis, riuulus illic exuberantem piscium copiam toto anno, maximè tempore æstiuo, quo omnia ibi amœnissima sunt, præbet. Insulæ circa maris littora plurimæ sunt, & iucundissimæ: quæ herbis, arboribus, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuersi generis suauis concentus: piscium mira varietas, sese super vndas ludendo efferentium: piscatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari: nullum pernicioſum reptile, aut formidabile animal propè in terra: nullæ tenebræ tempore totius æstatis: nullus ardor solis: aër salubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum est in tanta locorum, & temporum amœnitate, ac licentia, nullum turpis lasciuiæ facinus admittitur: castus, & verecundus inter homines vtriusq; sexus conuictus: nec incestus, nec fornicatio, nec adulterium fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud simplices illos populos, vt ipsorum castimoniæ multi in lege diuina doctissimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id est fundi maris) vndosus, & profundus amnis: qui duobus ostiis fertur in mare, relicto in medio breui spatio, in quo fundatum est oppidum, quod Thorna, id est

Copia piscium maxima.

Merces exoticę

Merces internæ

Insulæ plurimę

Amœnitas singularis Bothniæ.

Turpitudo nulla in populo.

Ignorãtes vitia beatiores.

Thorna oppidum.

turrita

turrita insula dicitur: cuius latitudinis eleuatio est circiter 82. grad. longitu. 42. Est autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo situatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu suppolari, quàm est hæc Thorna. Ad ipsam enim confluunt Rulsi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienses, Finni, Sueci, Tauasti, Helsingi, & complures alii, ex partibus Noruegiæ, per altissimos montes, & vastas solitudines, ac Iempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatissimis fluuiorum casibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum instar ceruorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus consperla niuibus iuga montium citò superant, celeriq; allapsu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

Thorna emporium valde frequentatum.

Nomina gentiũ

De multitudine Piscium huius Emporii.

CAP. II.

COMPORTATI pisces diuersarum specierum ex piscaturis superiorum fluminum in hunc locum, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis fasciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic est vsitatius: & præterea in maximis vasis sale conditi pisces, seu alio modo suauioris saporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc insulam frequentiorem nauigationem Holmenses, Aboënses, Raugmenses, & Eregrundenses, quotannis in maximo capiendo lucro instituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eò quòd gens illa nummos non æstimat) sed commutatione rerum necessariarum, prout libro IIII. cap. V. fuit enarratum, distrahunt. Et id quidē fit, quia ad hoc emporium ob populi simplicitatem, ac credulitatem, plerũque à dolosis mercatoribus importata moneta, deprehensa fit falsa, vafro præsertim ingenio Moschouitarũ, qui illuc circa æstiuale solstitium (vti ego M. D. XIX. vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquãdo inter distantes aquas portantes, concurrere solent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinã illicò recipit vltionem, prout superius lib. VI. cap. XIII. clarius patebit intuenti: vbi etiam de damnis viliſſimæ monetæ plura dicuntur.

Rerum cõmutatio vbi exercetur.

Piscium diuersitas.

Nomina locorũ

Nũmi quo in loco nõ æstimantur.

Moscouitarum gens astuta.

Dolus punitur

De piſcatura Salmonum.

CAP. III.

Salmonũ piſcatura vberrima

IX alicubi in tota Europa vberior ſalmonum piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus Lappones, è quorum montibus & terris, vaſtiſſima flumina dulcium aquarũ deſcendunt: contra quæ pulcherrimo ſpectaculo, quaſi milites micantibus armis, ſub ſolari æſtu aſcendere videntur ſalmones, tanto præſertim agmine, vt ſuperiores montium aquæ prædam reſeruent piſcatoribus ſuis. Dicitur nanque ſalmo à ſaltu: caudam enim ore replicat, & reflectit, firmiter eam ore tenens, donec ſaltus agilitate locum abruptum conſcendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à propoſito non deſiſtit, quouſq; dulcibus aquis (quas auidè deſiderat) reficiatur: ac poſteà viciſſim deſiliendo, ad nota domicilia intra cauernoſas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim ſalſis, & dulcibus aquis. Creſcit hic piſcis in longitudine VI. vel VII. pedum, magno præualens robore, ſed ponderoſus & grauis: omniſq; quam habet agilitas, à potentia virtutis eius eſt potius, quàm à leuitate corporis. Hic, vt dicit Plin. lib. IX. cap. XVIII. olim præferebatur omnibus piſcibus marinis, & maximè in Aquitania. Carnes eius rubeæ ſunt: quæ licet dulces & gratæ ſint, valde tamen ſatietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum eſt recentes auidius ſumptæ. Dum verò ſale condiuntur, gratiores æſtimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptæ, ad ſuperioris Germaniæ partes vſq;, primùm nauigiis, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piſcium, quantũcunque capiatur, deficere videtur in loco natiuo ſuo. Vidi enim ego circa æſtiuale ſolſtitium in extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tantò numero extrahi, vt ſortiſſima retia rumperentur. Nititur enim hic piſcis, dum ſentit ſe retibus preſſum, omnibus viribus ſe liberare, caudam ad os applicando, vt circulari ſaltu exiliat: idq;, licet tardus ſit, & piger ob ſuam pinguedinem, celerrimè oſtendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno, & Viſtula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur ſalmones: hiq; fumo querno ad gratiſſimum ſaporem indurantur, prout

Salmo à ſaltu dictus.

Salmo 6. vel 7. pedum longitudine.

Carnes ſalmonis rubeæ.

Sapor falſus gratior.

Modus exiliendi à retibus.

Salmonis cordi utiſſimè viuit Sal. Germanici

tur, prout & generaliter fieri solet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Ostrogothorũ ac Vestrogothoꝝ, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in plerisq; locis XX. vel X X X. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Vestrogothos in ꝓuincia VVermelandia dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarum, centum millibus passuum in longitudine, & X L. in latitudine patet, cui nomen Vener est: in quem XXIIII. magna flumina à montibus Noruegiæ illabuntur, vnum solum exitum versus Meridiem habentia: qui Trolhetta, id est, dæmonum caputium appellatur. In fluminibus illis recentibus in maxima copia salmones capiuntur: inq; genere suo maxima producunt oua, cicerculas, vel pisa in quantitate superantia, ac maculas nigras in cute respersas habentia cum magno decore. Maximus deniq; horum piscium, vbicunq; capiuntur, quæstus est, & adhibito ingenio capiendi maior indies excrescit.

Salmones Gothici.

Lacus C. millĩ passuum.

Flumina 24 fluunt in vnũ lacum, ac vnum exitum habẽt.

Salmonum oua

De piscatura Vitulorum marinorum.

CAP. IIII.

VIA in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, siue phocarum multitudo reperitur: idcirco naturam eius, & demum venandi modum, quem videram, paucis annectam. Vitulus marinus, qui & Helcus Latinè dicitur, à similitudine terrestris vituli sortitur nomen: habetq; corpus durum, & carnosum, ideoq; difficulter interficitur, nisi elisis temporibus capitis. Vox eius est vt tauri: quatuor habet pedes, non autem auriculas: quia regimen vitæ eius, & mansio est in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem susciperet, natationemq; sibi in aqua prohiberet. Animal generat cõpletum: parit vt homo omni tempore, sed maximè cum primis capris. Vitulus marinus pilo vestitus, auerso coitu, vt canis, inuitus adhæret: parit animal in terra more pecudũ, nunquàm tamen plures geminis fœtus, licet autor de nat. rerum dicat, tres. Fœtum non ante X I I. diem à partu in mare ꝓducit, subinde assuefaciens. Ipsis in somno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam, voceq; pa-

Vituli marini.

Helcus.

Vox vt tauri.

Vituli marini partus.

riter & visu populum salutant, incondito fremitu: nomine vocati respondent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoq; pedum vice serpunt, sursum deorsumq; claudicantium more se mouentes. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere traditur, semperq; æstu maris recedente inhorrescere. Dextera pinna vim soporiferam, somnosq; allitiendi capiti subdita habet. Pauidi fulminū, tutissima putant tabernacuia è pellibus vitulorum marinorum confecta, eò quòd solum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune est, & securum. Octauius Augustus, licet non minus seuerus, quàm facilis & clemens patronus, ac dominus esset, tonitrua fulguraq; paulo infirmius expauescebat, ita vt semper, & vbiq; pellem vituli marini pro remedio circunferret. Pellis enim hæc secundum Albertum lib. XXIIII. pilosa est, nigris albisq; maculis distincta. Hoc animal lactando, catulos mammis nutrit, duodecimo die in mare producens. In somno ita altè stertit, quòd somnus eius mugitus esse videatur, vt aliàs balena, rosmarus, siue morsus, & celetus in arena, vel monticulis eminentibus super aquas.

Sōnus grauissimus.

Prognostica ex pellibus.

Octauius Augustus.

Vituli marini descriptio.

De modo piscandi eos, & eorum medicina.

CAP. V.

MODVS verò piscandi eos, ex supra sculptis imaginibus facilimè deprehenditur. Piscator nanq; mentita pelle nigra, cum longa hasta ferro hamata, super glacie curuatus iacet, mugituq; vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam suscipere coniugem, propria interfecta: est enim (vt Albertus refert) super omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri superinducat, donec ab aliqua earum in defensione fuerit interemptus: verùm non consortem, sed iaculum, non luxuriam, sed laqueum inuenit, vt occidatur. Nam spiculum per hastam immissum, manet in corpore, donec debilitata belua ex suscepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiens, præsertim hamato mucrone, quia profundissimè dormit, vt & alii quidam pisces, de quibus infrà cap. de rosmaro sequenti lib. dicetur. In aquis dulcibus naturaliter non sunt vituli marini, secundum Albertum lib. XX. cap. III. nisi auiditate prædæ eò se conferant, vt infrà de captura halecum dicetur. Canicies vti homini, & equo, sic quoque vitulo marino accidit: senectutiq; reuerentiam iuniores semper habent. Vbi enim in scopulis XXX. vel XL. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorum greges, fideliter notatum est, senes pariter, & iuniores seorsum dormire: vnde & seniore in aquas descendente, nec vnus è toto grege in scopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, nisi pariendi causa. Huius animalis pili in corio detracto vbicunque fuerint, compositione, & erectione sua indicant fluxum, & refluxum maris, veluti aliorum animalium marinorum, quæ pilosa sunt. Nam si mare turbatum in fluctus surrexerit, & pilus similiter erectus exurgit: si verò mare pacificum fuerit, pilus in planum sternitur: sicq; maris status in re insensata, & mortua deprehenditur. Bothnici nautæ prognosticum suscipiunt ex vestitu proprio, de pellibus huiusmodi composito, an mare tranquillum, & prospera nauigatio sit speranda, vel periculum in mari subeundum. Tranquillus in vita Tiberii scribit, pellem hāc ictum fulminis auertere, ne noceat. Et hoc quoq; repetit Volateranus lib. XXV.

Mod' piscandi vitulos marinos.

Belua crudelis i cōiugis interfectione.

Modus alius capiendi vitulos marinos.

Canicies pisci, vti homini accidit.

Reuerētia senū.

Fluxus & reflu xus maris in pellibus appa ret.

Tēpus ex vesti tu iudicatur.

Præterea

Præterea Plin. lib. XXXII. affert facies expaueſcentium morſum canis rabidi, perungi debere adipe vituli marini. Idem quoq; adeps lichenas, & lepras ſoluit. Coagulum eiuſdē vituli comitiales bibunt cum equino lacte: eodemq; coagulo magi in lethargum vergētibus ad olfactum vtuntur. Coagulum phocarum etiam virtutem habet caſtoreo ſimilem, & epilepticis prodeſt. Item pro præfocationibus matricis, mulieribus bibitum valet: verùm coagulum integrum in aqua manet, ſophiſticatum mox ſoluitur: quod attendant medici.

Medicinæ ex vitulo marino.

Adhuc de virtute huius beſtiæ.

CAP. VI.

EL etiam horum vitulorum marinorum ad multa valet, ſi quis Dioſcoridem quæſierit. Item beſtiæ hæ adeò animoſæ ſunt, vt audito tonitru, viſoq; fulmine ac coruſcatione, gaudentes aſcendant planos monticulos, ſicuti ranæ exultant acceſſu pluuiarum. Nauigaturi Bothnienſes, ſeu Aquilonares nautæ, verſus Germaniam in aſperrima hyeme, pinguedine huius beluæ liniunt tabulas nauium, ne glacie congelentur ad nauis demerſionem. Item pinguedo hæc, Seeltraän vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuerſa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde caligæ molliores conficiuntur: quemadmodum videtur, quomodo in Pruſſia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque diſtrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam, ac Germaniam tranſportatur. Tergora etiam bouina, niſi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutiſſimè conſeruat eas: nec mures hac pinguedine calceos, vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præſepia ligatorum, ſicuti alia, ſcilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Immò hoc bonum naturaliter ineſt huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunq; fuerit alligatum. Item ſuperius lib. XI. cap. XXIII. plura notata ſunt de hac pinguedine, quomodo tempore obſidionis ſuper aquas inter glaciem apertas effuſa, impedit congelationem.

Naues perūctæ pinguedine vituli marini nō congelantur.

Pelles ſylueſtriū & domeſticarum caprarum vnguntur pinguedie vituli.

Pinguedo vituli marini ad multa vtilis.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunii.

CAP. VII.

VM hoc animal carnem habeat, & lardum, more domeſticorum porcorum, nonnulli ſcrupuloſè ſe torquent, ne his, ſcilicet interioribus carnibus, veſcantur in Quadrageſima, ea ſecuritate, ſicuti lardum vel pinguedinem, quę foris eſt, & auulſa carnem retinet ſibi coniunctā. Quo circa rectoribus Eccleſiaſticis hęc cauſa diſcutienda cōmiti conſueuit; dumq; in vnam, & alteram partem phyſica ratione multa adduci, probariq; ſolent, nec ſatis concorditer diffiniri, ſimplicioris ingenii viri, multis poſt-

Vituli marini pinguedo comedit diebus ieiuniorum.

habitis causis, in vtrāq; partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipso vitulo marino sumendam fore demonstrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, si ad syluas à venatore compulsa belua fugerit, abstinendum eius esu erit tempore prohibito: si verò ad aquas, securissimè ea vescendum erit. Et ita seruatur, vt infinitę hominum multitudines hac pinguedine vtant in obsoniis suis, loco olei: atq; ob eā causam carnes in maxima quātitate, veluti latera porcorū, in vasa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini solidior, defertur ad amplam Germaniam. Solebat nihilominus esse valde vtilis, & delectabilis olei vsus in Aquilonaribus regnis, immò & lucrosus quæstus ipsis mercatoribus, donec ipsimet Lutherano dogmati petulanter adhærentes (quatenus omne ieiunium tollerent) dixerunt populo, quòd Hispani lauarent suos leprosos in oleo, ideoq; nequaquàm eo vescendum. Illisq; creditum est, nec quisquam amplius oleum ab ingeniosis illis impostoribus emere in animum sibi induxit: & ita in hac parte bonum quæstum se perdidisse lugent, tum etiam in aliis rebus indiscretè diffamatis.

Vitulus iter piscis cōputat', rectè i quadragesima mādu catur.

Lutheranoꝝ detestabilis impostura.

De Lupis, siue Luciis.

CAP. VIII.

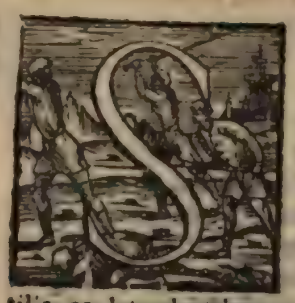

VNT lacus dulcium aquarum in montanis Lapponiæ, CCCC. milliarium Italicorum longitudine, latitudine verò C. & amplius: in quibus tanta est luporum aquatilium (quamuis & aliorum piscium) copia, vt non solùm alendis hominibus, per quatuor ampliſſima Septentrionalia regna sufficiant, sed etiam latius sale, soleq; siccati nauigijs, velut lignorum magnæ strues, in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandiæ censendum erit. Est igitur lupus, piscis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutissimis, minorum piscium deuorator: cui tamen perca squamis, & pinnis asperrimis armata resistit, vt sibi non prævaleat: tamen ex insidijs transuersam percam, oré compressam lupus ipse minùtim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piscis, à voracitate eius permanet immunis. Vescitur

Lacus maximi dulciū aquaꝝ

Lupus piscis, seu lucius vorax.

lupus

lupus, seu lucius, bestiis venenosis, vt busonibus, ranis, & huiusmodi: nihilominus ægrotantibus consilio medicorum deputatur inter sanos cibos. Retibus incluſus facilime euadit, si attrahendo retia piscatores lento vtuntur tractu: celerrimè etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & si fluuiales aquas, cibumq; pro vita sufficientem habuerit, successu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piscemq; ferè ad sui magnitudinem vorat. Nam vbi victum subegerit, caput primùm ore comedit, quo digesto, paulatim sequentia, donec totum consumat. Pari quoq; generi suo parcere recusat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus est cibi, rapinæq; impatiens. Præterea & propria semina persequitur, vbi induerint formam piscis: neque à spinas acutas, ac squamas aculeatas habentibus abstinet: stomachum nanq; habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eiicit eum, auiditate glutiendi piscem.

Lup' piscis etiã venenosis bestiis vescitur.

Lup' caput piscis, & squamas aculeatas primò comedit.

De eiusdem Piscis captura.

CAP. IX.

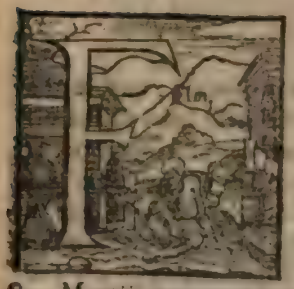

OEMINA huius piscis cùm oua spargit, multum à loco, vbi morari consueuit, abscedit, ibiq; oua parit, vt filii sui non sint sibi impedimentò ad prædam capiendam: idq; fit vel naturali crudelitate, vel cibi, vel rapinæ inuidia. Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex auricalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appositus est piscis cãdidi coloris. Item furca ferrea dẽtata sub tenebris, ad ignem piceis tedis accensum: quem cùm auidè miratur, ferro furcaq; percutitur. Insuper quãdo sub glacie ludit in fine Martii: tunc enim proiicit oua, tantumq; strepitum valido capitis motu aquæ ostendit, vt vltro piscantibus signum suæ capturæ demonstret. Domunculis etiam capitur, ex asserculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingressus grassatur in quoslibet pisces dẽuorandos. Proceres gulæ, qui hosce pisces in piscinis preclaris hospitibus excipiendis, præcipuè in Germania seruant, plus in eos singulo mense expendunt, quàm in equos ad equestrem militiam enutriendos. Sexaginta enim lupi magni mense vno plures pisces, quos carpiones vocant, aliunde quæsitos, pede humano longiores, piscinis immissos consumunt, quàm aliàs equi decem in pabulo. Habent etiam nonnulli, nedum pro voluptate, sed domestico vsu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piscium agmen sub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hospitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequàm cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas, & dum habet in potestate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem sale conditi, longo tempore inter cãstrenses cibos seruantur. Sed siccati sole, sale, & vento, longè vtiliores sunt: quia crudi fuste, vel malleo contusi, escam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viscositatem sibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combusti mediocriter, & in puluerem redacti, rupturas equorum sub ephippio asperi, atqua membrana cooperti, continuò sanant.

Cautela captandæ prædæ.

Lupus piscis capit vario mõ.

Lucius sub glacie ludit.

Proceres gulæ.

Lupi carius pascuntur q̃ equi

Lacunæ piscium.

Hõ pascit delicias suas.

Lucii sale cõditi, & siccati boni.

Luporum ossa sanant equorũ rupturam.

De Piſcatione per flammas.

CAP. X.

Inſtrumẽta piſcandi aptiſſima.

VIA ſuperiori cap. de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta eſt: ideò prima virtus eius erit hic oſtendenda: quia ea, ob plures hamos, ſagaces piſcatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumq; quæſtum facilitate talium inſtrumentorum aſſequuntur: eo tamen modo, quòd in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis alacriori, quoniam tenebræ ſunt, ſuſcitata flamma, videant lupos, & anguillas admirationis cauſa in magna multitudine accedentes, atque eos ferro hoc hamato tranſfoſſos, ad vſus ſuos retrahant. Quandoque etiam ſuppoſitis lignis groſſioribus, in natantibus cruſtis glacialibus extructo igne, ſimili ferro, quaſi in nauicula ſtarent, acquirunt piſces: qui ita ſtupidi redduntur, vt nullum adeſſe periculum putent. Similiter & frondibus in nauigio erectis capiuntur, quibus piſces quieſcendi gratia ſeſe ſubmittunt.

Piſces ſtupidi.

Sæpe etiam accidit, vt ſæuientibus tonitruis, anguillæ tanquam non ſecuræ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus, vel hamis, vel caſſibus, ac ligneis ædificiis quadratis perforatiſq;, in maximo numero capiantur: & hinc eſt maior incolarum prouentus, quando tonante cœlo ab antris excitantur anguillæ; aliàs difficulter exituræ.

Anguillæ eleuãtur ad ſonum tonitru.

Item appenſo ſufficientis ponderis ſaxo, caneata vaſa lignea perforata, culmis piſorum repleta, & ad fundum vſque demerſa, pro ingreſſuris piſcibus ſeruant. Nec fruſtra: alligatis enim funibus extrahuntur ad ſummum vſque repleta. Is modus eſt nouiter inuentus, & mirè lucroſus.

Modus nouus capiẽdi piſces.

In hyeme latent in limo profundo, vbi ſtagna non congelantur: quæ ſi totaliter glacie conſtricta fuerint, ſimul omnes reſpiraculum ab aere non habentes, pariter ſuffocati moriuntur, prout aliàs vidi, & infrà de glaciali piſcatura dicetur. Diu etiam, ſcilicet ſex diebus anguillæ extra aquas, præſertim Borea flante, in agris piſis conſitis viuere ſolent: ſed ſabulo, vel cinere ſparſo, inde egredi non poſſunt.

Anguillę 6. die b' extra aquas viuunt.

Mirè delectantur ſub frumentariis molendinis, ob dulcedinem ſaſunæ minutatim deſcendentis. Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam ſale conditarum, quàm fumo ſiccatarũ; & hæ crudæ comedũtur.

Anguillę crudę comeduntur.

Quomodo autem glomeratæ anguillæ mirabili

rabili multitudine voluuntur in lacu Benaco, in agro Veronensi, mense ferè Octobri, videatur Plinius lib. IX. cap. XXII. vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis, singulorum millium globi reperiantur.

Anguillæ glomeratę in lacu Benaco.

De æstiua Piscatione, & Aucupio.

CAP. XI.

VO præcipuè obseruare solent prouidi piscatores, vt in aurora ante solis ortum, quando visus piscium maximè fallitur, gregatimq; cibaria quærunt, & cum magno silentio piscari possint. Imago igitur superioris hominis, duobus officiis, exercitiisq; notatur, aucupis videlicet, & piscatoris. Aucupis, ob maximam aquatilium auium multitudinem, anatum, fulicarum, & mergorum: quæ æquo euentu, laboreq; super caput callidè rapiuntur, vt inferius pisces in aquis. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadosas aquas proiiciuntur, vt vagantes aues sint fecuriores. Auceps autem magno fungo, vti galea, caput contectus, ac mentorenus stagnum ingressus, insidias eis vt struat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viso fungo capiti aucupis imposito, persuasum sibi habentes, vnum esse ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipsius aucupis intercipiuntur: & ita successiuè plures accedunt, similiter interficiendæ. Nam auceps exerta sensim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit, & demersam subtrahit in manticam ad id præparatam. Cæteræ volucres sua sponte subnatasse comitem arbitratæ, quærendi victus causa (vti solent) nil solicitæ, omnes suum iter prosequuntur, vt sic in aucupis & ipsæ manus cadant. Quòd autem altera manu amplo casse piscatur, non frustra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piscium oculos alioquin debiles, debilissimos facit, adeoq; incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo post tergum, brachiumq; longo fune dimisso, non importunè piscatur. Vbiq; etenim tanta piscium occurrit multitudo, vt quibuscunq; piscariis instrumentis, etiam singulis membris applicatis, fa-

Piscatores duo obseruare debent.

Aucupiũ, & piscatura simul fiunt.

Volucres nõ fugiũt à capiẽte.

Pisciũ multitudo capitur variis ĩstrumẽtis

cilimè capiantur, maximè in finibus maris, & fluminibus; quò magna societate se recipiunt pisces, vt tranquillius tempestatibus liberati ac securiores degant. Sed nulli tuti, vbi humano ingenio poterunt deprehendi.

Adhuc de ingeniosa Piscatione.

CAP. XII.

Pisces cāpanæ sono capiunt.

EST & alius modus piscandi sonoris insidiis inuentus, cùm constet, plurimos pisces sensum auditus habere, vt soni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ, vel in transuersum, & ante retia super aquas instrumentum instar arcus, ita vt fluitet super vndas: in superiori autem huius arcus parte nola, seu campanula suspenditur: ob cuius sonum pisces gregatim aduenium, tinnitum nolæ mirantes: vnde apertis insidiis capiuntur. Quidam pisces domestificantur, iuxta Alber. lib. XXI. cap. VI. vt campanæ sonum audientes, ad alimentum capiendum conueniant. Præterea naturalium scriptorum turba delphini insaniam, quanta soni dulcedine rapiatur, enarrat: præsertim Solinus cap. XXII. Nec pigeat vnum referre casum, quem vidi: citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto sono canentem, plurimos allexisse delphinos: qui postquàm spatio vnius horæ sonum in tranquillissimo mari (vbi nec festuca ventis mouebatur) audierant, flatu, caudaq; turbárunt aquas: cumq; abiere, signum gratitudinis fortè monstrantes, extemplò secutæ sunt tempestates tam horrendæ, tamq; sæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piscatores piscículos filis alligant viuos, filaq; per longum & latum trahunt, vt maiores ob prædam, & voracitatem grassantes reti circumueniant. Quidam etiam fossas faciunt iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliscq; obtruunt, vt pisces quietem capturi, ibi delitescant: qui deinde per insidias rapiuntur: idq; frequentius autumno, quàm æstate contingit, propter sæuiores tempestates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneatasq; sepes, ex saxis ligniscq; congestas in modum pyramidalem, ad medium fluminis vsq;: ne tamen vicinis publicus piscium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atque sic in orificio pyramidali, vbi nassa depressa, ac extensa manet, comprehendantur.

Delphini citharę sono cōgregantur.

Delphini tēpestates indicant

Modi diuersi capiendi pisces.

Vena regia piscium.

De glas

De glaciali Piſcatura.

CAP. XIII.

HOC capitulum modum oſtendit diuerſum, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, Borbochæ dicti, ſeu Lake vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos, ictus grauis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt, atq; ſupinato motu peruertere ventrem, vt glacie perforata, eos apprehendant ſemiuiuos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alligati, maiores ſui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis inſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis L X. vel C. paſſuum, inter duo foramina longè directeq; diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus permanſurus: quem cùm piſcatores ſequenti die vicißim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur: hiq; piſces de varia ſorte ſunt, & vt plurimum valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes, & maſculi, qui fœminis ſunt, pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur. Dicit etiam Ariſtoteles lib. VIII. cap. XIX. De animal. quòd aliquando per algorem accidere videtur, vt piſces moriantur: & propter hoc, cum alibi, tum in Naupho agro terræ Argiuæ, in vadis, fluuiis, ac lacubus, multos cæcos captos eſſe, cùm hyems fuiſſet aſperrima: præterea multos albos habentes oculos. Capitones maximè, ac mugiles per hyemem de facili excæcari, ſi modum aqua exceſſerit: oculoſq; eorum albeſcere, & macilentos circa hoc tempus capi; denicq; per nimium frigus ad poſtremum interire. Quæ poſitio veriſſima eſt, ſcilicet quòd glacie incluſi moriantur, niſi rupturam, aut reſpiraculum aliquod habuerint, vnde auram ſumant: præſertim anguillæ, quas VI. vel VIII. pedum longitudine, glacie reſoluta, putridas aliquando extrahi vidi, reliquoſq; piſces mortuos, & fœtentes: ac ob id poſſeſſores lacuũ, & ſtagnorum, ſæpius aperturas faciũt glaciales: moxq; piſces ad aeris reſpiracula accurrẽtes, manibus capiuntur, atq; ſuper glaciem diſperguntur: vbi continuo frigore conſtricti, per to-

Borbochæ piſces.

Piſcatura hamata.

Lupi inſatiabiles.

Piſces varię ſpeciei extrahunt̃

Piſces maſculi pinguiores.

Piſces glacie incluſi moriunt̃.

Piſces manibus capiuntur.

tam hyemem recentes manent: & ita in remotas partes vendendi, vel rerum commutatione distrahendi gratia, ad publicam vtilitatem exportantur.

De modo reducendi congelatos Pisces ad mollitiem, vt coquantur, & Piscatura in hyeme.

CAP. XIIII.

Modus expellẽdi gelu a piscibus cõgelatis.

CONGELATI pisces instar duri ligni, vel saxi, decoquendi, primùm ponantur in frigidissimam aquam, vt resoluantur squamæ, & molleſcant: & nequaquàm in calida aqua: quia nedum squama resoluitur, sed noxiam etiam viscositatem inducit, & insipidum piscem reddit: quẽadmodum et homines in pedibus, vngulis, aut digitis frigore adusti, aqua frigidissima sananẽ, quę calorem genuinũ paulatim iterum reducit, vbi calida aqua eum totaliter adimit, nec vnquam ad adustas partes redire permittit. Quare autem id fieri debeat, inter problemata Aristotelis, & Plutarchi, atq; alios naturalium rerũ indagatores, quatenus opus fuerit, rationes requirantur. Præterea alius modus, quàm supradicti, in hyeme piscandi seruatur, scilicet quòd piscatores foueam prope ripam faciant, atque canalem currentis aquæ largum constituant: quem in continuo motu, ne congeletur, obseruant: vt pisces recentem aërem capturi, eò se conferentes capiantur. Estq; notandum secundum Aristotelem loco suprà allegato, quòd omnis piscis naturaliter in capite lapidem habens, hyeme magis lætatur, quàm qui non habet: quia huius lapidis rigor efficit, vt per algorem huiusmodi pisces gelentur, & ob frigus ingruens profunda petant: de quorum genere sunt chromes, lupi, phagri, vmbræ, atque hi, qui vulgari Gothico Torsck, Batauorum verò vocabulo Cabbelau dicuntur: qui etiam totum ferè per annum longis hamis ex fundo maris trahuntur. Huius generis pisces Reuerendissimus ac Illustrissimus Elector, & Princeps Imperii, Dominus Adolphus Archiepiscopus Colonienſis, inter alios optimos adduci Tridentum M. D. L I. tempore Concilii generalis iussit. Pauci tamen Prælati Italicæ nationis hos pisces, licet delicatè præparatos, ob soliditatẽ quã in se continent, ausi sunt gustare: mihi verò gratissimi erant, ob connatum saporem, satis multis annis intermissum. Dicit insuper Plinius lib. I X. cap. L V I I. in Ponti regione apprehendi quosdam pisces in glacie, maximè gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum facientes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Demum corticibus tiliæ, palustribus iuncis, cannabi, ac lino omnes Septentrionales ad texenda piscibus retia vtuntur: piceq; liquida perungunt, salmonum præcipuè: denique fortissima sint, instar capiendorum vrsorum, summopere prouidere oportebit.

Modus capiẽdi pisces i foueis ripalibus.

Lapis in capite piscium.

Torsck. Cabbelau.

Archiepſ Colonienſis.

Gobiones.

Retia vnde fiũt

De glacia-

De glacialibus Instrumentis.

CAP. XV.

HAEC imago multorum aliis nationibus inuisorum instrumentorum, glaciem calcandi, perforandiq; formam demonstrat: sine illis enim impossibile est tantam soliditatem penetrare, vt saxea illa durities excauetur, pro foraminibus incidendis, diuidendis, ac piscibus extrahendis: vel in tanta lubricitate gressus, aut cursus intentandi, & producendi: quemadmodum superius lib. primo cap. XXVIII. specialius de quolibet instrumento, & causa eius reperitur expressum: immò latius in re militari, & glacialibus bellis, quàm necessaria sunt similia instrumenta, lib. XI. cap. XXIII. & pluribus sequentibus demonstratum est: vbi etiam qualis sit vestitus militum armatorum in vehementissimo gelu, & longissima nocte, cum similibus ad bellum requisitis, satis copiosè enarratum. Hoc autem capite sufficiat hæc instrumenta monstrasse. Horum verò instrumentorum ad glaciei soliditatem effringendam excogitatorum, Herodianus quoq; lib. VI. meminit, dicens, Rhenum & Danubium hyemis tempore frigore obduci: ac equitibus patère campi instar, & adeò rigidos, vt qui hausturi ex illis aquam sint, non tam vrnas aut vasa secum, quàm secures & dolabras portare: cæsamq; inde aquam sine vllo vase veluti lapidem auferre posse.

Instrumẽta rum pendæ glaciei necessaria.

Vestitus militaris qualis i hyeme.

Aqua tanq̃ lapis portatur.

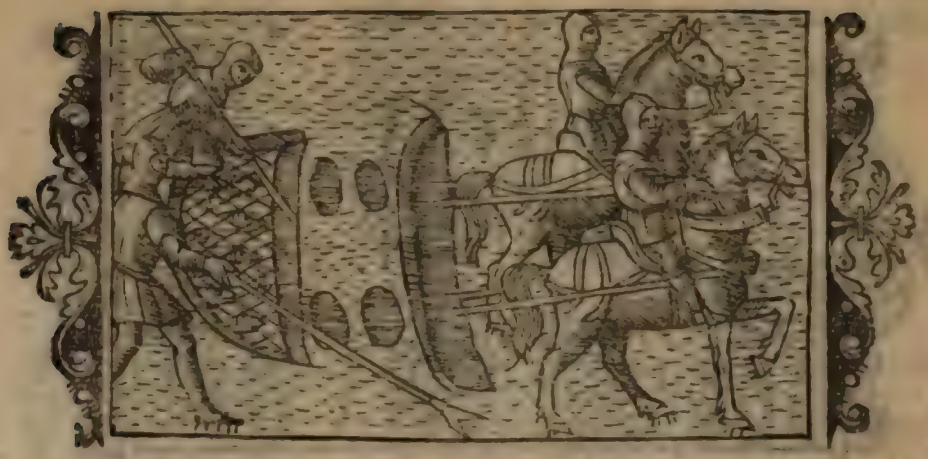

De Piſcatura equeſtrium piſcatorum.

CAP. XVI.

Ingeniũ capiendorũ piſcium varium.

MODVS hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac ſinibus ſalſi maris, ſingulo quoq; anno à menſe Nouembri in finem Martii, & amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capiẽdorum obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquàm deeſt ingenium, aut voluntas publicæ vtilitati in neceſſariis rebus fideliter inſeruiendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calcels tabulatis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corii vncti, nequaquàm ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatẽm conuertit: maximè ſi rara nix vnius noctis, aut mediæ ſuper glaciem ſit reſperſa: quia hæc improuiſum reddit caſum in momento: alta verò, ſiue ſpiſſa, veſtigiis ſolidiorem inceſſum et curſum permittit. Volentes igitur piſcari ſub glacie, duo magna foramina, latitudine VIII. vel X. pedum, centum & quinquaginta, vel CC. paſſibus, à ſeinuicem directò diſtantia, aperiunt: inter quæ XXX. vel XL. minora foramina, latitudine vnius pedis & ſemis, ab vtroq; latere diſtantia XXX. pedum, intermedia conſtituunt: tum per ea à primo grandi foramine immiſſos funes haſtis longis ſub glacie dirigũt, directoſq; ad alterum magnum foramen, extremas horum funium partes ſeſſoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntq;, vt eò velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne piſces captos ſe ſentientes, maximè lupi, impetuoſo ſtrepitu retia frangant, & euadant. Et ſic extrahuntur plerunque pulcherrimo ſpectaculo, adeò grandi multitudine, & diuerſo genere piſces, vt non libra (cuius vſus ibi non eſt) ſed integris plauſtrorum, magnorumq; vaſorum menſuris diuidantur.

Modus calcãdi glaciem.

Calcei vncti lubrici in glacie fiunt.

Caſus improuiſus in glacie.

Mod' piſcandi cũ equis ſub glacie.

Lupi ſuper oẽs piſces retia irrũpere conantẽ

Piſces plauſtris non menſuris diuiduntur.

De curſu

De Cursu glaciali pro Piscibus, vti aliâs pro pallio, & cur sæpius Piscatura instituitur.

CAP. XVII.

ACCIDIT plerunque, vt in tanta multitudine piscium, viri iuuenes pecuniam nõ habentes, à piscatoribus gratiam & fauorem obtineant, quòd celeritate glacialis cursus, posita meta longissima, in lubrica glacie aliquam piscium quantitatem stadio completo, assequi sua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honestè, vel laboribus meruerant, vel alia liberalitate eisdem sit vltrò concedendum. Communiter XX. vel XXX. magni pisces (qui fortè totidem florenos valerent Romæ) proponuntur eisdem lucrandi. Ad hunc tamen cursum pro pallio, siue brauio, equorum & hominum, in simili casu reperiendum veniet cap. XXIIII. ac XXV. libri primi huius voluminis. Quòd autem tanto labore, & industria sub glacie sit piscandum, multiplex ratio vrget, tempus scilicet propagationis piscium, quorum plura genera in asperrimo frigore ouа emittunt: qui societate plures pisces, non naturali amicitia sibi coniunctos, sed tanquam suorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & necessitas publica vrget, vt de abundãtia piscium populo prouideatur: naturaq; piscium exigit: qui nisi glacie perforata respiracula susciperent, quotquot in flumine, vel stagno versantur, subitò morerentur. Pisces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodum lati aura Meridionali. Neq; vno solo lacu, sed ferè in omnibus tempore hyemis, fit hæc, vel similis piscatio glacialis, maximè in amplioribus stagnis, vt sunt Meler, Vener, & Vether, lacus recentes: tempusq; hi demonstrant, naturali sua proprietate, quo tutè in eis piscatio fieri non possit. Vether autem præcipuè suam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, significat: tempore enim resolutionis glacierum vehementissimo strepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaq; violentia rumpi in paruas rimas, vel scissuras, quæ plerunq; fiunt in glacie: & has in modico temporis spatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in densitate etiamnum plus, quàm palmas VI. vel VII. habeat: tamen cooperante superiore impetu venti, tota in plures

Cursus pro piscib', vt aliàs pro pallio.

Causa piscandi multiplex.

Pisces quidam societatem sequuntur ob ouа deuoranda.

Pisces longi, & lati diuersis vẽtis ipinguãtur

Lac' insigniores

Vether lacus singularis naturæ

Cognoscētes virtute huius lacus, fugiūt ad littus vitā saluaturi.

particulas diuiditur, ita vt multi pedestres, vel equestres super ipsam existentes, sæpius submergantur, si eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, seruare vitam: vel saltem audita, & visa horribili glacierum collisione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus. Inuocatione tamen Sanctorum, multi ab his periculis, vt in legendis eorum sæpissimè refertur, miraculosè liberantur.

De mirabili euentu huius glacialis stagni.

CAP. XVIII.

Euentus casualis, sed notabilis.

RVSTICOLA quidam plaustrum fœni ex aduersa parte huius lacus (Italicorum milliarium XVI. in latitudine, longitudine verò LX. habentis) in aliud littus transuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius, citò visceruin inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus esse, vt quàm celerrimè suæ consuleret saluti: relicto plaustro fœni, equis citatis velocissimè festinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum constituti videntes, hunc celerrimè (quasi furem, aut latronem, propter eorum accessum præ nimio terrore fugientem) velocissimeq; insequuntur, atq; in littore apprehendunt: & causa intellecta, quòd ob crepitum glaciei mox resoluendæ, secundum experientiam eius, ac nullum maleficium, ausugisset, valde lætati sunt, se præter suam intentionem, tum etiam industriam à suffocatione liberatos fuisse. Vnde & rusticus ille eisdem in littore demonstrauit, plaustrum suum non in glacie, sed apertissima aqua natare: quod & illis periclitantibus (nisi quàm citissimè ausugissent) euenisset. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab Ostrogothis ad Vestrogothos, & è contra, solet fieri iter: sed nunquàm fortunatum equestribus turmis, qui terris illis hostilia arma meditantur inferre. Neq; etiam in vicino nemore amplissimo, Holueden vulgariter dicto, felicia auspicia senserunt, videlicet cùm Danica temeritas ibidē sæpius tentauerit vires suas demonstrare: quæ prima sepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorū militi, Ostrogothorum exercitus prima stipendia ferro numerare consueuit,

Intētio diuersa fugiētium, sed vna salus.

Lacus infelix hostilibus armis.

Holueden sylua

Stipendia ferro numerantur.

De Piscibus Nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

CAP. XIX.

ARX est in extremis terris Finlandiæ suppolaris, regno Suetiæ subiecta, Noua arx dicta, eò quòd miris ingeniis extructa, arte, naturaq; munita sit: nam in rotundo monte collocata est, vnicum habens introitum, & exitum versus Occidentalem partem: idq; per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore singulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarum impetum, per noctem à custodibus Regis Suetiq; deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc castrum præterlabitur vastissimus fluuius, inscrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, successiueq; descendens: à fundo nigri coloris efficitur, præsertim in circuitu huius arcis, vbi omnes pisces nigros habet, & generat, non tamen ingrato sapore existimatos, vt sunt salmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piscium. Producit etiam trebium piscem æstate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libro XXIIII. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis est, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ sale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundissimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem verò nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi se exonerat. Solinus cap. XXXVII. etiam amnis atri coloris meminit, qui ab Atlante monte exit, atque se per intimas & exustas solitudines protendit: quæ torrente perpetuo, soleq; nimio, plus quàm ignito, nunquàm ab æstu vindicantur. Iordanes dicit Valamir Regem Ostrogothorum inter Scarniungam, & nigram aquã castra tenuisse. Dicit etiam Plin. lib. XXXI. cap. II. in Armenia fontem esse, ex quo nigri pisces illicò mortem afferant in cibis, donec veniatur ad fontem alueo oppositum, vbi finitur id genus piscium: quod in hoc flumine minimè formidandum erit. Petrus Martyr lib. IIII. Crediti continentis, adducit riuum nigrum, in cuius ripa populi ensibus ligneis, ac fudibus præustis, & hastis oblongis in bellis vtuntur, sed non sagittis.

Arx noua, corona terræ, vel domus S. Olai dicta.

Pons vnicus ferreis catenis firmatus.

Aquæ nigræ pisces nigros fouentes.

Genera molliũ piscium.

Trebius piscis.

Viburgum.

Iordanes.

Valamir Ostrogoth. rex.

Pisces nigri in cibis mortem afferentes.

Enses lignei.

De portentoso Citharœdo huius fluminis.

CAP. XX.

Citharœd' portentosus.

VOD autem superius cernitur imago instar citharœdi modulantis in mediis vndis, portentum signat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata subitò ruet, aut è sublimibus muris negligens, & somnolentus custos (ea strenſi lege) moribundus præcipitabitur. Interea aqua hæc à spectris, ac monstris omni tempore apparentibus, haud est immunis, prout Solinus supradicto cap. meminit de Atlante monte, qui lucet nocturnis ignibus, ac choris Aegipanum vndiq; personatur. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam, prout etiam superius allegatum est lib. III. cap. X. de fatalibus sororibus & nymphis: quod etiam Plin. lib. IX. cap. V. ad similitudinem præsentis materiæ refert, cognitu non indignum. Dicit enim: Tiberio Principi nuntiauit Olysipponensium legatio ob id missa, visum auditumq; in quodam specu concha canentem Tritonem, qua noscitur forma: et Nereidum falsa opinio nõ est, squamis modo hispido corpore, etiam in quo humanam effigiem habent. Nanq; hæc in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè &c. Quæ etiam sit natura Sirenum in dulci modulatione, ad decipiendum nauigantes, Philosophi conscribunt, rationesq; pro euidentia rei plures adducunt: immò & sacræ scripturæ expositores verissima monstra eas dicunt: etiam quòd serpentes sint in partibus Arabiæ, equis cursu velociores: quorum quidam alas habent, vt volare possint: morsq;, antequam læsi dolorem sentiant, apparet. Præterea cunctanti Iulio Cæsari, ostentum tale factum est, Suetonio teste: Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo (scilicet littore fluminis Rubiconis) sedens, repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interq; eos & æneatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur (inquit) quò deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat: Iacta est alea, inquit. Deniq; Plin. lib. V. cap. I. dicit, prope montem Atlantem esse fluuium nigrum, qui per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore decurrit, quanquam hyberno tempore illud per Suetonium Paulinum consulem Romanum expertum sit.

Atlas mons noctu lucet.

Triton in specu cõcha canit.

Sirenum natura

Serpentes Arabiæ volant.

Verbũ Cęsarię, iacta est alea.

De mixtis Piſcibus cum Hirundinibus.

CAP. XXI.

PROXIMO libro ſuperiore XIX. cap. XXIX. introducta erat hæc imago, ſuper hirundinibus hyemali tempore ab imperitis piſcatoribus de aquis extractis, atque in ædes calidas importatis, & citò extinctis: nunc autem oſtenditur hac figura, mixtos piſces cum hirundinibus capi, multotieſq; ſine auibus illis hoc modo fieri glacialem piſcaturam, ita vt retibus ſub glaciem miſſis, tot piſces diuerſi generis capiantur, quòd vix educentium vires ſuffiant, niſi ſociæ manus ad extrahendum accedant. Patroni enim lacuum aliquos ſibi reſeruant aquarum angulos, quaſi priuilegiatos, vt ex eis, veluti ex pecorum ſtabulis infallibiliter pro voluptate eximant deſiderabiles piſces. Mergunt ſæpius dulces ſabarum, piſorumq; frutices, & culmos ad iſtos angulos, quatenus ſemper ea loca piſces habeant pro paſcuis vberioribus, & reperiantur frequentius, cùm opus ſit, ibidem. Omnibus interim modis cauetur, ne viua calx ponatur prope aquas, quia omnium piſcium peſtis eſt irremediabilis. Cauetur etiam ne quis arbores ſemitruncatas demergat in fundo piſculento, ne retia rumpantur: inſuper ne ſaxa ignita proiiciantur in piſcinas, neque lapides quadrangulares.

Hirundines extrahũtur ab aquis.

Piſces cũ hirundinibus mixti capiuntur.

Aquarũ loca reſeruata pro piſcibus.

Piſces quomodo reſeruãtur.

Calx viua piſciũ peſtis eſt.

Piſcibus ſaxa ignita nocent.

De Piſcibus diuerſorum generum.

CAP. XXII.

ARIAE figuræ piſcium præſenti capitulo atque imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multitudinem circunquaque per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomina, naturæ, & proprietates, nec apud Philoſophos, nec alias nationes, vti in præfatione huius libri dictum eſt, reperiùtur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem, ac ſpicula in dorſo habens, qui quoslibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offendunt: & hi duo tanquam aquarum, & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas, & aculeos, ac carnem inſipidam abiiciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratæ, vel Liburnicæ naues, in ventre ora habentes, macilenti, & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt alios piſces perſequendo. Piſces præterea arcuata figura, capitis bubalini, ac ſolæ ferreæ ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum pluriſmum frequentes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpiculа in branchiis habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger bonarum, & albarum carnium, rotundus, & longus eſt, dulciſq; ſaporis. Praſmi piſces pingues, ac lati, & longi vnius, vel duorum pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquàm in hyeme, quando ſub glacie (vt ſupradictum eſt) malleo ſtupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, epar magnum, rotundum, & dulciſſimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatq; nomen, ac ſolaris vocatur. Glanis (teſte Plin. lib. IX. cap. XLIII.) piſcis, qui ab Alberto claucius, & clauis dicitur, tantæ eſt aſtutiæ, quòd auerſos mordeat hamos, nec deuoret, ſed eſca ſaltem ſpoliet, vti mugil, & vulpes marina: quod ſentiens piſcator, ſæpius hamũ ſubitò attrahit, vt hunc, & ſimiles ventre arripiat. Capitatus, quia caput ferè habet ad magnitudinem reliqui totius

Piſces plurimi, generis ignoti

Piſces aculeati dorſi.

Piſces cornuti.

Piſces arcuatæ figuræ.

Araneus.

Aniger.

Praſmi.

Borbochæ lake Gothicè dicti

Glanis.

Mugil.

Vulpes marina

Capitatus.

totius corporis: & dicitur clauæ figura assimilari. Reor illum Gothico vulgari dici Simpa: niger, siue fuscus est piscis, sub lapidibus delitescens, pedalis longitudinis, rubeum epar post coctura habens. Simpa Gothicè piscē quēdam designat.

Adhuc de diuersis generibus Piscium.

CAP. XXIII.

CARPIONES astutum genus piscium, caput in fundū ne capiantur mittentes, in Septentrionalibus aquis non reperiuntur. Carpiones.

Gobio est pisciculus fluuiatilis, albus, sed nigris maculis respersus, in Orientali Finlandia prope Viburgum pedalis longitudinis: idoneus cibus castrensi rigori, dum sole siccatus est. Gobio.

Muræna piscis notus, vtriusq; sexus, cum serpente (teste Ambrosio) coit, sibilo eius de aquis euocata: quod Alberto haud placet: extra aquam vt anguilla non viuit. Genus murænarum triplex est: vnum pedalis longitudinis: alterum bipedalis, quod oculata vocatur: tertium tripedalis, quod in coctura indiget speciebus multis. De muræna Volateranus lib. XXV. satis pulchra dicit. Septem stellas aureis maculis viuæ dorsotenus habent. Murænа.

Mugil piscis notus, sibis lupo, cū quo æstate, vt socius, & hyeme vt hostis manet. Mugil.

Mullus piscis est lati capitis, longitudine VI. vel VIII. pedum, Suetiæ lacum, Meler dictum, inhabitans, Germanis VVelss dictus. Mullus.

Pungius omnium piscium minimus, duas habet lanceolas, vnam hinc, & aliam inde in radicibus pinnarum ventris. Pungius.

Tencha cubitalis longitudinis, in multis lacubus Septentrionis reperitur, licet in parua sit æstimatione, propter viscosam pellem, & escam putrescentis terræ. Tencha.

Præterea compertum est sæpius mare Liuonicum, siue Finnonicum, ingredi pisces peregrinos maris Pontici, per vastissima flumina Moschouiæ, ac Russiæ descendentes, etiam à mari Caspio, quod plures specus, & subterraneos meatus habet, vt Strabo testatur. Sunt & alia genera piscium ignoti nominis & naturæ, non autem saporis, quoniam sæpius capta piscantibus gratissimum comedendo saporem exhibuere. Pisces Peregrini ingrediunt mare Liuonicum: Pisces ignoti nominis, sed non saporis.

De electione viuorum Piſcium.

CAP. XXIIII.

Nauigia piſcibus plena.

Piſces ſportulis non libra venduntur, ac ad æſtimationem.

Piſces vt ſaxa ferunt in plauſtris.

Piſces recentes 5. menſium.

Piſcium qualitates diuerſæ.

Piſcium electio notabilis.

IN multis ciuitatibus, & oppidis Aquilonarium regionum, ea commoditas, & nobile naturæ donum exiſtit, vt omni die nauigiis viuos piſces diuerſi generis, & ſaporis, etiam pro exiguo pretio habere poſſint: quos tamen non libra, propter multitudinem & abundantiam, ſed ſportulis ad æquam æſtimationem à piſcatoribus ciues emunt: & hoc præſertim circa pontem regiæ Holmenſis fieri conſueuit, vbi varia genera piſcium æſtate naiculis, & hyeme vehiculis oblongis ſuper glaciem, per equos in grandibus plauſtris, veluti ſaxa, vel ligna, in forum venundanda apportantur: qui etiam arbitrio, non pondere emuntur: quoniam ſi libra emerentur, æquitas minimè obſeruaretur, dum piſcis mollis, & viuus, idemq; congelatus variaret pondus, ab aliis gelu haud conſtrictis. A frigore tamen ad mollitiem tantùm aqua frigida reducuntur, non autem calida, vt ſuprà eodem lib. cap. XIIII. dictum eſt: quia calidum corrumpit, & frigidum reſoluit. Piſces igitur congelati branchiarum rubedine, & grauitate eliguntur, etiam ſi ante menſes quatuor, vel quinque extra glaciem fuerant, tamen in frigore ſine ſale conſeruati. Genera verò talium ſecundum virtutem locorum, vnde piſces extracti ſunt, & hominum voluptatem comparantur, vt ſunt magni, mediocres, & minores: macri, pingues, & odoriferi: ſquamoſi, viſcoſam pellem habentes, & pinnati. Ex piſcibus duram carnem habentibus, eligitur minor: ex mollibus maior, ad terminum aliquem: ex locis petroſis ferè omnes ſunt optimi: ex aquis dulcibus, præſertim fluminibus, eliguntur puriores. Et hoc eſt iudicium Auicennæ.

Adhuc de electione Piscium.

CAP. XXV.

ARINI pisces, vt Auicennæ placet, optimi sunt in petrosis, & arenosis locis habitantes, & qui contra flumina vagantur, cùm plurimis exercitiis agitati sint: vnde sapidiores, & saniores redduntur. Etiam electio est in illis ob escam, qua vel herbis, vel radicibus, vel sordibus enutriuntur: adeò luctatur ventris necessitas cum luxuria gulæ, prout in simili Seneca meminit De naturalibus quæsti. lib. III. de mullo asserens: Incredibilia sunt opera luxuriæ: in cubili natant pisces: & sub ipsa mensa capitur, qui statim in mensam transferatur: parum recens videtur, nisi qui conuiuæ manu moritur. Obseruatur morientium color, quem in multas mutationes mors ipsa luctante spiritu vertit &c. Nolunt attingere, nisi eodem die captum: quò peruenere delitiæ? Ad hunc fastum peruenere delicatorum ventres, vt gustare non possint, nisi quem ipso conuiuio natantem viderunt, oculos, antequàm gulam pascentes. Ita quotidie subtilius, & elegantius aliquid excogitat luxuriæ furor, vsitata contemnens. Hi itaque non sunt ad poma dentibus, ore, ventre contenti, sed oculis quoque gulosi. Nec Plinii verba lib. IX. cap. XXXIIII. hoc loco omittenda sunt. Dicit enim: Iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum ventri mare est, tot modis, tot mensis, tot saporibus piscium, quibus pretia capientium periculo fiunt. Dicit etiam eodem lib. cap. XVII. mullum vnum VIII. millibus nummûm emptum, cocorumq; pretium plus, quàm militarium equorum ascendere. Deinde: At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorũ pisces. Nullusq; propè iam mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum domini mergit. Verùtamen vti hæc vesania, prudentum consormi sententia dudum damnata est, ita insatiabili potentum, ac petulcorum gula, vt luxuriæ comes, immò parens, ad Sybariticas delicias indies magis ac magis inuitatur. Rarissimè hac vesania vexantur principes Aquilonis, ob cœli rigorem, & animi fortitudinem, ad arma, & bella propensi. In summa tantum hic colligitur ex Plinio, & Seneca, quòd vnus piscículus Echeneis detinere potest maximam nauim, & integer sturio non potest satiare ventrem.

Pisces marini ♀ nam optimi.

Pisces ob nutrimenta eorum eliguntur.

Luxuriæ opera incredibilia.

Pisces viui electiores.

Oculi pascũtur ante ventrem.

Luxuriæ furor.

Mullus 8000. nummûm emptus.

Dilapidatores pecuniarũ pretiosi.

Gula luxuriæ parens.

Echeneis tenet maximam nauim, et maximus piscis nõ satiat vnũ ventriculum.

De Piſcibus ſalſis, ſiccatis, & fumigatis.

CAP. XXVI.

Piſces ſicci, vt ſtrues lignorũ habentur.

Modus prępa/randi ſiccatos piſces.

Cibi ſortes mã/ducandi.

Piſces crudi co meduntur.

Piſces fumigati

Salmones fumi gati.

Arengæ.

Bucking.

APITVLVM hoc de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorum piſcium tractat, ea præ/ſertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur duriſsima il/la corpora Septentrionalium populorum: in primis ſiccis piſcibus, vt lupis, mugilibus, praſmis, borbochis, & quos Gothicè Siick appellant: qui omnes vt ſtrues ligno/rum, tum menſura cannarum, ſeu cubitorum, tum ponde/rum maiorum, vt centenariorum, millenariorum, ac eorum quæ vulgari Gothico Schippunt appellantur, libramentó cõmunius venundantur. Aptandi itaq; hi piſces eſui humano, biduo ſorti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, reſoluuntur: deinde cocti, ac ſalſo butyro reſperſi, menſis etiam Principum, vt nutrimentum deſiderabile & voluptuoſum, imponuntur. Poſteà diuerſi generis recentes piſces cum ſiccis alter/nato ordine, & feſtiuitate, obſoniis interpoſitis eduntur, præſertim in eorum ſym/poſiis & ædibus, qui luxum & felicitatem in eſca reponunt. Reliqua hominum tur/ba cœli rigore ſemper vrgetur, vt non quàm delicata, ſed quàm ſortia comedat, cu/ram habeat. Quidam piſces malleis ex robuſto ligno apparatis, ante decoctionem fuſtigantur: quidam etiam ſole, ſaleq; ſiccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos Siick vulgari ſermone vocant: ſuntq; genere duplici præſertim in mari Both/nico, in quod influunt maxima flumina ex altiſsimis montibus Noruegianis. Fu/migati piſces non infimam ſortiuntur æſtimationem, vt ſalmones, praſmi, ſlick, halec, murænæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamen genus cæteros omnes præ/cellit, eò quòd vices omnium eſcarum ſua bonitate ſupplet, tum quòd ante quemli/bet potum eſus, gratum appetitum parat. Eſtq; viatoribus grata, & parata eſca: cru/di enim optimum ſaporem habent. Idem de arengis paſſis, quas Germani Bucking appellant, ſentiendum eſt: quæ ſatis carè à Romanis emuntur, & auidiſſimè nullo generato faſtidio (præter morem aliorum piſcium) manducantur: nauigiis verò Flandrorum per portus Hiſpaniarum in Vrbem quotannis, niſi bella impediant, de/feruntur. Sunt & boctes, ac orches piſces fumigati, qui in eſum genti Septentrio/nali conceduntur. Plin. lib. XXXII. cap. II. dicit: Salſamenta omnium ge/

nerum

nerum in Italia Beneuenti recentia effici constat. Pisces marinos in vsu fuisse protinus à condita Roma, autor est Cassius Hemina: cuius verba de ea re hic subiiciam: Numa constituit, vt pisces qui squamosi non essent, ni pollucerent patrimonia, commentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæq; ad pulmonaria facilius comparentur, ni qui ad pollictũ emerent, pretio minus parcerent, eaq; præmercarentur. Edictũ Numæ de salsamentis

De Piscibus sale conditis.

CAP. XXVII.

SALITIS piscibus infinita gentium multitudo nutritur, vt suprà hoc lib. dictum est cap. de electione piscium viuorum, & cap. præsenti dicetur. Iidem ferè omnes, qui vento siccantur, aut fumo macerantur, etiam sale, vt longius diutiusq; interni sapores illæsi permaneant, condiuntur: ac æqua æstimatione, non libra (vt dictum est) sed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & necessarius vsus in castrorum obsidione, & classica pugna attendi solet, quales sunt arengæ, anguillæ, prasmi, & quos in vulgari lingua Torsck appellamus, quemadmodum superius dictum est lib. IX. cap. XIX. de necessariis rebus ad obsidionem toleranda. Si quis verò huiusmodi salitos pisces immiscendo corruptos falsificauerit, aut vasis putridis conseruandos crediderit, grauiter à fisco mulctatus restituet pretium acceptum: & tales pisces in aquam proiiciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perrarò mittuntur, ne fortè reliqui pisces boni saniq;, fame vrgente his vescentes inficiantur. Integri verò pisces infinita multitudine signo magistratus appositio validantur, vt in remotas terras pro lucroso quæstu in vasis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iustè rectèq; fiant, iurati officiales, sicuti præfecti annonæ, ita & piscium, pelhiumq; scrutatores ac æstimatores, sunt deputati. Cætera de piscibus petantur à Paulo Iouio, qui constanter asseritur eos amplo calamo descripsisse, sed rarò, vel nunquàm quoad saporem degustasse: verùm clarius ab Hippolyto medico Tiphernate, qui ad viuum omnia resecando mira solicitudine, & fide bona, hoc tempore de diuersis piscium generibus scripsit, maximè de delicationibus, huic regioni magis congruentibus, propter stomachorum imbecillitatem: mea autem scripta vt dura sunt, ita & de durissima gente agunt.

Piscium salsorũ genera multa.

Piscium sale cõditorũ vsus in castris necessarius.

Pœna falsificantium pisces.

Pisces integri signo magistratus emittũtur.

Officiales iurati Paulus Iouius.

Hippolytus Tiphernas.

Scripta autoris quare dura.

De Halece, siue Arenga.

CAP. XXVIII.

Halecis infinita multitudo.

HALEC in littoribus Meridionalis Gothiæ terræ Schoningiæ, veteri iure ad regnum Gothorum, cuius pars est (teste Saxone) spectantis, sub principio autumni in tanta multitudine plerũque capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturq́, vt sufficiat in salsamentorum genere maiori parti totius Europæ cibandæ. Congregantur enim illic super latas, longasq́ ripas in domiciliis, & tentoriis spatio duorum mensium, ex omnibus vicinis nationibus diuersæ sortis mercatores, pretio, vel rerum commutatione huiusmodi halecem ementes, vt nauigiis abducant. Euenit plerũque vt leuissimo pretio comparari queat, ex maximo eius accessu, quoniam tam vasta in multitudine littoribus offertur, quòd non solùm retia piscantium lacerentur, sed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piscium immissa firmetur: idq́ Regio fisco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiusmodi imposita est, vt anteomnia vectigali Regio soluto, ad sua abeũtes saluum cõductum, siue testimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidẽ ob causas, tum quòd licentia recedendi eis libera concessa sit, tum quòd ad propria reuertentes, apertis documentis demonstrare queant, nemini isto in loco, vbi tam piscaturam, quàm mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intulisse. Capitur & halec duobus, aut tribus milliaribus ab eo loco: sed degener est in sapore, & æstimatione, ac vilipenditur. Est etiam eodem tempore copiosissima halecis piscatura in littoribus Angliæ, & Scotiæ: quæ per piscatores Flandriæ instituitur: à quibus postea sortitur nomen, vt Romam ille piscis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus est piscium, licet longũ & crassum, ob sterilem fundum, & pastum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum saporem vbiq́ in maiori pretio habetur. Non videtur ex puro elemento, scilicet aqua, semper viuere, vt Isidoro placet, veluti salamandra ex solo igne: sed pingui esca in maris fundo, ac scopulis reperta nutritur, maximè tempore, quo è mari littoribus appropinquat.

Mercatores diuersarum regionum.

Lancea militaris firmat in agmine arengarum

Piscatores Schoningiam relinquentes saluũ cõductum accipiunt.

Piscatores littoris Anglici.

Isidori opinio de nutrimẽto halecis.

De natura

De natura Halecis.

CAP. XXIX.

ISVM est autori in libro De naturis rerum asserere, quòd halec est piscis marinus, admodum paruus in Occiduo mari, quod mediterraneum est inter Britāniam & Germaniam. Cumq; vnumquodque ferè genus piscium marinorum habeat suum tempus, quo sit bonum & delectabile, hoc ab Augusto ad finem Octobris copiam sui præbet: gratiq; saporis tum temporis esse, cunctis qui eo vescuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: salsus autem in vsus hominum vltrà quàm alii pisces (præter salmones) integer durare potest. Omnium ferè piscium solus aqua viuit, quod Albertus lib. XXIIII. De animal. negat. Ductus extra aquam statim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, visa. Oculi eius instar luminis noctu lucent in mari: immò quod magis est, huius piscis maximo motu, & reflexu vasti sui agminis, quasi fulgura & coruscationes per æquora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunq; super aquas in mari lumen videt, gregatim adnatat, & hoc astu ad retia statis temporibus allicitur, quasi paratus ad capiendum, vt iussu Dei (qui dat escam in tempore opportuno) ad vsum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad consuetum terminum, vsq; dum capiatur, se abscondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copiosos, ante tentoria mercatorum accensos, veluti in militaribus castris. Est & halec longitudine vnius palmæ in mari Bothnico versus Thornam, quod non minus quàm antè dictum, gratissimi est saporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æstate & autumno, ac hyeme sub glacie. Tanta etiam (referente Alberto in lib. De animal.) multitudine post æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium scindere oporteat. Hic piscis nō habet intestinum nisi ieiunum, et ideò in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc sola aqua haud viuit, quemadmodum superius notatum est. In hoc genere piscium fœminæ vulgi æstimatione carius emuntur, quia oua earum stomachum satiant, dum stato tempore à piscibus veniet abstinendum: quod & similiter aliorum piscium oua, vt salmonum, & quos Gothi slick vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, sale, sole, & vento siccati, tanquam paratior esca ad præsentissimum vsum. De halece Schoningiæ Celtes loquitur:

Halec quo tempore bonum.

Sapor salsus durabilior.

Fulgura halecis

Halec accedit littora.

Halec paruum, sed grati saporis in Bothnico mari.

Fœminæ halecis carius comparantur.

Celtes.

Oceanum Codanumq; videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piscosa per orbem.

De lapsu Piscium, Ranarum, Murium, Vermium, & Lapidum.

CAP. XXX.

Cauſæ cauſarū non repetēdæ

QVIA hæc materia phyſicis rationibus,& experientia demonſtratiua (quòd fieri ſoleat) comperta eſt, ſuperuacaneum eſt,quòd in ea probanda repetantur plures cauſę cauſarum , aut faſtidioſæ probationes . Sufficit enim hic indicaſſe, ſimilia etiam in Septentrionalibus oris contingere: & forſitan ſæpius ac frequentius ibi , quàm alibi , ob nubium viſcoſitatem , & incluſum fœtificum calorem à ſulphureis mineris (quæ ibidem infinitæ,& efficaces ſunt) aut aliis fœcundis exhalationibus excitatum . Quantum ad mures attinet,ſatis dictum eſt ſuperiori lib. XVIII. cap. XX. quomodo,& qualiter infinita murium multitudo de nubibus demiſſa , impinguat beſtiolas illas Hermelinas vulgariter appellatas . Ranæ ſimiliter, & vermes ſæpe è nubibus decidunt, ſicuti & piſces : immò & triticea,ac ſiliginea grana, quæ germinant vſque ad flores cœleſtini coloris,atque exinde emittunt fructum ſatis multiplicatum . Verùm de his rarò contingentibus parua fit mentio in annalibus moderni temporis, vti aliàs maior videtur fuiſſe facta in hiſtoria effigiata, dudum Norimbergæ impreſſa , quoniam ille liber plenus eſt eiuſcemodi portentis , aut naturæ purgamentis . Meminit Plinius lib. II. cap. LVIII. Anaxagoram prædixiſſe apud Græcos,tali die caſurum ſaxum è ſole: quod ita euenit , atque pro maiori portento deinceps habitum .

Mures è nubibus cadunt .

Hermelini muribus impinguantur .

Triticea grana è cœlo pluunt.

Hiſtoria effigiata totius orbis Norimbergę impreſſa , plena portentoſis ſignis .

Et ipſe quoq; Plin. eodè cap. dicit ſe talem vidiſſe in Vocontiorum agro paulò antè delatum. Prioribus etiam capitulis plura adducit idem autor de vigore fulminum,ſed LVI. cap. de prodigioſis pluuiis,lacte,videlicet ſanguine, carne,ferro,lana,& lateribus coctis pluiſſe: atque ob id aruſpices cauenda præmonuerunt ſuperna vulnera : magni enim conſules occiſi ſunt .

Aruſpices docent cauenda prodigia.

De Piſcinis

De Piſcinis, & ſemine Piſcium.

CAP. XXXI.

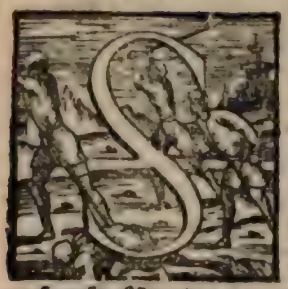

VNT etiam in Aquilonaribus terris, qui piſcinas pro ſingulari quorũdam piſcium quæſtu extructas habẽt: quas aliquando emiſſis aquis deſiccant, atque piſcibus euacuant, vt nullo penitus relicto, eaſdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde et reductis aquis, atq; piſcibus impoſitis nouis, ſimul exoriũtur ex ſemine priorum piſcium latete in limo, veteris ſpeciei piſces, atq; amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehenduntˉ, Agyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedẽte aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctiũ in aquas emittant. Verùm ſtatim in aquas haud proiiciunt, eò quòd à piſcibus fame patientibus, ob pigritiam quęrẽdi victus, illicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium propri germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandã vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milii, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vt vbi ſint homines voraciores, veluti in terris frigidis gelu citò vẽte & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi vero graciles mortantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

Piſcinæ ſingularium piſciũ.

Piſces noui piſcinis imponuntur.

Piſciũ Nili natura.

Oua piſciũ certo tẽpore extra aquas ſeruãtur, vt rurſus immittãtur.

Piſces cur adeò augentur.

Piſciũ multitudo vel paucitas, vnde deſcendit.

De differentia multiplici Piſcium, ac Piſcibus venenatis.

CAP. XXXII.

VONIAM in hoc præſenti tractatu de vario ac multiplici genere piſcium, qui in Septentrionalibus oris maiori in copia, quàm alibi, propter frigus annexum occurrunt, egimus: antequàm monſtra marina adiungantur, etiamnum differentiã eorum longè diuerſiſſimam, quãquàm ferè omnes in aquis degant, paucis inſerendam eſſe duximus. Ac primùm quidem quoddam monſtroſum genus piſcium eſt, in littoribus Noruagicis ſtupendæ magnitudinis, ſimilimũ illi, quod Plinius balenam appellauit, quaternùm iugerũm: de quo genere in ſequenti lib. latius agemus. Quædam genera piſcium differunt ſecũdum tegumenta. Alia enim corio & pilis teguntur, vt vituli marini, hippopotami, canes marini: alia corio tantùm, vt delphini: quædam viſcoſa pelle, vt anguillæ, borbochæ, capitati, tenchæ, quorum omnium ingens copia apud Septentrionales populos: quædam ſquamis, vt ſalmones, praſmi, & eius generis ſimiles, quos Plin. piſces vocat: alia aſpera cute, vt ſquatinæ (qua lignum & ebur poliuntur) paſſeres, raiæ, percæ: alia molli, vt murænæ, oculatæ, trutæ, & ſimiles. Eſtq; hæc differentia inter piſces, vt alii alibi principatum obtineãt: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam

Differentia piſciũ multiplex

Piſciũ maximi

Piſciũ tegumẽta plura, ac eorũdẽ differẽtię

Piſces alii aliis in locis principatũ obtinẽt.

Salpa.

Stockfisck.

percoqui possit, nisi ferula verberatus. Huius vsus frequētissimus est in Septentrione, ac vulgari Gothico Stockfisck appellatur. Differunt præterea pisces, quòd alii sunt plani, vt passeres, pectines, raiæ, rhombi, soleæ: alii longi, vt anguillæ congri, lampetræ, murænæ, oculatæ. Inter planos aliud est genus cartilaginem, non spinam habens, vt oculatæ, pastinacæ, squatinæ, raiæ, quæ in maxima multitudine in Septentrione vbiq; capiuntur: & huius generis sunt, quos Græcia bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus appellat. Tales etiam in Borysthene flumine Russiæ esse Pompo. Mela tradit. Pisces quidam pro diuersitate temporis mutant colorem, vt mænæ, quæ hyeme candidæ, & æstate nigriores existunt: phycis omni anni tempore candida, vere varia. Quidam in hoc à cæteris differunt, quòd in aquis volitant, vt hirundo, sanè perquàm similis volucri hirundini: item miluago, qui quoties extra aquam volitare cernitur, tempestates mutantur. Trebius Niger tradit, loligines tanta multitudine ex aqua euolare, vt nauigia demergant. Piscium quoq; genus quoddam est venenosum, vt lepus marinus, colore tantùm lepori similis, qui in Indico mari etiam tactu pestilens, vomitum dissolutionemq; stomachi protinus creat: araneus æquè pestiferus: verùm hos duos longè superat venenosissimus radius, qui alias pastinaca appellatur, quoniam arbores infixus radici necat, arma vt telum perforat vi ferri, & veneni malo. Præterea stella marina adeò est venenosa, quòd omnia in mari contacta adurat, omnemq; cibum statim peragat. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, in quo (vt suprà eod. lib. relatum est) nigri pisces, qui in cibis illicò mortem afferunt. Horum denique venenatorum piscium Seneca lib. III. nat. quæst. meminit. Insuper pisces differunt, quòd alii animal generant, qui viuipari ab Aristotele appellantur: alii oua pariunt, ac ouipari dicuntur. Animal, vt delphini, balenæ, & reliqua cetorum genera, quæ non branchias, sed fistulam habēt: quibus adduntur pristes, boues, ac vituli marini, quorum maximam copiam in sinu Gothico enumerauimus. Nullum ex his oua habere cernitur, sed statim fœtum, ex quo redacto in formam animal constat: quemadmodum homo & quadrupedes, quæ animal pariunt. Oua verò pariunt omnes, qui squamis teguntur, vt salmones, carpiones, prasmi, mugiles, lupi, & qui candidi appellantur, & qui leues, reliquaq; genera infinita: præterquàm anguillæ, qui scopulis se atterunt: ea strigmenta viuiscunt, nec alia est earum secundum Plin. procreatio. Quidam pisces ab humanorum vnguium similitudine dactyli appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere concessit: & quantò maiorem humorem habent, tantò clarius in ore mandentium lucent: in manibus splendent, atque etiam in solo, ac veste decidentibus guttis. Denique differunt inter se pisces, quòd alii mutuam amicitiam colunt, alii pro diuersitate temporis inimicitiam fouent. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna caudas inter se prærodunt. Nigidius autor est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordes esse. Amicitiam è contrario maximam balena & musculus inter se colunt, quando obrutis eius oculis prægraui superciliorum pondere, infestantia vada prænatans magnitudinem eorum demonstrat, oculorumq; vice fungitur. Plures piscium differentias qui videre velit, videat Aristotelem VI. VIII. & IX. lib. de animalibus, & Plin. lib. IX. ac de ingeniis & mansuetudine eorum lib. XXXII. cap. II. Hinc monstrorum in mari viuentium naturas prosequemur.

Piscium plano rum differetiæ

Pisces cartilagi neati.

Pisces qui colo rem mutant.

Pisces in aquis volantes.

Pisces venenati

Armenia.

Pisciū quidam viuipari, quidam ouipari.

Piscium quidā lucent.

Pisces alii amicitiam, alii inimicitiā fouēt.

Aristoteles.

Plinius.

LIBRI XX. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE PISCIBVS MONSTROSIS.
LIBER XXI.

PRAEFATIO.

DMIRABILE ſpectaculum vaſtus Oceanus in ſuo gurgite cunctis nationibus offert: diuerſos partus oſtendit, hoſq; non tam magnitudine et comparatione ſyderum mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cœlo, nec terra, aut eius viſceribus, aut domeſticis inſtrumentis aliquid abſcondi videatur, quod non adſit in ſua profunditate retentum. In eo nāque Oceano tam lato, ſupino, molli, ac fertili accremento accipiente ſemina genitalia, ſublimi ſemperq; pariente natura, pleraq; eſſe monſtrifica reperiuntur: quæ perplexis, & inſemet aliter atq; aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis, ex ſe ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid naſcatur in vlla parte naturæ, etiam in mari eſſe nobis perſuaſum habeamus, & perquàm multa alibi nuſquam reperibilia, ibidem inueniri. Nec ſolùm animalium ſimulachra mari ineſſe licet intelligere intuentibus, ſed vuam quoque in eo, gladium, ſerras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Præterea ſpongias, vrticas, ſtellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, ſpondylos, mures, paſſeres, merulas, coruos, ranas, phorcos, boues, arietes, equos, aſinos, canes, locuſtas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & ſimiles. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, paſtæq; radices fruticum ac ſatorum remeant: quædam Auſtrali, & quædam Aquilonari vento hauſto impingueſcunt. Sunt & beluæ in mari quaſi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt nereides: etiam marini homines, toto corpore abſoluta ſimilitudine, qui aſcendere nauigia nocturnis temporibus videntur: ſtatimq; degrauari quas inſederint partes compertum eſt, & ſi diutius permanent, etiam ipſæ naues mergũtur. Immò per fidelem Noruagicorum piſcatorũ aſſertionẽ addo, niſi tales capti illicò dimiſſi fuerint, adeò fœua tẽpeſtas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nõnullorum aliorum monſtrorum, vt cœlum ruere videatur: piſcatoreſq; vitæ ſuæ vix etiam ſummo labore ſuccurrere, multò minus piſcibus inſidiari poterunt. Quocirca in tali caſu piſcaria lege cautum eſt, & obſeruatur, vt monſtroſi piſces taliter attracti, ſecundum figuræ varietatem illicò abſciſis hamatis funibus dimittantur. Atque his paucis à nobis adductis de variis piſcium, ac monſtrorum in mari exiſtentium generibus non contenti, videant latiùs Plin. lib. XXXII. cap. vltimo, & Ambroſ. lib. V. Hexamer.

Mõſtra marina mirabilia.

Aialia omnium figuras in Oceano.

Piſciũ varia nomina.

Beluæ humana figura apparentes.

Homines marini.

Lex piſcatorũ.

De Piſcatura periculoſa in Noruegiano Oceano.

CAP. I.

Cauſæ cur periculoſa piſcatura dicitur.

Piſcatorum manus ſtupeſcūt.

Salpa vulgatiſſimus piſcis in oceano Noruagico.

Piſcatura plura millia.

Nomina locorꝫ vbi piſcatura exercetur.

VVardahuſſ. i. dom' præſidii

Piſcatorꝫ fluitāt ſine anchoris.

Gnomonū nauticorꝫ virtus.

Piſces portētoſi bella denotāt,

PERICVLOSA piſcatura in Noruegiano Oceano ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longiſſimo tractu à littore cōmittitur. Diris tēpeſtatibus ortis, celerrimè piſcatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum diſpergūtur: balenarum monſtrorumꝫ pugna in diuerſa diuiduntur: deniꝫ horribili quorundam piſcium, ſeu monſtrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac niſi eos (prout ſupradictum eſt in præfatione) illicò dimiſerint, mota tempeſtate ſuffocantur. Si igitur quidam piſcatorū temerarii certamine cōmiſſo cum belua, eam intra nauim, (cucullati hominis formam habentis) induxerint, mox vlulatu & ſtrepitu ſocialium beſtiarum obruti, nec hamos ad capturā piſcium proiicere, nec remis laborare, vixꝫ vela pro fuga arripienda, niſi monſtrum dimiſerint, expandere queunt. Hæc monſtra etſi æquè atque piſces electi (ſalpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eiiciuntur, ſed electi in naui reſeruantur, magnoꝫ venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piſcatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick dictis, & aliis circūiacentibus terris apud VVardahus, ideſt caſtrum, ſiue domum præſidii totius regni. Menſe Februario, & Martio, immò & Ianuario, robuſtis nauibus horum locorum incolæ piſcandi gratia à littore in altum vadunt, quātum ſcilicet intra biduū nauigando conficere poſſunt, rebus neceſſariis ad victum XX. vel XXX. dierum ſpatio ſecum comportatis. Locus autem, vbi frequentius hanc piſcaturam exercere ſolent, inter Noruegiam & Islandiam ſitus eſt. Neꝫ hi piſcatores, dum tempeſtates ſæuiunt, in anchoris manent, ſed fluxu refluxuꝫ maris fluitando piſcantur, donec naues ſint vndiꝫ plenæ. Sola autem eis ſalus in repetendo littore indicio gnomonis nautici cōſiſtit: quia per hunc ortis ventis quò iter ſuum dirigant, agnoſcunt. Eſtꝫ notatum, quotieſcunꝫ extrahuntur à mari monſtroſi piſces leonina, vel humana facie, & ſimilibus, quòd ſemper diſcordiam, & bella in terris portendant.

De pericu-

De periculo Piſcatorum, & qualitate Piſcium.

CAP. II.

NEC leue periculum illis ipſis piſcatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximæ fortitudinis, molis, ac XII. pedum longitudinis piſces, vt ſunt rhombi, ſquatinæ, & reliqui piſces alati: qui cùm apparuerint ab aquis extrahendi, ſæpe piſcatores in mare retrahunt, niſi ſe funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore ſibi inuicem ſubueniant. Qui verò felici vento tantis maris periculis ſuperatis, nauibus piſcoſis ad littora propria appellunt, piſces extractos purgatoſq́, integros vel in partes diuiſos, ſalito liquore conſpergunt: ſole, flatibus aſperrimis, frigore, atque aëris rigore ad ſiccandum exponunt: tum in excelſas quaſi lignorum ſtrues componunt: quas in naues viciſſim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium, Bergen nuncupatum, pro rerum commutatione, aut pretio diſtrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piſcium Bergerfiſck vulgari gentis idiomate vocatur, & non Stockfiſck à fuſte, vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fuſtigatus. Non tamen vno eodemq́ genere hic Bergenſis piſcis, ſed quãtitate, vel bonitate æſtimatur. Nam aliud eſt genus longioris quãtitatis, aſellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas inſtar funium abſciſos, & aëre deſiccatos, quaſi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere, & vendere ſolent, Roedſcher dictos. Similiter et extremas caudas eorum piſcium in magnis vaſis ad quæſtum, ſiue delicatam eſcam reſeruant, quas Spore Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, ſed latiores aliis, valde pingues, quas incolæ Raff vocant: eiſq́ pro pane & obſonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iſte cibus conuenit, non delicatis: ferè eius ſaporis eſt, vt ſemen piſcium indurátum, Italicè Bottargi dictum: ſed illæ longè pinguiores. Capitibus horum piſcium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegiæ, præcipuè in ſcopulis Asloenſibus, quidam piſcis in maxima multitudine, Makreel dictus, ſale ſufficienter conditus optimus, & ſine ſale peſſimus.

Rhombi.
Squatinæ.
Piſcatores ligati trahunt piſces, ne ipſi retrahant ī mare
Bergen emporium Noruegiæ celeberrimum.
Bergerfiſck.
Aſellus piſcis.
Roedſcher pars piſcis.
Raff, rhombi piſcis pars.
Makreel piſcis

De Piſcibus Islandiæ.

CAP. III.

Piſciũ nomina

EST & alia piſcium diſtinctio & qualitas, qui in Islandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori ſcilicet carne, & longitudine ab iſtis, quos in ſuperiori cap. introduximus, differentes. Præterea aſelli, rhombi, vituli marini, merluſia, Gothicè Torſck appellata: inter quos balenæ, priſtes, atque alia monſtra marina apparent: quorum indomabili immanitate miræ aquarum turbationes excitantur. Piſces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hiſpanis Marlucz, in Romam vſque etiam per Hiſpanos, aut Luſitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum eſt in Februario, Martio, & Aprili: piſceſq; capti frigidis ventis exiccantur, ac demum in apertis campis, quaſi lignorum combuſtibilium ſtrues compoſiti, per menſuras longorum cubitorum, ſiue cannas Italica menſura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur, aut pro frumento, ceruiſia, panno, & ſimilibus in rerum commutatione diſtrahuntur. Si verò pondere vendendi ſunt, idipſum in centenario, ac millenario numero, & æſtimatione diſtincto fieri ſolet. Huiuſmodi pondus vernacula eorum lingua VVaagh dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos Schippunt communiter appellatum (CCC. maioribus libris conſtans) in ponderando obſeruatur. Gentis huius quaſi melior, & maior prouentus eſt in piſcibus, propter quos, vt ſuperiori lib. X. cap. XV. dictum eſt, fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuerſarum nationum mercatores: quia ad hanc inſulam nauigaturi mercatores quæſtus cauſa, non aliter ſe inſtruunt, quàm aliquod atrox prælium ſubeundum foret, vt in prælallegato loco demõſtratum videtur. Præterea cùm humanus hoſtis ſufficere haud videatur, occurrunt vaſtiſſimæ beluæ inſtar montium in magna multitudine, nauigantibus, niſi proſpexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutæ ſonantis tubæ ſuccurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo ſufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyſſum viciſſim aufugiunt, prout infrà de phyſetere oſtendetur.

Marlucz.

Piſces vt ligna per ſtrues venduntur.

VVaagh maximum pondus.

Mercatores armati pro piſcibus cõparãdis nauigant.

Beluæ fugantur ſono tubæ.

De mira

De mira abundantia Butyri Islandiæ.

CAP. IIII.

IN eadem præterea insula Islandiæ tanta butyri saliti, ob pecudum multitudinẽ, & pascuorum vbertatem, reperitur copia, vt non sufficientibus vasis aut tonnis, cistas vel capsas ex odorifero ligno confectas, XXX. vel XL. pedum longitudine, IIII. verò, vel V. altitudine, quot annis pluribus in locis repleant, atque in domesticum vsum, immò & mercatorum commutationem conseruent. Piscibus enim tostis, huiusmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati, prout inferius dicetur de structuris ex ossibus & costis marinarum beluarum. Capsæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia Helgafiel gentis idiomate appellata: quæ in butyro, & piscibus siccis, quasi melioribus thesauris, est fundata, quemadmodum & duæ Ecclesiæ Cathedrales Scalholdensis, et Holensis, vnà cum nobilium mansionibus plurimis, habentibus similem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruisia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Præterea sunt apud eas gentes, fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum necessitati in bibendo, certa etiam cum delectatione, ac sano sapore subueniunt, quemadmodum in simili refert Solinus cap. LI. de Choaspi amne, inquiens: Choaspes ita dulcis est, vt Persici Reges, quamdiu intra ripas Persidis fluit, solis sibi ex eo pocula vendicárint, & cùm eundum foret peregrè, aquas eius secum vectitárint. Ac cap. XLVI. de Eulæo flumine, quòd ortum à Medis tam puro fluore inclytum habeat, vt inde omnes Reges non alias, quàm eius aquas bibant. De ichthyophagis similibus plurima Strabo meminit, etiam Plinius, Solinus, ac alii historiam mundi describentes. Hi autem Islandenses sani, iucundi, & liberales sunt: diu sine medicina, etiam supra centum annos viuunt: faciliq; causa prouocantur ad arma, ac bella, quæ satis crudelia gerunt: denique tam ad pedestrem, quàm equestrem expeditionem in omni euentu cuncta disposita habent, veluti superius lib. X. cap. XV. ac aliis in locis extitit allegatum.

Butyri copia.

Capsæ ligneæ butyri 30. pedum.

Helgafiel abbatia.

Scalholdẽsis & Holensis cathedrales ecclesiæ.

Fontes cerealis liquoris sapore referentes

Choaspes fluuius dulcis.

Eulæus flumen.

Potus regius.

Ichthyophagi.

Islandensiũ arma semper parata.

De horribilibus Monſtris littorum Noruegiæ.

CAP. V.

Beſtiæ horribiles in littore Noruegiæ.

SVNT monſtroſi piſces in littoribus, ſeu mari Noruagico, inuſitati nominis (licet reputentur de genere cetorum) qui immanitatem ſuam primo aſpectu oſtendunt, horroremq; intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conſpicientes pariter & ſtuporem vertunt. Horribilis etenim formæ ſunt, capitibus quadratis, vndiq; ſpinoſis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, inſtar radicis arboris extirpatæ: decem, aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus VIII. vel X. cubitos excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens, qui à longè in tenebroſis temporibus inter vndas, veluti ignis accenſus, piſcantibus apparet: pilos, vt anſerinas pennas, ſpiſſos & longos, in modum dependentis barbæ: reliquum verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratum eſt) valde puſillum, cùm vltra XIIII. vel XV. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harum beluarum plures naues & grandes, fortiſſimis nautis confertas, facilimè ſubuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneum teſtimonium perhibet longa, ac clariſſima epiſtola Erici Falchendorff, Archiepiſcopi Nidroſienſis Eccleſiæ (quæ totius regni Noruegiæ metropolis eſt) Leoni X. circa annos ſalutis M. D. XX. tranſmiſſa: cui epiſtolæ annexum erat alterius cuiuſdam monſtri horrendum caput, ſale conditum. Meminit etiam Plin. lib. IX. cap. XXXIII. pectinum vngues in tenebris etiam ore mandentium mirè lucere, & dactylorum: de quibus eodem lib. cap. LXI. Totum igitur caput huius beluæ, cornibus inſtar duriſſimi corii circũdatum, valde graue eſt, quia natura ſic fortè inſtituit, vt citius mergatur: nec alibi maior naturæ laſciuia: luſit enim in cornibus ac armis animalium, vt Plin. lib. XI. cap. XXXVII. teſtatur, & Perottus in lib. quem Cornucopiæ intitulauit.

Pupilla vnius oculi cubiti mẽſuram habẽt.

Pili groſſi vt pẽnæ anſerinæ.

Epiſtola Archiepi Nidroſienſis Erici Falchẽdorff, miſſa Leoni 10. cũ capite mõſtroſæ beluæ.

Belua capitis grauitate facilius in aquam mergitur.

De Phyſes

De Phyſetere, & eius in nautas crudelitate.

CAP. VI.

IN genere cetorum phyſeter, ſiue priſtes, ducenûm cubitorum, ſeueram admodum conſecutus eſt naturam: in perniciem enim nauigantium plerûq; vltra nauium antennas ſe extollit, hauſtoſq; ſiſulis fluctus ſupra caput collectos i tactuctat, vt nimboſa alluuie plerunq; naues fortiſſimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat. Nec mirum: priſtes enim (teſte Vincentio) eſt belua tantæ altitudinis, vt attollens ſe ſuper fluctus, ingentis columnæ ſimilitudinem referat: altiuſq; veluti diluuium quodam eructans, nautas pauefacit fluctuantes: cuius calamitoſæ rei teſtimonium Strabo lib. X V. de illo magno Nearcho bellicæ claſſis Alexandri Magni præfecto, affert, dicitq; Phyſeterum magnitudines fluctum maximû, & accumulatum, & caliginem tantam reflationibus excitârunt, vt quæ ante pedes erant, conſpici non poſſent. Sed cûm nauigationis duces illis timentibus, & cauſam ignorantibus indicaſſent beluas eſſe, quæ facilè tubarum ſonitu, & plauſu exaudito diſcederent: (in quo Plinius concordat lib. I X. cap. I I I.) Nearchus naues in fluctum egit, quâ maximè arcebatur, ac tubis beluas exterruit. Illæ vndas ſubeuntes, nauale certamen à puppi minabantur, verûm ſubitò ceſſauere. Quod & nunc in Indiam nauigantes aſſerunt, beluarum ſcilicet magnitudines, quæ nec gregatim, nec ſæpius ſe offerant, ſed diſcedant clamore, ac tubis repulſæ. Hæc Strabo. Meminit etiam Petrus Martyr lib. I. Crediti continentis, monſtri, ſeu immanis cuiuſdam piſcis, qui circuiuit biremem, caudæq; ictu gubernaculum in fruſta confregit. Idem aſſerit, monſtrum marinum integrum virum in littore dormientem ad mare rapuiſſe. Hircus, ſiue aries (teſte Volaterano lib. X X V.) rapaciſſima beſtia eſt, quia homines & nauigia inuoluit, ſpiritu graui; & vehementi, quo ſanè inſtrumento ad prædas vtitur. Item aries marinus in mari (teſte Plin. lib. I X. cap. X L I I I.) graſſatur vt latro. Et nunc grandium nauium in ſalo ſtantium occultatus vmbra, ſi quem nandi voluptas inuitet, expectat; nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculatur, occultuſq; adnatans mergit.

Phyſeter crudelis.

Naues fortiſſimæ à beluis obruuntur.

Priſtes.

Strabo.

Nearchus præfectus Alexãdri per beluas turbatus.

Tubæ clangor terret beluas.

Mõſtrũ rapuit in littore virũ integrum.

Hircus ſeu aries belua rapax.

Cymbę piſcatorum ab ariete merguntur.

De ſuffocatione nauium per monſtroſos Piſces.

CAP. VII.

Physeteris os circulare.

Nauis vt minuſculum vas euertitur.

Physeteris cauda biſurcata.

S etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo eſcam vel aquam ſugit, ponderecp ſuo in ſuperiora, vel puppim iniecto et impreſſo, nauim deprimit, & ſubmergit: quandocp ſola aqua (vt præmiſſum eſt) nocere non contenta, dorſo, vel cauda nauim, vt minuſculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spiſſum, & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam biſurcatam latitudine XVI vel XX. pedum, qua circũuentas nauium partes vehementius ſtringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari (vt dictum eſt ſuperiori cap.) ob aſperum acutumcp ſonum, quem ferre haud poteſt: & magnis, ac immanibus vaſis, ſeu doliis iectis, curſum beluæ impedientibus, ſiue pro luſu ei oppoſitis: aut validis tormentis, ſeu bombardis, quarum ſono magis, quàm ferreo, vel ſaxeo globo terretur, cùm globus huiuſmodi vel aqua, vel pinguedine obſtante vim perdit, vel paululum vulnerat vaſtiſſimum corpus, immenſa pinguedine inſtar valli munitum. Paulus Oroſius in vita Caligulæ aſſerit, anno imperii eius V. in Theram, aut Thèramnem inſulam de profundo emicuiſſe beluam triginta ſtadiorum extenſam ſpatio. Quòd autem variæ ſint beluæ vaſtæ, & immanes in Oceano, ſatis examinatum reliquit Plin. lib. IX. cap. V. inquiens: Tiberio Principe contra Lugdunenſis prouinciæ littus in inſula ſimul trecentas amplius beluas reciprocans Oceanus deſtituit, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore. Immò & addendum erit, in Norueginæ littore frequentius, tum vetera, tum noua cerni monſtra, maximè propter inſcrutabilem aquarum profunditatem, vti ſuperius lib. II. cap. XII. eſt expreſſum. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquàm, vel rariſſimè hominum aſpectibus præſentantur: quemadmodum præclari ciues Venetiis, qui in omni vita ſua algam circũnatantem littori ſuo haud tranſierunt.

Physeterib' globi bõbardarũ parum nocent

Belua 30. ſtadiorũ extenſa ſpatio.

Beluæ 300. tempore Tiberii Imp. viſæ.

Beluæ in Oceano nunq̃ apparentes.

Veneti quidam nunq̃ ciuitatẽ exeunt.

De inimi-

De inimicitiis, & amicitiis quorundam Piscium.

CAP. VIII.

ED neq; illa animalia aquatica à mutua infestatione sunt libera: & hoc propter quadruplicem rationem, videlicet naturalem superbiam, cibum, coitum, & fœtum, vt infrà dicetur de balena & orca, atque hic de mugili & lupo, qui mutuo flagrant odio. Lupus & murœna caudas suas mutuò prærodunt, alioquin statis mensibus sunt concordes. Polypum intantum locusta pauet, vt si iuxtà viderit, omnino moriatur. Locustam conger timet, rursus polypum congri lacerant. Omnes autem viuunt, etsicis caudæ amputentur. Seneca in lib. Naturalium quæst. plurima adducit de certamine beluarum marinarum: & Alber. lib. XXIIII. de animal. quomodo carabi ex genere cancrorum gregatim acie instructa, cum aliis aciebus generis sui pro pascuis, pullis, vel fœminis pugnant. Multis etiam generibus piscium conuenit amicitia naturalis, vt musculo cum balena: de quo Plin. lib. IX. cap. vltimo. Aliis in magna societate viuere, vt haleci. Quidam separantur per se, ac solitariè degunt. Multis impossibile est alios admittere socios. Quidam diligunt seinuicem, quidam non. Omnes autem piscium greges rectorem habent. Loligines pugnaturæ turmis se muniunt. De animalibus inter se semper mutuas inimicitias souentibus, Volaterran. lib. XXV. & alibi multa dicit. De multiplici etiam generatione piscium Vincen. lib. XVII. cap. CXLI. plurima annotat. Ponit & Volaterran. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, quòd Oceani monstra speciem equorum, vitulorum, ac luporum præ se ferant, tum quòd aduentu nauarum in littus exiliant. Mitem autem multorum animalium interpretationem adducit beatus Ambrosius in Hexameron lib. V. vt vnicuique attribuat aliquid boni, quo homo se, suosq; mores emendet. Quòd verò in mari maiores bestiæ sunt terrestribus animalibus, facit humoris luxuria, & alta profunditas, in qua & abundantia victus est, & securitas euadendi pisces insidiantes.

Ratio quadruplex inimicitiæ beluarum.

Carabi pisces.

Piscium quorundam amicitiæ

Piscium greges rectorem habent

Piscium variæ species.

Piscium virtute et exemplo praui mores corrigi possunt.

De pugna Balenæ contra Orcam.

CAP. IX.

Balenarum magnitudo.

Orca minor balena sed crudelior.

BALENA, etsi quantitate maxima, centum scilicet, aut CCC. pedum longitudine, & vastissima corporis mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, sed agilitate tam in saltu, quàm aggressu crudeliorem, sibi infestam habet. Est autem orca similitudine carinæ inuersæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburmearum rostris secreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorso disserit eam agitãdo, vt in vada littoraq; protrudat. Illa verò, scilicet balena, pondere vasti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum astutiæ orcæ iners, in fuga vnicum præsidium collocat: licet ea fuga infirmior sit, eò quòd ignaua belua põdere suo onerata, ad vada periculaq; euitanda directore indigeat. Vnde fit, vt eam longissimus præcedat piscis, colore candidus, quem Isidorus masculum balenæ, & Plinius musculum vocat, qui ob naturalem amicitiam beneficium huiusmodi præstat. Dicit enim idem Plin. lib. IX. cap. vltimo: At è contrario amicitiæ exempla sunt, præter illos de quorum diximus societate, balena & musculus: quando prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem vada prænatans demonstrat, oculorumq; vice fungitur. Ingreditur etiam arenam balena æstuante sole, ibiq; vti vitulus marinus profundè dormit, ita vt funibus alligata sæpius occupantibus cedat, vt idem Plin. eod. lib. cap. XIX. dicit de exocœto, marino mure, polypo et muræna. Celetus (de quo Alber. lib. XXIIII. de animal.) adeò graui somno opprimitur, vt manu dum dormit capi queat, quẽadmodum etiam de rosmaro, siue morso, inferius dicetur. Deniq; delphini, balenæ, & quæcunq; fistulam gerunt, quomodo edita per summa æquoris fistula dormiant, apud Aristotelem lib. IIII. cap. X. de animal. requiratur.

Fuga infirmior ob graue pondus.

Musculus balenæ masculus.

Balena in arena dormit.

Pisces q̃dã manu capiuntur dormientes.

De multis

De multiplici genere Cetorum.

CAP. X.

MVLTIPLEX est genus cetorum, quidam enim hirsuti, & hi maximi (vt Alber. attestatur) quatuor iugerum magnitudine: (iugerum verò habet secundum Plin. lib. XVIII. cap. III. in longitudine pedes CCXL. in latitudine CXX.) quidam planæ pellis, hiq; sunt minores, atque in Occidentali, ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quòd quatuor iugerum sint, Plin. lib. IX. cap. III. & Solinus cap. LXV. asserit: sed lib. XXXII. cap. I. dicit Plin. cetos DC. pedum longitudinis, & CCCLX. latitudinis in flumen Arabiæ intrasse. Quidam rictum oris habent dentatum, ac longissimum, videlicet longitudinis XII. vel XIIII. pedum, ac dentes sex, vel octo, vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris sunt longiores, subtus sicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeò amplos, vt ambitus vniuscuiusq; XV. homines sedentes admittat, immò XX. vel amplius, secundum beluæ quantitatem. Cornua præterea longitudinis sex, vel septem pedum, CCL. super quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel posteriorem motionem, & ventilationem. Hæc simul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempestuoso, aut cùm alia eum inuaserit belua inimica. Neque mirum, quòd tot cornua, licet satis molesta, habeat, cùm inter oculos in fronte spatium est XV. vel XX. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis, aut longitudinis costæ, & ossa eius sint, aut in quem vsum reseruata prodesse queant, etiam pellis, caro, pinguedo, in sequentibus capitulis ostendetur. Similitudinem autem prædictæ orcæ, quæ lingua Noruagica Springhual dicitur, id est saltans, ab agilitate & celeritate, qua balenam vrget, & eius secreta petit, qui amplius videre velit, videat Solinum cap. XLV. de delphinis Nili, quorum dorsa serratas habent cristas. Hi delphines crocodilos studio eliciunt ad natandum, demersiq; astu fraudulento tenera ventrium subternatantes secant, & interimunt, vt astuta formidabilem beluam, scilicet crocodilum deleant, quam fortitudine nequeunt superare.

Ceti 4. iugerũ magnitudine.

Balenæ rictus oris 14. pedũ.

Oculi ambitus ceti 15. hominis capit.

Cornua cohærentia.

Balenæ frontis spatiũ 20. pedes habet.

Springhual.

Delphines Nili serrata dorsa habent.

De crudelitate cuiusdam Ceti.

CAP. XI.

Totilas.

CVM Procopius lib. III. belli Gothorum plurima de Totila, ac armis, & stragibus suo tempore in Italia perpetratis commemorat, volui etiam huic proposito hoc memorabile portentum accommodare: quod eadem tempestate, hybernoq; tempore, cum Byzantii, tum & in aliis locis terræmotus facti, asperiores quidam & maximi, noctuq; omnes, atque adeò, vt qui ea incolerent loca, ruinis iam iam suspicati oppressum se iri, ingenti formidine tenerentur, cùm aliàs nullo affecti sint malo: tunc

Terræmotus crebriores fiunt.

Nilus præter solitũ excrescit.

item & fluuius Nilus vltra XVIII. cubitos supra alueum ipsum ita elatus excreuit, vt sua inundatione præter solitum vniuersam irrigârit Aegyptum, quod nullo anteriori seculo accidisset. Ideoq; hominibus stuporem, & animalibus exitiũ intulit admirandum. Per id tempus etiam cetus quidam marinus piscis (quem Porphyrium Byzantini vocant) mirificè capitur. Hic sane circa annum iam quinquagesimum, vt Byzantinis ipsis, ita & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla. Nam & nauigia pleraq; ad ima depressérat, multarumq; nauium vectores ac nautas turbando, &

Cetus quidam capitur.

Cetus nauigia ad imum deprimit.

vim inferendo longius disturbârat: cuius beluæ capiendæ magnum Iustiniano Imperatori studium fuit: peragere tamen, quod ei animo inerat, nulla hic potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc belua venerit, paucis ostendetur.

Iustinian' Imp.

De captura

De captura huius Ceti, & magnitudine eiusdem.

CAP. XII.

RAT fortè in summa tranquillitate tunc mare, delphinorumq; grex ingens circa ostium Euxini ponti vno agmine confluebat: qui subitò ceto illo conspecto, quocunque licuit, perfugium habuere: pars tamen maxima ad Sagaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Cetus verò in eo tum primùm delphinorum aduentu, nonnullos ex his, sed improuidos equidem vorauit. Siue itaque fame tunc detineretur, siue id ex certamine ageret, continenter, & tam diu fugientes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incursu delatus, nec volens quidem, profundiori se limo immersit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso è loco exolui, sed quò magis enitebatur, eò & acrius limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas passim est perlata, concursu vndique facto, in cetum mox irruunt, securibus vndequaque, & crebris ictibus præcidendo: neque hoc pacto conficere beluam potuere. Funibus demum prævalidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cum cura emensi, cubitis in longitudine XXX. in latitudine X. hanc esse comperibant: quam illi per cœtus partiti, vt cuiq; libuit, vel sibi sale conditam seruârunt, vel fortè depasti mox sunt. Byzantini verò, siue terremotu pauefacti, siue Nili inundatione insolita moti, siue ceti prodigio ducti, futura statim animo præsagire, quæ de se fortè quisque excogitârat mortalium more: qui dum præsentibus molestiis opprimuntur, temerè contemplando quædam futura prognosticantur, put cetum illum absumptum, à malis vindictam sumere præ-
ferebant. Strabo asserit lib. primo, vix apud Græcos balena maiorem beluam inueniri: & illa plerunque à validiore voratur.

Modus capiendi cetum.

Sagaris fluuius.

Cetus delphinos vorat.

Cetus in limum se mergit.

Incolæ ad prædam cõfluunt.

Cetus funib' ligatus attrahitur

Cetimagnitudo

Byzãtini malè sibi præsagiũt

Balena in Græcia maxima belua.

De monstroso Pisce in littore Septentrionalis Angliæ M. D. XXXII. reperto.

CAP. XIII.

Belua mõstrosa in Anglia reperta.

TSI hæc monstrosa belua pro portento ab incolis illius regionis habita sit, atque cum stupore ob insolitam magnitudinem conspecta: attamen littora Norvegiana inter Bergensium, ac Nidrosiensium ora, quasi continuum domesticumq; hospitem talem beluam habent. Ideoq; locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè descriptus erat à quodam nobili Anglicano, sub hac forma: Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare nostrum hoc mense Augusto M. D. XXXII. mortuam beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte discerpta est, remanet adhuc tamen, quantum centum fermè ingentia plaustra vix auehere poterũt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perscripserũt, longitudinis illam fuisse XXX. vlnarum, hoc est pedum nonaginta: à ventre ad spinam dorsi (arenis immersam) spatium esse circiter octo, vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam XXVII. die Augusti ipse ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri posset fœtor. Coniectant dorsum ipsius ad spatium trium vlnarum esse in arena immersum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenosis. Rictus oris longitudo sex vlnarum, & dimidiæ: mandibulæ septem vlnas ac mediam continent: circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino sicut quercus grandis est. Triginta costas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis XXI. pedum, circuitu vnius pedis & dimidii: tres ventres, veluti vastos specus: & triginta guttura, quorum quinque prægrandia sunt. Habet duas pinnas: vtraque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abstrahere. Palato adhærebant quasi laminæ corneæ, vna ex parte pilosæ, qualem iam vnam vides supra mille. Non est fabula Polidore, sed res verissima, quamuis non omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vsque ad rictum, septem vlnarum.

Belux lõgitudo 90. pedum.

Dorsi lõgitudo

Oris rictus.

Mandibulæ.

Costæ 30.

Ventres tres.

Guttura 30.

Pinnæ duæ.

Laminæ corneę innumeræ.

Capitis longitudo.

De lingua

De lingua variatur: maior pars censet septem vlnarum fuisse longitudine. Aiunt genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis: membrum (inquam) masculinum vir quidam cùm dilaniaret, ferme submersus fuisset, in ventrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spatium inter oculos sex vlnas tenebat: oculi, & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus esse solent. Cauda bifurcata, & serrata, latitudine septem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam; veluti per fistulas eiectasse. Nulli denique illi fuere dentes: vnde colligitur non fuisse balenam: nam balenis aiunt maximos esse dentes: exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piscis erant.

Lingua 7. vlnas.
Genitale immensum.
Oculi 6. vlnis inuicē distabant.
Cauda bifurcata
Branchiæ duæ.
Balena maxios dentes habet.

De Xiphia, Monocerote, & Serra.

CAP. XIIII.

QVIA & hæc belua versatur in Septentrionalibus aquis, meritò aliis monstrosis veniet adiungenda. Est enim xiphia, secundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal nulli alteri simile, nisi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, vt bubo: os profundum valde, veluti barathrum immensum, quo terret, & fugat inspicientes: oculos horribiles: dorsum cuneatum, vel ad gladii formam eleuatum: rostrum mucronatum, quo naues per fossas, vt Plinius lib. XXXII. cap. II. asserit, in Oceano ad locum Mauritaniæ, qui Cotta vocatur, non procul Lixo flumine submergit: vbi quasi in primo originis loco diutius conseruatur. Littora verò Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxii hospites damna semper occurrentibus nauigia perforando, ac submergendo illaturi ingrediuntur. Vocantur & xiphiæ gladii, Siciliam attingentes, qui venatione thynnorum, ac eorum commestione mirum in modum impinguescunt: capiunturq; hoc modo, vti refert Stra-

Xiphiæ piscis descriptio.
Xiphię dorsum cuneatum.
Gladii pisces.

Modus capiendi xiphias.

bo lib. I. Manentibus in ſtatione frequentibus duorum remorum ſcaphis, ſpeculator quidam communis ſupernè inſtat: duos ſingulæ ſcaphæ tenent: alter remigat, alter haſtam habens manet in prora. Cùm primùm verò ſpeculator ſupereminentiam galeotæ ſigno indicat (beluæ verò ſupra mare pars tertia eminens fertur) ſcapha propius appellitur. Deinde iacto manu telo, vulnus incutit. Tum euulſa ſine cuſpide de corpore haſta, quod telum ſanè eſt hamatum, vt educi facilè queat, apteq; infixo ei funiculo appenſo, ſauciata accelinat belua, donec agitata ſuffugiens ſq; laſſetur. Tunc in terram ſubducunt, aut intra ſcapham accipiunt, niſi prorſus immenſum corpus exiſtat: quod ſi in mare telum exciderit, haud ſanè perit. Eſt nanque vel è quercu, vel ex abiete compactum, adeò vt querna grauitate demerſum, deinde in ſublime relatum facilè poſsit apprehendi. Contingit autem interdum & remigem in ſcapha per magnum galeotarum gladium vulnerari: cùm inſtar apri beluæ vigeat impetus: aſperrimè fit ipſa venatio. Hæc Strabo. Monoceros eſt monſtrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare poſsit, ac deſtruere, & hominum multitudinem perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox ſit hæc belua, tarditas ſua, quam habet maximam, præuiſa, timentibus eius acceſſum fugam concedit. Serra belua ſimiliter marina eſt, ingens corpore, caput habens criſtatum, durum, ſicut ſerra dentatum: ſubter nauibus natans ſecat eaſdem, vt intrante aqua merſis hominibus, eorum cadaueribus ſatietur. Eſt & aliud genus ſerræ, ſe erigens contra velificantes: quod mox XXX. vel XL. ſtadiis peractis, laſſum deſcendit in mare. Orcarum gladio dorſo tenus eleuato ſæpe piſcatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt ſtupefactam.

Galeota piſcis.

Xiphiæ telo hamato capiunt

Remiges vulnerant à belua.

Monoceros piſcis.

Monoceros belua ferox, ſed tarda.

Serra piſcis.

Orcarũ gladio nautæ vulnerantur.

De modo

De modo piſcandi Cetos, & Balenas.

CAP. XV.

QVIA mira auiditate balena fertur in eſum halecis, & vitulorum marinorum, tanquam piſcium cæteris omnibus pinguiorum: idcircò ſæpius periclitatur in ſcopulis arenoſis, qui maris æſtu, ſiue fluxu, atq; refluxu, quaſi denudati ab aquis, immerſæ beluæ exitum non concedunt, vt ſe recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tãto cum impetu fortitudine caudæ laborat, quòd foſſa ampliſſima relicta, veluti in nido ligata (obſtantibus vndiq; arenis) enatare non poſsit. Hoc cùm piſcatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortiſsimis (ne æſtus reditu eos euadat) intra rictum oris, atq; capitis ſpiracula, ſeu branchias, beſtiam hanc ligant: magnaq; manu, multiplicatiſq; viribus eam in littus attrahunt, vel ita conſtringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas reſilire valeat. Eoq; caſu feliciter arridente, diuiſa præda, quiſque regreditur ad alias domeſticas occupationes, donec iterum occurrat ſimilimus, vel alius optatior quæſtus. Saneq; in tempeſtatibus contingit, vt aliqua immanis belua, vi inimicæ beſtiæ vulnerata, vel fatigata, ſeu cunctis viribus deſtituta, ventorum vi ad littus proiiciatur, præda vt ſit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi redituræ ſint vires, gladiolos, aut grãdes acutiſsimoſq; tribulos ſub latus quieſcentis immittunt, vt ſanguine impetuoſo ferri motu effluente, vita deſtituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd beluam in arena ad obiectum ſolis profundiſsimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in prædam venantibus cedat.

Balẽa arenis ob auiditatem vorãdi immerſa capitur.

Piſcatores congregantur ad prædam capiẽdam.

Beluę tẽpeſtatibus in littus agitantur.

Cautela ne ꝓda i mare euadat.

Balena ꝓfundè dormiẽs facilimè capitur.

De mira affectione Balenarum erga fœtum.

CAP. XVI.

Piſciũ diuerſa generatio.

Piſces qui oua generant.

Aqua blãda nutrix aĩantium

Piſces q̃ fœtus emittunt.

Balenę fœtus in aluũ ob ꝓcula recipiunt.

Piſcium pietas ĩ homine vix reperitur.

Balenę brãchias non habent.

Balenæ aq̃s ſpirãt ſuper catulos, ne arena impediantur.

Balenarũ catuli 10. ãnis creſcũt

EATI Ambroſii in Hexamer. lib. V. cap. III. trita ſententia eſt, quòd ſicuti volatilium, terreſtrium, ita & aquatilium varia generatio reperiatur. Hinc̃ꝙ receptum eſt, quòd piſcium alii oua generent, vt trutæ, lupi, & percæ: alii viuos fœtus de corpore ſuo edant, vt muſtelæ, caniculæ, ceti, delphini, phocæ, ſeu vituli marini. Qui oua generant, non nidos texunt vt aues, nec̃ꝙ cum moleſtia ſui nutriunt, ſed aquis oua fouenda committunt: ipſac̃ꝙ aqua fœtus animat & creat, tanquam blanda quædam mater animantium. Cùm ergo ouum cadit, aqua quodam naturæ ſuæ gremio, quaſi blanda nutrix illud ſuſcipit, & animal celeri ſotu reddit: continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piſcis exiuit. Qui autem viuos fœtus emittunt, cùm partus ediderint, ſi quid ſortè inſidiarum terroriſc̃ꝙ præſenſerint circa catulos ſuos quẽquam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, aperire ora, & fœtus ſuos innoxio dente ſuſpendere, interno quoc̃ꝙ recipere corpore, & genitali feruntur aluo abſcondere: atc̃ꝙ iterum ſotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu alere, duoſc̃ꝙ in corpore vno viuere, donec aut in ſecuritatem deferant, aut corpore ſuo obiecto, natos ſuis defendant periculis. Qui humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari? Ecce natura ſeruat in piſcibus, quod raro inuenitur in hominibus. Balenæ igitur branchias non habentes, fiſtulis ſpirant: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus ſuos geſtant cùm infirmantur, & inualidi ſunt: & ſi parui ſunt, eos in ora ſuſcipiunt. Hoc idem imminente tempeſtate faciunt, & poſt tempeſtatem illos euomunt. Quando propter defectum aquę fœtus impediuntur, ne matrem ſequantur, mater aquam ore receptam, inſtar fluuii, ad eos eiicit, vt ſic inhærentes terræ (quemadmodum in ſuperiori imagine videtur) liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adoleſcunt autem celeriter, & decem annis creſcunt.

Adhuc

Adhuc de aliorum Piſcium affectione erga ſuos fœtus, & pietate in ſuam ſpeciem.

CAP. XVII.

PISCIS Abren dictus, tempore tempeſtatis maris natos ſuos in ventre ſaluat, & poſteà ſerenitate oborta euomit eos. Galalca, ſecundum Albertum lib. XXIIII. de Animal. animal eſt marinum, quod fœtum in vtero viuere ſentiens extrahit, & lactat: ſin autem extractum immaturum comperitur, in vterum reponit, nutritq́, donec ad matu-ritatem formetur. Torpedo, iuxta Plin. lib. IX. cap. LI. octogenos fœtus habens inuenitur: eaq́ intra ſe parit ouа præmollia, in alium vteri locum transferens, atq́ ibi exclu-dens: & circa æquinoctium parit. Eſt & piſcis teſtudineæ formæ, de quo Pet. Mar-tyr VIII. lib. Crediti continentis deca. III. mira refert, quòd licet ſit monſtroſus, mirè diligat hominem, vt permittat ſe ab eo aliquoties capi. Rurſus aſſerit eodem lib. in principio, piſcem eſſe in mari Caſpio cani ſimilem, qui dente hominem fe-cet, & deuoret. Ad hoc etiam propoſitum verba Caſsiodori in vltima epiſtola lib. XI. de pietate loquentis, non incongruè venient applicanda. Dicit enim quo-rũdam piſcium hanc eſſe naturam, vt ſe muniant ab inſidiis, & alios irretitos iuuent. Piſceus (inquit) lupus arenis ſe mollibus, vt plumbati lini inſidias euadat, immer-git: qui vbi ſupradicta retia eius tergum fruſtra diraſerint, alacer in vndas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoſcit. Scarus eſca pellectus, cùm iunceum car-cerem cœperit introire, mox vt ad ſe exitium ſuum inuitatum fuiſſe cognouerit, in caudam labitur, paulatim ſe ab anguſto ſubducens. Quem ſi alter eiuſdem gene-ris cognouerit irretitum, extrema eius mordicus trahit, vt qui ſibi captus non poteſt ſubuenire, alterius ſolatio probetur euadere. Sic & ſauri argutum piſcium genus, à velocitate nominati, cùm ſe in inſidias nexuoſas impulerint, qua-ſi quibuſdam funibus æquabiliter illigati, totis niſibus trahentes re-trorſum, ſocios conantur liberare captiuos. Plura ſunt, ſi talia perquirantur. Omnia enim, quæ poſſunt ha-bere contraria, facilis caſus abſumeret, ſi cu-ram propriæ ſalutis non haberent.

Abren piſcis.

Galalca belua marina.

Torpedo piſcis

Piſcis hominẽ diligens.

Piſcis hoiem in-terficiens.

Caſsiodorus.

Piſciũ quorũ-dam pietas.

Lupi piſcis a-ſtus.

Scari piſcis in-genium.

Sauri piſcis pie tas.

Opera mutua eſt pręſtãda.

De ſpermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius Medicinis.

CAP. XVIII.

Alber. lib. 24.

ETVS humanæ propagationis more cum balena congrediens, ob velocitatem coitus multum ſperma emittit, & reſoluit, atque ſic reſolutum vulua totaliter non admittit; Spargitur amplè per mare in diuerſis figuris, colorem cæruleum habentibus, magis tamen ad albedinem tendentibus, ſibiinuicem conglutinatis: atque à nautis ſolicitè (vt inter nauigandum in Oceano ſparſum vidi) colligitur, vt medicis purgandum vendant, qui purgatum ambram vocant: eoq; (vt Iorath autor eſt) contra guttas, & paralyſin, tanquam præcipuo, & pretioſiſsimo vnguento vtuntur. Præterea Platearius aſſerit, quòd ambra ſit ſperma ceti, id eſt balenæ, & quòd calida ſit & ſicca in ſecundo gradu. Eſt autem alba, & ſi inuenitur coloris gypſei, melior eſt. Sophiſticatur autem cum puluere ligni aloës, & ſtyrace, muſco, & quibuſdam aliis. Sed hoc agnoſcitur: quia ſophiſticata ad mollitiem facilè reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liqueſcit. Habet virtutem confortandi, valetq; contra ſyncopin, & epilepſiam. Præterea Conſtantius in lib. graduum dicit, quòd ambra de ventre cuiuſdam maximæ beſtiæ egrediatur. Quidam tamen dicunt, quòd in fundo maris naſcatur, calida & ſicca in ſecundo gradu exiſtens, & frigidas naturas confortans. Auicenna aſſerit: Ambra (vt æſtimo) eſt manatio fortis in mari, melior griſea quia fortis, deinde varia, pòſt citrina. Et adulteratur cum gypſo, & cera, & ladano: nigra ſpecie mala eſt. Multoties autem aſſumitur ex ventre piſcis: qui ſi eam comedit, moritur. Eſt autem calida & ſicca, & videtur eſſe calida in ſecundo gradu, ſicca in primo. Confert autem decrepitis propter ſubtilitatem ſuæ calefactionis, tum etiam cerebro, ſenſibus, ac cordi.

Ceti ſperma paſſim ampliat i vndis.

Ceti ſperma à nautis colligitur

Medicinæ ex ambra

Ambra calida & ſicca.

Ambra quo ſophiſticetur.

Conſtantius.

Auicenna.

Modus adulterandi ambram

Ambræ variæ medicinæ.

De cauſa

De cauſa cur ſperma animantium non ſit nigrum, ſed album.

CAP. XIX.

QVOD ſperma multam ſimilitudinem cum vnguento habeat, vt ſuperius dictum eſt, inconueniens non videtur: quandoquidem Alber. lib. XVI. cap. IX. de Animalibus dicit, ſperma in multis conuenire cum ſubſtantia olei: tum etiam ſpiſſari calido in corpore animalis exiſtens, & ſolui frigido, quando ſub dio ſtat extra corpus animalis. Cauſas præterea ibidem ponit, quare ſperma animalium exit ſpiſſum & album à corpore generantis. Ex calore enim interiori generatur, & adunatur in eo ſpiritus multum calidus, qui inſpiſſat & dealbat ſubſtantiam eius: cùm autem exierit, & infrigidatur, diſſoluitur calor, qui eſt in eo, & euolat cum calore ſpiritus: ſed hoc accidit ſpermati, quando infrigidatum incipit deſiccari. Præterea, quòd quidam dicunt ſperma elephantis eſſe nigrum, vt carbo, propter terreum in ipſo contentum, & per conſequens magna generari ex eo oſſa in corpore elephantis, &c. arguit Albertus eodem loco impoſsibile: ſed neceſſarium eſſe, quòd ſperma vnum ad naturam animalis ſit magis terreſtre, quàm aliud ſecundum diuerſitatem complexionis animalium. Sperma tamen animalis, cuius corpus eſt terreſtre, efficitur terreſtre, & album, & ſpiſſum, propter aëris admixtionem, ſicut & alia ſpermata. Neque Aethiopis ſperma nigrum eſt, cùm deprehenditur dentes eorum eſſe albiſsimos. Cauſa enim albedinis ſpermatis eſt ſpumoſitas ipſius, quæ ſpuma eſt albi coloris, præcipuè illa, cuius ſubſtantia eſt ex partibus paruis, ventoſis, & ampullis minutiſsimis latentibus. Similiter accidit mixtioni aquæ, & olei, ſortiter factæ. Sperma autem eſſe butyroſum & ſpumoſum, antiqui fabulantes non ignorabant: quandoquidem deam coitus Venerem, quæ cupidinem lactat, dixerunt natam eſſe de ſpuma teſticulorum. Qui autem hac ratione Alberti haud contentus, meliorem cum in his, tum in aliis (ſi poſsit) indagare voluerit, liberum ei relinquitur.

Ambrę cum vnguento magna ſimilitudo.

Sperma à corpore album exit.

Sperma elephãtis nigrum.

Spermatum color varius.

Spermatis albedo ſpumoſitas ipſius.

Sperma ſpumoſum.

Venus Cupidinem lactat.

De pinguedine, carnibus, ossibus, & coriis Cetorum, ac similium animalium.

CAP. XX.

Cetorũ magna vtilitas.

ETIS, seu balenis è mari piscatorum arte, ingenio, & magno labore extractis, siue vi ventorum ac tempestatum, aut inimicorum piscium furia littoribus impulsis, incolæ prædam securibus, & ascciis partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, siue ceti carne, pinguedine, & ossibus, CCL. vel CCC. plaustra repleri possint. Carnem & lardum in multis, & magnis vasis, inter cæteros immensos marinos pisces sale condiunt: eaq; pro commoditate, & esca domestica vtuntur, aliisq; ad eum vsum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps ceti, magna est in toto corpore, sed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque XII. lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari potest, quãdoq; XXX. vel XL. huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine sua superans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturq;. Vtilitas verò huius saginæ ea est, vt lampadibus infusa, & aucta semper, ad altaria, siue alia loca sacra, tam nocte, quàm interdiu continuò lumen administret: priuato etiam vsui, ac domestico, cùm in hyeme nulli ibidem dies sint, plurimum deseruiens. Ossa præterea eius minora defectu lignorum domestico foco adaptantur: immò & aliorum piscium capita, vti etiam Solinus cap. XXV. gentem Neurorum ponit, quæ ossibus adolet ignes focorum. Adest & assertio Volaterrani lib. XXV. qui pro miro adducit, Scythas animalia, & Tylenses loco lignorum pisces comburere: quod in Septentrione vltra Nidrosiam non est, quia ibi (lignis ob frequentes tempestates haud crescentibus) continuò comburunt ossa piscium in maxima multitudine (vt suprà dictum est) captorum. Ex corio deniq; balenæ fiunt balthea, loculi, tractorii funes pro vsu campanarum, diu durantes: immò partita pelle vnius beluæ, XL. homines ex ea vestiri queunt, quemadmodum Solinus cap. LXVII. refert de Chelonophagis, qui

Currus 300. ex vno ceto replentur.

Ceti carnes & lardũ sale condiuntur.

Ceti pinguedo maxima.

Ceti pinguedinis vsus.

Ossa pro lignis comburuntur.

Pisces & aialia loco lignorũ comburuntur.

Ceti corio 40. homines vestiuntur.

Chelonophagi

coriis

coriis piſcium veſtiuntur. Dicit & autor libri De nat. rerum, quòd in mari Occidentali piſces ſunt, ex quorum pellibus homines ampla, & pulchra faciunt ſibi veſtimenta, prout ſuprà de multis generibus pellium eſt oſtenſum. Item Paulus Diaconus de corio biſontis meminit, quòd in eo XV. viri vnus iuxta alium cubare potuerint.

coriis piſcium veſtiuntur.

Coriũ biſontis 15. hoies capit

De multiplici vſu, & medicina pinguedinis Cetorum.

CAP. XXI.

NAVTAE hac præcipuè vtuntur pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida, ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet, prout ſuperius lib. XI. cap. XXIII. & lib. XII. cap. XI. fuerat oſtenſum. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum perungendis: immò & pellium præparatores, vt etiam ſuperius dictum eſt de pinguedine vitulorum marinorum. Nec Plin. lib. XXXII. cap. I. eius vſum Arabis deeſſe aſſerit, ſicuti nec aliorum piſcium adipis, in camelis perungendis, vt aſili ab his fugentur odore. Pulmone marini piſcis ſi fricetur lignum, ardere videbitur ſicut oleum: vnde & ex quorundam pulmonibus oleum fieri conſuetum eſt. Adeps marinorum, ac fluuiatilium piſcium liquefactus, oleo, & melle admixto, oculorum claritati confert. Eſt & Auicennæ opinio, quòd adeps piſcis confert aquæ oculi, ac acuit viſum cum melle. Dioſcorides aſſerit, quòd adeps piſcium fluuiatilium melle mixto, ſolutus in ſole, caligines oculorum detergat. Demum Plin. lib. XV. cap. VII. dicit ichthyophagos ex piſcibus oleum factitium ad plurimam rerum vtilitatem exprimere,

Nauiũ tabulæ inungũtur, ne congelentur.

Cetorum adipe aurigæ rotas vngunt.

Cameli adipe piſciũ perunguntur.

Piſcium adeps prodeſt oculis

Oleum factitiũ ex piſcibus.

De structuris ex ossibus Cetorum.

CAP. XXII.

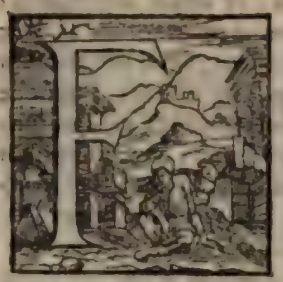

ACTA mentione quàm maxima sint corpora cetorum, siue balenarum, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, ossa locum exigunt, vt & suam inueniant declarationem: quæ talis est: Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempestates ibidem haud sinant in altum crescere arbores, è quibus erigi possint necessariæ ædes: ideò prouida natura incolis prospexit, vt ex ingentissimis beluarum costis fabricare valeant domos, & reliqua necessaria in eisdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum bestiarum appulsis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel putredine consumantur, certum est ex eis relinqui talia, tamq; vasta ossa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, fenestras, tecta, sedilia, tum etiam quoad mensas, confici queant. Hæ enim costæ XX. XXX. aut plurium pedum sunt: præterea spinæ, spondyli, atque vasti capitis bifurcata ossa haud paruam in se quantitatem habent: quæ omnia artificum industria ita ferris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendiosius nihil extruere posset. Meminere similia Plin. lib. IX. cap. III. & Strabo lib. XV. qui in hunc modum hac de re loquitur: Ichthyophagorum regio in India secus mare est, & magna ex parte arboribus caret, raritas in ea palmarum. Deinde: Vescuntur piscibus, tum ipsi, tum eorum pecora: & aquas pluuiales, aut fossiles potant: pecorum carnes piscibus præbent; domicilia ex ossibus cetorum, & ostreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium, & fulcrorum vsum costæ præstant, portas maxillæ: ex vertebris fiunt mortaria, in quibus pisces subiguntur ad solem assati: posteà ex his panem conficiunt frumenti paululum admiscentes. Hæc Strabo.

Arbores in extremis Septentrionis humiles.

Cetorum ossa pro structuris diu valent.

Tecta ex ossibus

Sedilia ex ossibus

Ceti costarum longitudo.

Spinæ ceti quantitas.

Ichthyophagi Indiæ domicilia ex ossibus habent.

Portæ ex maxillis cetorum.

Panes ex piscibus cõficiunt.

Adhuc

Adhuc de externis exemplis huiusmodi structurarum.

CAP. XXIII.

SSERIT Plinius lib. IX. cap. III. dicens: Gedrosos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni classium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis beluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Sunt etiam qui spinis dorsi huius beluæ, seu vertebris concauatis, velut mortariis, pro speciebus conterendis vtantur. Præterea Volaterranus lib. XXV. dicit se vidisse anno Domini M. CCCC. XCVIII. apud vada Volaterrana repertam in littore extinctam, siue balenam, siue cetum, siue alterius generis beluam, magnitudine pedum centum, cuius dorsi vertebræ sexaginta fuere: septem ex eis Volaterras allatas: quarum quælibet equi ephippium æquabat. Sunt & testudines in Taprobana insula, quarum tanta est magnitudo (teste Solino cap. LXVI.) vt superficies earum domum faciat, & numerosam familiam non arctè receptet. Et idem cap. XLVII. inquit: Ioppe oppidum antiquissimum orbe toto, vtpote ante inundationem terrarum conditum. Id oppidum saxum ostentat, quod vinculorum Andromadæ vestigia adhuc retinet: quam expositam beluæ non irritus rumor circumtulit: quippe ossa monstri illius M. Scaurus inter alia miracula in ædilitate sua Romæ publicauit. Annalibus nota res est. Mensuræ quoque veracibus libris continentur, scilicet quòd costarũ longitudo excesserit pedes XL. & excelsitas elephantis fuerit Indicis eminentior. Porrò ventriculi spinæ ipsius, latitudine semipedem sunt supergressi. Hæc Solinus. Horum quoque ossium in eundem modum Plin. lib. IX. cap. V. meminit. Sunt denique maxima cetorum ossa in scopulis Islandiæ, & Norvegiæ, in quibus tanquam saxis naufragia fiunt.

Costę quadragenûm cubitoꝝ.

Belua marina vertebras dorsi 60. habuit.

Testudinũ superficies domum faciunt.

Andromadæ vinculoꝝ vestigia M. Scaurus.

Costę 40. pedũ

Cetorum in ossibus naufragia fiunt.

De Domibus ex erectione integrarum costarum.
CAP. XXIIII.

Ceti ossium cõpago pro domo erigitur.

Ianuæ ex corio marinarum beluarum.

Cameræ itra costas cetorum.

Ossea in domo quiescentium natura.

Aq̃tilia pectora carinatà habẽt

Costę quot homini, suibus, cornigeris, ac serpentibus.

EXESIS igitur, ac dissolutis carnibus, & intestinis huius vastissimæ beluæ, sola ossa remanent in modum magnæ carinæ: quæ demum imbribus, & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, instar domus erigitur: tum industria constituentis patroni, fenestris in culmine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & cõmodas habitationes diuiditur: ianuęq̃ fiunt ex corio eiusdem beluę, longè prius ad eum, alium q̃ vsum extracto, atq̃ vetorum asperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quasi domum erectam, distinguuntur cameræ pro porcis, & aliis animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto semper sub culmine huius structuræ loco, pro gallis quasi horologiis, vt homines nocte quæ ibidem hyeme continua est ad opus excitentur. Dormientes inter has costas non alia insomnia vident, quàm si continuè in fluctibus marinis laborarent, aut in tempestatibus ad naufragium vsq̃ periclitarentur, prout in simili superius lib. XVIII. cap. VIII. de gulonibus extitit declaratũ. Refert etiam Plin. lib. XI. cap. XXXVII. maxima aialia aquatilia habere pectora carinata, atq̃ costas multas pulchro naturæ ordine distinctas, sicuti ĩ aliis animalibus terrenis: vt sunt homini octonæ, suibus denæ, cornigeris tredecim, & serpentibus triginta.

De Anchoris dorso Ceti impositis.
CAP. XXV.

Balena creditur insula natans.

Anchorę demittuntur in dorsum ceti.

HABET etiam cetus super corium suum superficiem tanquam fabulum, quod est iuxta littus maris: vnde plerũq̃ eleuato dorso suo super vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur esse, quàm insula. Itaq̃ nautę ad illum appellunt, & super eum descendunt, inq̃ ipsum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus sentiens ignem sese in profundum mergat, atq̃ in eius dorso manentes, nisi funibus à naui protẽsis se liberare queant, submergantur. Hic cetus (vt superius de phy-

setere

fetere, & priſte dictum eſt) aliquando fluctus hauſtos ita eructat, quòd alluuie nimboſa plerũq; claſſem nauigantium deprimat: & cùm in mari tempeſtas oritur, ſe ſuper fluctus attollit, vt in his commotionibus, ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorſo ſuſtollit, in quibus ingruente tempeſtate (vt libro De nat. rerum habetur) nautæ, terram ſe inueniſſe gaudentes, anchoris demiſſis falſa firmitate quieſcunt, ac ignes accenſos belua ſentiens, ſubitò commota ſe in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, niſi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit. Quòd verò nauigantibus terra apparet cetorum ac balenarum immenſitas, Ambroſius in Hexame. lib. V. cap. XI. fidem facit. Dicit enim: Cetus eſt piſcis infinitæ magnitudinis, qui ſi quando ſupernatat fluctibus, annatare inſulam putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlum verticibus eminere: qui non in actâ, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo ferri videri, vt eius conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocẽtur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ terrore mortis vſurpent. Idem cod. lib. cap. X. Cete illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora. Et paulò antè: Vltra terminos orbis terrarum mare nórunt, quod nullæ interpolent inſulæ, nec terra aliqua interiaceat, vel vlterius ſit poſita. Illic igitur, vbi diffuſum latè mare omnem ſpectandi vſum, vtilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur. Deinde: Habent ſuas regiones & habitacula diſtributa, manẽt in his inoffenſo vicinorum limite, nec vago tranſitu mutationes quærũt locorum, ſed tanquam patrium ſolum diligũt, & in his immorari dulce arbitrantur. Hęc Ambroſius. Meminit & Strabo lib. XVI. in verbo Dracones magni, quòd ſuper eorum dorſo in Libya herba innaſcatur.

Cetus arenas in dorſo fouet.

Ignes in dorſo ceti accenduntur

Ambroſius.

Ceti vbi frequẽtius morantur

Cet' grãdis mõtibus adęquat

Ceti patriũ ſolum diligunt.

Herba in dorſo draconum naſcitur.

Adhuc de magnitudine eiuſdem Ceti.

CAP. XXVI.

NCeto (vt autor eſt Iorath) magis terreſtris, quàm aquea dominatur natura: quando enim ſeneſcit, radices, frutices, & arbuſta ſuper ſe colligit, quæ creſcunt ſuper ipſum, & multiplicantur. Vnde beatus Hieronymus inquit, cetos & teſtudines tanta magnitudine eminere, vt nauigiis anchorarum ſtationem capiendis inſtar inſularum ſufficiant. Confirmat etiam hoc præſens propoſitum diui Brendani Britanniæ Pontificis marina peregrinatio in ſeptennium vſq; deducta, atq; in catalogo Sanctorum commemorata, quòd videlicet ipſe cum ſuis ſociis piſcem ingentem, nomine Iaſonem, inuenerit: in quem, inſulam eum eſſe ſibi perſuadentes, deſcenderunt, ignemq; accenderunt: dumq; piſcẽ ſe mouere ſentirent, ad nauim repentè fugiendo vix vitam illo ſe continuò mergente ſeruârunt. Præterea iuſſu Brendani piſces ſuper vndas ſe leuârunt, voceq; tonante Deum laudauerunt. Verùm ne temerario iudicio cuiuſuis talia tanquam vero haud ſimilia refutentur, attendere ad Platonem oportet dicentem, Non eſſe à nobis calũniandа, quę libris ſacrorum delubrorũ conſcripta referunt: prout Alber. lib. XXIII. de phœnice aue Arabiæ allegat. Cetus non comedit vt alii piſces, manducando ſcilicet, cibumq; dentibus comminuendo: ſed tantũmodò glutiendo intra ventriculum piſces immittit. Habet enim oris meatus ſtrictos ad piſces abglutiendos, quos odorifero anhelitu attractos deuorat, & in ventrem mittit. Habet inſuper in gutture quãdam pellem membranæ ſimilem, quæ multis meatibus perforata, non ſinit quicquam, niſi minutum, ingredi ventrem. Meminit demũ Strabo lib. XVI. Eratoſthenem tradere, ſe vidiſſe cetum in littus de mari eiectum centum & quinquaginta cubitorum longitudine. Eſtq; notatum, quòd quando cetus, ſeu balena ludit ſuper aquas, grauiſſimas indicat aduenire tempeſtates.

Cetus in dorſo radices, frutices, & arbuſta fouet.

Hieronymus.

Brẽdanus 7. annis in mari peregrinatus eſt.

Iaſon piſcis ingens.

Piſces iuſſu Brẽdani cantãdo Deum laudãt.

Plato veneratẽ

ſcripta ſacrorũ delubrorum.

Cetus piſces ſaltem glutit.

Strabo.

Cetus à mari eiectus 50. cubitorum.

Ceti luſus tẽpeſtatẽ pręſagit.

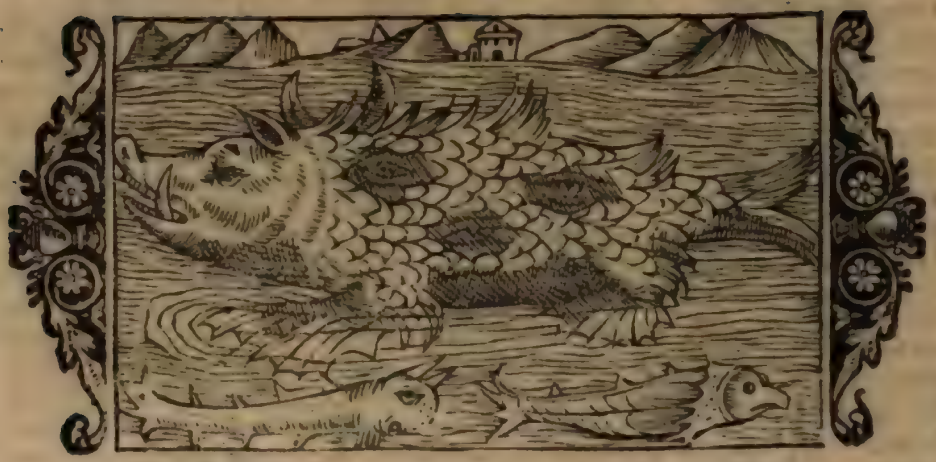

De Porco monſtroſo Oceani Germanici.

CAP. XXVII.

Piſcis mõſtroſ' in littore Angliæ repertus.

DICTVM eſt ſuperius eodem lib. cap. XIII. de monſtroſo piſce reperto in littoribus Angliæ, cum clara deſcriptione totius corporis, & ſingulorum membrorum eius, quòd ſcilicet M. D. XXXII. ibidem viſus ſit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur mõſtroſus ille porcus, qui M. D. XXXVII. poſteà anno, in eodem Germanico Oceano repertus eſt, totuſq; in omnibus ſuis partibus portentoſus viſus. Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroq; latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem, atque in poſterioribus caudam biſurcatam inſtar vſitati piſcis. Facta eſt eo tempore in vrbe Roma interpretatio, & imprimendo publicata, quid ſingulæ illius beſtiæ partes portenderent, videlicet hæreticos porcinam vitam plerunq; agere. Per lunam in occipite immutatio veritatis, quæ non in fronte, ſed in occipitio porci exiſtit, ſignificatur. In lumbis ac ventre, oculi ſcandalis pleni ſunt: ideoq; amputandi. Per pedes deniq; draconis quatuor mortalium affectus, & operationes peruerſiſsimæ indicantur, à quatuor angulis orbis terrarum malitioſè irrumpentes, inq; piſce præcipuè tanquam curioſo inſidiatore apparentes. Vtcunq; igitur ſit de hoc prodigioſo porco, meritò hic infelicis huius æui impuris hominibus proponi poterit, vt per eius ſimilitudinem mõſtroſos mores horreant, virtuteſq; ac benignitatem amplectantur. Certum eſt porcum marinum prædandi artem, & ſæuitiam multum truculentam probè nouiſſe: ferociorq; exiſtit, quando vitulum marinum tanquam ſocium in omni præda aggredienda ſibi adiunctum habet. Autor denique libri De natura rerum concludit, quòd potentiores & validæ beluæ, ſemper imbecilliores & debiliores deuorent, vti in trito prouerbio Gothico fertur, Maiores fures minores plerunque ſuſpendere.

Porci marini mẽbra monſtroſa.

Porci marini membrorum interpretatio

Oculi in lũbis, & ventre.

Porcus marinus truculentus.

De Roſmaro

De Rosmaro, siue Morso Noruagico.

CAP. XXVIII.

NORVAGICVM littus versus loca ad Septentrionē magis vergentia, maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet, qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quem hominem in maris littore viderint, apprehendereq; poterint, in eum celerrimè insiliunt, ac dente lacerant, et in momento interimunt, veluti alius quidam truculentus pisces Tiburonus dictus, qui à profundis cauernis Caspii maris in Oceanum Scythicum discurrit, & post aliquantulum tempus ad id reuertitur, vt Pet. Martyr lib. VIII. Crediti continentis in principio refert. Rosmari itaq; hi pisces, siue morsi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirsutam pellem, piloscp spissitudine veluti culmos, vel calamos frumenti latè defluentes. Dentibus sese ad rupium cacumina vsq; tanquam per scalas eleuant, vt rorulento dulcis aquæ gramine vescantur, sesecp volutando mari vicissim exponant, nisi interea somno profundissimo oppressi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc piscatores appropinquantes quantocyus poterunt, pellem à lardo secundum caudam soluunt: & in hoc, quod solutum est, funes fortissimos mittunt, eoscp in scabrosis rupibus, vel propinquis arboribus firmant: saxis deinde funda ad caput, vt excitetur, profectis, eum descendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ spoliatum: vnde debilitatus exanguis, ac semiuiuus redditur in opimam prædam, maximè propter dentes, qui pretiosi sunt apud Scythas, Moschos scilicet, et Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duritiam, candorem, & grauitatem: qua de causa etiam framearum manubriis artificum excellenti industria accedente adaptantur. Et hoc Miechouita quoque Poloniæ historicus in sua duplici Sarmatia attestatur, & Paulus Iouius post eum ex relatione cuiusdam Demetrii, à magno Duce Moschouitarum ad Clementem VII. missi.

Morsi siue rosmari pisces.

Morsi pisces homine dēte interficiunt.

Rosmari piscis figura.

Rosmari dentibus loco scalarum vtuntur.

Rosmarus profundissimè dormiēs capitur.

Dentes morsi pretiosi.

Miechouita historicus.

De pelle eiusdem Rosmari.

CAP. XXIX.

Rosmari pelles vtiles.

ELLIS, siue corium huius animalis, vti nigrum & fortissimum est, ita bono pretio emptum ad maxima leuanda per trochleas, combinandaq; pondera reseruatur, præcipuè pro campanis altarum turrium: immò & huius pellis fortitudine grauissimæ campanę ad lignum, in quo vertuntur, ac machinæ bellicæ colligantur. Est & aliud marinum monstrum in Arcadia secundum Plin. lib. IX. cap. XIX. adonis, siue exocœtus, ab eo, quòd in siccum somni causa exeat, appellatum. Hoc per maris tranquillitatem in terram se confert, ac inter rupes prostratum altè soporatur. Aues aquatiles maximè exhorret. Dormit vt balena, & vitulus marinus, in arena, solis vehementi ardore ad grauem somnum excitatum. Quòd verò superius de vsu dentium dictum est, haud inconuenienter huic loco annecti poterunt duo illi dentes elephantis portentosæ longitudinis (decem enim pedes singuli continebant) de quibus Aurelianus Imp. sedem ꝓposuit Ioui summo ædificare, si plures eiusmodi magnitudinis inuenissent, vt Sabellicus refert in vita Aureliani lib. VII. Ennead. VII. Morsorum, siue rosmarorum dentes valde artificiosè elaborantur in vsum ludi Latrunculorum, seu Schacorum, quo mirè & ingeniosè vtuntur omnes populi Septentrionales, maximè Principes & clarissimi viri: & hoc ob plures causas, quarum vna est cæteris honestior (vti superius lib. XV. cap. XII. dictum est) vt eo scilicet ludo parentes temperantiam, & modestiam procorum, qui veniunt ad nuptiale fœdus filias pertituri, explorent. Non enim eo in ludo se continere poterunt, quin suæ virtutis & patientiæ in casibus prosperis aduersisq; pro tempore, loco, & conditione fortiter tolerandis, aliquod specimen exhibeant. Dicit etiam Plato in lib. De legibus, vbi tractat gradus ebrietatis, quòd nullam habemus voluptatem commodiorem ea, quæ inter bibendum ludo mores examinat, si modò prudens quædam cautio adhibeatur: ibi enim probatur vtrum difficilis, aut agrestis animi sit, an venereus, an prodigus &c. Dentes autem pisces aliqui grandes, vt balena, & hic rosmarus siue morsus, exertosq; veluti aper habent: quidam serratos, vt raiæ: quidam serratos, sed pectinatim coëuntes, ne contrario occursu atterantur, vt lucii vel lupi: quidam continuos, vt carpiones, sicuti & homines. Et ita denticulata asperitas aliis conceditur, aliis verò mordacitas cultellata.

Exocœtus monstrum marinũ.

Dẽtes duo portentosæ longitudinis.

Ludi Latrunculorũ ex dentibus rosmari cõficiuntur.

Ludo Schacorũ virtus procorũ exploratur.

Dẽtium piscium differentia.

De Piſcibus alatis.

CAP. XXX.

ETSI aliquorum ſententia eſt non prodeſſe piſcibus, habere quatuor alas & duos pedes, aut duas alas & duos pedes, aut aliud membrum omnino ambulationi deſeruiens, cùm videatur otioſum: eſt tamen piſcis quidam duas alas membranaceas habens, qui volat per ſpatium modicum, poſteaq; deſilit in maris profundum, quem & hirundinem Plin. lib. IX. cap. XXVI. vocat. Pedes eius ſunt ſicuti auis, ſed cauda caret propter volatum, hirundini quæ in arena riparum nidificat, plurimum ſimilis. Inuenitur etiam piſcis in mari Germanico inter Angliam & Norueglam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui, ſicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ poſterius ante caudam, ſuntq; alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde iuxta corpus in parte, quæ eſt loco adiutorii brachii, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchiæ autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem, vel pectus pertingẽtem: ſed hi piſces habent branchias, quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorum, quatuor foraminibus quadratis, ita quòd duo ſint propinquiora capiti, & duo propinquiora alæ dextræ, ſimiliterq; diſponuntur branchiæ in ſiniſtro latere. Caput autem iſtius piſcis, color, pellis, figura corporis, ac ſapor carnis, eſt ferè ſicut piſcis, qui raia vocatur. Crura autem eius ſunt cartilagines ſine iunctura, & ſubtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autem eius non eſt vti raiæ, ſed ſimilis caudæ aliorum piſcium, niſi quod eſt aliquantulò longior. Denicq; ante caudam in loco dorſi, vbi ſtringitur ſolida pars corporis, quæ eſt poſt concauum ventris, habet et pinnam more aliorum piſcium, valde tamen magnam reſpectu ſui corporis. Capitur hic piſcis inter raias & ſquatinas, vt pluriſmum minus vtilis, propter ſteriles carnes, & exiguam pinguedinem: verùm difficilimè è profundo ſunc et hamo, ob reſiſtentiam alarum, eruitur &c. Piſces præterea quidam lati corporis ſunt, qui quatuor pinnas habẽt, duas in ventre, & duas in dorſo: & hæ pinnę, quibus vtuntur, alę vocãtur: quales per oĩa ſimiles habẽt piſces lepores ma-

Piſcis alas mẽbranaceas habens.

Hirundo piſcis volans.

Piſcis Oceani alatus.

Piſcis alatus in cibo parũ vtilis.

Lepores marini

Ludolatra marinum animal

Miluago piscis

rini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habent, & duas directè super eas in latere versus dorsum. Est etiam de supradictorum genere ludolatra animal marinum, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorso, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritq; locum. Miluago piscis est secundum Plin. lib. XXXII. cap. II. super aquam volitans: qua lætitiæ nota tempestatum mutationem significat, contra morem aliarum beluarum, vt sunt ceti, vituli marini, delphini, & balenæ.

De Loligine, aliisq; alatis, ac serratis Piscibus.

CAP. XXXI.

Loliginesnaues obruunt.

OLIGINES beluæ pennatę longitudine quinûm cubitorum, vti sagittæ extra aquam se efferunt, etiam tanto in numero, quòd naues obuiantes demergant, prout testes sunt Isidorus, & Albertus lib. XXIIII. tum etiam Plinius lib. XXXII. cap. II. Dicit etiam Isidorus, in Oceano Mauritaniæ non procul à Lixo flumine, tantam multitudinem loliginum esse, vt obuias naues ab aquis euolantes nedum molestare, sed & mergere possint. Vnum hoc omnibus, qui ab his molestantur, plurimum prodest, quòd vltra biennium haud viuunt, quemadmodum Aristo. lib. V. De animal. cap. XVIII. tradit. Hoc tamen genus loliginum est de lacertorum genere, miramq; in magnitudinem crescit. Plin. lib. XXXII. cap. vltimo loliginem volitantem vocat. Præterea ibidem marinorum piscium multa, miraq; nomina, ac naturas refert, scilicet caniculas, dromones, cornutas, gladios, serras, acipenseres, auratas, aselos, acarnes, aphyas, alopeciades, araneos, boctes, bates, banchos, batrachos &c. Idem autor lib. IX. cap. XLIIII. de ariete marino loquēs asserit: Grassatur aries vt latro: & nunc grandiū nauium in salo stantium occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuitet, expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusq; adnatans mergit. Idem eodem lib. cap. XXVII. Draco marinus captus, atq; immissus in arenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Pectunculus sicuti loligo volat, immò & sagittæ modo festinat. Demum aculeato pisce

Loliginum multitudo.

Loliginesvltra biennium non viuunt.

Piscium multorum nomina.

Aries marinus.

Draco marinus

Pectũculus piscis.

digitus

digitus, vel manus tacta, illicò incurabiliter intumescit, cui solùmodò forte acetum succurrere videtur. Sed caniculæ marinæ morsus maximè periculosus est in ipso attractu, quo se eximere solet, atq; hominem secum attrahere in mare deuorandum. Caniculę marię morsus exitiales.

De periculis Nautarum, infestatione maximarum beluarum, auium, & minimorum piscicolorum,

CAP. XXXII.

ERNVNTVR in hac supraposita imagine tria spectacula trepidantibus nauarchis satis formidolosa, infestatio scilicet nautarum à grandibus balenis eructantibus haustas fistulis aquas in nauim, volucribus innumeris, ac minutissimis piscibus retinentibus naues. Primo periculo subuenitur proiectione magnorum vasorum, vel aspersione lixiuii ab omni parte nauis ex castoreo confecti, vel alto clangore tubarum: secundum à coturnicibus auibus illatum, ardentibus faculis contra alitum alas extensis remouent: tertium, quia subtus in vndis latitat, nunquàm vel rarò eius euitandi facultas datur, quòd minimum corpore, sed maximum naturæ potentia hostem, semipedalem scilicet piscículũ, echeneidem, vel remoram dictũ superare nequeant: qui ex eo secundũ Isidorum nomen sumpsit, quòd nauem adhærendo retineat. Ruant licet venti, fæuiant procellæ, nauis tamen quasi radicata in mari stare videtur, nec moueri, non retinendo, sed tantũmodò adhærendo. Hunc Latini moram appellauerunt, eò quòd cogat stare ipsa nauigia. Dicit etiam Ambrosius lib. V. Hexamer. cap. IX. Echeneis est animal in mari exiguum, vile, & despicabile. Hic tamen cùm ventorum procellam præsenserit, calculum validum arripit, eumq; velut saburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; non suis se librat viribus, sed alieno stabilit & regit pondere. Stabilimentum præterea dat aliis, quod sibiipsi præstare non potest: sibi enim à lapillis mendicat, quod nauibus abundanter tribuit. Talibus itaque minusculis creaturis illuditur hominum impotens superbia,

Nautarũ pericula diuersa.

Remedia ad fugandas beluas marinas.

Coturnices quo modo à nauibus arcentur.

Echeneidis piscículi potẽtia

Echeneis despicabile animal.

Superbia hominũ impotens à minusculis creaturis illuditur.

vt Plin.lib.XXXII. cap.I. clarius asserit: Heu vanitas humana, cùm rostra illa nauium ære ferroq; ad ictus armata, semipedalis inhibere possit, ac tenere deuincta pisciculus. Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam nauim Antonii, properantis circùire, & exhortari suos, donec transiret in aliam. Ideoq; Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & Caii Principis nauem ab Astura Antium remigantis, etiam auspicalis pisciculus. Siquidem nouissimè tum in Vrbem reuersus ille Imperator, suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio, statim causa intellecta, cùm è tota classe quinqueremis sola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, ostenderuntq; Caio, indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret, quadringẽtorumq; remigum obsequio contra se intercederet &c. Et hoc quidem adhæsione semipedalis pisciculi factum est, vt nauis CC. aut amplius pedum cum omnibus suis armamentis, ac ponderibus retineretur, nullã aliam ob causam mihi planè persuasum habeo, nisi quòd Deus mirabilis in creaturis suis glorificaretur. Pisciculus autem ille comedi non potest, quia infert mortem. Dicunt denique Solinus cap.XVIII. & Plin.lib.X.cap.XXIII. nautis infelix satis omen ex coturnicibus imminere: quippe noctu è transmarinis partibus in tanto sæpe agmine venire, ac velis insidere, vt nauigia mergant. Atque ita infertur, hominibus paratos esse hostes in æthere minusculas coturnices, in terra feroces bestias, in aqua permaximos cetos, & despicabiles semipedales pisciculos, potentissimas naues retardantes.

Echeneis 400. remiges supat

Deus in creaturis suis mirabilis.

Echeneis ĩ cibo mortem infert

Hostes humano generi vbique imminent.

Adhuc de Echeneide ex testimonio Cassiodori libro primo.

CAP. XXXIII.

THEODERICVS Rex Gothorum arguens moram apportantium annonam in maxima tarditate, scribit Fausto præposito in hunc modum: Cùm siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet desæuire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortiuos messium fœtus non tam edidit, quàm imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundantia expeti consueuerunt. Et ideò frumenta publica, quæ de Calabro, atque Apulo littoribus per cancellarium vestrum æstatis tempore consueuerant destinari, nec autumno venisse, modis omnibus permouemur: cùm solis reflexus Australia signa discurrens, naturæ ordine modificatus, tumultuosas procellas aëris permistione resuscitat: quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata nauigia? cùm stellarum non mergentium lucidum sydus tendi carbasa festinanter inuitet, & aëris sereni fides properantium nequeat vota terrere. Aut fortè incumbente Austro, remigiisq; iuuãtibus meatus nauium echeneis morsus inter vndas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis nauium dorsa fixerunt: quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata possint elementa complere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & cursum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur: & tam parua animalia plus resistunt, quàm tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cùm subiecta vnda præcipitet

Epistola Regis Gothorum de echeneide.

Menses ex numero imbriũ nomina susceperunt.

Echeneis morsu suo naues alligat.

Nauis stat pigra tumẽtibus velis.

præcipitet cursum, supra maris tergum nauigium stare constat infixum, miroq; modo natantia inconcussè retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piscis naturam, fortè nautæ prædictarum nauium torpedinis tactu segnissimè torpuerunt: à qua tantum infigentium dextræ prægrauantur, vt per hastam, qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus viuæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se mouere non possunt. Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est: concharum morsus, insatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio prauo faciunt moras, vt occasiones incurrere videantur aduersas: quod magnitudo tua, cui speciaLiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam à sterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata esse videatur.

Torpedinis tactus stuporem inducit.

Venalitas impedimentosa.

Mora fit studio prauo.

De Polypis.

CAP. XXXIIII.

IN littoribus Norueglæ polypus, siue multipes animal est, fistulam in dorso habens, qua mare transmittit, eamq; modò in dexteram partem, modò in sinistram transfert. Cæterùm per brachia velut acetabulis dispersis, ac denticulatas forcipes, omne quod sibi appropinquat, inuoluit: animal carens sanguine. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina crosa carne egerit, adnatantesq; piscículos ad ea venatur: testas etiam & crustas cancrorum residuas eiicit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aspectum congri inimici sui. Habet quatuor pedes medios magnos, & in totum octo: paruum corpus, quod pedum magnitudine compensatur: alioscq; adumbratos pedes, strictos, qui vix percipi queunt. His se sustentat, mouetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à se fuerit remotum: supinusq; adhæret saxis, vt vix amoueri possit, nisi re aliqua fœtida admota. Polyporũ multa sunt genera: terreni maiores quàm pelagici: omnes brachiis, vt pedibus ac manibus (sicuti Plin. lib. IX. cap. XXIX. asserit) vtun-

Polypi descriptio.

Polypus mutabilis.

Polypi corpus paruũ magnitudine pedum compensatur.

Polyporũ genera multa.

Polypi quo tẽpore pariant.

tur. In hyeme & vere pariunt vnum ouum ſimile nuci, de quo ſolo innumeri piſces generantur, ſed propter paruitatem plurimi corrumpuntur. Polypus fœmina ſecundum Ariſtotelem lib. V. cap. XVIII. de animal. modò incubat ouis, modò in ore ſui cubilis aſsidens, brachium ſuper ouis exporrectum tenet, excluditq; quinquageſimo die. Tempore coitus, vt ferè reliqua animalia, inſipidas carnes habent, quia non paſcuntur, neq; ob libidinem ſaturantur, & intantum vehementi coitu debilitantur, vt à paruis piſciculis deuorentur, & facilè à ſuis cubilibus detrahantur, cùm anteà nihil tale iis vſu eueniat: tum verò paruos, nouelloſq;, quamuis recens natos, nullo eiuſmodi malo affici narrant: quinimmò validiores eſſe, quàm grandes, confirmant. Præterea extra coitum adeò magnam fortitudinem habent, vt hominem inuadant: quod notent Principes, ne effœminatos, vti prius dictum eſt, ad bella educant, quia nihil valent in prælio. Dicunt etiam Plin. & Alber. lib. XXIIII. de animal. quòd nullum atrocius animal in aquis ad conficiendum hominem naufragum, vrinantem, aut natãtem: ſed ſi inuertatur, elangueſcit vis. Reliqua autem huius beluæ exercitia videantur apud Plin. lib. IX. cap. XXX. & lib. XXXII. cap. vltimo. Similiter & apud Alber. lib. XIIII. de animal. tractatu I. cap. IIII. Huic etiam polypo teſtudo Indiana aſſimilatur: quæ cùm ſit longitudine octo cubitorum, & latitudine quatuor, homines tres vel plures inuadere audet, ſed reſupinata ſuper latum dorſum nil poteſt.

Polyp' ob coitum fit debiliſſimus.

Effœminati nihil in prælio valent.

Teſtudo piſcis.

De crudelitate quorundam Piſcium, & aliorum benignitate.

CAP. XXXV.

Boloma piſcis, Haaſiſck.

HOMO apparet hic natans in aquis ſalſis, quem piſcis de genere canicularum marinarum Boloma Italicè, & Haaſiſck Noruagicè dictus, adeò auidè turmatimq; ex inſidiis adoritur, vt non tantùm morſu, ſed pondere etiam in profundum demergat, deuoretq; teneriora membra, nares videlicet, digitos, & genitalia: donec ſuperueniat raia, vt iniuriarum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis diſcurrit, ac quodam impetu demerſi hominis graſſatores abigit, eumq; vt enatet, pro viribus vrget: ea-

Raia piſcis hominẽ liberat.

tenus

tenus quoq; cum custodit, quatenus spiritu penitus extincto post aliquot dies dum mare naturaliter se purgat, sursum feratur. Dicit Alber. lib. XXIIII. de animal. delphinos in aquam proiectum etiam mortuum, vel natantem hominem dorso suo suscipere, ac saluũ in littus portare, si odore talem hoĩem carnes delphini deprehẽderint non comedisse: vbi verò hoc ab eo factũ exploratũ habuerint, si modo præsentes sint, mox deuoratur ab eis. Cernitur illud miserabile spectaculũ in Noruagicis oris, quãdo lauandi gratia homines, exotici videlicet nautæ periculosæ & insidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, siue bolomæ huiusmodi sub nauibus in anchoris manentibus, velut aquatici arietes (de quibus suprà dictum est) vt homines rapiant naturę malitia stimulante. Verùtamen hoc periculum vrinatores stylis præacutis lineis annexis euitant, quibus arietes marinos, & has caniculas interficiunt: quia nisi his perfossi fuerint, haud recedunt. Ita sub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemq; candorem corporum hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in asperitate ad expolienda ligna & ossa, eandem naturam cum cute raiarum habet. Vtroque pisce vescuntur homines, licet vnus crassiore carne sit altero, vt raia, quæ dentato ore, eoq; amplo sub collo, & horribilibus oculis, ore difformi & liuido, non sine piscatorum periculo capitur. Habet enim ampliſsimas alas, quas cùm hamo attrahitur, in transuersum mittit, sæpiusq; ob suam magnitudinem piscatorem è naui extrahit, ni sociorum auxilio adiutus fuerit, vel seipsum (quod frequentius fieri solet) sune confirmauerit, vti superius eodem lib. dictum est de periculo piscatorum cap. II.

Delphinus hominẽ in dorsũ suum suscipit

Nautæ externi periculis subiiciuntur.

Vrinatores quibus armis in aquis se defendunt.

Caniculæ marinæ, & raiæ comeduntur.

Raiæ cũ periculo capiũtur.

De Spongiis, & Vrticis.

CAP. XXXVI.

IGVRA hæc, quæ vt rosa cernitur, spongiæ marinæ & vrticæ formam ostendit: spongia autem valde multiplicata penes littora Noruegiæ, eius est naturæ, quòd conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam verò earum immobiles sunt à saxis, & si abrumpantur à radicibus, recreſcunt; quædam autem sunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, pisciculis, & ostreis. Viuentibus idem qui

Spõgia marina

Spongiæ marinarum differentiæ.

madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totæ: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinç, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed ſupernè concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligitur.

Vrtica marina.

Viuere conſtat longo tempore. Vrticæ vis & natura eſt, ſecundum Plin. lib. IX. cap. XLV. vt ſit pruritu mordax, veluti vrtica terreſtris. Contrahit ergo ſe quàm maximè rigens, ac prænatante piſciculo frondem ſuam ſpargit, complectenſq; deuorat. Aliàs marcenti ſimilis, & iactari ſe paſſa fluctu algę vice, contactos piſces, attrituq; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Deinde: Tacta vredinem mittit, paulumq; ſi fuit interualli, abſconditur. Ora ei in radice eſſe traduntur: excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi: quibus etiã ineſſe ſenſum Plin. cod. cap. arbitratur, quippe quòd nec animalium, neq; fruticum, ſed tertiam quandam ex vtroq; naturam habeant, vrticæ videlicet, & ſpongiæ. Ariſtoteles de ea lib. IIII. animalium cap. VI. ſic refert: Sentit, & manum admotam corripit, adhæreſcitq; perinde ac polypus ſuis brachiis, ita vt caro intumeſcat. Os medio in corpore continet, & de ſaxo quaſi de teſta viuit, & prænatantes piſciculos excipit, retinetq;, ſicut manu admota hominis agi dictum eſt, deuoratq; in hunc modum, quæcunq; nacta eſt, eſculenta. Eſt etiam genus quoddam vrticæ, quod & echinos, & pectunculos, in quos offenderit, corrodit. Reliquam eius, ac triplicem ſpongiarum naturam Ariſtoteles, Plinius, Albertus, ac alii tradunt.

Vrticæ, & ſpõgiæ à cæteris animalibus, et fruticibus tertiã quandã naturam habent.

Vrtica os medio in corpore habet.

De Stellis marinis, & Vermibus longiſsimis,

CAP. XXXVII.

Stella marina.

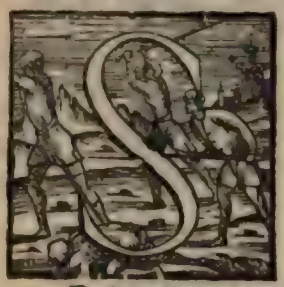

STELLAM ſecundum Plin. lib. IX. cap. LX. in mari ſapientia claros autores mirari video: cuius figura hæc eſt, quòd parua admodum caro eius ſit intus, extrà duriore callõ. Huic tam igneum feruorem eſſe tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum ſtatim peragat. Carnes autem marinæ ſtellæ contra marini draconis ictus valent appoſitæ, vti refert idem lib. XXXII. cap. V. Stella verò iuxta Alber. lib. XXIIII. de anim. mal. piſcis eſt in mari Occidentali, in figura ſtellæ formatus. De hoc dicitur, quòd igneum calorem in ſe habeat, quia quicquid deuorauerit, mox in ventre eius ita coctum inuenitur, ſicut biſcoctus panis. Hæc Albertus. Quibus ſit hoc cognitum (teſte Plin. loco ſuprà allegato) experimentis, haud facilè dixerim: multoq; memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occaſio eſt: adeò humana calamitas (nunquàm in admirandis, & inueſtigandis rebus ſatiabilis) cauſam multorum haud præſtat, vt cogatur his, quę oculis coràm conſpiciuntur, etiã abſq; aliqua ratione dare fidẽ. Sed hic quoq; piſcis inutilis hominibus eſt ad eſum.

Medicinæ marinæ ſtellæ.

Stella marina ignei caloris.

Homo inſatiabilis in rebus inquirendis.

Eſt præterea in littoribus Noruagicis vermis glauci coloris, lõgitudine XL. cubitorum, & amplius, vix ſpiſſitudinẽ infantis brachii habens: lineæ modo, ita vt eius pegreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus, & detẽtus à cancris, tortuoſum curſum euadendi gratia attentat: ſed fruſtra. Cancer enim brachiis ſuis quaſi denticulatis forcipibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens. Volater. tradit in vno flumine Aegypti vermes naſci ſeptenúm cubitorum, craſſitudinem vix pueri decem annorũ habentes.

Vermis longiſsimus in mari.

Vermes ſeptenũ cubitorum.

habentes. Aureum vellus est animal marinum de spongiarum genere, sed rarius, ac mollius ad modum lanæ. Lanugo eius in auri splendorem conuertitur: dilatatur & prolongatur sicut vellus, mouetur̃q; dum est in mari, motu dilatationis & contractionis, quemadmodum spongia: noctu lucet vt igneus globus. Sturicus animal est marinum, medium inter plantam & animal, sicut stella, quinque angulos habens, rubei corii, & in medio rimas, quibus attrahit nutrimentum: nemoq; prouidus homo eo vescitur. Maxima eius multitudo est in littoribus Norvegiæ.

Aureum vellus piscis.

Sturicus piscis.

De Pisce, quem Norvegiani Svvamfysck appellant, maxima pinguedine eius, & aliis quibusdam Monstris marinis.

CAP. XXXVIII.

VARIETAS horum piscium, siue potius monstrorum, hic inserta est, ob eorum mirabilem formam, ac multifariam naturæ proprietatem, cùm littoribus Norvagicis inter alias beluas sæpius appropinquant: capiunturq; propter pinguedinem, quam habent copiosam, ac abundantem. Eam nãq; piscatores, vt carnes, supra ignem coquẽdo expurgant, vendunt̃q; ad vsum corii inungendi, aut causa luminis, in lampadibus, cùm tenebræ continuæ fuerint, conseruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma monstrum, Norvagico idiomate Svvamfysck dictum, quod Albertus lib. XXIIII. de animal. Hahanc suo Ahunum appellat, cæteris omnibus marinis beluis animal gulosius: cõtinua etiã præda vix satiatur, stomachum distinctum nõ habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in sui corporis crassitudinem, vt nil aliud videri possit, quàm vna massa pinguedinis adunata. Dilatatur & extenditur supra modum: cumq; amplius extendi nequeat, pisces per os facilè eiicit, quòniam, vt cæteri pisces, collo caret. Os eius continuatum est ventri. Est autem adeò crassum hoc animal, quòd vrgente periculo carnem, pinguedinem, & pellem suam, vti hericius, super caput reduplicet, & contrahendo se caput abscondat: neq; id sine sui detrimento facit, quia inimicas bestias timens, fame vrgente se non aperit, sed esu carnium suarum sustentatur, magis eligens in parte consumi, quàm à beluis totaliter deprædandum vorari. Scrutatur tamen vt saluetur, si periculum est subiatum. Ita hippopotamus piscis Nili fluminis (teste

Pisces plurimi etiã monstrosi ob pinguedinẽ capiuntur.

Svvamfysck aquatile valde gulosum.

Svvamfysck piscem euomit.

Svvamfysck se ipsum ob timorem cõsumit.

Hippopotami pedes vulnerat

Cahab monstrũ marinum.

Pedes cartilagineati.

Circhos, siue cricos belua marina.

Corp' sup. vno pede fertur.

Solino cap. XLV. inter arundines vulnerat pedes, vt pfluuio sanguinis leuet fagi-nam. Est & aliud monstrũ marinũ secundũ Alber. lib. XXIIII. de animal. Cahab dictum, pedes paruos habens respectu magnitudinis corporis sui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in oĩbus membris suis defendẽdis: & per ipsum ori suo cibũ porrigit, herbasq; eradicat. Habet autem pedes maximè cartilagineatos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua spirat, & cùm spiritum emittit, ad aërem redit, aquamq; eicit in altum, vt delphini, et balenæ. Apparet etiam huic aliud simile monstrum Circhos, iuxta Alber. aut Cricos dictum, habens cutem testaceam, mollem, partim nigram, partim rubeam, fissuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, sinister verò magnus longusq;: & ideò dum ambulat, totum corpus fert super sinistrũ, & alium post se trahit: aëre sereno absolutum incedit, cõmoto autem vento, nubiloq; cœlo applicatur lapidibus, & immotum quiescit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hæc satis admiranda, quæ sereno tempore sana, tempestuoso infirma inuenitur.

De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino.

CAP. XXXIX.

Vacca marina similẽ sibi vitulum parit.

MARINA Vacca monstrum est magnum, robustum, iracundum, & iniuriosum, edens partum sibi similem, sed nõ supra geminum, vnum tamen sæpius, quem plurimum diligens solicitè secum ducit, quocunq; tandem se per mare transmittit, aut in terra gressus dirigit: decem mensibus impræg̃natur: demum hoc animal aliquando CXXX. annis per caudæ ipsius amputationem probatũ est vixisse. Vitulus marinus superioribus capitulis pro parte naturæ suæ demonstratus est, hoc vnò præsenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprædator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nãq; retia, in quibus halec secundum branchias, vel aliam partem corporis captũ retinetur, vnumq; post aliud deuorat, vt paucũ remaneat dependens. Equus marinus inter Britanniam, & Norwegiam sæpius videtur, caput habens equinum, & hinnitum emittens: pedes autem fissos cum vngulis ad similitudinem vaccæ, tam in mari, quàm in terra pastum quærens. Raro capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudam denique, vt pisces, bifurcatam habet. Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die resossa aperit, fœtumq; ad mare producit, primò cæcum, & deinde oculis illuminatum. Lepus marinus varii generis esse in Oceano deprehenditur, sed captus mox ob suspicionem veneni, quocunq; saltem in dicio lepori conueniat, dimittitur. Habet autem post caput quatuor pinnas, duas, quarum motus est secundũ longitudinem piscis, & illæ sunt longæ sicut aures leporis: & duas, quarum motus est a dorso secundum ventris piscis profunditatem, quibus grauitatem capitis sui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis, in terra vti lepusculus pauidus, timidusq; reperitur. Habentur & longè plura piscium nomina, genera, & virtutes apud Plin. lib. XXXII. vbi diuersarum aquarum & marium enumerat pisces: inter quos satis multa genera ex libro Ouidii adducit, quem in Ponto supremis suis tẽporibus meditatus est, titulum eidem De piscibus imponens. Hic tamen ob iniuriam tẽporum haud reperitur, licet satis auidè à plurimis studiosis desideretur. Centum septuaginta sex piscium genera, quæ in mari, ac fluminibus, lacubusq; degant, ponit Plin. lib. præallegato cap. vltimo. Rursus lib. IX. cap. XIIII. piscium species septuaginta quatuor ponit, præter ciustis intecta, quæ sunt triginta.

Vacca marina 130. annis viuit.

Vitul' marinus deprædator halecis.

Equus marinus magnitudinẽ bouis habet.

Mus marinus.

Lepus marinus formidabilis.

Ouidius librũ de piscibus in senectute scripsit.

Piscium genera 176.

Piscium species 74. & 30.

De natura

De natura, tempore, & loco Piscium, quò se æstate conferunt.

CAP. XL.

NE autem prolixius insumatur augmentum in rebus forsitan omnibus haud obscuris, finaliter cum beato Ambrosio cap. X. lib. V. Hexamer. asserendum erit, vnumquodq; genus piscium præscripta sibi domicilia habere, quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus, ita vt hoc genus piscium in illo sinu maris alatur, & gignatur, illud in alio, nec confusum reperiatur, sed quod in vno loco abundet, alibi desit. Hic enim sinus maris cephalos alit, lupos ille: ille saxatiles, locustas alius. Non est libera vagandi potestas, nec tamen intercluſa montibus copia, aut fluuius interlabentibus transitus impeditur: sed vsus naturæ impressus, tanquam patriæ finibus vnumquẽque se retinere, & vltra incolas prodire suspectum. Sed homines potentes, quibus mare non sufficit, diuidũt sibi elementa, faciunt viuaria atq; apothecas ostrearum, vt conuiuia escarum numero instruant, quando mare non possit implere. Sunt tamen aliqua genera piscium, qui non ingenii facilitate loca mutẽt, sed fouendi partus necessitate: quæ opportuno atq; legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerso sinu maris innumeri velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud Septentrionalium mare partium quadã naturæ lege contendunt. Deinde: Quid autem rationabilius hoc piscium transitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, sed factis loquuntur? Pergunt enim æstatis tempore ad fretum Ponti, eò quòd reliquo maris sinu hic sinus dulcior sit. Postea: Quis autem ignorat, quòd etiam ea quæ marina sunt, aquis plerunq; dulcibus delectentur? Denicp dum flumina sequuntur, & ad superiora ascendunt, frequenter alieni generis pisces capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur causa Pontum illis faciat gratiorem, vel quòd æstus temperet solennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorem cæteris iudicant, in quo generare, & partus possint proprios opportunius enutrire: quod tèneri fœtus rigorem laborẽ habet textus alienæ regionis sustinere vix possint, quos illic fouet aeris blanda ac benigna clementia. Itaq; peracto munere, omnes simul eo, quo venerant, agmine reuertuntur. Huius enim Ponti sinus Boreæ obiecti amœnitate perfruiti, rursus hyemis asperæ declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ sæua fugientes, in tepidos se sinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior sit placiditas, aut solis soleat vernare temperies. Nouit igitur piscis pariendi tempus: nouit tempus eundi, atque redeundi: nouit tempus perfunctionis, & iactationis: & nouit vt non queat falli: quia non rationis æstimatione, & disputationis argumento vtitur, sed inspiratione naturæ, quæ vtique est magistra pietatis. Hæc Ambrosius.

Piscium morandi loca diuersa.

Mare non sufficit potentibus Apothecæ ostrearum.

Pisces cur in aquilonem semper transeunt.

Ponticus sinus dulces aquas habet.

Pisces marini dulcib' aquis delectantur.

Aquilo æstus temperat.

Aeris clementia vbi.

Pisces nouit tps suum à natura certius, q̃ de eo disputãtes.

De pulchra comparatione naturæ Piſcium, & Hominum.

CAP. XLI.

Homo indiſcretum tẽpus pariendi habet. Mulieres inclementer partus edunt.

ENIQVE (teſte Ambroſio in ſuprà allegato cap.) omnes animantes præſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atq; confuſa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, vagam pariendi ætatem exhibet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt vtilitatem aliquã generi ſuo quęrant: nos quoq; diffuſa æquora tranſfretamus. Sed quantò honeſtius quod ſucceſsionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Denicq; illis ad pietatem, hominibus ad quæſtum tranſmiſsio deputatur: illi ſobolem præferunt omnibus mercibus charioremhomines mercem longè imparem ad periculi vicem miſera lucri cupidine reportant. Itaq; illi patriam repetunt, homines derelinquunt: illis natando incrementum generis acquiritur, hominibus minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis inſuſum ingenium eſſe huiuſmodi, atq; virtutem? cùm videat iſtos in Aquilonem tam ſolẽnem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum validitatis aſſumere, vt maximas naues plenis currentes velis, in mediis fluctibus ſiſtant: ſicuti breuis piſciculus echeneis (de quo ſuperius eodẽ lib. cap. XXXII. & XXXIII. dictum eſt) tanta facilitate memoratur nauem ingentem ſiſtere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri: aliquandiu enim immobilem ſeruat. An & huic quis putet ſine creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladiis, ferris, canibus marinis, et balenis tribuendum eſt? quarum magnitudo (vt idem Ambroſius hoc lib. cap. XI. teſtatur) tanta eſt, vt ſi quando ſupernatent fluctibus, inſulæ annatare putentur, monteſq; altiſsimi ſummis ad cœlum verticibus eminere. Hæ balenæ non in actâ, nec in littoribus, ſed in Atlantici maris profundo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire ſupremæ mortis terrore vſurpent, prout ſuperioribus aliquot capitulis præſentis lib. XXI. fuerat declaratum.

Piſces patriã repetũt, q̃ hoies relinquunt.

Ingenium piſcibus diuinitus inſuſum.

Echeneis ingẽtẽ nauim ſiſtit.

Virtus oĩs creaturarũ ab optimo creatore procedit.

Nautæ beluas marinas timẽt

De clementia Piſcium erga Homines.

CAP. XLII.

Clemẽtia beluarum marinarũ. Ionas ab hoie in aquã proiicitur, à piſce colligitur.

ETSI ſuperioribus capitulis plurima oſtenſa ſunt de magna pietate, quam beluæ, ſeu monſtra marina demonſtrant afflictis naufragantibus, ne pereant: tamen inclytę adhuc eorum virtutes reputantur, quibus ipſis hominibus in aquis proſunt, quando à terrarum incolis vel deſeruntur, vel crudeliter moribundi eiiciuntur: prout euidens exemplum prędictus autor de Iona adducit, quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam: emendauit aqua, quem terrena deflexerant: pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris.

terris. Et vt vtriuſq; redemptio non prætereatur elementi, terrarum ſalus in mari antè præceſsit, quia ſignum Filii hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic IESVS in corde terræ. In vtroque remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum: quoniam exceperunt piſces, quem homines refutárunt: & quem homines crucifixerunt, piſces ſeruauerunt. Petrus quoq; in mari titubabat, ſed non labebatur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quaſi deuotus manu apprehenditur, hic quaſi oblitus aſpectu cenſorio conuenitur. Hæc Ambroſius. Qualis etiam clementia animalium terreſtrium, auium, & aquatilium prædictorum erga homines exerceatur, in pluribus capitulis ſuperius eſt relatum.

Salus ī mari prius q̄ in terra.

Pietatis exēplū magnū ī mari

Petrus in mari Chriſtum confeſſus, in terra negauit.

De magnitudine Noruagici Serpentis, & aliorum.

CAP. XLIII.

VI naualibus exercitiis in littoribus Norueginæ, vel mercaturæ, vel piſcaturæ operam nauant, conſormi teſtimonio ſtupendam ſanè rem aſſerunt, ſerpentem videlicet vaſtæ molis, ducentorum pedum & amplius longitudine, ac viginti pedum ſpiſsitudine, in rupibus & cauernis penes oras maris Bergenſium verſari: qui vitulos, agnos, porcos voraturus, ab antris ſolùm lucido noctis tempore in æſtate exit, vel polypos, locuſtas, & genera marinorum cancrorum vt deglutiat, maria tranſmittt. A collo deinceps dependentes pilos cubitalis longitudinis habet, ſquamaſq; acutas, atro colore, & flammeos oculos rutilantes. Hic nauigia infeſtat, hominesq; ſe in ſublime inſtar columnæ erigens rapit, ac deuorat: neq; id ſine portentoſo ſpectaculo regni, inſtante mutatione, euenire ſolet, nempe quòd Principes infatum concedent, vel in exilium turbabuntur, aut bellicus tumultus eueſtigiò ſubſequetur. Eſt & alius miræ magnitudinis ſerpens in inſula Moos dicta, dioeceſis Hammerenſis: qui vt cometa orbi reliquo, ſic is regni Norueginæ mutationem portendit, prout viſus eſt anno M. D. XXII. altè ſuper aquas ſe extollens, atq; in modum ſphæræ conuoluens. Exiſtimatus eſt hic ſerpens coniectura collecta ex longinquo viſu quinquaginta fuiſſe cubitorum: quem expulſio Regis Chriſtierni, atq; grauis Prælatorum perſecutio ſecuta eſt: immò excidium patriæ demonſtrauit, veluti Iſidorus dicit de quibus Diomedis. De quibus te-

Serpens Noruagicus 200. pedum longitudine.

Serpentis Noruagici pili cubitalis longitudinis.

Serpēs apparēs regni mutatiōnē portendit.

Moos inſula.

1522.

Serpens 50. cubitorum.

Diomedeę aues inter aduenas, ac incolas iudicant.

fert Solinus cap. VIII. quòd inter aduenas iudicent: si Græcus sit, propius accedant, & quantum intelligi datur, velut cui blandius adulentur: si verò quis gentis alterius fuerit, inuolare eum, atq; impugnare. Quæ ob hoc feruntur Diomedis socii facti, quòd ædem sacram omni die huiusmodi ludio celebrēt: Aquis imbuunt plumas, aliscp impendrò madefactis confluunt rorulentæ, ita ædem excusso humore purificant, tunc pennulis superplaudunt, inde discedunt quasi peracta religione. Hæc Solinus. Philosophatur præterea Albertus lib. XXV. de animal. in principio, de serpentibus asserens, falsam eorum esse opinionem, qui dicunt omnes serpentes esse frigidos per naturam suæ complexionis. Deinde ponit duas causas longitudinis, vel breuitatis eorum: quarum vna est naturalis habitudo, quæ in omni animali ex specie constituitur, eò quòd omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & naturalis augmenti. Alia verò est cibus & locus, calidus vel frigidus, minus vel maius extendens humidum viscosum, quod est materia generationis eorum. Ponit idem Alber. serpentem Haren, siue Aren dictum, similem serpenti, siue draconi, qui Caruen ab eo appellatur, longitudine sex cubitorum. Dicit etiam Plinius lib. VIII. cap. XIIII. de magnitudine serpentum in hunc modum: Nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore ballistis tormētisq;, vt oppidum aliquod, expugnata serpens, centum viginti pedum longitudinis. Pellis eius, maxillæq; vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo: quod & Liuius, ac reliqui classici historici attestantur. Deinde eodem loco inquit, fidem his facere, quæ in Italia boæ appellantur: in tantam amplitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo aspectatus sit infans. Hæ primùm bubuli lactis succo aluntur: vnde etiam nomen traxere, quemadmodum & Isidorus refert.

Serpentū longitudinis vel breuitatis duæ causæ.

Haren siue aren serpens.

Bagrada flumē. Serpens 120. pedum.

Boa serpens occisa infante in aluo habuit.

Adhuc de magnitudine Serpentum.

CAP. XLIIII.

Draco 30. cubitorum.

Lacerta 24. pedum longitudine.

Hydri vicenūm cubitorum.

Serpentes armēta, & pastores deuorant.

Serpens iugeris longitudine.

S. Donatus epūs

Serpens 8. iugis

ASSERIT etiam Alber. lib. XXV. dracones omnes corpore esse valde magnos, & vt plurimum triginta cubitorum, qui tamen libentius in frigore, quàm calore viuunt. Præterea asserit lacertā apud Indos longitudine XXIIII. pedum, quod & Plin. lib. VIII. cap. XXXIX. testatur: etiam in Hispania magnitudine cruris humani sub genu inueniri. Solinus etiam cap. LXV. tantam enormitatem serpentum adducit, vt ceruos, & animantium alia ad parem molem tota hauriant: quinetiam Oceanum Indicum, quantus est, penetrent, insulasq; magno spatio à continenti separatas, pabulandi petant gratia. Idq; ipsum palàm est, potentia amplissimæ magnitudinis fieri, vt per tantam sali latitudinem ad loca permeent destinata. Etiam hydri secundum Plin. lib. VI. cap. XXIII. in mari longitudine vicenūm cubitorū. Volater. lib. XII. cap. De locis nuper repertis, allegat serpentes mille passuum longitudine, qui certò eodem tempore armenta, & pastores ipsos totaliter deuorant. Strabo lib. XVI. allegat Posidonium scribere, in Macra campo fuisse visum serpentem mortuum iugeris longitudine, & crassitudine tanta, vt equites ex vtraq; parte astantes, seinuicem inuideri non possent: hiatū autem tanto, vt hominem equo insidentem reciperet: exuuiarum squamam quamlibet clypeo maiorem. Denicp S. Donatus Episcopus spuit in os draconis, eumq; interfecit, quem octo iuga boum ad cremandum vix trahere potuerunt.

potuerunt. Hic draco (teste Zozomeno) in via publica circa pontem iacebat, ca-
prasq́, oues, equos, boues, & homines deuorabat. boum duci ha
ud potuit.

De diuersitate, ac colore vario Serpentum.

CAP. XLV.

ARBITRANTVR plurimi in solis regionibus calidis habitare serpētes, ob connatam frigiditatem eisdem animalibus inhærentem, tum quòd calore magis multiplicentur, ac citius incrementum suscipiant: sed reuera frigida illa Europæ pars in Septentrione etiam pessimos habet, & enutrit serpentes, licet quoad naturam veneni debiliores, quàm sint Africani. Et quāuis constanter asserat Plin. in præfatione VII. lib. historiæ suæ, naturaliter serpentem in genus suū non sæuire: tamen in littoribus Aquilonarium fluuiorum haud rarum est spectaculum, cernere serpentes acerbissimè sese morsibus petentes: sicuti stelliones in Italia contra scorpiones, & enhydri iuxta Solinum cap. XLV. aduersus crocodilos Aegyptiacos, parū in naturali malitia à seinuicem discrepātes, continuò pugnant. Vtcunq́ se habeat huiusmodi certamen, certum est plures, & noxios esse serpentes in frigidissima plaga Septentrionis, terrestres scilicet, qui acrius aquaticos persequūtur: & hi in terris manent, ac diuersis nutrimentis minutarum herbarū, in quibus acriorem veneni vim cognoscunt, auidius reficiuntur, maximè in locis montosis productarum: hiq́ deteriores sunt in lædendo homines veneno suo, quàm littorales, aut riparii. Serpentes autem ieiuni, satiatis sunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuersis distinguuntur, nigro scilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis denique distincto, de quorum genere est Sabrin, & similes: quorum morsus aperit omnes poros naturales aurium, oculorum, narium, è quibus sanguis emanat, & aquosa sanies pauca ex membro corporis læso surgit, dolor in stomacho, constringitur anhelitus, oritur difficultas reddendi lotium: quam subsequitur spasmus. Remediis verò contra hæc serpentum venena vtuntur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus præstantior reputari solet, ab exoticis mercatoribus in maxima quantitate ob quæstum terris illis importata. Nigri coloris serpentes, partim aquas, partim terras inhabitant, partim tubera in paludibus existentia, (Gothicè Tuuar dicta) partim rupes petrosas aquis contiguas. Hi serpentes de genere aquaticorum sunt, atq́ noxii existūt: inter quos & Berus serpens aquaticus locum habet, astutus, nequitiosus, & lethifer. Dicitur hunc coire cum murena: quod videtur Alberto lib. XXV. fabulosum, licet beatus Ambro. lib. V. Hexam.

Septentrio pessimos habet serpentes.

Serpētes seinuicem morsibus petunt.

Serpentes terrestres peiores aquaticis.

Malitiq́ gradus Serpētum colores diuersi.

Signa hominis veneno infecti

Theriaca remediū prestās cō tra serpentes.

Serpentes nigri

Berus serpens.

Serpentes cinerei coloris pessimi.

cap. VII. coitum illum attribuat viperæ omnium adulterarum pessimæ. Cinerei coloris est aspis, & cerastalis secundum Alber. aliás cristalis, de genere viperarũ, longitudinis duorum cubitorum: qui morsu suo alienat sensum & rationem, caliginem oculis inducit, & spasmum mortificantem. Est & alius serpens cinerei coloris, Hæmorrhois dictus, vnius cubiti, hominem morsu suo per sanguinis fluxum interficiẽs.

Hæmorrhois.

Serpẽtes arenosi

Arenacei coloris serpentes sunt, de quorum genere est Ammodites, longitudine cubitalis, maculis nigris distinctus per corpus, supra dorsum habens vestigia linearum.

Ammodites serpens.

Hic morsu suo vehementissimum dolorem cum tumore infert, vnde virus fluit, quod à tertio die in septimum vsq; hominem necat.

Sabrin serpens.

Sabrin serpens iuxta Alber. etiam arenosi coloris, cum punctis albis & nigris corpus distinctum habens, longitudine vnius aut duorum cubitorum, naturamq; in morsu similem cum ceraste, siue cornuta. Quomodo autem hominem interficiat, supra hoc capite demonstrauimus.

Adhuc de colore, & nominibus Serpentum.

CAP. XLVI.

Serpẽtes cãdidi

Fului.

Rubei pessimi.

Citrini.

Cenchris serpẽs

Berus.

Natrix.

Snock serpens.

Lacertæ.

Chelydrus.

Andrius serpẽs

Scytale.

Slaa serpens.

Aspis stupefaciẽs pellẽ hyeme mutat.

Amphisbæna.

CANDIDI ac varii, de quorum genere est sabrin iam descriptus, & Alfordius, siue Affordius, similem naturam cum sabrin habens. Fului, vt pareas, ore lato, morsu maligno, sed plurimum veloces, atq; in cauda semper ambulãt. Rubei omnibus aliis sunt peiores, vt in plurimum cubitalis longitudinis, immò & pedalis, ac semipedalis, vt Altinanti iuxta Alber. ex insidiis plus nocens. Citrini coloris est serpens cenchris, à colore mali sic dictus: eius morsus vti viperæ venenosus est. Serpentes aquas inhabitantes duri et aspri capitis sunt, multiplici specie distincti: de quorum numero est Berus suprà dictus. Item natrix à nando dicta, quòd in aqua quoq; venenum spargat, ciboſq; inficiat, vt si quis ex infectis quicquam gustauerit, illicò moriatur. Item coluber secundum Plin. lib. XXXII. cap. V. in aquis viuit. Serpentes in rupibus morantes plerũq; nigri sunt, quos vulgari gẽtis idiomate Snock appellant, quãuis etiam ibidẽ varii in magna multitudine reperiãtur. Hi mortalibus in rupibus versantibus, ætate præsertim, haud parum molesti sunt, cùm etiam veneno suo sæpe homines occidant.

Antra incolentes lacertæ sunt, & hæ quoq; multiplices: sed non ita noxiæ, vt serpentes, attamen cauendę sunt. Terram & aquam indifferenter inhabitãt chelydrus & andrius. Chelydrus semper directus ambulat, quia si se multum torserit, dum currit, statim crepat. Andrius verò secundum Alber. in aquis, campis, & syluis habitat, aspide minor, sed latioris capitis, surdus, deterior & nocentior cæteris, quia morsus eius inducit vertiginem, et vomitum cholerę fœtidæ, ac debilitatẽ corporis, vt in hora moriatur læsus: & si tertiam horã superuixerit, ob fortem medicinam, & complexionẽ, tamen vlterior spes vitæ haud relinquitur. Scytale serpens est duplicis speciei: vnus admiratione suæ pulchritudinis detinet inspicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quem lædit, statim moriatur: atq; Slaa Gothicè vocatur. Hic frigidissima hyeme pellem deponit, sicuti stupefaciẽs aspis, quę pellem mutat. Hic etiam, veluti alii serpentes in hyeme latitantes, se recipit in viscera terræ, à solis videlicet ingressu in Libram, vsq; dum Arietis signum exeat: intra quem terminum si solis attractu antra exierit, atq; calore haud tempestiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum constringente, moribundus extra illud relinquitur, prout superius de hirundinibus est specificatum. Alius (teste Isidoro) amphisbæna dicitur, eò q; duo capita habeat, vnum in loco suo, alterũ in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic solus serpentium frigori se committit, primus omnium procedens

De habitatione ac mansione Serpentum.

CAP. XLVII.

IDETVR (licet raro) mirum spectaculum in Aquilone, quomodo profundè sub radicibus arboris betulinæ manent serpentes: quorum multitudo suo afflatu calorem in radicibus excitat, vt folia huius arboris semper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ secreta ignorans, arborem sacrā putat, quasi magno numini consecratā. Nec multum dissimile asserere videtur Solinus cap. XL. in quadā Africæ gleba non sine miraculo lucum virere vndiq; secus agris arentibus. Hyeme tamē in cauatis arboribus, vel rupibus serpentes latent, pro cibo somno vtentes: aliás in æstate cibus eorum herbæ, carnes, & aues sunt, quarum pennas & plumas postea euomunt: demū si possunt, lac, & vinum (quod secūdum Plin. lib. X. cap. LXXII. præcipuè appetunt) vel modicam aquam bibunt. Sunt & plures serpentum species, vt (iuxta Solinum cap. præallegato) quantus nominum tantus mortium numerus, tot venena quot genera serpentum, tot pernicies quot species, tot dolores quot colores (vt Isidorus dicit) habeantur: sed nulla infestiora, quàm aspidum genera, & rubea varius apparentia. Verūtamen omnia genera, aut species serpentum in Septentrione enumeratas, Africa in multitudine, ac serpentibus venenosis superat: de quibus Strabo lib. XV. multa & miranda dicit, & Solinus cap. iam citato. In Septentrione tempore veris fricatione serpentes cutem exuunt inter saxa: quæ cutis inueterata adiuncta cera dentes celerrimè euellit. Plutarchus in lib. De aspidibus dicit Aegyptios pro deliciis vnà cum pueris aspides educare, tantumq; mansuescere, vt vocati mensis assistant, pultes farina & melle confectas deuorātes: eorum Reges diadema aspidū figura ob imperii firmitatē portant. Opimatum dicunt naturæ scrutatores, præcipuè Alber. lib. XXVI. de animal. vermem venenosum, qui cum serpente non viribus, sed audacia & astutia pugnat, atque eum adhærendo gutturi ipsius, mordendoq; sine intermissione vincit: vnde etiam auelli haud poterit, donec eum interficiat. Idem facit vermis, qui dicitur secundum Alber. spoliator colubri. Cornu ceruinum suffitum in abigendis serpentibus aptum, vt Volater. lib. XXV. de ceruis commentatur, & Plin. lib. XXVIII. cap. IX. Item euphorbia herba suo lacteo succo, quæ ob id miris laudibus celebratur, cōtra serpentes, & venena iuuat, vti idem Plin. lib. V. cap. primo in fine tradit. Quomodo denique locustæ, cùm libet, serpentes necent, ac occidant, faucibus eorum apprehensis mordicus, videatur prædictus autor lib. XI. cap. XXIX.

Arbores hyeme virentes.

Serpētibus hyeme somnus p cibo.

Serpentū plura genera, & venena.

Africa cæteras regiones serpētibus superat.

Cutis serpentis dentes euellit.

Serpētes vocati mensis assistūt

Cibus serpentū.

Diadema Regū in figura aspidis.

Opimat' vermis

Remedia cōtra venena.

Euphorbia herba.

De pugna paſtorum contra Serpentes.

CAP. XLVIII.

SVNT & aſpides in partibus Aquilonaribus ſcabroſa cute, dura ſiccitate, cinereo colore, oculis ſcintillantibus, longitudine triũ vel quatuor cubitorum, veneni acumine hominẽ interficiẽtes ante horas quatuor, niſi remediis opportunis occurratur, theriaca ſcilicet Veneta, aut allio cum ceruiſia antiqua bibito, aut ſucco fraxini expreſſo, & epoto, vti Plin. lib. XVI. cap. XIII. docet, aut furfure more emplaſtri appoſito. His remediis pro ſe paſtores, ſed theriaca pro pecoribus inungendis cum ſale in circuitu tumoris vtuntur. Nam hi ſerpentes eleuati ſuper pectus ad medium cubitum incedũt, venenumq; in magna quantitate, diuerſiſſimo colore in gutture collectum in reſiſtẽtem aut obuium hominem expuunt, ac celerrimè ſub antra & ſaxa fugiendo ſe recipiunt. Hoc autem ita eſſe meo ipſius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is caſus in Aroſienſibus pratis mihi accidit, dum more ſcholarium in medio Auguſti colligecturus eram grana iuniperorum, quæ tunc primùm in Aquilone matureſcunt. Sunt etiam ſerpentes, qui arcuato, ſeu rotato curſu velociter mouẽtur, decem pedes ſaltando: & inſuper pugnãt, ſtrepitum vehementem inter herbas ſole ſiccatas facientes. Verùm benignitate naturæ factum eſt, vt ſonitu prodantur, quando nocituri accurrunt. Venenum autem ſic exputũ, in veſtem occurrẽtis multiplici colore diſtinctum deſcendit, nec anguis poſteaquàm venenum expuẽdi in hominem ſibi audaciam aſſumpſit, apparet. Sunt etiam domeſtici ſerpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cum infantibus ſub tectis ludunt, & plerũq; in cunis, vt fidi cuſtodes, dormire videntur: quos lædere pro piaculo exiſtimatur. Sed hi ritus reliquiæ ſunt veterum ſuperſtitionum, omnino ſuſcepta Catholica fide interdicti. Si verò fulgure, vel domeſtico incẽdio domus huiuſmodi deletæ, aut peſte graſſante habitatoribus euacuatæ fuerint, remanent ſerpentes in antris exuſtæ domus, tantoq; agmine coaleſcũt, vt difficultatẽ nouo cultori pariant, quominus tutè cum ipſis cohabitare poſſit. Cernuntur etiã ſerpẽtes innumerabiles ſub quercubus in æſtatis initio, ducem (cui candida criſta vt corona eminet) tanquam apes ſuum rectorem, ſequentes. Creditur veterum relatione lapidẽ flatu ſuo gignere, ex aliqua venenatæ particula eo in loco, vbi manent, inter folia producta, vel reperta. Talium ſerpentum con-

Remedia aquilonaria contra venena.

Serpentes eleuati venena euomunt.

Serpentes ℔ io. pedes ſaltant.

Serpens emiſſo veneno fugit.

Serpẽtes domeſtici i aquilõe.

Supſtitiones vanæ prohibitę.

Serpẽtes à veteribʼ antris vix amoueriqueũt

Serpẽtes ducem habent.

congregationem Solinus cap. L X. etiam meminit circa Caſpias portas verſari: qui vndiq; gentium conuenæ, à verno ſtatim die illuc confluunt, maximo impendio viatorum, quibus omni tempore, præterquàm hyeme, acceſſum ad iſtos populos negant. Terra tamen Aquilonaris, vbi fraxinea arbore abundat, venenatis his beſtiis caret: quod & Plin. loco ſuprà allegato teſtatur, quãuis idem autor eodem lib. cap. XXXIIII. hederam ſerpentium frigori eſſe amicam dicat. Fauorabile deniq; verbum Iſidorus de natura ſerpentum profert, quòd hominem nudum & dormientem nunquàm lædant: idq; mihi in puèritia & adoleſcentia ſerpentibus ſine læſione ſæpiſsimè congredienti contigit.

Serpẽtes caſpiarum portarum viatoribus nocent.

Serpẽtes dormientem et nudũ non lædunt.

De Theriaca, ac aliis remediis aduerſus venena.

CAP. XLIX.

SERTVM itaque relinquitur, ſerpentes cuiuſmodi virus exitiale, multiplici colore diſtinctum: quod eò nocentius eſt, quò grauius irritati per caloriem illud eiiciunt. Nec percutiunt, cùm natura frigidi ſunt, niſi quando caleſcunt. Nam quando frigidi ſunt, nullum tangunt. Percuſſus itaque ſerpentum veneno, primùm obſtupeſcit: deinde vbi ipſum virus calefactum exarſerit, ſtatim hominem (niſi remediis efficacibus occurratur) extinguit. Tale autem remedium theriaca præſtat, quæ eſt antidotum ſerpentinum, quo venena (ab eo quòd venas necent dicta) pelluntur, vt peſtis peſte ſoluatur. Verùm vt aliqua eius compoſitio Aquilonaribus incolis innoteſcat, operæpretium duxi verba Plinii lib. X X. cap. vltimo, præſentibus, donec aliud melius remedium contra venena occurrat, inſerere hoc modo: Recipe aduerſus venenata animalia ſerpilli duũm denariorum pondus, opopanacis & milii tantũdem ſingulorum, trifolii pondus denarii, anethi & fœniculi ſeminis, & aniſi, & ammii, & apii denariorũ ſenũm ſingulis generibus, eruì farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataq; vino quàm poſſit excellenti digeruntur in paſtillos, victoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus Rex aduerſus omnia venena vſus traditur. Hæc Plinius. Quatenus autem talis compoſitio aduerſus venenum valeat, an verò ea præſtantior, meliorq; eſſe poſſit, qua læſæ ſanitati celeriter ſubueniatur, ne toxico prævalẽte veneno infectus ſuccumbat, artis medicæ periti in eius cõpoſitione dubio procul experientur. In Aquilone tamen contra peſtem (licet raro graſſantem) infallibile remediũ cuiuſdam electuarii apud plurimos ſuę ſanitatis cuſtodes habetur, quo nedum tempore peſtis, ſed & in cunctis ægritudinum principiis vtuntur: atq; ita fieri ſolet: Recipiatur aloës hepaticæ, alias iecorariæ lotæ libra media, bene tuſæ, cinnamomi electi vncia media, maſticis vnc. med. cornu cerui ni toſti vnc. med. centaureæ minoris vnc. med. gentianæ vnc. med. dictami albi Cretici vnc. med. lupini toſti, vt ſiliqua adimi queat, vnc. med. Hæc omnia ſeorſum in puluerem redigantur, & deinde ſimul cõmiſceantur. Poſtea capiatur mel quinq; librarum: quod bene ſuper ignem in patella ærea deſpumetur, atq; in eo, cùm à feruore tepuerit, prædicti pulueres miſceantur, inq; modũ pulmenti vndiq; voluantur. Hoc modo electuarium habebitur: quod in aurora cum bono vino, albo, ad quantitatem nucis auellanæ ſumptum, omne venenum, & peſtiferum ab humano corpore ſine vlla violentia expellit. Habet hoc electuarium alias miras operationes auertendi multas ægritudines per facilimam purgationem, quocunq; tempore ſecuriſſi-

Serpentũ venenum quando nocentius.

Venenũ in corpore calefactũ extinguit.

Theriaca remediũ contra venena.

Venenum vnde dicatur.

Theriacæ ſecundum Plin. cõfectio.

Antiochus rex theriaca vſus.

Electuariũ aquilonarium contra peſtem.

Electuarii aquilonaris contra peſtẽ cõfectio

Electuarium variarũ virtutũ.

mè ſumptum. Scio multos homines, nullis adhibitis medicis, hoc ſolo electuario per continuos ſexaginta vel nonaginta annos, etiam in vltimam vſq; ſenectam, ſuam ſanitatem conſeruaſſe: inter quos diuæ memoriæ Iacobus Archiepiſcopus Vpſalenſis, qui ad centeſimum ætatis ſuæ annum peruenit, ac M. D. XXII. vita functus eſt.

Iacobus Archiep̄s Vpſalen. 1522. obiit.

De Thriſſa piſce nuper etiam in Pruſsia reperto.

CAP. L.

ARISTOTELES inter naturalium rerum indagatores facilè principatum tenens, lib. VIII. de animal. cap. XIII. aſſerit, piſcibus hanc ferè ineſſe naturam, quòd præſcripta ſibi domicilia, vbi frequentius per naturalem quandam inclinationē morari ſoleant, non ſine aliqua graui cauſa tranſgrediātur: tamen diuerſa genera piſcium, diſtincta maria, lacus, atq; flumina, pro ratione temporis inhabitare, atq; illa, tum paſtus vberioris, tum vehementiæ caloris & frigoris, deniq; commodius fouendi fœtus gratia, prout ille à natura inditus affectus dictat, aliquando permutare concedit. Deinde diuerſa loca, tempora, atq; nutrimenta, diuerſos piſces producere, ita vt alii aliis in locis principatum obtineant, quemadmodum ſuperius lib. XX. cap. vltimo relatum eſt, conſtanter affirmat: vt apud Cretam inſulam gobiones piſces, omneq; ſaxatile genus plurimum pingueſcere: qui tamen aliis in locis aridi reperiūtur. Huic diui Ambroſii in V. lib. Hexamer. cap. X. ſententia, quæ hoc lib. cap. XL. inſerta eſt, aſtipulatur: tum etiam Plin. lib. IX. cap. XVIII. ad hunc locum pertinentia pulcherrima adducit. Quare etiam operæpretium me facturū eſſe iudicaui, ſi talem antehac inauditū caſum, præſertim iſtis in oris vbi contigit, qui mihi per literas à quodam fidedigno viro, cùm hic liber excuderetur, annuntiatus eſt, in fine huius libri, ad confirmandum horum ſummorum philoſophorum opinionem, quæ veriſſima eſt, adiungerem. Quandoquidem Itali in hunc vſque diem ſe ſolos frui deliciis piſcis cuiuſdam ſibi perſuaſum habēt, quem cōmuniter Thriſſam, noſtræ ætatis Græci corruptè Phriſſam, Romani Laccia appellant: quidam ex eo clupeam, cuius Plin. lib. IX. cap. XV. meminit, eſſe opinātur, quòd id genus piſcium Veneti etiamnū Chiepam nuncupent: talem etiam hoc anno in Pruſsia circa mare (vt vocant) recens, eo in loco, vbi in ſinum Balthicum, ſeu Codanum iuxta Celtem, ſe exonerat, videlicet circa caſtra Balge, & Lockſtede ad ducem Pruſsiæ pertinentia, in maxima multitudine captum eſſe compertum habetur. Nam horum piſcium, quos Pruteni Porpel appellant (nomen antea incognitum) piſcator quidam duodecim millia et ſexcentos, ſeu quod idem eſt, ſexagenas (vti appellant) mille octingentas, menſe Maio intra quatuordecim dies, præter alios piſces, quorum etiam haud parua copia erat, cepit. Non eſt igitur, quòd in poſterum Italia de hoc piſce, tanquam ſibi ſoli à diuino numine conceſſo glorietur, cùm idem prorſus genus per Dei benignitatem aliis in oris quoq; repertum ſit. Vnde Ariſtotelis, Plinii, ac diui Ambroſii ſententia, piſces aliquando loca mutare, firma permanet. Verùm ad inſecta tranſeamus, quoniam hæc immenſæ ſubtilitatis animalia reſtant.

Piſces p̄ſcripta domicilia habent.

Piſces aliquando loca cōſueta mutant.

Piſces alii alibi præſtantiores.

Gobiones i Creta pingues.

Thriſſa piſcis.

Clupea piſcis.

Thriſſa 1594. in Pruſſia captus

Porpel piſcis.

Thriſſa 12600 capta.

Italia de thriſſa piſce gloriaī.

LIBRI XXI. FINIS.

OLAI MAGNI
GOTHI ARCHIEPISCOPI
VPSALENSIS
DE INSECTIS
ANIMALIBVS.

LIBER XXII.

PRAEFATIO.

ACCEDVNT & superioribus figuris ac imaginibus aliquot minuta animalia, quibus naturæ inscrutabilis ratio maiorem adiunxit admirationem, quòd nihil etiam in minimis otiosè productum videatur. Quomodo verò producuntur, aut ad quem finem seu effectum conseruantur, studiosis diligentius apud optimos autores (vbi ita visum fuerit) indagandum, ac plenius considerandum relinquo: inter quos quantum Isidorus XII. Etymolo. lib. cap. VIII. de minutis animalibus præcipuè volatilibus pulcherrimè tractãs præstiterit, haud satis enarrari potest. Quãtum etiam in talibus specialiter exprimendis dudum Sapiens laborauerit, Prouerb. XXX. cap. his verbis explicatur: Quatuor (inquit) sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi: lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum: regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis. Quæ omnia animalia, licet parua corpore sunt, habent tamen insignẽ quandam innatam prudentiam: formicæ quidem ad sedulitatem monent: lepusculi suo exemplo veram quærendam securitatem, quæ in petra (id est CHRISTO) est, informant: qui cùm in terra timidi, in mari formidabiles. Horum Ambrosius in hunc modum lib. V. Hexamer. cap. X. meminit: Lepusculus quoque timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè possit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari satis ab insidiantibus esse securum, vt propter pauca, quæ noceant, quasi in excubiis positus, arma fidei semper, & scutum deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas salutis sperare præsidium. Hæc Ambrosius. Locustæ iustitiæ exemplum proponunt. Sine rege

Natura nihil otiosum produxit.

Isidorus.

Animaliæ terræ minima, sapiẽtiora sapientibus.

Aialia parua innatam prudentiam habent.

Lepusculus in mari formidalis.

enim sunt, attamen in volando suum ordinem tenent, & homines etiam sub magistratu in officio contineri nequeunt: araneus suo exemplo ad laborem inuitat. Insuper formicæ, quòd homo deposita pigritia pro euitanda inopia laborare debeat, euidens exemplum ostendunt. Lepusculus, herinaceus, & cuniculus, quia animalia naturaliter timida sunt, intra petras refugium quærunt. Locustæ obliquo volatu longinqua loca petentes, flatu rigido in mare sæpius suffocandæ proiiciuntur, vel messem corrodentes patria lege interimuntur: attamen more militari exploran-do, pugnandoq; prudentissimè diriguntur. Stellio de araneorum genere, quod viribus à natura non obtinet, solertia & industria palatiis Regum inhærens acquirit. Reliqua huc pertinentia Iob prosequitur cap. XII. de indiciis rerum naturalium, ad quid sunt institutæ.

Homo formicæ exemplo laborare debet.

Locustæ more militari diriguntur.

De Araneis.

CAP. I.

Araneorum genus multiplex

IN primis itaque araneorum occurrit multiplex genus, colore, magnitudine, & naturali instinctu diuersum, ac mirabile. Vnum quantitate nucis, continuò in lucidis noctibus & diebus, sub fenestris grandioribus deprędans muscas, quæ propter abundantiam ferculorum conuiuantibus sunt molestæ. Aliud genus, minus scilicet quantitate, sed suo veneno magis nociuũ, quod in foribus ędium venatur, tantumq; cumulum muscarum retibus aggregat, vt afflatu exigui venti retia facilimè dissoluantur: quæ tamen euestigiò ad nouam prædam capiendam reficit. Hoc etiam genus contra frigidum accessum ventorum telas villosas instar subtilissimæ cutis conficit: idq; non solum inter hominum habi-

Aranę telas villosas conficit.

tationes

tationes latas & altas, ſed etiam inter arbores ſyluarum plurimum patulas, vt in his teneras lacertas, bruchoſq́, & veſpas capiat: fœmina telam producit, mas verò minuta animalia venatur. Huiuſmodi tela humili vel ſublimi loco poſita, auguria agricolis præſtat ad ſemina in collibus, vel vallibus proiicienda, vt ſuperius de caſtorum, ſeu fibrorum ædificiis eſt notatum. Præter hæc duo genera (vt præmiſſum eſt) etiamnum aranei differunt, quòd alii ſunt magni, & quaſi rotundi, alii oblongi ſicut columna, alii parui, alii minutiſſimi, alii ſubtiles: quidam cinerei, quidam virides, quidam varii per totum corpus, & hi plures lineas in dorſo albiſſimas habent: quidam longorum pedum, qui diſcurrunt in gramine, & humiditates fructuum, ac animalium mortuorum, ſi aliqua inueniunt, fugunt: quidam in foraminibus terræ ſedent, & per ſaltum parua animalia, quæ tranſeunt, inuadunt, exuguntq́ ea: quidam denique ſuper aquas erectis cruribus diſcurrunt, Trixales Græcè dicti, piſciculos prædantes, ac cyniphibus inſidiantes. Coit araneus in fine veris, & cùm coire cupit, marem filo attrahit: oua autumno parit, & in principio veris fœtum producit. Arancus verò telam conficiens quinque obſeruat: Materiam à ſuperfluitate humidi ex cibo quotidiano aſſumpti, quo nimium euacuato tabeſcit: tempus, quia tota die ruptam telam mane retexit, vel veterem reficit, maximo tamen cum ſtudio in aurora circa hanc laborat: ſitum telæ, quia in angulosis locis, penes parietes, vel arbores, in ſublimi telam ſuam libenter ſuſpendit: figuram, quoniam hanc in productione linearum per fila ſua rotundam, triangularem, vel oblongam efficit: denique modum operationis, quia magnus poſteriori pede ab aluo filum, vnde tete ſuum contexere queat, extrahit: aliud autem genus de ore filum emittit, ex quo anteriori pede telam longè lateq́ conficit. Quemadmodum enim Dominus mulieribus (teſte Ambroſio lib. V. Hexam. cap. IX.) texturæ ſapientiam dedit, ſic etiam araneum, qui tam ſubtiliter ac doctè laxos caſſes in foribus ſuſpendit, ſapientiæ immunem haud reliquit. Hic demum araneus ſecundum Plin. lib. XI. cap. XXIIII. orditur telas, tantiq́ operis materiæ vterus ipſius ſufficit: ſiue ita corrupta alui natura ſtato tempore, vt Democrito placet: ſiue eſt intus quædam lanigera fertilitas, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus.

De telis araneorum etiam Paulus Diac. lib. VI. cap. IIII. pulchra meminit.

Araneorũ fœmina telas producit.

Mas venatur.

Araneorum variæ differentiæ

Araneus telam cõficiẽs 5. obſeruat.

Araneus ex ore fila extrahit.

Mulieribus texturæ ſapientia data eſt.

Araneus ſitus fertilitatẽ lanigeram habet.

De Oestris, & Locustis.

CAP. II.

Oestrus siue asilus insectum.

ESTRVS animal est armentis aculeata punctura permolestum: dictio Græca, quæ Latinè asilus interpretatur: sed in Septentrionalibus terris vulgari gentis idiomate Hestabrymss appellatur. Quoad indicandum inimicorum insidias inter nemora, Gothi hac præcipuè bestiola vtũtur, culmum siue straminis festucam caudæ suæ infigendo, vt eò volare cogatur, vbi deponendi culmi adiutorem inueniat, quem naturæ instinctu hominem esse cognouit: vnde eius vestibus instuet, donec à stramine, & homo ab insidiis intentatis liberetur, prout Saxo Danorum historicus lib. III. de quodam Amletho Regis filio ostendit.

Aialia læsa ab hoinib' remedia quærunt.

Quomodo autem animalia periclitantia apud homines remedia quærunt, Volater. lib. XXV. huius rei plurima exempla adducit. Sunt etiam rutili atque prægrandes scarabei, aridam terram fodientes, qui in Aquilone vulgari lingua Getingh appellantur: hi inter gramina situm molliorem habent, fauosq; paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt: quod à vulpibus studiosè quæsitum, plerunq; voratur &c.

Scarabei rutili.

Locustę arenosi coloris.

Sunt & locustæ arenosi coloris, magnitudine crabronum, quæ tanto cum agmine volant, vt solem obumbrent: arboribus teneris, præsertim quernis, insident, earumq; folia melleo rore consperſa, non solùm vorando depopulantur, sed & corticem ad solidum lignum vsque absumunt. Hæ autem densè volantes non aliter, quàm flamma & fumo picearum tedarum, manibus discurrentium iuuenum obiectarum, abiguntur: qui etiam iuuenes perticas, siue longas hastas ferunt, atque in earum summitate picea ligna humari capitis magnitudine alligata, et comburentia, ac fumigantia seruant, vt discurrendo inter segetes, veluti pastores inter armenta, his bestiolis eas opponant, ne contactu suo pestifero segetibus noceant, aut morsu corrodant.

Locustæ flãma & fumo abiguntur.

Et hoc terrarum incolæ tanquam lege decreta, quoties pestis talis ingruerit (quod tamẽ singulis annis haud accidit obseruant, veluti Plin. lib. XI. cap. XXIX. de Cyrenaica regione attestatur inquiens: In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi locustas, primo oua obterendo, deinde fœtũ, postremò adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit constituta. Et in Lemno insula certa mẽsura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Deinde: Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum, prout superius lib. IIII. cap. XV. de lege coruorum necandorum, & similium dictum est. Meminit idem autor lib. X. cap. XXVII. quomodo hæ

Lex debellãdarum locustarũ

Locustę magnũ malum i orbe ter rarum.

locustæ seleucidibus auibus pœnas luant, his verbis: Seleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casii montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec vnde veniant, quóue abeant compertum, nunquàm conspectis, nisi cùm præsidio earum indigetur.

Sel eucides aues locustas delẽt.

De Scara-

De Scarabeis, Crabronibus, & duplicibus Vespis.

CAP. III.

ETSI cerui volantes de genere scarabeorum habere originem existimantur, tamen eorum natura purior, & audacior est in pugna, & virtute medicinali: syluaticusq; scarabeus dicitur, non stercora comedens, sed folia arborum: cornua ceruorum cornibus in figura similia habet, quæ sunt mobilia in capite suo: etiam per ipsa apprehendit & tenet, vti Albertus lib. XII. tractatu tertio cap. VII. diffusius attestatur. Cornua igitur illa syluaticorum scarabeorum prælonga sunt, bisulcis dentata forcipibus, in cacumine, cùm libuit, ad morsum cocuntibus. Infantibus p amuleto ex ceruice suspenduntur: etiam in formam coronæ redacta, capitum tegumentis affiguntur, præsertim adolescentum, quibus præcipuè commissa est venatio cornutorum scarabeorum: frigore latitant in antris. Hos secundum Plin. lib. XI. cap. XXVIII. Lucanos Nigidius appellat. Aliud rursus eorum genus, qui è fimo ingentes pilas auersis pedibus volutant, paruosq; in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus sui nidulantur. Alii volitant magno cum murmure ac mugitu. Alii focos, & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore vocales, maximè in pascuis Aquilonarium equorum. Sunt etiam in Septentrione oblongi crabrones, quos Plin. eodem lib. cap. XXI. vespas maiores vocat: in volatu & murmure non dissimiles scarabeis, sed aculeum nocentissimum habent. Sunt præterea duplices vespæ, minores & maiores: Minores scilicet, quæ vermes, muscas, ac araneos grandiores venantur, habitantq; sub tectis, veluti in sacco corticato, quoniam è luto nidos faciunt, in quibus ceras reponere queant: piscatoribus valde infensæ, quia omnium piscium humorem, antequàm indurescant solis ardore, exugunt. Punctura earum rubeum apostema cum vehementi dolore inducit, sed id curatur folio maluæ appositio, vel potius succo.

Scarabeus syluaticus.

Scarabeus cornua oblonga habet.

Scarabeorum cornua amuleta infantum.

Scarabei in stercore viuunt.

Crabrones.

Vespæ duplices, quę piscibus nocent.

Maluæ folium vesparũ puncturam sanat.

De grandioribus Vespis.

CAP. IIII.

Vespæ grandiores i quercub' degunt.

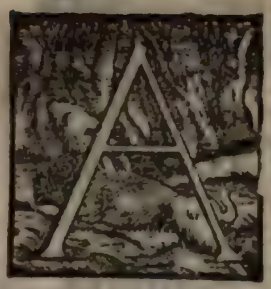

ALIAE præterea vespæ sunt grandiores, de genere potius crabronum, quæ in arborum cauernis, quercuum præcipuè, degunt & habitant, fœtusq; producunt. Hyeme, vt cætera insecta conduntur: colorem citrinum habent, plus ad glaucinum per lineas instar minorum vesparum tendentem: etiam aculeos pestiferos, ita quòd veneno suo per aculeum animalibus immisso, pullos equinos, aut hominem incaute sine cooperimento humi dormientem interficiant. Aliquando punctura earum spasmum inducit, tibiarum dolorem, ac genuum debilitatem. Hæ autem vespæ lingua Gothica Boól getingh vocantur. Ex his etiam videtur tritum illud prouerbium, Ne prouoces crabrones, originem suam traxisse: quia vno prouocato, terribili agmine omnes ad vindictam sumẽdam exeunt, prouocantemq;, nisi fuga ab his se liberauerit, aut cooperimento vestium munierit, punctura venenata, aculeorumq; vulnere sæpius repetito, vel extemplò de vita tollunt, vel grauiter debilitatum penitus in longum tempus inutilem reddunt. Auertere tamen earum à quercubus egressum, vel occludere foramen ne exeant volentes, betulaceos cortices cum piceo ligno in magna quantitate ardentes accipiunt, atque ad foraminis fauces suspendunt: per quam flammam ac fumum, quandoquidem vnicum saltem à nido exitum habent, extinguuntur & suffocantur. In his verò noxiis insectis obtruncandis, hi præcipuè studium suum collocant, qui ingentem numerum equarũ propagandæ sobolis gratia in pascuis habẽt, ne equulei, de quibus opulentum expectant quæstum, læsione talium vesparum interficiantur.

Pulli equini ve sparũ pũctura interficiuntur.

Crabrones prouocati seipsos vindicant.

Mod' abigẽdi vel interficiendi vespas.

Spoliator colubri vermis.

Insidiatur denique istis vermis quidam secundum Albertum spoliator colubri dictus, qui est coloris aurei, viridi colore interlucente. Currit enim in puluere viarum cantpestrium, ac alibi, has vespas, ac scarabeos ad deuorandum, exugendumq; humorem persequens: ab Auicẽna etiã spoliator colubri appellatus, quia per caudã ad corpus colubri in sole iacentis ascendit, et primò caput colubri confricando demulcet, postea verò mordet, nec deserit eum etiam fugientem, donec cerebrum penetret, & carnibus mortui (vt supradictum est) satietur.

Spoliator colubri à parentibus derelictus seipm nutrit.

Hic vermis primò natus à parentibus cibatur, postea sine cibo diu immobilis iacet, tandem ad curam sui excitatur, atque seipsum nutrit.

De mole-

De moleſtiſſimis Culicibus extremi Aquilonis.

CAP. V.

VERSVS extremas Septentrionis terras et aquas, maxima eſt moleſtia grandiorum culicum, præſertim in punctura, & faſtidioſiſſimo ſono, quando in continua dierum ac noctium luce dormiendum eſt. Verùm ad euitandam horum moleſtiam Aquilonares abſynthio vtuntur, aceto peruncto, ac toſto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quando caput, cæteraq; membra decoctione abſynthii aſperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, cùm haberi queunt: vel atramento ſutorio, permixto cum iunipero vſto, & fumigato. Dormientibus autem tentoriolum ex panno linteo, vel cortice confectum neceſſarium eſt, ſub quo tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino ſonoris iſtis inſectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & faſtidioſo ſono quieſcentes moleſtentur. Huius culicis vim, atque inextricabilem perfectionem Plin. lib. XI. cap. II. pulcherrimè his verbis enarrat: In magnis ſiquidem corporibus, aut certè maioribus facilis officina ſequaci materia fuit: in his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot ſenſus collocauit in culice natura? & ſunt alia dictu minora. Sed vbi viſum in eo prætendit? vbi guſtatum applicauit? vbi odoratum inſeruit? vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas annexuit, prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunã cauearn vti aluũ, auidam ſanguinis, & potiſſimùm humani, ſitim accendit? Telum verò perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio? Atq; vt in capaci cùm cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Aculeum igitur in ore habet, à quo culex nomen accepit. Terebrat pellem animalium, vt ſanguinem bibat: ſed hoc longè auidiſsimè in meridiano ſolis æſtu perficit, quem tantum appetit, vt in ſolis feruore etiam aliquando ſeipſum aduſtione lædat: ad dulcia non aduolat, ſed acida petit. Aliud etiam culicum genus longè ſubtilius eſt, quod teneris inſidet quercubus, ac ramis ſub roſis exortis, aliiſq; recenter è terra productis: ſed hoc validis temperatibus abigitur, aut aqua ſulphurata ſuper ramos aſperſa.

Culices in ſeptẽtrione moleſtiſsimi.

Remedia cõtra culices.

Tẽtoriolum ob culices neceſſarium.

Culicum mira ſubtilitas atq; vis.

Culicis aculeus fiſtuloſus.

Culices dulcia fugiunt, & acida petunt.

Culices abigẽdi remedium.

De remediis fugandi Culices, & Cimices.

CAP. VI.

Culices & muſcæ à paſcuis fumo iuniperorum fugant.

PRAETEREA vt iumenta in paſcuis à culicum muſcarumue infeſtatione libera permaneant, iuniperorum rubos vbiq; tam in campis, quàm ſyluis abundãtes, vel pineas arbores, vbi greges paſcuntur, penes radices paſtores incẽdere ſolent, ſimiliter & iuncos odoratos, ac aridas radices herbæ ſerpentariæ, quoniam horum omnium fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandum culices, & cimices è domibus, ſit ſuffitus cum minutiſſimis partibus pini, quæ dum ſerratur, in magna multitudine colliguntur: aut cum nigella: ſimiliter cum myrto ſicca, & cum ſulphure, & bdellio, ac ſpina fœtida, tum etiam ſtercore vaccino. Item pro eodem malo abigendo aſpergetur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel abſynthii, vel rutæ. Cimices grauis odor rubearum pellium, quæ à Germanis Reuſch leder appellantur, mirificè tollit: hę autem à Moſchouia per Bulgariam in Italiam, et Romam venales aduehuntur: ita & calx viua cum ſulphure mixta eos interficit. Occidũtur præterea cimices mixtura ex oleo, argento viuo, ſale, aceto, & amaro pomo facta, ſimulq; contrita, decocta, ac rimis lectorum bis vel ter immiſſa: ſed ſimplicius & frequentius feruentiſſima aquæ, quæ intimius penetrat, etiam ſemina vermium noxiorum corrumpente. Quòd verò culices tam multi, frequenteſq; in ſuppolaribus illis terris vagantur, hanc præcipuè cauſam habet: quia nulli veſpertiliones, qui hos ſimiliaq; inſecta noctu deprædari ſolent, propter continuam dierum & noctium lucem, ibidem manent, neq; aliæ lucifugæ ſeu nocturnæ aues: quãuis quædam à natura deputatæ, culices ac muſcas in eſcam colligentes, reperiantur. Verum vt à putreſcentibus celeriter incrementum accipere apparent, ita & aſpero flatu euaneſcere citò conſueuerunt: paſtu nanq; deficiente, ad cognatam putredinem paſcendi euolant, atque ibi tabeſcunt: quod & Plin. lib. XV. cap. XIX. innuere videtur. Meminit denique idem Plin. lib. XIII. cap. VI. culices ex folliculis cuiuſdam arboris naſci, etiam ex caprifico, quemadmodum lib. XI. cap. XXXV. atteſtatur: ſed cuncti rigore ventorum Aquilonarium citò conſumuntur.

Cimices quomodo fugant, ac occiduntur

Culicũ multitudinis cauſa.

Culices vt citò generantur, ita & citò pereũt

De Sanguiſugis, ac Vermium differentiis.

CAP. VII.

ERNITVR in hac imagine ſuprapoſita homo pedibus immerſis in aquam, atq; illis ſanguiſugæ adiunctę: ſimiliter & equus talem beſtiolam ad pedes habens adhærẽtem: quod hac ratione factum oſtenditur, quia commune remedium eſt hominibus & iumentis, ſuperfluum ſanguinem, ſiue putridum, in Aquilonaribus terris huiuſmodi remedio tollere, licet illis ordinaria phlebotomia cum ventoſis, aut corniculis inflãmatis haud deſit, prout lib. XV. cap. XXXV. de balneis, & ventoſis, ac phlebotomia reperiẽ expreſſum. Verùm vt opinio eorũ diſcutiatur, qui perpaucos maximè huius generis vermes in frigidiſsimis illis terris, ac aquis ineſſe poſſe autumãt, vbi terra ſubtus in ſaxeam duritiem ad quinq; vel ſeptem pedes, ſimiliter & aqua congelatur: annectendum hic erit de generatione, & natura diuerſorum vermium, quomodo in tam arduis frigoribus incolumes ſeruari queant. Sunt autem vermes aut terræ, aut aquæ, aut aëris, aut frondium, aut lignorum, aut veſtium, aut carnium, aut piſcium, deniq; caſeorum. Terræ vermes, qui annulari contractu in directum partes corporis gradatim porrigendo mouentur, hyeme ſecũdum Ariſto. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. in ruinis, ſeu venis terræ, quò nullum penetrat frigus, præſertim ſub niuibus altis, terram congelari prohibentibus, latitant, dormiunt, atque conduntur. Hæc etiam nix talpis viam liberam pro muribus, ac vermibus huiuſmodi deuorãdis relinquit, quoniam mures ſub alta niue inter paludum meatus, ac terræ cauernas diſcurrunt, atq; etiam fœtum producũt. Experimẽtum huius rei facilimè reſoluta oſtendit, quæ veluti retia perforata, veſtigia ac nidos murium procreatorum indicat. Aquę vermes: de quorũ genere rana eſt, hyeme latens in riuis calidis, & aliquando in aquis ſub terra, quæ hyeme ſunt calidæ: in vere ad aquas procedit: aliquando in autumno frigore correpta habitationes humanas intrat, atq; in ignem, vel cineres, aut hominum ſinus repit. Eſtq; ſciendum, quòd ranæ tempore autumni, naturali ſilentio ſubiectę, vna tamen imperiosè vociferante, innumeræ in vicinis paludibus latitantes, ve-

Sanguiſugæ vtiles.

Phlebotomiæ vſus eſt in aquilone.

Terra ĩ ſaxeam duritiem congelatur.

Vermium varię differentiæ.

Vermes terræ.

Nix alta terram ne congeletur conſeruat.

Murũ via ſub niuibus.

Vermes aquę.

Ranæ in hyeme prodeunt.

Hyemis tarditas significat.

luti tempore coitus respondent, & vicissim subitò silent: demum excitatæ importunius clamant, iterumq; silent: nec vlla eminet supra aquas, tardantem hyemem significans.

Adhuc de diuersitate Vermium.

CAP. III.

Vermes aëris.

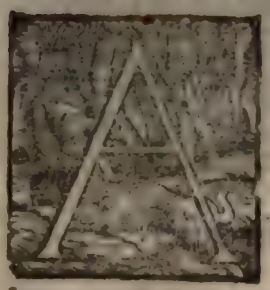

ERIS vermes: de quibus superius eodem lib. cap. I. dictum est, quales sunt aranei semper in labore permanentes, qui etiam in hyeme tam inter homines, quàm in stabulis iumentorum telam suam suspendunt: vbi & papiliones Faedele Gothicè dicti, vermes multorum colorum rubei, candidi, hyacinthini, & varii, sub tectis latitant, qui asperrima in hyeme capti, ac calidis locis immissi, mox vt reliquæ muscæ volant. Frondium vermes: hi in sacculum instar testæ densissimæ se includunt, in quo per hyemem cum semine pendent, donec surgente calore verno vita priuentur, quam semini offerunt. Lignorum vermes: de quorum genere est teredo, eò quòd terendo edat lignum: hunc Isidorus Latinè termetem vocari inquit: nascitur ex humore corrupto in ligno, et nascendo paulatim exedit lignum, consumiturq; humor naturalis. In tali autem ligno hic vermis procreatur, quod non est excisum in vltimis tribus diebus decrescentis lunæ: in aridis lignis Indiæ propter siccitatem non inuenitur: per Europam tamen in omnibus lignis plurimi reperiuntur, licet rarius in tilia, & quercu. Viuit hyeme in arida medulla quercus, & vastæ tiliæ. Vestium vermes: qualis est tinea, à tenēdo dicta, quia eò vsq; lanæ, ac pilis insidet, quò erodat: de exhalatione corruptæ lanæ originem suam trahit, quam posteà corrodit, maximè pilos zebellinos, & martrinos. Carnium vermes & laridi: vt est tarmus, qui in larido porci nascitur quando putrescit, estq; hirsutus vermis, & quoq; in carne anserina inueterata procreatur. Vermis quidam candidus, nigro capite, qui nascitur in pane biscocto: hunc castrensi obsidione per biennium in regia ciuitate Holmensi clausus, cum aliis satis hilariter comedi. Vermis denique alius caseorum, saliens instar arcus in pinguibus caseis, qui nullo frigore interimitur. In his etiam vermes instar atomorum solis quasi corpora indiuisibilia, atque sensu imperceptibilia, quorum quidem motus in infinita multitudine, ac crassitudo aliqua eorum cernitur, sed vera forma difficilimè percipitur. Vermis verò propriè est, qui nascitur in carne putrefacta, tinea in vestimentis, eruca in olere, teredo in ligno, tarmus in larido. Ex medulla spinæ dorsi humanorum cadauerum nascitur (teste Pythagora) serpens, ex bobus apes, ex equis crabrones.

Faedele insecta

Vermes frōdiū.

Vermes lignor.

Lunæ decrescētis effectus.

Vermes vestiū.

Vermes carniū.

Vermes biscocti panis.

Vermes caseor.

Vermis quis propriè dicatur.

Serpētes ex medulla humana procreātur.

De Apibus

De Apibus, & earum nutrimentis.

CAP. IX.

REGIONES Aquilonares vti in plurimis rebus tam necessariis, quàm etiam superfluis, in vsum cæterarum nationum communicandis, abundant: ita & singulari naturæ benignitate prouidente, maximam mellis copiam habent, magnamq; curam semper, & vbiq; circa apes adhibent, vt pura custodia seruentur, & coalescant. Cùm autem mella de aluearijs exempta sunt, mos est genti tantum nouellis apibus dimittere, quantum eis sufficere videtur ad hyemalem victum, scilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquàm flores apparent, ex melle, contritis ficis, et vuis passis alijunde quæsitis maximè, viuunt. Sed quia res istæ exoticæ sunt, & rarò inueniuntur, mel eis pro esca præcipuè relinquitur: quod etiam minoris, quàm prædicta, venditur: quãuis necessitate vrgente loco mellis contusis fabis, pisis, libis ex papauere confectis, triticea farina mulso humectata, etiam carnibus pullorum recenter occisorum, in minutissimas partes confractis nutriantur. Refert Plin. lib. XI. cap. XVI. quòd apes à bruma ad Arcturi exortum diebus sexaginta somno aluntur sine vllo cibo: ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant, sed etiam tunc alueo se continent, seruatosq; in id tempus cibos repetunt. Dicit tamen Aristo. lib. VIII. de animal. cap. XIIII. & XVII. quòd formica, mus, talpa, ac reliqua insecta, atque minuta animalia per hyemem in tabernaculis suis latitent: tum quòd apes in aluearijs quãdiu algor vehemens est condantur, nec cibum sibi præparatum gustare, & si quà erepserint, ieiunas spectari, ventre translucente: quãuis contrarium lib. IX. cap. XL. sentire videatur. Quiescere præterea eas ab occasu Vergiliarum, vsq; ad tempus vernum: quod in Septentrione saltem pro apum exitu principium, vel medium Maii intelligitur, quoniam tunc primùm arbores folia producere, florere, campi ad largiorem fructum, animaliumq; vberiorem pastum germinare incipiunt, apesq; mella in maiori copia colligunt. Pro noua tamen propagatione in Iunio examina surgunt, nouas mansiones quæsitura; circa solstitium æstiua-

Mel in aquilone abundat.

Apum cibus in hyeme.

Apes quibus in necessitate nutriuntur.

Apes 60. dieb' somno aluntur.

Aristotelis opinio quãdo apes se abscondant.

Ver floridum in Aquilone tardatur.

Apũ examina quando custodienda.

le agmina & principatus diuidunt: quo tempore patronis diligentior cura ærei gregis custodiendi incumbit, ne ab aspectu euolet, prout infrà dicetur. Est etiam notandum, quòd arescentibus floribus in campis, ob nimiam ac continuam aëris siccitatem, nutrimentum apibus mel, aut aliud æquiualens, ex dulcibus quibusdam confectum præstet.

De modo quærendi Apes sublimius euolantes.

CAP. X.

Apes circa aq̃s clariores quærendæ.

CVM verò sublimius volant, solicitum insequentis aspectum ingenio multiplici fallunt, ne vbi stationem habent, reperiantur. Quocirca qui domicilia earum indagare sibi proposuerunt, ad limpidas aquas progrediuntur, ad quas aquandi causa apes, cùm sobolem faciunt, in maxima multitudine conueniunt: vbi plures comprehensæ, candidoq̃ filo digiti longitudine cum prece signatæ, volatu continuo ad principalis agminis manentem locum, verum accessum patefaciunt: vel aliàs cum gypso, rubricáue molli circa fontes in dorso signantur: quo statio earum propinquior an remotior, per celerem aut tardum reditum consyderari solet: denique canum sagaci latratu (vt etiam Palladio lib. V. placet) apum examen in arboribus hærentium, per strepitum, quem satis magnum edunt, facilimè demonstratur. Postea deprehensæ securi, vel serra leniter rami, aut frondes, quas insederint, ab altissimis arboribus, vt commodius alueis imponi queant, separantur. Inuestigantur autem matutino tempore, vt tota dies ad sequendum sufficiat: vesperi enim peracto opere ad aquas non reuertũtur. Vasa quibus apes recipientur, dulcibus ac odoriferis herbis, & melle interius liniuntur: quo euenit, vt multiplicatæ ad ea libentius reuertantur: vtq̃ id opportunius fiat, fumo à speluncis, vel arborum cauernis, quibus adhærere solent, exturbantur, & plausu, tinnitúue æris, ne alió se conferant, quando forsan animum auolandi habent, sed mansionem in alueo ad hoc destinato retineant, conuocãtur. Si hoc modo per triduum conseruantur, & respiraculis paruis cibus apponitur, postea fugitiuæ minimè creduntur, præsertim si stercore primogeniti vituli orificia alueorum illinita fuerint: & hoc quoque Palladio lib. I. placet. Hic etiam lib. II. asserit, quòd nouellæ apes vagantibus animis facilè, nisi seruentur, effugient: atq̃ eius euolationis signum esse, biduanum vel triduanum anteà præmissum murmur: cui tamen per solicitum custodem remedio opportuno facilè occurritur, vasis videlicet pauco melle liniti appositione, quodq̃ tenui puluere, aut aqua mulsa, aut lacte, nimio strepitu exeũntes conspergantur, vel fasciculi ex odorifera herba melissophyllo, siue melittena (cuius flores, vti Plin. lib. XXI. cap. XX. refert, plurimum appetunt) confecti alueorum orificiis admoueantur. Vbi autem stationem examen firmauerit, attendere solent insequentes domini, atq̃ in suam potestatem redigere, nisi atriis, aut turribus templorum adhæreat, quoniam tunc dictamine pietatis totum examen Ecclesiæ deputatur, vt inde cereos conficiat. Si verò super cunabula, aut dormientium infantum ora consederit, illi cedet: & expectatur euentus integerrimi ciuis futuri, vti idem Plinius lib. XI. cap. XVII. de Platone affirmat, cuius os infantis existentis apum examen circundabat, suauitatem illam prædulcis eloquii portendens: quemadmodum etiam beati Am-

Apes canũ latratu inuestigant.

Apes mane vbi morantur indagandæ.

Apes alueis odoriferis imponendę.

Apes æris tinnitu conuocant.

Stercus primogẽiti vituli ad quid vtilis.

Apes nouellæ citò euolant.

Apes turribus Ecclesiarũ adhęrentes Ecclesię cedunt.

Apes infantibus cedunt.

ati Ambrosii, vnde postea quoque & melliflua effluxere eloquia, pro medicina omnium sitientium animarum.

De cautela in Apibus comparandis.

CAP. XI.

QVANTVM ad emptionem apum id seruatur, vt alucaria plena emantur: quæ plenitudo vel inspectione, vel murmure magno, vel frequentia commeantis examinis cognoscitur: etiam circa eas comparandas attenditur, quòd paruæ sint & variæ, tum in rotunditatem compactiles, atque constrictæ, quia diligentius laborant, & fauos ac mella subtilius formant. Ex vicina potius regione, quàm longinqua emuntur, ne ad inconsuetum aërem delatæ corrumpantur: maxima enim earum pestis est rigidus aër, & turbulentus. Per noctem in dorso ad longinqua loca aluearijs occlusis deportantur, sed melius in curribus vbi palustria, ac plana sunt loca, quandoquidem singulis curribus quindecim, vel viginti aluei simul, & hi quidem commodè imponi queunt, prout mos est in terris Brabantiæ, & Flandriæ, vbi aluearia ad campestria pascua distinctis æstatis temporibus, nutrimenti causa deferuntur, ibiq; sine custodibus in maximo numero dimittuntur, grauissima pœna adiecta in quemcunq; huiusmodi publici boni depopulatorem: qui licet testibus conuinci nequeat, seipsum tamen impertinentis rei venditione facilimè prodit.

Non enim circa parietem dominorum alucaria cum apibus custodiri possunt, neque etiam debent (vt Palladio lib. I. videtur) vbi infinito numero apum statim in exiguo terræ spatio idoneum nutrimentum deficeret.

Apes quomodo emendi.

Apes breues & rotundæ meliores.

Apibus aër rigidus obest.

Apes curribus vehuntur.

Apes i campis absq; custode dimittuntur.

Apes p pascuia magnum spatium requirũt

De nocumentis Apum.

CAP. XII.

PRO compertissimo in terris Aquilonaribus habetur, vt post resolutionem densarum niuium, campi & prata mira in varietate multiplices herbas, et diuersarum arborum suauissimos flores producant: quibus apes post longum iciunium hyemale nimia voracitate abutentes, ægritudinem sæpius incurrunt, immò subitam mortem, prout etiam Palladius lib. IIII. his verbis testatur: Apibus nocet plerunq; felicitas sua, nam si nimiis floribus annus exuberat, dum solam curam generandi mellis exercent, de prole nihil cogitant: cuius omissa reparatione, populus idem labore confectus, totius extinguitur gentis exitio. Itaque idem Palladius remedium affert, vt interiectis trinis diebus clauso foramine ad pascua non permittantur exire: quod ad generandum sobolem plurimum opinatur conferre. In hyeme circa apes singularem dispensationem esse adhibendam Aristoteles lib. IX. de animal. cap. XL. docet, vt secundum multitudinem eis prouideatur. Redduntur enim otiosiores, si in eximendis fauis plus mellis relinquatur: itaq; pro examinis numero relinquendum est. Agunt etiam anxius, si plus demetatur, quàm vt residuum cibo sufficiat: atque etiam si alueus iustò amplior sit, desidiosiores redduntur: ægrius enim, quasi desperent, operi incumbunt. Et Plin. lib. XI. cap. XVI. refert (quod ratio persuadet) pro hyeme duas partes mellationis apibus relinquendas esse: tum etiam in eximendo melle alueos expendere operæpretium, ne ob inopiam cibi desperent, effugiant, vel moriantur, aut econtrà ob mellis copiam ignauæ fiant. Fures quoq;, lenones, ac mulieres menstrua patientes, accessu suo ad aluearia apibus plurimum nocent. Palladius lib. IIII. idem asserit de exercentibus rem veneream, cibos acres, ac odoris immundi, & omnia salsamenta comedentibus: cui Plin. eodem lib. cap. XVIII. his verbis astipulatur: Odere apes fœdos odores, proculq; fugiunt, sed & infectos. Itaq; vnguenta redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ.

Apibus nimia voracitas nocet.

Apes à cibo, ne pereãt, restringuntur.

Apibus p hyeme sufficiẽs cibus relinquendus.

Apes fures, lenones, menstruosas mulieres haud ferũt

Apes multis iniuriis obnoxiæ

De inimis

De inimicis Apum.

CAP. XIII.

MPVGNANT eas(teste Plin. præallegato lib.cap. XVIII.)naturæ eiusdem degeneres vespæ,atq; crabrones, & è culicum genere, qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Sed in sauo fucus exortus examinis apum morbus est: cuius tamen malitiam in vno natura repressit,quòd non habeat stimulum: terrestres verò fuci stimulo noxio vtuntur, ad senium defectuosum(morituri)citò vergentes:et hi malefici à Platone Dialogo VIII. in verbo Duo genera fucorum nominantur. Insidiantur apibus aquantibus ranæ,quæ maxima earum est operatio tum, cùm sobolem faciunt. Nec hæ tantum,quæ stagna riuosq; obsident, verùm & rubetæ veniunt vltrò,adrepentesq; foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant,confestimq; abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore si quis iuxtà coquat, exanimantur. Inimica & echo est resultanti sono, qui pauidas alterno pulsat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hostiles, cùm præualuere,vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestifer: nec vno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur,ceræ depopulatores: filis etiam araneosa, quacunq; incessit,alarum maximè lanugine obtexit. Hæc Plinius. Lacertæ denique apibus sunt infestæ, cùm inter herbas mella colligunt,etiam quando alucaria ingrediuntur,ad earum ingressum vigilant. Huic malo optimum remedium præstat minimum foramen ad quantitatem apis formatum, etiam stercus bouinum circũquaq; linitum: quod & contra vermes, frigus,ac ventum ad apum conseruationem mirè confert.

Apibus quę inimica.

Hirundines.

Fuci.

Ranæ.

Rubetæ.

Oues.

Cancri.

Echo.

Nebula.

Aranei.

Papilio.

Teredines.

Lacertæ.

Stercore bouĩo apũ foramina obliniuntur.

De aliis nocumentis Apum, & earum remediis.

CAP. XIIII.

VLTITVDO quoque muscarum negotia impedit apum, ac tempora pluuiosa. In aluearijs inuenitur vermis, qui in modum aranei telam facit, & dominatur super totum aluearium, mel putridum reddens: sed is (vt Palladius lib. IIII. in principio refert) suffitu aridi stercoris bouini, in vere collecti, sine apum læsione facilius ab alueis fugatur. Sunt & apes solitariæ quædam,& otiosæ, quæ volando per aërea loca,quasi exercentes se cum apibus operosis, intrant aluearia, & comedunt mel: sed apes operosæ eas interficiunt, ac extrahunt, maximè reges,quorum officium est rempublicam suam æquis legibus tueri,& gubernare. Si quis apes secundum Ambrosium lib. V. Hexamer. cap. XXII. oleo casu superfundat, properè necantur, eò quòd obstructis poris, aëreum spiramen illud haurire non possint: continuoq;

Muscæ apibus obsunt.

Vermis apibus nocẽs quomõ destruendus.

Apum reges fucos interficiũt

Oleo apes exanimantur.

si quis acetum his superfundat, illicò reuiuiscunt, eò quòd vis aceti citò illos poros, qui concretione olei (aliàs magis continuo olei humore) obstruuntur, humore acido feratur aperire. Contra lacertas, aliaq; insecta ab aluearijs arcenda, ponantur altius à terra, fimoq; bouino paruo relicto foramine, fores (vt dictum est) oblinantur. Contra ventos, pruinas, & tempestates erigantur parietes, vel sepes altæ, frondibus & foliis arborum, vel herbarum condensatæ. Contra sordes, quas tempus hybernum contraxit, vel vermiculos, tineas, araneos, & papiliones, purgamentum fiat fimo bouino, tempore mensis Aprilis, vt à Palladio sæpius est notatum: qui & lib. V. dicit: Mense quoq; Aprili purganda sunt aluearia (quod in Aquilone intelligitur) à sordibus, & maximè papilionibus, qui tunc propter florentes maluas abundant. Qualiter autem vrsis resistatur appetentibus mella, superius lib. XVIII. cap. XXIX. est expressum, quòd scilicet arbores ascendentes ad deprædanda mella, claua aculeata ab arbore pendente, atque mota, ipsi in capite debilissimo læsi interimantur. Rimæ denique, seu fissuræ fructiferarum arborum vi tempestatum, aut alia violentia ortæ, nullo celeriori remedio, aut meliori medicina restaurari queunt, quàm recenti fimo bouino, per quem illicò quasi viscо, vel bitumine viciſſim conglutinantur.

Lacertę quomodo ab alueis arcendæ.

Fimus bouin' ꝑcipuū remediū in apibus conseruandis.

Vrsi mella deprædaturi interimuntur.

Fimo bouino arborę rimę restaurantur.

De Apibus infestantibus ebriosos.

CAP. XV.

ICET apes iniuria aliquorum animalium lacessitæ, stimulo seu aculeo, veluti vnico à natura concesso armorum genere, sese acerrimè vindicare nórunt: nulla tamen aduersus violentum hostem acrior pugnandi causa existit, quàm hominem ebriosum fœtido anhelitu, quem maximè abhorrent, domiciliis earum appropinquantem, aculeis petere. Sæpius enim contingit, vt ob nimiam crapulam homines quasi mente capti, aut omni ratione priuati, non solùm nesciant aperta cuitare pericula, sed quòd in ipsa etiã celerrimè ruant, ita vt pars præcipitio, pars aqua, pars suffocatione concluſi spiritus exe-

tinguatur.

Apes ebriosum acerrimè pungunt.

Ebriosorum pericula.

tinguatur. Sed fortunatior multò cæteris iudicatur, qui incauto acceſſu aculeis læ-
dentium apum ad ſenſum, & ſanam mentem reducitur, vt à maioribus antedictis li-
beratus periculis, amodo ſobrietatem ſummo ſtudio colere addiſcat. Stigmata ta-
men, ſeu puncturæ in facie ebrioſi remanent, tanquam carnea quædam maſſa, nulla
prorſus diſcretæ faciei forma apparente: quas pertiores, ac ſobrietati magis operam
dantes, ſucco virentis maluæ, aut vnctione recentis butyri adhibita tollunt. Moriun-
tur autem ſecundum Ariſtotelem lib. IX. cap. XL. apes quando pungunt, quo-
niam ſine inteſtini eruptione aculeum haud emittere poſſunt: ſæpe plurimum nocet
ei, qui ab apibus ictus eſt, niſi locum, in quem aculeus infixus cum aluo ſtringat, &
ab eo aculeum extrahat. Nam & ictu ſui aculei maxima animalia, vt equos, & eo-
rum pullos, necant. Pugnant etiam apes contra extrahentes mella. Item iuxta eun-
dem autorem loco præallegato, breuiores apes, longas pugnando interimunt: etiam
omne inſectum quod extraneum eſt, aluearibus cuſtodum negligentia intromiſſum.
Apes (teſte Plin. lib. XI. cap. XVII.) deficiente cibo alicuius aluei, impetum
in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contrà dirigunt aciem: & ſi cuſtos
adſit, alterutra pars, quæ ſuis fauere ſentit, non appetit eum. Ex aliis quoq; fæ-
pe dimicant cauſis: eaſq; acies contrarias, duo imperatores inſtruunt, maximè rixa
in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſq; euocantibus: quæ dimicatio in-
iectu pulueris, aut fumo tota diſcutitur: reconciliantur verò lacte, vel aqua mulſa.

Apũ pũgentiũ ſtigmata in facie ebrioſorũ remanent.
Apũ puncturæ quo tollãtur.
Apes poſt ictũ moriuntur.
Apes cõtra extrahẽtes mella pugnant.
Apes deſtitutæ cibo in proximos alueos irrumpunt.
Apũ rixa quando flores conuehunt.

De officiis Apum.

CAP. XVI.

APVM ignauia, vt prædictus autor eod. lib. cap. XVI. aſſerit, fumo crebriore excitatur ad opera, nam niſi incu-
bauere, fauos liuidos faciunt: rurſus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè ſentiunt mella, vel mi-
nimo contactu roris acceſcentia. Hæc Plinius. Portas more caſtrenſium ſeruant. Tempore matutino ſecundum Ariſtote-
lem loco ſupra allegato, omnes ſilent, donec vna gemino aut triplici bombo, velut buccinæ omnes excitet: tunc ſi
dies mitis futurus eſt, vniuerſæ ad opus prouolant. Ventos enim, hyemem, & imbres præſagiunt: cuius rei indicium eſt, quòd non auolant: & quando ſereno tempore adhuc in alueo volutantur, apiarii hyemem expectant. Cùm autem redierint, atque adueſperaſcit, primùm item tumultuant, paulatimq; ſubinde minus ſtrepunt, dum vna circũuolitando ſuſurret, eodem quo incitauit bombo, & hoc caſtrorum more quaſi dormiendum præcipiat: tum repentè omnes conticeſcunt. Cæterùm effecto penitus opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum ſolennem habent: ſpatiatæq; in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Earum etiam diuerſa genera, & officia, Ariſtoteles eodem loco in hunc modum recitat: Singulis autem muneribus ſe diſtribuunt, vt aliæ flores conuehant, aliæ extruant, aliæ poliant fauos, & dirigant: aquam tunc portant, cùm prolem nutriunt. His prædiſpoſitis ſubitò opus, maximè ſub tem-
pore ſereno, præparant. Cemuntur præterea iuxta beatũ Ambroſium lib. V. Hexame. cap. XXI. certare de munere, alias inuigilare quærendo victualia, alias ſolicitam caſtris adhibere cuſtodiam, alias futuros explorare imbres, & ſpeculari curſus nu-
bium, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infuſum floribus ore colligere: nul-

Apes pigræ fumo ad opus excitantur.

Apes ☿ præcones opera incipiunt.
Apes vẽtos præſagiunt.

Apum ſolatia
Officia apũ diſtincta.

lam tamen alienis insidiari laboribus, & rapto vita quærere, atque vtinam raptorum insidias non timerent. Hæc Ambrosius. Vna tamen huius mellis quod colligunt vtilitas, in superioribus libris, præsertim XVIII. vbi de vrsis & melle agitur, omissa est, aut lib. IX cap. XIX. quòd videlicet ad obsidionem diutius tolerandam, copiam mellis habere, ad potum saniorem conficiendum, quando deficit, plurimum præstat, maximè pro his, qui hausta aqua continuè infirmantur: quibus forsan vita functis, obsidio defectu consiliorum (quod sæpe contingit) sustineri non posset. Quomodo autem potus ille fortior, vel tenuior conficitur, lib. XIII. cap. XXIIII. & sequenti abundè monstratum est.

Mel necessariũ est ꝓ toleranda obsidione.

De Apibus sub niue, & glacie seruandis.

CAP. XVII.

ED neq; Aquilonares regiones ob asperrimas hyemes apibus, aut melle carent, præsertim homines Meridionalia & Orientalia loca inhabitantes, licet Iordanes verum dixerit, suppolarẽ oram Aquilonis incolẽtes, apum vsum non habere, cùm alioquin per totam penè Septentrionalem plagam in omnibus ferè locis sit maxima abundantia mellis, prout superius plurimis in capitulis est ostensum. Quòd autem in extremo climate polari apes nõ sint, cum vehementissimus ventus Circius, tum crabronum, vesparum, ac locustarum innumera multitudo in causa est, contra quas bestiolas nequaquam solæ apes se opponere valent. Satis tamen ingeniosè Septentrionales eas sine morbo, et diminutione ab algore vehementi per hyemem custodire nôrunt, eo scilicet modo, quòd in medio mensis Septembris culmo siligineo, vel arundine, aluearia vndiq; cooperiant, primo veniente frigore aquam desuper spargentes, vt congelentur: deinde altam nitem super eundem culmum veluti longissimam cutem congerunt, vt nullo demum frigore quantũcunq; forti accedente, obtruncari queant: alioquin per negligentiam talis prouisionis faciendæ, multæ apes morerentur. Aliquæ etiam apes, spissis inclusæ lignis, pineoq; cortice coopertis, inter den-

Homines suppolares apes non habent.

Circius ventus apes in extremis aquilonis non sinit.

Modus custodiẽdi apes ne frigore pereãt

denſas niues per hyemem ferè ſpatio octo menſium à frigore illæſæ permanent. Sic autem reconditæ ſecundū Plin. lib. XI. cap. XVI. diebus ſexaginta ſine vllo cibo alūtur: poſteà in menſem Maii vſq; vigilant, ſed ꝓpter frigus etiānum imminens alueo ſe continent, atque cibos, quos æſtiuo labore quæſiuerunt, in id tempus ſeruatos repetunt. Hyeme denique peracta, tantò plus in reparando labore, & colligendo melle proficiunt, quantò in locis amœnioribus, ac magis floridis campis, hortisue ſint collocatæ: taliaq; loca omni fertilitate repleta, in Aquilonaribus terris innumera reperiuntur.

Apes per 8. mẽſes i alueis oc cluduntur.

Florū maxima abundantia.

De immunitate Apum ob vtilitatem, ac regiminis ratione.

CAP. XVIII.

INCOLAE igitur terrarum videntes eas multiplici ratione ſuper omnia inſecta animalia habere principatum, effecq; ſolùm propter vſum hominum genitas, magnā eaſdem legum libertate conſeruant, vt vbique locorum permaneant inoffenſæ. Agricolis etiam venturam pluuiam è foribus aluearii dependentes, & ex eiſdem celerrimè euolantes, redeuntesue præſagiunt, ſuoq; communi labore omnibus ordinem adhibent, quò cereas ſtructuras vnanimi moderamine abſoluant. Cùm verò ſecundum Ariſtotelem migrare in animo habent, vox ſolitaria & peculiaris quædam aliquot antè diebus intus mittitur, & biduo aut triduo paucæ circum alueum volant: an rex etiam inter eas ſit, explorari haud poteſt, quoniam difficile cognitu eſt. Hic tamen magno cum agmine exit: ſatellites quidam, lictoreſq;, tanquam aſſidui cuſtodes autoritatis ſibi aſſiſtunt, pluresq; turmæ eum circūdant. In hunc modum collectæ apes, noua domicilia quæſturæ auolant: quæ poſſeſſoris viſu per campos, & ſyluas diligentius obſeruantur, vt eas in alienum fundum deſcendentes, ea ſcilicet ſeruata lege, quæ naturali æquitate in omnibus nationibus eſt communis, repetat. Apum ſeniores dulcius propter experientiam mellificant, quàm iuuenes: ſed acrius pungunt. Rex eorum ſecundum Ambroſium lib. V. Hexamer. cap. XXI. formatur inſignibus naturæ clarus, vt magnitudine corporis præſtet, & ſpecie, tum quod in rege præcipuum eſt, morum manſuetudine. Nam etſi aculeum habeat, tamen eo non vtitur ad vindicandum. Sunt enim leges naturæ non ſcriptæ literis, ſed impreſſæ moribus, vt leniores ſint ad puniendum, qui maxima poteſtate potiuntur. Sed & apes illæ, quæ legibus regis haud obtemperauerint, pœnitenti ſe multant condemnatione, vt immoriantur aculei ſui vulneri. Denique ipſum regem ſuum ſumma protectione defendunt, & pro eo pulchrum perire putant: cui plus deuotionis, quàm Indi, vel populi Sarmatarum ſuis Regibus exhibent. Reges apum ſecundum Ariſtotelem loco iam ſuprà allegato, nunquàm foris viſuntur, niſi cùm migratur, & tunc ita, vt reliquæ omnes circa ipſum principem ſuum glomerentur. Quandoquidem autem pluralitas Principum in omni imperio obeſt, ita quoque in apibus errorem, omniumq; mortem, ac perniciem inducit. Quamobrem cùm plures reges habent, per quos ſigillatim diuiduntur, & ſi fortè paucæ prope multas conſiſtunt, concedunt paucæ ipſæ ad plures, regesq; ſuos derelinquunt; ac ipſi qui pluribus præ-

Apes in ſeptentrione inoffenſæ manent.

Apum prognoſtica.

Apes migraturæ triduo antè murmur edūt.

Apes ſeniores dulciora mella conficiunt.

Apū rex cęteras magnitudine antecellit.

Leges naturę ſimiſſimæ.

Apū reges exeunt toto agmine ſtipati.

Apes regē tyrānum occidunt

Apum rex aculeo caret.

Apum rex à labore immunis

est, adhærent: sin verò posteà primus rex eas insequitur, ac insuper molestare cupit, cùm tyrānidem exercere in animo habeat, eum interimunt. Seneca lib. I. de Clementia dicit, naturam regi apum aculeum detraxisse, iramq; eius inermē reliquisse. Vnde magni Reges euidens sibi exemplum quærere possunt, quòd pudeat eos ab exiguis animalibus mores non trahere, cùm tantò moderatior animus hominum esse debeat, quantò vehementius nocet. Denique mira secundum Plin. lib. XI. cap. XVII. apum circa regem obedientia. Cùm procedit, vnà est totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresq;, assidui custodes autoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Hæc Plinius.

De Melle, & eius probatione.

CAP. XIX.

Paul. septentrionales 8. pedū longitudine.

Foueæ mellis plenæ.

Vrsi i melle suffocantur.

Mel extra aquilonaria loca adulteratur.

Medicinæ aquilonarium populorum.

Mel circa solstitiū collectum ꝑstantissimum

MELLIS abundantia magna est in Septentrionalibus terris, vt in plerisq; locis paulò antè de apibus fuerat annotatum, præcipuè lib. XVIII. cap. XXVIII. & XXIX. Attestatur Plin. lib. XI. cap. XIIII. fauos Septentrionales cæteros magnitudine superare, ponitq; in exemplis octo pedum longitudinis visum fauum. Sed reuera adhuc longiores in Podoliæ terris Regi Poloniæ subiectis, reperiuntur: vbi apes propter pascuorum vbertatem, odorem suauem, florem abundantem, ac saporem iucundum, maximas siccarum terrarum foueas fauis melle plenis replent, ita vt immanes vrsi in tales foueas cadentes, ob nimium mel deuoratum suffocentur. Et hinc est, quòd tot tantaq; nauigia Orientalium gentium, ceræ plena, per vniuersam Europam dispergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verùm mel pro infinito vsu, præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, sibi in magna copia reseruant, prout superius lib. XIII. in plurimis capitulis satis superq; tractatum est. Post æstiuale igitur solstitium, vti optimum mel (etiam per excellentiam bonum) colligitur, ita & in illis terris sine fraude dolóue in sua puritate conseruatur: licet vltra mare translatum, insatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Quomodo autem id fieri soleat, emendent hi, qui id flagitii committunt: & nemo deinceps addiscere sibi proponat, qualiter hæc execrabilis ars perficiatur. Mella enim, quæ post solstitia colliguntur, adeò salubria sunt, vt nedum pro sano cibo in pane, potu, & escarum condimentis vsurpentur, sed etiam pro electissimis medicinis diligenter custodiantur: quandoquidem in Aquilonaribus terris medici (vt lib. XVI. cap. L. dictum est) rarissimi sint, sed salubris aër, escarum sana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præstent. Hic quantò vetustior est à tempore suæ decoctionis (nempe sex, vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur. De hoc denique melle æstiuo, quod à tempestiuitate præcipuè nomen habet, & quod præcipuè circa æstiuale solstitium colligitur, Plinius loco suprà allegato in hunc modum meminit: Immensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortum syderis cuiuscunque, sed nobilium maximè, aut cœlestis arcus, si non se-

quantur

quantur imbres, sed ros tepescat solis radiis, medicamenta non mella gignuntur, oculis, vlceribus, internisq; visceribus dona cœlestia. Quòd si seruetur hoc Sirio (id est Canicula) exoriente, casuq; congruat in eundem diem (vt sæpe) Veneris, aut Iouis, Mercuriue exortus, non alia suauitas, visq; mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris fiat. Hæc Plinius. Mel ferè per secu lum durat, obsidione clausis inæstimabile solatium, ad innumerabiles defectus subleuandos. Medicamẽta ex melle oculis gignuntur. Mel necessariũ in obsidione ferenda.

De Formicis.

CAP. XX.

FORMICAS tam alatas, quàm sine alis in multiplici specie habent terræ Aquilonares: quæ maiores, & alatæ sunt, in solitudinibus ædes ex foliis capillatis pinorum, ac insectis pectinũ modo abietũ confectas, atq; magno altoue cumulo cõgestas inhabitãt. Has vrsi leuandi pruritus gratia in naribus impetuosè molestant, sed celeriter ab earum domibus recedũt, ne aliquas in suum nidum comportent, quæ q̃andoq; sobole multiplicata eos à propriis cauernis exturbare possent. Præterea in turribus altis Ecclesiarum, regiisq; pomariis sua domicilia collocant: vbi aliquando notatæ sunt euentũ abbreuiandi imperii Regum portentoso omine præsagiuisse, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occisi, vel è regno expulsi sint. Quando autem tale aliquod portentum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorum excitatæ, arborem, præsertim antiquam pyrum, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciscendam ascendunt, prælium q; graue in ea committunt: quod nullo modo antea dirimere, licet ab vtraq; parte plurimæ earum ab arboris frondibus moribundæ ruant, quàm maiores superarint, earumq; mansionibus potitæ sint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis, Vpsaliæ scilicet, & Holmiæ M. D. XXI. notatum est contigisse, quando Rex Daniæ Christernus II. ab incolis Suetiæ è regnis Gothorum ac Sueonum expulsus est, atque omnibus fortunis spoliatus. Tales enim nullius æstimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatæ, inuictæ pro diuersis generibus detrimentorum acceptis, ad vindictam atrociter sumendam existunt: neque aliter, quàm iratorum numinum prodigiosi nuntii, nihil boni suis præsus annuntiantes, reputari queunt. Sunt præterea formicæ rubeæ, paruæ, vrina sua valde noxium pruritum excitantes: atque hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verùm hoc genus formicarum ab aliis iam enumeratis in laborum assiduitate haud dissimile esse videtur, quoniam etiam vestigia cursus sui in duro silice relinquit, prout refert Plin. de eo, lib. XI. cap. XXX. in hunc modum: Silices itinere formicarum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque assiduitas. Hæc Plinius. Vnde meritò omnis piger ac desidiosus ex his, ne fame pereat, exemplum assumere debet: nec dubitet quantum sedulitas in re qualicunque erogata valeat. Studiosa formica in continuis laboribus suis summa cum diligentia versatur: ideoq; in disciplina, industria maxima, ac conuersa- Formicæ duplices in aquilõe

Vrsi nares i ẽdi bus formicarũ fricant.

Formicæ regũ exitus sua pugna portendunt.

Formicæ paruę magnas omine portentoso occidunt. 1521.

Formicæ rũbęę venenatæ.

Formicarũ vestigia in silice cernuntur.

Formica i labo re imitanda.

tione imitanda est. Non enim frustra piger à beato Ambrosio lib. VI. Hexamer. cap. IIII. ad formicam mittitur, vt eius assiduitate laborando se à frigore, & egestate tutum reddat.

De Margaritis, & earum generatione.

CAP. XXI.

Amnes gẽmiferi i Septẽtriõe Margaritę pallidæ.

NE autem margaritarum delicata materia post descriptionem piscium omissa, intacta relinquatur, in primis fatendum est, in Aquilonaribus terris quosdam esse amnes gemmiferos: quoniam hi conchas producunt, è quarum testis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidum, extrahuntur. Aer enim iste rori admixtus, circa medium mensis Augusti in concham descendit, causamq; præstat, vt quantocyus margaritæ in ea contentæ matureſcant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atque vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinem micantem obtinent: quæ illustratione mangonum augetur. Et hi quoque splendidiores Orientis margaritas, seu vniones maximo numero, præsertim in vsum, vel potius abusum illustrium fœminarum, immò communis sortis mulierum, ad oras Aquilonarium apportant: quæ talibus tanquam rarioribus gaudent ornamentis, atque iis in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitum denique tegumentis vtuntur. Nulla tamen mulier ibidem quantuncunque illustris, visa est vnquam margaritas, vniones, aut gemmas propter graue opprobrium euitandum, auribus apposuisse, quasi non vnicuique membro suum decorem & venustatem, absque aliunde à vermibus vilissimis mutuato splendore artifex ipsa natura attribuisset. Olim honestissimæ mulieres, Reginæ præsertim, & Ducissæ, gemmas margaritasq; vt superius lib. XIIII. cap. VIII. dictum est, maximo pretio emptas, propriis manibus laborando, ad vsum & ornatum sacrorum vestimen-

Mãgones gemmas illustrant.

Mulierũ ornatus specialis.

Gemmæ vbi in auribus nõ habentur.

Reginę sacrave stimẽtalaborãt

torum

torum miniſtrorum ſummi Dei deputárunt, cuius maieſtati nunquàm ſatis dignum putabant ſe poſſe obſequium exhibere. Sed proh dolor eò proceſsit ardens mulierculárum inſania, atque æſtuans luxuriæ pruritus, vt pilos capitis ſubtiliter pretioſis vnionibus & margaritis retorqueant, totum ſortè theſaurum in hoc inani ornatu dilapidantes: quòd ſortaſsis effœminati huiuſmodi fallaci ſpectaculo magis, quàm ambigua pudicitia, quæ tot exoticis ſignis proſtituta videtur, in earum amorem (plurimis venalem) allici queant. Et vbi forteſortuna inter tales perſonas connubium ſequitur, quid maritus præter vnam conchám margaritis plenam, ſed ſtupidam adipiſcitur? Præterea neque ipſe multum prouidus reputabitur, dum nihil excellentius in fœmina, quàm talem inanem ſucum, & forſitan ſciſſas veſtes, odores, ac blandiloqua verba deſiderauit, per quæ tandem etiam omnes ſuos ſenſus inſatuatos experietur. Igitur amputando hac in re omnem perplexitatem, vir fortis conſilio Sapientis Prouerb. cap. vltimo, ducat mulierem fortem, in qua confidat cor ſuum, & ſpoliis non indigebit. Denique notandum eſt, quòd Nero omnes ſcurras, & protomimos pretioſis margaritis ornauit, vt forſitan ſibi ſimiles eſſent.

Effœminati qui bus in amorē alliciantur.

Amor puellis venalis.

Veſtes ſciſſæ ſigna læſæ pudicitiæ.

Mulieris fortis p̄tium de vltimis finibus.

Conclusio huius Operis.

CAP. XXII.

ANDEM ab Aquilone rebus plurimis adductis, atq; in lucem editis, alibi per orbem minus (vt apparet) vsitatis, perplexo instituto, ne prolixius aut fastidiosius diuagetur, aliquando finis optabilis erit imponendus. Vereor autem ne occasione comperta has lucubrationes leuiter magis, quàm vtiliter iactare videamur, cùm exigua atq; sterilia de propriis nos assumpsisse, opulentiora verò ab alieno thesauro, quasi ornatiora vasa pro nobilioribus hospitibus, aut inspectoribus exhilarandis, mutuasse confitemur. Idq; aliorum more bona fiducia freti eò syncerius fecimus, quò veterum scripta atque dicta (tanquam vetus moneta, quæ purior existimatur) tutiora ad imitandum probantur: neq; aliquid censeri poterit proprium, quod antiquitas diligentissima millies ad posteros non trāsmiserat examinatum: quod etiam in hoc volumine, qualecunq; sit, si nihil aliud efficit, saltem varietate sua, atq; picturatum diuersitate fastidium legentium deprehenditur moderare. Atq; in hoc nostro proposito iudicando, aliquis non incongruè verbis diui Augustini lib. XI. de Ciui. Dei cap. XXII. inniti poterit, sic dicentis: Diuina prouidentia nos admonet non insipienter res vituperare, sed vtilitatem rerum diligenter inquirere: & vbi nostrum ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam, sicut erant quædam, quæ vix potuimus inuenire: quia & ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio, cùm omnino natura nulla sit mala. Hæc ille. Nemo etiam præcipiti iudicio (hortante Platone in principio De legibus, vt superius in præfatione lib. XIX. citatum est) ignotæ rei naturam, ob difficilem eius notitiam, damnet, aut arguat, donec acrius inquirat, & rectius intelligat, atque æquius diiudicet, quid artifex ipsa natura producere, productumq; suis legibus statuere possit &c. Qui autem præsentis voluminis collectanea fastidierit, aut minus vtilia putauerit, nostræ humilitatis consilium est, vt se conuertat ad amœnius studium, in quo quicquid inuestigatur est veritas, quicquid præcipitur bonitas, & quicquid promittitur felicitas. Ipse autem mediator Dei & hominum,

IESVS CHRISTVS homo, veritas est sine fallacia,
bonitas sine malitia, & æterna felicitas sine miseria: cui sit honor, & gloria ab Aquilone,
mari, ac omni natione in æuum
sempiternum.
AMEN.

Finis rebus imponendus.

Hospites honorandi.

Moneta vetus purior.

Antiquitas oia examinauit.

Varietas fastidium leuat.

Incognita non temerè contēnenda.

Platonis dictū, Nō temerè de aliqua re iudicandum.

Consilium autoris salubre.

Iesus Christus in sempiternū laudandus.

LIBRI XXII. FINIS.

APPENDIX QVORVNDAM VOCABVLORVM, AFFINITATEM CVM LATINO ET Italico ſermone habentium.

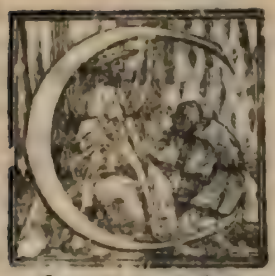

VM ſupra lib. XIIII. cap. XXV. aliquot vocabula Gothica cum Italico idiomate concordantia, & ſermones Gothorum ac Italorum in idem tendentes, ſub finem huius voluminis adducere promiſimus, tum quòd inde notum vnicuique relinqueretur, Gothos qui Italiam deuaſtárunt, ex Scandiana peninſula primam ſuam originem, non aliunde traxiſſe, tum etiam cunctis manifeſtum fieret, talia vocabula tam in Italia, quàm Gothia etiamnum in cómmuni hominum ſermone verſari. Hæc igitur quiſque iuxta inſcripta accipiat, ac certò apud ſe ſtatuat, Gothos ex Septentrionalibus illis terris ad multas orbis partes debellandas deſcendiſſe, ac nequaquam veritati conſentaneum eſſe, quod alii aſſerunt, eos Scythas Aſianos fuiſſe, quemadmodum illud latius in hiſtoria Gothorum in præfatione cap. VII. tractatum eſt.

CONCORDANTIA VO-

CABVLORVM ITALICORVM

ac Gothorum.

Acciaio	ſtaal	Fiaſca	flaſcha
affinare	fina	flota	flotta
aggiuſtare	diuſta	fodera	foder
		fino	fyn
Boſco	buſche	folda	ſolla
balco	balck	freſcho	friſck, vel ferſck
bicchiere	bicher	fraſcha	frae
becchо	boch	fante	fanth
ballotta	ball	feltro	filth
balla		foderare	fodra
biretta	birreth		
boia	boya	Guanti	vantha
banchetto	banchet	gotho	gothe
bianco	blanch	giallo	gool
banco	banch	gelatina	geelrey
bandiera	baner	grattare	graſta
bau bau	bobba	guardare	varda
bando	band	gittare	giuta
benda	bindika	gabbare	gabba
buſto	buſt	gridare	grina
brando	brande	guadagnare	gangna
bruciare	bruſa	guadagno	gangnn
brauare	brauia		
		Hauere	haua
Ciarlare	foerla	haraldo	herolt
cacciare	kaſſen		
compagnio	compan	Lotto	loth
compagnia	compeny	laſciare	lata
canton	cant		
cappa	caapa	Marcho	merck
campo	camp	martore	marder
coſa	coſa	maniera	maner
compaſſo	compaſſ	mantello	mantel
calcina	kalch	manco	mynne
coſtare	coſtha	mancare	manka
corallo	koral		
coppa	cuppe	Nicolo	niels
capitano	capiten		
ciambelle	ſembla	Picca	pych
		panzera	panſer
Daga	daggar	parlamento	perlament
danſare	danſza	pelegrino	pelegrin
		puzza	puſz
Elmo	hielm	perla	perla
ermelini	hermelyn	puttana	puta

papagallo

papagallo	papagaia
piſſiare	pyſſa
paſſare	paſſa
puzzare	puza
Quitantia	quitans
quitare	quita
Rizzarſi	ryſa
roca	rok pro colo
rima	rym
rico	rick
ribaldo	riball
roſſo	rodh
ratti	rottha
robare	roua.
Raia	rock pro piſce
Spedone	ſpeth
ſuppa	ſuppa
ſtanga	ſtang
ſtrale	ſtral
ſpione	ſpeyar
ſtoppa	ſtop
ſtiuali	ſteuel
ſproni	ſpore
ſtracco	ſtracker
ſaffrano	ſaffran
ſapone	ſapa
ſchermo	ſcherm
ſcharamucia	ſchermuſſ
ſtrata	ſtrath
ſchifo	ſchip
ſpanna	ſpan
ſtuffa	ſtuua
ſpeſa	ſpyſſ
ſparuiere	ſperuer
ſoldato	ſollener
ſuolo	ſpola
ſemola	ſemla
ſpada	ſpatha
ſtropiato	ſtimper
ſorci	ſorkar
ſpiare	ſpeya
ſguazare	ſuaſſa
ſcaldare	ſcholla
ſpaccare	ſpecchia
ſtropiare	ſtrupa
ſtudiare	ſtudera
ſcampare	ſcampa

ſtoppa	ſtuppa
ſtoppare	ſtuppa
ſputare	ſputta
ſcopare	ſcopa
ſforzare	forſa
ſottile	ſuttil
ſaccare	ſaccha
ſalata	ſallat
ſtalla	ſtal
ſchiumare	ſchiuma
ſchiuma	ſchum
ſcarſo	ſcarp
ſtentare	ſtenya
ſchiuare	ſchiua
ſmaltire	ſmelta
Taſcha	taſcha
tagliere	taller
toſa	toſa
toſo	toſe
tina	thina
tetta	titte
tagliare	telgia
toccare	taka
trouare	treua
trottare	trotta
tatta	tate
Vernice	ferniſſa
voltare	velta
Zibellino	ſabel
zoccoli	ſochar

Vocabula compoſita.

Breue del papa	pauens bref
laſſa me ſtare	laſ mich ſta
ſtudio di camera	camer ſtudium
tre miglia	tre milier

FINIS.

VOCABVLA LATINA CVM

Vulgaribus Gothicis concordantia.

Abrotonum	abroth	cancellarius	canceller
a ge	acher	canonicus	canich
ah	ay	campus	camp
alnus	all	cantilena	cantilen
angelus	angil	capella	capel
anglicus	angilſch	capellanus	capellan
andreas	anders	charta	carth
anchora	anker	cattus	cath
altare	alter	cacare	caceha
anguſtia	angeſt	calx	calck
aniſum	anyſſ	calix	calch
archiepiſcopus	archebiſcop	clariſicare	clara
arare	erya	clarus	clar
apoſtolus	apoſtel	claritas	clarhet
articulus	artichel	charus	keer
arca	arch	clauſtrum	cloſter
aſinus	aſne	capitaneus	capiten
auca	aucha	catena	cheda
amen	amen	capitulum	capitel
æuum	euig	cardinalis	cardinal
		caulis	choal
Bancus	banch	cellarium	cheller
barba	bard	cæſar	cheſar
bannum	ban	clericus	clerch
bannire	banna	clenodium	clenot
baltheus	belte	cuminum	cumyn
balſamum	balſama	circulus	circhel
baſilica	baſilica	ciſta	chiſta
bauarus	bayer	cocus	cock
beſtia	beeſth	copia	copi
benedictus	bencth	coquere	coka
blaueus	blaa	chorda	corde
boare	boela	chorus	chor
bohœmus	bem	corbis	corg
breue	breff	corona	crone
burgimagiſter	burgomeſter	coronare	crona
buxus	buxbom	coruus	corp
beguina	begghin	corpus	crop
		copula	copel
Cacabus	catel	copulare	copla
camera	cammer	cornu	horn
chamelus	cammel	chriſtianus	chriſten
chamomilla	camel	chriſma	chriſm
canella	canel	cryſtallus	criſtal
camelus cabel	pro func nautico	coaxare	quaxa

chronica	cronich
crux	cors
cuprum	coper
curtus	cort
curuus	croch
cuculus	cuccuc
claua	clobba
creatura	creatur
Danus	deen
decanus	dechin
diabolus	diebel
dies	dach
dictare	dicta
dictatus	dictad
discipulus	dicipel
discus	disch
doctor	docter
draco	drache
ducere	tucza
ductor	tuczare
ducatus	ducat
damnare	doema
domare	doma
deuiare	vicha
Edere	etha
esus	ethin
elementum	element
est	est
es	er
eleemosyna	almosa
episcopus	byscop
exemplum	exempel
extendere	tenya
emplastrum	plaster
eiulare	hula
eremita	ermete
Falsus	falscher
fallere	fella
fallacia	falschet
flandrus	flamsch
falco	falche
fœdus	fred
ferre	fœra
fenestra	fenster
flumen	floed
fluere	floeda
floccus	floch

forma	form
finno	finne
friso	fryss
francus	franzoss
franciscus	frans
fructus	fruct
fundus	fund
fundare	funda
fremere	fremia
Gammarus	gammar
gardianus	gardechin
gepidi	gepar
glessum	glas
gloriari	gledas
glosa	glosa
gothus	goethe
grypho	grip
grossus	groef
gramen	gras
gulosus	gulog
græcus	grech
Habere	haua
habe	haff
habitus	hauin
hessus	hesse
hispanus	ispan
hollandus	hollender
honestus	houisch
hyssopum	isop
Iacobus	iacob
intus	inne
ioannes	hans
iudæus	iude
Labes	libba
lactuca	leticha
laus	loff
laudare	loua
lappo	lapper
labium	lepa
lambere	laepia
laurus	larbertre
lauri bacca	larber
lectio	lexe
lenis	len
leuis	leth
legatus	legat

leo	leon
linum	lyn
lilium	lylia
linea	linie
lineare	linia
linire	lena
locus	loch
longus	long
lucere	liuſa
lux	liuſſ
lutra	vtter
Maieſtas	maieſtat
mandatum	mandat
mamma	mamma
martyr	martir
marmor	marmer
macula	machel
maculare	macla
mas	mader, vel maſſe
marca	march
magiſter	meſter
mentha	mynta
meta	meeth
metiri	meta
medium	medel
mediare	medla
mediator	medlare
milliare	myll
minorare	myndra
miraculum	mirachel
minium	mynia
mhi	mich
myrrha	mirram
miſericordia	miſcund
miſereri	miſcunda
miſſa	meſſa
mingere	myga
monachus	munk
molere	mala
monere	mana
moneta	mynt
mus	muſſ
mulſa	mulſcha
muſtum	muſth
mulus	mule
murus	mur
murmurare	murra
mutare	muta

Naſus	neſa
natura	natur
nardus	nardus
nicolaus	nyels
noruegus	norſch
noruegia	norye
nodus	knode
nomen	nampn
nominare	nampna
nox	nat
nunc	nu
nux	noth
Oleum	olya
oculus	oga
octo	otta
offertorium	offer
offerre	offra
ora	orth
ordo	ording
organum	orgar
oſgothus, vel oſtrogothus	oſgoethe
oriſa	ryſe
Palma	palm
papa	paue
palus	pall
pappa	pappa
papyrus	paper
paradiſus	paradyſſ
paſcha	paſcha
pars	part
partiri	parta
pater	fater
pœna	pyna
penna	penne
pergamenū	perment
peregrinus	pelegrim
perſona	perſon
pecunia	penning
petrus	pedár
petroſelinū	peterſilia
peſtilentia	peſtilens
piper	peper
pinnaculum	pynne
pyrum	peron
piſcis	fiſch
pullegium	polleya
polonus	pol

pomeranus

pomeranus	pommer
pondus	pund
podagra	podagel
porta	port
planus	plan
planare	plana
purus	pur
pupa	ducka
puluis	pulner
punire	pina
punctus	puncth
prior	pryere
presbyter	prester
præpositus	proſth
propheta	prophete
plaga	plaga
planeta	planet
planta	planta
plantare	planta
plantator	plantaere
predicare	predica
prædicator	predikere
prædicatiõ	predicam
probare	proua
princeps	prins
prutenus	prudz
pſalmus	pſalm
pſalterium	pſaltere
premere	prema, vel prenta
preſſor	prentare
prouentus	prouenta
prælatus	prelath
Quarta	quarter
Rabidus vel rabioſus	raſand
radere	racha
rapere	reppa, hinc rapper
redditus	renta
rectus	reth
regula	regel
regulare	regla
regimen	regement
regere	regera
rotundus	ronth
roſa	roſſ
ruga	rynchia
Saccus	ſach
ſal	ſalt
ſallere	ſalta
ſalſum	ſalſa
ſacriſtia	ſacherſty
ſaluus	ſeel
ſapphirus	ſaphir
ſanctus	ſanctus
ſatur	ſath
ſaturare	ſethia
ſaxo	ſaſſe
ſedes	ſethe
ſedere	ſethia
ſex	ſex
ſigillum	ſigel
ſigillare	ſigla
ſigillator	ſiglare
ſinapi	ſinap
ſignare	ſigna
ſobrius	ſober
ſol	ſool
ſoccus	ſock
ſomnus	ſompn
ſubtilis	ſubtil
ſumma	ſumma
ſummare	ſumma
ſutor	ſutare
ſus	ſu vel ſvvin
ſuccula	ſucka
ſcandalum	ſcham
ſcandalizare	ſchamma
ſcabies	ſcab
ſuedus, vel ſuecus	ſuenſcher
ſcutella	ſcutel
ſquatina	ſcata, p piſce
ſtabulum	ſtall
ſtabularius	ſtalſuen
ſaccharum	ſocher
ſtabilire	ſtadgha
ſtatutum	ſtadge
ſtrabo	ſtarblind
ſcribere	ſcriua
ſcriba	ſcriuare
ſcriptura	ſcript
ſcriptum	ſcript
ſtare	ſta
ſtatus	ſtat
ſchola	ſchole
ſtudens	ſtudent
ſtudium	ſtudium
ſcotus	ſcotte
ſcopare	ſcopa

ſmaragdus	ſmaragd
ſturio	ſtor
ſtramen	ſtra
ſcrinium	ſcrin
ſcorpius	ſcorpe
ſtillare	ſtilla
ſtillicidium	ſtilling
ſtylus	ſtil
ſcabellum	ſchem
ſcurra	ſcorre
ſpuma	ſpum
ſpumare	ſpuma
ſpina	ſpina pro ſente
ſpinoſus	ſpinogh
ſtatua	ſtod
ſputum	ſput
ſpuere	ſputta
ſtruthio	ſtrudz
ſtrenuus	ſtreng
ſqualidus	ſqualter
ſqualere	ſquala
Tabula	tauel
tangere	tagha
tapetum	taepethe
tectum	tach
tegere	tecchia
tegula	tegel
templum	tempel
textus	text
teſtamentum	teſtament
theodericus	dirich
tolerare	tola
tu	tu, vel du
turris	turn
tundere	tudza
tuſus	tuſad
trahere	draga
trudere	troſſa
truſus	troſad
truſor	troſare
taurus	tiur
Vagari	vandra
vagator	vandrare
vallis	vall
vanus	van
vanitas	vanhet
velle	vylia
væh	vc
ver	vaar
verſus	verſ
ventus	veder
verna	ſerna
vincere	vinna
victor	vinnare
vicus	vich
vinum	vin
vncia	vncz
vlmus	vlm
via	veg
vitta	vitta
vrus	vr
vngarus	vngerſch
vimen	vidia
vadum	vad
voluere	velta

Sermones Italici, ac Gothici in idem tendentes.

Laſſa me ſputare, laſſa my ſputta.
la toſa e nel boſco, toſa er in boſcho.
lo ſpione ſcampa, ſpione ſcampa.
tre fiaſchi di vino, tre floſch vino.
tre panzere, tre panzer.
ſei ſtiuali, ſex ſtiual.
otto ſperoni, otta ſpura.
s'abbruſia la cappa, cappan bruſar.
il ribaldo braua, ribaldo brauar.
armellino bianco, blanc ermelin.
va à la tua ſtrada, paſſa tin ſtrata.
il zibellino è ſottile, zibelle er ſottil.
il bicchiere è compagno del tagliere, bycher er tallers compan.
ſcopa la camera, ſcopa cameren.
il capitano riccho, rych capiteen.
el guardiano troua la taſcha, guardian treua taſchan.

FINIS.

ERRATA INSIGNIORA

inter legendum animaduersa, sic corrige.

In apostillis marginalibus.

Pagina 12. vers. 28. tormentis, lege tormentatis. pa. 14. vers. 6. quando/quidem bis positum, le. quandoque. pa. 16. vers. 16. principio noctis, le. fine noctis. pa. 23. vers. 17. eo, le. ea. pa. 54. vers. 4. habitatores, le. habitantes. pa. 79. vers. 13. extracto, le. extructo. pa. 80. vers. 23. maris, le. mare. pa. 86. vers. fi. in aliquibus rma, le. firma. pa. 88. vers. 14. scrineis, le. scriniis. pa. 110. vers. 2. eos, le. eas. pa. 115. vers. 15. visi, le. vsi. pa. 124. vers. 11. superatum atque ligatum, adde, conspiciant. pa. 128. vers. 6. II. cap. le. III. cap. pa. 153. vers. 20. diuinæ maiestati, le. diuina maiestas. pa. 156. vers. 19. perstiterunt, le. præstiterunt. pa. 162. vers. 4. cubitalium, adde, membrorum. pa. 166. vers. 8. inps, le. inops. pa. 179. vers. 11. Aruadori, le. Aruarodi. eadem pagina vers. 12. quos, le. quas. pa. 182. vers. 19. earum, le. eorum. pa. 187. vers. 21. administrationem, le. animi rationem. pa. 192. vers. 4. & 5. nacuius, le. alicuius. virgiliis, le. virginis. pa. 194. vers. 24. Aluilda proram insiliente, le. Aluildæ proram insiliens. pa. 200. vers. 10. Vrbi le. Vrbi. pa. 204. vers. 4. minarum, le. minerarum. pa. 205. vers. 7. videbantur, le. videbatur. pa. 211. vers. 16. ideò, le. adeò. pa. 214. vers. 1. pugnaturus, adde, secutus. pa. 222. vers. 22. quarum, le. quorum. ead. pa. vers. 23. harum, le. horum. pa. 224. vers. 19. longitudinem, le. longitudine. pa. 230. vers. 3. factæ, le. tactæ. pa. 241. vers. 2. lib. III. le. lib. II. pa. 245. vers. pen. peperunt, le. pepererunt. pag. 248. vers. 15. am, le. eam. pa. 250. vers. 5. gracilis, le. gratiosus. pa. 253. vers. 17. pharetras, le. phaleras. pa. 259. vers. 3. ago, le. ego. pa. 260. vers. 34. nobilitas, le. mobilitas. pa. 269. vers. 22. tantis, le. tacitis. pa. 275. vers. 34. X. le. XI. pa. 285. vers. 24. arno in aliquib. le. armo. pa. 287. vers. 17. alligatos, le. alligatas. pa. 288. vers. 4. emittitur, le. emittatur. pa. 304. vers. 4. quid, le. quod. ead. pa. vers. 19. dimittuntur, le. dimittantur. pa. 311. vers. 37. chameleonis, le. chamæleontis. pa. 315. vers. 5. ipsius vrbis, le. ipsi vrbi. pa. 321. vers. 14. vt, le. &. pa. 322. vers. 21. dominoꝝ, le. dominiorũ. pa. 323. vers. 5. felicitas, le. infelicitas. pa. 324. vers. 24. ad Erycem, adde, clausos hostes. pa. 330. vers. 10. reperabilia, le. reperibilia. ead. pa. vers. 13. Habebãt, le. Habent. ead. pa. vers. 18. ad quinquaginta, adde, ordines. pa. 331. vers. 15. peregrinos, le. peregrinas. ead. pa. vers. 25. aliquis, le. aliquid. pa. 334. vers. 18. IX. le. VIII. pa. 335. vers. 10. nimis, le. minus. pa. 341. vers. 23. cogun tur, naues effusa, deme, naues. pa. 347. vers. 24. aut habitu, adde, admonent. pa. 352. vers. 20. humani, le. humanis. pa. 353. vers. 8. cultum, le. altum ead. pa. vers. 23 diffisa, le. diffissa. pa. 354. vers. fi. admouerent, le. admonerent. pa. 359. vers. 22. exercitum, le. exercitu. eodem vers. prædictamq́, le. prædictam. pa. 361. vers. 22 accepta, le. acceptæ. pa. 364. vers. 14. lib. VII. le. VI. pa. 366. vers. 28. munitos, le. munito. pa. 368. vers. 27. idem Dux, le. idem Rex. pa. 373. vers. 25. æquis cõditionibus, le. æquas conditiones. pa. 378. vers. 9. equis trahentibus, adde, superare possint. pa. 381. vers. 12. adaucta, le. adauctæ. pa. 382. vers. 17. per vigiles, le. peruigiles. pa. 385. vers. 14. dispergente, le. dispergentes. pa. 394. vers. 25. vix, le. nix. pa. 401. vers. 16. IX. le. VIII. pa. 412. vers. 15. quarum, adde, euellendarum. pa. 416. vers. 1. Maxima præterea commoditas, le. Maximam præterea commoditatem. ead. pa. vers. antepe. firmari possint, le. nõ firmari possint. pa. 421. vers. 8. repletũ, le. repletam ead. pa. vers. 14. adaptãtur,

Pagina 22. uastantur, le. nascuntur.

Pag. 27. drarii, le. densi.

Pag. 55. sydere le. sydera.

Pag. 56. naucleri turbantur, le. naucleri nõ turbantur.

Pag. 167. Bauella, le. Brauella

Pa. 171. petita, le. petitæ.

Pa. 252. Scutũ abscindit, le. Pedes equi abscinduntur.

Pag. 311. Cameleonis, le. Chamæleontis.

Pa. 318. nocturnis, le. nocturnus.

Pa. 322. lectoꝝ le. tectorum.

Pa. 329. 1300. naucleros, le. 1000. armatos ac 300. nauclcros.

Pa. 330. Nautarum, le. Remigum.

Pa. 339. nautas le. castrorum custodes.

Pa. 371. domini, le. dominũ pe nẽ.

Pa.374.Fumus le.Puluis.
Pa.380. nõ glacio,le. nõ gladio.
Pa.413.Poma, le.Ceraſa
Pa.464. viros minus mortuos, le. viros mortuos.
Pa.639. Cyrus le.Crœſus.
Pa.660. frigus le.frigoris.
Pa.730. Piſcatura,le.Piſcatorum.
Pa.790.inueſtigant. le.inueſtigantur.

le.adaptaſ.ead. pa.verſ.20.ſit,le.ſint.pa.422.verſ.7.duo,le.duæ. pa.425.verſ.32 tenacitate ſibi, deme, ſibi. pa.429.verſ. pen.viderentur, le.videntur. pa.433.verſ. 12. nutriat,le.nutriant. pa.440.verſ.4.vel vi ventorum,adde,vertantur,veluti. pa. 443.verſ. 30. in aliquibus venundari, le.comparari. pa.444.verſ.15. in aliquibus æqualiter terreant, le.vt æqualiter terreant.pa.445. verſ.22. in aliquibus hic appellantur,le huc appelluntur. pa.446.verſ.25.in aliquibus ducentis annis,le.ducentorum annorum. pa.447. verſ.14. ſaccus lupuli,adde,cum aqua ſuæ decoctionis. pa. 449.verſ.2.qui, le.quæ. pa.453.verſ.29.quintuplicis,le.quintuplo.pa.469.verſ. 27.Retiaria tamen intexta filorum opera, le.Retiariis tamen intextis filorum operibus. pa.471.verſ.fi.deme,aliiq; pa.486.verſ.11.ſuis, le.ſui.pa.488.verſ.20. quòd nullum eſt debemus reum dicere , qui reus non; nec &c. le. quòd nullum debemus reũ dicere,qui reus non eſt,nec &c.pa.502.verſ.15.in Friſia,adde,cõtigiſſe.pa.519. verſ.8.ipſum,le.ipſam.pa.526.verſ.2.facit, le.faciunt. pa.529.verſ.penul. fuerant, le.fuerint.pa.536.verſ.12.ceruiſia,le.ceruiſiæ.pa.546.verſ.4.in aliquibus laêtre,le. latère. pa.549.verſ.39 Iſrael,le.ab Iſrael.pa.553.verſ.19.fit,le.ſit. pa.559.verſ.16. translatæ,le.translata.pa.570.verſ.fi.ſolent: le.conſueuerunt: pa.575.verſ.15.in aliquibus melio, le.melleo. pa.599.verſ.fi.IVI.le.VII. pa.602.verſ.13. adeſſet, le. eſſet.pa.608.verſ.fi.VII.le.VIII.pa.619.verſ.16.vt horrore,le.vt cum horrore pa.630.verſ.20.tonantes,le.tonante.pa.656.verſ.25.ſunt,le.ſint. pa.659.verſ.27. vbi,le.vti.pa.661.verſ. penul. ſomniq;,le.ſoniq;. pa.667.verſ.16. præfectos, ſeu bariſellos,le.præfectis, ſeu bariſellis.ead.pa.verſ.ſeq.attribuere,le.attribui.pa.668. verſ.34.admixto,le.admixta.pa.680.in aliq. CAP.XXI.le. CAP.XXXVI. pa.691.verſ.22.edit.le.odit.pa.704.verſ.antepe.tamen,le.quãuis. pa.730.verſ.15. inutiles,le.inutilia. pa.737.verſ.5.lupus,le.conger. pa.775.verſ.31.quæ,le. qui. pa. 782.verſ.28.adlutas,le.adultas. pa.788. in aliq.CAP.IIII.le.CAP.VIII. pa. 796.verſ.1.vita,le.vitam.pa.798.verſ.fi.exortum,le.exortu.

Figura 1.lib.cap.14.appoſita eſt cap.15.& ſic èconuerſo.Eiuſdem lib.cap.28.appoſita eſt cap.27.& ſic èconuerſo. Lib.5.cap.17. appoſita eſt cap.18. & ſic èconuerſo.

CAETERA DISCRETVS LECTOR SVPPLEAT.

ELENCHVS REGNORVM, PROVINCIARVM, REGIONVM,

dominiorum, ac insularum principaliorum, in Septentrione consistentium, quarum in hoc opere frequentior passim facta est mentio.

Alandiæ insulæ.
Angermannia olim regnum.
Biarmia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Orientalis.
Bothnia Septentrionalis, in qua vltima Ecclesia S. Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalecarlia.
Dalia.
Dania, siue Dacia regnum insulare, & potens.
Esthia.
Faroe insula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Gestricia.
Gislemarchia.
Gothia regnum fortissimum.
Gothlandia insula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Episcopatus, sub Archiepiscopo Nidrosiensi regni Norvegiæ.
Hallandia.
Helsingia olim regnum.
Hetlandia insula.
Hetmarchia.
Hybernia regnum populosum.
Iempthia olim regnum.
Islandia insula.
Iuthia.
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.
Liuonia.
Moringia.
Myddelpadia.
Nericia.
Norvegia regnum vastissimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades insulæ XXXIII. olim regnum sub Norvegia.
Ostrogothia.
Prussia.
Russia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum amplissimum.
Scricfinnia olim regnum.
Selandia.
Smaalandia.
Sudermannia.
Suetia regnum latissimum.
Tauestia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Vestrogothia.
Vichia olim regnum.

Quorum regnorum & prouinciarum situm, locum & ordinem si quis cognoscere voluerit, repetat Chartam siue Descriptionem Aquilonarem, per eundem autorem Venetijs anno M. D. XXXIX. editam. Sunt & aliæ regiones quàmplurimæ & latissimæ, è quibus tumultuariè V. X. XV. XX. millia sagittariorum tempore hostili ingruente educi possunt: sed earum nomina hic non sunt expressa, partim quòd non occurrebant, partim quòd minimè necesse videbatur, ne videlicet lector superflua nomenclatura obrueretur.

REGISTRVM:

A B C D E F G. a b c d e f g H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP QQQ RRR SSS TTT VVV XXX YYY.

Omnes sunt terniones, præter a qui est duernio, & Y Y Y quaternio.

IMPRESSVM

ROMAE APVD IOANNEM MARIAM DE VIOTTIS PARMENSEM, IN AEDIBVS Diuæ Birgittæ nationis Suecorũ & Gothorum, anno à CHRISTO nato M. D. LV. mense Ianuario, sedente IVLIO III. Pont. Max. Pontificatus verò eiusdem anno quinto.

NIHIL EST
Olaus
Got.
Magn'
Areps.
Vpsalensis
OMNIV VIRTVTV
IVSTITIA REGINA
I·M·
V·
VINCE IN BONO MALVM.

VINCE IN BONO MALUM.

Digitized by Google

Digitized by Google